VILHELM
ØSTERGAARD

ILLUSTRERET DANSK LITERATUR HISTORIE

VILHELM ØSTERGAARD

ILLUSTR. DANSK LITERATURHISTORIE

MED 302 TEXTILLUSTRATIONER

VILHELM ØSTERGAARD

ILLUSTRERET DANSK LITERATURHISTORIE

DANSKE DIGTERE

I DET 19DE AARHUNDREDE

MED EN KORT OVERSIGT OVER ÆLDRE DANSK LITERATUR

VED CAND. MAG. CARL V. ØSTERGAARD

(302 TEXTILLUSTRATIONER)

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG
KØBENHAVN OG KRISTIANIA
1907.

FR. BAGGES KGL. HOF-BOGTRYKKERI
KØBENHAVN

FORORD.

Med det her foreliggende Arbejde har det væsentlig været min Opgave at give en Række Levnetsskildringer af danske Digtere i det nittende Aarhundrede og fortrinsvis af „Guldaldertidens" Forfattere. Bogen indledes derfor med en forholdsvis kort Oversigt over ældre dansk Literatur og afsluttes med en sammentrængt Redegjørelse for Skjønliteraturen efter 1880, der ligger Nutiden saa nær, at den endnu vanskelig vil kunne gjøres til Gjenstand for en fuldkommen uhildet Bedømmelse.

Ved hyppig Anførelse af Kilder og Henvisning til specielle literærhistoriske Skrifter og Afhandlinger skulde dette Arbejde tillige gærne kunne gjøre Nytte som en brugbar og let overskuelig Haandbog.

Under Udarbejdelsen har det været mig mindre magtpaaliggende at gjøre nye Synspunkter gjældende overfor de enkelte Værker end at give nogenlunde fyldige Karaktertegninger af Aarhundredets betydeligste Forfattere, og først og fremmest har det ligget mig paa Sinde at forme disse Skildringer saaledes, at de kunde tjene til at fremkalde forøget Kjendskab og Kjærlighed til vort Lands Skjønliteratur.

Søruphuset ved Fredensborg, August 1907.

Vilhelm Østergaard.

INDHOLD.

I. Ældre dansk Literatur .... **Side 1—98**

II. Det nittende Aarhundrede .... **Side 1—692**

ÆLDRE DANSK LITERATUR

Oldtiden.

Ældre Runer. — Yngre Runer. — Kvad om Guder og Helte. — Prosafortællinger. — Draper.

I Størstedelen af Evropa har Folkeslagene i Løbet af det Par Aartusinder, over hvilke Historien kaster Lys, som mægtige Bølger overskyllet hverandres Grænser og hver for sig sat Spor af sine Ejendommeligheder i de gamle Befolkningslags modtagelige Grund; i Tyskland er Slaver og Germaner vandret frem og tilbage, i Frankrig har Romere og Franker gjennemsyret den gamle galliske Stamme, i England har Angler og Sachser, Danskere og Normanner helt overskygget det oprindelige britiske Folk. Danmark derimod har, saa langt som den sproglige og historiske Forskning naar tilbage, været beboet af ét og samme Folk; bortset fra den tyske Stammes langsomme Fremtrængen mod Nord i Sønderjylland findes der intet Minde om, at noget fremmed Folk nogensinde har bredt sig over danske Enemærker.

Gaar man tilbage i Tiden til det Punkt, hvor de sproglige Mindesmærker hører op, tager den nordiske Arkæologi fat, og ved at paavise den Udvikling, der fører fra Stenalderens primitive Trin gjennem Bronzealderen til Jærnalderens højere Kultur, gjør den det sandsynligt, at den samme Folkestamme, hvis Efterkommere udtrykte sig i det Sprog, der træder os i Møde i de ældste Runemindesmærker, allerede i den Tid, som taler til os uden Ord, gjennem Kjøkkenmøddinger og Grave, var hjemmehørende paa de samme Øer og Halvøer, som endnu den Dag i Dag er de Danskes.

Danske Sprogminder rækker tilbage til en betydelig ældre Tid end den, hvor man med Føje kan tale om en dansk Literatur. Og fra en endnu tidligere Tid, allerede fra det femte Aarhundrede efter Kristus, existerer der endnu sparsomme Mindesmærker om det Sprog, som var Moderen baade til det danske og til de andre nordiske Sprog. Disse ældste fælles- eller urnordiske Sprogmindesmærker er fundne i vidt forskjellige Egne af Norden; de er skrevne med en ejendommelig Skrift, den ældre Runerække, med 24 Tegn, der i sin skandinaviske Form gjengives paa en ved Vadstena i Sverige funden Guldbrakteat, men som for øvrigt synes i væsentlig samme Skikkelse at have været udbredt blandt alle germanske Stammer. Denne

Skrift var benyttet bl. a. paa det ene af de berømte sønderjydske Guldhorn, hvis øverste Ring bar Indskriften: *ek hlewagastiʀ holtingaʀ horna tawido* (Jeg Lægæst, Holtes Ætling, gjorde Hornet). Men for Resten findes der nu over hundrede Indskrifter i dette Alfabet, deriblandt navnlig i Norge Bautastene med flere Sætninger, og alle viser de et fællesnordisk Sprog, som tydeligt skiller sig fra det gothiske og fra de andre germanske Sprogstammer.

Fra det niende Aarhundrede, fra Vikingetidens Begyndelse undergaar dette gamle Runealfabet en Omdannelse, idet Runernes Antal indskrænkes til 16. Forskjellige Lyd betegnes ved den samme Rune: *u* staar ogsaa for *v*, *o* og *y*, *p* ogsaa for *b* og *mb*, *k* for *g* og *ng*, *t* for *d* og *nd*, *i* tillige for *e* og *j*, et Forhold, der har bidraget til, at det er vanskeligt at forfølge Udsondringen af de enkelte nordiske Sprog fra det urnordiske. Først omkring Aar 1000 følte man det som uheldigt kun saa ufuldstændigt at kunne gjengive Sprogets forskjellige Lyd, og Alfabetet suppleredes, dels med de

Den mindre Runesten fra Jelling (For- og Bagside).[1]

„stungne“ Runer, som fremkom ved at forsyne en gammel Rune med et Punkt, dels med ny opfundne Tegn, der svarede til det latinske Alfabets Bogstaver.

Af danske Runeindskrifter kjender man over 200. De fleste er ganske korte, den længste af dem alle, den paa Glavendrupstenen (fra Fyen, 10de Aarh.), paa 49 Ord. De vigtigste af disse Mindesmærker er, foruden den lige nævnte Glavendrupsten, Snoldelevstenen (fra Lejreegnen, 9de Aarh.s Begyndelse), Tryggevældestenen (Sydøstsjælland), Jellingestenene og Vedelspangstenene (fra Sønderjylland), der alle er fra det 10de Aarhundrede, Dannevirkestenen og Hedebystenen fra omtrent Aar 1000. Ogsaa disse Indskrifter har naturligvis langt større Betydning som Sprogmindesmærker end som literære Minder; de allerfleste giver kun i en formelagtig Vending Oplysning om, for hvem og af hvem Stenen rejstes, undertiden med Tilføjelse af en enkelt Bemærkning til Karakteristik af Vedkommende; ikke sjældent slutter Indskriften med en Paakaldelse af Thor, at han skal „vie“ Runerne, og en Forbandelse over den, der ødelægger Stenen. De fleste af de her nævnte er imidlertid tillige historiske Minder af stort Værd, saaledes den mindre Jellingesten, hvis Ordlyd:

Gormʀ konungʀ gærði kumbl þåusi æft þyrwi konu sina, Danmarkaʀ bot (Gorm Konge gjorde dette Gravminde efter Tyre, sin Kone, Danmarks Frelse), viser, at det er uhistorisk, naar Sagnet lader Tyre Danebod overleve Gorm den Gamle. Den større Jellingesten, der endnu staar paa sin oprindelige Plads mellem Kæmpehøjene, medens den mindre er flyttet fra den søndre Højs Top ned ved Siden af den, er rejst af Kong Harald over hans Fader Gorm og hans Moder Tyre, „den Harald, som vandt sig hele Danmark og Norge og gjorde Danerne kristne". Hedeby- og Danevirkestenen hentyder begge til Svend Tveskægs Tilbageerobring af Sønderjylland fra den svenske Kong Erik Sejrsæl, der havde benyttet Svends Fraværelse i England til at bemægtige sig en stor Del af Danmark; disse to Stene frembyder tillige en særlig Interesse derved, at man paa dem læser et Sprog med udpræget danske Ejendommeligheder.

Den større Runesten fra Jelling.

Mindet om Runernes Anvendelse i Magi og Trolddomskunst er bevaret ikke alene i Eddasangene, i Sagaerne og hos Saxe, men træder hyppigt frem ogsaa i Middelalderens Folkevisedigtning. Forøvrigt holdt Runeskriften sig i sin foryngede Form i det hele i Brug indtil Slutningen af 13de Aarh., ja, paa det afsides Island var saa sent som i Aaret 1639 et Forbud mod dens Benyttelse nødvendigt.

Det vigtigste Hjælpemiddel for Studiet af Runerne er det monumentale Hovedværk af Ludv. F. A. Wimmer: „*De danske Runemindesmærker*" (I—III 1895—1904), der har afløst P. G. Thorsens Arbejde af samme Navn. En kort populær Oversigt findes i P. Købke: „*Om Runerne i Norden*" (2. Udg. 1890).

Runeindskrifterne er de eneste skrevne Minder fra Danmarks Oldtid. Rigere og mangfoldigere var den i Vikingetiden mundtlig overleverede Digtning, som først er blevet fæstnet i Skrift af Saxo og af de islandske Forfattere i Edda og Sagaer eller har levet videre som Folkevise eller Æventyr og i disse Skikkelser er bleven optegnet i endnu senere Tider. Og endda maa man gaa ud fra, at kun en ringe Brøkdel af hin Tids digteriske Frembringelser er os bekjendt.

Den poetiske Iklædning for Kvadene om Guder og Helte var den i Reglen ottelinjede Strofe med Bogstavrim, som kjendes fra den islandske Poesi, og som ogsaa i flere Tilfælde gjenvindes, naar man forsøger at oversætte Saxos latinske Gjengivelse tilbage til Dansk.

Selv om det mange Gange maa blive tvivlsomt, om Digte og Sagn i den Form, hvori de foreligger for Efterverdenen, viser tilbage til en særlig dansk Oprindelse, saa kan man dog ofte, navnlig ved at eftervise Stedet for de fortalte Begivenheder og handlende Personer, som hører hjemme netop i danske Sagnkredse, næsten med Sikkerhed hævde, at vedkommende Digt eller Prosafortælling i udarbejdet Skikkelse har levet i den mundtlige olddanske Overlevering. Dette gjælder om Kvad som det om Hagbard og Signe, om Ingjaldskvadet, hvor Stærkodder maner Kong Ingjald til Tapperhed, og fremfor alt om Bjarkemaalet, hvis Helt er Bødvar Bjarke, den berømteste af Lejrekongen Rolf Krakes tolv Bersærker. Ogsaa i Eddaens Heltedigte er der, selv hvor deres Stof for Størstedelen er hentet fra de tyske Sagn om Niflungerne, indflettet Partier, der viser ikke alene nordisk, men endog specielt dansk Oprindelse; saaledes er netop her en af de kvindelige Hovedfigurer, Gudrun, en udpræget dansk Sagnskikkelse. Men ogsaa hvor Stoffet ikke er dansk, tør man gaa ud fra, at i flere Tilfælde havde allerede en olddansk Digtning bemægtiget sig det og udnyttet det, naar det ved Vikingetidens stærke Samkvem med fremmede var blevet bekjendt. Og de danske Sletter har sikkert ogsaa havt deres Del i den Digtning om Guderne, som i islandsk og norsk Form træder os i Møde i Snorres Gylfaginning og i den mytiske Del af den ældre Edda, i „Vølvens Spaadom", „Thrymskviden" og „Den Højes Tale".

Nogle af Saxos Fortællinger fra Danmarks Sagntid lader ingen Tvivl tilbage om, at de i deres fulde Omfang, udført i alle Enkeltheder, har været overleverede fra Slægt til Slægt allerede i Vikingetiden, omtrent saa uforandrede, som var de forplantede ved Skriftens Hjælp. Gode Exempler paa disse Oldtidens Prosafortællinger er Uffe Vermundssøns Kamp paa Ejderøen og Fortællingen om Kong Ørvendels Søn Amled, Shakespeares Hamlet, og hans foregivne Vanvid, et Sagn, der ligeledes synes stedfæstet i Jylland.

Skjalden og Fortælleren har blandt Kongens Mænd været mellem de fornemste: det var Krigere, som brugte den lykkelige Evne, Naturen havde skænket dem, og som ikke alene kunde fortælle Fortidssagn, men ogsaa vidste at vinde Yndest ved at fejre Høvdingens nyeste Bedrifter. Dog er intet saadant Lovkvad bevaret og kun de norske og islandske Draper viser os en Digtart, som ogsaa har blomstret i de danske Kongsgaarde.

Oldtidsdigtningen har spejlet den nordiske Krigers Ejendommelighed: hans Tapperhed i Forsvar, hans Vildhed i Angreb, hans Glæde ved Vid og Skjaldskab, hans Ordkarrighed, hans Rovfugleliv paa Sø og Vove og hans mægtige Elskovsfølelse.

Det aandelige Liv og dets Ytringer i Danmarks Oldtid er skildret bl. a. af C. Rosenberg: *„Nordboernes Aandsliv"* (I Bd. Kbhvn. 1878), af Sv. Grundtvig: *„Heroisk Digtning"* (1867), A. Olrik: *„Sakses Oldtidshistorie"* (1892—94) og Vald. Vedel: *„Helteliv"* (1904).

Middelalderen.

Kristendommen. — Helgenlegender. — Ælnoth. — Absalon. — Svend Aagesøn. — Saxo. — Anders Sunesøn. — Landskabslove. — Kirkelove, Bylove, Gildeskraaer. — Harpestreng. — Lucidarius. — Mandevilles Rejse. — Karl Magnus' Krønike. — Romantisk Digtning. — Rimkrøniken. — Peder Laale. — Religiøs Literatur. — Hr. Michael. — Folkeviser.

Det er først, efter at Kristendommen har fæstnet sig i Danmark, at der bliver Tale om en dansk Literatur i almindelig Forstand. Kun langsomt havde den kristne Lære bredt sig efter dens første Forkyndelse ved Ansgar, saa langsomt, at den egentlig først med Knud den Hellige kan siges at have vundet Sejr over den ejendommelige nordiske Kultur, der, om end underlegen i Kampen mod det nye fra Syd og med Bevidsthed bekæmpet af Kirke- og Kongeværldet, alligevel for en stor Del danner Islættet i det Aandsliv, som i Danmarks Middelalder giver sig Udtryk i Historieskrivningen, i Lovene og i Folkevisedigtningen.

Først med Kristendommen træder Norden i aandelig Forbindelse med Evropas andre Folk. Nordboen, der var kjendt og frygtet som Viking rundt om paa Landenes Kyster, lader sig binde af denne Aandsmagt, hvis Centralisation og Organisation gav den en praktisk, social og politisk Magtstilling af et Omfang, som ingen anden Faktor i Tidens Liv kunde maale sig med. Frankiske og tyske Prælater havde banet Vejen for de angelsachsiske Missionærer, der under Svend Tveskægs og Knud den Stores Englandsherredømme prædikede „den hvide Christ" i Danmark; de afløstes atter af Frankere, efter at Ærkebiskop Eskil og Absalon var traadt i Forbindelse med Bernhard af Clairvaux og med Højskolen i Paris. Klostre anlagdes rundt om i Landets frugtbareste Egne og blev som Borge for den nye Kultur, der ogsaa ytrede sig i et forbedret Agerbrug og i Havedyrkning. Danske Stormandssønner drog til Paris for af denne Hovedkilde for Datidens teologiske Videnskab, Skolastiken, at øse den Drik, der skulde give dem Styrke til at bygge Kirkens Hus i Hjemmet. Ved Klostrene oprettedes Skoler, der lærte det nye Sprog og den nye Skrift, Kristendommen havde bragt med sig: Latinen.

Det er da ogsaa i Klostrene, at de første i Danmark forfattede Skrifter bliver til, og i Følge Forholdenes Natur var de skrevne paa Latin, det ogsaa i Udlandet næsten eneraadende Skriftsprog. De ældste Skrifter, vi har Kjendskab til endnu, knytter sig ogsaa i deres Indhold nær til Kirke og Kloster: det er Helgenhistorier og praktiske Optegnelser af annalistisk Art, skrevne af Munke og Prælater. Særlig er den danske Helgen Knud Konges Liv blevet gjort til Gjenstand for Behandling, baade kort efter hans Optagelse af Graven i Aaret 1095 og efter hans Skrinlæggelse 1105. Det første af disse Skrifter, *Passio Sti. Canuti* (St. Knuds Død) er skrevet af en vistnok dansk Munk i Benedictiner-Klosteret i Odense, det andet derimod af en indvandret Englænder, Ælnoth, der var Præst ved Albani Kirke i Odense, og hvis Arbejde: *Historia ortus, vitae et passionis Sti. Canuti* (Beretning om St. Knuds Fødsel, Liv og Død) var tilegnet Kong Niels. Hans Frem-

stilling er bred og blomstrende, og Skriftets kirkelige Tendens viser sig tydeligt i en Forherligelse af Helgenen, der ganske strider mod den folkelige Overlevering, som i Hellig Knud kun saa den strænge Folkeundertrykker.

Den samme Literaturart er repræsenteret i nogle mere ubetydelige Skrifter som Hellig Kjelds Levnet og *Historia de profectione Danorum in Terram sanctam* (Beretning om Danskes Rejse til det hellige Land), der fortæller om fem danske Stormænds Jorsalfart paa Richard Løvehjærtes Tid. Begge Skrifter tilhører allerede det 12te Aarhundrede.

Ælnoths Skrift er udgivet af Huitfeld 1602, Meursius 1631, i Langebeks *Scriptores rerum Danicarum* III, overs. af J. S. Jacobsen, Kbhvn. 1874. Flere Helgenlegender findes i H. Olrik: „Helgeners Levneder" i Skrifter udgivne af Selskabet til Oversættelse af historiske Kildeskrifter, 1893—94.

En mere historisk Interesse ved Siden af den kirkelige, der har ført Skrifter som de nævnte i Pennen, giver sig fra først af kun Udslag i de praktiske, højst magre Notitser om vigtige Begivenheder, der oprindelig blot tilførtes Klosterets Kalender, men efterhaanden udvidedes til ganske tørre Annaler, der ogsaa tog med, hvad der ikke var af direkte Betydning for Klosterets eget Liv. Det var især i Lund, hvor Ærkebiskop Eskil (1138—1177) synes at have virket ansporende, og i Roskilde, at disse Aarbogsarbejder vandt større Omfang. Af de i disse to Bispesæder omkring Midten af det 12te Aarh. forfattede Krøniker gaar én under Navnet *Necrologium Lundense* (den lundensiske Dødeliste), hvis Hovedstykker er en Kongerække og en Kalender med Notitser om Dødsfald og andre vigtige Begivenheder; en anden kaldes *Anonymi Roskildensis Chronicon Daniae* og er navnlig interessant derved, at den danner Overgangen til den mere personlige og sammenhængende Historieskrivning, og ved at Forfatteren stiller sig paa et nordisk-folkeligt Standpunkt imod den tysk-kirkelige Indflydelse.

Tilskyndelsen til en virkelig Historieskrivning udgik fra den paa saa mange og saa ulige Omraader virksomme Absalon. Skjønt selv en Kirkens Mand saa god som nogen af sine Forgængere havde denne store Skikkelse i Danmarks Historie en stærk Vilje ogsaa til at nære de nationale Instinkter, der i de uduelige Kongers og Borgerkrigenes Aar var slumrede ind, men som var blevne vakte igjen ved Bedrifterne under de første Valdemarer. Baade Svend Aagesøn og Saxo Grammaticus skrev paa hans Opfordring. Og begge betoner de i deres Forord, at deres Formaal er, at Danmark ikke skal staa tilbage, men ligesom Oldtidens Folk og de fremmede Nationer maa bevare sine Fortidsminder.

Svend Aagesøn tilhørte en af de danske Stormandsætter: paa mødrene Side nedledte han sin Herkomst fra Palnatoke, hans Farfader Christiern Jyde og hans Fader Aage var historisk bekjendte Krigere, hans Faders Broder Ærkebiskop Eskil af Lund. Sandsynligvis har da ogsaa Svend selv været Kriger og som Absalons Ledsager deltaget i de Vendertog, han skildrer. Ved enkelte Begivenheder nævner han udtrykkelig sig selv som Øjenvidne. Titlen paa hans Værk er: *Compendiosa historia regum Daniae* („Danmarks Kongers kortfattede Historie"). Det spænder over den

danske Kongerække fra Kong Skjold til Knud den Sjette og er skrevet kort efter 1185. Han gaar frem i Krønikestil, breder sig stærkt over Emner, som synes ham særlig berømmelige, som f. Ex. Dronning Tyre, Jomsborg og Vendertogene, medens han med en vis Kritik gjør en stor Del af Sagnhistorien ganske kort af. Som Grund til, at den nærmest liggende Fortid kun er kursorisk behandlet, angiver han selv, at hans „Teltkammerat“, Saxo, er beskæftiget med den udførlige Udarbejdelse af Svend Estridsøns og hans Sønners Historie. — Svend Aagesøns Arbejde er udgivet af Stephanius 1642 og i Langebeks *Scr. rer. dan.* I; Oversættelse af R. F. Fenger 1842.

Det Værk, Svend hentyder til, er Saxo Grammaticus' *Gesta Danorum* („de Danskes Bedrifter“ ɔ: Danmarkshistorie), Hovedværket i den danske Middelalder-Literatur. Hvad vi ved om dets Forfatter, er kun lidet. Af Svend Aagesøns ovenfor anførte Udtryk synes det at fremgaa, at Saxo ligesom denne har ledsaget Absalon paa Vendertog, sandsynligvis som hans Sekretær, idet han, efter alt at dømme, er identisk med Absalons „Klerk“, der nævnes i Bispens Testamente. Er dette rigtigt, kan man med Sikkerhed slutte, at han har tilhørt den gejstlige Stand. Hans Fader og Farfader havde tjent med Hæder i Valdemar den Stores Hær, det nævner han selv i sin Fortale. At han skulde have været Provst i Roskilde og ligge begravet dér, er derimod en ubevislig Tradition. Tilnavnet *Grammaticus* (ɔ: „Sproglærd“) tillægges ham første Gang ved Midten af det 14. Aarh.

Titel-Illustration til Chr. Pedersens Udgave af Saxo.

Saxos Danmarkshistorie er et mægtigt Værk i 16 Bøger. Det beretter i de første ni Sagnhistorien til Gorm den Gamle, dels støttet til skriftlig islandsk Overlevering, dels til mundtlig dansk Tradition. Nogen Adskillelse mellem Sagn og Historie gjør Saxo ligesaa lidt som hans Efterfølgere i de nærmeste sex Aarhundreder. I 10de Bog behandler han Tiden fra Harald Blaatand til Svend Estridsøn, og her er hans Kilder især danske Folkesagn, uden al historisk Paalidelighed. I sin sidste Del skifter Værket, som historisk Kildeskrift betragtet, Karakter. Allerede med Svend Estridsøn og hans Sønner sættes Absalons og Kongernes Slægtstraditioner ind, i 14de Bog, der udgjør over en Fjerdedel af hele Danmarkshistorien, gives en Absalonshistorie for Aarene 1157—78, der medtager alle Træk og ofte gjør Indtryk af at bero paa personlige

Erindringer. I 15.—16. Bog føres Fortællingen endelig op til 1185, i hvilket Aar Absalon efter Venderkrigenes Ophør traadte tilbage fra sin politiske Virksomhed.

Nyere Undersøgelser har gjort det sandsynligt, at Saxos oprindelige Plan ikke var en Danmarkshistorie, men en omtrent samtidig nedskreven Beretning om Absalons Liv og Bedrifter, saaledes som den foreligger i den nuværende 14de Bog. Dertil føjedes saa først Fortællingen om de Begivenheder, der optager 15de og 16de Bog, hvortil saa senere kom Kongehistorien og, som Arbejdets Afslutning, Sagnhistorien i den første Del af Værket. Affattelsen strækker sig saaledes over en længere Aarrække og var næppe tilendebragt før efter 1208. En Følge af Danmarkshistoriens Tilblivelsesmaade er den, at Fremstillingens Kunst mindre lægger sig for Dagen i Ordningen af Stoffet end i Enkeltskildringerne. Saxos Latin udmærker sig ved en Smidighed og Fylde, der endnu i Humanismens Tidsalder var Gjenstand for Beundring; hans Forbilleder var i sproglig Henseende de senere, rhetorisk paavirkede romerske Forfattere.

Den ældste trykte Udgave af Saxo besørgede Chr. Pedersen 1514 efter med stor Vanskelighed at have skaffet et fuldstændigt Haandskrift tilveje; Udgaven tryktes i Paris hos Ascensius. Senere Udgaver af Stephanius 1644, af P. E. Müller og J. M. Velschow med Kommentar 1839—58. Oversættelser er foretagne af Chr. Pedersen, hvis Arbejde ikke blev trykt og er gaaet tabt, af Anders Sørensen Vedel 1575 (atter udg. af Wegener 1851), af N. F. S. Grundtvig 1818, nye Udgaver 1855, 1873; endelig af Fr. Winkel Horn 1898.

Saxos store Værk stod som et ensomt Mindesmærke ned gjennem Middelalderen. Ogsaa hvad dens senere Aarhundreder har at byde paa af historisk Literatur, er kun magre Aarbøger. Af Interesse er Kong „Valdemars Jordebog“ ved sine topografiske og økonomiske Oplysninger og ved de mange deri bevarede danske Stednavne i den latinske Text. (Udg. af O. Nielsen 1873).

Paa Poesiens Omraade har den latinske Literatur i Danmark sin Repræsentant i Anders Sunesøns store skolastiske Læredigt *Hexaëmeron.* Anders Sunesøn tilhørte Hvideætten ligesom saa mange andre af den første Valdemartids store Mænd. Han blev født omkring 1165. Hans Fader, Sune Ebbesøn, var en Fætter til Absalon og Lensmand i Skaane. Han studerede 1182—90 i Paris og tilegnede sig der den skolastiske Dannelse. Efter et Besøg ved Bolognas og Oxfords Højskoler opnaaede han den Udmærkelse at docere i Paris, men vendte derpaa hjem og blev Domprovst i Roskilde og Kansler hos Knud den Sjette, for hvem han førte Søsteren Ingeborgs Sag under hendes Skilsmisseproces i Rom mod Philip August af Frankrig. Ved Absalons Død blev han dennes Efterfølger som Ærkebiskop (1201). Han var Leder af Missionsværket i Esthland, ved hvis Erobring Sagnet lader ham være virksom, idet det i Slaget ved Lyndanis var under hans Bøn om Sejr for de Danske, at Danebrog dalede ned fra Himlen. Nogle Aar før sin Død, der indtraf 1228, trak han sig som spedalsk tilbage til Ensomheden paa Ifø i Skaane. Foruden sit Hovedværk har han skrevet en

latinsk Oversættelse og Fortolkning af skaanske Lov, et Digt *De septem sacramentis* (Om de syv Sakramenter), der dannede en Slags Fortsættelse af Hexaëmeron, men som er tabt, og nogle Mariaviser.

Hexaëmeron („de sex Dage") er i 12 Bøger, hvoraf kun de tre første behandler den egentlige Skabelseshistorie, medens Resten er en Dogmatik, der fremstiller Hovedpunkterne af den kristne Lære. Anders Sunesøn var som Teolog stærkt paavirket af sine Lærere i Paris og har næppe Krav paa at anses for en selvstændig Tænker. Den poetiske Form formaar ikke at dække over den udigteriske Behandling, der rigtignok i Værkets sidste Del undskyldes ved Emnernes Tørhed. Selv siger Forf. i sin Indledning, at han har valgt den poetiske Form for at drage Ungdommen til Studiet af Teologien. Dog synes Værket aldrig at være blevet benyttet ved Undervisning.

A. Sunonis filii Hexaëmeron er udgivet af M. Cl. Gertz 1892 med latinsk Indledning og Kommentar. Forfatterens Levnet er behandlet af P. E. Müller: *Vita Andreae Sunonis* (Univ. Progr. 1830) og af F. Hammerich: „En Scholastiker og en Bibeltheolog", 1865.

Medens saaledes Latinen herskede eneraadende i Kirke og Videnskab, begyndte med Valdemartiden en modsat Strømning af folkelig Art, der navnlig har sat sig et Mindesmærke i den skriftlige Optegnelse af Lovene paa Dansk. Den gamle, nationale Skat af Vedtægter, som var bevaret fra Slægt til Slægt ad den mundtlige Traditions Vej, blev dermed bragt sikkert i Hus, og med Tilføjelser og Ændringer i det enkelte beholdt disse Love deres Gyldighed til det syttende Aarhundredes Slutning og vidnede gjennem Aarhundrederne om dansk Kulturs og Folkelivs Ejendommelighed og oprindelige Uafhængighed af fremmed Indflydelse.

Landskabslovene var knyttede hver til sit Thing: til Lund, til Ringsted og til Viborg. Den ældste af dem er sikkert skaanske Lov, der efter Arild Huitfeld skulde være samlet under Valdemar den Store, kort efter at han var bleven Enekonge. Den var gældende Lov i Skaane, Halland, Blekinge og paa Bornholm, indtil de tre Provinser tabtes til Sverige, og Bornholm kom ind under Christian V.s danske Lov. Sproget deri er den skaanske Dialekt, som har bevaret mere af det gamle, fra Runeindskrifterne kjendte Dansk end Ø-Dialekten og Jydsk. Det ældste existerende Haandskrift (i den Arnamagnæanske Samling) er skrevet med Runeskrift i sidste Halvdel af 13. Aarh. og er udgivet af P. G. Thorsen 1853, i fotolitografisk Aftryk 1877.

Af den anden gamle Landskabslov, den sjællandske, findes to forskjellige Opskrifter, der sædvanlig betegnes som Valdemars og som Eriks sjællandske Lov. Den første af disse synes kun at være lidet yngre end skaanske Lov og indeholder adskillige Bestemmelser, som er fælles for de to. Dens Forhold til den anden Affatning, Eriks, er endnu ikke klarlagt; heller ikke ved man, hvem den Erik er, som menes; at det, som Rimkrøniken siger, er Erik Menved, er usikkert. Om de to Love i Tiden har afløst hinanden som gældende Ret for Sjælland, eller hver for sig har havt Gyldighed i en Del af dette Landskab, staar ligeledes hen.

Den betydeligste af Landskabslovene, jydske Lov, adskiller sig fra de andre derved, at den virkelig er bleven til paa en Konges Foranstaltning. Valdemar Sejr lod de gamle Vedtægter samle og bearbejde til en Lovbog, som 1241 vedtoges paa et Danehof i Vordingborg og blev gældende Ret i Nørre- og Sønderjylland og paa Fyen, i Sønderjylland til efter denne Landsdels Afstaaelse. Af jydske Lov findes talrige Haandskrifter; det ældste er fra Flensborg Raadhus (Slutningen af 13. Aarh.) og er benyttet af P. G. Thorsen i hans Udgave 1853; ogsaa N. M. Petersen har besørget en Udgave, 1850. Som Prøve paa Sproget i det 13. Aarh. hidsættes Begyndelsen af Fortalen efter det ældste Haandskrift:

Mæth logh skal land bygiæs. Æn wildæ hwær man oruæs at sit eghæt, oc latæ mæn nytæ iafnæth, tha thurftæ man ækki logh with. Æn ængi logh er æmgoth at fylghæ sum sannænd, hwaræ sum man æuær um sannænd, thær skal logh letæ hwilkt ræt ær. Waræ æi logh a landæ, tha hafuæ hin mest, thær mest mattæ gripæ; thy skal logh æftær allæ mæn gøræs, at rætæ men oc spakæ, oc sakløsæ nytæ theræ ræt oc spæcthæ, oc folæ oc vrætæ mæn ræthæs thet thær i loghæn ær scriuæn, oc thuræ æi for thy fulcummæ theræ unskop, thær thæ hauæ i hughæ. Wæl ær thæt oc ræt at thæn thær Gusz ræszlæ oc rætæns ælskugh ma æi lokkæ til goz, at høfthings ræslæ oc landæns withærlogh forfangæ them at gøræ illæ, oc pinæ them, of the gøræ illæ).*

Medens i jydske Lov Kirkeretten er optaget indenfor de verdslige Bestemmelsers Ramme, existerer der ved Siden af de andre Landskabslove saavel en skaansk som en sjællandsk Kirkelov. Den første skyldes Ærkebiskop Eskil og gaar tilbage til 1162; den overførtes af Absalon til Sjælland, hvor den 1171 med enkelte Ændringer vedtoges i Ringsted.

Hermed er Lovliteraturen ikke udtømt. Af Vederlagsretten, som Knud den Store gav som Husordning for sin engelske Hird, har vi Afskrifter, der gaar tilbage til Knud den Sjette og Absalon, som dermed fornyede de gamle Retsbestemmelser i Forholdet mellem Kongen og hans Mænd. Denne Lov er ældre end Landskabslovene, men kun bevaret i ringe Haandskrifter, ligesom ogsaa Sproget røber de forskjellige Afskriveres Indflydelse paa Texten. — Endelig findes der paa Valdemar Sejrs Tid Bylove, hvis Opstaaen begrundes i Kjøbstædernes begyndende Opblomstring. De ældste er ganske vist affattede paa Latin, enkelte paa Plattysk; de vigtigste blandt de danske er den skaanske Stadsret og Flensborg Bylov fra 1284, der er bevaret i et samtidigt Haandskrift. Bylovene er udgivne af Kolderup-Rosenvinge: „Gamle danske Love" V (1827). Bevarede middelalderlige Lavs- og Gildeskraaer, som Knudgildernes i Odense og Flensborg, findes i Kofoed-Anchers samlede Skrifter III og i Pappenheim: „Altdänische Schutzgilden", 1885.

---

*) Med Lov skal Land bygges. Men vilde hver Mand nøjes med sit eget og lade Mænd nyde lige Ret, da behøvede man ikke Lov. Men ingen Lov er saa god at følge som Sandhed: hvor som man tvivler om Sandhed, der skal Lov lede, hvad Ret er. Var ej Lov i Landet, da havde den mest, der mest kunde gribe; derfor skal Lov gjøres efter alle Mænd, at retskafne Mænd og fredelige og sagløse nyder deres Ret i Fred, og Daarer og uretskafne Mænd ræddes for det, som i Loven er skrevet, og for dets Skyld ikke tør fuldkomme deres Ondskab, som de har i Hu. Vel er det og ret, at den, som Gudsfrygt og Retfærdighedssans ikke kan lokke til det gode, at Frygten for Høvding og Landets Lovbog hindrer dem at gjøre ilde og straffer dem, om de gjør ilde.

Den til Almenlæsning bestemte Literatur paa Modersmaalet begynder omkring 1250 som en smal Bæk for i de nærmeste to Aarhundreder at svulme op til den statelige Aa, som i Reformationstiden, da Læseevnen bliver almindeligere ogsaa hos Lægmand og Menigmand, afsætter sit Muld i Befolkningen som en frodig Bund for de nye, spirende Tanker. Det ældste bevarede verdslige Skrift, bestemt til at læses af Læg og Lærd, er Henrik Harpestrengs. Han levede paa Valdemar Sejrs Tid og var maaske Livlæge hos dennes Søn, Erik Plovpenning. Han var Kannik i Roskilde og døde dér 1244. Hans Gravskrift er bevaret og meddeler, at han baade i levende Live og ved sit Testamente rigeligt har betænkt sin Domkirke. Hans Ry som Læge var stort gjennem hele Middelalderen, og han sammenstilles med Oldtidens berømteste Læger. Det Skrift, som — i et Haandskrift i det store kgl. Bibliothek, udg. 1826 af C. Molbech — er bevaret, indeholder to Urtebøger og en Stenbog, der i alfabetisk Orden opregner en Del Planter og Mineralier og giver Anvisning paa deres Benyttelse i Lægekunsten. Tilføjet er en Kogebog, der, selv om den ikke kan henføres til samme Forfatter, giver et godt Begreb om Køkkenet paa Valdemarernes Tid, da Forfinelsen trængte ind fra Syd, hvorfor de bedste Retter ofte har tyske Navne.

En anden Folkebog, et Slags Konversationslexikon efter de Tiders billige Fordringer, er den saakaldte *Lucidarius* (af *lux:* „Lys"). Dette Skrift er en Bearbejdelse efter udenlandske Forbilleder. I Samtaleform giver det en kort Fremstilling af hele Middelalderens Dannelsesindhold: den katolske Gudstjeneste, den kristne Læres Hovedsætninger og geografiske og naturvidenskabelige Iagttagelser og Notitser. Skriftet stammer i sin danske Form fra det 14de Aarhundrede, men det bevarede Haandskrift er først fra det 15de. Det blev trykt allerede 1510 og er senere ofte optrykt; med Indledning og Glossar er det udgivet af C. J. Brandt i „Nordiske Oldskrifter", 1849.

Vistnok den mest læste Bog næst efter Bibelen var i det 14de og 15de Aarhundrede „Johannes af Mandevilles Rejse", der er bevaret i mangfoldige Afskrifter og paa talrige forskellige Sprog; i Danmark blev den almindelig udbredt som en Oversættelse fra Latin. Den engelske Ridder de Mandeville drog i Aaret 1322 ud og tilbragte 33 Aar i Skythien, Ægypten, Arabien, Jødeland, Persien, Tartariet o. s. v. Alle sine Æventyr, baade dem, han selv oplevede, og hvad han fik fortalt eller havde læst, skrev han ved sin Hjemkomst ned paa Latin, Engelsk og Fransk. Bogen har i Danmark kun været læst i Haandskrift og blev her først trykt 1882, udgivet med en Indledning af M. Lorenzen.

Ved sit æventyrlige Indhold staar det sidstnævnte Skrift paa Overgangen til den romantiske Digtning, snart paa Prosa, hyppigere paa Vers, som i oversat og bearbejdet Skikkelse naaede til os, dels fra Frankrig og Tyskland, dels fra England. Emnerne for denne Digtning toges især fra de store Sagnkredse om Alexander og Karl den Store, om Kong Artus og hans Riddere, om Didrik af Bern (Theodorik) o. s. v. Det vigtigste Prosaarbejde inden for denne Retning, „Karl Magnus' Krønike", har helt op imod vore Dage været almindelig Folkelæsning; den blev trykt første Gang paa Dansk af Gotfred af Ghemen 1501 og udgaves paany af Chr. Pedersen

1535. Det ældste Haandskrift, der stammer fra Børglum og er skrevet 1480 (nu i Biblioteket i Stockholm), er udgivet af C. J. Brandt som „Romantisk Digtning fra Middelalderen“, i 3 Bind, 1869—77. Foruden Historien om Karl den Store og hans Jævninge indeholder dette Haandskrift sex rimede Ridderromaner og giver saaledes vistnok en omtrent fuldstændig Samling af den romantiske Middelalderdigtning, som var kjendt i Danmark.

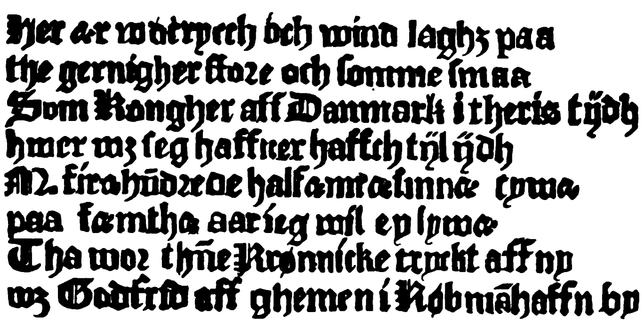
Af disse sex versificerede Fortællinger er de tre almindelig bekjendte under Betegnelsen Eufemia-Viser. Det er „Ivan Løveridder“, „Hertug Frederik af Normandiet“, der begge er Udløbere fra Sagnet om Kong Artus og hans Riddere, og „Flores og Blantseflor“, som stammer fra Provence og fortæller to elskendes vidunderlige Æventyr, før de endelig forenes. Disse tre Romaner blev paa Foranstaltning af Eufemia af Rügen, den norske Kong Haakon den Femtes Hustru, indført i Norden, idet hun foranledigede en rimet Bearbejdelse af dem, formodentlig paa Svensk og vistnok direkte fra Originalerne. Herfra er disse Digte da atter overførte til Danmark. — De sidste tre episke Digte i det ovenfor nævnte Haandskrift er „Dværgekongen Laurin“, der fortæller Didrik af Berns Kamp med Dværgen, som ejede den kostelige Rosengaard, „Persenober og Constantionobis“, en romantisk Tryllehistorie, hvori Elskeren stilles paa den Prøve at maatte leve ved Siden af sin elskede uden at kunne se hende, og endelig „Den kyske Dronning“, hvis Handling er et Modstykke til Bibelens Beretning om Josef og Potifars Hustru, idet det her er Dronningen, som falskelig anklages, saa at hun forstødes og kun ved en ædel Ridders Anomst faar sin Ære reddet. Den mest yndede af alle disse poetiske Fortællinger var ubestridelig „Flores og Blantseflor“, der allerede 1509 blev trykt af Gotfred af Ghemen.

I sin danske Skikkelse er den middelalderlige Romanliteratur en noget kummerlig Stikling fra den franske Ridderromantiks yppige Moderplante med dens farverige Blomster. Men dog er det maaske i højere Grad end Folkevisen den, som indtil det nittende Aarhundrede har staaet for Folkebevidstheden som Spejlet for Ridderidealerne, og det romantiske Stof, som er ophobet i denne Literatur, har været en Fundgrube ogsaa for vore Dages Digtere. —

Et ejendommeligt og interessant Skrift, der staar paa fuldstændig hjemlig Grund, er „Den danske Rimkrønike“, en Samling af Rim om de danske Konger fra Dan og hans Fader Humble til Christian den Første. Kongerne fremtræder selv som Fortællere: i Reglen begynder de med at udtale den Lære, Livet har givet dem, og aflægger derpaa Beretning om de vigtigste Begivenheder under deres Regering, ja, med en rørende Naivetet er endogsaa Fortællingen om Omstændighederne ved deres Død lagt i Munden paa dem selv. Sagnkongerne indtager den største Plads, men ogsaa for de historiske Kongers Vedkommende var Rimkrøniken i et Par Aarhundreder Menigmands fyldigste Lærebog i Fædrelandshistorien. Det højst ulige Værd, som digterisk set tilkommer de enkelte Dele, og den forskelligartede metriske Form, der er anvendt, gjør det usandsynligt, at Rimkrøniken skulde være én Mands Værk; at i hvert Tilfælde Slutningen er senere tilføjet, synes afgjort. I den plattyske Oversættelse nævnes en ellers ubekjendt Broder Niels,

Munk i Sorø Kloster, der maaske har givet det hele dets endelige Form. Det ældste Exemplar af den danske Rimkrønike er et ufuldstændigt Stockholmer Haandskrift. Den var den første danske Bog, som blev trykt: 1495 udgik den fra Gotfred af Ghemens Presse og blev senere ofte oplagt; i nyere Tid er den udgiven bl. a. af C. Molbech 1825 og efter det stockholmske Haandskrift af C. J. Brandt 1858.

Rimkrøniken er rig paa Sentenser og Fyndsprog, som i Rimet tilspidses saaledes, at de borer sig ind i Bevidstheden. Den Evne til at finde det rammende Udtryk, som ytrer sig her, har været en Arv fra Forfædrene; den spores ogsaa i den Samling af gamle danske Ordsprog, som ved Siden af adskillige først fra Latinen oversatte er bevarede i „Peder Laales Ordsprog". Denne mærkelige Bogs oprindelige Bestemmelse var den at være en latinsk Lærebog, især til Indøvelse af det vanskeligere latinske Glosseforraad, idet stadig en latinsk Sætning gjengives med en tilsvarende dansk. Som Skolebog var den imidlertid allerede paa Chr. Pedersens Tid forældet;

Her ær wntærpech och wind laghz paa
the gernigher store och somme smaa
Som Konngher aff Danmark i theris tydh
hwer wz seg haffuer haffth tyl nydh
M. firahundrede halfemtæsinnæ tywa
paa femtha aar ieg wil ey lywa
Tha wor thinne Krønnicke trykt aff ny
wz Gotfrid aff ghemen i Købmnahaffn by

Skriftprøve af „*Den danske Rimkrønike*".

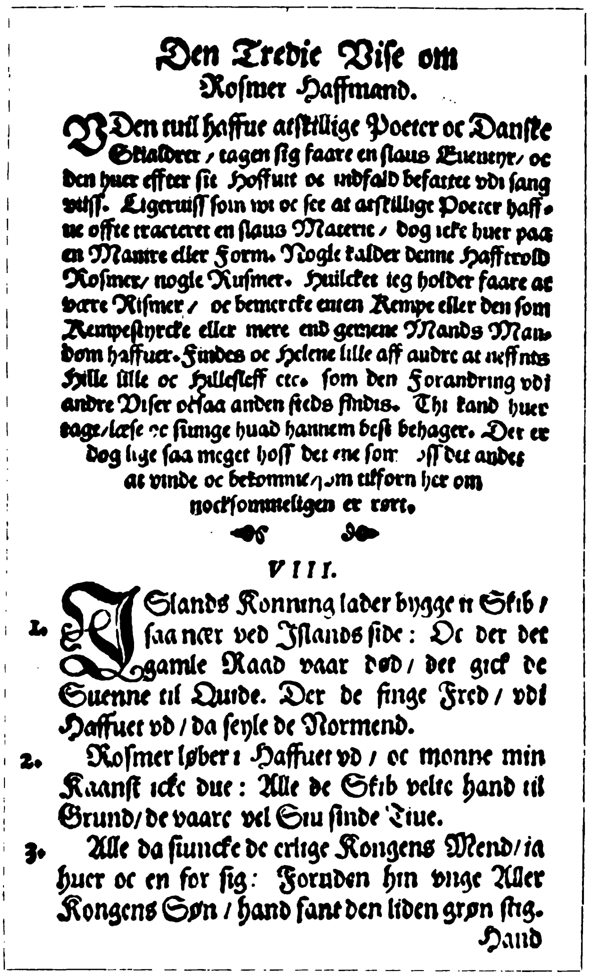
dens Betydning er at have bevaret en Række Kærnesprog, der giver os fyldig Besked om vore Forfædres Tænkemaade og endnu ofte, ved Blandingen af Ironi og tør Humor, aflægger Vidnesbyrd om, at Nutidens Danske er direkte Efterkommere af de Mennesker, der gav deres Livserfaringer disse Udtryk. Om Forfatteren er intet bekjendt, og Nutidens Forsøg paa at faa hans Forhold oplyst, har ikke ført til noget sikkert Resultat. I den ældste Udgave, hos Gotfred af Ghemen 1506, der vel er omtrent et Aarhundrede yngre end Samlingen selv, kaldes Forfatteren *Petrus de Laale*; det synes at være et adeligt Familienavn. I Chr. Pedersens Udgave 1515 kaldes han *Petrus legista Laglandicus* (Peder Lovgiver Langelænder eller Laalænder); men hvad der har støttet denne Betegnelse, er uvist. Nyere Udgaver er besørgede af Nyerup 1828 og af Kock og Petersén i *Östnordiska och latinska medeltidsordspråk* I—II, 1889—94.

For en stor Del af den religiøse Literatur i Danmark i den senere Middelalder er det ejendommeligt, at den er under en stærk svensk Paavirkning. Denne Indflydelse udgaar fra den hellige Birgittes Kloster i Vadstena, som hun havde grundlagt kort før sin Død (1373). Under Erik af Pommern grundedes til hendes og til St. Marias Ære et Kloster i Maribo, et andet Birgittiner-Kloster blomstrede i Mariager, og disse Klostre var Arne-

stederne for Inderliggjørelsen af det religiøse Liv og spillede som Følge deraf en betydelig Rolle ved at udbrede Opbyggelsesliteratur, for Størstedelen i en særegen, svensk-dansk Dialekt, som man har kaldt Birgittiner-Sproget. Fra denne Bevægelse stammer de Rester af Postiller med Homilier og Legender, af Bønnebøger og af St. Birgittes „Aabenbaringer", som temmelig sparsomt er bevarede i middelalderlige Haandskrifter. Fra Mariager er vistnok de ældste Prøver paa en dansk Bibeloversættelse udgaaet. De skriver sig fra omtr. 1480. Deres Sprog røber ingen svensk Paavirkning; det har jydske Former, men er tungt og knudret, da Oversættelsen følger den katolske Kirkes latinske Bibeltext Ord for Ord. Den omfatter kun de tolv første (historiske) Bøger af det gamle Testamente. De otte af dem er udgivne af C. Molbech 1828. — Af enkelte af Davids Salmer var der allerede tidligere foretaget Oversættelser; disse danner sammen med Mariaviserne, som giver den overspændte Tilbedelse af Himmeljomfruens aandelige og legemlige Dejlighed Udtryk, den første, svage Begyndelse til den danske Salmedigtning. I Reformationstidens Salmebøger findes den gamle „Dagvise", som i Modsætning til de fra Latinen bearbejdede Mariaviser synes af særlig nordisk Herkomst, medens det er uvist, om den svenske eller den danske Form af Sangen er ældst; den er omdigtet af Peder Palladius og senere af Grundtvig.

Det betydeligste, som den danske Middelalder har efterladt af religiøs Digtning, er givet i „Hr. Michaels danske Rimværker". Michael Nicolai (Nielsen eller Clausen) var Præst ved Albani Kirke i Odense og var Deltager i Oprettelsen af et af de Mariæ Rosenkrans-Broderskaber, som udgik fra en religiøs Bevægelse i sidste Halvdel af 15de Aarh., hvis Formaal var en Styrkelse af Mariadyrkelsen paa de andre Helgeners Bekostning, og som gav nøje Anvisninger til denne Dyrkelse med Bønner efter Rosenkransens Perler. I Danmark begunstigedes disse Bestræbelser af Kong Hans' Dronning Christine, paa hvis Opfordring Hr. Michaels Digt „Om Jomfru Mariae Rosenkrans" blev til i Aaret 1496. Det er en fri Gjengivelse paa danske Vers af de latinske Prosaskrifter, som Ophavsmanden til hele denne sværmeriske Mariakultus, Franskmanden Alcanus de Rupe, havde efterladt sig. Hr. Michaels Digt giver Meddelelser om denne berømte Prædikants Liv, opbyggelige Betragtninger over de vigtigste Spørgsmaal i den kristnes Liv: Synd og Død, Dom og Frelse, og en Fremstilling af Christi Lidelseshistorie og Dele af det gamle Testamente; det anbefaler Mariadyrkelsen og polemiserer mod Modstanderne af dens Broderskab. Mere end i dette Digt har Michael havt Lejlighed til at lægge sin poetiske Evne, som han virkelig var i Besiddelse af, for Dagen i Samlingens to andre, kortere Digte: „Om Skabelsen" og „Om Menneskens Levnet". Det ene gjenfortæller Skabelsen og Syndefaldet efter Bibelen, men ofte med en ejendommelig Opfattelse, som naar Adam spiser af Æblet, for at Eva ikke skal fortabes alene, eller naar Frelsen ventes ved en Kvinde (Maria), ligesom det var ved Eva, at Synden kom ind i Verden. Det andet Digt fremfører en Række Personer, som skildrer deres forskjellige Levealdre, og maner til Omvendelse ved at stille Menneskets Ulykker og Dommens Dag for Øje. Hr. Michaels Rimværker blev trykt 1514—15 i Kjøbenhavn

hos Povl Ræff. „Om Menneskens Levnet“ udgav A. Sørensen Vedel paany 1571. Uddrag af de tre Digte med moderne Retskrivning giver C. J. Brandt i „Ældre danske Digtere“ (1860—62); en fuldstændig Udgave leverede Molbech 1836. Dele af Digtene blev af Reformatorerne bearbejdede til at synges i de protestantiske Kirker og findes med Forandringer endnu i den almindelige „Psalmebog for Kirke og Hjem“ (Nr. 462, 588, 635).

Den Tredie Vise om Rosmer Haffmand.

VDen will haffue atskillige Poeter oc Danske Skialdrer / tagen sig faare en slags Euentyr / oc den huer effter sit Hoffuit oc indfald befattet vdi sang vijß. Ligerwijß som wi oc see at atskillige Poeter haffue offte tracteret en slags Materie / dog icke huer paa en Maniere eller Form. Nogle kalder denne Hafftrold Rosmer / nogle Rusmer. Huilcket ieg holder faare at være Rismer / oc bemercke enten Kempe eller den som Kempestyrcke eller mere end gemene Mands Mandom haffuer. Findes oc Helene lille aff andre at neffnis Hille lille oc Hillesleff etc. som den Forandring vdi andre Viser ocsaa anden steds findis. Thi kand huer tage / læse oc siunge huad hannem best behager. Der er dog lige saa meget hoss det ene som hoss det andet at vinde oc bekomme / som tilforn her om nocksommeligen er rørt.

VIII.

1. ISlands Konning lader bygge it Skib / saa nær ved Islands side: Oc der det gamle Raad vaar død / det gick de Suenne til Quide. Der de finge Fred / vdi Haffuet vd / da seyle de Normend.

2. Rosmer løber i Haffuet vd / oc monne min Kaanst icke due: Alle de Skib velte hand til Grund / de vaare vel Siu sinde Tiue.

3. Alle da siuncke de erlige Kongens Mend / ia huer oc en for sig: Foruden hin vnge Aller Kongens Søn / hand fant den liden grøn stig.

Hand

Textside af Anders Sørensen Vedels Udgave af Folkeviserne, 1591.
(Efter det fuldstændige Exemplar i Universitetsbibliotneket.)

En Oversigt over de vigtigste literære Mindesmærker, som Danmarks Middelalder har sat sig, efterlader det Indtryk, at Aandslivet hverken i Bredden eller i Dybden har været af synderlig stor Udstrækning, navnlig ikke naar man sammenligner det med, hvad de større Kulturlande mod Syd og Vest kan opvise. Men det Billede, det skrevne Ord giver af den middelalderlige Aandskultur, maa fuldstændiggjøres ved Hjælp af den mundtlige Overlevering, der indeholdt de betydeligste Ytringer af det nationale aandelige Liv i dette Tidsrum, nemlig Folkeviserne, som først i den følgende Tid fæstnedes ved Nedskrift.

Middelalderlige Folkeviser er bevarede i talrige Haandskrifter fra det 16de og 17de Aarhundrede; for en stor Del skyldes de adelige Damer, der dog i Reglen samlede mere af Kuriositet end af virkelig Interesse og Forstaaelse. Det ældste og vigtigste Haandskrift er Karen Brahes (omtr. 1548); det synes at være besørget af en Afskriver og er i jydsk Dialekt; det indeholder 200 Viser af de over 500 danske Folkeviser, man kjender. Den første trykte Udgave af Folkeviser var Anders Sørensen Vedels, der udkom 1591 og senere ofte blev oplagt paany. Dens fuldstændige Titel er: *„It Hundrede vduaalde Danske Viser, Om allehaande Merckelige Krigs Bedrifft oc anden seldsom Euentyr, som sig her vdi Riget, ved Gamle Kemper, Naffnkundige Konger oc ellers forneme Personer begiffuet haffuer,*

aff arilds tid indtil denne neruærendis Dag. Prentet vdi Ribe paa Liliebierget, aff Hans Brun. Anno MDIXC." Denne Bogs Betydning ligger i for første Gang — paa Tilskyndelse af Frederik II's Dronning Sophie — at have indført Folkevisen i Literaturen; som Kilde betragtet har den derimod ringere Værd, da næsten alle Viserne haves i ældre Haandskrifter, og da de otte er blevne omdigtede med temmelig stor Frihed af Vedel selv. Vedel er sikkert ogsaa den egentlige Ophavsmand til det Udvalg af 30 sørgelige Elskovsviser, som Mette Gjøe 1657 udgav under Titelen „*Tragica*, den første Part". 1695 udkom Peder Syvs To Hundrede Viser om Konger, Kæmper og andre: det er Vedels Samling, forøget med 100 andre Viser, deriblandt adskillige, som ikke hører med ind under Begrebet Folkeviser. 222 Viser, deriblandt flere hidtil ikke udgivne, er som „Udvalgte danske Viser fra Middelalderen", I—V, besørgede af Abrahamson, Nyerup og Rahbek, 1812—14. Det første Forsøg paa at give en videnskabelig tilfredsstillende Samling med en fuldstændig Fortegnelse over alle forskjellige Læsemaader og Redaktioner er Sv. Grundtvigs „Danmarks gamle Folkeviser" I—VII, 1853—1904, fortsat efter Udgiverens Død (1883) af A. Olrik. For et større Publikum er beregnet Sv. Grundtvigs „Folkeviser i Udvalg", 1882; andre populære Udvalg er besørgede bl. a. af Oehlenschläger, Chr. Winther, N. F. S. Grundtvig, C. J. Brandt. De bevarede Melodier til danske Folkeviser findes i A. P. Berggreens „Danske Folkemelodier".

Delvis suppleret af de Viser, Evald Tang Kristensen har udgivet i „Jydske Folkeminder" I, II, X, XI, 1871—1891, er Sv. Grundtvigs Udgave den store Materialsamling, der ligger til Grund for den kritiske Sigten og Vurdering af Overleveringen, som der nu arbejdes paa, og hvis Formaal er at føre Viserne tilbage til deres „ægte" Form, ɔ: til den ældste fuldstændige Skikkelse, hvortil man kan naa tilbage. Ud fra saadanne kritiske Synspunkter er Folkevisen behandlet af Johs. Steenstrup: „Vore Folkeviser i Middelalderen, Studier over Visernes Æsthetik, rette Form og Alder", 1891, af Soph. Larsen i „Dania" (X, 1902), og Ernst v. d. Recke: „Nogle Folkevise-Redactioner. Bidrag til Visekritiken" (1906).

Den sædvanlige ydre Form, hvori Folkeviserne optræder, er en Række af firelinjede Vers, oftest i jambisk Takt og med i Reglen mandligt Rim mellem anden og fjerde Linje; men ved Siden af dette Skema, der forøvrigt i sig selv kan varieres ret mangfoldigt, forekommer ogsaa tolinjede Vers; denne sidste Form er formodentligt den ældre, og den firelinjede Strofe maa da tænkes opstaaet af den tolinjede derved, at Omkvædene erstattedes med Linjer, som hørte med til Verset, hvorefter det nye Omkvæd kunde hæftes til ved det hele Vers' Slutning. Ofte forekommer ogsaa i den firelinjede Strofe dobbelt Omkvæd, efter anden og efter fjerde Linje. Omkvædet er det vigtigste lyriske Moment i Folkevisen: det giver i Reglen hele Visens Grundstemning, som i „Klosterjomfruens Klage": „Der falner og falder ned Løvet over alle grønne Skove", i „Hr. Bøsmer i Elvehjem": „Men Linden hun løves", i „Dronning Dagmars Død": „Udi Ringsted hviles Dronning Dagmar" eller det dobbelte Omkvæd i „Harpens Kraft: „Strengen er af Guld!" og „Saa liflig legte han for sin Jomfru". Omkvædets Anvendelse hænger vistnok paa den ene Side sammen

med den Maade, hvorpaa Viserne foredroges, idet det maa antages, at Koret af Tilhørere med det ligesom svarede den, der som Forsanger sang selve Visen; paa den anden Side staar Omkvædet i Forbindelse med de Dansebevægelser, som synes ofte at have ledsaget Sangen. Iøvrigt er Folkeviserne af overvejende episk Karakter, idet deres Hovedformaal er at fortælle; dog bliver Fremstillingen ofte stærkt dramatisk, derved at de omhandlede Personer selv indføres talende.

Ikke et eneste Forfatternavn er naaet til os og kan fortælle os, hvem Folkevisernes Digtere har været. Der er dog næppe Tvivl om, at Evnen til at digte disse Viser fra første Færd udelukkende har været til Stede i Samfundets højere Kredse, og at det er fra Borge og Herregaarde de har bredt sig ogsaa til de lavere Lag, hvor de alene har holdt sig i levende Erindring. Selv om Viserne under denne Vandring er undergaaet visse Forandringer, saa bliver det alligevel paafaldende, i hvor høj Grad hele denne Overlevering afspejler netop Adelens Liv og Tænkemaade. Det Formelvæsen, som lægger sig for Dagen i den staaende Gjentagelse af Ord og Vendinger, der én Gang havde vundet Hævd (Udtryk som „han axlede sit Skind“, „hun stod ham op igjen“, „han red sig under Ø“, „hun var saa væn en Mø“, „den Liljevand“ o. s. v.) kunde tyde hen paa, at der har existeret en Slags Sangerskole, hvor Kunsten efterhaanden mere blev en Færdighed, som arvedes fra Slægt til Slægt; men mange Sanges store Friskhed og fortræffelige Situationsskildringer aflægger paa den anden Side sikre Vidnesbyrd om, at deres Forfattere har været individuelle Digterpersonligheder.

For Oversigtens Skyld plejer man at inddele Folkeviserne i fire Klasser: de mytisk-heroiske, de historiske Viser, Ridder- og Trylleviser. Af disse er det egentlig kun de historiske Viser, der byder Holdepunkter for en Kronologi, for saa vidt som man tør gaa ud fra, at Viserne er digtede paa et Tidspunkt, da de Begivenheder, som udgjør deres Emne, endnu var i frisk Erindring. Lader dette Ræsonnement sig end ikke gjennemføre, da Viserne snart er betydelig yngre end deres Emne, snart kun foreligger i en yngre Skikkelse, saa bliver dog saa meget vist, at Folkevisen kan siges at begynde at blomstre allerede ved Midten af det 12te Aarhundrede; denne Blomstringstid har varet to Aarhundreder, men hører saa ret pludselig op, saa at de følgende Aar kun har frembragt ganske enkelte værdifulde Viser.

Den første Gruppe i den nævnte Inddeling af Folkeviserne, de mytisk-heroiske Viser, omfatter de egentlige Kæmpeviser, der henter deres Stof dels fra nordiske Sagn, som de findes ogsaa i de islandske Eddaer, hos Saxo og i andre Kilder, dels fra de store evropæiske Sagnkredse. En ganske ejendommelig Stilling indtager blandt disse Viser „Thor af Havsgaard“, en Gjenfortælling af Eddaens „Thrymskvide“, der fortæller, hvordan Thor henter sin Hammer, saaledes, at alt er trukket ned i en rent menneskelig, ja tildels latterlig Sfære, saa at Thor er blevet til en Ridder af Havsgaard, Loke til en „Lokke Løjemand“, Freja til „Jomfru Frøjeborg“ og Thursen til „Tossegreven“; en Mindelse om Age-Thor giver Omkvædet: „Thor han tæmmer Fole sin i Tømme“. Dette er det eneste Gudedigt, som optræder i Folkevisens Klæder. Ellers findes nordisk Sagntradition i Viser som den store, fast byggede „Hagbard og Signe“ (Stoffet hos Saxo; Omkvæd:

„Hvad heller I vinde mig eller end saa væn en Mø“), „Ungen Svejdal“, der hænger sammen med et Par Eddadigte, „Orm Ungersvend og Bermer-Rise“ og „Angelfyr og Helmer Kamp“, som begge staar i Forbindelse med Hervørs og Ørvarodds Sagaer. Ogsaa de store fællesgermanske Sagnkredse om Vølsunger og Niflunger og om Didrik af Bern har afgivet Stof til danske Folkeviser, men de er behandlede frit, og ofte har Viserne kun en ganske løs Tilknytning til dem. Til Sagnene om Sigfrieds Kamp med Dragen, om Brynhilde og Niflungernes Skat slutter sig bl. a. „Sivard og Brynild“, „Sivard Snarensvend“ og „Grimilds Hævn“. Didrik af Bern er behandlet i „Kong Diderik og hans Kæmper“ (Omkvæd: „Det donner under de raske Hofmænd, der de udride“), „Kong Diderik i Birtingsland“ og „Kong Diderik og Løven“. I en vis ydre Sammenhæng med disse Emner staar Viserne om Svend Vonved (Omkvæd: „Se dig ud, Svend Vonved“) og om Svend Felding: hans Pilgrimsfærd og „Svend Felding og Dronning Jutta“ (Omkvæd: „De stunder ind til Danmark“). Ogsaa Viserne om Holger Danske knytter sig paa den ene Side til dem, paa den anden til Sagnstoffet i Fortællingerne om Karl den Store og hans Jævninge, hvorfra denne Skikkelse er indvandret og er blevet dansk Nationalhelt; om ham synges der i „Holger Danske og Burmand“ (Omkvæd: „Holger Danske han vandt Sejer af Burmand“) og i „Kong Diderik og Holger Danske“ (Omkvæd: „Men Striden den stander for norden under Jutland“), hvor disse to Helte er stillede ligeoverfor hinanden som Tyskhedens og Danskhedens Repræsentanter.

Blandt de betydeligste historiske Viser maa nævnes „Erik Emuns Drab“, der fortæller Sorteplovs Hævn for Drabet paa hans Broder Karl (1137); Omkvædet er dobbelt: „Under saa grøn en Lide“ og „Kongen af Danmarks Krone han lader det hævne“. „Kongemødet i Roskilde“ beretter især om Knuds Morder, Ditlev. Fra Valdemartiden er Stoffet i de berømte Viser om „Tovelille“, Valdemar den Stores Frille, som Dronning Sophie lod dø i Badstuen, med de dobbelte Omkvæd: „Med Raade (ɔ: Vilje) — Kong Valdemar han lover dem baade“ og „Vaare jeg saa væn, som Tovelille var — Men Tove var Konningens Frille“, og med den prægtige Slutning: „Leden var lang og Gaden trang — selv gik Dankonning under Baarestang“, samt Visen om „Liden Kirsten“, Valdemar den Stores Søster, der pidskedes (eller dansedes) ihjel, fordi hun havde ladet sig forføre af Prins Buris, som straffedes med blindet og lemlæstet at lænkes til hendes Grav. Ret megen historisk Sandhed ligger næppe til Grund for Skildringen af disse Grusomheder: Viserne sammenblander Forhold og Personer og maa sikkert være adskilligt yngre end det 12te Aarh. Mere historisk Troværdighed er der over Viserne om Valdemar Sejrs Hustruer: „Dronning Dagmar og Junker Strange“ (dobbelt Omkvæd: „Saa mangen forgyldene Fløj — Der sejler han Junker Strange mod Jomfru Dagmar“), „Dronning Dagmars Død“, en af de skjønneste danske Folkeviser, og „Dronning Bengerd“, der giver den folkelige Opfattelse af Kongens anden Hustru allerede i Omkvædene: „Gud glæde din Sjæl, Dronning Dagmar — Ve da vorde hende Bengerd! og Herre Gud være med Kongen!“ — Den næste Cyklus er Marsk Stigviserne, der vistnok maa betragtes som Højdepunktet af, hvad Folkevisedigtningen har naaet. Den omfatter en lang og en kortere Vise, der fortæller hele Begivenhedernes Rækkefølge: Kong Eriks Forførelse

af Marskens Hustru Ingeborg, Marsk Stigs Undsigelse, Kongemordet og Fredløsheden, desuden otte mindre Viser, der hver for sig behandler enkelte Episoder; i løsere Sammenhæng hermed staar ved deres Emner Viserne om Marsk Stigs Døtre, om Rane Jonsen og Jarl Mindre-Alf. Forholdet mellem de egentlige Marsk Stigviser indbyrdes er et stærkt diskuteret Problem, som endnu ikke er ført til nogen almindelig anerkjendt, fuldstændig Løsning. Nogle af dem — og sikkert de ældste — skildrer Finderupmordet som udgaaet fra en Sammensværgelse og har deres Sympati paa Kongens Side (Omkvæd: „Nu stander Landet i Vaade"), i andre af de korte Viser træder dernæst Marsken i Forgrunden blandt de fredløse, og Sympatien begynder at svinge over mod denne (Omkvæd: „Min ædelig Herre, hin unge Marstig"); derfra er da atter Skridtet gjort til at opfatte Mordet som en berettiget Hævn for Forførelsen af Marskens Hustru (Omkvæd: „Men Fruen sidder paa Sjælland, saa mangt der hun sørger"), hvilket vistnok savner al historisk Hjemmel. Den store Marsk Stigvise maa betragtes som en senere Sammenarbejdelse af flere af de mindre Romancers forskellige Motiver til en Enhed. Et Forsøg paa at sammenføje hele Overleveringen til en Helhed er gjort allerede af A. S. Vedel og gjentaget af Sv. Grundtvig (1861, ogsaa i „Kæmpeviser og Folkesange fornyede i gammel Stil", 1867 og 1883). — Adskilligt svagere er den bekjendte Niels Ebbesenvise, der viser det begyndende Forfald ogsaa derved, at Omkvædet mangler. Det sidste Skud af den historiske Folkevise er Ørnevisen om Christiern II som den gamle Ørn, der beskyttede „alle smaa Fugle, i Skoven ere", mod den graadige Høg.

Den tredje Gruppe, Ridderviserne, er den talrigste og tillige den, som giver det mest detaillerede Billede af Middelalderens Liv paa Ridderborgene, i Fred og i Fejde. Det er fremfor alt Elskov og Elskovsforvildelse, som er de mangfoldigt varierede Emner for disse Viser, og det er just intet tiltalende Billede, der oprulles for os, selv om man vel nok kan gaa ud fra, at den Tøjlesløshed og skrankeløse Lidenskab, som skildres i mange af dem, netop har interesseret, fordi det dog var Undtagelserne. De staaende Emner for de fleste af Elskovsviserne er Forførelse (f. Ex. „Brud i Vaande"), Voldtægt („Malfred og Salmand Tygesøn"), Bortførelse („Hr. Lave og Hr. Jon", „Skipper og Jomfru"), Utroskab og Slegfredliv („Hr. Peder og Mettelil", „Hr. Peder og liden Kirsten"), Skinsyge („Ebbe Skammelsøn", en fremragende Vise med Omkvædet: „Fordi rider Ebbe Skammelsøn saa mangen Sti vild"), Søskendekærlighed („Hr. Sverkel") og Blodskam („Hr. Truelses Døtre"). Andre Viser gaar dog ogsaa uden om disse Voldsomheder og behandler Mands og Kvindes Kjærlighed paa en saadan Maade, at de for senere Tider har afgivet Mønstret for, hvad man forstod ved ridderlig-romantisk Elskov, f. Ek. „Axel Thordsøn og skjøn Valborg", „Aage og Else", „Hr. Medelvold" o. a., men de fleste af dem er prægede af et ikke mindre stærkt Hang til det patetiske, der ogsaa giver sig tilkjende i Viser som „Ung Axelvold", om Hittebarnet, der gjenforener Moder og Fader, og „Klosterjomfruens Klage", en ufrivillig Nonnes Hjærtesuk. Den gjennemgaaende vælske Betragtning af Kvinden brydes i nogle Viser af Kvindefremstillinger, som minder

om Sagaernes overlegne og handlekraftige Møer og Fruer, saaledes i „Stolt Signild“, der redder sin Broders Liv, i „Stolt Ellensborg“, der henter sin Husbond hjem fra de østerlandske Fristelser, og i „Rige Hr. Palle“, hvor en kæk Mø ved at bytte Klæder med sin Køresvend undgaar Hr. Palles Efterstræbelser. Den sidste Vise minder om de faa Skæmteviser, der er bevarede; den morsomste af disse er „Tyge Hermandsen“: Ridderen vover sig paa Grund af Regnen ikke til sit Bryllup og mister derved sin Brud til den kække Ridder Nilaus, som han beder bringe hende hjem (Omkvæd: „Jeg skal ride mig ud imod saa væn En“).

Hvad endelig Tryllevisen angaar, saa er den et klart Spejl for den middelalderlige Overtro, som i de fleste Tilfælde har Rødder, der rækker dybt ned i Menneskenes primitiveste Forestillinger om Ting, som ligger bag ved eller over, hvad der er Gjenstand for umiddelbar Iagttagelse, ligesom den paa den anden Side har været levende i Folket langt op imod vore Dage, stadig løbende ved Siden af Kristendommen uden at blande sig med den for denne ejendommelige Mirakel- og Besværgelsestro. Rækken af de overtroiske Forestillinger er lang: i dem befolkes Naturen med mystiske Væsner, som kan gribe virksomt ind i Menneskers Skæbne, paa Havets Bund bor Havmanden og Havfruerne, i Søer og Aaer Nøkken og Aamanden, i Moserne Elverfolket, i Højene Trolde og Nisser og Dværge, døde gaar igjen, Mennesker omskabes og forgjøres til Dyr og Træer, Runerne har Tryllekraft som Harpens Spil. Blandt de betydeligste Viser inden for denne Gruppe skal følgende nævnes: „Agnete og Havmanden“, der vel er den mest kjendte, men forøvrigt først er bevaret fra en langt senere Tid, „Rosmer Havmand“, „Marstigs Datter og Havmanden“ og „Havfruens Spaadom“; disse giver Troen paa Havets overnaturlige Væsner Udtryk. I „Harpens Kraft“ tvinger Musikken Aamanden til at give Slip paa sit Bytte. I „Germand Gladensvend“, „Dalby Bjørn“, „Den omskabte Jomfru“, „Ridderen i Hjorteham“ o. a. er Emnet Forgjørelse og Befrielse. „Hedebys Gjenganger“, „Den dødes Igjenkomst“, „Hr. Morten af Fuglsang“ og „Moderen under Mulde“ (Omkvæd: „Favre Ord fryde saa mangt et Hjærte“) er Gjengangerviser ligesom „Aage og Else“, der blev nævnt ovenfor blandt Ridderviserne. Elverfolkets Kogleri og Tryllekraft er Emnet for „Elverhøj“ (Omkvæd: „Siden jeg hende først saa“), „Elverskudsvisen“ og „Hr. Bøsmer i Elvehjem“. Runernes Trolddomsmagt er anvendt som Motiv i „Harpens Kraft“ og i den blandt Ridderviserne nævnte „Hr. Peder og Mettelil“, den bærer Handlingen i „Hr. Tidemands Runer“ og i „Ridder Stig Hvide“. — Ind i en hel anden Verden fører i Virkeligheden de saakaldte Legendeviser, som man plejer at nævne i Tilslutning til Trylleviserne. De har Emner fra Helgenlegender og Martyrhistorier og fra de apokryfe Evangeliers Fortællinger om Jesu Barndom. Som Exempler paa disse Viser kan nævnes „Maria Magdalena“, „Den rige Mands Sjæl“ og „Den blinde ved Korset“.

De danske Folkeviser er et Skatkammer, der ved Siden af det mindre værdifulde rummer en Mængde lødigt, poetisk Guld. Dette Skatkammer aabnedes paany og benyttedes af „Guldalderdigterne“. Her skal blot mindes om Oehlenschlägerske Digte som „Agnete og Havmanden“, „Valravnen“

og „Aage og Else“, om hans „Axel og Valborg“, om Ingemanns historiske Romaner, selv om Trækkene fra Folkevisen i dem har forskudt sig en Del, om Heibergs „Elverhøj“ og om Hertz's „Svend Dyrings Hus“, om Grundtvigs „Niels Ebbesen“ og om Chr. Winthers „Hjortens Flugt“. Men for øvrigt har allerede Johannes Ewald bevidst efterdigtet Folkevisetonen (f. Ex. i „Liden Gunver“), og hvad Nutiden angaar, er der ingen Tvivl om, at den videnskabelige Forskning af Viserne langt fra at hæmme snarere vil give nye Tilskyndelser til en poetisk Udnytten af det mangfoldige og brogede Stof, som i Aarhundreder var Folkets egentlige digteriske Næring.

Reformationens Aarhundrede.

Humanisme og Reformation. — Chr. Pedersen. — Hans Tausen. — Povl Helgesen. — Peder Palladius. — Salmebøger. — Satirer. — Drama. — Folkebøger. — Niels Hemmingsen. — A. S. Vedel. — Arild Huitfeldt. — Tyge Brahe.

I de protestantiske Lande har Kirkeforbedringen, som indvarsledes af Luther ved hans Opslag af sine Theses paa Kirkedøren i Wittenberg den 31. Oktober 1517, givet Navn til hele det Tidsrum, hvori Middelalderen munder ud. Dette Tidsrum kjendetegnes ikke alene ved Bruddet og Fornyelsen i det kirkelige Liv, men tillige og jævnsides dermed ved Oprettelsen af Universiteter og Opfindelsen af Bogtrykkerkunsten i de germanske Lande, ved Gjenoplivelsen af Studiet af Græsk, der breder sig fra Italien, og ved de store Opdagelsesrejser, som i Forbindelse med de senere astronomiske og naturvidenskabelige Iagttagelser fuldstændig forandrer Menneskenes Verdensbillede.

I alle disse store Bevægelser forholder Danmark sig fra først af kun modtagende, men heller ikke modstræbende, over for det nye, for senere selv at møde til Væddekamp med det øvrige Evropa med Navne som Tyge Brahe, Niels Stensen, Rømer og Bartholinerne. 1479 stiftedes Kjøbenhavns Universitet af Christian I og organiseredes af Peder Albertsøn; men det førte i sit første Aarhundrede, indtil den lutherske Teologi havde afløst den katolske, en ret hensygnende Tilværelse. De fleste af de ældste trykte danske Bøger er allerede nævnt; endnu før Rimkroniken var der trykt latinske Bøger, den ældste i Odense af den omrejsende Bogtrykker Johan Snell 1482. Iveren og Interessen for Opdagelser og Sørejser gjenfinder man i svag Afglans i Bestræbelserne for atter at knytte Forbindelsen med det fjærne Grønland.

Den humanistiske Dannelse, som hvilede paa det fornyede Studium af Hellas og Rom, og som en Erasmus af Rotterdam, en Ulrich von Hutten, en Melanchthon overtog og forplantede fra de italienske Læremestre, naaede til Danmark ved Mænd som den Aarhus Rektor Morten Børup, Povl Helgesen, Erasmus' Discipel, og fremfor alt ved dens mest typiske og betydeligste Repræsentant, Christiern Pedersen. Her som

andensteds bereder den Jordbunden for den kirkelige Reformation, skjønt den i sit Væsen var ganske uafhængig af denne, og saaledes kommer Chr. Pedersen til at staa ogsaa som den ældste af de egentlige Reformationsforfattere.

Christiern Pedersen var født omkring 1480, maaske i Svendborg. Efter endt Skolegang i Roskilde blev han Kannik i Lund og sendtes derefter af Domkapitlet som Stipendiat til Universitetet i Paris, hvor han kom ind under humanistisk Paavirkning og tog Magistergraden i „de frie Kunster". I Paris var han fra 1510—17 tillige meget virksom som Udgiver og Forfatter. Hans første trykte Arbejde er en betydelig latinsk-dansk Ordbog, *Vocabularium ad usum Dacorum* (1510); den skulde tjene til Skolebrug, ligesom Udgaven af Peder Laales Ordsprog (1515), og efterfulgtes af 6 opbyggelige Skrifter, tre paa Latin og tre paa Dansk; de danske er „Vor Frues Tider" og „Om at høre Messe" (begge udkomne i Paris 1514) samt „Jertegns-Postil" (Paris 1515), der, som Holbergs Peder Paars, I Bog, 2 Sang, viser, var almindelig Læsning lange Tider efter Reformationen. Hans literære Hovedbedrift i dette Tidsrum var dog Udgivelsen af Saxos Danmarkskrønike, der nødvendiggjorde en Afbrydelse i Pariseropholdet, for at han kunde komme i Besiddelse af et fuldstændigt Haandskrift. Efter Hjemkomsten gik han ind i sin gamle Stilling ved Domkapitlet i Lund, og de nærmest følgende Aar optages han især af historiske Arbejder, en Oversættelse af Saxos Værk og Tillæg til dette, Arbejder, som dog aldrig naaede i Trykken, og som for Størstedelen er tabt. 1522 blev Chr. Pedersen Kansler hos Ærkebispen Johan Weze, Didrik Slaghoeks Efterfølger, og da denne som Christian II's Tilhænger fulgte Kongen i Landflygtighed, maatte han under de vanskeligste Forhold styre Stiftet, indtil Bondeopstanden i Skaane tvang ham til at søge Tilflugt hos Søren Norby. Den nye Ærkebiskop, Aage Sparre, lyste ham i Ban, og berøvet alle sine Ejendele drog den trofaste Prælat til den landflygtige Kong Christians Hof. I disse Udlændighedens Aar sluttede han sig til den reformatoriske Bevægelse, som udgik fra Wittenberg, og i Nederlandene udsendte han en Række danske Oversættelser, der skaffede de lutherske Tanker Udbredelse i Hjemmet. Hovedværket i denne Tid er Oversættelsen af det ny Testamente, der udkom i Antwerpen 1529, fem Aar efter den første danske Oversættelse, der betegnes som Christian II's ny Testamente og især skyldes Luthers Tilhører, den tidligere Malmø-Borgmester Hans Mikkelsen, der døde 1532 i Nederlandene. Chr. Pedersens Oversættelse betegner sprogligt et meget betydeligt Fremskridt fra den ubehjælpsomme Text hos hans Forgænger. Chr. Pedersens Gjengivelse af det nye Testamentes Text er foretaget efter den latinske Kirketext og Erasmus af Rotterdams Udgave, med fri Benyttelse af Luthers tyske Oversættelse; den er letflydende og klar i Stilen og staar som Mønsteret paa Reformationstidens bedste danske Sprog. — Fra samme Tid er en Oversættelse af Davids Salmer og, som ovenfor nævnt, en Række Bearbejdelser af Luthers Skrifter, hvoriblandt „Om Ecteskaff oc børn at opføde etc." og „Om børn ath holde till Scole och Studium etc."; særlig det sidste Skrift er interessant ved sin Fremstilling af den gamle Undervisningsmaade, bygget paa Chr. Pedersens

egne smertelige Erfaringer fra hans Skoletid i Roskilde, og af de nye, mere aandsfrie Opdragelsesprincipper, som den humanistiske Tankegang hos Reformatorerne havde hjulpet til Liv.

I Aaret 1532, da Christian II var tagen til Fange, vendte Chr. Pedersen tilbage til Danmark og fik Tilladelse til at bosætte sig i Malmø som „Prenter". 1534 giftede den tidligere Domherre sig. I Malmø udgav han fra sit eget Trykkeri Karl Magnus' og Holger Danskes Krønike, men Grevens Fejde lod ham ikke ret komme til Ro. Efter Freden solgte han Trykkeriet, og de følgende Aar var han sysselsat med at oversætte hele Bibelen, ogsaa efter at han 1541 var flyttet til Kjøbenhavn. Dette Arbejde havde han fuldført 1543, men først 1550 udkom denne Christian III's danske Bibel, efter et Gennemsyn af en Kommission, hvori bl. a. Peder Plade og Niels Hemmingsen havde Sæde. Saaledes staar Chr. Pedersen tillige som den, der har Hovedæren for Udførelsen af dette Foretagende, som betegner hele Reformationsaarhundredets Højdepunkt. *„Biblia, Det er den gantske Hellige Scrifft, vdsæt paa Danske"* blev trykt i Kjøbenhavn af den indkaldte Rostocker Bogtrykker Ludwig Dietz i 3000 Exemplarer, hvoraf kun ganske enkelte er bevarede. Værket er ikke alene et Mønsterværk af Oversættelseskunst, men ogsaa teknisk et Pragtværk med fortrinligt udførte Titelblade og Initialer og Træsnit, samt med et Portræt af Christian III. Som Prøve paa Modersmaalets Bøjelighed og Dygtighed til at udtrykke den menneskelige Aands Indhold er Chr. Pedersens Bibeloversættelse næppe bleven overtruffen. — Da hans Bibel udkom, var Chr. Pedersen en nedbrudt Mand. Sløvet af Sygdom tilbragte han sit Livs sidste Tiaar hos en Slægtning i Helsinge i Nordsjælland indtil sin Død 1554. Hans Levnet er skildret af C. J. Brandt: „Om Lunde-Kanniken Chr. Pedersen" (1882), og hans danske Skrifter er udgivne i 5 Bind af Brandt og Fenger (1850—56).

Den humanistiske Bevægelse fjærnere, men som den mest fremragende og folkeligste Bærer af den religiøse og kirkelige Fornyelse staar „den danske Morten Luther": Hans Tausen. Han var født i Birkende paa Fyen i Aaret 1494 som Søn af Landsbyens Smed, kom i Latinskolen i Odense og traadte 21 Aar gammel ind som Johannitermunk i Antvorskov Kloster. Man var paa det rene med hans store Naturanlæg og sendte ham allerede Aaret efter paa Studierejse til Tyskland. I Rostock modtog han under et fireaarigt Ophold de første Indtryk af den Bevægelse, som fra Wittenberg havde forplantet sig dertil, og efter et Par Aars Virksomhed ved Kjøbenhavns Universitet gik han ved Christian II's Forjagelse til selve Arnestedet for de reformatoriske Ideer og studerede under Melanchthon og Luther selv i Wittenberg i to Aar. Han blev hjemkaldt til sit Kloster og sendtes derfra til Broderklosteret i Viborg for under Priorens Paavirkning at blive helbredet for sine omstyrtende Ideer. Han vandt dog snart Viborg Prioren for sig og fik Tilladelse til at prædike i Klosterkirken, men da han her samlede en betydelig Menighed om sin evangeliske Forkyndelse, blev han tvungen til at bryde med Munkene og søge Tilflugt i Borgmesterens Hus. Hans Stilling fandt en stor og uventet Støtte ved, at Frederik I, i hvis Politik det laa at vinde Borgerskabet ved Imødekommen over for den

lutherske Bevægelses Fremtrængen, gjorde ham til sin Kapellan. Med et saadant Rygstød kunde Hans Tausen organisere lutherske Menigheder, ordinere Præster, gifte sig og fra Hans Vingaards Presse i Viborg lade udgaa sine første Smaaskrifter, deriblandt — efter Luther — „Edt ønckeligkt Klawæmooll“, nemlig over den katolske Navne-Kristendom, og „Edt kort antswor till bispenss sendhæbreff aff Othense“, et kraftigt Gjenmæle mod Biskop Jens Andersen Beldenaks Advarsler til Viborg og Aalborg Borgere mod den kætterske Forkyndelse.

1529 kaldtes Hans Tausen til Kjøbenhavn og fik Nikolaj Kirke til sin Raadighed til evangelisk Gudstjeneste. Hans besindige Modstand mod Billedstormeriet skaffede ham en saadan Myndighed, at han paa Herredagen 1530 optraadte som Lutheranernes Ordfører; han er vistnok ogsaa Forfatter til den danske evangeliske Troesbekendelse i 43 Artikler. I det følgende Aar fører han med Voldsomhed en Polemik med Povl Helgesen om den katolske Messe. Ved Frederik I.s Død vandt under Herredagen 1533 det katolske Parti en stor Del af sin Indflydelse tilbage. Hans Tausen blev anklaget for sin hvasse Tunge mod de højeststaaende Prælater og Messen, Sagen førtes mod ham i selve Rigsraadet af Povl Helgesen, og han blev dømt. Sin Sorg og Bitterhed har han givet Udtryk i Visen „Om Løgen og Sandhed“. Uagtet Dommen, takket være Mogens Gjøes og hans Datter Birgittes Indvirkning paa Bispen Joachim Rønnow og Hans Tausens store Almenyndest hos Kjøbenhavns Borgere, ikke kom til Udførelse, har den nidkære Præst dog i de nærmest følgende Aar maattet binde sin Tunge og sin polemiske Pen. I denne Tid har han oversat de fem Mosebøger (Magdeburg 1535). Efter Grevefejden kom han under Christian III atter til Ære og Værdighed, arbejdede med paa Kirkeordinansen, underviste i Hebraisk ved Universitetet, prædikede i Roskilde Domkirke og blev 1542 udnævnt til Superintendent i Ribe. 1539 var hans Hovedværk udkommet (i Magdeburg), en Postil, indeholdende „Vinter- og Sommerparten“, fulgt af Lidelseshistorien, en Prædikensamling over Kirkeaarets Evangelier og Epistler, der har udmærket sig ved Kraft og Oprindelighed og har havt stor Betydning som Almuelæsning. — I sit Bispedømme virkede Hans Tausen med stor Iver til sin Død 1561. Det eneste literære Arbejde af ham fra denne Tid er en — tabt — dansk Psalmebog (1544) med flere Salmer af ham selv.

Hans Tausen.

En Del af Tausens Skrifter er udgivne af H. F. Rørdam: H. Tausens Smaaskrifter, 1870. Visen om Løgn og Sandhed findes i Chr. Bruuns „Viser fra Reformationstiden“, 1864.

Ved Siden af Hans Tausen fortjener hans jævnbyrdige Modstander Povl Helgesen sin Plads. Han besad ikke denne Personligheds store enkle Linjer, med dens Djærvhed og Fynd, tværtimod er det hans Sammensathed, der i Forbindelse med en overlegen Intelligens gjør ham interessant. Naar Samtiden har raabt „Povl Vendekaabe" efter Helgesen — eller, som han med latiniseret Navn kaldes, Paulus Eliae —, har den miskjendt det, som netop var det betydeligste hos ham: hans selvstændige Standpunkt overfor baade Pavekirke og Lutherdom.

Povl Helgesen var født omkring 1480 i Varberg i Halland og gik som voxen ind i Karmeliterklosteret i Helsingør. Han drev her humanistiske Studier med en Iver og et Udbytte, som vakte selve Erasmus af Rotterdams Opmærksomhed, og da Karmeliterne 1519 stiftede det første „Kollegium" i Kjøbenhavn, var det da ogsaa ham, som baade blev øverste Styrer blandt Alumnerne og tillige overtog den med det kongelige Gavebrev til denne Studenterbolig forbundne Forpligtelse til at holde teologiske Forelæsninger ved Kjøbenhavns Universitet. Han har allerede tidlig havt Øjet aabent for Kirkens og navnlig Munkelivets Brøst, og han var en saa frisindet Lærer, at han hos sine Disciple beredte Vejen over til Lutherdommen. I sin skarpe og træffende Kritik af det bestaaende er Helgesen Luthers Medkæmper eller maaske endogsaa hans Forløber, men da Luther 1520 begyndte at angribe Kirkens Hoveddogmer og i de følgende Aar anerkjendte Billedstormeriet og formulerede sin etiske Grundsætning, at man skal vogte sig mere for gode Gjerninger end for Synd, da kunde Helgesen ikke følge ham; han ønskede ingen Omstyrten af det bestaaende, men en Fornyelse i Kirkefædrenes Aand. Den samme Selvstændighed lagde Helgesen for Dagen i de politiske Forhold. Oprørt over Christian II.s Grusomhed talte han paa Slottet frimodig til Kongen og anvendte Beretningen om Johannes Døberens Halshuggelse paa ham. Han mistede derved sin Stilling som Lektor og maatte flygte til Jylland. Herfra modarbejdede han Kongen, skrev en rimet Satire imod ham — et Modstykke til den blandt Folkeviserne nævnte Ørnevise — og affattede efter hans Forjagelse Klageposterne imod ham paa Latin. 1524 oversatte Helgesen Luthers Bedebog, der under Titelen „Een Cristelig vnderwyszningh paa the thy Gudz budord" udkom 1526. Aaret efter, 1527, fremkom hans Modskrift mod Hans Mikkelsen: „Till thet ketterlige wcristelige och wbesindige breff, som then wbesckemmede Kettere Hans Michelsz aff Malmø, lod wdgaa med thet ny Testamente", et hidsigt og voldsomt Angreb paa den lutherske Bibelkritik og Etik, en skarp Bedømmelse af Malmøoversættelsen og et Forsvar for Kirkens gamle Autoritet; tillige er Skriftet mærkeligt ved Hævdelsen af, at Forbedringen maa komme indefra hos den enkelte og ikke kan ventes at ville følge af Omstyrtningen af de overleverede Former. Et praktisk Udslag af varmt Kristensind var Skriftet „Huore krancke mijslige, saare arme oc fattige menniskir schule tracteris oc besorgis", en Række Forslag til en forbedret Hospitalsordning.

Povl Helgesens Hovedvirksomhed som polemisk Forfatter falder ved og mellem de to Herredage i Kjøbenhavn 1530 og 1533. I denne Tid ud-

sendte han sine Skrifter til Forsvar for Messen, et Sendebrev til Randers Borgere og en Bearbejdelse af Dr. Stagefyhrs latinske Gjendrivelse af Lutheranerne. Han var forinden paany bleven ansat ved Højskolen og havde virket der til 1529. I Aaret 1533 blev han Læsemester i Roskilde. Fra hans sidste Leveaar er en Oversættelse af Erasmus' latinske Kongespejl, der udkom 1534, og af den samme Forfatters Forsoningsskrift med Titelen: „Een kortt vnderwiisning til een Christelig foreening og forligelse", hvis Appel til Nationalfølelsen dog blev ganske overhørt i Stridens Hede. Sit danske Sindelag og sin Uvilje mod alt Stormandsvælde og Tyranni har Helgesen lagt for Dagen i den saakaldte „Skibyske Krønike", et paa Latin affattet historisk Skrift, som gaar fra Svend Estridsøn til 1534, hvor det pludselig bryder af. At dette Arbejde er af Helgesen, fremgaar navnlig af Behandlingen af Christian II.s Regeringstid; en Oversættelse deraf er besørget af A. Heise (1890) med Forfatterens Levnet. En Del af hans danske Frembringelser er udgivne af C. E. Secher: P. Eliesens danske Skrifter I, 1855.

Peder Palladius.

Foruden de tre her omtalte Hovedforfattere maa endnu nævnes den indvandrede Hollænder Frants Wormordsen (1491—1551), der som Karmelitermunk og Lektor oversatte Davids Salmer og siden som evangelisk Præst i Malmø og Superintendent i Lund udsendte Skrifter om de kirkelige Stridsspørgsmaal (f. Ex. Præsteægteskab) og de nye Kirkeskikke. Peder Laurentsen fra Næstved (ca. 1490—1552) skrev bl. a. om de kirkelige Forhold efter Reformationens Indførelse i Malmø, hvor han var evangelisk Læsemester, den saakaldte „Malmøbog", der blev fundet 1859 og 1868 blev udgivet af H. F. Rørdam. Det er et vigtigt Kildeskrift for Reformationstidens Kirkehistorie.

Som den første Repræsentant for den sejrrige Lutherdom staar Peder Palladius (Peder Plade) fra Ribe (1503—60), der 1531—37, efter allerede at have været Rektor i Odense, studerede i Wittenberg og dér erhvervede sig den teologiske Doktorgrad. Strax ved sin Hjemkomst blev han udset til at beklæde den øverste Stilling i den nye evangeliske Kirke, nemlig som Superintendent over Sjællands Stift, og den dermed forbundne Professorpost ved Universitetet. Som Biskop rejste Palladius trods svageligt Helbred med stor Udholdenhed omkring i sit Stift og besøgte alle dets Sogne. En Frugt af disse Tilsynsrejser er hans Visitatsbog, en Undervisning i de kirkelige Former og de moralske Grundsætninger, i den livligste Stil, rettet til

Præst og Menighed, oplyst ved Exempler, der er grebne lige ud af det daglige Liv. Kulturhistorisk set hører dette Skrift, som ikke var skrevet for at udgives, og som først 1866 fandtes i det kgl. Bibliotek, til de interessanteste i dansk Literatur: det stiller et Stykke af Reformationstidens Liv i dets væsentligste Ytringsformer lyslevende hen for vore Øjne. Haandskriftet er udgivet af Sv. Grundtvig 1872. — Ved Siden af sin praktiske Virksomhed som Biskop udfoldede Palladius en betydelig Forfattervirksomhed, idet han dels deltog i den endelige Ordning af Gudstjenesten ved Skrifter som Alterbogen og Præstehaandbogen, dels i sin Egenskab af Universitetslærer skrev Fortolkninger til Dele af Biblen, og endelig udgav han en Række opbyggelige og moraliserende Skrifter om Sværgen og Banden, om besatte — i disse Aar falder jo de første Hexeprocesser —, om Aager og om Drukkenskab. Ved sin høje Dannelse og sin djærve Arbejdsomhed har Palladius virket som Forbilledet for en protestantisk Kirkeøverste. Ogsaa hans Broder, Niels Palladius (død 1560), har været virksom med Blæk og Pen og har efterladt opbyggelige Skrifter.

Ligesom Hans Tausen omfattede ogsaa den første Sjællands Biskop den danske Salmesang med Interesse. En af de mest iøjnespringende Modsætninger mellem katolsk og luthersk Kirkeskik var jo netop den evangeliske Menigheds mere aktive Deltagelse i Gudstjenesten, og dette krævede især Tilvejebringelsen af en folkelig Sangskat. Den ældste danske Salmebog (1528), som nu er tabt, var besørget af de skaanske Reformatorer Claus Mortensen Tøndebinder og Hans Spandemager; af dens Indhold, der for Størstedelen var Oversættelser af Davids Salmer, af latinske Kirkehymner og af tyske Reformationssalmer, findes endnu i Psalmebog for Kirke og Hjem dennes Nr. 1, 277 og 466. Fra Chr. Pedersens Trykkeri udgik 1533 den saakaldte Malmø-Salmebog; her var nogle lutherske Salmer komne til, deriblandt „Vor Gud han er saa fast en Borg". 1544 fulgte Hans Tausens nu tabte Salmebog. Til Peder Palladius gaar den nuværende Salmebogs Nr. 442 tilbage. Hovedværket er Hans Thomissøns „Danske Psalmebog" (1569), et betydeligt Samlerarbejde med Forord, Kalender og 269 Salmer, hvoraf ikke faa nye af Udgiveren selv (alm. Salmebog Nr. 19, 78, 254, 329, 510 o. a.). Bogen afløstes først af Kingos Salmebog. Den første mere selvstændige Salmedigter hører endnu hjemme i det her behandlede Tidsrum. Det er Hans Christensøn Sthen (død 1610), først Rektor i Helsingør, siden Præst i Malmø. Begavet med virkelig digterisk Talent anslog han med Held den gamle Folkevisetone og efterlignede Folkevisernes Stil med fuld Bevidsthed, idet han f. Ex. endogsaa gjenindførte Omkvædet. De bedste af hans Salmer staar i hans „Vandrebog" (omkr. 1590), og enkelte findes endnu i vore Dages danske Salmebog: „Den lyse Dag forgangen er" (Nr. 66), „Du Herre Christ min Frelser est" (Nr. 106) og, efter det Tyske, „Af Højheden oprunden er" (Nr. 132).

Var end Tankerne i Reformationstidens religiøse Literatur for Størstedelen Laan fra Tyskland, saa havde dog disse Forfattere og deres oftest kun ved Bearbejdelse og Oversættelse fremkomne Bøger deres store Betydning ved paa en Maade og i et Omfang, som det 17de Aarhundrede ganske glemte, i et folkeligt og jævnt dansk Sprog at henvende sig til Menigmand,

til de læge og ulærde. Det var en Literatur for Folkets Skyld. Og paa samme Maade forholder det sig med den ret righoldige Satiredigtning, der i verdslig Klædning forfægter religiøse Standpunkter, med Dramaet, som hos os først i dette Aarhundrede sætter sine første Spor, og med den egentlige Folkebogsliteratur.

I Chr. Bruuns „Viser fra Reformationstiden" findes, foruden den ovenfor nævnte Hans Tausenske Vise om Løgn og Sandhed og en Vise om Munkekappen, fire polemisk-satiriske Viser, der blev trykt i Malmø 1530: om Herredagen i Kjøbenhavn 1530, mod Povl Helgesen — „Lectorr Powell wendekaabe" —, om Antichristen og om Munke, den sidste med Omkvædet „Lad saa Fanden tro Munken", hvilket tilstrækkelig belyser disse Satirers grove Art. Fra katolsk Side blev man ikke Svar skyldig, men bevaret er kun „Munkens Klage", rettet imod de protestantiske Smædeskrivere. En ren Bearbejdelse er „Dialogus, En greselig ond tiende (Tidende) som Pauen fick til Rom om den Papistiske Messe som er det ypperste høffutsticke i hans oc Anthechristens Kircke" (Malmø 1533), men den er lokaliseret og overført paa ret gode Vers efter et Prosaskrift af Nicolaus Manuel i Bern. I dramatisk Form vises det, hvorledes Messen ligger syg og ingen Hjælp kan finde hos de tilkaldte Læger. Man har udtalt den Formodning, at den danske Bearbejder er den nedenfor nævnte Herman Weyger. — Langt mere original er dog „Peder Smed og Adser Bonde", hvor den bibelstærke Smed „lærer og vnderuiser Atzer bonde, huad han skal holde oc tro aff siele Messer, Siele gaffuer, Vigilies, Psaltere at læse, Skersild, Schrifftemaal, hellige Dage, Kiød at æde, om Tiende, plict oc bod, Faste, Afflad, Afflads breff, Pillegrims reyse, band, Vituand, viede Liuss, vit Salt, oc vide Palmer, om Prester, Om Munckernis bedregeri, Om Sacramenterne, oc anden saadan Vildfarelse, som haffuer verit brugit i Paffuens Kircke i mange Aar". Bonden, der var paa Valfart til Jomfru Marie i Karup, omvendes, og „Miraklet" i Karup afsløres. Det lille Skrift hører til de bedste og friskeste af, hvad vi har fra hin Tid; det er udgivet paany, efter et 1879 fundet Stockholmer Exemplar (af hvis Titel det ovenstaaende Indhold er en Gengivelse), af Sv. Grundtvig (1880).

Ofte optrykt og meget læst var „Broder Russes Historie" (ældste Udgave 1555), der er bygget over et Sagn, som formodentlig hører hjemme i Danmark, idet det i den ældste foreliggende, højtyske Gjengivelse er lokaliseret i Esrom paa Sjælland. Den danske Digtning, som er gjort over en plattysk, lader det derimod være i Sachsen, at Djævelen i Broder Rus' Skikkelse skaffer sig Adgang til et Kloster og forfører Munkene, indtil han til sidst manes bort. Sagnet tilhører endnu den katolske Tid, men i det bevarede Digt er det fremstillet for at virke som et protestantisk Angreb paa Munkelivet i det hele.

Ligeledes omarbejdet i protestantisk Aand er den danske Gjengivelse af „Dødedandsen", der gaar tilbage til Minderne om den sorte Døds hærgende Tog gjennem Evropa halvandet Aarhundrede tidligere. Det fremstilles, hvorledes Døden kommer til høj og lav, til Paven og Bonden, til Kejseren og til Ammen med Barnet, og den eneste, som frejdigt forlader

denne Tilværelse, er den protestantiske Præst, medens alle de andre kun tvungent følger med i denne Dødens uhyggelige Dans.

Mere almindelig er Satiren i Rævebogen, „en Ræffue Bog som kaldes paa Tyske Reinicke Foss“, en af Herman Weyger 1555 besørget Oversættelse og Bearbejdelse, efter Plattysk paa danske Vers, af en Samfundssatire, der benytter de gamle Dyrefabler om Løven, „Kong Nobel“, og den listige Ræv, som paa Trods af al Retfærdighed slipper godt fra alle sine Ugjerninger, men med Tilføjelse af Vidnesbyrd om en betydelig verdslig Erfarenhed og endog literær Kundskab, navnlig om de antike Forfattere. Stoffet har lokket Goethe selv til en Efterdigtning (paa Dansk ved Oehlenschläger), og paa Dansk findes der desuden nyere Oversættelser af Schaldemose og Chr. Winther. —

Dramaet stammer oprindelig fra den katolske Gudstjeneste, men det naaede i Middelalderen endnu ikke til os. De første danske Skuespil, som gaar under Christiern Hansens Navn, Rektor i Odense Skole, og som er udgivne af S. Birket Smith (1874), viser os imidlertid et Drama, som er løsrevet fra Kirken og er gaaet over i Skolen. I Odense Skole er nemlig disse tre Stykker spillede: „Den utro Hustru“, en Farce, der fremstiller en Kvindes Standhaftighed over for en hel Række Forførere, indtil hun giver efter, da hun tilsidst erfarer, hvorledes en anden Kvinde for sin Ubønhørlighed over for Bejlerne er bleven omskabt til en Hund. Stoffet giver Anledning til at fremføre en Del Personer: Bonden, Munken, Hofmanden, Hexen og Djævelen og rummer rig, om end temmelig grovkornet Spas. Det tilhører Arten „Fastelavnsspil“, og det samme Emne er behandlet af Hans Sachs, men forøvrigt er det danske Stykke et originalt Arbejde. Det andet Stykke, „Dorotheae Komedie“, er derimod kun en Oversættelse og tilhører Helgenkomedien: det fremstilles, hvorledes Helgeninden fristes og trues og lider Døden for sin Kyskhed og sin kristne Tro. Endnu svagere er det tredje Stykke, „Paris' Dom“, som maaske er skrevet af en Discipel i Skolen. Tilsammen giver de tre Skuespil os en Forestilling om Skolekomediens Repertoire i Odense i Aaret 1531.

Af samme Art som „Dorotheae Komedie“, men ejendommeligt ved sit nationale Stof er *Ludus de Sto Canuto duce* (Skuespillet om den hellige Knud Hertug), der ogsaa derved adskiller sig fra Helgenkomedien, at det ikke fremstiller Knud Lavards Liv for Miraklernes, men for hans historiske Betydnings Skyld. Stykket er af en katolsk Forfatter og er skrevet kort efter 1530; det er udgivet 1868 af S. Birket Smith.

Skolekomedien fortsattes gjennem hele Aarhundredet; yndede var især Emner fra det gamle Testamente, lagte tilrette med moraliserende Belæring og Indskud af komiske Scener. Navnlig forherligede man Fester med, at Peblingene opførte et Stykke, og nogle Komedier er saaledes ligefrem Lejlighedsdigtning. Dette er Tilfældet med „Kong Salomos Hylding“ af det 16de Aarhundredes betydeligste danske dramatiske Forfatter Hieronymus Justesen Ranch (1539—1607), der var Præst i Viborg. Af samme Forfatter er „Samsons Fængsel“, en Tragedie, bygget over Bibelens Beretning, men med Indlæg af saa mange Viser, at Skuespillet er blevet betragtet som det første Syngestykke i den danske Literatur. Det

bedste af Ranchs Arbejder er „Karrig Niding": Niding under ikke sin Hustru Jutta og Tyendet det tørre Brød, og da han forlader Huset, lukker han alt inde og tager Nøglerne med; medens Konen er alene, kommer Stodderen Jeppe, giver Gilde af sin Madsæk og bedrager med Konen den fraværende Ægtemand; da denne kommer tilbage, narrer de ham saaledes, at han ikke kjender sin egen Kvinde og sit Hus igjen, men gaar bort for at søge det. Stykket er en ren Farce, men fængslende ved de Billeder, det giver af Samtidens Liv. (Udgave af S. Birket Smith 1877). —

Endnu maa her mindes om, at den folkelige Literatur i Reformationstiden omfattede en stor Del af de literære Frembringelser, som har aandeligt hjemme i Middelalderen og derfor allerede har været omtalte, men som først blev udgivne i det 16de Aarhundrede. Særlig virksomme var paa dette Omraade Chr. Pedersen og Anders Sørensen Vedel. Den poetiske Folkebogsliteratur forøgedes desuden i dette Tidsrum med Gjengivelser af de i Udlandet yndede Fortællinger om Alexander den Store, Faust o. s. v., med Noveller af Boccacio og Margrethe af Navarra. Historiske Brochurer og Viser spredtes ud ved de fleste betydelige Begivenheder, ofte dog i tysk Sprog, og af belærende Folkebøger maa nævnes Ting som Henrik Smiths Læge- og Urtebøger, de ældste Regnebøger og lignende for den store Mængde beregnede Publikationer. —

Vedtagelsen af Kirkeordinansen af 1537, der var gjennemset af den indkaldte Dr. Bugenhagen, og som gjennemset paany udkom 1542, og Udgivelsen af Christian III.s danske Bibel er Mærkepælene for Reformationens endelige og afgjorte Sejr i Danmark. Efter at saaledes de ydre Forhold gjennem hidsig Strid var naaede til en endelig Ordning, kunde Sindene atter rettes dels indad mod den teoretiske Kristendom eller Teologien, dels udenom det kirkelige Spørgsmaal til Historie og Naturvidenskab. I Reformationsaarhundredets sidste Halvdel møder vi da ogsaa en Teolog som Niels Hemmingsen, Historikere som Anders Sørensen Vedel og Arild Huitfeldt og den store Astronom Tyge Brahe.

I Teologien herskede en Retning, der prægedes af calvinsk Indflydelse, særlig i Opfattelsen af Nadveren. Disse „Kryptocalvinisters" betydeligste Repræsentant var Niels Hemmingsen (1513—1600), født af Bondeslægt paa Laaland, Student i Wittenberg og teologisk Professor i Kjøbenhavn fra 1553, hvis teologiske Hovedværk paa Latin er *Syntagma institutionum christianarum* („Sammenstilling af de kristelige Indretninger") 1574, medens han paa Dansk har skrevet bl. a. „Liffsens Vey" (1570), en folkelig Troeslære. Det calvinistiske Standpunkt, han havde indtaget i disse Skrifter, blev han tvungen til højtideligt at tilbagekalde, og han døde højt anset som „Danmarks almindelige Lærer".

Blandt hans Disciple var Anders Sørensen Vedel. Han var født i Vejle 1542, gik i Skole i Ribe og rejste derefter i Tyskland, en Tid lang som den noget yngre Tyge Brahes Hovmester. I Wittenberg vaktes hans Interesse for historiske Studier, og da han efter sin Hjemkomst var bleven Hofprædikant i en Alder af kun 26 Aar, kom han i Berøring med danske Stormænd som Peder Oxe og Johan Friis, der opmuntrede ham til at for-

følge disse Interesser, navnlig for at endelig en fuldstændig Danmarkshistorie kunde blive til. Vedel skulde dog aldrig komme videre end til Forarbejderne til dette Værk. 1575 udkom hans Oversættelse af Saxo, efter at han var blevet Kannik i Ribe, og i de følgende Aar udarbejdede han sine Grundsætninger for en dansk Historieskrivning i et Par Smaaskrifter, ligesom han 1579 udgav det vigtige Kildeskrift Adam af Bremens Kirkehistorie. Den følgende Tid tilbragte Vedel for en stor Del med Studierejser omkring i Landet for at indsamle yderligere Materiale til Danmarkshistorien foruden det, han havde overtaget fra sin Svigerfader, den første danske Historiograf Hans Svaning. I Ribe, hvor han 1580 havde bosat sig paa Gaarden Liliebjærget og giftet sig anden Gang med Hans Tausens Datterdatter, forsinkedes Arbejdet imidlertid atter ved Udgivelsen af de danske Folkeviser (1591), og det eneste, som blev færdigt, var Fortalen og Svend Tveskægs Historie (udg. 1705 ved Joh. Laurentsen). I de ledende Kredse er man da bleven utaalmodig over den Langsomhed og Omstændelighed, hvormed Vedel arbejdede, og 1594 maatte han overgive alle sine Samlinger til den nyudnævnte Historiograf Niels Krag. Vedel døde først 1616, men i de mange Aar, efter at hans Livsværk var blevet forstyrret udefra, udgav han intet. Det er da især blevet ved Saxooversættelsen og ved Folkeviseudgaven, at Anders Vedel er kommen til at indtage en lignende Stilling som den nationale Literaturs Hovedmand i Slutningen af Aarhundredet som Chr. Pedersen i dets Begyndelse. Ligesom denne skrev han et klart og godt dansk Sprog, der ogsaa træder frem i hans Prædikener og i hans Ligtaler over Frederik II o. a. (1592). En fyldig Levnetsskildring af ham er givet af Wegener: „Historiske Efterretninger om A. S. Vedel“, 1846.

Anders Sørensen Vedel.

Det blev dog ikke Historiografen, som kom til at udarbejde Danmarkshistorien. Denne nationale Opgave løstes af Rigets Kansler Arild Huitfeldt (1546—1609). Hans „Danmarckis Rigis Krønicke“, der udkom i 10 Bind 1595—1604, er ganske vist langtfra noget Mønster paa Historieskrivning: Forfatteren har kun lagt ringe Vægt paa Fremstillingen; men det er et betydeligt Materiale, han har samlet og ordnet i Aarbogsform med en uhyre Flid, og det er derfor fuldt berettiget, at Værket, lige

indtil det afløstes af Holbergs Danmarkshistorie, var Folkets Læsning til Kundskab om dets egen Historie. —

Tyge Brahe (1546—1601) tilhører som Forfatter udelukkende den videnskabelige og latinske Literatur. Her skal derfor kun fremhæves, hvor-

Arild Huitfeldt.

Tyge Brahe.

ledes han baade ved sin Navnkundighed og ved sin Livsskæbne ligesom drog Danmark med ind i den kulturelle og videnskabelige Udvikling af mellemfolkelig Karakter, hvortil hans Fædreland i det følgende Aarhundrede — ganske vist paa Bekostning af det nationale Liv — skulde yde saa betydningsfulde Bidrag.

Lærdommens Aarhundrede.

Teologi og Overtro. — Videnskab. — Leonora Christinas „Jammersminde“. — Peder Syv. — Anders Arrebo. — Thomas Kingo. — Verdslig Poesi. — Jacob Worm. — Søren Terkelsen. — Anders Bording. — Mogens Skeel.

Det er ikke med Urette, at man plejer at kalde Perioden fra omkring 1620 til henimod 1720 for „den lærde Tid“; thi hvad der giver dette Aarhundrede dets Præg er virkelig paa alle Omraader en Stræben efter at vinde og samle Viden, en Stræben, som hos os ganske vist kun sjældent søger over Rettroenhedens Mur, men som ogsaa inden for denne Indhegning frembringer flere betydelige Resultater. De lærde henvender sig ikke mere til Folket, og Latinen indtræder igjen i sin gamle Stilling som næsten eneherskende videnskabeligt Meddelelsesmiddel. I den „skjønne“ Literatur, hvor iøvrigt de lærde Tilbøjeligheder viser sig ikke mindre tydeligt i Poeternes Interesse for Digtekunstens teoretiske Sider, bearbejdes i dette Tidsrum Modersmaalet til at kunne gjengive en fra fremmede Mønstre hentet Kunstpoesi; den gjennemgaaende Mangel paa virkelig digterisk Evne og Umid-

delbarhed finder en Slags Erstatning i den Energi, hvormed saavel Poeter som Sprogmænd arbejder paa Sprogets Udvikling.

Ved Universitetet og i Gejstligheden var ved Reformationens første Jubelfest i Aaret 1617 den lutherske Ortodoxi allerede ganske eneraadende. Den krypto-kalvinistiske Bevægelse var slaaet ned med ikke mindre Kraft end Katolicismen, og enhver friere Rørelse, der kunde rokke ved den lutherske Teologis Autoritet, hindredes ved en strængt haandhævet Censur, som udøvedes af de teologiske Universitetslærere. Med fuld Ret kunde Sjællands Biskop Hans Poulsen Resen (død 1638) kalde det Skrift, hvormed han fejrede Reformationens Hundredaarsfest, for *Lutherus triumphans* („den triumferende Luther“). Sin systematiske Fremstiller fandt den lutherske Dogmatik i Jesper Brochmand (1585—1652), hvis *Systema universae theologiae* blev staaende som det afsluttende Hovedværk. Denne betydelige, men spidsfindige Teolog, der fulgte Resen som Sjællands Biskop, er tillige Forfatter til Tidens mest læste Opbyggelsesskrift, „Huspostillen“, der i jævne, bredt anlagte Prædikener gjennemgaar Kirkeaarets Søndagstexter i en Vinter- og en Sommerpart (1635 og 1638).

I nær Forbindelse med den temmelig omfattende teologiske Literatur staar de Skrifter, som har deres Oprindelse i Tidens Overtro. Lutherdommens levende Opfattelse af Djævletroen var en frodig Jordbund for Jærtegnenes, Besættelsernes og Hexeprocessernes Paddehatte. Der er en egen sørgelig Konsekvens i den faste Overbevisning, man nærede om, at Djævelen virkelig gik om som en brølende Løve. Talrige Flyveskrifter beretter om Misfostre og Jordskælv, om Kometer og Formørkelser, der opfattes som Tegn og Varsler. Særlig berømt er Kjøge Huskors blevet; Djævelens Huseren i Kjøge i 1607 er 1674 beskrevet af Rektoren paa Herlufsholm, Johan Brunsmand. Af Teologen Jens Dinesen Jersin har vi en Traktat „Om Miracler, Tegn oc Obenbaringer“, hvis Foranledning var en mystisk Indskrift paa en Rude i Ribe (1630). Hexeprocesser hørte til Dagens Orden. Den sidste var den Thistedske Besættelsessag i 1696, der endelig førte til Fornuftens Sejr. Overtroliteraturen udgjorde en væsentlig Del af Folkelæsningen sammen med Opbyggelsesskrifter, hvis opstyltede allegoriske Titler allerede vidner tilstrækkeligt om deres Smagløshed. Havde man læst sig forfærdet i „Sørgeligt Spettackel og Vundertegn nu nyligen seet paa et nyfødt Pigebarn vdi Mørckøye“ o. l., kunde man søge sin Trøst i „Troens Bestandighed og Tommelfinger“ eller i „Himlens Provianthus-Nøgle“ o. s. v.

Virkelig Videnskabelighed var kun tilstede inden for de lærdes egne snævre Kredse, men her blomstrede den, særlig paa Naturvidenskabens Omraade, saaledes at Danmark i denne Periode frembragte betydelige eller endog banebrydende Forskere, uden at dog den Kamp, som med Giordano Bruno i Italien, Bacon i England og Descartes i Frankrig var brudt løs mellem Kirkens og Biblens Autoritet og den frie Tænkning og Erfaringsvidenskaben, satte Spor herhjemme, hvor Forskerne mere var optagne af specielle Opgaver. Tyge Brahes astronomiske Undersøgelser blev fortsatte af Peder Jakobsen Flemløse (1554—1598) og Christen Sørensen Longberg (1562—1647); et endnu betydeligere Navn end disse to har Ole Christensen Rømer (1644—1710) erhvervet sig som Opdageren af Lysets

Hastighed. I Lægevidenskaben og den dermed nær forbundne Anatomi, Fysiologi og Zoologi udmærkede sig Caspar Bartholin (1585—1629) især som Anatom og overstraaledes heri af sin Søn Thomas Bartholin (1616—80), der bl. a. opdagede Lymfekarrene hos Mennesket, medens Ole Worm (1588–1654), der anlagde et berømt Museum, har udrettet mest som Zoolog. Danmarks Planteverden behandledes videnskabeligt af Simon Paulli (død 1680). Ole Borch (1626—90) er et Exempel paa Datidens lærde Alsidighed, men har dog hverken som Anatom, som Chemiker og Alchymist eller som Filolog havt universel Betydning. Niels Stensen (Nicolaus Steno, 1638—86) var som Naturvidenskabsmand ikke gaaet ud fra Medicinen; han har et evropæisk berømt Navn paa Grund af sine Opdagelser vedrørende Kirtlernes Anatomi og som Grundlægger af Geologien; hans Levnet er interessant, ikke mindst ved hans Overgang til den katolske Kirke; det er behandlet af A. D. Jørgensen (1885).

Medens Rets- og Statsvidenskaben kun fandt faa og lidet betydelige teoretiske Dyrkere i Danmark, udmærker dette Tidsrum sig ved de store praktiske Lovarbejder: Kongeloven (1665, udarbejdet af Griffenfeld, men først udgivet 1709) og Christian V.s danske Lov (1683), som væsentlig skyldes Filologen Rasmus Vinding (1615–84); den udarbejdedes med Benyttelse af de gamle Landskabslove og er fremragende ogsaa ved sit klare, letfattelige danske Sprog: det er et nationalt Lovværk, hvortil intet andet Land i Evropa paa den Tid kunde opvise Magen.

Historieskrivningen paa Modersmaalet standsede næsten helt med Historiografen Lyskanders (1558—1624) „De danske Kongers Slægtebog" (1622), et svagt Arbejde, hvis Kritikløshed lægger sig for Dagen allerede derved, at Christian IV.s Stamtræ føres tilbage til Adam. Derimod har den beslægtede Memoireliteratur frembragt i hvert Tilfælde ét fremragende Værk: Leonora Christina Ulfeldts „Jammersminde", som det er Overbibliotekar, Dr. S. Birket Smiths Fortjeneste at have draget frem fra et østerrigsk Familiearkiv og at have udgivet i mønsterværdig Skikkelse (1ste Udg. 1869, 5te Udg. 1900); denne Skildring af den skæbneomtumlede Kongedatters Fængselsliv er i vore Dage bleven en Folkebog, takket være dens djærve Sanddruhed, dens store kulturhistoriske Betydning og dens fortrinlige danske Sprog. — Fra Aarhundredets Slutning kan nævnes Etatsraad Johan Monrads (1638—92) Selvbiografi, der viser os en følsom, men gjennemdannet og fornem Personlighed, (udg. af Burman Becker 1862). — Det ret livlige Samkvem med Udlandet affødte en Del Rejsebogsliteratur, og ogsaa Geografien gjordes til Gjenstand for Behandling i nær Tilslutning til det historiske som Landsbeskrivelse. For den paa anden Maade navnkundige Forfatters Skyld kan som det første egentlig geografiske Skrift nævnes Borgmester Hans Nansens *Compendium Cosmographicum*, det er: „En kort Beskriffvelse ofver den gandske Verden" (1633). — I en vis Sammenhæng med Historieskrivning staar ogsaa den begyndende periodiske Literatur, som efterhaanden afløste Flyveskrifterne; de første ugentlige og maanedlige Aviser var dog for Størstedelen skrevne paa Tysk. „Danske Mercurius", som Anders Bording lod udgaa hver Maaned, vil der nedenfor blive Lejlighed til at vende tilbage til.

I Oldtidsforskning og Sproggranskning foretoges i dette Tidsrum grundlæggende Arbejder. For den nordiske Arkæologi virkede Ole Worm, der især samlede og forklarede Runemindesmærkerne, Islænderne Arngrim Jonsen (1568—1648), Tormod Torfæus (1636—1719) og Arne Magnussøn (1663—1730), Grundlæggerne af Studiet af Islands Oldtid og Literatur, Thomas Bartholin den Yngre (1659—90) o. a., der behandlede nordiske „Antikviteter" efter den klassiske Filologis Mønster. Den viden-

Leonora Christina Ulfeldt.

skabelige Interesse for Modersmaalet, som egentlig udgik fra Ønsket om i sit eget Sprog at skabe en Literatur, der kunde stilles ved Siden af de beundrede græske og latinske Forbilleder, ytrer sig i Studier over Ordenes og hele Sprogets Oprindelse — man nedledte gærne Dansk fra Hebraisk! — i Fremstillingen af Grammatikken — den første danske Grammatik, men skrevet paa Latin, er Erik Pontoppidans (1668) — og i Syslen med Ordbogsarbejde; paa dette sidste Omraade er Hovedmanden Mathias Moth, hvis Samlinger, forøgede med P. Syvs og andres, danner Grundstokken i Videnskabernes Selskabs Ordbog, som begyndte at udkomme i Aaret 1781, men som det har været den allernyeste Tid forbeholdt at afslutte (ottende og sidste Bind udkom 1905).

Sprogforskning og literær Iver er forenede hos den Mand, man har betegnet som „den danske Sprogforsknings Fader“, Bondesønnen Peder Syv (efter Landsbyen Syv ved Roskilde). Han var født 1631, gik i Roskilde Skole, blev Hører i Kjøbenhavn, derefter Rektor i Næstved, 1664 Præst i Hellested i Stevns, hvor han døde i Aaret 1702. Hans første Arbejde, „Nogle Betænkninger over det Cimbriske Sprog“, viser hans varme Interesse for Modersmaalet, hvis Sag han taler, og hvis Trivsel han her søger at fremme ved en Række Betragtninger over Stil og Verslære, Sprogets Herkomst og Retskrivning; han er den første hos os, der har en Forestilling om Sprogenes Slægtskab: ved „cimbrisk“ Sprog forstaar han netop Dansk som en Gren af den germanske Sprogstamme. Det følgende Skrift var „Den Danske Sprog-Kunst eller Grammatica“, en kortfattet dansk Sproglære paa Dansk, udkommen 1685. Desuden foretog Peder Syv — som nævnt — Samlinger til en dansk Ordbog og efterlod sig ved sin Død talrige Optegnelser — deriblandt en dansk Bogfortegnelse — og ufuldendte Manuskripter. Som Udgiver har han havt Betydning for de danske Ordsprog og Folkeviserne; i to Bind „Danske Ordsprog“ (1682 og 1688) optoges mange Tusinde folkelige Mundheld og Talemaader, og 1695 udkom Syvs „Tohundrede Viser“ med Ordforklaringer og Anmærkninger. — Peder Syvs Anseelse var stor allerede hos Samtiden: han æredes med en Udnævnelse til „Kongelig Filolog for det danske Sprog“ og nød en Tid lang en Understøttelse for at kunne hellige sig til Studierne; hans Biografi er skrevet af Fr. Winkel Horn (1878).

Det syttende Aarhundredes betydeligere danske Digtning er gjennemgaaende en Kunstpoesi, hvis Emner og Former dels gaar tilbage til den Poesi, Renaissancen frembragte i de romanske Lande, dels kun middelbart, gjennem tysk Paavirkning, har sit Udspring fra den. De gamle Versemaal, hvis Ujævnheder ingen Skade gjorde, da Digtene i Reglen var bestemte til at synges, afløses af mere strængt byggede Vers, som man gjør regelmæssige, fra først af ved en nøjagtig Aftælling af Stavelserne, siden tillige med Hensyn til Ordenes Betoning, og hvis Rimslyngninger man ynder at gjøre saa kunstlede som muligt. To af Aarhundredets gejstlige Digtere hæver sig dog til selvstændig Betydning: Arrebo og Kingo.

Anders Christensen Arrebo fødtes i Ærøskøbing 1587 (Arrebo, d. e. Ærøbo). Kun 21 Aar gammel blev han kaldet til Slotspræst, tog 1610 Magistergraden, giftede sig Aaret efter og blev 1618, efter at have været Sognepræst ved Nikolaj Kirke i Kjøbenhavn, i en Alder af 31 Aar Biskop over Trondhjems Stift. Oppe blandt Trønderne gav imidlertid den livlige og ungdommelige Sønderjyde Anledning til Forargelse, især ved sin ogsaa efter Nutidens Begreber vel muntre Deltagelse i Bryllupper og Barselgilder omkring i Stiftet. Det kom til en Retssag, hvorved han 1622 afsattes fra sit Embede. Dette haarde Slag har sikkert medvirket til, at Arrebo, der tidligere kun som Lejlighedsdigter havde havt Pennen i Haanden, kom til at føle sit poetiske Kald. I Malmø, hvor han bosatte sig, fuldførte han allerede 1623 „Davids Psalter sangvis udsat“, en tildels efter selve Grundtexten foretagen Gjengivelse af de gammeltestamentlige Salmer til

Melodier, der var almindelig anvendte til Kirkebrug; blandt de mange Oversættelser af Davids Salmer hævder denne sig som den betydeligste ved sin Troskab og Jævnhed i Udtrykket. 1625 blev Arrebo taget til Naade igjen og fik 1626 Præstekald i Vordingborg, hvor han levede til sin Død 1637 og arbejdede paa sit andet Værk, som dog først blev udgivet 1661 af hans Søn: „*Hexaëmeron Rythmico-danicum.* Det er: Verdens Første Vges Sex Dages præctige og mæctige Gierninger". Grundlaget er et stort Læredigt af Franskmanden du Bartas, men det er behandlet frit, saa at Arrebo kommer til at lægge sin egen poetiske Evne, sin Sprogsans og sit metriske Snille for Dagen. Den første Dag af Skabelseshistorien giver han — afvigende fra sit Forbillede — i kunstige Hexametre med Rim baade i Versets Midte og Slutning; dette Versmaal blev dog for vanskeligt at gjennemføre, og i de følgende Afsnit benytter Arrebo Originalens Alexandrinervers og indførte saaledes hos os en poetisk Form, der var den raadende i hin Tids Helte-Epos, men som i Danmark kun har vundet Klang i Parodier: ved Holbergs „Peder Paars" og Wessels „Kjærlighed uden Strømper". Arrebos frodige Stil og store Herredømme over Verset gjør, at Dele af hans Værk, særlig de indføjede Naturskildringer, endnu i vore Dage kan virke paa Læserne med poetisk Kraft og Friskhed. Om Digteren og hans Værker har H. F. Rørdam skrevet: „Arrebos Levnet og Skrifter" (1857).

Anders Arrebo.

Den eneste af Tidsrummets Digtere, hvis Frembringelser endnu den Dag i Dag lever blandt store Dele af det danske Folk, er dog Thomas Kingo, der i mange af sine Salmer forstod at give den Kristnes Tro og Livsbetragtning et saa ligefremt og folkeligt Udtryk. Af Afstamning tilhørte han en skotsk Slægt: Farfaderen var med sin Familie indvandret til Danmark, Faderen, der var født i Skotland, var gift med en dansk Pige og bosat som Silkevæver i Slangerup, hvor Sønnen Thomas fødtes den 15de December 1634. Den opvakte Dreng kom først i Latinskolen i Slangerup, men flyttedes fra denne til Frederiksborg Skole, som var større, mere anset og havde flere Pengemidler. Herfra blev han 1654 Student, og fire Aar efter tog han den teologiske Attestats ved Universitetet. De følgende Aar — Svenskekrigens Tid — levede han som Huslærer, og først 1662 ordineredes han som Medhjælper hos Præsten Worm i Kirkehelsinge, ved hvis Død han efter Datidens Skik giftede sig med Enken. Han blev nu Præst i Slangerup (1669), mistede efter et halvt Aars Ægteskab sin Hustru, der efterlod en

hel Skare Børn til hans Omsorg, og giftede sig senere igjen, atter med en Enke, tidligere gift med Forvalteren paa Godset Frydendal. Under de otte Aars Præstevirksomhed i Slangerup udfolder Kingo en betydelig Del af sin Produktion. Foruden en Lejlighedsdigtning, som især var henvendt til hans Velyndere, deriblandt navnlig Griffenfeld, og af hvilken de beskrivende Digte „Kroneborgs korte Beskrivelse", „Samsøs korte Beskrivelse" og „Kong Christian den Femtes første og lyksalige Ledingstog Aar 1675" kan nævnes, digtede Kingo her den første Del af det „Aandelige Sjungekor", som indeholder fjorten Morgen- og Aftensange og syv af Davids Bodssalmer; den udkom 1674. I Tilegnelsen til Kongen er det, han siger de bekjendte Ord: „de Danskes Aand er dog ikke saa fattig og forknyt, at den jo kan stige ligesaa højt mod Himlen som Andres, alligevel at den ikke bliver ført paa fremmede og udlændiske Vinger", og dette Udsagn bekræfter Bogens Indhold: Kingo har mere end nogen af sine Forgængere gjort sig fri af de tyske Forbilleder og er en Mester i Versbehandlingen og det sproglige Udtryk. Har end Salmerne saavel i den første Del som i anden Del af aandeligt Sjungekor, der udkom 1681 — efter at Kingo til Løn for sin poetiske Gjerning i 1677 var bleven Biskop i Odense — hist og her Billeder og Vendinger, der paa Nutidens Øre maa virke som Smagløshed og Svulst, saa undskyldes disse Pletter, naar man tager Hensyn til Digterens Tidsalder, og tilbage bliver alligevel, navnlig i den anden Del af Sjungekoret, der indeholder Bordbønner, Rejsesange, Nadver- og Bodssalmer tilligemed sytten „Hjærtesuk", en kraftig, marvfuld Poesi, der vidner om en mandig, undertiden noget brutal Personlighed, og hvis Tone ikke svækkes i hans Produktion fra de følgende Aar. 1683 var det nemlig blevet overdraget Kingo at tilvejebringe en ny Salmebog, og med den for Øje skrev han en hel Række nye Salmer, der sammen med gjennemsete og rettede ældre Salmer af andre Forfattere udgjorde

Thomas Kingo.

den 1689 udgivne „Vinterpart af en forordnet Psalmebog". Dette Arbejde tilfredsstillede dog ikke Regeringen; med nogen Ret antog man, at Kingos Fornyelser gjorde Salmerne fremmede for Menigmand; sandsynligvis har dog ogsaa Kabale og Intrige været medvirkende til, at Kingos Arbejde kasseredes, og Udarbejdelsen af Kirkesalmebogen overdroges til en anden. Først 1699 udkom den forordnede nye Kirke-Psalmebog, udarbejdet af en Kommission, hvorfra Kingo selv var udelukket, men som dog optog talrige af Kingos Salmer. Det er denne Bog, der betegnes som „Kingos Psalmebog", idet Kingo fik Privilegium paa at udgive den: han naaede saaledes før sin Død, der indtraf den 14. Oktbr. 1703, at faa Oprejsning for den Tort, han havde lidt. — Blandt de smukkeste af Kingos Salmer, som findes i den nu brugelige Salmebog, skal nævnes dennes Nr. 20 „Sorrig og Glæde de vandre til Hobe", Nr. 56 „Op min Sjæl", Nr. 58 „Nu rinder Solen op", Nr. 109 „O store Gud, din Kjærlighed", Nr. 194 „Over Kedron Jesus skrider", Nr. 205 „Gak under Jesu Kors at staa", Nr. 237 „Op Sjæl, bryd Søvnen af", Nr. 238 „Som den gyldne Sol frembryder", Nr. 542 „Far Verden, far vel". Samlede er Kingos Salmer udgivne af P. A. Fenger 1827, „det aandelige Sjungekor" af M. Hammerich og G. Rode 1856; Salmedigterens Levnet har A. C. L. Heiberg skrevet (1852).

Paa Overgangen til den verdslige Poesi staar to norske Digtere, som dog ved den Paaskjønnelse, de fandt i Samtidens Danmark, og ved deres Sprog hører med i den danske Literatur. Den ene, Dorothea Engelbrektsdatter (1635—1716), er efter vore Begreber bleven ganske overvurderet og kunde i Betydning aldeles ikke maale sig med literære danske Adelsdamer som Karen Brahe og Birgitte Thott. Hendes religiøse Poesier („Sjælens Sangoffer" og „Taareoffer for bodfærdige Syndere") forekommer en Nutidslæser ikke mindre smagløse og skruede end hendes Lejlighedsvers. Den anden, Peter Dass (1647—1708), som Kingo af skotsk Æt, var derimod en virkelig Digterbegavelse, hvis bibelske Sange og Katekismussange har levet helt op imod vore Dage, og hans „Nordlands Trompet eller Beskrivelse over Nordland", der først udkom 1739, og den „Norske Dale-Vise" virker endnu med digterisk Kraft og Friskhed.

En stor Del af den verdslige Poesi i Danmark var i dette Tidsrum en Lejlighedsdigtning, hvis Værdi rigtignok staar i omvendt Forhold til dens Masse. Ved Begravelser og Brudefærd, ved Nytaar og Navnedag, i Henvendelser til den elskede og i Ansøgninger til Rangspersoner yndede man at udtrykke sig i Vers, som ved deres gjennemgaaende Plathed og Flovhed tilstrækkelig røber Forfatternes Mangel paa digterisk Kald. Særlig berømmelige er de saakaldte „Leverrim", der oprindelig var Improvisationer over Bordets Retter ved selskabelige Lejligheder; senere kunde den mindre opfindsomme i en Samling af „Halvandet Hundrede artige Rim om Leverne" finde et Arsenal af „Aandrigheder" til behagelig Afbenyttelse. Ogsaa den historiske Poesi er Lejlighedsvers, som opstyltet og svulstigt priser Kongernes Krigsbedrifter. Et eneste herhen hørende Digt er endnu livskraftigt: Præsten Laurids Koks „Danmarks dejligst Vang og Vænge", der ved sin sande Fædrelandsfølelse og sit lykkelige Greb i Folkevisens Strenge hæver sig højt op over Mængden af denne Art Frembringelser. Desuden rummer

Tidens folkelige Literatur Romaner af udenlandsk Oprindelse som „Jerusalems Skomager", „Fortunatus", „den skjønne Magelone" o. a. Dybere Rod i dansk Folkeliv har den satiriske Digtning, der fortsattes i samme Aand som i Reformationstiden, men fik en Fornyelse ved Jacob Worm, der indførte den politiske Satire. Jacob Worm var født 1642 i Helsinge som Søn af Præsten dér; hans Stifmoder ægtede Thomas Kingo, i hvis Hus han saaledes kom. Da Jacob Worm 1671 havde faaet Rektoratet ved den ubetydelige Skole i Slangerup, kom han til at leve tæt op ad Kingo, for hvis uheldige Sider han har havt et skarpt Blik, og som han har hudflettet i sine Satirer. Med politisk Braad rettede han Satirer især mod Griffenfeld, ja mod Kongen selv, ogsaa efter at han havde modtaget det bedre Embede som Præst i Viborg. Uagtet Satirerne kun gik om blandt Folk i haandskrevne Exemplarer, blev Regeringen opmærksom paa den bidende og uforsigtige Forfatter, der 1681 blev anklaget og dømt fra Livet, men benaadet med livsvarig Forvisning til Trankebar, hvor han skal have virket som Missionær. Den ejendommelige Mands Levnet er skrevet af V. Bang i „Historisk Archiv", 1884.

Kunstpoesien, som indførtes gjennem Tyskland, og som nærmest søgte sin Læsekreds udenfor Almuen, har sine Repræsentanter i Søren Terkelsen og Anders Bording. Den første af disse omplantede Hyrdepoesien paa Dansk, denne unaturlige Drivhusplante, som var opelsket af de parisiske Damesaloners Følsomhed og Snerperi, og af hvilken Terkelsen endda kun indførte Exemplarer, der var falmede ved at sættes om paa tysk Grund. Den anden, Bording, var ikke alene en betydeligere Digterbegavelse, men staar gjennemgaaende ogsaa friere over for sine tyske Mønstre og var alsidigere i sit Stofvalg.

Søren Terkelsen, hvis Fødselsaar er ubekjendt, levede som Kammertjener hos Christian IV, senere som Tolder i Glückstadt, hvor han har havt Lejlighed til at komme under tysk Paavirkning, og antages at være død i Skaane 1656 eller 57. Hans første Arbejde, der forblev ufuldendt, var en Oversættelse fra Tysk af den franske Hyrderoman paa Prosa *Astrea* af Honoré d'Urfé; første Del udkom 1645—48, men fortsattes ikke. Hensigten med Oversættelsen har nærmest været at tildanne det danske Sprog; det Publikum, et saadant Værk henvendte sig til, var jo i Stand til i hvert Tilfælde paa Tysk at læse den endeløse Roman om Hyrden Celadon og Hyrdinden Astrea, der, efter mangfoldige Gjenvordigheder, i tiende Bind faar hinanden, tilligemed de indføjede uendelige Samtaler, der giver en fuldstændig Vejledning i idyllisk Hyrdeliv, saaledes som det i Frankrig og Tyskland søgtes praktiseret af forskruede „Selskaber". Større Indflydelse paa den danske Læseverden fik Terkelsen ved „Astreæ Sjunge-Chor" (1648—54), tre Snese „ny og verdslige" Viser med deres Melodier. Titlen stammer fra, at den første Snes af Viserne er Texter til Melodier, som var benyttede i „Astrea"; hertil er saa kommen en Række Oversættelser af tyske Viser, for Størstedelen i Hyrdestil, af og til dog ogsaa af et mere naturligt og folkeligt Præg. Takket være de tilføjede Melodier blev Sjunge-Chorets Viser virkelig Næring for den poetiske Trang, og de fordunklede ganske Terkelsens øvrige Arbejder, blandt hvilke hans Oversættelser af Hollænderen Cats'

moraliserende Digte kan nævnes; et enkelt af disse har han under Titlen „Dafniszes Natte-Klage“ (1656) lokaliseret som en Lovprisning af Landlivet i den danske Natur.

Anders Bording, Søn af den senere Livlæge hos den udvalgte Prins Christian, fødtes 1619 i Ribe, hvor han besøgte Latinskolen, indtil han 1637 kom til Universitetet i Kjøbenhavn. Hans urolige Natur hindrede ham i at gjennemføre et Levebrødsstudium, han blev en gammel Student, før han naaede at tage Magistergraden, men han dyrkede med Iver sin Interesse for den klassiske Oldtids og Samtidens Poesi. Han førte et omflakkende Liv, snart som Huslærer, snart som Gæst hos sine adelige Velyndere, til hvem Forholdet dog paa Grund af hans Fattigdom var i høj Grad afhængigt; først 1666 opnaaede han et fast Honorar af Kongen for Udgivelsen af „Den danske Mercurius“. Bordings Digtning var højst uensartet, baade i sin Art og i sin Værdi. Hans „poetiske Skrifter“, der snart var betalte Lejlighedsvers ved glædelige og sørgelige Begivenheder i de fornemme Kredse, snart Ansøgninger paa Vers, snart af humoristisk Indhold, snart „aandelige Viser“, blev først længe efter hans Død, der indtraf 1677, samlede og udgivne af Fr. Rostgaard (1735). Det mest fremherskende Fortrin ved Bordings Poesier er hans forunderlige Lethed i Sprogets og Versets Behandling: han staar her fuldt paa Højde med sine tyske Forbilleder; men desuden lægger han ofte et naturligt Lune for Dagen, der gjør mange af hans Vers i høj Grad tiltalende. Man finder f. Ex. denne Egenskab i Digtet „Forhaabnings- og Forhalings-Griller“, uagtet det er skrevet i en Periode, hvor alle Veje syntes at være lukkede for Digteren, som her netop klager over sit skuffede Haab om en offentlig Understøttelse. Ogsaa den versificerede Avis, som Bording besørgede 1666—1677 med et Nummer om Maaneden — ialt omtrent 15,000 rimede Vers — giver ofte Bording Lejlighed til smaa humoristiske Sidebemærkninger og Udmalinger, der rigtignok er det eneste oplivende i disse Rim om de udenlandske Begivenheder og om de indenlandske, især ved Hoffet. Særlig Interesse har denne „Danske Mercurius“ naturligvis derved, at det er den første danske Avis.

Anders Bording.

Den dramatiske Poesi, som i England allerede før denne Periode havde naaet sit Højdepunkt med Shakespeare, og som blomstrede i Frankrig med Racine og Molière, var i Danmark næsten døet ud. Skolekomedierne havde mistet deres Interesse, da de ingen Fornyelse fandt, og den Indvandring af fremmede, professionelle Skuespillere med deres egne Stykker, som allerede var begyndt med engelske Komedianter under Frederik II, tjente nærmest til Forlystelse for Hoffet og indskrænkedes hurtigt til næsten udelukkende at omfatte Opera og Ballet; i hvert Tilfælde gav Hofforestillingerne, der fra 1685 fandt Sted paa et fast Teater, ingen Tilskyndelser til danske Efter-

ligninger. De folkelige dramatiske Opførelser indskrænkede sig til „Haupt- und Staatsactionen“, i Reglen efterfulgte af et humoristisk „Nachspiel“, der, selvom det kunde være „det artigste“, dog ligesaa lidt som Stykkerne selv — Arten kjendes fra Holbergs Parodi: „Ulysses von Ithacia“ — falder ret ind under Begrebet Literatur. Saa meget desto mærkeligere er derfor det eneste danske dramatiske Arbejde fra denne Tid: „Grevens og Friherrens Komedie“ af Adelsmanden Mogens Skeel (udgivet af Birket Smith 1871 og 74). Skeel, der var født 1650 og døde 1694, havde som ganske ung oversat et tysk Sangspil og lærte under et langt Ophold i Paris Molières Teater nøje at kjende. Hans Skuespil er et selvstændigt Arbejde, der med Kvikhed i Tilrettelægningen og Dialogen satiriserer over Christian V.s nye Hofadel; Emnet er vel ikke uddybet, men ikke desto mindre maa Stykket betragtes som en Forløber for Holbergs Komedier paa Grund af dets vittige og ægte Opfattelse af danske Typer, og fordi dets Forfatter har fundet det rette Forbillede — Molière — og benyttet det paa selvstændig Maade.

Som Helhed er det ikke noget livligt Billede af Aandsliv, Perioden mod sin Slutning kan opvise; tværtimod, det religiøse og politiske Enevælde havde faaet standset enhver Form for friere Bevægelse; endog rent talmæssigt set hørte den danske Bogavl næsten op omkring Aar 1700. For at der kunde blive Tale om en virkelig national Literatur, maatte der ske en mere direkte Tilførsel af de Aandsværdier, Vestevropa i Aarhundredets Løb havde frembragt, men de maatte være afgærede i en selvstændig og national Personlighed. I denne Forstand er Ludvig Holberg Skaberen af den danske Nationalliteratur.

Ludvig Holberg.

Født i Bergen den 3die Dec. 1684. — Huslærer. — Udenlandsrejser. — Professorudnævnelse. — Den fjerde, store Udenlandsrejse. — Første Arbejder. — *Peder Paars.* — *Komedierne.* — Mindre Arbejder. — Historieskrivning. — *Niels Klim.* — Moralske Tanker. — Epistler. — Død den 28de Jan. 1754.

Ludvig Holberg er født i Bergen den 3die December 1684. Aaret stod i lang Tid ikke fast for ham selv: en tysk Biograf satte det til 1686; selv troede han at være født i 1685, indtil han, som han meddeler i sin 476de Epistel, ved en Udskrift af Kirkebogen i Bergen, fandt, at han var født i Aaret 1684. Med Hensyn til Datoen har man først i 1862 faaet Sikkerhed: selv kjendte Holberg ikke sin Fødselsdag. Paa mødrene Side tilhørte han en anset Familie, idet hans Moders, Karen Lems Morfader, efter hvem han var opkaldt, var den adelige Biskop Ludvig Munthe i Bergen. Faderen havde fra menig Soldat tjent sig op til Oberst; han var af Bondeæt, hed Christian Nielsen, men kaldte sig — formentlig efter sin Fædrenegaard — Holberg. Sønnen mistede allerede ét Aar gammel — han var det yngste

af tolv Børn — sin Fader, men dennes Ry havde overlevet ham, og Holberg fortæller med Stolthed (i den 128de Epistel), hvorledes han blandt høje og lave blev modtaget med det Udbrud: „Ach! er I Christian Nielsens Søn?" — De Midler, Faderen efterlod, gik tabt ved en ulykkelig Ildebrand, og ved Moderens Død, der indtraf, da Sønnen var ti Aar gammel, maatte Ludvig Holberg som fattig Officerssøn lade sig indskrive som Korporal ved det Uplandske „geworbene" Regiment. Paa Foranledning af hans Overordnede og af hans Slægtning paa mødrene Side, Otto Munthe, som havde lagt Mærke til hans Lyst til at studere, blev han dog snart sendt tilbage til Bergen, hvor han kom til at bo hos sin Morbroder Peder Lem og gik i Skole under Rektor Søren Lintrup. Georg Brandes paaviser med Rette den Betydning, Livet i den brogede, arbejdslystige Handelsby Bergen har havt for en skarpt og livligt iagttagende Hjærne som Holbergs, og Holberg tænker ogsaa selv i sit senere Liv ofte med Stolthed tilbage paa sin Fødeby, der i Danmark-Norges materielle Samkvem med det øvrige Evropa indtog en lignende Stilling, som Holberg kom til at indtage som Forbindelsesleddet til det evropæiske Aandsliv.

I Aaret 1702 dimitteredes Holberg til „Akademiet" i Kjøbenhavn, men maatte strax efter at have overstaaet Examen paa Grund af Fattigdom vende tilbage til Norge, hvor han — kun atten Aar gammel — blev Huslærer hos Provst Weinwich paa Voss, endda med Forpligtelse til at prædike i Provstens Forfald. Medens Bønderne satte Pris paa ham som Prædikant, gjorde hans koleriske Temperament ham uskikket til Skolemester. Efter at have været et Aar i denne Kondition fik han sin Afsked en Dag, da han forsøgte „at omstøbe den yngste Søn, som Moderen kælede for, til Menneske"; han drog da til Bergen og derfra atter til Kjøbenhavn, hvor han ved Siden af Teologien dyrkede Fransk og Italiensk og Aaret efter (1704) tog teologisk Embedsexamen med første Karakter. Trods dette Resultat var dog hans Lommer stadig lige tomme, saa at han var tvungen til atter at give sig under det Aag, han nylig var sluppet fra: han tog imod Pladsen som Skolemester i Huset hos Magister Niels Smidt, Lektor og Vice-Biskop i Bergen, men følte allerede efter faa Maaneders Forløb sin Stilling som det værste Slaveri. Læsningen af Magister Smidts Dagbøger fra dennes Udenlandsrejser modnede da hos Holberg Beslutningen om at rejse: han gjorde alt, hvad han ejede og havde, i Penge, og med en Kapital af 60 Rigsdaler gik han i Høsten 1704 ombord paa et Skib, der førte ham til Amsterdam.

I Amsterdam gik fjorten Dage med Morskab og Adspredelser; men da hans Skatkammer truede med snart at være tømt, og da der ingen Udsigt var til at gjøre Fransken og Italiensken frugtbringende i en By, „hvor endog de lærdeste Professores ikke agtes saa meget som en Skipper", saa var han allerede betænkt paa at bide Skammen i sig og vende hjem, da en Læge, som han havde spurgt til Raads paa Grund af sit slette Helbred og sin stadige Feber, tilskyndede ham til at rejse til Aachen. Her ankom han da med 6 Rigsdaler i Lommen og med et Pas, der til hans Fortrydelse opfordrede til at lade „Drengen Ludvig Holberg af Amsterdam" passere frem og tilbage. Et tre Ugers Ophold i Aachen bragte hans Helbred paa

Fode igjen, men udtømte fuldstændig hans Pengemidler, thi et Forsøg paa at liste sig bort, uden at betale, fra Værtshuset, hvor han havde boet, mislykkedes. Paa sine Ben maatte han vende tilbage til Amsterdam, hvor det først efter lang Tids spildt Møje lykkedes ham at finde en Vexellerer, der forstrakte ham med de nødvendige Penge til at rejse hjem.

For at undgaa Spotten i sin Fødeby over den mislykkede Udenlandsfærd besluttede Holberg at rejse til Christianssand. Her stiftede han Bekjendtskab med en Student fra Trondhjem, Christian Brix, der skaffede ham Adgang til de gode Huse i Byen, hvor han blev en søgt Sproglærer. Han boede hos en fjærn Slægtning, en Præst, hvem han holdt skadesløs ved at lære ham Begyndelsesgrundene af Engelsk. Det skadede ikke hans Anseelse, at han fandt paa ved enhver Lejlighed at hævde en Sætning, han havde læst: at Kvinder ikke er Mennesker og saaledes ikke kan komme i Paradis, og det lykkedes ham ogsaa at affinde sig med en falleret hollandsk Kjøbmand, der gik ham i Næringen som Fransklærer. Desuden havde han allerede sat sig for i Foraaret (1706) at rejse til England.

Ledsaget af Christian Brix, hvis Moder var ret velhavende og i Nødsfald kunde sende Pengehjælp, gik Holberg om Bord paa et Skib i Arendal og landede efter fire Dages Sejlads i Gravesand ved Themsens Munding, hvorfra Rejsekammeraterne til Fods tilbagelagde Vejen til London. Efter et ganske kort Ophold der rejste de til Oxford, hvor de lod sig indskrive som Studenter for at faa Adgang til Biblioteket og søgte at vinde denne Udgift ind ved en yderst sparsommelig Levevis. Pengekassen blev dog snart tom, men ved en Fodtur til London skaffede Brix' Forbindelser nye Midler til Veje, og da de to Studenter efter en Maaneds Forløb kom tilbage til Oxford, kunde de tage Bolig i et Værtshus, hvor de havde Lejlighed til at omgaas de engelske studerende. Kammeratskabet med Brix fik dog en brat Ende, idet denne hjemmefra fik Ordre til at rejse til London og være under Opsigt af Præsten ved den derværende danske Kirke. Imidlertid blev Holberg endnu omtrent femten Maaneder i Oxford og ernærede sig som Sprogmester og som Lærer i Fløjtespil, samtidig med at han var en velset Gæst paa Kollegierne. Han fik saaledes endnu Tid til at gjøre historiske Studier i Biblioteket og var ved sin Afrejse saa forholdsvis velforsynet med Penge, at han kunde afslaa et Tilbud om Hjælp og for sine egne Midler opholde sig nogen Tid i London; derfra gik han med et svensk Skib til Helsingør, hvor han lykkelig indtraf efter fem Dages Sejlads, og hvorfra han begav sig til Kjøbenhavn.

I Begyndelsen af dette Kjøbenhavnsophold kunde Holberg endnu leve helt prægtigt; da det var forbi med Rigdommen, fandt han paa at indbyde Regensianerne til Forelæsninger, som han holdt i sit Kammer, og hvorunder han dikterede en hel Skat af Rejseoplevelser og Iagttagelser. Der var stor Tilstrømning og Iver blandt de studerende for at høre ham, men da Betalingens Dag kom, gjorde de sig alle usynlige, og Holberg maatte atter paatage sig det forhadte Skolemesterhverv, indtil Etatsraad Andreas Winding gjorde ham til Hovmester for sin unge Søn, der skulde rejse til Tyskland.

I Dresden skiltes Holberg fra den unge Winding, der blev hos den

danske Gesandt, Baron Løvendal, og drog til Leipzig, hvor han sammen med en Landsmand, Fleischer, besøgte Forelæsningerne, dog uden større, alvorlig Interesse; paa Hjemvejen stiftede han i Halle et flygtigt Bekjendtskab med den berømte Thomasius og naaede over Hamborg i den strængeste Vinterkulde tilbage til Kjøbenhavn.

De hyppige Udenlandsrejser havde gjort Holbergs Navn saa agtet, at han ved Hjemkomsten fik Tilbud om Pladsen som Hovmester for Admiral Fr. Geddes tre Sønner, et Tilbud, som dog kun Nøden tvang ham til at modtage. Han følte det som en stor Lettelse, da han efter et Aars Forløb blev i Stand til at begære sin Afsked, idet han fik Bolig paa Borchs Kollegium. Her fortsatte han de historiske Studier, han havde begyndt i Oxford, og udsendte 1711 sit første Skrift: „Introduction til de evropæiske Rigers Historie", et lille og ikke meget selvstændigt Arbejde, der imidlertid var den første Verdenshistorie paa Dansk; den udkom flere Gange senere, ført op til 1728. — I 1713 udgav han første Bind af et stort Værk med Titlen „Anhang til de evropæiske Rigers Historie", der ogsaa kom i flere Oplag, men hvis fire senere Bind ikke blev trykt. I denne Bog søgte Holberg at skildre de evropæiske Hovedlandes daværende Tilstand og Forfatning. Begge de nævnte Bøger er fremgaaede af en Trang til at meddele danske Læsere den Fornyelse af Rets- og Statsbegreber, som udgik fra fremmede lærde som Grotius, Pufendorf og Thomasius.

Ved et tredje, ikke trykt Arbejde, skrevet i Folio: „Introduction til det forrige Seculi danske Historie", som han tilegnede Kong Frederik IV, skaffede Holberg sig Titel af Professor ved Kjøbenhavns Universitet (1714) og slog den Modstand ned, som ved Universitetet rejste sig imod ham, fordi han ikke var til at bevæge til at deltage i de syllogistiske Disputatser. Omtrent samtidig opnaaede han et Stipendium — det Rosenkrandske — paa 100 Rdr. aarlig i fire Aar med Forpligtelse til at opholde sig ved Lutherske Universiteter.

Holbergs fjerde, store Udenlandsrejse førte ham dog ikke til de evangeliske Højskoler, men til Frankrig og Italien. Han drog i Foraaret 1714 til Søs til Amsterdam og over Rotterdam til Brüssel, derfra til Fods til Paris. Skjønt Sproget i Begyndelsen voldte den tidligere Fransklærer Vanskeligheder, kom Holberg dog til i Paris at leve et Studieliv, rigt paa Udbytte, og hans Landsmand, Anatomen Winsløv, fandt en Glæde i at føre ham sammen med betydelige Personligheder. Det er frem for alt under sit Ophold i Paris, at Holberg lagde Grunden til sin omfattende Læsning og tilegnede sig de nye Tanker, der skabte en kritisk Filosofi uafhængig af Religionen, og som havde faaet deres mest storartede Udtryk i Pierre Bayles *Dictionnaire*. Ogsaa over for det ydre Liv i Seinestaden var Holberg en ivrig og forstaaende Iagttager og var f. Ex. en hyppig Gæst i Justitspaladset, hvor han med Forundring hørte paa Advokaternes Talefærdighed. Imidlertid blev Pariseropholdet afbrudt ved en ny Opblussen af den utæmmelige Rejselyst. En fransk Student havde opstillet et Regnestykke, hvorefter en Rejse til Rom vilde kunne foretages for 20 Rigsdaler; dette gav Holberg Blod paa Tanden, og det varede ikke længe, før Lysten havde overvundet Fornuften. I Begyndelsen af August 1715 drog Holberg

paa Flodskib fra Paris til Auxerre, derfra til Fods til Chalons og videre med Flodskib til Lyon og Avignon, herfra spadserede han med Lethed igjennem det rige Provence til Marseille, hvor han i otte Dage glædede sig ved at iagttage det brogede og fremmedartede Liv. Ombord paa Skibet, som førte ham til Genua, blev han angreben af en heftig Feber. Syg og lidende maatte han bringes i Land og var her tilmed saa uheldig at blive Bytte for en pengegridsk og ubarmhjærtig Gæstgiver. En fremmed, som senere viste sig at være en Landsmand, saâ tilfældig hans Nød og fik ved kraftige Midler Værten talt til Rette; Holberg gjorde sig haard imod Sygdommen, og snart lykkedes det ham igjen at komme paa Benene, og han forlod Genua med Skib til Civita Vecchia. Det var en haard Rejse med Modvind og Sørøveroverfald, og Feberen sad ham endnu i Kroppen. Fra Civita Vecchia gik han til Rom, hvor han holdt sig oppe ved sin gjennemført nøjsomme Levemaade og selv besørgede sit lille Husvæsen, saa at han ofte stod med „Bogen i den ene Haand og Grydeskeen i den anden"; paa Bibliotekerne studerede han især romerske Antikviteter og Monumenter, da det var forbudt at udlevere de historiske og kirkehistoriske Værker, han søgte. Efter Nytaar 1716 blev hele Huset ved Piazza di Spagna, hvor han boede, fuldt af italienske Komedianter, der plagede ham med deres højrøstede Prøver midt om Natten og forstyrrede hans Studeringer om Dagen, men hvis hele Væsen og Leven sikkert har havt en opmærksom Iagttager i den senere Komediedigter. I Februar brød Holberg op fra Rom; han maatte nu tænke paa at rejse tilbage til Hjemmet, hvor hans Romafærd havde vakt Bekymringer for, at han skulde træde over til den katolske Kirke. Paa fjorten Dage gik han til Fods til Florents, dernæst over Apenninerne til Bologna, derfra videre over Parma, Piacenza og Turin, hvis regelrette Bygningsmaade vakte hans Beundring, gjennem Savoyen og Dauphiné til Lyon. Han havde havt i Sinde derfra at tage med Flodskib til Paris; men da han havde fulgt nogle Rejsendes Tilskyndelse til i Værtshuset at søge at skille sig af med Feberen ved at drikke sig en dygtig Rus, vaagnede han den næste Morgen saa fortumlet, at han forsømte Skibet, og den følgende Dag, efter at have fastet Rusen bort, maatte han til Fods drage videre til Paris. Her kæmpede han atter en Maaned med

Ludvig Holberg.

Feberen, der dog først forlod ham i Amsterdam, hvor han efter en Musikaften hos sin Ven og Byesbarn Adrian Geelmuyden pludselig følte sig feberfri. Med Skib til Hamborg og derfra til Fods over Land naaede han i Sommeren 1716 Kjøbenhavn.

To Aar endnu varede hans Fattigdom, idet der ingen Lærerpost blev ledig ved Universitetet. I denne Tid udgav Holberg „Introduction til Natur- og Folkeretten", et Arbejde, hvormed han indførte de nye retsfilosofiske Tanker fra Grotius, Pufendorfs og Thomasius' Skrifter, idet han dog hentede sine Exempler fra Danske og Norske Lov. Skriftet fandt imidlertid kun ringe Afsætning. Endelig i Slutningen af 1717 blev et Professorat ledigt, men rigtignok i Metafysik, et Fag, som Holberg foragtede og mindst af alt var skikket til at være Lærer i. Hans Pengenød tvang ham dog til at tage imod det, og desuden varede Metafysikens „Trældom" under ham kun to Aar, da heldige Avancementsforhold ved Universitetet allerede 1720 gjorde ham til Professor i de klassiske Sprog og Veltalenhed og til Medlem af Konsistorium.

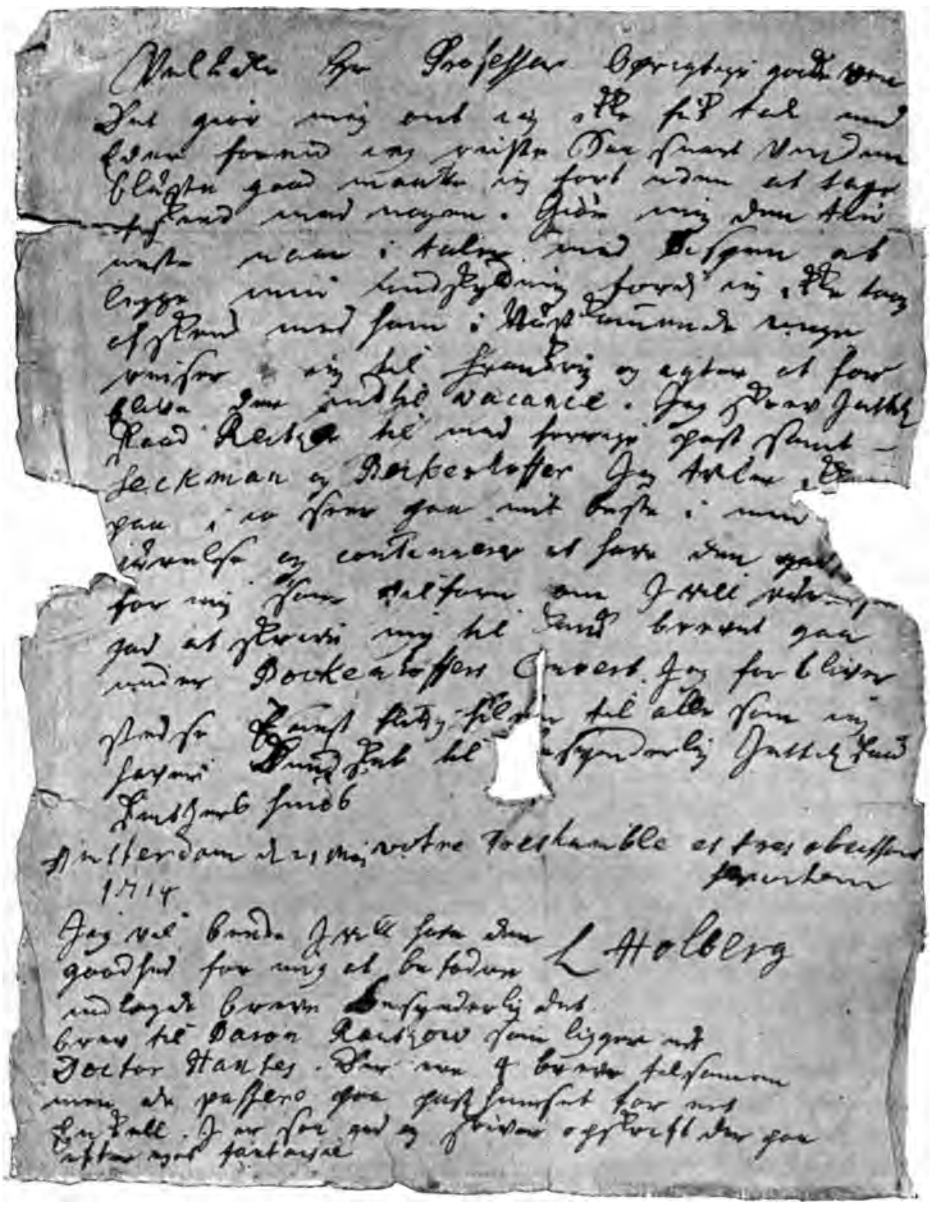
Holberg var saaledes blevet femogtredive Aar gammel, før han saa sin Tilværelse betrygget og blev fri for den idelige Kamp med Fattigdommen. Først nu bragte hans sorgfri Liv ham i Forhold til Poesien, som han tidligere, optagen som han var af Jura, Historie og Sprog, ligefrem havde havt „Afsmag" for. En Fejde mod den tysk-slesvigske Historiker Andreas Hojer, der havde angrebet den danske Historieskrivning, havde Holberg i 1718 ført gjennem to latinske Afhandlinger, den ene under Pseudonymet Poul Rytter (Navnet paa en forfalden Student, der endnu levede paa Holbergs Tid), og denne literære Strid er det, som har spidset hans Pen, saa at han blev Satiriker. Omgiven af Poeter saa talrige „som Fluer i September Maaned" tog han sig for at gjøre et Forsøg med at skrive Vers. Hans første poetiske Forsøg var en fri Efterligning af den romerske Digter Juvenals sjette Satire: det blev senere udgivet sammen med andre „Skjemtedigte" med Titlen „Poeten raader sin gamle Ven Jens Larsen fra at gifte sig". Emnet — Farerne ved Giftermaal mellem ung Kvinde og gammel Mand — giver Anledning til skæmtende Ræsonnementer, som undertiden gjenfindes i Komedierne. Efter endnu nogle Penneprøver til at indøve Versets Regler tog Holberg fat paa sit store komiske Heltedigt „*Peder Paars*".

I November 1719 udsendte Ludvig Holberg den første Bog af dette Digt under Titlen: „En Sandfærdig Ny Viise om Peder Paars Som gjorde en Reyse fra Callundborg til Aars, Skreven til Lægedom, Trøst og Husvalelse for alle got Folk, som lide Kaars og Modgang her i Verden, af Hans Mickelsen, Borger oc Indvaaner i Callundborg, Med skiønne Anmerkninger neden under efter den ny Maade, Siunges efter den *Melodie: Arma virumqve cano etc.**) Eller som den gamle Østerlandske Viise *Ἄνδρα μοὶ ἔννεπε Μοῦσα etc.***). Klinger vel til alleslags *Instrumenter*, især til Hackebræt eller Lire. Trykt i dette Aar." — Udgaven var ledsaget af

*) Begyndelsen af Virgils Æneide.

**) Begyndelsen af Homers Odyssee.

„Hans Mikkelsens“ spøgefulde Fortale til Indbyggerne i de Nye Boder, hvori Forfatteren raader til i Stedet for de gængse Historier om Jærtegn og Vid-

Holbergs Haandskrift.

Brev fra Holberg til Prof. Hans Gram.

(Originalen tilhører Universitetsbiblioteket.)

undere at kjøbe „andre gode nyttige Bøger, saasom denne sandfærdige Historie om Peder Paars“, og af „Just Justesens Fortale til den skiønsomme Læser“, hvormed Holberg, der ogsaa senere yndede at fremsætte sine

Ræsonnementer under dette Navn, fremhæver de Synspunkter, ud fra hvilke han ønskede sin Satire betragtet. Efter hans Opfattelse er Brodden til den ene Side rettet mod den vulgære Vise, saaledes som det allerede var antydet ved Bogens Titel, til den anden mod den overdrevne Beundring af de klassisk-heroiske Digtere, Virgil og Homer, og mod deres pedantiske Fortolkere; derimod søger han at værge sig mod den Antagelse, at Forfatteren skulde ville nogen Person til Livs, og mener, at ikke engang Anholts Indbyggere vil kunne føle sig stødt. Denne Tillidsfuldhed blev dog snart gjort til Skamme. Hos mange blev den Opsigt, Skriftet vakte, til Forargelse: Læseverdenen stod her over for noget helt nyt og ukjendt, og nægtes kan det ikke, at Satiren langt fra var af en saa lemfældig Art, som Just Justesen vilde give det Udseende af. Fortællingen om Paars'es Skibbrud paa Anholt indesluttede Episoder som Skildringen af Øens Statsforfatning og Disputatsen paa Universitetet, der nok kunde føles som Pidskeslag. Da anden Bog umiddelbart efter udkom, blev ogsaa den reven bort, men samtidig voxede Harmen mod dens tildels endnu ukjendte Forfatter, og den ellers saa forstandige og retsindige Fr. Rostgaard indgav, som Ejer af Øen Anholt, en Klage til Kongen over dette „Skandskrift", som ikke alene haanede en hel Øs Befolkning, men ogsaa behandlede Universitetet paa en usømmelig Maade. Klagen blev dog ikke tagen til Følge, tværtimod afgav Statsraadet den Erklæring, at Skriftet ikke bestod af andet end lystig Skæmt. Holberg fortsatte da Udgivelsen med den tredie Bog, indledet med en skæmtende Fortale af Hans Mickelsen, hvortil slutter sig „Just Justesens Betænkning over Peder Paarses Historie", der er en alvorlig Imødegaaelse af de fremkomne Angreb og Kritiker. En vindskibelig Bogtrykker havde udgivet et Eftertryk af det udkomne, og da Holberg lod Digtets fjerde og sidste Bog trykke sammen med de tidligere, kaldte han den fuldstændige Udgave, hvori ogsaa tredie Bog var forøget med en Sang, for den tredie; dens Titel var: „Peder Paars, *Poëma Heroico-comicum* af Hans Mickelsen" (1720); den var udstyret med en ny Fortale, med Illustrationer og med Henvisninger til de foregivne Kildeskrifter.

Handlingens Gang i „Peder Paars" er, som bekjendt, i Korthed følgende: Peder Paars, Kræmmer i Kallundborg, rejser til Aarhus for at besøge sin Fæstemø Dorothea, men lider Skibbrud paa Anholt; en fremmed giver ham her Oplysning om Øens Beboere og Indretninger. Gudinden Avind henter imidlertid Usamdrægtighed fra en Disputats paa Universitetet og bevirker, at det kommer til et Slag mellem Anholts Beboere og Peder Paars' Folk, der forraades af Skipper Børre; Freden sluttes, og en Krigsret dømmer Kokken Niels Hansen fra Livet. Den følgende Nat spøger det, og Avind driver om Morgenen Øens Foged til Strid; Peder Paars tages til Fange, men vækker i Fangenskabet Fogeddatteren Nilles Forelskelse. Om Natten gaar Paars i Søvne, hvad den gamle Gunild udlægger, som om hele Øens Velfærd truedes af Tyrken; kun Jens Blok taber ikke Fatningen. Nille bliver syg af Forelskelsen, og Kokkepigen Marthe paatager sig at bringe et Brev fra hende til Peder Paars, der vakler i sin Kjærlighed til Dorothea, men dog overvinder sig selv ved Peder Ruuses Tale og Venus' Indgriben til Fordel for hans Fæstemø. Helten forlader Øen, uden at tage

Nille med, paa en Jagt, som Marthe har udrustet. Imidlertid henter Avind Søvnguden, som dysser Anders Styrmand i Søvn, saa at Skibet kommer ud af Kurs. Langt om længe lander de Rejsende, men rigtignok femten Mil fra Aarhus i en By, hvor de paa Værtshuset stifter Bekjendtskab med en „Stads-Satyricus", i hvis Skikkelse Holberg har skjult sig selv; de ypper Klammeri med ham og trækkes paa Raadstuen, men faar ved hans Ædelmodighed Lov at forlade Byen; dog rejser Niels Korporal efter dem og overlister Paars til at lade sig hverve som Soldat; han slipper først fri, da han er udplyndret til Skindet, og kan nu endelig begive sig paa Vejen til Aars, hvor hans Dorothea venter ham.

Langt betydeligere end den literære Satire, hvormed Holberg hudfletter den gamle heroiske Heltedigtning ved at trække den ned i Kræmmersfæren og lade hele Gudeapparatet gjøre Tjeneste dér, er den Livssatire, som midt i den blotte Lystighed — hist og her ogsaa i en lidt kjedsommelig Langtrukkenhed — hvert Øjeblik stikker Foden frem og slaar til snart sagt alle Sider af Datidens private og offentlige Liv, og det ikke sjældent saa eftertrykkeligt, at det rammer den Dag i Dag. Spotten regner ligeligt ned over Spidsborgerligheden, over Retsvæsenet og Samfundsforholdene, over det lærde Pedanteri og Kirkevæsenet. Holberg føler sig i „Peder Paars" endnu som den, der taler den unge Slægts Sag mod den ældre Generation, og dette giver ofte hans Satire en Skarphed, som savnes i Komedierne, der forøvrigt paa mange Maader, i Karakterer, Ræsonnementer og Situationer, ligger ligesom i Fostertilstand i det komiske Heltedigt.

Vistnok har Holberg havt Forbilleder for dette Arbejde — han nævner saaledes selv Boileaus *Lutrin* —, men det er gjennemført med en Uafhængighed og en Originalitet i Opfindelsen, der gjør det til et i alleregentligste Forstand nationalt Værk. Det eneste, som for Nutidslæsere undertiden kan svække dets Virkning, er Verset, der langtfra gjennemgaaende er behandlet med Overlegenhed, men paa den anden Side kan rigtignok ofte den stivbenede Alexandriner virke som en Snurrighed mere. Digtet har bestandig været yndet og er stadig oplagt paany; særlig maa Udgaven af 1772 nævnes, paa Grund af Wiedewelts Tegninger, samt F. L. Liebenbergs omhyggelig gjennemsete Udgaver (1855 og senere). Digtet foreligger ogsaa i svensk, tysk og hollandsk Oversættelse. Værdifulde Bidrag til Forstaaelse af Digtet og dets Skæbne giver Chr. Bruuns „Ludvig Holbergs Peder Paars" (1862).

Den Kritik af Universitetet, som Holberg havde ladet komme til Orde i sin Satire, fik han i 1720 Lejlighed til at fremføre i alvorlig Form, da det tilkom ham som Universitetets Sekretær at skrive Programmet til Magisterpromotionen. Dette Arbejde, der paapegede den almindelige Tilbagegang ved de gamle Universiteter og dermed tillige traadte i Skranken for en Fornyelse af Lærere og Undervisning, blev ganske vist undertrykt, men øvede ikke desto mindre sin Virkning.

Sin satiriske Digtning fortsatte Holberg med „Hans Mikkelsens fire Skiemtedigte", der udkom 1722. Bogen indeholdt, foruden en Fortale, en Betænkning af Just Justesen og et Gratulationsvers til Hans Mikkelsens Ære, fem Digte, hvoraf det første, „Heraclitus og Democritus", gjennem-

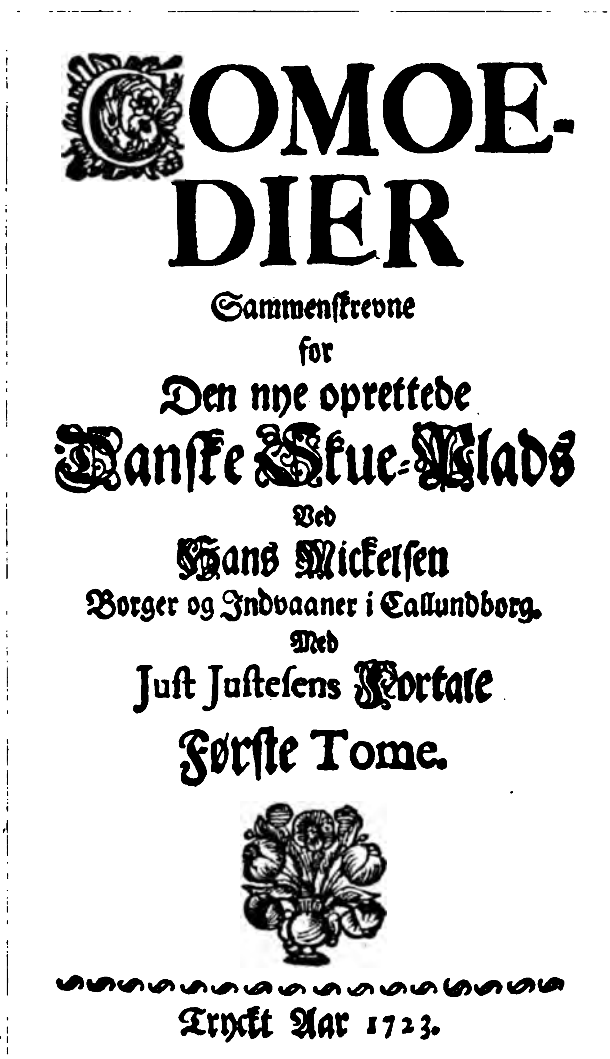
hegler alle mulige menneskelige Daarskaber ved at stille de to gamle Filosofer, af hvilke „den Første græd med Grund, den Sidste bedre lo“, mod hinanden. Den anden Satire er en „Apologi (Forsvarsskrift) for Sangeren Tigellius“. Digteren viser, at den Vægelsindethed, som den romerske Digter Horats beskyldte denne Mand for, var hverken Horats selv eller de fleste Folk fri for. Den tredie er „Critique over Peder Paars“, hvor Satirens Væsen behandles i en Dialog. Det fjerde Skæmtedigt er det allerede ovenfor nævnte om Ægteskabet. Endelig det femte Digt: „Lille Hans Dotters Gynaicologia eller Forsvars Skrift for Quinde-Kiønnet“, hvor Poeten viser, at det er mod Naturens Lov, at Kvinderne holdes borte fra al offentlig Virksomhed. Digtene er udgivne paany af F. L. Liebenberg 1866.

Nederlaget med Universitetsprogrammet tog i nogen Tid Modet fra Holberg: han tog sine gamle Studeringer op igjen og satte sig for at fuldføre et Værk, han længe havde forberedt, om Danmark og Norges gejstlige og verdslige Tilstand. Dette Arbejde blev dog snart atter afbrudt, idet Holberg, dels i Følge en ydre Tilskyndelse, dels ved en indre Trang „fik i Sinde efter andre Nationers Exempel at skrive nogle Comoedier i vores Modersmaal“.

Den ydre Tilskyndelse fremkom derved, at Franskmanden Étienne Capion, der havde været Maskinmester og Dekorationsmaler ved den franske Skuespillertrup, som Frederik IV holdt ved Hoffet ved Siden af et italiensk Operaselskab, fik Tilladelse til, da Truppen var bleven afskediget, at bygge et Teater i Kjøbenhavn. I Løbet af 1721 opførtes Komediehuset i Lille Grønnegade, og i Januar 1722 begyndte Forestillingerne med den franske Trups Medlemmer og paa fransk Sprog. Foretagendet kunde imidlertid ikke bære sig, og Skuespillernes Førstemand, René Montaigu, fik da den Idé at lade Skuespillene opføre paa Dansk. Hertil var dog en Bevilling nødvendig, men en saadan opnaaedes ved Fr. Rostgaards Hjælp, og den 23de September 1722 kunde den danske Skueplads aabnes med danske Skuespillere og Skuespillerinder, der, instruerede af Montaigu, opførte Molières „Den Gjerrige“ paa Dansk, efter at der først var fremsagt en Prolog, skreven af Rostgaard.

I Løbet af tre-fire Aar skrev Holberg til Opførelse paa denne Scene med en forbavsende Produktivitet over tyve Komedier. De femten første af disse blev trykt i tre Bind, som hvert indeholdt fem Komedier, og som udkom efter hinanden i 1723, 1724 og 1725. Det første af disse Bind omfattede den *„Den politiske Kandestøber“*, det først opførte af alle Holbergs Stykker, *„Den Vægelsindede“*, *„Jean de France“*, *„Jeppe paa Bjerget“* og *„Geert Westphaler“*. Det andet Bind bragte *„Den ellevte Juni“*, *„Barselstuen“*, *„Det arabiske Pulver“*, *„Julestuen“* og *„Maskeraden“*. Endelig det tredie Bind indeholdt *„Jacob von Thyboe“*, *„Ulysses von Ithacia“*, *„Kilderejsen“*, *„Melampe“* og *„Uden Hoved og Hale“*. Inden for omtrent det samme Tidsrum blev desforuden opført paa Skuepladsen, men endnu ikke trykt, *„Diderich Menschen-Skræk“*, *„Henrik og Pernille“*, *„Den pantsatte Bondedreng“*, *„Den Stundesløse“* og *„Pernilles korte Frøkenstand“*. Disse fem Komedier blev trykt i 1731 sammen med de allerede tidligere udgivne femten og med fem ny tilkomne under Titlen „Den danske Skueplads“.

De sidste fem — *„Erasmus Montanus“*, *„De Usynlige“*, *„Den honnette Ambition“*, *„Det lykkelige Skibbrud“* og *„Hexeri eller blind Allarm“* — havde ikke været opførte, men var, med Undtagelse af „De Usynlige“, færdige fra Holbergs Haand allerede før 1725; kun det sidstnævnte Stykke — og maaske „Den pantsatte Bondedreng“ og „Pernilles korte Frøkenstand“ — synes at være skrevet efter Hjemkomsten fra Udenlandsrejsen i 1726.

COMOEDIER
Sammenskrevne
for
Den nye oprettede
Danske Skue-Plads
Ved
Hans Mickelsen
Borger og Indvaaner i Callundborg.
Med
Just Justesens Fortale
Første Tome.
Trykt Aar 1723.

Titelblad til den første Udgave af Holbergs Komedier.

Holbergs Teater var i alt væsentligt afsluttet til en Helhed med Udgaven „Den danske Skueplads“ af 1731: de Stykker, der senere kom til, og som skal nævnes nedenfor, naar i Reglen langt fra op paa Siden af de ældre i Værd og Betydning. De femogtyve Komedier gav i mere end én Forstand, hvad Titlen „Den danske Skueplads“ sagde: det blev et Spejl for Datidens Danmark, men et Vidunderspejl, der har bevaret Billederne for Eftertiden. For Holberg var dog ikke Skildringen det vigtigste, hvor forunderlig levende den end er, med hvor stor Sanddruhed og Anskuelighed han end stiller os for Øje Skikkelser og Indretninger, Tale og Tanker fra hans Samtids Liv: Bonde og Student, Haandværker og Tjener, Gæstgiver og Prokurator, Krigsmand og Degn; alle Stænder og Typer færdes jo her lyslevende for os i deres daglige Omgivelser. Men Holberg har tillige villet noget mere med Komedierne: han skrev dem „for Folk ej ene, men for Sproget at polere“. Med andre Ord: han havde en moraliserende Tendens, der hos ham dog aldrig er bleven til Moralpræken, vel derimod har tjent til at belære og oplyse. Tydeligst, men vel mindst

vellykket, træder denne Tendens frem i de Karakterkomedier, hvor han gjennem den personificerede Fremstilling af sjælelige Vrangheder vil optræde som Læge for dem (den Vægelsindede, Geert Westphaler, den Stundesløse), med større Styrke virker den, hvor Angrebet gælder Fordomme og Forkertheder i Samfundet og hos den enkelte (Barselstuen, Jacob v. Thyboe, Jeppe paa Bjerget, Hexeri eller blind Allarm, Jean de France, Erasmus Montanus o. a.): her har Holberg virket som Opdrager til Fornuft og Aandsfrihed.

Ja, selv i de Komedier, der synes kun at rumme Intrige og Lystighed („Julestuen", „Maskerade", „Den pantsatte Bondedreng" o. a.), glemmer Holberg ikke sit Forsæt at belære „skjemtvis". En særlig Stilling indtager „Ulysses von Ithacia", hvor den kaade Lystighed tillige rummer en literær Satire og Parodi, og „Det lykkelige Skibbrud", hvor Holberg fører sin egen kritisk iagttagende og forstandigt ræsonnerende Person frem blandt Komediens Personer under Navnet Philemon. —

Den anden Side af sin Opgave: at danne Sproget, har Holberg løst saaledes, at hans danske Skueplads staar som et Sprogmonument, der for os Danske betyder det samme som Verdensliteraturens største Forfatteres Værker betyder for hvert enkelt af de store Kulturlande; hans Tales Rigdom, hans Evne til at tilegne sig Dagliglivets Sprogstof fortjente at gjøres til Gjenstand for en mere indgaaende Undersøgelse, end hidtil er sket.

Holberg deler med Verdensliteraturens største Digtere Evnen til med lykkelig Haand at gribe sit Stof, hvor det tilbyder sig, hvad enten det er Livet eller i Literaturen. Hans Iagttagelse af Samtidens Liv og Færden suppleres af hans indgaaende Kjendskab til og Benyttelse af sine Forgængere i Komediedigtningen, og det forringer ikke hans Komediers Værd, at han i Opfindelsen, baade hvad Emner, Figurer, Intriger og Situationer angaar, er afhængig af sine Forbilleder: hvad han benytter, har han gjennemarbejdet og tilegnet sig i den Grad, at det til enhver Tid bærer hans eget Præg. Hans nærmeste Forbillede var Molière, for hvem han nærede den højeste Beundring, og med hvis Værker han var fuldt fortrolig i alle Enkeltheder. Atter og atter kommer i Epistlerne hans Mesters Pris til Orde, og den afgjørende Dom i æstetiske Spørgsmaal paa Komediens Omraade er for Holberg given, naar Molière har vist Vejen. Rigtignok er Molière for Holberg i flere Henseender forblevet et uopnaaeligt Mønster: den franske Digters Finhed og Lethed i Opfattelsen af Karakterernes Nuancer, hans yndefulde Behandling af det erotiske savnes ganske hos Holberg, men til Gjengæld har denne ofte en Kraft og Krydrethed i Komiken, som giver ham et Fortrin, der opvejer hin Mangel, hvis Tilstedeværelse — bortset fra Forfatterens Personlighed — forklares allerede derved, at Holberg ikke som Molière havde et højtudviklet og kultiveret, dannet Talesprog til sin Raadighed: Følgen er, at Holberg er saftfuld og oprindelig, hvor hans Tale er folkeligbred, men bliver tør og tvungen, hvor de finere og særlig de erotiske Sjælsrørelser skal udtrykkes. I Bygningen af Komedierne, ved Bestræbelserne for at bevare Handlingens, Tidens og Stedets Enhed, føler Holberg sig ogsaa som Molières Discipel, og desuden har han i mange Enkeltheder laant Ideer til Situationer og Replikker fra ham. Holberg var imidlertid kjendt med det fransk-italienske Renæssanceskuespil ikke alene gjennem dets store Fuldender,

men ogsaa ved selvstændige Studier af det i den Skikkelse, det havde faaet i den italienske Maskekomedie med dens faste Figurer, men rigt afvexlende Situationer; denne Komedieform, hvis Udøvere Holberg i Rom havde havt Lejlighed til at stifte et flygtigt Bekjendtskab med, og som han var bleven mere fortrolig med gjennem Læsning, har ved mange Enkeltheder været fælles Kilde for Molière og for ham. Fra den beslægtede, mere kunstnerisk udførte italienske Komedie har Holberg bl. a. hentet en Række af de Navne, han giver Personerne i sine Stykker: Jeronimus og Leonard, Leander og Leonora, medens andre er af hjemlig Oprindelse, og et enkelt, Henrik, er overført fra det virkelige Navn paa den unge Skuespiller, som paa Teatret med Held gav de Holbergske Tjenerroller, Henrik Wegner. Som den tredie Kilde for Holberg ved Udarbejdelsen af Komedierne maa nævnes Plautus, den gamle romerske Komediedigter, hvis djærve Komik Holberg beundrede, og fra hvem han baade har laant hele Emner (som i „Diderich Menschen-Skræk", hvis Stof er hentet fra Plautus' „Stortalende Soldat") og Situationer og Vittigheder. Iøvrigt har Holberg ogsaa andetsteds i Literaturen end hos sine Forgængere blandt Komedieforfatterne hentet Stof til sine Stykker; f. Ex. skyldes i „Jeppe paa Bjerget" Opfindelsen et Laan fra et dengang yndet Skrift, Bidermanns Utopia. —

Teatret i Grønnegade maatte paa Grund af Pengemangel lukke i Begyndelsen af 1727, og Holberg skrev til den sidste Forestilling den vittige Epilog „*Den danske Comedies Ligbegjængelse*". Da der i det følgende Aar ved Hjælp fra Kong Frederik IV var skabt Udsigt til, at Teatret kunde aabnes igjen, kom Kjøbenhavns Ildebrand og gjorde foreløbig enhver Tanke om Komedieforestillinger umulig. I 1730 fulgte Frederik IV's Død, og under hele Christian VI's Regering var Teaterforestillinger forbudt. Sandsynligvis har da ogsaa Holberg først under Frederik V gjenoptaget sin Virksomhed som Komedieforfatter, men hans Syslen med dette Arbejde har været mere spredt og uden den tidligere Kraft. Hans senere Komedier: „*Plutus*", „*Abracadabra*", „*Den forvandlede Brudgom*", „*Don Ranudo de Colibrados*", „*Philosophus i egen Indbildning*", „*Republiken*" og „*Sganarels Rejse til det philosophiske Land*" udkom som sjette og syvende Bind af „Den danske Skueplads" (1753 og 1754).

Holbergs Komedier har bevaret deres Kraft som en livsfrembringende, forfriskende Kilde ned gjennem Tiderne; de er og bliver ved at være den sundeste Folkelæsning, som nogen Literatur kan opvise, og ogsaa fra Teatret virker de den Dag i Dag, takket været Bevarelsen af Traditionen fra Holbergs egen Tid, med deres fulde Styrke. I vore Nabolande var i mange Aar Holberg i stor Yndest. I Sverige, Holland og særlig i Tyskland, hvor ingen indfødt Forfatter kunde gjøre ham Rangen stridig, blev han i hele det attende Aarhundrede læst i Oversættelse og opført paa Teatrene med stort Bifald. —

Af senere Udgaver af Holbergs Komedier maa især fremhæves F. L. Liebenbergs store Udgave i otte Bind (1847—54), der er Grundlaget for Folkeudgaven af 1876. I Anledning af, at to Hundrede Aar var forløbne siden Holbergs Fødsel, udkom 1883—88 Jubeludgaven med Hans Tegners Illustrationer. Et Forsøg paa at udgive Komedierne i deres oprindelige

Skikkelse er gjort af J. Martensen (I—XI, 1897—1905). Af literaturhistoriske Arbejder om Komedierne maa nævnes Rahbeks „Om Ludvig Holberg som Lystspildigter og om hans Lystspil", I—III (1815—17), E. C. Werlauffs „Historiske Antegnelser til Ludvig Holbergs atten første Lystspil"

„Den politiske Kandestøber", 2den Akt, 2den Scene.

Efter Hans Tegners Illustration i Jubeludgaven af *Holbergs Komedier.*

(1858) og den norske Forfatter Olav Skavlans „Holberg som Komedieforfatter" (1872).

Det intensive Arbejde med Komedierne og de Fortrædeligheder, som opstod for Universitetsprofessoren ved hans Virksomhed for Scenen, havde gjort Holberg træt, og for at søge Rekreation drog han i Juni Maaned 1725

med kongeligt Rejsepas ud paa sin sidste Udenlandsrejse for at bruge Kur ved Badene i Aachen. I et trods Aarstiden umildt Vejr rejste han over Hamborg og Bremen, forandrede dér Rejsens Plan og gik til Amsterdam. Rejsemotionen, som tidligere havde været hans Konstitution saa tjenlig, anstrengte ham nu uden at forfriske ham, og han besluttede at tilbringe hele Vinteren i Ro i Paris, hvor han omgikkes flere lærde og Skjønaander, var en flittig Gæst paa Bibliotekerne og jævnlig — om end oftest med Ubehag — besøgte Teatrene, hvorfra den Molière'ske Komedie allerede var fortrængt. Paa Hjemrejsen, som Holberg følte ikke mindre besværlig end Udturen, blev han tre Uger i det velkjendte Amsterdam og naaede over Hamborg tilbage til Kjøbenhavn.

Efter sin Hjemkomst i Foraaret 1726 fuldførte Holberg et allerede tidligere paabegyndt poetisk Skrift „Metamorphosis eller Forvandlinger" med en Fortale, hvori han gav tilkjende, at han nu havde lagt Satiren paa Hylden. Digtet, der er et svagt Arbejde, er tænkt som et Modstykke til den romerske Digter Ovids store Digt om Menneskers Forvandlinger til Dyr og Træer, idet det her er Træer og Dyr, der omskabes til Mennesker, saaledes at det er forsøgt at gjennemføre en vis Symbolik, som naar Gedebukken bliver til en Filosof, Solsikken til en Kammerpige.

Det følgende Aar skrev Holberg paa Latin sin Levnetsbeskrivelse i et „*Epistola ad virum perillustrem*" (Brev til en højfornem Herre), der er dateret Nytaarsaften 1727. Skriftet er sammen med to senere lignende Epistler, fra 1735 og 1743, oversat 1745 og i denne Oversættelse som „Trende Epistler til ***" udgivet paany af J. Levin 1857; en nyere Oversættelse af Fr. W. Horn udkom 1897. Det giver i en vittig Form en sanddru og oprigtig Skildring af Holbergs Liv, indtil det Tidspunkt, da han opgav Poesien, og er det naturlige Grundlag for enhver Fremstilling af Holbergs Levnet. I Slutningen af dette første selvbiografiske Brev, hvis Adressat er ubekjendt eller rettere vistnok blot fingeret, skildrer Holberg med stor Anskuelighed sin Karakter og sine Meninger; med stor Oprigtighed fortæller han om sin Pirrelighed og Pebersvende-Gnavenhed, der foraarsages af et stadigt vaklende Helbred; sit religiøse Standpunkt, der en Tid lang havde været rokket af Tvivl om Aabenbaringen, finder han i en Tro, der af Filosofien holdes indenfor fornuftige Grænser; sine Studeringer i Historie og Moralfilosofi driver han af naturlig Lyst, naar hans Helbred ikke hindrer dem; Navnkundighed i Udlandet maa han savne, fordi Dansk er et saa lidet udbredt Sprog, men dette Savn opvejes for ham ved Tanken om at have indlagt sig Fortjeneste af Modersmaalet.

Kjøbenhavns Ildebrand 1728, som fremkaldte stor Forstyrrelse i alle Forhold, medførte ogsaa Uro og Tab for Holberg, der ved den blev tvungen til at søge en ny Bolig. Efter at være kommen til Ro igjen, fuldendte han i den følgende Vinter et Værk, han længe havde havt under Udarbejdelse, og som 1729 endelig udkom under Titlen „Danmarks og Norges Beskrivelse" og var tilegnet Frederik IV: en Skildring af den dansk-norske Stats Institutioner i en klar og velordnet Fremstilling, der vandt saa meget Bifald, at den udkom i to danske og én tysk Udgave i Løbet af to Aar.

Holberg var saaledes allerede før Christian VI's Tronbestigelse i 1730 af sine andre Interesser ført bort fra den satiriske Digtning og ganske særlig fra Komedieskrivningen, og der var i denne pietistiske Periode, hvor Friheden under Frederik IV's forholdsvis liberale Regering var afløst af den skarpest gjennemførte Strenghed i Enevældet, ingen Foranledning til at tage denne Digtning i folkelig Form op igjen. Holbergs Pen hvilede dog ikke. I de første Aar af dette Tidsrum skænkede han det danske Folk sin „Danemarks Riges Historie“, der udkom i tre Bind 1732—1735, og som ikke alene bragte en højst fornøden Afløsning af Arild Huitfeldts Krønike, men ved sin klare Stil og let overskuelige Ordning saavel som ved sin forstandige Bedømmelse af væsentligt og uvæsentligt opnaaede at blive en fortrinlig Haandbog for Folket i dets egen Historie. Den ældre Tid er behandlet kort, i første Bind naar Holberg til Christian II, i andet Bind er næsten Halvdelen forbeholdt Christian IV's Tid, hele tredie Bind indeholder Frederik IV's Historie, ledsaget af en Betænkning over de nordiske Historieskrivere. Til dette sidste Bind har Holberg ogsaa skaffet nyt Materiale tilveje, medens han i det foregaaende havde nøjedes med et Gjennemsyn af Huitfeldts Kilder. Danmarkshistorien maatte allerede kort efter Holbergs Død oplægges paany; den udkom i to tyske Oversættelser og er atter udgivet af J. Levin 1856.

Holberg fortsatte sin Historieskrivning i de følgende Aar. 1733 kom „Den Norske Handel-Stad Bergens Beskrivelse“, hvormed Holberg ligesom betalte en Taknemmelighedsgæld til sin Fødeby. 1734 udgav han sit ældre Skrift „Introduction til Natur- og Folkeretten“ paany, i en saa forbedret Skikkelse, at han tillod sig at give det den mindre beskedne Titel: „Natur- og Folkerettens System“. 1738 udsendte han det omfangsrige To-Binds Værk „Almindelig Kirkehistorie fra Christendommens Begyndelse til Luthers Reformation“, et Arbejde, som havde alle Holbergske Fortrin og allerede Aaret efter udkom i nyt Oplag; det er udgivet med en Indledning af R. Nielsen af F. L. Liebenberg 1867. I Aaret 1739 udkom i to Dele „Berømmelige Mænds og Heltes sammenlignede Historier“, hvor Holberg efter det Mønster, den græske Forfatter Plutarch har givet i sine parallele Biografier, giver en moraliserende Karakteristik og Sammenligning af to og to historiske Personligheder, der for Størstedelen er hentede fra Asiens Historie og ikke var almindelig bekjendte. De er udgivne paany af F. L. Liebenberg 1864. Dette Værk, der nærmest er historisk Underholdningsliteratur, men ved den gode Fremstilling ikke fornægter sin Forfatter, fortsatte Holberg 1745 med „Heltinders eller navnkundige Damers sammenlignede Historier“, af hvilke G. Rode har besørget en Udgave 1861. Allerede 1742 havde Holberg i Sammenhæng skrevet „Den Jødiske Historie“, i to Dele, der fører Jødefolkets Historie helt op til Samtiden.

Samtidig med, at Holberg med sine historiske Skrifter udførte et saa betydeligt Oplysningsarbejde, var han optagen af et Værk, hvori han i den utopiske Romans Form vilde give sine Meninger og Tanker om politiske og sociale, religiøse og filosofiske Spørgsmaal et Udtryk, der kunde blive saa meget desto stærkere, som det ikke henvendte sig til en folkelig

Læsekreds, men var skrevet paa Latin. 1741 udkom *„Nicolai Klimii Iter subterraneum"* („Niels Klims underjordiske Rejse") paa Latin i Leipzig og vakte strax megen Opsigt og blev læst i den lærde Verden rundt omkring i Evropa. Holberg fortæller selv, at Skriftet allerede i nogen Tid havde været færdigt, men dets Forfatter havde betænkt sig paa at udgive det, da det kunde forekomme mange for dristigt. Som Ramme om det satirisk-moraliserende Indhold er benyttet en Slags fantastisk Rejsebeskrivelse, hvortil

Niels Klims Nedfart til Underverdenen.

Illustration til Jens Baggesens Oversættelse af *„Niels Klims underjordiske Rejse"*, med Abildgaards Tegninger.

Holberg fandt Forbilleder hos den græske Forfatter Lukian („En sandfærdig Historie"), hos Englænderne Swift (Gulliver) og Defoe (Robinson Crusoe), hos Franskmanden Montesquieu (Lettres Persanes) og hos Tyskeren Bidermann (Utopia). Den norske Student Niels Klim vil undersøge en mærkelig Hule i et Fjæld ved Bergen og lader sig hisse ned i den; Tovet brister, og Niels havner i en Verden i Jordens Indre, hvor han besøger forskellige Stater med forskellige Indbyggere og Institutioner, blandt hvilke Stater navnlig Potu, hvis Borgere er Træer, gjøres til Gjenstand for en mere

indgaaende Beskrivelse, idet Holberg i flere Henseender opstiller deres sindige Samfundsliv som følgeværdigt Mønster. I Fremstillingen af en anden Stat, Martinia, spottes der over Franskmændenes Letsindighed. Hovedformaalet bliver dog at vise alle moralske Begrebers Relativitet og dermed mane til Taalsomhed over for anderledes tænkende; men desuden faar Holberg i denne Ramme indfattet en Fremstilling af sine Yndlingstanker: Fornuften som den højeste Sjælsevne, religiøs Tolerance, Kvindernes Frigjørelse o. s. v. — Skriftet udkom i dansk Oversættelse allerede 1742. Senere er Niels Klim oversat paany af Jens Baggesen, illustreret af Abildgaard, 1789, denne Oversættelse er besørget udgivet igjen af J. Levin (1866) og af „Gyldendals Bibliotek“ (1905). Til N. V. Dorphs mere bogstavtro, men ikke saa friske Oversættelse har E. C. Werlauff leveret udmærkede Noter (1841 og 1871). Den latinske Original er i nyere Tid udgiven paany af C. V. Elberling, 1866. Skriftets literære Stilling er behandlet af J. Paludan: „Om Holbergs Niels Klim“, 1878.

I det næste Skrift, Holberg sendte ud, „Moralske Tanker“ (1744), har han fremsat lignende Ideer som i Niels Klim, men han har her valgt en anden Form: det er en Række Smaaafhandlinger over „moralske“ Emner, knyttede til latinske Epigrammer af Forfatteren selv; i særlig Grad er det i denne Bog de religiøse Spørgsmaal, Holberg sætter under Debat og søger at løse i sin egen Aand. Bogen blev strax oversat paa flere fremmede Sprog og er senere atter besørget udgiven paa Dansk af G. Rode (1859). Foruden de latinske Epigrammer, som Holberg har anvendt i „Moralske Tanker“, har han skrevet talrige andre, i hvilke han ofte med Held har naaet den for Epigrammet ejendommelige Afsluttethed i Tanken; de blev udgivne sammen med de tre latinske Breve af biografisk Indhold, og et Udvalg af dem er udkommet i norsk Oversættelse ved C. Müller (Trondhjem 1863), et andet Udvalg paa Dansk under Titlen „Et Hundrede Epigrammer, udvalgte og oversatte fra Latin“ af S. Müller, 1902.

Ved Siden af en saa udstrakt literær Virksomhed besørgede Holberg med Pligtopfyldelse, om end næppe med nogen større Interesse, sit Embede som Universitetslærer. En anden Side af Universitetsvirksomhed, hvortil han var fortrinlig egnet, fik han at passe, da han blev „Rentemester“ (Kvæstor) ved vor Højskole. I dette Embede havde han Anvendelse for en lignende Økonomi og Sparsommelighed som den, der udmærkede ham i hans private Liv, og som bevirkede, at han saa tidligt som i 1735 havde samlet en ret betydelig Formue, der allerede dengang ved en Fundats var bestemt til offentlige Formaal. Midlerne voxede stadig under Holbergs enlige og nøjsomme Arbejdsliv og ved hans forstandige Administration. Han erhvervede sig 1740 Godset Brorup og 1745 Gaardene Ødemark og Tersløse, som ved et Patent af 6te Marts 1747 ophøjedes til et Baroni, samtidig med at Holberg blev optaget i Friherrestanden. Ved Holbergs Død skulde hans Baroni tilligemed en Kapital paa 12,000 Rigsdaler og hans Bibliotek tilfalde Sorø Akademi, som Regeringen netop tænkte paa at gjenoprette, og som blev indviet kort Tid efter.

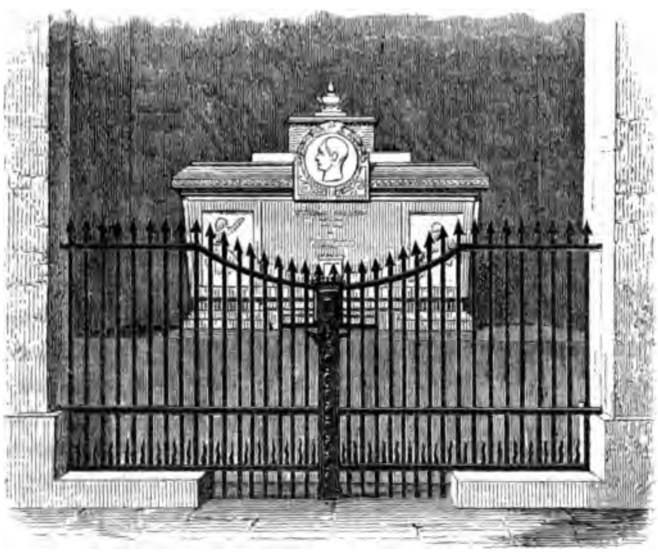
Efter Christian VI's Død i Aaret 1746 aabnedes det danske Teater paany, under Beskyttelse af den livsglade og folkelige Frederik V. Det er

dog ikke de faa og ret svage Komedier, som Holberg derved i sine senere Aar kom til at skrive, der er Hovedværket i hans Alderdoms Produktion: langt betydningsfuldere end dette Efterslæt af Komedierne er den store Samling af ialt 539 „Epistler", som Holberg udgav i fire Bind i Aarene 1748 og 1750, og som efter hans Død afsluttedes med et femte Bind (1754). Holbergs Epistler er en Række af korte Afhandlinger, som i en klar og letforstaaelig Form behandler de forskjelligste Spørgsmaal fra Religionens, Filosofiens, Æstetikens, Historiens og Populærvidenskabens vidtstrakte Omraader. Holberg har i dette sit sidste store Værk bortkastet de Forklædninger, under hvilke han i tidligere Skrifter havde yndet at føre sine Tanker og Ideer frem; i Epistlerne tilstræber han ved direkte Belæring, men i en ofte vittig og ligesom causerende Form, at bringe den Livsanskuelse til Udtryk, som han havde dannet sig ved sin Tilegnelse af de store evropæiske Filosofers Tanker, og vise dens Anvendelighed ved Behandlingen af Livets og Videnskabens mangfoldige Spørgsmaal. Det er langt fra, at Holberg kan betegnes som en ligefrem Elev enten af Descartes eller Spinoza eller Locke, af Grotius eller Bayle; navnlig hvor det gælder religiøse Spørgsmaal — og disse har i hans Alderdom staaet i Forgrunden af hans Interesser — er hans Stilling i alt for høj Grad mæglende, til at en saadan Betegnelse vilde passe; men han har ved sit ivrige Studium af den kritiske Filosofi erhvervet sig et frit Blik paa Tilværelsens Problemer, og dette i Forbindelse med hans aldrig svigtende, humorblandede Forstandighed har gjort hans Domme og hans Betragtninger over de forskjelligste Forhold gyldige for hans Samtid og værdifulde for Eftertiden. For at give et Begreb om Mangfoldigheden af de Emner, Holberg diskuterer i sine Epistler, skal her nævnes nogle Exempler paa Spørgsmaal, som er behandlede i dem: han skriver her om Guds Øjemed med Skabningen, forklarer Syndefaldet, afvejer Descartes' Fysiks Fortrin frem for Newtons, sammenligner Plautus og Terents, Ovid og Vergil, stiller Christian IV sammen med Peter den Store, Corfitz Ulfeld med Griffenfeld, skriver det engelske Parlaments Historie, behandler Kvægsygen, Skovbruget, Sprogrensning, Kompas og Barometer o. s. v. Hertil kommer en Række Epistler med Emner fra det daglige Liv, hvor den gamle Komedieskriver træder frem i den lunerige Behandling af saa dagligdags Fænomener som Hunde og Katte, Vægterraab og Sangklokker, Nytaarsønsker, Maskerader, Kys o. s. v. Endelig indeholder flere Epistler værdifulde Bidrag til Kundskaben om Holbergs private Liv og Færden. — Forsynede med værdifulde Oplysninger og Registre er Holbergs Epistler udgivne paany af Chr. Bruun (1865—75). Udvalg af dem er besørgede af F. Fabricius: „Hundredogtyve af Holbergs Epistler" (1858) og af Fr. W. Horn: „Udvalgte Epistler" (1884).

Holbergs sidste Arbejde „Moralske Fabler" vidner om, at Alderen, fremskyndet af de mange Aars uophørlige legemlige Sygelighed, nu endelig krævede sin Ret, og at det virksomme Liv var sin Afslutning nær. Bogen indeholder en Række moralske Exempler, smaa Fortællinger, beregnede paa at give en etisk Lære; men det er et svagt og ret ubetydeligt Arbejde. Holberg følte selv, at Sjælsevnerne ebbede ud med de legemlige Kræfter, og saâ med stor Ro Opløsningen i Møde. Tanken om, at han havde været

sit Land en nyttig Borger, og at hans Livsværk vilde blive staaende efter ham, lod ham føle Døden som en Befrielse. Hans religiøse Standpunkt tillod ham at nyde Alterets Sakramente, da Lægen havde givet ham Vished for, at hans Sygdom var Dødens Forløber. Natten mellem den 27de og 28de Januar 1754 randt hans Liv ud. Holbergs Kiste førtes i December samme Aar til Sorø, hvor der afholdtes en Sørgehøjtid. Først 1780 stilledes den ned i den smukke Marmor-Sarkofag, som Wiedewelt havde udført. Strax ved Holbergs Død prægedes der en Medaille til hans Ære, et Vidnesbyrd blandt flere om, hvor højt anset en Stilling Holberg indtog baade ved sin literære Virksomhed og som Sorø Akademis nye Stifter.

Det bedste Maal for Holbergs gjennemgribende Betydning for det danske Aandsliv giver en Sammenligning af den døende Literatur ved 1700

Holbergs Grav i Sorø Kirke.

med den levende Aandsvirksomhed i Aarhundredets sidste Trediedel. Naar det i Slutningen af det 18de Aarhundrede er muligt at anlægge samme Maalestok paa Danmarks Literatur som paa Udlandets store Literaturer, saa skyldes det Holberg: det er ham, der har lært sit Folk at læse og skrive, og hans Opdragervirksomhed i kritisk og satirisk Retning har ikke alene modnet Forfattere som Wessel, P. A. Heiberg og Baggesen, men ogsaa brudt Vejen for den Retning i Aandslivet, som med Ewald og Oehlenschläger bringer Følelsesværdierne frem ved Siden af Forstandens.

Holbergs Levnet er, som ovenfor nævnt, skrevet af ham selv i de „Trende Epistler"; disse suppleredes af Tyskeren J. A. Scheibe i en Levnetsbeskrivelse foran den tyske Oversættelse af „Peder Paars"; Scheibes „Holbergs Levnet" er oversat paa Dansk af Carl Ewald (1883). Af senere Skrifter om Holberg skal nævnes: P. L. Møller: „Ludvig Holberg" (1843), J. S. Welhaven: „Om Ludvig Holberg" (1854), C. W. Smith: „Om Hol-

bergs Levnet og populaire Skrifter" (1858), L. Daae: „Om Ludvig Holberg" (1886) og Georg Brandes: „Ludvig Holberg, et Festskrift" (1884). 1898 udgav Edvard Brandes: „Holberg og hans Scene".

Holbergs Samtid.

Pietismen. — Hans Adolf Brorson. — Videnskaberne. — Erik Pontoppidan. — Eilschow. — Spectatorer. — Jørgen Sorterup. — Chr. Falster. — Ambr. Stub. — Romaner.

Holbergs mægtige Livsarbejde, som, baaret af en bevidst Hensigt, søgte at opdrage Samtiden til de Maal, den vestevropæiske Tænkning havde sat for Kulturen, stiller for vore Øjne alle andre dalevende Forfattere i Skygge. Allerede i levende Live var jo Holberg ubestridt baade den mest læste og den mest anerkjendte danske Forfatter: den svage Opposition, han nu og da mødte, dels fra Universitetskollegernes Side, hvor man ugerne saâ ham nedlade sig til at skrive Teaterstykker, dels fra de ortodoxe Præster, hvem hans Fritænkeri, hvor afdæmpet og betænksomt det end var, maatte synes farligt, denne Opposition har sikkert paa intet Punkt formaaet at standse ham paa hans Vej. Men paa den anden Side, trods sin Indflydelse helt ned til den menige Mand, har Holberg for sit Vedkommende heller ikke været stærk nok til at hæmme den nye religiøse Bevægelse, som fra Tyskland, hvor den især havde knyttet sig til Spener og Franckes Navne, bredte sig til Danmark, navnlig gjennem sønderjydske Præster, og her gav hele Christian VI's Tid dens Præg. Skjønt Pietismen i sit Væsen var en Frihedsbevægelse, der hævdede den personlige religiøse Grebethed over for den nøgterne Dogmetro, blev den, som ogsaa ellers lignende Bevægelser, ved den Beskyttelse, den fandt for oven, en Tvang, der, blot endnu haardere, afløste den stive Rettroenhed, som den til en Begyndelse havde kæmpet mod.

Ifølge sin Natur fremkaldte Pietismen ingen betydeligere teologisk Literatur, derimod en stor Mængde Opbyggelsesskrifter, som viser, at Bevægelsen ikke blot var paanødet Folket af Hoffet, men ogsaa, trods Holberg, havde slaaet Rod i Befolkningen, hvor disse „Hjærtesuk" og Forklaringer til Jesu „Vunder" maa have været en efterspurgt Læsning. Som en af Lederne af den hele Vækkelse, paa hvilken forøvrigt de gammeldags Teologer og Præster til en Begyndelse saâ med alt andet end venlige Øjne, kan nævnes Digteren Johannes Ewalds Fader, Sønderjyden Enevold Ewald (1696—1754), der baade som Prædikant og som opbyggelig Forfatter førte Pietismens Sag i Kjøbenhavn.

Den Inderliggjørelse af Gudsforholdet, som Pietismen tilstræbte, fremkaldte paany en dansk Salmedigter, den første, der kan betragtes som Arvtager efter Kingo, Hans Adolf Brorson. Ogsaa han var Sønderjyde, Søn af Præsten i Randrup, hvor han blev født den 20de Juli

1694. Som Præst, først i Faderens Kald i Randrup (fra 1722), senere i Tønder, virkede han sammen med sine to Brødre for at vække den dansktalende Befolkning til et lignende stærkt religiøst bevæget Liv som det, den tyske Vækkelsesbevægelse i pietistisk Retning havde fremkaldt. I Tønder udgav han flere mindre Samlinger af aandelige Sange, dels oversatte fra Tysk, dels originale. I Modsætning til Kingos Salmedigtning, der virker ved sin Kraft og Frejdighed, har Brorsons Digtning fortrinsvis sin Styrke i Følelsens Inderlighed og Blidhed, og ogsaa blandt de tyske Salmer har han valgt at oversætte saadanne, som heri stemmede med hans egen Natur. I Aaret 1737 blev Brorson kaldet til Stiftsprovst i Ribe, og her samlede han de af ham selv digtede Salmer i „Troens rare Klenodie“ (1739, udgivet paany 1865 af L. R. Tuxen under Titlen „Psalmer og aandelige Sange“). Allerede 1741 blev han Biskop over Ribe Stift og blev i denne Stilling til sin Død, der indtraf den 3die Juni 1764. Ogsaa i disse sine senere Aar, hvor han ofte midt i sin ivrige Embedsvirksomhed led under en dyb Tungsindighed, fandt han en Trøst i at skrive Salmer, naar hans Sind var nedtrykt. De halvfjerdsindstyve Salmer fra denne Tid samledes og udkom Aaret efter hans Død under Titlen „Svanesangen“. — Ved sin Ro og Mildhed giver Brorson den pietistiske Religiøsitet et langt smukkere Udtryk, end den almindeligvis fandt: han undgaar al Svulst og den sygelige Udpensling af Offertanken, som var sædvanlig i den samtidige omfangsrige Salmepoesi. Tillige er han en omhyggelig Verskunstner og gjør sig megen Flid med sit Sprog, ligesom han ofte var heldig i sit Valg af Melodier. Den nu brugelige Salmebog har da ogsaa bevaret en hel Række af Brorsons Salmer; som Exempler kan nævnes: „I denne søde Juletid“, „Her komme, Jesus, dine Smaa“, „Den yndigste Rose er funden“, „Kom, Hjærte, tag dit Regnebræt“, „Op al den Ting, som Gud har gjort“, „Jeg gaar i Fare, hvor jeg gaar“, „Her vil ties, her vil bies“ og „Ak, vidste du, som gaar i Syndens Lænke“. Samlet er Brorsons Digtning udgivet af P. A. Arlaud 1867; Digterens Liv er skildret af A. D. Jørgensen: „H. A. Brorsons Levnet“, 1887.

H. A. Brorson.

Videnskaberne har i Holbergs Tid ikke saa mange betydelige Navne at opvise som i den foregaaende Periode. Blandt Tidens Naturvidenskabsmænd har kun Peder Horrebow (1679—1764) som Ole Rømers Medarbejder og som selvstændig Astronom hævet sig til almindelig Anerkjendelse;

hans Livs Arbejde gik dog for en stor Del tabt ved Kjøbenhavns Ildebrand 1728. — Derimod er der blandt Holbergs samtidige to udmærkede Historikere, Hans Gram og Jakob Langebek. Gram (1685—1748), en Præstesøn fra Jylland, var oprindelig klassisk Filolog og som saadan berømt ogsaa uden for Danmarks Grænser; hans Interesse førte ham imidlertid ind paa Studiet af Nordens Historie, og for „det danske Videnskabernes Selskab", der 1742 oprettedes paa hans Foranledning, skrev han en Række Afhandlinger paa Dansk vedrørende Danmarkshistorien, alle udmærkede ved deres gjennemførte historiske Kritik. Paa Latin skrev han Anmærkninger til de tidligere Værker om Nordens Historie og berigtigede og udvidede saaledes med den mest omfattende Lærdom de allerede foreliggende Fremstillinger, hvorimod han ikke selv har forfattet noget sammenhængende historisk Arbejde. Fra Professor i Græsk ved Universitetet steg han til kongelig Bibliotekar, Historiograf og Gehejmearkivar. — Langebek (1710—75), som Gram en jysk Præstesøn, var fra Ungdommen af fortrolig med Saxo, oldnordisk Sprog og danske Historieskrivere. Han stiftede 1745 „Selskabet for Fædrelandets Historie og Sprog" og udgav for dette „Danske Magazin", en Række af Dokumenter med historisk-kritiske Afhandlinger af den allerstørste Betydning for Fædrelandshistorien. Som Grams Efterfølger i Gehejmearkivet udgav han bl. a. *Scriptores rerum Danicarum medii ævi* (tre Bind 1771—74), en Samling af Middelalderens Kildeskrifter til Danmarkshistorien, der senere er bleven fortsat af Suhm o. a. Fremfor Gram udmærker Langebek sig ved sin Omhu i Behandlingen af det danske Sprog, som han i sine Skrifter søgte at rense for overflødige Fremmedord: han er saaledes „Purist", uden dog at forfalde til de Smagløsheder, som den puristiske Bevægelse — der siden Holbergs Tid næsten bestandig har været tilstede rundt omkring hos danske Forfattere — ikke saa sjældent har ført med sig.

Det for Studiet af Dansk uundværlige islandske Sprog blev paa Holbergs Tid gjort lettere tilgængeligt, især ved Islænderen Arne Magnussens (1663—1730) Arbejde. Han var Professor i Kjøbenhavn, men under gjentagne og langvarige Ophold paa Island samlede han Haandskrifter til den islandske Literatur og bragte dem 1720 til Kjøbenhavn. Den Trediedel deraf, som Ildebranden 1728 levnede, opbevares i Universitetsbiblioteket som den „arnamagnæanske Samling" og er den omfangsrigeste og betydeligste Haandskriftssamling til Islands gamle Literatur. — Ordbogsarbejdet blev taget op fra nyt af den virksomme og indflydelsesrige Fr. Rostgaard (1671—1745), der overlod sit uordnede Stof til Langebek, hvis Bearbejdelse omfatter Halvdelen af Alfabetet og i en Række af Foliobind opbevares som Haandskrift paa det kongelige Bibliotek. Grammatikalsk behandledes det danske Sprog af Jens Højsgaard (1698—1773), den første, der har fremstillet Lyd- og Sætningslæren. —

Et meget frugtbart Forfatterskab udfoldede den kundskabsrige, men ret aandløse Erik Pontoppidan (1698—1764). Hans gejstlige Gjerning — han var Hofpræst paa Als, senere Slotspræst i Frederiksborg og endelig Biskop over Bergen Stift — levnede ham Tid til Studier paa snart sagt alle Omraader: Naturvidenskab, Sprog, Historie, Nationaløkonomi og Topografi,

Filosofi og Teologi, og sine Kundskaber nedlagde han i en Række Skrifter, snart paa Latin eller Tysk, snart paa Dansk. Disse Arbejder skaffede ham en saadan Anseelse, at han fra Bergen blev kaldet til Prokansler ved Kjøbenhavns Universitet (1755). Paa Dansk har han bl. a. forfattet en historisk Beskrivelse af Kjøbenhavn, „Norges naturlige Historie“ og „det Danske Atlas“, et værdifuldt Værk til Oplysning om dansk Topografi. Af et filosoferende Indhold er „Menoza eller en asiatisk Prinds, som drog Verden omkring og søgte Kristne“. Endelig er Pontoppidan Forfatter til „Forklaring til Luthers liden Catechismus“, der som Skolebog i Danmark afløstes af Balles Lærebog, i Norge holdt sig op imod vore Dage.

Medens Pontoppidans Arbejder paa ingen Maade kan sidestilles med Holbergs historiske og moralske Oplysningsskrifter, er der en anden, yngre Forfatter, der med Held traadte i Holbergs Fodspor: Fr. Chr. Eilschow (1725—50). Han saâ i Holberg Forbilledet baade for sin Virksomhed som Modersmaalets Ridder og for sine Bestræbelser for at folkeliggjøre Videnskaberne, især Filosofien. En altfor tidlig Død kaldte den højtbegavede Mand bort fra disse Opgaver. Hvad han fik færdigt, bl. a. „Philosophiske Breve“ (1748) og „Fruentimmer-Philosophie“ (ɔ: Filosofi for Kvinder, 1749), vidner saavel om en stor Klarhed og Modenhed som om et ganske usædvanligt Herredømme over Modersmaalet.

De Holbergske Anskuelser fandt ogsaa Forkæmpere i den „Spectator-Literatur“, som i 1740'erne holdt sit Indtog i Danmark, ihvorvel Holberg selv ikke ret vilde paaskjønne Værdien af disse periodiske Skrifter, der har forekommet ham for overfladiske. Efter engelske Mønstre — Addisons „Spectator“ var bleven oversat paa Dansk — men med de nærmeste Forbilleder i Tyskland udkom der allerede i Holbergs Levetid en hel Del danske „Spectatorer“, oftest kun af ringe Levedygtighed. Den betydeligste blev udgiven og skreven af Jørgen Ries (1717—49) i ugentlige Numre i Aarene 1744—45 under Titlen „Den Danske Spectator“. I en let, temmelig ordrig Form bragte den Ræsonnementer i udpræget frisindet Retning om Emner fra religiøse, moralske og sociale Omraader. —

Blandt de ligesaa talrige som ubetydelige „Digtere“, der ogsaa paa Holbergs Tid skrev deres Lejlighedsvers, har enkelte havt Held til at bevare deres Navn for Efterverdenen, f. Ex. Tøger Reenberg (1656—1742), der nu kun huskes for sin Drikkevise: „I et Vinhus jeg skal sige mit Farvel“, men som i sin Tid var en meget anset Poet og Æstetiker (hans Digte blev udgivne af A. C. Teilmann, 1769), og Chr. Fr. Wadskiær (1712—79), der er typisk for Tidens Rimere med de versificerede Ansøgninger, Lejlighedsversene og Hofrøgelsen; han opnaaede at blive „Professor poëseos“ ved Universitetet og udøvede som saadan Censuren over alle poetiske Arbejder. En „Samling af udvalgte Vers“ udgav han 1743.

En enkelt Frembringelse hæver Jørgen Sorterup (1662—1723) op over Hoben. Han var en Præstesøn fra Slagelseegnen og stod som Huslærer og senere som Præst i Stevns i Forbindelse med Peder Syv. 1716 udgav han sine „Ny Heltesange om vores allernaadigste Herres og Konnings Friderich IVdes lykkelige Sejervindinger“, fem historiske Viser, der med Held efterligner de middelalderlige Folkeviser i hele Tonen og Stilen. Det natio-

nale Emne har her formaaet at inspirere til en digterisk Fornyelse af den gamle Folkepoesi, men Tilfældet er enestaaende i en Tid, hvor Forfatterne — og ikke mindst Holberg selv — i Folkeviserne kun saâ Ammestuesnak. For Sorterups Vedkommende blev det ogsaa ved dette ene lykkelige Greb; hans øvrige Produktion bevæger sig i de gængse Spor. „Heltesangene“ er 1827 udgivne paany af Chr. Thaarup, 1889 af P. Rønning.

En Forfatter, der ved sin høje humane Dannelse, sin Varme for Modersmaalet og ved sin satiriske Virksomhed staar som Holbergs Medarbejder, tildels endog som hans Forløber, er Christian Falster (1690—1752). Han var Søn af en Præst paa Laaland, dyrkede, efter at være bleven Student, de klassiske Sprog og Literaturer og oversatte romerske Digtere. 1712 blev han Konrektor ved Skolen i Ribe, hvor han, fra 1722 som Rektor, tilbragte hele sit Liv. Som Filolog udarbejdede han Værker, der vandt ham Anerkjendelse ogsaa i Udlandets lærde Verden. Hans latinske Hovedværk er *Amoenitates philologicæ*, hvori han med skarp og klar Forstand i en Række af Afhandlinger, der er beregnede ogsaa paa fremmede Læsere, belyser Tidens Spørgsmaal. I Poesien traadte han ind før Holberg, idet enkelte af hans Satirer er skrevne, før end „Peder Paars“ udkom. Falsters Satirer ligner i deres Emner den Holbergske Satiredigtning, men deres Forfatter er, hvad allerede Tidsforholdet viser, paa ingen Maade nogen Efterligner; tværtimod, han er at opfatte som en med Holberg beslægtet Aand, der paa selvstændig Vis — vel nærmest, som Holberg, gjennem Paavirkning af den romerske Satiredigter Juvenal — er ført ind paa at vise sin Samtid dens Spejl. Nogle Titler vil vise Slægtskabet med Holbergs Satire, ogsaa i dennes Komedier, saaledes „Den utidige Rangsyge“, „Daarers alamodiske Leveregler“, „Den daarlige Udenlandsrejse“ osv. — De sidste tyve Aar af sit Liv lod Falster intet høre fra sig: formodentlig har hans frie Standpunkt i religiøs Henseende gjort ham mistænkelig — hans Stilling var jo ikke saa uafhængig og uangribelig som Holbergs —, og han har da ikke villet udæske ved fornyet Produktion. Et senere, latinsk Værk *Noctes Ripenses* („Ribenætter“) foreligger kun i Manuskript. Satirerne, som oprindelig udkom enkeltvis uden Forfatterens Navn, er udgivne samlede af Chr. Thaarup (1840).

Chr. Falster.

I al den Forstandighed og Tørhed, som var Tiden egen, er der en enkelt Foraarsbebuder, en lyrisk Digtersjæl, som under en umild Skæbne vandrede sin ensomme Vej: Ambrosius Stub. Han var født den 17de Maj 1705 i Gummerup paa Fyen, i fattige Kaar — Faderen var Skrædder —, kom i Odense Skole og derfra til Kjøbenhavn, hvor han blev Student ved Universitetet, uden dog nogensinde at fuldende noget Embedsstudium. Hans Levnet kan ikke oplyses i dets Enkeltheder; en Del Aar tilbragte han paa forskjellige Herregaarde paa Fyen, hvor han 1735 giftede sig, men efter kort Tids Ægteskab blev Enkemand; i flere Aar var han

Bibliotekar og Sekretær hos Kammerherre Juel paa Taasinge. Hans sidste Levetid gled hen i Ribe, hvor han ernærede sig som Skoleholder. Fattig og ensom døde han den 15de Juli 1758. Hans Digte er Øjebliksbørn, der giver hans Stemninger et smukt og naturligt Udtryk; snart er de af religiøst Indhold, som den „gudelige Arie" „Hvad vindes ved Verdens vidtløftige Hav", snart priser de Foraar og Skjønhed som *„Den kjedsom Vinter gik sin Gang"* og *„Du dejlig Rosenknop"*, eller giver Digterens nøjsomme Nydelsesfilosofi Udtryk. I sine yngre Aar var Ambrosius Stub en velset og fornøjet Gæst i et lystigt Lag og forherligede Gildet med Drikkeviser — f. Ex. Krambambulivisen „Lad Krig fornøje Potentater" — og Improvisationer. I Digtene fra hans senere Aar hersker en dyb, vemodig Stemning, Følelsen af det venneforladte Liv i Afhængighed og Fattigdom. — Ambrosius Stubs Digte og Viser var i Afskrifter udbredte overalt, men den beskedne Digter havde aldrig tænkt paa at udgive dem paa Tryk. Tolv Aar efter hans Død foranstaltedes der en mangelfuld Udgave, men først 1851 besørgedes der af „Samfundet til den danske Literaturs Fremme" ved Fr. Barfod en fuldstændig, kritisk Udgave af Stubs Digte, som siden oftere er oplagte paany. Chr. K. F. Molbechs yndede Skuespil „Ambrosius" har, hvor fjærnt det vel end er fra at give et Billede af den virkelige Ambrosius Stub, vakt et større Publikums Interesse for den første umiddelbare verdslige Lyriker i dansk Literatur siden Folkevisens Dage. —

Trangen til Underholdningslæsning efterkom driftige Forlæggere ved at udgive Oversættelser af de Romaner, som, oprindelig hjemmehørende i England, vandt evropæisk Ry og affødte talrige Efterligninger, særlig i Tyskland. 1741 udkom en dansk Oversættelse af Defoës berømte „Robinson Crusoe", og den efterfulgtes af Oversættelser af en hel Række af denne Bogs Aflæggere — den danske, færøiske, svenske og tyrkiske Robinson! Blandt de engelske sentimentale Romaner blev Richardsons „Pamela eller den belønnede Dyd" 1743—45 oversat af Lodde — forøvrigt i et forbavsende godt og klart Sprog, der næsten virker moderne — og var saaledes med til at indlede den Dyrkelse af „Dyden", som er en af Ejendommelighederne ved det evropæiske Aandsliv i det 18de Aarhundredes sidste Halvdel, og som i Danmark, hvor de samtidige materialistiske Strømninger kun i ret svage Dønninger naaede hen, er Enhedsmærket for den følgende Tids bedste Stræben, ogsaa paa Literaturens Omraade.

Oplysningstiden.

Dyd og Fornuft. — Rationalismen. — Chr. Bastholm. — O. Horrebow. — N. E. Balle. — Videnskaberne. — P. Fr. Suhm. — O. Høegh Guldberg. — Soranerne. — Tode, Pram og Rahbek. — P. A. Heiberg. — Malte Conr. Bruun. — Poesi.

„Dyden“ i det attende Aarhundredes Forstand har et vist Slægtskab med, hvad man i Oldtidens Athen forstod under dette Begreb: en stor Del af dets Indhold dækkes af, hvad man kan kalde „borgerlig Dygtighed“; men under Hensyn til de ufrie Former, hvori det politiske Liv var tvunget ind, er det klart, at Tidens Stræben efter Dyd i Sammenligning med Antiken maatte faa et ret spidsborgerligt Præg: der var kun inden for snævre Grænser Lejlighed til at gjøre sin Personlighed gældende; vilde man opad og fremad, var der blot én Vej: gjennem Enevældets Gunst. Denne Vej fulgte man da ogsaa gjennemgaaende uden at ænse Faren for Personlighedens Tab.

Regeringen havde et aabent Blik for, hvilke Mænd der kunde bruges, og fik i denne Periode betydelig Indflydelse paa Aandslivet i Danmark ved at indkalde en Række Tyskere, som hver paa sit Omraade virkede fremmende for Oplysning og Literatur. Naturvidenskabsmænd som Kratzenstein og Oeder, Historikere, Gejstlige (Slotspræst Cramer) og Pædagoger (Christiani og Basedow) kaldtes fra Tyskland til Kjøbenhavn, og som Centrum i den tyske Koloni her levede den forgudede „Messias“-Digter Klopstock (1724—1803). Først Struensee's radikale Reformregimente kaldte en kraftig Bevægelse til Live mod den tyske Indflydelse, en Bevægelse, som Struensee selv gav Vaaben i Hænde ved at indføre Trykkefriheden (14. Septbr. 1770). Den Guldbergske Regering lagde stor Vægt paa sin Danskhed og satte delvis Bom for den tyske Indvandring ved Forordningen om Indfødsretten; den sidste Kamp mod „Tyskeriet“ førtes ved Aarhundredets Slutning af P. A. Heiberg, men først med det nittende Aarhundrede vaagner den nationale Selvbevidsthed ved Søslaget den 2den April 1801.

Midlet til at naa Dyden var Oplysning: Fornuften skulde regere Verden. Det er det store Løsen, som udgaar fra Filosoferne, fra den verdenskloge Voltaire som fra hans Modsætning, den idealistiske Sværmer Rousseau, og fra „Encyklopædisterne“; det søgtes gjennemført af „det oplyste Enevældes“ Regenter omkring i Evropa, og det klinger ud med den store Filosof Immanuel Kant, der atter fører Tanken ud paa dybere Grund ved at forny Metafysiken.

Paa det religiøse Omraade leder „Dyd“ og Fornuft til Rationalisme. Man søgte bort fra det mystiske, forkastede Miraklerne, idet man bortforklarede dem som naturlige Fænomener, og hævdede i den kristelige Dogmebygning kun, hvad der faldt sammen med „den naturlige Religion“, ɔ: med det, som man mente var fælles for al Religion: Begreberne Gud og Udødelighed. Nogle blev med disse Tanker staaende paa Kirkens Grund, andre optraadte som Kirkens Modstandere; begge Parter saâ i Kristendommen et moralsk System og i Kristus den store Sædelærer.

Den typiske Repræsentant for Datidens rationalistiske Teologi er Chr. Bastholm (1740—1819). I sin Ungdom havde han været Præst for den tyske Menighed i Smyrna, hvor han skrev sit første Arbejde (paa Tysk), en Lovtale over Messias (1770, paa Dansk 1772), der saaledes stilles i Række med andre Menneskehedens Velgjørere. Efter Hjemkomsten blev han Præst i Kastellet og skrev sin højt beundrede „Gejstlige Talekonst“ (1775). 1777—82 fulgte „Den Jødiske Historie“, hvor den rationalistiske Behandling af det gamle Testamentes Undere er stærkt fremtrædende. Som kgl. Konfessionarius (fra 1782) udgav Bastholm en populær Dogmatik: „Den kristelige Religions Hovedlærdomme“ (1783); den er ment som et Forsvar for Kirkens Lære, men gjør Fornuften alle Indrømmelser og lader den kun paa enkelte Punkter standse foran det uforstaaelige. Dogmatiken fulgtes i 1794 af en Etik: „Visdoms- og Lyksalighedslære“; det kristelige Ideal er her draget ned i en jævnt menneskelig Sfære, og Kristendommens sædelige Love anbefales med Fremhæven af deres Overensstemmelse med Fornuften. — Af stor Virkning var Bastholms praktiske Reformforslag til Gudstjenestens Modernisering: „Forsøg til en forbedret Plan i den udvortes Gudstjeneste“ (1785); det ret lavt stukne Maal var at gjøre denne „kort, interessant og afvexlende“. I sine „korte Tanker til nærmere Eftertanke over den gejstlige Stand“ (1794) forlanger han en fuldstændig Ændring af Præsternes Uddannelse, saa at de kan komme til at svare til den Betegnelse, han ønsker anvendt for dem: de skal være „Folkelærere“, der ogsaa i det praktiske Liv formaar at være Vejledere for Almuen. Disse Tanker har været bestemmende for en hel Generation af danske Præster. Mere tvetydig bliver Bastholms Stilling i et senere Skrift: „Tanker om vor Tids Fremgangsmaade til at befordre religiøs Oplysning“ (1796), hvor det hævdes, at „Folkelæreren“ skal tilpasse sin Forkyndelse efter Almuens Krav, saa at Overgangen til den oplyste Fornuftkristendom gjøres den saa lempelig som muligt.

Overfor et saadant Standpunkt havde de antikirkelige Skribenter let Spil. Den betydeligste af de fritænkerske Forfattere, Otto Horrebow (1769—1823) besvarede Bastholms sidstnævnte Skrift med Modskriftet „Er det en kristelig Lærers Pligt at lyve for Almuen“. Den samme Forfatter skrev og udgav 1796—1801 Ugeskriftet „Jesus og Fornuften“, der kæmper mod den aabenbarede Kristendom for Filosofernes „naturlige“ Religion.

Fra den gammeldags Rettroenheds Side førtes Kampen af Nicolai Edinger Balle (1744—1816). Han var en Degnesøn fra Laaland, bestod med Udmærkelse de teologiske Prøver i Kjøbenhavn og studerede derefter flere Aar i Leipzig og Göttingen. Efter sin Hjemkomst var han under Struenseetiden Landsbypræst i Aalborg Stift, men kaldtes af Guldberg til Professor ved Universitetet. 1783 blev han Sjællands Biskop, og i denne Stilling som den danske Kirkes Primas virkede han for Ortodoxiens Sag ved sine Skrifter: „Vej til Hæderlighed for Gejstlige“ (1785), „Lærebog i den evangelisk-kristelige Religion“ (1791, den bekjendte „Balles Lærebog“, hvori Bastholm dog havde ikke ringe Del) og Ugeskriftet „Bibelen forsvarer sig selv“ (1797—1802), hvormed han utrættelig, Nummer for Nummer, imøde-

gik Horrebows fritænkerske Ugeblad. Tillige afholdt han i ti Vintre fra 1793 Bibellæsninger, som var stærkt besøgte og vakte betydeligt Røre i Fritænkernes Lejr. Endelig maatte Balle i Embeds Medfør øve en Slags Politifunktion overfor literære Frembringelser. Af Guldberg fik han Ordre til at tildele T. C. Bruun, Forfatter til de slibrige Noveller „Mine Frie-Timer“, Kristendomsundervisning, mod Malte Conr. Bruuns „Aristokraternes Katekismus“ optraadte han som Angiver overfor den truede Statsmyndighed, og allerede som Universitetsprofessor havde han i det teologiske Fakultet afgivet Betænkning mod en Oversættelse af Goethes berømte Roman „Werthers Leiden“. Denne Indgriben i literære Sager har stillet Balles Navn i en lidet gunstig Belysning og givet ham et Skær af Indskrænkethed, men sikkert med Urette: Balle var en begavet og varmhjærtet Mand, der kun med Modstræben lod sig saadanne Sager paanøde. —

I Fagvidenskaberne møder der os den samme Stræben efter at virke folkeoplysende, som vi har set hos de religiøse og vil finde hos de filosofiske Forfattere. Men der besørgedes ikke desto mindre tillige et betydeligt Forskerarbejde paa forskellige Omraader. Blandt Tidens Naturvidenskabsmænd skal her nævnes Astronomen og Landmaaleren Thomas Bugge (1740—1815), Botanikeren Martin Vahl (1749—1804), der fortsatte det af den indkaldte Tysker Oeder paabegyndte Pragtværk *Flora Danica*, Zoologerne Otto Fr. Müller (1730—84), Joh. Chr. Fabricius (1745—1808), begge fortrinsvis Entomologer (Dyrkere af Insektstudier) og Peter Chr. Abildgaard (1740—1801), Grundlægger af Veterinærskolen; blandt Lægerne Joh. Cl. Tode (1736—1806), der ogsaa var skjønliterær Forfatter, og Kirurgen Henr. Callisen (1740—1824).

Historieskrivningen satte sig som Maal at give en fuldstændig Fremstilling af Nordens Historie fra den ældste Tid, en Opgave, der for Norges Vedkommende toges op af Gerhard Schøning (1722—80), for Danmark af Peter Fr. Suhm (1728—98). Normanden Schøning forlod i 1765 sin Stilling som Rektor i Trondhjem for at blive Professor ved Akademiet i Sorø, og her fortsatte han det uhyre omfattende Samlerarbejde, som han i Forstaaelse med Suhm havde begyndt under dennes Ophold i Trondhjem. Hans „Norges Riges Historie“ var imidlertid saa stort anlagt, at Forfatteren, navnlig da han som Langebeks Efterfølger i Gehejmearkivet fik Paalæg om at udgive Snorre Sturlesøns „Heimskringla“ og saaledes maatte dele sin Tid, ved sin Død kun havde fuldendt tre Kvartbind (1771—81), der gaar til Olaf Trygvesøn.

Suhm bragte derimod den Opgave, han havde sat sig som sin Del af Arbejdet, dens Afslutning nær. Hans „Historie af Danmark fra de ældste Tider“ skulde gaa til Christiern I's Tronbestigelse: han havde ved sin Død naaet Aaret 1400. Født i en adelig Slægt, men uden Formue — Faderen var dansk Admiral — indgik Suhm i Trondhjem et Fornuftgiftermaal med en meget rig Kjøbmandsdatter, hvis Penge gjorde ham det muligt udelukkende at leve for sit mægtige Livsværk. Han skaffede sig et rigt Bibliotek — han efterlod over 100,000 Bind, som indlemmedes i det kgl. Bibliotek — og kunde saaledes benytte alt, hvad der overhovedet var tilgængeligt af Kilder til Danmarks Historie. Sine Forstudier nedlagde han i ni Kvart- og

ét Foliobind (1769—81), hvori han behandlede Spørgsmaalene om Folkenes Oprindelse, de nordiskes i Særdeleshed, Gudelæren, Hedenold, Folkevandringer o. s. v. Fra 1782—93 udkom dernæst sex Bøger af den egentlige Danmarkshistorie; syvende Bog, hvis Oplag brændte 1795, udkom efter Forfatterens Død Aar 1800, 8de—14de Tome udgaves af Abraham Kall og Rasm. Nyerup, der 1828 bragte Værket til Afslutning. Som en Rekreation under det videnskabelige Arbejde udøvede Suhm et betydeligt skjønliterært Forfatterskab: han skrev baade Dramaer og meget yndede nordiske Fortællinger. Tillige var han en frisindet og rundhaandet Beskytter af Literatur og Videnskab; hans Midler tillod ham at være Mæcen, i end videre Omfang end hans beundrede Forbillede Holberg havde formaaet. Hans Hovedværk, der for sig alene næsten synes at overstige et enkelt Menneskes Kræfter, har trods de uundgaaelige Mangler, der som Følge af Historievidenskabens daværende Standpunkt klæber ved det, endnu den Dag i Dag enestaaende Betydning som den mest omfattende Fremstilling af Danmarks ældre Historie.

P. Fr. Suhm.

Som Historikere maa, foruden Schøning og Suhm, endnu nævnes den ogsaa som religiøs Forfatter virksomme Ove Høegh-Guldberg (1731—1808), Regeringens ledende Aand i Tidsrummet 1772—84. Hans „Verdens Historie" (tre Bind 1768—72) naar kun til den peloponnesiske Krigs Slutning, men er fremragende ved sit fortrinlige Sprog. — Ud fra et demokratisk-agitatorisk Standpunkt skildrede Niels Ditlev Riegels (1755—1802) bl. a. Christian V og Frederik IV's Regeringstid. Den udmærkede Jurist Peder Kofod-Ancher (1710—88) skrev en „Dansk Lovhistorie" (1769—72) og udgav gamle Landskabslove. Fr. Sneedorff (1761—92), en Søn af Jens Schielderup Sneedorff i Sorø, havde studeret fire Aar i Tyskland og omkom ved et Ulykkestilfælde paa en Englandsrejse. Han efterlod foruden Rejsebreve og statistiske Afhandlinger Manuskriptet til „Statsrevolutionernes Historie" og „Fædrelandets Historie", hvorover han som Professor ved Kjøbenhavns Universitet havde holdt Forelæsninger (udg. i „Samlede Skrifter" I—IV, 1794—98). Endelig skrev Statsministeren Ove Malling (1747—1829) den folkelige Bog „Store og gode Handlinger af Danske, Norske og Holstenere" (1777), et nationalt Værk af den største opdragende Betydning for dansk Ungdom i mere end én Generation.

Det danske Sprog, der i denne Periode blev skrevet klart og godt af en hel Række af Forfattere, dyrkedes ogsaa teoretisk, især i „puristiske" Øjemed. Jakob Baden (1735—1804), der har øvet megen Indflydelse ved sine Oversættelser af klassiske Oldtidsforfattere, skrev en „Ræsonneret dansk Grammatik", første Gang udgiven som „Forelæsninger over det danske

Sprog" (1785). Hans Werner Fr. Abrahamson (1744—1812), trods sin tyske Afstamning den mest lidenskabelige Forkæmper for det danske Sprog og den første offentlig ansatte Lærer (ved Artilleriskolen) i dette Fag, var en flittig Kritiker og Literat — han deltog bl. a. med Rahbek og Nyerup i Udgivelsen af Folkeviserne — og tillige Digter (Forfatter f. Ex. til den bekjendte Vise: „Min Søn, om du vil i Verden frem, saa buk!"); hans afsluttende Arbejde var en „Fuldstændig dansk Sproglære" (1812). Rasmus Nyerup (1759—1829) var især Literaturhistoriker og Udgiver; Størstedelen af hans Virksomhed falder dog først i det nittende Aarhundrede. — Et ejendommeligt sprogligt Arbejde skrev Benj. Georg Sporon (1741—96): „Enstydige danske Ords Bemærkelse" (1775—86), en fornøjelig og meget læst Behandling af dansk Synonymik.

En almenoplysende, filosofisk Karakter har det Forfatterskab, der udfoldedes af en lille Kreds af fransk-paavirkede Literater, der havde hjemme i Sorø, og hvis Førstemand var Jens Schielderup Sneedorff (1724—64). Han var Søn af den sidste Skolerektor i Sorø, studerede i Tyskland, hvor han paa Fransk skrev statsvidenskabelige Arbejder, og blev 1751 ansat som Professor i Statsvidenskab ved det nyoprettede Sorø Akademi. Hans første danske Skrift „Om den borgerlige Regering" behandler Staten og dens Regeringsformer fra et frisindet, filosofisk Standpunkt: som Statens Formaal opstilles Borgernes Vel, som den bedste Regeringsform et frisindet Enevælde. Endnu større Betydning fik Sneedorff dog ved sine Smaaafhandlinger i hans „Breve" (1759) og i Ugeskriftet „Den patriotiske Tilskuer" (1761—63). Emnerne er oftest sociale — han er saaledes en af de første Forkæmpere for Bondens Frigjørelse —, og Sprogbehandlingen er mønstergyldig. — I Sorø virkede tillige Sneedorffs Kollega, Matematikeren Jens Kraft (1720—65), der skrev „Fortælling af de vilde Folks fornemste Indretninger" (1760) og „Kritiske Breve til Videnskabernes Fremvext og Smagens Forbedring" (1761), og Sneedorffs Efterfølger som Professor i Statsvidenskab, Andreas Schytte (1726—77), hvis Hovedværker er „Staternes indvortes Regjering" (I—V, 1773—76) og „Staternes udvortes Regjering" (I—II, 1774—75). — I lignende Retning som Soranernes Arbejde gik Tyge Jesper Rothes (1731—95) Oplysningsskrifter. Hans historiske, filosofiske og økonomiske Forfatterskab — han skrev bl. a. „Kristendommens Virkning paa Folkenes Tilstand i Europa" (I—V, 1774—83), „Nordens Statsforfatning før og i Lenstiden" (1781—82), „Filosofiske Ideer til Kundskab om vor Art" (1788—89) og „Naturen betragtet efter Bonnets Maade" (I—VI, 1791—94)*) vandt dog ikke saa stor Indflydelse som Sneedorffs, da Sproget her tyngedes af det vægtige Indhold.

Af en noget lettere Art var Tode, Pram og Rahbeks Skribentvirksomhed, der ogsaa strakte sig over paa det poetiske Omraade.

Johan Clemens Tode (1736—1806) var af tysk Fødsel, men opnaaede ikke desto mindre at behandle det danske Sprog med betydelig Lethed og Friskhed. Han var en anset Læge, Professor ved Universitetet i Kjøbenhavn, senere Hofmedikus, og har skrevet en Mængde populære Afhandlinger om

*) Charles de Bonnet (1720—93), berømt schweizisk Naturforsker og Filosof.

hygiejniske og diætetiske Emner, ofte holdte i en spøgefuld Tone. Som Digter forsøgte han sig, takket være sit joviale Lune, ikke uden Held, bl. a. i dramatisk Genre med Komedien „Søofficererne“ (1783), i Romanen med Fortællingen „Kærligheds Nytte“ (1793 udkommen første Gang under Titlen „De tre Dage“) og i Visen; blandt hans Viser kjendes endnu „Vi Sømænd gjør ej mange Ord“ og „Oldtiden havde en god Skik“. Todes samlede danske Skrifter udkom i otte Bind 1793—1805; et Udvalg af dem besørgede J. C. Lange 1834.

Christen Henriksen Pram blev født 1756 i Norge, hvor Faderen for en Tid havde Præstekald; han kom dog allerede som Barn til Danmark, blev 1772 Student, studerede de gamle Sprog og Statsvidenskab og vandt sig samtidig ved sine poetiske Forsøg Velyndere, der skaffede ham Ansættelse i Kommercekollegiet. I denne Stilling delte han sin Tid mellem økonomisk Forfatterskab og poetisk Produktion og Udgivervirksomhed. Sammen med Rahbek stiftede han i 1785 Maanedsskriftet „Minerva“, som Rahbek dog fra 1789 overtog alene. Til dette Tidsskrift, der udbredt og yndet som intet andet vedblev at udkomme til 1807, har Pram leveret talrige Bidrag af den mest forskellige Art: sociale og kritiske Afhandlinger, Kroniker, Satirer, Fortællinger (f. Ex. „Jørgen, en Dosmers Levnedsbeskrivelse“, „Lystrejsen eller Sminken“) og Digte. Det mest bekjendte af hans Digte: „Emilias Kilde“ stammer dog allerede fra en tidligere Tid. Fra 1785 er det allegorisk-fortællende Digt: „Stærkodder“, der som det første egentlige Helteepos paa Dansk vandt megen Anerkjendelse hos Samtiden, men nu har mistet al Interesse. Ogsaa som Dramatiker var Pram en flittig Skribent; nogle af hans Skuespil blev opførte paa Teatret, saaledes „Fingal og Frode“ (1790), der tjente som Festspil ved Kronprins Frederiks Formæling, og „Ægteskabsskolen“ (1795), som var et ret virkningsfuldt Teaterstykke. Sammen med sin smukke Hustru, Maria Magdalene, f. Eriksen, der var Gjenstand for den letbevægelige Baggesens Sværmeri, levede Pram i Kjøbenhavn som Centrum for en udstrakt Selskabelighed, men i usikre økonomiske Forhold. I Aaret 1816 blev han afskediget fra Kommercekollegiet, og tre Aar senere drog han som Toldforvalter til Vestindien, hvor han kort efter døde (25de Novbr. 1821). Prams udvalgte digteriske Arbejder er udgivne af Rahbek i sex Bind, 1824—29.

Knud Lyne Rahbek var født i Kjøbenhavn den 18de Decbr. 1760. Efter en omhyggelig Forberedelse læste han tre Aar paa Herlufsholm og blev kun femten Aar gammel Student med Udmærkelse. To Aar senere, i 1777, tog han samtidig med den fire Aar ældre P. A. Heiberg den filologiske Examen, ligeledes med Udmærkelse. Imidlertid havde literære og navnlig Teater-Interesser faaet i den Grad Overhaand hos ham, at han opgav videre Universitetsstudier, og i de følgende Aar levede han et bevæget Ungdomsliv, hvori Teatret var det centrale. Da hans ydre Habitus og hans pibende Organ lukkede ham ude fra den virkelige Scene, søgte han Erstatning i de stærkt florerende „dramatiske Selskaber“, hvor han jævnlig optraadte som Dilettant. Til Teatret knytter sig ogsaa hans første literære Arbejder. Allerede 1779 udkom i „Almindeligt dansk Bibliotek“ Rahbeks „Breve fra en gammel Skuespiller til hans Søn“ (som Bog

udgivne 1782), hvis Tendens det er at vise, at kun den, som elsker Dyden, kan blive en god Skuespiller. Tillige skrev han en Del Skuespil, af hvilke „Den unge Darby“ blev opført (1780). Ogsaa paa den toaarige Udenlandsrejse, han tiltraadte i Aaret 1782, færdedes Rahbek næsten udelukkende i Teaterverdenen og tænkte endog paa at blive tysk Skuespiller. Efter Hjemkomsten fortsatte han med Teaterbesøgene og Klublivet. Det sidste fremkaldte Tid efter anden den mest levedygtige Del af Rahbeks Produktion, hans Drikkeviser, blandt hvilke her skal mindes om Viser som „Der var engang en tapper Mand“, „Hvi rose I saa vore Fædre“, „Nu bort med alskens Politik“, „*Hocus, pocus, filias*“ o. s. v. Dog førtes han ogsaa ind paa alvorligere literært Arbejde, da han 1785 sammen med Pram stiftede „Minerva“. 1788 fik han Tilladelse til at holde æstetiske Forelæsninger ved Universitetet (1790 blev han Professor). 1788—91 udgav han „Dramaturgiske Samlinger“, der 1792—93 fortsattes med „Dramatisk og litterarisk Kritik“. 1791 begyndte han Udgivelsen af „Den danske Tilskuer“ (indtil 1808), der udkom jævnsides med „Minerva“, men var mere aktuel i sit Stof. I Aaret 1798 førte Rahbek sin unge Brud, Karen Margarethe Heger — Kamma — til sit Hjem i Bakkehuset, hvor han havde boet siden 1787, og hvor i de følgende Aar den literære Verden fandt en samlende Arne. I 1799 opgav Rahbek sin Professorstilling og blev Privatlærer (ved Christianis Institut). Samtidig fortsatte han sin mangesidede literære Virksomhed. 1785—1806 udsendte Rahbek sine „Prosaiske Forsøg“ i otte Bind, 1794—1802 „Poetiske Forsøg“ (to Bind); 1800—1808 skrev han sammen med R. Nyerup „Bidrag til den danske Digtekunsts Historie“ (fire Bind); 1804—14 udgav han sine „Samlede Fortællinger“ (I—IV), 1809—13 de „Samlede originale Skuespil“ (I—III), hvori findes de nationale Dramaer („Anna Colbjørnsen“, „Frederik II i Ditmarsken“ o. a.), som han skrev til Brug ved Elevforestillingerne; Rahbek var nemlig i 1805 bleven Lærer ved Teaterskolen og blev 1809 Teaterdirektør. Ogsaa i denne Stilling, som han beholdt til sin Død, fik den rastløst arbejdende Mand Tid til en udstrakt boglig Virksomhed; saaledes udgav han bl. a. Holbergs udvalgte Skrifter i 21 Bind (1804—14), skrev „Om Ludvig Holberg som Lystspildigter“ (I—III, 1815—17) og udgav sammen med Abrahamson og Nyerup „Udvalgte danske Viser fra Middelalderen“ (I—V, 1811—14). Fra 1816 var Rahbek atter knyttet til Universitetet, men hans gamle Anseelse var paa dette Tidspunkt forbi: hans Trang til at sympatisere, der saa ofte havde gjort ham til en

K. L. Rahbek.

Rosiflengius overfor alle literære Frembringelser, var ikke baaren af en Personlighed med Tilpasningsevne for den nye Tid. Rahbeks sidste større Arbejde er hans værdifulde „Erindringer“ (I—V, 1824—29), der er uundværlige for Studiet af det literære Liv i det 18de Aarhundredes Slutning. — Den 21de Jan. 1829 mistede den gamle Rahbek sin Hustru, og Aaret efter fulgte han hende i Graven — den 22de April 1830. Nær Stedet, hvor Bakkehuset laa, staar en Mindesten med Rahbeks Portrætmedaillon og beretter, at „her boede Knud Lyne Rahbek og hans elskelige Hustru.“ Rahbeks Levned er skrevet af Fr. Barfod (1860); om Bakkehuset fortæller J. M. Thieles „Erindringer fra Bakkehuset“ (1867), Georg Brandes i „Kritiker og Portraiter“ (1870; Saml. Skr. I, 186 ff) og Jul. Clausen: „To Aftener i Bakkehuset“ („Vort Folk i det 19de Aarh.“, I Bd. 1898).

P. A. Heiberg.

Et kraftigere og mere aktivt Frisind end hos de andre danske Oplysningsforfattere fandtes hos P. A. Heiberg og hos Malthe Conrad Bruun, der begge med Landsforvisning maatte bøde for deres Opposition og deres Satire over de bestaaende Forhold.

Peter Andreas Heiberg var af norsk Slægt, men født (16. Novbr. 1758) i Vordingborg, hvor Faderen var Latinskolens Rektor. Allerede 16 Aar gammel blev han Student, lagde sig med Iver efter Sprog og tog i 1777 den nye store filologiske Examen. Af en uopklaret Grund maatte han forlade Kjøbenhavn; han blev efter nogen Tids vexlende Skæbne ansat paa et Handelskontor i Bergen, hvor han blev i tre Aar. I Aaret 1785 kom han tilbage til Kjøbenhavn og blev Assistent hos Notarius publicus og 1787 Translatør i Spansk og Portugisisk. Det følgende Aar fik han sit første dramatiske Arbejde „Forvandlingerne“ opført, og omtrent samtidig begyndte han sin samfundssatiriske Virksomhed med Romanen „Rigsdalers-Sedlens Hændelser“, der under stor Tilslutning fra Publikum udkom i tvangfri Hefter, og som i en rummelig, fra et engelsk Forbillede laant Form gav Plads til en satirisk Behandling af Øjeblikkets Begivenheder; Bogen afsluttedes først 1793. Paa det literære Omraade spidsede Heiberg sin satiriske Pen mod Operaen, en Kunstart, hvis Berettigelse han, ligesom Rahbek og andre, var blind for, og skrev „Holger Tyske“ som en Parodi paa Baggesens „Holger Danske“; allerede her var dog det vigtigste Moment det Tyskerfjendskab, som Heiberg gjorde sig til Talsmand for i sine Komedier: „Virtuosen“ (1789), „Virtuosen Nr. 2“ (1790) og „De Vonner og Vanner“ (1792); det sidstnævnte Stykke er det mest vellykkede og vandt meget

Bifald, ikke mindst paa Grund af dets Forherligelse af det nationale Søværn paa den fortyskede Hærs Bekostning; dog blev det snart efter Regeringens Ordre taget af Plakaten. Syngespillet „Chinafarerne", der opførtes samme Aar, er derimod en braadløs og kvik Forløber for Vaudevillen. — Endnu mere bekjendt og yndet gjorde Heiberg sig ved sine Viser. I Anledning af Kronprinsens Formæling skrev han til Indtoget i Kjøbenhavn i September 1790 en loyal Kantate og en gratis uddelt Folkesang. Til en privat Sammenkomst skrev han ved samme Lejlighed den berømte Indtogsvise: „*Hver Mand i Byen om Indtoget taler*" med dens Udfald mod Adelen; Visen fremkom mod Heibergs Ønske offentlig og indbragte ham en Bøde, hvad der i høj Grad forøgede hans Folkeyndest. Heiberg holdt fra nu af stadig sit Forhold til Publikum vedlige ved at udgive politiske Viser, for hvilke den franske Revolution beredte Sangbunden. Sit næste Sammenstød med Regeringen fik han i 1794 ved Visen „Vor Klub er dog en herlig Sag", hvis Udfald mod den engelske Konge vurderedes til 300 Rd.; dog fortsatte han ufortrødent med Viser som „Min politiske Omvendelse" og „Laterna-magica Vise". Det er klart, at Heiberg paa højere Steder maatte være en ret mistænkelig Person, og man forbigik ham da ogsaa, da Embedet som Notarius publicus skulde besættes; dette affødte hos Heiberg en Bitterhed, der gjør hans sidste polemiske Skrifter endnu skarpere og ofte personlige, idet han saâ sin Fjende i Chr. Colbjørnsen, den højtfortjente Overprokurør. I Tidsskriftet „For Sandhed" (1798) skrev han „Politisk Dispache", der kritiserer Statshusholdningen og forlanger et Statsregnskab offentlig aflagt, og „Sproggranskning", hvor den ironiske Ordforklaring er Formen for de djærve Hug til alle Samfundets Ynkeligheder og for Stiklerier mod Colbjørnsen. For dette sidste Skrift blev Heiberg sat under Tiltale; han var sin egen Advokat og udgav alle Sagens Akter som „Læsning for Publikum". Den almindelige Sympati kunde dog ikke frelse ham fra den haarde Dom, som paa Grundlag af den skærpede Presseforordning af 27de Sept. 1799 kunde fældes over ham: Juleaften 1799 dømtes han til „at forvises Kongens Riger og Lande", og den 7de Febr. 1800 forlod han under Befolkningens Deltagelse Kjøbenhavn og drog til Paris, hvor han bosatte sig og ved sine Sprogkundskaber opnaaede en Stilling i Udenrigsdepartementet. De sidste Aar af hans Liv var triste og ensomme. Han døde i Aaret 1841. Hans Hustru Thomasine, f. Buntzen, med hvem han 1790 var bleven gift, benyttede sin Ret til at lade sig skille fra ham og blev som Fru Gyllembourg den bekjendte Forfatterinde. Hans eneste Søn var Johan Ludvig Heiberg, der kom i Huset hos Rahbeks og som ungt Menneske besøgte Faderen i Paris. — Af P. A. Heibergs Skuespil foreligger en ufuldendt Udgave ved ham selv (I—II og 1ste Hefte af 3die Bind, 1792—95), en anden er besørget af Rahbek (I—IV, 1806—19). Et Udvalg af hans Skrifter er foretaget af O. Borchsenius og Fr. W. Horn (1882); hans Liv er skildret af C. Thaarup (2den Udg. 1882); om hans Forhold til Hustruen se nærværende Bogs Afsnit II (Pag. 310 ff).

Malthe Conrad Bruun savnede Heibergs karakterfulde Mandighed og kan i Betydning langtfra maale sig med ham. Han var født 1775 i Thy som Søn af en Godsejer, var tidlig paavirket af Revolutionstankerne og

kom femten Aar gammel som Student til Kjøbenhavn med det Forsæt at blive Heibergs Sidemand i Kampen for Frisind og Fremskridt. Han begyndte en agitatorisk Virksomhed med Ugebladet „Vækkeren“ (1794), der meget snart blev standset, men erstattedes med et nyt: „Jerusalems Skomagers Rejse til Maanen“ (1795—96); tillige udgav han et Teater-Tidsskrift „Svada“ og skrev lyriske Digte, som han samlede i sine „Poetiske Forsøg“ (I—II, 1797). Hans vigtigste Skrift er „Aristokraternes Katekismus“, en mere skarp end egentlig vittig Satire over Adelen, der allerede ved sin Tilrettelægning som en Slags Parodi paa Luthers Katekismus maatte vække Forargelse. Paa Biskop Balles Tilskyndelse blev der anlagt Sag mod Forfatteren, der strax flygtede til Hveen. Herfra hjemsendte han en „Ode ved Statsministeren Grev Bernstorfs Død“, og den bevirkede, at Sagen mod ham blev hævet. Dog fik han snart et nyt Sagsanlæg ved Udgivelsen af to nye polemiske Arbejder (mod religiøs Forfølgelse og i Anledning af Trykkefrihedssagen), og han flygtede atter til Sverige. Han blev imidlertid udvist fra dette Land og drog til Paris, hvor han allerede opholdt sig, da Landsforvisningsdommen ramte ham (den 19de Dec. 1800). Uden at staa i Forbindelse med P. A. Heiberg levede han i Paris til sin Død 1826 og erhvervede sig et Navn som geografisk Forfatter. Han fandt sig let til Rette baade med Napoleons Regering og med Bourbonernes Reaktion og fik efter Ansøgning Landsforvisningsdommen hævet samme Aar, som han døde. Hans Levnet er skrevet af Fr. Birkedal-Barfod (1871).

Malthe Conr. Bruun.

Blandt de mange Forfattere, som af deres Samtid æredes med Digternavnet, har kun faa og selv disse i Reglen kun ved ganske enkelte Frembringelser bevaret deres Navn levende i Eftertiden. Ved Siden af de allerede omtalte Folkeskribenter og de tre virkelige Digtere: Ewald, Wessel og Baggesen skal her da ogsaa blot nævnes de Forfattere og enkelte Arbejder, som er af større literærhistorisk eller umiddelbar Betydning.

I Dramaet var der ingen, som fortsatte Holberg: med faa Undtagelser (P. A. Heiberg) holdt man sig til den rørende, borgerlige Komedie, eller man efterlignede den franske Tragedie. Typisk som Forfatterinde af borgerlige Skuespil var Charlotte Dorothea Biehl (1731—88); hendes største Fortjeneste er dog en heldig Oversættelse af „Don Quixote“ (1776—77). At Pram og Rahbek skrev for Scenen, er allerede nævnt. Thomas Thaarup (1749—1821) skrev de idylliske Skuespil „Høstgildet“ (1790), „Peters Bryllup“ (1793) og „Hjemkomsten“ (1802), hvis indlagte Sange vandt megen Folkeyndest („Nys fyldte skjøn Sired det attende Aar“, „Jeg fremmed her til Stedet kom“, „I Dalens Skød en Hytte laa“). — Ole Johan Samsøe (1759—96) har skrevet det første historiske Sørgespil paa Dansk: „Dyveke“ (opført 1796 efter Forfatterens Død); det er uden historisk Kolorit, men beundredes i

høj Grad af Samtiden for dets Følsomhed. Stykkets Succes forfulgtes af Chr. Levin Sander (1756—1819) med det historiske Skuespil: „Niels Ebbesøn af Nørreris" (1797). — Den bekjendte norske Patriot Enevold de Falsen (1755—1808) har foruden en Del Bearbejdelser skrevet Syngespillet „Dragedukken" (1797), der en Tid lang var Publikums Yndlingsstykke. Blandt alle disse sceniske Forfattere har dog kun Oluf Chr. Olufsen (1764—1827) formaaet at fængsle ogsaa et Nutidspublikum, idet hans Skuespil „Gulddaasen" (1793) med Held er blevet gjenopført i vore Dage.

En stor Del af Tidens poetiske Produktion foranledigedes ved de Prisopgaver, som Privatmænd og „Selskaber" stillede, frem for alle det 1759 oprettede „Selskab til de skiønne og nyttige Videnskabers Forfremmelse", blandt hvis Stiftere der var Mænd som Tyge Rothe, Sneedorff, Klopstock, Ewalds Velynder A. G. Carstens (1713—95) og den indflydelsesrige B. V. Luxdorph (1716—88). Ogsaa de talrige poetiske Nytaarsgaver og „Musenalmanaker" gav Anledning til at sadle Pegasus, ligesom Klublivet stadig stillede Krav om nye Viser. Normanden Chr. Braumann Tullin (1728—65), der havde vakt megen Opmærksomhed med Bryllupsdigtet „Majdagen" (1758), skrev som Besvarelse af to af Selskabet for de skjønne og nyttige Videnskaber udsatte Prisopgaver Læredigtene „Om Søfarten, dens Oprindelse og Virkninger" (1759) og „Om Skabningens Ypperlighed i Henseende til de skabte Tings Orden og Sammenhæng" (1763). Tullin var som Digter paavirket fra England (Pope) og har Betydning som en smagfuld Repræsentant for den naturbeskrivende Digtning og Læredigtet. Hans samtlige Skrifter udkom i 3 Bind 1770—73, et Udvalg ved H. K. Seidelin 1799. — Direkte paavirket af Klopstock som Odedigter er Normanden Peder Christoffer Stenersen (1723—76) i „Ode til min Søsters Bryllup". — Inden for „det norske Selskab", der færdedes i det Juelske Kaffehus i Sværtegade, rummedes, foruden dets Førstemand Joh. Herm. Wessel, en Række ret forskjellige Personligheder. Johan Nordahl Brun (1745—1816), den bekjendte Prædikant og senere Biskop over Bergen Stift, har ved Siden af Sørgespillet „Zarine", der fremkaldte Wessels Parodi, skrevet smukke Folkesange (f. Ex. „Norges Herlighed": „Boer jeg paa det høje Fjæld") og Salmer. Peter Harboe Frimann (1752—1839) er bekjendt ved sin Romance „Axel og Valborg" og ved det naturbeskrivende Digt „Sancta Sunnivas Kloster", og Broderen Claus Frimann (1746—1829) skrev Almuesange, Sømandsviser og Salmer. Johan Wibe (1748—82) skrev Drikkeviser, Claus Fasting (1746—91) Epigrammer og satiriske Skuespil, Jens Zetlitz (1761—1821) muntre Digte og Viser (udgivne af C. N. Schwach, I—II, 1825; heri bl. a. „Mit fulde Glas og Sangens raske Toner", „At Slyngler hæves til Ærens Top"). Den sidstnævnte tilhørte kun i kortere Tid „det norske Selskab"; ligesom Elegidigteren Jonas Rein (1760—1821),

Chr. B. Tullin.

„den sande Sorgs ulignelige Sanger", var han Præst i sit Hjemland. Uden for norske Selskab stod Edv. Storm (1749—94), Medstifter af Efterslægtselskabets Skole og dens Inspektør indtil sin Død; mere vellykkede end hans Læredigte og hans komiske Heltedigt „Bræger" (1774) er hans norske Folkeviser i Dialekt, hans Romancer („Hr. Zinklair drog over salten Hav" og „Svend Tveskæg havde sig en Mand") samt Drikkevisen „Min Doktor er en ærlig Mand". („Samlede Digte" 1785, en ny Samling ved A. E. Boye 1832 og et Udvalg ved H. P. Holst 1871).

Det stærke norske Element har øvet en gavnlig Indflydelse ved dets Hævden af Folkelighed, Naturlighed og Nationalitet over for den altfor vege Eftergivenhed for Paavirkningen fra Klopstocks tyske Følsomhed. Som en Modvægt mod dets Kritik af den ewaldske „ha-stemte" Poesi dannedes det danske Literaturselskab, der samledes i Md. Neergaards Kaffehus i Badstuestræde; til denne Kreds hørte flere betydelige Mænd (Bastholm, Malling, Rothe, Abrahamson, Thaarup, Storm), og til den sluttede sig ogsaa de især som Satiredigtere bekjendte Brødre Peter Magnus Trojel (1743—93, „Ode til Dumhed") og Peter Kofod Trojel (1754—84, „Ode til min Skrædder").

Fra Aarhundredets sidste Tiaar er at nævne Lyrikerne Hans Vilhelm Riber (1760—96), Christen Andersen Lund (1763—1833), en Ven af Bakkehuset, Rasm. Frankenau (1767—1814) med sine følsomme Selskabsviser (bl. a. „Fryd dig ved Livet") og Fr. Høgh-Guldberg (1771—1852). Bag dem ligger allerede Ewalds og Wessels Produktion, og samtidig med dem er Baggesen — de tre betydelige Digtere, der ikke blot er Børn af deres egen Tid, men ogsaa forbereder den nye.

Johannes Ewald.

Født 18de Novbr. 1743. — Barndom. — Ungdomsaar. — Arendse. — Digtning. — „Adam og Eva". — „Rolf Krage". — „De brutale Klappere". — „Harlequin Patriot". — „Rungsteds Lyksaligheder". — „Balders Død". — „Levnet og Meninger". — „Fiskerne". — Sidste Aar. — Død 17de Marts 1781.

Johannes Ewald tilhørte en sønderjydsk Præsteslægt; han kom til Verden i Kjøbenhavn den 18de Novbr. 1743 som Søn af Vajsenhuspræsten, Prof. Enevold Ewald. I det alvorlige, pietistiske Hjem, hvori han voxede op, nød han sammen med sin ældre Broder, Matthias, Undervisning af forskjellige Lærere, fra 1751 af en fast Huslærer, men han var dog ogsaa meget overladt til Tjenestefolkene, der gav hans Fantasi Næring ved at fortælle ham Almuens gængse Æventyr. Elleve Aar gammel blev han, da hans Lærer erklærede sig ude af Stand til at føre ham videre, sendt til Slesvig Skole og kom i Huset hos Skolens Rektor, Joh. Fr. Licht. Afrejsen fandt Sted netop paa Faderens Dødsdag, den 17de Novbr. 1754. Fire Aar

i Slesvig fuldendte Ewalds Studenteruddannelse, og han lærte tillige her at beherske det tyske Sprog. Hans Rektor var vel en ret pedantisk Filolog, men en velmenende Mand, der lod sin Elev have stor Frihed, bl. a. til at benytte Rektors Bibliotek, en Tilladelse, som Ewald i stor Udstrækning benyttede sig af. „Robinson Crusoe" fik ham til at flygte bort i Haab om at opnaa en lignende Skæbne som Romanens Helt — men Flugten blev standset fire Mil fra Slesvig By. Stærk Næring fandt hans Æventyrlyst ved Efterretningerne fra den preussiske Syvaarskrig, og al hans Hu stod en Tid lang til at blive Soldat. Den 4de Juli 1758 bestod Ewald Studenterexamen ved Universitetet i Kjøbenhavn og kom derefter sammen med den ældre Broder til at bo hos Hørkræmmer Peder Hulegaard paa Kultorvet, i hvis Hus hans Moder levede. Medens han opholdt sig her, lærte han en Dag den unge, skjønne Jomfru Arendse Hulegaard at kjende, for hvem han strax luede op i et ungt begejstret Hjærtes lyse Flammer. Det blev fra det første Møde hans faste Beslutning at vinde hende til Hustru; derfor var den teologiske Vej for lang: den kunde først i ti Aar føre til Maalet. Soldatertankerne dukkede op igjen, og i Foraaret 1759, faa Maaneder efter at hans Moder havde giftet sig med hans Formynder, Peder Hulegaard, flygtede han sammen med Broderen til Hamborg. Den fire Aar ældre Matthias Ewald tabte dog strax Modet, og Johannes lod sig alene hos den preussiske Ministerresident hverve som Kammerhusar hos General Manteuffel og blev ad Elben sendt op til Magdeburg; her blev han narret for Kammerhusaruniformen og maatte som menig Soldat gaa ind i et Infanteriregiment; dette var ikke efter Ønske; han deserterede over til Østrigerne og blev Trommeslager. I Prag laa han syg; saa fulgte et kedsommeligt Vinterkvarter og det følgende Aars Feltliv med Belejringen af Dresden. Man tilbød ham at blive Officer, men kun paa det Vilkaar, at han gik over til Katolicismen. Det vilde han ikke, og da han saaledes saâ Vejen spærret og tillige erfarede, at hans Hjem havde sat sig i Bevægelse for at udløse ham, deserterede han paany. I Magdeburg vilde man atter stikke ham ind i et preussisk Regiment, men han slap fri, da han erklærede, at man ligesaa godt kunde hænge ham strax, eftersom han ufejlbarlig vilde forsøge at rømme. I Oktober 1760 vendte han tilbage til Kjøbenhavn med den dyrekjøbte Erfaring, at Krigerbanen var træls og træg og krævede Underkastelse mere end Uforfærdethed og Mod.

Efter Hjemkomsten tog Ewald med stor Iver fat paa Studeringerne: Arendse var Lønnen, som vinkede. I Begyndelsen af 1761 tog han „anden Examen", og allerede i Sommeren 1762 bestod han, ikke 19 Aar gammel, den teologiske Attestats med Udmærkelse. Han fik Bolig paa Valkendorfs Kollegium og skulde her fortsætte sine teologiske Studier, der til en Begyndelse resulterede i et Par latinske Disputatser. Samtidig førtes han ind paa æstetiske Omraader og plejede Omgang med literært interesserede Venner, der førte ham sammen med Jens Sneedorff. Hans første Arbejde er opstaaet ved Efterligning af nogle af Sneedorffs Afhandlinger i „Den patriotiske Tilskuer", i hvilke Sneedorff poetisk havde skildret „Forglemmelsens Tempel" og „Rygtets Tempel". Ewald skrev i Løbet af 1762—63 den allegorisk-moralske Fortælling „Lykkens Tempel", som han ind-

leverede til Selskabet for de skjønne og nyttige Videnskaber og efter en Del Omarbejdelser fik trykt i Selskabets Skrifter (1764). Fortællingen giver ingen Formodning om Ewalds Digterevner, men er dog skaaren ret talentfuldt efter den givne Læst.

Ved denne Tid løsnedes Forbindelsen med Arendse, og den 11te Juli 1764 mistede han hende for bestandig, idet hun holdt Bryllup med Hørkræmmer Rasmus Riber. Ewald har i „Levnet og Meninger" gribende skildret Virkningerne af dette Tab. Netop i den samme Tid arbejdede han dog ivrigt for Erhvervelsen af den Pris, Selskabet for de skjønne Videnskaber havde udsat for den bedste Ode over en af de guddommelige Egenskaber. Han valgte at behandle Algodheden, og for ikke at træde i Vejen for sin Kontubernal, der vilde besynge den samme Egenskab, gav han sit Arbejde dramatisk Form og skrev „Adamiade, et Drama om Guds Godhed" (i én Akt). Han opnaaede ikke Prisen, men blev tilskyndet til at forbedre og omarbejde sit Stykke. Ewald indsaa imidlertid selv, at hvad der manglede ham for at blive „Danmarks største Digter", var Læsning, og han besluttede i to Aar ikke at sætte Pen til Papiret. Han læste Bøger om Digtekunstens Teori og Oldtidens og de franske Klassikere, især Tragediedigteren Corneille. Studierne blev kun afbrudt ved Udarbejdelsen af Kantaterne ved Frederik V's Bisættelse (Febr. 1766; i den ene findes det kjendte Soloparti „*Hold Taare op at trille*"); de indbragte Ewald baade Penge og Ære; han blev ved dem en af alle kjendt Personlighed og benyttedes oftere som Lejlighedsdigter. I Aaret 1767 forlod Ewald Kollegiet og logerede forskjellige Steder i Kjøbenhavn; samtidig begyndte han at studere Shakespeare, i Wielands tyske Oversættelse, og Klopstocks „Messias". Den udstrakte Læsning uddybede hans Evner, og han tog fat paa Omarbejdelsen af „Adamiaden", der i Begyndelsen af 1769 forelaa færdigt og blev trykt som et stort fem-Akts Drama: „Adam og Eva eller den ulykkelige Prøve". Trods Emnets Vanskeligheder og trods den alexandrinske Versform har Ewald her i mange Enkeltheder lagt sin skabende Digterevne for Dagen, og i Tankernes Alvor og Dybsind er han kun i enkelte af sine lyriske Digte naaet videre. „Adam og Eva" vakte Klopstocks Opmærksomhed, og da denne netop selv havde fuldført et nationaltysk Drama, opfordrede han Ewald til

Johannes Ewald.

i en Tragedie at behandle et Emne fra Danmarks Fortid. Fra Saxo hentede Ewald da sit Stof og skrev paa Prosa Sørgespillet „Rolf Krage“, som han i Febr. 1770 indleverede til Selskabet for de skjønne Videnskaber. Her fandt man imidlertid ikke Stykket værdigt til at trykkes. Digteren udgav da selv sit Værk, efter at der var sikret omtrent 300 Subskribenter; men han havde lidt en stor Skuffelse, og dette, i Forbindelse med den Gigtsygdom, som i 1769 angreb ham og siden aldrig ret forlod ham, bevirkede, at han allerede fra denne Tid begyndte hyppigere at søge Trøst i den ødelæggende Stimulus, som han i senere Aar ikke mere kunde undvære. „Rolf Krage“ havde ganske vist store Mangler: Sproget var uheldigt paavirket af Klopstock, og den nordiske Farve var mere end svag; men dette Sørgespil har dog Betydning som den første danske Tragedie og som det første danske Arbejde, der viser tydelig Paavirkning af Shakespeare. Klopstock paaskjønnede Værket — det udkom ogsaa paa Tysk — og fik Bernstorff til at interessere sig for Ewald, der skulde sendes til Skotland for at samle Folkedigtning. Da Bernstorff kort efter faldt for Struensees Regimente, blev der intet deraf. Som en Hyldest til Bondevennen Bernstorff skrev Ewald den poetiske Fortælling „Philet“, dateret Elhøj, den 16de September 1770, det første Skrift, der nød godt af Trykkefriheden. Det blev optrykt sammen med et Par Digte i den lille Samling „Adskilligt af Johannes Ewald“ (Marts 1771). Umiddelbart derefter udsendte han „Philets Forslag om Pebersvendene, som vist vil blive iværksat“, et skæmtende, men alvorlig ment Forslag om en Skat paa Pebersvende, og skrev en Komedie „Pebersvendene“, der dog først blev trykt og opført — uden at gjøre Lykke — i Foraaret 1773. Fra Aaret 1771 er ogsaa det gribende Digt *„Da jeg var syg“*, som han lod trykke i „Adresseavisen“, og Satiren „De brutale Klappere. Et tragi-comisk Forspil, til Brug for den kongelige danske Skueplads. Kjøbenhavn, den 25de Novbr. 1771“. Anledningen til denne dramatiske Satire var følgende: Normanden Niels Krog Bredal (1733—78) havde som Direktør for det kgl. Teater aabnet Sæsonen med sit eget Syngestykke „Tronfølgen i Sidon“, et Arbejde, som blev skarpt kritiseret af Studenten Rosenstand-Goiske i dennes „Dramatiske Journal“. Bredal søgte at latterliggjøre Kritiken ved at skrive og lade opføre en „Efterkomedie“ med Titlen „Den dramatiske Journal“. Derved kom det i Teatret til et Slagsmaal mellem Officerer, der støttede Bredal, og Studenter, som tog den unge Kritikers Parti. Ewald spotter nu i det vittige lille Stykke Bredals Forkæmpere og rammer ogsaa Bredal selv, der ved en Prisæskning om en original dansk Tragedie havde tilkjendt Nordahl Bruns „Zarine“ Prisen fremfor Ewalds „Rolf Krage“. Kort efter „De brutale Klappere“ blev en anden komisk Digtning til: „Harlequin Patriot eller den uægte Patriotisme, en comisk Comedie i tre Handlinger paa Vers“. Den blev aldrig opført, men er ikke desto mindre en vittig og træffende Satire over Projektmageriet og den misforstaaede Reformiver, og den nedlægger en ædruelig Indsigelse mod den Betragtning, at „al vor Fortræd er tysk“.

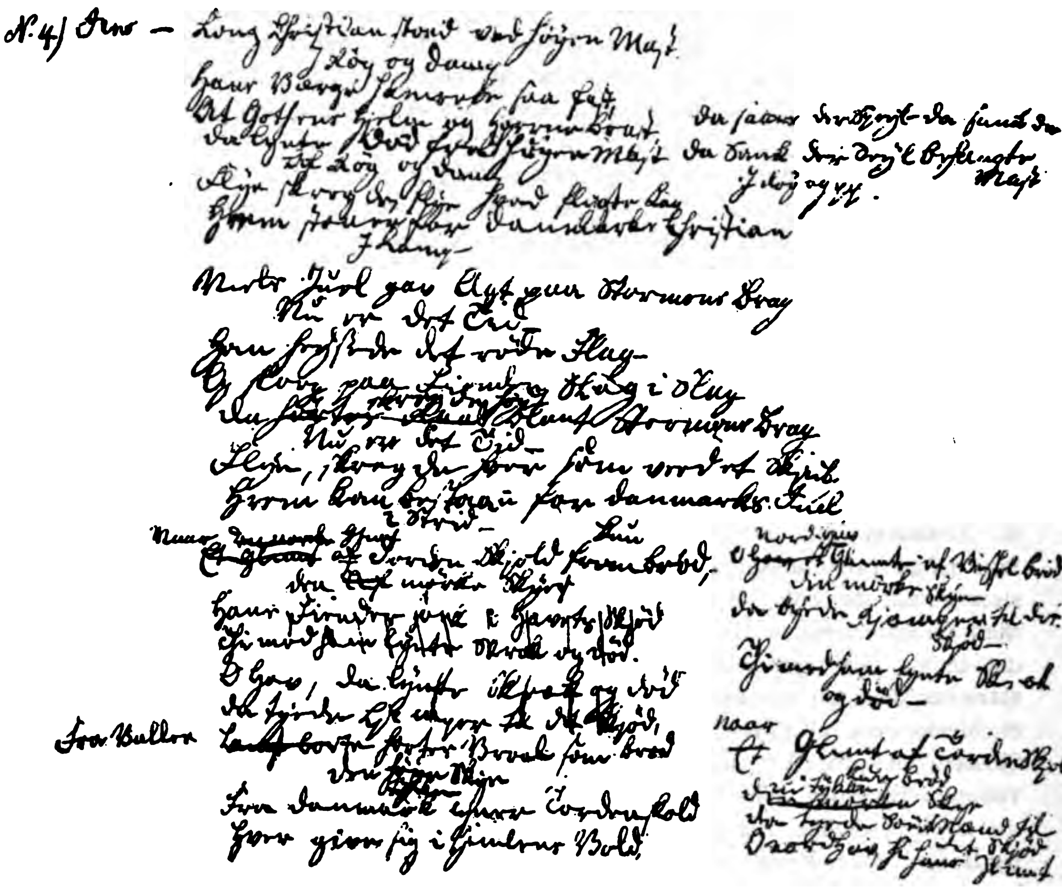
Den Spænding af Produktionsevnen, der iagttages hos Ewald i Aaret 1772 — samtidig med de nævnte Frembringelser skrev han nogle af sine smukkeste Sørgedigte, tre Bryllupsdigte, Stambogsversene til Schleppegrell

og Abrahamson, de tre Nytaars-Ønsker og Digtet „Natte-Tanker" — var desværre ledsaget af en stærk Slappelse af hans moralske Modstandskraft. Den Maade, hvorpaa han bortødslede Honoraret for „Pebersvendene", som opførtes i Marts 1773, blev den direkte Anledning til, at hans Moder fik ham anbragt hos Fiskemester Oluf Jakobsen i Rungsted Kro, hvor han opholdt sig fra Foraaret 1773 til Efteraaret 1775 og fik en kjærlig Pleje af Husmoderen og Datteren Anna Hedevig. Sin Glæde over den skjønne Egn har Ewald udtrykt i den prægtige Ode *„Rungsteds Lyksaligheder"*, og om det gode Forhold til Datteren og Moderen i Huset vidner ikke blot dette Digt, men ogsaa Sangen til Anna Hedevig Jakobsen, „da Solen var overtrukken med Skyer", og det smukke Sørgedigt over Anna Hedevigs Moder, da hun i 1775 var død.

Allerede i Begyndelsen af Opholdet i Rungsted skrev Ewald det Værk, der mere end noget andet af hans Arbejder har havt Betydning ved at vise Vej frem til en digterisk Behandling af nordiske Emner, og som ogsaa i sig selv er langt værdifuldere end „Rolf Krage", nemlig det heroiske Syngespil *„Balders Død"*. Ogsaa her er Stoffet hentet fra Saxo, og det, der skildres, er Halvguden Balders Kamp med Lejrekongen Hother om den skjønne Nannas Kjærlighed. Indvævet i denne tragisk-heroiske Konflikt er Eddamyterne om Lokes Had til Odins Søn Balder, om Thor og Valkyrierne. Stykket er skrevet i „Blankvers" — den shakespeareske Versform, femfodede Jamber uden Rim —, men med indlagte Sange og „Arier"; særlig Valkyriernes Sange er af stor Skjønhed og Kraft. Arbejdet blev indsendt til Selskabet for de skjønne og nyttige Videnskaber, men mødte dér kun ringe Forstaaelse; et enkelt af dets Medlemmer, Konferensraad Carstens, fandt det dog „besynderlig Opmærksomhed værd", og Ewald modtog med Glæde Carstens' Hjælp til en Forbedring og Omarbejdelse af Stykket; det blev 1775 trykt blandt Selskabets Skrifter. — Fra Tiden i Rungsted stammer desuden den første Del af *„Johannes Ewalds Levnet og Meninger"*, et Mesterværk af psykologisk Selvskildring og af overdaadig rig Prosastil. Skriftet blev tre Aar senere fortsat, men aldrig fuldendt; det forhaandenværende Fragment blev trykt første Gang 1804 i Rahbeks „Tilskuer".

Den lykkelige Arbejdstid i Rungsted blev afbrudt ved Md. Jakobsens Død. Den stille Myndighed, som Ewald ikke kunde undvære over sig, var borte, og Digteren, som ved nogle Lejlighedspoesier (deriblandt det lille Forspil „Landsbyhøjtiden") og ved „Balders Død" havde tjent nogle Penge, søgte atter skadelige Adspredelser, samtidig med at han tænkte stærkt paa at gifte sig med en, som det synes, ganske uværdig Person. Hans Nærmeste, hvis Understøttelse han ikke kunde undvære, sendte ham derfor bort fra Rungsted, til Søbækshuset (Tibberup Mølle, lidt Nord for Humlebæk); her fandt han sig ikke til Rette, og de to Aar, han tilbragte paa dette Sted, bragte ham megen aandelig og legemlig Lidelse. Der kan da heller intet større Arbejde henføres til denne Tid; men at hans Digtersjæl stadig var vaagen, viser de Digte, som han har skrevet i hine to Aar; thi blandt dem er, foruden Oden til Indfødsretten og Fablen „Æselet og Bonden", saa smukke Frembringelser som Bryllupsdigtet til Brünniche, „Ode til Sjælen" og Digtet „Til min Moltke". Fra Digterens Ven Fr. Moltke, til

hvem det sidstnævnte Digt var rettet, udgik de Bestræbelser, som blev sat i Gang for at skaffe Ewald bedre og lykkeligere Levevilkaar. Ved Hjælp fra Carstens og andre opnaaede Ewald en beskeden kongelig Understøttelse og blev mod Høsten 1777 flyttet ind til Kjøbenhavn, hvor han kom til at bo i Skindergade Nr. 21 hos en Enke, Ane Kirstine Schou, som indtil hans Død plejede ham med Omhu og Kjærlighed.

Ewalds Haandskrift.

Gjengivelse af Joh. Ewalds Originalhaandskrift til „Kong Christian stod ved højen Mast".
(Tilhører det store kgl. Bibliotek.)

I Kjøbenhavn lysnede det atter op for Ewald: den varme Anerkjendelse, han i sine sidste Aar nød, gjorde Digteren godt. „Balders Død" blev opført af et dramatisk Selskab, bestaaende af de dygtigste Skuespillere. Stykket gjorde megen Lykke, og Enkedronning Juliane Marie forlangte at se det opført paa det kgl. Teater. Dette skete den 9de Marts 1778, og Aftenen formede sig som en Triumf for „Danmarks største Skjald". Efter Aftale med Teaterledelsen begyndte Ewald da paa et nyt Syngestykke, der blev hans sidste større Arbejde og tillige det, som bedst har bevaret sin Livskraft til vore Dage. En Beretning i Ove Mallings „Store og gode Hand-

linger" om nogle Hornbækfiskeres heltemodige Redningsforsøg ved et Skibbrud paa Sjællands nordlige Kyst gav Ewald Stoffet til *„Fiskerne,* et Syngespil i tre Handlinger". Ogsaa i dette Digterværk er Ewald banebrydende: som han med „Rolf Krage" og „Balders Død" havde vist Vejen til en poetisk Fornyelse af Nordens Oldtid, saaledes er han her den første, som drager dansk Almueliv frem til alvorlig digterisk Behandling. „Fiskerne" er naturligvis langt fra at give et realistisk Billede af Hornbækkernes Liv; dertil er Personernes Tale for høj og for let flydende og for megen Vægt lagt paa Tendensen: at opflamme til virksom Dyd. Hvad der frem for alt gjør „Fiskerne" til et blivende Aandsværk, er den Havets Lyrik, som her første Gang i dansk Literatur aander med Friskhed og Kraft: Havet som Menneskets Velgjører, Havet i Oprør og Havet som Sømandens og Fiskerens Kampplads er de Strenge, Digteren bringer til at tone med ægte og storladen Klang. Nogle af Ewalds skjønneste Digte er blandt Sangene i dette Syngespil: den kække Sømandsvise *„En Sømand med et modigt Bryst"*, Fiskerkoret, den smukke Efterdigtning af Folkevisen: *„Liden Gunver"* og frem for alt den kærnefulde Orlogsvise *„Kong Christian stod ved højen Mast"*, som med Rogerts Melodi er bleven dansk Nationalsang. — Ogsaa „Fiskerne" blev trykt i de skjønne Videnskabers Selskabs Skrifter (1779). Den 31te Januar 1780 blev det opført første Gang paa det kgl. Teater, med Musik af Johan Hartmann; det gjorde megen Lykke, uden dog at opnaa saa stor en Yndest som „Balders Død".

Ewalds sidste literære Arbejde var Forberedelserne til en Udgave af hans samlede Skrifter, hvortil han skrev en fortrinlig Fortale. Men han naaede kun at ordne første Bind. Med „Fiskerne" var Ewalds Kræfter udtømte. Vel manglede det i hans sidste Leveaar ikke paa Planer og Udkast, men hans Sygdom var nu saa langt fremskreden, at han ikke mere fik noget fuldendt. Den kjærlige Beundring, han var Gjenstand for fra de nærmere Venners Side, den Ære og Anerkjendelse, han havde vundet ogsaa i en større Kreds, og den Omhu, hvormed han blev plejet, mildnede hans Smerter, som han bar med stort Taalmod. Gigtlidelsen havde imidlertid saa voldsomt fat, at den ikke slap sit Tag uden for Døden, der indtraf den 17de Marts 1781. En af de sidste Dage, han levede, skrev han „ved Dødens Komme", de gribende Vers *„Udrust dig, Helt fra Golgatha"*. — Begravelsen foregik med en Tilslutning, som aldrig før var set i Kjøbenhavn, og Teatret opførte ved en Mindefest Digterens Syngespil „Fiskerne". Ewalds Grav dækkes af en stor Sandsten paa den gamle Kirkegaard ved Trinitatis Kirke.

Kun 37 Aar blev Ewald gammel, men han efterlod et Livsværk, som ikke alene i sig selv rummer en klart tænkende og dybt følende Aands Tankefylde — hvor meget der end nu maa virke forældet i Udtrykket og Maaden —, men tillige danner det Grundlag, paa hvilket Oehlenschläger og med ham det nittende Aarhundredes danske Digterskole bygger. Oehlenschläger selv betoner atter og atter den stærke Paavirkning, han som Digter har faaet af Johannes Ewald.

Ewalds samlede Skrifter er udgivne af F. L. Liebenberg (I—VIII, 1850—55), hans „Udvalgte Digte" af C. Hauch (1870), et Udvalg af

hans Skrifter ved „Gyldendals Bibliotek" (1904). Hans Levnet er skildret af Chr. Molbech (1831), M. Hammerich (1860) og af A. D. Jørgensen (1888).

Johan Herm. Wessel.

Født 6te Oktbr. 1742. — Æstetiske Studier. — „Kjærlighed uden Strømper". — Spredt Digtning. — Personlige Forhold. — „*Votre Serviteur*". — Død 29de Decbr. 1785.

Som Ewalds store Betydning ligger i at have brudt Vejen uden om det traditionelle til Hedenold og dansk Almueliv, har Wessel paa sin Side Krav paa en fremragende Plads i den danske Literaturs Historie, fordi han ved en enkelt mesterlig Parodi har givet en herskende unaturlig Retning i Dramaet dens Grundskud, og fordi han for senere Digtere (fra Baggesen til Hertz) har været Læreren i den gratiøst legende og smidige Behandling af Vers og Sprog.

Johan Herman Wessel blev født den 6te Oktober 1742. Faderen, der var en Brodersøn af Peter Wessel Tordenskjold, var Kapellan, siden Sognepræst i Vestby, lidt Syd for Christiania. Efter at have faaet Undervisning i Hjemmet kom Præstesønnen sexten Aar gammel i Katedralskolen i Christiania og dimitteredes tre Aar senere til Universitetet i Kjøbenhavn, hvor han tog Artium og Aaret efter filosofisk Examen med de bedste Karakterer. Noget Embedsstudium indlod han sig ikke paa; derimod lærte han sig til Fuldkommenhed Engelsk og Fransk, og i en længere Aarrække, hele sin Ungdom igjennem, ernærede han sig nødtørftigt ved at give Sprogundervisning, medens han brugte sin rigelige Fritid til literære og æstetiske Studier og i en kammeratlig Omgang med ligesindede unge Landsmænd.

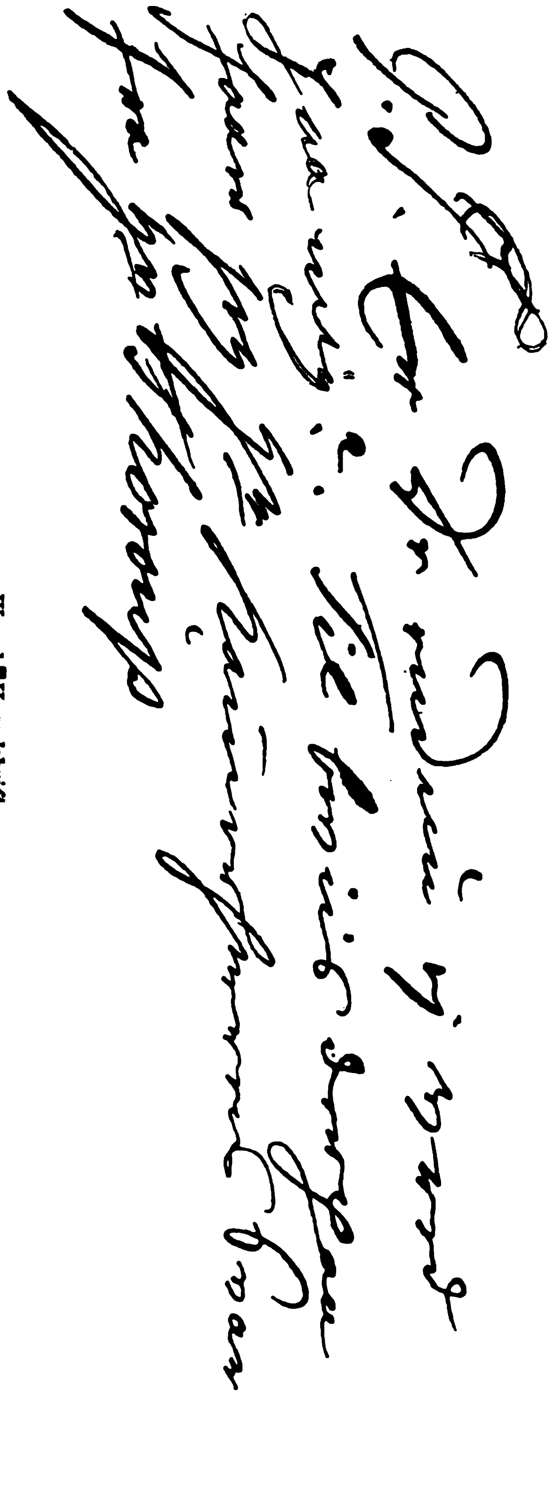
Wessel var saaledes vel bekjendt med de betydelige engelske og franske Forfattere og kjendte den franske Tragedie ikke alene fra de Prøver, som blev opført paa den danske Scene (Voltaires „Zaïre", „Merope" o. a.) eller fremkom paa Tryk (Voltaires „Alzire") — oftest i ret kluntede Oversættelser, som kun daarligt gjengav disse Tragediers mest glimrende Egenskab: den kunstnerisk fuldendte Retorik. Nær beslægtet med de franske Tragedier var de italienske „heroiske" Syngespil, der ligeledes dyrkedes herhjemme. Ogsaa disse hentede gærne Stoffet fra den antike eller østerlandske Helteverden, hvis Personer fuldstændig omstøbtes i det attende Aarhundredes egen Form: de er fornemme og værdige, og navnlig formaar de at udtrykke deres Følelser i klingende Tirader. Der var saavel i Tragedierne som i Syngestykkerne en næsten staaende Personliste: Helt og Heltinde med deres „fortrolige", og Tragiken bestaar i, at Dyd og Kjærlighed eller Ære og Elskov eller andre ophøjede Følelser, bestemte af Skæbnen og derfor forberedte ved Drømme og Varsler, kæmper i Hovedpersonernes Hjærte, en

Kamp, som Tilskuerne følger i Heltens og Heltindens Samtaler og navnlig i deres uendelige Monologer, og som ender med Døden, den ufravigelige Løsning af Knuden. Disse Dramaers Bygning var bestemt ved Kravet om Gjennemførelsen af „de tre Enheder“: Handlingens Enhed forlangte, at ingen Episoder eller Sidehandlinger maatte krydse Udviklingen af den enkle Konflikt; Tidens Enhed krævede, at Stykket omfattede højst ét Døgn, og endelig forbød Stedets Enhed, at der foregik Sceneforandringer. I Syngestykkerne var det endvidere staaende Regel, at Scenerne endte med en „Arie“, hvori vedkommende Person udsang en almindelig Sentens, som saa bragtes til Anvendelse paa det foreliggende Tilfælde.

Joh. Herm. Wessel.

Kunde saaledes allerede de fremmede Mønstres skematiske Stivhed opfordre til Parodi, blev Opfordringen saa meget desto stærkere, da hjemlige Poeter i et Par flove Arbejder efterlignede hele Stilen. Niels Krog Bredals „Tronfølgen i Sidon“, der er nævnt som Anledning til Ewalds „De brutale Klappere“, og især Nordahl Bruns „Zarine“ (1772) kunde i høj Grad glæde sig ved Publikums Gunst, og kun enkelte danske Kritikere (Rosenstand-Goiske, J. Baden) havde set det uægte i dem; men de to norske Forfatteres unge, hidtil ganske ubekjendte Landsmand, J. H. Wessel gjennemskuede disse Stykkers hele Ynkelighed og skrev i Løbet af sex Uger efter „Zarine“s Opførelse med overstrømmende Lune og Genialitet den mesterlige Parodi „*Kjærlighed uden Strømper*. Et Sørgespil i fem Optog“. Stykket kom først ved indtrængende Opfordringer fra Vennerne offentlig frem; efterat man ved Subskription havde sikret det Kjøbere, udkom det paa Forfatterens eget Forlag og averteredes den 2den Septbr. 1772 til Salgs hos Guldsmed Westrup i Badstuestræde; det blev udgivet anonymt, men Digteren vedkjendte sig sit Værk, og anden Udgave (1774) solgtes fra Wessels egen Bopæl paa Ulfeldts Plads. „Kjærlighed uden Strømper“ gjorde strax megen Lykke og blev under stort Bifald opført paa Teatret, første Gang den 26de Marts 1773. Musiken var komponeret af den italienske Kapelmester Scalabrini og bidrog sin Del til Stykkets overordentlige Succes. Dog har Publikum

Wessels Haandskrift.
Efterskrift paa et Brev til Teaterdirektør, Kammerherre Warnstedt.
(Originalen tilh. det store kgl. Bibliotek.)

fra først af sikkert snarere moret sig over dette „Sørgespil“, fordi det opfattede det som umiddelbar komisk Digtning, end fordi man havde nogen stærk Fornemmelse af den rammende Parodi.

Imidlertid ligger dette Værks største blivende Værdi netop deri, at det ikke blot er en vittig Persiflage af Samtidens Drama — thi i saa Fald vilde dets Levetid ikke være bleven længere end den parodierede Retnings —, men tillige i sig selv rummer en uimodstaaelig komisk Kraft, som formaar at virke, ogsaa hvor ingen literære Forudsætninger for en mere indtrængende Forstaaelse af Parodien er til Stede. Som Parodi er Stykket saa virkningsfuldt, fordi det ikke parodierer et enkelt Exemplar, men hele den Art, det vilde til Livs. Med sikkert Greb og med stor Grundighed latterliggjøres Tragediens og Syngespillets hele Manér: det er Skæbnen, som rejser Konflikten, Tidens Enhed forkyn-

des strax derved, at Grete siger, hun „aldrig bliver gift, hvis det i Dag ei skeer"; Overholdelsen af Stedets Enhed fører til, at Personerne løber ind og ud i et imaginært Rum, som er alle Steder og ingensteds; Handlingens Enhed bevares ved, at alt drejer sig om den strømpeløse Kjærlighed, og Tragiken ender i alle Personernes ynkelige Død. Hertil kommer den traditionelle Personliste og Apparatet med Anelser og Drømme og Daanen, med de patetiske Monologer og de spekulative Arier. Hele Stilen er bibeholdt, men alt er trukket ned i et Milieu, der kun med Usikkerhed bevæger sig i de klingende Fraser, og den største komiske Virkning opnaas ved, at Personerne hvert Øjeblik dumper ned i dagligdags Plathed eller falder ganske ud af Rollerne, saa at de anstiller Betragtninger for Publikum over deres egen Tale og Handling.

„Kjærlighed uden Strømper", der i Løbet af en Menneskealder umuliggjorde den franske Tragedie paa vor Scene, bragte sin Digter megen Ære og Anseelse; men dermed forandrede hans Livsforhold sig ikke. Han maatte vedblive med sin Virksomhed som Sproglærer og forfriskede sig ved Omgangen med de norske Venner, som kort efter hans Stykkes Tilblivelse stiftede det norske Selskab, hvor Wessel var det forgudede Centrum og i Indfald og Improvisationer gavmildt har udøst sin Vittigheds Skaaler. De allerfleste af hans morsomme Smaavers knytter sig til Livet i det norske Selskabs Lokaler, hvor han færdedes hver Aften. Derimod kom han ikke mere til at fuldføre noget større, betydeligt Arbejde. Han skrev til anden Udgave af „Kjærlighed uden Strømper" den fornøjelige „Epilog", hvor alle Stykkets Personer kommer til Live igjen og synger en Slutningssang med Omkvædet „jo galere, jo bedre". Fra 1775 er de to alvorlige Digte „Nøjsomhed" og „Ode til Søvnen", det første et filosoferende Læredigt, det andet en tankevægtig og smuk Frembringelse, der, uagtet det staar ene i hans Produktion, viser os Wessel som en dyb og alvorlig Natur. Af komiske Digte er de to vittigt og gratiøst gjengivne Fortællinger „Gaffelen" og „Herremanden" fra denne Tid. Det følgende Aar skrev han et fem Akts Lystspil: „Lykken bedre end Forstanden" (1776), et svagt Arbejde, som ingen Lykke gjorde ved Opførelsen. Kort efter faldt Wessel i en langvarig og smertefuld Sygdom, der i halvandet Aar bandt ham til Sengen og fuldstændig nedbrød hans legemlige og moralske Modstandskraft: da han rejste sig fra sit Sygeleje, var han bleven en Melankoliker, som i stærke Drikke søgte Glemsel for sine Plager. Vel blev han i 1779 ved Protektion af Teatrets daværende Direktør, Normanden Warnstedt, ansat som fast Teateroversætter; men de Forhaabninger, han havde knyttet dertil, og som bevirkede, at han det følgende Aar giftede sig, blev gjort til Skamme, idet han ialt kun kom til at levere tre Oversættelser af fremmede Skuespil. Det eneste Lyspunkt i hans senere Aars kummerlige Tilværelse, var Fødslen af en Søn, Jonas, som Faderen elskede med en rørende Ømhed.

I sit næstsidste Leveaar, fra Marts 1784, lod Wessel atter høre fra sig med det poetiske Ugeblad „*Votre Serviteur, Otiosis*". De første fem Numre blev revne bort, men det viste sig snart, at Digteren med dette Foretagende kun havde kastet et Nødanker ud: Indholdet blev magrere og magrere, og undertiden maatte Udgiveren endda lade den sidste af de sex

smaa Sider staa blank. Nogle af de komiske Fortællinger, Wessel lod komme frem i dette lille Ugeskrift, var allerede skrevne nogle Aar i Forvejen (som „*Smeden og Bageren*") eller er blevne til som Improvisationer i det norske Selskab. Men i en stor Del af dem mærker man tydeligt, hvor haardt Wessel har maattet klemme sin Muse for at fylde sit Blad. Blandt de mere bekjendte „Fortællinger", som fremkom her og andensteds, skal mindes om „Hundemordet", „Posthuset", „*Toujours Perdrix*", „Mosters Pølser" o. a. Som Helhed var Foretagendet mislykket og afgiver ingen Maalestok for Wessels digteriske Evner, ligesaa lidt som hans uheldige Forsøg i den fantastiske Komedie „Anno 7603", som han udgav i Juli 1785.

Det er en lidet omfattende Produktion, der sikrer Wessel en blivende Plads blandt de største danske Digtere. „Kjærlighed uden Strømper", de vittige og i Formen fuldendte Smaavers og Improvisationer, Visen „Brodne Potter i alle Lande" og de fremhævede komiske Fortællinger viser imidlertid en Originalitet, et Herredømme over Sprogets og Versets Midler og et Lune, der ved sin Naivetet har et Fortrin for selve Holberg. Som Formens Mester er han, som allerede nævnt, et uovertruffent Forbillede, og Baggesen har i sin Ungdom med Bevidsthed lært af ham. Med en rørende Ligefremhed og Elskværdighed bød Wessel denne sin unge Kunstfælle velkommen i Literaturen med Digtet „Til Hr. Jens Baggesen", det sidste, der er offentliggjort fra Wessels Pen. Den 21aarige Baggesen havde da allerede udgivet sine „Comiske Fortællinger". Kort Tid efter døde Wessel, kun 43 Aar gammel, den 29de Decbr. 1785. Teatrets paatænkte Sørgefest blev ikke til noget; først ved Hundredaarsmindet rejstes paa Trinitatis Kirkeplads et Fællesmonument over Ewald og Wessel. Digterens samlede Skrifter udkom faa Aar efter hans Død i en ukritisk Pragtudgave, som Baggesen og Pram var med til at besørge; siden har talrige Udgaver set Dagens Lys; den bedste er J. Levins (1862), der tillige indeholder en fortræffelig Fremstilling af Wessels Levnet.

Jens Baggesen.

Født 15. Febr. 1764. — Barndoms- og Ungdomsaarene. — Første digteriske Arbejder. — „Komiske Fortællinger". — Velyndere. — Oversættelse af „Niels Klim". — Udenlandsreise. — Giftermaal. — Fortsat poetisk Produktion. — „Labyrinthen". — Anden og tredie Udenlandsrejse, nyt Ægteskab. — I Paris og Marly. — „Gjengangeren og han selv". — Knud Sjællandsfars Digte. — „Skæmtsomme Rimbreve". — Baggesen som tysk Digter. — Professor ved Universitetet i Kiel. — Fejden med Oehlenschläger. — Senere Arbejder: „Thora fra Havsgaard". — „Poetiske Epistler". — Sidste Rejse. — Død 3die Oktbr. 1826.

Enhver Karakteristik af Baggesen betegner ham først og fremmest som den, der hele sit Digterliv svinger mellem to Tidsaldre, og som derfor befinder sig i en evig Uro og Gæring. I sine Anskuelser og Ideer

tilhører han saa godt som udelukkende det 18de Aarhundrede, men som den Formens Mester han er, er han Foregangsmand for den nye Tid og den frembrydende „Guldalderdigtning“, og med fuldkommen Ret erhverver han sig Navnet „Gratiernes Digter“. Hans Syn paa Religion, Filosofi og Digtekunst er skiftende som hans egne Stemninger og hans uroligt bevægede Følelsesliv, men hans Vittighed, hans ildfulde Fantasi og hans Aands Smidighed bevares uforandret selv under bitre Modgangsaar, hvor han kæmper med Sygdom og fattige Kaar — og sin egen urolige Natur.

Jens Baggesen blev født i Korsør den 15de Februar 1764 i trange og tarvelige Forhold. Hans Fader var Kornskriver ved Korsørfæstningens Oplagsmagasin; Moderen, en Skipperdatter fra samme By, var stærkt greben af Tidens Pietisme, og under Paavirkning deraf fyldtes Baggesens Sind i Barneaarene af mørke Religionsskrupler. Nogen ordentlig Undervisning modtog han ikke, før han i Trettenaarsalderen fik en Friplads i Slagelse Latinskole, hvis Rektor fattede Interesse for den livlige og begavede Dreng, der „i een Time kunde lære, hvad mange ikke lærte i fire“, og som allerede paa dette Tidspunkt gav sig af med at skrive Vers, der ligeledes vakte Rektors Opmærksomhed. Overspændt og fantastisk har Baggesen været i disse Ynglingeaar og dertil — saa ung som han var — med et udpræget erotisk Temperament, som han bevarede hele sit Liv, og som førte ham fra den ene til den anden Forelskelse, snart af flygtig, snart af dybere Natur.

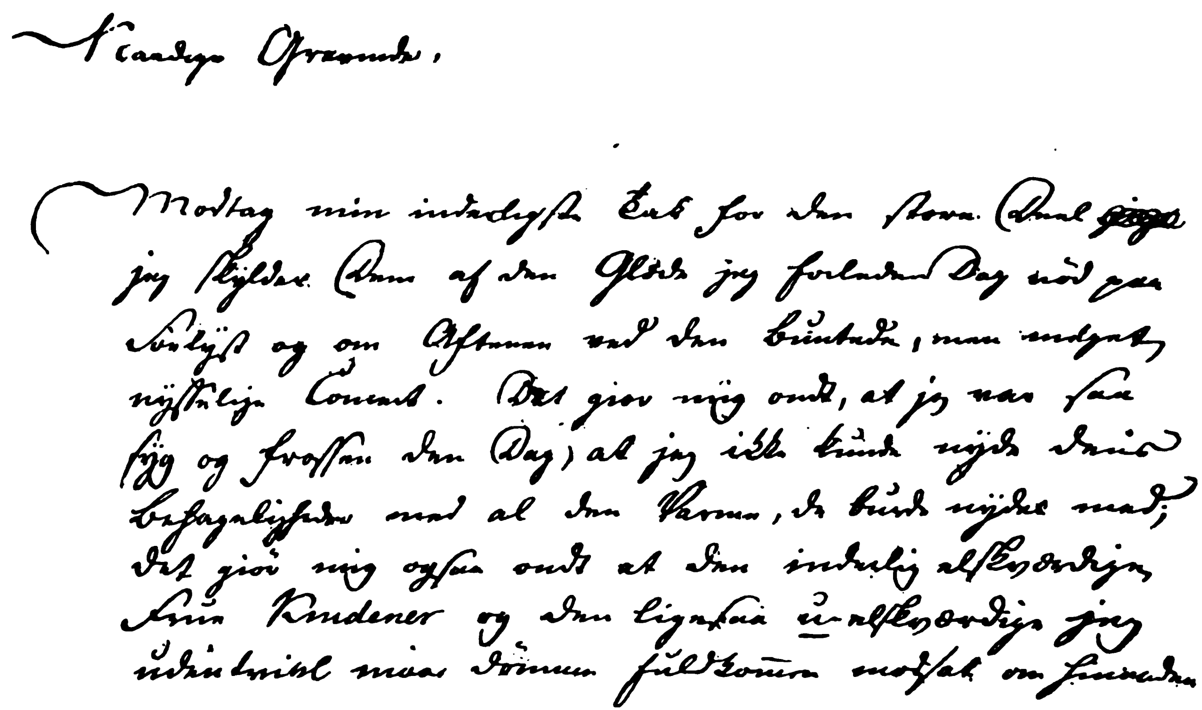
I 1782, atten Aar gammel, blev han Student og levede nu nogle Aar i Kjøbenhavn fattigt og møjsommeligt af Informationer, undertiden i saa stor Nød, at han mangen Nat ikke vidste, hvor han skulde faa Tag over Hovedet. Men efterhaanden begyndte hans Digte, dels af komisk, dels af erotisk Indhold, at vække Opmærksomhed; han indførtes af Digteren Pram i Datidens literære Kredse, fandt hjærtelig Modtagelse i Prams eget Hus, hvor den smukke Fru Pram — hvem han har besunget under Navnet Seline — blev Gjenstand for hans ildfulde Hyldest, og da Baggesen i Aaret 1785 udgav sine *„Comiske Fortællinger“*, vakte dette Arbejde betydelig Opsigt, og dets Forfatter hilstes som Wessels værdige Arvtager. Dermed syntes hans Lykke at være gjort. Han vandt formaaende Venner i Hertugen af Augustenborg og i de adelige Familier Schimmelmann, Reventlow'erne og Stolbergs, paa hvis Godser han blev en velset Gæst, og han befandt sig saa udmærket i disse højtdannede, delvis tyske Kredse, at han allerede paa dette Tidspunkt tænkte paa at slaa sig ned for bestandig i Holsten eller i selve Tyskland og blive tysk Digter. Hans Kjærlighed til sit Fædrelands Sprog — hvis trofaste Ridder han vedblev at være under al sin Omflakken — sejrede dog over disse Planer, og i de nærmeste Aar, medens han atter opholdt sig i Kjøbenhavn, udførte han sin fortræffelige Oversættelse af Holbergs „Niels Klim“ (udk. 1790). Desuden skrev han Operatexten „Holger Danske“ (1789), der gav P. A. Heiberg Anledning til at udgive den ovenfor omtalte Parodi „Holger Tyske“, og som fremkaldte en literær Strid: „Holgerfejden“, i hvilken Baggesen dog ikke selv tog videre Del, idet han ved sine fornemme Velynderes Hjælp blev i Stand til at foretage en Udenlandsrejse, der varede henved halvandet Aar

og strakte sig over Tyskland og Schweiz til Paris og samme Vej tilbage. Medens han opholdt sig i Bern, stiftede han Bekjendtskab med Naturforskeren A. v. Haller, forelskede sig i dennes Datterdatter, Sophie Haller, der faa Maaneder efter blev hans Hustru, og i Efteraaret 1790 kom det nygifte Par til Kjøbenhavn.

Denne første Udenlandsrejse blev et betydningsfuldt Led i Baggesens Udvikling; han traf sammen med mange af Datidens fremragende Mænd: Digterne Klopstock, Wieland og Schiller, Filosoferne Jacobi og Reinhold; ved Venskabet med den sidstnævnte vaktes hans Interesse for Kants Filosofi, der begejstrede ham i saa høj Grad, at han antog den berømte Filosofs Fornavn Immanuel. Efter sin Hjemkomst udgav han den ypperlige Rejsefortælling „*Labyrinthen*“ (I, II 1792—93), der med Rette betegnes som et Hovedværk i vor Literatur. Baggesen havde imidlertid faaet Titel som Professor og var bleven Forelæser hos Hertugen af Augustenborg, en Stilling, der sikrede hans økonomiske Existens uden i nogen synderlig Grad at lægge Beslag paa hans Arbeidskraft; han kunde uhindret fortsætte sin Digtergjerning, og fra denne Tid skriver sig ogsaa — foruden „Labyrinthen“ — to Bind „Ungdomsarbejder“ (1791), hvori findes bl. a. „Forfatterens Levnet af hans Fætter“, „Døden og Doctoren“ og det episke Digt „Emma“. Trods de opnaaede gunstige Kaar længtes han dog atter efter Rejselivets Afvexling, og da tilmed hans Hustru var bleven svagelig og mente at finde Bedring i forandrede Omgivelser, drog Baggesen i 1793 ud paa sin anden store Udenlandsrejse og besøgte Schweiz, Tyrol, Østrig og Italien. Hjemrejsen lagdes over Paris, og først henimod Sommeren 1796 vendte Baggesen tilbage til Kjøbenhavn. Han var nu en kort Tid Viceprovst paa Regensen, men Embedet mishagede ham, og allerede Aaret efter brød han op paany. Hans Hustru, med hvem han havde levet i et lykkeligt Samliv, var Aar for Aar bleven svagere, og Haabet om, at Rejsen denne Gang skulde bringe Bedring, blev snart skuffet. Da Baggesen i Foraaret 1797 naaede Kiel, mistede han sin Hustru, der kun blev 28 Aar gammel. (Der var af dette Ægteskab tre Sønner, af hvilke den ene døde som ganske lille, den anden, Reinhold, opkaldt efter Filosofen, blev opdragen hos sin Moders Slægt i

Jens Baggesen.
(Ungdomsportræt.)

Naadige Grevinde,

Modtag min inderligste Tak for den store Glæde ~~[illegible]~~ jeg skylder Dem af den Glæde jeg forleden Dag nød paa Sölyst og om Aftenen ved den [illegible], men udsøgt nydelige Concert. Det gjør mig ondt, at jeg var saa syg og forstemt den Dag, at jeg ikke kunde nyde deres Behageligheder med al den Varme, de burde nydes med; det gjør mig ogsaa ondt at den inderlig elskværdige Fru Krudener og den ligesaa u-elskværdige jeg uden Tvivl maa dømme fuldkommen modsat om Fremmede

Baggesens Haandskrift.

Brudstykke af et Brev til Grevinde Schimmelmann, dat. 27. Febr. 1788.

(Originalen tilhører det store kgl. Bibliotek.)

Børn og døde dér som Præst i Aaret 1873, den tredie Søn August B. døde 1865 som General i den danske Hær.) Baggesen fortsatte Udenlandsrejsen efter sin Hustrus Død, og efter en Periode af den dybeste Fortvivlelse og Selvopgivelse fandt hans letfængelige Hjærte ny Gjenstande for Tilbedelse. Efter et Par hurtig sluttede og ligesaa hurtig hævede Forlovelser holdt Baggesen i 1799 Bryllup med Fanny (Françoise) Reybaz, Datter af en emigreret Præst, der var bleven genfisk Ministerresident i Paris. Fanny Reybaz var purung og skildres som en smuk og aandfuld Dame; men dette Ægteskab blev ikke lykkeligt; B. har selv erklæret, at han og hans anden Hustru i alle Henseender var store Kontraster. — I Aaret 1798 havde Baggesen aflagt et kort Besøg i Kjøbenhavn, hvor hans Opera „Erik Ejegod" blev opført; 1799 holdt han, som nævnt, Bryllup i Paris, vendte derpaa hjem for at tiltræde Embedet som Direktør ved den kgl. danske Skueplads, hvortil han var bleven udnævnt allerede 1798; men heller ikke denne Gang blev Opholdet i Danmark af lang Varighed. Sin Virksomhed som Teaterdirektør har han behandlet med overlegen Vittighed og Ironi i Digtet „Teateradministratoriaden"; det morede ham ligesaa lidt at være Teaterdirektør som Regensprovst; dertil kom, at heller ikke hans anden Hustru befandt sig vel i Danmark; Sygelighed traadte til, og i Efteraaret 1800 rejste Baggesen med sin Familie til Frankrig og bosatte sig først i Paris, derpaa i Landsbyen Marly-le-Roy — nærved den franske Hovedstad — hvor han ved Hjælp af en lille Arv efter sin Svigerfader havde kjøbt et Landsted. Medens Familien blev boende her, gjorde Baggesen selv hyppige Smaarejser rundt om i Evropa, var ogsaa et Par Gange i Kjøbenhavn og sluttede her i Aaret 1806 et ømt Venskab med Oehlenschlägers smukke og aandfulde Søster, Sophie, gift med A. S. Ørsted.

Det var en bevæget og urolig Gæringstid for Digteren, der tumlede med allehaande Planer og Ideer uden at kunne samle sig — saaledes som han ønskede det — om et stort og banebrydende Værk, der skulde sikre hans Navns Udødelighed. Han søgte sine Emner snart i Naturvidenskaben, snart i Filosofien og snart atter i den nordiske Mytologi; der foresvævede ham noget som at forene „Natur og Aand", skabe den højeste Digtekunst ved at søge tilbage til „ren Aandelighed, fri Naturkraft, barnlig Uskyldighed og sand Religiøsitet". Resultatet af de gærende Ideer blev det aandfulde, i Formen mesterlige, men for Ideens Vedkommende nærmest negative Digt: „*Gjengangeren og han selv eller Baggesen over Baggesen*" (1807), hvori han tager Afstand fra hele sin forudgaaende Produktion og vil skabe en ny Digtningens Tid og Verden. Og som det forholdt sig med hans digteriske Ideer, gik det ogsaa med hans kritiske og filosofiske. Han vindes under Forelskelsen i Sophie Ørsted — hvem han besang under Navnet „Lilia" — for Goethes Digtning, som han tidligere havde spottet, og fra sin Begejstring for Filosofen Kant vendte han sig til andre filosofiske Idealer, først til Fichte, senere til Jacobi, indtil han omsider søgte at forene Tro og Viden og blev greben af en stedse varmere, personlig Religiøsitet.

Midt under al Uroen og Gæringen skød hans Produktivitet sine bedste Skud i disse Aar. I 1807 havde han fra Paris hjemsendt de navnkundige Knud Sjællandsfars Digte („*Knud Sjællandsfar paa Landet og paa*

Vandet", „*Flaskebrev fra Knud Vidfadme*", „*Knud Vidfadmes Svanesang*" og „*Knud Vidfadmes Hjemvee*"). Samme Aar udgav han — foruden „Gjengangeren og han selv" — sine „*Skiemtsomme Rimbreve*", „Eventyrer og comiske Fortællinger", ny Udgave i to Bind, en ny Udgave af „Labyrinthen", under Titlen „Digtervandringer", og „Nye blandede Digte", og i 1808 udkom „Nyeste blandede Digte". Som tysk Digter forsøgte han sig med afgjort Held i det episke Digt „Parthenaïs oder die Alpenreise" og i de to Bind „Gedichte" (Hamborg 1803). Der er blandt Baggesens tyske Poesier saa henrivende Ting som „Skærslibervisen", med den berømte Strofe: „Mein Herz ist wie ein Taubenhaus", „Digtersang" og den navnkundige Drikkesang: „Seit Vater Noah in Becher goss". — Overalt i Baggesens Digtning er det de smaa og enkelte Emner, der skaber hans Storhed og gjør ham til den uforlignelige Sprogets og Rimets Mester. Hvilken dansk Digter har skrevet dejligere Poesier end Digtene „*Da jeg var lille*", „*Til mit Fædreland*" („Du Plet af Jord, hvor første Gang mit Øje") og „*Roserne*" („Da jeg fik dem" og „Da de visnede"), de skjønne og vægtige Rimbreve til Oehlenschläger, eller det legende og gratiøse „*Strømpebaandet*" („Vee den Vanhellige, hvis Haand").

I 1811 kaldtes Baggesen til Professor i dansk Sprog og Literatur ved Universitetet i Kiel, men ligesaa lidt her som anden Steds kunde han slaa sig til Ro. Misfornøjet med de provinsielle Forhold og plaget af Sygdom opgav han denne Gjerning og kom i 1813 til Kjøbenhavn, hvor han opholdt sig de følgende sex—syv Aar, væsentlig optagen af Striden med Oehlenschläger. Den kostede ham tilsidst Publikums Yndest, og han blev haardt og skaanselsløst bedømt af sine samtidige, skjønt han utvivlsomt i meget væsentlige Momenter havde Retten paa sin Side og kæmpede uegennyttigt som den Sprogets Ridder og Mester, han var, selv om der blandede sig endel personlig Bitterhed i hans Optræden mod den yngre og lykkeligere Digterfælle, der stod ombølget af Hyldest ogsaa i denne sin Nedgangstid*).

Saa stærkt optagen som Baggesen var af denne lidenskabelige Fejde, fik han dog i den samme Periode Stunder til at udgive flere betydelige Arbejder: „Poetiske Epistler" (1814), det prægtige Digtfragment „*Thora fra Havsgaard*", „*Digte til Nanna*" og den filosofiske Gaade: „Det evige Sindbillede". — Træt af Striden og forpint af Sygdom og Modgang tog Digteren endnu en Gang Afsked med sit Fædreland og vendte tilbage til Paris og Marly-le-Roy, hvor der ventede ham nye Sorger og Gjenvordigheder. Skjønt den danske Regering havde tilstaaet ham en nogenlunde rundelig Pension, var hans økonomiske Stilling efterhaanden bleven saa mislig, at han en Maaneds Tid sad fængslet for Gæld. I 1822 døde hans

---

*) Om Striden mellem Baggesen og Oehlenschläger se nærværende Bogs Afsnit II, S. 106—118. Iøvrigt henvises til Kr. Arentzens store Skrift: „Baggesen og Oehlenschläger" (I—VIII, 1870—78). Af biografisk Literatur maa særlig nævnes Aug. Baggesens „Jens Baggesens Biografi", I—IV (1843—56) og Julius Clausen: „Jens Baggesen, en litterær-psykologisk Studie (1895). — „Baggesens Danske Værker" foreligger ved Forf.'s Sønner og C. J. Boye, I—XII (1827—32), „Poetiske Skrifter", I—V, ved A. Arlaud (1889—1903).

Hustru og hans yngste Søn, og hans egen Sygdom forværredes; de nærmest følgende Aar opholdt han sig for det meste i Schweiz; her skrev han det episke Digt: „Adam und Eva oder die Geschichte des Sündenfalls", der blev hans sidste større Arbejde. Resten af hans Dage var en frugtesløs Kamp med Døden; han opholdt sig tilsidst i Dresden, og da han mærkede, at han ikke havde langt igjen, stod al hans Hu til at komme saa hurtigt bort, at han kunde dø hjemme paa dansk Grund. Men han naaede kun til Hamborg, hvor hans urolige Sjæl udaandede i det derværende Frimurerhospital den 3die Oktober 1826.

Ved Baggesens Død var allerede forlængst den nye Tid begyndt i Danmark.

Af Hovedværker, der omhandler ældre dansk Literatur, henvises særlig til C. Rosenbergs „Nordboernes Aandsliv", N. M. Petersens „Bidrag til den danske Litteraturs Historie," J. Paludans „Middelalderens Litteratur" og „Litteraturen mellem Reformationen og Holberg", samt Fr. Rønnings „Rationalismens Tidsalder".

DET NITTENDE AARHUNDREDE

Ingemann. Fr. Høegh-Guldberg. Oehlenschläger. Grundtvig. C. J. Boye.
Chr. Winther. Hauch. J. L. Heiberg. Henr. Hertz.
Aarestrup. H. C. Andersen. H. P. Holst. Paludan-Müller. Cl. Rosenhoff.

Danske Digtere i første Halvdel af det 19de Aarh.
Efter *A. M. Petersen's* Litografi (1848).

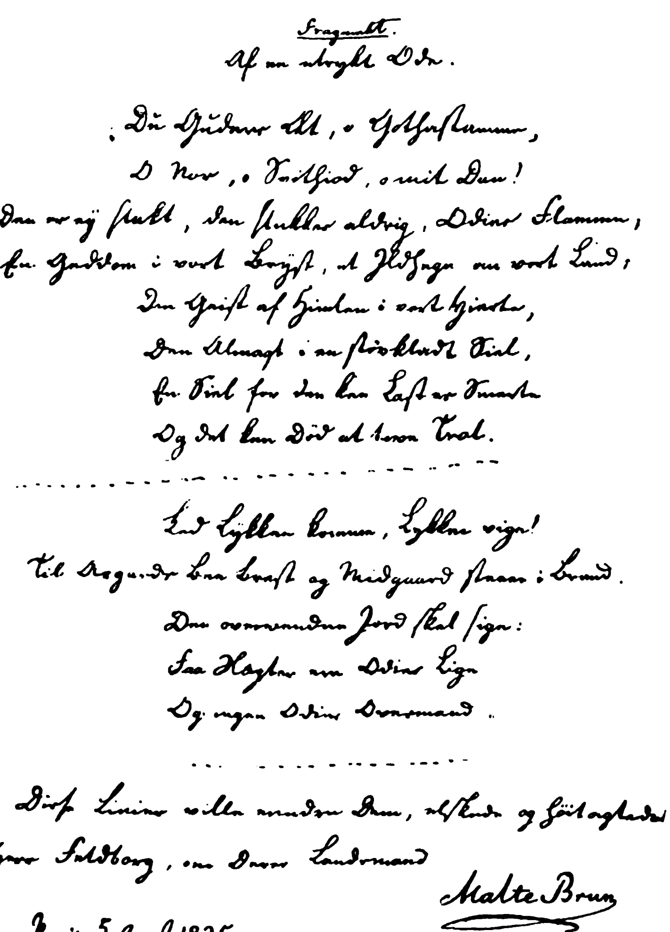
K. L. Rahbek paa Vej til Byen.
Efter en Tegning af *Carl Thomsen*.

Grænseskjellet mellem det 18de og 19de Aarhundrede bærer Omvæltningens Kjendemærke i alle Livsforhold, i Historien som i Poesien. Den Jordbund, hvorfra den nye Tids Literatur voxer op, er revolutionær. I Frankrig har „Menneskerettighedernes Idé“ sejret, og Troner og Riger styrter sammen under Napoleons Erobringstog gjennem Europa. Overalt brydes det gamle med det nye: Rationalisme med Religiøsitet, „Oplysningstidens“ kolde Forstandsmæssighed og Nytteteori mod den frembrydende Romantik. Og nye filosofiske Systemer, politiske og sociale Ideer og nye Digterskoler bane sig Vej, medens Krigsluren lyder over Størsteparten af den gamle Verden.

Ved Indgangen til det 19de Aarhundrede er Danmark et lykkeligt Rige. Takket være A. P. Bernstorffs kloge Politik var det lykkedes at holde Landet udenfor de Krigsbegivenheder, der rundt omkring gjennemrystede Europa. Og Følgen af denne

Neutralitet var en tremblomstrende Handel og en voxende Velstand, der bredte sig til alle Samfundsklasser. Danske og norske Skibe styrede i talrig Mængde til fremmede Havne, og Kjøbenhavns Skibsfart havde i Begyndelsen af Aarhundredet naaet et Omfang som aldrig før eller siden. Det opgives, at der aarlig kom 5—6000 Skibe til Hovedstaden, og det toges under Overvejelse at forlænge Nyhavn ud over Kongens Nytorv, saaledes at Hovedstadens største Torv kom til at danne et Havnebassin. Det var den „glimrende Handelsperiode", hvor Handelsstanden var toneangivende, og de store Kjøbmænd opførte eller erhvervede sig det ene Palads efter det andet inden eller uden for Kjøbenhavns Volde.

Men ogsaa paa andre Omraader havde det været en Fremgangstid for Landet. Den af Kronprinsen (Fr. VI), A. P. Bernstorff, Reventlow og Colbjørnsen gjennemførte store Landboreform, Stavnsbaandets Løsning, havde skabt nye Livsvilkaar for den danske Bondestand og aabnet den rige Fremtidsmuligheder. Samtidig gik der en stærk, dansk Bevægelse gjennem Landet, oprindelig udgaaet fra Ove Guldberg og det Guldbergske Regimente, der lod det danske Sprog komme til sin Ret i den lærde Skole og paa Teatret, understøttede dansk Videnskab og udstedte Forordningen om Indfødsretten, der satte en Skranke for den overvældende tyske Indvandring, saa at „kun indfødte og de, der vare at regne lige med indfødte, skulde nyde Landets Brød og befordres til Landets Embeder og Æresposter."

Fragment.
Af en utrykt Ode.

Du Gjenlyder Alt, o Gotherstammer,
O Nor, o Svithiod, o mit Dan!
Den er ej slukt, den slukker aldrig, Odins Flamme,
[illegible]
Den Geist af Himlen i vort Hjerte,
[illegible]
[illegible]
Og det [illegible]

[illegible]
Til Asgaarder [illegible] og Midgaard staaer i Brand.
[illegible]
[illegible]
Og [illegible] Odins [illegible].

[illegible]

Malte Brun

Paris, 5 August 1825.

Hilsen til Hjemmet fra den landsforviste Malte Conrad Brun.

Men dette havde ogsaa været det Guldbergske Ministeriums eneste, om end store og uvisnelige Fortjeneste. Iøvrigt

bredte Reaktion og Ufrihed sig paa alle Felter og stod for saa vidt i skarp Kontrast til „Oplysningstiden“. — I Danmark sporedes Efterdønningerne af den store, franske Revolution nærmest gjennem det hurtig fremblomstrede Klubliv, hvor man i Taler og Viser forherligede Frihedsideerne, eller man gav sine Følelser Luft i politiske Afhandlinger i Datidens mange Tidsskrifter. Men i Grunden var man overmaade tilfreds med de gode, materielle Vilkaar, hvorunder man levede. „Man følte sig saa vel og tryg herhjemme og misundte ikke den øvrige Verden, hvor det gik saa uroligt til med Krig og Blodsudgydelse og evig skiftende Omvæltninger. Man betragtede det med stor Deltagelse som et Skuespil, talte og skrev med Varme om det, men var i Grunden glad ved at være paa Afstand.“

P. A. Heiberg tager Afsked med Rahbeks paa Frederiksberg Bakke.
(Efter *V. Rosenstands* Maleri).

Der var dog enkelte, som tog det alvorligere, og da Pressefriheden, som var delvis gjenindført 1790 under Bernstorffs humane Styrelse, paany var bleven ophævet ved Forordningen af 27de September 1799 — der forbød Anonymiteten og indførte strenge Straffe for Presseforseelser — blev de politiske Skribenter og Digtere Malte Conrad Brun og P. A. Heiberg de navnkundige Ofre for den reaktionære Bevægelse.

Ellers var den sidste Del af Oplysningstiden tam nok i sine Ytringer, og dens Digtere kom sjælden paa Kant med de styrende. De vilde jo alene „det til Borgerheld sigtende“. Det æstetiske Ideal for Datidens Poeter var en nøje Forbindelse mellem „det nyttige“ og „det behagelige“. Det er betegnende i saa Henseende, at det Selskab, der stiftedes for at støtte og vejlede den poetiske Produktion og kaldte sig „Selskabet for de skjønne og nyttige Videnskaber“, kun havde vist ringe Forstaaelse overfor en Digter som Johannes Ewald, hvorimod Selskabets Præmier jævnlig tilfaldt Nordmanden Kr. B. Tullin, der til almindelig Tilfredshed digtede i Tidens Aand og Stil om „Søfarten“ og „Skabningens Ypperlighed“, og hvad andre Prisopgaver der stilledes. Læredigtet var overhovedet det fornemste Udtryk for det 18de Aarhundredes Oplysningsliteratur, til hvis væsentligste Teorier det ogsaa hørte, at Lykke eller Ulykke var de ligefremme Frugter af Dyd eller Ikke-Dyd. Ligesom den franske, pseudo-klassiske Smag krævede Træer og Buske klippede og indsnævrede i kunstlede Former, saaledes vilde man ogsaa systematisere og indsnævre Følelseslivet. Derfor blev Tidens Digtning saa filistrøs og fantasiløs. Og dog var der Varsler om den nye Tid, som skulde bryde frem. Ewald og

Th. Thaarup.

K. L. Rahbek.

C. Pram.

Wessel var de to Digterstjærner, der hver paa sin Vis bragte Bud derom. Om dem begge kan det siges, at de var Banebrydere for den nye Poesi, der skulde begynde med det nye Aarhundrede. Joh. Ewald var den første danske Digter, der søgte sine Emner i Danmarks fjerne Fortid („Rolf Krage" og „Balders Død"), og Wessel førte det afgjørende, dræbende Stød mod det hule, opskruede og affekterte i de franske Sørge- og Syngespil, paa hvilke „Kjærlighed uden Strømper" er den mesterlig gjennemførte Parodi.

Men de to fremragende Digterbegavelser er Undtagelser i den ellers saa smaatskaarne og snusfornuftige Tid, og de hverken forstaas eller paaskjønnes. Det er et Stjærnebillede, der kommer til Syne og hurtig slukkes. I 1797 klager endogsaa Rahbek i sin „Tilskuer" over, „at Poesien er forstummet og Aandslivet sunket siden Guldalderen i Firserne." Men just henimod Aarhundredets Slutning dukker en ny, ægte og ejendommelig Digterskikkelse frem: Jens Baggesen, „et Overgangsmenneske, der træder frem paa Grænseskjellet mellem to forskjellige Tidsaldere" — og som derfor aldrig finder sig tilrette hverken i den gamle eller den nye Tid.

Det er da heller ikke Baggesen, men den Rahbek'ske Kreds af Digtere — foruden Rahbek selv: Pram, Thaarup, Tode, Edv. Storm o. fl. — der kjendetegner Afslutningen af Oplysningsliteraturens Periode. Størsteparten af, hvad de frembragte, var smaat og middelmaadigt, i hvert Fald set med Nutidens Kritik. Men K. L. Rahbek, der sad saa flittig ude i Bakkehuset og skrev sine Viser og Skuespil og Romaner og tilmed fyldte det ene Bind efter det andet af sin „Tilskuer" — han og de bedste af hans samtidige udrettede dog én Ting, som det vilde være uretfærdigt at glemme. Før Rahbeks Tid var Literaturen væsentlig skreven af

J. C. Tode.

Edvard Storm.

lærde Folk for at læses af lærde Folk; K. L. Rahbek er en af de danske Skribenter — næst efter Holberg — som fremfor nogen har demokratiseret dansk Literatur, vakt en Læselyst og derigjennem en literær, kritisk Sans, som tidligere var ukjendt, men som nu blev et Moment af stor Betydning for den nye Tid, der brød frem.

Paa samme Tid som Jordbunden saaledes forberedtes herhjemme, kom der en stærk Paavirkning udefra. I Tyskland var nye filosofiske og poetiske Ideer komne til Orde, lignende Bevægelser gjorde sig gjældende i andre Lande i Europa, og befrugtet deraf fremtraadte den tyske romantiske Skole, der satte sig det ideelle Maal: „at ville begribe, forkynde og gjenoprette Enheden af Poesi og Liv, lægge det Ideale ind i det Reale, gjennemtrænge Virkelighedens Verden med Poesiens Aand, derved frigjøre Samfundet for al filistrøs Indskrænkning og hæve det op i en Sfære, hvor Liv og Kunst skulde mødes og forenes i Religionens højere Enhed." *)

Denne Bestræbelse var allerede baaret frem, i klarere og modnere Form, af Schiller og Goethe; men Romantikens Mænd vilde dybere ind i Idealismens og Fantasiens forjættede Land, og de søgte da ogsaa saa langt derind og i saa dunkle „Irrgange", at de løb vild og ikke kunde finde ud igen. — Den romantiske Naturfilosofi sattes i System af F. W. I. Schelling, der sammen med Brødrene A. W. og Fr. Schlegel gav Stødet til Dannelsen af den romantiske Skole i Tyskland, hvis betydeligste Digtere var Ludwig Tieck og Friedrich von Hardenberg, kaldet Novalis. Novalis satte sig ingen ringere Opgave end „at erobre Verden, idet han med Poesiens Aand vilde gjennemvandre alle Tidsaldere, Stænder, Haandværk, Videnskaber og Forhold" — og altsammen skulde det være Poesiens Apoteose. Men i hans (ufuldendte) Roman: „Heinrich von Ofterdingen", blev det, siger en af hans Biografer, „tildels kun en trættende Legen Skjul med Poesiens blaa Blomst, uden at man ret kom til at nyde dens Farve og Duft". — En tredie af Romantikerne var Hoffmann, der under Udarbejdelsen af sine fantastiske Æventyr ophidsede sin Indbildningskraft til et saadant Overmaal, at han selv var i den dødeligste Angst for dens dæmoniske Fostre, og hans Hustru maatte vaage hos ham om Natten, medens han skrev sine Æventyr og Noveller.

Romantikerne søgte fortrinsvis tilbage til Middelalderen; „thi i Middelalderen havde alle Interesser og Retninger samlet sig i Religionens Højdepunkt, og den fra Religionen udstrømmende Poesi havde ledsaget og gjennemtonet hele det brogede og farverige Liv." — Tanken var god og frugtbar nok, men Romantikerne gik ogsaa her til Yderlighedernes Grænse, fortabte sig i mystiske Taabeligheder og erklærede Krig mod al sund Fornuft. „Det Principielle i denne Digtning", siger Georg Brandes i „Hovedstrømninger", „var ikke som i Sturm-und-Drang Perioden Lidenskaben, men Indbildningskraftens frie Spil, en Fantasivirksomhed, der ikke var indskrænket af Følelse og Forstand. Den romantiske Fantasi, der nu løftes

---

*) Joh. Scherr: „Allgemeine Geschichte der Litteratur".

paa Tronen, har den Ejendommelighed, at den ikke er bunden hverken af Forstandens Love eller af Følelsens Forhold til Virkeligheden. Den højere, poetiske Rækkefølge af Forestillingerne, som nu indføres, erklærer Tankelovene Krig, ja spotter dem som Spidsborgerlighed. Indfald, Griller og Luner træde i Stedet. Men idet Fantasien vil undvære Virkeligheden, hævner den ringeagtede Virkelighed sig ved Fantasiens Ulegemlighed eller Blodfattigdom, og idet Fantasien vil byde Forstanden Trods, opstaar den pinlige Modsigelse, at dette sker med fuld Bevidsthed, saa Forstanden altsaa skal uddrives med Forstand. Sjældent har en poetisk Skole saaledes som denne arbejdet under Trykket af bevidst Grubleri over sit eget Væsen."

Trods sine Udskejelser øvede den romantiske Skole i Tyskland dog ogsaa en betydningsfuld Indflydelse i frugtbringende Retning. Den afskød mangen vel rammende Pil mod Filisteriet; den gav Stødet til videnskabelig Belysning af Middelalderen, vakte levende Interesse for den gamle Sagn- og Mythedigtning, og den indlagde sig Fortjeneste ved den Iver, hvormed den omplantede Verdensliteraturen paa tysk Grund og — ved Oversættelser af Calderon, Dante og andre Digtere — henledte Opmærksomheden paa det romantiske Syden, eller, gjennem A. W. Schlegels orientalske Sprogstudier, viste Vejen til Orienten, hvor man maatte søge „det højeste Romantiske." —

Denne Strømning fandt ogsaa Vej til Danmark, hvor der var vaagnet en, dog endnu halvt ubevidst Trang til at søge bort fra Hverdagslivets graa Prosa. Hvor fjærnt man — politisk set — end følte sig fra den franske Revolution og Napoleons Sejrstog, saa maatte de overvældende Begivenheder dog uvilkaarlig indvirke paa Fantasien. Man forstod, at der var noget i Verden ud over Forlovelse og Ægteskab, et godt Embede og et rigeligt Udkomme. Det mætte og tilfredse Velvære var ikke længer nok til at udfylde Tilværelsen, og ganske naturligt søgte da Tankerne videre ud, og ligesom der opstod en voxende Trang til at forskjønne det materielle Velvære, saaledes krævede ogsaa Fantasien Tilfredsstillelse i en Verden, der laa udenfor det daglige Livs snævre Horisont. Men Frigjørelsen for det gamle, snævre Syn og de indsnævrende Former manglede endnu. 1796 opførtes O. J. Samsøes Sørgespil „Dyveke" og Aaret efter Sanders „Niels Ebbesen af Nørreriis". Det var historiske Tragedier i borgerlig Dragt, med sødladen Følsomhed og overvættes Ædelhed, men Samtiden, der var opfostret med de tyske Digtere, Kotzebues og Ifflands spidsborgerlige Familiedramaer, betoges deraf, thi det var første Gang, man saâ en scenisk Fremstilling af Handling og Personer, der var tagne ud af Fædrelandets Historie. Tiden længtes ubevidst efter større Syn og stærkere Følelser.

Der manglede saaledes ikke Modtagelighed for de Ideer, der udgik fra den romantiske Skole i Tyskland; men Nationens eget Forraad af sund Fornuft, af en vis Jævnhed i den aandelige Habitus og ikke mindst den lune Ironi, som alle Dage har tilhørt Holbergs Landsmænd — alt dette bevirkede, at Retningens Udskejelser kun undtagelsesvis og forbigaaende fik Udslag herhjemme. „Paa dansk Grund fik Romantiken større Klarhed og mere Form. Den blev mindre natlig, den vovede sig tilsløret ud i Solen.

Den følte, at den var kommen til et ædrueligt og besindigt Folk, der endnu ikke var blevet ganske enigt med sig selv, om ikke Maanens Skin var unaturligt og sentimentalt. Den steg op af Bjergenes Schachter, hvorfra Novalis i sine Bjergmandssange første Gang havde manet den frem, og slog med Vaulundur paa Bjergets Side, saa det revnede og lagde alle sine Skatte for Dagen i Dagens eget Lys. Den følte, at den var kommen til en anden Natur, mere smilende, mild og idyllisk, den rystede det uhyggelige af sig, dens tykke, uformelige Taager fortættede sig til slanke Elverpiger, den glemte Harzen og Blocksbjerg, og en smuk St. Hans Aften opslog den sin Residens paa Dyrehavsbakken." *)

I Begyndelsen af Aaret 1800 var P. A. Heiberg draget bort som landsforvist, og samme Aar testamenterede Baggesen ved Afskedsfesten i „Dreiers Klub", forinden ogsaa han rejste bort — og som han mente for bestandig — „sin danske Lyre" til den, der skulde være hans Efterfølger paa det danske Parnas. Det var Oplysningstidens vittigste Skribent og „Overgangsmennesket", den evig urolige, evig skiftende, følsomme og satiriske, overfladiske og grublende „Labyrintens" Digter, der forlod Danmark omtrent paa samme Tid, — just som de nye Kræfter vare i Færd med at bryde frem.

Jens Baggesen.

Nu ventede disse nye Kræfter kun paa deres Daab, og den kom snart efter — som en Ilddaab — med Slaget paa Rheden den 2den April 1801.

Efter en firsindstyveaarig Fred, under hvilken Befolkningen havde vænnet sig til i sorgløs Ro at se sin Velstand voxe Aar for Aar, medens man følsomt dyrkede og digtede om Tidens Idealer „Dyd og Venskab" — blev man pludseligt og voldsomt skræmmet op af sin Tryghed og stillet Ansigt til Ansigt med en Begivenhed, som ikke stod tilbage for nogen af dem, der gjennemrystede det øvrige Europa. Verdens største Sømagt, der ikke vilde tillade Danmark at konvoyere sine Koffardiskibe, sendte sin Flaade ind i Sundet, ført af Tidens navnkundigste Søhelt. Efter den lange Fredsperiode stod danske Sømænd pludselig overfor en mangedobbelt overlegen Fjende, og Forberedelserne til Kampen havde været hastige og ufuldkomne. Men paa de danske Blokskibe udfoldedes der et begejstret Mod, en sejg, frygtløs Udholdenhed, en snild Benyttelse af hver Fordel, Kampen frembød, en frejdig Offervillighed, der vakte Fjendens Beundring. De

*) G. Brandes: Kritiker og Portræter. 2. Udg.

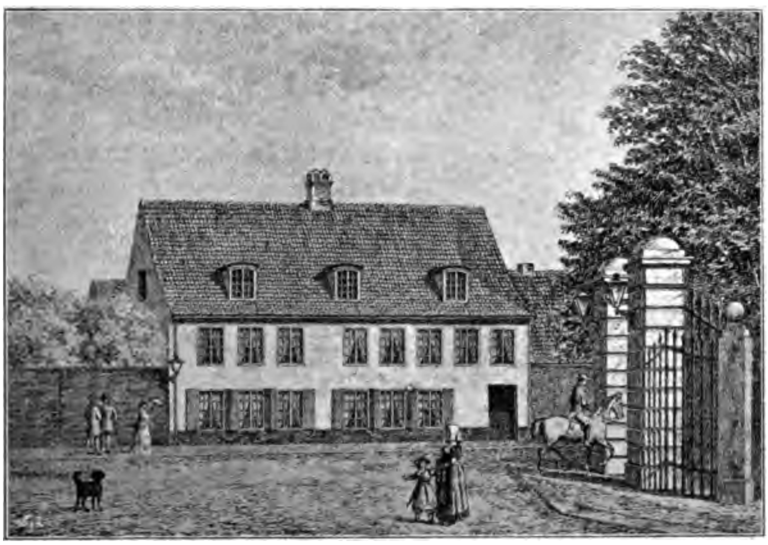
aandeløst ventende Skarer af kjøbenhavnske Borgere, der fra Toldboden fulgte Slagets Gang, forstod, at dette var en Hædersdag, som ikke vilde glemmes; den vaagnende Følelse af Begejstring og Taknemmelighed, blandet

„Kniplepigen Kirstine Svends finder Guldhornet paa sin Gang til Møgeltønder Kirke“
Efter Professor *N. Simonsen*'s Maleri (i Chr. VII's Palæ paa Amalienborg).

med Sorg over de faldne Helte og Forherligelse af deres Daad, bredte sig mægtig og brusende til hele Nationen. Skærtorsdagkampen den 2den April — „der skød det nye Aarhundrede ind“ — blev Signalet til Folkets Opvaagnen til Bevidsthed om egne Kræfter, til en stærk, national Følelse, der kaldte dybere og fuldere Toner frem end dem, man hidtil havde kjendt.

Forvandlingen var sket; den nye Tid var brudt frem saa stærk og uimodstaaelig, at end ikke den kommende Nedgangstid med Katastrofen 1807, Flaadens Tab, Adskillelsen fra Norge og den hele økonomiske og politiske Misére kunde standse den Væxt, der var i Folkets aandelige Liv. Slaget paa Rheden blev den nationale Gjenoprejsning, ligesom hint underfulde Æventyr med „Guldhornene", der fandtes af en fattig Kniplepige og en jydsk Bondekarl paa Marken ved Møgeltønder, symbolsk varsler om den nye danske Digtekunst. Det var Idealismens og Romantikens Sejr over „Oplysningstidens" forstandsmæssige Moral- og Nyttelære. Oldtidsfundet i Jordens Skjød — Oldtid og Natur — bliver Romantikens Jordbund i Danmark, som det er Jordbunden for den Digter, der fremstaar ved Aarhundredets Begyndelse: Adam Oehlenschläger.

Oehlenschlägers Fødested.

Adam Gottlob Oehlenschläger.

I

Fødested. — Forældre og Herkomst. — De første Barndomsaar. — Omgivelser og Indtryk. — Frederiksberg: Slottet, Haven og Søndermarken. — Degnens Skole. — Det første poetiske Forsøg. — Mødet med Digteren Edvard Storm. — Til Kjøbenhavn. — I „Efterslægtens" Skole.

I et lille Bindingsværks Hus paa Vesterbro — tæt op til det Sted, hvor der nu udmunder en Gade, som man har opkaldt efter Digteren — blev Adam Gottlob Oehlenschläger født den 14de November 1779. Huset havde Nr. 53 og laa i umiddelbar Nærhed af den gamle „Jærnport",

Schweizer ved „Jærnporten".

som førte ind til Frederiksberg Allé. Vesterbro var den Gang lidet bebygget; af større Ejendomme fandtes der kun den kgl. Skydebane, og forøvrigt laa der især en Del Slagterhuse. Det regnedes i de Tider for en lang og møjsommelig Vandring at skulle begive sig fra Frederiksberg ind til Kjøbenhavn. Oehlenschlägers Fader var imidlertid strax efter sit Bryllup bleven ansat som Organist ved Frederiksberg Kirke, og for ham laa det lille Bindingsværks Hus paa Vesterbro følgelig ret bekvemt.

Han var som ungt Menneske kommen fra Rendsborg til Kjøbenhavn, hvor Greve Adam Gottlob Moltke til Bregentved tog ham i sin Tjeneste. Hans Navn var Joachim Conrad Oehlenschläger, og baade hans Fader, Bedstefader og Oldefader havde virket som Organister; Faderen de sidste ti Aar af sit Liv i Landsbyen Crusendorf i Sydslesvig, hvor han erhvervede sig Vidnesbyrd for at have forrettet sit Embede „roesværdigt og som en god Christen"; han døde 1753, Aaret efter giftede hans Enke sig igjen, og 1765 blev Joach. Conr. Oehlenschläger sendt til Rendsborg for at følge Slægtens Tradition og uddannes til Organist ligesom de tre Ahner, han kunde opregne i samme Stilling. Men i Rendsborg var han kun i to Aar, forinden han kom til Grev Moltke, hos hvem han synes at have gjort Tjeneste halvvejs som Domestik, halvvejs som Lærer i Klaverspil for de unge Komtesser. Her gjorde han Bekjendtskab med sin tilkommende Hustru, Martha Maria Hansen, der tjente som Kammerjomfru i det grevelige Hus. Hendes Fader var af højtysk Slægt og havde været kongelig Slotsfuldmægtig, Moderen var Datter af en Borger i Kjøbenhavn.

Oehlenschläger udregner, at han paa fædrene Side nedstammede i flere Led fra „angelsachsiske Spillemænd og Fiskere". „Min Farmoders Fader, Tolstrup, var en Jyde, min Morfader, Hansen, en Højtysker, min Mormoders Fader, Severin, en Kjøbenhavner. Videre ved jeg intet tilforladeligt at sige om min Slægt", skriver han i sine Erindringer. — Denne Nedstamning synes da ogsaa at være i god Overensstemmelse med de Kræfter og Evner, der udfoldede sig hos den vordende, navnkundige Digter. Udgaaet fra Folkets brede, kjærnefulde Lag, havde han dets sunde, stærke Natur, og Slægtens kunstneriske Traditioner, gjennem de fire Led af musikalske Begavelser, fik hos ham Udslag i et banebrydende, poetisk Geni. —

I ti Aar, fra 1767—1777, var Oehlenschlägers Fader i Tjeneste hos Grev Adam Gottlob Moltke; først da stod Brylluppet med Jomfru Martha Maria Hansen, der skal have været meget smuk. Oehl.'s Fader yndede at fortælle, at fornemme Damer i hendes Ungdom misundte hende, at hun

havde hvidere Hænder end de, „da de dog vaskede deres Hænder i Mandelklid, og hun sine i grøn Sæbe".

Samtidig med Brylluppet fik Joach. Conr. Oehlenschläger Ansættelse som Organist paa Frederiksberg, og to Aar efter — de unge Folks førstefødte Søn var død Aaret i Forvejen, kun 24 Timer gammel — kom Adam Gottlob til Verden, opkaldt efter Ægteparrets fælles Beskytter og Husbond, den første Greve til Bregentved. Der var mange fornemme Faddere i Kirken, og Grevinden holdt Barnet over Daaben.

Men mere Betydning end de fornemme Vidner til Daabshandlingen havde den Omstændighed, at Familien Aaret efter Adams Fødsel fik Bolig paa Frederiksberg Slot, idet Faderen udnævntes til Fuldmægtig hos den daværende Slotsforvalter, medens han dog samtidig beholdt sit Organist-

Oehlenschlägers Fader.
Efter et Maleri, tilh. Digterens Datter, Fru *M. Konow*.

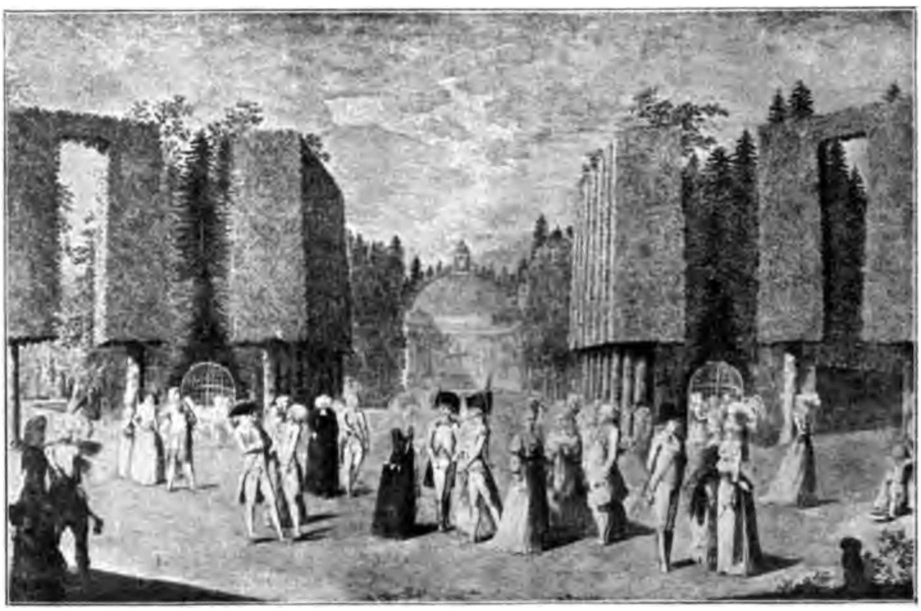

Oehlenschlägers Moder.
Efter et Maleri, tilh. Digterens Datter, Fru *M. Konow*.

embede. Det var ingen ringe Forandring at gaa ind til: fra det lille Bindingsværks Hus paa Vesterbro til selve Kongens og Kronprinsens Residens. Paa Frederiksberg Slot opholdt Hoffet sig fra tidlig paa Sommeren til langt ud paa Efteraaret, og der udfoldedes da et broget og afvexlende Liv, som det ikke var givet mangen kjøbenhavnsk Middelstands-Familie at have paa saa nært Hold. Men ogsaa naar Hoffet var vendt tilbage til Amalienborg, havde Slottet og dets Omgivelser en Mængde Tillokkelser, som uvilkaarlig maatte indvirke paa et opvakt og modtageligt Barnesind. Det fremgaar da ogsaa bedst af Oehlenschlägers mange Aar efter nedskrevne „Erindringer", at Barndomshjemmet paa mangfoldige Maader har befrugtet hans Fantasi og hele hans Følelsesliv.

Faderen var en sund, bredt anlagt Natur, munter og jovial, let til at bruse op og blive hidsig, men altfor varmhjærtet til at kunne være vred ret længe ad Gangen. Moderen havde ikke blot, som ovenfor antydet, et

smukt og fint Udseende, men hun skildres ogsaa som en klog og velbegavet Kvinde i sine unge Aar. Men saa hændte den Ulykke, at hendes yngste Barn, en lille Pige, der fik Navnet Christine Marie, blev født som en stakkels Vantrivning, med Vattersot i Hovedet, og laa fem Aar i Vuggen, før hun døde, „med Legemet som et lille Pattebarn og Hovedet større end paa et voxent Menneske“. Over denne Ulykke henfaldt Moderen i dyb Melankoli, der tog til med Aarene, og tilsidst „var hun tabt for dem alle og sig selv“. Heller ikke i ydre Henseende var Forholdene særlig lyse; Husets Indtægter var smaa, og der maatte spares paa alle Maader. Under sin Opvæxt gik den lille Oehlenschläger en Tid lang klædt i en højrød Trøje, der var syet om til ham af en gammel Uniformskjole, som havde

Indgangen til Frederiksberg Have i Aaret 1780.
Efter et Kobberstik af *G. C. Schule.*

tilhørt Kronprinsen (Fr. VI), og dertil sluttede sig et Par grønne Buxer, syet af et kasseret Billardklæde, og et Par stive Støvler, som en Gang havde været i Kongens Eje. Saa knappe var de Kaar, hvorunder han voxede op. Men han havde arvet sin Faders lystige og muntre Sind. „Vemodens Følelse og en dyb Alvor,“ siger han, „fik jeg fra hende (Moderen), fra min Fader Sundhed og Munterhed. Indbildningskraft og Ild havde de begge, han mer for det Lystige, det Tragiske fik jeg i Arvelod fra min Moder.“

Selv var han i Barndomsaarene en kjæk og kjærnesund Dreng, og bedre Tumleplads kunde han næppe have havt end Slottet og dets Omgivelser. Naar Hoffet boede derude om Sommeren, trak Livvagten hver Dag op i Slotsgaarden, og den lille Adam yndede da at stille sig i nogen Afstand fra Soldaterne og følge Officerens Kommando med sit Trægevær.

Kronprinsen, der plejede at staa ved et af Slottets Vinduer, havde lagt Mærke til den lille Fyr, og en Dag, da han ikke var der, spurgte Prinsen spøgende: „Hvor er Adam i Dag?“ — Saa var der ogsaa Pagerne i deres røde og gule Uniformer, hvide Silkestrømper og Guldgaloner; de var overmaade pyntelige at se paa, men synes dog ikke i nogen overvættes Grad at have imponeret den unge Oehlenschläger; thi en Dag, da han viste en af disse Pager rundt i sin Faders Have, og den unge Springfyr optraadte noget hovmodigt, pukkende paa sin Rang, brød Adam over Tværs med alle Ceremonier og gav ham et Drag over Nakken. Men forøvrigt stod Slotsforvalterfuldmægtigens Familie paa den bedste Fod med Hoffets talrige Funktionærer, og om Sommeren vankede der mangen Lækkerbidsken fra Kongens Køkken. Fik de sendt Is, var det altid i smaa, fine Porcellænskrukker, og „det varede mange Aar,“ siger Oehlenschläger i sine „Erindringer“, „inden jeg vidste, at saadan Is skulde egentlig være kold, da jeg altid før havde faaet den optøet som Vælling. Det gik mig næsten med den rette Is som med Schlegels Shakespeare mange Aar senere: Jamberne vilde i Begyndelsen ikke ret smage mig, fordi jeg var vant før til at læse Shakespeare i den Wielandske og Eschemburgske Prosa.“ —

Den lille Oehlenschläger græd ganske vist sine modige Taarer, naar de kongelige Herskaber tog tilbage til Byen om Efteraaret, men det var dog kun ved Vintertid, at han og Søsteren Sophie uhindret kunde tumle sig rundt om i Slottet. Her var det især Malerisamlingen, der gjorde Indtryk paa hans let vakte Indbildningskraft, og der gik sjælden nogen Dag hen, uden at han tog den i Øjesyn. De smukke Italienerinder gjorde ikke mindre Indtryk paa hans Hjærte end Portrætet af Gustav Adolf, som hang der „med sit ærlige, djærve Kæmpeansigt“. Og saa var der de antikke Guder og Gudinder: Juno med sine Duer, Venus, Mercur og Jupiter, og en Kopi af Rubens herlige Værk: „Synderinden, som føres frem for Jesus“, og der var de norske Landskaber, som gav ham det første Kjendskab til Norges Natur, naar han betragtede „den skummende Sarp“, og der var endelig Billederne i den saakaldte Maskeradesal med de mange lystige Scener. Naar han i den stille Vinterro en Gang imellem vilde have en rigtig lystig Glædesfest, med stadselig Vrimmel af alle Stænder, saa gik han blot op i Maskeradesalen og stod og stirrede der, til han blev helt stiv i Nakken — saa havde han uden ringeste Bekostning anrettet det prægtigste Gilde*).

Ogsaa Musikens Kunst virkede tidlig paa hans Sind. I Folkestuen sang Pigerne Kæmpeviser; nede fra Slotsgaarden hørte han Musiken, der udførtes ved de kongelige Tafler, eller nu og da en Koncert, der gaves for Herskaberne, og i Frederiksberg Kirke sang han selv Salmerne med, naar hans Fader spillede Orglet. Tidens mange Selskabs- og Drikkeviser lærte han ogsaa snart at kjende. Hans Fader var jo en jovial og munter Mand, der gjærne saâ gode Venner hos sig, naar Pungen blot nogenlunde vilde tillade det. Man stillede ikke store Fordringer den Gang, og en Bolle

*) Oehlenschlägers „Erindringer“, 1. Bind, Side 20.

Punsch kunde man til Nød overkomme en Gang imellem. Saa samledes man om Bordet i Slotsforvalterfuldmægtigens Stue; Visebogen kom frem, og man sang: „Min Doktor er en ærlig Mand", eller maaske Baggesens: „Det gaar saa herligt overalt, hvor man sit Øje vender".

Trods de knappe Kaar manglede Oehlenschlägers Barndomsliv ikke Afvexling. Til de Fester, som fandt Sted om Sommeren, naar Hoffet opholdt sig paa Frederiksberg Slot, hørte ogsaa en aarlig Fugleskydning i Søndermarken. Det var et Skydeselskab, der oprindelig var stiftet af det mandlige Køkkenpersonale, men efterhaanden indtraadte højerestaaende Hoffunktionærer deri, og selv Hofkavalererne hædrede Selskabet med deres Besøg. Toget plejede at drage med klingende Spil ud fra Slottet og over i Søndermarken, hvor der var rejst Telte og en Plads afspærret. Ved en af disse aarlig tilbagevendende Skydefester kom den lille Oehlenschläger i alvorlig Livsfare. Hans Fader var netop det Aar Fuglekonge og var med sit grønne Baand over Kjolen gaaet i Spidsen for Skydebrødrenes Procession. Medens Skydningen nu var i fuld Gang, og alle velfornøjede, smuttede Adam Gottlob, uden at nogen lagde Mærke dertil, ind under Snoren, der afspærrede Skydepladsen, og han var i Færd med at spadsere over til den modsatte Side, da en jærnbeslagen Pil til en af de store Staalflitsbuer, som brugtes ved denne Lejlighed, suste forbi hans Hoved. Hans Moder, der sad i Nærheden paa en Bænk ved et af Teltene, foer forfærdet op, men den lille Fyr havde ingen Fortræd lidt og knapt nok lagt Mærke til den Fare, han havde svævet i. —

Det norske Hus i Søndermarken.

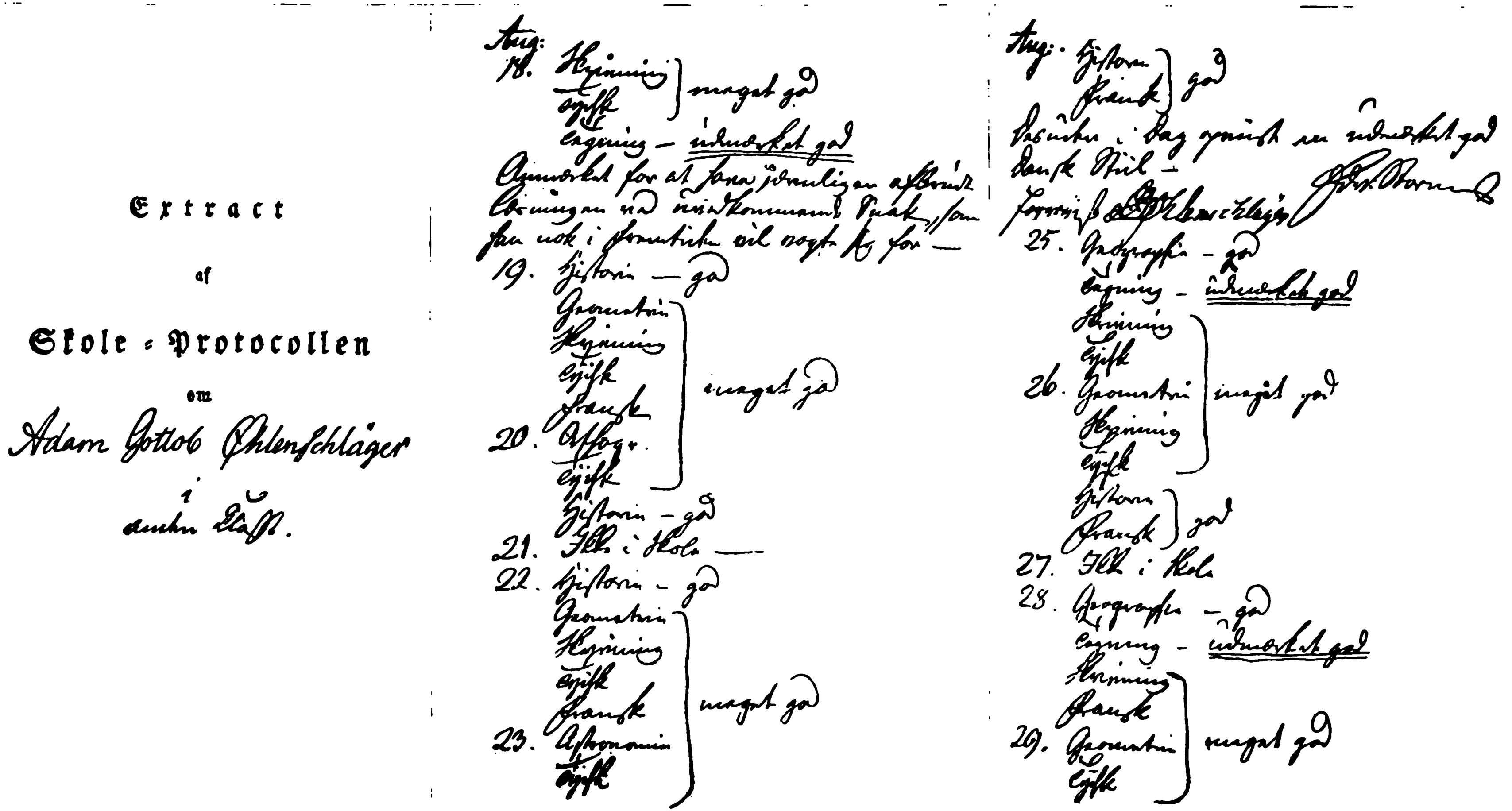
Fuldt saa meget som det brogede Liv ved Sommertid — naar de sirlige Gange i Frederiksberg Have fyldtes af søndagspyntede Kjøbenhavnere — har dog selve de idyllisk-skjønne Omgivelser kunnet indvirke paa den vordende Digter. Søndermarken laa afspærret som en lille, fortryllet Skov, hvortil kun de indviede — og deriblandt Slottets Funktionærer — havde Nøglen. Derinde kom ingen af den travle Sværm fra Hovedstaden. Der var saa stille og ensomt, at man gjærne kunde tro, man var mange Mile borte fra Byen. Men inde i Søndermarken fandtes det norske Hus og Eremithytten og andre mærkelige Grotter og Lysthuse. Som Billedsalen med de græske Guder og Rubens dejlige Billede havde vakt de første Anelser i hans unge Sind om Kunstens Herlighed, saaledes fødtes Sansen for Naturens frie Skjønhed i Søndermarkens Ensomhed.

Men hvad der end spirede op, saa var det ham altsammen ubevidst. Han var Barn og nød, hvad han saâ og oplevede, med Barnets Umiddelbarhed. Han havde det opvakte Sinds Modtagelighed for alle Indtryk, men han grublede ikke over, hvad eller hvorledes han modtog. Med sin Slæde og to Kosteskafter som Styreredskaber rutschede han ved Vintertid ned ad Frederiksberg Bakke, og om Sommeren hørte det ikke til hans ringeste Nydelser at plukke Stikkelsbær paa „Andebakken“ inde i Haven. — Sommerens største Begivenhed var dog den obligate Valfart til Dyrehaven; den foretoges aldrig oftere end én Gang hver Sommer — saaledes som det var brave Borgerfamiliers Skik — men saa gik Rejsen ogsaa med „Holstenskvogn“ ud ad Strandvejen, til nye, betagende Omgivelser, Sundet og Bøgeskoven, og paa Dyrehavsbakken var der Mester Jakel-Teater, Harlekin og Linedansere, og man pakkede Madkurven ud i Græsset og lejrede sig omkring den. Det var en hel Verden af nye Indtryk og Oplevelser. —

Oehlenschläger som Barn.
Efter et Originalmaleri.

Sin første Lærdom modtog Adam Oehlenschläger hos en Enkemadam Bergau, der skildres i „Erindringerne“ som en gammel, gnaven Kone. Hun havde den Vane at banke Børnene i Hovedet med sit Fingerbøl, og undertiden kunde det ogsaa hænde, at hun gav sine Elever et lille Rap med et Stykke Kakkelovnsbrænde, naar hun ikke havde andet ved Haanden. Intet Under derfor, at den lille Adam „misundte Hønsene og Ænderne i Gaarden, som kunde gaa derude i den frie Luft og kagle og snadre uden at blive straffede.“ Ikke længe efter avancerede han op i Degnens Skole, hvor det dog ikke var stort bedre bevendt med den Lærdom, der meddeltes. „Degnens Skole“ søgtes for Størsteparten af Fattigfolks Børn, af hvilke der i den Tid boede mange paa Frederiksberg, idet Forældrene havde Sysselsættelse ved en Fabrik, som ejedes af „Mester Collin“ (Gehejmekonferensraad Collins Fader). Oehlenschläger fortæller i sine „Erindringer“, at det var en Skole for Gadedrenge; de mødte i Pjalter og Træsko og slæbte Snavs og Søle fra Gaden med ind i Skolestuen, der lignede en Svinesti med gammelt Stengulv og Borde og Bænke som i den sletteste Kro. Degnen hed Hr. Wibe, Præceptoren

Extract
af
Skole-Protocollen
om
Adam Gottlob Ohlenschläger
i
anden Classe.

Aug: 18. Regning, Skrift] meget god
Tegning – udmærket god
Anmærket for at have jævnlig en afbrudt Erindring ved nærværende [illegible], som [illegible] i [illegible] vil [illegible] for —
19. Historie — god
Geometrie, Regning, Skrift, Fransk] meget god
20. Affogr., Skrift
Historie – god
21. Ikke i Skole —
22. Historie – god
Geometrie, Regning, Skrift, Fransk] meget god
23. Astronomie, Skrift

Aug. Historie, Fransk] god
Desuden i Dag givet en udmærket god dansk Stil –
Foreviist [illegible] Ohlenschläger [illegible]
25. Geographie – god
Tegning – udmærket god
Regning, Skrift
26. Geometrie, Regning, Skrift] meget god
Historie, Fransk] god
27. Ikke i Skole
28. Geographie – god
Tegning – udmærket god
Regning, Fransk
29. Geometrie, Skrift] meget god

Facsimile af en af Oehlenschlägers Karakterbøger som Elev i Efterslægtselskabets Skole.

Hr. Lassen; i Undervisningstimerne gik de omkring i Slobrok, med Nathue paa Hovedet og lang Kridtpibe i Munden. Undervisningsfagene var Bibelhistorie med Pontoppidans Forklaring, Skrivning og Regning efter Cramers Regnebog. Oehlenschläger og en af hans Skolekammerater, der ogsaa var af bedre Folk, lærte desuden lidt latinsk Grammatik, „men det var kun fint“. Visitatsen besørgedes paa den Tid af selve Biskop Balle, hvem Digteren skildrer som „en elskelig Mand, hvem vi tilbade næsten som en Guddom, der kom ned til os fra Himlen. Hans store Person imponerede, hans Ansigt var fuldt af Værdighed, Mildhed og Begejstring“.

„Degnens Skole“ ydede kun lidet, der kunde glæde en videbegjærlig Dreng; men til Gjengjæld søgte saa den unge Oehlenschläger paa egen Haand at tilfredsstille sin Læselyst. Han læste alt, hvad han kunde faa fat paa. Naar Vejret var godt, fik han Lov til at gaa ind til Byen og hente Bøger fra Lejebiblioteket. Dermed gik Efteraars- og Vinteraftenerne fortræffelig, men det var selvfølgelig en broget og uensartet Læsning, „Robinson Crusoe“ og „Tusind og én Nat“, Rejsebeskrivelser, Æventyr og Romaner, uden nogen Tilegnelse af virkelige Kundskaber. Hos Slotsgartneren laante han imidlertid Mallings „Store og gode Handlinger“, Holbergs Komedier og Ewalds og Wessels Skrifter. „I Ewalds „Rolf Krage“ — siger Digteren i sine „Erindringer“ — „aabnede den nordiske Saga første Gang sine Gravhøje for mig, viste mig sine Askekrukker og fremmanede sine Aander.“

Oehlenschläger skrev sit første Digt, da han var ni Aar gammel. Det var en Morgensalme, der lyder saaledes (med Digterens egen Ortografi):

„Gode Gud jeg dig nu Priser
For den skiønne Morgenstund,
Og den Naade, du beviser
Jeg dig takker med min Mund!

For den Naade, Gud, du giver,
Hvergang jeg staaer fra min Seng;
O Hvor sødt du mig opliver,
Du, min søde Himmel-Ven!

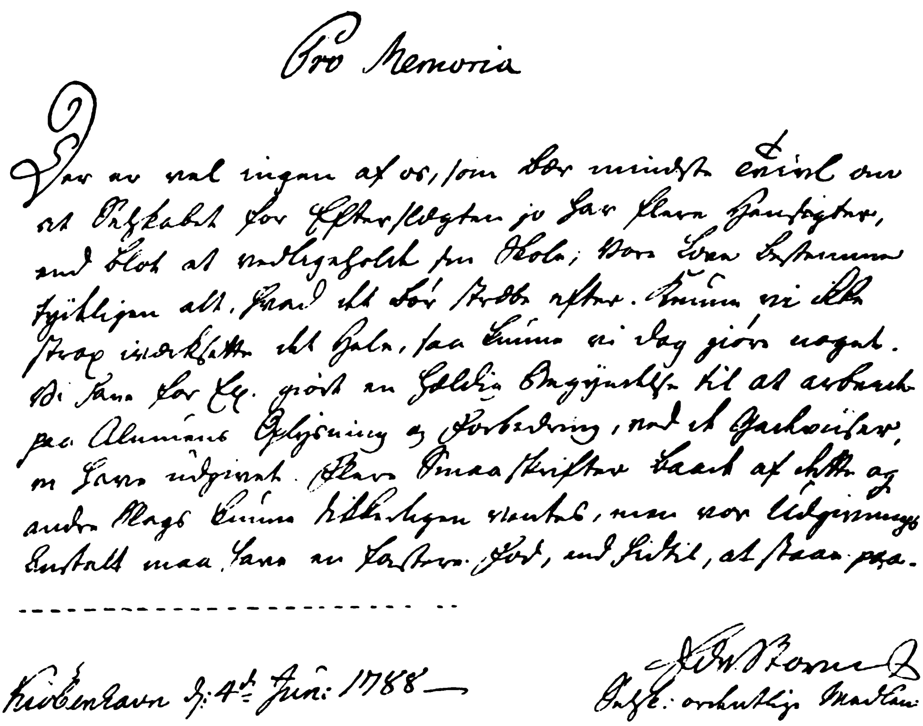
Jeg vil nu min Gierning giøre,
Og mit Arbejd denne Dag.
Gid jeg maae mig vel opføre,
Gode Gud dig til Behag!“

Trods dette tidlige poetiske Forsøg har den unge Adam Gottlob Oehlenschläger dog næppe den Gang tænkt paa, at han skulde blive en navnkundig Digter. Han var et Barn uden nogen Art af for tidlig udviklet Modenhed; hans Væsen var gjennemstrømmet af aandelig og legemlig Sundhed, og kun i hans letbevægelige Indbildningskraft, i den stærke Modtagelighed for alle Indtryk, alvorlige saa vel som muntre, sporedes de slumrende Evner. Han jagede Markmus i Naboens Høstakke og løb om Vinteren paa Skøjter — til en Begyndelse i et Par Træsko, som han havde faaet sin Fader til at kjøbe i samme Øjemed, da han havde set de fattige Drenge i Frederiksberg By hjælpe sig paa denne Maade.

Med Lærdommen gik det stadig smaat fremad, og endnu i sit tolvte Aar maatte den unge Adam, paa Grund af Forældrenes Fattigdom, undvære en ordentlig og planmæssig ledet Undervisning. Der taltes saa smaat om, at han skulde være Kjøbmand; Handelen var jo i de Aar den fordelagtigste af alle Veje, men paa samme Tid fik han rigtignok den daarlige

Trøst af sin Moster, en velstaaende, kjøbenhavnsk Kjøbmandskone, som havde hørt, hvad Talen var om — at „en Kjøbmand uden Penge er som en Viol uden Strenge".

Saa hændte det en Dag, da den tolvaarige Adam Oehlenschläger spadserede i Frederiksberg Have, at han mødte „en lille Mand i en lyseblaa Kjole, med en bredskygget rund Hat, Haaret holdt tilbage med en Krumkam, ligesom Ewald paa Portrætet. De store, blaa Øjne straalede af Kraft og Lune . . ."*). Det var Digteren Edvard Storm, der var Forstander og Lærer ved „Efterslægtselskabets" Skole. Han lagde Mærke til den smukke, kløgtig

Pro Memoria

Kiøbenhavn d. 4de Jun: 1788

Edvard Storms Haandskrift.
Brudstykke af et Brev fra Edv. Storm til „Selskabet for Efterslægten".

udseende Dreng, gav sig i Samtale med ham og fandt saa meget Behag i ham, at han skaffede ham Friplads i den nogle Aar i Forvejen stiftede Skole, der styredes efter nye og sunde Principer. Omtrent samtidig havde den unge Oehlenschläger fundet ogsaa en anden Velynder i en gammel Ven af Moderens Familie, en forstandig og velbegavet Mand, der hed Lange og var Murermester i Kjøbenhavn og Chef for det borgerlige Artilleri. Da han en Gang havde faaet Murerarbejder at besørge paa Frederiksberg Slot, fornyede han ved den Lejlighed Bekjendtskabet med den Oehlenschlägerske Familie, og især fattede han Interesse for Husets unge Søn, der drev saa

*) Oehlenschl.'s „Erindringer" I. Bind, Side 41.

temmelig omkring for Vind og Vove, i hvert Fald uden at lære noget, som kunde betrygge hans Fremtid. Denne Mand talte saa med Edvard Storm, hvad der vel yderligere har bidraget til, at Adam fik den omtalte Friplads i „Efterslægtens“ Skole, noget, som særlig i de Tider maatte kaldes en stor Begunstigelse.

Med Optagelsen i „Efterslægtens“ Skole — i Aaret 1792 — fulgte ogsaa Forandring af Opholdssted. Adam kom i Kost inde i Kjøbenhavn hos en Pakhusforvalter Gosch, der skildres i „Erindringerne“ som en Mand med mere end sædvanlig Dannelse og en fortræffelig Karakter. Efter at Edvard Storm en Tid lang privat havde forberedt sin nye Elev, kom Adam Oehlenschläger ind i Skolens tredie Klasse, hvor han foreløbig udmærkede sig ved i Størrelse at rage et godt Stykke op over alle de andre Drenge i Klassen. Han gik paa den Tid klædt i en grov, mørkegrøn Frakke, og hans Haar hang langt ned ad Nakken, hvad der gav Anledning til, at man gav ham Øgenavnet „Kusken“. Kort efter fik han det tidligere omtalte Kostume, den højrøde Trøje og de grønne Buxer, og det kunde ikke undgaas, at det vakte hans Kammeraters Spot og Latter; men blev de altfor nærgaaende, vankede der Puf og Slag til Gjengjæld. Klagede Drengene saa til Edvard Storm, erklærede denne, at det var Løgn, de kom med; thi han havde nu en Gang sat sig i Hovedet, at den unge Oehlenschläger havde et fromt og blødt Sind, og det havde den vordende Digter utvivlsomt ogsaa, saa længe man lod ham være i Fred; ellers kunde han blive heftig og opbrusende ligesom Faderen.

Som alle opvakte Drenge gav Adam sig selvfølgelig af med „at gjøre Vers“ allerede i sin Skoletid. Strax efter sin Indtrædelse i Skolen skrev han en Vise, hvori han giver en satirisk Karakteristik af hver enkelt Klasse. Visen røber en ikke ringe Lethed i Sprogets Behandling; den begynder saaledes:

„Første Classe Courage har,
Man kan ei komme inden dens Døre,
Førend Dux os i Nakken ta'er,
For ud deraf os igien at føre.
Han vil sig beflitte
De Smaa at udsmitte;
Men Større — de give ham Død og Kritte
Een paa sin Kiæft . . .“

Endnu medens han var i tredie Klasse, udgav han et Blad, som han kaldte „Onsdagsposten“, og i 2den Klasse et nyt Ugeblad „Balder“, som Skolekammeraterne betalte med Grifler. Han prøvede, ikke uden Held, paa at versificere nogle af Æsops Fabler og begyndte at skrive Komedier, der opførtes i den kongelige Spisesal paa Frederiksberg Slot under hans Besøg i Hjemmet ved Foraars- eller Efteraarstid, naar Hoffet ikke opholdt sig derude. De agerende i disse Komedier var Adam selv, hans Søster og en Barndomsven ved Navn Bernt Winckler, der havde været hans Kammerat i Degnens Skole. Men det var altsammen Leg og Morskab, og i disse Drengeaar tænkte han aldrig for Alvor paa at blive Digter.

Skolen passede han flinkt, men udmærkede sig fremfor de andre

Disciple fortrinsvis kun i et enkelt Fag, og det var betegnende nok Dansk, som Edvard Storm selv underviste i; her blev den unge Oehlenschläger anset for den bedste af Eleverne. Ogsaa i Tegning var han mere end almindelig dygtig, og Karakterbogen viser næsten altid „udmærket godt“ i dette Fag. En kort Tid gik han endogsaa paa Kunstakademiet, idet han frekventerede den første Klasse i Frihaandstegning, og skjønt det ikke førte til noget egentligt Resultat, bevarede Oehlenschläger dog langt op i Manddomsaarene sin Færdighed i at tegne. En af de Lærere i „Efterslægtens“ Skole — næst efter Storm — som han særlig sluttede sig til, hed Dichmann og underviste i Historie. Han var en begavet, varmhjærtet Natur, et godt Hoved og Nordmand ligesom Edvard Storm. „Efter-

Frederiksberg Slot.

slægten“ talte i det hele gode Lærerkræfter, og de skulde jo bane Vej for en ny og forbedret Undervisningsmetode. Edvard Storm havde tilmed indført et saa moderne Princip, som at Lærerne ikke maatte straffe Disciplene med Prygl; men al Ting skulde afgjøres ved Karaktergivningen og saa for Resten overlades til Forældrene. Foruden de fast ansatte Lærere holdt forskjellige af Efterslægtselskabets Medlemmer Forelæsninger for de to øverste Klasser. Lektor, senere Konferensraad Saxtorph, holdt Foredrag over Anatomi og Kammersekretær Rosenstand-Goiske om Økonomi og Bjergmandsvidenskab. I det førstnævnte Fag demonstreredes der endogsaa med et veritabelt Barneskelet. —

Paa dette Tidspunkt anede endnu ingen, hvad der laa gjemt som bristefærdig Knop hos den fattige Dreng fra Slotsfuldmægtigboligen paa

Frederiksberg. Den ovenfor omtalte Lærer, Dichmann, holdt af ham som en af sine kjæreste Elever, men ikke desmindre sagde han en Dag til ham: „Bild Dem ikke ind, kjære Oehlenschläger, at De har Geni, fordi De gjør disse Vers! De kan blive en duelig Lærd, en flink Forretningsmand ....

Adam Oehlenschläger bringer Frugter til den syge Digter Edvard Storm.
Efter *Carl Thomsens* Maleri.

men De bliver aldrig en Edvard Storm!" En anden Gang, da Adam i en Privattime hos Dichmann ikke strax forstod et vanskeligt Sted hos en latinsk Forfatter, sagde Dichmann til ham „med en frygtelig Trækken paa Skuldrene": „Ak, jeg ser nok, hvorledes det er fat!" *)

*) Oehlenschlägers „Erindringer", I Bind, Side 58—59.

Denne beklagende Udtalelse tog Adam sig endnu mere nær end den foregaaende Ytring. Det fik endda være, at man ikke holdt ham for noget Geni. Men at han ikke en Gang skulde have Hoved til at studere — være et slettere Hoved end alle de andre! Hvad skulde der saa blive af ham?

Foreløbig blev han i Efterslægtselskabets Skole, indtil kort efter sin Konfirmation, der foregik i Foraaret 1795. Han var nu Dux i øverste Klasse, og baade hans Flid og Opførsel betegnedes som rosværdig. Men hvor udmærket Efterslægtens Skole end var som Opdragelsesanstalt, havde den dog den Begrænsning, at den kun var en Forberedelses- og Realskole, hvorfra man kunde gaa videre enten til Land- og Søkadetakademiet, hvis man vilde være Officer, eller til en lærd Skole, hvis man vilde gaa den studerende Vej. Den unge Oehlenschläger ønskede at komme ind i Borgerdydskolen; men dertil var der ikke Raad, og Friplads — saaledes som i „Efterslægten" — kunde der ikke skaffes. 1794 døde Edvard Storm, til hvem Adam Oehlenschläger i hele sin Skoletid havde været knyttet med den inderligste Hengivenhed. Under hans Sygdom bragte han ham jævnlig Meloner, Ferskner og Vindruer, som den gamle Oehlenschläger skaffede til Veje fra Hofinspektøren ude paa Slottet. I nogen Tid var disse Frugter det eneste, som kunde vederkvæge den syge Digter, og med venlig Tak modtog han de Gaver, som hans unge Ven og Discipel bragte ham. De sidste Dage laa han ude paa Frederiks Hospital, og da det en Dag meddeltes, at Edvard Storm var død, græd saa godt som hver eneste Dreng i Skolen, fra den største til den mindste, over Tabet af den gamle Lærer, der havde været kjærlig og trofast mod dem alle.

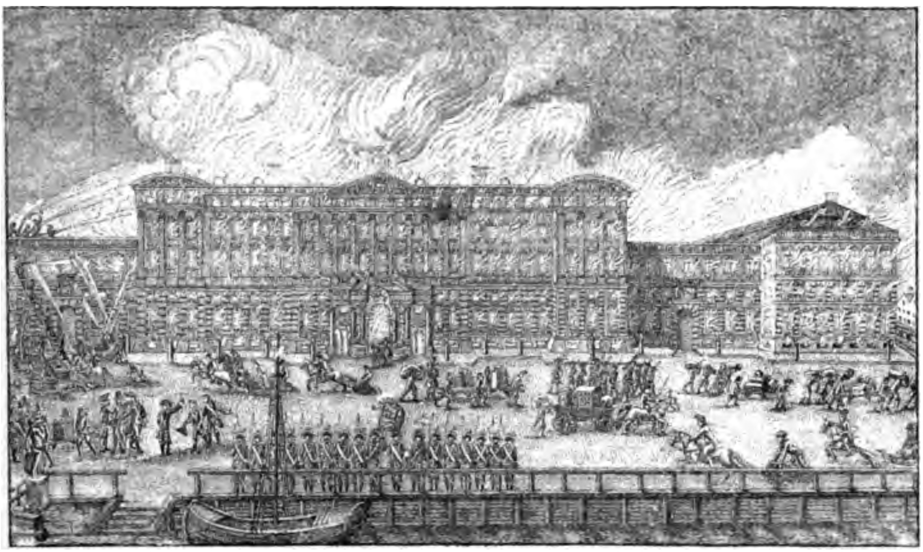
II

Samtidige Begivenheder. — Planer om at blive Kjøbmand. — Ynglingeaarene. — Fortsatte og afbrudte Studeringer. — Teaterlyst og Privatkomedie. — De første Forelskelser. — Debutroller. — Ansættelse som Skuespiller. — Afsked fra Teatret. — Bekjendtskabet med Brødrene Ørsted. — Student.

I sin Barndom havde Adam Oehlenschläger set Grundstenen blive lagt til Frihedsstøtten og overværet Indtoget ved Kronprinsens og Prinsesse Marie Sophie Frederikkes Bryllup. I sine to sidste Skoleaar blev han Vidne til de to store Ildebrande, der overgik Kjøbenhavn. Ved Midvintertid 1794 brændte Christiansborg Slot. I sine „Erindringer" giver Digteren følgende Skildring af denne Begivenhed — som jo skulde gjentage sig knapt hundrede Aar efter:

„Min Fader saâ i Tusmørket ud af Vinduet (fra Frederiksberg Slot): „Hvad er det," raabte han, „staar Maanen op over Christiansborg Slot? Vi have jo ikke Maaneskin!" Snart fik vi at vide, hvad det var, og jeg gik til Byen med min Fader, hvor vi fra Marmorbroen vare Vidner til det frygtelig-skjønne Skuespil. Jeg har aldrig set et saadant Ildhav i mit Liv, hverken før eller siden. Flammen var først indesluttet i Salene; de kostbare

Gardiner brændte i Vinduerne som en Smule tændt Papir. Endelig gjennembrød Luehavet Kobbertaget, smeltede det, og med de dejligste Farver stege de røde, blaa og grønne Luer i Luften. Endnu stod Taarnet som en sort Kæmpe midt i Ilden; længe spottede den uhyre Kæmpekrop de forræderske Ildkys, hvormed Salamanderne slikkede dens Brynje. Endelig vaklede Kæmpen, og med tre forfærdelige Drøn styrtede han ned gjennem alle Stokværk. Fra dette Øjeblik var al Ting kun, som om Helvede havde aabnet sit Svælg; som om Vesuv eller Ætna var plantet hen paa Slotspladsen; og jeg er vis paa, at ej engang hine Bjerge sprede saa megen Ild paa eengang som Murene her i den kulsorte Nat. Da jeg gik hjem med min Fader, var der lyst til Frederiksberg, og endnu vist en Mil borte. Hjemme hos os kunde man tydelig læse i en Bog ved Slotsbranden. En

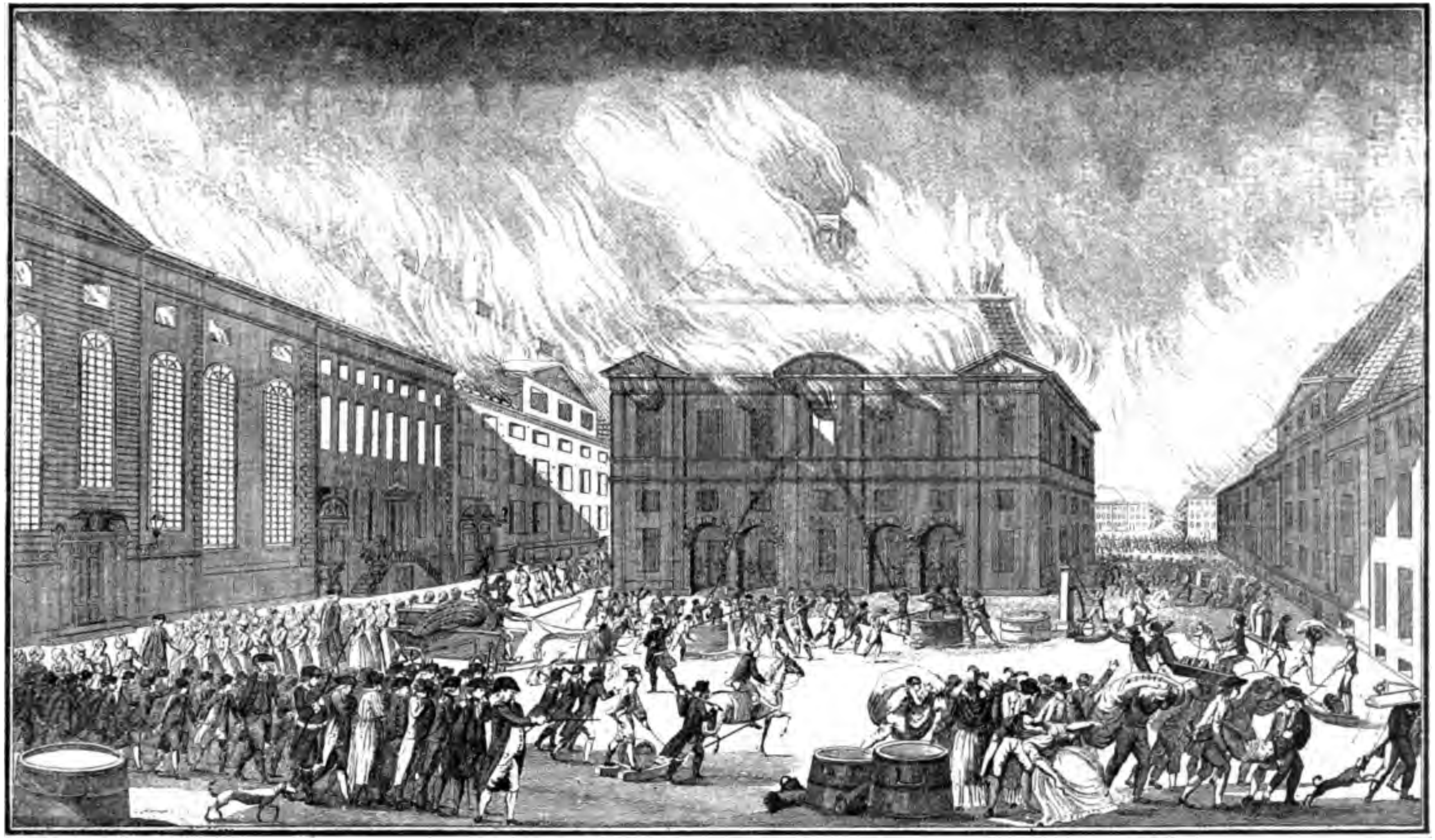

Christiansborg Slots Brand 1794.
Efter et samtidigt Kobberstik.

lang, lysegul Røgstøtte foer med Vinden over Søndermarken, og meget brændt Papir, der var slynget i Luften, faldt først ned der."

Den anden store Ildebrandskatastrofe indtraf Aaret efter og lagde hele Kvarterer af Byen i Aske. Den udbrød om Sommeren, hvad der for saa vidt mildnede Ulykken, som det blev lettere for de husvilde at finde Ly. Der var fattige Familier, som søgte Tilflugt inde i Ruinerne af Christiansborg Slot, hvor et og andet af de store, dybe Vinduesrum, ved Hjælp af nogle Brædder og Mursten, indrettedes til Beboelse for en hel Familie.

Disse Tildragelser havde man paa saa nært Hold, at de vel maatte gjøre Indtryk paa de Mennesker, baade unge og gamle, som oplevede dem. Anderledes derimod med de store Verdensbegivenheder, som foregik i Oehlenschlägers Barndom. „Den gyselige Revolution var imidlertid gaaet for sig, uden at vi Børn følte noget derved," siger Digteren i sine „Erindringer", „og vi hørte heller ikke vore Lærere ytre stor Medlidenhed med

„Forestilling af Branden i Kjøbenhavn, som den viste sig den 6. Juni 1795 om Eftermiddagen, da Stadens civile Arresthuus, Vaisenhuset og Raadhuset tilligemed de omliggende Bygninger stode i Brand; hvor man ligeledes seer Vaisenhuusbørnene med deres Lærere og Fangerne med Vagt at redde sig fra Ilden."

Efter et samtidigt Kobberstik.

Ludvig den Sextende og Dronning Marie Antoinette." I den lange Afstand fra Ulykken lagde man ikke Mærke til Forskjellen mellem Revolutionens første Tid og det paafølgende Rædselsherredømme; man betragtede Kongen og Dronningen af Frankrig som Personer, der havde sveget Konstitutionen og spillede under Dække med Frankrigs Fjender, og dette svækkede Medynken med det ulykkelige Kongepars Skæbne. „Derfor kunde selv den ædle Edvard Storm komme rolig ind den Dag, Aviserne bragte Efterretningen om Kong Ludvigs Henrettelse og sige (naturligvis aldeles uden Spot, kun i et vist stille Lune): „De kaldte ham Ludvig Capet, nu er det Ludvig Caput"*).

Kort Tid efter Konfirmationen kom Adam Oehlenschläger ud af Efterslægtselskabets Skole. Om de Kundskaber, han havde tilegnet sig, siger han selv: „Jeg kunde Historie, Geografi og mit Modersmaal meget godt, jeg skrev en smuk Haand, jeg kunde tegne ret smukt, ogsaa Geometri og Trigonometri havde jeg lært. Tysk forstod jeg godt, men kunde endnu ikke skrive en Linie rigtig; med det Franske gik det middelmaadigt. Med nogle Videnskaber, Physik, Chemi, Anatomi og Økonomi, havde jeg gjort et overfladisk Bekjendtskab; jeg regnede slet. Noget latinsk Grammatik vidste jeg, og kunde tyde en let Autor."

Nu blev der atter Tale om, at han skulde være Kjøbmand. Men Penge var der ikke at bygge paa, ikke heller den ringeste Lyst til Standen, og med de Kundskaber, som fortrinsvis var vigtige for en Kjøbmand, som f. Ex. Engelsk og Regning, stod det yderst slet til. Der blev ikke desmindre gjort et Forsøg paa at skaffe ham en Plads paa et Kjøbmandskontor, men det strandede strax i Fødslen, og omsider gav den gamle Oehlenschläger sit Samtykke til, at Sønnen maatte fortsætte sine Studeringer for at kunne tage Examen Artium. Ude paa Frederiksberg var der en Hofgartner, som holdt Huslærer til sine Børn; den samme Lærer gik ind paa at give Adam Oehlenschläger en Times Undervisning hver Dag, og saaledes haabede den tilkommende Digter at kunne tage sin Studenterexamen i Løbet af to Aar.

Foruden Lysten til at studere var der ogsaa en anden Tilbøjelighed, som var bleven mere og mere vaagen hos ham. Allerede da han var Dreng, havde Teatret staaet for hans levende Indbildningskraft med alle de Tillokkelser, som Scenens magiske og hemmelighedsfulde Verden øver paa ethvert livligt og fantasifuldt Gemyt. Medens han gik i Skole, havde han jo digtet den ene Komedie efter den anden, og selv optraadt deri, og ingen større Glæde kjendte han, end naar han var bleven den lykkelige Ejer af en Parterrebillet. Det første Stykke, han nogensinde saâ paa Teatret, var Goldonis 3 Akts Syngespil „De forliebte Haandværksfolk", hvis komiske Karakterer og Situationer i Forening med den skjønne Musik og den poetiske Understrøm i Skildringen af Haandværkernes Liv hensatte ham „som i Paradis". Men ikke mindre ivrig var han for selv at optræde. Han besøgte undertiden Digteren Bødtchers Forældre, og i deres Hus blev

*) Oehlenschlägers „Erindringer" I Bind, Side 71—72.

der indrettet et Teater, hvortil de unge Mennesker selv malede Dekorationerne, og hvor man opførte „Den politiske Kandestøber“ og „Jeppe paa Bjerget“ — i begge Stykker spillede Oehlenschläger Titelrollen — samt Scener af Ewalds „Balders Død“, hvori Oehlenschläger optraadte som Balder og Bødtchers Søster som Nanna. Ogsaa i Instruktør Schwarz's Hjem deltog han en Gang, som ungt, sextenaarigt Menneske, i en Privatkomedie. Der opførtes et Stykke, som hed „Slaven i Tunis“, og Oehlenschläger høstede megen Roes af selve den udmærkede Skuespiller Schwarz for sin Udførelse af Hovedrollen.

Denne Anerkjendelse fra en saa kompetent Side var jo vel skikket til yderligere at opflamme hans Teaterlyst, og saa kom der ovenikjøbet endnu et Moment, som øvede sin Indflydelse i samme Retning: et Moment af erotisk Natur.

Skuespilhuset i Kjøbenhavn ved Aar 1800.
Efter et Litografi.

Han var bleven Yngling, og med denne Alder udvikledes ganske naturligt — som han selv kalder det — „Sansen og Følelsen for det skjønne Kvindelige“. Han begyndte med at sværme for de skjønne Italienerinder i Billedsamlingen paa Frederiksberg Slot, men da han i Længden fandt det altfor flovt at forelske sig i Billedet af en Dame, der var død „for i det mindste et halvt hundrede Aar siden“, og han tilmed havde hørt — selv om det var blevet sagt for Spøg — „at en Skuespillerinde havde alle Folk Lov til at forelske sig i“, saa kastede han sin første Kjærlighed paa den unge, smukke Marie Smidth (den senere Mad. Heger), der just i de Dage under almindeligt Bifald udførte Titelrollen i Samsøes Skuespil „Dyveke“. Aaret efter, 1797, giftede hun sig med Steffen Heger (Oehlenschlägers tilkommende Svoger, hvem han dog den Gang slet ikke kjendte), der nærmest af Kjærlighed til den unge Skuespillerinde havde ladet sig føre ind paa den dramatiske

Bane. Det synes imidlertid ikke, som om Adam Oehlenschläger tog sig Tabet af den elskede synderlig nær; i hvert Fald trøstede han sig snart, og hans næste Forelskelse faldt paa en ung Pige, Eline Bech, Datter af en Skuespiller, der havde gjort Bekjendtskab med den Oehlenschlägerske Familie. Fra først af spillede den unge, endnu ikke konfirmerede Pige Privatkomedie ude hos Slotsforvalterfuldmægtigen paa Frederiksberg sammen med Husets unge Mennesker, men for hendes Vedkommende blev Legen snart til Alvor. Hun debuterede i Foraaret 1797 med stort Held i en af Kotzebues Komedier, „Indianerne i England", og blev antaget som Skuespillerinde.

Digteren kalder Gjenstanden for sin ungdommelige Kjærlighed „en uskyldig og sædelig Philine" og beskriver hende som en yndig Blondine, fuld af elskværdig Skalkagtighed og Ynde. Skjønt han selv kjendetegner sin Følelse for hende som „en munter Forgabelse", bidrog den maaske dog

Vandfaldet i Frederiksberg Have.
Tegnet og stukket af *S. H. Petersen.*

til at modne hans Beslutning om at følge Eline Bechs Exempel og gaa til Teatret ligesom hun.

Der var heller ikke stort at betænke sig paa. Med Privattimerne hos Hofgartnerens Huslærer, den gamle Hr. Højgaard, havde der ikke været videre Fremgang, og det lod til at have langvarige Udsigter med Examen Artium. Undervisningen ydedes kun i en enkelt Morgentime og paa en pedantisk og kjedsommelig Maade; Resten af Dagen tilbragte den syttenaarige Oehlenschläger med at spadsere i Haven og Søndermarken — han boede nu igjen ude hos Forældrene — eller med forskjellig Slags Morskabslæsning, hvorved han dog tilegnede sig endel Kjendskab til Skjønliteratur. Men han betragtede det selv som „et Dagdriveri" og følte oprigtig Ruelse over sin Lediggang. Desuden indsaa han klart nok, at saaledes som det nu gik med den yderst knappe og tarvelige Undervisning, vilde han aldrig naa at blive Student. Saa var endelig hans Vaklen forbi: han erklærede,

at han vilde gaa til Teatret, og dertil fik han uden Indvendinger sin Faders Samtykke.

Paa den Tid var Digterne Baggesen og Thaarup Teaterdirektører. Repertoiret bestod for en stor Del af Kotzebues og Ifflands Komedier; men ogsaa „Kjærlighed uden Strømper“ gik over Scenen i de Dage, endvidere P. A. Heibergs „Chinafarerne“ og „Indtoget“, Falsens „Dragedukken“, Olufsens 5 Akts Komedie „Gulddaasen“ og Thaarups „Høstgildet“, der var skrevet som Festspil i Anledning af Kronprinsens Bryllup. Af fremmede Arbejder opførtes Sheridans „Bagtalelsens Skole“, Goldsmiths „Fejltagelserne“, Lessings „Minna von Barnhelm“ og „Emilia Galotti“ og Molierès „Den indbildt Syge“ og „Den gjerrige“. Teatret havde ypperlige Kunstnere i Rosing og Frydendal, Gielstrup, Schwarz og Knudsen.

Michael Rosing.
Malet af *Juel*, stukket af *M. Haas*.

Oehlenschläger blev præsenteret for Overhofmarskallen, Kammerherre Hauch, der 1797 var Teatrets Overdirektør og afløstes af Kammerherre Waltersdorff ved Begyndelsen af den følgende Sæson. Hauch gjorde den unge Aspirant opmærksom paa, at han havde „altfor røde Hænder og derfor maatte gaa med Handsker“. Derhos var det først og fremmest nødvendigt, at han lærte at danse og at fægte, henholdsvis af Danselæreren Hr. Dahlén og Fægtemesteren Hr. Ems, og Michael Rosing skulde han faa til Instruktør.

Dermed begyndte Adam Oehlenschlägers kortvarige Teaterliv. Han lærte Teatret at kjende paa Vrangen, som han selv siger, og hvad han ingenlunde var utilfreds med. Sikkert kom det praktiske Kjendskab til Skuepladsen ham senere til gode som dramatisk Digter. Han gik nu paa Syngeskolen, og samtidig maatte han tage Del i Kortjenesten, og her „svømmede han i Musik“ af Grétry, Schulz og Kuntzen, Paesiello og Cimarosa.

Den 15de December 1797 debuterede Adam Oehlenschläger i Titelrollen i „Fændriken“, en Komedie i 3 Akter af Schrøder, en af de Forfattere, der tillige med Kotzebue og Iffland stadig holdtes paa Repertoiret. Hans næste Debutrolle var Løjtnanten i Todes Komedie „Søofficererne“; Aaret efter optraadte han som Torben Oxe i Samsøes „Dyveke“ og senere som Løjtnant Cederstrøm i Kotzebues „Armod og Højmodighed“. Det var allesammen Roller i Elskerfaget, som hans Lærer, Michael Rosing, havde valgt for ham, men det lykkedes ham ikke at yde noget af Betydning, og han følte det selv. Han var imidlertid bleven ansat som Skuespiller, rigtignok kun med en aarlig Gage paa 120 Rdl., og han befandt sig vel i Kredsen

af de nye Venner, han havde vundet sig blandt Teatrets Kunstnere, med hvem han gjerne mødtes til et muntert Lag; men paa samme Tid følte han, at det virkelige Kald til at blive Skuespiller manglede ham, og efter en Kontrovers med Direktionen — i Anledning af en Reprimande, han havde modtaget for en ubetydelig Tjenesteforseelse — søgte han sin Afsked i et Brev, der var affattet i følgende, ikke synderlig ærbødige Vendinger:

„Grunde have bevæget mig til at forlade Teatret. Den første og sidste Godhed, Direktionen viser mig, er, jo før jo hellere at skaffe mig min Afsked."

Den 8de November 1799 optraadte han sidste Gang, som Sekretæren i Ifflands Skuespil „Myndlingerne", og de første Dage i Aaret 1800 var hans Afskedsbegjæring bevilliget.

Han stod nu ved et betydningsfuldt Vendepunkt. „Manden med de skjulte Talenter" havde hans Kammerater ved Teatret vel halvvejs spottende kaldt ham, især efter at K. L. Rahbek en Aften i „Dreiers Klub" havde drukket Dus med den purunge Skuespiller, og det paa samme Tid var kommet for Dagen, at han dyrkede Poesiens Kunst. I Rahbeks Maanedsskrift „Minerva" havde han i Februar 1799 faaet optaget, anonymt, en versificeret, komisk Fortælling: „Fanden tog ham", i Wessel-Baggesensk Stil, og i „Den danske Tilskuer" for December samme Aar fandtes der, med hans Navn under, et Bidrag med Titlen: „Visdom, Kjærlighed og Venskab, helliget min Ven K . . .", ligeledes i den ældre Tids Smag og i allegorisk Stil.*)

Ungdomsportræt af H. C. Ørsted.

Det var hans første Skridt paa Digterbanen, men de var famlende og usikre ligesom alt, hvad han hidtil havde foretaget sig. Og det er ikke godt at vide, hvor længe endnu han vilde have famlet efter sit Maal trods alt det kjække og livsfriske, der laa i hans Personlighed, dersom ikke Stødet til at finde sig selv og den rigtige Vej var kommet som ved et Tilfælde udefra.

Oehlenschläger var kommen i Kost hos en skikkelig og velstaaende Farverenke paa Vestergade, og her gjorde han Bekjendtskab med to unge Paarørende af Farverenken, et Par Apotekersønner fra Langeland, der var komne til Kjøbenhavn for at studere. Og disse to langelandske Apotekersønner var ingen ringere end Brødrene Anders Sandøe og Hans

*) Kr. Arentzen: „Baggesen og Oehlenschläger", I Bind.

Christian Ørsted; „... for alle Medstuderende straalede de som Dioskurer, og selv ældre Lærde mærkede snart, hvad der boede i dem."

Det varede ikke længe, før Oehlenschläger havde sluttet et inderligt Venskab med de to ligesaa beskedne som rigt begavede unge Mænd. „Nu besøgte jeg dem ofte paa Ehlers Collegium," fortæller Digteren i sine „Erindringer" — „og hvor forskjellig var denne Omgivning fra min forrige. Det var ikke det lystige Frederiksberg, den lystige Efterslægt, det lystige Theater ... Som i en dunkel Munkecelle sadde Ørstederne her alvorlige, tause og studerede! — Her gik mig først ret et Lys op om, hvad det vil sige: med Anstrængelse at arbejde for Alvor af Kjærlighed til Videnskaben. Da greb mig en dyb, smeltende Følelse! Jeg havde en indvortes stærk Fornemmelse om, at jeg ogsaa var skabt til en ægte Musasøn. Og nu drev jeg omkring og blev Ingenting! Rosing var vel overbevist om, at jeg kunde bringe det vidt som Skuespiller; men de fleste Andre ikke, jeg fandt ingen Opmuntring; der kom mig ingen af mine Foresatte venligt imøde. Og desuden — om ogsaa alt var lykkedes — jeg var allerede ked af dette Levnet, af denne Kunst, der er afhængig af saa meget Fremmed ... Men hvad skulde jeg begynde paa? Med Studeringerne troede jeg, det var forsilde. Jeg indsluttede min Fortvivlelse i min egen Barm, ikke engang mine Venner Ørstederne betroede jeg min Sorg. Hans Christian var Bibliotekar paa Collegiet, der havde en smuk, stor Bogsamling i den store Sal ligeoverfor Auditoriet ... I dette Bibliotek stod jeg engang ene og anstillede sørgelige Betragtninger. Jeg stirrede paa de mange Bind, især paa de gamle Folianter, som Skatte, der evig vare tillukkede for mig. Taarerne strømmede ned ad mine Kinder. I denne Tilstand fandt den ædle Hans Christian mig, trøstede mig og forsikrede mig, at det slet ikke var for silde at studere, dersom jeg selv vilde det ..." *)

Begge Brødrene, Hans Christian og Anders Sandøe Ørsted, hjalp nu Oehlenschläger, efter at han havde forladt Teatret, med at tage fat igjen paa Studeringerne, og henved en og tyve Aar gammel blev han privat indskrevet som Student (den saakaldte „Kakkelovnsexamen").

III

Læsning og Yndlingsforfattere. — Voxende Produktionslyst. — Første Digtninge. — Doktorgildet hos Brødrene Ørsted. — Moderens Død. — Christiane Heger. — Forelskelse og Forlovelse. — Besvarelse af Universitetets Prisspørgsmaal. — Første Gang Baggesen og Oehlenschläger. — Afskedsfesten i Dreiers Klub. — Slaget paa Rheden. — Henrik Steffens. — „Guldhornene". — Digte 1803.

Hvorledes var nu Digterens aandelige Fysiognomi i disse første Ungdomsaar? En blød, følsom, sværmerisk Natur — opfostret i en Tid, der

---

*) Oehlenschl.'s „Erindringer" I Bind, Side 137.

havde udpræget Hang til det „følsomme“ — men dog tillige kjæk og ilter, fuld af Fantasi og gjærende Kræfter, der stærkere og stærkere kom til Syne. Først var Lafontaine den unge Oehlenschlägers Yndlingsdigter, og det endogsaa i saa høj Grad, at han fik Taarer i Øjnene, da J. P. Mynster, den senere Biskop, en Aften i Dreiers Klub angreb den tyske Romanforfatter. Men Lafontaine afløstes af Goethe og Schiller, af hvilke særlig den førstnævnte i hine Dage ansaas for at være en yderst farlig Skribent, som unge Mennesker kun med Varsomhed burde læse. Havde man ikke fundet sig forpligtet til at forbyde Oversættelsen af „Werthers Leiden“! Oehlenschläger havde hørt Godtfolk sige, at Goethe var en umoralsk Forfatter, en overspændt Sværmer, der forførte unge Mennesker til at skyde sig en Kugle for Panden! Sander — Forfatteren til Sørgespillet „Niels Ebbesen“ — nævnede ham „med en Slags Rædsel, som en Mand med vilde, stolte Lidenskaber, der havde misbrugt sit skjønne Geni.“ Den danske Digter laante ikke desmindre sin unge Fælle nogle af Goethes Værker, rigtignok med stor Forsigtighed og med faderlige Advarsler, som om det havde været Krudt og Kugler eller farlige Medikamenter. Og Oehlenschlæger kastede sig ivrig baade over „Werthers Leiden“ og „Gøtz von Berlichingen“. O. H. Mynster (Broderen til den senere Biskop og ligeledes en af Omgangsfællerne i Dreiers Klub) henledte hans Opmærksomhed paa en anden tysk Berømthed: Jean Paul (Johann Paul Friedrich Richter), der kom til at staa hans Hjærte endnu nærmere; thi han fandt her, hvad han længtes efter: „. . . et uendeligt Digterhav, hvor min Aand kunde vugge og tumle sig, i Ahnelse, Vemod og Længsel, i Lune og Overgivenhed . . .“ Tidligere havde han læst Schillers „Røverne“, „Fiesco“, „Don Carlos“ og „Kabale og Kjærlighed“, og saa begejstret modtagelig som han var, fyldte det hans Øjne med Taarer og hans Bryst med store Anelser.

Af
Knud Lyne Rahbek,
forhen Professor ved Kiøbenhavns Universitet.

Kiøbenhavn.
Trykt og forlagt af Directeur Joh. Fr. Schultz,
Kongelig og Universitets-Bogtrykker.

Facsimile af Titelbladet til
K. L. Rahbeks Nytaarsgave „Charis“, 1800.

Samtidig blev hans egen Produktion mere og mere frugtbar. Stoffet var der og Trangen til at skabe; det var kun Formen og fremfor alt Frigjørelsen, der endnu manglede. Den unge Oehlenschläger studerede møjsommelig Jura, ikke af Interesse for Studiet, men fordi han følte, at han var skabt til at være „en ægte Musasøn“, og da han endnu ikke havde

fuld Klarhed over, hvilken af Muserne han skulde tjene, syntes det ham i alt Fald et smukt Maal, at blive en dygtig og anset Advokat, saaledes som hans trofaste Venner, Brødrene Ørsted, havde tilskyndet ham til. — Men der kom ikke mere Fart i det juridiske end tidligere i Artiumsstudiet. Poesien var den store Magt, som drog ham; han skrev komiske Fortællinger og borgerlige Lystspil mellem hinanden og gjorde sine første Forsøg i den lyrisk-episke Genre med Motiver fra det gamle Norden.

Et saadant Forsøg er den oldnordiske Ballade, som under Titlen „Sverting“ er trykt anonymt i Maanedsskriftet „Minerva“ (1799). Digtet har særlig Interesse, fordi Valget af Emne giver et af de første Fingerpeg om Hakon Jarls og Vaulundurs Sagas Digter. Tonen er delvis anslaaet:

„Paa Norriges Klippe staaer Asathor
med lynsvangre Miølner i Haand.
Han Meigingarder om Lenderne snoer
med stærke og smidige Baand.
De stride i Dalen med frygteligt Skrig,
men glad han beskuer de blødende Liig.
„Frem!“ tordner den stridbare Gud,
og Kæmperne lyde hans Bud.

Ung Sverting han strider saa gram og kjæk,
til Odin han sender de Mænd.
Hans Løfting den hviner, og dødelig Skræk
indjages de Helte for den.
Han svinger sit Glavind mod sortnende Skye,
men feige de Fiender til Biergene flye.
Nu nedsmiler Solen saa skjøn,
og Sverting er Seierens Søn.

Ung Sverting af Vintre kun nitten saae,
men syv Gange Fienden han jog.
Kong Hagbarth hans Fader var gammel og graae,
men Sønnen for Faderen slog.
Den Gamle nu vaklede Sverting imod,
de zittrende Taarer i Øjnene stod.
Han trykte sin Søn til sit Bryst,
og døde i Asernes Lyst . . .“

Digtet fortæller saa, hvorledes ung Sverting manes af sin Faders Aand til at ruste sig mod Kong Halfdan, og Sverting drager mandelig i Striden og overvinder Halfdan. Forgæves gaar Kong Halfdans Datter, den yndige Jomfru Ingerlid i Forbøn for sin Fader; Sverting dræber Kongen, og siden hen træffer han Ingerlid og bejler til hende. Men hun har svoret at hævne sin Faders Død, som Sverting hævnede Kong Hagbarths; som Svar paa hans Elskovsord støder hun Sværdet i hans Bryst og siden i sit eget, for at de kunne mødes hos Freja.

Digteren er her inde paa sit eget Felt, men Behandlingen er endnu væsentlig præget af den gamle Tids Stil, hvor Maanen, snart sørgende og „rød som et Blod“, eller smilende mildt „gjennem løvfulde Gren“, hører uundgaaeligt med til Stemningen ligesom Aanden, der „stiger af Gravhøien op, omstraalet af dødblege Skimt og Stiernernes zittrende Glimt.“

Endnu mere bundet af de gamle Former er den unge Digter i et poetisk Bidrag, „Melodiens Almagt“, som han yder til K. L. Rahbeks Nytaarsgave „*Charis*“ for 1800. Her træffer man alle de Termini, som tilhørte det foregaaende Aarhundredes Poesi: Følelse og Dyd, Venskab og Borgersind, ogsaa Frihedssværmeriet paa Afstand:

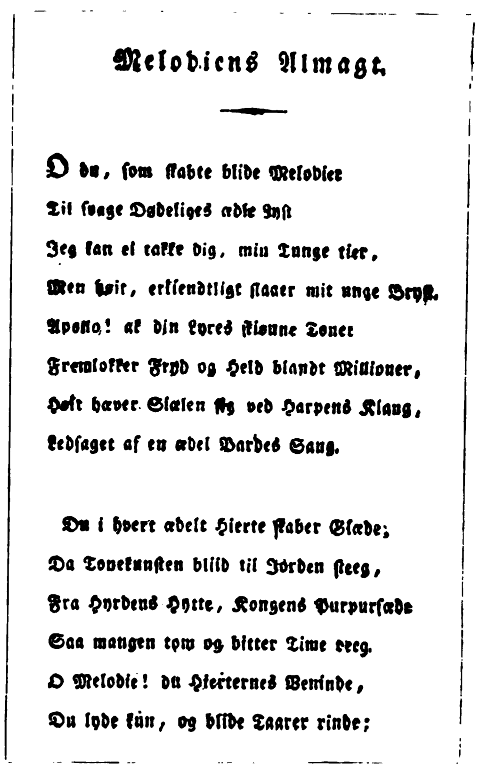
„Forfærdet blegnende Tyranner vige,
Marseillerhymnen vandt de franske Krige,
Og Frihedshymner evig vinde vil,
Saalænge Mod og Frihedsaand er til.“

De fire Linier ere endogsaa fremhævede i Digtet, og forøvrigt vrimler det med Billeder som:

„Fælt hvisked Bækken gjennem døde Egne,
Og skræksomt Stille hersked allevegne . . .“

Digtet slutter med følgende Strofe til Melodiens Pris:

„Du fjerner Hjærtet høit fra Jordens Laster,
Og over Kummer yndigt Dække kaster,
Du danner Siælen ædel, stor, og varm;
O ton bestandig Dyd i Svages Barm.“

Melodiens Almagt.

O du, som skabte blide Melodier
Til svage Dødeliges ædle Lyst
Jeg kan ei takke dig, min Tunge tier,
Men høit, erkiendtligt slaaer mit unge Bryst.
Apollo! af din Lyres skiønne Toner
Fremlokker Fryd og Held blandt Millioner,
Høit hæver Siælen sig ved Harpens Klang,
Ledsaget af en ædel Bardes Sang.

Du i hvert ædelt Hierte skaber Glæde;
Da Tonekunsten bliid til Jorden steeg,
Fra Hyrdens Hytte, Kongens Purpursæde
Saa mangen tom og bitter Time veeg.
O Melodie! du Hierternes Veninde,
Du lyde kun, og blide Taarer rinde;

Brudstykke af Oehlenschlägers Digt i „Charis“, 1800.
(Facsimile i Originalsidens Størrelse).

Men bag ved den traditionelle Stil gjemte sig Selvfølelsen og den gjærende Digteruro, som let kunde vækkes til Udbrud, saaledes som det skete ved Doktorgildet hos Brødrene Ørsted. Fysikeren Hans Christian havde taget Doktorgraden, og denne Begivenhed celebreredes med en lille Festlighed. Der sad de omkring Bordet ved Punschebollen, endel ældre og yngre Videnskabsmænd, og talede om forskjellige lærde Sager, medens den unge Oehlenschläger, i trykkende Bevidsthed om sin mangelfulde Viden, sad tavs i en Krog, tømte stundom sit Glas og fyldte de andres. Omsider kom Digtekunsten paa Bane, og der var en af Selskabet, som ytrede sin Medlidenhed med, at den danske Digtekunst var sunket saa overordentlig siden Ewalds Dage. — „Ved disse Ord“, fortæller Oehlenschläger i sine „Erindringer“, „vinder jeg i Aand og Ild, staaer hurtig op, gaaer midt ind i den store Kreds, seer dem alle dristigt og stolt i Øjnene, og idet jeg slaaer i Bordet med knyttet Haand, raaber jeg: „Ja, det er sandt, den er sjunken, men den skal Fanden gale mig rejse sig igjen!“

Og ingen lo af ham, den purunge Mand, som hidtil kun havde ladet

nogle Smaating trykke i Rahbeks Uge- og Maanedsskrifter eller i Laurits Kruses „Tidsskrift for Almenlæsning“. Skamfuld over sin Dristighed listede han igjen hen i Krogen, men hans Venner, Ørstederne, ansaa hans Ord for en Spaadom — og de fik jo Ret.

1800 var i det hele et begivenhedsrigt Aar for Adam Oehlenschläger. I Maj Maaned døde hans Moder, hvem han havde følt sig varmt og inderligt knyttet til ogsaa i de sidste Aar af hendes Liv, da hendes Sind mere og mere formørkedes af et overspændt, religiøst Sværmeri. Faa Dage efter hendes Død skrev han det smukke Digt: „Paa min Moders Grav“.

Dagligstuen i Bakkehuset.
(Efter en Tegning af *Chr. Hetsch*).

Kort Tid iforvejen havde han faaet sin Gang hos Rahbeks ude i Bakkehuset, og her gjorde han Bekjendtskab med sin tilkommende Hustru, Fru Kammas yngre Søster, Christiane Heger, Datter af Overretsassessor, Justitsraad, senere Etats- og Konferentsraad Heger. Hun skildres af Digteren som en meget smuk syttenaars Pige, en ægte nordisk Type, sund og kraftig, med store, blaa Øjne, snehvid Hud, Rosenkinder og et askeblond Haar, saa langt, at naar hun lod det falde ned, kunde hun ganske skjule sig deri. I Temperament var hun ikke sin Bejler helt ulig; thi hun havde noget baade af hans bløde og af hans ildfulde Natur — dog maaske mest af den sidste, hvad der vel ogsaa bevirkede, at det nu og da kunde komme til smaa, heftige Scener mellem de unge Forlovede, hvor øm og trofast deres Kjærlighed end var.

Hos Faderen, Assessor Heger, en kraftig og ejendommelig Personlighed, havde den fattige, juridiske Student uden Omsvøb faaet Ja, da han — næppe uden Hjærtebanken — anholdt om Datterens Haand og pligtskyldig fortalte, at han var i Færd med at studere Jura for at blive Advokat. Efter den rask indgaaede Forlovelse var der jo dobbelt Aarsag til at tage ihærdig fat paa Brødstudiet; men Vejen var nu en Gang anderledes bestemt af Stjærnerne, og der kom en ny Anledning til Distraktion. I det samme Aar, 1800, blev der af Universitetet opgivet det æstetiske Prisspørgsmaal: „Var det gavnligt for Nordens skjønne Literatur, om den gamle nordiske Mythologi blev indført og almindelig antaget i Stedet for den græske". — Det var en udmærket tidssvarende Opgave, og Oehlenschläger, der med særlig Forkjærlighed havde studeret gammel nordisk Literatur og nordisk Gudelære, følte sig ivrig tilskyndet til at indsende en Besvarelse. Han skrev en Afhandling, hvori han svarede bekræftende paa Spørgsmaalet og fremhævede den nordiske Gudelæres betydningsfulde Karakter og dens mange Skjønheder, der endnu ikke vare tagne tilstrækkelig i Brug af Digtekunsten.

Oehlenschläger fik ganske vist ikke Universitetets Guldmedaille for sin Afhandling; han maatte nøjes med Accessit. Men Afhandlingen var jo som et Slags Program, en Bebudelse af det, der skulde blive Hovedhjørnestenen i Oehlenschlägers Digtning, ligesom den giver adskillige Vink om de æstetiske Anskuelser og Love, som Digteren vedkjendte sig, og som han selv senere hen fulgte under Udarbejdelsen af Tragedierne. Den historiske Kolorit baade i Skildringen af Tid og Karakterer var ham noget underordnet. Det ophøjede og rørende, det almenmenneskelige baade i Godt og Ondt, og fremfor alt den poetiske Skjønhed var for ham Digtekunstens væsentlige Maal. Efter dette Synspunkt maatte det være berettiget at lægge mildere Toner og Følelser ind selv i Skildringen af Oldtidens vilde Hedningeliv, og ud fra en saadan Betragtning er jo ogsaa *„Palnatoke"* og *„Hakon Jarl"* digtede.

Aaret 1800 løb ikke til Ende uden at bringe endnu en Tildragelse af Betydning for den unge Digter. Den danske Literaturs Proteus, Jens Baggesen, havde atter besluttet at forlade Danmark. Han havde faaet Rejsetilladelse for et Par Aar med Bibeholdelse af sin Gage som Teaterdirektør, men man mente, at han vilde blive borte for bestandig. Han var dybt utilfreds med alle Forhold herhjemme. „Literaturen kvæles, Publikum er for lille, Landet forarmet" . . ., skriver han til en af sine Venner, og nu vilde han atter bryde op og drage til Paris med Hustru og Børn; han havde tilmed sagt, at han i Fremtiden ikke mere vilde skrive noget paa Dansk. — Alt dette bedrøvede os, hans unge Beundrere, siger Oehl. i sine „Erindringer". „Det var en skjøn Aands altfor tidlige nationale Død, vi havde at beklage." — Bekjendtskabet mellem Oehlenschläger og Baggesen havde hidtil indskrænket sig til, at Oehl. jævnlig havde set Baggesen, i hans Egenskab af administrerende Direktør, færdes paa Teatret i sin store, gule Kasseking. Men han havde ikke villet nærme sig ham, fordi han følte Afstanden mellem dem for stor og frygtede for, at den ældre, allerede

berømte Digter skulde gjøre sig kostbar. Oppe paa Teatret løb han „ligesom paa Dækket i Havsnød en Skipper, der ikke selv forstaar Navigationen, men maa lade de Næstkommanderende raade“. Oehl. fortæller videre i sine „Erindringer“, at alt, hvad han forøvrigt mindes fra Baggesens Direktørtid, er, at Digteren i Ryggen paa sin Kavaj havde en stor Plet, der var brændt med et Strygejærn, og at en Skuespillerinde, der var mere anset for sin Huslighed end for sit Talent, og som altid gik med Synaal og Traad i Lommen, „en Aften standsede ham i Foyeren for at sammensye en Rift, der altfor langt fortsatte Splitten bag i Kavajen, under hvilken Operation Baggesen forholdt sig meget høflig, men ogsaa noget lidende“.

Oehlenschläger havde imidlertid med Glæde og Beundring læst Digterens komiske Fortællinger og Størsteparten af hans øvrige Arbejder, og sammen med H. C. Ørsted fattede han nu det Forsæt at foranstalte en Fest i Dreiers Klub til Ære for den bortdragende. Sagen blev ført igjennem, skjønt det ikke gik saa helt let; thi Baggesen havde allerede dengang adskillige Modstandere, der højlydt erklærede, at han ikke fortjente en saadan Æresbevisning. Ikke desmindre udsendtes der en Indbydelse, som fandt tilstrækkelig Tilslutning, og Baggesen blev indbudt til et Gilde i Klubben.

Ved denne Lejlighed havde Oehlenschläger forfattet en Sang, der regnes blandt det bedste — i hvert Fald i formel Henseende — som den unge Digter hidtil havde skrevet. Den lyder i sin Helhed saaledes:

„Den, som med Snillets hvasse Pile
Nedfældte Dumhed, Fordom, Svig;
Den, som fik Øiet til at smile,
Naar det med Taarer hæved sig;
Den, som giød Smag og ædel Varme
Og Følelser i Alles Bryst, —
Han trykkes bør i Broderarme,
Før han forlader Danmarks Kyst.

Og derfor, sieldne Barde, lyder
Vor Røst til Dig om breden Bord!
Og derfor, ædle Barde, gyder
Hvert Hierte sig i velmeent Chor.
Vor Røst er svag; den ikke stiger,
Som Din, til Pindi høie Field,
Det veemodsfulde Hierte siger
Dig kun et inderligt Farvel.

Tak for hver Sang fra svundne Dage,
Naar Festen her bød fulde Maal!
Tidt skal vi dem med Fryd gientage,
Og drikke deres Digters Skaal.

Og hvergang vore Stemmer hæve
Sig høit for Dig paa danske Strand,
Gid anende Dit Hierte bæve,
Ved Mindet om sit Fødeland

Thi skiøndt Du nu vil fra os drage,
Vi vente Dig dog vist igien.
Her svandt jo Dine første Dage,
Din sorgfrie, muntre Ungdom hen.
Husk: Ingensteds er Roser røde,
Og ingensteds er Torne smaa,
Og ingensteds er Duun saa bløde,
Som de, vor Barndom hvilte paa.

Men lyder Du den Høies Stemme,
Og er det Skiæbnens strænge Bud,
At fremmed Land Dit Støv skal giemme,
Da smil til Danmark ned fra Gud.
En Taare skal hvert Øie væde,
Og hver skal hviske mod Din Grav:
Gud glæde Dig, for hver en Glæde,
Din sieldne Sang de Danske gav.“

Under Afsyngelsen havde Baggesen staaet med et Exemplar af Sangen i sin Haand. Han gav Oehlenschläger det tilbage, „gjennemvædet af Taarer“, omfavnede sin unge Broder i Apollo, kyssede ham og testamenterede ham „sin danske Lyra, som han ikke havde i Sinde at slaa mere“. — Nogle Dage efter rejste han bort, idet han betroede sin nye Ven og

Digterfælle at besørge Korrekturen paa hans Værkers første Del, der skulde udgives hos Boghandler Brummer.

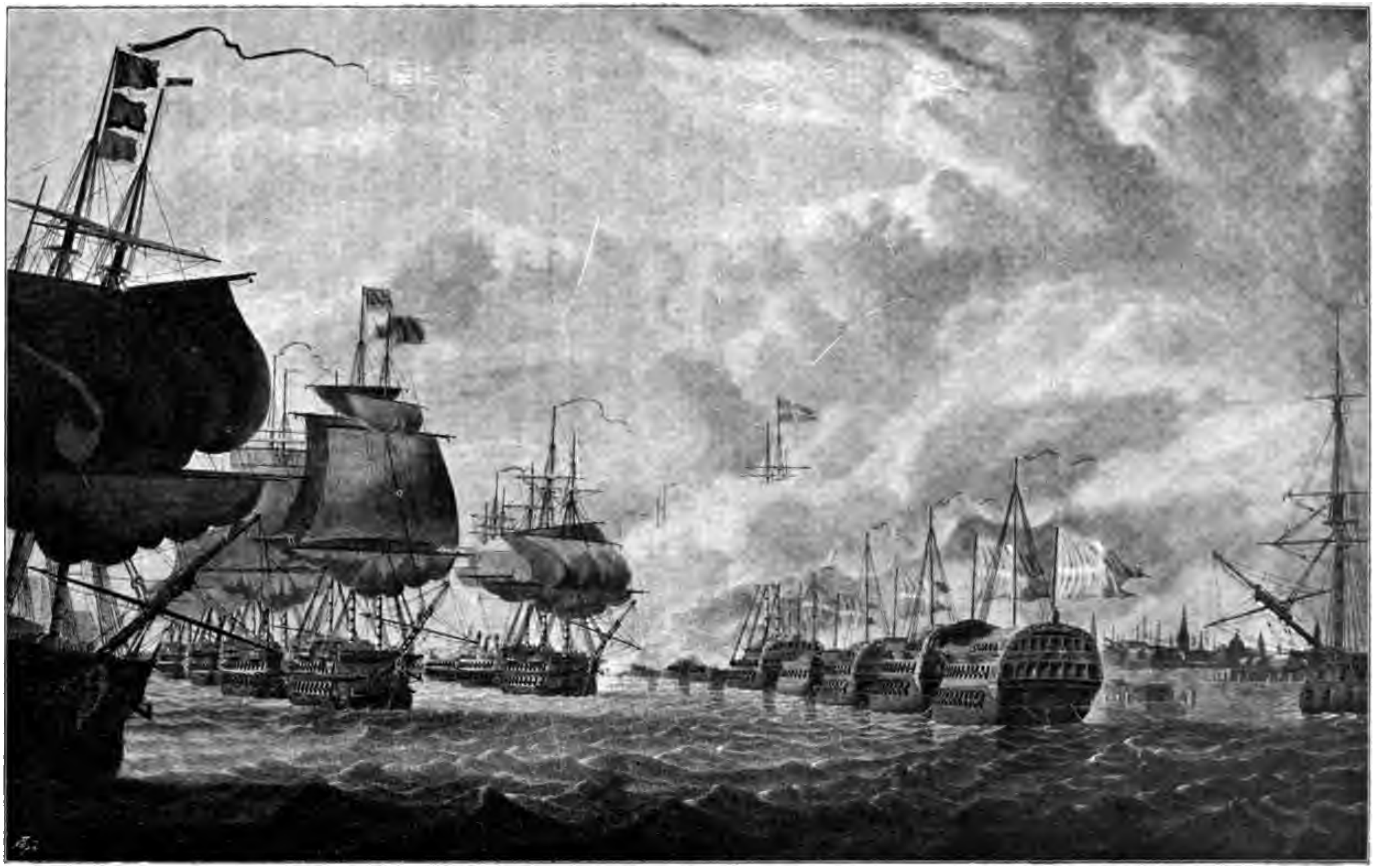
Saaledes var det første Møde mellem Baggesen og Oehlenschläger.

Med Baggesens danske Lyre som Arvepart maatte det vel falde endnu sværere for den unge fremadhigende Digter at hellige sit juridiske Studium den fornødne Tid og Opmærksomhed. Og saa var det ikke blot hans egen, gjærende Uro, der bidrog til at distrahere ham, men ogsaa de Begivenheder, der kom udefra. Et halvt Aars Tid efter Afskedsgildet i Dreiers Klub foregik Slaget paa Rheden.

Om denne Tildragelses Betydning for den danske Nation, om det mægtige Indtryk, den gjorde, faar man den klareste og paalideligste Forestilling ved at efterse, hvad Samtiden har optegnet derom. Oehlenschläger skriver i sine „Erindringer": „Følelsen af den gamle Helteære tilsøes havde ganske bemestret sig Nationen og især Hovedstaden. Alle Tidens smaalige Laster: Misundelse, Gierrighed, Hovmod, Forfængelighed, Bagtalelse, Nag havde som feige Niddinger skjult sig i Krogene. Derimod fremtraadte Brodersind, Velvillie, vexelsidig Hielp og Bistand overalt. Fremmede Mennesker, som aldrig havde seet hinanden før, trykkede begeistret hinandens Haand, naar de mødtes paa Gaden . . ." Og et andet Sted bemærker Digteren: „Dersom det er tilladt at sammenligne det Mindre med det Større, saa begeistrede Slaget paa Rheden de Danske for Poesien ligesom Slagene ved Marathon og Salamis Grækerne og Tilintetgiørelsen af den spanske Armada Briterne i Elisabeths Tid. Der hører en foregaaende Kraftanstrængelse til for at forjage det Spidsborgerlige, det Smaa og stemme en Nation for det Store, det Skjønne".

B. S. Ingemann — der i Aaret 1801 var Discipel i Slagelse lærde Skole — skriver i sin „Levnetsbog": „Slaget paa Kjøbenhavns Rhed maatte som elektrisk gjennemryste hele Danmark. Selv hos den mindste Skoledreng i Landet fremkaldte det en uforglemmelig Virkning. Det var, som den Folkebevidsthed, der i 80 Aar havde slumret i fredelige Drømme, ved et eneste mægtigt Tordenbrag var bleven vakt . . ." Og ikke stort mere end et Aars Tid iforvejen havde Rasmus Nyerup betegnet Danmark som „Dette lille og af Smaaheds-Aand besiælede Land". Saa stor var Overgangen.

Hvad der skete hin 2den April 1801 havde ikke sin væsentlige Betydning deri, om Danmark eller England kunde tilskrive sig Sejren. Som tilstrækkeligt oplyst, havde Modstanden fra dansk Side været saa virksom, at den engelske Flaade befandt sig i en vanskelig og farefuld Stilling henimod Skærtorsdagskampens Slutning; og at Englænderne kunde trække sig ud af Slaget nominelt som Sejrherrer, skyldtes kun Lord Nelsons behændige List og den danske Kronprins' (Fr. VI's) Egenraadighed. Men det var ikke dette, som gjorde den 2den April til en saa stor Mærkedag. Dens Betydning ligger først og fremmest i den folkelige Vækkelse, som den havde i sit Følge. Verdensbegivenhederne havde man hidtil betragtet som et Skuespil, der kunde røre eller maaske endogsaa begejstre, men hvori man ikke havde personlig Lod eller Del. Men nu — overvældende og pludse-

Slaget paa Rheden den 2den April 1801.

ligt — oplevede man selv en Verdensbegivenhed. Det mægtige Englands Flaade laa i Slagorden paa Kjøbenhavns Rhed. Nu var det os, der skulde prøve, hvad vore Kræfter duede til. —

— — Der stod den unge Digter paa Søkadetakademiets Tag og fulgte Slagets Gang, og N. F. S. Grundtvig, der var bleven Student samme Aar, havde taget Plads endnu længere fremme, ude paa Toldbodbroen. — Mod de engelske Linieskibe og Fregatter havde vi lagt vore Blokskibe; mod de krigsvante britiske Matroser sendte vi vore hastig hvervede Femtenrigsdalers Karle. Og de holdt Stand under Anførsel af Olfert Fischer, Willemoës og de andre „Helte af 2den April".

Der var noget af en Gjenfødelse i dette. Kanontordenen fra Kongedybet splittede Spidsborgerlighedens og Smaalighedens Aand, Folket vaagnede op, og saaledes indvarsledes det nye Aarhundrede og den nye Tid.

Ved Efterretningen om den truende Fare havde Studenterne dannet et frivilligt Korps under Navn af Kronprinsens Livkorps. Oehlenschläger indtraadte deri og Schack Staffeldt, ja selv akademiske Veteraner som Thaarup, T. C. Bruun og den alt andet end militært anlagte Knud Lyne Rahbek. Oehlenschläger blev Underofficer og nogen Tid efter Kommandersergent og Fanejunker. Han var saa fattig, at han ikke altid ejede de 2 Skilling, som en Kop tynd, mælkevandsblandet The kostede hos Marketenteren ved Ridebanen paa Christiansborg, hvor man i de kolde Foraarsmorgener mødte til Exercits. Men den Art Smaasorger berøvede ham ikke Modet til at skrive begejstrede Krigssange i Anledning af Skærtorsdagskampen. Ogsaa Baggesen følte sig tilskyndet til atter at gribe sin danske Lyre, og fra Paris sendte han den yngre Digterbroder nogle Krigsviser sammen med nedenstaaende karakteristiske Brev:

„Paris den 13de April 1801.

Min Ven!

Dig, som jeg efterlod min danske Lyra, sender jeg, undsluppen af Dødens Strube, mit første Suk til Livet i hoslagte trende Krigssange for Danmarks Forsvarere.

Mit Hierte brænder af Længsel efter at staae og falde med mine Brødre; men jeg er fængslet og syg med min syge Elskede.

Brænd Du din Ungdoms Kraft og Fyrighed i dine Dig omgivende Brødres Siæle! Syng dem, med dine egne, disse mine Sange! Lad dem føle, at Baggesens Aand er nærværende hos dem, midt i Flammerne!

Ti Mænd, med Digtermod, ere mere værd i Skrækkens Øieblikke, end hundrede Feide-Prosaister; hundrede dødtrodsende Helte Fienden farligere, end titusinde Leiesvende!

Lad trykke en Mængde Exemplarer, som Viiser, trykt i dette Aar, af Sangene for Matroserne.

Uddeel Exemplarer af Hymnen for Alumnerne iblandt mine kiære akademiske Medborgere.

Sluk min Tørst efter Efterretninger med første, anden og tredie Post.

Din
Baggesen.

Send mig dog et Exemplar af første Deel.

Hermed betaler jeg tillige min Viise-Gield til den kiære Dreierske Klub.

Hils Rahbek og Rosing."

hvor grønne Hytter
mildt omfavned
stærke Kiemper,
skiønne Møer.
See da treen hun
blid for *Gylfe*
Fastlands-Konge,
og bad om Egnen,
med Rosensmil.
Gylfes Øie
nedsank brændende
i den fulde,
unge Barm.
Da smilte Blikket,
da blussed Kinden,
da sagde Læben
gierne: ja!
Og hun spændte
sine Øxne,
kridnehvide,
for Guldploven.
Hvor ellers Jern sad,
sad nu Karfunkelsteen,
jetteslebet.
Og hun lagde
hvide Hænder,
silkebløde,
fast om Grebet.
Ploven furede
dybt i Grunden,
vældigt Øxnene
pløied Egnen
ud i Ægirs
sølvblaae Skiød.
Og Ranas Døttre
hopped dandsende,
rundt om Øen.
Og Freya plantede
sine Roser
i dens Lunde,
og gamle Nøkker
søgte eenlige,
vaade Boliger,
i dens Bække;
og smukke Alfer
smutted spøgende
i dens Høie.
Nu de lege,
ved Midnatstide,
i Bøgeskoven. —
Heltes Hiem!
du gamle Sielland!
hyggeligt udsøgt
iblandt Nordens
bedste Egne,
tag min Sang!
Hil dig, Gefion!
bedste Disa
iblandt Diser.
Siellands unge
Skiald dig priser! *)

Saa langt frem var Adam Oehlenschläger naaet, da Henrik Steffens kom til Kjøbenhavn i Sommeren 1802.

Henrik Steffens var født i Stavanger i Norge den 2den Maj 1773; han var altsaa sex Aar ældre end Oehlenschläger. Faderen var Kirurg, af holstensk Slægt, men født i Sydamerika; han var, siger hans Søn, „en ædel og betydelig Natur, der, sønderreven af indre Modsigelser og trykket af hæmmende ydre Forhold, ikke naaede Modenhed.“ Moderen var en Sjællænderinde af Familien Bang; hun var Søster til N. F. S. Grundtvigs Moder. 1779 kom Henrik Steffens med sine Forældre til Danmark, hvor han først gik i Helsingørs og siden i Roskilde Latinskole; senere flyttede Familien til Kjøbenhavn, og her nød Henrik Steffens Privatundervisning, indtil han blev Student 1790. Han skildres som en drømmende Natur ligesom Moderen; men tillige havde han arvet sin Faders indre og ydre Bevægelighed. Oprindelig skulde han have studeret Teologi, men han følte sig uimodstaaelig tiltrukken af Naturvidenskaberne. I Foraaret 1794 tiltraadte han en Rejse til Norge, og her stødte den nye Tids unge, begejstrede Apostel sammen med en af Repræsentanterne for det Gamle,

*) Den ufuldførte Fortælling „*Erik og Roller*“ er udgivet med Indledning og Noter ved cand. mag. Viggo Bierring (1897). Af Originaludgaven, der omfatter 12 trykte Ark, er kun bevaret et enkelt Exemplar, som ejes af det store kgl. Bibliotek.

Digteren, daværende Stiftsprovst Nordal Brun. Med brændende Trang til at vinde større Klarhed rejste Henrik Steffens derpaa — saa fattig og hjælpeløs som vel tænkeligt — om Efteraaret til Tyskland, der syntes ham at være det forjættede Land. „Alt, hvad de Tyske ville (sagde han til sig selv), hvad deres største Aander søge, er ogsaa Gjenstand for min Længsel og Stræben; der staar en aandelig Kamp, hvori Du maa tage Del!" *). Dermed begyndte den unge Videnskabsmands indholdsrige Vandreaar; fra Hamborg og Rendsborg kom han i 1796 til Kiel, hvor han holdt Forelæsninger ved Universitetet og 1797 fik den filosofiske Doktorgrad. F. H. Jacobis Skrift om Spinoza og ikke længe efter Schellings „Ideen zu einer Philosophie der Natur" var de banebrydende Aandsværker, som fik gjennemgribende Betydning for den unge, aandfulde Filosof og Naturforsker. Den Klarhed, han var kommen for at søge, havde han

Goethe.

Schiller.

fundet, og al hans Længsel higede nu mod de Steder, som var Brændpunkterne for Tysklands stærkt pulserende, nye Aandsliv: Weimar og Jena. Til en saadan Rejse blev den unge Videnskabsmand hjulpet af Danmarks tyskfødte Finantsminister, Grev Schimmelmann, der ogsaa var Baggesens og senere blev Oehlenschlägers Mæcen. I Jena hørte Henrik Steffens Schellings Forelæsninger; Goethe kom i Besøg fra det nærliggende Weimar, og som selve Digterkongens Gjæst kjørte Steffens til „det poetiske Tysklands" Hovedstad, overværede i Schillers Loge den første Opførelse af „Die Piccolomini" og drog i Foraaret 1799 til Berlin, hvor han stiftede Bekjendtskab med den romantiske Skoles Koryfæer, bl. a. med Fr. Schlegel og Tieck. Ved Begyndelsen af det nye Aarhundrede var Steffens atter i Weimar og fejrede her Aarhundredskiftet paa en Hofmaskerade i Selskab med de lysende Dioskurer, Goethe og Schiller. Efter de rige og frugtbringende Vandreaar, der havde modnet ham til Ligestilling med Tidens

*) Kr. Arentzen: „Baggesen og Oehlenschläger", II. Del.

aandelige Stormænd, vendte han det følgende Foraar tilbage til Danmark for at indvie Nordmænd og Danske i den nye, frembrydende Idealisme, i Naturfilosofiens Lære og den romantiske Skoles Poesi. —

— — Paa Kongens Nytorv var der af en fhv. Kjøbmand Richter blevet etableret et nyt Traktørsted, hvor man spiste god Bøfsteg og drak god Rødvin. Her sad den unge Poet og juridiske Student Adam Oehlenschläger en smuk Junidag i Aaret 1802, da En kom hen og klappede ham sagte paa Skulderen. „Jeg vendte mig om", fortæller Digteren i sine „Erindringer", „og saae O. H. Mynster bag min Stol med en ung, rank Mand, der havde et smukt Ansigt, fuldt af Liv og Aand. „Maa jeg gjøre Dig bekiendt", sagde Mynster til den Fremmede, „med en ung Mand, som allerede har udgivet flere Digte". — „Jeg har allerede læst nogle af disse", sagde den Fremmede høflig. — „Du taler med Dr. Steffens!" sagde Mynster. Jeg sagde Hr. Doktoren atter nogle høflige Ord, og han gik med Mynster . . . Siden fortalte Sander mig, at Steffens var en ivrig Tilhænger, et vigtigt Medlem af den saakaldte nyere Skole, og at man maatte tage sig vel iagt for ham".

Saaledes lyder Oehlenschlägers egen Skildring af det historiske, saa ofte gjenfortalte Møde.

Faa Dage efter traf de hinanden igjen. Det var en Aften i Dreiers Klub, der havde Lokale i Læderstræde. Steffens forfægtede med Dristighed og Veltalenhed mange nye Meninger, som fik Haarene til at rejse sig paa hans Tilhøreres Hoveder. Blandt andet paastod han, at Lessing ikke var nogen virkelig Digter, og Oehlenschläger, der var en af Lessings varmeste Beundrere, søgte at modbevise denne Paastand. Da Steffens var gaaet, roste man Oehlenschläger, fordi han saa bravt havde forsvaret den gode Sag. Men dertil svarede han: „Hør, Børnlille! I tage fejl, hvis I tro, at jeg altid vil stride med denne Mand. Jeg føler det, Steffens og jeg blive de bedste Venner. Lad hàm ogsaa have Uret i noget, men hvilken Veltalenhed, hvilken Ild, Forstand! Hvilken Begejstring og Vittighed har han!" *)

Det varede heller ikke længe, før Oehlenschläger besøgte Steffens. Han boede i et stille, ensomt Hus, som tilhørte en Kjøbmand, der havde erhvervet sig Rigdom i Ostindien. Der var en underlig gammel Sal, med sælsomt malede Paneler. „Møblerne vare af gammeldags Form, Borde, Stole, Skabe, Pult af glindsende sort Ibenholt. De høje Vinduer med gule Gardiner, som faldt ned i rige Folder, vendte ud mod en af høje Mure omgiven, forsømt gammel Have med yppig Græsvæxt og mange Træer, gjennem hvis sagte susende Løv Sommersolen skinnede dæmpet ind i Salen. Vognlarmen fra Gaden lød kun utydeligt, som fra det Fjerne. Den unge Digter følte sig hentryllet langt fra Spidsborgerlivet til en Troldmands mystiske Bolig, omgivet af en underfuld Aandeverden" **).

Paa dette Sted begyndte den i dansk Literaturhistorie saa berømte Samtale, der varede fra Kl. 11 om Formiddagen til Kl. 3 den næste Morgen, altsaa i samfulde sexten Timer. Oehlenschläger og Steffens spiste Bøf og

---

*) Oehl.'s „Erindringer", I. Bind, Side 187.

**) Kr. Arentzen: „Adam Oehlenschläger. Literaturhistorisk Livsbillede".

Kongens Nytorv i Begyndelsen af Aarhundredet.
Efter en Akvarel af *C. V. Eckersberg.*

drak Rødvin hos Traktør Richter paa Kongens Nytorv, spadserede ud til Frederiksberg Have og vandrede omkring i den stille Søndermark for saa atter at vende tilbage til Steffens, hvor Samtalen fortsattes. Nu var det blevet for sent at gaa hjem, og det blev besluttet, at Oehlenschläger skulde overnatte hos sin Vært. Men overvældet som han var af nye Indtryk, af alle de straalende Lynglimt, som Steffens havde ladet fare gjennem hans

Henrik Steffens.

bevægede Sind, blev det kun en kort og urolig Søvn. „Drømmende sprang han ud af Sengen“, og efter Frokosten ilede han hjem til sit Logis og satte sig strax til at skrive — „*Guldhornene*“.

Med Geniets sikre Intuition havde den unge Digter opfattet og tilegnet sig alt det, som var det centrale i Henrik Steffens Tale. Den aandfulde Filosof, der selv saâ og følte med en Digters Øje og Sind, var kommen som Budbringer fra det romantiske Tyskland. Han havde fortalt sin spændt lyttende Discipel om Idealismens Sejr over Rationalismen og Spids-

borgerligheden, om Uendeligheden og Visdommen i Naturen og om Geniet som det største og højeste, der var hævet over almindelige Love. Ikke den smaalige Stræben, med det Nyttige som eneste Maal, men det umiddelbart Skjønne og det oprindeligt Sunde og Stærke har faaet Gudernes Naade i Vuggegave. Derfor er det „det skjønneste Skjønne“, en Mø, og „Naturens Søn, som sine Fædre kraftig og stor“, der findes værdige til at hæve Skatten — *in casu* „Guldhornene“.

Og dette bliver Emnet for Adam Oehlenschlägers banebrydende Digt. De to ældgamle Drikkehorn af lødigt Guld, der vare fundne med et Aarhundredes Mellemrum af en Kniplepige og en Bondekarl paa Marken ved Møgeltønder Kirke — disse kostelige Oldsagsfund vare nylig blevne bortstjaalne fra Kunstkammeret i Kjøbenhavn. Som den Aladdin, Adam Oehlenschläger er — selv en ægte Naturens Søn — ligger Stoffet til rede for ham; han griber det uden Tøven eller Famlen og behandler det med den skjønneste Symbolik, i herligt klingende, malmfulde Strofer, fødte af en begejstret Inspiration, der gjennemtoner Digtet fra den første til den sidste Linie:

De higer og søger
i gamle Bøger,
i oplukte Høie
med speidende Øie,
paa Sværd og Skiolde
i muldne Volde,
paa Runestene
blandt smuldnede Bene.

Oldtids Bedrifter
anede trylle;
men i Mulm de sig hylle,
de gamle Skrifter.
Blikket stirrer,
sig Tanken forvirrer.
I Taager de famle.

„I gamle gamle
hensvundne Dage!
da det straalte i Norden,
da Himlen var paa Jorden,
giv et Glimt tilbage!“

Skyen suser,
Natten bruser,
Gravhøien sukker,
Rosen sig lukker.
De øvre Regioner
toner!
De sig møde, de sig møde,
de forklarede Høie,
kampfarvede, røde,
med Stierneglands i Øie.

„I, som raver i blinde,
skal finde
et ældgammelt Minde,
der skal komme og svinde!
Dets gyldne Sider
skal Præget bære
af de ældste Tider.
Af det kan I lære.
Med andagtsfuld Ære
I vor Gave belønne.
Det skiønneste Skiønne,
en *Møe*,
skal Helligdommen finde!“
Saa synge de og svinde.
Lufttonerne døe!

Hrymfaxe den sorte
puster og dukker
og i Havet sig begraver.
Morgenens Porte
Delling oplukker,
og Skinfaxe traver
i straalende Lue
paa Himlens Bue.

Og Fuglene synge.
Dugperler bade
Blomsterblade,
som Vindene gynge.
Og med svævende Fied
en Møe hendandser
til Marken afsted.
Violer hende krandser.
Hendes Rosenkind brænder,
hun har Lilliehænder.
Let som en Hind
med muntert Sind,

hun svæver og smiler;
og som hun iler
og paa Elskov grubler —
hun snubler!
og stirrer og skuer
gyldne Luer,
og rødmer og bæver
og zittrende hæver
med undrende Aand,
af sorten Muld,
med sneehvid Haand,
det røde Guld.

En sagte Torden
dundrer!
Hele Norden
undrer!
Og hen de stimle
i store Vrimle,
og grave og søge
Skatten at forøge.
Men intet Guld!
Deres Haab har bedraget.
De see kun det Muld,
hvoraf de er taget.

Hvad den unge Mø finder, endog uden at søge derefter, have Guderne ikke tilovers for de Vindesyge og Begjærlige, der er uden Sans for Gavens højere Værd, for Vinket, den bringer om de henfarne Tider. Og:

Et Sekel svinder!!

Over Klippetinder
det atter bruser.
Stormenes Sluser
bryde med Vælde.
Over Norges Fielde
til Danmarks Dale
i Skyernes Sale
de forklarede Gamle
sig atter samle.

„For de sieldne Faae,
som vor Gave forstaae,
som ei Jordlænker binde,
men hvis Siele sig hæve
til det Eviges Tinde,
som ane det Høje
i Naturens Øie,
som tilbedende bæve
for Guddommens Straaler,
i Sole, i Violer,
i det Mindste, i det Største,
som brændende tørste
efter Livets Liv,
som — o store Aand
for de svundne Tider!
see dit Guddomsblik
paa Helligdommens Sider,
for *dem* lyder atter vort Bliv!
Naturens Søn,
ukiendt i Løn,
men som sine Fædre
kraftig og stor,
dyrkende sin Jord,
ham vil vi hædre,
han skal *atter* finde!"
Saa synge de og svinde.

Hrymfaxe den sorte
puster og dukker,
og i Havet sig begraver.
Morgenens Porte
Delling oplukker,
og Skinfaxe traver
i straalende Lue
paa Himlens Bue.

Ved lune Skov
Øxnene trække
den tunge Plov,
over sorten Dække.

Da standser Ploven,
og en Gysen farer
igiennem Skoven.
Fuglcskarer
pludselig tier.
Hellig Taushed
alt indvier.

Da klinger i Muld
det gamle Guld.

Tvende Glimt fra Oldtidsdage
funkler i de nye Tider.
Selsomt vendte de tilbage,
gaadefyldt paa røde Sider.

Mystisk Helligdom omsvæver
deres gamle Tegn og Mærker.
Guddomsglorien ombæver
Evighedens Underværker.

Hædrer dem, thi Skiebnen skalter!
snart maaskee de er forsvunden.

Jesu Blod paa Herrens Alter
fylde dem, som Blod i Lunden.

Men I see kun deres Lue,
ikke det ærværdigt Høie!
Sætte dem som Pragt tilskue
for et mat nysgierrigt Øie.

Himlen sortner, Storme brage!
Visse Time, du er kommen.
Hvad de gav, de tog tilbage.
Evig bortsvandt Helligdommen.

Oehlenschläger læser „Guldhornene“ højt for Henrik Steffens.
Originaltegning af *Carl Thomsen*.

Oehlenschläger læste „Guldhornene“ højt for Henrik Steffens. „Ei, min Bedste!“ sagde Steffens, da Oplæsningen var til Ende; „De er jo virkelig Digter!“ — „Jeg svarede ham,“ hedder det i „Erindringerne“, „at jeg fast selv var af den Formodning.“ — —

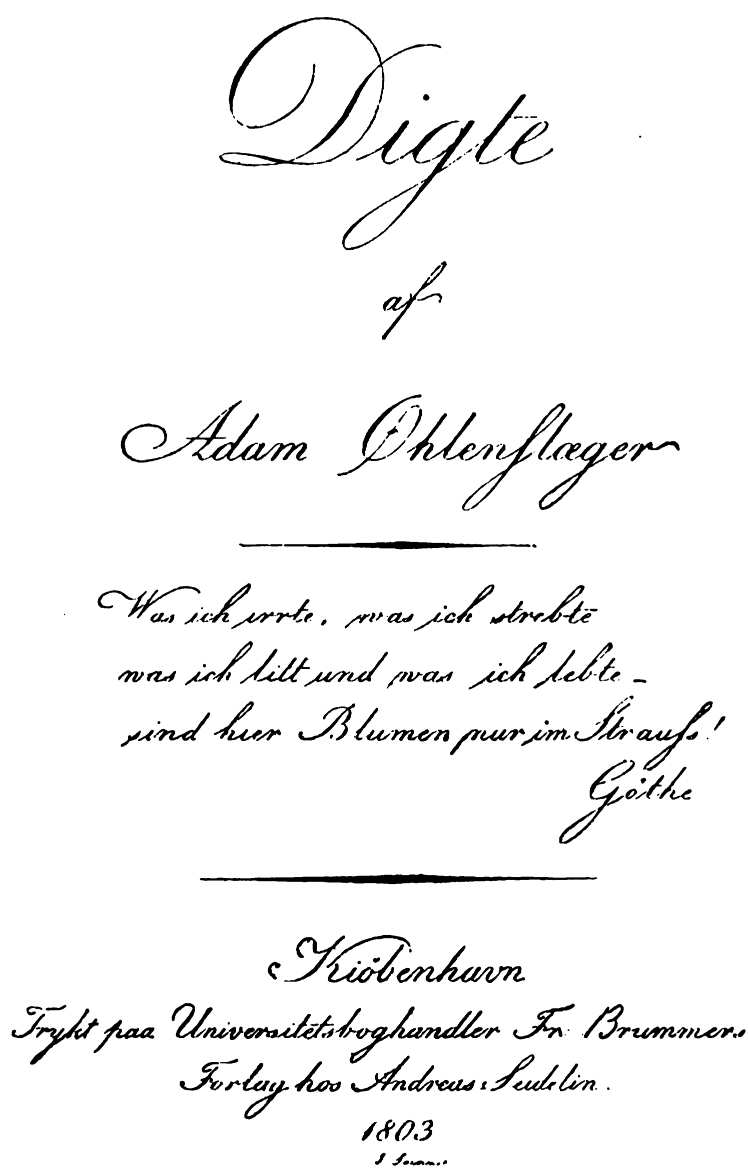
Fra den Dag af var de To uadskillelige. I November samme Aar begyndte Henrik Steffens paa Ehlers Kollegium sine Forelæsninger, der vakte overordentlig Opsigt. I det ovenfor nævnte literærhistoriske Skrift,

„Adam Oehlenschläger“, giver Kr. Arentzen en livfuld Skildring af den første af disse berømte Forelæsninger: „. . . . Den ellers saa stille Gade, (Kannikestræde) vrimlede af Folk, og Steffens kunde knapt trænge sig op til den propfulde Høresal, hvor han med Møje naaede Kathedret. Det var en Kreds af Tilhørere, til hvilke man aldrig før havde set Mage i Kjøbenhavn. Alle Aldere og Klasser vare repræsenterede, ogsaa Ustuderede. Mange maatte gaa bort uden at kunne komme ind. Steffens' Ydre imponerede; hans Organ var klangfuldt, hans Veltalenhed mægtig. Saadan livlig, aandfuld Tale var endnu aldrig hørt fra et dansk Katheder. Det var desuden første Gang, at den nye Filosofi, der forjættelsesrigt, med høj Begejstring førte Mennesket ud i den store Natur og lod ham føle sig som et ringe og dog mægtigt Led i den, foredroges hos os. Steffens bekæmpede heftigt den herskende Rationalisme, angreb skarpt dens Fostermoder, det nys endte Aarhundrede, og dette Aarhundredes to berømte Bannerførere Voltaire og Rousseau, forhaanede hensynsløst den danske Teater- og Læseverdens tyske Afguder, Kotzebue og Lafontaine, og brød Staven over det meste af, hvad man hos os kaldte Poesi. . . .“ Hvad Steffens docerede, var altsammen mere eller mindre nyt og kjættersk herhjemme; mange forargedes derover, endnu flere forbavsedes, men Ordene fængede i unge, begejstrede Sjæle, og man syntes at skue ind i en helt ny Verden. Blandt dem, som hørte Steffens' Forelæsninger, var foruden Oehlenschläger ogsaa Schack Staffeldt, H. C. Ørsted, N. F. S. Grundtvig og St. St. Blicher som ung teologisk Student. Hvor inderligt Oehlenschläger følte sig personligt knyttet til Henrik Steffens, har Digteren selv skildret i sine „Erindringer“ med følgende Ord: „Ingen Mand har jeg elsket mere end Steffens, og han fortjente det; thi han var i høi Grad elskværdig, forstandig, phantasirig og følsom. Ingen Mening yttrede han, hvori jeg ikke i modnere Aar har fundet noget Sandt og Skjønt, og vare hans Yttringer end stundom overdrevne, saa maa man deels tilskrive det Oppositionens Natur, som let forledes til at gaa for vidt, deels hans fyrige Ungdom. Det Første, hvorved han vandt mit Hjerte, var hans Ærbødighed og Kjærlighed for Poesi; hvilket han ikke blot begeistret yttrede, men med philosophisk Klarhed tolkede og beviste han Poesiens Værd.“

I December 1802 udkom „*Digte*“ af Adam Øhlenslæger, de navnkundige „*Digte, 1803*“; thi paa Bogens Titelblad findes dette Aarstal anført. Kort forinden Steffens kom til Kjøbenhavn, havde Oehl. ladet nogle Ark af „*Erik og Roller*“ trykke, og foruden denne Fortælling forelaa der Manuskriptet til en Digtsamling, om hvis Udgivelse den unge Poet havde truffet Aftale med Universitetsboghandler Brummer. Men med Undtagelse af nogle Smaastykker, der havde vundet Steffens' Bifald, blev alt det øvrige kasseret, og Oehlenschläger satte sig til at skrive — som han selv siger — i største Hurtighed en ny Samling, som han leverede Boghandleren i rette Tid uden at tale et Ord om, at det var helt andre Digte end de, der fra først af vare bestemte til Udgivelse. „Jeg forfærdedes næsten, da den ungdommelige friske Kilde strømmede mig voldsomt i Møde“, skriver Henrik Steffens i sin bindstærke Selvbiografi „*Was ich erlebte*“ . . . „Var jeg end ikke selv nogen Digter, saa følte jeg dog, at jeg formaaede at oplyse en

poetisk Aand om sig selv og sætte den i en levende Bevægelse.“ Og han tilføjer træffende: „Jeg gav ham tilbage til sig selv“ — „Ich gab ihn sich selber“.

„Digte 1803“, der gjorde Epoke i dansk Skjønliteratur, er delt i to Afsnit: *Romanzer* og *Blandinger*, deriblandt „Guldhornene“, „Hakon Jarls Død“, „Harald i Offerlunden“, „Løveridderen“, „Valravnen“, „Harpespilleren ved Posthuset“, „Rosmer Havmand“, „Natur - Temperamenter“ og som det sidste og betydningsfuldeste Stykke *„Sanct Hansaften - Spil“*. Den lille Bog er nu en Sjældenhed, som med Omhu gjemmes i Bibliothekerne og af de faa private Ejere, der sidde inde med de Exemplarer, der ere blevne bevarede. I sit Skrift: *„Adam Oehlenschläger, et Erindringsblad“*, der offentliggjordes i „Berl. Tidende“ 1861 og senere er udkommet i Særtryk (1876), siger Digteren og Kritikeren P. L. Møller: „. . . Denne lille Bog har for mig noget Mystisk,

Digte

af

Adam Öhlenslæger

Was ich irrte, was ich strebte
was ich litt und was ich lebte –
sind hier Blumen nur im Strauss!
Göthe

Kiöbenhavn
Trykt paa Universitetsboghandler Fr. Brummers
Forlag hos Andreas Seidelin.
1803

Facsimile af Titelbladet til „Digte“, 1803.

noget Hemmelighedsfuldt, noget Helligt, og jeg berører og aabner den kun med Bæven og Andagt . . . Ingen anden dansk Bog har en saa vidunderlig kulturhistorisk Duft, udaander en saadan Rigdom af straalende Erindringer, af Fyrighed og Livslyst og umulige Fremtidshaab. Naar man

læser nogle Linier i den, synes man at føle en Luftning fra et Land, hvor Frygt og Sorger, hvor al jordisk Jammer og Smaalighed er banlyst: ved dette lille Bind kan man, hvad Øjeblik man vil, uden Hensyn til Sted og Aarstid, hentrylle sig i en ideal Verden, i et evigt Foraars Henrykkelser . . . Og overalt blomstrer og dufter det her som af tusinde Majblomster; det synger og klinger som et Kor af Sangfugle, Skovene suse, og Kilderne risle og blinke med Guld og Diamanter. De livløseste Gjenstande synes at faa Liv og Stemme, gjække og tilsmile os og tale i underfulde Harmonier. Hvilken Lykke at kunne leve nogle Timer i denne Verden, hvilken Lykke og Stolthed at have frembragt den!"

Saaledes skrev P. L. Møller næsten tredsindstyve Aar efter, at *Digte 1803* var udkommen, og nu, da der snart er gaaet et Aarhundrede siden hint poetiske Vaarbrud i Danmark, og saa meget er forandret i vort Syn baade paa Bøger og Mennesker, nu gjør den lille Bog et ingenlunde mindre levende Indtryk af at være et ungt, banebrydende Genis forunderlig frugtbare Førstegrøde.

Der var saa vist intet af „den gamle Mand med Paryk og Guldhuuskasse", saadan som Steffens tænkte sig Oehlenschläger, da han havde læst nogle af hans Forsøg i den gamle Tids Stil, forinden Gjennembruddet skete.

Hvor lyser og funkler det ikke fra Størsteparten af disse Digte. Den unge Poet bryder nye Baner i dansk Digtekunst, river sig løs fra det gamle, optager den nye Romantik og Idealisme — men uden dens Overdrivelser og Overspændthed — ironiserer over Filisteriet og Spidsborgerligheden, og som han i „*Guldhornene*" besynger Oldtiden, forherliger han i „*Sanct Hansaften-Spil*" Naturens evig unge Skjønhed.

I Digtets Prolog siger den gamle Vandringsmand, der er traadt op paa Gravhøjen ved Vejen:

> Velkommen! i den røde Morgenstund,
> Enhver, som tidlig nu har samlet sig,
> for snart med ufortrødne, raske Fied
> at følge os fra Byens dorske Taage
> til Skoven hist, som grøn og sval sig hvælver.
> Her seer I Veien! Fra den lille Høi
> kan I den næsten ganske overskue.
> Fra lumre Gader, hen igjennem Marken,
> hvor Græsset bølger i den friske Luft,
> vi ile jublende, med lette Skridt,
> igjennem Veiens Støv og Solens Straaler,
> for desto længer at opholde os
> i Skovens gamle, svale Bøgelunde . . .

Saa snart Prologus er gaaet, kommer Harlekin styrtende op paa Højen, færdig at snuble, og udbryder:

> „De Gravhøie skulde Fanden flytte!
> De staae her og giør ikke den mindste Nytte.
> (*gnider sit Been*).
> Det er en Levning af Barbariet;
> jeg troer, jeg skal klage for Politiet."

Harlekin siger nu s i n Prolog, hvori han beder Publikum om ikke at bryde sig om „den gamle Kiellingepræst", der nylig har talt:

„Hans Snak skal I ikke bryde jer om.
Den gamle Nar gaaer i Barndom.
Han førte vel en lang Conferents
om Composition og en høi Tendents.
En høi Tendents i et Dyrehavsspil!!
I hans Pande det aldrig gaaer rigtig til.
Det skal være paa sin *shakespearisk*;
En Skik, som hos os er reent barbarisk.
For Guds Skyld, lad Eder ikke smitte
af denne uvidende, excentriske Britte,
som giør Theseus til *Hertug* i Grækenland
og troer, at Bøhmen er omflydt af Vand.
Nei, mine Herrer! Med Galskabens Rangle
Eders ærede Bifaldssmil at angle —
derpaa Forfatteren ene vil pønske,
det er hans høieste, fromme Ønske.
Bliver han undertiden lidt tør,
humant I overbære bør . . ."

Kirsten Piils Kilde.

Handlingen forlægges til en Borgermands Hus inde i Staden, hvor den brave Mand og hans Kone beslutter at tage ud til Kirsten Piils Kilde, især for at opmuntre den unge Frøken, som de har i Huset. Den gode Kone siger:

„Hendes Øine, som græder og er saa kjønne,
have godt af at komme ud i det Grønne."

Derinde i Staden indledes den lille Kjærlighedsintrige, som fortsættes i Dyrehaven, og Turen ud ad Strandvejen illustreres af Digtet *„De kjørende“*, hvori findes de henrivende Linier:

„Huulveien mod Havet
nedluder saa brat,
med Skygge begavet,
med Træer besat.

Her risle saa milde
de Bølger fra Land,
fra venlige Kilde
langt ud i den himmelblaae Strand“.

Kjørende ad Strandvejen.

Og umiddelbart efter kommer som den ypperlige Optakt til Dyrehavsløjerne:

Allons! Allons! Courage! Courage! Courage!
Skiønne Rariteter, Løier og Spas!
Dyr fra Asia, Africa,
Europa, Nyeholland, America!
Subtile Kunster!
Magiske Dunster!
Smukke Damer! I komme tilpas.
Som I spinde Hør, saa spinde vi Glas.
Som I dandse paa den brede Jord,
saa dandse vi paa den smalle Snor.
Smagfulde Pantomimer!
Peer Døver og Kirsten Kimer!
Valdhorn og Violiner
Bajatser og Harlekiner!

Kager og Apelsiner,
Insecter og Prospecter!
Comedier og Tragedier!
Nye Hegler og Karter!
Tobaksdaaser med Bonaparter!
Fuglebure og Voxfigurer!
Cartoucher og Destoucher!
Frederik af Preussen i egen Person!
Pidskebaandsjøden og Mendelsohn.
Af Drikkevare
en utallig Skare.
Skynder jer bare!
Skjønne Rariteter, Løier og Spas!
Allons! Allons! Courage! Courage! Courage!

Medens Kjærlighedsintrigen spindes videre — som et underordnet Moment — fører Digteren os til Dyrehavsbakken, hvor hans muntre og skælmske Ironi rammer i Flæng Kotzebue og Iffland, de gammeldags Kunstdomme og den hele snævre Horisont fra det nys sluttede Aarhundrede.

Først er der Danseren paa Voltigerlinen, som spørger:

„*Gavner* jeg ikke nok?
Heisa! Hopsa! Heit i Sky!
Lad dem knye!
Mit Liv er Sving
og Dødningespring.
Som ingenting
jeg sveier omkring,
til jeg giør det allersidste Spring.
Og spør saa St. Peder: Hvad godt har Du giort?
svarer jeg Schweitseren: Ikke stort!
Men hvad har de andre Bengler da giort?"

Hvoraf *en Kancelliraad* finder sig foranlediget til at bemærke:

„Den Knegt falder lidt impertinent."

Og *en Officer:*

„En Dragt Prygt han havde fortient."

Et ungt Menneske:

„Det er Skade, han svæver dem for høit!"

Og endelig *en Borger:*

„Af mig skal han ikke faae en Døit."

Endnu tydeligere Adresse har de Ord, som Digteren lægger *Marionetspilleren* i Munden:

Høistærede Publikum! her vil
vi føre op et Skuespil.
Et herligt Skuespil, som knap
vil mangle de fornødne Klap;
thi Stykket er et Liggendefæ,
og Skuespillerne er af Træ.
At gavne, medens vi fornøie,
har vi bestandig havt for Øie,
da det er Kunstens Hovedsag,
som I skal faae at see idag.
Her seer I intet *Sværmeri;*
Med sligt har vi ingen Maskepi
og endnu mindre Sympathi.
Akkurat som det i Livet gaaer
til Eders Fryd I skue faaer.
Det er det rene, gedigne Guld.
Af Moraler Stykket er pærefuld.
Humanitet og Dyd og Gavn
og fremfor alt *Poesiens Savn,*
kort alt, hvormed en ærlig Mand
vor oplyste Tidsalder glæde kan.
Her seer I nu en borgerlig Stue.
Vi efterligne Iffland og Kotzebue . . ."

Og der kommer stigende Fart og Ild i Digterens Satire, da Harlekin præsenterer sin *Poppe* for det højstærede Publikum:

„. . . Her finde vi en dannet Digter,
som synger kun om Fornuft og Pligter.
En *Poppedreng* vel af Fødsel han er,
men hans Talenter har svungen ham høit i Vær.
Mange Aars Flid har lært ham, Smør
heel snildt at forene med en Dør.
Hans store Plan, mens han hopper herneden,
er den: *at forædle Menneskeheden!*"

Poppe deklamerer sin Hymne til „*Middelmaadigheden*", der har skaffet ham hans Digterkrone.

Poppe:

„Du ædle Middelmaadighed!
Stig fra din høie Zone ned
til Een, som kalder Dig med Smerte,
af ganske—ganske—ganske Hierte.
Hvis Du vil høste Livets Frugt.
da gaae ad Middelveien smukt.
Den Sætning mig saa vel behager,
at ei engang jeg Vers undtager.

Hvis galt, excentrisk Sværmeri
skal kunne kaldes Poesi,
da troer jeg, vi bør efterstræbe
den allermindste Gnist at dræbe.

Og uden just at prale stort,
saa troer jeg, vi har alt det gjort.
Paa senest Tid heel klogt vi skalter
med vore gode Brandanstalter.

Fra Dyrehavsbakken i gamle Dage.

I ret fornuftig Poesi
bør aldrig spores Phantasi.
Hvad Dievlen rager Phantasien
den mindste Smule Poesien?

I gamle Dage gik det an.
Den Tid i Mørke famled man;
men nu i de oplyste Tider
sligt Barbari man ikke lider.

Hvi skriver *nu* en sand Poet?
Af Iver for Humanitet,
for vor Moral at understøtte,
i Korthed: For at giøre *Nytte!*

Naar Folk vil gaa paa Svir i Kro,
han drager dem til stille Ro;
hvad ei de gider hørt i Prosa,
det siger han dem snildt *sub rosa*.

Det nemlig: At det sømmer sig
for dem at være skikkelig.
At kun det er de Skikkelige,
som komme ind i Himmerige.

Hvor stort for en moralsk Poet
at tolke blid Humanitet;
om sveden Grød og svegne Pligter —
hvor skiønt, hvor saligt for en Digter!

Du ædle Middelmaadighed!
Jeg elsker Dig med stort Besked.
Din Deilighed giort haver mig til Træl
og indtaget mig med Storm, det svær jeg paa min Siel."

Mellem Digtets satiriske Partier er indflettet de skjønne lyriske Stemninger, som f. Ex. Pigernes Sang inde i Skoven:

„I Skyggen vi vanke,
blandt lysgrønne Straae.
Sanct Hans Urt vi sanke,
hvor Blomsterne staae.
Pæne lille Urt
staaer saa reent og puurt,
staaer saa frisk og grøn,
uformærkt i Løn . . ."

der vexler med Forestillingen af *den gamle Mand med Perspektivkassen* og atter afløses af

Gyngesangen.

Op og ned!
Ned og op!
Ved Blomsterbed
Over Egens Top!

Under Spil og Klang
vore Stole gaae,
med Timernes Gang,
hinanden bagefter,
af alle Kræfter,
uden at naae.
— — —

Som lynsnar Piil
fald ned, min Krands!
med behændig Iil,
paa den Lok, som sig slynger
om Pigen, som gynger
i Cirkeldands.
— — —

Lyd, kielne Luth!
Nu hæver hun sig.
Den søde Glut!
Hendes funklende Øie,
som en Stierne i det Høie,
skuer ned paa mig.
— — —

Jeg kysser dig, Luft!
Her aanded hendes Mund
Blomsterduft,
for en liden Stund.
Livsalige Sted!
Men Klokken ringer!
Ak! ud hun springer.
Jeg springer med.

Ei længer ned!
Ei længer op!
Jeg følger dit Fied,
dit svævende Fied,
du Rosenknop!

Og endelig Digtets sidste Del med den dejlige Natursymfoni, hvor Digteren fremfører *den gamle Eg*, *St. Hansormen*, *Døden*, der kommer med sin Le, *Sancte Kirsten* og tilsidst *Kjærlighedens Genius*, der forener de Elskende, og *Jægeren*, som kommer gaaende gjennem Skoven med sin Hund, da Dyrehavsbakkens brogede Sværm er borte. Saa lyder Slutnings-Koret:

I Maaneskin titter
vi Fugle saa smaa,
bag Grenenes Gitter
til hinanden og slaa.
Gudskelov vi er ene,
paa vore smaa Grene.

Naar kun vi har Ro
til at hoppe frit,
o da er vi saa fro!
saa fro! saa fro!
Qvirilit! Qvirilit!

Hvad Oehlenschläger har sammentrængt i „St. Hansaften-Spil" af kjæk og ungdommelig Fremstormen og begejstret Naturdyrkelse er rent ud vidunderligt. Det er som en Bebudelse af hele hans Ungdomsdigtning, og for *„St. Hansaften-Spil"* og *„Guldhornene"* maa de øvrige Stykker i *„Digte, 1803"* træde i Baggrunden, skjønt Samlingen indeholder saa prægtige Ting som f. Ex. *„Hakon Jarls Død"* med de malmfulde Indledningsstrofer:

„De Nætter ruge saa lange og sorte,
Syvstiernen glimter saa mat.
Ud stormer Vinden fra Himmelens Porte,
fælt knager Granen i kolde Nat.
I Offerlunden Blæsten tuder,
om mosgroede Støtter af Valhals Guder.
„Vor Tid er forbi!
Snart synke vi!"
Den rasler og styrter, den blodige Steen,
og knuser omliggende Offerbeen . . ."

Den unge Digter stod fuldt rustet som Grundlægger af dansk, romantisk Digtning, og overfor denne Kjendsgjerning betyder det ikke stort, at man kan paavise en og anden Forsyndelse mod Formen eller nu og da nogen barnagtig Overdrivelse i de satiriske Udfald.

1803 var i det hele et mærkeligt Aar. Samtidig med, at Oehlenschläger gjenføder dansk Poesi, udfører den toogtrediveaarige Thorvaldsen i Rom sit første Storværk i Marmor: *Jason.* Paa alle det aandelige Livs Omraader bryder snart nye, bærende Kræfter frem med Mænd som Hans Christian og Anders Sandøe Ørsted, J. P. Mynster og Grundtvig. Det var en Frugtbarhed som aldrig nogensinde før.

IV.

Lykkelige Aar. — Bakkehuset og Christiane Heger. — Polemiske Digte. — „Da Baggesen nedrev Goethe". — Nye Digtninge. — *Første Sang af Edda.* — *Frejas Alter.* — *Vaulundurs Saga.* — *Langelands-Rejsen.* — *Jesu Christi gjentagne Liv i den aarlige Natur.* — *Aladdin.* — *Poetiske Skrifter, 1805.* — Besøget hos Schimmelmanns. — Første Udenlandsrejse.

Det var ikke en ublandet begejstret Modtagelse, som mødte „Digte, 1803", hvormed Oehlenschläger skabte en ny Poesi i Danmark og udførte en Kulturmission, som var meget forskjellig fra, men næppe ringere end Holbergs et Aarhundrede tidligere.

Det maa erkjendes, at ogsaa Mændene af den gamle Skole havde Blik for, at der var fremstaaet en Digter, der — som Præsten Cl. Pavels udtrykte det — maatte regnes for „et af de ypperste Genier, der nogensinde har betraadt vort Parnas“. Man nægtede ingenlunde, at der var „Liv og Ynde, Kraft og Ild, forenede med en umiskjendelig Originalitet“. Men man kunde selvfølgelig ikke andet end nære store Betænkeligheder ved denne nye, dristige Poesi. Udgiveren af *Dagen*, K. H. Seidelin, som blev anset for en velbegavet og dannet Mand, ønsker Forfatteren en „menneskeligere Fantasi“, forarges over de „frastødende Underligheder“, og slutter med at udtale det Haab, at Oehlenschläger „vil uddanne sit sande Talent ved at studere gode Mønstre, ved flittigen at bruge Filen, ved at raadføre sig med Mænd, hvis dannede og sikre Smag kunde vejlede hans, f. Ex. med en Sander eller Rahbek“.*)

Værre lyder det dog, naar Grundtvig i sin *Verdenskrønike*, 1812, fortæller om „Digte, 1803“, at de „ændsedes kun af Faa og yndedes af Færre“. Men i Modsætning dertil siger Oehlenschläger selv i „Erindringerne“: „Disse Digte gjorde Lykke og gav mig et Navn blandt danske Digtere“.

Det maa i mere end én Forstand have været en bevæget Tid for den unge Romantiker. Oehlenschläger fik kun 5 Rigsdaler Arket for „Digte“, det vil sige henved 100 Rigsdaler, idet Bogen udgjorde 19 Ark, og det fortælles, at Forlæggeren var uredelig nok til paa egen Haand og i al Hemmelighed at foranstalte et nyt Oplag paa 1500 Exemplarer, hvad der dog ligeledes synes at staa i Modstrid med Grundtvigs Udtalelse, at Bogen kun ændsedes af Faa. Men alt i alt skulde Digteren ikke blive rig af denne sin første Produktion, og det vilde vist have set ret broget ud for ham, om han ikke havde havt en lille, fast Understøttelse, hundrede Rigsdaler aarlig, fra sin Fader, Slotsforvalterfuldmægtigen, og derhos været tinget saa billig i Kost hos Farverenken paa Vestergade. Men hvilke lykkelige Aar var det ikke alligevel for ham! Dag for Dag følte han sin Aand stærkere befrugtet ved Venskabet med Steffens; de boede et Par Sommere ude i den første Runddel i Frederiksberg Allé, her blev „Frejas Alter“, Syngespillet „Sovedrikken“ og „Thors Rejse til Jotunheim“ digtede. Juraen tyngede aabenbart ikke videre paa den unge Poet; thi Brødstudiet maatte naturnødvendigt vige Pladsen for Mytologi og Historie og Fordybelsen i de tyske Digtere af den nye romantiske Skole. Og den utvivlsomt rundelige Fritid, han tog sig fra Bøgerne, blev tilbragt paa Spadsereture med Vennen og Lysbringeren, Henrik Steffens, i det Hegerske Hus hos hans smukke, blonde Fæstemø, hos Vennerne Ørsted — A. S. Ørsted var kort i Forvejen bleven forlovet og holdt snart efter Bryllup med Sophie Oehlenschläger — eller hos Rahbeks i Bakkehuset.

Det var Velmagtsdagene ude hos Knud Lyne og Kamma Rahbek. K. L. Rahbek, der „var Dus med det halve Kjøbenhavn“, regnedes almindelig for den gamle Skoles Ypperstepræst og betydeligste Smagsdommer; han lod sig ikke gjærne rokke i sine Meninger; men da han var en tolerant og fredelig Natur, advarede han i sine Tidsskrifter mod at vise altfor

*) Kr. Arentzen: „Adam Oehlenschläger, literaturhistorisk Livsbillede“, Side 146—47

megen Ensidighed. Han var alt andet end enig med Steffens og Oehlenschläger, men han erkjendte deres Geni og tillod, at de gav deres Begejstring for det nye frit Spillerum, naar han blot selv kunde slippe for at indlade sig altfor dybt i Disputen. Fuldt saa meget som Ægtemanden var det dog sikkert Fru Kamma, der drog Vennerne til Bakkehuset, hvor hun

Oehlenschläger og Steffens paa Spadseretur i Frederiksberg Have.
Originaltegning af *Carl Thomsen*.

var det egentlig oplivende Element, Sjælen i de muntre og spøgefulde Samtaler, hvormed Aftenerne hengled. Kamma Rahbek havde, som det ofte er blevet fortalt, en snurrig Mani for at give sine Venner og Bekjendte Øgenavne. Oehlenschläger kaldte hun saaledes „Adagiospilleren", fordi hun paastod, at han lignede en Adagiospiller, hun en Gang havde kjendt;

Kamma Rahbek ved sit Skrivebord.
Efter *Carl Thomsens* Maleri.

sin Søster kaldte hun „Atair“, fordi Christiane havde nævnet denne Stjerne, og Fru Kamma fandt, at det røbede altfor megen astronomisk Lærdom for et saa ungt Fruentimmer. Oehlenschlägers Fader hed i Bakkehuset aldrig andet end „Paale“, hvilket kom af, at den gamle Slotsforvalterfuldmægtig plejede at sige „Paalekum“ i Stedet for Publikum. Paa denne Maade dannede der sig et Slags „Bakkehus-Sprog“, hvis Hentydninger og Termini kun Husets Venner vare indviede i.

Efter mangen muntert tilbragt Aften har den unge Digter fulgt sin Forlovede hjem fra Bakkehuset til hendes Faders Gaard paa Nørregade, og hjemkommen til sit Logis efter en saadan Vandring under Maaneskin eller stjerneklar Himmel, Arm i Arm med den smukke Pige, har han mærket alle Livsaander vaagne i sit Bryst, og hans skabende Evne har været som et uudtømmeligt Væld, brusende og tonende med skiftende Klange, snart dybe og alvorsfulde, snart lyse og legende. Over alt, hvad Oehlenschläger udfører i disse lykkelige Ungdomsaar, er der den samme umiddelbart følte Inspiration, og den samme usvigelige, stundom helt overmodige Sejrsvished.

Hvilken Begejstring og Selvfølelse er der ikke i det poetiske Svar, hvormed han tager til Gjenmæle mod Præsten Pavels Kritik af „Digte, 1803“, og hvori der forekommer de stolte Vers:

„Det blev den sande Digter givet
at se Naturen, skue Livet
i al sin Glands og Herlighed.
Den Gud, hvis Blik i Alt fremtrænge,
udtaler sig ved Harpens Strænge
i vrimlende Mangfoldighed.

Et Liv som det, Du fik at skue,
Du skabe skal; og det skal lue
i Evighedens rene Glands.
Det er det Maal, hvortil jeg sigter;
det kalder jeg at være Digter
og at fortjene Daphnes Krands.“

Ikke mindre Selvtillid og Sikkerhed, under en helt anden Form, udtaler sig i de polemisk-satiriske Digte, som Oehlenschläger omtrent paa samme Tid skriver om Baggesen. Venskabet mellem den gamle og den nye Skoles tvende betydeligste Repræsentanter var blevet af saare kort Varighed. Oehl. ytrer, at hans Begejstring for Baggesen var bortdunstet; han havde faaet Øjnene op for meget, som han hidtil havde været blind for, deriblandt ogsaa „Baggesens Affektation“. 1803 udkom B.'s tyske Digte, hvor han angriber Romantikerne i Tyskland; et nedsættende Digt om Goethe slog Hovedet paa Sømmet og foranledigede Oehlenschläger til at skrive den bekjendte Satire

Til Baggesen

(da han havde nedrevet Goethe).

Udi Korsøer opvoxen,
Til Byen kommen moxen,
Du var en lystig Ven.
Som Holberg Wessel smitted,
Saa smitted han, som Kridtet,
Dig atter strax igjen.
Med Kallundborg, Korsøer du
Nu skrev din Musa tom;
Og rigtig med Honneur du
Fra dette Arbeid kom.
— — —

Der er en Tid, man græder
Og elsker alle Steder,
Hvor der er rigt paa Vand;
Jeg tilstaaer det med Smerte:
Der var en Tid, mit Hierte
Dig elskte, kiære Mand!
Jeg eftersang din Trille,
Og nynnede din Sang;
Da var Forstanden lille
Og knap en Alen lang.

Der er en Tid, man higer
Til Sirius'ers Riger,
Til Soles høie Sol;
Man elsker Eminentsen
Det er Reminiscentsen
Af Barnets høie Stol.
Naar du dig nærmed Himle,
Jeg tænkte: Himlen veed,
Hvor han saa høit kan svimle,
Og falder ikke ned.

Du skiænkte mig din Lyre,
Da Sukker, Rum og Syre
Os giorde Hiertet blødt.
Jeg klimprede, jeg snakked —
Snart blev mit Vers for blakket,
Snart blev det mig for sødt.
Algodhed i det Høie
Da fandt Barmhiertighed,
Den aabnede mit Øie, —
Og væk jeg Lyren smeed.
— — —

Dog, tænkte jeg: hvad Fanden,
Hvo nægte kan, at Manden
Besidder sit Talent?
Imedens om han tripper
Bisweilen som Skiærslipper
Han synger excellent.
Men som paa Svar jeg bødte,
Og havde Skaden qvalt —
Saae jeg dit Vers til Goethe
Og i Forundring faldt.

Hvad? Synger Han „for Pøbel?"
Sligt ormestukket Møbel
Vil styrte Helten ned?
Du! høit en Jens for Piger,
Som Goethes Kiortelfliger
Bør kysse med Besked!
Hvis Spring er lig en Lax'es
I Taarers salte Sø!
Jens Baggesen maa baxes!
Jens Baggesen maa dø!
— — — — —

De satiriske Digte læste Oehlenschläger for sine Venner, men de bleve først trykte i „Erindringer". Utvivlsomt er deres Indhold dog ad mundtlig Vej kommet Baggesen for Øre, og det tjener den ældre Digter til Ære, paa samme Tid som det vidner om hans let omskiftelige Sind, at han desuagtet faa Aar efter kunde række Haanden ud mod sin unge, af Lykkens Medbør saa højt baarne Digterfælle, saaledes som det skete i Digtet „Nureddin til Aladdin".

Imidlertid bruste Vældet i det unge, frugtbare Digtersind med ustandselig Kraft. I Begyndelsen af Aaret 1803 fremkom Mindedigtet over Billedhuggeren Wiedewelt, kun nogle Maaneder efter det storslaaede, symbolsk-romantiske Digt *„Den gamle Kæmpe Cometes"*, og omtrent samtidig Syngestykket *„Frejas Alter"*, som Teaterdirektionen havde forkastet, og som Oehl. senere omarbejdede og fik antaget til Opførelse, men som aldrig opnaaede nogen Scenelykke. Og endnu før Aaret var gaaet til Ende, tryktes i Rahbeks *„Charis"* for 1804 *„Første Sang af Edda, Epopee i 24 Sange"* (senere optagen i *„Nordens Guder"*) med de navnkundige Indledningsstrofer:

„Et Sagn, fuld værd at høre,
med gamle Runer staaer.
Laaner mig Eders Øre,
mens jeg Guldharpen slaaer!

Hvad i de mørke Skrifter
er tegnet om Leg og Krige
og Gudernes Bedrifter,
det vil jeg Eder sige."

Behandlingen af den nordisk-mytologiske Sagnkreds fortsættes umiddelbart efter med *„Thors Æventyr hos Utgardeloke"*, men derpaa forlader Digteren den yngre Edda for at opsøge sig en anden Form for sin nordisk-romantiske Digtning, idet han, af den ældre Edda, vælger det gamle Vølundskvad til Grundlag og i sin *„Vaulundurs Saga"* forbinder de to Hovedstrømninger i sin Ungdomspoesi: den oldnordiske og den naturromantiske. Der er i denne Digtning, givet i Prosaform, en

ejendommelig, skjøn Naturfilosofi, symboliseret i de tre forskjelligfarvede Ædelstene, den grønne, den blaa og den røde, som de trende Kongesønner, Slagfidur, Eigil og Vaulundur, føre med sig fra deres fjerne Hjem i Finmarken. Sagnets Idé udtrykker Oehl. med følgende Ord: „Maa nu vel dette gamle og ærværdige Sagn, hvis fierne og halv hendøde Toner jeg, saa godt det stod til mig, har samlet i min Siæls Øre, og udfyldt med hvad en indvortes Stemme sagde mig var udslettet af Tidens Haand — maa nu vel det ansees for et besynderligt Speil paa Livets underlige Spil med sig selv; saa at hvad der bærer Spiren til Fordærvelse i sig selv, vel maa gaae til Grunde, hvad derimod lever i en bestandig Fred med sig selv, og hvis Fiende kun udvortes er sat, det seirer tilsidst, naar det med Taalmod og Sindighed udholder Nødens Time". — *Vaulundurs Saga* — den underskjønne Bearbejdelse af Vaulunds Kvæde, som N. F. S. Grundtvig siger — maa med Rette betegnes som en af de ægteste Perler i Oehlenschlägers Ungdomsdigtning.

Alt, hvad han rørte ved, og alt, hvad han saâ i denne Periode, blev Poesi. I Sommeren 1804 foretog Oehlenschläger sin første Rejse — hidtil havde han kun gjæstet Roskilde. Rejsen gik rigtignok kun til Langeland, Ørstedernes Fødeø. Men saa modtagelig er han for alle Indtryk, saa bevæget hans Sind, brydende sig i tusinde Stemninger, muntre og vemodige, højtidelige og idylliske, at denne Smule Udflugt sætter Frugt i den omfangsrige Digtcyclus „*Langelands-Rejsen*". Et Brev, som han den 10de Juli skriver hjem til Christiane Heger, sprudler af overgiven Livslyst:

> „Rudkjøbing! Hører Du, kjære Christiane? Rudkjøbing! Femogtyve Mile fra mit Hierte. Det har noget at sige. Svimler Du ikke ved at tænke Dig en saadan Afstand? Et saadant svimlende Dyb? Ak, I arme Hiemfødninger, der kun have i det Høieste været en 4, 5 Miil fra Eders Hierter, hvor jeg beklager Eder! Du ønsker formodenlig gierne i din lille kiøbenhavnske Afkrog, langt borte fra Verden, at høre noget om min Reise. Altsaa: I Torsdags kom vi lykkelig til Roeskildekro og fik et Stykke Skinke til Frokost, seigt som et Bræt, saa at det gierne kunde have tient til Skildt paa Værtshuset. I Roeskilde fandt jeg Kirken i sin gamle Orden. De gamle Konger hvilede endnu paa samme Plet; Harald Blaatand stod i Muren som for 7 Aar siden, og hvor han har staaet i 800 Aar, uden at blive træt. Hvad jeg forresten saae indvortes og udvortes, agter jeg ikke alene at fortælle Dig, men hele Publikum og det paa Vers, for ei i Prosa at profanere det Hellige . . ."

Og længere hen i Brevet fortsættes der:

> „Paa Veien saae jeg henimod Venstre en Kirkeby. Jeg var kommen forbi andre, uden at spørge, men dennes Navn, syntes mig, maatte jeg vide. „Sigersted", sagde Karlen. Og der blev jeg nu atter underlig tilmode; thi Saxo fortæller en skiøn Historie om Sigers Datter Signe og hendes Elsker Habor, hvorover der er giort en af de skiønneste Kæmpeviser. Ofte havde under Læsningen mit indvortes Øie stirret hen i den gamle, taagede Tid, ligesom nu mit udvortes Øie i den naturlige Taage foer forbi denne Kirke, giennem hvis Navn endnu en enkelt Lyd fra den svundne Tid tonede . . ."

Ligesaa lystigt som Brevet begyndte, slutter det med følgende Epigram:

> „Blodet er aldrig saa tyndt, lidt tykkere bli'er det end Vand dog!
> Tænkte jeg, da om vor Slægt henrykt Værtinden udbrød.
> Blodet er aldrig saa tyndt, lidt tyndere blev det end Vand dog!
> Tænkte jeg om igien, da hun os Regningen gav".

Hos Apotekerfamilien i Rudkjøbing bliver *„Langelands-Reisen“* til. Det er Digte, der nedskrives efter øjeblikkelige, umiddelbare Indtryk, saa frejdige og begejstrede som de unge Øjne, hvormed Ting og Begivenheder ere sete. Digteren lukker sin *Saxo Grammaticus* i, inden han giver sig

Adam Oehlenschläger.
Ungdomsportræt.
Efter en Tegning af *Riepenhausen* (udført i Rom 1809).

ud paa Rejsen, men i Aanden lader han den gamle Runemester følge med som sin trofaste Ledsager, til hvem han siger:

„Ledet ved din Haand lad mig staae for den hellige Hvælving,
Hvor dine Heltes Been lagdes og smuldne til Støv.
Lær mig igiennem Bondens enfoldige Mund at opdage
Mangt et ærværdigt Sagn, Lyd fra den hensvundne Tid!
At sig Oldtid kan blande med Nutid og Nutid med Oldtid,
Kjerligt i blid Harmoni, giennem det reisende Digt.“

Og saaledes opsøger han undervejs de nationale Minder, ser dem i poetisk Belysning og fletter dem ind mellem de Indtryk, hvormed Naturens og Sommerens Skjønhed fylder hans Sind. Han besynger Issefjorden,

„som Nordens Helte søgte før med Sværd ved Bælte“; Besøget i Roskilde Domkirke afføder det varmt begejstrede Digt: *„Alt rasler Nøglen i de tunge Døre, — Med Larm den rustne Laas nu op sig lukker, — Dens Gienlyd kan jeg dybt i Kirken høre.“* — Ved Sigersted vækkes Digterens Erindring om Hagbarths og Signes trofaste Elskov, og Korset, som er rejst paa Højen ved Slagelse By til Minde om Hellig Anders, giver ham Ideen til *„Anders-Skov“*-Digtet:

„Hist, hvor Høien venlig skraaner,
Hist, hvor Horizonten blaaner
Og sin Glands af Solen laaner,
Stod et gammelt Kloster trygt;
Blidt indkrandset, venlig, rolig,
Rundt af Dalene fortrolig,
Gudsfrygts tarvelige Bolig
Af de grønne Træer omskygt.
Mangt et Aar var længst forsvunden,
End det urørt stod i Lunden,
Hellig Fromhed lagde Grunden,
Til Guds Ære blev det bygt.“
— — —

I *„Thorsing“* (*„Venligen vinkte paa grønnen Strand de knudrede Bøge . . .“*) besynges Søhelten Niels Juel, medens Romantiken i „Faarevejle-Skov“ bevæger Digteren til at sætte sig under den udsprungne Bøg med Lessings „Nathan der Weise“:

„Lessing! Din Nathan skal hen mellem Bøgene træde,
Ud fra min Bog;
Blid og ærværdig, som de, skal den Ædle mig glæde,
Sindig og klog.

Modige, herlige Kiæmpe! i Sværmen gigantisk,
I Dæmringen klar,
Hvo har selv lært dig at giøre Forstanden romantisk?
Svar mig, o svar!“

Blandt de øvrige Digte i „Langelands-Reisen“ maa især erindres om den skjønne, religiøst bevægede *„Aften-Sang“* og *„Vennernes Ankomst“* med de kjendte, yndefulde Indledningsstrofer:

„Søen strammer ud sit Klæde,
Himlen farver Søen blaa;
Klare, lyse Bølger smaa
Ganske bly paa Landet træde;
Breddens Blomstersiv de væde,
Trække sig saa, uden Brag,
Atter hen saa sølversmukke,
I det stille Hav, og vugge
Mod den klare Sommerdag.“
— — —

endvidere *„Gibs-Billedet“*, hvori der fortælles om en støvet Gibsfigur, som staar ovenpaa et Skab i Digterens Kammer, og som først bliver antaget for „den frosne Spottefugl“, Voltaire, som „troede, fræk, paa alt at bøde, med usle Stumper Vittighed“:

Jeg Busten tog, dens Klang var hæs
Jeg tørte Støvet af, og Osen,
For ret engang at see Franzosen,
Ind i sit Abekatte-Fiæs.
Jeg Busten frem for Dagen tog,
Dens Aasyn jeg betragted nøie —
Da trængte Taaren i mit Øie,
Og Øiet brændte, Hiertet slog.

O Himmel! hvad er det jeg seer?
Dig, Elskte! kunde jeg miskiende?
O lad min Angerstaare brænde
Fromt paa dit Billeds døde Leer.
Johannes Ewald! Det var dig?
Som smilte, naar min Musa smilte,
Som standsed mig, naar Aanden hvilte,
Som styrked og som hæved mig?

Saavel dette som flere andre af „Langelands-Reisens" Digte aabenbarer, hvor vid Afstand Digteren har taget fra det foregaaende Aarhundredes Idealer. Sindrigt træder det frem i den prægtige *„Morgen-Vandring"*, hvor Kornblomsterne paa Marken siger:

Ak Digter! du har kun lidt Forstand.
Ak Herregud!
Du skulde kun see vor Eiermand,
Hvor han seer ud.
Hvergang han seer os, han kalder os Tant,
I Øiet en Torn!
Han kalder os Helvedes Klint, iblandt
Det velsignede Korn.

Den største Naade, han viist os har,
I dette Liv,
Er det, at han stundum af Lommen ta'er
Sin Foldekniv,
Og skiær sig en Haandfuld, stor og tung,
Under vranten Snak,
Og blander os i en Sælhunds-Pung,
Blandt Røgtobak.

Han siger, at, smøget paa den Maneer,
Vi arme Skrog
Efter fattig Leilighed Verden teer
Nogen Nytte dog.
Forresten vor Skiønhed, rød og blaae,
Er hap som hip!
Alt Nyttigt bør giennem Munden gaae.
Det er hans Princip!

Alle Stykker i „Langelands-Reisen" staa langtfra paa samme Højde; der er ganske ubetydelige Ting imellem, men selv disse vidner om det overdaadigt sprudlende Væld, der maa klinge og synge selv ved den fattigste Sten, det møder undervejs.

Der sad da den fem og tyveaarige Digter paa Bænken under de store Træer udenfor Apotekerhuset i Rudkjøbing. Det var Familiens Yndlingsplads ved Aftentid, og mangen lun Passiar fik man med forbigaaende, adstadige Borgermænd og Koner. Om Formiddagen gik Turen som oftest ud til den nærliggende Skov, men Størsteparten af Dagen tilbragtes oppe paa Gjæstekammeret, som den godlidende og joviale Apoteker, Hans Christians og Anders Sandøes Fader, havde ladet indrette med Skrivebord og Digterbuste til sin unge Gjæst.

Det var den fuldkomne Idyl, og i Slutningen af „Langelands-Reisen" betegner Digteren det selv som „Katastrophe", da Afbrydelsen kommer i Skikkelse af Efterretning om, at Steffens staar i Begreb med at forlade Danmark for at modtage et Professorat ved Universitetet i Halle. Det havde været Oehlenschlägers Hensigt at fortsætte sin Sommerudflugt og drage videre fra Langeland over til Møen:

„. . . Til Østen hen, til Landet over Søen,
Hvor skiøn jomfruelig i stille Blu,
Naar først vi flux var rullet over Øen,
I sortblaa Silke svøbt, som Bølgen nu,
Stod Øiets Glæde, Danmarks Stolthed: Møen!
Som blotter stolt, til glade Sømands Lyst,
Sit høie, fulde, kridnehvide Bryst . . ."

Men om han vilde tage Afsked med Steffens, da gjaldt det om hurtigst muligt at ile til Kjøbenhavn. Det var stille Vejr, og Smakken brugte

tretten Timer om at komme over Storebælt; endelig satte man Foden paa Sjællands Jord ved sen Aftentid forud for den Dag, som var bestemt til Vennens Afrejse . . . I Ringsted skiftedes der Heste, og Oehlenschläger benyttede Lejligheden til at træde ind i den gamle Kirke, hvor han knælede paa Knud Lavards Grav

„. . . og bad til Gud med hellig Varme:
Du, som en sielden Ven mit Hierte gav,
O! riv ham ikke ud af Danmarks Arme,
Lad ham ei pløie før det kolde Hav,
Bortrevet grumt og brat ved Skiebnens Harme,
Før jeg har favnet ham, algode Gud!
Styrk du min Bøn til Himlen, Sankte Knud!

Jeg lover dig til Giengield, at jeg vil
Engang dit ædle Liv til Skue stille
For Verdens Øie, i et barnligt Spil,
Hvorved den Frommes Taare dog skal trille,
Hvis du bevæger Himlen venligt til
At holde seiludspændte Fartøi stille,
Til jeg for sidste Gang, med Venskabs Lyst,
Har trykket Henrik Steffens til mit Bryst!

Og see! den fromme Helgen hørte mig,
Thi med fornyet Haab og Trøst jeg reiste.
Og snart, min Axelstad! jeg skued dig,
Fiernt dine høie, stolte Taarne kneiste.
Jeg Søen saae, den hvilte blidelig,
I stillen Luft slet ingen Vimpel kneiste.
Til vante Dør jeg foer, og aabned den —
Og skialv — og saae — og fandt endnu min Ven.“
— — —

Steffens havde selv haabet og ønsket at kunne blive i Danmark, men der var ingen Plads for ham. I de Kredse, som havde Magt og Indflydelse, betragtedes han som en Fantast, et Menneske uden videnskabelig Grundighed, der nærmest var skikket til at fordreje Hovedet paa Ungdommen. Efter hvad der fortaltes, skulde virkelig en ung Mand være kommen paa Galehuset og dér have raabt i ét væk: „O, Steffens! O, Oehlenschläger!“ Hvad der dog nok saa meget kan have havt sin Begrundelse i den unge Mands eget skøre Hoved, som i Steffens' Paavirkning. Mere betegnende for Opfattelsen af „Lynildsmanden“ er en Ytring, med Hentydning til Oehlenschläger, som findes i et Brev fra Prof. theol. P. E. Müller fra Februar 1804: „Naar kun ikke Steffens' Filosofi gjør ham gal!“ — N. F. S. Grundtvig skriver om Henrik Steffens i sin Verdenskrønike fra 1812: „Han kom og svandt som et Luftsyn. Det var godt; thi han havde vist ellers forvirret, om ej forrykket mange Hjerner. Nu derimod vakte han kun Eftertanke; og mangt et Frøkorn, som han udstrøede, er vist i Stilhed opvoxet til at bære god Frugt“*). — I „Mands Minde“ hedder det dog med stærkere og mere uforbeholden Anerkjendelse: „Jeg maa nævne Steffens som et af de store

*) Kr. Arentzen: Adam Oehlenschläger. Literaturhistorisk Livsbillede, Side 198.

Redskaber for Nordens Aand og Danmarks Skytsengel, uden hvem efter min fulde Overbevisning selve Daaden paa Kongedybet vilde været forgæves . . ." J. P. Mynster (i „Meddelelser af mit Levnet") kalder Steffens „. . . en Sædemand, som havde Frø af mange Slags og udstrøede dem rigelig trindt omkring, og skjønt han selv var mindre skikket til at pleje den fremvoxende Spire, saa havde dog mangt et Sædekorn fundet god Jord, hvor det skød Rod og bar Frugt."

Der var dog altsaa dem — og det ingenlunde de ringeste — som havde aabent Øje for Henrik Steffens' befrugtende Indflydelse paa den poetiske Literaturs Opblomstring i Danmark; men tillige var der indenfor den gamle Skole Folk, som stod fuldkomment uforstaaende overfor det nye, der var brudt frem, og som kun havde Skjældsord tilovers for den nye Tids Bannerførere. Professor Sander skrev sit yderst maadelige Lystspil „Hospitalet" (opført 3 Gange i Foraaret 1806), hvori han satiriserer over den nye Filosofi og med tydelig Adresse angriber Steffens og Oehlenschläger. Digteren svarede, i et Brev til H. C. Ørsted, som han sendte hjem fra Dresden i Sommeren 1806: „Professor Sander er en Æsel!"

Kort efter Steffens' Bortrejse — og for at lade Musen trøste sig over Tabet af Vennen — fuldendte Oehlenschläger sit næste større Arbejde: *„Jesu Christi gientagne Liv i den aarlige Natur"* (senere kaldet „Aarets Evangelium"), hvori Tanken var „. . . at fremstille Aarstiderne med deres forskjellige Virkninger som en Allegori paa Jesu Levned og Lære." Det var Novalis' „Geistliche Lieder", der begejstrede Oehlenschläger til at skrive disse natursymbolske Digte, men i deres sunde og daglyse Klarhed ere de vidt forskjellige fra den tyske, overspændte mystisk-religiøse Romantik. I Fortalen til *„Poetiske Skrifter"* (1805), hvori „Jesu Liv i den aarlige Natur" er optagen, imødegaar Digteren den fejlagtige Opfattelse, som han forestiller sig, at hans religiøs-symbolske Digtcyclus kan blive Gjenstand for: „Ikke, som om han for den nærværende Frivolitets Domstol vilde gjøre en Undskyldning, fordi han havde behandlet dette hellige Æmne. Denne sørgelige Indifferentismus, hvori Menneskene, blot med det sløve Øie hæftet paa den daglige Nødtørft, forskandser sig med den endelige Forstands malmløse Floskler, som man forskandser Lastdyret med Øreklapper, at de jo ikke skulle skotte til Siden, og forstyrres af alle de Særsyn, som rundt omringe dem, og vække Ideer om det Evige, Trang til Religion — denne sørgelige Indifferentismus fortiener vel inderlig Medlidenhed, men kan aldrig giøre Fordring paa Agtelse. For de Menneskers Skyld derimod, som ere besielede af en god Villie, og begavede med et fromt, til Religion trængende Gemyt, uden derfor maaskee just af dette Digt at ville uddrage den rette Mening, maa han anmærke, at de vilde fare saare vild, hvis de troede, det her havde været hans Hensigt, at reducere Christus til en Mythus af den aarlige Natur, da han tværtimod bestandig har søgt at vise Naturen som en aarlig gientaget Mythus af denne guddommelige Forløser. Denne Mythus vilde i ingen Henseende have nogen Betydning, dersom han ikke troede paa det hellige Culminations-Punkts Guddommelighed i selve Historien. Det bliver derfor nødvendigt, det hele Digt igiennem, at have Christus i Tiden, i Naturen og i

Hiertet, for Øine paa eengang, da de uafladeligen, meer eller mindre, blande sig mellem hverandre giennem det hele Digt."

Denne Reservation blev dog ikke tilstrækkelig fyldestgjørende. Kort efter at „Poetiske Skrifter" var udkommet, gjorde selve Biskop Balle Digtcyklen til Gjenstand netop for en saadan Misforstaaelse, som Oehlenschläger paa Forhaand havde værget sig imod. Det var i en Tale ved en Bispevielse i Frue Kirke, og den gamle Biskop udbrød, med Henblik paa „Jesu Liv i den aarlige Natur": „O Gud, hvilke Forvildelser!" Har han kunnet huske den lille Dreng, der stod mellem hans Knæ og ramsede sin Katekismus op ude i Degnens Skole paa Frederiksberg, naar Bispen visiterede, saa har han sikkert rystet endnu stærkere paa Hovedet ved Tanken om, hvor sørgelig den samme lille Dreng havde glemt sin Børnelærdom og nu var bleven en næsten ligesaa gudsforgaaen Poet som denne Goethe, hvis „Leiden des jungen Werther" Biskop Balle havde været med til at forbyde i dansk Oversættelse.

Hvor stor Afstand Oehlenschläger end tog fra Rationalismen og den kolde Fornuft, hørte han dog nu heller ikke til de orthodoxe eller dogmatisk troende. Hans Religiøsitet, saa umiskjendelig varm og oprigtig som den var, bundede fornemlig i Tilbedelsen af det Guddommelige, saaledes som det mødte ham overalt i Naturen og Livet, i det Skjønne og Opløftende, der satte hans Fantasi og hans Hjærte i Bevægelse. Dette — sammenknyttet med Evangeliets skjønne og gribende Lære — danner da ogsaa Grundstemningen i Digtcyklen „Jesu Christi gientagne Liv i den aarlige Natur". Af de enkelte Digte maa fortrinsvis nævnes det første: *„Christi Fødsel"* *(„Hver Vaar, naar Taagerne flygte hen — Da fødes det lille Barn Jesus igien")*, *„Jesu Lære"*, der begynder:

„Lad mine dunkle, bølgende, grønne Kroner
Vinke dig bort fra Larm og bedøvende Toner!
Toner ene fra Fuglens uskyldige Strube
Trylle dig i min alvorlige, hvælvede Grube!
Hvislende Hæk,
Kiøligthenrislende Bæk,
Surre, som fromme Bi, fra den eensomme Kube!"

ligeledes Digtet *„Johannes"* *(„Hvad er det hist, som ringer?")*, *„Judas Iscariothes"* med den kraftig formede Vexelsang mellem Mennesket og de sorte Engle, endelig *„Getsemane og Golgatha"*-Digtet *(„Ei længer Druens Purpur luer")* og Disciplenes *Jubel-Hymne.*

Derefter vender Oehlenschläger sig til helt nye Egne i Fantasiens Rige, idet han i Vinteren 1804—1805 skaber det andet epokegjørende Værk i sin Ungdomsdigtning: *„Aladdin eller den forunderlige Lampe"*, hvortil Grundlaget er hentet fra Æventyret i „Tusind og een Nat". Han kalder det selv Hoveddigtet i denne Periode. „Jeg greb med ungdommelig Ild og Begeistring en af Tusinde og een Nats skjønneste Fortællinger; og den naturlige Lighed, som dette Eventyr havde med mine Livsforhold, gav maaskee det Hele noget Naivt og Eget, som forstærkede Virkningen. Havde jeg ikke selv i den hos mig opdagede Digterevne fundet en forunderlig Lampe, der satte mig i Besiddelse af Alverdens Skatte? Og Phan-

tasien var mig en Ringens Aand, som bragte mig, hvorhen jeg vilde. Min Dannelse havde udviklet sig seent, men temmelig hurtigt, ligesom Aladdins, og, ligesom han, havde jeg nylig lært at kiende Kiærlighed. Min Moder var død, og da jeg skrev Aladdins Vuggesang paa hans Moders Grav, flød mine Taarer over min egen Moder. Saaledes berørte denne Fabel i mange Punkter mine egne Livsforhold; jeg ironiseerte ogsaa dermed, og var mig det under Digtningen ret vel bevidst" *).

Digtningens Grundtanke — saaledes som den er legemliggjort i de to Hovedpersoner Aladdin og Noureddin — er atter her Geniets lykkebringende Magt i Modsætning til den brydsomme Grublen, den kolde, beregnende Kløgt. Den rødkindede, sorgløse Dreng, der griber til i Blinde, men som ejer Geniets og Lykkens medfødte Naadegaver, bliver Herre over Lampens og Ringens Aander, medens Noureddin med al sin Visdom og al sin verdslige Higen ikke mægter med egne Hænder at finde og gribe den magiske Lampe. Det er ikke blot den nye Tidsalder og den nye Poesi, som Digteren knæsætter i *„Aladdin"*, men han symboliserer en universel, almengyldig Idé, idet han fører Tanken videre og kræver, at det ved Lykkens Gunst Erhvervede skal gjenerobres og fæstnes i varig Besiddelse gjennem Selvprøvelse og Kamp. Og hele denne vidunderlig skjønne Digtning er ikke formet i Allegori og Abstraktioner, men som en uafbrudt Kjæde af herlige Billeder, komiske og rørende, vemodige og dybsindige, i en Skala, der bevæger sig fra den dybeste Pathos til den kosteligste Skæmt, og dog uden at Grundstemningen, den hele vidunderlige Harmoni, brydes paa et eneste Punkt. Med hvilket straalende Liv fremtræder ikke Figurer som Gulnare og Morgiane, Mustapha og Hindbad! „Aladdin" er det fuldkomment klassiske Værk i dansk Literatur, undfanget med den samme umiddelbare Inspiration som „St. Hansaften-Spil", kun endnu langt rigere, dybere og skjønnere baade i Ideens Rækkevidde og Formens Udførelse.

„Aladdin", siger Georg Brandes, „er Udgangspunktet for nyere dansk Aandsliv, Grundstenen, over hvilken den Bygning er opført, som udgjør dansk Literatur i dette Aarhundredes første Halvdel." Det hedder senere hen i samme Essay (Adam Oehlenschläger: „Aladdin". (1886)): „. . . Ganske saaledes, saa pludseligt, saa mirakuløst som Aladdin finder sin Lampe, var jo han efter den døgnlange Samtale med den fra Europa tilbagevendte Steffens bleven overrasket og overvældet af sin digteriske Evne. Og ikke i stille, langsom Udvikling, men pludseligt, som under et tropisk Foraar, var hans Poesi skudt i Vejret, havde fuldstændigt fornyet det danske Sprog, tilført det friske Safter, givet det ny Gang og ny Klang, havde gjenerobret den tabte Oldtid og indvarslet en stærk, nordisk Renæssance — og som denne Poesi spændte Bro bortover Rationalismens Tid tilbage til den hedenske Tidsalder og Myteverden, saaledes skulde den snart henrive hele Norden, holde Norge fast i det Øjeblik, da Politiken skilte det fra Danmark, ja vinde Danmark Sverig, Fjenden, saa fuldstændigt, at dette Sverig tilsidst kronede Oehlenschläger til Aandskonge med den Tegnérske Krans. — Ud fra Anelsen om disse Triumfer, ud fra denne

*) Oehlenschlägers „Erindringer", I Bind, Side 220 f.

stormende Selvfølelse gaar han da til sit Værk. Han griber Æventyret fra *Tusind og én Nat*, det, han allerede havde læst som Barn paa sin Skammel, følger det Linie for Linie, Ord for Ord, Træk for Træk, lægger kun hist og her lidt til, digter kun hist og her lidt om, men det er nok til, at han selv med hele sit Væsen udbreder sig i Stoffet og gjennemtrænger det" *). — —

I Sommeren 1805 udkom *Poetiske Skrifter*, der slutter med „Aladdin". Første Bind begynder med det lette og muntre Syngespil „*Frejas Alter*", derefter følger en omfangsrig Samling „Romanzer, Sange og Elegier", hvoriblandt særlig maa mærkes Digtene „*Uffe hin Spage*", „*Knud den Store*", „*Borgridderen*" samt det prægtige Mindedigt over Botanikeren Vahl, og endelig i samme Bind „*Langelands-Reise*" og „*Jesu Christi Liv i den aarlige Natur*". Det andet, betydningsfuldeste Bind indeholder „*Vaulundurs Saga*" og „*Aladdin*".

Grev Ernst Schimmelmann.
Efter et Litografi.

Alt dette havde Oehlenschläger skrevet i lidt over to Aar, en Produktion, som med Rette kan kaldes enestaaende frodig, ikke blot i Stoffets Mængde, men i Rækkevidden af de forskjelligartede Emner, deres Iderigdom og svulmende poetiske Kraft. „Poetiske Skrifter" udgjør to Bind paa henholdsvis 480 og 436 Sider, hvad der gjorde Forlæggeren, Hofboghandler Schubothe meget betænkelig. Den unge Digter maatte nøjes med sex Rigsdaler Arket „og Skamflikker i Tilgift, fordi Bogen var bleven saa stor". Men det viste sig, at det gik glimrende med Afsætningen af de to omfangsrige Bind. Udgivelsen af „Poetiske Skrifter" vakte i Sommeren 1805 endnu større Opsigt, end „Digte 1803" havde gjort ved Juletid et Par Aar iforvejen. Paa Titelbladet stod ikke mere Adam Øhlenslæger, men — som altid senere — Adam Oehlenschläger.

Al Modstand var dog ikke brudt. J. P. Mynster fik ganske vist Lov til at hylde det unge, banebrydende Geni endogsaa i Rahbeks Tidsskrift „*Den danske Tilskuer*", og Rahbek indrømmede selv — ligesom Pavels —, at Oehl. „var et af de ypperste poetiske Genier, vor Literatur nogensinde havde frembragt". Men som den gamle Skoles Repræsentant følte Bakkehusets Digter sig dog temmelig desorienteret af den nye Kunstform og de nye Ideer. Fra den rigtige konservative Side vilde man endnu mindre give Kjøb. I „*Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn*" fremkom en Skrivelse fra

*) Georg Brandes: „Samlede Skrifter", I Bind (1899), Side 231.

„Poeten i Aabenraa“ — som Autor gjættedes der paa Professor Sander, Forfatteren af det polemiske Lystspil „Hospitalet“ — hvori der klagedes over, at „en nyere Ringelrangelpoesi fortrængte den sande Digtekunst“. Men det var ørkesløse og afmægtige Udfald; i Virkeligheden stod Adam Oehlenschläger nu anerkjendt som Nordens største Digter.

Blandt dem, som havde læst „Poetiske Skrifter“ og følt sit Hjærte bevæget af den nye, vidunderlige Poesi, var ogsaa Grevinde Schimmelmann, Finantsministerens Hustru. Grev Ernst Schimmelmann var en gavmild Mæcen, der havde understøttet ogsaa Baggesen og Steffens; han yndede Talenter og hjalp dem gjærne frem. Oehlenschläger var nu henved

Sølyst.

sex og tyve Aar; hans Digterry var urokkelig grundfæstet, men rig paa Penge var han ikke; nogen Gjæld havde han vel ogsaa — baade hos Traktør Richter paa Kongens Nytorv og andre Steder, og de sex Rigsdaler Arket for „Poetiske Skrifter“ skulde ikke strække ret langt, navnlig ikke naar det nu gjaldt om at komme ud i Verden og se sig om, helst lidt længere end til Langeland — Øen, som han havde sammenlignet med en Rosengren, henslængt i Havet. — Sine „Poetiske Skrifter“ havde han dediceret til Kronprins Frederik med et smukt Tilegnelsesdigt; men hvem skulde han faa til at tale sin Sag med tilbørlig Virkning? Saa var det, han hørte, at Grevinde Schimmelmann havde ønsket at se „Aladdins“ Forfatter, og han tænkte, at der vel kunde være Haab om, at Greven vilde gjøre noget for ham, især naar Grevinden var paa hans Side.

En smuk Sommerdag vandrede saa Digteren med bankende Hjærte ud

til Sølyst. Som Barn og Dreng havde han ofte kjørt og gaaet forbi „Emilias Kilde“. Grev Schimmelmanns første Hustru havde været en Komtesse Emilia Rantzau; han havde elsket hende „til Sværmeri“, og til Minde om hende havde han i Stenen over Kilden ladet udhugge et Øje, som altid græd, idet Vandet flød ud derfra. Schimmelmanns egne Øjne græd dog ikke mere; thi hans anden Hustru, Charlotte Schubart, erstattede ham Tabet af den første.

Denne Gang gik Oehlenschläger ikke ned til Kilden, men drejede ind paa Sølyst, hvor han aldrig før havde været, og hvor han nu for første Gang skulde besøge en saa fornem Dame. Han stod i Forgemakket og ventede, krammede Hatten, tog igjen Mod til sig og besluttede ikke at lade sig forbløffe. Saa traadte der en bleg, mager Kone ind, simpelt klædt, og hun sagde venligt hilsende: „Nu kommer min Mand strax!“ Det var Grevinden. Hun tog den unge Digter med sig ind i Havestuen, og han fik Courage, da han mærkede, at han var kommen i et Hus, „hvor man forstod sig paa Poesi og regnede den med til Livets højere Fornødenheder“. Schimmelmanns Apparition satte ham dog i ikke ringe Forundring. „De besynderligste Kontraster vare i ham forbundne paa en saa naiv Maade, at de forenede sig til Harmoni. Han var lille, mager og hæslig; han skelede med det ene af de smaa, trekantede Øjne; han var koparret og snusede stærkt Tobak, med en Skjødesløshed, som ikke undlod at efterlade ubehagelige Mærker paa Klæder og Fingre. Saaledes traadte han vaklende ind, med blaat, vateret Ridderbaand og to store Stjerner paa Brystet, de tynde Haar friserede og pudrede og med en lille Pidsk i Nakken“. Den unge Digter studsede næsten over denne Hæslighed, men næppe havde Greven talt nogle Ord, „før det yndigste, venligste Væsen udbredte sig over det koparrede Ansigt, før det ene Øie, der ikke skelede, smilte med en saa indtagende ærlig dyb Menneskekiærlighed“ ind i den unge Digters Hjærte, at han troede at se en Sokrates*).

Emiliekilde.

*) Oehlenschlägers „Erindringer“, I Bind, Side 235 f.

Grev Schimmelmann raadede Oehlenschläger til at ansøge Kronprinsen om et Rejsestipendium af Fonden *ad usus publicos.* Og derefter satte Digteren sig med sine Velyndere til et prægtigt Taffel — Mage til dem, han havde set i Frastand paa Frederiksberg Slot.

Da Oehlenschläger nogle Dage efter viste Schimmelmann Ansøgningen til Kongen om Rejsestipendiet, sagde Greven med et Smil: „En saadan Ansøgning kan jo ikke afslaas!“ Dermed betragtede den lykkelige Digter Sagen som afgjort; Rejsefeberen og Rejselængslen havde han i Blodet, og han besluttede strax at rejse til Halle, hvortil Steffens havde indbudt ham. Men til sin blonde Christiane sagde han — for at spare Afskedens Sorg — at han kun gjorde en lille Rejse paa en Maaneds Tid.

Af Honoraret for „Poetiske Skrifter“ har der nok ikke været store Sager tilovers, thi af den gamle Slotsforvalterfuldmægtig fik han „en tyk Pakke Smaasedler“, der repræsenterede en Sum af 100 Rigsdaler, til at bestride Rejseudgifterne, indtil Stipendiet indtraf. Og i Begyndelsen af August 1805 gik Adam Oehlenschläger ombord i Paketbaaden, der skulde føre ham til Kiel og ud paa den første Udenlandsrejse.

V.

Paa Rejse. — Opholdet i Halle. — Bekjendtskab med Schleiermacher. — Første Møde med Goethe. — „*Hakon Jarl*“. — Oehlenschläger og Steffens, Dissonans mellem Vennerne. — „Hakon Jarl“ sendes hjem. — I Berlin. — Fichte og Alexander v. Humboldt. — Weimar, Samlivet med Goethe. — Jena og Dresden. — *Baldur hin Gode.* — *Nordiske Digte,* 1807. — Slaget ved Jena. — Oehlenschläger i Paris. — Baggesen i Kjøbenhavn. — Afsendelsen af Rimbrevet „Noureddin til Aladdin“. — Oehlenschlägers Svar til Baggesen. — Brevet til Kamma Rahbek. — *Giengangeren og han selv eller Baggesen over Baggesen.* — Oehlenschlägers og Baggesens Møde i Paris. — Polemik mod de tyske Romantikere. — *Palnatoke.* — *Axel og Valborg.* — Opførelsen af „*Hakon Jarl*“ i Kjøbenhavn. — Ved Genfersøen hos Mme Staël-Holstein. — Til Italien. — I Roma. — *Correggio.* — Paa Hjemvejen i Weimar. — Afskeden med Goethe. — Hjemme.

Det var Romantik at rejse i hine Tider — om denne Romantik end stundom kunde falde noget besværlig. Halvsjette Dag brugte Paketbaaden for at komme over til Kiel. Den 12te August 1805 sendte Oehlenschläger det første Brev hjem til sin Christiane, med Beretning om den langsomme Sørejses langsommelige Gjenvordigheder, og i et følgende Brev, der er dateret Halle den 17de September, giver han hende Meddelelse om det egentlige Maal og Øjemed med Rejsen. Den lille, karakteristiske Epistel begynder saaledes:

„Kiære Christiane!

Øieblikket er kommet, at give Dig Underretning om, hvad jeg troede hidtil var min Pligt at tie med. Hvortil et langt Præludium mellem os, som kiende og forstaae hinanden? Gode Pige! med al min Kiærlighed og Iver for min Kunst, har mit Hierte aldrig glemt, hvad det skyldte Dig. Aflade at være Digter for at vorde Ægtemand — det vilde Ingen af os, at jeg skulde; at forene begge Dele ansaae baade Venner og Fiender som en smuk Drøm, men sommetider er der Noget i Drømme. Jeg veed nu med Vished, at Regieringen vil giøre noget for mig som Digter . . .“

Nogle Dage i Forveien havde Oehlenschläger modtaget Svar fra Fonden *ad usus publicos,* og han giver Christiane en Afskrift af den officielle Skrivelse:

„Hs. kongl. Høihed Kronprindsen, hvis Opmærksomhed Intet af nogen Betydenhed undgaaer, der i en eller anden Henseende medvirker til eller fremmer Fædrelandets eller dets Literaturs Held og Hæder, har, ved den Skrivelse, hvormed De har tilstillet Høistsamme et Exemplar af de Digte, hvormed De nylig har beriget vor poetiske Literatur, fundet sig foranlediget til at overdrage Direktionen at tilskrive Dem om, hertil at indsende en bestemtere Angivelse af den Reise, De ønskede at foretage Dem i fremmede Lande. Et Foretagende, som for det sande poetiske Genie, der ikke taber det vigtige Studium af Mennesket, Naturen og den skiønne Kunst af Sigte, er ikke mindre end for Videnskabsmanden i Almindelighed af megen Betydenhed, og hvoraf man har Grund til at haabe, at Herr Oehlenschläger vil vide til sit Fædrelands Literaturs Fremme at høste sand Fordel.

Schimmelmann. Reventlow."

Derpaa fortsætter den unge, rejsende Digter sit Brev saaledes:

„Jeg kiender saa godt Din uegennyttige og rene Kiærlighed, bedste Christiane, at jeg er vis paa, at dette Brev vil glæde Dig, endskiøndt vel Tanken om en længere Fraværelse vil presse Dig Taarer af Dit Øie . . ."

Kronprins Frederik (Fr. VI).

Smukt og hjærteligt skriver Christiane Heger tilbage og forsikrer, hvor usigelig kjær den Tidende har været hende: „Oehlenschläger har faaet Reisestipendium". Hun siger: „Overbevisningen om, at Din Reise vil være Dig ligesaa behagelig, som gavnlig, og Haabet om, at den ikke skal forandre Dit Sindelag mod Din Christiane, skal opholde og trøste mig i Din Fraværelse. Velsignet være det Øjeblik, da Du tog Din Beslutning, og velsignet være Enhver, som bidrog til, at den blev iværksat . . ."

Nu var Oehlenschläger i Halle og opholdt sig hos Steffens. Om Søndagen tog man gjærne ud til Henrik Steffens' Svigerfader, Komponisten Reichardt, der boede i Giebichenstein, en knap halv Mils Vej fra Halle, og her gjorde Oehlenschläger allerede en af de første Søndage Bekjendtskab med den berømte Teolog Schleiermacher, der omtrent samtidig med Steffens var bleven Professor ved Universitetet i Halle. I den nærliggende lille By Lauchstädt, hvor der om Sommeren optraadte Skuespillere fra Weimar, traf den unge danske Digter, der nylig havde begyndt sin sejrrige Løbebane, Tysklands store Goethe. Af dette første Møde gives der en karakteristisk Skildring i „Erindringerne". „Vi besøgte," fortæller Oehl., „en tidlig Formiddag Goethe, som opholdt sig nogle Dage i Lauchstädt. Hans skiønne, kraftige Ansigt glædede mig og indgiød mig Ærbødighed. De

brune Øine vederqvægede mig, i hvilke jeg paa eengang troede at læse Werthers Følelse, Götz's godhiertige Kraft, Faust's Dybsind, Iphigenias Sjæleadel og Reinekes Skalkagtighed. Han kiendte noget til min Aladdin... „Naar jeg hurtig vil lære at kiende en Digter," sagde han til mig, „saa læser jeg een af hans Monologer: deri udtaler sig hans Aand strax." Han roste det Motiv, at Noureddin vilde bruge Aladdin som en Lotteridreng, der skulde udtrække ham det store Nummer i Blinde. Hvor gierne havde jeg længer talt med denne store Mand, men Høfligheden bød os at bryde af; han bad mig at besøge sig i Weimar . . ."

Oehlenschläger var henrykt over første Gang at have set Goethe og at være bleven roest af ham, men Steffens var vred, fordi den berømte Mand ikke havde indbudt dem til Middag, da de dog var komne til Lauchstädt alene for hans Skyld. Steffens bandede Goethes Storagtighed og Egoisme, og heller ikke Oehl. kunde nægte, at der trods alt det indtagende hos ham dog ogsaa var noget stolt, afmaalt og koldt, „som ikke syntes at tilhøre Digternaturen". Nu havde de maattet nøjes med en Ministeraudiens. „. . . Nogle Maaneder derefter," fortæller Oehl. videre — „da jeg havde den Lykke, paa en kort Tid at behage og vinde ham, tilstod han mig, at han gierne den Dag havde indbudt os — og at han selv ikke vidste, hvorfor han ikke havde giort det. Men jeg veed det nu: det var en Slags Gierrighed, ikke paa Penge, men paa Venlighed; det var et aandeligt Kniberi, i den hemmelige Frygt: at der skulde gaae for meget med, og at jeg skulde faae for meget af — den store Goethe paa eengang." — — —

Oehlenschläger spadserede daglig sin Tur langs Saales Bredder, og under de ensomme Vandringer, med Tanken paa Danmark og Vennerne, blev Digtet *„Hjemvee"* til *(„Underlige Aftenlufte — Hvorhen vinke I min Hu?")*. — Forøvrigt gik Tiden med at oversætte „Vaulundurs Saga" og „Frejas Alter" paa Tysk, fornemlig for at glæde Schleiermacher, der til Gjengjæld forelæste Sophokles' „Ødipus i Kolonos" for den unge danske Digter; desuden hørte Oehl. Steffens' Forelæsninger over Naturfilosofi, Schleiermachers over Ethik og Wolffs over Arkæologi. Saa var det blevet langt hen paa Efteraaret, og medens den unge Digter levede i den lille, ret ensomme tyske Universitetsby, søgte hans Fantasi jævnlig op til det høie Norden og dets Sagaskikkelser, som han omfattede med uforandret Kjærlighed. I Universitetsbiblioteket i Halle fandt han et Exemplar af Snorre Sturlessóns Heimskringla (norske Kongekrønike); han begyndte at læse den med stor Iver, „som man læser gjemte Breve fra en kjær Ungdomsven", og her blev Motivet til *„Hakon Jarl"* fundet; han havde jo allerede tidligere benyttet Emnet til en Romance, men det forekom ham, „at det fortjente meer".

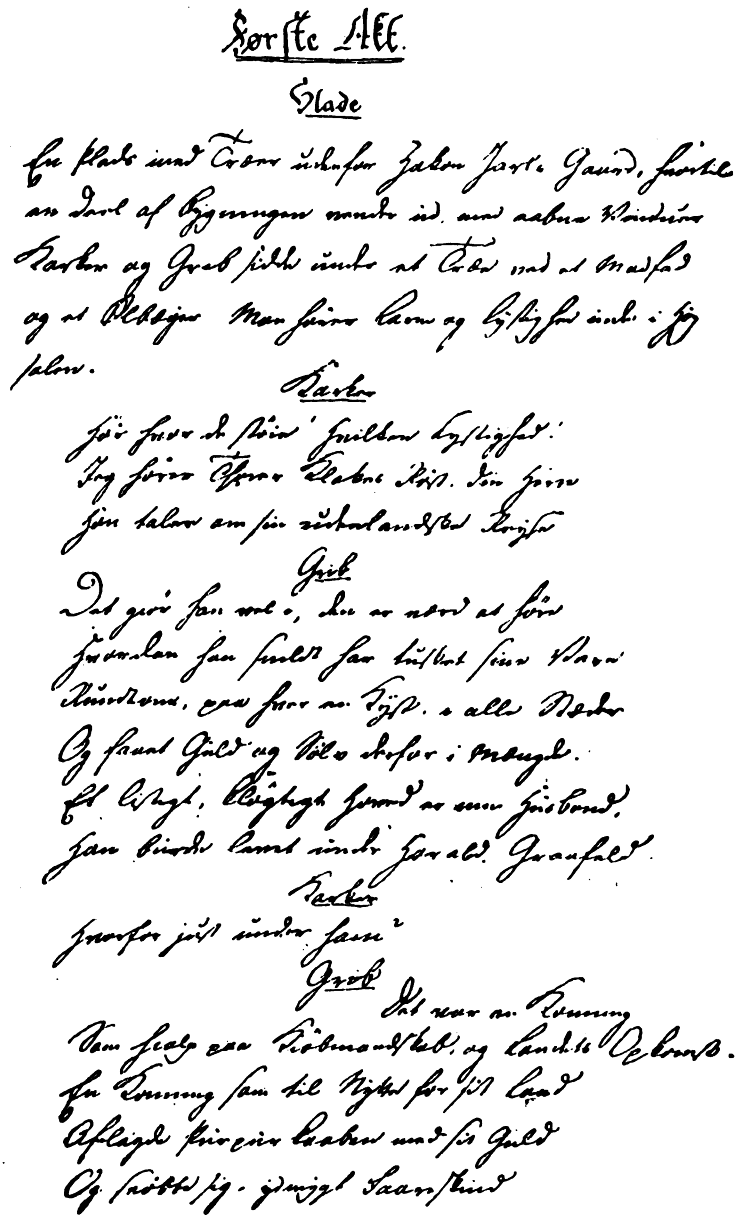
I den samme Stue sad Steffens og Oehlenschläger og arbejdede. Steffens sad henne i Krogen ved sit Skrivebord og skrev paa et filosofisk Værk — Oehlenschläger havde faaet et lille Bord hen ved Vinduet og digtede her sin nordiske Tragedie. Hver Gang den ene havde faaet et Afsnit i sin Afhandling færdig, og den anden havde sluttet en Scene i Tragedien, læste de det højt for hinanden. Og saaledes blev „Hakon Jarl" til i lidt over sex Uger.

Shakespeare og Schiller var to af Verdensliteraturens Heroer, som Oehlenschläger var i lige høj Grad begejstret for. Da han digtede sin første nordiske Tragedie, mente han selv, at den store engelske Digter var hans nærmeste Forbillede, men utvivlsomt var det dog Schillers historiske Dramaer, og fornemmelig „Wilhelm Tell", der havde paavirket ham. Med Shakespeares dybe Menneskekundskab og indtrængende Reflexion har den danske Digter jo ogsaa kun lidet tilfælles, derimod langt mere med den Schillerske Pathos og varme Humanisme. Men Paavirkningen er af ganske indirekte Art. „Hakon Jarl" er i Anlæg og Udførelse en fuldkommen selvstændig Digtning, hvis plastiske Skjønhed langt overstraaler baade „Wilhelm Tell" og „Jomfruen af Orleans". Vel sandt, at den nordiske Sagatid, hvor Sværdene talte mest og højest, har ringe Lighed med Hakon Jarls svulmende Rhetorik — og Digteren var sig jo selv dette bevidst, og havde allerede gjort Rede for sin derhen hørende Opfattelse —; men Skjønhedsaabenbaringen, det dramatiske Liv, den hele digteriske Kraft og Fylde bliver ikke ringere, saaledes som Brydningen mellem Hedenskab og Christendom, mellem Hakon Jarl og Olaf Trygvessøn er skildret i Oehlenschl.'s herligt skrevne Tragedie, der betegner et saa uhyre Fremskridt fra, hvad der hidtil var skrevet i Danmark af historisk Drama.

Tragedien vandt da ogsaa Vennen Henrik Steffens' Bifald, hvad Oehl. ikke havde været ganske sikker paa, da han paa Forhaand vidste, at Filosofen vragede Schillers tragiske Skuespil — et Standpunkt, som han delte med hele den nye Skole, der ikke fandt „Jomfruen af Orleans" tilstrækkelig romantisk og derfor kaldte den et mislykket Forsøg. Steffens' Fordomsfuldhed paa dette Punkt gik endog saa vidt, at den gav Anledning til den første Dissonans mellem Vennerne. En Dag vilde Steffens læse noget af „Wilhelm Tell" for en ung Schweizer, der besøgte ham; men pludselig kastede han Bogen fra sig, saa den faldt paa Gulvet, og med det samme udbrød han: „Jeg kan ikke holde det længer ud!" — Oehlenschläger syntes, at denne Vrede og Misbilligelse ogsaa maatte gjælde ham, fordi han satte saa stor Pris paa den Schillerske Tragedie, og det var ham tilmed et Bevis paa, at Vennen ikke kunde vænne sig af med at ville beherske hans Smag, skjønt han dog nu med Rette mente at kunne staa paa sine egne Ben. For at undgaa en heftig Scene, ilede Oehlenschläger ud af Stuen, og da Steffens løb efter ham, lukkede han Døren i Laas. Men det var en Glasdør, og da Steffens ikke strax kunde komme ind, slog han Ruderne i Stykker og spurgte forbitret, om Oehl. vilde lukke ham ud af hans eget Hus! Men dermed havde heldigvis Vreden kulmineret; et Øjeblik efter omfavnede Vennerne broderlig hinanden — og beholdt hver for sig sin Mening om Schillers Skuespil og den tyske Romantik.

Manuskriptet til „Hakon Jarl" sendtes hjem til Kjøbenhavn i to Exemplarer; det ene blev indleveret til Teaterdirektionen, der strax antog Stykket, men rigtignok forbeholdt sig, at Opførelsen maatte udsættes, indtil Teaterkassen fik Raad til at bestride Udgifterne; der var ovenikjøbet for nylig indsendt et andet Drama „Danneqvinderne" (af J. C. Møller) — som virkelig blev opført før „Hakon Jarl", men døde en hurtig Død. Det andet Exemplar af Tragedien beholdt Ørsteds, og en Søndag Aften i Marts 1806 læste

Skuespiller Rosing den højt for Familien paa Vestergade, det vil sige hos Anders Sandøe og Sophie Ørsted, Digterens Søster. „Saadan en Aften har jeg aldrig havt,“ skrev Christiane til Oehlenschläger, „saaledes som da har jeg aldrig været tilmode. Rosing bad os bære over med ham, da din Skrift var ham ganske fremmed. Han blev placeret mellem Carl (Broderen Carl Heger) og mig, at vi i Nødsfald kunde hjælpe ham, hvilket dog sjeldent behøvedes. Han læste os „Hakon Jarl“ mesterligt for, med en mageløs Enthusiasme; hvert Ord gjorde sin Virkning, og jeg maatte kysse og omfavne ham, da jeg ikke havde Dig. Da jeg blev ene, ytrede min Glæde og Forbavselse sig i Taarer . .“

Oehlenschlägers Haandskrift.
Efter det første Manuskript-Exemplar af *„Hakon Jarl“*, som Digteren sendte hjem fra Berlin til Kjøbenhavn.
(Tilh. Fru Kammerjunkerinde B. C. Oehlenschläger).

Ikke mindre begejstret skriver Kamma Rahbek, der var tilstede hin mindeværdige Søndag Aften, og ganske rørende er det, hvad hun fortæller om det Indtryk, som Oplæsningen af „Hakon Jarl“ gjorde paa den gamle Slotsforvalterfuldmægtig. „. . . Paale*) var gladere og stoltere, end han kunde været, hvis han selv havde været Forfatter, hvilket Rahbek meget sindrigt har forklaret

* Fru Rahbeks Betegnelse af Oehlenschlägers Fader (se Side 62).

saaledes, at han følte sig som Forfatterens Forfatter . . . Paales Rørelse over „Hakon Jarl“ i Aftes endte dermed, at han vilde, at De, saa snart De kom hjem, strax skulde ud igjen som Legationssekretær . . .“

Med „Hakon Jarl“ var et nyt og stort Slag vundet. De klangfulde Lurtoner i den nordiske Tragedie maatte glæde og begejstre i ikke ringere Grad end det sindrig-skjønne Æventyr om Aladdin, Sydens muntre og lykkelige Søn. —

Imidlertid var Oehlenschläger — ligesaa snart Rejsestipendiet var indtruffet — rejst fra Halle til Berlin, hvor ogsaa Reichardt (Steffens' Svigerfader) for en Tid havde taget Ophold og med megen Elskværdighed indførte den danske Digter i den berlinske Verden, baade den højfornemme og den literære og videnskabelige. Blandt de notable Bekjendtskaber, Oehl. gjorde paa denne Del af Rejsen, maa nævnes Fichte og Alexander v. Humboldt. Om den første fortæller Oehl., at han gjærne talte i en docerende Tone og sædvanligvis gik ud fra, at man ikke forstod eller kunde begribe ham. Da han imidlertid mærkede, at den unge Dansker „kunde tænke menneskeligt“, blev han ham venlig stemt og ytrede: „Oehlenschläger er en vakker Mand! han maa studere min Videnskabslære“. — Kort Tid efter kom Fichte til Kjøbenhavn, hvor han besøgte A. S. Ørsted. Med Sophie Ørsted spadserede han i Søndermarken, og da de kom til det norske Hus, brød han en Grankvist af og gav hende den, „for at hun skulde flette sin Broder en Krans“. Meget morsom er den lille Historie, som Oehl. fortæller i „Erindringerne“ som Bevis paa den berømte Filosofs godhjærtede Naivetet. Fichte sov en Nat ude paa Frederiksberg Slot, og hele Aftenen havde han underholdt den gamle Slotsforvalterfuldmægtig — „der havde god, sund Menneskeforstand, men intet mindre var end Filosof“ — om de forskjellige filosofiske Meninger og hans Stridigheder med Schelling. Han laante ogsaa Oehlenschlägers Fader en af sine Bøger, og den sad gamle „Paale“ just med i Haanden, da Fru Rahbek besøgte ham Dagen efter. — „Hvad er det for en Bog?“ spurgte Fru Kamma. — „Lad du den ligge, Barn,“ lød Svaret med en vis Stolthed. „Det er Fichte. Han var hos mig i Aftes; vi talede sammen til den mørke Nat, og der kan du tro, det gik løs paa Systemerne!“ — —

Oehlenschlägers Fader som ældre.
Efter et Pastelmaleri.
(Tilh. Fru Kammerjunkerinde B. C. Oehlenschläger.)

I forskjellige Selskabskredse i Berlin traf Oehlenschläger sammen med Naturforskeren Alexander v. Humboldt, der altid var rede til at fortælle om sine Rejser. I Videnskabernes Selskab hørte Oehl. ham forelæse en

Afhandling om „Naturens yppige Vegetationer“, som han sluttede med en Bemærkning, der særlig tiltalte den unge Poet, nemlig „at det samme mangfoldige Liv, der blomstrer fysisk i de varmere Himmelstrøg, gjentager sig moralsk og psykisk mod Nord i Digternes Fantasi og Værker“.

Ved Foraarets Komme var Oehlenschläger i Weimar og blev denne Gang venligt modtaget af Goethe, hvem han jævnlig var sammen med i de nærmest følgende Maaneder. Schiller var nylig død (i Foraaret 1805), men hos hans efterlevende Enke og hendes Smaabørn følte den danske Digter sig snart som hjemme. For Goethe extemporerede Oehl. „Aladdin“ og „Hakon Jarl“ paa Tysk og gjorde sig — efter sin egen Erklæring — skyldig i mange sproglige Bommerter, men Mesteren fandt dog, at der var poetisk Aand over den tyske Gjengivelse af „Aladdin“ trods alle Oversættelsens Fejl. Derimod kunde han ikke strax finde Behag i „Hakon Jarl“, mod hvis Komposition han gjorde forskjellige Indvendinger, som skaffede Digteren et forbigaaende Anfald af dyb Mistrøstning. — Til Oehlenschlägers daglige Omgang i Weimar hørte ogsaa Goethes Ven og Sekretær, Dr. Riemer, og Johan Heinrich Voss den yngre, og ligeledes gjorde han personligt Bekjendtskab med Weimars kunstelskende Fyrstefamilie.

Ved Afskeden fra „det tyske Athen“ fik den bortrejsende Poet Bidrag til sin Stambog baade fra Overmesteren Goethe, fra Schillers Enke og fra Skjønaander af lavere Rang, og Turen gik nu til Jena og derfra til Dresden, hvor Oehl. lærte Ludvig Tieck personligt at kjende, levede i hyggeligt Samvær med sine Landsmænd, Filologerne Koës og Brøndsted, begejstredes over Billederne i det berømte Galleri, gjorde Udflugter i den herlige Omegn og levede i et og alt som en ung, lykkelig Digter. Fra Overdrivelserne og det sygelige Sværmeri hos de tyske Romantikere tog han mere og mere Afstand, saaledes som det ogsaa fremgaa af hans Digt *„Künstlers Morgen- und Abendlied“*, som han senere oversatte paa Dansk. Digtet lyder i den danske, noget matte Gjengivelse:

O evige Gud! hvad ret er Dit,
Dybt i et Menneskebryst,
Det bevæger sig skiønt og frit,
Er ei Smerte, men Lyst;
Virker i Daad, i dristig Flugt,
Sundt, i Naturens Skiød;
Skiller ei Livet ved Blomst og Frugt,
Elsker ei Knokler og Død.
Christus forlod den skumle Grav,
Kort til Helved sig kun begav,
Sidder nu ved Guds høire Haand,
Dømmer med ham og den Helligaand.

Bort sørgmodige Munkedunst!
Sukken og Græden er ingen Kunst.
Kraftigt stræbe,
Aandeligt virke,
Det Onde dræbe —
Det er Guds Kirke!
Saa skulle vi virke!
I Livstæppet virke
Bladene skiønne,
Det Eviggrønne.
Til Maalet lange,
Fremfor Mange.

Den dyrker Gud, som et Værk fuldender,
Guds Billed Billedet skiænker paany.
Til Helved døsige Taager flye!
Derpaa her række vi Broderhænder.

Det bedste Udbytte af Opholdet i Weimar og Dresden var dog det, at Oehlenschläger her digtede sit nordisk-mythologiske Sørgespil *„Baldur hiin*

Gode" og afsluttede det prægtige Epos „*Thors Reise til Jotunheim*". Schleiermacher i Halle og Goethe i Weimar havde begge hver paa sin Vis ført den danske Digter henimod den klassiske Verden, og det blev Homer og Sophokles, som denne Gang gav Impulsen til hans Digtning. I Fortalen til „*Nordiske Digte*", 1807, hvori „Thors Reise" og „Baldur hiin Gode" er optagne tillige med „Hakon Jarl", skriver Oehl.: „. . . Ved at læse Oldtidens skiønneste Digt begyndte en ny Verden at bevæge sig i mit Indre. Jeg fik Lyst, saa vidt mine Kræfter vilde tillade det, at digte noget Lignende. Den Homeriske Natur vakte min, det Græske begejstrede mig til det Nordiske"... Og et andet Sted i Fortalen hedder det med Henblik paa den græske Tragedie og dens Kunstform som Forbillede for „Baldur hiin Gode": „Den uendelige Skiæbne, det Enfoldige i Handlingen, det store Optrin, hvortil Menneskehoben maatte være deeltagende, høitideligt Chor, det med Dramaet blandede Episke, der nødvendig af en indtrædende Person maatte fortælles, alt dette gav Emnet en stor Lighed med de græske Sørgespil. . ." Der er med Rette gjort opmærksom paa, at der alligevel er en absolut Væsensforskjel mellem Baldur-Mythen og Sophokles' Tragedie, ligesom mellem hellensk og nordisk Opfattelse af Skyld og Skæbne, men Digtningens poetiske Skjønhed er derfor ikke bleven ringere. Her gjælder det samme som om „Hakon Jarl". ved sit Geni skaber Digteren et Værk, der er uafhængigt af Regler og historisk Baggrund, og som griber ved sin fuldtonende Harmoni, sine storslaaede Billeder og Skikkelser, sin digteriske Kraft.

Oehlenschläger havde sandelig ikke ligget paa den lade Side; ude som hjemme var Inspirationen lige vaagen, og i lidt over et Aar var „Nordiske Digte" med tre saa herlige Arbejder fuldførte; de udkom dog først et Aarstid senere, i November 1807. —

Rejsens næste store Maal var Paris, og Vejen skulde til at begynde med lægges tilbage over Weimar. Det var i Oktober 1806. Medens Oehlenschläger digtede sin „Baldur hiin Gode", foregik der et Verdensdrama tæt ved ham. Det preussiske Hovedkvarter var forlagt til Weimar, Gaderne var opfyldte af Officerer og Soldater. Saa kom den 14de Oktober 1806; man havde allerede i nogle Dage kunnet høre Kanonerne tordne langt borte. En saaret schlesisk Officer blev baaret ind i det Herberg, hvor Oehlenschläger havde taget Ophold sammen med Koës og Brøndsted. Det var Slaget ved Jena, der foregik, og imidlertid sad den danske Digter og læste Smollets „Peregrine Pickle", hvilket dog ikke var mere mærkværdigt, end at Digterkongen Goethe benyttede et saa uroligt Øjeblik til at holde Bryllup med sin mangeaarige Husbestyrerinde, Mamsel Vulpius, en Søster til Forfatteren af den i Tyskland berømte Røverroman, „Rinaldo Rinaldini". — Oehl. fortrød vistnok inderligt, at han ikke havde givet sig af med at læse Aviser, hvorved han sandsynligvis kunde have undgaaet at dumpe ned midt i Krigens Rædsler. Franskmændene begyndte at skyde med Kanoner ind i Byen, og i Distraktion gik Oehl. hen og lukkede et aabentstaaende Vindue, som om det skulde forringe Faren. Tilsidst fandt han det dog raadeligst at sætte sig paa Trappen i en Kjælderhals, for ikke at blive saaret, og da Brøndsted og Koës saâ, at han havde Mod nok til at være sin Frygt for Kanonkuglerne bekjendt, fulgte de hans Exempel. De Penge, som de tre Danske skulde

leve af en hel Vinter i Paris, havde de faa Dage i Forvejen hentet i Leipzig i gode Napoleonsdorer; nu syede de dem ind i deres Halstørklæder, for at Fjenden ikke saa let skulde finde dem. Og nu rykkede Franskmændene ind i Weimar.

Uden at lide nogen Overlast slap Oehlenschläger og hans Rejsefæller bort fra den erobrede By, hvor Goethes og Schillers Teater var blevet forvandlet til et Lazaret for saarede og døende Soldater.

Over Gotha gik Vejen videre til Frankfurt. I en lille By ved den franske Grænse traf Oehl. P. A. Heiberg, der rejste i Talleyrands Følge. Oehl. vilde ile sin Landsmand hjærteligt i Møde, men den landsforviste danske Skribent var kølig og tilbageholdende. I „Erindringerne“ hedder det: „Han var, saavel politisk som æsthetisk taget, ganske paa den franske, jeg paa den tyske Side af Rhinen.“ Oehl. mente desuden, at P. A. Heiberg ikke havde kunnet tilgive ham, at han i Digtet „Gibsbilledet“ i „Langelands-Rejsen“ havde angrebet Voltaire.

Den 15de November, Dagen efter sin syv og tyveaarige Fødselsdag, holdt Oehlenschläger, sammen med Brøndsted og Koës, sit Indtog i Paris. To Ting vilde han her lære til Gavns: at forstaa Fransk og at drive det til at skrive ordentlig Tysk. Allerede et Par Maaneder efter var han færdig med den tyske Oversættelse af „Aladdin“, som han i Weimar havde extemporeret fra Bladet for at give Goethe en Forestilling om sit Arbejde. Ogsaa den foreløbige tyske Oversættelse af „Hakon Jarl“ blev nu omhyggelig gjennemset og omarbejdet.

Medens Oehlenschläger nød sit andet Vandreaar i Paris og digtede og levede af Hjærtens Lyst — selv en flygtig Amourette nægtede han sig ikke, efter hvad Brøndsteds Rejse-Dagbøger har forraadt — var den altid lige urolige Baggesen kommen tilbage til Kjøbenhavn. Meget havde forandret sig siden hin Dag Anno 1800, da B. havde skænket Oehl. „sin danske Lyra“ — sikkert uden fjærneste Anelse om, at den purunge Digterbroder saa hurtig skulde ikke blot overflyve ham, men skabe en helt ny poetisk Verden, hvortil han, den ældre, sindrige Sprogets Mester ikke mægtede at bane sig Adgang. Baggesen havde forsøgt at digte i nordisk Aand, at besynge Oldtid og Sagaskikkelser ligesom den unge, sejrrige Digtergenius, der nu helt truede med at overskygge ham. Men Forsøget faldt mat og tarveligt ud. I de tyske Digte 1803 havde han vendt sig mod Goethe og mod den nye Retning i Poesien og derved udæsket den unge, sejrrige Adam, der ikke blot i de utrykte, satiriske Digte, men ogsaa i „Langelands-Rejsen“ (Digtet *„Corsøer“: „Her er altsaa den By, hvor Jens Baggesen fødtes? Hvor liden! Brøstfældig, sørgelig, mørk, comisk som Stabelstad dog!“*) og andensteds havde polemiseret mod den emigrerede Digterfælle. I Polemik og Rimkunst var Baggesen dog ubestridelig den stærkeste, og der er gnistrende Vid i hans Angreb paa Goethe, den romantiske Skole og den unge danske Digter, der efter hans Formening er ganske svimmel af Hovmod. Uforligneligt vittigt selv i sin Overdrivelse er Rimbrevet, som han i Vinteren 1803—4 sender til en Ven i Rom, og hvori han parodierer den overdrevne Kjærlighed til „Antikviteterne“:

— — —
Svar mig, Kiære! svar oprigtig!
Finder De min Tanke rigtig?
Er der Tieck'isk Sværmeri,
er der Schlegel'sk Poesi,
er der ny Filosofi,
er der gammelt Raseri,
er der klassisk Kiliasmus,
Høihed, Kraft, Enthusiasmus,
Finhed, Stolthed, Energi,
Anelse, Kritik, Geni —
Kort: æsthetisk Ild deri?
Lugter ogsaa den af Fæet,
som, imellem Faar og Gæs,
udelukt af Propylæet*),
i Naturen gaaer paa Græs,
og som dumt sig vederqvæger
ved Forstandens Kilde? — Ven!
Skulde selv en Schlegel — schläger**)
kunne skamme sig ved den?
Er den værd de vilde Blikke,
han (hvis han sig fandt i Rom)
vilde lyne rundtenom?
Ligner den — om just nu ikke
fuldelig, til Punkt og Prikke —
noget den beruste Hikke,
som ham sikkert der bekom
ved sin Sjæl i Alderdom***)
ganske pærefuld at drikke. —
Svar mig! Dog De tier. Sligt
synes Dem (hvis jeg kan læse
Trækket under deres Næse)
svimmel Hovmod altfor ligt.

Om jeg altsaa tog tilbage
denne Pralen uden Mage?
Om for ham i Skjul jeg krøb,
vigende hans løbske Løb?
Vel! Jeg lader ham den Ære
(men og ene ham) at være
stærkest i poetisk Rus,
Goethiskhed og klassisk Dus —
ham, der (som os Rygtet siger)
alt besov Parnassets Piger
i sin Vugge — ham, hvis Næb
kviddrede sin Jordemoder
en af Sprogets bedste Oder
i sit allerførste Flæb —
ham, som, alt før han gik ene,
drak sig fuld i Hippokrene
og, saasnart ham hans Mama
lærte stamme plat: Papa!
føied lyrisk til: Ha! Ha! —
ham, som gjorde (tabt desværre!)
alt en Hymne til Vorherre,
fuld af Streger, i sit Svøb — —
ham i Drukkenskab at stikke
vover min Begeistring ikke,
skiøndt i Digter-Væddeløb
fra de Fem og fra Forstanden
den tør trodse hver en Anden****)

I Vinteren 1806 var Baggesen altsaa paany i Kjøbenhavn, sysselsat med at forberede Udgivelsen af „Skiemtsomme Riimbreve“ og nye Udgaver af „Labyrinthen“, „komiske Fortællinger“ m. m. Her skete Omslaget. Baggesen var bleven en daglig Gjæst hos A. S. Ørsteds og stærkt indtaget i Husets unge Frue, med hvem han vandrer sværmende omkring i Frederiksberg Have og Søndermarken og besynger under Navnet „Lilia“. Men med denne Følelse kunde han ikke forene det fjendtlige Forhold til hendes geniale Broder. Saa let omskiftelig som han var, behøvede han ikke heller nogen anden Bevæggrund til at forsone sig baade med Goethe og Oehlenschläger. Dem, som Sophie Ørsted elskede, kunde han ikke længer nære Antipathi eller Uvillie imod. Paa samme Tid læste han Oehl.'s „Digte“ og „Poetiske Skrifter“ og det nylig hjemsendte Manuskript til „Hakon Jarl,“ og for et saa varmhjærtet Stemningsmenneske, et saa følsomt, digterisk Gemyt var det umuligt andet end at blive henrevet af alt det nye og herlige i disse Digtninge, selv om han i deres straalende Sejrstog saâ sin egen Digtersol dale. Saa skrev han da det navnkundige Rimbrev: *„Noureddin til Aladdin“*,

---

*) Allusion til et af Goethe udgivet Tidsskrift.
**) Tydeligt mentet paa Oehlenschläger.
***) Menes „Oldtid“.
****) „Romerering“ (trykt i „Skiemtsomme Rimbreve“, 1807).

der findes optaget som et af de sidste Digte i „Skiemtsomme Rimbreve“. Det er dateret den 14de November 1806 og sendtes i et Særtryk til Digteren Adam Oehlenschläger i Paris med følgende haandskrevne Tilegnelse: „I min bedste, høiest skattede og inderligst elskede danske Venindes, din guddommelige Søsters Stue — efter at have helligholdt din Fødselsdag.“

Baggesen læser højt for Sophie Ørsted.
Efter *Carl Thomsens* Maleri.

Paa Særtrykket er tilføjet en Efterskrift, undertegnet: „Evig din B.“, og hvori det bl. a. hedder: „. . . Underligen ere vore virkelige Tilværelser, efter i lang Tid at være stødt, næsten i det Uendelige, langt fra hinanden, igien trufne sammen. Jeg veed ikke hvorfor; men jeg har en besynderlig indvortes Overbevisning, at det er ikke blot mig, som er vendt tilbage til det sympathetiske Punkt, vi begge gik ud fra . . .“ Rimbrevet, der helt igjennem gaar ud fra Modsætningen mellem den søgende og grublende Noureddin og den lykkekaarne Aladdin, begynder saaledes:

Du har da fundet den, min Adam! den, jeg søgte
med Alvors dybe Grublen, med
utrættelig Arbeidsomhed
fra Sol gik op, til Sol gik ned,
blandt Torne og Tidsler, i blodige Fjed,
med glødende Pande, med strømmende Sved,
mens Hindring og Fare min Stræben forøgte!
Du har da fundet den, jeg søgte
fra Sol gik ned, til Sol gik op
i Afgrundens Skjød og paa Klippens Top.
— — — — — — — — — — — — — —
Ja, Du har fundet den, jeg stirred paa
bestandig mellem alle Livets Dampe:
den gamle, hellige, forunderlige Lampe,
som i Naturen dybt begravet laa,
og som jeg arme Trold med bundne Hænder
ei kunde naae.
Med Fryd, min Adam, jeg dit Fund erkjender.
Og skjøndt Du fandt, hvad Du har aldrig søgt,
som Lykken ene findes kan, i Blinde;
skøndt Du, naar jeg har gravet, kun har spøgt;
Og skjøndt Du, som et Barn, end staaer derinde
blandt Underjordens diamantne Træer,
din Undergang endnu, som forhen, nær,
endnu fortryllet meer af Hulens falske Glimmer,
med Himmellampen i din Haand,
end af dens ægte, fast umærkelige Skimmer,
end ei, som jeg, erkjendende dens Aand;
skjøndt, hildet end af Barnets Ledebaand,
blandt Middelaldrens Hvælvinger og Buer,
Du famler efter Liv i Sølvets Muld,
Ambrosia i æbledannet Guld
og Nektar i safirne Druer;
skjøndt Du er end det Brogede for huld;
skjøndt Du har fyldet alle dine Lommer
med Schlegelpærer og med Tieckske Blommer
og propper Buxefikken altfor fuld
af Goethes underjordiske Granater,
imens din skiønne, runde Hattepuld
firkantes af et Calderonsk Theater;
skjøndt Lampen Du med Haan har puttet i
Belæsselsen af alt det andet Skramleri;
skiøndt, havde Du betænkt Dig meget længe,
Du maaske ganske havde ladt den hænge —
saa dog, Du har den engang, og dens Aand
er din, min Adam! og din Ven, som ledte
forgjæves efter den og, mens Du spøgte, svedte,
med Vellyst rækker Dig sin Haand."
— — — — —

Rimbrevet fortsætter med manende Ord fra „Noureddin Baggesen" til „Aladdin Adam Oehlenschläger" om ikke af lade sig forvirre af Hulens Glimmer. Men denne Frygt er kun forbigaaende og forvandler sig til Haab:

— — —
Du hørte dybt i Hulen ei mit Raab,
Du gik, belæsset med de tunge Stene,

din Gang i tusind og een Nat alene;
dog steg nu alt med hvert dit Trin mit Haab,
alt som Du hæved Dig, og — Under over Under! —
ei meer en rød og hvid, glathaget Dreng,
der efter alle Frugter greb i Fleng,
men alt en Mand med Skjæg jeg saae Dig, i Vaulunder,
ved Hjælp af gamle Mimers egen Stav
at vælte Stenen fra din mørke Grav
med vældig Kraft. Ei fandt jeg længer nødig
at hjælpe Dig, min Arm var overflødig.
Knap var Du med den hele Krop
af Hulens Aabning kommet op,
saa skued jeg Dig, henrykt, selv at gnide
din underfulde Lampes rette Side,
og, høi og herlig, stod du med et Hop,
som Hakon Jarl, paa Fjeldets Top.

Vær hilset her, hvis ei mit Øie svigter,
hvis Du bevarer Dig for Fald,
vær hilset af den ældre Broderskjald
med høie Bifaldshymners Jubelskrald
som Danmarks Melpomenes største Digter.
— — —

Med Tilbudet om Forsoning, med fremstrakt Haand mod den yngre Digterbroder ender Rimbrevet:

— — —
Modtag med dette Broderkys min Haand
og glem de blinde Puf, vi gav hinanden,
miskjendende hinandens Aand,
et Øieblik forledt af Fanden.
— — —
Og Lygtemændene, som under vore Fjed
opklavre, sparkende hinanden ned,
see, høit paa Toppen, studsende derved,
Aladdins og Noureddins Fred
og gaae ved dette Særsyn fra Forstanden.

Hvor dybt, min Adam! føler jeg dit Savn
her i mit Haabs og min Erindrings Havn!
Snart iler jeg til Dig og til en elsket Mage
fra Hjemmet og dets bedste Blomst tilbage
til Aanders Helvede, til hint Paris,
som Hun og Du, trods al dets tomme Hulhed
og al dets ydre Skals forgyldte Fulhed,
mig ville danne til et Paradis.
— — —
Der skal jeg i din Favn fortælle Dig,
hvad Salighed, jeg troer, der venter mig,
naar jeg har kæmpet alle mine Kampe.
Dig vinker i din Lampes Aanders Dands
paa Fjeldets Tinding Evighedens Krands.
Jeg vandrer end, skiøndt ei blandt Dalens Dampe,
forsigtig, varsom-dristig, uden Lampe;
min Gang mod Banens store Maal er seen,
men stadig, lige, tryg, paa begge Been.

Dog hvad jeg finder efter mange Kampe
(i Fald jeg ellers finder en),
det bliver neppe den forunderlige Lampe,
men ventelig Vaulundurs Steen."

Saa ildfuldt og varmt som dette Digt var skrevet, formaaede det dog ikke at omstemme Oehlenschläger; der var endogsaa meget deri, som stødte ham, og som i hans Øre ikke havde den rette Klang. I „Erindringerne" kalder Oehl. Rimbrevet „en Epistel, som var en selsom Blanding af Selvroes, Fordom og Erkjendelse af mit Talent." „Denne Epistel", hedder det videre, „vilde dog rørt mig mere, end den gjorde, hvis jeg ikke havde vidst, at jeg skyldte min Familiekreds i Kjøbenhavn det meste af den Virak, som Baggesen paa den Tid ydede mig, thi han lod sig altid beherske af sin Omgivning og dens Meninger." — Hvad der var kommet Oehl. for Øre om det erotiske Venskab mellem Søsteren Sophie og den let fængelige, to og fyrretyveaarige Baggesen bidrog ikke heller til at gjøre ham mildere stemt mod Rimbrevets Forfatter.

Oehlenschläger svarede med et Digt, hvori han — uden at indlade sig paa nogen Væddekamp i let og gratiøs Ordkunst — med berettiget Selvfølelse tog til Gjenmæle og siger i mandige og klangfulde Strofer:

„. . . Hvad altsaa nu Aladdin angaaer, tænker jeg,
Vi la'er hans underlige Lampe brænde fort,
Og pudser ikke Tanen altfor nær, da let
Paa denne Viis den kunde slukkes. Heller ei
Er Lampens Digt et Barneværk, i Søvne giort,
Det skuer med et vaagent Øje Verden rundt.
— — —

Vaulundur digtedes før Lampen; Illusion
Er altsaa Din Formodning om den ældre Mand.
Vildmanden træder som Aladdin raget frem,
See det er Sagen! Det har voldt Forvirringen!

Lad Borgeren med ærlig Sved sin Bane gaae!
Agtværdig, hellig er hans Id, men Musers Søn
Har sjælden svedt. Vulkanus paa sin Ambolt har
Ei hamret Dine Digte! Som en Sølverbæk
Fløød giennem Blomsterdalen de melodisk ned,
Af egne Kilder drevet.
Hvad Du synger om
Min Søvn, tilgives gierne Dig; men Digteren
Har Fuglens Søvn; han lytter stedse munter til
De skiønne Verdensharmonier paa sin Qvist;
Og selv hans Blund er ham en Drøm, et Eventyr.

Hvad Musen ham indgiver, tolker troligt han,
Om brogetfro, om hyllet i et Sørgeflor;
Saa har jeg giort, saa vil jeg stadig til min Død.
Og er kun Hælvten af mit Væsen Dig tilpas,
Saa tag, hvad Dig behager, men forskaan mig for
Din Varselsang! Til Venskabs høie Sympathi
Udfordres: Ven maa giennemskue Vennen heelt.
— — —

Fortryd ei paa, at roligstreng, med Alvor jeg
Din muntre Spøg besvared! Sagen angik mig.

At yttre Modenhed og Manddom i sit Værk,
Var Skialdens Haab. Saa digter ingen søvnig Dreng!
Men stadig tryg, paa begge Been, saa godt som Du
Og Nogen, mig at nærme Maalet, er min Trøst,
Min Stolthed og hvad ene kan tilregnes mig. —
Og dermed Gud befalet, Haand paa Værket lagt!"

Et saa køligt og afvisende Svar havde den ældre Digter næppe ventet, og det var vel skikket til i lige høj Grad at vække Bitterhed og Mismod hos ham. Rigtignok havde Rasm. Nyerup kort i Forvejen skrevet i sin „Samling af fortiente danske Mænds Portræter med biographiske Efterretninger", at „den Plads, som ved Ewalds Død blev ledig paa det danske Parnas, er man temmelig enig om, kan blandt alle danske og norske Digtere ikke tilkomme Nogen med større Ret end Jens Baggesen". Men denne maa alligevel have følt Digtertronen vakle under sig. Oehlenschlägers alvorlige og vægtige Svar, der offentliggjordes allerede i Januar 1807, blev modtaget med levende Bifald af Størsteparten af Publikum, og selv i Dreiers Klub — den gamle Skoles Hovedkvarter — blev det stærkt roest.

Oehlenschläger.
Malet af *C. W. Eckersberg.*

Men ligesaa værdigt som dette offentliggjorte poetiske Gjenmæle er, saa hensynsløst og grovt ytrer Digteren sig fra Paris i et Brev, som han sender hjem til Kamma Rahbek. Det giver et Indblik bag Kulisserne, som i høj Grad tjener til at vise den Kløft, der er i Færd med at aabne sig mellem de to Digtere, og det rummer saa snurrig-voldsomme Udtryk, at man vanskelig kan modstaa Fristelsen til at citere. — „Er det dog ikke løierligt," siger Brevskriveren, „at den Vindhas, den Pigernes Jens vil giøre sig til en sat, stadig, betænksom, svedende, vaagende, grublende Mand og mig til en glathaget, uopdragen Dreng?" Og det hedder videre: „Lad ham probere at danne en „Aladdin"; han barer sig, Pinedød, nok! Eller troer han maaskee, at den Kunst at kunne komponere flyver En ind i Munden som en stegt Due, inden man har studeret Kontrapunkten og Generalbassen . . .?" Og med endnu stærkere Ord fortsættes: „Der løber han som en Gadedreng og binder sin Slæde bag i Apollo-Vognen. Det gaaer! Hei, vil Du gaae! Saa slentrer den til høire, saa til venstre Side, snart langsomt, snart høitravende, indtil endelig Kudsken slaar bag, eller Seilgarnstraaden brister — og Vognen kiører bort, og min

gode Lømmel ligger i Sne til op over Ørene". — I Rimbrevet har Baggesen skrevet: „. . . og jeg, som ikke Lampen har, men veed — om Lampens Brug og Lampens Aand Besked — vil lære Dig dens Kobberrust at gnide". Deraf tager den vrede Digterbroder Anledning til at udbryde: „Og han vil gnide Kobberrust! . . . Ja, jeg har rigtignok før seet Kobbertøi poleres med Trippelse af stødte Muursteen og raadne Citroner. Æbleskivepanderne og Bouillonskiedlerne i Sophies Kobber-Kiøkken kan han maaskee skure, men „Aladdin" skal Monsiøren smukt holde sin Næse fra . . ."

Saa grov er Tonen i denne private Udgydelse, og unægtelig kommer Baggesen til at staa helt anderledes sympathetisk, saaledes som han kvitterer for det Svar, Oehlenschläger har givet paa Rimbrevet. Det hedder i Begyndelsen af Baggesens mesterlige Digt:

„ . . . . Dit Svar
paa min med Alvor blandte lette Spøg
gienkaldte mig det hele Trylleri,
hvormed din Hakon mig beruste; meer
end noget andet Kvad, Dig Musen huld
indgav, det viste mig i fulde Glands
din Modenhed og Manddom — ak! men og
hvor let i Rummets og i Tidens Skiød
en Aand miskiender anden Aand og tidt
en Skygge tage kan for Legemet
og Legemet for Skyggen!"

Og en ligesaa skjøn-vemodig som stolt og værdig Selverkjendelse er der i de følgende Strofer:

„Barn har jeg været, Adam! ogsaa mig
har Ranglen engang tryllet og Trompeten
med Bladguld om Zinnobermunden og
den lille Hest med Piben i — som Yngling
jeg og har lyttet til Sireners Sang
og ladt mig føre vild af Lygtemænd
paa mangen natlig Vandring — altfor syg
jeg ofte været har, som Du for frisk —
og nærmte Du Dig Skylla, lidt forvoven,
kom jeg, lidt frygtsom, tidt for nær Karybdis —
maaske jeg end, som Mand, er meer Odysseus
i Raad end Peleus' Søn i Kamp — blandt Sangens
Krigsdommere, der Styrke bør og Viisdom
forene, meer en Josva liig end Samson —
hvad veed jeg! Men Filister er jeg ei;
thi dybt jeg føler i min stille Kraft,
at, slaaer mig og en Stærkere, jeg dog
af Samson selv ei slaaes i Tusindtal . . ."

Til uforlignelig Skjønhed hæver Digtet sig baade i Indhold og Form, hvor Baggesen derefter anraaber Guderne for sin yngre Digterbroder:

„Vogt ham for Fald! Han ene falde kan
ved Overflyven af sig selv, ved, altfor kjæk,
at ville meer end hans, meer end det Meste.
Indgiv ham mindre Tillid til sin mindre
og større til sin større Kraft — den største
blev hans! Paa Banen, han har valgt, jeg aldrig
vil naae ham; thi til dens Tvillingtop
opløfter ene Tvillingvingen, som
i Vuggen alt af Barnets Haand og Fod
frempipped i dramatisk Dobbeltleg.
O, lad ham ei miskiende denne Kraft,
som brød i Shakespear ud til Kunstens største Gran
paa sin Tidsalders Dovre! Lad den, hellighøi,
som hiin, og underfuld, men mere rund —
en Tempelkuppel mod et Kirkespir —
udbryde paa vor Nutids Libanon,
som Melpomenes største Ceder! Storm
og Torden, Livets Uveir, skaane
dens høitidsfulde Krone! Hiertets Saar
ei nage Marven i dens Stamme! Savn
af Livets Nødtørft aldrig bore sig
ind i dens stærke Rødder! Engang frisk
og lykkelig, ei blot af Musen, men
af Skiebnen blidt og huldeligen tilsmilt,
se Dannemark sin Digter, før omsonst
dets spildte Taarer kalder ham tilbage!"

Ingen vil miskjende, at denne fine og lødige Verskunst har havt sit Udspring fra et rigt bevæget og dybt følende Digtersind.

Fra samme Periode foreligger det Baggesenske Digt „Frederiksberg Slot", der ikke mindre sympathetisk fremtræder som Pendant til Oehlenschlägers tidligere omtalte „Korsør-Digt":

„Her er altsaa det Slot, hvor min Adam fødtes! Hvor solbart,
smilende, muntert og skiønt! næsten et Barn af et Slot!
Straalerne tænde dets Vindver i Solskin — pureste Guld kun
synes det da, men i Slud synes det og kun af Glas.

— — —

Hvad er mod det vel Korsørs, ak, hvor jeg Stakkel blev født!
Dette beboes af et Hof, mit, faldende, næsten af Ingen;
dette sig hæver i Sky, hint er beskvulpet af Vand.
Nær Krigsskibenes taarnede Stad ved Sundet er dette,
nær Postsmakkernes By ligger ved Beltet kun hint.

Afstand! skulde Du være saa stor fra Sanger til Sanger,
som mellem Slot Du og Slot findes? Hvad veed jeg? Maaskee.
Stort er just ikke mit Haab. Jeg veed slet Intet som Digter;
og hvad jeg troer om mig selv, Gud! er uendelig lidt."

Unægtelig en iøjnefaldende Modsætning til den yngre Digterfælles stærke Selvvurdering. I denne første Del af Sangerkrigen mellem Baggesen og Oehlenschläger fremtræder der forøvrigt et Moment, som det strax er værd at lægge Mærke til. Med et Skarpblik, som man ikke skulde tiltro den lunefulde Baggesen, beder han sin Broder i Apollo „have mindre Tillid til sin mindre og større til sin større Kraft". Den Stagnation, som ikke længe efter indtraadte i Oehlenschlägers Digtning, skyldtes jo netop, at han ophørte med at sætte sig de store Maal; at han forlod Poesiens høje Bjerge for at følge den graa, dagligdags Landevej, og da var det, at Striden brød ud for Alvor. —

I Marts 1807 udkom Baggesens *„Giengangeren og han selv eller Baggesen over Baggesen"*, der ikke uden Grund er blevet betegnet som et af Digterens „ypperligste Arbejder og et af vor Literaturs herligste Klenodier". I aandfuld og smidig Form vender Baggesen sig fra det gamle til det nye Aarhundrede og bebuder ogsaa for sit eget Vedkommende en ny Digtning i den nye Tids Aand. Værkets Hovedindhold er en Samtale mellem *„Min Gienganger"* og *„Jeg selv"*, der udvexler deres Meninger om den gamle Skole og den nye Romantik. *„Giengangeren"* siger:

„Du synes overalt, om jeg tør sige
min Mening ganske ligefrem,
den tydske ny Maneer for meget at bekrige
hos os saavelsom udenfor vort Hjem.
Jeg selv, saa dansk jeg er i Tonen og i Sproget
og langt fra Spansk og anden Sydlighed,
bekiender, at jeg helder noget
til denne ny Maneer og blues ei derved . . ."

Jævnlig hentydes der til Oehlenschläger, hvem der siges baade advarende og anerkjendende Ord, og tilsidst giver Digteren sin egen poetiske Bekjendelse — *pro tempore* — med følgende begejstrede Ord:

„Det er for Musen, ingen Fraadser ægter,
og som hver Dranker Haand og Hierte nægter,
for Hakons Moder og for Odins Viv,
til hvem de beilede — for Tidsfordriv,
det er for hendes Ære, Sangens Liv,
for Kunstens og for Sprogets Sag jeg fægter,
med hvis Formuenhed i Sus og Dus
de, mens Odysseus borte var og Sønnen
i Opvæxt, holdt saa skiændeligen Huus . . ."

— — —

Nu svæver over Hov'det deres Dom!
Odysseus, hvem de frækt med Vinen overstænkte,
fordi de ham en gammel Betler tænkte,
foryng't, i al sin Kraft tilbagekom.
Vor Dialog er blot en Kamp for Spøg, der fælder
Antinoos til Prøve. Ve dem, ve,
naar jeg slaaer Hammen op og holder op at le,
naar hele Sværmen det for Alvor giælder,
hvis de mig tirre til det sidste store Slag,
hvor sig Telemachos' vil med min Harm forene,
tilskyndet af vor Nordias Athene,
for at fuldende deres Dommedag . . ."

Med Odysseus, den vidt omtumlede, betegner Baggesen naturligvis sig selv, medens Telemachos, Sønnen i Opvæxt, er Oehlenschläger. „Gjengangerens" Slutningsord betyder altsaa den atter fremstrakte Haand til Forbund med den yngre Digterbroder til fælles Kamp mod den gamle Skole, mod Pavels, Sander og Konsorter; men heller ikke denne Gang blev Haanden modtaget.

Oehlenschläger nøjedes med at indrømme, at „Giengangeren og han selv" var et af Baggesens bedste Produkter, og da B. i August Maaned 1807 kom til Paris og skyndte sig at opsøge den nordiske Aladdin, der boede himmelhøjt oppe — i syvende Etage — i „Hôtel de Quinze-Vingts" lige overfor Tuillerierne, modtog Oehlenschläger ham med et køligt: „Goddag, Hr. Professor Baggesen!" Men Baggesen raabte grædende: „Ikke saaledes! Du! Du!" — „Dermed trykkede han mig i sine Arme", fortæller Oehl. i „Erindringerne", „og vædede mit Ansigt med sine Taarer, idet han kyssede mig gientagne Gange. Det gik mig som saa mange Andre; denne skiønne øiebliklige Følelse rørte mig; han havde vundet mig igien. Vi omgikkes i Paris næsten daglig med hinanden, og den ene sagde ikke den anden et ubehageligt Ord. Baggesen var en Kamæleon, som laante sin Farve af sin Omgivning" . . . I Forbindelse hermed fortæller Oehl. videre: „. . . Da jeg forelæste ham min „Palnatoke", kastede han sig henrykt paa Knæ for mig. „Fy, Baggesen!" sagde jeg, „slige Overdrivelser kan jeg ikke lide! Lad Ilden brænde sindigt, men varigt!" — Nogle Aar derefter, da han, fast vanvittigt, angreb mig uden alt Maadehold som en Usling, der intet Ordentligt vidste eller kunde, heed det: Han var falden paa Knæ for mig i Paris, for at overtale mig til at forandre Stykkets Feil!!"*)

Paa samme Tid, som Baggesen skiftede Standpunkt overfor den tyske Romantik, foregik der et Omslag — men i stik modsat Retning — hos Oehlenschläger. I Paris gjorde Oehl. personligt Bekjendtskab med Brødrene Fr. og A. W. Schlegel, men det synes ikke at have styrket hans Tro paa Romantikerne — en Tro, som jo allerede fra Begyndelsen af Udenlandsrejsen havde staaet paa svage Fødder. Det kunde endog hænde, at Oehl. i Breve til Vennerne i Hjemmet ytrede sig rent ud fjendtligt mod den nye Skole, og i epigrammatisk Form gav han sin forandrede Stemning Luft i de berømmelige Linier:

„Ach, hätten wir statt Schlegeln Lessing,
nur ein Stück Gold für zwei Stück Messing."

I den første Halvdel af 1807 havde Oehlenschläger begyndt paa sit Sørgespil *„Palnatoke"*, efter at Vennen Brøndsted havde laant ham Suhms Danmarkshistorie, der var skaffet tilveje fra Bibliotheket i Paris. I „Hakon Jarl" havde Digteren ladet den kristne Helt sejre ved sin Dyd og Kraft, men i „Palnatoke" vilde han skildre det modsatte. Her skulde Pligt og Dyd være paa Hedningen Palnatokes Side, „i Kamp med det skumle Munkevæsen, den forbryderske Munkekonge". Tragediens Motiv synes saaledes ikke at være uden Forbindelse med den hos Oehl. indtraadte Reaktion overfor Romantikernes katholske Sværmeri. —

*) Oehlenschlägers „Erindringer". II Bind. Side 148.

Kjøbenhavn under Englændernes Bombardement Natten mellem 4. og 5. September 1807.
Efter *C. W. Eckersberg.*

Hvor optaget Oehl. var af sin Digtning og hvor let paavirkelig hans Fantasi, ligesom i de første Ungdomsaar, fremgaar af følgende Anekdote: Mod Sædvane — thi han valgte ellers helst de lyse Morgentimer til sit Arbejde — sad han en Aften silde og skrev paa sin Tragedie, og den Tanke faldt ham da ind at lade Harald Blaatand komme til Syne i sine Ligklæder, idet han siger: „Her er jeg i min egentlige Dragt . . ." o.s.v. Men Billedet af Kongen i Ligklæderne viste sig nu saa levende for Digteren, at han ikke længer turde være ene i Stuen, men løb ind til Brøndsted og bad ham spille noget lystigt paa Klaveret for at mane Synet bort. —

Scene af „Axel og Valborg" (3die Akt).
(Efter *C. W. Eckersberg.*)

„Som Kongens Sværd i Geistlighedens Haand
Her overskjærer denne Dug; saaledes
Adskiller Himlen evig Axel Thordsøn
Fra Valborg Immers Datter."

Medens den danske Digter derovre i Verdensstaden skrev sin „Palnatoke" og forherligede det gamle, nordiske Heltøliv, havde truende Skyer trukket sig sammen over hans Hjemland. Det var Efteraaret 1807. Englænderne havde bombarderet Kjøbenhavn. Begyndelsen var sket til saa mange følgende Ulykker. Oehl. fortæller: „En Dag, som jeg ganske muntert staaer og taler med Brøndsted, træder Koës, bleg som et Lig, ind i Værelset, og siger: Kjøbenhavn er taget af Englænderne!" Vi bleve som trufne af et Lyn. Der gik flere falske Rygter: at Frederiksberg Slot var brændt, at alle Studenterne vare omkomne i et Udfald fra Kjøbenhavn . . ."

Et Brev, Digteren sendte hjem til sin Forlovede, vidner om de Følelser, som har opfyldt ham efter Modtagelsen af Ulykkesbudskabet:

„. . . Vistnok har jeg ikke været i Kiøbenhavn og deelt Faren og Skrækken med Eder, men min Qval og Ulyksalighed har ikke været mindre. I langsomme, bedske Skaaler har jeg drukket, hvad I pludselig have slugt. Endnu mens Alt var roligt i Danmark og vel inden Borde, havde vi her i Paris den sandsynligste Frygt for, hvad der vilde skee. Skiæbnens sorte Skyer begyndte for vore Øine at trække op over vort arme Fædreland, medens man her i Paris celebrerede idelige Fredsfester. Tænk Dig den raffinerede Pine at sidde i et Theater, se muntre Glædesstykker opføres, et lykkeligt sejrende Folk juble, Luxus og Flor og Overflødighed rundtomkring; og nu med Siælens Øie at stirre ud giennem Theatervæggen i den dunkle Horizont i Nord, see den engelske Flaade paa Bølgerne, den franske Armee paa Landjorden. Kronborg som en Ulykkesprofet hæve sin Isse over Øresund — og det arme Kiøbenhavn! . . ."

Saa hedder det videre:

„. . . At jeg skulde just skrive Palnatoke! Netop vælge den nordiske politiske Vælde, til Stof for mit Digt faa Minuter før dette Øieblik! Giorde Skiæbnen det af Haan? Eller var det for at trøste mig ved at lade mig kaste et Øie paa, hvad ogsaa vi vare, og for at bringe mig i frisk Minde: hver Blomst har sin Tid, men i Kunsten florerer en evig Vaar? O hvor Nornerne spille Bold med det stakkels Menneskehierte . . ."

De første, udførligere Efterretninger fra Hjemmet modtog Oehlenschläger gjennem Baggesen, der opholdt sig paa sin Villa i Marly. Herfra sendte han Oehl. et Brev, der var kommet fra hans „Lilia", Sophie Ørsted, for

Baggesens Villa i Marly.

hvem han endnu sværmede ogsaa efter Bortrejsen fra Danmark. Den lille interessante Epistel er dateret Christianshavn den 12te September 1807 og lyder saaledes:

„Vi ere Alle lykkeligen reddede, og befinde os ret vel. Den første Nat, da Kiøbenhavn blev bombarderet, tilbragte vi paa Vestergade i vore Værelser i den største Livsfare; der regnede Bomber, og rundt omkring sloge de ned; der brændte adskillige Gaarde i Nærheden af vor Bopæl, men den gode Gud bevarede os. Dagen efter forlode vi Huset, og flyttede herud paa Christianshavn. Den paafølgende Nat var Angrebet endnu stærkere, og varede til anden Dags Middag. Der sloge da ogsaa Bomber ned i vort Logie paa Vestergade, og i det Værelse, hvori vi havde opholdt os, og som vi havde søgt at sikkre, ved at lade lægge paa Loftet en Alen høit Hestegiødning (et Mandfolk havde skrevet Hestemøg), blev Loftet knust, og Vinduerne slagne ud; vare vi blevne, vare vi blevne lemlæstede eller dræbte. Tredie Nat var Bombardementet uendelig meget stærkere, og da brændte Frue Kirke, Tømmerpladsen og en stor Deel af Byen. Nu blev der sagt, at man ei længer var sikker paa Christianshavn, og vi flygtede da, som vi stode, ud paa Amager; thi nu vilde Fienden sigte efter Christianshavns Kirker og Laboratoriet; paa Amager tilbragte vi en gyselig Nat, og ventede paa den kommende Morgen med angstfuld Forventning — den kom, og med den den fortvivlede Fred. O, du gode Gud! Hvad det er og bliver for en evig Jammer!

Min Fader lever vel midt iblandt Fienden, som har et Slags Hovedqvarteer paa Frederiksberg Slot. Jeg saae ham igaar for første Gang igien siden den 16de

August, da jeg i største Hast maatte forlade ham og ile til Kiøbenhavn. Søndermarken er ødelagt.

Hils min elskede Broder; jeg vilde have skrevet ham til, men da Professor Ørsted idag skriver ham til, var det overflødigt; men hils ham tusinde Gange. Min Glæde over, at Du og han ere enige, kan jeg ikke beskrive. Gud velsigne og bevare Eder.“

Baggesen sendte vel at mærke kun en Afskrift af sin Lilias Brev, og han ledsagede den med en længere, egenhændig Skrivelse til Oehl., som han slutter med de Ord:

„Jeg længes inderligt efter at see Dig igien og Brøndsted. I forekomme mig Tvillingrigerne i Miniatur. Naar vi ere alle Tre sammen, synes mig, at Danmark er til endnu . . .“

Axel og Valborg.

Et Sörgespil af Adam Oehlenschläger.

Kiöbenhavn 1810.

Trykt og forlagt hos Andreas Seidelin i store Kannikestræde No 46.

Facsimile af Titelbladet til Originaludgaven af „Axel og Valborg“.

Hvad der var foregaaet herhjemme, maatte dybt nedtrykke enhver Dansk; men hvor stærkt Oehl. end følte sig greben af sit Fædrelands Ulykke, virkede det dog ikke hæmmende paa hans Produktion; kun vendte han sig fra Oldtidens Helteliv til Middelalderens Kjærlighedssagn og skrev i den paafølgende Vinter Tragedien *„Axel og Valborg“* paa Grundlag af Folkevisen om Axel Thordsøn og Valborg Immersdatter, en Forherligelse af nordisk Kjærlighed og Troskab. Tragedien udkom først 1810, men Originalmanuskriptet — og Afskrifter deraf — cirkulerede i Kjøbenhavn allerede længe forinden blandt Digterens stadigvoxende Kreds af Tilhængere og Beundrere. I et Brev fra H. C. Ørsted hedder det: „Den er bleven læst og atter læst af os Alle i Samfund og ene. Den maa nødvendig virke dybt paa Alle. Over hele Byen spurgte man allerede efter „Axel og Valborg“, før den kom; og nu, da den er kommen, tales mere om den end om de fleste trykte Bøger. Jeg hører, at næsten alle skikkelige Folk have læst den. — Gud veed, hvorfra de have faaet den.“ — I „Erindringerne“ skriver Oehl.: „Skiøndt Stykket ikke var trykt endnu, var det allerede bekiendt. Man havde vidst at skaffe sig Afskrifter deraf; disse bleve solgte i dyre Domme, og man havde saaledes den Fornøielse at sætte sig hen i

Munketiden før Bogtrykkerkunstens Opfindelse, hvor et smukt afskrevet Exemplar forhøiede Nydelsen, fordi den var siældnere, og fordi man nød Noget, som Andre ikke kunde nyde . . .“

Af mindre Arbejder, som Oehl. udførte under sit Ophold i Paris, kan nævnes Romancerne *„Ægirs Gave“* og *„De tvende Kirketaarne“*, trykte første Gang i Rahbeks „Ny danske Tilskuer“ 1807 og 1808; desuden oversatte han flere af sine Digtninge paa Tysk, deriblandt „Palnatoke“ og „Jesu Liv i den aarlige Natur“, ligesom han ogsaa digtede et og andet paa Tysk, f. Ex. „Der irrende Ritter“. Oehl. ønskede jo en Tid lang at vinde Borgerret som Digter ogsaa i det tyske Sprog, en Forventning, som dog aldrig blev opfyldt.

I Januar 1808 var „Hakon Jarl“ endelig bleven opført i Kjøbenhavn. Teaterdirektionen havde ikke forhastet sig; thi der var gaaet det meste af to Aar siden Stykkets Indsendelse og Antagelse. Digterens Ønske om, at hans Ven Michael Rosing skulde udføre Titelrollen, kunde ikke efterkommes; thi den udmærkede Skuespiller var syg og tog kort efter sin Afsked fra Teatret. Udførelsen har i det hele næppe været mønsterværdig; som de, der bedst magtede deres Opgave, nævnes Steffen Heger i Einar Tambeskælvers Rolle og hans Hustru, Marie Heger, som Thora. Men trods Manglerne under den sceniske Opførelse begejstrede Digterværket ved sin egen Kraft og Skjønhed. —

Efter atten Maaneders Ophold i Paris — hvor han havde omgaaedes endel med den ene af sine forviste Landsmænd, Malte Conrad Bruun, men derimod kun set lidet til den stadig lige utilgængelige P. A. Heiberg — drog Oehlenschläger over Strassburg til Schweiz, og Vinteren 1808—9 tilbragte han som Gjæst hos Mme Staël-Holstein, der holdt et lille Hof af Skjønaander paa sit Slot i Coppet ved Genfersøen og just var i Gang med at skrive sin Bog om Tyskland. Af den berømte Forfatterinde, Finansmanden Neckers aandfulde Datter, giver Oehl. følgende Karakteristik: „Hvor aandfuld, vittig og elskværdig Fru Staël var, veed hele Verden. Jeg har intet Fruentimmer kiendt med saameget Genie som hun. Men derfor havde hun ogsaa noget mandigt i sit Væsen, var temmelig fiirskaaren og havde et markeret Ansigt. Smuk var hun ikke, men hendes brillante, brune Øine havde dog noget meget Tiltrækkende; og det qvindlige Talent, at vinde og med Fiinhed at beherske og selskabeligt forene Mænd af de forskielligste Charakterer, besad hun i høi Grad. Hendes Genie, hendes Ansigt, selv næsten hendes Stemme vare mandlige; men hendes Hiertes Tilbøielighed var i høi Grad qvindlig; det har hun beviist i Delphine og Corinna. Rousseau har ikke skildret Forelskelse med mere Ild.“

Saa snart Foraaret kom, brød Digteren — den 1ste Marts 1809 — op fra Madame de Staëls Slot, og over Chamouny gik Vejen gjennem Savoyen over Mont Cenis til Italien. Sit første Indtryk af Alperne former Oehl. i følgende Ord: „Altid havde Phantasien ellers iforveien malet mig et Billede af Gienstanden, for det meste overdrevent, og derfor maatte først nøiere Kiendskab til Tingen bringe mig til at foretrække den skiønne Virkelighed for de taagede, grændseløse Drømme. Men her havde Phantasien ikke kunnet overdrive; thi Naturen var vældigere og vildere end den ubændigste

Phantasies Fostre; og Virkelighedens uhyre Dygtighed bragte alle Taagebilleder til at forsvinde, som svage Skygger for Lyset. Disse Skaberens Granit-Phantasier bragte mig til at gyse i hellig Ærefrygt."

I Milano følte den nordiske Digter sig særlig tiltrukken af den mægtige, gothiske Domkirke, bygget af Marmor; i Parma var det Correggios Freskomalerier, der tog hans Sind fangent. Allerede i Dresdener-Galleriet var hans Begejstring blevet vakt for den store italienske Maler, og baade i Paris, i Coppet og siden i Modena havde han syslet med Tanken om at behandle Mesterens Levnet i en dramatisk Digtning. Nu modnedes Ideen. og medens han stod under Correggios Kuppel i Kirken San Giovanni i Parma, fattede han sin Beslutning om at lægge Haand paa Værket. Bevæget har Digterens Sind været under dette Besøg i San Giovanni, hvor de andægtige Katoliker knælede ned omkring ham. Selv traadte han hen i en Krog, hvor ingen lagde Mærke til ham, og bad en Bøn, som han senere skrev ned i sin Rejsedagbog: „Gode Gud! bevar mit Hjerte aabent og rent, til at erkjende din Storhed, Godhed og Skjønhed, i Natur og Menneskeværk. Beskyt mit Fædreland, min Konge, min Elskede, mine Venner! Lad mig ikke dø i et fremmed Land, men vende lykkelig tilbage til mit Hjem. Giv mig Munterhed og Mod til at vandre min Bane paa din skjønne Jord, uden sygeligt og bittert at hade min Fjende, uden slavisk og fejgt at underkaste mig Verdens Fordomme. Skjænk mig bestandig Digterkraft! Du har skabt min Aand for Kunst, og denne er det stærkeste Serør, hvorigjennem jeg kan skue din Herlighed. Lad mig leve efter min Død i mine Værker, som denne gode Correggio, saa at, naar jeg er Støv, endnu mangt et ungdommeligt Bryst kan vorde begejstret af mine Sange!" —

I Florents opholdt Oehl. sig kun i fjorten Dage, men da han var ganske overladt til sit eget Selskab, fik han set sig godt omkring og drømte sig fuldkomment tilbage til det femtende og sextende Aarhundredes Renaissance. Saa gik det videre med Vetturin til Rom, hvor det første Besøg gjaldt Thorvaldsen. Ledsaget af Vennen Koës, der i Forvejen var rejst til den evige Stad, gik Oehl. til sin navnkundige Landsmands Værksted; han havde aldrig før set noget af hans Arbejder, heller ikke ham selv. Nu traadte han ind i Atelieret, hvor ingen var tilstede, og snart stod han fordybet i Beskuelsen af „Jason" og de andre Værker, som Mesteren var i Færd med. „Som jeg nu stod fordybet i at skue," fortæller Oehl., „opdagede jeg en temmelig slet klædt Mand med et regelmæssigt, aandfuldt Ansigt, smukke, blaa Øjne, med lerbestænkede Støvler, staa ved min Side og betragte mig opmærksomt. „Thorvaldsen!" raabte jeg. — „Oehlenschläger!" raabte han. Vi omfavnede og kyssede hinanden, og fra det Øjeblik var Broderskabet sluttet." — Det var det første Møde mellem de to danske Stormænd i Kunstens Verden, som lignede hinanden i umiddelbart skabende Geni — ligesom ogsaa deri, at de begge vare udgaaede fra et fattigt Hjem — og som hver i sit Kald havde aabnet Vejen til en ny Skjønhedsverden.

Oehlenschläger og Thorvaldsen omgikkes derefter daglig, og for at være sammen saa meget som muligt, tingede de sig i Kost hos to tyske Malere, Brødrene Riepenhausen, af hvilke den ene tegnede Oehlenschlägers

Portræt.*) I den hedeste Aarstid flyttede Oehl. med Filologen Koës og nogle tyske Kunstnere ud til *Grotta ferratta* i Albanerbjergene, og dels her, dels i Rom skrev Digteren sin *„Correggio“* paa Tysk. I et Brev til H. C. Ørsted gjør Oehl. med følgende Ord Rede for sin Bevæggrund til at digte Tragedien i det fremmede Sprog: „Da „Correggio“ er et Emne, som ikke er dansk, men europæisk, vil jeg vise Tyskland, hvad jeg kan gjøre med det tyske Sprog, naar jeg er ubunden, da jeg dog nu engang er i Aande med at skrive Germanisk.“

„Correggio“ — det sidste større Arbejde, Oehlenschläger udførte paa Udenlandsrejsen — er et Kunstnerdrama, der indeholder herlige lyriske Skjønheder. Men ligesaa lidt her som i sine nordiske Heltespil har Digteren lagt Vægt paa historiske Kjendsgjerninger eller dybtgaaende Karakteristik. Sørgespillet „Correggio“ har sit digteriske Værd ved Skildringen af den ideelle Kunstnernatur og ved det idyllisk skjønne Moment, som er givet i Forholdet til Hustru og Barn. Det var ogsaa dette, som fra først af havde ligget Digteren paa Sinde, lige siden han i Modena havde set et af Correggios Freskomalerier, paa hvilket Joseph, Maria og Jesusbarnet er fremstillet i en naiv-yndefuld Kjærlighedsgruppe. — Af Kunstnertragediens tyske Udgave fik Digteren ikke synderlig Glæde; han kom ikke — som det var hans Ønske — til at læse den for Goethe, og Tieck underkastede den en skarp Kritik. Den danske Udgave af „Correggio“ udkom 1811. (Tragedien opførtes første Gang i Kjøbenhavn den 29. Jan. 1811).

J. P. Frydendahl.
Efter *D. Monies* Maleri i det Kgl. Teaters Foyer.

Imidlertid var „Palnatoke“ gaaet over Scenen, opført første Gang den 4. April 1809 (udkommet i Boghandelen i Marts s. A.) og havde vundet Bifald, med Frydendahl som Harald Blaatand og Steffen Heger som Islænderen Thorvald Vidførle, og mod Slutningen af samme Aar agtede Teatret at paabegynde Indstuderingen af „Axel og Valborg“. Efterretningen derom har vel yderligere bevæget Oehlenschläger til at fremskynde Hjemrejsen. Saa stærk var hans Hjemlængsel, at han endog strøg Neapel og Vesuv af sine Rejseplaner. En Septembermorgen forlod han Rom, fulgt et Stykke paa Vej af Thorvaldsen og andre Kunstnervenner, som den foregaaende Aften havde fejret den bortdragende Digter med et Afskedsgilde. — Der gjordes et Par Dages Ophold i Florents og derfra en Afstikker til Livorno. „I det Øjeblik,“ fortæller Oehl., „jeg her saa Havet første Gang igjen, brast jeg i Graad og følte aldeles, hvad Schweizeren føler, naar han ser sine Fjelde.“

*) Gjengivet Side 65.

Hjemrejsen fortsattes over Simplon, gjennem Schweiz og Tyskland, og skjønt det vilde blive en ret betydelig Omvej, havde Oehlenschläger dog besluttet at gjæste Weimar for endnu en Gang at hilse paa sin kjære Mester, den store Goethe, og — om muligt — forelæse ham sin „Correggio". Det skulde være den sidste Station undervejs. I Mellemtiden havde Oehl. dediceret „Aladdin" til den tyske Digterkonge og sendt ham sine tyske Oversættelser af „Hakon Jarl" og „Palnatoke"; intet Under derfor, at han ventede en faderlig Modtagelse, som Lærlingen af sin Mester. Men det blev en Skuffelse. Goethe modtog den unge, allerede navnkundige danske Digter „høfligt, men koldt og næsten fremmed". Oplæsningen af „Correggio" blev der intet af, og Kladden til Tragedien kunde den store Goethe ikke læse; han vilde derfor vente med at læse Stykket, til det forelaa trykt. Efter den kølige Modtagelse fulgte én høflig Middagsinvitation, men heller ikke her blev Stemningen mere hjærtelig. Den danske Digter reciterede de Epigrammer, han havde skrevet over Brødrene Schlegel. Goethe fandt dem gode nok, men mente, at den, som kunde presse Vin, burde ikke brygge Eddike, og Afskeden blev ligesaa fremmed som Modtagelsen.

Saa sad Oehlenschläger da alene i sin Stue i det Weimarske Værtshus „Elefanten," med Hovedet støttet i sin Haand og med Taarer i Øjnene. Klokken var elleve om Aftenen, og Posthestene vare bestilte til Kl. fem den næste Morgen. Men han følte, at saaledes kunde han ikke skilles fra Mesteren. Han skyndte sig til Goethes Hus, og da der endnu var Lys i Værelserne, bankede han paa hos Goethes Privatsekretær Riemers og bad om at faa Goethe i Tale blot et Øjeblik, og Riemers lovede at se efter, om Mesteren endnu var oppe. Lidt efter blev Oehl. ført ind i Goethes Sovekammer, medens Riemers trak sig tilbage. Der stod „Götz von Berlichingens" og „Hermann og Dorotheas" Forfatter i Nattrøje og trak sit Ur op for at gaa i Seng. Da han saâ den unge, bevægede Digter, sagde han venligt: „Nu, min Bedste, De kommer jo som Nikodemus!" — „Hr. Gehejmeraad!" sagde Oehl., idet han omfavnede ham, „tillad mig at sige Digteren Goethe for evig Levvel!" — „Nu, lev ret vel, mit kjære Barn!" lød Svaret i en hjærtelig Tone. — „Intet meer, intet meer!" udbrød Oehl. rørt og forlod hurtigt Værelset.

Dette var Slutningsmomentet i den halvfemteaarige Udenlandsrejse. Som det unge, banebrydende Geni, „St. Hansaften-Spils" og „Aladdins" Forfatter, var Oehlenschläger rejst ud i Verden. Som den allerede navnkundige Digter, hele Nationens Yndling, kom han nu hjem. „Nordiske Digte", „Palnatoke", „Axel og Valborg" og „Correggio" var Udbyttet, han bragte hjem fra sine Vandreaar.

VI

Efter Hjemkomsten. — Modtagelsen. — Oehlenschläger som Ægtemand. — Professor i Æsthetik. — Fortsat Produktion. — „*Faruk*". — „*Digtninger*" (1811). — „*Stærkodder*". — Oehlenschläger og Grundtvig. — Tilbagegangens Aar. — Lystspillet „*Kanarifuglen*", Idyllen „*Ærlighed varer*

længst", Tragedien „*Hugo von Rheinberg*". — Dr. Ryge debuterer som Palnatoke og Hakon Jarl. — Baggesens Tilbagekomst til Kjøbenhavn. — Baggesens Polemik og Baggesens Digtning. — „*Gratiernes Sendebrev*" og „*Pindsvinet*". — Krigserklæringen — „*Røverborgen*". — „*Helge*". — „*Hagbarth og Signe*". — Fejden i nyt Udbrud. — „*Ludlams Hule*". — Skruptudsekoret i „*Fiskerne*". — Omarbejdelse af „Freias Alter". — Udenlandsrejsen 1817. — Frederiksberg-Digtene. — „*Hroars Saga*. — „*Fostbrødrene*". — Rejsen, fortalt i Breve, af Baggesen kaldet „Ædedigtet". — Fejdens Fortsættelse. — „Tylvten". — Grundtvig paa Baggesens Side. — Oehlenschlägers Erklæring til Publikum. — „*Den lille Hyrdedreng*". — „*Nordens Guder*". — Jfr. Brenøes og N. P. Nielsens Debut. — Lystspillet „*Robinson i England*". — „*Erik og Abel*". — *Samlede Digte*, 1823—24. — „*Øen i Sydhavet*". — Baggesens Død. — Mindefesten. — „*Væringerne i Miklagaard*". — Oehlenschläger og Heiberg. — „Freias Alter" omarbejdet til Vaudeville. — „*Hrolf Krake*". — Stridens Gjenoptagelse. — Den yngre Digterskole. — „*Nye poetiske Skrifter*", 1828. — Laurbærkroningen i Lund.

Meget var forandret i Kjøbenhavn ved Digterens Hjemkomst. Englændernes Bombardement var gaaet som et Uvejr over den danske Hovedstad. Foruden hundrede andre Bygninger var ogsaa den gamle Hegerske Gaard paa Nørregade lagt i Aske, og Familien var flyttet hen i en forholdsvis beskeden Lejlighed ved Vingaardsstræde. Der sad nu Christiane Heger og ventede sin berømte Fæstemand.

Ikke blot i den snævre Kreds af sine Kjæreste — allevegne blev den hjemkomne Digter fejret. Rigtignok føltes det lidt saarende, at den landsfaderlige, men ikke synderlig poetisk interesserede Frederik den Sjette havde modtaget ham med et: „Naa, det er Oehlenschlägers Søn!" Men til Gjengjæld aabnede de fornemme og rige Huse deres Døre paa vid Gab. Der gjordes Selskaber hos Schimmelmanns, hos Greverne Reventlow og Bernstorff, Geheimeraad Moltke og mange andre, og Oehlenschläger maatte atter og atter oplæse „Axel og Valborg" og „Correggio", indtil han tilsidst selv blev saa led og kjed deraf, at det ofte kunde komme til at skorte paa den behørige Varme i Foredraget. — Ved Grev Schimmelmanns og Hertugen af Augustenborgs Protektion — Hertugen var Universitetets Patron — blev

Oehlenschläger i Efteraaret 1810 ansat som Professor i Æsthetik, hvad der vel materielt maatte betragtes som en Lykke, idet han nu havde en fast aarlig Indtægt paa 1200 Rdl. — 600 fra Universitetet og 600 fra Finanskassen. Nogle Maaneder forinden var han bleven Ægtemand. Den 17. Maj 1810 stod Brylluppet i Gjentofte, og Sommeren tilbragtes paa Christiansholm ved Sølyst, som Grev Schimmelmann havde overladt det nygifte Par til Sommerbolig.

Christiane Heger blev Oehlenschläger en god og trofast Ledsagerinde gjennem Livet; begejstret for sin Husbonds Geni og virksom for hans Interesser, var hun i en Aarrække, hvor Digteren mente at være bedst tjent med at være sin egen Forlægger, hans utrættelige Kommissionær og Korrespondent. Ganske vist erklærer Oehlenschläger selv, at han meget godt vidste, at han ikke forstod sig paa Boghandelen, og at „Christiane forstod det heller ikke, men det vidste hun ikke." Den gode Vilje var der imidlertid, og med den forenedes en aaben, sanddru Karakter, en ubrødelig Pligtfølelse. Med disse Egenskaber blev Christiane Oehlenschläger et Mønster paa en Hustru, der sikkert har været sin navnkundige Ægtefælle en god Støtte gjennem de mange Aar og derfor ærlig har fortjent det smukke Digt, hvormed C. Hauch har hædret hendes Eftermæle.

Christiane Oehlenschläger, f. Heger.

Næppe heller har hun havt nogen Skyld i de Tilbagegangens — eller i hvert Fald Stagnationens — Aar, som indtraadte for Digteren efter hans Hjemkomst. Oehl. giver — vel uden at vide det — selv Forklaringen derpaa i den tyske Udgave af sin Selvbiografi, idet han meget betegnende udtaler sig saaledes: „Komedier og Romaner ende med Heltens Bryllup; de fleste Levnetsløb burde gjøre det samme. Det Æventyrlige og Tilfældige, et Menneskes psykologiske Udvikling, der gjør Fortællingen morsom, ophører for det meste da; thi kun Stræben, ikke Tilstand egner sig for slig Meddelelse".

Det vil med andre Ord sige, at Oehl. selv følte sin Udvikling i det væsentligste afsluttet; fra den higende Stræben, fra det æventyrlige og tilfældige var han traadt ind i den rolige Tilstand. I Stedet for en stadig mere indtrængende Fordybelse i sig selv og i sine Omgivelser, i Tidsaand og i Verdensbegivenheder og en derigjennem fortsat Higen mod større og større Maal, var den et og trediveaarige Digter snarere til Sinds at hengive sig til en rolig Nyden af det allerede vundne, vel nok med uforandret Lyst og Trang til at producere, men uden just at ville sætte Livet ind derpaa. Saaledes gik det da til, at Oehlenschläger endnu gjennem de senere Manddomsaar kunde skabe enkelte Værker, som stod paa Højde med hans Ungdomsdigtning, men der var ingen nye Synsvidder,

ingen fortsat Udvikling af Evne og Vilje, og med Ungdommens og de første Manddomsaar ender egentlig „Romanen" om Aladdin-Oehlenschläger, den fattige Dreng, der blev Konge i Aandens Rige i Kraft af sit rige, straalende Geni. — —

Den halvvejs nedbrændte Hovedstad, den ulyksalige Krig, der var begyndt 1807, den voxende økonomiske Misère, som pludselig afløste tidligere Tiders Velstand — alt dette skulde jo heller ikke virke inspirerende til højstemte Digtninger. For en sangvinsk og noget magelig anlagt Natur som Oehlenschlägers maatte Forholdene snarere friste til at tage det bedst mulige Parti i denne politiske og materielle Fastetid, hvor Nøjsomhedens og Spidsborgerlighedens Aand var i Færd med at slutte Forbund under et velmenende, men al Frihed indsnævrende landsfaderligt Regimente.

Som Professor i Æsthetik brød Oehlenschläger ingen nye Baner; han holdt i de første Aar nogle stærkt besøgte Forelæsninger over Schiller og Ewald; forøvrigt virkede han især ved sin aandfulde og begejstrede Oplæsning af Poesi og ved at give sine æsthetiske Anskuelser en livfuld og billedrig Fremstillingsform; men der laa ingen dyb Lærdom eller videnskabelig Originalitet til Grund for hans Foredrag, og Digteren var ærlig nok til at erkjende, at han ikke følte sig Posten voxen, men nærmest betragtede den som en „Digterløn".

Det første Arbejde, Oehlenschläger udførte efter Hjemkomsten, var Syngespillet „Faruk", skrevet til Musik af Weyse i Vinteren 1809—10 (opført første Gang 30. Jan. 1812). Digteren siger selv: „Her begyndte nu min Modgang . . . Med Faruk, som heller ikke blev godt givet, begyndte Dadelens Skyer lidt efter lidt at trække op imod mig . . ." Men forinden — i Begyndelsen af 1811 — udkom et Bind *„Digtninger"*, indeholdende bl. a. *„Sigrid med Sløret"*, en pragtfuld Romance, der indledes med den hjemkomne Digters Hilsen til sit Fædreland, endvidere *„Harald Hildetand"*, hvori Oehlenschlägers frejdig inspirerede Verskunst staar saa højt som nogensinde før, og endelig — foruden flere mindre Digte — det østerlandske Æventyr *„Aly og Gulhyndy"*, som er „Skjaldens egne Børn", uden østerlandsk Oprindelse. I Forordet til „Digtninger" hedder det: Ogsaa „Aly og Gulhyndy" er, sit østerlandske Udseende uagtet, aldeles sjællandsk; den skylder saa lidt Orienten sin Oprindelse som sin Behandling." Det var „sjællandske Markblomster fra Sommeren 1810, udklækkede i Herthas moderlige Bøgeskove" — under det nygifte Pars Ophold paa Christiansholm — som Digteren nu vilde skænke sit Folk, efter at han var vendt tilbage.

I Februar 1812 udkom Tragedien *„Stærkodder"* (opført første Gang 16. Oktbr. s. A.), der røber et Forsøg paa at trænge dybere ind i oldnordisk Aand, uden at Tragediens Forfatter dog derfor afviger fra sine tidligere Anskuelser om det historiske Moments Forhold til Poesien. I „Erindringerne" hedder det: „. . . Ved min Hiemkomst traf jeg en vis historisk Iver, som truede Poesien med Undergang. Ved Digterværker havde man lært at skiønne paa gamle Heltesagn; man lagde sig grundigt efter dette Studium, og det var ret og vel; men nu fandt man, at Digterne havde brugt Historien altfor overfladisk; man meente, at komme meget videre i Kunsten, naar man holdt sig til det blot Historiske. Digterne skulde fremstille troe Billeder

af Oldtiden, aldeles fornægte deres egen Natur, egen Tid, egen Tænkemaade, og sætte sig ind i en barbarisk Tidsalder; først saaledes fik deres Værker dybere Betydning, Sandhed og Skiønhed. — Jeg meente, og mener endnu, at Poesien baade skal være Oldtid og Nutid, og hverken Oldtid eller Nutid . . ."

Under Oehlenschlägers Fraværelse var der fremstaaet en ny Aandens Stormand, ikke nogen ny Aladdin, men en kraftig, søgende og maalbevidst Aand, der som Digter og Folkevækker skulde gribe dybt ind i dansk Folkeliv. I 1808 havde den 25aarige theologiske Kandidat, N. F. S. Grundtvig begyndt sin poetiske Bane med den polemiske Digtning „Maskeradeballet i Danmark", hvori han med harmfyldt Alvor drager til Felts mod den herskende Letsindighed og i storladne Billeder maner Folket til at rejse sig „mod Himlen op fra Blødheds fule Leie". Samme Aar udsendte han „Nordens Mythologi eller Udsigt over Eddalæren", der efterfulgtes 1809 af „Optrin af Kæmpelivets Undergang i Nord" og 1811 af „Optrin af Norners og Asers Kamp." Som man vil se, allerede en betydelig og betydningsfuld poetisk Produktion, i Form og Karakter dybt forskjellig fra den Oehlenschlägerske Digtning.

Modsætningen mellem de to Digtere skulde da ogsaa snart træde tydeligt frem. Oehlenschläger, til hvem Grundtvig havde dediceret sine Optrin af „Kæmpelivets Undergang", forbavses vel over „den Ild og Kraft i Sproget, den Fortrolighed med de gamle Sagn, der havde beriget ham (Grundtvig) med Ord og Udtryk, og med mange karakteristiske Træk i Skildringerne, der gjorde denne Bog til et mærkværdigt Produkt i den danske Literatur"; han indrømmede Grundtvigs Genialitet, men fandt ham altfor ensidig og sværmerisk, med en altfor blind Forherligelse af det Tunge og Barske baade i Oldtid og i Christendom. Sine Anskuelser — med tydelig Allusion til Digterfællen — giver Oehl. et poetisk Udtryk i „Stærkodder", hvor han i Begyndelsen af Tragedien lader Eigil udbryde:

„Den friske unge lysegrønne Lyst
opfylder med sin hele Kraft mit Bryst.
Ha! spørger Blomsten, mens den Knoppen bryder,
hvad Tordenskyen over den betyder?
Den folder ud et spraglet Krydderblad,
Og Solen skjænker den sit varme Bad."

En uforbeholden Tilkjendegivelse af sit Syn paa „Kæmpeoptrinenes" strænge og alvorlige Skjald giver Oehl. med følgende Ord i „Erindringerne": „. . . Jeg følte, hvor umuligt det vilde være mig at komme i Sympathi med denne Mand, hvis Ild, Begeistring, Veltalenhed jeg beundrede, og hvis gode Villie jeg var overbeviist om, men hvis Følelser og Livsanskuelser stode i saa stærk Modsætning til mine."

Hvorledes Grundtvig, der i stigende Grad stillede sin Digterevne i Christendommens Tjeneste, betragtede Oehlenschläger og hans Digtning, faar man at vide bl. a. af det mærkelige Brev, som han sendte ham i Juni 1812, og hvori det hedder: „Vil De engang i Mindet gjenføde den Stemning hos Dem, under hvilken De digtede Deres „Poetiske Skrifter", og tænke Dem

denne Stemning som en fast, rolig Overbevisning, hvorfra Alt er adskilt, som ei har sin Rod i Christendommen — og, bedre end Ord kan udtrykke det, vil De da føle, hvorledes jeg maa bedømme Deres ny Digterbane; thi at De, efter at have endt Hakon Jarls Mindesmærke, begyndte en ny, er Dem sikkerlig bevidst. At jeg ikke er blind for Deres senere Digtes Skiønhed eller den langt større Runding og Proportion, disse besidde, vil De vel troe paa mit Ord; men at det inderlig maa bedrøve mig, at den religiøse Alvor er flygtet mere og mere fra Deres Digte, og at den i Deres seneste Digte fortrænges af en vis Leg med det Aandelige, samt at jeg maa kalde disse Digte i Grunden langt mindre poetiske (begeistrede), følger af sig selv. Mest smerter det mig, fordi en saadan Omskiftning maa have sin Grund i Digterens inderste Væsen, maa følge deraf, at han forsager den alvorlige Eftertanke over sit eget aandelige Forhold til Gud som hans Tjener paa Jorden, at han lægger mere Vægt paa at glimre, vinde Ære og Bifald end at opløfte sine Brødre til Guds Tilbedelse i Aand og Sandhed.“ — Det var ikke langt fra at være en Beskyldning for Frafald fra Christendommen. — Oehl. svarede:

„ . . . Jeg har Intet imod, at dette kaldes en Leg med det Aandelige. Det er et Spil, som Correggio siger. Men i dette beskedne Spil indeslutter sig den høieste Alvor, den helligste Begeistring, og just hellig, jo mere Luen brænder klar, venlig og rolig, ikke med gnistrende Røg som en convulsivisk Flamme fra den vrede, melankolske Tordensky. . .“

I sin „Verdenskrønike“ 1812 giver Grundtvig en udførlig Betragtning af „Aladdins“ og „Hakon Jarls“ Digter, hvem han yder den højeste Roes og kalder „den store Skjald, hvis Harpeslag har forherliget det ny Aarhundrede“. Men ogsaa her vender Grundtvig tilbage til sin Bekymring, idet han siger: „Dog, at der var en Orm, som nagede den herlige Rose og vilde, hvis den fik Raaderum, fortære dens herligste Safter, det var synligt, fremfor Alt i den allegoriske Fremstilling af Christi Liv. Digteren var Christen, men Tænkeren var det kun halvt. . .“ Den indgaaende Karakteristik slutter med følgende Ord: „Vilde den store Digter dog ihukomme sin første Kiærlighed, og hvorfra han er falden, vende om og giøre sine forrige Gierninger! Vil han ikke det, da kommer den, som tændte i ham det herlige Lys, hastelig over ham, bortflytter Lyset og lader ham sidde sorgfuld i Mørke.“

Mørket kom nu vel ikke ganske fra den Vej, som den alvorlige, religiøst bevægede Grundtvig advarede mod. En anden Digterbroder havde nogle Aar i Forvejen talt lignende Varselsord, om end i en anden Aand, da han formanede Aladdin-Skjalden til at vogte sig for „det mindre“: „Indgiv ham mindre Tillid til sin mindre og større til sin større Kraft“. Oehlenschläger lyttede dog ikke hverken til den ene eller den anden af disse Stemmer. Tværtimod, det kommende Aar, 1813, blev et Tilbagegangens Aar for ham. Digteren siger selv: „Mine følgende Dramer vare ubetydelige“. Det første var „Kanarifuglen“ (opført 12. Marts 1813), et Forsøg i det lette franske Konversationsstykke, skrevet paa rimede Vers, men Genren var fremmed for den Oehlenschlägerske Muse. Ikke synderligt bedre gik det med Idyllen „Ærlighed varer længst“ (opført samme Aften som „Kanarifuglen“), og

næsten endnu værre med Tragedien „Hugo von Rheinberg“ (opført første Gang den 18. Marts 1814). Det sidstnævnte Arbejde vandt ganske vist mere Scenelykke end dets Forgængere, men den opnaaedes ved en uhyrlig Sammenhobning af stærke, teatralsk-romantiske Effekter, som ikke var Digteren værdige. Disse mislykkede Arbejder — og hvad der nærmest fulgte efter: Syngespillene „Ludlams Hule“ og „Røverborgen“ — blev da ogsaa Udgangspunktet for den langvarige literære Strid, der er bleven foreviget under Navnet den Baggesenske Fejde — et Afsnit af dansk Literaturhistorie, som andensteds er udførlig behandlet, særlig i *Kr. Arentzens* fortræffelige og omfangsrige Værk: „Baggesen og Oehlenschläger“ (1870—78); i nærværende Fremstilling maa vi indskrænke os til at give Hovedtrækkene i den lange og bitre Digterfejde, der ligesom hine berømte puniske Krige delte sig i tre Perioder.

I Begyndelsen af 1811 var Baggesen vendt tilbage til Danmark og blevet Professor i dansk Sprog og Literatur ved Universitetet i Kiel. Mod Slutningen af samme Aar gjæstede han Kjøbenhavn, men blev køligt modtaget af Sofie Ørsted, der havde ophørt at være den „evig uforanderlige Veninde“. Ikke desmindre var Forholdet i den første Tid særdeles venskabeligt mellem de to Digtermedbejlere, men kort før Baggesen rejste tilbage til Kiel, i Begyndelsen af 1812, opstod der Uenighed mellem dem. I et Brev til Digteren Pram skriver B. kort efter om sit Ophold i Kjøbenhavn: „I denne saalænge savnede Familie-Musik skurrede kun en eneste Mislyd, den halvtydske Oehlenschlägers uendelige Grovhed“. Oehl. erklærer selv mange Aar efter i sine „Erindringer“, at en vis Stolthed og Heftighed i hans Væsen dengang opflammede Ilden. — 1813 tog Baggesen fast Ophold i Kjøbenhavn, idet Kongen havde tilladt ham at forblive i Hovedstaden med sin Familie, saa længe Krigen varede. Allerede paa Forhaand havde Baggesen i Rimbrevet „*Min Gienganger-Spøg eller den søde Kniv*“ givet et lille Varsel om, hvad der vilde komme. Han erklærer, at han slaar til, naar han tirres, „i Særdeleshed for at faa Smagen stemt“, og fordi det er kommet ham for Øre:

„. . . hvorlunde selv den Skiald,
der steg engang saa skiønt, gaaer ned ad Bakke,
fordi med Alt fra ham man ta'er tiltakke —
og at vort Pindus bli'er tilsidst en Ase-Stald,
hvor ingen Muse meer med Aserne tør snakke.“

I December 1813 udkom Syngespillet „*Ludlams Hule*“, bygget over et Par tyske Folkesagn; det havde ubestrideligt sine store Mangler, men indeholdt nogle Romancer, som have bevaret deres poetiske Værd endnu den Dag i Dag, f. Ex. „*Tommeliden var sig en Mand saa spæd*“, „*Vil du være stærk og fri*“, „*Hr. Oberst! en Skotte maa slaa for sit Land!*“ o. fl. a.

Fra Begyndelsen af Sæsonen 1813 var Baggesen en flittig Gjæst i Teatret, og han skrev Teaterrecensioner i Ugebladet „*Dannora*“, der udgaves af hans Ven J. K. Høst. Recensionerne var anonyme, men alle vidste, hvem der skrev dem.

Baggesen begyndte med en anerkjendende Kritik af „Hakon Jarl“, der jo ogsaa tidligere havde bevæget ham til at hilse Oehl. som „Danmarks Melpomenes største Digter“. I en følgende Anmeldelse, af Sørgespillet „Correggio“, anslaas imidlertid en helt anden og skarpere Tone, idet det hedder: „Stykket er langt fra at være et tragisk Mesterstykke af Hakon Jarls, Baldur hin Godes og Axel og Valborgs Rang, i hvis tragiske Trias Forfatteren synes at have udtømt sin Originalitet og den ham mulige tragiske Kunst“.

I Marts 1814 var „Hugo von Rheinberg“ blevet opført, og et Par Maaneder efter, den 26de Maj, det ikke mindre hyperromantiske Syngespil *„Røverborgen“* til Musik af Kuhlau. Baggesen skrev en Kritik af det førstnævnte ridderlige Sørgespil, hvori Hovedrollen spilledes af Dr. Ryge, der Aaret i Forvejen havde debuteret som Palnatoke og Hakon Jarl, og hvis stolte Skikkelse og mesterlige Fremstillingskunst snart skulde blive af saa stor Betydning for den oehlenschlägerske Tragedie. Men Hugo von Rheinberg kunde end ikke Ryge hæve op til den store Poesis Højder og ej heller skaffe Naade for den Baggesenske Kritik. Det hedder med skarpe Ord: „Ufatteligt er det, hvorledes en Skuespildigter af Oehlenschlägers upaatvivlelige Rang .... har kunnet fornedre sig til at sammensætte af alskens tydske Reminiscenser et saa Kotzebueligt Stykke“. I Forbindelse dermed karakteriseres „Kanarifuglen“ som en Parodi paa Molières og Holbergs Komedier, „Ærlighed varer længst“ betegnes som Parodi paa det engelske Idylspil, og „Faruk“ og „Ludlams Hule“ som ligefremme Parodier paa Opera og Operette. Anmeldelsen er trods sine berettigede Anker over de nævnte Arbejders Svagheder fuld af Overdrivelser og Tonen alt andet end urban.

Men det skulde ikke blive derved. Baggesen havde den 6te Februar 1814 begyndt Udgivelsen af et Ugeblad *„Søndagen“*, som var introduceret paa den nydeligste Maade med et versificeret *„Sendebrev fra de tre Gratier til Udgiveren“*, og hvori Gratierne hilse Digteren med følgende Strofer:

„Modtag i dette Brev, vi Søstre har med Iil
tilskrevet Dig ved Hiælp af tre smaabitte Fjedre,
som i en Snup, fordi vi havde ingen bedre,
vi trak i Flugten ud af Amors Piil,
modtag, i Mønstret for Din egen Stiil,
den Hilsen, som vi Alle vide
blandt alle Hilsener Du bedst kan lide:
vort Smiil.“

Søndagen.

Af
Jens Immanuel Baggesen.

No. 1.

Den 6te Februar 1814.

Sendebrev fra de tre Gratier til Udgiveren.

Du, som Apollo nægtede maaskee
Paa Danens Parnas det ærefulde Sæde,
Som, efter Wessels Død, vi undte Dig med Glæde,
Og som endnu vi stedse ledigt see;
Du, som han afslog ganske vist den Ære,
Det Tvilling-Spiir, Skialdungen Evald bar,
(Hvis Norge Hakons Digter arvet har)
Endogsaa blot som Medregent at bære;
Du, for hvis Alvor, blandet med lidt Skiemt,
I Sang, man fordum af og til gad høre,
Vor fædrelandske Nutids Smag og Øre,
Til Runeqvæder vant, er reent forstemt;
Hvem derfor og, af os alleene giemt,
I det Valhalla — som dem lidt beruuser
(Imellem os!) — de norske danske Muser
For lang Tid siden alt har glemt;
Du, hvem dog ingen Haan, og ingen giftig Pille
Selv ingen Bagframyrden af dit Navn
(Endskiøndt vi leve selv i Kiøbenhavn)
Ved vor Beskyttelse kan skille;
Du som saa ofte fik os til at lee,
Som tidt fik vore Taarer til at trille,
Hvis Sang enhver af os nu vorne tre
Alt nynnede da hun var ganske lille, —
Hvis Spøgelse, da sidst du gik igien,
Der indjog en naturlig Skræk i mange,
(Skiøndt vi for Spøgelser er vel saa bange,
Som den og den)
Mens alle Dagens store Helte gyste,
Os tre smaa Piger dog aldeles ikke kyste;
Men ordentlig fik til at løbe hen
I Søndermarken, og den næste Have,
Hvor man lod Smagen kort tilforn begrave,
Som om vi selv en smule gik igien —
O du — hvad skal vi kalde dig? — vi ville
Saa gierne, mellem store Navne, dit
I vores eget Sprog udmærke lidt,
Og uden dog at krænke nogen sit —
O du — ja det gaaer an! — o du, vor Lille!
Modtag i dette Brev, vi Søstre har med Iil
Tilskrevet dig, ved Hielp af tre smaabitte Fiædre,
Som i en Snup, fordi vi havde ingen bedre,
Vi trak i Flugten ud af Amors Piil —
Modtag i — Mønstret for din egen Stiil,
Den Hilsen, som vi alle vide,
Blandt alle Hilsener du bedst kan lide:
Vort Smiil!

Facsimile af første Side af *Baggesens* Ugeskrift „*Søndagen*" (noget formindsket Størrelse).

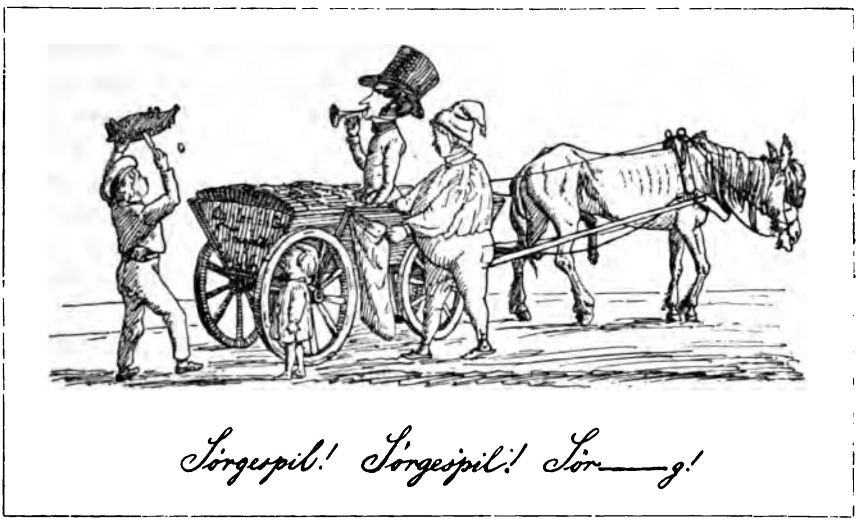
Og derpaa bede de Digteren om Hjælp i „Sprogets elskte Navn":

„Vi har til Dig en lille Bøn. Paa Hiertet
os ligger noget meget Svært,
som har os længe destomere smertet,
da Modersmaalet er os alle Tre saa kiært
som i dets rene, friske Kiærne værdt —
ja, Baggesen, saa kiært som Haab og Minde,
som Kiærlighed, af begge nært,
som Taagens Flugt for Morgen-Vestenvinde,
som friske Liliers og Violers Duft,
som Duggens Taarer, der paa Rosenblade rinde,
som Lærkens Dirren i den morgenrøde Luft,
som Ynde, Vid og Dyd og Dannemarks Fyrstinde."

Gratierne bede om Husly og sige til Digteren:

„Flet os med Smule Kunsten, Dig blev givet,
heroppe, langt fra Sumpen og fra Sivet,
af Modersmaalets Eviggrønt
et Søndags-Tempel ei, men blot en Søndags-Hytte,
hvor der er kun lidt reent og pænt og kiønt
og ei for megen Stads, der os kun lidt kan nytte! —
det norske Huus, Du veed, er altfor mørkebrunt
og kan os spæde Tre mod Kulden ei beskytte —
indret det, om Du kan, lidt hyggeligt og lunt,
saa ville vi paa næste Søndag flytte."

I det følgende Nummer af „Søndagen" lod Baggesen sit Svar indrykke „Til de tre Gratier", og med en versifikatorisk Ynde og Smidighed, der

Satirisk Blad fra den Oehlenschläger-Baggesenske Fejde.

stod saa højt som nogensinde før, lover Digteren „Huldgudinderne" et Tilflugtssted i sin lille Hytte.

Fortsættelsen blev imidlertid ikke i en ligesaa fuldkommen Grad Gratierne værdig, som Begyndelsen havde været. I et Tillægsblad til „Søndagen", kaldet *„Lille Søndag-Aften"*, skrev Baggesen en omfangsrig allegorisk Fortælling paa Vers under Titlen *„Pindsvinet"*, en bred, stærkt overdreven Satire, ofte tung og ufin og som saadan skydende langt over Maalet og udenfor de Skjønhedens Grænser, som Baggesen ellers var en Mester i at bevare. Oehlenschläger optræder som Asagalt og Vildgalt, og Historien ender med „et Svin-Apollonisk Despoti", i hvilket Asagalten er bleven Hersker, da det er lykkedes at faa Bugt med Baggesens kritisk-polemiske Pindsvin.

Derefter fortsattes Fejden med voxende Persiflage og voxende Brutalitet. Baggesen, der imidlertid havde taget Afsked med Professorembedet i Kiel, udstedte i sit Blad „Lille Søndag Aften" en formelig Krigserklæring mod

Oehlenschläger, idet han vedkjender sig Forfatterskabet til Recensionerne i „Dannora", og at der „ydermere med Asagalten fornemmelig er ment Freias Alters, Langelands-Rejsens, Jesus i Naturens, Kanarifuglens, Faruks, Mads Gedebuks*), Mutter Ludlams, Røverborgens, Novellernes og det parisiske Trimeterbrevs altfor ugenerte Genialitet." — Den Omstændighed, at Baggesen saaledes sammenstiller nogle af Oehlenschlägers ypperlige Værker, som f. Ex. Langelands-Rejsen og „Jesus i Naturen", med de mislykkede Arbejder, viser bedst Polemikens Overdrivelser og Forvrængen. Det Baggesenske Krigsmanifest endte med følgende Ord: „Vor Hensigt er ingenlunde at bestride den fordum nordiske Digter Adam Oehlenschläger, hvis Vaulundur, Thors Reise til Jothunheim, Baldur, Axel og Valborg og enkelte skiønne Smaadigte vi hjerteligen elske og beundre. Vor Bestræbelse gaar kun ud paa at nedrive, hvad der er ham egenlig fremmed: den nærværende, paa ham indpodede spansk-tydske Romantiker. Vor Hensigt er, hvis denne Bestræbelse ikke ganske skulde lykkes os, idetmindste at giøre saavel ham som Publikum opmærksom paa den uendelige Skiødesløshed, hvormed han forsømmer alle Kulturskialdens Pligter i sin ligesaa magelige som tyranniske Misbrug af alle den barbariske Bardes Rettigheder." — En Forsoning blev ikke desmindre stillet i Udsigt, idet Baggesen forøvrigt siger i Manifestet: „Overseer Oehlenschläger og ikke, som han synes at indbilde sig, hele Parnasset, saa har han dog virkelig engang staaet paa en af dets tvende Toppe; og hvo veed, om han ikke, før jeg seer mig til, kan være der igien, i hvilket Tilfælde min kritiske Kamp imod hans Adfærd vilde ende sig med en kritisk Omfavnelse".

Samtidig rettede Baggesen sine Angreb mod Rahbek, paa dette Tidspunkt Teaterdirektør og Udgiver af „Dagen", C. Molbech, Udgiver af Ugeskriftet „Athene", A. E. Boye, Oversætteren N. T. Bruun og dennes Fader Th. Chr. Bruun, der alle stod paa Oehlenschlägers Side, medens Oehl. selv holdt sig fornemt tilbage.

Til Uheld for Oehl. opførtes netop paa dette Tidspunkt „Røverborgen", der ikke var noget Mesterværk — og heller ikke gjorde Fordring paa at være det, men som ikke des mindre gav Baggesens Polemik Vind i Sejlene. I en udførlig Recension i „Dannora" hedder det: „Røverborgen er et i det Hele yderst trivielt, i nogle af dets Dele høist urimeligt og i andre overmaade flaut Sudleri, men det er med alt det et Digterværk — i Ordets karakteristiske Forstand — Tak ske Forfatterens rigtignok vilde og uregierlige, men levende og kraftige Phantasie og hans, om ogsaa stundom aldeles skiæve, dog altid poetiske Anskuelse af Livet og Tingene. . ."

Det kunde ikke være andet, end at Oehlenschläger — hvor stærk hans Selvfølelse end var — maatte se noget af et Memento i den Modgang, som havde mødt ham i disse bevægede Aar siden Hjemkomsten, og Angrebene maa tillige have vakt i hans Sind noget af den Trods, som giver fornyede Kræfter. I hvert Fald synes Digteren at have samlet al sin Vilje til at skabe et nyt Værk, der skulde bryde Stagnation og Tilbagegang og bringe Modstanderen til Tavshed, om end ikke til aabenbar Erkjendelse af sin

*) Øgenavn for Oehl.'s dramatiske Idyl „Ærlighed varer længst".

Uret. I Sommeren 1814, medens Fejden var i fuldt Udbrud, lejede han sig i Degneboligen ude paa Frederiksberg et Værelse, der kun ved en Væg var adskilt fra den Skole, hvor han i sine Barndomsaar havde modtaget den første nødtørftige Undervisning. Herude — fjærnt fra Hovedstadens og Fejdens forstyrrende Larm — skrev han *„Helge“*, en af de ægteste Perler i den oehlenschlägerske Digtning, udkommet i December 1814, og saaledes endte Kampens første Periode alligevel med en afgjort Sejr for Digteren, der ude i den lille frederiksbergske Degnebolig var bleven den samme som i de straalende, lykkelige Ungdomsaar, hvor alt, hvad han rørte ved, blev til Poesiens ægteste Guld.

Et saadant skjønt og lødigt Digterværk er *„Helge“*. Hovedmotivet er hentet fra Hrolf Krakes Saga, som allerede Ewald havde begyndt at behandle i dramatisk Form. Oehl.'s Digtning er delt i tre Afsnit: Romancecyclerne *„Frodes Drapa“* og *„Helges Eventyr“* samt Tragedien *„Yrsa“*. Handlingen bevæger sig med dramatisk Liv gjennem den lyrisk-episke Skildring af Kongesønnerne: den dristige, kraftig sanselige Helge og hans fredsæle Broder Hroar, indtil den afsluttes med Heltens Undergang i det tragiske Drama „Yrsa“. Med den højeste plastiske Anskuelighed fremtræder ikke blot de to Kongebrødre, men ogsaa de øvrige Skikkelser, deriblandt Havfruen Tangkjær — den dæmoniske Hævnfuldbyrderske, som daarer den unge Konge med sin falske Elskov for at bringe ham i de onde Magters Vold — og den stolte Saxerdronning Oluf, den vaabenklædte Mø, hvis overmodige Spøg straffes af Kong Helge med dyb Beskæmmelse, og som føder ham Datteren Yrsa, ved hvem den tragiske Nemesis, Aarsagssammenhængen mellem Skyld og Skæbne, finder sin Fuldbyrdelse. Alle Digtningens Partier ere givne i vidunderlig malende Billeder, baarne af de skjønneste, klangfuldeste Vers, under Paavirkning fra vore egne Kæmpeviser, fra Niebelungenlied og den græske Tragedie, og sammensmeltede til et Digterværk, i hvilket den deskriptive Kunst ikke staar tilbage for Lyriken, og hvis herlige Sprogform knytter sig paa det nøjeste til Digtningens Indhold.

Denne stolte kunstneriske Sejr gjorde — foreløbig — Ende paa Baggesens Angreb. Privat roste han det mesterlige Værk, men hans offentlige Anerkjendelse udeblev tillige med „den kritiske Omfavnelse“, som han havde bebudet i Krigsmanifestet, naar Oehl. atter blev sig selv lig.

Heller ikke Grundtvig, der i 1813 var vendt tilbage til Kjøbenhavn fra sin Faders Præstegaard i Udby, slog til Lyd for den Gjenfødelse, som „Helge“ betegnede i den oehlenschlägerske Digtning. Præsteskjalden levede i stærk aandelig Gjæring, under fortrykte Forhold; hans Krav til det strængt Kristelige var mere og mere blevet ham et alt overvejende Moment, og ud fra dette Synspunkt har han vel endogsaa følt sig frastødt af det livsfrodig sanselige Præg, der skinner frem gjennem Kongesønnen Helges Livsførelse.

I Begyndelsen af det følgende Aar, i Marts 1815, udkom Tragedien *„Hagbarth og Signe“*, som Oehlenschläger havde skrevet allerede i Vinteren 1813—14, altsaa før „Helge“. I denne Tragedie er det let at paavise Disharmonien mellem det gammelnordiske Emne og den moderne Følsomhed, der passede til Tidens Smagsretning. Der kunde vel her have været Anledning for Baggesen til en indgaaende Kritik, men han lod

denne Opgave ligge og vendte sig til en endnu lettere, saa snart Oehlenschlägers i 1813 udgivne Syngespil „Ludlams Hule“, med Musik af Weyse, var blevet opført den 30. Januar 1816 som Festforestilling i Anledning af Kongens Fødselsdag. Nu slog Baggesen løs igjen, og dermed var Fejdens andet Afsnit indledet. I Maanedsskriftet „Danfana“ begyndte en Række polemisk-kritiske Artikler, hvori det ulyksalige Syngespil gjennemhegledes paa den ubarmhjærtigste Maade. Det hed bl. a.: „Hakons af os selv som begyndende tragisk Digter desværre lidt for tidligt og for høit udbasunede Forfatter har, ifølge den Plads og Indflydelse, han i Parnassets Anarki vidste at forskaffe sig, og i Kraft af et vist Monopolium paa Geni, som Literaturens unge Terrorister indrømte ham, saa at sige faaet Hævd paa at trodse Smagen og den sunde Sans med alle mulige og umulige Arter af Poesi og Prosa i alle optænkelige Blandinger, indtil han endelig er bleven staaende ved en, der ikke blot ophæver al Kunst, men al Natur i Spøg som i Alvor. . .“ Og der fortsættes specielt med Hensyn til „Ludlams Hule“: „ . . . Uagtet det desværre er uafgiort, om det just er det sletteste af vor store parodiske Shakespeares Stykker — det er f. Ex. mindre kiedsommeligt end „Kanarifuglen“, mindre oprørende end „Faruk“ og mindre flaut end Mads Gedebuk — saa er det dog, hvad Indretningen for Skuepladsen angaaer og især som Syngestykke det ravgaleste, der endnu er blevet sammensat paa vort Theater. . .“

Den omfangsrige Artikelserie: „Kritisk Vurdering af „Ludlams Hule“ naaede til Maj-Heftet af „Danfana“. I Juli tog Oehlenschlägers ufortrødne Forkæmper, A. E. Boye, Kampen op, idet han under Pseudonymet Peter Wegner udgav en Antikritik med Titlen „Om Syngespillet Ludlams Hule med Hensyn til dets kritiske Vurdering af Baggesen, et Bidrag til at vise det Vrange og Usande i denne Skribents Kritik i Almindelighed“. Samtidig meldte der sig en endnu kraftigere Forsvarer i den unge Forfatter Peder Hjort, der slog sit Hovedslag for Oehlenschläger med de famøse *„Tolv Paragrafer om Jens Baggesen“*, hvori det hedder hverken værre eller bedre, end at „Baggesen ikke er i Besiddelse af en eneste af alle de Egenskaber, der udfordres til at være Smagsdommer, end sige Kritiker, og at han som Digter knap fortiener Plads i den danske Literatur“ . . . ja . . . „maa betragtes som et skadeligt Ukrud, der kvæler Smag og Humanitet og derfor har giort sig uværdig til at bære Navn af dansk Digter“. . . Saa grov og utilbørlig var Tonen, saa letfærdig den hele Bedømmelse! — Baggesen anlagde Proces mod Forfatteren.

Nogle Maaneder i Forvejen, i April 1816, havde Oehlenschläger udgivet det dramatiske Æventyr *„Fiskeren“*, grundet paa et østerlandsk Motiv, men i poetisk Værdi langt ringere end hans øvrige Digtninge med østerlandske Emner. Blivende Interesse har dette Arbejde nærmest i literærhistorisk Henseende, idet det indeholder et „Skruptudsekor“, hvori Oehl. i maskeret Form gjengjælder Baggesens Angreb. Men dette gav atter Anledning til, at Baggesen sluttede sin vidtløftige Ludlam-Kritik med at kaste sig over Modstanderens nyeste Arbejde, hvorom det hedder: „Vi troede ikke, det stod i vor Forfatters Magt at drive Kragemaalet videre, og tænkte derfor at kunne slutte vor Fremstilling af alle begaaede Synder mod Kunsten fra denne Side

med en lidt udførlig Udpegen blot af de Ludlamske Bommerter. Men midt under vort Arbejde udkom den nye Skoles poetiske Kragemaals sande Thesaurus i det dramatiske Eventyr „Fiskeren“, til hvis uransalige Dyb af Digt- og Skrivfeil Ludlamshulen forholder sig som en Oehlenschlägersk Geburtsdags-Vise til et Oehlenschlägersk Geburtsdags-Syngestykke.“

„Sangerkrigen“ — over hvilken, som man vil have set, ikke altid Gratiernes Aand svævede — rasede nu ganske hensynsløst, og det lod til, at Ilden stadig skulde finde ny Næring. I Juli samme Aar udkom „Frejas Alter“, som Digteren havde omarbejdet fra 3 Akts Syngestykke til 5 Akts Lystspil, og som Teaterdirektionen forkastede i den paafølgende September Maaned. Forkastelsen var ikke uberettiget; thi Stykket havde ikke vundet ved Omarbejdelsen, men Oehlenschläger følte sig foranlediget til at udsende en Erklæring: „Til Publikum. I Anledning af Lystspillet „Frejas Alter“, forkastet af Theatercensorerne“. Piecen besvaredes af Censorerne Rahbek og G. H. Olsen, og nu rykkede igjen de to Oehlenschlägerske Kæmpere, Peder Hjort og A. E. Boye i Marken, hvilket for den sidstnævntes Vedkommende havde til Følge, at Baggesen forvandlede hans Pseudonym Peter Wegner til Peter Vrøvler. Oehlenschläger havde skrevet en mislykket Fugleskydningsvise — til Digterens Undskyldning kan tjene, at han overbebyrdedes med Opfordringer til at skrive Lejlighedsdigte — og den uheldige Vise fremkaldte en ny Baggesensk Satire under Titlen: „Per Vrøvlers yderst grundige Kommentar over den uhyre Digter Oehlenschlägers sidste genialske Sang ved Fugleskydningen, paa Riim udsat, med et Par enfoldige Bemærkninger af Knud Siællandsfar“. I det polemiske Skrift gaar Forfatteren iøvrigt ud fra, at han kun strider mod Oehlenschlägers „Gespenst“.

Umiddelbart efter fulgte en ny, vidtløftig Satire i versificeret Form: *„Ase-Nutidens Abracadabra“*, hvori Baggesen fører et Tordenslag mod hele den romantiske Skole, dens Aflæggere herhjemme og først og fremmest mod den Oehlenschlägerske Poesi og den unge Generation, som sluttede sig til den — alle fik de maalt Skæppen fuld.

Det var jo netop Sagen, at Oehlenschläger havde alle de unge med sig, og saa straalende som denne Digtersols Opgang havde været, kunde eller vilde de ikke se de Skyer, som senere var trukket over den. Ikke heller havde den unge Slægt i tilstrækkelig Grad Øre for, at ogsaa Baggesen en Gang havde sunget nye Toner, og at han endnu var den fuldendte Sprogets Mester.

Oehlenschläger selv tog imidlertid det fornuftige Parti at undfly den vilde Kamptummel, idet han i December 1816 drog ud paa en Udenlandsrejse som Mentor for en ung Adelsmand, Bertouch Lehn. „Ved en frivillig Ostracisme“ vilde han unddrage sig Baggesens Forfølgelse.

En Maanedstid efter Afrejsen udkom den nydelige lille Digtcyklus *„Frederiksberg“*, som Digteren havde skrevet den foregaaende Sommer, medens han boede med sin Familie ude i den kjære Barndomsegn; her havde han ogsaa begyndt paa *„Hroars Saga“*, en Fortsættelse af „Helge“, som fuldendtes i Paris og udkom ved Midsommertid. „Hroars Saga“ er skrevet i Prosaform ligesom „Vaulundur“, men kan i betagende Kraft ikke maale sig med hint skjønne Ungdomsværk. Størst Værd har de indlagte

Digte, som f. Ex. den gamle Folkvars Sang: *„Har jeg min Baad, mit Sejl og mit Net“*, Fiskerkonens Sang: *„Paa Stranden staar de høje Træer og vinke fremmed Smakke“*, ligeledes Skjalden Hranes Strofer om Møens Klint: *„Danmark har kun et eneste Fjeld“*, og flere andre. En særlig literærhistorisk Interesse har „Hroars Saga“ derved, at Digteren utvivlsomt har formummet sig selv og sin Modstander Baggesen i Skildringen af de to Skjalde Hrane og Ragnvald. — Under Opholdet i Paris skrev Oehlenschläger desuden Tragedien *„Fostbrødrene“*, der maa regnes til hans svageste Arbejder, og som ligeledes udkom 1817.

Frederiksberg
Et Digt
af
Adam Oehlenschläger
Kiöbenhavn 1817

Facsimile af Titelbladet til Originaludgaven af Oehlenschlägers Digtcyklus *„Frederiksberg“*.

Skjønt den ene af Parterne foreløbig havde expatrieret sig, var Digterfejden hjemme i Danmark dog derfor ikke ophørt. Den unge hidsige Peder Hjort var parat til at tage Affære paa den fraværende Mesters Vegne. I Anledning af Kongens Fødselsdag opførtes den 30. Januar 1817 *„Trylleharpen“*, Syngespil i 2 Akter af Baggesen med Musik af Kuhlau. Nogle Dage før Opførelsen beskyldte Peder Hjort Forfatteren for at have stjaalet Stykkets Text; ved den anden Opførelse kom det til Skandale i Teatret; der blev hysset og pebet, og Baggesen anmodede derefter om, at Stykket maatte udgaa af Repertoiret, indtil han havde ført Beviser for sit retmæssige Forfatterskab. Det lykkedes ham da ogsaa til Fuldkommenhed at godtgjøre, at det Stykke, som Peder Hjort beskyldte ham for at have plagieret, var forfattet af ham, Baggesen, selv for mange Aar siden, da han var Direktør ved Teatret, og senere havde han ladet det oversætte paa Tysk. Derfra stammede altsaa Misforstaaelsen. Men Dommen, der fuldstændigt frikjendte Baggesen, faldt først Aar og Dag efter, og da var Stemningen mod ham saa ophidset, at Stykket, som først nu naaede sin tredie Opførelse — hvoraf Indtægten efter Reglementet skulde tilfalde Forfatteren — blev udpebet med ikke mindre Ubarmhjærtighed, end om der aldrig var blevet offentliggjort nogen pure Frikjendelse. —

Ligesom mod Slutningen af sin første store Udenlandsrejse var Oehlenschläger ogsaa denne Gang bleven greben af Hjemlængsel, og tidligere end ventet kom han tilbage til Danmark. Han havde tilbragt henved et Fjerdingaar i Paris, var derfra med sin unge Ledsager rejst over Stuttgart til

München, hvor han for første Gang gjorde personligt Bekjendtskab med Naturfilosofen Schelling, og videre til Wien, paa hvis Teatre „Hakon Jarl", „Axel og Valborg" og „Correggio" vare blevne opførte, kom dernæst i August Maaned til Berlin og var allerede i September hjemme i Kjøbenhavn, medens hans trofaste Tilhænger P. Hjort overtog hans Stilling som rejsende Mentor.

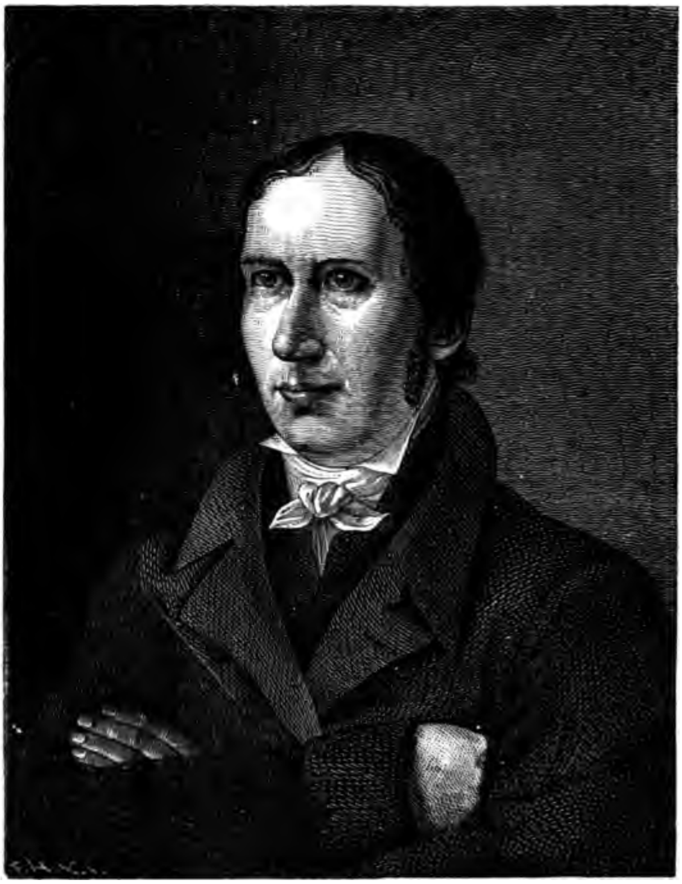
Foruden „Hroars Saga" og „Fostbrødrene" var Udbyttet af de ti Maaneders Ophold i Udlandet: *„En Reise, fortalt i Breve til mit Hjem"*, hvoraf første Del udkom i December 1817, anden Del den følgende Sommer, i Juli 1818. Disse Rejsebreve, der med Rette maa betegnes som mislykkede, gav Signalet til Fejdens sidste og bitreste Udbrud. Oehlenschläger havde flere Steder i Brevene hentydet til Baggesen paa en ublid og krænkende Maade, og hans altid kampberedte Modstander svarede med *„Breve til Oehlenschläger i Anledning af en Reise fra en ditto"*. Dermed fingeredes, at Baggesen umuligt kunde tro, at Oehlenschläger virkelig var Forfatter til disse Breve, som B. spottende kaldte „Ædedigtet" eller „Ædereisen", fordi den gode Mad, Digteren havde nydt undervejs, spillede en ikke ganske lille Rolle i Skildringerne. I det femte af Baggesens satiriske Breve hed det til Slutning: „ . . . Det er virkelig mit fulde Alvor, Oehlenschläger! at jeg haaber at vække din indslumrede poetiske Samvittighed. Det er umuligt, synes mig, at Du ikke skulde see i det Speil, jeg holder for Dig, at hvis denne Oehlenschläger er Kiød af dit Kiød og Been af dine Been, det i det Høieste er dit Liig, hvori der ikke er mindste Livsaande meer tilbage. Lad det altsaa i Stilhed begrave! Jeg besværger Dig ved alle de Digte, Du skrev, før Du kom paa Digterthronen og blev ør i Hovedet af den megen Kongerøgelse, tilintetgiør denne Reise og hvad der ligner den og staaer i Forbindelse med dens Galskab! Ikke sandt, Du lover mig det og — holder det! Hvilken Glæde paa Parnasset! Og hvilken Belønning for mig, der med saa megen Standhaftighed under de bittreste og, hvad der er det Værste, kiedsommeligste Forfølgelser i en Række af Aar har opoffret — idetmindste min Popularitet for din Redning!"

I Slutningen af September udkom *„Breve til Oehlenschläger fra Baggesen, andet Oplag med en Fortale til Fædrelandets studerende Ynglinger, indeholdende samtlige udkomne Breve eller Brevvexlingens første Del"*. Fortalen indeholder en Appel til den studerende Ungdom, „hvis Sjæle brænde for det Ædle, det Sande og det Skjønne", om at tage i alvorlig Betragtning denne Baggesens „sidste literariske Protest mod det Uædle, det Falske og det Hæslige i dets fuldstændige literariske Aabenbaring". Fortalen ender med de Ord: „Læser den med Eftertanke og dømmer!"

Svaret blev et helt andet end det, Baggesen havde imødeset. I *„Dagen"* indrykkede tolv navngivne Studenter (deriblandt Poul M. Møller og C. Hauch) et latinsk Manifest, hvori Oehlenschläger ganske ukritisk forherligedes, medens Baggesen anklagedes for at have begyndt at nedrive „vor mest geniale Digter", da han „vedblev at lade nye herlige Værker komme for Lyset". Manifestet endte med følgende Udfordring: „Da Du i en Skrivelse til Studenterne gjør disse til Voldgiftsmænd, udæske vi Dig

herved til en videnskabelig Disputats. Du behage offentlig paa Latin først at forsvare dine kritiske Grundsætninger og Maaden, hvorpaa Du anvender disse mod Andre; dernæst vise, at Du virkelig har de Kundskaber, som Du giver Dig ud for at besidde. Skulde Du afslaa denne Udfordring, ville vi ikke erkjende Dig for en Medbroder og ikke tage i Betænkning overalt at erklære Dig for en slem, avindsyg Skjændegjæst".

Denne mærkelige Demonstration udgik fra en Kreds af unge Mænd, af hvilke adskillige senere vandt Navn i dansk Videnskab og Literatur, men den havde for saa vidt Latterlighedens Skær over sig, som den var ligesaa umoden fremfusende, som den var blottet for Vilje til at se upartisk paa Tingene. Manifestet var rettet mod en betydelig, national Digter, der havde for megen literær og aandelig Ballast, til at man uden videre kunde reducere ham til en „avindsyg Skjændegjæst", dersom han ikke vilde forsvare sine Meninger i en Disput med de tolv unge Mennesker, og derhos førtes Forsvaret for Oehlenschläger med blind Forgudelse af Digterhøvdingen som hele Nationens Yndling, uden at man saâ — eller i hvert Fald vilde indrømme, at man kunde se — den ubestridelige Dalen i hans poetiske Produktion.

N. F. S. Grundtvig,
Malet af *Chr. F. Christensen.* (1820).

„Tylvten" førte Kampen videre i det samme Spor, som var indledet med Udfordringen til Baggesen, og det regnede fra begge Sider med Erklæringer og Moderklæringer, strængt alvorlige Indlæg og vittige eller persiflerende Parodier, i hvilke det som oftest kun gjaldt om at gjøre Angrebene saa hvasse som muligt, selv om det skulde ske paa Bekostning af den gode Tone. Da hændte det, medens Striden rasede værst, at Baggesen fik en

ligesaa uventet som værdifuld Kampfælle. I *„Nyeste Skilderie af Kiøbenhavn“* tog Grundtvig til Orde med *„Et lidet Bidrag til Dagens Penne-Historie“* for at dømme de stridende Parter imellem, og navnlig drog han til Felts mod „Tylvten“, hvis Overmod forargede ham. Om „Tylvten“ hedder det, at den „aldrig ved at forsvare, men kun ved at frafalde og afbede sin Ungdoms-Daarlighed kan vente Historiens Tilgivelse“. I sit Tidsskrift *„Dane-Virke“* skrev Grundtvig endvidere en udførlig Afhandling *„Om Digterne Baggesen og Oehlenschläger med Hensyn paa deres offentlige Mellemværende“*, en Afhandling, hvori han i sit ejendommelige, kraftige Sprog søger at skifte Sol og Vind lige mellem de kæmpende. Kraftstilen i Grundtvigs Artikler parodieredes i Poul Møllers *„Himmelbrev“*.

Imidlertid var Oehlenschlägers dramatiske Idyl *„Den lille Hyrdedreng“* udkommet (i Novbr. 1818), og den rene, barnlig-skjønne Poesi i dette Arbejde gjorde saa dybt Indtryk paa Baggesen, at han pludselig slog om og endte sit niende og sidste Brev — hvori han havde kaldt Oehlenschl. et Lig og et Gjenfærd — med en *„Vidunderlig Slutning“*, et Digt, hvori han udbryder:

„Idet min Aand sig bort fra Kæmpeliget svinger,
en lille Hyrdedreng dens Flugt imøde springer.“

Og ligesaa skjønt som begejstret lyder det videre i samme Digt:

Som Barn igien Du stiger af din Grav
med Hyrdetasken og med Slyngestav —
o bliv som Barn uskyldig ved at stige!
stig op til Bækkens Kilde! *Der* sank Steen,
find din Vaulundurs rette, runde, sande!
og slyng med hellig Haand, saa stærk som reen,
den træffende mod Aandens Fjendes Pande! —
  Opstandne Digterhiertes andet Du!
bryd lidt Dig om, nu Du skal Riget arve,
  hvad i min Vrede jeg har knuust itu!
sku, kiend og føl det dybt: det var din Larve!“

Men kun meget kort varede denne idylliske Stemning, fremkaldt af den dramatiske Idyl. I December Maaned tog Oehlenschläger for første Gang direkte til Orde, idet han udsendte *„Professor Oehlenschlägers Erklæring til Publikum om hans personlige Forhold til Justitsraad Baggesen“*. Erklæringen er holdt i en heftig, overlegen Tone og gaar ud paa at reducere hele den Baggesenske Polemik til „nederdrægtigt Æreskiænderi“. Med bidende Spot svarede Baggesen med et „Ligvers“ over „Døgnparnassets Drot, den fedegode.“ Under karikerende Hentydning til Sagnet om Kong Frode hedder det:

„Tre Aar i Bærestol at føre rundt om Land
Skioldungen, der var død i *legemlig* Forstand,
skiøndt, virkende, hans Aand end leved — lod sig høre;
men i tre Gange tre saaledes om at føre
Skialdungen, der er død i *aandelig* Forstand,

skiøndt legemlig endnu han er en holden Mand —
det maa hver rørig Aand, der lever end, oprøre.
Desværre sees deraf foruden Hovedbrud,
at Lugt af Aanders Liig kan længe holdes ud."

„Ligverset", der findes i den sidste danske Bog, Baggesen udgav, „*Rosenblade med et Par Torne*", kaldte atter Oehlenschlägers unge Tilhængere til Vaaben. C. Hauch skrev i sin Nytaarsgave for 1819 („Iris") den satiriske Allegori „Hunden mod Maanen", og Polemiken fortsattes i en følgende Nytaarsgave („Hermes", Februar 1819), der aabnedes med Poul Møllers bekjendte Parodi „Om Jenses Lidenhed" („Der var en Tid, da Jens var meget større"). Dette sidste og bitreste Afsnit af den Baggesenske Fejde sluttede derpaa med en Teaterskandale i Anledning af „Trylleharpens" Gjenoptagelse. Trods den fuldkomne Oprejsning, Domsafsigelsen havde ydet Forfatteren, blev Stykket — som allerede fortalt — udpebet efter alle Kunstens Regler, og ikke tilfreds dermed samledes den iltre Ungdom efter Forestillingens Slutning udenfor Baggesens Bolig og bragte ham et Pereat.

Endnu en bitter Ydmygelse tilføjede man Digteren, forinden han i September 1820 forlod Danmark for ikke mere at vende tilbage. I Oktober 1819 udsendtes der Indbydelse til en Fest for Thorvaldsen, som var kommen hjem i Besøg efter mere end tyve Aars Fraværelse. Oehlenschläger holdt ved denne Lejlighed Festtalen og havde skrevet en Sang: „Hr. Thorvald drog over salten Hav"; men Baggesen havde man end ikke indbudt til at deltage i Festen.

Oehlenschläger havde sluttet sin ovenfor nævnte „Erklæring til Publikum" med følgende selvbevidste Ord: „Her har da Baggesen det Svar, hvortil han og hans Tilhængere saa paatrængende og gientaget have udfordret mig, og herved tænker jeg under alle Omstændigheder at kunne lade det beroe. Enten de ophøre med deres Angreb eller ei, agter jeg rolig at befatte mig med mine Arbeider uden at bekymre mig om deres afmægtige Skrig".

Det viste sig ogsaa, at Striden ikke i nogen kjendelig Grad hindrede Digteren i at fortsætte sin Produktion. I Slutningen af 1818 var „Den lille Hyrdedreng" udkommet; den dramatiske Idyl opførtes første Gang 23. Jan. 1819, og i samme Maaned udkom 5 Akts Lystspillet „*Robinson i England*", der er noget i Slægt med „Frejas Alter", forsaavidt Stykkets Idé gaar ud paa at fremhæve det umiddelbart poetiske i Modsætning til den tunge, hverdagsagtige Prosa. Robinsons Forfatter, Defoe, er Lystspillets Midtpunkt, men Handlingen drejer sig om en ret kjedsommelig Plagiathistorie, og de komiske Partier ere af en temmelig barnagtig Beskaffenhed. Stykket fik ikke nogen lang Levetid paa Scenen; det blev først opført i 1823 og er blevet spillet ialt 5 Gange.

Det betydeligste Værk for Aaret 1819's Vedkommende blev „*Nordens Guder, et episk Digt.*" Den omfangsrige Digtcyklus indledes med „Thors Rejse til Jothunheim", der allerede findes i „Nordiske Digte" 1807, og derefter skildres Gudernes Bedrifter i skiftende Versemaal, hvoriblandt ogsaa Hexametret er benyttet. „Nordens Guder" rummer i iøjnefaldende Grad

Oehlenschlägers Fortrin og Fejl. Her er i rigt Maal den plastiske og harmoniske Skjønhed, det umiddelbare digteriske Udtryk, det højstemte, varme og fyldige, som er Særkjendet for Oehlenschlägers Digtning, men paa samme Tid føler man Savnet af en dybere Indtrængen i den hemmelighedsfulde, mægtige Verden, som omslutter det nordiske Gudeliv. Frejrs og Gerdas Elskov træder langt stærkere frem end den vældige Kamp mellem Aser og Jætter. Fortsættelsen af det episke Digt kan overhovedet ikke maale sig med det umiddelbart inspirerede Ungdomsarbejde „Thors Rejse" — hvori der forøvrigt var foretaget nogle ikke heldige Forandringer — men i sin Helhed rummer Digtrækken saa store Skjønheder, at man med god Grund kan betegne „Nordens Guder" som et af Hovedværkerne i Oehlenschlägers Poesi.

Aaret efter, 1820, udkom Tragedien *„Erik og Abel"*, hvori Digteren atter var voxet i dramatisk Liv og Flugt under Skildringen af de tvende Kongebrødre, om man end stadig maatte savne en kraftigere historisk Kolorit. Tragedien opførtes første Gang den 26. April 1821 og gjorde stor Lykke. Erik udførtes af Frydendahl, Abel af Dr. Ryge, medens Jomfru Brenøe havde sin tredie Debut som Sofia. Med Jfr. Brenøe og hendes tilkommende Mand, N. P. Nielsen, fik den Oehlenschlägerske Tragedie to nye Fremstillere af høj Rang. N. P. Nielsen, der havde taget sin Afsked som Artilleriløjtnant, debuterede den 12. Sept. 1820 som Axel i „Axel og Valborg", og han blev i mange Aar en ligesaa uforlignelig Helt og Elsker, som hans Hustru var selvskreven til at fremstille den skjønne, heltemodige Elskerinde. —

N. P. Nielsen
(som ung Artilleriofficer)

Af *„Samlede Digte"* (1823—24) faar man det Indtryk, at der er foregaaet ligesom en Forvandling med den en Gang saa dristige og straalende Digtergenius. Med en Snæversynethed, som er næsten ufattelig, har Oehl. i denne nye Udgave forandret og omarbejdet flere af sine skjønneste Ungdomsdigte. Det er, som om Digteren er bleven magtstjaalet af Tidens Spidsborgerlighed; han, den kjække Gjenføder og Skaber, bliver forsigtig og ængstelig; malende og billedrige Strofer ombyttes med ganske flove og tamme, og hvad Hauch bemærker med Hensyn til Forandringerne i et enkelt Digt: „Den gamle Kæmpe Kometes", gjælder om adskillige andre: Digtet har faaet Udseende af en forhen dristig Sejler, hvorpaa de højeste Master ere blevne kappede . . .*) Saadanne uheldige Omarbejdelser havde Oehl. foretaget i „Harald i Offerlunden", i „Valravnen", i „Borgridderen" (hvis Titel var bleven forandret til „Ridderspøgelset"), ja endogsaa i „Langelands-Rejsen". I „Samlede Digte" var desuden optaget ganske ubetydelige Arbejder fra Tiden før det store Gjennembrud i 1802, og forøvrigt ser det

*) Kr. Arentzen: Adam Oehlenschläger, literaturhistorisk Livsbillede (Side 405).

ud, som om det har været den ældre, nu hæderkronede og forgudede Digter magtpaaliggende at tage en vis Afstand fra sin fordums Ven og Lærer, Henrik Steffens. Men alligevel — selv i denne saa underligt mishandlede Digtudgave var der nye Arbejder, som viste, at Aladdin-Skjalden i ham levede endnu.

De nærmest følgende Aar bleve imidlertid optagne dels af en trættende og opslidende Lejlighedsdigtning, som i ingen Henseende kan have været gavnlig, dels af Udarbejdelsen af den bindstærke Roman *„Øen i Sydhavet"*, fra først af skrevet paa Tysk, senere af Digteren oversat paa Dansk og tilsidst paany udgivet i forkortet Udgave. —

Baggesen var i Efteraaret 1820 rejst fra Kjøbenhavn til Paris; under Opholdet i Frankrig mistede han sin Hustru og sin yngste Søn, sad en Tid arresteret for Gjæld, og rejste omsider, syg og fattig, til Bern, hvor han tog fast Ophold. Henimod Efteraaret 1826 mærkede han, at Sygdommen tog saa stærkt Overhaand, at han ikke kunde have langt tilbage, og al hans Higen gik nu ud paa at naa hjem til sit Fædreland, inden Døden overraskede ham. Dette Ønske skulde dog ikke blive opfyldt. Den vidt omtumlede Digter udaandede den 3. Oktober 1826 i Frimurerhospitalet i Hamborg, og hans jordiske Levninger stedtes til Hvile paa Kirkegaarden i Kiel.

Efterretningen om Dødsfaldet vakte megen Bevægelse herhjemme, og paa faa og betydningsløse Undtagelser nær samstemmede nu alle i at anerkjende den afdøde Digters Fortjenester og hædre hans Minde. Det kongelige Teater traf Foranstaltninger til Afholdelsen af en Sørgefest, og da et Par enkelte anonyme Stemmer rejste Indvendinger mod denne Plan og blandede Oehlenschlägers Navn deri, tog Oehl. personlig til Gjenmæle. Kort før sin Død havde den emigrerede Digter sendt Oehl. en Hilsen, idet han havde sagt: „Han var mig dog altid kjær". Og i sin Erklæring angaaende den paatænkte Mindefest udtalte Oehlenschläger sig saaledes: „Jeg har altid i Baggesen erkjendt en Digter af Geni med et sjeldent vittigt Lune. Jeg har stedse beundret Forfatteren af de komiske Fortællinger, Ungdomsarbejderne, Labyrinthen og mangt et senere Digt, hvori ingen lidenskabelige Storme hindrede Rosen og Violen i at blomstre. Han har erhvervet sig et udmærket Navn i den danske Literatur. Hvo, der tænker saaledes om ham, kan ikke misunde hans Grav Laurbærkrandsen. Fred over hans Støv! Døden forsoner med den Døde, lad den ogsaa forsone de Levende! Det var den skiønneste Fest til hans Minde."

Det kgl. Teaters Mindefest fandt Sted den 15. Febr. 1827 og bestod af et Forspil af C. J. Boye, Opførelsen af „Axel og Valborg" samt en af Oehlenschläger forfattet Epilog — en værdig og vemodsfuld Afslutning paa Mellemværendet mellem de tvende navnkundige Digtere. I Epilogen stod der:

„ . . . Fra By til By Du vandrer ikke længer,
Du muntre Skiald med lunefulde Mod;
Den brustne Harpe taus i Hallen hænger,
Og Vingen faldt Dig af den trætte Fod . . ."

I 1826 skrev Oehl. „*Væringerne i Miklagard*", der opførtes første Gang den 17. Novbr. 1827 med N. P. Nielsen som Harald Haarderaade, Ryge som Eremiten og Md. Wexschall, f. Brenøe (den senere Fru Nielsen) som Maria. Den dramatisk virkningsfulde og paa mange Punkter skjønt og sindrigt formede Tragedie modtoges med stort Bifald af Publikum. Men paa samme Tid stillede en Del af Kritiken sig i Opposition til Digterens Arbejde og den Methode, som fulgtes deri.

J. L. Heiberg — hvem Baggesen en Gang havde udseet som den, der skulde „sangdømme" Krigen mellem Baggesen og Oehlenschläger — havde i 1827 paabegyndt Udgivelsen af „*Kjøbenhavns flyvende Post*", der indvarslede en ny Smagsretning og nye literære Synspunkter. Just i de samme Aar var de første Heibergske Vaudeviller gaaede over Nationalteatrets Scene. Digteren havde udsendt sit Skrift „Om Vaudevillen som dramatisk Digtart"; ovre i Præstegaarden paa den jydske Hede skrev St. St. Blicher sine Noveller, og J. L. Heibergs Moder, Fru Gyllembourg debuterede i „Den flyvende Post" med „En Hverdagshistorie". Epos og Tragedie skulde ikke længer sidde uantastede i Literaturens Højsæde; atter var en ny Tid i Frembrud og krævede Plads for, hvad den havde paa Hjærte.

I sin indgaaende Kritik af „Væringerne" gjorde J. L. Heiberg gjældende, at Oehlenschläger af Naturen var langt mere lyrisk end dramatisk Digter, og naar selv hans bedste Tragedier indeholdt betydelige Fejl, saa kom det upaatvivlelig deraf, at hans Genis naturlige Retning lod ham opfatte ethvert Stof lyrisk eller lyrisk-episk. „Det i teknisk Henseende Fuldkomneste, som han har præsteret i det Dramatiske" — skrev J. L. Heiberg — „er udentvivl *Sanct Hansaften-Spil* og *Aladdin*, og det kommer deraf, at den i disse to Digtninge valgte friere Form er Dramaets oprindelige, umiddelbare Skikkelse, hvori det staar den lyriske og episke Poesi nærmest, og disse Elementer endnu ikke have gjennemtrængt hinanden til den højere Enhed, hvori hvert isoleret Spor af begge forsvinder." Heiberg indrømmer ikke desmindre, at vor Literatur bør „betragte disse Værker som en Skat, den aldrig lader sig frarive; thi Oehlenschlägers Tragedier ere om ej i Literaturhistorien, saa dog i Virkeligheden, de første, vi have havt, ligesom de ogsaa hidindtil ere uopnaaede af hans Efterfølgere . . ."

Oehlenschläger betragtede selv sin dramatiske Digtning som det betydeligste af hele sin Produktion, en Betragtning, hvori baade Teaterpublikum og Læseverden gav ham Medhold, og han tog hidsigt til Gjenmæle mod Heibergs Kritik, understøttet — ligesom under den Baggesenske Fejde — af sin yngre Ven, Peder Hjort.

Den Lykke, som Heibergs Vaudeviller gjorde, syntes paa samme Tid at have fristet Oehlenschläger til at gjøre et Forsøg i lignende Retning, og endnu en Gang maatte „Frejas Alter" holde for, idet Digteren omarbejdede Stykket til „Syngespil i 3 Akter" med Musik af forskjellige Komponister. I denne Skikkelse opførtes det den 19. April 1828, men oplevede kun to Forestillinger. Opførelsen gav Anledning til en ny Kritik fra Heibergs Side, idet han paaviste, at „Frejas Alter" savnede Berettigelse som Teaterstykke. Digteren høstede saaledes kun fornyet Skuffelse og Modgang af dette sit Smertens Barn.

1828. №69.

Kjøbenhavns flyvende Post.

Fredagen den 29de August.

Redigeret af J. L. Heiberg. Udgiven af Ferdinand Pringlau.

En Hverdags-Historie.

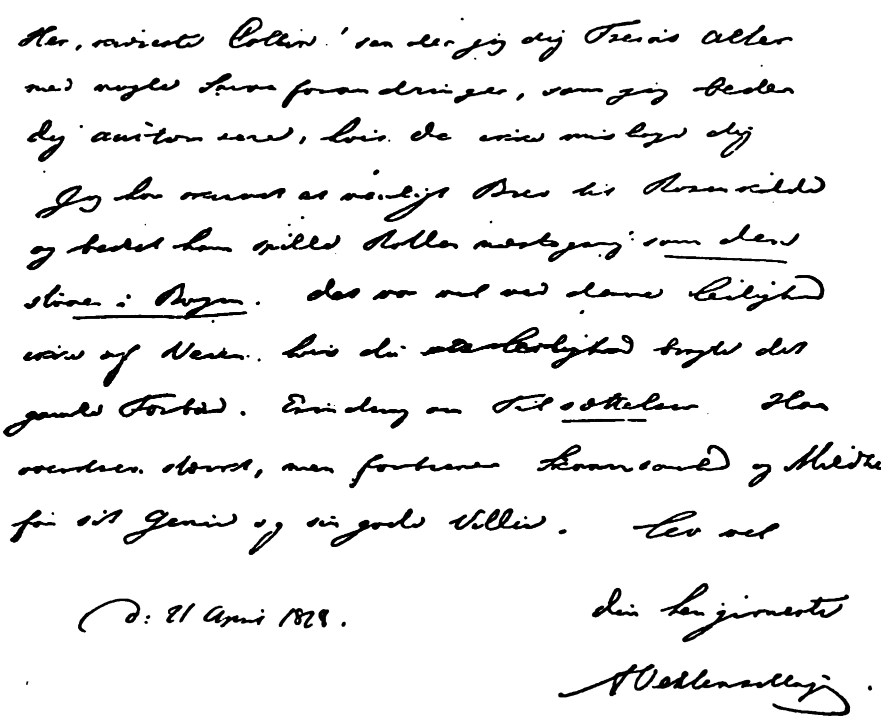
I

For nogle Aar siden reiste jeg i et offentligt Ærinde i Udlandet, og paa Hjemveien erholdt jeg Tilladelse til at opholde mig en Tidlang i det Mecklenborgske, for et privat, mig vigtigt Anliggendes Skyld. Mit egentlige Standqvarteer var ikke meget langt fra Doberan, paa en Herregaard, hvis yndige, smilende Beliggenhed contrasterede besynderligt med de Menneskers Tone, som opholdt sig der. — En saadan Stivhed og Etiquette, en saadan Mangel paa al Lethed i Omgang og Samtale kan man vanskeligt forestille sig i vort gode Kjøbenhavn, hvor der intet Spor mere findes af den Adelsstolthed og Stivhed, som udmærker det nordlige Tydskland, især ved de smaa Hoffer. — Og her kan jeg ikke undlade at berøre, at man befinder sig som ved et Trylleslag hensat i en anden Verden, naar man efter et Ophold, af den Natur som mit ovennævnte, kommer til Slesvig, og her seer det elskværdigste Fyrstepar, omgivet af sine skjønne opblomstrende Børn, og nu i deres huslige Liv finder den Simpelhed i Sæder, de patriarchalske Dyder, som man i sin frihedselskende Ungdom sværmede for, som et Ideal. Dog her er ikke Stedet til at indlade mig i dette Æmne, uden for saa vidt som disse Tanker have indgrebet i min Skjæbne.

Jeg vender da tilbage til min mecklenborgske Herregaard, og maa bekjende, at hvad der fortrinligen mishagede mig, var den Maade, hvorpaa de derværende unge Damer ligesom søgte at efterabe den mindre elskværdige Side hos Engellænderinderne, der gjør deres Omgang saa besværlig, at man f. Ex. neppe tør hilse sine qvindelige Bekjendte paa offentlig Gade, uden at staae Fare for at blive anseet for ubeskeden og paatrængende. Ved ingen Leilighed er denne Stivhed saa paafaldende som ved et Bal. Det traf sig just at jeg flere Gange var tilstede ved slige Forlystelser, og naar jeg da sad stille og saae paa de Dandsende, paa den forunderlige Contrast mellem deres alvorlige, ja høitidelige Mine og den Hurtighed, hvormed de bevægede dem i en munter Dands, syntes jeg at man kunde baade lee og græde ved dette Syn. Det har — efter mine Tanker — altid noget vist unaturligt, saaledes at see voxne Mennesker, ja mangengang ældre corpulente Personer springe og svinge sig som Børn, medens Sveden i store Perler hagler ned af det blodrøde Ansigt, og Øinene staae stive i det spændte Physiognomie. Dersom dette nu ikke skeer med kjendelig Lystighed og Lune, saa finder jeg at det er et bedrøveligt og latterligt Syn. Man vil vist nok antage, at den der sidder stille og gjør slige Anmærkninger, maa være i ondt Lune. Det var jeg

Facsimile af „Kjøbenhavns flyvende Post"
(noget formindsket Størrelse).

I en udførlig æstetisk Afhandling, der fortsattes gjennem flere Nummere af „Den flyvende Post", havde Heiberg bl. a. gjort gjældende, at Oehlenschlägers Geni mere var anlagt for Romancen end for den episke Digtart, og denne Paastand søgte Oehl. praktisk at modbevise ved sit Heltedigt *„Hrolf Krake"*, der indeholdes i første Del af *„Poetiske Skrifter"*, 1828. Stoffet egner sig udmærket til en Epopee, og det er ogsaa lykkedes Digteren at forme det med stærk og fantasifuld dramatisk Flugt, ligesom Versemaalet, dannet paa Grundlag af Niebelungen-Lied, gjennemgaaende er af ikke ringe Virkning. Dog naaer „Hrolf Krake" ikke paa Højde med den poetiske Stordaad i 1814, Digtningen „Helge".

Brev fra Oehlenschläger til det Kgl. Teaters Direktør, Etatsraad *J. Collin*.
(Originalen tilh. den Collinske Manuskriptsamling)

J. L. Heiberg skrev nu atter en indgaaende Recension, der — selv om man anerkjender dens mange skarpsindige Argumenter — med Rette kan betegnes som noget smaalig og snæversynet. Den ansete Kritiker resumerede sin Dom i følgende Udtalelse: „Den første Sang er en livlig og kjærnefuld Exposition; den sidste indeholder den tragiske Katastrofe, fremstillet med sand poetisk Kraft og med en dramatisk voxende Interesse. De øvrige Sange, som forbinde Slutningen med Begyndelsen, sætte Fantasien i Bevægelse ved en Del sælsomme og eventyrlige Fiktioner, meer eller mindre heldigt opfundne og behandlede; men hver af disse er altfor selvstændig og griber for lidt ind i det Hele, saaat denne Mellemdeel af Værket, ligesom en pièce à tiroir, kan udvides efter Behag, og Katastrofen ganske

mekanisk kan føjes til. Hertil kommer, at selv den Nydelse, som Skjønhederne i Digtet kunne forskaffe, altfor hyppigt forstyrres ved uheldige Raisonnements og ubehændige Udtryk." —

Den yngre Digterfælle, Carsten Hauch, der Aaret iforvejen var vendt tilbage fra en sexaarig Udenlandsrejse, tog til Orde mod den Heibergske Kritik — ligesom P. Hjort overfor Recensionen af „Væringerne" — og der var saaledes Tegn til, at Kampen for og imod Oehlenschläger for Alvor skulde blusse op igjen, om end i en mere urban og behersket Form end under den Baggesenske Fejde. Samtidig begyndte et nyt Kuld af Digtere at gjøre sig gjældende: Ingemann, Hauch, Hertz, Chr. Winther, H. C. Andersen, vel alle mere eller mindre paavirkede af den store Gjenføder fra Aarhundredets Begyndelse, men ogsaa prægede af en ny Tids Kunstteorier — dem, som J. L. Heiberg var Mand for at sætte i System.

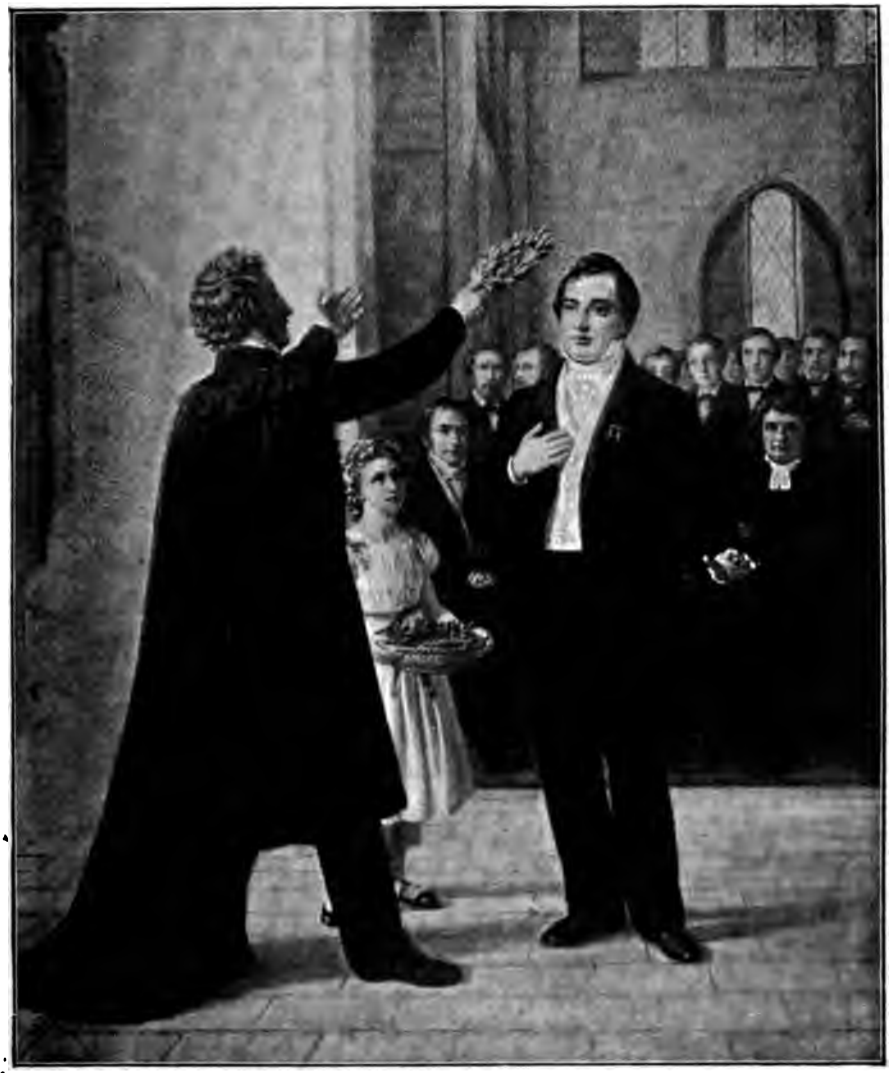
„Nye poetiske Skrifter" blev ingen fuldkommen Oprejsning for Oehlenschläger — tværtimod vidnede de kun altfor højlydt om Tilbagegangen siden hin Tid, da „Poetiske Skrifter" udkom, i Sommeren 1805, og i sig selv varslede om en poetisk Sommer med Digtninge som „Aladdin" og „Vaulundurs Saga". Men trods Baggesens voldsomme Polemik og dens Fornyelse, under andre Former, ved en af Tidens talentfuldeste yngre Repræsentanter i Literaturen, J. L. Heiberg — trods alt stod dog Oehlenschläger ufordunklet som Nationens største Digter, hvis Geni havde været som en lysende Sol over Landet, selv om dens Dalen var kommen tidligere, end man skulde have tænkt efter dens straalende Opgang.

Midt under den nye Modstand, der rejste sig mod den nu halvtredsindstyveaarige Forfatter, skulde han da ogsaa faa at kjende, at hans Ry var grundfæstet i de nordiske Lande. Oehl. havde sluttet sin Fortale til „Hrolf Krake" med følgende Ord: „Hrolf, Hjalte, Bjarke og Vöggur vare Venner, gid Danske, Norske og Svenske stedse være det!" Denne poetiske Hentydning til Nordens Enhed fandt en ligesaa smuk som stemningsfuld Bekræftelse ved Digterens Laurbærkroning i Lunds Domkirke i Sommeren 1829.

Oehlenschläger havde denne Sommer ude hos den af danske Digtere forevigede Værtshusholder Lars Mathiesen i Allégade lejet et Baghus, der vendte ud til Frederiksberg Have. Her kom en Dag nogle Venner ud til ham og foreslog en Tur med Dampskibet „Caledonia". Den 14. Juni foregik Rejsen. Ved Ankomsten til Malmø blev den danske Digter hyldet af Lagmand og Borgmester, og i Lund indfandt sig en Deputation af galaklædte Studenter for at indbyde ham til i den kommende Uge at overvære den forestaaende Magisterpromotion. Ved Bortrejsen havde Studenterne samlet sig udenfor Byen og bragte ham en begejstret Afskedshilsen; en af Docenterne ved Universitetet traadte frem og tolkede Beundringen for Nordens store Digter; Studenterne istemte rungende Vivatraab, og Oehlenschläger takkede bevæget, idet han gjentog sit Løfte om at fornye Besøget.

Den følgende Søndag rejste Oehlenschläger i Selskab med sin Familie over Sundet, blev atter hyldet i Malmø og kjørte Dagen efter til Lund, hvor han fornyede tidligere Aars Bekjendtskab med Sveriges største Digter, Biskop Tegnér, der i Prokanslerens Forfald skulde være tilstede ved Magisterpromotionen.

Tirsdagen den 23. Juni fandt Højtideligheden Sted i den ærværdige gamle Domkirke. Toget drog til Kirken i følgende Orden: Først et Par smaa, hvidklædte Piger, der bar de til Uddeling bestemte Laurbærkranse, derefter de unge Mænd, der skulde kreeres til Magistre. Saa kom Pedel-

Oehlenschläger laurbærkrones af Tegnér i Lunds Domkirke 23. Juni 1829.
Efter *Constantin Hansens* Maleri.

lerne med Sølvsceptre i Hænderne, banende Vej for en ny Afdeling, hvis første Par var Tegnér og Rector magnificus. Derefter kom Skaanes øverste Befalingsmand, ved hvis Side man havde anvist Oehlenschläger Plads, og endelig forskjellige Honoratiores og alle Professorer og Docenter parvis. Med Undtagelse af Biskoppen og Rector magnificus gik alle med blottede Hoveder. Klokkerne ringede, Musiken spillede, og Kanonerne dundrede,

medens Festtoget begav sig op til det blomstersmykkede „Parnas", der var indrettet oppe ved Alteret.

Tegnér havde i Forvejen meddelt sin danske Digterbroder, hvad han havde i Sinde. „Til Doktor kan jeg ikke kreere dig uden Patronens Vidende", havde han sagt. „Men han vil intet have imod, at jeg kroner dig som Digter".

Højtideligheden indledede med en latinsk Tale af Rector magnificus. Derefter traadte Digter-Biskoppen frem og holdt en Tale paa Svensk, i Hexametre, og da han havde sluttet med at bede Rector begynde Magister-promotionen, tilføjede han:

„Innan Du börjar likväl din lagerfördelning, så skänk mig
En, den är icke för mig, men i en vill jag adla dem alla.
Skaldernas Adam är här, den nordiske sångarekungen,
Tronarfvingen i Diktningens verld, ty tronen är Goethes.
Visste blot Oscar derom, han gåfve sitt namn åt min Handling."

Han vendte sig derpaa til den danske Digter, der stod ved hans Side oppe ved Højalteret, og fortsatte med høj Røst:

„Nu är det icke i hans och än mindre i mitt, men i sångens,
I den evärdliges namn, fornummen i Hakon och Helge,
Som jag Dig bjuder en krans — han är vuxen, der Saxo har lefvat.
Söndringens tid är forbi (och hon borde ei funnits i Andens
Fria, oändliga verld) och beslägtade toner, som klinga
Sundet utöfver, förtjusa oss nu, och synnerligt dina:
Derföre Svea Dig bjuder en krans, jag fører dess talan,
Tag den af broderlig Hand, och bär den til minne af dagen!"

Med disse Ord satte Esaias Tegnér under Paukers, Trompeters og Kanoners Lyd Laurbærkransen paa Adam Oehlenschlägers Hoved.

„Jeg var dybt bevæget," fortæller Oehl. i „Erindringerne", „men fattede mig, tog et Digt ud af min Barm, som jeg havde skrevet til Tak for al den Godhed og Hæder, man viste mig førstegang; og i Lunds Domkirke tonede atter, efter flere Aarhundreders Forløb, det danske Sprog med høi Røst fra begeistrede Læber."

Digtet, som Oehlenschläger reciterede, var ikke betydeligt, men til Gjengjæld var Foredraget og Digterens herlige Stemme af saa meget mere betagende Virkning og gjorde dybt Indtryk paa alle.

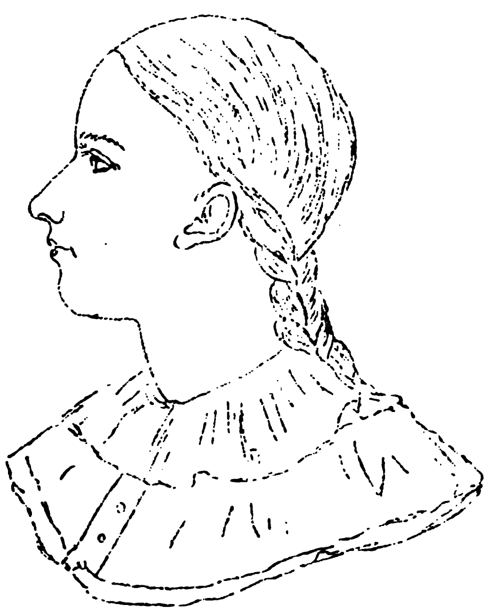
Laurbærkroningen i Lund, der betragtedes som „Indvielsen af en ny Æra for de beslægtede Folk", efterfulgtes af andre officielle Hædersbevisninger. Nogle Maaneder senere modtog Oehlenschläger fra den svenske Konge Nordstjerneordenens Ridderkors og fra Universitetet i Lund Diplom som Doktor i Filosofien.

Tegnérs Hyldning af Hakons og Helges Digter som „den nordiske sångarekungen" bekræftedes fire Aar efter under et Besøg, som Oehlenschläger aflagde i Norge. Her hilstes han — af Professor Sverdrup som Ordfører for en Deputation fra Universitetet, Storthinget og Byen — som Nordens store Digter, der „først lærte os ret at kjende de store aandelige Skatte, vore Forfædre have efterladt os i Arv, og i vort eget Hjem aabnede

vore Blikke en ny og stor Verden for Poesi, Videnskab og Kunst; som med Geniets Falkeblik gjennemskuede, med den mest levende Fantasi forbandt og i de kraftigste, lifligste og mest smeltende Toner sang, hvad vore Forfædre have anet, tænkt, handlet og lidt."

VII

Oehlenschläger i sit Hjem. — De sidste tyve Aar. — Efterspillet til Fejden. — Heibergs „*Laterna magica*". — Gjengangerbrevene. — Digterisk Produktion. — „*Tordenskjold*". — „*Dronning Margareta*". — „*Sokrates*". — „*Den lille Skuespiller*". — „*Olaf den Hellige*" og „*Knud den Store*". — „*Ørvarodds Saga*". — „*Dina*". — „*Erik Glipping*". — „*Landet fundet og forsvundet*". — „*Amleth*". — „*Kjartan og Gudrun*". — „*Regnar Lodbrok*". — Halvfjerdsindstyveaarsfødselsdagen. — Jubilæumsfesten. — Digterhyldningen. — Digterens sidste Dage. — Slutning.

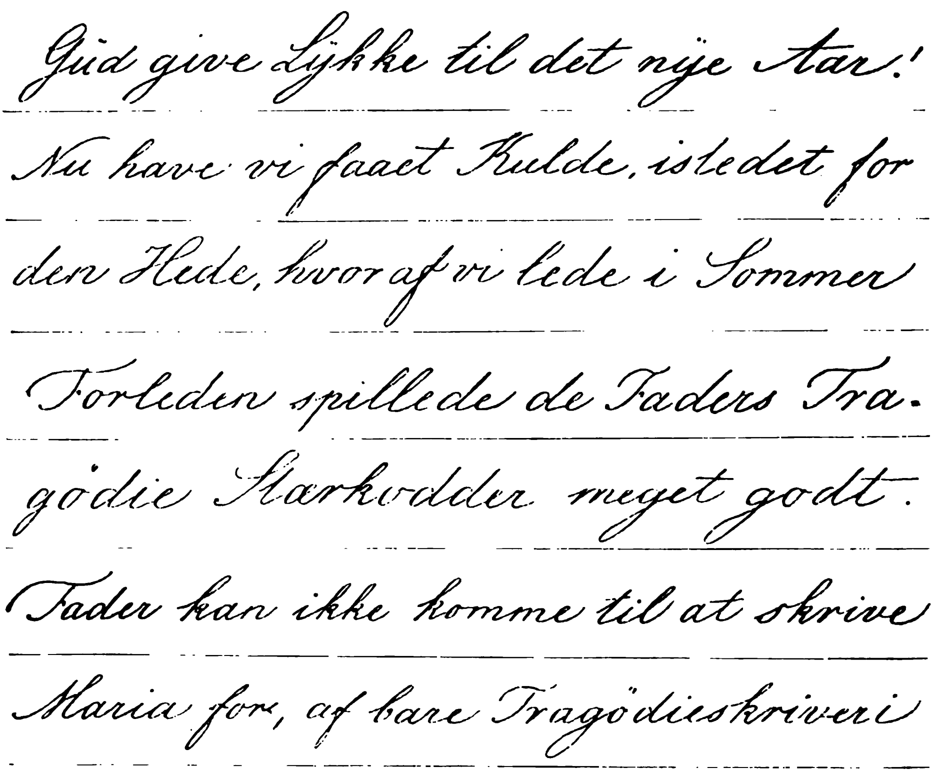

En Haandtegning, udført af Oehlenschläger, forestillende Digterens yngste Datter Maria Louise. (Originalen tilh. Fru *M. Konow*).

Den svenske Digter Bernhard v. Beskow, der i Efteraaret 1819 besøgte Oehlenschläger, som paa den Tid havde faaet en Bolig til Leje i Bispegaarden lige overfor Frue Kirke, giver i sine „Vandrings-Minnen" følgende Skildring af dette Besøg:

„Man kan vanskeligt være mere elskværdig, forekommende og aabenhjærtig end Oehlenschläger. Hans mandige Skjønhed og indtagende Omgængelighed gjør det lige behageligt at se og høre ham. Han er, naar han vil det, Hofmand i dette Ords ædle Betydning, idet han forener en ukunstlet og ligesom medfødt Værdighed med en let og behagelig Maade at være paa. Alt, hvad der omgiver ham, tyder paa Orden, Smag og Elegance. Kun Fred og Ro maler sig paa hans Pande og aander indenfor denne Bolig. Ovenover hans Skrivebord hænge Billeder af Martin Luther, Goethe og Schiller. Han lever helst i sin Families Skjød. Teatret er det eneste større Forsamlingssted, han besøger. Han ser der, som han sagde, et smukt Ansigt, hører god Musik og vender tilbage til sit Skrivebord. Hans Ydre antyder ikke stort mere end nogle og tyve Aar. Den rolige Glæde, som afspejler sig i hans Træk, og hans stille, lykkelige Liv synes at bevise, at han er en ædel Mand."

Denne Skildring stemmer overens med, hvad man iøvrigt kjender til Oehlenschläger, og hans Liv og Levned ligger jo belyst fra mangfoldige Sider. Den samme næsten kvindelige Blødhed, parret med en kraftig og ildfuld Natur, der skinner frem af hans Digterværker, var ogsaa ejendommelig for ham som Menneske. Han har aabenbart været den ømmeste Ægtemand og Fader. Et rørende Udtryk for hans Kjærlighed til og hans

Gud give Lykke til det nye Aar!
Nu have vi faaet Kulde, istedet for
den Hede, hvoraf vi lede i Sommer
Forleden spillede de Faders Tra-
gödie Starkodder meget godt.
Fader kan ikke komme til at skrive
Maria for, af bare Tragödieskriveri

Oehlenschlägers Haandskrift.
Efter Forskrifter i en Skrivebog (1826) for Digterens yngste Datter.
(Originalen tilh. Fru *M. Konow*).

Længsel efter sit Hjem finder man saaledes i tredie Bind af „Erindringerne“, hvor Oehl. fortæller om sin Glæde ved at være kommen tilbage fra den anden Udenlandsrejse (1817):

„I Overgaars Morges lagde Skibet ind, og jeg lod mig roe til Toldbodtrappen. Det har noget langt mere Fortryllende, at komme hiem til Søes, end til Lands. Til Lands vænnes man til Fædrelandet igien lidt efter lidt; men her kommer det paa eengang. De kiære Matrosers „Fanden gale mig“ og „Diævelen tordne mig“ klang mig sødere i Øret, end Nattergalesang; og jeg havde nær givet dem Penge for at bande mere. Ved Indgangen til Toldbodens Viinhuus betænkte jeg mig paa, om jeg skulde løbe lige hiem, som jeg var, eller blive der først, og lade et Bud melde mig. „Dette tyktes tilsidst den Tvivlende dog som det Bedste“. Jeg sendte altsaa Karlen afsted, lod mig barbere og klædte mig paa. Hvilken underlig Følelse, at staae her i et fremmed Værtshuus, et fremmed Værelse, som jeg saa tidt havde giort, men nu for sidstegang dennesinde, og

saa nær min egen Arne! Karlen kom tilbage, og fortalte mig de Elskedes Glæde, og nu ilede jeg hiem. —

Hvorledes skal jeg beskrive Dig min Henrykkelse, da jeg saae dem alle grædende og hulkende at kysse paa Fingrene i Vinduet? De mødte mig paa Trappen! Alle tre Børn vare voxede et langt Stykke, og havde nye Klæder paa til Faders Hiemkomst. William kiendte mig igien af mit Portrait, som han saa tidt havde betragtet i min Fraværelse; var ikke bange for den halvfremmede Fader, men klyngede sig nysgierrig, tillidsfuld og venlig til ham. Lotte stod maalløs og græd og kyssede mine Hænder; lille Johannes stirrede taus paa sin Fader med tunge Taarer i de alvorlige Øine. Min trofaste Christiane vidste ikke, hvor hun vilde hen for Fryd. Saligere Øieblik gives der ikke paa Jorden; ligesaa sødt og oplivende, som Afskeden smertefuld!"

Oehlenschläger, hvem det faldt saa svært at sige Farvel, havde i disse og de nærmest følgende Aar maattet tage Afsked for sidste Gang med nogle af dem, som stod hans Hjærte nærmest. Den 9. Februar 1818 døde Søsteren Sophie, gift med A. S. Ørsted, og samme Aar to af Vennerne fra Ungdomsaarene, Ole Hieronymus Mynster og Skuespilleren Michael Rosing. Aaret efter, 1819, døde Oehlenschlägers Svigerfader, Konferensraad Heger, og kort Tid efter Mindefesten for Baggesen, i Foraaret 1827, mistede Digteren sin Fader, den gamle Slotsforvalter, der lige til sin høje Alderdom — han blev 79 Aar — havde bevaret sit gode Helbred og sin lunefulde Munterhed. Blandt de Anekdoter, som ere bevarede om Digterens Fader, fortjener i det mindste én at gjenfortælles efter „Erindringerne". Da Frederik den Sjette en Gang kom ud for at holde Rævejagt i Søndermarken, stod den gamle Oehl. ved Indgangen for at gjøre Honnør som Slotsforvalter. — „Godmorgen, Oehlenschläger!" sagde Kongen — „er der brav mange Ræve i Søndermarken?" — „Endnu ikke!" svarede den Gamle, medens han bukkede dybt og samtidig skottede hen til Hoffolkene, der fulgte bag efter — „men nu kommer de strax!"

I Januar 1829 døde Kamma og et Aarstid efter Knud Lyne Rahbek, og „Bakkehuset", der gjemte saa mange Digterminder, var nu bestemt til at nedrives eller bygges om. —

Den højtidelige Hyldning, der var bleven Oehlenschläger til Del af det svenske Broderfolk, bragte ikke Kritiken til at forstumme herhjemme, men syntes tværtimod at kaste nyt Brændsel paa Ilden. J. L. Heiberg begyndte Aargangen 1830 af „Kjøbenhavns flyvende Post" med en Række „*Laterna magica*-Billeder", der fremtraadte som en Slags poetisk Nytaarsrevue over det foregaaende Aars Begivenheder. Her maatte Laurbærkroningen i Lund holde for, og i det sjette „Billede" gav Heiberg sin Satire følgende Udtryk:

„Godt Folk forleden
saae hen ad Sundet,
og strax var Freden
hos dem forsvundet.
Hvorom de talte,
det hjalp dem ikke;
for deres Blikke
sig Laurbær malte.
Ja, Fanden ta'e mig,
man trak mig med!
Man vilde ha'e mig
til Skaanes Bred.

Jeg der ei vented,
tog Vogn paa Rullen.
En Hat man hented
med Krands om Pulden.
I den tilvisse
boer al min Lykke,
bestandig smykke
den skal min Isse.
Ja, Fanden ta'e mig,
man fik den fat!
Jeg maatte ha'e mig
en Doktorhat."

Laterna magica-Billederne satiriserede ogsaa over Oehlenschlägers Hjælpetropper, C. Hauch, Chr. Wilster og Peder Hjort. Af disse replicerede Hauch med *„Den babyloniske Taarnbygning i Mignature“*, et „Forsøg i

Bakkehuset.
Tegnet af *Alfr. Larsen.*

den aristofaniske Komedie“, hvis Vid og Vittighed dog var Heibergs langt underlegen. Meget betydeligere viste Chr. Wilster sig som Satiriker i sine *„Doublet-Billeder“*, hvori han vittigt efterlignede Laterna magica-Stilen og gav følgende „Doublet“ til det ovenfor citerede sjette Billede:

„Hver Gang jeg tænker
paa Dannerskialden,
det dybt mig krænker,
da pirres Galden.
Hvert Aar forøger
hans Roes og Hæder,
Europa glæder
sig ved hans Bøger.
Ja, Fanden ta'e mig,
det er utaalelig,
at jeg med ham ei
skal kunne maale mig!
— — —

En kritisk Kikkert
mig Hegel laante*),
og Skialden sikkert
jeg aldrig skaante;
det Haab jeg nærer
ham ret at pine
ved høit at grine,
naar man ham ærer.
Ja, Fanden ta'e mig,
hvis Nogen roser ham,
saa slaaer jeg fra mig
igien og skoser ham."

I sit ypperlige Svar erklærede J. L. Heiberg, at han betragtede det som en Fest at krydse sin Klinge med „Doublet-Billedernes" Forfatter, men forøvrigt behøvede samme Forfatter ikke at gjøre sig Ulejlighed med at tage Oehlenschläger i Forsvar. Thi:

„Selv jeg har saa stærke Volde
bygget om hans faste Plads,
at jeg tænker, de skal holde —
dine springe vil som Glas.

Hver en Skiald erobrer bare
nyt Terrain bag eget Skiold,
Men for Grændsen at forsvare
byggedes Kritikens Vold.

Hvis engang Vandalers Flokke
uden Kundskab, uden Smag,
vil den store Digter rokke,
— og det hændes vist en Dag —

skal man raabe til dem: „Frække!
Veed I, hvad I prøve paa?
Her til Grændsen kan I række,
længer kan I ikke gaae!"

Aaret, 1830, ud varede dette Efterspil til den Baggesenske Fejde, og det afsluttedes med de navnkundige, anonymt udsendte *„Gjenganger-Breve eller poetiske Epistler fra Paradis"*, der i lige høj Grad vakte Samtidens Forbavselse og Beundring. Det var jo Baggesens Røst, der lød igjen — det samme Vid, den samme Gratie, men med et højere og friere Overblik, med Klarhed og Myndighed til at fælde Dommen og øve Retfærdighed til begge Sider. „Gjenganger-Brevene" — som hvis Forfatter Henrik Hertz først navngav sig nogle Aar efter — sluttede sig vel nærmest til Heibergs Kamp for den gode Smag og opfordrede til at bekæmpe „Literaturens Barbaresker", men de formanede paa samme Tid til at vise Maadehold:

„Thi det er let at rive ned;
det er ei heller svært at tage,
men vanskeligt i Tabets Sted
at give det Forglemtes Mage
og frelse, hvad der blir tilbage."

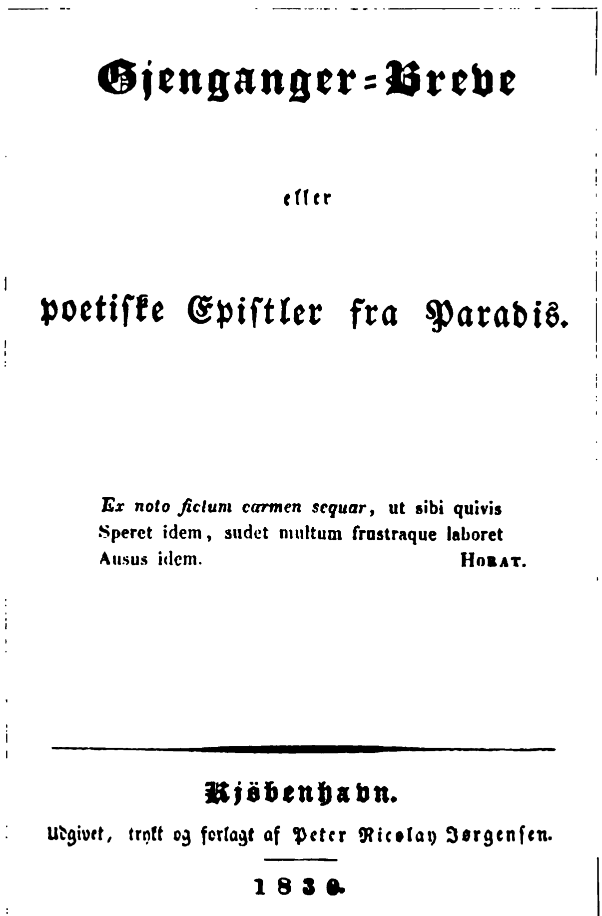
Med direkte Hentydning til Heiberg hedder det:

„Der gives Spot, jeg aldrig ret kan lide:
Din Sangs laterna magica
(dens Morsomhed, dens overgivne Side
er yndet af mig, kan Du sagtens vide)
jeg havde gierne taget Noget fra.

*) Ogsaa i sin æstetiske Kritik gik Heiberg ud fra Hegelianismens System.

Siig, var det Ret og vel betænkt at give
saa mærkelig en Stemning hos et Folk
og dennes Gienstand, Dannerfolkets Tolk,
til Pris for dem, der ørkesløse drive!"

Det mærkedes paa mange Maader, at det ikke længer var de store Handlingers og de store Følelsers Tid. Napoleons Verdensherredømme var blevet fulgt af Restaurationen og denne af Julirevolutionen. Nu var det Borgerskabets Tidsalder. Politiken begyndte saa smaat at fortrænge Poesien, medens det heltemæssige afløstes af det hverdagsagtige, Epopeen af Novellen og Vaudevillen. I Ingemanns historiske Romaner er der mere sværmerisk Ridderromantik end Forestilling om middelalderlige Helte i Pandser og Plade. Den yngre Slægt var nærmest æstetisk og reflekterende og begyndte at blive politiserende. Poesien blev en behagelig Tidskort, et Emne for dannet Samtale eller aandrig Diskurs, men den var ikke længer det ene fornødne. Geniet detroniseredes til Fordel for det bestandig borgerlige. —

Gjenganger=Breve

eller

poetiske Epistler fra Paradis.

Ex noto fictum carmen sequar, ut sibi quivis
Speret idem, sudet multum frustraque laboret
Ausus idem. HORAT.

Kjöbenhavn.
Udgivet, trykt og forlagt af Peter Nicolay Jørgensen.

1830.

Facsimile af Titelbladet til „Gjenganger-Breve".
(Noget formindsket Størrelse.)

De sidste tyve Aar af Oehlenschlägers Liv ere prægede af den Tid, hvori han levede. Størsteparten af disse Aar glider jævnt og roligt hen, og da Nytiden bryder frem med Frihedsbegejstringen og Krigen, er Digteren jo allerede en gammel Mand, nær ved Støvets Aar.

Men de tyve Aar er derfor ikke ufrugtbare. Ligesom i sin kraftigste Manddomsalder udfolder Oehlenschläger en ustandselig, frodig Produktion, hvoraf vel adskilligt er svagt og ubetydeligt, men hvori der ogsaa — lige til de allersidste Aar — er Værker, som tæller vægtigt med i Rækken af de Oehlenschlägerske Digtninge.

Anden Del af „Nye poetiske Skrifter", 1829, havde bragt de to Sørge-

spil: *„Karl den Store“* og *„Langbarderne“* — det sidste i antik Tragediestil — men de stod begge langt tilbage for Oehl.'s foregaaende Tragedier. Til Gjengjæld tog Digteren Oprejsning med det tragiske Drama *„Tordenskjold“*, der opførtes første Gang paa det kongelige Teater den 6. Februar 1833. Dramaet skildrer baade poetisk og dramatisk virkningsfuldt Heltens sidste Dage efter Fredsslutningen og hans Død i Duellen med den svenske Oberst. Særlig smukt og sindrigt er det lille Kjærlighedsmotiv behandlet — Tordenskjolds Forelskelse i Englænderinden Miss Harriet.

Samme Aar (i December 1833) opførtes Tragedien *„Dronning Margareta“*, hvori det lyrisk-deklamatoriske Moment unægteligt gjør sig gjældende i altfor fremtrædende Grad, ligesom det snarere er den falske Olaf end de nordiske Rigers navnkundige Dronning, der træder frem som Hovedperson. Alligevel ejer Tragedien saa megen digterisk Kraft, at den vel kunde fortjene den Lykke, den gjorde ved Opførelsen.

1832 havde Oehlenschläger begyndt Udgivelsen af et æstetisk-kritisk Maanedsskrift *„Prometheus“*, hvis Levetid kun strakte sig over et Par Aar. Det var vel Tanken at skabe en Modvægt mod den Heibergske Kritik, men en saadan Opgave laa i ingen Henseende for Oehlenschl. Foruden de æstetiske Afhandlinger bragte Tidsskriftet efterhaanden endel Oehlenschlägerske Prosa-Fortællinger, en Genre, som Digteren kun ufuldkomment beherskede. Den bedste af disse Fortællinger er *„Digterbesøget“*, der skildrer et Møde mellem Ewald og Wessel i Rungsted, og i en anden, i sig selv kun lidet vellykket Fortælling: „Den blege Ridder“, findes et lille henrivende Digt, der viser, at selv blandt Slaggerne i den Oehlenschlägerske Poesi dukkede der altid Perler frem. Digtet lyder saaledes:

„Hvor blev I røde Roser dog
fra Ungdoms Dage glade!
I min Erindrings Psalmebog
jeg gjemmer Eders Blade.

Og skjøndt hvert Blad er gult og graat
som Farven af de Døde,
den Sommerdag jeg mindes godt,
da de var purpurrøde.

I deres fine Væv endnu
jeg kjender hver en Aare.
Som før af Morgenduggen, nu
den fugtes af min Taare.“

I Sommeren 1833 foretog Oehl. den ovenfor omtalte norske Rejse, hvis nærmeste Udbytte — foruden den storartede Hyldest, Digteren blev Gjenstand for — var en i December s. A. udgivet „Digtekrands“, *„Norges-Rejsen“*. En ny Digtekrands: *„Fyens-Rejsen“*, saâ Lyset et Par Aar efter. I Foraaret 1835 havde Oehlenschläger havt den Sorg at miste sin førstefødte Datter, Charlotte, der var gift med Skuespilleren Ludvig Phister og døde kun 24 Aar gammel. Kort efter indbød Prins Christian (den senere Kong Christian VIII), der var Guvernør over Fyen, Digteren til at være hans

Gjæst paa Slottet i Odense; derfra fulgte Oehl. med Prinsen til Langeland, Als og Slesvigs Fastland, og det var denne Rejse, der blev besunget i sidstnævnte „Digtekrands“.

De nærmest følgende Aar viede Oehl. atter til dramatisk Digtning, men uden at skabe noget betydeligt Værk. Tragedien „*Sokrates*“, opført første Gang 16. Decbr. 1835, var hverken i dramatisk Virkning eller poetisk Lødighed det antike Emne værdigt, og de Friheder, Digteren havde taget sig særlig i Skildringen af Aristofanes, gav J. L. Heiberg Anledning til i sin apokalyptiske Komedie: „En Sjæl efter Døden“, at karakterisere Oehl. „som stor i Fortrin, stor i Fejl“. I Lystspillet „*Den lille Skuespiller*“, opført i Januar 1837, behandlede Digteren en af sine Yndlingsideer: det unge

Slottet i Odense.

Geni, der tumler sig i et frit, ubundet Liv og svinger sig sejrrigt over Filisteriets prosaiske Mur, men saavel dette Lystspil som de to følgende Tragedier: „*Olaf den Hellige*“, opført 13. Marts 1838, og „*Knud den Store*“, opført i Marts 1839, maa regnes blandt Digterens svageste dramatiske Arbejder og opnaaede heller ikke lang Levetid paa Scenen.

Digtersolen var saaledes i disse Aar i stærk Dalen, og ogsaa ud ad til mærkedes det, at andre Stjærner var i Opgang. I September 1838 vendte Thorvaldsen tilbage til Danmark med Fregatten „Rota“, og til den storartede Modtagelse, som Kjøbenhavn traf Forberedelser til, havde man anmodet — ikke Oehlenschläger, men Heiberg om at skrive den Sang, hvormed Fædrelandets navnkundige Søn skulde modtages ude paa Rheden.

I December 1839 døde Frederik VI, og i Sommeren 1840 kronedes Christian VIII i Frederiksborg Slotskirke. Dermed var den gamle Tid gaaet i Graven og en ny brudt frem. Kongen havde indbudt Henrik Steffens til Kjøbenhavn, og et ejendommeligt, stemningsrigt Møde fandt Sted hin Sommer, idet de fire Stormænd, der hver paa sin Vis havde været Banebrydere ved

Thorvaldsens Modtagelse paa Kjøbenhavns Toldbod, 17de September 1838.
Efter *F. Westphals* Maleri.

Aarhundredets Begyndelse: Steffens, Oehlenschläger, Thorvaldsen og Grundtvig, samledes paa Herregaarden Nysø ved Præstø.

En uventet Oprejsning for de sidste mislykkede Tragedier fik Oehlenschläger ved Opførelsen — den 17. April 1839 — af det geniale Ungdomsværk „Aladdin". Æventyrdigtets sceniske Udførelse lykkedes over al Forventning og blev en Triumf for Digteren saavel som for Teatret. V. Holst spillede Titelrollen, N. P. Nielsen Noureddin.

Oehlenschläger havde nu fyldt sit tredsindstyvende Aar, og de fleste holdt vel hans Digterbane for sluttet, saa meget mere som de senere

Bønderne bære Frederik den VI's Lig til Roskilde Domkirke.
Efter *F. Westphal.*

Arbejder vidnede om stadig Tilbagegang. Det maa derfor have overrasket Samtiden, da der viste sig en Eftersommer, hvor Solen igjen syntes at bryde frem med stærke, tindrende Straaler og om ikke i saa mægtig Opblussen som i Vaarbruddet saa dog med en Kraft og Varme, der aabenbarede, at dette Digtersind var saa rigt og frodigt, at dets Kilder endnu langt fra var udtømte.

I Foraaret 1841 udkom *„Ørvarodds Saga"*, hvori Oehl. med stort Held vendte tilbage til den nordiske Heltesaga. Det omfangsrige Prosadigt rummer vel næppe saa straalende fantasifulde Billeder som Vaulundur, men Digteren er her kommen den oldnordiske Tone nærmere, Stilen i den fremadskridende Fortælling er ligesom simplere og strængere holdt i Sagaens Aand, og den hele Digtning er af skjøn og ædel Virkning. Blandt de indflettede Digte vil man særlig huske Hjalmars Kvad:

Danmark er kun et lidet Land,
Men flyder i Havet som Blomsten paa Vand.

Norkysten stor, men uden Blad,
Staaer gold med sin mægtige Klipperad.

Hver har sin egen herlige Skat,
Saa forskiellig som Dag og Nat.

Natten viser sin Stierneskare,
Norge Fieldtinder i Nordlys klare.

Solen staaer op, naar Lærken slaaer,
Over Danemarks Urtegaard.

Norrig er rig paa Fos og Elv.
Danmark med Regn maa vande sig selv.

Mod Norges Flod er Danmarks Aa
Hvad imod Kæmpen hans lille Taa;

Men Norges Dal er mod danske Mark
Hvad imod Frugterne Træets Bark.

Paa Jorden findes ei skiønnere Læ,
End under det danske Bøgetræ.

Paa Jorden gives ei stoltere Syn,
End Norriges Field i Storm og Lyn.

Saa stande de, høist forskiellig hver,
Og dog hinanden saa ganske nær.

Med Øen deler Bierget sin Roes;
Af samme Helteslægt de beboes.

Naar i Norænæ Skialdene siunge,
Da lyder ogsaa den danske Tunge.

Een er vor Vugge, som een vor Grav,
Det fælleds, bølgende Heltehav.

Saa lader os stifte Venskab nu!
Sæt Graneqvisten i Hielmen Du!

Jeg sætter, ikke slettere vist,
I Hielmekammen min Egeqvist.

Er nordisk Fieldbo med Øbo Ven,
Da kommer Asernes Tid igien!

Kun nogle Maaneder efter, at „Ørvarodds Saga“ var udkommet, døde Digterens trofaste Hustru, der havde fulgt ham „vaagende, værgende, kæmpende, aldrig hvilende“, som Hauch skrev i sit Mindedigt om Christiane Oehlenschläger. Blandt de Digte, Oehl. selv viede den Døde, er der et, som indeholder en skjøn og vemodig Hentydning til Aladdin-Digtningen i deres Kjærligheds unge Dage:

„Frisk som Rose blomstred Du
i din Skiønheds feire Dage.
Atter vorder ung min Hu,
naar paa dem jeg seer tilbage.

Som Aladdin staar din Ven —
halvt Aarhundred snelt bortilte —,
tænker paa den Tid igien,
da til første Sang Du smilte.

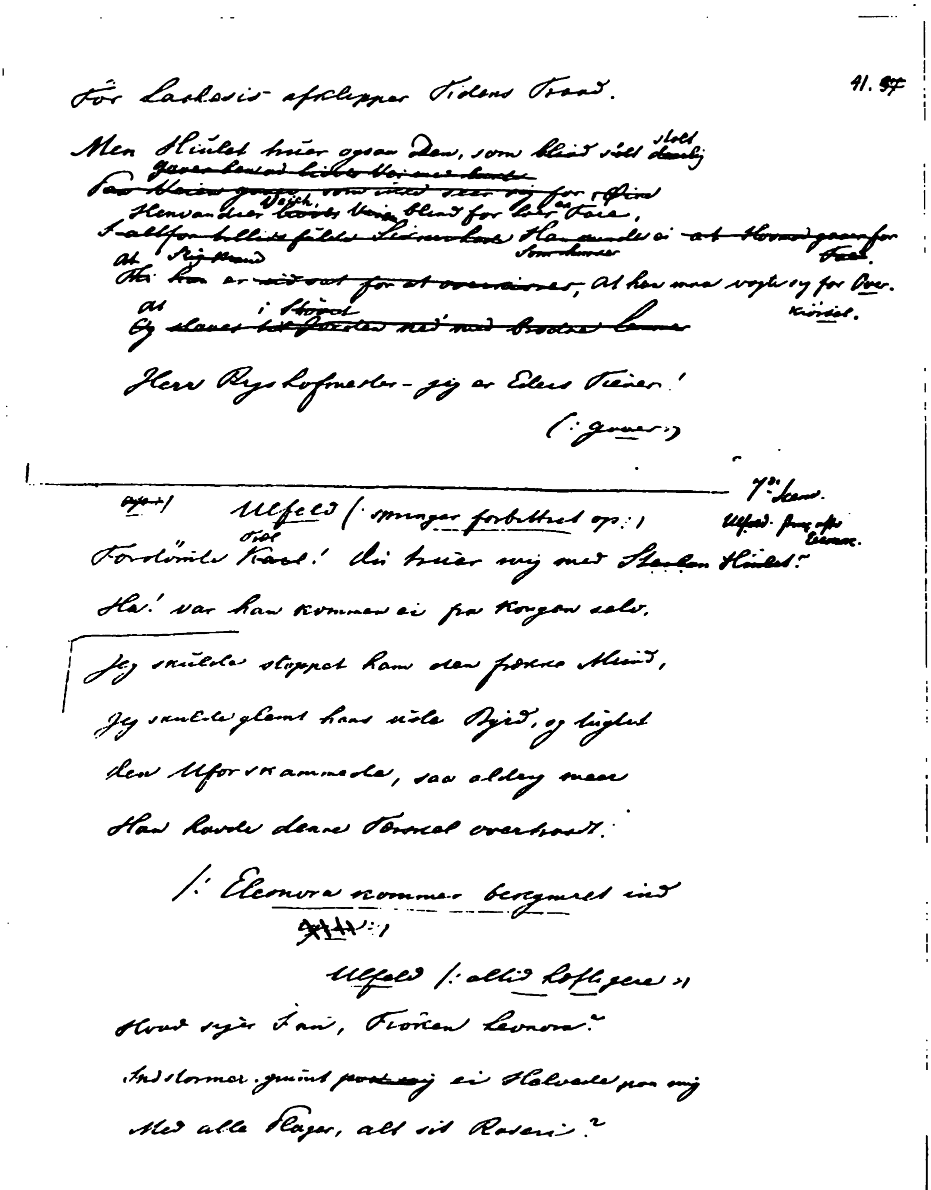
Naar jeg nu har endt en Sang,
søger, efter gammel Vane,
Dig — da lyder Harpens Klang
aldrig meer for Christiane.

Ved din Grav til sorgfuldt Sind
Harpen toner svagt og ene
som en vildsom Nattevind
i de vaade Vintergrene.

Visselulle da, Barnlil!
sov nu sødt og sov nu længe,
skiøndt din Vugge stander stil
uden Duun og uden Gænge!“

Medens Hustruen laa syg, havde Oehl. paa det nærmeste fuldendt det tragiske Drama *„Dina“*, der opførtes første Gang den 27. Oktober 1842 og paany vendte alle Blikke mod „Dannerskjalden“, som nu førte tydeligt Bevis for, at han ikke havde overlevet sig selv. Her var der kun den eneste Indvending at gjøre, at Oehl. som sædvanligt ikke havde taget det strængt med de historiske Kjendsgjerninger, ikke heller i Skildringen af Korfitz Ulfeldt og Leonora Christina. Men Dramaet havde en ungdomsstærk Inspiration, en Friskhed i Tanke og Udtryk, en Kraft i den sceniske Virk-

ning, som maatte rive alle med. Ogsaa J. L. Heiberg, hvis Hustru udførte Titelrollen, skænkede nu Mesteren sin varmeste Hyldest. Dramaet gik i den første Sæson 14 Gange over Scenen, hvad der regnedes for uhyre

Før Laksen afklipper Tidens Traad.

Men Himlen hører ogsaa den, som bliver stille [illegible]

[illegible]

Herr Rigshofmester – jeg er Eleonoras Tjener!

Ulfeld (: springer forbittret op :)

Fordømte Karl! Du hører mig med [illegible]

Ha! var han kommen ei fra Kongen selv,

Jeg skulde stoppet ham den frække Mund,

Jeg skulde glemt hans ædle Byrd, og lagt

den Uforskammede, saa aldrig meer

Han havde denne Formel overtraadt.

(: Eleonora kommer bevæget ind :)

Ulfeld (: altid høflig :)

Hvad siger I nu, Frøken Leonora?

[illegible] ei Helvede paa mig

Med alle Plager, alt sit Raseri.

Oehlenschlägers Haandskrift. „Dina“ 1ste Handling.
(Originalen tilhører den Collinske Manuskriptsamling).

meget i de Tider, og i alt er det — indtil 1869 — blevet opført 38 Gange.

I 1843 boede Oehl. i Fasangaarden i Frederiksberg Have, og her begyndte han paa Tragedien *„Erik Glipping“*, som han fuldførte under et Besøg i Norge hos sin yngste Datter, Maria Louise, der var bleven gift med Nord-

manden Godsejer Konow. Behandlingen af de prægtige Folkevisemotiver om Erik Glipping og Marsk Stig — der lige til den nyeste Tid har øvet Tiltrækning paa Digtere og Komponister — lykkedes ikke for Oehlenschläger.

Fasangaarden i Frederiksberg Have.
Tegnet af *Alfr. Larsen.*

Tragedien, der opførtes første Gang den 25. Januar 1844, gik kun 5 Gange over Scenen.

Om Foraaret rejste Oehlenschläger til Udlandet, ledsaget af sin yngste Søn, besøgte Berlin, Wien og Paris — hvor han traf sammen med og feteredes af forskjellige Storheder og Berømtheder, bl. a. Heinr. Heine — og lagde derpaa Vejen hjem over Belgien. Rejsen varede et Aars Tid.

Nogle Maaneder før Digterens Hjemkomst døde Henrik Steffens (Februar 1845).

Under sit Pariserophold skrev Oehl. det nordiske Heltespil i 2 Akter: *„Landet fundet og forsvundet"*, opført første Gang 17. Maj 1846. (Senere er første Akt blevet givet særskilt under Titlen „De to Armringe"). Det lille Digterværk, der er skrevet i Trimetre og handler om Islændernes forbigaaende Opdagelse af Amerika (Vinland), har en poetisk Skjønhed, som maa gribe baade Læsere og Tilskuere. En endnu større Sejr blev vundet med Tragedien *„Amleth"*, der opførtes første Gang den 14. November 1846 paa Digterens 67aarige Fødselsdag og modtoges med begejstret Bifald. Oehlenschläger havde gjort det Vovestykke at digte en ny Hamlet paa Grundlag af Saxos Krønike og vidt forskjellig fra Shakespeares navnkundige Skildring af den danske Prins. Vel nok havde den danske Tragedie sine Svagheder i dramatisk Bygning og Komposition, men den rummede paa samme Tid en saa kraftig Fantasi og Følelse, at det uvilkaarligt maatte vække Begejstring for den store Digter, der endnu i sit Livs Aften havde kunnet forme et saadant Værk.

Sommeren efter var Oehlenschläger atter paa Rejse, denne Gang til Sverige, til Stockholm og Upsala, og den hele Rejse blev som et uafbrudt Triumftog for Nordens Digterkonge.

Men Livsløbet nærmede sig sin Afslutning, og som om den gamle Mester selv havde en Følelse deraf, skjønt han stod rank og kraftig i sin Oldingalder, kastede han et Blik tilbage paa Vejens Udgangspunkt i Digtet: *„Mit Fødested paa Vesterbro"* (November 1847):

> „Du ringe Huus! end stander Du,
> af faa tilbage blevet,
> for bedre Bygning ei endnu
> nedrevet.
> Du stander ved Alleens Port;
> og er den sidste Vandring giort,
> bag skyggefulde Linde
> skal hist min Grav jeg finde.
>
> Mit Fødselshuus, min Kirkegaard,
> Trægangen mellem begge!
> Det kan i Høst saa lidt som Vaar
> forskrække.
> Kort er den længste Livets Vei,
> min fattig var paa Glæder ei.
> Huldt møder Kirkemuren
> Samlivet og Naturen."

Aaret efter skrev Oehlenschläger den sidste af sine Tragedier: *„Kiartan og Gudrun"*, hvori hans Digtersnille endnu en Gang blussede op med høj og kraftig Lue, især i Skildringen af den heroisk-dæmoniske Gudrun Osvifsdatter, skjønt denne Kvindeskikkelse — en af de interessanteste af de Oehlenschlägerske Heltinder — fuldt saa meget er fostret af Digterens egen skabende Fantasi som i Overensstemmelse med den islandske Saga, hvorfra Tragediens Emne er hentet.

Det var 1848. Frederik den Syvendes Tronbestigelse og Martsbevægelsens Dage fulgtes af Krigen. Men inden Aaret var løbet til Ende, udsendte Digteren de to Arbejder, der blev hans sidste. I December 1848 udkom *„Digtekunsten“* — „et Digt over Digtekunsten paa Vers“ kalder Oehlenschläger det selv i et Brev, der findes i „Erindringerne“ — samt det nordiske Heltedigt *„Regnar Lodbrok“*, affattet som en Cyklus Romancer, af hvilke den sidste, i sin oprindelige Form, varslende endte med følgende Ord:

„Gamle Skjald om gamle Nordens Helte sang for sidste Gang.“

* * *

Den 14. November 1849 fyldte Oehlenschläger sit 70. Aar, og denne Dag skulde fejres med en Fest, som var Skjalden værdig. En Komité var traadt sammen, bestaaende af Komponisten J. P. E. Hartmann, Digteren H. P. Holst, Maleren W. Marstrand og Skuespilleren N. P. Nielsen. Festen foregik paa Skydebanen, i hvis store Sal den ene Væg var dækket af et mægtigt Maleri af Marstrand, forestillende „Ægirs Gjæstebud“, med Motivet taget fra „Nordens Guder“. Ligeoverfor dette var Oehlenschlägers Plads mellem Holbergs og Ewalds Buster. Paa Sidevæggene var anbragt fire mindre Malerier, udførte af Constantin Hansen og forestillende legende Alfer. Salen var glimrende oplyst og frembød et imponerende Skue, fortæller Festberetningen. Et stort Antal af Oehlenschlägers og hans Muses Venner — saa mange som Salen kunde rumme — havde indfundet sig.

Adam Oehlenschläger.
Efter *J. W. Tegners* Litografi.

Saa snart Hædersgjæsten traadte ind — prydet med Dannebrogsordenens Storkors, som Kongen havde sendt ham samme Dag — allerede i Forvejen var Oehl. Konferensraad og dekoreret med en Mængde Ordener — lød den første Velkomsthilsen ham i Møde. Det var en Sang af Th. Overskou, der begyndte saaledes:

„Du, som har Fortidens Storhed afhyllet,
Nutiden ved Dine Sange fortryllet,
Eviggiort fierneste Fremtid Dit Navn,
Du, som Din Hæder til Danmarks har bundet,
Og i dets Sprog Dig Din Bautasten grundet,
Du, som ei glemmes, før det er forsvundet,
Hil Dig! velkommen i Kiærligheds Favn!“

Og derefter fulgte i en uafladelig Række Taler og Sange den begejstrede Hyldest, som bragtes Digterkongen af de yngre Digterbrødre og af Landets betydeligste Mænd, hvoraf vel næppe en eneste manglede ved denne Lejlighed.

En Sang for Oehlenschläger var skrevet af C. Hauch og begyndte:

> „Aldrig skal dit Navn forgiættes i det høie Nord,
> Medens Mænd paa Bølgen færdes og paa grønnen Jord.
> Ekko skal dit Kvad gientage,
> Kaste det med Klang tilbage
> Mellem Field og dunkle Skove
> Til den salte Vove."

I det omfangsrige Digt, hvormed Oehlenschläger takkede, hed det til Slutning:

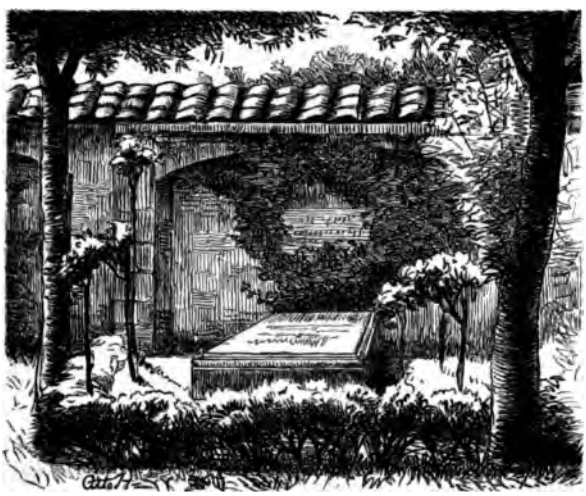
> „I hædre mig! — Jeg nær ved Grændsen staaer,
> Dog end af Mathed bugner Gubben ikke.
> Jeg drikker med! et Glas jeg ogsaa faaer,
> Thi det er ei mit Gravøl, som I drikke.
> Ei Tiden har min Livskraft mig forødt;
> Tre, fire Huse herfra blev jeg født;
> Men derfra gaaer, — vil det Naturens Orden —
> Endnu en smuk Allee til Kirkegaarden.
>
> Og nu til Fryd! — Europa sande maa:
> I Danmark flammer ogsaa Livets Lue;
> Men hvad især den Danske har som Faa,
> Er Munterhed, som ingen Farer kue.
> Mens Skyerne ved Horizonten staae,
> Han feirer Digterfest i glade Stue;
> Han pleier Blomster i sin lille Have, —
> Og dem skal ingen Syndflod os begrave!
>
> Den danske Munterhed er Uskylds Værk,
> Og den vil ogsaa sikkert skille Trætten;
> Den danske Landsoldat er god og stærk,
> Med Munterhed han brugte Bajonetten!
> Med Munterhed skal Videnskab og Kunst
> Og Borgerdaad forjage skumle Dunst;
> Med skumle Dunst forsvinde vore Sorger —
> Gud signe Danmark! Konge! Kunstner! Borger!"

H. C. Ørsted, Instruktør Nielsen, H. N. Clausen, Martensen, Madvig, Grundtvig var Festaftenens Talere, og foruden af Overskou og Hauch hyldedes Digterkongen i Festsange af H. P. Holst, Heiberg, H. C. Andersen, Paludan-Müller, Hertz, Chr. K. F. Molbech. Alle Høvdingene vare bænkede ved deres Konges Bord. Men Festens højtideligste og mest stemningsfulde Moment maa det sikkert have været, da Grundtvig i de nordiske Kvinders Navn rakte Oehlenschläger en Laurbærkrans, og med sin ejendommelige, kraftige Veltalenhed henvendte sig saaledes til ham:

„Selskabet har ønsket, at jeg skulde overrække Dem Laurbærkrandsen fra danske Kvinder, og Selskabet ønsker det jo, fordi alt fyrretyve

Vintre ere henrundne, siden jeg hilste Dem som den Hoved-Skjald i Norden, De nu i hele Norden med Hylding erkjendes for; men det følger af sig selv, at denne Krands ej faar sit Værd fra den, der overrækker, men fra dem, der bandt den, og Dem behøver jeg ikke at sige, hvad der gjør Krandsen fra Dannekvindens Hænder dyrebar! Derfor vil jeg kun bemærke, at Dannekvindens Ærekrands til Skjalden har en egen mageløs Glands, fordi det er i Danmark alene, man har det Oldsagn, at Folket, da deres gamle Kongestamme var uddød, virkelig rakte Kronen til Hoved-Skjalden Hiarne! Gid De da længe lyslevende maa bære Krandsen med Krone-Glands, som vi veed skal omstraale Navnet, mens Bøgen har Løv og Dannekvinden har Hjerte!" — —

* * *

Oehlenschlägers Grav paa Frederiksberg Kirkegaard.

I sit Takkedigt ved 70aarsfesten havde Oehlenschläger sagt:

„Tre, fire Huse herfra blev jeg født;
Men derfra gaaer — vil det Naturens Orden —
Endnu en smuk Allee til Kirkegaarden."

Denne sidste Vandring blev dog meget kortere, end nogen havde tænkt. Ikke længe efter Festen blev Oehl. syg — man troede først, det var Gulsot, en Sygdom, som han to Gange tidligere havde lidt af — og henimod Midten af Januar forværredes hans Tilstand. Den 20. Januar samtalede Lægerne i et tilstødende Værelse, og Digteren spurgte sin ældste Søn, hvad man mente om hans Befindende, og da Sønnen svarede: „Du maa ikke frygte", afbrød han ham og sagde: „Kjære Søn, troer Du, jeg frygter Døden; nej langtfra!"

Da hans gamle Ven, Lægen, Konferensraad O. Bang, samme Dags Eftermiddag gik fra ham, kaldte han ham tilbage, trykkede hans Haand og sagde: „Tak for godt Kammeratskab!"

Ud paa Eftermiddagen kaldte han paa sin ældste Søn, paalagde ham at slutte Manuskriptet til „Erindringerne“, og udtalte Ønsket om, at „Sokrates“ maatte blive opført ved Sørgefesten efter hans Død. Derpaa bad han Sønnen om at forelæse det Sted i Tragedien, i 5te Akt, hvor Sokrates taler om Døden. „Det er saa usigeligt dejligt!“ tilføjede den døende Digter. Et Par Timer efter, Kl. elleve om Aftenen den 20. Januar 1850, drog han sit sidste Suk.

Ved Teatrets Mindefest den 6. Februar opførtes dog ikke „Sokrates“, men den første og navnkundigste af Oehlenschlägers Tragedier: „Hakon Jarl“. Og i Stedet for Slutningsmonologen, hvor Thora siger: „Saa est Du nu da skrinlagt, Hakon“, fremsagde Fru Anna Nielsen en Epilog, af C. Hauch, som endte med følgende Strofer:

„Ja, slig en Skjald har Norden aldrig seet
tilforn; og mange Sekler svinde skal,
og længe skal vi vente, før igjen
en saadan Digtersjæl vor Jord besøger.
Derfor vi lægge vil paa Kisten ned
Den store Krands som Tegn paa Folkets Hyldest;
thi han skal aldrig glemmes i vort Nord,
saa længe Hekla brænder under Sne,
saa længe Aanden høre kan og se,
saa længe Sproget toner til vor Lyst,
saa længe Hjertet slaar i Folkets Bryst.“

Schack Staffeldt.

Biografiske Notitser. — Poetisk Produktion. — „Digte“, 1803. — „Nye Digte“, 1808.

Medens Adam Oehlenschläger i Aarhundredets Begyndelse gjenfødte dansk Poesi, havde den nye romantiske Retning en ikke mindre begejstret Repræsentant i den ti Aar ældre Schack Staffeldt. Men ligesaa lykkeligt som Liv og Digtning formede sig for Oehlenschläger paa hans lange Digterbane, saa trang og knudret, saa fuld af Modgang og fejlslagne Forhaabninger blev Vejen for den ældre Digterfælle, hvis Liv og Gjerning strandede paa uopløselige Disharmonier. Staffeldt tilhørte i langt inderligere Forstand den romantiske Skole, men det blev Oehlenschläger, som bragte Romantiken — i hjemlig og lutret Skikkelse — til Gjennembrud i dansk Literatur. Staffeldt var ingen ringere Aand, og dog blev hans Betydning for intet at regne i Forhold til Befrugtningen og Gjenfødelsen, som skabtes ved den Oehlenschlägerske Digtning.

Den dybeste Disharmoni i Schack Staffeldts Livsførelse var den, at han var tysk af Nationalitet og vilde være dansk Digter, og hans uoprettelige Ulykke var, at hans digteriske Produktion overstraaledes saa ganske af den Oehlenschlägerske Digtersol, at ingen blev den mindre Stjærne vaer og

kunde se, hvilken dyb og særegen Glans den havde. Han vedblev at være en fremmed, upaaagtet og uforstaaet saa længe han levede, til Trods for sin ømme og uegennyttige Kjærlighed til det Sprog, han vilde gjøre til sit eget; og han blev hverken nogen Banebryder eller Bevarer i dansk Aandsliv. Men hans Liv hører til de tragisk interessanteste, og hans Digtning, saa lidet frodig som den var, rummer noget af det fineste og sjælfuldeste i det 19de Aarhundredes Poesi.

Adolf Wilhelm Schack von Staffeldt blev født den 28. Marts 1769 paa Rügen. Moderen tilhørte en pommersk Adelsslægt, Faderen var tysk Officer i dansk Tjeneste og døde allerede 1780. Ved sine fornemme Paarørendes Hjælp var den niaarige Adolf to Aar før Faderens Død kommen paa Landkadetakademiet i Kjøbenhavn, hvor hans danske Nationalfølelse vaktes og vedligeholdtes af den varmhjærtede Patriot W. Abrahamson, der var Lærer ved Akademiet. Sytten Aar gammel blev Schack Staffeldt Officer, men hans Interesser kredsede langt stærkere om Literatur og de skjønne Videnskaber, end de knyttedes til den militære Stand, og allerede i Aarene 1788—89 tryktes hans første Poesier i Datidens Ugeskrifter. Paa samme Tid lagde han sit danske Sindelag for Dagen under en literær Fejde med Digterinden Frederike Brun, idet han i sit Indlæg i Striden tog harmfuldt til Orde mod fremmede, begjærlige og hovmodige Indvandrere, „der haansmilende til begge Sider stige op til Landets Isse“; han kalder Danmark et Land, „hvor Tyskere til Trods og Haan for de Indfødte endnu sidde øverst ved Bordet“, og han udbryder: „Bort med den Nidding, der ikke føler Blodet skumme i sine Aarer, naar Tyskhed, eller hvad man vil kalde dette Uhyre, sætter ham Jærnfoden paa Nakken“.

A. W. Schack von Staffeldt.

1791 rejste Staffeldt med kongelig Understøttelse til Göttingen for at studere Arkæologi og Statsvidenskab, og under sit halvandetaarige Ophold i Tyskland er han aabenbart bleven stærkt paavirket af Sturm- und Drang-perioden — en Paavirkning, som giver sig tilkjende i hans Digte fra den Tid. I 1795 tiltraadte han — ligeledes med kongelig Understøttelse — en ny og længere Udenlandsrejse, under hvilken han opholdt sig den længste Tid i Wien og Venedig. Han var borte det meste af fem Aar, og Aaret efter sin Hjemkomst indtraadte han i Statstjenesten, idet han blev Assessor i Økonomi- og Commercekollegiet og fik Titel af Kammerjunker.

Hans Kjærlighed til Literatur og Poesi var dog ikke bleven mindre i disse Aar. Tværtimod. Hans Sind var fyldt af mangehaande Tanker og Længsler, tildels uklare og gjærende ligesom den Tidsaand, med hvilken han havde staaet Ansigt til Ansigt under sine Rejser. Indtrykkene, som han bragte med sig hjem, var spredte og mangeartede, og han havde næppe selv nogen klar Forestilling om, hvilken Kurs hans Digterskib skulde styre. Da udkom i December 1802 Oehlenschlägers „Digte“, og det ligger nær at antage — saaledes som G. Brandes paaviser i sin udførlige og interessante Karakteristik — at denne literære Begivenhed har aabnet Staffeldts Øjne for, at der var en helt ny Poesi i Frembrud.

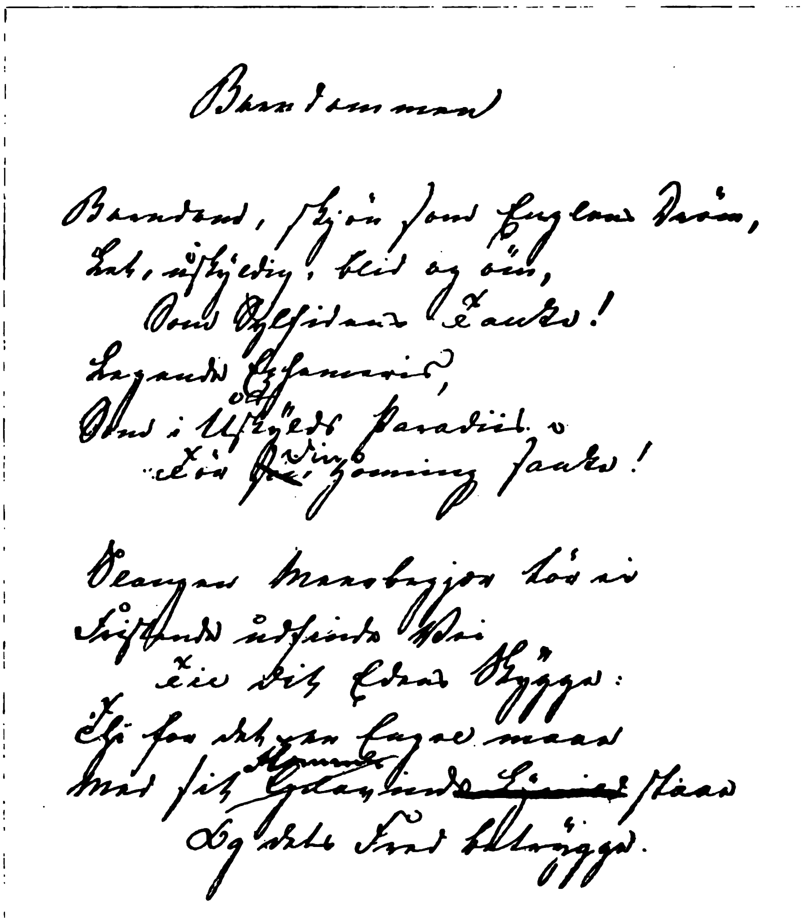
Aaret efter Oehlenschlägers epokegjørende Digtsamling udkom, i December 1803, Schack Staffeldts *„Digte“;* men skjønt der ogsaa her var et Gjennembrud at lægge Mærke til, et poetisk Talent, der udfoldede sig med overraskende Styrke, viste dog Samtiden den Uretfærdighed at lade denne Digtsamling næsten ganske upaaagtet. Folkeligheden i Oehlenschlägers Poesi, det umiddelbart gribende, kunde den ti Aar ældre Digter ikke tilegne sig, saa lidt som han — trods al sin Sprogkunst — kunde gjøre det fremmede Sprog, hvori han skrev, til ét med sit inderste Væsen. I Schack Staffeldts Digte af 1803 er der Stykker, hvis Tankerigdom og lødige Skjønhed maa føles af alle, men Datidens Publikum og Kritik vilde eller kunde ikke se det.

Ikke større Held havde Digteren med sin næste Samling: *„Nye Digte“*, der udkom 1808 i Kiel. Der var saa megen Refleksion og Dybsindighed, ofte tillige saa stor Uklarhed og Sønderrevethed i disse Poesier, at de manglede de væsentlige Betingelser for at vinde Popularitet. Efter 1808 ophørte Staffeldt saa godt som fuldstændigt med at skrive danske Digte; hans faa, senere poetiske Arbejder er skrevne i det Sprog, der var hans Modersmaal.

Hvad denne mærkelige og rigt begavede Natur kunde have naaet, om ikke Tid og Omstændigheder havde stillet saa uovervindelige Hindringer paa hans Vej, kan ingen vide. Nu formede hans Liv sig dybt ulykkeligt. Han skred hastigt frem paa Embedsbanen, var i Yndest hos Hoffet, blev i 1810 Amtmand i Cismar og udnævntes 1813 til Amtmand over Gottorp Amt og Overdirektør i Slesvig, men hans administrative og juridiske Forretninger, som han udførte med den samvittighedsfuldeste Punktlighed, var ham en Kilde til daglig Pine og Lidelse. Hans Sindsstemning blev bestandig mere bitter og oprevet, og hertil sluttede sig i de senere Aar en legemlig Sygdom, der i Forening med de Skuffelser, han havde lidt i sit Digterkald, gjorde Livet næsten uudholdeligt for ham. Ensom og forladt døde han den 16. December 1826 i sin store, øde Embedsbolig, hvor han havde plejet at tænde Lys i alle Værelser for at bilde sig ind, at han havde Selskab, og saa trist som hans Skæbne havde været, maa Døden have forekommet ham som en Befrielse.

Som Menneske udmærkede han sig ved den strængeste Retsindighed, var en stolt og mandig Aand, og dog vandt han næppe en eneste Ven, der vedblev at være ham tro. Den samme Mangel paa Forstaaelse, som Samtiden viste hans Digtning, mødte han ogsaa ude i Livet, hvor hans stejle

og utilgængelige Væsen, især i hans senere Aar, skræmmede alle bort fra ham. Med en Spot, der lyder ubarmhjærtig i vore Øren, sagde Henrik Steffens om ham, at han vilde være Digter blandt Kammerjunkere og Kammerjunker blandt Digtere. — J. M. Thiele har i „Af mit Livs Aarbøger" givet en Skildring af Staffeldt i hans 48de Aar, hvori det bl. a. hedder: „. . . Snittet paa hans Klæder var just ikke gammeldags, men langt fra efter dette Aars Mode; dog var der en vis Sirlighed eller Stivhed

Schack Staffeldts Haandskrift. (Begyndelsen af Digtet „Barndommen").
Efter en Autograf tilh. det store kgl. Biblioteks Samlinger.

i hans Toilette, og hans Hoved, som hverken var smukt eller aandrigt, var et vissent Ansigt under en Frisure af tæt afklippede Haar, der vare pudrede. — — Men da jeg kjendte hans Aand, fik jeg strax Indtrykket af en udbrændt Vulkan — en Askehob efter et dejligt Baal . . ."

Staffeldts Digte af 1803 er af rigt bevæget Indhold, fortrinsvis paavirket af de tyske Romantikere, delvis af den nordiske Folketone, som Oehlen-

[illegible] Aaret i Forvejen. Samlingen aabnes med Digtet [illegible]

[illegible] ved Sundets Bred,
[illegible] smiilte,
[illegible] Længsel i Dybet ned,
[illegible]erne hviilte,
[illegible] Solen til Havets Bryst,
[illegible] om rødnede Luft og Kyst.

[illegible] brat fra Skyerne Strengeleg
Anelsen vakte,
i Aftenrøde Musen nedsteg,
Harpen mig rakte
og rask et brændende Kys mig gav,
nedsynkende i det luende Hav.

Da rundt en anden Natur der blev:
Vindene talte;
fra Skyer, som blege for Maanen hendrev,
Aanderne kaldte;
et Hjerte slog varmt og kjærligt i Alt,
i Alt mig vinked min egen Gestalt.

Dog blev fra nu for Tanke og Trang
Jorden et Fængsel;
vel lindrer ved Anelse, Drøm og Sang
Hjertet sin Længsel,
dog brænder mig Kysset, jeg kjender ei Fred,
førend jeg drager Himlene ned."

Derefter følger det i de fleste Antologier optagne Digt: *„Troubadouren“:*

„I Greven af Toulouses Gaard
en fremmed Harpespiller staaer
og veed ei, hvor han træder.
Ved Marmorpillens glatte Fod,
saa sorgfrit som ved Egens Rod,
han sætter sig og qvæder.

I smigrende og kjælne Lyd,
som døve Sorg og vække Fryd,
han høres henrykt synge
om Ridderleg og Skjønheds Magt,
om Elskovs Løn og Hoffers Pragt
og Kroner, som ei tynge."
o. s. v.

Blandt Samlingens mest kjendte Digte er endvidere at nævne: *„Kong Frode og Gubben“* („Kong Frode høit ved Gilde sad — Kong Frode djærv og snild“), ligeledes hyppigt optrykt; dernæst *„Et Aar i Padua“*, *„Havfruen og Kongen“*, *„Den ottende Søn“* o. fl. a.

I andre af Digtene, med mindre folkelig Tone, naaer Staffeldt dog langt højere baade i Tankens og i Formens Skjønhed. Saaledes f. Ex. i det halvt lyriske, halvt spekulative Digt med Overskriften: *„Til Naturkraften“:*

„O du, som i Skabningens rystede Rum
Forvandlingens knusende Hjul dreier om,
saa Sekler, lig Draaber, henstænke;
o Magt, som nu krandset med Tingenes Vaar,
i Undergangsstøv nu forfærdelig staaer,
skjøndt holdende Lovenes Lænke,
o Verdenskraft! uendelig!
kan Støvets Tanke fatte dig?

Forgjæves i Menneskets Barm en Titan,
som Frihed sig kalder, din Arv griber an
og vover dit Scepter at krænke:
Du skaber hver Tanke i Granskerens Sjæl,
Heroernes Villie er ikkun din Træl,
Fornuft kun en ædlere Lænke;
af Tankens og af Villiens Hjem
du Tidens Aarbog ruller frem.

Af Støv og af Tanker, af Stof og af Aand,
o evige Vælde! din skabende Haand
Naturen og Skjæbnen frembringer,
og stadig, blandt uhyre Blokke og Vrag,
vulkanisk Frembringning og Undergangsbrag,
i selvsamme Kreds du dig svinger,
og medens Alt rundtom forgaaer,
du ikkun uforkrænket staaer."
o. s. v

Hvor mesterligt Staffeldt behandlede Sproget, hvilke yndefulde og malende Udtryk han kunde finde, vil man ogsaa skjønne af de dejlige Strofer i det lille Digt: *„Ved en døende Sommerfugl“:*

„Skjønne Blomst af Ormeknop!
let-henflyvende og spæde
Lillie, som med Sølverkrop
og i barnlig yndig Glæde
vuggedes paa Vippens Top!

Ormens Sjæl! du Liv af Død!
Billede paa Evigheden!
du, som her paa Jordens Skjød
alt opvaagned i et Eden
og mig freidigt haabe bød!

Sødtfrigivne Blomst, o siig,
hvi du dig i Støvet slæber!
Spurven, ak! har saaret dig,
og din knuste Vinge stræber
nu omsonst at hæve sig.“ — — —

Samlingen omfatter tillige en Cyklus erotiske Digte under Fællestitlen *„Lillas Minde“,* i hvilken Attraaen efter den Elskede forenes med en aandfuld Natursymbolik og Naturtilbedelse.

I *„Nye Digte“*, 1808, bemærker man *„Roserne,* en Legende“ og *„Til den natlige Sangerinde“,* hvori Schack Staffeldts Lyrik har sat en af sine skjønneste Blomster. Digtet begynder:

„Melodiske Veninde,
som Harpens Strænge slaaer,
naar høit paa Himlens Tinde
de hulde Stjerner staaer:
paa Nattens sorte Læber
du lægger liflig Klang,
anende Hjertet stræber
at smeltes i din Sang.

Hvad Magt mit Indre saarer
med Himmellængsels Piil
og ved begjærte Taarer
opelsker Glædens Smiil?
Som om min høie Lige,
mit rene Forselv, nu
kaldte til Lysets Rige,
saaledes synger du“. . .

Endvidere *„Forvandlingerne“,* det lille, men fuldendt dejlige Digt *„Aftenrøden“* („Rose i en Vase af Lazur“), *„Camoens“*, *„Vaaren“,* („End Vinteren sit Hoved løfter — i Sneefog over Fjeldets Top“); *„Kong Hadding,* et Eventyr“, o. m. fl. Det omfangsrige Bind „Nye Digte“ slutter med en Samling Sonetter, et Versemaal, som Staffeldt var den første, der indførte i det danske Sprog.

De eneste danske Digte, Schack Staffeldt lod udkomme i Trykken efter 1808, er et Par Bidrag til J. Thieles og A. P. Liunges „Nytaarsgaver“ (1818 og 1820). Blandt de tyske Digte, som efter hin Tid foreligger fra hans Haand, maa navnlig bemærkes en Cyklus Sonetter, forfattede i Aarene 1815—17, med stærkt personligt Indhold og fyldte af Vemod.

Schack Staffeldts „Samlede Digte“ udgaves i 1843 af F. L. Liebenberg (I—II Bind); senere er udkommet „Digte af Schack Staffeldt“, udvalgte og udgivne af F. L. Liebenberg (1855), og ved samme Udgiver „Schack Staffeldts Digte“, med en Karakteristik af Digteren ved Georg Brandes (1882). Endvidere foreligger „Samlinger til Schack Staffeldts Levnet“, udgivne af F. L. Liebenberg, med et biografisk Udkast af C. Molbech, I—II Bind (1847—51).

For hvem der ønsker nøje og fuld Forstaaelse af Schack Staffeldts Liv og Digtning, bør der henvises til G. Brandes' forannævnte Karakteristik, der indleder F. L. Liebenbergs Udgave af „Schack Staffeldts Digte“ (1882) og senere er optaget i Georg Brandes' „Samlede Skrifter“ (I Bd.).

N. F. S. Grundtvig.

I.

Barndomshjemmet. — Student. — I Kjøbenhavn. — Teologisk Embedsexamen. — Studium af Nordens Oldtid. — Huslærer paa Langeland. — Aandeligt Gjennembrud. — De første mytologiske Afhandlinger. — Afhandlingen *„Om Religion og Liturgi"*. — *„Maskeradeballet i Dannemark"*. — *„Nordens Mytologi eller Udsigt over Eddalæren"*. — *„Optrin af Kæmpelivets Undergang i Nord"* (1809). — *„Optrin af Norners og Asers Kamp"* (1811). — Dimisprædikenen 1810. — Den religiøse Krise. — *„Nytaarsnat eller Blik paa Christendom og Historie"*.

En Skildring af Digteren N. F. S. Grundtvig kan paa intet Punkt holdes ude fra denne aandelige Stormands Betydning for dansk Folke- og Kirkeliv. Det ene er saa nøje forbundet med det andet, at Sammenhængen ikke slipper et eneste Sted under hele hans Livsværk. Digtningen er for ham Midlet til at udbrede og levendegjøre sine Tanker — og fremfor alt det, som var den bærende Ide i hans Gjerning: Foreningen af Christendom og Historie — men det blev aldrig hans Maal at skabe poetiske Værker for Poesiens egen Skyld. Fra hans første til hans sidste poetiske Arbejder er det hans historiske Betragtninger, hans christelige Tro, hans Syn paa Folkeaand og Folkeliv, der giver ham Pennen i Haanden, og det, som han kæmper for, er Folkets Gjenfødelse, saaledes som han ser den virkeliggjort, naar den gjennemtrænges af Christendommens og Historiens Aand. Ved sin mægtige Fantasi, ved Udtrykkets Kraft og Storslaaethed, ogsaa ved Billedernes mangfoldig vexlende Rigdom, hører Grundtvig til Danmarks største Digtere i det 19. Aarhundrede, men han betragter selv Kunstpoesien som det underordnede; han digter med glødende Ildhu, inspireret af de Tanker, der opfylder ham, det Maal, han har for Øje; han finder storladne Billeder, hans Stil ejer en Djærvhed og Fynd som ingen andens, men falder der ham en Smagløshed eller Plathed i Pennen, ændser han det ikke; thi han digter for Livets, ikke for Kunstens Skyld. Som Aandskæmpe rager han op blandt de største; som Digter er han først og fremmest Folkevækkeren, og fra dette Synspunkt maa ethvert literærhistorisk Bidrag, stort eller lille, gaa ud, dersom det skal give den rette Belysning af denne ligesaa mægtige som ejendommelige Skikkelse. —

I Udby Præstegaard ved Vordingborg blev Nikolaj Frederik Severin Grundtvig født den 8de September 1783; han opkaldtes efter Biskop Nicolai Edinger Balle og dennes Hustru, Frederikke Severine Grundtvig, der var hans Faster. Baade paa fædrene og mødrene Side nedstammede han fra en gammel Embeds- og Præsteslægt. Hans Farfader og Oldefader var Præster ligesom hans Fader, Johan Ottosen Grundtvig. Moderen tilhørte den gamle danske Slægt Bang og var, som tidligere fortalt, Søster til Henrik Steffens' Moder. Trods Tidens Rationalisme var Præstegaardshjemmet i Udby strængt ortodoxt; Faderen var en mild og godgjørende Mand, men upaavirket af Oplysningstidens Ideer. Moderen, Katharina Maria

Bang, skildres som en dygtig og virksom Natur og tillige from og gudhengiven. Der var knappe Kaar i Præstegaarden, og allerede tre Sønner var bestemte til at gaa studerende Vej; men Præstekonen i Udby erklærede om sin yngste Søn — som det hedder med Grundtvigs egne Ord — at, „skal min sidste Trøje springe, blir han dog til Bogen holdt."

Sin første Undervisning fik han af sin Moder, med hvem han læste „mange Historiebøger"; den første religiøse Paavirkning fik han af et gammelt Tyende i Præstegaarden, „gamle Malene", hvis fromme og enfoldige Christentro han mindedes til langt op i sin egen bedagede Alderdom. Men i disse Barndomsaar gjorde han sig snarere bemærket ved et tungt end ved et let Nemme, og det varede overhovedet en rum Tid, før hans Evner rigtig kom for Dagen. Henved ni Aar gammel blev han sat i Kost hos Præsten Laurids Feld i Tyregod ved Vejle for at lære Latin og andre Skolefag. Præsten var ugift, og det var et ensomt Hjem i en ægte jydsk Hedeegn; men Latinen lærte Grundtvig til Gavns, og sin Adspredelse søgte han ved Samtaler med de nærmest boende Bønder. Samtidig læste han et og andet af, hvad han kunde faa fat paa, og saa meget fulgte han dog med Tidens Bevægelser, at han under Striden mellem Rationalisterne og de Ortodoxe nok kunde ønske at hjælpe Biskop Balle „med at læse de Spyttegjøge og Spottefugle Texten". — 1798 stod han til Konfirmation, og umiddelbart efter kom han i Aarhus lærde Skole, hvorfra han Aar 1800 dimitteredes til Universitetet. Men disse to Skoleaar var efter hans eget Udsagn prægede af Driveri og Kjedsommelighed; han lærte at spille Kort og ryge Tobak som Modvægt mod den tvungne Kirkegang, og forøvrigt interesserede han sig ikke for, hvad der foregik ude i Verden.

N. F. S. Grundtvig.
Efter *C. A. Jensens* Maleri.

Det var en treven, ikke synderlig aandslivlig Student, der i Efteraaret 1800 kom til Kjøbenhavn og efter Forældrenes Ønske begyndte at læse til teologisk Embedsexamen, et Studium, som han paa den Tid ikke følte den ringeste Tilbøjelighed for. Og ligesaa ringe Tilskyndelse følte han til at sætte sin Fod i Kirken; han traadte — efter sine egne Ord — ind i

det nye Aarhundrede som en Hedning. Men den teologiske Embedsexamen tog han ikke desmindre, i Aaret 1803, med al Honnør. Om dette Afsnit af sin Ungdom skriver Grundtvig i sit fyndige Sprog: „Jeg var imidlertid fra ganske andre Kanter vaagnet lidt af Skoledøsen, deels ved den stærke Kanonade i Kongedybet, hvormed Helten fra Abukir skiød Folkelighedens Aarhundrede ind, og deels ved Nordens Oldkrøniker, som en Krigskammerat, Bornholmeren Skougaard, stak mig i Næsen, og endelig ved den forskrækkelige Støi, min halvtyske Fætter, Henrik Steffens, gjorde paa Elertsens Collegium, saa Regensen var nær faldet ned, og jeg fandt det vel heelt utroligt, men dog heelt mærkværdigt, hvad han med sit forvovne Frisprog kaldte unægteligt, at alt, hvad vi i Kiøbenhavn læste og skrev og løftede til Skyerne, var tysk og fransk Maculatur, at Frankrig med hele sin Revolution og med al sin Viisdom og Skiønhed var kun en Efterligning af det Romerske Helvede med Nero i Høisædet, og at naar man vilde vide, hvad Poesi var, da skulde man bare læse Shakespeare og Goethe, hvem jeg aldrig havde hørt nævne, og vilde man have Begreb om Philosophi, da skulde man høre Steffens og læse Schelling.“*)

Det betydningsfuldeste, som nu skete for Grundtvigs Vedkommende, var dette, at hans Interesse vaktes for Nordens Oldtid, og hans derhen hørende Studier tog ham saa stærkt fangen, at han hellere end gjærne var bleven i Kjøbenhavn for uhindret at kunne sysselsætte sig dermed. Hans Fattigdom nødsagede ham imidlertid til at modtage en Huslærerplads paa Herregaarden Egeløkke paa Langeland, og her foregik hans første, egentlige Gjennembrud. Om Opholdet paa Langeland fortæller Grundtvig: „Her fandt jeg naturligviis heller ingen Christendom, men hartad tomme Kirker med sovende Præster og med Kingos Psalmebog . . . Her var da god Leilighed til at præke frit om Dyd og Oplysning, og da jeg gierne lod mig høre og gierne blev hørt, saa prækede jeg rask mod Kingos Psalmebog, mod alskens Overtro og andre Laster; men for at bøde lidt paa Søvnigheden, Tysken og Raaheden, som jeg ikke deelte, fik jeg snart et Læseselskab oprettet, hvorved de læselige danske Bøger fra forrige Aarhundrede og saavel tyske som danske Nyheder fra dette Aarhundrede først fik Indpas paa Langeland. Herved kom da Oehlenschlägers poetiske Skrifter fra 1805 mig for Øine, og da jeg nys var bleven rørt paa det ømme Sted, hvorved alt kommer op, som ligger i os“, (en ulykkelig Forelskelse i den smukke og elskværdige Herregaardsfrue), „saa kom da ogsaa gamle Minder op hos mig, og jeg modtog med Begjærlighed alle de ny Forestillinger, som især i Vaulundur og Aladdin traadte mig i Møde. — — Nu blev jeg da for mine egne og for Verdens Øine nyfødt i Aanden, saa naar jeg prækede, f. Ex. over de to Spørgsmaal: Har vi Retfærdighed? Har vi Tro? og Svaret blev: Ingen af Delene, da fandt man paa Langeland, det var den gamle Orthodoxi, men dog med et nyt Snit, saa det lod sig høre, og man sov ikke . . .“

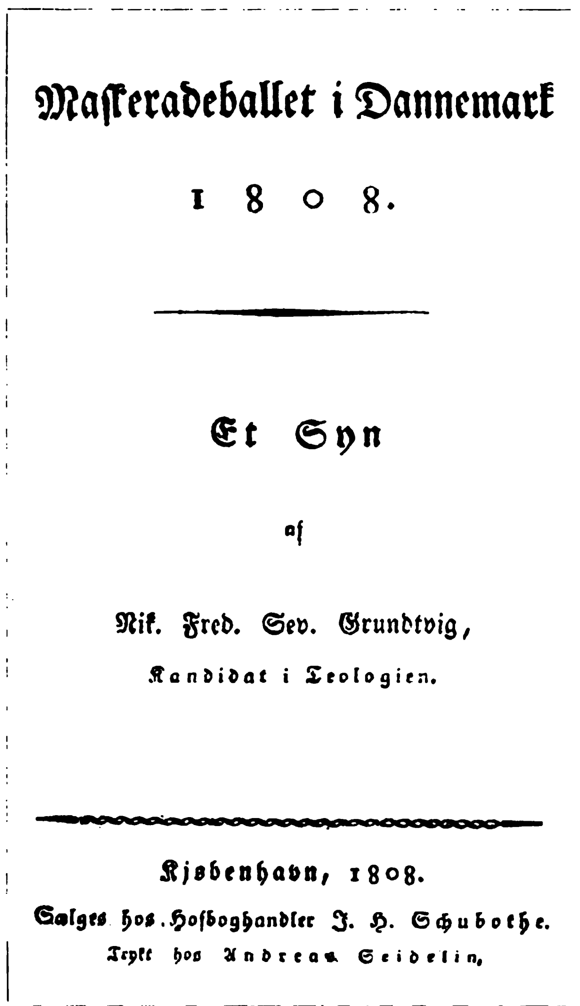
Det var Grundtvigs nye Livssyn, der brød igjennem, og det klaredes mere og mere for ham, hvad han grublede over: Christendommen som

*) N. F. S. Grundtvig: „Kirke-Speil“ (Side 364).

Historiens Midtpunkt. Fra Huslærertiden paa Egeløkke skriver sig ogsaa hans første mytologiske Afhandlinger: „*Lidt om Sangene i Edda*" (Rahbeks „Minerva", 1806) og „*Om Asalæren*" („Minerva", 1807), medens samtidig hans religiøse Betragtning fik voxende Inderlighed og Styrke:

„Aanden oplukked sit Øie,
saae sig paa Afgrundens Kant,
stirred saa fast og saa nøie
rundt om en Frelse og fandt,
fandt, hvor det faldt,
Gud overalt:

fandt ham i Digterens Sang,
fandt ham i Viismandens Ord,
fandt ham i Myther fra Nord,
fandt ham i Tidernes Gang;
synligst og vissest den dog
fandt ham i Bøgernes Bog."

Maskeradeballet i Dannemark

1808.

Et Syn

af

Nik. Fred. Sev. Grundtvig,

Kandidat i Teologien.

Kjøbenhavn, 1808.

Sælges hos Hofboghandler J. H. Schubothe.

Trykt hos Andreas Seidelin.

Facsimile af Titelbladet til N. F. S. Grundtvigs „Maskeradeballet i Dannemark."

Et stærkt Angreb rettede Grundtvig paa Tidens Irreligiøsitet i sin Afhandling „*Om Religion og Liturgi*", foranlediget af den lollandske Biskop P. O. Boisens Forslag om en ny Liturgi, der efter det danske Kancellis Anbefaling behandledes af en Kommission, hvori rigtignok Biskop Balle havde Forsædet, „men hvor Vantro og Ligegyldighed utvivlsomt havde de fleste Stemmer, saa der var virkelig Fare for, at Daabspagten og i det Hele Sacrament-Ordet vilde blive, om ikke heelt forkastet, saa dog forvansket." Grundtvig følte sig derfor drevet til at tale med og hævde „Daaben og Nadveren som Brændpunkterne i den hele Liturgi, hvorfra der maatte gaa Straaler ud til alle Sider." Ligesom han i den samme Afhandling paaviste Forbindelsen mellem det Historiske og det Christelige.

Endnu et Arbejde saâ Lyset under Grundtvigs treaarige Ophold paa Langeland. Det var hans første poetiske Værk: „*Maskeradeballet i Dannemark 1808. Et Syn*". Efter den Ulykke, som var overgaaet Landet og Hovedstaden ved Englændernes Bombardement og Tabet af Flaaden, syntes en vis Slaphed eller Ligegladhed at have grebet Befolkningen, og mange

Steder holdtes der Baller og anden Lystighed, der ganske vist maatte danne en skærende Kontrast til de nationale Ulykker. Den unge langelandske Huslærer, der befandt sig i en stærk aandelig Gjæring, udsendte da „Maskeradeballet" som et Varselsraab til sit Folk.

Det er en lille Bog paa 21 Sider, „Hver ægte Nordbo, hver Dannekvinde broderlig helliget". I Danmarks Sørgetid, i Vinteren 1808, samles Skarer af alle Stænder i overgiven Leg og Glæde. Enkelte træder frem med Billedet af den lidende Dana, og de tilraaber de jublende: Sønner af Nord! skammer eder dog ved at danse og gjøgle paa Bredden af Danmarks Grav. Men Skaren forbliver blind og døv for Synet og Stemmen, og de danser videre, saa Gulvet dundrer, til Tonerne af „Fryd dig ved Livet". Da flyde Lysenes Lue over i blaalige Flammer, og ind træder en bleg, skælvende Olding med et Spyd til Stav, fulgt af nogle trofaste, og fremmest blandt dem Landets Kongesøn. Paa Gubbens Bryst staar Danmarks Navn med halvt udslettet Skrift. Tvende af de trofaste lædske Oldingen med deres varme Hjærteblod, og han rejser sig kæmpehøj og taler:

„Saa stod jeg giennem Seklers Aar,
I Manddoms fulde Styrke.
Kraft var min Søn, Blufærdighed
Min fagre, rene Datter.

Naar Bølgen slog i Syd og Vest
Mod fjærne Landes Kyster,
Mit Navn den bar, og Fejghed skjalv
I stolte Marmorsale" — — —

Men Slægten er udartet og falden dybt, og han formaner den til at rejse sig „mod Himlen op fra Blødheds fule Leje":

„Husk, Du udsprang af Nordens Kæmpeæt
Til Daad og ej til Sydens kælne Vellyst!
O kaster dog den fæle Gjøglerham!
O dæmper dog de vilde Glædestoner!
Ombytter Prunk med festlig Sørgedragt
Og ganger hen i Herrens Hus at bede!
Med hellig Sang, det fromme Hjertes Bøn
Sig hæver da paa Andagts Luevinge,
Og Ungdomskraft nedstiger i min Barm,
Fra Ham, som holdt mig rejst i lange Tider. . ."

Dog kun et Øjeblik lytter Skaren grublende til Gubbens Ord. Saa vender den vilde Fryd fordoblet tilbage. Men da slaar Dødningeuret sit tolvte Slag. Den Gamle synker livløs og blødende ned med sine tro Sønner. Salen ryster som et Blad i Stormen, og Skræk udpuster Livsaanden af de dansende, saa de gispende fare til Hel. Nu blaaner Lysskinnet end mere, og ind træder tvende Skarer af Nordens gamle Helte: Hedningerne med sorte, de Christne med hvide Brynjer, smykkede med Kors. De Christne stirre i tavs Sorg paa den døde Gubbe, men Hedningerne vandre trende Gange rundt om Liget, og derefter istemmer hver sit Mindekvad. En efter en træde de frem: Regnar Lodbrok, hans Søn Ivar Benløs, Gunnild, Svend Tveskægs stolte og dejlige Søster, og Skjalden Ottar hin Sorte. Tilsidst tændes midt i Salen et Baal, der indvies med Korsets og Hammerens Tegn under Korets Kvad:

„Høje Odin! Hvide Christ!
Slettet ud er Eders Tvist,
Begge Sønner af Alfader.

Med vort Kors og med vort Sværd,
Vies Eder Baalet her,
Begge elskte I vor Fader."

Den Døde bæres paa Skjolde rundt om Baalet, medens Koret fortsætter sit Kvad. Liget lægges paa Baalet. Flammerne omsno hele Følget, og alt forsvinder.

Denne noget formløse, men ejendommelige og fantasifulde Digtning — skrevet halvt i bunden, halvt i ubunden Stil — der talte saa stærke og bevægede Ord, blev lidet ændset, og det er ikke uden Grund, at Digteren, som han senere skrev, fandt det sørgeligt, „at en saadan Tale ingen Opsigt gjorde; thi det beviste, at den, desværre! var altfor sand: at Aanden ingenlunde var vaagnet ved Tordenen, Hjertet ej ydmyget ved Tugtelsen, men

Herregaarden „Egeløkke" paa Grundtvigs Huslærertid.
Efter Maleri af *F. M. E. Fabritius de Tengnagel.*

at man i Sikkerhed begyndte det gamle Syndelevned uden at frygte for den Højestes Dom, uden at ændse de Røster, der forkyndte den."

I Foraaret 1808 vendte Grundtvig fra Langeland tilbage til Kjøbenhavn, hvor han blev Alumnus paa Walkendorfs Kollegium. Han ernærede sig nu som Historielærer og fortsatte ivrigt sine oldnordiske Studier. Paa samme Tid stiftede han Bekjendtskab med F. C. Sibbern og S. B. Hersleb, den norske Teolog, der var hans Kontubernal paa Kollegiet, med A. S. Ørsted og de norske Professorer Treschow og Sverdrup, og droges af dem ind i det stærke aandelige Liv, som begyndte at røre sig i den yngre Slægt.

1808 udkom „*Nordens Mytologi*" eller Udsigt over Eddalæren for dannede Mænd, der ei selv ere Mytologer" — som alt, hvad Grundtvig allerede havde skrevet, et udpræget originalt og fængslende Arbejde, saaledes som det kun kunde formes af den, der paa én Gang var Gransker og

Digter. Mytologisk Forskning i stræng videnskabelig Forstand var ikke det væsentligste, men til Gjengjæld hvilede denne samlede Fremstilling af Oldtidsmyterne paa en genial, historisk-filosofisk Fortolkning, en Symbolisering af den hele Sagnkreds' Myter, og tillige paa en digterisk Inspiration, der bidrog til den rent umiddelbare Forstaaelse.

Samme Aar udsendte Grundtvig en „Indbydelse til gamle Nordens Venner", hvori han meddelte, at det var hans Agt „i en fortløbende Række at fremstille de betydningsfuldeste Optrin af Nordens Helteliv fra den Time, da Asamanden Odin inddrog i Nord, indtil den Stund, da Palnatoke stræbte forgæves i Jomsborg at fængsle den flygtende Kraft og rejse et unedbrydeligt Tempel for de styrtende Aser." — Og det hedder videre: „Tidlig vendte mit for Nutiden gruende Øje sig længselsfuldt, anende mod hine herlige Mindesmærker fra Islands Arnesteder, og fra den første Time, det begyndte at oplades for Aanden i de dunkle Kvad og vanheldede Sagn, var det mit eneste Ønske at kunne dele Synet med mine Landsmænd. — — Naar jeg derimod troede at se Nutiden hærde sig imod ethvert Indtryk, det næste Øjebliks Vindpust ej kunde bortvejre, og hurtig vende sig bort fra hvert Syn, der ej var dens eget Billede, var jeg nær ved at fortvivle; men hint Ønske blev Trang: vilde jeg friste mere end Plantens Liv, da maatte jeg træde i Kamp mod alle Hindringer, lukke Øjet for alle Hensyn. Jeg gjorde det, og nys aabnede jeg min Bane ved at fremstille det vældige Asalivs Omrids. Ej var mit Maal at hidlokke Mængdens Øjne eller kildre dens Øren ved kjælne Toner, men at vække den indre Sands, hvor den fandtes, og henpege paa gamle Nordens Storhed."

I 1809 udkom *„Optrin af Kæmpelivets Undergang i Nord"*, betegnet som anden Del af „Optrin af Nordens Kæmpeliv" og tilegnet „Nordens største Skjald, ham, som kvad om Hakon og Vaulundur". Baade Anerkjendelsen af Oehlenschlägers Geni og Modsætningen mellem sit eget og Vaulundur-Digterens poetiske og historiske Syn giver Grundtvig et træffende Udtryk i det smukke Tilegnelsesdigt, hvori det hedder:

„Som Trygvason Du est i Norden baaren,
Men vendte aarle Dig, som han, mod Syd,
Og hvor Du gik, der smiled liflig Vaaren,
Og hvert dit Kvad var ligt en Guddoms Lyd;
Som Olaf Du igien mod Nord Dig vendte
Og skued Kraften med din dybe Sands;
Du vakte den, men klædt i Sydens Glands,
Og stundom ei sig selv i sig den kiendte.

Thi griber jeg, o Skjald! de stærke Strænge,
Og Mange ræddes for den hule Lyd;
Men Lyde, som fra Nordens Gravhøi trænge,
Ei smelte kan, som Tonerne fra Syd.
Og vovede jeg Strængen at nedstemme,
Og dæmpede jeg Røstens hule Klang,
Betydningsløs da blev mit Liv, min Sang,
Thi ikkun dybt i Norden jeg har hjemme."

„Optrinenes" Indhold koncentreres om Gorm den Gamle, Palnatoke og Vagn Aagesøn, og i løst sammenkjædede, dramatiske Scener eller „Samtaler" fremstille de det vældige Sammenstød mellem Christendom og Hedenskab, „Omstyrtelsen af Asers Templer i Danmark og Christendommens sejrende Indtog med det vajende, blodige Korsbanner". Formen i dette poetiske Værk er ikke fejlfri, og adskilligt deri er dunkelt og tungt, men Billedernes Storladenhed, det kraftige, malmfulde Sprog og den hele, stærkt bevægede Stemning er af stor Virkning.

I Modstrid med sin oprindelige Plan havde Grundtvig udsendt „Optrin af Kæmpelivets Undergang“ forud for sin Behandling af „Asamanden Odins Komme til Norden“; men to Aar efter, 1811, udkom Digtningens første Del: „*Optrin af Norners og Asers Kamp*“, der — ligeledes i fri dramatisk Form — behandler Sagnkredsen om Volsunger og Gjukunger. Det mærkedes nu, at i den mellemliggende Tid var Digterens religiøse Livssyn undergaaet en Forvandling, langt stærkere end nogensinde før. Asers og Norners Kamp skildres fra et christeligt Synspunkt; i den oldnordiske Sagnkreds blandes bibelhistoriske og kirkehistoriske Elementer, der bryde forstyrrende ind i Helhedsindtrykket, og i poetisk Henseende bliver Digtningen af ringere Værd end de forudgaaende historiske Optrin. Grundtvig har ikke selv savnet Blik derfor, og han siger, at han ingenlunde vil forsvare, end mindre undskylde „de christelige Slutninger“ som noget, Stoffet fordrede; men „de ere tilsatte og staa der i Guds Navn, fordi jeg ikke kan udholde noget Arbejde, hvor jeg skulde glemme min Frelsers Pris og hans Ophøjelse“.

Tiden mellem Udgivelsen af „Optrin af Kæmpelivets Undergang“ og „Norners og Asers Kamp“ var bleven en af de stærkest bevægede og følgerigeste Episoder i Grundtvigs Liv, den, som man med skjellig Grund har betegnet som hans religiøse Krise.

„Nordens Mytologi“ og „Optrin af Kæmpelivet“, foruden hvad han ellers havde skrevet af Digte og større Afhandlinger, havde efter Tilbagekomsten fra Langeland skaffet Grundtvig et anset Navn i Literaturen og henledet Opmærksomheden paa ham, og for ham selv stod det, som om det var Oldtidsvidenskaben, der vinkede ham som hans rette Virkefelt, medens hans Ønske gik ud paa at opnaa en Lærestol ved Universitetet; det hedder i et af hans Digte fra den Tid:

„Axelstad, maatte jeg da
leve i Dig til min Død,
knyttet til Oldtidens Liv,
fremmed for Nutidens Død.“

Præstelig Gjerning havde han i denne Tid slet ikke tænkt paa at øve; men saa fik han at vide, at hans Fader, der nu var 76 Aar og trængte haardt til en Medhjælper, ikke kunde finde nogen, der var efter hans Sind; thi de, der tilbød sig, var allesammen Rationalister. Og da skammede han sig ved, „at hans gamle Fader, det Aar han blev Jubellærer, skulde nødes til at nedlægge sit Embede, fordi hans yngste Søn, som dog havde Attestats og Præstealder, ikke vilde opgive sine glimrende Udsigter i Hovedstaden ved at blive personel Kapellan i sin Fødeby.“ Nu var han ikke længe om at tage sin Beslutning, og han holdt sin Dimisprædiken i Regenskirken den 17de Marts 1810 for derefter at kunne modtage Præstevielse. Den af Fakultetet beskikkede Censor, Professor P. E. Müller, gav ham Udmærkelse for Prædikenen, og den udkom en Maaneds Tid efter under Titlen: „Hvi er Herrens Ord forsvundet af hans Hus?“ tilegnet hans Fader som en af de Præster, „der ikke havde fornægtet deres Frelser“.

Til Forfatterens egen store Overraskelse viste det sig, at den udgivne Dimisprædiken vakte en uhyre Opsigt. Han havde taget varmt og ind-

trængende til Orde for den gamle, ortodoxe Christendom og rettet et stærkt Angreb paa Tidens Rationalisme. Det hedder bl. a. i den navnkundige Dimisprædiken: „Som en Lyd uden Værd og Betydning høre de Yngre iblandt os Jesu Navn almindelig at nævnes, ja, stort maa vi kalde det, naar de kun høre det saa; naar det ej kommer til dem svøbt i Bespottelse og Haan. Og nu vore Kirker — jeg siger vore, thi Christi ere de ej længer, hvad høres vel der? Hel ofte forfængelig Snak om Smaating paa Jord, og kommer det højt, da brammende Ord og kløgtige Taler, men idel Lærdomme, som kun ere Menneskens Bud. Herrens Ord er forsvundet af hans Hus; thi naar det og lyder, er det ikke det, som høres, ikke det, som udlægges og indskærpes, det maa lade sig forvende og bruge til hos den Enfoldige at bestyrke Menneskers Mening . . . De hellige Mænd troede selv den Lære, de kaldtes til at forkynde. Er det og saa med Mængden af Ordets Tjenere i vore Dage? Ak nej, og derfor var det især, at Herrens Ord forsvandt af hans Hus; derfor er det, at Tro paa Jesus daglig mer og mer udslukkes selv hos den Enfoldige; at Christendommen snart ej længer vil finde noget Hjem, selv i hine snævre Hytter, til hvilke den flygtede, da den udjoges af de Stores Paladser. Fordi Ordets Tjenere trods Apostelen mene, at de kunne lægge en anden og bedre Grundvold end den, at Jesus er Christus, derfor er det ej længer ham, som forkyndes . . .“

Dette var nok til at vække en sand Storm hos de rationalistiske Præster, der indgav en Klage til Kancelliet, hvori de kaldte Dimisprædikenen for et „Skandskrift mod den hele Stand af Religionslærere“, og beskyldte Forfatteren for at have været „forvoven og skamløs nok til med rene Ord at sige om os Religionslærere til Hobe, at vi ere samvittighedsløse, fejge, af Hovmod forblindede Sandhedens og Religionens Forrædere, nedrige Hyklere og forsætlige Folkebedragere.“

Grundtvig maatte møde for Konsistorium og modtage en Irettesættelse — betegnende nok — ikke for selve Prædikenen, der jo var holdt i den tomme Regenskirke, alene for Fakultetets Censor og enkelte andre, men fordi han havde ladet den udkomme i Trykken. Den unge, nidkjære Prædikant følte sig, „som han skulde synke i Jorden“ ved dette Udfald. Dog vel at mærke, ikke over Sagen i og for sig; thi den forekom ham kun latterlig, og han vidste, at han havde Medhold hos de bedste og betydeligste af sine samtidige. A. S. Ørsted havde sagt, at naar Præsterne vilde stævne ham for det, vilde det være ligesaa klogt, som om hele Slægten vilde stævne Fichte for hans „Grundtræk af Naturen“, og om det saa var Præsidenten i det danske Kancelli, Kaas, saa havde han forsikret, at baade Kongen og han vidste, at Grundtvig havde Ret, saa det skulde ikke i mindste Maade skade ham, „men man maatte gjøre lidt for Gejstligheden, og han, Kaas, havde selv ofte formanet den til at prædike lidt mere bibelsk...“ Irettesættelsen var tilmed givet i den muligst lempelige Form.

Hvad der saa dybt oprørte den unge Stridsmand var en helt anden Side af Sagen. Mange Aar efter skriver han derom: „ . . . Nu, nu da det skulde stemples til borgerlig Brøde blot literært at beklage den gamle Christendoms Forfald, ja, nu maatte Blodet vel en Gang koge selv i det koldeste Kar hos en fribaaren poetisk Natur, der en liden Stund var drevet

Udby Kirke.

med Strømmen fra hans Barndoms Tro og Kæmpedrømme, men var, da Alvorstimen slog, vendt tilbage, havde i Historien skuet den gamle Christendoms Triumf gjennem Tiderne, havde i hine Danmarks tunge Dage dybt følt, hvad ham fattedes, men nu hartad glemt det over nordiske Kæmpedrømme — hvad Under, at han pludselig vaagnede i Gru, i Forfærdelse, i glødende Harme, da det end ikke maatte være ham tilladt, naar han i Drømme besøgte den faldefærdige Kirke med sine Fædres Grave, at ofre den og deres Ihukommelse og de Graahærdede, som forgjæves søgte deres Tro og deres Trøst hos de unge Præster, at ofre det Alt en Taare, som jeg end mindes grant randt uvilkaarlig og faldt paa Papiret, da i min Drømmeprædiken Øjet faldt paa disse . . ."

Under denne stærkt bevægede Stemning indtraadte det store religiøse Gjennembrud, som for bestandig kaldte Grundtvig til at være Kirkens mægtige Stridsmand. Han fortæller selv i „Kirke-Speil" om, hvorledes Vækkelsen fandt Sted hos „den unge Digter og Oldgrandsker paa Walkendorfs Collegium i Efteraaret 1810": „Jeg husker godt endnu, hvordan det begyndte; thi jeg sad en Aften alene og læste i Kotzebues Historie af Preussen, som var den nyeste over dette Land, og som jeg, skiøndt jeg dybt foragtede Navnet, meente som Lærer i Historien af Pligt at maatte benytte, men jeg var ikke kommet længere end til det trettende Aarhundrede, da de tyske Riddere indtog og med Sværdet christnede Preussen; thi her havde Kotzebue plantet en af sine Giftblomster under hvad han kaldte „det visne Kors", og derved løb det mig koldt ned ad Ryggen, saa at jeg ikke blot smed Bogen fra mig, men sprang op som grebet af en mægtig Aand, der kaldte mig til Reformator. Derpaa fulgte et Par Maaneder af stolt, men stille Sværmeri, hvori jeg første Gang siden min Barndom for Alvor læste Bibelen, især Propheterne, Luthers og Kingos Psalmer, bad og grublede over, hvordan en Reformation især med Pen og Blæk i vore Dage lod sig udføre. „Nytaars-Nat" er i Læseverdenen det eneste Spor af dette Sværmer-Liv; thi det endtes pludselig, da jeg med eet blev sønderknust ved de Spørgsmaal: Er du selv en Christen? og har du dine Synders Forladelse? — Samvittigheds Spørgsmaal, der faldt mig som Stene, ja, som Klipper paa Hjertet. Da lukkede jeg alle Bøgerne, lod alle stolte Planer fare og skyndte mig hjem til min gamle Fader . . ."

Fra hin Gjæringstid, der blev af saa gjennemgribende Betydning for Grundtvigs hele senere Liv, stammer det prægtige Digt: „Til min Fader paa hans Jubelfest den 5te December 1810", som indleder Digtcyklen: *„Nytaarsnat eller Blik paa Christendom og Historie":*

— — —

„Gamle Fader! du har tient saa tro
i halvtredsindstyve Aar til Ende,
vel din Sjæl maa længes efter Ro
for mod Himlen ene sig at vende;
men før end du vender dig fra Jord,
medens du kan tale Herrens Ord
og fra Altret i hans Navn velsigne,
lys Velsignelsen da over mig,
at min Tro de Helliges maa ligne,
løfte mig til Christ i Himmerig!

Himlens Herre det alene veed,
hvad sig i min Siæl saa stærkt bevæger:
det dog veed du, Fader, Herrens Fred
er det Eneste paa Jord, som kvæger;
lys den over mig i Jesu Navn!
Rolig da mod Himlens sikkre Havn
skal jeg stævne over Livets Bølger;
lad dem løfte sig med Skum og Brag!
Tryg jeg er, naar mig min Jesus følger,
Lys og Kraft han er endnu i Dag.

Laurbærkrandsen har jeg beilet til,
men ei meer jeg tragter den at vinde,
hvad er vel et broget Farvespil,
hvad en Krands, som Mennesker kan binde,
hvad er Kløgt, og hvad er Alt paa Jord
mod det rene, klare Guddomsord!
Derfor skal min Sang nu ene tone
til hans Priis, som steg fra Himlen ned,
som os vilde med vor Gud forsone,
skiænke os en salig Evighed."

Grundtvig under Salmesangen i Vartov Kirke.
Efter *Chr. Dalsgaards* Maleri.

Fortalen og Digtene i „Nytaarsnat" kalder Grundtvig „Fortalen til sit egentlige Liv". Efter en Krise, hvis Heftighed stundom lignede en Tilstand af „svar Sindssygdom", havde han „ved Guds Naade bøjet sin Forstands Hovmod", og han saâ nu klart den Vej, han vilde gaa. Med kraftige og bevægede Ord udtaler han det i Bogens Fortale, som naar det hedder: „Paa Randen af det bundløse Svælg, mod hvilket Tidsalderen blind fremhaster, der vil jeg stande; jeg vil udspænde for den sit eget Billede, og ved Siden vil jeg stille to luende Blus: Herrens Ord og de forbigangne

Tiders Vidnesbyrd. Kalde og varsle i Herrens Navn, det vil jeg, saa længe han forlener mig Kraft og tillader mig at opløfte Røsten, thi hans er Magten og Æren i al Evighed".

Nu var han rede til at blive Christi Tjener i sin alvorlige Opfattelse af Navnet, og en Foraarsdag 1811 gav han sig, ledsaget af Vennen Sibbern, paa Vej til Faderens Præstegaard i Udby.

II.

Kapellan i Udby Præstegaard. — „*Verdenskrønike*" (1812). — Polemik. — Tilbagekomst til Kjøbenhavn. — „*Roskilde-Riim*" og „*Kvædlinger*". — „*Dane-Virke*". — „*Udsigt over Verdenskrøniken*" (1817). — Oversættelserne af Saxo og Snorre. — Kapellan ved Frelserens Kirke. — 1825: Grundtvig og H. N. Clausen. — Fejdeskriftet „*Kirkens Gjenmæle*".

Da Grundtvig kom til Udby, havde hans Fader allerede nedlagt sit Embede, og det var forbunden med endel Vanskelighed at faa Afskedsbegjæringen kaldt tilbage og Tilladelse for den unge Grundtvig til at blive sin Faders Medhjælper. Biskop Münter — der 1808 havde afløst Balle som Sjællands Biskop — nærede tilmed stor Betænkelighed ved at ansætte en Mand med „saa uklare Anskuelser om Christendommens Natur og Væsen". Om den nylig udgivne Digtcyklus „Nytaarsnat" udtalte han den Dom, at den indeholdt „helt besynderlige Ytringer og fører overalt den nyere Skoles mystiske Sprog, som ikke stemmer med den sunde bibelske og fornuftmæssige Christendom, og hvis Udbredelse eller Herredømme ei vilde være til Baade for Kirken". Ikke desmindre maatte Biskoppen dog indrømme, at „Kandidat Grundtvig besidder et udmærket Talent og gode Kundskaber", og at „Befordring til et Embede, hvorved han kunde rives ud af den Fantasiverden, i hvilken han lever, og tvinges til at sysselsætte sig med Gjenstande af den virkelige, turde være det eneste Middel til at helbrede ham for hans Hang til Sværmeri".

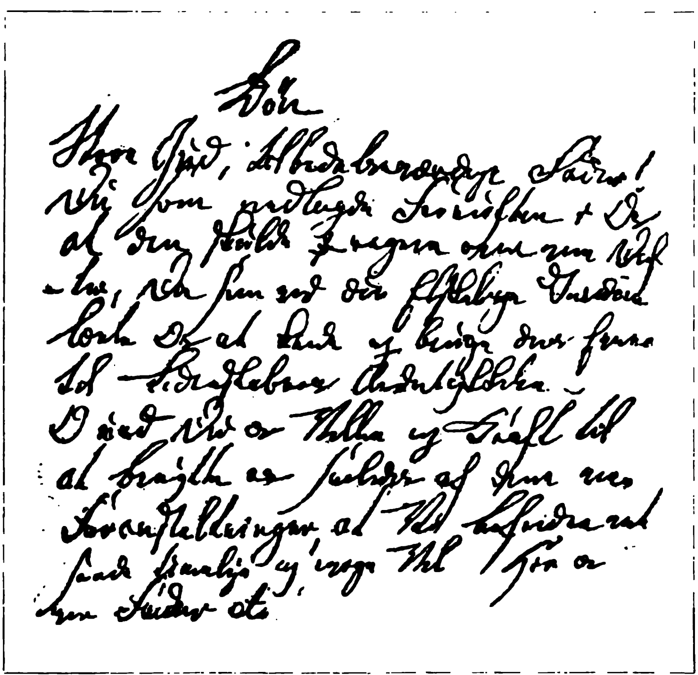
Hertil sluttede Kancelliet sig, og da den afgaaede Biskop N. E. Balle varmt havde understøttet sine Paarørendes Sag, blev den gamle Præst atter indsat i sit Embede, og Sønnen modtog den 29de Maj 1811 præstelig Indvielse og tiltraadte derefter som Kapellan i Udby og Ørslev.

En Sekterer og Sværmer ansaa man N. F. S. Grundtvig for at være, og naar man havde betroet ham Kapellanembedet i Udby, var det altsaa nærmest — som det ogsaa hed i Kancelliets Indstilling — fordi man mente, at det var „det sikreste Middel til at helbrede denne unge Mand og muligen gjøre de ypperlige Talenter, han besidder, frugtbringende for Staten". Grundtvig tog sig strax med Iver og Nidkjærhed af sin præstelige Gjerning, kaldte ved sin ildfulde Forkyndelse Folk baade nær og langvejsfra til Kirken, forbedrede Sognets Skoleundervisning og hjalp de fattige saa gavmildt, at han endogsaa bortgav det Sædekorn, der var henlagt til Præstegaardens eget Behov. Hans Ophold i Udby — hvor han blev forlovet med Præstedatteren Margrethe Blicher, som otte Aar efter blev hans Hustru — kom

forøvrigt ikke til at vare ret længe; thi Faderen døde den 5te Januar 1813, og da han ikke kunde opnaa at blive hans Eftermand, vendte han mod Slutningen af det nævnte Aar tilbage til Kjøbenhavn.

Men „hans overspændte, vildledte Indbildningskraft“ var ikke, saaledes som Biskoppen og Kancelliet havde ventet, blevet „nedstemt og ordnet“. Hans Frisprog var stadig lige utvungent, og desuden havde han under Opholdet i Udby udgivet nogle Skrifter, der yderligere maatte bekræfte hans Ry som det urolige Hoved.

Af de poetiske Værker fra dette Tidspunkt er allerede nævnet „Optrin af Asers og Norners Kamp“. I dette Arbejde, som i al anden Poesi,

Facsimile af Indgangsbønnen til Grundtvigs tidligste Prædiken.

Grundtvig skrev, medens han var i Udby, er den religiøse Grundtone stærkt fremtrædende. Saaledes ogsaa i Nytaarsgaven „*Saga*“ (1812), hvis Indledningsdigt begynder:

„Kære Datter, gak i Verden ud!
Far saa vidt, du maa, paa Land og Bølge,
Tal kun frit af Hjertet om din Gud,
Overalt hans Aand dig da skal følge . . .“

Den lille Bog indeholder, foruden en fri Bearbejdelse af Gunlaug Ormetunges Saga, nogle overordentlig skjønne lyriske Digte, der maa regnes til Grundtvigs allerbedste, deriblandt „Egeløkke Strandbred“, „Vordingborg“, „Udby Have“, „Til Sibbern“ o. fl. a. „Strandbakken ved Egeløkke“ har de malende Begyndelsesstrofer:

„Herlig, mangfoldige Syn
Ud over speilklare Flade!
Thurø og Taasing og Fyn
Skuer jeg her fra mit Stade;
Bag mig den venlige Gaard
Med sine Mure saa hvide
Krandset af Skovene staar
Lun under Bakkernes Side
Lys mod det bølgende Hav.
Mellem de Lande saa skiønne
Flyder det rolige Vand,
Deilig sig Øerne grønne,
Løfted i blaalige Strand . . ."

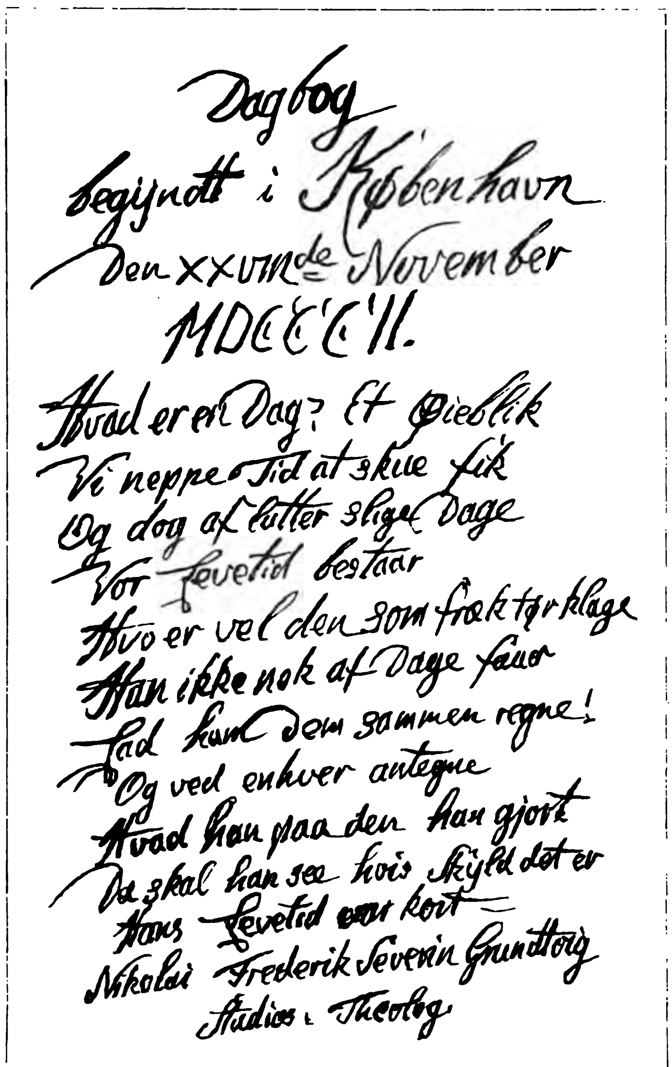
Næst efter Optrinene af Kæmpelivets Undergang er Verdenskrøniken af 1812 — eller som den fuldstændige Titel lyder: *„Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhæng"* — Hovedværket fra denne Tid, ikke mindst ved Skriftets ejendommelige, delvis polemiske Karakter og al den Uro, det gav Anledning til. Bogen var oprindelig paabegyndt paa Walkendorfs Kollegium og bestemt til at give en kort Oversigt over Verdenshistorien til Skolebrug; men Grundtvig indrømmer selv i „Kirke-Speil", at den kom til at se „løierlig ud": „ . . . da jeg nu kom til Reformationen, syntes mig, jeg som christelig Skriftklog nødvendig maatte gribe Leiligheden til at afmale især det ugudelige attende Aarhundrede, baade ude og hjemme, med de sorteste Farver. Da jeg nu tillige fra mit strængt luthersk-bibelske Stade med Navns Nævnelse uden Skaansel gav vore dalevende Digtere, Theologer og andre navnkundige Mænd deres Skudsmaal paa graat Papir, saa var det intet Under, at Krøniken i vor ellers nu stillestaaende, søvnige Læseverden af alle saakaldte „fornuftige Folk" agtedes hverken for meer eller mindre end et hadefuldt Nidskrift, hvis flydende og ikke uvittige Stil kun gjorde det mere giftigt og grueligt. Krøniken kom ud just til Jul (1812), Oplaget slugtes paa faa Dage, og mine kiøbenhavnske Venner meldte mig snart, at jeg sikkert havde faaet et Dusin Injurie-Processer paa Halsen, dersom ikke Staten strax efter Nytaar havde spillet klar Bankerot og derved givet Kiøbenhavnerne andet at tænke og at blæse paa. Nu kom der kun en mat og langtrukken Pennefeide ud af det Hele . . ." *)

Saa helt mat var denne Pennefejde dog ikke. Paa Titelbladet af Verdenskrøniken staar som Motto: „Riget og Magten og Æren er Guds i Evighed", og det er Biblens Ord og Biblens Dom, som anvendes helt igjennem paa den nye Tids Tilsyneladelser, paa Tidens Livsanskuelser, paa Digtning og paa Naturfilosofi. „En aandelig Phoenix" — hedder det — „maa opleve af sin egen Aske, dersom Folket skal genfødes til ædelt Sindelag og mandig Idræt, og Kristendom er Underfuglens Navn. Kun naar den sjunger vist og liflig om den Herlighed, som skal aabenbares i de evige Tider, lære de, som oplade Øret, at offre det Timelige paa Guds og Dydens og Fædrelandets forenede Høialter, og uden Knur at taale Tidens Pinagtighed. Kun naar Mænd lyde paa dens Sang fra det Høie, helliges deres Idræt paa Mark og Val, paa fjerne Bølger og i Hjemmets Hytte, thi da ere deres Gerninger gjorte i Gud . . ." Ud fra dette Synspunkt fældes der strænge Domme, og blandt de navnkundige Mænd, der faa deres Skudsmaal „paa graat Papir", er baade Theologen Chr. Bastholm, Digterne Baggesen og Oehlenschläger og Repræsentanter for den nye Naturfilosofi.

Mod Grundtvigs „Verdenskrønike" rykkede først Prof. theol. Jens

*) N. F. S. Grundtvig: „Kirke-Speil" (Side 372—73).

Müller i Felten med en udførlig Anmeldelse i „Dansk Literaturtidende“ (1813), hvori det hedder — forøvrigt med ikke ringe Overdrivelse: „Skjøndt Bogen hverken efter Forfatterens Plan, ei heller efter dens Hovedindhold er nogen Pasqvil, har den dog i enkelte Afdelinger og især dem, som vedkomme Danmark, alle de Egenskaber, som gjøre Skandskrifter til Læsepøbelens kjæreste Underholdning: Miskjendelse og Nedsættelse af almenerkjendte Fortjenester og Fordreielser af de for de Anklagede talende Kjendsgjerninger. Hvor gotter det ikke de smaa Sjæle, naar de see store Aander for et Øieblik givne deres Nid og Spot til Pris . . .“ Ogsaa C. Molbech skrev en skarp Recension, og Grundtvig svarede ikke mindre skarpt med „Krønikens Gjenmæle“. Samtidig kaldte Angrebene paa Naturfilosofien Brødrene Ørsted frem paa Kamppladsen. A. S. Ørsted skrev til sin Broder Hans Christian, der i Begyndelsen af 1813 opholdt sig i Paris: „. . . Dette Menneskes (d. e. Grundtvigs) Ufornuft og Smagløshed har ingen Grændser. Den menneskelige Fornufts største og ædleste Produkter tillader han sig at behandle med Haan, uden at kjende det mindste dertil. Alt, hvad der ikke er ægte lutherisk (han taaler ikke Afvigelse hverken til Høire eller Venstre), er ham en Vederstyggelighed . . .“

Dagbog
begyndt i Kiøbenhavn
Den XXVIIIde November
MDCCCII.
Hvad er en Dag? Et Øieblik
Vi neppe Tid at skue fik
Og dog af flere slige Dage
Vor Levetid bestaar
Hvo er vel den som fra at klage
Han ikke nok af Dage faaer
Lad ham dem sammen regne!
Og ved enhver antegne
Hvad han paa den han gjort
Da skal han see hvis Skyld det er
Hans Levetid er kort
Nikolai Frederik Severin Grundtvig
Studios. Theolog.

Facsimile af Grundtvigs Dagboger.

Grundtvig havde imidlertid udgivet et lille Skrift: „En mærkelig Spaadom ogsaa om Danmark“ (1814), som han havde fundet blandt

sin afdøde Faders Papirer, og som indeholdt en Art Forklaring om „den store Antikrist eller sidste Forfølgere", hvem Gr. udlagde som Napoleon og „Frankrigs Aand i det Hele", og af denne „mærkelige Spaadom" tog H. C. Ørsted efter sin Hjemkomst fra Paris Anledning til at træde i Skranken mod Grundtvig med et hvast Angreb, der fremkom anonymt i „Dansk Literaturtidende" (1814, Nr. 12 og 13). Grundtvigs hele literære Produktion, og fornemmelig „Verdenskrøniken", gøres her til Gjenstand for en skaanselsløs Kritik, og det hedder bl. a.: „Den Alvor, den høiere Stræben, den Længsel efter Gud, dem Verdensbegivenhedernes Gang saavel som Videnskabernes have fremkaldt, og som kun behøve kjærlig at ledes for at føre Menneskene til høiere Lys og Harmoni, disse misbruger hans vilde, indsigtsløse Begeistring til at anrette nye Forvirringer. Han paastaaer at tale Christendommens Sag og at forklare den i samme Aand som Luther, dens herlige Talsmand, men seer man nærmere til, saa er det kun Lutherdommen, saaledes som den en Tid lang saae ud i nogle indskrænkede Hoveder, han prædiker. Ved at give denne Forestillingsmaade for den ægte Christendom sætter han den saaledes i Strid med Fornuft, Oplysning og Videnskab, at han nødvendigvis mere maa skade end gavne den gode Sag . . ." Og i Slutningen af Artiklen raader Ørsted til, at man skal vogte sig for „falske Propheter, der komme i Faareklæder, men indvortes ere glubende Ulve".

Grundtvig udsendte et nyt Stridsskrift: „Hvem er den falske Prophet?" hvori han udtaler sin Glæde over at træffe en Modstander, der forkynder ham aaben Fejde paa Liv og Død. Og han hilser ham med disse flammende Ord: „See, her er jeg, her staaer jeg, Bibelen er i min høire Haand, og Guds Ord er paa min Tunge, og Troen er i mit Hjerte, og Salighedens Haab er paa mit Hoved; see, det er min Rustning, hvorpaa jeg forlader mig; det er mit Sværd, mit Skjold og min Hjelm . . ." Ørsted tog til Gjenmæle med et Modskrift, der bærer Titlen: „Imod den store Anklager" — idet han samtidig navngav sig som Forfatter til Artiklen i „Literaturtidenden" — og Grundtvig svarede atter med Skriftet „Imod den lille Anklager, det er Prof. H. C. Ørsted, med Beviis for, at Schellings Philosophi er ukristelig, ugudelig og løgnagtig", et Skrift, som til Overflod har Mottoet: „Stoppes skal deres Munde, som tale Løgn".

Under al denne Uro havde Grundtvig ikke opgivet Haabet om at komme til at gjenoptage sin præstelige Virksomhed, men efter Tilbagekomsten til Kjøbenhavn og den heftige Polemik, som „Verdenskrøniken" havde kaldt til Live, var der endnu mindre Udsigt til at komme i Embede, end den Gang han søgte at blive Hjælpepræst i Udby. I de følgende Aar udfoldede Gr. nu en overordentlig frodig literær Produktion. 1814 udkom *„Roskilde-Riim"*, der oprindelig var forfattet 1812, men senere ændret og betydelig udvidet. Det er en historisk Rimkrønike, hvis Forklaring gives i den efterfølgende Roskilde-Saga, og blandt Digtene findes den klangfulde Romance: „Vilhelmus Bisp og Konning Svend":

„At nær ved Kirke stander Slot,
Det sagtens kan sig føie,
Men Haand i Haand man Bisp og Drot
Kun sjelden seer for Øie;

Dog Danmark saae som Ven hos Ven
Vilhelmus Bisp og Konning Svend.
De Venner ene lignes kan
Ved David og hans Jonatan."

— — —

1815 udkom „*Kvædlinger eller Smaakvad*“, en omfangsrig Samling, der for Størstedelen bringer tidligere trykte Arbejder, hvormed Gr. giver en Oversigt over sin hidtidige poetiske Produktion og ledsager de forskjellige Digte med kritiske og oplysende Anmærkninger, særlig i det Øjemed at tage Afstand fra sit tidligere „Afguderi“. Samlingen indeholder bl. a. Digtene „Villemoes“, „Gunderslev Skov“, „Nornerne“, „Knud Lavard“, „Til Oehlenschläger“, 1809, „Golgatha“, „Til min Sangfugl“ o. m. fl. — I Slutningen af samme Aar udkom Nytaarsgaven „*Heimdal*“ med Digtene „Fædrene-Aaret“, „Norne-Gjæsts Saga“, „Høstgildet“ og fremfor alle: „Af Jyllands Riimkrønike“, med de kjendte Begyndelsesstrofer:

„Der er et Land saa kosteligt
Alt under Nørre-Lide,
Kun eet jeg veed er Landet sligt
Paa Verdens Vesterside,

Det sært i Nord er tunget ud,
Og til en Tunge fiin af Gud
Det er vist og beskaaret.“
— — —

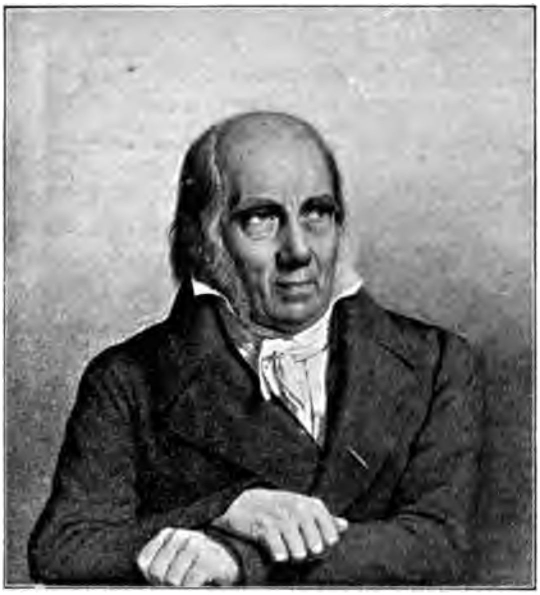
Fra 1816—19 udgav Grundtvig Tidsskriftet „*Dane-Virke*“, der var bestemt til at indeholde Stykker vedrørende dansk Historie, Sprog og Poesi og i det hele forfægte en kraftig, folkelig Danskhed paa Christendommens og Historiens Grund — altsaa det samme Standpunkt, Gr. havde gjort sig til Talsmand for ogsaa i Verdenskrøniken af 1812. Denne fulgtes 1817 af en ny, stor Udgave: „*Udsigt over Verdenskrøniken*“, i hvilken han fortrinsvis behandlede det Lutherske Tidsrum og hævdede, „at der er intet Raad for os i Tiden og mindre i Evigheden uden at vende tilbage til Fædres ærlige, enfoldige Tro, som ene kan give, hvad vi behøve i Kraft og Kjærlighed“.

Samtidig fordybede Gr. sig paany i Studiet af Nordens Oldtid, og Frugten deraf blev hans Oversættelse eller rettere fuldkommen fri Gjengivelse af Saxos Danmarks Historie og Snorres islandske Kongekrønike, der udkom i sex Kvartbind, fra 1818—22. Med dette Arbejde havde Grundtvig sat sig til Opgave at gjenfortælle de gamle Krøniker, saaledes som de let vilde kunne forstaas og tilegnes af Menigmand, og derfor skulde de gjengives i „Borgestuens“ Maal. Den folkelige Tone, som Gr. her anslog, er da ogsaa bleven vidt forskjellig fra Originalerne, men den er gjennemført med en Kraft og Originalitet, der giver disse Oversættelser en ligesaa ejendommelig som fremragende Plads i vor Literatur. Fra den lærde Verden nedlagdes der Indsigelse mod en saa fri Gjenfortælling, men Grundtvig forsvarede sig med Fynd og Klem. Det var hans „Kristendom i Pagt med en mægtig vaagnende Fædrelandskjærlighed“, der havde tilskyndet ham til dette Arbejde, og det var Folket, Menigmand, han vilde have i Tale. „Altsaa, i Borgestuen“ — skrev han — „der har jeg lært, hvad Dansk jeg kan; for Borgestuen skrev Anders Sørensen Vedel, for Borgestuen skriver jeg om de forrige Tider efter Saxo og Snorre, og den Dom, man i Borgestuen vil fælde over Sproget, er mig mere værd end alle de Sprogkyndiges . . .“

Grundtvigs Syslen med de gamle nordiske Krøniker førte ham ind paa Studiet af oldengelsk Literatur, og i 1820 udgav han sin Oversættelse af „Bjowulfs Drapa“. Helt utroligt var det, hvad han fik udrettet i disse

Aar; thi samtidig med det Kæmpearbejde, som Oversættelserne af Saxo og Snorre maatte være, Udgivelsen af „Dane-Virke“ o. s. v., havde han endda faaet Tid til at deltage i den Baggesen-Oehlenschlägerske Fejde, saaledes som tidligere er omtalt.

Bestandig en ivrig Stridsmand. Allerede 1814 havde han paany udæsket Landets Præstestand ved sit Foredrag „Om Polemik og Tolerance eller om Tvist og Taal“ — holdt paa et Præstemøde i Roskilde i Efteraaret 1814 — og Beskyldningerne for, at han var en Sværmer og Fanatiker, blev stærkere og stærkere, saa at der tilsidst ikke var nogen af Hovedstadens Præster, der vilde give ham Adgang til sin Prædikestol. Anden Juledag 1815 prædikede han sidste Gang i Frederiksberg Kirke, hvor hans „Bibelske Prædikener“ efterhaanden havde samlet en stor Tilhørerskare omkring ham. Hans omfattende literære og poetiske Produktion, under hvilken han „knapt undte sig et Par Timers Ro i Døgnet“, bragte vel nogenlunde Bruddet med de kirkelige Autoriteter i Glemme, og endelig i 1821 lykkedes det ham at blive kaldet til Præst i Præstø og Skibbinge. Herfor kunde han alene takke Frederik den Sjette, der varmt interesserede sig for den nidkjære, præstelige Digter. Kongen vilde endda helst have beholdt Grundtvig i Kjøbenhavn af Hensyn til hans Arbejde med Folkebøgerne — Saxo og Snorre — men for foreløbigt at skaffe Digteren et Levebrød, kaldte han ham „ganske uventet“ til det ovenfor nævnte Embede, „og uagtet jeg netop paa den Tid,“ fortæller Gr. i „Kirke-Speil“, „følte mig omtrent ligesaa modfalden, død og sløv som Danmark i det Hele, saa turde jeg dog ikke modsætte mig, hvad mig syntes var Guds Kald, og betroede kun Majestæten det Haab, at da jeg der føiede ham, han da ogsaa ved Leilighed vilde føie mig og kalde mig tilbage til Hovedstaden ...“

N. F. S. Grundtvig.
Efter *J. V. Gertners* Tegning.

Dette Haab blev heller ikke gjort til Skamme; thi allerede et Aars Tid efter blev Grundtvig — atter ved Frederik den Sjettes personlige Initiativ — Kapellan ved Frelserens Kirke paa Christianshavn. Dermed havde han omsider naaet sit gamle Ønske om at blive Præst i Hovedstaden, men han „fandt dog snart Stillingen der med Altergangen i Flæng og med Fraskiltes Vielse hartad utaalelig“, og saa langt fra at slaa sig til Ro, blev det ham i hans nye Gjerning dobbelt magtpaaliggende at kæmpe med Mund og Pen „mod Tidens haardnakkede Ligegyldighed“. Med stor Glæde

modtog han et Forslag fra sine Meningsfæller, den lærde teologiske Forfatter, Dr. A. G. Rudelbach og Adjunkt J. C. Lindberg, om at være med til at udgive et teologisk Maanedsskrift, hvis Hovedopgave det skulde være at hævde den historiske Christendom imod den filosofiske, eller med andre Ord: Biblens Lære i Modsætning til Rationalismen.

„Theologisk Tidsskrift" udkom fra 1825—28, og fra sin første Begyndelse tog det fyndigt til Orde for de Ideer, det kæmpede for. Aaret 1825 blev et Mærkeaar i Grundtvigs Liv. Den rationalistiske Retning havde sin talentfuldeste Repræsentant i den unge teologiske Professor, H. N. Clausen (f. 1793), der var bleven Universitetslærer allerede i sit 28de Aar og i 1825 udgav sit første større Værk: „Katholicismens og Protestantismens Kirkeforfatning, Lære og Ritus", der gik ud paa at begrunde Forbundet mellem Tro og Fornuft, idet Forf. gjorde gjældende, at „kun een Fremgangsmaade er den sande, den, som udgaaer fra Skriftens Fortolkning og derefter bringer dens Lære i Samklang med Fornuftens Udsagn". Thi: „ . . . Skriften er beregnet paa Væsener, som have og bruge Fornuftens Lys: ved historisk Kritik skal dens Ægthed belyses, ved filosofisk Kritik dens Indhold prøves, og først ved dens videnskabelige Behandling kommer Enhed og Holdning, Lys og Klarhed i Lærens Mangfoldighed . . ."

H. N. Clausen.
Prof. teol.

Kun faa Dage efter, at H. N. Clausens Skrift var udkommet, udsendte Grundtvig sit Modskrift: *„Kirkens Gjenmæle"*, der blev Udgangspunktet for en flereaarig Kirkekamp, som kom til at gribe stærkt og betydningsfuldt ind saavel i Grundtvigs Liv som i Kirkens Historie herhjemme.

„Kirkens Gjenmæle", der vakte saa stor Opsigt, at det udkom i tre Oplag i Løbet af en Uge, er et overordentlig hvast Fejdeskrift, det skarpeste, Grundtvig havde skrevet. Han siger, at han tilsigter intet mindre end „enten at fremtvinge en afgjørende Pennefeide eller nøde Regieringen til at undersøge, om vi eller vore Modstandere have Kirkelovene for sig", og han er-

klærer, at han træder op mod H. N. Clausen „ikke som Recensent, men som kirkelig Modstander; thi han har i denne Bog stillet sig i Spidsen for alle den kristelige Kirkes Fjender og Guds Ords Foragtere i Landet . . . Det er her Præsten, der som Lærer i den kristelige Kirke sigter den theologiske Professor som Præstelærer i Kirkeskolen og paastaaer, at som ærlig Mand maa han enten gjøre den kristelige Kirke høitidelig Afbigt for sin ukristelige og forargelige Lærdom eller nedlægge sit Embede og aflægge sit kristne Navn . . . Vil Professor Clausen ingen af Delene, da erklærer jeg ham herved paa Kirkens Vegne, som var, som er, og som skal blive, paa den eneste ægte historisk-kristelige Kirkes Vegne for en falsk Lærer, som misbruger det kristelige Navn til, saa vidt han formaaer, at forvirre og forføre Menigheden, stræber at undergrave den Kirke, han udgiver sig for at ville tjene og befæste . . ."

Ved Siden af det voldsomme Angreb paa H. N. Clausen indeholder „Kirkens Gjenmæle" Grundtvigs egen kirkelige Anskuelse, saaledes som den nu er kommet til at staa klart og tydeligt for ham, idet han peger paa Troesbekjendelsen som det fundamentale i Christendommen, som „den christelige Kirkes uforanderlige Grundvold". Om dette sit Standpunkt fortæller han i „Kirke-Speil": „Ligesom det nu blev mig soleklart, at han, som vidnede, at Saliggjørelsens Hemmelighed var skjult for de Lærde og Kloge og aabenbaret de Umyndige, kunde umulig uden klar Selv-Modsigelse binde de Ulærdes Tro til de Lærdes Vidnesbyrd, saa blev det mig ligesaa soleklart, at hvis Skriften var den christne Menigheds Troes-Regel, da vilde Vantroen nu, da næsten alle de Skriftkloge hyldede den, have et langt gyldigere og stærkere Vidnesbyrd end Troen, som kun nogle enkelte Skriftkloge bevidnede, og min Slutning blev da, at saavist som Jesus Christus var Gud-Faders eenbaarne Søn, saavist maatte der også i Kirken findes et langt gyldigere og stærkere Vidnesbyrd om den ægte, oprindelige Christne Tro, end Bogstav-Skriften paa nogen Maade kunde være for Kvinder og Børn og alle de Ulærde. Da jeg nu i denne Retning uafladelig grublede, læste og skrev under Bøn og Paakaldelse, see! da slog det mig i et velsignet Øieblik, at det mageløse Vidnesbyrd, jeg saa møisommelig ledte om i hele Aandens Verden, det giennemlød som en Himmel-Røst hele Tiden og Christenheden i den apostoliske Troesbekiendelse ved Daaben." — —

H. N. Clausen fandt ikke Anledning til at imødegaa Grundtvigs religiøse Standpunkt og kirkelige Anskuelser, men det personlige Angreb, der var rettet mod ham i „Kirkens Gjenmæle", besvarede han ved at anlægge en Injurieproces mod Skriftets Forfatter, og Grundtvig fik en Dom, der kom til at lyde paa Mortifikation af de fornærmelige Udtryk og en Bøde paa 100 Rdl., hvormed fulgte livsvarig Censur*). Gr. kom dog ikke til at staa ene i den heftige Kamp, han havde rejst. Ikke blot Rudelbach og Lindberg — Medudgiverne af „Theologisk Tidsskrift" — tog selvfølgelig Parti med ham, men ogsaa andre Skribenter nedlagde Indsigelse mod H. N. Clausens Skrift og sluttede sig til Felttoget mod Rationalismen. Ikke desmindre fandt

*) Ophævedes 1838.

Grundtvig sig foranlediget til at nedlægge sit Embede, fordi — som han siger i „Kirke-Speil“ — „Præstestillingen i Statskirken syntes mig aldeles utaalelig, naar Øvrigheden holdt med Statskirkens aabenbare Fjender . . .“

Fejdeskriftet „Kirkens Gjenmæle“ førte saaledes til det nye og fuldkomne Brud med de gejstlige Myndigheder, men langt betydningsfuldere end dette var den vundne Sikkerhed i hans kirkelige Anskuelse, som kom til at danne Grundlaget for hele hans senere Livsværk.

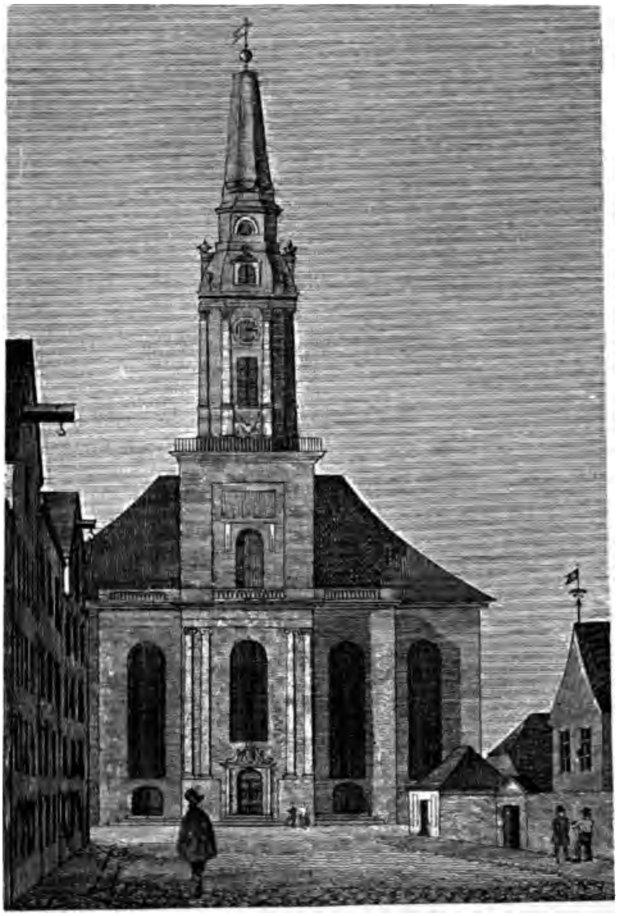
III.

„*Skribenten N. F. S. Grundtvigs litteraire Testamente*“ (1827). — Kirkelige Afhandlinger. — „Christelige Prædikener eller Søndagsbog“. — „*Krønike-Riim til levende Skolebrug*“. — Englandsrejserne. — Prædikant i Frederikskirken paa Christianshavn. — Præst ved Vartov Kirke. — „*Nordens Mythologi*“. — „Haandbog i Verdenshistorien“. — „*Nordiske Smaadigte*“. — Grundtvig som Salmedigter. — „*Sangværk til den danske Kirke*“. — „*Mands Minde*“. — Grundtvig og Folkehøjskolen. — Politisk Virksomhed. — „Danskeren“. — „*Bragesnak*“. — „*Kirke-Speil*“. — Sidste Leveaar. — „Vennemøderne“. — Grundtvigs Død.

Det varede sex Aar, før Grundtvig atter optog nogen Gjerning som Prædikant, og disse Aar benyttede han til en fortsat og stadig lige frugtbar, literær Produktion. 1827 — to Aar efter „Kirkens Gjenmæle“ — udsendte han „Skribenten N. F. S. Grundtvigs litteraire Testamente“, hvori han gav en Oversigt over, hvad han hidtil havde udrettet som „Hælvten Skjald og Hælvten Bogorm“, og gjorde Rede for, at „fordi Kampen mellem Aser og Jætter, med Valhal og Gimle, var for Skjalden eet med den, han fandt og førte i sit Inderste og saae i Bibelen forklaret, derfor kom der ingen Grundstrid i hans Syn og Skrift; han gik ei fra Bibelens Aand, da han fulgte Nordens, og den gamle Kæmpeaand forlod ham ingenlunde, da han udelukkende vilde oplives og styres af den store Aand, som skabte Nyt paa Jorden; thi Aander, som kunne enes, udelukke ei hinanden; i Aandens Rige er Høvdingen ei blot over Alle; men Alle ere i ham; han er Alt i Alle . . .“ Med Henblik paa den kirkelige Kamp, han havde rejst, hedder det: „Men det har jeg rigtignok lært, hvad jeg saa nødig vilde tro, at det er tungt at være Stridsmand i Danmark; thi at man der ikke engang, naar man borgerlig har svoret til Fanen og retter sig efter Krigsartiklerne, kan blotte Vaaben uden at ansees for en borgerlig Fredsforstyrrer, det vil Efterslægten ryste paa Hovedet over, naar den læser mit første ordentlige polemiske Skrift, som „Kirkens Gjenmæle“ er, og hører, at jeg for det blev i den lærde Verden brændemærket som en Manddraber, og i den borgerlige næsten nødt til at nedlægge Vaaben“.

Hverken den Injurieproces, som H. N. Clausen havde anlagt og vundet, eller den vanskelige økonomiske Stilling, hvori Grundtvig befandt sig efter at have frasagt sig sit Embede, mægtede dog at tvinge ham Vaabnene af Hænderne. I de nærmest følgende Aar skrev han en Mængde Artikler og Afhandlinger for at udvikle og forklare sine kirkelige Anskuelser, og blandt

disse maa nævnes: „Om den sande Christendom“, „Om Christendommens Sandhed“ og „Skal den lutherske Reformation virkelig fortsættes?“ et Spørgsmaal, som Afhandlingens Forfatter besvarede med et ubetinget Ja. Fra 1827—30 udgav han sine „Christelige Prædikener eller Søndagsbog“, der ansees for at være en af de ypperste Prædikensamlinger i vor Literatur. Hans poetiske Produktion fra det samme Tidsrum omfatter bl. a. „*Krønike-Riim til levende Skolebrug*“, en Art Rimkrønike, der strækker sig lige fra det gamle Testamentes Begivenheder til Danmark paa Frederik den Sjettes Tid. Bogen var vel nærmest skrevet i pædagogisk Øjemed, men mange af Digtene have selvstændigt poetisk Værd og udmærke sig ved deres lyriske Skjønhed, som f. Ex. Sangen om Knud den Store, der begynder:

Frederikskirken paa Christianshavn.

„Hvor smilende Kyster
Ved Sundene smaa
Som Broder og Søster
Hinanden forstaa;
Hvor Havfruer dandse
Med Skovmærke-Krandse
Paa Bølgernes Top;
Hvor Ager-Høns klukke
For Sø-Haners Vugge,
Der voxde jeg op!“ — — —

I Aarene 1829—31 foretog Gr. med kongelig Understøttelse hver Sommer en Rejse til England for at studere angelsachsiske Haandskrifter, og disse Englandsrejser bleve i mere end én Henseende af stor Betydning for ham. Ikke blot øvede han en Gjerning, hvortil der knyttede sig den største sproglig-historiske Interesse, idet han henledte Opmærksomheden paa de literære Skatte, der findes i den oldengelske Literatur, men Opholdet i England fik ogsaa betydelig Inflydelse paa hans personlige Udvikling. Han skriver selv derom i „Kirke-Speil“: „... I England lærte jeg nemlig først i Henseende til Frihed som til alt Menneskeligt at lægge hele Vægten paa Virkeligheden, med dyb Foragt

for det tomme Skin og for Penneslikkeriet og Bogorme-Væsenet i alle Retninger, thi vel fandt jeg ingenlunde Engelskmændene frie for Alt dette, men jeg fandt hos dem Livet og Døden ved Siden ad hinanden, Livet overalt, hvor man stræbte frit at benytte Livs-Kræfterne, og Døden overalt, hvor man pinte det Levende til Ære for det Døde . . ."

Skjønt der nu var gaaet sex Aar, siden Grundtvig havde prædiket i nogen Kirke, var hans Forkyndelse dog ikke blevet glemt, og hans tidligere Tilhørere havde begyndt paa egen Haand at holde, hvad man kaldte „gudelige Forsamlinger". Gr. havde „intet godt Øje" til saadanne Forsamlinger, men fandt dem „uundgaaelige, naar ikke Evangeliet igjen kom ordentlig til Orde", og efter at han først forgæves havde henvendt sig til Præsidenten i det danske Kancelli, for at faa en Kirke at prædike i, lykkedes det ham endelig med ikke ringe Besvær — efter at allerede et Loftsrum var lejet i Mangel af bedre — at faa den ledige Frederikskirke paa Christianshavn overladt til Aftensangs-Gudstjeneste.

Her forkyndte Grundtvig nu saa godt som hver eneste Søndag i syv Aar — fra 1832—39 — Evangeliet „saa frit som nogen Lærer i Apostel-Tiden", og i denne særegne Stilling som Præst uden Embede, men med en stadig voxende Menighed omkring sig, forblev han, indtil han i Aaret 1839 blev Præst ved Vartov Kirke, der er bleven saa uadskillelig knyttet til Grundtvigs Navn og det grundtvigske Menighedsliv.

I de forløbne Aar havde han stadig fortsat sin omfattende poetiske og literære Produktion. Foruden flere fyndige Indlæg i Tidens politiske og kirkelige Spørgsmaal havde Gr. i 1832 udsendt *„Nordens Mythologi eller Sindbilledsprog,* historisk-poetisk udviklet og oplyst"; den udkom som anden omarbejdede Udgave af den lille Mythologi fra 1808; men i Virkeligheden var det en hel ny Bog, i hvilken Forfatterens Anskuelser og Fremstilling er naaet til klar og moden Udfoldelse under den Berigelse, hans Aand har modtaget i de mellemliggende fire og tyve Aar. Mythologien efterfulgtes 1833 af „Haandbog i Oldtidens Historie", der udgjør første Del af den store „Haandbog i Verdenshistorien, et Forsøg", der foreligger i tre Bind (1833—43), og hvori — ligesom i „Nordens Mythologi" — Grundtvig med overbevisende Styrke hævder sit Syn paa „Tidernes Sammenhæng og Christus i deres Middelpunkt".

Af poetiske Arbejder udgav Gr. i 1838 *„Nordiske Smaadigte"*, udkommet i Christiania, og med et Indledningsdigt, der bringer en Hilsen til Norge. Samlingen indeholder bl. a. de prægtige og velkjendte Digte: „Sol er oppe" („Bjarkemaalets danske Efterklang"), „Kjærminde-Bladet" (til Ingemann) og Mindedigtene over Nordahl Bruun og N. E. Balle. Det poetiske Storværk ikke blot for dette Tidspunkt, men i hele Grundtvigs digteriske Produktion er imidlertid det fra 1837 til 1841 i to Bind udkomne *„Sang-værk til den danske Kirke"*. Ikke med Urette har man stillet Grundtvig som dansk Salmedigter ved Siden af selve Kingo. Ganske vist er ikke alt lige ypperligt i den store Samling af Grundtvigske Salmer; mellem de fineste og sublimeste Billeder kan der nu og da indsnige sig underlige platte og smagløse Vendinger, ja, rent haandgribelige Forsyndelser mod Sprog og Metrik. Men de enkelte Pletter har lidet at betyde i Forhold til

den hele Sum af mærkelig Styrke og Oprindelighed, som rummes i denne store Skat af aandelige Sange. Det vil blot være nødvendigt at nævne et Par enkelte Titler for at minde om, hvor højt Gr. er naaet paa dette særlige Omraade af sin Digtning, saaledes f. Ex. Salmerne: „Dejlig er den Himmel blaa“, „Et Barn er født i Bethlehem“, „Giv mig, Gud, en Psalmetunge“, „At sige Verden ret Farvel“, „Kirken den er et gammelt Hus“ o. s. fr. „Det er en Salmeskat, som maaske intet andet Folk kan vise Mage til, i alt Fald ikke fra én Mands Haand, og den er, hvor meget han end har laant anden Steds fra, baade fra vor egen og andre Folks Digtning, i Virkeligheden helt og holdent hans Værk; thi fra først til sidst har han paatrykt den sin Aands Særpræg og givet den sin kostelige Sprogmalms Lødighed og dybe inderlige Klang. Salmetonen meldte sig tidlig i Grundtvigs Digtning — „Deilig er den Himmel blaa“ er allerede fra 1810 —, men først nu, samtidig med at han havde fundet sit faste Stade i religiøs Henseende og i det hele taget havde vundet fuld Klarhed over, hvad han vilde her i Livet, havde han vundet det Herredømme over den, der gjør ham til en af Verdens største Salmedigtere“ *).

Vartov Kirke.

Gjennem al sin Virksomhed havde Grundtvig bestandig hævdet det levende Ords folkevækkende og folkeopdragende Magt, og hans egen Veltalenhed var af en saa mægtig og ejendommelig Natur, raadende baade over lunefuld Skæmt og dyb Pathos, at den i ualmindelig Grad var skikket til at fængsle Tilhørerne. Det var da ogsaa under stærk Tilstrømning, at han i 1838 holdt den navnkundige Række Foredrag over den nyere Tids Historie, som mange Aar efter udgaves under Titlen „*Mands Minde*“, og hvormed det var hans Opgave „at vinde Ungdommen for en rent nordisk Anskuelse af Menneskelivet og Historien“. Han vilde — skriver Sv. Grundtvig i sit Forord til „Mands Minde“ — „vække den til levende Deltagelse i det historiske Liv, vinde den for sin historiske og ikke mindre for sin patriotiske, politiske og kristelige, overalt poetiske Anskuelse“. Han vilde „særlig vinde og vække den til

*) Fr. Winkel Horn: „N. F. S. Grundtvigs Liv og Gjerning“.

Arbejdet paa det danske Folks Gjenfødelse i nordisk Aand, for Udviklingen af borgerligt Frihedsliv og folkelig Oplysning, forskjellig fra den fransk-liberale, som da efter Julirevolutionen havde vundet mange Tilhængere i den yngre Slægt ogsaa i Danmark . . ." I disse Foredrag bryder Folkehøjskoletanken frem — ligesom allerede et Aars Tid i Forvejen i det lille Skrift „Til Normænd om en norsk Højskole". Grundtvig havde fra Begyndelsen af ikke været nogen Tilhænger af de hjemlige Frihedsbestræbelser, men da han senere maa erkjende, at „Kongehaand og Folkestemme" har fundet hinanden, gjør han med Kraft gjældende, at der kræves folkelig Oplysning, for at Folket skal kunne magte sin Opgave, og han arbejder nu med sin overordentlige Energi paa at faa Højskoletanken virkeliggjort ikke blot i Danmark, men i hele Norden. Vel nok lykkedes det ham ikke at gjennemføre sin oprindelige, stort anlagte Plan om at omdanne Sorø Akademi til en folkelig Højskole, men i 1844 stiftedes den første Højskole i Rødding i Sønderjylland, og medens han levede, tog Højskolebevægelsen jo stærkere og stærkere Fart.

Paa alle folkelige og nationale Omraader udfolder Grundtvig i disse senere Aar en Virksomhed, der vidner om hans forbavsende Livskraft og Arbejdsevne. I „Danske Samfund", der stiftedes 1839, i Ugebladet „*Danskeren*" (1848—51) og som Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling og mange Rigsdage kæmper han for at føre sine Yndlingsideer ud i Livet, og hans Tro paa Folkets Evner til at tage virksom Del i det politiske Liv voxer med hans Arbejde paa dets Dygtiggjørelse. Paa samme Tid vedbliver hans literære Produktion, og det ene betydelige Arbejde efter det andet bliver færdigt fra hans Pen. 1840 udkommer „Phenixfuglen, et angelsachsisk Kvad, udgivet med Indledning, Fordanskning og Efterklang", 1844 „*Bragesnak* om græske og nordiske Myther og Oldsagn" — oprindelig holdt som Foredrag paa Borchs Kollegium i Vinteren 1843—44 —, endvidere det kirkelige Sagakvad „Christendommens Syvstjerne", „Danske Kæmpeviser til Skolebrug, udvalgte og tillæmpede", „Christelig Børnelærdom" og endelig i 1871 „*Kirke-Speil* eller Udsigt over den christne Menigheds Levnetsløb. Efter mundtligt Foredrag 1861—63".

Længe havde Grundtvig været om at vinde Sejr for sig og sine Livstanker; han var til langt ind i sin modne Manddomsalder bleven anset for en Sværmer og Fanatiker, en Fredsforstyrrer, som gjorde Kirken og „den gode Sag" mere Skade end Gavn, og da han endnu i sit 56de Aar søgte Sjællands Biskop, J. P. Mynster, for atter at blive Præst i den danske Folkekirke, mødte der ham en bitter og fjendtlig Stemning, en haanlig Afvisning*). Men havde Modgangens Aar været mange, saa opnaaede han i saa meget højere Grad i den sidste Del af sit Liv at se sine Landsmænd slutte sig til de Ideer, han stred for, og han oplevede at blive, hvad han havde drømt om fra Ungdommen af: en Reformator. Hvad Grundtvig i den strænge Tid, da der var rejst som en Mur af Modstand imod ham, skrev i sit „literære Testamente", passer paa hele hans Liv og Livsværk: „Lad de Lærde sætte deres Ord imod mit og bevise, at de bleve klogere, at de bleve klarere ved deres

*) N. F. S. Grundtvig: „Kirke-Speil", Side 392.

stille Granskning end jeg ved min Gjerning, som I kan see, jeg slap dog fra med Livet, og som jeg ikke har kunstig afbildet, men ladet saa varm, saa fuldstændig og levende, som jeg det kunde, udstrømme paa Papiret for derfra at indstrømme i beslægtede Naturer og vække den levende Kamp, uden hvilken vi ere Dødens Trælle; uden hvilken vi see aldrig den levende Klarhed, som overstraaler Fuldkommenhedslandet og vindes kun herneden, som Bruden er vundet, naar hun livsalig indsmiler Haabet i Beilerens Hjerte! En Mand er jeg blevet, ringe tilvisse, hvad man kalder slet ingen Ting, men dog en Mand, som ei vilde bytte med Jorderigs Konger! Skribent er jeg blevet, vistnok ei af de forgudede, men en Skribent, som seer sig tilbage, seer sine Feil, retter dem gjerne, men smiler dog kun over dem og over de Øine, som saae ikke Andet . . ."

Grundtvigs Hjem. „Store Tuborg" ved Strandvejen.

Efter at Grundtvig var bleven Præst ved Vartov Kirke, hengled hans private Liv jævnt og roligt. Hans første Hustru, der havde været ham en trofast Medhjælp i de strænge Kampaar, døde i Januar 1851, og i Oktober samme Aar ægtede han Anne Marie Elise Toft, født Carlsen, Enke efter Hofjægermester Toft til Rønnebæksholm; denne sin anden Hustru mistede han allerede efter tre Aars Samliv, og i 1858 — altsaa 75 Aar gammel — indgik Grundtvig sit tredie Ægteskab, idet han viedes til Komtesse Asta Tugendreich Adelheid Krag-Juel-Vind-Frijs, der var Enke efter Geheimeraad H. K. Reedtz. — „Som Grundtvig i aandelig Henseende var en Kæmpe, var han det ogsaa i legemlig," hedder det i Fr. Winkel Horns „Grundtvigs Liv og Gjerning". „Hans Arbejdsevne var aldeles utrolig. Der har været lange Tider i hans Liv, hvor han aldrig var i Seng, men blot, naar han blev træt, sov en Times Tid i sin Lænestol for saa, naar han vaagnede, at arbejde videre. Sygdom kjendte han ikke synderligt til før i sin høje Alderdom, uden for saa vidt som „den svare Sindssygdom", han havde lidt af i sin Ungdom, kom igjen i 1844 og i 1867, den sidste Gang i en saa betænkelig Grad, at man frygtede for, at han aldrig vilde komme sig

fuldstændig igjen; efter et halvt Aars Forløb var han dog atter rask. Han holdt sig nu aandsfrisk til sin Død og røgtede sin Præstegjerning til det sidste."

Offentlig Anerkjendelse kom det i hans sidste Leveaar ikke til at skorte paa. Paa hans 70-Aars Fødselsdag, 1853, modtog han det første ydre Vidnesbyrd om sine Venners og Tilhængeres Hengivenhed, idet der — trods den herskende uhyggelige Koleraepidemi — var indsamlet en Sum af 7000 Rdl., der anvendtes til Oprettelsen af „Grundtvigs Højskole" i Nærheden af Kjøbenhavn. Ved sit Halvtredsaarsjubilæum hædredes han med Rang og

Grundtvigs Studereværelse.

Titel af Biskop, og i Anledning af hans 80aarige Fødselsdag — i September 1863 — afholdtes det første af de store „Vennemøder", som derefter hvert Aar i en lang Aarrække kaldte store Skarer af den gamle Høvdings Tilhængere fra alle Egne af Landet ind til Hovedstaden. Men der trængtes forøvrigt ikke til disse solenne Lejligheder, for at Grundtvig skulde se, hvor mægtigt hans Ord og Tanker havde fænget. Han kunde mærke det hver Søndag i Vartov Kirke, der daarligt kunde rumme hans stadig voxende Tilhørerkreds. — „Den lille Kirke omme i Løngangsstræde vandt gjennem disse Aar en kirkehistorisk Navnkundighed, den næppe havde drømt om. Nogen Stads var der ikke ved samme Kirke. En nogenlunde stor, firkantet Sal med fladt Loft. For den ene Ende et Alter med en Prædikestol ovenover paa Altertavlens Plads. Langs de tre andre Vægge et Pulpitur midtvejs oppe, som tog en god Del af Lyset fra de store Vinduer, og Lyset

var i Forvejen sparsomt nok paa Grund af de høje Gjenbohuse i den smalle Gade. Men lidt mørkt i en Kirke skader ikke; man dæmper jo ellers Lyset ved malede Ruder, en Foranstaltning, der i Vartov var ganske overflødig. Var Pladsen snæver, og blev den det mere og mere, alt som der i Aarenes Løb strømmede flere og flere til den lille Kirke, saa medførte det den Fordel, at man kom hinanden nærmere. Kunde det end hænde, at de, der under Altergangen laa paa Knæfaldet, blev traadte paa Benene af dem, der trængtes bagved, saa var der dog ingen Fare for, at Højtideligheds-Følelsen skulde forsvinde, naar „den Gamle" stod for Alteret i Messedragt, og, vendt mod Menigheden, med Kalken i Haand, udtalte Ordene: Drikker alle heraf! med sin dybe Stemme"*).

Søndag den 1ste September 1872 holdt Grundtvig for sidste Gang Prædiken og Altergang i Vartov Kirke. Dagen efter døde han pludseligt, uden nogen egentlig, forudgaaende Sygdom; kun havde han i den sidste Tid følt sig svag. Sit sidste Digt skrev han kort før sin Død, som i en Anelse om den nær forestaaende Bortgang; men baade i Indhold og Form vidner Digtet om, at hans Aand endnu var fuldkommen frisk:

„Gammel nok jeg nu er blevet
mellem Vuggen min og Grav.
Nu jeg staaer ved Falderebet
ved det store, vilde Hav,
hvor Magneten er Guds-Ordet
og Guds Aand staar selv ved Roret.

Stormene er frygtelige,
stille staaer her Mandevid,
nærmest er de Dødes Rige,
nemt det er at stævne did;
men, o ve for Uglesangen!
Bundløs der er Undergangen.

Vel paa jordisk Vis at regne
langt af Led er Paradis,
er os nært dog allevegne,
hvor hos Ordet er Guds Pris,
saa for Sjæleøje-Stavnen
brat sig aabner Himmel-Havnen.

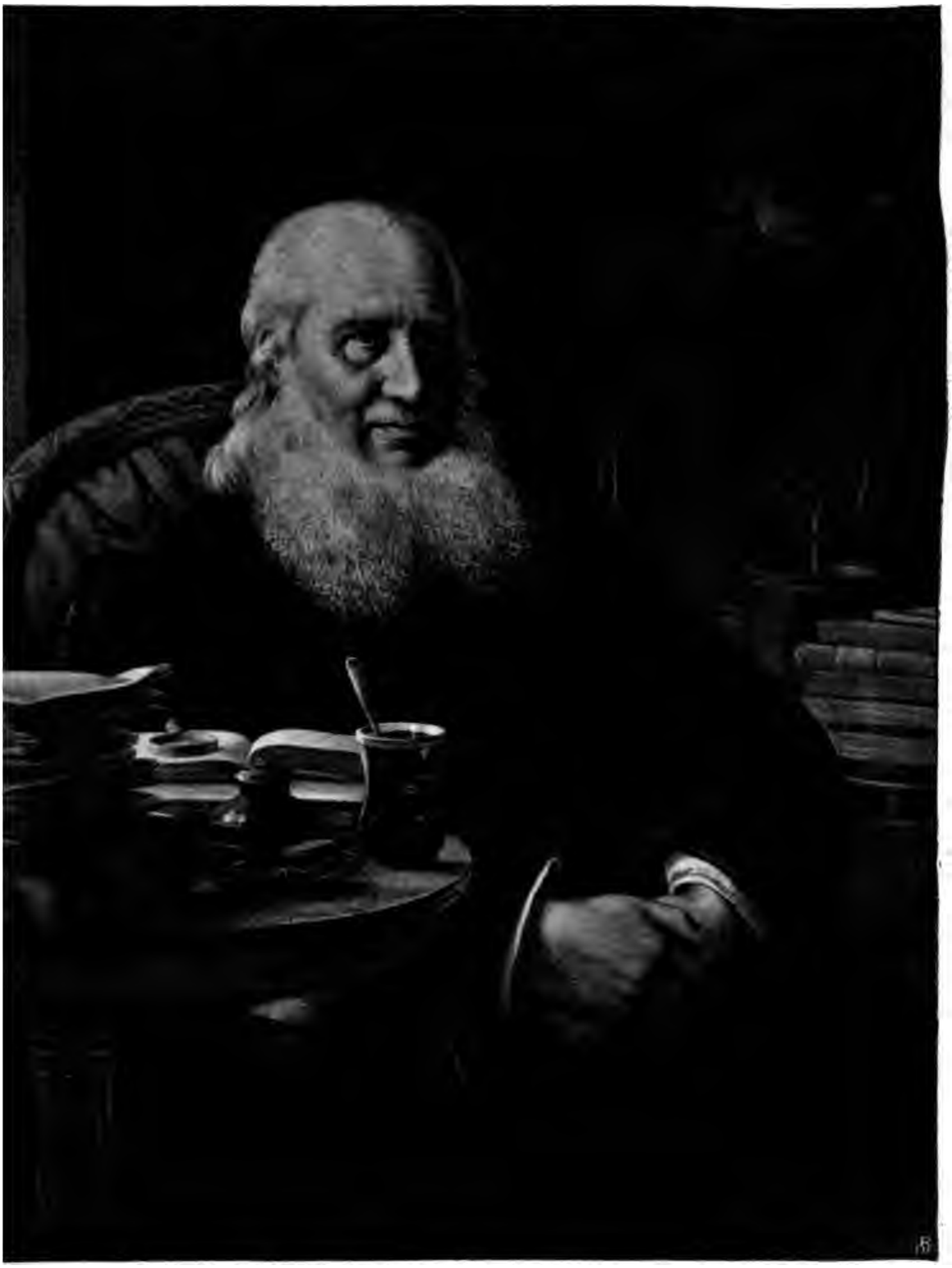
Ja, hvor Aanden staaer for Styret,
og Guds-Ordet er Kompas
gjælder, som i Æventyret,
Evighedens Timeglas;
der sig brat, som sagt, saa gjort,
aabner Evighedens Port.

Derfor Jesus-Christus-Navnet
prises skal evindelig;
af hans Kjærlighed omfavnet
Hjertet er i Himmerig;
naar med denne Verden brydes,
til Guds-Bordet vi indbydes."

Grundtvigs Jordefærd havde i Ordets egentlige Forstand Udseende af, at det var en Høvding, der fulgtes til Jorden af sit Folk. Et vældigere Sørgetog var næppe før set i Kjøbenhavn, end ikke ved nogen Konges Bisættelse. Mandigt havde han stridt, og Sejr havde han vundet tilsidst. Sit Eftermæle havde den gamle Præsteskjald fortjent, fordi han altid var bleven tro mod sig selv. Ingen gav det et skjønnere Udtryk end C. Hostrup i den Sang, han skrev:

---

*) Morten Pontoppidan: „N. F. S. Grundtvig som folkelig og kirkelig Vækker" („Vort Folk i det 19de Aarh.").

Nik. Fred. Sev. Grundtvig.
Efter *W. Marstrands* Maleri.

„Kimer, I Klokker! nu sluktes en Sol over Mulde,
længe den kæmped mod Mørket med Straalerne fulde,
sildig den sank,
stor i sin Nedgang og blank,
Æren er Guds i det høje!

Dagen den signede, som han har prist, mens den skumred,
lyse nu over hans Støv, naar det længe har slumret,
fatte hans Værk,
voxe sig solklar og stærk!
Æren er Guds i det høje!" — — —

Grundtvigs Grav (paa Aasen ved Kjøge).

Bernhard Severin Ingemann.

Barndomsaar. — Fra Torkildstrup Præstegaard til Slagelse Skole. — Student 1806. — Første Digtninge. — Digtsamlinger og Dramaer. — *„Procne"*. — *„Varners poetiske Vandringer"*. — *„Blanca"*. — Forlovelse. — Lucie Mandix. — *„De sorte Riddere"*. — *„Reinald Underbarnet"*. — Grundtvig og Ingemann. — Ingemann og J. L. Heiberg. — Udenlandsrejsen 1818—19. — Æventyr og Fortællinger. — *„Reiselyren"*. — Lektor i Sorø 1822. — *„Valdemar den Store og hans Mænd"*. — De historiske Romaner. — Kritiken mod Ingemann. — *„Huldregaverne eller Ole Navnløses Levnets-Eventyr"*. — *„Holger Danske"*. — *„Salomons Ring"*. — Salmer, Morgensange og Aftensange. — Fortællinger og Noveller. — *„Landsbybørnene"*. — Sidste Digtninge og sidste Leveaar. — Guldhornet. — Ingemanns Død.

Den følsomste, den mest romantiske og tillige en af de mest nationale af alle danske Digtere kan man med Rette kalde B. S. Ingemann. Medens Grundtvig staar for os som en af de mandigste Skikkelser i dansk Literatur og Aandsliv, er hans sex Aar yngre Digterfælle, Ingemann, en af de mest feminine ved Følelsens Dybde og Sarthed, og denne Modsætning forklarer

maaske allerbedst det Venskab, som vedblev at bestaa mellem dem, uden at det nogensinde kom til den ringeste Divergens. Saa forskjellige som de var, betragter Grundtvig dog Ingemann som sin Medkæmper i den gode Strid, og han ønskede „at faa den aandelige Verden delt mellem sig og Vennen, saaledes, at han, Grundtvig, overtog Paavisningen af den kristelige Grundtankes Afspejling i Historien, og Ingemann dens poetiske Reflex i Naturen og Livet“*). Grundtvig er Historiker, Polemiker, Præst, Folkevækker og Folkelærer, overalt en vældig Stridsmand, Ingemann udelukkende den følsomme Digter, men deres Veje løbe jævnsides, og det christelige og det nationale er i lige høj Grad Kjærnen i deres Livsværk.

Bernhard Severin Ingemann fødtes den 28de Maj 1789 i Torkildstrup Præstegaard paa Falster, som den yngste af ni Sødskende. Faderen, Søren Ingemann, var Landsbypræst og Herredsprovst, en nidkjær Præst og Teolog af den gamle, troende Retning, men tillige en mild, glad og vennesæl Mand; Nabopræsterne gav ham det Vidnesbyrd, at han var „en sand Nathaniel“. Moderen hed Birgitte Svane og var Datter af en velstaaende Skibskaptajn. I sin „Levnetsbog“ fortæller Ingemann om sin Moder med følgende indtagende Ord: „Moderens Billede staaer i en Ynde for Sønnen, som han forgæves vilde forsøge at beskrive. Han eier et afbleget Portrait af hende fra hendes Ungdom. Herpaa har hun store, hvide Perler i det høit opstrøgne, pudrede Haar; hun bærer en aaben, blaa Silkekjole over en langlivet, hvid Silke-Underkjortel, besat med hvide Atlaskes Baand foran. I det lille, runde Ansigt kan han dog kun skimte ligesom en svag Skygge af de fint udviklede Træk og af den Kjærligheds-Ynde, hvormed hendes levende Billede har indpræget sig i hans Erindring. . . . Den Skjønhed, hvormed hun især fortryllede sin yngste Søn, var Mildheden og Kjærligheden og den elskelige Sjæl i hvert Udtryk, som i hvert Ord fra hendes Læber. Hun saae Verden i Sollys eller i Maaneglans, aldrig i nogen Nat uden Stjerner“.

I Torkildstrup Præstegaard herskede en kjærlig og gammeldags gudfrygtig Tone, men pietistisk Stilhed og Hængehoved-Væsen kjendte man intet til. Muntre Sange, Dans og selskabelig Glæde gjenlød ofte fra Præstegaarden, fortæller Ingemann videre i „Levnetsbogen“. Skjønt han voxede op midt under Revolutionstiden, mærkede han kun dens Storme som en fjern Brusen fra et ubekjendt Havdyb. Efterklangen af det store Verdensliv „sammensmeltede uden skærende Dissonantser med Fuglesangen over Præstegaardsmarken og Klangen af Børnenes Rørfløiter ved Landsby-Gadekjæret“.

Faderens Død, der indtraf den sidste Dag i Aaret 1799, gjorde en brat Ende paa Præstegaards-Idyllen og de ti første, lykkelige Barndomsaar. Moderen flyttede som Enke til Slagelse, nærmest af Hensyn til sin yngste Søn, for at han kunde komme i Byens Latinskole, og Bernhard Ingemann kunde nok have Aarsag til at føle det som en vigtig Begivenhed i sit Liv; thi en krassere Overgang end fra det fredelige Barndomshjem i Torkildstrup til Skolelivet i Slagelse By lod sig ikke godt tænke. Den lille lyshaarede, venlige Dreng, der hjemme i Præstegaarden havde været alles Yndling, blev

*) H. Schwanenflügel: „Ingemanns Liv og Digtning“.

pludselig indført i en Skole, som paa den Tid var uden mindste Disciplin, i et Slagsbroderskab, hvor der ikke gjaldt anden Ret end den stærkestes. Ikke desmindre slap han uskadt paa Sjæl og Legeme ud af denne Røverskole-Fristat — hvor han var Kammerat med den senere, berømte Skuespiller C. N. Rosenkilde — og efter sex Aars Forløb, 1806, blev han Student.

Aaret efter oplevede han Bombardementet paa Kjøbenhavn og var med de andre Studenter paa Volden, saa lille og spinkel som han var, hvilket gav en gammel Kone Anledning til at udbryde — da hun saa ham vandre forbi med Musketten paa Nakken — „Herregud! skal han ogsaa med!" Bombardementet 1807 tilføjede forøvrigt Ingemann det personlige Tab, at alle hans hidtil skrevne Poesier gik op i Luer tillige med det Hus, hvor han havde havt sit Logis. Men Tabet har næppe været stort; thi Ingemann fortæller selv, at det altsammen kun var „ufuldendte Barndoms-Poesier og vistnok umodne Fostre af en Kunstdrift, hvis første Yttringer falde sammen med min Bevidsthed om en stærk og levende Følelse".

Det var fra først af Tanken, at Ingemann — efter sin Families ivrige Tilskyndelse — skulde studere Jura, men dertil følte han selv den inderligste Ulyst. Efter at have taget anden Examen var han et Par Aar Huslærer hos en Kaptajn Mourier i Kjøbenhavn; i Maj 1809 havde han den store Sorg at miste sin Moder — hun døde af Lungetæring ligesom flere af hans Sødskende — og han var selv begyndt at skrante, ligesom ogsaa hans Følelsesliv havde faaet et sygeligt og overspændt Præg. Ikke blot har Moderens Død, men ogsaa den hele knugende Nedstemthed, der har maattet hvile over Folket efter Ulykkesaaret 1807, naturlig paavirket det unge, letbevægelige Digtersind.

Fra dette Synspunkt maa man i hvert Fald betragte Ingemanns første Fremtræden i Literaturen, saaledes som den aabenbarede sig i hans første Digtninge. Ved Nytaarstid 1811 var han bleven Alumnus paa Walkendorfs Collegium, og samme Aar udkom hans første Digtsamling.

I „Tilbageblik paa mit Liv og min Forfattervirksomhed fra 1811—1837", giver Ingemann en Skildring af sig selv paa dette Tidspunkt: „Min første, mest lyriske Digterperiode med episk og dramatisk Tendens (1811—14) charakteriserer sig fornemlig ved Følelsens Overvægt og Fantasiens Hang til at iklæde Ideerne, Verdensanskuelsen og det hele indre Liv en symbolsk Billeddragt, uden bevidst Stræben efter plastisk Modellering eller yppig Udmaling af det ydre Liv, men med en desto inderligere Tilsluttelse til Idelivet selv, til den anende Følelses og den aandelige Fantasis dunkle, hemmelighedsfulde Regioner. At min Sjæl i denne Periode, der ikke først begynder med mit offentlig Forfatterliv 1811, men adskillige Aar tidligere, ofte henreves af Stemninger, der havde et sværmerisk Anstrøg, vil jeg ingenlunde nægte. I min Skolegang digtede og sang jeg høit, naar jeg var ene, exalterede Venskabsudgydelser til min Fætter i Vestindien, og da jeg som Student havde læst Youngs „Nattetanker", var jeg ofte nær ved at faa Lyst til et pludseligt Spring ind i Aandeverdenen; jeg forstoppede engang, med forsigtig Frygt for slige Griller, en Pistol, jeg med hine farlige Fantasier havde leget med . . ." Kjøbenhavns Bombardement og Harmen over den forsmædelige Uret, der var øvet, udrev ham vel for en Stund af

det sygelige Sværmeri, men kun saa længe Spændingen varede; derpaa tog „Sværmeriet" endnu stærkere Overhaand. I „Tilbageblikket" fortæller Ingemann videre: „... Det var, som min Sjæl svævede mellem tvende Verdener og Tilværelser, men ikke selv vidste, til hvilken den vilde slutte sig ... Jeg stod i Virkeligheden en højere og skjønnere Tilværelse temmelig nær. Jeg var ikke fri for Ansats til den samme Lungetæring, der have bortrykket min Moder og tre af mine Brødre. Min Legemsbygning var fin og spinkel. Jeg gav i lang Tid efter for min Hang til at arbejde om Natten, og naar en Ide var ret levende hos mig, arbeidede den uafladelig i min Sjæl baade i vaagen Tilstand og i Drømme ... Jeg levede kun i den Verden, jeg drømte mig, men den virkelige Verden, hvori mit Hjerte ingen Tilfredsstillelse fandt, syntes mig kun et flygtigt og lidet frydeligt Overgangspunkt til det Liv og den Herlighed, min Aand higede efter. Jeg havde vel med stor Deltagelse fulgt Napoleons verdenshistoriske Kæmpegang, til han besteg Keiserthronen, men fra den Time af var han ikke længer min Helt. Min Deltagelse for Nationernes Liv var Tilskuerens, der seer paa et forvirret Bataillemaleri, uden Enhed og Holdning, og hvori den eneste Hovedfigur er fortegnet. Jeg var saaledes unægtelig i en lidende Tilstand; mit hele Nervesystem var angrebet, og jeg var i nogle Aar saa udmagret, at mine Venner og jeg selv ansaae mig for en vis Candidat til Tæringsdøden ..."

Saaledes stod det til med den unge romantiske Digter i de Aar, hvor han udsendte Bind efter Bind af lyriske Digte og Dramaer, der vakte en Henrykkelse og modtoges med et Bifald, som Digtningenes Indhold ingenlunde gav Valuta for. Nutidslæsere, der fordybe sig i Ingemanns Ungdomsdigtning indtil 1816, faar for det meste en uendelig flov og fersk Smag i Munden. Det er en overordentlig frodig Produktion: Digtsamlingerne 1811 og 1812, indeholdende — foruden lyriske Digte og Romancer — de østerlandske Æventyrdigte „Parizade" og „Gangergriffen", med Motiver fra „Tusind og én Nat", og det dramatiske Digt „Mithridat", derefter (1813) Digtsamlingen „*Procne*" med „*Varners poetiske Vandringer*", en Kjærlighedsroman, hvori Digteren lader sin Helt dø af l y k k e l i g Kjærlighed og opfører en Sentimentalitetens og Forskruethedens Apotheose, som overgaar al Forstand, endvidere 1814 det romantiske Epos „*De sorte Riddere*", med ligesaa uvirkelig og taaget Tankeflugt og fuldt af vidt svævende Allegorier, og Aaret efter, 1815, det bibelske Drama „Røsten i Ørkenen", Tragedien „Masaniello", hvori Frihedshelten optræder som den loyaleste, mest kongetro Borgermand, og endelig — men fortrinsvis at nævne — Sørgespillet „*Blanca*", hvis forskruede Sværmeri fik Kjøbenhavns Dameverden — ja, endel af Mandfolkene med — til at hensmelte i Taarer. Alt dette udgjør — med ganske enkelte Perler iblandt — en broget Sammenhobning af hyper-idealistisk Sværmeri, uklare Allegorier og elegiske Stemninger, der svinger mellem det grufulde og det mystiske, og tilmed ofte er givet i en saa kluntet og ubehjælpsom Form, at det strejfer lige ind paa Parodien.

Spørger man nu, hvad Aarsagen kunde være til, at disse, for den langt overvejende Del yderst svage Poesier gjorde saa stor Lykke hos Datidens Publikum, kan der først og fremmest henvises til det Tidspunkt, hvorpaa de fremkom. De politiske Forhold var fortvivlede, en almindelig

Slappelse eller sløv Resignation havde afløst det forrige Aarhundredes Interesse for Statens og Borgernes Anliggender, og under disse Omstændigheder søgte man Trøst i Religion og Poesi, for den sidstes Vedkommende helst naar den havde den størst mulige Tilsætning af elegisk Sværmeri, saa fjærnt som muligt fra den bedrøvelige Virkelighed, hvori man levede. Nu forholdt det sig tilmed saaledes, at Ingemann fremtraadte som Romantikens blindt troende Discipel, medens Oehlenschläger allerede havde skilt sig fra de tyske Romantikere, og hans Digtning netop paa dette Tidspunkt var i umiskjendelig Stagnation. Saa delte man sin Interesse mellem den Oehlenschläger-Baggesenske Fejde og Ingemanns hyperromantiske Poesier, der passede saa nøje til den elegisk-sentimentale Tidsaand. Men ikke heller maa det glemmes, at hvor vildtvoxende denne poetiske Produktion end var, saa fandtes der dog fine og ædle Blomster mellem Vildskuddene — Poesier, som røbede den virkelige Digter: saa udmærkede Ting som Visen om „Marsk Stigs Døtre“, Sangen „Vift stolt paa Codans Bølge“, Digtene „Torqvato Tasso“ og „Hr. Ebbe“, og det nydelige Digt „I Kammerset støjer den liden Smaadreng“, med sin ypperlig gjennemførte Folkevisetone.

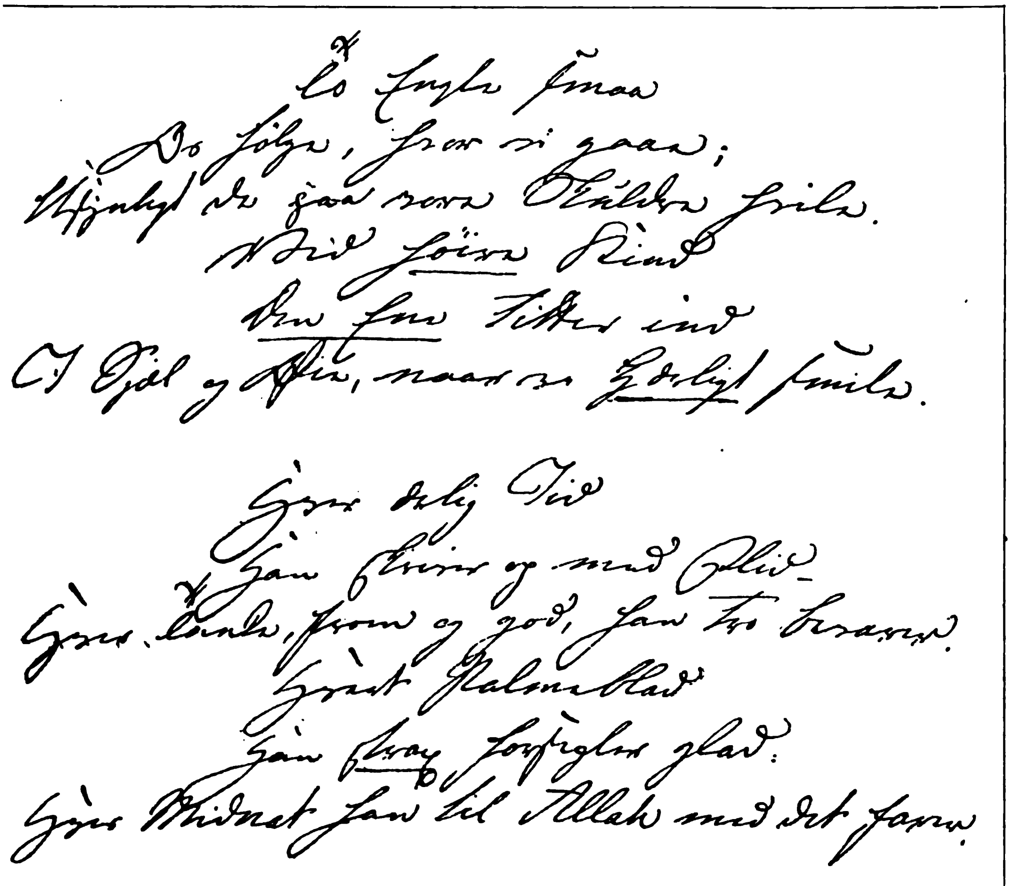
B. S. Ingemann.
Ungdomsportræt.

Mellem Udgivelsen af den første og den anden Digtsamling var der udefra kommet et nyt, betydningsfuldt Moment ind i Digterens Liv. Digtsamlingen 1811 havde jo gjort stor Lykke. Og . . . „Til denne min Digterlykke“, fortæller Ingemann i „Tilbageblikket“, „kom nu en anden, der havde ligesaa vigtig og vel endnu større Indflydelse paa mit Liv og min hele aandelige Retning. Den i disse Digte udtalte Kjærlighedslængsel uden Maal og Grændse vandt og aabnede mig det Hjerte og den rige kvindelige Aand, der, uden Hensyn paa min udtærede Skikkelse og min snart formodede Død, sluttede sig med en længe skjult Kjærlighed til mig og i et helt Aar var Idealet og den hemmelige Gjenstand for mine mest begeistrede Kjærlighedssange. Endelig vovede jeg at afsløre mit Hjærtes Hemmelighed og min Lyksalighed blev stor. Det var, som min Poesi nu først var traadt ud af Drømmeverdenen i Livet og i den Elskedes Skikkelse . . .“

Den Brud, Digteren vandt sig, var Lucie Marie Mandix, Datter af Departementsdirektør, Etatsraad Mandix, der gav sit Minde til Forlovelsen trods Bejlerens „udsigtsløse“ Stilling; thi Juraen var allerede

forlængst opgivet, og han drev udelukkende „den brødløse Kunst, i hvis Dyrkelse hans Lyksalighed og bedste Virksomhed bestod". Fra hin Tid (fra „Varners Vandringer"), skriver sig det bekjendte, erotisk-sværmeriske Digt, Ingemanns „Frierbrev", der begynder:

„Du, som svøbt i Skjønheds Rosenklæde,
gaaer i jordisk Dragt en himmelsk Aand . . ."

B. S. Ingemanns Haandskrift.
(De to første Vers af Digtet „Menneskets Engle").
Originalen tilhører det store Kongel. Bibliothek.

Digtsamligen 1812 røber vel forøget Livsmod hos den unge lykkelige Digter og Bejler, men i den næste Frugt, som Forlovelsen sætter: Samlingen *„Procne"*, er Digter- og Kjærlighedslykken lige ved at gjøre det af med sin udkaarede Yndling. Den foran nævnte Kjærlighedsroman „Varners poetiske Vandringer" er nemlig trods alt sit Sværmeri ikke uden Rod i Virkeligheden. Med den omvandrende tungsindige Sanger har Ingemann tænkt paa sig selv, og Varners Elskede er ingen anden end den ikke mindre hyper-idealistiske unge Pige, Lucie Mandix, med hvem han forenes i en platonisk Kjærlighed, der intet har at skaffe med det jordbundne Liv og dets sanselige Drifter. Og ligesom Varner i Romanen dør af lykkelig

Kjærlighed, saaledes forholdt det sig noget nær med Ingemann i Realiteten: under den overvældende Følelse af det lyksaligste Kjærlighedsforhold syntes Sjæl og Legeme at ville adskilles, og han faldt i en heftig Nervefeber, under hvilken han virkelig svævede mellem Liv og Død.

Efter at denne Krisis var overstaaet, skrev Ingemann den allegorisk-romantiske Epopee „De sorte Riddere", og denne Digtning skaffede ham en Ven for Livet i N. F. S. Grundtvig. Man kan slutte sig til Ingemanns egen Karakteristik af „De sorte Riddere", naar han siger, at Romantiken i dette Digt tilhører ikke det ydre, men det indre Liv, og at dets Billeder og Farver mere ligne Skyggerne fra en *laterna magica* end Naturens og Menneskelivets Spejlbilleder i den rent objektive Digtnings Kilde. Derimod har man vanskeligt ved med Grundtvig at beundre Digtets Dybsindighed; dets ni Sange er unægtelig trættende at læse, og dets Symbolik virker baade tvungen og uklar. Men i „De sorte Riddere" staar Ingemann paa Ortodoxiens faste Grund, hævdende en ideel Verdensanskuelse midt under Verdenslivets vilde Kaos, og dette Standpunkt vandt ham Grundtvigs Hjærte og Sympathi.

I de nærmest følgende Aar udkom endnu Tryllespillet *„Reinald Underbarnet"* (1816), Tragedierne *„Hyrden af Tolosa"* og *„Løveridderen"*, en *„Julegave"*, indeholdende lyriske Digte og Æventyret „Hr. Helias og Jomfru Beatrice" — alt i samme Aar — og endelig, 1817, Æventyret *„De Underjordiske"*, en omfangsrig Prosadigtning med Benyttelse af de lokale, middelalderlige Sagn, der knytter sig til Folkelivet paa Bornholm. „Reinald Underbarnet" er det interessanteste og tillige modneste Arbejde i Ingemanns Ungdomsdigtning; det er fuldt af naiv, fantasifuld Ynde og tiltaler derfor baade Fantasi og Følelse i sin Hævden af det umiddelbart barnliges Magt til at overvinde al snedig Kløgt og Trolddom. „Reinald Underbarnet" har heri et Lighedspunkt med Oehlenschlägers „Aladdin", men adskiller sig fra denne navnkundige Digtning — ganske bortset fra, at den er den langt underlegen i straalende poetisk Inspiration — derved, at Ingemann lader Christendommens Aand og Tegn bevirke Miraklerne, medens Oehlenschläger alene holder sig til „den vidunderlige Lampe", Geniets Almagt. Befrieren i det Ingemannske Tryllespil er — som Digteren selv udtrykker det — „den poetisk-christelige Barneaand, der ikke ved egen Kløgt og Kraft, men ved Tilegnelsen af Guddomskraften i Fromheden og den evige Kjærlighed, kan fremkalde Menneskelivets og Naturens mægtige, skjøndt endnu dog bundne Aander til Kamp for det tabte Paradis." — Ogsaa Æventyret „De Underjordiske" indeholder Partier af megen Skjønhed og bør fremhæves blandt Lyspunkterne i hine Aars altfor frodige Produktion, men til Gjengjæld kunde Digteren atter i sine Tragedier, i „Hyrden af Tolosa" og „Løveridderen", henfalde enten til saadanne overspændte Sværmerier eller haarrejsende Rædsler, at det ikke med Urette er blevet sagt, at han syntes henhvirvlet i en aandelig St. Veitsdans.

Angrebet paa Ingemanns Digtning, saaledes som den havde udfoldet sig i disse Aar, udeblev da heller ikke. Hans fordums, gamle Lærer, Professor theol. Jens Møller, saâ med blind Beundring paa sin Discipels digteriske Virksomhed og gav denne Beundring Udtryk i vidtløftige An-

meldelser, hvis Roes og Anerkjendelse overskred alle rimelige Grænser. Prof. Jens Møller var i fuldkommen Overensstemmelse med Publikums almindelige Dom, men just denne ukritiske Forgudelse kaldte Angrebene frem fra den anden Side, og den unge Digter, der hidtil havde sejlet for lutter Medbør, fik baade kyndige og hvasse Modstandere i P. Hjort og J. L. Heiberg. I „Julespøg og Nytaarsløjer“ skød den unge, smidige og elegante Digter sine skarpeste Vittighedspile af mod „Blancas“ Forfatter og blottede ubarmhjærtigt Sørgespillets Svagheder, hvad der utvivlsomt har været en baade let og munter Leg for den unge Satiriker. Ganske vist — til Gjengjæld slog Grundtvig nogle Dommedagsslag for sin Ven og Digterfrænde; han kaldte Heiberg for en Pog, en Bengel og en Hans Wurst, og P. Hjort for en Ugleunge — med Hentydning til Tidsskriftet „Athene“, hvori Hjorts Kritik af „De sorte Riddere“ var fremkommen — og han finder, at det hele er en „Drengekommers“, som ikke er værd at tage sig nær. Men desuagtet har Ingemann — som var en ømtaalig og pirrelig Natur, hvor mildt og blødt hans Sind end ellers kunde være — ganske sikkert følt Luften tung og trykkende omkring sig og selv havt en Fornemmelse af, at det kunde være godt for ham en Tid lang at skifte Omgivelser og styre sit Digterskib ud i nye Farvande.

Den Udenlandsrejse, som tilbød sig, med kongelig Understøttelse, i Foraaret 1818, kom da ogsaa saa tilpas som vel muligt. Det hedder i „Tilbageblikket“: „Ved at see en større, herligere Natur og en mangfoldigere Menneskeverden, ved at beskue Kunstens evige Mesterværker, ved at gribes af Høiheden og Storheden paa Menneskelivets Panoramapunkter fik jeg en sandere Maalestok i min Sjæl for Nationers og Tiders Liv med deres positive og negative Størrelser. Ved at staa ene paa de høie Bjerge, ved at see Vulcaner og brusende Strømme under den gamle, rolige Stjernehimmel, hvor Karlsvognen pegede mod Nord og min Længsel fløi med Skyen mod Fædrelandet, følte jeg i de mest blandede Stemninger af Henrykkelse og Vemod Enkeltlivets underfulde Forhold til Universet og dets evige Bærer. Poesien og Kjærligheden fulgte mig, og mangt et Elskovsdigt fløi over Bjergene til Hende, der var mig kjærest. De store Verdensdecorationer glede mig fordi; venlige Skikkelser mødte mig og forlode mig, og uforglemmelige Billeder bleve tilbage i min letbevægelige Sjæl. Jeg led ofte meget af Hjemve, og forfulgtes undertiden af tragiske Drømme; jeg stod da undertiden som en Flygtning, der strax skulde bort igjen, paa en øde, natlig Gade i mit Hjem og stirrede op til de velbekjendte Vinduer for blot at see et Glimt af Den, jeg længtes efter — men da viste den grusomme Drøm mig engang et Dødninghoved fra den Elskedes Vindue, og jeg vaagnede med Rædsel langt borte i det fremmede Land. Posthusene vare mig de kjæreste af alle Bygninger i Verden, og de første, jeg besøgte i enhver stor, fremmed Stad; fandt jeg da et Brev fra Hjemmet, var min Lykke mageløs; da kunde jeg først see den fremmede Stad med Lyst og Glæde . . .“

Ingemann besøgte Tyskland, Frankrig, Schweiz og Italien. I Dresden sluttede han et hjærteligt Venskab med Ludwig Tieck. Goethe vilde han derimod ikke besøge. I. udtaler sig saaledes om den tyske Digter-Stor-

mester: „. . . hans Personlighed, forsaavidt den aabenbarer sig i hans Skrifter, har jeg aldrig elsket, og med den fuldeste Erkjendelse af hans Geni, har jeg altid baaret et Slags Had til den Livsanskuelse, jeg har fundet i hans Værker."

En Del af sin italienske Rejse foretager Ingemann i Selskab med en dansk Familie, Bügel, med hvem han gjør Turen til Neapel. Der er to Frøkener Bügel, henrivende smukke unge Piger, og den ene af dem — en rank, ildfuld Skjønhed — gjør aabenbart stærkt Indtryk paa Digterens Hjærte. Afskeden med hende hensætter ham i en dybt elegisk-melankolsk Stemning, men til alt Held for hans retmæssige Trolovede, der venter ham

Sorø Akademi.

hjemme i Kjøbenhavn, er hans Troskab urokkelig. Lidt Fare har der dog vistnok været paa Færde:

— — —
„De Reisende rulle i Verden hen
lig Rosenblade i Strøm.
Det Svundne kommer ei mer igjen;
snart er det en gammel Drøm.

Ved Tiberbroen jeg ene staaer
med Haanden paa trange Barm.
Paa Bakken med Bjælderne Mulen gaaer —
der flygter den Reisekarm.

Med Slør end vifte de Hænder smaa;
Støv skjuler de Skjønne paa Vei:
En Taare jeg i deres Øine saae —
Ak! hvorfor græder ei jeg? —"

I Rom, hvor Ingemann daglig omgikkes Thorvaldsen og den hele Kunstnerkreds, fuldendte han det dramatiske Digt „*Tassos Befrielse*" (udkommet 1819), hvori han havde søgt „at befri sig selv fra alle Digterlidelser i Udtalelsen af hin Digtermartyrs Kamp med Livet og aandelige Sejer i Døden, medens han lod Laurbærkronen flyve sig forbi som et Klenod,

han havde Kraft til at resignere paa, idet Begeistringen og Kjærligheden hævede ham ud over Endeligheden og al dens Jammerlighed."

Hjemvejen gik over Venedig, Wien og Dresden, og i Vinteren 1819 var Ingemann atter i Danmark.

De første, umiddelbare Frugter af Udenlandsrejsen er ikke betydelige. „Tassos Befrielse" maa endog noget nær kaldes mislykket; thi Digteren har her i ingen Henseende magtet sit Emne, og i *„Reiselyren"*, en Samling lyriske Digte, der udkom 1820 — senere fortsat og udvidet i „Smaadigte og Reiseminder" (1832) — er der ganske vist enkelte fine og ejendommelige Digte, men den største Del af Indholdet har ringe Værd. Ikke des mindre

Ingemanns Bolig i Sorø.

viste det sig, at Rejsen havde gjort sin store Nytte. Der var kommet mere Ligevægt i Digterens Sind, mere Sundhed og større Fortrolighed med den virkelige Verden, og denne betydningsfulde Forvandling aabenbarede sig første Gang i det Bind *„Eventyr og Fortællinger"*, som udkom samme Aar og umiddelbart før „Reiselyren". Hermed slog Ingemann ind i en helt ny Retning og gjorde det første Skridt paa sin Bane som Romandigter. Indholdet i „Eventyr og Fortællinger" (1820) er vel endnu tildels paavirket af den tyske Romantiks Fantasteri — saaledes Æventyrene „Sfinxen" og „Det høie Speil" — men til Gjengjæld er der i „Moster Marie" og „Altertavlen i Sorø" fortræffelig grebne Træk af Hverdagslivet og dertil en Friskhed i Fremstillingen, som ikke findes i Ingemanns foregaaende Digtning. Aaret efter forsøger Ingemann sig atter — og for sidste Gang — i den dramatiske Genre. I 1821 udkommer Komedien „Magnetismen i Barberstuen" og Tragedien „Kampen for Valhal", men i deres forskjelligartede Indhold er det hver paa sin Vis yderst svage Arbejder, og det er ikke lykkedes for Digteren hverken at fortsætte den nationale Komedie i Holbergsk Aand — saaledes som hans Hensigt har været med

det førstnævnte Stykke — eller at digte en oldnordisk Tragedie med Stoffet hentet fra de gamle Sagaer.

Ingemann har selv inddelt sin poetiske Produktion i følgende Perioder: den lyriske, med episk og dramatisk Tendens, fra 1811—14, og den lyrisk-dramatiske, 1815—22. Disse omfatter hans Ungdomsdigtning, som nu til Dags fornemlig har literærhistorisk Interesse og næppe vilde have bevaret hans Navn i Literaturen. Men derefter indtræder den betydningsfuldeste og følgerigeste Periode i hans Digterliv, den, der giver ham ubestridelig Borgerret i Poesien, endogsaa i forreste Række af danske Digtere.

1822 blev Ingemann Lektor i dansk Sprog og Literatur ved Sorø Akademi, og samtidig holdt han Bryllup med sin Ungdoms Elskede, Lucie Mandix, med hvem han havde været forlovet i ti Aar. Der begyndte et nyt Afsnit i hans Liv, som han vistnok med fuld Føje kalder sit allerlykkeligste, og i de minderige Omgivelser, paa den klassiske Jordbund, skriver han sit historiske Digt „*Valdemar den Store og hans Mænd*", der udkommer 1824 og aabner Rækken af hans nationalhistoriske Digtninge. I „Tilbageblikket paa mit Liv og min Forfattervirksomhed" siger Ingemann: „Stedets mærkelige Erindringer forenede sig med min historisk-poetiske Aandsretning; de virkelige Livsbilleder fra Katholicismens Lande og mit Kjendskab til det danske Folkeliv fra min Barndom og Ungdom, Resultaterne af mit omtumlede Liv og af min hele Udvikling forbandt sig med hine Billeder, og disse bevægede sig tilsidst saa levende omkring mig, som gamle Venner og Bekjendte. Jeg vidste hvad her var skeet i de store Valdemarers Dage; nu saae jeg ogsaa — hvad Krøniken fortaug — hvorledes det med sine indre Motiver under særegne Situationer og Omstændigheder udsprang af alle de adspredte, historiske Træk; og de tørreste Frøkorn i vore Annaler syntes mig at opvoxe til en levende Række af vor romantiske Tids Generationer . . ."

Indvendingerne mod Ingemanns historiske Romaner ere ofte fremførte og vel kjendte. Den danske Digter gaar en helt anden Vej end hans navnkundige britiske Fælle, Walter Scott. Denne Mester for alle Digtere af historiske Romaner bruger saa godt som ingen historiske Personer, men han maler Handling og Karakterer paa en historisk Baggrund og i et historisk Kostume, der tryller de henrundne Tider vidunderligt levende og anskueligt frem for Læsernes Øjne. Ingemann fremfører derimod de historiske Skikkelser, der staa med den største plastiske Anskuelighed for Nationens Bevidsthed: Valdemar den Store og Bisp Absalon, Valdemar Sejr og Dronning Dagmar, Erik Glipping og Marsk Stig, Niels Ebbesen og Grev Geert. Men Karakterernes Sandhed — saaledes som den maa opfattes efter de historiske Forskninger — og Kostumets Korrekthed er for ham noget ganske underordnet, eller rettere, han ved kun lidt derom og skriver paa dette Punkt næsten i Blinde. Han gjør sig skyldig i de haandgribeligste Forsyndelser mod de historiske Overleveringer og den tidshistoriske Kolorit; han lader sine Personer tænke, tale og handle, saa de langt bedre kunde passe i Frederik den Sjettes end i Valdemarernes Danmark. Men med alt dette er hans fædrelandshistoriske Romaner saa ægte danske, saa fyldte af naiv, umiddelbar digterisk Stemning, saa nationalt folkelige, at deres Skrøbeligheder intet vejer i Sammen-

ligning med de Betingelser, de har havt for at fængsle Generation efter Generation af dansk Ungdom og blive den allerpopulæreste Folkelæsning. Ikke mange Digtere har grebet stærkere og inderligere ind i Folkets Hjærte, end Ingemann har gjort det med de Vers, hvormed han indleder „Valdemar den Store og hans Mænd“:

„Aarhundreds-Stjernen for tolvte Gang
Sig over Golgathas Kors opsvang;
Længst Østens Straale i Norden lyste,
Men Danmarks Hjerte i Dødskamp gyste:
Tungt Herrens Haand over Folket laa;
Det var, som Dannemarks Tid var omme,
Som skulde Gudherrens Dom nu komme,
Og Folk og Rige og Navn forgaa.
— Stig op af Graven, Du Slægt, som døde!
Forkynd dit Fald og afmal din Brøde!
Advar os for Udslettelsens Dom
Og viis os, hvorfra din Frelse kom!
Men I, som lyste i Tider dunkle,
Som klare Nordlys ved Midnat funkle!
I store Aander, som over Jord
Med Frelsens evige Banner foer,
Der Herren mægtig sin Haand udstrakte
Og Folkeaanden til Liv gjenvakte!
Lys atter for os fra natlig Tid,
I Aandekæmper i Herrens Strid!
Og blunder atter i Blødheds Drømme
Mit Fødeland ved de dybe Strømme —
Hvad heller raser i blinde Lyst
Forvildet Slægt mod sit eget Bryst —
Da ryster Sjælen og vækker Aanden,
Og styrker Hjertet og ruster Haanden
Til dansk og stor og til herlig Id —
Til Danmarks Frelse i Nødens Tid.“

I „Valdemar den Store og hans Mænd“ gjør den lyriske Understrøm, der gaar gjennem hele Digtet, sig fuldt saa gjældende som den historiske Fortælling. I de efterfølgende national-historiske Digtninge opgav Ingemann den metriske Form og valgte Romanens, hvad der utvivlsomt yderligere banede dem Vej ud i Folket. 1826 udkom „*Valdemar Sejer*“, 1828 „*Erik Menveds Barndom*“, 1833 „*Kong Erik og de Fredløse*“, 1835 „*Prins Otto af Danmark og hans Samtid*“, og Aaret efter, 1836, sluttede Ingemann denne betydningsfulde Del af sin Digtergjerning med det historiske Digt „*Dronning Margrete*“, hvori han vendte tilbage til den bundne Stil.

Fænomenet fra Ungdomsdigtningens Tid gjentog sig under Udgivelsen af de fædrelandshistoriske Romaner: Læseverdenen modtog disse Digtninge med uskrømtet Glæde og Bifald, men Kritiken var ikke Digteren god. Og dog var B. S. Ingemann i Sorø jo nu en helt anden en den blod- og marvløse Poet, der havde „Blanca“ og „Varners poetiske Vandringer“ paa sin Samvittighed.

Denne Gang var det især Chr. Molbech, der rettede et skarpt Angreb paa Ingemann for den Maade, hvorpaa han i sine Romaner behandlede Historien og historiske Skikkelser. Det gav Anledning til, at Ingemann blev indviklet i sin første og eneste literære Fejde. „Nu da jeg stod paa et aandeligt Standpunkt“, siger han, „hvorfra jeg med klar Selvbevidsthed kunde overskue, baade hvad jeg havde naaet og hvad jeg stræbte efter, blev denne ubillige og avindsyge Miskjendelse mig utaalelig.“ Ud af denne Stemning skrev han „*Huldregaverne eller Ole Navnløses Levnets-Eventyr*“ (1831), hvori han drog tilfelts mod, hvad han kalder, sine aandelige Antipoders Livsanskuelse, dog uden at lade det gaa ud over Æventyrets poetiske Ide. „Huldregaverne“ kaldte en ny Modstander frem, og det selve H. C. Ørsted, der tog til Gjenmæle mod Ingemanns umiskjendelige, om end digterisk iklædte Angreb paa den empirisk-rationalistiske Livsanskuelse.

Ingemann havde imidlertid skrevet „Oplysninger til Huldregaverne“ — for at vejlede Publikum til rigtig Forstaaelse af Æventyrets poetiske Indhold — og derpaa fulgte som Svar til Modstanderne en dramatisk Epilog „Opstanden i Litteraturstaden, trykt som Manuskript for Fjender“. Striden gik over i Dagbladene og førtes med megen Bitterhed. „Denne min eneste litteraire Feide“, siger Ingemann, „forstyrrede et helt Aar min Lyksalighed og Fred, men var dog en gavnlig og psychologisk nødvendig Kamp for min aandelige Frihed og Selvstændighed. Først da jeg i denne Feide havde givet min Indignation og den i tyve Aar tilbagetrængte Retfærdighedsfølelse Luft, kunde jeg atter med Rolighed fortsætte min poetiske Virksomhed.“

Allerede Aaret efter „Dronning Margrete“ udkom — i 1837 — den prægtige Digtcyklus „*Holger Danske*“, en Forherligelse af den danske Nationalhelt og Sagnskikkelse, som det til Fuldkommenhed var lykkedes Forfatteren at fremstille baade i ægte folkelig og ægte poetisk Form. Samtidig med de fædrelandshistoriske Romaner var der desuden udkommet en Samling Noveller (1827), „*Blade af Jerusalems Skomagers Lommebog*“ (1833) og tre nye Fortællinger („Varulven“, „Den levende Døde“, „Corsicaneren“) (1835). Det var en rig og frodig Produktion, Ingemann udfoldede, men nu af et sundt og klart Kildespring, hvad enten han betræder Virkelighedens Grund i de mange nye Fortællinger, eller han henter sit Stof udelukkende fra Fantasiens og Sagnenes Verden. Hans Livsanskuelse har ikke undergaaet nogen Forvandling; den vedbliver at være idealistisk og dybt religiøs, med lys Tro paa bærende Magter i Christendom og Menneskeliv, men den er afklaret og modnet, og hans Digterfantasi og Digterevne er naaet til at finde skjønne og harmoniske Udtryk.

B. S. Ingemann.
Malet af *F. Vermehren* (1846).

Intet Sted ses dette bedre end i Ingemanns Salmedigtning, som maaske endda turde være den Del af hans poetiske Produktion, som vil leve allerlængst. Saa langt tilbage som i 1822 var udkommet „*Morgenpsalmer og Cantater*“, der efterfulgtes 1825 af „*Høimesse-Psalmer*“ og 1837 af „*Morgensange for Børn*“. Senere udkom „*Morgen- og Aftensange*“ (1839). Saa inderlige og ægte i Klangen som disse Sange er, gjælder det om dem ligesom om Kingos og Grundtvigs, at de kan stilles ved Siden af den skjønneste Salmedigtning, noget Land ejer. De har ikke Grundtvigs Fynd og Kraft, men især for det milde, barnlige og tillidsfulde finder Ingemann Udtryk, der rører ligesaa meget ved den simple og naturlige Følelse som ved rig Stemningsfylde. Her skal kun mindes om ganske enkelte, som: „*Lyksalig, lyksalig hver Sjæl, som har Fred*“, „*Nu titte til hinanden de favre Blomster*

smaa", „*Dagen gaaer med raske Fjed*", „*Nu vaagne alle Guds Fugle smaa*", „*Fred hviler over Land og By*", „*Der staar et Slot i Vesterled*" o. s. fr.

I de fyrretyve lykkelige Aar, som Ingemann henlevede i Sorø, var hans Produktion ikke blot meget frodig, men ogsaa meget alsidig. Foruden

Danske Kvinder overrække Ingemann Guldhornet paa hans 70-Aars Fødselsdag.
Efter *J. V. Sonne*'s Maleri.

de mange Arbejder fra dette Tidspunkt, som allerede er nævnet, udkom endnu følgende: „*Renegaten*", et dramatisk Digt (1838), „*Salomons Ring*" (1839), „*Skyhimlen*" og „*Stjernebilledernes Symbolik*", to Digtcykler (1840), Fortællingen „*Kunnuk og Naja eller Grønlændere*" (1842) og samme Aar „*Folkedandsviser og blandede Digte*". Blandt disse Digterværker knytter der sig en særlig Interesse til det dramatiske Æventyr „Salomons Ring" med Forspillet „*Sulamith og Salomon*", omfattende en Række Digte, hvori Ingemann momentvis udfolder en erotisk Varme, der hos denne Forfatter virker helt overraskende. Gjennemgaaende er det vel kun en bleg Efter-

klang af „Sangenes Sang“, men enkelte af Digtene have en ubestridelig poetisk Ynde, saaledes f. Ex. „Sulamiths Sang mellem Blomsterne“:

„Jeg er „Rosen fra Saron“, Salomons Lyst,
Naar hans Blik til mit Øie sig klæber:
Hans Bryst har bævet mod Sulamiths Bryst,
Og hans Læber mod Sulamiths Læber.

Naar jeg hører hans Navn i Hyrdernes Sang
Og hans Hæder paa Jomfruers Tunger,
Min Mund er stum; men min Tanke har Klang,
Og i Sulamiths Hjerte det sjunger.

I dit Navn er der Storhed, Skjønhedens Søn!
Derfor elske dig Libanons Piger;
Den Sjæl, som elsker dig høiest ilon,
Kun til Roser og Lillier det siger.“

Eller „Sulamiths Sang i Vingaardshytten“, der begynder med saa henrivende Tone:

„Fornam jeg en Klang?
Blev jeg vakt af en Cither?
Var det *ham*, der sang
Ved mit Vinduesgitter:
„Vaagn op og kom ud,
Min deilige Brud!“ —
Ak! var det kun Sulamiths Drømme!“

Og ligeledes „Salomons Sang i Vinhaven“:

„Er du vaagen? Elskede! Favre, stat op!
Kom herud, min Deilige! Vinteren flyede:
Det ei regner meer; see! hver Blomst har Knop!
Det blev Sommer inat før det gryede.

Vore Turtelduer alt kurred i Lund;
Der er Vinfrugtblomster med duftende Blade
Det er Sangens Tid; det er Elskovs Stund!
Alle Fuglene kviddre saa glade.“
— — —

Dette er jo, som om det var en helt anden end Ingemann, der sang. —

De følgende Aars Produktion omfatter: „Nye Eventyr og Fortællinger eller Kakkelovnskrogshistorier“ (1847), Eventyret „*De fire Rubiner*“ (1849), „Fire nye Fortællinger“ (1850) — derimellem den friske og fornøjelige „*Christen Bloks Ungdomsstreger*“ — og samme Aar Fortællingen „*Den stumme Frøken*“, der ikke er fri for en paatvungen moraliserende Tendens.

Det kunde ikke undgaas, at de fyrretyve Aars indadvendte og stilfærdige Liv i det klosterlige Sorø maatte øve sin Indflydelse paa Digteren og spærre ham Vejen til Forstaaelse af de mangfoldige nye Bevægelser, der rørte sig omkring ham. Med Undtagelse af Oehlenschläger — med hvem Ingemann aldrig kom til at staa paa nogen god Fod — var ganske vist Størsteparten af den øvrige Digterkreds: Grundtvig, Hauch, H. C. Andersen, Chr. Hviid Bredahl, Blicher o. s. fr. — hans gode Venner og jævnlige Gjæster i den soranske Digterbolig; men det var ikke Nutidsproblemer, der fortrinsvis blev drøftede, og tilmed havde B. S. Ingemann ringe Modtagelighed — snarere Frygt — for Tidens nye Brydninger, hvad enten det var paa Politikens eller paa Filosofiens Enemærker. Ingemann

passede samvittighedsfuldt sit Lærerembede og digtede og drømte i sin Fritid, eller forslog nogle Timer med en hyggelig Passiar, hvori der baade kunde være Alvor og Skæmt, naar gode Venner kom i Besøg. Og imidlertid malede hans milde og stilfærdige Hustru sine Blomsterstykker og Alterbilleder og stækkede Slaghammeren paa sit Stueur, for at den ikke saa lydeligt skulde minde hende om Tidens Gang.

Men alligevel: under denne Idyl, hvor Digteren levede i en næsten uafladelig, fyrretyveaarig Lykke og under voxende Hyldest fra sine Landsmænd — kun afbrudt af det ene Fejdeaar — var der dog et Øjeblik, hvor der kom Uro endogsaa i hans milde, kontemplative Sind, og han følte Udve. I Dr. H. Schwanenflügels ovenfor nævnte Bog om „Ingemanns Liv og Digtning“ fortælles, at da Christian VIII en Gang var i Sorø — det var i 1841 — ytrede han ved Synet af Egnens Naturskjønhed, „at hvis han var Digter, vilde han opslaa sin Bolig her“. Men deri kan Ingemann ikke være enig med ham, og han skriver nogle Strofer, kaldet „Digterliv i Sorø“, hvori det hedder:

— — —
„Her er Fred til den stille Digtnings Id;
her er Ro til Forsknings kjærlige Flid;
her jeg priste mit Lod blandt Skjalde:
her sad jeg som Fuglen paa grønne Green;
fast tyve Somre mig svandt som een; —
jeg sang i de Vintre alle.

Men nu kommer min egen Vinter snart,
og jeg længes nu efter Havet svart,
hvor det bruser med stærkere Strømme.
Fast Verden blev mig en fremmed Ø;
og Hjertet smelter ved stille Sø,
mens Sangen blev Fortids' Drømme.

Skal jeg skue de gamle Tiders Høst
og blandt Fremtids Sønner hæve min Røst,
maa jeg bort fra min Ensomheds Skove.
Fra Drømmenes venlige, stille Sø
mig kalde Røster fra Verdens Ø
og Livsoceanets Vove.“
— — —

Dr. Schwanenflügel tilføjer meget træffende, at „det var dog godt, at Ingemanns Bur var stænget; det kunde ellers let have gaaet den gamle Sanger som hin Fugl, der efter mange Aars Forløb fik sin Frihed — og saa blev et Offer for sine Artsfællers Næb“. —

Uroen hos den graanende Digter var da ogsaa kun ganske forbigaaende. Var det blevet Alvor, havde han dog næppe forladt sit kjære Sorø, hans Hustru endnu mindre — og hvordan skulde de to kunne have levet adskilte, om end for nok saa kort Tid — og selv fra Ensomheden i den soranske Bolig kunde han jo desuden følge med Tidens mangehaande nye Bevægelser. Det synes i hvert Fald, som om Ingemann efterhaanden forsonede sig med et og andet Fænomen, han hidtil havde staaet fremmed overfor, og som om han tillige vandt voxende Forstaaelse af den nye Slægt, der voxede op. Man faar Indtrykket deraf, naar man læser hans bedste og betydeligste Værk fra de senere Aar og overhovedet et af hans allerypperste Arbejder: Nutidsromanen „*Landsbybørnene*“ (1852), hvis friske, glade og fornøjelige Skildringer føre Læserne lige ind i Tiden omkring „de tre Bedriftaar“, 1848—49—50, og tegner en Række lyslevende Karakterer og Omgivelser,

der staa uforglemmelige i Erindringen, om det end er nok saa længe siden, man har læst denne Ingemannske Roman.

Fra de sidste Aar af Ingemanns Liv foreligger „Confirmationsgave“ (udkommet 1854), „Tankebreve fra en Afdød“ (1855) og Æventyrdigtet „Guldæblet“ (1856). Det er Digte, hvori Forfatteren udtaler sin religiøse og idealistiske Betragtning af Livets og Dødens store Gaader.

Siden Ansættelsen ved Sorø Akademi var ingen større, ydre Afvexling indtraadt i hans Liv. I 1828 og 1833 foretog han et Par kortere Rejser

Ingemann.
Efter *W. Marstrand's* Maleri (1859).

til Tyskland og til Sverige og Norge, og 1843 konstitueredes han som Direktør for Akademiet, indtil dette ophævedes som saadant i 1849. Ingemann beholdt imidlertid sin gamle Bolig i Sorø, hvor han i de mange Aar havde dyrket den Kunst, der udgjorde „hans Lyksalighed og bedste Virksomhed“.

Den 28de Maj 1859 fejredes Ingemanns 70aarige Fødselsdag, og blandt de mange Vidnesbyrd, han modtog om den Paaskjønnelse, hans Digtning havde vundet, maa især nævnes det pragtfulde Guldhorn, der overraktes ham som Gave fra danske Kvinder. Der var stor Fest i den soranske Digterbolig hin Dag, da en Flok unge Piger, i brogede Flors Kjoler, som Deputation bar Guldhornet frem til den gamle Sanger, og paa de Hilsener, der strømmede ind, svarede Ingemann med de smukke og bevægede Ord i sin „Tak til Venner i Danmark“:

— — —

„Men naar nu Færgemanden graanet staaer
som Jubelolding her i friske Vaar,
saa er det ikke ham, der skyldes Løn.
Men Kransen, skjøn og frisk og foraarsgrøn
tilhører Folkeaanden, som har givet
ham og hver Skjald, der sang om Folkelivet,
det Stof til Sang, det Liv i Sagn og Sage,
der laa i Folkets Sjæl fra gamle Dage.

Saa flyv da, som elektrisk Gnist fra Soer
paa Tanketraad mit Jubeloldings-Ord!
Flyv! hils hver Sjæl som glæded mig idag!
Bring Tak med Klang fra Hjertets Pulseslag.
Den Tonestreng, rig Kjærlighed forgylder,
sin Klang blandt Danske *Danmarks* Sangbund skylder:
den over Folkehjertets Dyb var spændt,
kun *derved* blev den hørt og seet og kjendt.
Men derfor *Danmarks Folk* skal Kransen bære
med Tak og Pris, med Kjærlighed og Ære!" — — —

Den 24de Februar 1862 hensov den gamle Digter med Hustruens Haand i sin. Dødsøjeblikket var mildt og fredeligt, som hans Liv havde været. I sin Efterskrift til „Tilbageblikket" fortæller Udgiveren, Pastor J. Galskjøt: „ . . . De to inderligt forbundne Sjæle vedbleve kjærligt at see paa hinanden; men han talte ikke mere; han laa taus, hengiven og stille, saa stille, at der ingen Bevægelse var at see paa hans blide Ansigt, og der hørtes intet Suk. Lægen sagde, at der ikke havde været nogen Dødskamp, og at han ikke havde seet nogen saa rolig og blid Død. Den Døendes Øie brast ikke. Endnu en halv Time, efter at Sjælen var gaaet bort, troede hans Kone, at de saae paa hinanden. Kun Lægen bemærkede Dødsøieblikket, men han kunde ikke beslutte sig til, ved at gjøre hende opmærksom derpaa, at berøve hende den halve Times smertelige Lykke." —

Den 4de Marts foregik Jordfæstelsen under saa levende Deltagelse fra alle Samfundsklasser, at det nok som viste, hvorledes Ingemanns Navn og Digtning var blevet hele Folkets Fælleseje.

— — — — —

B. S. Ingemanns samlede Skrifter udgjør 41 Bind. Af Literatur, der omhandler Digteren, maa nævnes den efterladte „Levnetsbog, skreven af ham selv", udg. af J. Galskjøt (1862), Ingemanns „Tilbageblik paa mit Liv og min Forfattervirksomhed fra 1811—37, et autobiografisk Udkast", ligeledes udgivet og ledsaget med en Efterskrift af Pastor J. Galskjøt (1863), endvidere „Breve til og fra Ingemann", udg. af V. Heise (1879), Brevvexlingen mellem „Grundtvig og Ingemann", udg. af Sv. Grundtvig (1882), J. Nørregaards Doktordisputats om „Ingemanns Digterstilling og Digterværd" (1886) og H. Schwanenflügels omfangsrige og interessante Biografi: „Ingemanns Liv og Digtning" (1886).

Johannes Carsten Hauch.

I Bergen og i Malmanger Præstegaard. — Ungdomsaar i Kjøbenhavn. — Første Digtninge. — Hauch og Oehlenschläger. — Deltagelse i den Baggesenske Fejde. — *„Kontrasterne“* og *„Rosaura“*. — Naturvidenskab og Poesi. — Udenlandsrejsen. — Det store Vendepunkt. — Poetisk Produktion. — Hjemkomst til Danmark. — *„Bajazet“* og *„Tiberius“*. — *„Gregorius den Syvende“*. — Det romantiske Æventyr *„Hamadryaden“*. — Lektor i Sorø. — Fortsat dramatisk Produktion. — Tragedien *„Svend Grathe“*. — *„Søstrene paa Kinnekullen“*. — Romanerne *„Vilhelm Zabern“*, *„Guldmageren“* og *„En polsk Familie“* — *„Lyriske Digte“* (1842). — 1846 Professorat i Kiel. — 1851 Professor i Æstetik ved Kjøbenhavns Universitet. — Tragedien *„Marsk Stig“*, Skuespillene *„Æren tabt og vunden“* og *„Tycho Brahes Ungdom“*. — Romanen *„Robert Fulton“*. — *„Lyriske Digte og Romancer“* (1861). — Sidste poetiske Arbejder. — *„Julian den Frafaldne“*. — De sidste Aar i Rom.

Skulde Digtere stilles i Rangfølge efter den Popularitet, deres Arbejder have nydt, vilde Maalestokken for deres Værd ofte blive saare misvisende. Fremfor mange andre gjælder dette om Carsten Hauch. Han er sexogtyve Aar, da han offentliggjør sine første Digtninge, og den Modtagelse, de faar, er ikke bedre, end at han bringes til at tvivle om sit Digterkald og beslutter at opgive det for bestandig. Saa gaar der ti Aar, under hvilke hans Livs afgjørende Vendepunkt indtræder, og han naaer til fuld Klarhed om sit Maal, men heller ikke nu, da Poesien er bleven hans frelsende Engel, vinder han Publikums Øre eller Kritikens Velvilje, og der gaar et nyt Tiaar, før han slaar igjennem og opnaar fæstnet Anseelse og Autoritet som dansk Digter, og da er han langt oppe i sine Manddomsaar.

Det lyse og lette, Sommerens Skjønhed og Elskovens Sødme — eller den brede, svulmende Retorik med Ordenes og Billedernes Pragt — har alle Dage fundet lettere Vej end det dybe og grublende: den Kunst, som loddede dybt ned i Menneskesjælen eller søgte de evige Sandheder. Og til den sidstnævnte Art hører Carsten Hauchs Digtning. Naturen i hans norske Barndomshjem vedblev at bevare sit Herredømme over hans Temperament, og gjennem Smerte og Lidelser, under Kamp og Grublen formedes hans Digterevne, saa den lyste med stedse stærkere og renere Flamme, jo ældre han blev.

Johannes Carsten Hauch er født den 12te Maj 1790 i Byen Frederikshald i Norge; hans Fader, Amtmand Frederik Hauch, var dansk — Søn af General Andreas Hauch —, Moderen af en norsk Slægt, der nedstammede fra den navnkundige Anna Colbjørnsen. Carsten Hauch tilbragte kun sine to første Barndomsaar i Frederikshald og kom derefter til Bergen, idet hans Fader var bleven Stiftamtmand i Bergens Stift, og hans tidligste Erindringer knytter sig derfor til den sidstnævnte By.

Hans Forældre boede i et stort Hus, der laa i en Gade mellem Raadstuepladsen og Domkirken, og fra sit lille Kammer øverst oppe havde han Udsigt til et højt Fjeld, „Fløjfjeldet“ kaldet, hvis „Fløj“ idelig drejede sig for Vinden; fra et Vindue til den modsatte Side kunde han se Skibenes Master og Vimpler rage op over Husenes Tage. I dette Barnekammer tilbragte han Størstedelen af sin Tid, og for det meste alene, thi hans tre ældre

Søskende boede nedenunder. Det var et meget stille og ensomt Liv; thi hans Moder vaagede strængt over, at han ikke kom sammen med Byens Ungdom, der ikke havde det bedste Ry paa sig, og Carsten var da som oftest henvist til de Lege, han selv kunde opfinde, eller til de Stemninger og halve Drømme, som tidlig vaktes hos ham, naar han enten saa Fuldmaanen i al dens Glans lyse over Fløjfjeldet, eller hørte Domkirkeklokkernes Kimen, især paa de store Festdage.

Nogen synderlig Forandring skete ikke heller, da han kom i Skole, først hos en gammel Madam eller „Læremoder“, der skulde bibringe ham de første, elementære Kundskaber, og derefter i en noget større Drengeskole, hvis Bestyrer var en flink og godlidende Mand. Men Forbudet mod

Malmanger Præstegaard.

at komme sammen med andre Børn udenfor selve Skolen vedblev at bestaa, og i Hjemmet var der i hvert Fald for Børnene ikke synderlig Anledning til Adspredelse. Carsten Hauchs Fader var en fornem og korrekt Personlighed, ikke uden Selvfølelse som Adelsmand, men af et varmhjærtet og tillige ret opbrusende Temperament, i næsten alle Henseender en fuldkommen Kontrast til sin stilfærdige, religiøst anlagte Hustru, der aldrig følte sig rigtig hjemme i Bergen, men bestandig længtes tilbage til Frederikshald og Fædrenegaarden Rød, hvor hun havde tilbragt sine bedste Ungdomsaar. Bag hendes indadvendte Væsen skjulte der sig megen Kjærlighed og Mildhed, og hendes Ægtefælle sagde i Spøg om hende, „at hun bad om Tilgivelse, naar en anden traadte hende paa Foden“.

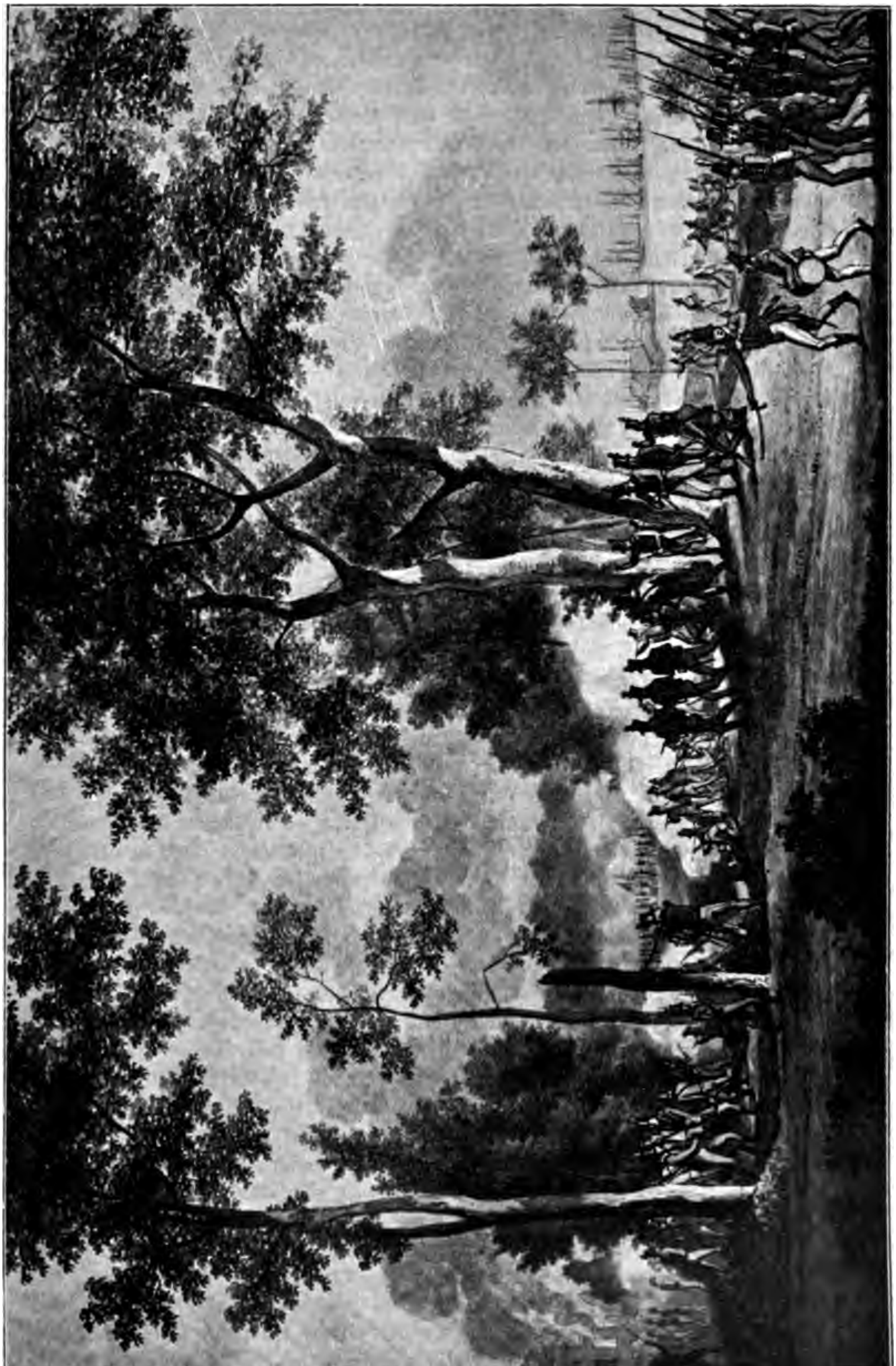
Den første Afvexling af nogen Betydning i Carsten Hauchs ensomme Barndomsaar indtraadte, da han — ligesom Tilfældet havde været med hans ældre Broder — kom i Huset hos Præsten Niels Hertzberg i Malmanger

Præstegaard. Hauch regnede disse Aar til nogle af de lykkeligste, han havde levet, og i sine, mange Aar efter nedskrevne, *„Minder fra min Barndom og min Ungdom"* siger han: „Den Egn, hvori jeg dengang hävde mit Hjem, staaer endnu for mig som noget af det mest Ophøiede, jeg i mit Liv har seet, hvorfor jeg heller aldrig har kunnet glemme den; ja, ingen Schweitzer kan drages af en stærkere Hjemvee mod den Bjergdal, hvori han er født, end min Sjæl tidt, baade vaagen og i Drømme er bleven dragen tilbage til den stille Fjeldegn ved Søen høit mod Nord, hvori jeg dengang levede".

Præsten Hertzberg var en stærk og ejendommelig Personlighed, aandslivlig og elskværdig, med mange Interesser og udrustet med et frygtløst Mod, som tidt stod sin Prøve paa de Farter, han som Præst maatte foretage i aaben Baad, i Storm og Uvejr, naar hans Embedspligter krævede det. Carsten Hauch følte sig snart hjemme i Præstegaarden, sluttede sig i et fortroligt Forhold til sin Lærer og Vejleder og gjorde gode Fremskridt i de Kundskaber, han skulde tilegne sig. Her læste han ogsaa for første Gang Holbergs Komedier, hvis komiske Scener ganske henrev ham, medens han i „Niels Klim" fængsledes af Fortællingens sælsomme og fantastiske Æventyrlighed. Forøvrigt var det især Suhms Danmarks Historie og af Studiefagene Historie og Geografi, der interesserede ham; Latin og Græsk var ham derimod nærmest et temmelig tungt Pligtarbejde. Men paa samme Tid udvikledes han legemlig ved at tage Del i al Slags Idræt, ved at løbe paa Skøjter og Ski og ved at rutsche paa Kjælke ned ad Bygdens stejleste Bakker.

Carsten Hauch kom til Malmanger Præstegaard i 1798 og blev der i fem Aar. I Aaret 1803 skete den næste store Omvexling i hans Liv, idet han rejste til Kjøbenhavn med sin Fader, der imidlertid var bleven Stiftamtmand over Sjællands Stift. Men forinden havde han havt den tunge Sorg at miste sin Moder, der havde elsket sine Børn ømt, hvor ringe Fortrolighed der end i hine Tider plejede at være mellem Forældre og Børn i deres daglige Samliv. Hauch fortæller i sine Erindringer, at da han og hans Broder sidste Gang havde gjæstet deres Barndomshjem i Bergen og skulde vende tilbage til Malmanger, fulgte deres Moder med dem udenfor Husets Dør og blev staaende og stirrede efter dem, indtil de forsvandt om Hjørnet. Derpaa gik hun omsider ind, idet hun ytrede: „Jeg ser dem aldrig mer." Dette fik Børnene først at vide lang Tid efter.

I Kjøbenhavn begyndte nu en helt ny Levevis. Stiftamtmand Hauch havde i Huset paa Hjørnet af Tøjhusgade og Frederiksholms Kanal faaet en smuk og rummelig Bolig, som hans Broder, Overhofmarskal Adam Vilhelm Hauch havde overladt ham. Den 13aarige Carsten blev sat i en Latinskole, der førte Navn af Schouboes Institut og nød god Anseelse; men det varede dog nogen Tid, før han kunde vænne sig til sine nye Kammerater og disse igjen til den fremmede Dreng, hvis norske Udtale de vrængede og gjorde Nar ad. Saa tabte den unge Carsten Hauch omsider Taalmodigheden og gjennempryglede et Par af de Drenge, der havde været værst til at drille ham, og paa den Maade skaffede han sig Fred. Med Fliden gik det nogenlunde op og ned; i det andet Skoleaar spildtes

Livjægernes Udfald fra Classens Have.
Efter *C. V. Eckersberg's* Kobberstik.

endel Tid paa Romanlæsning, men efterhaanden tog han sig sammen og dyrkede sine klassiske Fag med al ønskelig Grundighed. Under sin Skolegang viste Carsten Hauch forøvrigt ved flere Lejligheder Prøver paa det uforfærdede Mod, som hele hans Liv vedblev at være et Særkjende for ham. En Gang steg han med nogle af sine Kammerater op i en Vejrmølle; en af Drengene pralede af, at han ofte havde gaaet paa den smalle Gang mellem Møllen og dens Vinger, og han udførte ogsaa dette Kunststykke, medens de andre saâ paa det. Men derpaa spurgte han, om nogen af de andre turde gjøre ham det efter. Ingen af de øvrige vilde gjøre Forsøget, hvorimod Hauch erklærede sig beredt dertil, og skjønt der næppe var over en Alens Plads mellem Møllen og Vingerne, der netop drejede sig med stor Fart, gik han derigjennem og slap — mærkværdigvis — godt derfra. Han var paa den Tid en lidenskabelig Svømmer, og det morede ham at spadsere ud til Christianshavn, hvor der tæt ved Langebro laa en Chinafarer, som maalte 34 Fod fra et Stykke oppe i Tovværket og ned til Vandspejlet. Fra denne Højde var han en Gang sprunget ned, og da Forsøget gik godt, gjentog han oftere det forvovne Spring, naar nogen opfordrede ham dertil. Hauch tilføjer rigtignok i sine Erindringer, at hver Gang han sprang fra denne Højde, havde han „en særegen Fornemmelse i Underlivet, der ingenlunde var behagelig; det var, ligesom Indvoldene vilde sænke sig ned paa egen Haand og ile forud for det øvrige Legeme.“

Et andet Vidnesbyrd om Hauchs frygtløse Mod er hans Deltagelse i Udfaldet fra Classens Have i 1807. Det var hans sidste Skoleaar; det følgende Aar skulde han dimitteres til Universitetet. Han fik da det Indfald, at man vel nok — skjønt han ikke havde taget Examen artium — vilde tillade ham at indtræde i det nylig oprettede Studentercorps, ved hvilket hans Farbroder var Chef, og hvori hans ældre Broder var indtraadt som Løjtnant. Den unge Hauch løb da lige op til Consistorium og tilkjendegav sit Ønske om at blive optagen i Corpset, men da han manglede Hovedbetingelsen: at være akademisk Borger, kunde Tilladelsen ikke gives. Hauch meldte sig da ind i Livjægercorpset, og med dette deltog han i det bekjendte Udfald fra Classens Have. Han fortæller karakteristisk derom i sine „Minder“: „Vi rykkede ud i største Stilhed om Morgenen i Daggry. Skydningen begyndte paa venstre Fløi, jeg stod paa høire. Vi havde formeret Kjæde ved en lang Grøft, ved hvilken stod flere Træer. Uden Tvivl var Skydningen begyndt for tidlig, og den Plan at overraske Fjenden mislykkedes. Jeg saae Bygninger brænde paa flere Kanter. Jeg hørte ogsaa en underlig Piben af Kuglerne, naar de sloge ned i Græsset, og der kom uden Tvivl mange Kugler; thi Græsset var bestandig i Bevægelse. To Livjægere bleve saarede i Nærheden af mig, jeg saae dem bæres bort, badede i deres Blod. Der faldt mange Skud, men vi rykkede ikke frem, i det mindste ikke paa vor Fløi. Kort efter sagde man, at Fjenden kjørte Kanoner op, og at man kunde see store Grene falde af Træerne. Til samme Tid lød Signalet til at retirere. Vi trak os tilbage til en Linie af Infanteri, der aabnede sine Rækker for os. Efter en hurtig Tilbagemarsch, hvori de andre Tropper, der under Kampen havde staaet bag ved os,

fulgte med, og tildeels blandede sig mellem vore Rækker, fandt vi endelig Beskyttelse bag vore Fæstningsvolde. Da jeg siden gik hjem, blev jeg standset af flere Mennesker, der vilde vide Besked om Kampens Resultater. Jeg kunde Intet sige derom; thi jeg vidste kun, hvad der var foregaaet i min Nærhed, og neppe det engang; thi Krudtrøgen hindrede mig tildeels i at see det."

Den 3die Bombardementsnat havde den Afdeling af Corpset, hvorved Hauch stod, Vagt paa Tømmerpladsen. Der gik det Rygte, at Fjenden denne Nat vilde storme Byen, og der skulde sendes et Par Mand udenfor Fæstningsværkerne, saa nær til Englændernes Lejr som muligt, for at udforske, om der skete nogen Tilberedelse til Storm. Afdelingens kommanderende Officer spurgte nu, om der var nogen, som frivillig vilde melde sig til dette Hverv, og det lød ned ad Rækkerne: Ja, vi alle, vi alle! Men ikke tilfreds dermed sprang Carsten Hauch hurtig frem af Geleddet og erklærede, at han vilde være med. Saa ung og uforsøgt som han var i Sammenligning med de andre Medlemmer af Corpset, blev hans Tilbud dog modtaget tilligemed to andres; Rekognosceringen blev foretagen ganske nærved de engelske Forposter, og Carsten Hauch slap uskadt ogsaa fra dette Vovespil.

I sin Karakteristik af Carsten Hauch i „Danske Digtere" betegner Georg Brandes Hauchs Uforfærdethed som „det enthusiastiske Mod" i Modsætning til „det koldeste Mod", man ellers roser hos en Mand. „Det dybestliggende Træk i hans hele Sjæleliv", hedder det i den nævnte Skildring, „var Begejstring. Denne Begejstring stemplede alle hans Foretagender, fordi den først havde stemplet og formet alle hans Egenskaber. Blandt disse gav den hans Mod dets Præg. Det begejstrede Mod staar hyppigt i Ærens Tjeneste, og Hauch var en af de ærekjæreste Naturer. Men Æren er et dobbeltsidigt Væsen. Den er dels Individets eget Ideal og egen Rettesnor, dels er den Noget, som Individet modtager udenfra, fra de Andre. Der var i Hauchs Væsen stærke Spor af denne Dobbeltsidighed. Den hensynsløse Voven gik paa den besynderligste Maade Haand i Haand med en uafladelig Hensyntagen til Andres Dom, det vil sige til Æren som vedtaget Begreb."

I Aaret 1808 blev Hauch Student, og under de paafølgende Universitetsstudier var det især de filosofiske og de fysisk-kemiske Forelæsninger, der vakte hans Interesse; de filosofiske Fag bleve den Gang foredragne af Niels Treschow, medens H. C. Ørsted var Professor i Naturlæren. „Anden Examen", som paa den Tid omfattede ikke færre end otte Fag, tog Hauch med Udmærkelse, og det var nu hans Faders Ønske, at han skulde vælge Juraen til sit Studium. Hos den ansete og højtstaaende Embedsmand var det en naturlig Tanke, at ogsaa Sønnen skulde vælge Embeds- eller Hofvejen og helst begynde med en Kammerjunkertitel, hvorimod æstetiske Studier og overhovedet al Syslen med Poesi maatte anses for en ligesaa brødløs som upassende Beskæftigelse for en Søn af den adelige Stiftamtmand. Carsten Hauch havde imidlertid lagt sig efter nyere Sprog og Literatur, stiftet Bekjendtskab med Voltaire og Wieland, derefter med særlig Forkjærlighed dyrket Shakespeare, der stod for ham som den største af alle Digtere, og samtidig tog nu ogsaa Oehlenschläger hans Sjæl fangen. „I mine Skoleaar havde jeg Intet læst af ham", fortæller Hauch i sine

Erindringer. „Jeg havde tværtimod hørt, at denne Digter var Repræsentant for en fordærvelig Retning i Poesien; det hed, at han havde forvansket Sproget; at han vilde indføre en forvildet Romantik fra Tyskland, som man med alle Kræfter maatte kæmpe imod, da den truede med at tilintetgjøre vor gamle, correcte, gode Smag, som vi nu i saa mange Aar havde arbeidet paa at skaffe tilveie.“ Men Hauch fik et andet Syn paa Oehlenschläger, saa snart han lærte hans Digtninge at kjende: „Næsten Alt, hvad jeg tidligere havde læst af Poesi, lignede kun adspredte Glimt fra Gudens Tempel, der i Frastand af og til havde mødt mit Øie, men Oehlenschläger var næst efter Shakespeare den, der heelt aabnede Templet for mig, saa at den fulde Guddomsglands strømmede mig i Møde.“

Samtidig følte han sig stærkt tiltrukken af den fra Schelling udgaaede Naturfilosofi, medens af de tyske Romantikere Tieck og, fremfor alle, Novalis bleve hans Yndlingsdigtere. Selvfølgelig var denne Begejstring for Naturfilosofi og Poesi ikke til Gavn for det juridiske Studium, han efter Faderens Ønske havde begyndt paa, men som opfyldte ham med uovervindelig Lede. Tilmed gjorde han nu selv sine første Forsøg i Digtekunsten, forfattede endogsaa et Par større Poesier og lod adskillige Digte tilligemed en Afhandling: „Hvilken er den vigtigste Sands“, indrykke i det af C. Molbech udgivne Maanedsskrift „Athene“. Det var derfor intet Under, at Familien rystede paa Hovedet; thi der syntes jo nu at være ringe Udsigt til Kammerjunkertitlen og den vel banede, solide Embedsvej.

Endnu mere betænkelige bleve Hauchs nærmeste Paarørende, da han i Aaret 1815 personlig havde lært Oehlenschläger at kjende og kort efter tog virksom Del i den berømmelige literære Fejde. „Helge“ var nylig udkommet, da Hauch første Gang traf Oehl. i et Selskab hos Dronningens Kammerfrøken, Frk. v. der Maase, hvor Digteren læste nogle Brudstykker af sit dramatiske Digt „Fiskeren“, som han netop var sysselsat med. Den unge, poesibegejstrede Carsten Hauch var fra dette Øjeblik Oehlenschlägers svorne Tilhænger og Beundrer, hans altid kampberedte Vaabendrager, og Venskabet mellem dem vedblev urokket at bestaa. Den større eller ringere Indflydelse, Oehl. har havt paa Hauch, er af den sidstnævnte karakteriseret med følgende Ord: „Det, jeg fornemmelig maa være Oehlenschläger taknemmelig for, er, at han ledede mig bort fra de taagede og dunkle Naturdrømme og lærte mig, at Mennesket er og bestandig bør være Midtpunktet i Poesien; iøvrigt kan jeg, hvor Meget jeg end skylder ham, neppe — hvad han dog selv har meent — kalde mig nogen Discipel af ham; thi skjøndt jeg ganske vist maa takke ham for uendelig Meget, saa veed jeg dog tillige bestemt, at mit hele Væsen er anlagt i en Retning, der er meget forskjellig fra hans, saa at jeg ikke engang kunde gaae i hans Fodspor, hvor gjerne jeg end havde villet det. Hvor langt jeg end staaer under mit høie Forbillede, saa maa jeg dog snarere kalde mig en Discipel af Shakespeare end af Oehlenschläger. Oehlenschlägers farverige Billedpragt har jeg aldrig havt, og naar jeg i denne Henseende sammenligner især mine lyriske Digte med flere af hans, saa synes de mig at forholde sig dertil ligesom Tusktegninger til de Billeder, der ere fremtryllede af Correggios Pensel med alt det blændende Farvespil, som han forstod at give dem.“

Hauchs Deltagelse i den Oehlenschläger-Baggesenske Fejde begynder med hans Recension af „Freias Alter", indrykket i Maanedsskriftet „Athene", da Teaterdirektionen har forkastet Stykket i den omarbejdede Skikkelse. Hauch indrømmer, at han egentlig syntes bedst om Stykket i dets ældre Form, men i sin ridderlige Iver for at forsvare Digteren søgte han at bevise sig selv, at han havde Uret. „Jeg havde dengang", siger han, „en saa fast Tillid til og Tro paa Oehlenschlägers Digtergeni, at jeg vel tør paastaae, der fandtes ikke mange slige Troende i Landet. Jeg havde læst saa meget fra hans Haand, der syntes mig herligt og henrivende, at jeg selv, naar han skrev Noget, der mindre tiltalte mig, var tilbøielig til at mene, at Feilen laa hos mig; at min Aand endnu ikke var udviklet nok til at see den Herlighed, der ogsaa her laa skjult. Desuden var han kommen mig saa kjærlig imøde, og hans hele Personlighed syntes mig saa elskelig og tiltrækkende, at det var mig en Tilfredsstillelse ikke blot at virke, men ogsaa at lide for hans Sag, ja det syntes mig en Glæde selv at blive forfulgt og ilde omtalt derfor. Alt dette forekom mig dengang kun at være en ringe Gjengjæld for al den poetiske Rigdom og alle de skjønne Timer, han havde skjænket mig."

Hauchs næste Skridt under Fejden var hans Tilslutning til „Tylvtens" Optræden mod Baggesen, og dermed var det jo givet, at han maatte være et uroligt Hoved. Allerede to Aar i Forvejen var han ovenikjøbet selv optraadt som Digter, idet han havde udgivet de to dramatiske Digte *„Reisen til Ginnistan"* og *„Phantasiens Magi"* under Fællestitlen *„Contrasterne"* (1816). Det førstnævnte Digt tager Sigte paa den romantiske Skoles Udskejelser, idet Forfatteren parodierer dens Overdrivelser, saaledes som de ogsaa fandtes i B. S. Ingemanns samtidige Poesier; det andet Stykke er — som Kontrast dertil — en pathetisk-romantisk Digtning, hvis brogetartede Indhold røber de gjærende og endnu umodne Kræfter, som rører sig i Digterens eget Sind. Det følgende Aar, 1817, udsendte Hauch et lyrisk Drama *„Rosaura"*, der var saa godt som helt mislykket, og hans vaagne Selvkritik fæstnede nu den Beslutning hos ham, at han for bestandig vilde opgive Poesien, idet han ganske mistvivlede om sit Digterkald.

Ogsaa Oehlenschläger tvivlede i denne Periode paa sin yngre Vens poetiske Evner, hvad der naturligvis maatte have stor Indflydelse paa ham. Oehl. bad ham endogsaa „med rørende Omhu om at tænke paa sine senere Aar og bryde sig en Fremtidsbane, medens Ungdommen endnu var der". Saa er det, at han tager den Beslutning at opgive enhver Tanke om at blive produktiv Digter og at anvende de Evner, han besidder, i en helt anden Retning. „Denne Beslutning," fortæller Hauch, „kostede mig megen Overvindelse, men dog holdt jeg den i syv Aar, hvori jeg jog enhver Plan til et poetisk Værk, enhver Tanke, enhver Drøm, enhver Phantasi fra Poesiens Verden langt bort fra mig, og alene sysselsatte mig med det, som jeg nu havde gjort til mit Livs Opgave. Det var og ifølge denne Beslutning, at jeg gav Ordre til at opbrænde alle de halv- og heeludførte Digte, som jeg havde liggende i Manuscript, og som ingen Anden kjendte end jeg selv."

I Aaret 1820 tog Hauch Magistergraden med Zoologi som Hovedfag og Aaret efter Doktorgraden, og opnaaede derefter en Rejseunderstøttelse af

Fonden *ad usus publicos* tillige med Løfte om efter sin Hjemkomst at faa Ansættelse ved Sorø Akademi. Hans Fader og øvrige Nærpaarørende følte sig under disse Omstændigheder saa nogenlunde beroligede, men at han virkelig var bleven anset for et uroligt Hoved, fremgik bl. a. af nogle Ord, som Frederik den Sjette ytrede til den gamle Hauch. Kongen sagde: „Ja, det tænkte jeg nok, at han vilde blive til noget, naar han havde løbet Hornene af sig!"

Hauch drog nu ud paa den store Udenlandsrejse, der kom til at vare meget længere og blev af langt større Betydning for hans Fremtid, end han ved dens Begyndelse havde tænkt sig.

J. C. Hauch. Ungdomsportræt. Efter en Tegning af *Edv. Lehmann.*

Efter at have opholdt sig godt og vel et Aar i Paris, hvor han omgikkes endel med P. A. Heiberg og Sønnen Johan Ludvig, der havde tilbragt et Par Aar i Verdensstaden, rejste Hauch til Nizza for at fortsætte sine naturvidenskabelige Studier, der nu særlig gjaldt Middelhavets Fisk. Her foretog han ofte lange Vandringer i ondt Vejr og vadede ud i Stranden for at fange Sødyr, og naar han kom hjem, tænkte han kun paa at undersøge sit Fund uden at bryde sig om at skifte Klæder eller Fodtøj. Desuden plejede han at bruge en arsenikholdig Salve til sine Præparater, og heller ikke den hehandlede han med tilbørlig Forsigtighed. Allerede før han kom til Nizza havde han af og til følt Smerter i sit ene Ben uden at give videre Agt derpaa, men efterhaanden blev Smerterne stærkere og hyppigere, især efter at han paa en Kjøretur havde havt det Uheld at vælte med Vognen og forvride sin venstre Fod, og det blev nu nødvendigt at søge Lægehjælp. Først i Nizza og senere paa Øen Ischia underkastede han sig forskjellige Kure og var under flere Lægers Behandling, men Sygdommen forværredes bestandig, og det viste sig tilsidst, at ingen anden Udvej stod aaben, end at der maatte foretages en Amputation af den syge Fod. Den Tanke, at han, den unge, kraftige Mand, skulde leve Resten af sit Liv som en lemlæstet Krøbling, fyldte ham fra først af med Fortvivlelse; han syntes, at en saadan Tilværelse maatte blive uudholdelig, og han besluttede at søge Døden som den eneste Befrielse. Men saa mærkeligt var paa én Gang hans Mod og hans Ærekjærhed, at han ikke vilde udføre denne Beslutning, før Amputationen var foretaget; thi ingen maatte tro, at han havde søgt Døden blot for at undgaa de legemlige Smerter.

Efter den sidste mislykkede Kur under Opholdet paa Ischia var han i Efteraaret 1823 vendt tilbage til Neapel. Her indtraadte Katastrofen. Hauch underkastede sig Operationen — der foregik uden Bedøvelse — og sex Uger efter

trykkede han en Pistol af mod sit Hjærte. Men Kuglen prellede af mod et Ribben og blev skaaret ud af hans Ryg. Og Fejlskuddet betragtede han som et Vink om, at det var Forsynets Vilje, at han skulde leve.

Om den lange, smertefulde Sygdom og om alt, hvad der rørte sig i hans stærkt bevægede Sjæl paa dette afgjørende Tidspunkt af hans Liv, fortæller Hauch med en egen gribende Simpelhed i „*Minder fra min første Udenlandsrejse*". „I denne smertelige Sygdom", siger han, „hvori det forekom mig, som om mit Liv, min hele Fremtid og Alt, hvad jeg havde stræbt og arbeidet for, var forspildt, og som om jeg Intet havde tilbage uden at dø, vendte Poesien som en trøstende Engel tilbage til mig. Maaskee var det paa denne Vei, jeg maatte ledes for at forstaa mig selv, og hvortil jeg egentlig var kaldet, og hvad der burde være Midtpunktet i min Virksomhed. Maaskee kunde jeg kun saaledes lære Livets Alvor at kjende og derved vinde Kraft til Fremstillinger, som ikke ganske bleve staaende ved Tilværelsens Overflade. Der ere saa mange Udviklingsveie, hvorpaa de forskjellige Individualiteter, hver efter sin særegne Natur, skulle skride frem . . . . Nu var det, ligesom om Aander, udsendte fra Poesiens Land, igjen nærmede sig til mig og omsværmede mit Leie i de lange, ofte søvnløse og smertefulde Nætter og søgte at trøste mig. Mere og mere fik disse poetiske Drømme og Anelser Magt over mig og antoge Skikkelse og Form. Det var ligesom en stærk Springfjeder, der længe med Vold havde været sammentrykket i min Sjæl, nu sprængte hver Modstand og udvidede sig med dobbelt Spændkraft . . ." Og det hedder videre: „ . . . Iøvrigt var der kommet en Slags Resignation over mig, saa at Tanken om at lammes i min Gang havde tabt meget af den Rædsel, som den tidligere vakte hos mig. Jeg havde opdaget et Talent i mit Indre, som jeg forhen ikke ret kjendte, og som maaskee kunde give mig Erstatning for mange ydre Savn. Jeg havde vundet en fuld og inderlig Vished om, at jeg var Digter, og at dette var mit egentlige Kald; jeg havde en fast og urokkelig Tro derpaa, skjøndt Alt, hvad jeg i denne Henseende havde virket, var en Hemmelighed for alle Andre end mig selv. Hvis jeg nu maatte blive en vingestækket Fugl i den ydre Verden, saa havde jeg dog Udsigt til en dristig Flugt i Fantasiens uendelige Rige; da jeg ikke længere saa godt kunde gaae paa Virkelighedens Veie, saa maatte jeg lære at flyve med Aandens Vinger . . ."

Om selve Katastrofen fortæller Hauch med følgende stilfærdige Ord: „Jeg ventede nu rolig paa Afgjørelsen af min Skjæbne og sad netop og spillede paa min Guitar, dengang Chirurgen kom, ledsaget af flere unge Læger. Hans Navn var Mancini, og han var, som man paastod, den dueligste Operateur i hele Neapel. Dr. Schønberg*) indfandt sig ogsaa, dog kun som Tilskuer, og jeg troer oprigtigt talt, at Chirurgen hellere havde seet, at han var bleven borte. Jeg betragtede med temmelig Rolighed de Tilberedelser, der bleve trufne. Da det afgjørende Øieblik stundede til, omfavnede Hr. Mancini mig og trykkede til min store Forundring et Kys paa min Mund. Det skal jo paa enkelte Steder være Skik, at Bøddelen kysser den Dødsdømte, før han henretter ham, men at noget Lignende

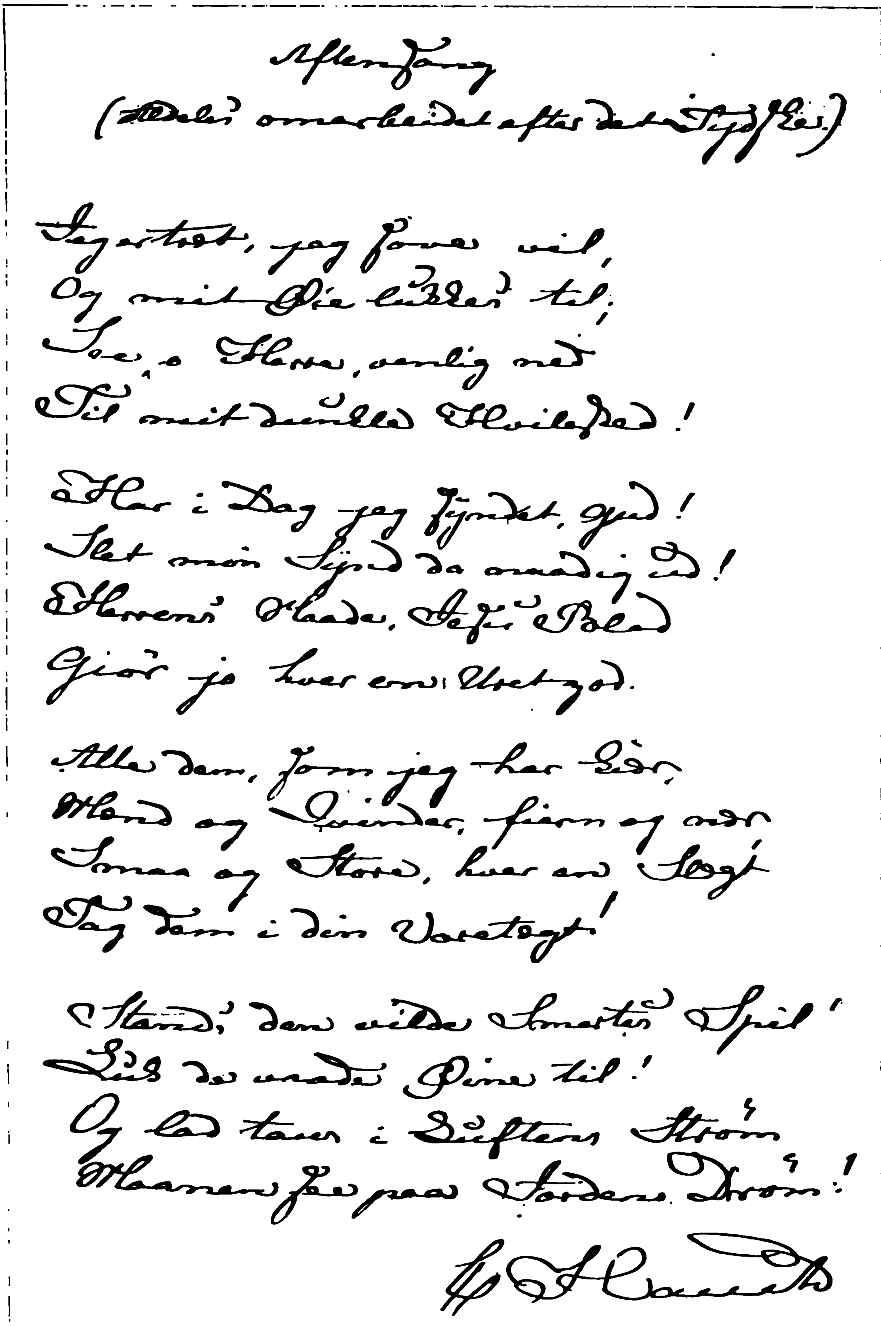
*) En dansk Læge, som opholdt sig i Neapel.

fandt Sted ved chirurgiske Operationer, vidste jeg ikke. — Jeg skal ikke dvæle ved, hvad nu paafulgte, men jeg maa tilstaa, at jeg med Gysen erfarede, at der er slige Smerter til, som Ingen aner, som ikke har gjennemgaaet dem. Rimeligvis er Smerten meget forskjellig efter de Enkeltes forskjellige Natur og efter den Spænding, hvori Nervesystemet befinder sig; mine Nerver vare dengang i en meget sygelig Tilstand, og Chloroform kjendte man Intet til . . . . En uendelig Veemod og Nedslagenhed betog mig i de første Dage, det var, ligesom om alle Livsaander sørgede dybt over det uhyre Tab, de havde lidt; det var, som om Valravnen havde drukket Halvdelen af mit Hjerteblod . . .“

Hvad Hauch den Gang naturligt maatte betragte som den største Ulykke, kom senere til at staa for ham som Ytringen af en hemmelig Magt, der tvang ham til at forandre Retningen af sit Liv. Det blev i mere end én Forstand det store Vendepunkt for ham, saaledes som det belyses af hans egne Ord: „Den Krisis, jeg dengang maatte gjennemgaae“, hedder det i „Minderne“, „har ikke været uden Indflydelse paa mit senere Liv. Tværtimod, den har aldeles vist virket rensende paa mig selv i en Sfære, der ligger høiere end den poetiske, saa at megen Letsindighed, hvori jeg tidligere havde gjort mig skyldig, nu bortveg fra mig, og saa det lykkedes at befri mig derfra for bestandig. Baade Filosofer og Digtere have fablet meget om Skjærsilden, og Katholikerne have endog optaget den som et Dogma i deres Troeslære. Mig forekommer det tidt, naar jeg tænker over min egen Fortid, som om netop dette jordiske Liv er den sande Skjærsild, hvori Sjælen gjennem lange og tunge Lidelser skal renses fra Synd og modnes for en lysere Tilværelse, saafremt dette endnu er muligt. Jeg havde hidtil været langt borte fra Christendommen, jeg tør heller ikke paastaa, at jeg ret tilfulde blev greben deraf nu, men dog opstod der i hiin Overgangstid en stærk Tvivl om Tilstrækkeligheden af de naturfilosofiske og metafysiske Tankebygninger, jeg hidtil havde søgt at støtte mig til, hvilken Tvivl idetmindste antydede en Trang til en høiere Lære, der ikke blev staaende ufrugtbar indenfor Spekulationens Grændser . . .“

Digterindvielsen, som Hauch modtog paa dette Tidspunkt, bevarede stedse Præget af den Krisis, han havde gjennemgaaet: den stolte, frygtløse Mandighed saavel som den strænge Alvor. De Værker, han skrev, udsprang bestandig fra en kæmpende og grublende Aand, men ikke nogen kold og negativ; thi dens inderste Væsen var Begejstring og Harmoni.

Før Sygdommen endnu var paa sit højeste, havde Hauch skrevet det romantiske Æventyr *„Hamadryaden“*. Han indrømmer selv, at mange vilde og fantastiske Tanker blandede sig deri, mange ufuldbaarne Billeder, der stod midt imellem Naturvidenskab og Poesi, og man mærker — hvad Digteren ligeledes indrømmer — at Planen ikke er klart gjennemført. Men imellem det meget chaotiske er der Udtryk for en rig Fantasi, et dybt poetisk Syn, og fremfor alt interesserer Digtningen ved det Vidnesbyrd, den giver om de gjærende Kræfter i Digterens Sjæl. Langt modnere og mere harmonisk bygget var det følgende Arbejde: Sørgespillet *„Bajazet“*, hvortil Stoffet fornemmelig er taget fra historiske Sagn om den tyrkiske Sultan Bajazet (eller Bajazid), og hans frygtelige Modstander, den vilde Mongol

Aftensang
(Deels omarbeidet efter det Tydske.)

Jeg er træt, jeg sove vil,
Og mit Øie lukker til;
Se, o Herre, venlig ned
Til mit dunkle Hvilested!

Har i Dag jeg syndet, Gud!
Slet min Synd da naadig ud!
Herrens Naade, Jesu Blod
Gjør jo hver en Skade god.

Alle dem, som jeg har kjær,
Mænd og Qvinder, fjern og nær,
Smaa og Store, hver en Slægt
Tag dem i din Varetægt!

Stands den vilde Smertes Spil
Luk de vaade Øine til!
Og lad tavs i Luftens Strøm
Maanen see paa Jordens Drøm!

J. C. Hauch

J. C. Hauchs Haandskrift.
(Originalen tilhører den Abraham'ske Autografsamling i det store kgl. Bibliothek).

Timur. Fordringerne til dramatisk Komposition — med Scenen for Øje — ere kun i ringe Grad skete Fyldest; men til Gjengjæld er Karaktermaleriet udført med stor psykologisk Sans og dertil beaandet af saa dyb og ægte Poesi, at Tragedien i dens Helhed maa betegnes som et betydeligt Digterværk.

Efter Sygdomskatastrofen i Neapel — hvor han havde tænkt paa at slaa sig ned for bestandig — opholdt Hauch sig et helt Aar i Rom og fuldførte her to Arbejder med verdenshistorisk Sujet: Tragedien *„Tiberius“* og Dramaet *„Gregorius den Syvende“*. Roms Kunstværker og den hele antike Verden, hvori han færdedes, var som en Sundhedsbrønd, han daglig dukkede ned i, og i mindre end halvanden Maaned fuldendte han sit Sørgespil med Tiberius som den centrale Figur, hvortil han havde taget det historiske Materiale fornemmelig fra Tacitus' berømte Værk om de første romerske Kejsere. Ogsaa i „Tiberius“ fængsles man fortrinsvis af Karaktertegningen, som her er mesterligt gjennemført, men det er tillige lykkedes Digteren at give et paa mange Punkter storslaaet og virkningsfuldt dramatisk Billede af den Tid, som er Baggrund for Skuespillets Handling. I Tibers og Germanicus' Skikkelser fremtræde med plastisk Liv og Anskuelighed tvende almengyldige Typer fra Roms Storhedstid, ligesaa virkningsfulde som forskjellige: en Tyran, hvis hele Natur er Forstillelse, og for hvem Verden skjælver, medens han selv skjælver for sin egen Skygge. Og som Modsætning dertil den ædle og tapre Germanicus, der blindt ofrer sit Liv, fordi hans Hjærte ikke kjender til Mistænksomhed. Konflikten mellem disse to bliver derfor i sin Udgang til et Snigmord og ikke nogen Kamp; thi Tiberius Nero dræber med bløde Kattepoter dem, han holder for sine Fjender, indtil han omsider selv kvæles under de Klæder, som Cajus Caligula lader kaste over ham. Tragedien har en ejendommelig dyb og storladen Stemning, der end ydermere støttes af de ofte ganske ypperlige Vers, som f. Ex. i Scenen mellem Germanicus og „den Ubekjendte“ i Dianas Tempel. — I Dramaet „Gregorius den Syvende“ havde Hauch valgt et ikke mindre storladent Motiv, idet han vilde fremstille, hvorledes den katolske Kirke gribes af Svimmelhed, da den har naaet sit Kulminationspunkt, saa at den forvexler Præstevælde med Christendom og fornægter Kjærnen i Christi Lære for at herske over den ydre Verden og vinde udvortes Glans. Man mærker gjennem hele Dramaet, i hvor høj Grad Digteren har været betaget af sit Emne, og som Digterværk betragtet har det næppe ringere Værd end „Tiberius“, men det er mindre dramatisk virkningsfuldt, og den stærke Overlæsselse med historisk Stof har øjensynligt hæmmet den poetiske Flugt.

Disse Arbejder bragte Hauch med sig hjem fra Rom, hvor han havde levet i et styrkende og forfriskende Samliv med de danske Kunstnere, fremfor alle med Thorvaldsen og Freund. „Mit Liv i Rom“, siger Hauch, „var en Gjenopstandelsens Tid, hvori jeg paany lærte at glæde mig over Tilværelsens Skjønhed, og hvori jeg, beaandet af en høiere kunstnerisk og historisk Verden, vandt en forstærket Kraft til at virke for min Fremtid og for det Maal, jeg nu havde sat mig.“

„Bajazet“ og „Tiberius“ udkom kort Tid efter Hjemkomsten, 1828, og i 1829 udsendte Hauch „Gregorius den Syvende“ sammen med et næsten helt forfejlet Drama: „Don Juan“, hvorimod Æventyrdigtet „Hamadryaden“ først udkom 1830, netop paa det Tidspunkt, da J. L. Heiberg besørgede Efterspillet til den Baggesenske Fejde, sekunderet af Henrik Hertz, medens Hauch sammen med P. Hjort og Chr. Wilster ligesaa ivrigt og trofast som før drog i Felten for Oehlenschläger.

Den Heibergske Kritik var heller ikke Hauch god; den bebrejdede ham Formløshed og altfor megen Tunghed i Emnernes Behandling. „Følgen var“, siger Hauch, „at Publikum, der i Begyndelsen modtog et Par af mine Dramaer med Bifald, nu vendte sig bort fra mig og betragtede Alt, hvad jeg havde digtet, som formløse, chaotiske Misfostre. Til Lykke var der dengang en stor Elasticitet i min Sjæl, saa at jeg, skjøndt jeg vel undertiden kunde tabe Modet og lade Hænderne synke, dog snart rettede mig op igjen og vandt min Ligevægt tilbage. Der opsteg ogsaa dengang bestandig saa mange nye Digtertanker i min Sjæl, saa jeg aldrig aldeles, naar jeg blot fik Lov til at aande frit, kunde opgive min poetiske Virksomhed, der tværtimod, ligesom tidligere i Modgangens Dage, ogsaa nu blev min bedste Trøst.“

Efter Tilbagekomsten fra Udenlandsrejsen var Hauch bleven Lektor ved Sorø Akademi; herfra deltog han i den literære Fejde i Aaret 1830, og herfra udgik ogsaa hans nærmest følgende Digtninge: „Carl den Femtes Død“ (1831) og „Maastrichts Belejring“ (1832). Trods adskillige baade dramatiske og rent poetiske Fortrin vakte dog intet af disse Arbejder synderlig Opmærksomhed, og end ikke Tragedien *„Svend Grathe eller Kongemødet i Roeskilde“*, der fulgte ni Aar efter, i 1841, og opførtes paa det kgl. Teater første Gang 30. April 1842, gjorde videre Lykke — den gik kun 4 Gange over Scenen — skjøndt Digteren her langt mere end i noget foregaaende Arbejde viste Herredømme over den dramatiske Teknik og havde lagt Vægt paa en rask fremadskridende, virkningsfuld Handling. Derimod fremkaldte „Svend Grathe“ et Omslag i Heibergs tidligere saa skaanselsløse Kritik, der nu stillede sig endogsaa stærkt anerkjendende overfor dette Arbejde. Endelig lykkedes det Digteren med *„Søstrene paa Kinnekullen“*, dramatisk Eventyr i 3 Akter, at vinde Publikums Øre ogsaa fra Scenen. Det ligesaa poesifulde som tankerige Arbejde gjorde stor Lykke — opført første Gang 26. April 1849 — og holdt sig en lang Aarrække paa Repertoiret.

Men forinden havde Hauch faaet fast og sikkert Tag i Læseverdenen ved sine Romaner, af hvilke Rækken aabnedes med *„Vilhelm Zabern,* en Autobiografi fra Christian den Andens Tid“, som Digteren udsendte anonymt (1834), hvad der er betegnende for de bitre Erfaringer, han havde gjort med sin forudgaaende Produktion. I 1836 og 1839 fulgte de to Romaner *„Guldmageren“* og *„En polsk Familie“*, der vakte en ikke mindre velfortjent Opmærksomhed, og i 1845 „Slottet ved Rhinen eller de forskjellige Standpunkter“, en interessant og aandfuld Fortælling, som dog manglede de foregaaende Romaners brogede og virkningsfulde Komposition og derfor ikke i samme Grad vandt et større Publikums Bi-

fald. Nogen Bejlen til et saadant Bifald laa overhovedet Hauch saa fjern som vel muligt. Hvad der væsentlig kjendetegner alt, hvad han har skrevet, er en stilfærdig og ædel Fornemhed, en luende Begejstring for det skjønne og heltemodige, og dertil et eget stemningsbevæget Tungsind, som ogsaa gjærne dvæler ved Livets løndomsfulde og mystiske Magter. Det er den digteriske Fantasi og det store og varme Hjærtes Pulsslag, som har gjort Romanerne til den populæreste Del af Hauchs Produktion, men der er i disse Bøger end ikke det mindste Sideblik ud til Publikums Smag.

Der er et andet Felt, paa hvilket han naaede ligesaa højt, skjønt han her nærede en ligesaa beskeden som rørende Mistillid til sig selv, nemlig i Henseende til sin lyriske Digtning. I 1842 udkom *„Lyriske Digte"*, i ny Udgave 1854, indledet med en Fortale, hvori han siger: „Enhver, som har værdiget mig at gjøre sig bekjendt med de Poesier, jeg har skrevet, vil deraf see, at den episke og dramatiske Retning hos mig var den fremherskende, og at Lyriken i Almindelighed kun forsaavidt findes i mine Digte, som de ere i Stand til at forbinde sig med hine to Elementer. Ingen kan derfor være mere overbeviist end jeg om, at jeg ikke fortrinsviis er kaldet til at være lyrisk Digter. Alt Øvrigt, som jeg har digtet, man tillægge det nu megen eller liden Værd, er dog, som jeg haaber, stemplet med Originalitetens Mærke, med Hensyn til mine lyriske Digte vover jeg derimod ikke ubetinget at paastaae dette . . ."

Og dog indeholder denne Digtsamling saa fine og ejendommelige Poesier som Sangene af „En polsk Familie" („Polsk Fædrelandssang: „Hvorfor svulmer Weichselfloden", „Dødens Genius", „Munkens Sang", „Birken" o. fl.), endvidere det skjønne Mindedigt over Christiane Oehlenschläger og tilsidst „Bekjendelse", hvori Hauch anskueliggjør sin egen Digterlod. Dette herlige Digt begynder saaledes:

Lykkelig den Sanger,
Som Vaaren skjenker
En Krands af Violer,
Gjennemflettet med Crocus,
Med Anemonens flygtige Blomst
Og den blaa Hyacint,
Hvis Lokker glindser i Duggen.
End lykkeligere den,
Om hvis Harpe Sommeren slynger et Net
Af blussende Roser,
Fremavlet af den seirende Phoebus
Og den østlige Sky,
Der rødmer ved at see ham,
Liig den frygtsomme Jomfru,
Der aner sin Brudgoms Nærhed.

Men jeg blev henviist
Til den dunkle Egn
I Skyggen af den sildige Høst,
Hvor jeg lytted til Jordens Stemme,
Naar den sukker ved Midnat
Over sine visnede Børn,
Og fylder Sjælen med Veemod,
Medens Stjernerne blinker i Vinden.

Og det slutter:

Og tidt har Maanens vexlende Skive
Skinnet paa min Vei
det falmede Løv;
Og tidt saae jeg den høie Lyra
Og den himmelske Svane
Blinke med dobbelt Glands
I den mørke Høstnat;
Da aned jeg, at der gives Tanker, der,
Stjernerne liig,
Ikke lyse paa Jorden, men over den.

I Aaret 1846 forflyttedes Hauch fra det idylliske Sorø Akademi til det mere urolige Universitet i Kiel, ved hvilket han var bleven Professor i nordiske Sprog, Oldtidsvidenskab og Literatur. Under Opholdet i Kiel skrev han „Die nordische Mythenlehre", udkommet i Leipzig 1847; men da Oprøret i 1848 udbrød, maatte han vende tilbage til Kjøbenhavn; her holdt han nu Forelæsninger over islandsk Sagaliteratur, og i 1849 udkom hans ligesaa kyndigt som poetisk behandlede „Saga om Thorvald Vidførle".

Ved Oehlenschlägers Død blev Hauch hans Efterfølger som Professor i Æstetik ved Kjøbenhavns Universitet, og uden at der indtraadte store eller indgribende Begivenheder i hans Liv, fortsatte han med usvækket Kraft sin poetiske Virksomhed, der for den lyriske Digtnings Vedkommende endogsaa rummede den Mærkelighed, at den voxede i Styrke og Inderlighed, efterhaanden som Aarene skred frem, og Digteren var nær ved at være en gammel Mand. Han udfolder bestandig en frodig Produktion og yder i sine senere Aar, ogsaa i dramatisk og episk Digtning, Arbejder af betydeligt Værd. I 1850 udkom Tragedien „*Marsk Stig*", opført første Gang 15. Marts 1850, dog uden at opnaa stor Scenelykke; derefter fulgte i 1851 Skuespillet „*Æren tabt og vunden*", bygget over et Motiv fra Gustav Adolfs Historie; Stykket, der opførtes første Gang 23. Septbr. 1851, naaede i Løbet af faa Sæsoner 36 Opførelser, og endnu større Lykke gjorde „*Tycho Brahes Ungdom*", Drama i 3 Akter (opf. første Gang 27. Oktbr. 1852), der er blevet opført ialt 56 Gange indtil 1863. Naar undtages Skuespillet „*Kongens Yndling*" (opført 14 Gange fra 6. Decbr. 1857 til 20. Septbr. 1858) vare derimod Digterens øvrige dramatiske Arbejder fra samme Periode lidet betydelige og gjorde heller ikke synderlig Virkning fra Scenen; dette gjælder saaledes om det romantiske Drama „Gjengjældelsen", der opførtes to Gange i Sæsonen 1854, 4 Akts Dramaet „Henrik af Navarra", opført 6 Gange i Sæsonen 1863, og endelig det lille Lystspil „Kvindehævn", som i 1868 kun naaede fire Opførelser.

Men saa meget større Glæde havde Hauch af sin i 1853 udgivne Roman „*Robert Fulton*", der har den navnkundige Opfinder til Hovedperson, og han fortsatte nu atter sin Romandigtning, idet han i 1860 udgav „*Charles de la Bussière*", med Emnet hentet fra den store franske Revolution, i 1864 „*Fortælling om Haldor*", fint og sindrigt bygget over et nordisk Sagamotiv, og endelig den lille nydelige Novelle „*Bellman*", som findes optagen i „Nye Digtninge", 1869. I 1861 var imidlertid udkommet „*Lyriske Digte og Romancer*", der slutter med den prægtige Digtcyklus „Valdemar Atterdag", og hvori Hauchs lyriske Digtning overhovedet naaer sit Højdepunkt; der maa her erindres om saadanne Digte som „Fædrelandssang" med de dejlige første Strofer:

Morgendug, der sagte bæver i den lune Vind,
Blomsterduft, der langsomt svæver fra den gamle Lind,
Alfeleg bag Skovens Sale,
Fuglesang i Foraarsdale,
Maanens Lys paa Bølgens Strømme,
Det er Danmarks Drømme.

Endvidere Digtene „Frederiksborg“, „Søvnen og Døden“, „Pleiaderne ved Midnat“, Sangen ved Naturforskermødet i Kjøbenhavn (1860), „Digteren og den tragiske Muse“, o. m. m. fl. Aaret efter udsendte Hauch Digtrækken „Valdemar Seier“, der ganske vist ikke naaer helt op ved Siden af „Valdemar Atterdag“ i umiddelbar Friskhed og Fantasi, men alligevel røber en poetisk Styrke og Varme hos den 72aarige Digter, som vækker udelt Beundring. „Nye Digtninger“, der udkom 1869, indeholder foruden Novellen „Bellman“ en Samling lyrisk Poesi, hvori man

træffer en hel Række ægte og kostelige Perler, saa formfuldendte og sjælfulde Digte som „Planternes Liv“, „Ledas Sønner“, „Den Lykkeligste“ og saa friske og nydelige Smaavers som „Norske Fjeldsange“.

Hauchs sidste poetiske Arbejder var „Julian den Frafaldne“ og „Et Martyrium i Nutiden“. Til den førstnævnte Digtning havde han allerede lagt Planen under sit første Ophold i Rom, men atter opgivet den, fordi han mente, at den herskende Strømning i Literaturen ikke var gunstig for et Digt som Julianus Apostata. „Da jeg igjen i mine seneste Aar optog min gamle Plan,“ hedder det i „Minder fra min første Udenlandsrejse“, „var længst den Tid forsvunden, hvori jeg bedst havde kunnet udføre den“.

Hauch tilbragte sine sidste Aar i Rom, og i den evige Stad — hvor han engang havde havt sin „Gjenopstandelses Tid“ og vundet fornyet Kraft — døde han, 82 Aar gammel, den 4de Marts 1872.

Digteren M. Goldschmidt besøgte Hauch ved hans Dødsleje og har fortalt derom i sine „Fortællinger og Virkelighedsbilleder“ (II Del). Brudstykker af denne Skildring er aftrykt forskjellige Steder, men Billedet af Hauchs Personlighed træder saa skjønt og varmt frem deraf, at man stadig fristes til at citere af den nævnte Skildring. Goldschmidt spurgte den Døende, om han følte Smerte, og Svaret lød benægtende; „men jeg overlever mig selv“, tilføjede han, „og det er det, som altid har forfærdet mig. Legemet bliver mig en Byrde. Og det er meget lettere at dø, end saa mange antage. Jeg veed, at jeg har Udødeligheden i mig og skal gaa ind til et andet Liv. Det veed jeg, det føler jeg med største Sikkerhed. Hils Alle hjemme i Danmark!“ — „Jeg sad med hans Haand i min“, fortæller Goldschmidt videre, „og ved de sidste Ord trykkede han saa varmt og kraftig som en Mand, der skulde leve længe. — Fruen kom ind og antydede, det var bedst, at jeg gik, for at han ikke skulde overanstrenge sig med at tale. Jeg rejste mig; men da vi atter vare ene, sagde han: „De gaaer vel fra mig for sidste Gang“, og da jeg allerede var i Døren, hørte jeg ham sige med ubeskrivelig blid, men fast, kraftig Stemme: „Gud være med Dem! Hils hjemme!“ — Jeg gik tilbage til ham og sagde: Farvel saalænge, Hauch! — Han gav mig igjen Haanden og sagde: „Jeg døer rolig. Jeg har faaet meget arbejdet, og alle mine ere forsørgede. Man har været god imod mig. Jeg har ingen at klage over. Jeg vil komme til at ligge ved Cestius's Pyramide. Jeg vilde maaske have foretrukket Bøgeskoven, men det er jo aldeles ligegyldigt, hvor Legemet kastes hen. Gaa med Gud og hils Danmark!“ — Dette er saa nær som muligt, hvad der blev sagt. Men hvad jeg aldrig kan gjengive, er Indtrykket, som jeg modtog af Blik, Stemme og den hele Personlighed. Jeg var saa greben af det Simple, Alvorlige og Storslaaede, at da jeg kom udenfor, syntes mig det hele store Rom lille i Sammenligning med denne Mand paa hans Dødsleje“.

Et ligesaa betagende Billede har Georg Brandes givet i sin Karakteristik af Hauch i „Danske Digtere“. Brandes omtaler den første Gang, han saâ Hauch, under en Forelæsning paa Universitetet, og slutter sin Skildring saaledes: „Han talte dengang om lyrisk Poesi. Tankeindholdet og Begrebsbestemmelserne betydede vel ikke meget; men naar han med en Alvor, som røbede den Indviede, og med en Begejstring, som rørte stærkere, fordi den udgik fra en Olding, talte om den ungdommelige Kjærligheds poesifrembringende Evne, om Digterens særegne Gave til at udtrykke det, som alle andre har paa Hjerte, men som ingen kan sige uden han, om Poesiens Magt til gjennem en Sang som Marseillaisen at drive Tusinder af ellers ubetydelige Mennesker til at foretrække Døden for Trældom og Skam, da blev hans Blik stivt og lysende som en Seers, det kraftige graa Haar om den høje fantasirige Pande stod som en Glorie ud til Siderne — og den, der var ung og modtagelig nok til at faa det fulde, uforfalskede Ind-

tryk, løb, naar Forelæsningen var endt, ned ad Trapperne og ud paa Torvet med en Henrykkelse i sit Bryst, der svarede til den, som havde lyst ud af den gamle Talers Øje. — Han hørte til den Orden af udkaarne Aander, om hvilken hans Yndlingsdigter Novalis i sin Roman har talt: Han var en af hine Præster „for Vedligeholdelsen af den hellige Ild i unge Sjæle“.“

Carsten Hauch har selv fortalt om sit Liv og sine Oplevelser i „Minder fra min Barndom og min Ungdom“ og i „Minder fra min første Udenlandsrejse“, to Bøger, der læses med stort Udbytte. Iøvrigt maa særlig henvises til Georg Brandes' ovennævnte Karakteristik. En sympatetisk Biografi har Højskoleforstander Helge Hostrup skrevet i „Fra Holberg til Chr. Richardt, en Litteraturhistorie i Biografier“ (1 Halvbind). Af Digterens Hustru, Fru Rinna Hauch, f. Juel. har Georg Brandes givet en fængslende Skildring, som findes optagen under Afsnittet „Danske Personligheder“ i G. Brandes' Samlede Skrifter, II Bd.

Hauchs dramatiske Værker ere udkomne, I—III Del, 1852—56 og 59, hans Samlede Romaner og Fortællinger, I—VII Bd., 1873—74, og „Samlede Digte“, I—II Bd., 1891, medens hans æstetiske Afhandlinger og Recensioner, der bl. a. beskæftiger sig med Shakespeares og Oehlenschlägers Digtning, foreligge i tre Bind, nemlig „Afhandlinger og æsthetiske Betragtninger (1855), Ny Række (1869) samt „Æsthetiske Afhandlinger og Recensioner“ (1861).

Christian Hviid Bredahl.

Bonde og Digter — Forpagtersønnnen. — I Slagelse Latinskole. — B. S. Ingemanns Skildring af Bredahl. — Ungdomsaar. — Det satiriske Manuskript: „Søbekaalen“. — „*Dramatiske Scener*“, første og anden Del (1819 og 1820). — Bredahls Selvskildring. — Livsvilkaar. — „*Dramatiske Scener*“, tredie og fjerde Del (1821 og 1822). — „*Lirmsongs Optegnelser paa en Reise*“. — Digterliv i Bondegaarden. — „*Dramatiske Scener*“, femte og sjette Del (1832 og 1833). — Hauchs og Ingemanns Karakteristik af Bredahls Poesi. — Polemisk Digtning. — Tragedien „*Knud Svendssøn*“. — F. L. Liebenbergs Udgave af „Dramatiske Scener“ (1855). — Bredahls Død. — Bredahl og Ingemann.

Ligesaa levende som rørende vemodigt træder Billedet af Chr. Bredahl frem i det Mindedigt, hans henved fem Aar yngre Skolekammerat, B. S. Ingemann, skrev ved hans Død:

I Bondegaarden med den sprukne Væg,
Hvor Bogen stod til Skjerm mod Rudens Ridse,
Drog strenge Vintre over Skjaldens Isse,
Mens dybt mod Brystet sank hans hvide Skæg.

Han syntes til en Sangens Drot udkaaret:
Djærv greb han efter Kæmpens Strængeleg,
Hvis Tonestrøm til Verdens Høider steg,
Af Havets Dronning over Jorden baaret.

Med Jægerriflen spændt i stærke Haand,
Han fordum trodsed Vinternatten gjerne,
Naar Tankestrømmen brused i hans Hjerne
Ved Vingeslag af Kæmpeskjaldens Aand.

— — —

Og Ingemanns Mindedigt slutter saaledes:

Hans Digterskib ei fløi paa lette Vinger
Til lyse Drømmeverdners Tryllestrand;
Hans Kvad om „Kyhlams" store Keiserland
Som Drøn af knuste Verdensfjelde klinger.

Hans Digterlod blandt Tjørn og Tidsler faldt,
Hans Navn gjenklinger ei paa Folketungen,
Men Seierssangen, ved hans Vugge sjungen,
Hans Perlefund i „Tankedybet" gjaldt.

De Perler blev til Billedruner stærke,
Hvor „Keiser Glomers" Borg paa Fjeldet laa,
Og Hvo de stærke Runers Rigdom saae,
Har seet den gamle Digters Mindesmærke.

Christian Hviid Bredahl
Tegnet af *F. Vermehren.*

Det er ikke noget særlig interessant, at Digtere er fattige paa Gods og Guld; selv den kronede Digterkonge Adam Oehlenschläger, som dog blev baade Konferensraad og Storkors af Dannebroge, kæmpede jævnlig med økonomiske Gjenvordigheder, og St. St. Blichers Liv ovre paa Heden var en uafladelig Kamp med de bitreste Næringssorger. Men betegnende for Chr. Bredahl er det, at han levede en fattig Bondes Tilværelse, gjorde en Bondes groveste Arbejde, og paa samme Tid digtede han sine mærkelige, fantasirige Scener fra „Kyhlams store Kejserland" og „Kejser Glomers Borg". En klar, dybtskuende Aand, en stolt, uafhængig og helstøbt Personlighed, med luende Had til Uret og Undertrykkelse, og vandrende ensomt sine egne Veje, uden Støtte fra nogen Kant, uden nogensinde at komme over paa Livets lyse Side, og dog aldrig bøjende sin Nakke. —

Christian Hviid Bredahl blev født den 30te Oktober 1784. Han var Søn af en Forpagter i Sorø Amt, og tolv Aar gammel kom han i

Slagelse Latinskole. I sin „Levnetsbog“ har B. S. Ingemann givet en Skildring af sin Skolekammerat, Bredahl, som allerede i de helt unge Aar har gjort Indtryk af at være en skarpt udpræget, ejendommelig Personlighed. — „Til de høimodige Stormagter i Skolen“, fortæller Ingemann, „hørte en stærk, bredskuldret Mesterlektianer, der næste Aar skulde være Student. Han var stiv baade i Latin og Græsk, hed det, og havde en høi Stjerne hos Manden (ɔ: Rector). Det var den tilkommende „Kyhlamske Keiser-Skjald“, den mærkelige Forfatter til „dramatiske Scener“, Christian Hviid Bredahl. Han var dengang sexten Aar gammel; i hans mørkeblaa Øine laa der en besynderlig Alvor og Kraft; hans ikke høie, men brede, stærke Pande var omsnoet af brune, tætkrøllede Lokker. Han gik gjerne taus og indesluttet op og ned mellem de to store Linde udenfor Skolen, med en Bog i den ene Haand og, om Morgenen, med sin tarvelige Frokost i den anden. Han tog ingen Del i den vilde Tummel paa Kirkegaarden. Kun naar det gjaldt om at naae Kirkefløiet med en Sten, hvorved undertiden en Kirkerude gik i Løbet, kunde han faae Lyst til at kyle en temmelig tung Sten høit op over Taget, og naar en Bold faldt ham i Haanden, blev den gjerne usynlig ved hans Kast. For hans tunge Haand havde selv de største Kammerater Respect. Forstyrrede Nogen ham i hans Tanker eller løb ham uforsigtig paa Ærmet, greb han kun Synderen ved Armen, vred den lidt om, saa han maatte dreie Ryggen til, og lod sine Knoer falde med et Par smaa Hammerslag paa hans Skulder. Saae han noget paafaldende Tyranni udøves af de Store mod de Smaa i sin Nærhed, knyttede han gjerne sin Haand eller udsendte et truende Ord med et af sine Lynblik mod Tyrannen, og den plagede Dreng var befriet. Fløi der en Høg eller Glente over Kirkegaarden, kunde Christian Bredahl længe stirre efter den med et sigtende Jægerblik og syntes kun at mangle en Bøsse for at naae den mellem Skyerne . . . Naar de andre Drenge løb fra Skolen (thi Skoledrenge løbe næsten altid fra Skolen), gik Bredahl ofte op i Klokketaarnet og trak Klokkestrængen for Ringerkonen. Undertiden kunde man see ham hjælpe „Kjærlingen“ med Graverarbeidet. Han stod da gjerne nede i Graven og kastede den løsgravede Jord op med en Skuffe. Et Par Dødningeben eller en Pandeskal kunde af og til følge med, og det gav da gjerne Anledning til underlige humoristiske Samtaler om Død og Forkrænkelighed mellem ham og „Kjærlingen“ . . . . Der var en Slags Lystighed i den Livs- og Døds-Foragt, hvormed de begge betragtede disse Rester af bekjendte eller ubekjendte Mennesker, som altid fremkaldte en besynderlig tragisk Stemning. Ringer-Lisbeth var maaske Forbilledet paa hans „gamle Gumba“, den hexeagtige Sandsigerinde, der blev hans Musa, og som hvis „Famulus“ han lod sig inspirere til sine Fremstillinger af Keiserdømmet „Kyhlam“ i Maanen . . .“

I 1801 blev Bredahl Student med bedste Karakter, to Aar efter tog han „anden Examen“ og studerede derpaa i nogen Tid Teologi, men uden synderlig Iver; han tog ikke nogen Embedsexamen, og det antages, at en ulykkelig Kjærlighed paa samme Tid har kastet Skygge over hans Liv. „Med min Ungdom var jeg kun altfor ødsel“, siger han i et Brev, der er skrevet adskillige Aar senere. — I sin Fremstilling af „Digteren C. Bredahls

Ungdomshistorie"*) fortæller Kr. Arentzen følgende karakteristiske Begivenhed fra dette Tidspunkt af Bredahls Liv: „Medens han, som en ikke længere ganske ung Student, opholdt sig hos sin Fader, der levede som Partikulier i Sorø, vovede han sig, som en ivrig Skøjteløber, en Dag for langt ud paa den kun let tillagte Sø og faldt igjennem. Nogle Drenge, som løb nærmere ved Bredden, raabte til ham: „Hvem var det, som faldt i?" — „Det kan jo være Jer det Samme, hvad jeg hedder, naar I ikke kunne hjælpe mig!" svarede Bredahl. Drengene hentede saa Fiskeren Jappe, som tidligere havde reddet mere end én Forulykket paa Søen og nu ilede til med Stiger og andre Redningsredskaber. Bredahl, som med de sidste Kræfter klamrede sig til den bristende Is, saae Jappes Hensigt og tilraabte ham: „Lad det fare, Jappe! Husk, I har Kone og Børn! Mig ligger der ingen Lav paa." Men Jappe reddede ham, og den næste Dag løb Bredahl igjen paa sine Skøjter."

Imidlertid dyrkede han i al Hemmelighed Muserne. Det allerførste, han gav dramatisk Form, var betitlet „Pauli Omvendelse", og det var — „saavidt han dunkelt erindrer det" — „skrevet i ligesaa tunge Trimetre som Baldur hin Gode af Oehlenschläger." Under Baggesens og Oehlenschlägers Fejde, „da Tylvten grasserede", skrev han et satirisk Stykke, kaldet „Søbekaalen, den poetiske" — et skarpt Angreb paa den blinde Forgudelse, der vistes Oehl. ogsaa i hans Nedgang — men hverken dette eller et Sørgespil: „Roller" — som kun havde Navnet tilfælles med Saxos Helt — var bestemt til at fremsættes for Publikum. Ingen vidste, at det var til.

Bredahls første Fremtræden i Literaturen sker 1819 — da han allerede er 35 Aar gammel — med første Del af „*Dramatiske Scener*, uddragne af et ældgammelt Haandskrift, frit oversatte af det Kyhlamske ved C. Bredahl, *Kyhlamnensis Musæ famulus vilis et immeritus*" (den Kyhlamske Muses ringe og uværdige Tjener). I en Artikel i Bladet „Kjøbenhavnsposten" for 1833: „Et Par Ord om Skriftet Dramatiske Scener", fortæller Bredahl om sig selv paa det Tidspunkt, da han begyndte Værket, med følgende Ord: „Dengang levede jeg efter mit eget Hoved og brød mig hverken om Per eller Povl. Jeg var (som endnu) langt fra Hovedstaden og uden literære Forbindelser; jeg var Naturens Søn, forsaavidt et Adamsbarn kan være det i det 19de Aarhundrede, og i visse Henseender var jeg mindre forkvaklet end nu. Jeg var en vældig Jæger og farlig Mand for Markens og Skovens vilde Dyr og Himmelens Fugle og tilbragte mangen Nat under aaben Himmel, naar Dagen tyktes mig for kort til min Færd. Stundom indtraf ogsaa Et og Andet, som, tilbørlig udsmykket, kunde taget sig godt ud i en Levnetsbeskrivelse, ifald jeg havde yndet den biografiske Kunst og vilde gjort mig selv til Helten i en Fortælling og ladet den øvrige Verden dreiet sig efter mig paa Papiret; men min Person var for ubekjendt til en saadan Helterolle og vilde, saae jeg siden, heller spille med som Biperson, hist og her, i Dramatiske Scener. Dengang saae jeg min Næstes dumme Streger; min Næste saae sagtens ligeledes mine bedre end sine egne; men vi kundgjorte ikke vore Iagt-

*) „Dansk Maanedsskrift". Aarg. 1864, II Bd.

tagelser paa Prent, før et Tilfælde med en gammel Kjælling fik min Muse til at stemme sit Instrument, hvilket jeg nok vidste var til, men brød mig ikke synderlig om. I en Skov samlede bemeldte Kjælling sig noget Pindebrænde, der vel sagtens, i Forbund med noget Mosevand, skulde kogt hende en Ret Kartofler og siden opvarmet hendes gamle Skrog under Maaltidet. Til Straf for denne Samlen af Pindebrænde løsnede Skovfogden et Skud paa hende, og dette gav den første Anledning til Dramatiske Scener. Heraf seer man, at Meget kan udspringe af Lidet . . ."

Det er hans stærke Retfærdighedsfølelse, hans Afsky for al Vilkaarlighed, for ethvert Aag, gejstligt og verdsligt, der tænder Digterflammen i ham. „Ethvert Slags Hierarki er mig utaaleligt . . .", skriver han i et Brev . . . „Jeg slutter ingen Fred med Aandens Slavefogder, hvad enten de nu gaaer i Sort eller Hvidt, i Faareskindspelse eller Kaaber af Fløjel og Purpur . . . " *)

I „Dramatiske Scener" er Handling og Skikkelser henlagt til et fantastisk Kejserrige, men i den fantastiske Iklædning, under de stærke, brogede Billeder og i en Dialog, som snart hæver sig til den ædleste Pathos, snart farves af en barsk, satirisk Humor, tager Digteren Sigte paa Samtidens og Virkelighedens Smaalighed og Vilkaarlighed. En af Hovedfigurerne, Simber, betegner Bredahl som sit „sande Kontrafei i mangfoldige Stykker". Simber siger til sin Ven og Ulykkesbroder, Sotto:

„— — — — — Jeg er som Krudt,
der om sig slaaer, paa Ilden kastet, Sotto!
Jeg smelter ei som Vox. I Magtens Haand
jeg, Staalet lig, kan brydes, men ei bøies.
Kryb, hvo der vil, i Smigers Slangebugter
med Løgn paa Tungen, for at gjøre Lykke;
men før jeg roder om i dette Støv,
før bøier jeg mit Knæ for Bødlens Øxe . . . "

Og senere hen skildrer Simber sig selv saaledes:

„Han søgte aldrig — det er hans Natur —
med ængstlig Omhu at bevare Livet.
Jeg mindes grandt, at i hans første Ungdom
han søgte Faren, hvor den var at finde.
I Storm han søgte ud paa Havets Dyb,
var glad, naar Tordnen slog og Lynet brændte,
gik mellem Bjørne, sprang paa Husets Ryg
og over Dødens Gab paa steile Klipper.
Han voved Livet ofte for en Fugl,
som han, naar den var fanget, strax lod flyve;
men oftere han voved det for Intet . . . "

Mellem den storslaaede Pathos og den bitre Satire i „Dramatiske Scener" findes tillige saa fint vemodige og yndefulde Steder som f. Ex. Scenen, hvor Sotto inde i Skoven graver en Grav til Simber, der er bleven snigmyrdet af Diderich von Stormskjoldbulder. Det er en maanelys Nat: Simbers Lig ligger indsvøbt i et Linklæde:

*) Ovenfor anførte Afhandling af Kr. Arentzen.

„Her skal din Gravhøi reise sig, min Simber!
før Fuglen seer den unge Morgenrøde
og sit Velkommen synger den imøde.

Du var Naturens Barn. Som vilde Drenge
vi fore glade om i Skovens Løvsal,
fortrolige med Glæden og vort Hjerte;
og kom en Taare, blev den neppe født,
før i et barnligt Smil den fandt sit Gravsted.
Ei aned Hjertet vore Taarers Værd,
og Læben takked ei for denne Gave.

Nu drog en Dværg os fra vor Barndoms Lyst.
Han rev os fra Naturens Moderbryst
og bød Goldammen give os at die.
Kultur han kaldte sig. Han var en Troldmand.
Jeg mindes grandt, hvordan han var, hvorledes
han bar sig ad — det glemmes sent, desværre!
Han havde lukket os i Fjeldet inde.
Der skulde vi ham Guld og Silke spinde.
Vi skulde læse der paa Pergament
med sorte Ziffre ved en dunkel Lampe,
hvad udenfor med gylden Skrift stod skrevet.
Men hvor der stundom stod paa Pergamentet:
„Du skal!“ stod udenfor: „Det maa Du ikke!“
Og Dværgen havde sig en Ellepige,
som hannem gik med Raad og Daad tilhaande;
og hvad han selv ei kunde finde paa,
det kunde hun, thi hun var meget kløgtig
og meget fin og sledsk, men falsk tilvisse,
saa Tungen Hjertets Sprog ei maatte tale.
Hun kaldte sig: Den fine Levemaade.

Nu kom ved Nattens Stund en venlig Pige.
Hun kaldte sig: Vor Barndoms Legesøster.
Hun lysked Dværgen, at han faldt i Søvn;
thi brød vi ud af Fjeldet — se, da hang
en gylden Hvælving over Troldens Bolig!

Men aldrig blev vi Børn paany; thi Vædsken,
Goldammen havde givet os af Flasken,
med Blodet blandte sig og med vort Væsen.
Nu sad vi sorrigfulde midt i Glæden,
thi ei var Hjertet barnligt og uskyldigt.

Nu kom vor Barndoms Legesøster atter,
vemodig smilte hun og nævnte sig:
Erindring om vor Barndoms tabte Glæder —
da græd vi begge, det var tunge Taarer!

Nu er min Simber vorden Barn paany
og atter kommen til sin Moders Bryst;
thi skal han sove i sin Barndoms Løvsal.
Der skal hans Moders Røst i Stormens Larm,
i Tordnens Bulder og i Fuglens Sang
indlulle ham i hendes hulde Arme.“

Første Del af „Dramatiske Scener“ blev i Rahbeks „Tilskueren“ gjort til Gjenstand for en Anmeldelse, der begynder med at sige, at Anmelderen ikke har hørt dette Værk omtalt uden af en eneste af „Tilskuerens“ gamle Venner, „som rigtignok er — i Ordets gode Betydning — noget curieux og maaske har faaet saa meget af det, Alverden roser, at han for en Forandring iblandt holder sig helst til det, Ingen taler om“. Anmelderen henviser til, at vi sjelden eller aldrig have stor Appetit til at tage fat paa en Bog, uden at vi iforvejen veed, hvad Forfatteren hedder, hvem han er, hvor han boer, og hundrede andre deslige vigtige Ting . . . Og det hedder dernæst: „ . . . Skriftet forekommer mig mere satyrisk end panegyrisk, skjøndt det og har sine alvorlige og hjertelige Steder, der vel neppe turde være den sletteste Del deraf. Satiren rammer saavel litterariske som moralske Unoder og Moder; og skjøndt uden Tvivl De ligesaa lidet overalt vil være enig med Forfatteren, som vel jeg ubetinget har været det . . . . vil jeg dog ikke haabe, De vil maale ham med anden Skjæppe, end De selv vil være maalt med eller bestride ham en Meningsfrihed, hvori De til alle Tider har sat ikke blot Deres Ret, men Deres Ære, om det saa hist og her hos ham gik ud over Dem selv.“

Aaret efter (1820) udkom anden Del af „*Dramatiske Scener*“: „Sotto og Lorma“, der ligeledes omtales anerkjendende i „Tilskueren“, medens den teologiske Professor Jens Müller indgaaende recenserer baade første og anden Del i „Dansk Litteratur-Tidende“ og paapeger Arbejdets digteriske Værd. „Forfatteren har jo ikke lovet os noget kunstmæssigt Drama“ — hedder det bl. a. — „ikkun dramatiske Scener. Og i disse vil man finde næsten overalt Liv og Natur, ofte tillige Vittighed og i de tragiske Situationer dyb Følelse. Hvad der mest indtager Læserne for Hr. B. som Digter, er den kunstløse Maade, hvorpaa han gjengiver sine af Naturen laante Billeder, og hvad der mest anbefaler ham som Menneske og Satiriker, er hans erklærede Had til al Undertrykkelse og Uretfærdighed . . .“ Iøvrigt peger Anmelderen hen paa, „at Hr. B. flittig har studeret sin Shakespeare og sandsynligen hos ham er bleven befæstet i sin Forkjærlighed for den ægte Natur, selv i dens saakaldte Raahed . . . “

Trods den Forstaaelse, Bredahls Digtning strax fandt hos enkelte Literaturkyndige, lykkedes det dog ikke at vække Læseverdenens Opmærksomhed eller skaffe Modtagelighed for den hos et Publikum, som dels skræmmedes af Arbejdets fragmentariske Beskaffenhed, dels i det hele taget afgav ringe Sangbund for en Digtning af saa tung og alvorlig Karakter.

Paa samme Tid begyndte de materielle Vanskeligheder at taarne sig op omkring Digteren, der just nu havde tænkt at faa sit kjæreste Ønske opfyldt: „som Oversætter for den Kyhlamske Muse at forene Landlivets Sysler med Lirespillet.“ Bredahl havde ægtet sin Broders Enke, der bragte ham — foruden sin Fattigdom — en svagelig Stedsøn i Huset; men Forbindelsen synes at have været et oprigtigt Inklinationsparti fra begge Sider. Bredahl fortæller derom paa sin lunefulde Maade: „Længe havde jeg bemærket, at de herlige Dyder: Taalmod og moderlig Ømhed udmærkede den 27aarige Enke fremfor Mange af hendes Kjøn, idet hun troligen holdt fast ved Haabet om en bedre Fremtid. Hun var vorden mig saare kjær.

Jeg gik til hende, for at sige hende det, og fandt hende grædende over „Sotto og Lorma“. Det var de første Taarer, jeg havde seet i min Læsers Øie, og uden at spørge hende, hvorfor hun græd, frydede jeg mig lønligen ved den Tanke: at min Oversættelse mægtede at faae et Øie til at fælde Taarer. Jeg fortalte hende nu, at en Pebersvend, som frygtede for en Kurv, havde givet mig det Ærinde at beile for sig til hende. „Hvad vil han“ (spurgte hun) „med mig, som ikke kan bringe ham anden Medgift end mig selv og et sygeligt Barn?“ — „Kan man troe ham paa Ordet“ (svarede jeg), „saa bryder han sig ikke om anden Medgift; thi selv er han en mægtig Mand, der vender op og ned paa et Keiserdømme i Maanen.“ Da hun havde hørt det, var der Intet iveien, og der blev da en Fryd og Glæde. Nu blev der udrettet mangfoldige Ting; det Indvendige besørgede hun; jeg pløiede, saaede, høstede — og spilte alt imellem paa Liren. Min Søster, som en troløs Elsker har gjort ulykkelig, toge vi i Huset og spøgte, lo og sang saaledes, at al Slags Sorg skulde frygte for at komme os nær. Hvilke Drømme! . . .“

Som den materielle Basis for sin huslige Lykke havde Bredahl gjort Regning paa en Kapital — en Del af sin Fædrenearv — som han, efter at have lidt betydelige Tab, havde til Gode. Det drejede sig om 3000 Rdl., „i vore Tider en stor Sum for en ringe Mand, der hverken havde forsvoret at arbejde eller være nøjsom.“ Men Skyldneren kunde ikke betale; Pengene var dermed tabte, og Bredahl havde mistet hele sin Formue med Undtagelse af et Par Hundrede Daler. Det holdt nu haardt at skaffe Udveje; thi „Dramatiske Scener“ havde ikke indbragt ham mere, end hvad første Del havde kostet i Trykning og Korrektur.

Til Trods for den økonomiske Misère fik han dog Mod til at fortsætte sin poetiske Produktion. 1821 udkom tredie Del af „Dramatiske Scener“: „*Skuespillet i Kyhlam eller Røver Thurno*“, og 1822 fjerde Del: „*Tvekampen i Kyhlam*“, for hvilken Forfatteren selv nærede særlig Forkjærlighed. Den stærke, malmfulde Digtning, med de vexlende dybt følelsesfulde og barokt satiriske Billeder, der ofte har Shakespeare'sk Aand og Flugt, laa imidlertid saa fjærnt fra Tidens Smag, at den vedblev at være fremmed for Publikum, og disse to Dele af Værket fandt lige saa ringe Afsætning som de tidligere udkomne. I disse Aar udgav han desuden „*Nytaarsgave* (for Aaret 1821 efter den jordiske Almanak) til den ynkværdige Kyhlamske Famulus fra C. Bredahl, Student“ (1820), og 1821 „*Lirmsongs Optegnelser paa en Reise*, oversatte af det Kyhlamske og lokaliserede ved C. Bredahl“, der tildels polemiserer mod Mystiken og Romantiken i Datidens Poesi, medens han tillige ydede endel Bidrag i Vers og Prosa til det af A. P. Ljunge udgivne æstetiske Skrift „Harpen“.

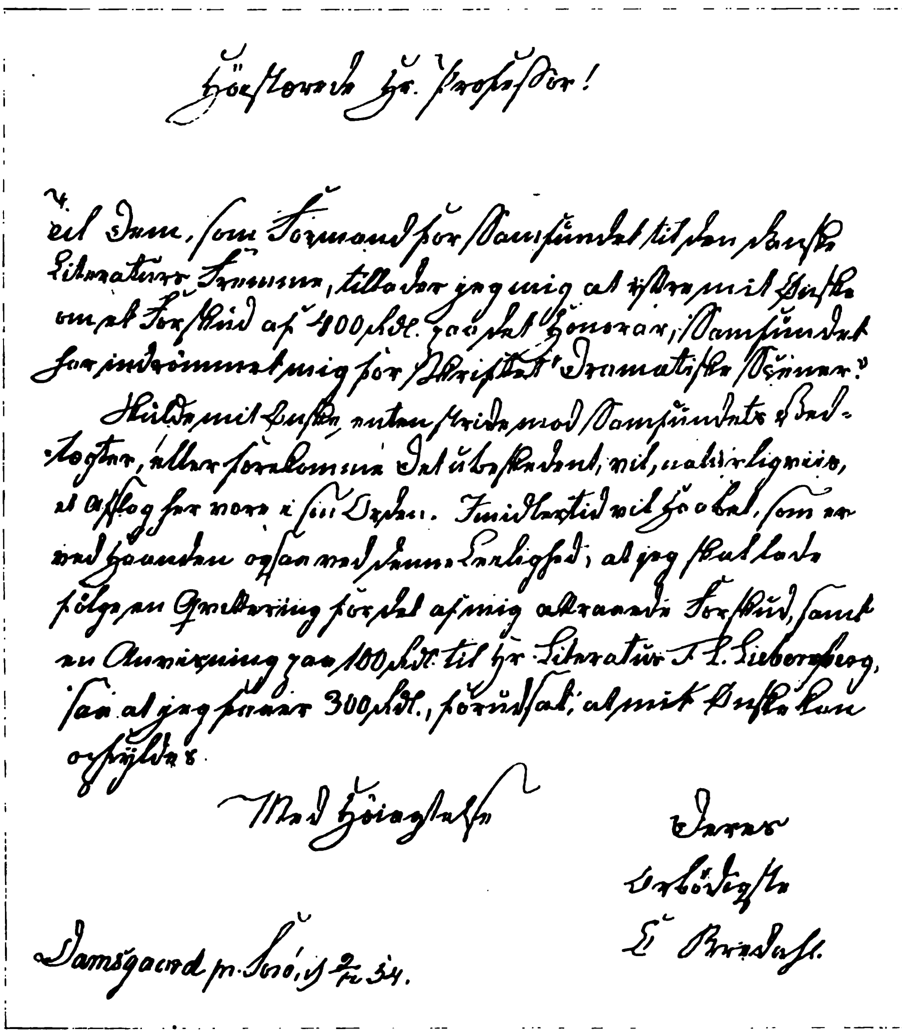
Bredahl bosatte sig i 1824 paa Parcelgaarden „Damsgaard“, der hørte under Sorø Akademis Gods, og mellem hans Breve fra den Tid findes et, hvori han skriver: „Den Musa eller Medusa, som forførte mig til at agere Poet, har jeg nu givet Afsked. Famulussen har kastet sin Lire bort og taget fat paa Møggreb, Spade og Hakke. Nu gaar det altsaa løs paa Legemet,

medens Sjælen har sine gode, magelige Dage. Hovedet bruger jeg nu slet ikke og maa stundom speile mig, for at faae at vide, om jeg ikke er hovedløs. Hvad skal en Bonde ogsaa med Hoved?" . . . „I to Maaneder har jeg været Bonde", hedder det videre. „Min Herregaard (thi jeg kjøbte den for 5 Rdl. Sedler og Tegn) er Arvefæste under Sorø Akademi. Til bemeldte Herregaard er 36 Tønder god Jord, 7 Tønder Land Tørvemose, store Humlehaver, en god Frugthave, Granskov, Ellemose, Jagt, Fiskeri. Bopælen er for fornemme Folk som jeg og mine Lige . . . Den sørgelige Rest af min Formue, som Andre have forødt, har jeg nu sat paa Spil i denne Gaard. Af Gaarden kan jeg ikke leve i disse Tider, hvor vidt jeg end driver Økonomien; men jeg haaber at sætte mindre til aarlig nu end forhen, da jeg maatte kjøbe Alt til min Husholdning. Hvorfra Tilsatsen skal komme, veed jeg ikke . . ." I det samme Brev siger han: „ . . . Snurrigt forekommer det mig, at jeg maa betale Skat af Parnasset, en Banke ved Sorø Sø. Banken med dens Træer har Akademiet tilegnet sig, men Afgiften hviler paa mig — formodentlig en Straf, fordi jeg engang vilde kravlet op paa den litterære Banke af samme Navn. Dette har saaledes forøget mit Had til Muserne, at det vist vilde bekomme dem ilde, hvis jeg fik Ram til dem med min Hakke eller Møgtyv. Imidlertid vovede dog en af deres Yndlinge, Ingemann, at besøge mig forleden Dag, og han slap med Livet . . . "

I Sommeren 1824 havde Bredahl begyndt paa et Sørgespil: „Hertug Skule", men fik kun skrevet et Par Akter deraf. „Helten er historisk, skjøndt i Grunden ubetydelig," hedder det i ovennævnte Brev; „thi tabte jeg Interessen for ham og fik desuden Sorger at drages med, som den høie Melpomene ikke godt fordrager". Samme Aar — just som han „sad med Haand under Kind og grublede over, hvorfra han skulde tage Skatterne til det forfaldne Kvartal" — fik han Efterretning om, at der af Fonden *ad usus publicos* var tilstaaet ham 150 Rdl. til Fortsættelse og Fuldførelse af literære Arbejder, og det var nu hans kjæreste Ønske at producere noget Godt; men det varede ikke desmindre henved otte Aar, før han udsendte nogen ny Digtning. I 1832 udkom femte Del af „Dramatiske Scener": *„Keiser Glomer"*, og det følgende Aar sjette og sidste Del: *„Saaledes gik det tilsidst"*, men de vandt ikke større Paaskjønnelse eller Paaagtning hos Læseverdenen end de foregaaende. —

Det er blevet sagt, at Bredahl fuldt saa meget som C. Hauch var paavirket af Shakespeare. Hauchs og Bredahls Aandsretning er i hvert Fald ikke uden Lighedspunkter, og Forfatteren af „Dramatiske Scener" kunde blandt sine Samtidige næppe finde nogen mere forstaaende Læser og Kritiker end denne sin Digterfælle. — Hauch paaviser, hvad der især stillede sig hindrende i Vejen for, at Bredahls Digtning kunde finde den Indgang og Forstaaelse, som den fortjente. Hauch siger, at der: „Undertiden kommer en prækende moralsk Forbitrelse frem, der mangler det konkrete Indhold, og der desuden støtter sig til en forældet Tingenes Orden . . . Men netop disse altfor sorte Farver skade Maleriets Sandhed; thi saa abstract træder sjelden det Onde frem; det er sjelden saa blottet for al Ret i sine egne og sit Partis Øine, som det her vises; det har idetmindste sit

subjektive Standpunkt, hvorpaa det kan bedrage og blænde sig selv . . ." Men tillige peger Hauch hen paa det stærke Pulsslag, som rører sig i Bredahls Digtning. „Hvad der især giver disse Digte deres Værd," siger han, „er det store og sjeldne Menneskehjerte, som mærkes deri, og hvis vældige

Høistærede Hr. Professor!

Til Dem, som Formand for Samfundet til den danske Literaturs Fremme, tillader jeg mig at yttre mit Ønske om at Forskud af 400 Rd. [illegible] Honorar, i Samfundet [illegible] for [illegible] Dramatiske [illegible]? [illegible] 100 Rd. til hr Literatur [illegible] 300 Rd., forudsat at mit Ønske kan opfyldes.

Med Høiagtelse

Deres ærbødigste

C. Bredahl.

Damsgaard pr. [illegible] 54.

Chr. H. Bredahls Haandskrift.

(Brevet er adresseret til Professor, Notarius publicus Abrahams).

Originalen tilh. den Abrahams'ske Autografsamling i det store kgl. Bibliothek.

Slag de abstracte Betragtninger og Fremstillinger ikke formaae at dæmpe. Det er netop dette Hjerteslag, der fornemmelig sikrer de enkelte Steder deres høie Plads, eftersom det her bliver saa stærkt, at det klinger hørlig igjennem. Disse Steder faae da en eiendommelig Betydning, idet vi vel mærke, hvorledes det hele Menneskeliv med sin korte Fryd og lange Smerte speiler sig i det Individuelle hos Forfatteren. Vi føle saaledes, at det ikke blot

er det enkelte Menneskes Skjebne, men den hele Verdenstragedie, der har sat Digterens Sjæl i Bevægelse, og dette udbreder en grandios Vemod, en høi Værdighed over hine Glandspunkter, som ufeilbarlig maa gribe enhver poetisk Natur . . ." Og til Slutning hedder det: „Hos hvor Faa findes en slig Kraft, en slig dyb Natur- og Menneskefølelse? Hvor Faa er ikke de dramatiske Digtere, der lægger saa fuldvægtig Guld i deres Tale?" *)

En baade sand og rammende Karakteristik af Bredahls Digtning giver ogsaa en anden samtidig Forfatter, Ingemann, der skriver i sin „Levnetsbog": „Bredahl var og blev en streng og temmelig mørk Deist. Med det attende Aarhundredes Forsyns- og Udødelighedstro og med dyb Agtelse for den christelige Sædelære, lod han al anden Dogmatik staae hen med et mørkt Blik til Præsterne. Middelalderen og hele dens Aandsretning var ham forhadt, og Romantiker blev han heller ikke; . . . men hans egen Poesi blev en høist mærkelig Ruin af et ufuldført Kæmpeværk med Shakespeare'ske Søiler og Ewald'ske Former, med tæthamrede Prydelser af Tankemalm og Forstandsfantasi. Der var noget af en Michel Angelo i ham. Han kunde i sin Poesi som paa sin Brakmark vælte store Kampestene fra sin Ager og sætte sig paa dem med et harmfuldt Blik paa al Slethed og Uretfærdighed, paa al Løgn og Hykleri, paa al sminket Herlighed og tom Storhed i Verden. Han kunde gaae paa Engen med sine Træsko og flytte Kvæg, medens hans Tanker sammenhamrede Replikker til at lægges i Munden paa en Keiser i Maanen. Med sin fremherskende Forstandsretning kunde han dog være fantastisk. Han kunde troe at have seet en virkelig Hex, hvor en gammel Kone var krøben op fra en Grøft og pludselig forsvunden bag et Gjærde . . . Paa en Aandeverdens Indgriben i dette Liv var han saa vis som paa Sjælens Udødelighed; paa den Almægtiges Kjærlighed og Viisdom ligeledes; men al menneskelig Lærdom derom var ham tvivlsom. Det muligt Aabenbarede troede han som oftest misforstaaet og forvansket . . . Mægtige Skikkelser kunde svæve ham forbi, og han kunde sammentrænge, hvad han saae og hørte, med forbausende Kraft i storartede Brudstykker; men Masserne faldt fra hinanden; han manglede den lette Haand, der skulde forene dem til et ordnet og harmonisk Hele . . . Hans dramatiske Scener staae som et af de mest storartede, men mindst bemærkede Mindesmærker i vor Literatur. . ."

Foruden „Dramatiske Scener" er det kun lidet og ikke heller meget betydende, hvad Bredahl har skrevet. Under Efterspillet til den Baggesenske Fejde traadte han op mod „Gjengangerbrevene" med et polemisk Digt: „Fra gamle Gumba" (1832), og over Fru Gyllembourgs Hverdagshistorier gjorde han sig lystig i en noget bred Parodi, kaldet „En Hverdagshistorie af Mads Klister, Bogbindersvend" (1842); han stod i det hele ret fjendtlig overfor den Heibergske Kreds. — Den 29de December 1849 gik Bredahls Tragedie „*Knud Svendssøn*" over Nationalteatrets Scene, men gjorde saa ringe Lykke, at den kun oplevede 2 Opførelser. Endvidere havde han skrevet Dramaet „*Sultan Mahmuds Pilgrimsgang*" (udkommet

*) C. Hauch: „Bredahls dramatiske Scener" (Æsthetiske Afhandlinger og Recensioner, 1861).

1847), og i den æstetiske Aarbog „Gæa“ (1846) findes optagen Fragmenter af hans Tragedie *„Sokrates“*.

Indtil sin Død vedblev Bredahl at bo paa Damsgaard, og de økonomiske Vanskeligheder voxede ham i Aarenes Løb mere og mere over Hovedet. I 1831 udgik der en offentlig Opfordring til at hjælpe „en Digterbroder af Ewald i ligesaa trykkende og kummerfuld Stilling.“ Derved blev for en Tid den værste Nød afhjulpen, og fra samme Tid fik Bredahl en god Støtte i saa mange danske Digteres utrættelige Talsmand og Hjælper, Hædersmanden, Konferensraad Jonas Collin.

Først da Bredahl var kommet forbi Støvets Aar, naaede der ham noget, som lignede et virkeligt Lyspunkt og en Sejr for hans digteriske Produktion. F. L. Liebenberg foranstaltede — med Digterens Tilladelse — en forkortet Udgave af „Dramatiske Scener“, og „Samfundet til den danske Literaturs Fremme“ paatog sig i 1855 Forlaget af Værket, der kom til at foreligge i tre smukt udstyrede Bind, det sidste Bind ledsaget af F. Vermehrens Billede af den gamle Digter. Bredahl modtog henved 1600 Rdl. i Honorar. Hans Hovedværk havde omsider brudt sig Vej og kom til at indtage sin berettigede Plads i Literaturen.

En Oprejsning af anden Art fik Digteren mange Aar efter sin Død, da Studentersamfundets Frie Teater i 1892 bragte Fragmenter af „Dramatiske Scener“ til Opførelse.

Bredahl døde den 16de Januar 1860 paa sin Parcelgaard „Damsgaard“. Ingemann, der som Lektor ved Sorø Akademi var hans nære Nabo, vedblev at være sin gamle Skolekammerat en god og trofast Ven. Nogle Dage efter Vennens Død skrev Ingemann i et Brev til H. C. Andersen: „Gamle Bredahl gik da bort; mon Ingen kunde udvirke, at hans Enke og den ugifte Datter kunde beholde den lille Digtergage, der blev ham forundt. Jeg troer, det var 250 Rdl. Kan De aande Liv i den Tanke, saa gjør det! Han maatte svare Afgift af „Parnasset“, uden at have Græsning til et Lam derpaa — hans Keiserdømme Kyhlam laa i Maanen — hans Musa var den gamle Hex Gumba, sagde han selv — men hun var dog en Lysalf, og — det Parnas, han svarede Skat for, hed i Folkets Mund „Per Nassens Banke“. Men derfra saae han meget Stort og Herligt. Jeg har tænkt paa et Digt om ham med de Motiver; men det vil ikke frem.“ — — Det varede dog ikke længe, før Digtet kom frem og blev det bekjendte smukke Mindedigt, hvoraf nogle Brudstykker er gjengivne ovenfor.

Af Literatur, der omhandler Chr. Hviid Bredahl, skal her henvises til C. Hauch: „Æsthetiske Afhandlinger og Recensioner“ (1861), Georg Brandes' Skildring i „Danske Digtere“ (optagen i G. Brandes' Samlede Skrifter, I Bd.), Kr. Arentzens „Digteren C. Bredahls Ungdomshistorie“ („Dansk Maanedsskrift“, Aarg. 1864, II Bd. og, væsentlig uforandret, i Arentzens Værk „Baggesen og Oehlenschläger“, VII Bd.) samt Otto Borchsenius: „To Digtere, Bidrag til dansk Literaturs Historie“ (1886). Endelig bør bemærkes B. S. Ingemanns Skildring i „Levnetsbogen“ (II Del).

Christian Wilster.

Soranerne. — Polemiker og Digter. — 1822 Adjunkt, 1828 Lektor ved Akademiet i Sorø. — „*Doublet-Billederne*". — *Digtninger* 1827, 1831 og 1840. — Gengivelsen af *Iliaden* og *Odysseen* (1836—37). — Død 1840.

Medens Christian Bredahl kun hørte til den soranske Digterkreds, for saa vidt hans Bondegaard laa paa Sorø Akademis Gods, maa derimod en anden, mindre betydelig og yngre dansk Digter, Chr. Wilster, nævnes som en af de rigtige „Soranere", der stod paa Oehlenschlägers Side under Striden med J. L. Heiberg, og som vi derfor tidligere har havt Lejlighed til at omtale som Forfatter til „Doublet-Billederne".

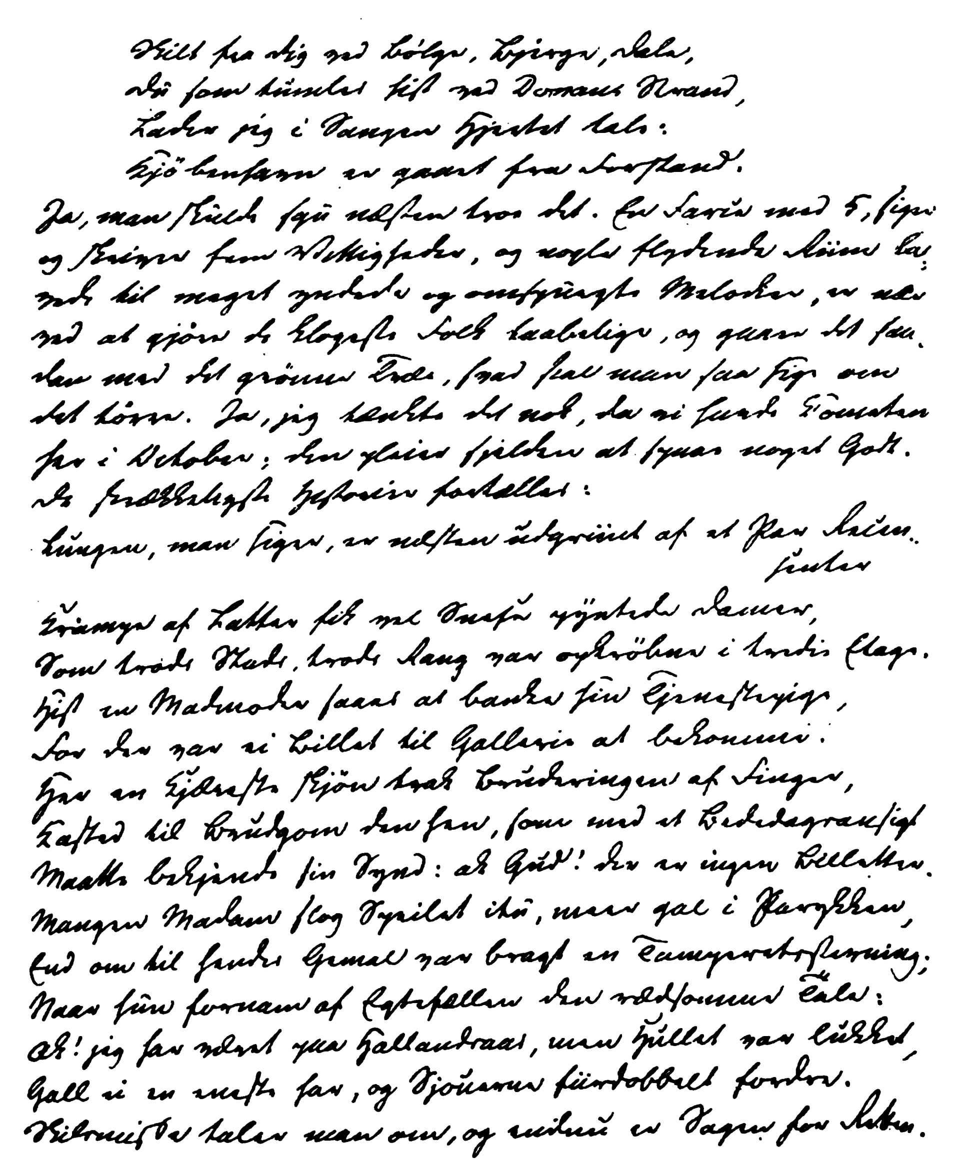
Christian Frederik Emil Wilster fødtes den 27de September 1797 i Kjøbenhavn og var Søn af Højesteretsadvokat Carl Heinrich Wilster, der nævnes som en ualmindelig begavet Mand, men ogsaa meget extravagant, for ikke at bruge langt stærkere Ord. Det fortælles nemlig, at han i Aaret 1799 forlod Embedsstilling og Familie og rejste til Udlandet med en Elskerinde af engelsk Herkomst, hvorefter han levede et æventyrligt og omflakkende Liv, opholdt sig en Tidlang ved Hoffet i Rudolfstadt og var Ejer af et Gods i det Mecklenburgske, indtil han i Aaret 1812 dømtes til femten Aars Fæstningsarrest som mistænkt for et Giftmord*). En saa fortvivlet og uhyggelig Livsskæbne maa vel have havt sin Aarsag i en sjælelig Abnormitet, men deraf var intet gaaet i Arv til Sønnen Christian Wilster, hvis Liv henrandt under ganske regelmæssige og borgerlige Former. Han blev Student 1813; tre Aar senere tog han juridisk Examen med bedste Karakter og var nogen Tid ansat som Volontær i Rentekammeret. Men derpaa gav han sig til at studere Teologi, medens han samtidig ernærede sig som Huslærer; i 1822 blev han Adjunkt ved Sorø Akademi, tog samme Aar teologisk Embedsexamen, ligeledes med bedste Karakter, og endvidere i 1827 Magistergraden for en Afhandling om den delfiske Apollo: *de religione & oraculo Apollinis Delphici*, og i 1828 blev han Lektor i græsk og engelsk Sprog ved Akademiet.

I 1820 havde Chr. Wilster været med til at stifte Studenterforeningen, og stærkt literært interesseret som han var, tog han ivrig Del i den paafølgende Tids Digterkamp mellem Heiberg og Oehlenschläger. Vi ved, at J. L. Heiberg hilste ham som en Modstander, med hvem det var en Fornøjelse at bryde en Lanse. *Doublet-Billederne* gav jo Vidnesbyrd om Vid og Lethed i Versenes Behandling; han var en skarp og vittig Polemiker, en udpræget Kontrast til sin alvorlige Medkæmper i Striden, C. Hauch, men en ikke mindre begejstret Tilhænger af Oehlenschläger.

Ogsaa som lyrisk Digter gjør Wilster sig fortrinsvis gjældende ved sit Herredømme over Formen og sit udmærkede sproglige Øre. Nogen stor Originalitet besidder han ikke, og hans Produktion var lidet omfattende;

*) P. Hansen: „Nær og Fjærn", Aarg. 1878, Nr. 297.

men i hans *Digtninger* (udkomne 1827, 1831 og 1840) findes der Ting, som med Rette kunne hævde deres Plads i Literaturen. Blandt hans bedste

Christian Wilsters Haandskrift.

(Brudstykke af et Brev til Professor, senere Notarius publicus Abrahams, dateret d. 8. Januar 1826).*)
Originalen tilhører den Abrahams'ske Autografsamling i det store kgl. Bibliothek.

og mest kjendte Digte maa erindres om „*Den Undvegne*", der er optrykt i poetiske Læsebøger og Antologier, og som begynder med de rask henkastede og malende Linier:

*) Det gjengivne Brudstykke af Brevet hentyder til Opførelsen af J. L. Heibergs Vaudeville „Kong Salomon og Jørgen Hattemager" og den Lykke, Vaudevillen gjorde hos Publikum.

„De slæbte mig bort og spærred mig ind
Med Lænker om Hænder og Ben;
Det gjøs i min Krop, det krøb i mit Skind,
Da ind jeg i Fængselet tren.

Lidt Halm i et Knippe paa Gulvet der laa,
Og Vand i en Krukke blev sat;
Saa Slutteren lukked med Laas og med Slaa
Og ønsked mig Stakkel Godnat."

— — —

Af ganske anden Art, men ligesaa fuldtonende i Skildringen er Digtet *„Ludvig Holberg"*: „Før var der knap skrevet paa Dansk en Bog — Som ret kunde Hjerterne hue" . . . Og endvidere bør nævnes Digte som „Eleonore Ulfeld", „Dag og Aften", „Sorgens Mø" og det morsomt fortalte „Bonden og hans Søn".

Christian Wilster har dog mindre Betydning som original Digter end ved sine Oversættelser af græske Oldtidsforfattere; hans Gjengivelser af Iliaden og Odysseen (1836 og 1837) betegnes som mønsterværdige baade i Henseende til sproglig og poetisk Behandling, og et ikke mindre værdifuldt Arbejde foreligger i de syv Tragedier af Euripides*), som han naaede at faa færdige, før Døden overraskede ham, da han kun var 43 Aar, den 11te Januar 1840. Hans tredie og sidste Samling „Digtninger" udkom først efter hans Død, og heri er optagen de polemiske Digte i Efterspil-Fejden mellem Oehlenschläger og Heiberg tilligemed en i 1821 skreven Afhandling: „Om Genifeberen". Sidstnævnte Samling indledes med en kortfattet biografisk Skildring ved From Møller.

Om Wilsters ualmindelige sproglige Evner og Interesser vidner ogsaa hans Afhandlinger: „Om Hexametret og dets Behandling i det danske Sprog" (udk. 1833) og „Om Kvantitet og Accent" (1834).

Christian Wilster ligger begraven paa Sorø Kirkegaard. Til Mindestenen paa hans Grav forfattede B. S. Ingemann følgende Indskrift:

„Han Oldtidsskjalde Ungdomsliv gjengav,
Mens selv han sank i tidlig Grav.
Sku opad, Kjærlighed! Se fremad, Savn!
Hist blomstrer frisk hans Liv — og her hans Navn!"

Poul Martin Møller.

Barndoms- og Ungdomsaar. — En dansk Student. — Kjærlighedssorg. — Ungdomsdigtning. — *„Torbisten og Fluen"*. — *„Eyvind Skaldaspiller"*. — Huslærer paa Espegaard. — Deltagelse i den Baggesenske Fejde. — Filologi. — Hauchs Karakteristik af Poul Møller. — Kinarejsen. — Optegnelser paa Rejsen til Kina. — Poetisk Produktion. — *„Glæde over Danmark"*. — *„Lægdsgaarden"*. — Hjemkomst. — Adjunkt ved Metropolitanskolen. — Studentersange. — Bakkehuset. — Ny Kjærlighedssorg og ny Poesi. — *„Den Svend, som Tabet af sin Elskte frister"*. — *„Et Blad af Dødens Dagbog"*. — Den ufuldendte Novelle. — Oversættelse af Odysseen. — Lektor i Filosofi ved Universitetet i Christiania. — Forlovelse og

*) Oversættelsen af Euripides' Tragedier er blevet fuldført af Filologen C. P. Christensen Schmidt.

Ægteskab. — Opholdet i Norge. — Lejlighedsdigtning. — Tilbagekomst til Kjøbenhavn. — Professor i Filosofi. — Poul Møllers sidste Leveaar. — De sidste Digte: *„Revuen“*. — *Kunstneren mellem Oprørerne“*. — Afhandlinger og Strøtanker.

Til den egentlige Oehlenschläger-Periode, da der stod Strid og Vaabengny om Aladdin-Skjaldens Navn, maa endnu henføres Poul Martin Møller. Poul Møller vandt jo tildels sine Sporer under Fejden med Baggesen; han var med i „Tylvten“ og skrev sine vittige Parodier: „Om Jenses Lidenhed“ og „Himmelbrevet“ til Grundtvig. Men dette er kun et enkelt, i og for sig uvæsentligt Træk hos en Digterpersonlighed, der netop udmærker sig ved sin Selvstændighed, og som bliver noget ganske for sig selv i dansk Digtning og Literatur. Poul Møller er utvivlsomt Oehlenschlägers oprigtige Beundrer, og hans eget danske Sind føler sig sympatetisk berørt af „Dannerskjalden“, men man gjør dog næppe Uret ved at antage, at hans Deltagelse i Fejden ligesaa meget skyldes et Udslag af den unge Akademikers overstrømmende Glæde ved at mærke, at der voxer Digtervinger ogsaa paa hans egne Skuldre, som en brændende Trang — i Lighed med Hauchs — til at stille sig i Breschen for den smædede Mester blandt Digterne. Poul Møller er paa intet Punkt synlig paavirket af Oehlenschläger, kan i ingen Henseende kaldes hans Discipel, og der er langt mere Vittighed og Lune end Harme og Begejstring i de Indlæg, han giver under Fejdens Forløb. Thi ogsaa her er Poul Møller udelukkende sig selv, saaledes som hele hans Digterfysiognomi vedbliver at være det.

Det er en stærkt begrænset skjønliterær Produktion, han udfolder — i det væsentlige et Brudstykke af en Novelle, en lille Samling Digte, Krøniken om Eyvind Skaldaspiller og „Lægdsgaarden“; han efterlader sig intet stort, gjennemkomponeret Arbejde, hans dybsindigste Digte er „Fragmenter“. Og alligevel staar denne Digter saa helstøbt og selvstændig, med saa udpræget Ejendommelighed som kun de største og betydeligste blandt danske Digtere. Det maa have sin særegne Grund, og det er simpelthen den, at hans Poesi er af den ægteste Art; at den repræsenterer den frodigste Sundhed, den mest hjærtevindende Ærlighed og et baade djærvt og sjælfuldt Lune, der staar i Samklang med det Folk, han tilhører.

Ikke mindre Harmoni er der mellem Poul Møllers Livsførelse og hans Digtning. Som Student, som Elsker, baade i lykkelig og ulykkelig Kjærlighed, som Ægtemand og Embedsmand, som Digter og Tænker er han en udpræget dansk Type, med den Forening af Sangvinitet og Dybde, som kjendetegner de fleste rigtbegavede Naturer, der ere udsprungne af dansk Jordbund. Skildringen af Poul Møllers Levnet læses derfor med et eget Behag, som noget, der i iøjnefaldende Grad tilhører os.

Poul Martin Møller fødtes i Uldum Præstegaard ved Vejle den 21de Marts 1794. Hans Fader var Præsten, senere Biskop, *Mag*. Rasmus Møller, en lærd og dygtig Mand af gammel, jydsk Bondeæt. Moderen hed Bodil Marie Taulow og var Datter af Sukkerraffinadør Poul Taulow i Kjøbenhavn, men ligeledes af en oprindelig jydsk Slægt; hun omtales som en smuk og statelig Kvinde, med et lyst og frejdigt Sind, livsglad og fuld af muntre

Indfald. Poul Martin var Ægteparrets næstældste Søn, og to Aar efter hans Fødsel forflyttedes Faderen til Jellinge, men blev kun her indtil Aaret 1802, da han kaldedes til Præst i Kjøbeløv paa Lolland, der altsaa blev Poul Møllers egentlige Barndomshjem. Den første Undervisning modtog han og hans tre Aar yngre Broder, Hans Ulrik, af deres Fader (den førstefødte Søn var død i Toaarsalderen), og vel forberedt kom han, da han var tretten Aar gammel, tillige med sin Broder i Nakskov lærde Skole. Poul Møller skildres af sin daværende Rektor „som en elskværdig, aaben og ærlig Dreng, der gjorde sig bemærket ved god Hukommelse, Gave til med Lethed at fatte endog de vanskeligere Ting, en over hans Alders sædvanlige Grændse udviklet Dømmekraft og en sjelden Alsidighed. . . Ogsaa holdt han af at disputere med sine Kammerater og brugte sin Vittighed lystigt, naar han greb Modparten i Uvidenhed. Han var noget hidsig og opbrusende; hvis nogen rørte ved hans Ære, kom han strax i Harnisk, og Sagen afgjordes da gjerne ved en Nævekamp, hvori Poul oftest bankede Modstanderen, da han var velvoxen, stærk og tapper. Af sig selv kom han Ingen for nær og var af en fredelig og forsonlig Natur; han havde da ogsaa mest Interesse for aandelige Sysler, men var derimod noget ligegyldig ved ydre Ting, saasom sin Paaklædning, hvorover han tidt fik Irettesættelser, uden at han dog dengang eller senere opnaaede den ønskelige Fuldkommenhed i denne Henseende. Af Skolefagene tiltrak Latinen og Græsken ham især, hvori han slægtede Faderen paa. I sine Fritimer spillede han Violin, mest efter Gehør, men læste endnu mere, og deriblandt gjerne Digtere, især komiske, og fremfor Alle Holberg. Han begyndte allerede dengang at skrive Smaadigte, som ikke ansaaes for uheldige. . ." *) Af et af disse (der omhandler en komisk Skolescene i Anledning af et uvedkommende Insekts Tilsteværelse) er bevaret fire Linier, der vidner om den ungdommelige Forfatters allerede vel udviklede Vittighed:

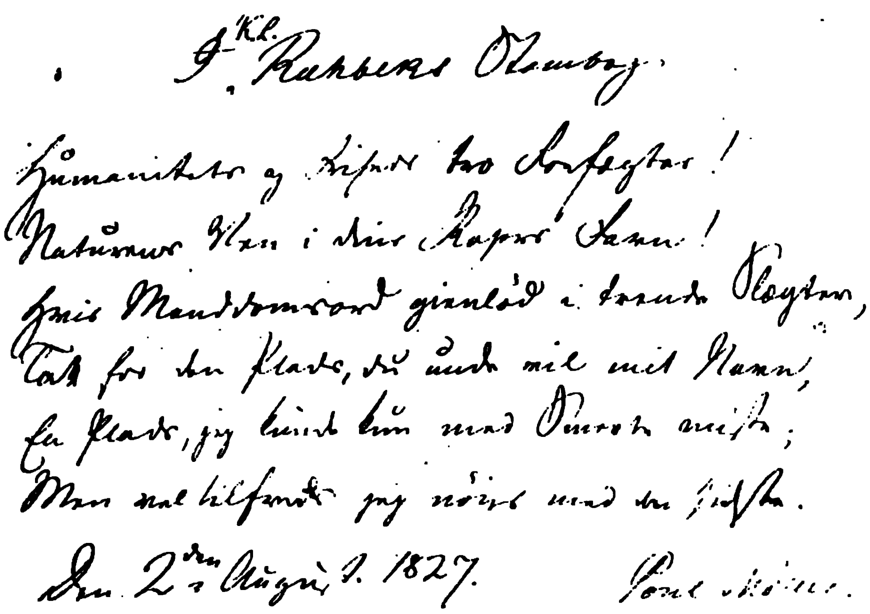
„Jagten ei skete i Krat eller Skov,
Ei efter Harer og Fuxer,
Men, efter dertil given Forlov,
Udi — —'s Buxer."

Skolen i Nakskov var en saakaldet Middelskole, som Poul Møller gjennemgik i Løbet af to Aar; derefter fik han igjen i et Aars Tid privat Undervisning af sin Fader, og i 1810 blev han optagen i den øverste Klasse i Nykjøbing Katedralskole, der nød fortjent Anseelse under den dygtige Skolemand, Rektor S. N. J. Blochs Ledelse. Samtidig fik Poul Møller sit Hjem i Rektorens Hus og trivedes i disse nye Omgivelser baade paa Sjæl og Legeme: „. . . han var altid munter og overgiven, hans overlegne Aand spøgte med Alt og ligesom spillede med hans Legeme. Han gik ikke, men sprang: han sang lydeligt, af fuldt Bryst, naar det kom over ham, og var rig paa lystige Paafund." I Nykjøbing Skole lærte han sin tilkommende Stedbroder, Christian Winther, at kjende, og med ham og

*) F. C. Olsen: „Poul Møllers Levnet" (Efterladte Skrifter af Poul M. Møller, 3die Udg. VI Bd.

en anden, poetisk begavet Skolekammerat, Nicolai Søtoft, dyrkede han af Hjertens Lyst Digtekunsten, skrev lyriske Poesier og forsøgte sig endogsaa med et Epos i Hexametre over Gideons Historie. Samme Aar som han kom til Nykjøbing, havde han den Sorg at miste sin Moder; men to Aar senere, 1812, ægtede *Mag.* Rasmus Møller Præsteenken Johanne Dorothea Winther, født Borchsenius, der blev den kjærligste og forstandigste Moder ogsaa for sine Stedbørn.

Halvnittende Aar gammel dimitteredes Poul Møller til Universitetet og bestod Examen med Udmærkelse i det latinske og græske Sprog, med

Poul Møllers Haandskrift.
Originalen tilhører den Abraham'ske Autografsamling i det store kgl. Bibliothek.

bedste Karakter i de øvrige Fag, hvorimod han kun fik Karakteren „godt" for sin danske Udarbejdelse, hvad hans Biografer med god Grund noterer som en Mærkelighed for den vordende Digter, der behandlede sit Modersmaal med saa klassisk Renhed og Skjønhed.

Poul Møller var nu Student, og som saadan fremtræder han med typisk Ejendommelighed for sin Stand, saaledes som den paa hin Tid gjør sig gjældende i Livet og i Literaturen. Paa Grundlag af Samtidiges Vidnesbyrd, bl. a. J. M. Thiele, har *Dr. phil.* Vilh. Andersen i Indledningen til sin Bog om „Poul Møller, hans Liv og Skrifter" tegnet et ypperligt Portræt af den nittenaarige Student: „Han er velvoxen, dog ikke meget over Middelhøjde, kraftig bygget, ungdommelig slank, men med Anlæg til Førlighed. Hænder og Fødder ere fint formede. Ansigtet er smukt, Munden fin og

smal, Næsen kraftig krummet, Øjnene lyseblaa og livlige, Panden dygtig hvælvet, Haaret blødt og blondt og oftest i Uorden, fordi han stadig griber op i det. Udtrykket er aabent og venligt, skønt Smilet, som han altid har færdigt, naar man taler til ham, ofte maa ligesom trænge sig frem igennem Adspredthed og en stille Melankoli. Hans Gang er let og spændstig, men urolig, hans Haandbevægelser store og stærke. Naar han taler, taler han højrøstet, djærvt, ivrigt, snapper efter Vejret og har jævnligt en knyttet Næve til Rede ved Gestikulationen. Hans Paaklædning er skødesløs. Helhedsindtrykket af denne lyse og frodige Skikkelse svarer til et idealt Billede af en smuk dansk Bondekarl."

Da Poul Møller i Aaret 1813 havde taget anden Examen, begyndte han at studere Teologi, ikke af Tilbøjelighed — thi det var det filologiske Studium, der laa hans Interesser nærmest — men fordi han mente, at det var den hurtigste Vej til at faa Foden under eget Bord. Med hans Ønske i saa Henseende havde det følgende Sammenhæng: endnu medens han var Skolediscipel, var han bleven forelsket i en ung Pige, Margrethe Bloch, Datter af Rektoren ved Nykjøbing Katedralskole, en blond, nordisk Skjønhed; et Par Aar senere havde hun givet ham sit Ja, og alle hans Ønsker stilede nu henimod det Maal at kunne føre sin Elskede hjem som sin Brud. Samtidig med det flittige Examensstudium fik han dog Stunder til at tage ivrig Del i Studenterlivet, og han var Student med Liv og Sjæl. Der var en Kreds af jævnaldrende Venner og Studiefæller, i hvis Selskab han udfoldede hele sin ejendommelige og rige Personlighed; til denne Kreds hørte hans Halvbroder Chr. Winther og flere andre, som vandt sig et betydeligt Navn i Literaturen: Carsten Hauch, B. S. Ingemann, J. L. Heiberg, endvidere hans gamle Skolekammerat Nic. Søtoft, Nic. Chr. Møhl, der senere blev hans fortroligste Ven, og mange flere. Det var et baade lystigt og indholdsrigt Studenterliv, der ikke blot modtog sine Impulser fra, men ogsaa ydede et virksomt Bidrag til Tidens aandelige Rørelser.

I Begyndelsen af 1816 havde Poul Møller tilendebragt sine Studier saa vel, at han kunde tage teologisk Embedsexamen med bedste Karakter; men Maalet var ikke naaet dermed, saaledes som han havde tænkt sig. Der blev ingen Brud at hjemføre; thi hans Elskede havde taget sit Ja tilbage. Afbrydelsen af dette Forhold ramte Poul Møller som en dyb og bitter Skuffelse, der satte Mærker i hans Liv og Digtning.

Fra denne Tid skriver sig det mesterlige Digt „*Torbisten og Fluen*", hvori man antager, at Digteren under Forklædningen fremfører sig selv, sin troløse Elskede og den formentlige Medbejler. Ogsaa Krøniken „*Eyvind Skaldaspiller*" indeholder i Skildringen af Kjærlighedsforholdet mellem Eyvind og Svanhvide Momenter, der kunde minde om den Kvide, Poul Møller havde lidt. Mellem den øvrige, første Ungdomsdigtning er saa dejlige Ting som Digtene „*St. Laurentius*", „*Den Enbenede*" („Fy, skammer Jer dog, I uartige Drenge!") „*Den gamle Elsker*" og Sonnetten „*Til Laura*". Fra hans Ophold paa Landet i Efteraaret 1817 skriver sig den kjække „*Jægervise*": „Gjennem Moser og raslende Siv vi gaa".

Poul Møller opholdt sig i Vinteren 1816—17 i Kjøbeløv Præstegaard, hvor han, i Modsætning til det muntre Studenterliv i Kjøbenhavn, levede

ret indgetogent, udarbejdede nogle Prædikener, som han holdt i Kjøbeløv Kirke, og skrev „Eyvind Skaldaspiller“. Denne nordiske Fortælling har vel mindre Originalitet end hans øvrige Produktion, men viser dog, fornemmelig i de indlagte Digte, hans lydhøre sproglige Øre i Forening med ikke ringe frisk Oprindelighed.

En paatænkt Sommerrejse til Norge blev der ikke noget af. Derimod modtog han i Foraaret 1817 en Huslærerplads hos Grev Moltke paa Espegaard ved Korsør. Det var gode og tildels muntre Dage, han levede her, og i Brevene til Vennerne i Kjøbenhavn er der mange oprømte Ord og mangt et lystigt Indfald; men baade i Digte og Breve spores der ogsaa en vis Melankoli, nu og da en ironisk Bitterhed, som røber, at Kjærligheds-sorgen ikke er forvunden, og at han er mere stemt for at spøge med de smaa Eroter end at hylde den store Eros. Der er kommet ligesom lidt Mangel paa Ligevægt i hans Sind; det bærende Midtpunkt er borte.

I Efteraaret 1818 vender Poul Møller tilbage til Kjøbenhavn og finder den literære Verden i fuldt Oprør. Striden mellem Baggesen og Oehlenschläger er paa sit Højdepunkt, og Poul Møller yder sit Bidrag med de tidligere omtalte Parodier: „Om Jenses Lidenhed“ og „Himmelbrevet“ til Grundtvig. Tilbagekomsten til hans akademiske Venner og det hele literære Røre øver sin forfriskende Virkning paa ham, og der strømmer fornyet Livsmod og Livsglæde gjennem ham.

Teologien havde han imidlertid taget Afsked med. Han var ingen Tilhænger af det Dogmatiske og mente ikke heller selv at kunne tilfredsstille de Krav, der maatte stilles til en gejstlig Lærer og Sjælesørger. „For hans varme Indbildningskraft stod Ordets Forkyndelse som det, der skulde være et Værk af høj Begejstring, en strømmende Poesi,“ siger hans Biograf i „Efterladte Skrifter“; „det maatte da være ham imod, at dette Hverv skulde udøves regelmæssigen, til visse bestemte Tider, og dette var allerede nok for ham til at finde en vis Usandhed deri; . . . vistnok kunde det ikke behage den unge, kjække, muntre Mand, der i kraftig Levelyst paa saa mange Maader tiltaltes og bevægedes af det Jordiske, at give sit indre Liv en asketisk Retning og være for Andre en alvorlig og exemplarisk Formaner, da han selv saa gjerne vilde være ubunden og tage Livet efter Lyst og Lune . . .“

Da han var falden til Ro efter sin Deltagelse i den Baggesenske Fejde, tog han da fat paa sit Yndlingsstudium, Filologien, meldte sig ind i Disputereselskabet „Lyceum“ for at faa Øvelse i at tale Latin og deltog i andre filologiske Øvelser. Det viste sig imidlertid, at Samlivet med de mange Venner i Kjøbenhavn traadte hindrende i Vejen for et stadigt Studium, og for at faa den fornødne Ro besluttede Poul Møller sig til et ejendommeligt „Eremitliv“, idet han modtog Ansættelse som Skibspræst om Bord i et af det asiatiske Kompagnis Skibe, der i Efteraaret 1819 skulde afgaa til Kina.

Fra dette Tidspunkt, som for Poul Møller danner Overgangen fra Yngling til Mand, har Carsten Hauch givet en Skildring af sin Ven og Digterfælle, der tegner hans Billede med levende og kraftige Træk. „Da jeg lærte Poul Møller at kjende,“ skriver Hauch, „havde han alt været fire

Aar Student og var altsaa over de allerførste Ynglingsaar; ikke desmindre var hans Blik paa Livet endnu uendelig friskt; upaatvivlelig var der en Naivetet hos ham, der mindede om en ældre Tid, og af Kæmpevisernes Aand var der falden en Gnist i hans Sjæl. Ingen kunde vel mindre end han commandere Musernes Gunst; men Begeistringen kom over ham, naar man mindst anede det, Alt afhang af Øieblikkets Stemning og det umiddelbare Indtryk. Han var gjennemtrængt af de poetiske Kræfter, og hvad der gav ham hans Eiendommelighed, var, at Liv og Poesi ikke hos ham vare adskilte, men dannede et Heelt. Dette gjorde ham forresten til et besynderligt Phænomen for Mange; thi han kunde ikke lade Poesien hvile, til han kom til sin Skriverpult, men han tog den ofte med sig i Forsamlinger, hvor den forskrækkede som et Spøgelse; ja et eneste udtalt Ord kunde dengang tidt sætte ham i en poetisk Bersærkegang, hvori han improviserede Ting, som man maaskee vilde have fundet smukke ved at læse, men som man forskrækkedes ved at høre. Mod dette Indbrud af Poesien midt i deres indskrænkede Liv, hvori den udbredte Frygt for aandelig Tilintetgørelse, havde naturligvis Prosaisterne stor Lyst til at reagere paa deres Viis, hvilket hans letbevægelige Natur ikke kunde taale. Saaledes husker jeg, at han engang kom i den heftigste Vrede ved at en vis Person, Gud veed hvem han var, der mødte ham og mig paa Veien til Frederiksberg, pludselig tilraabte ham i Forbigaaende: „Gaa nu hjem og skriv en Romance, Poul!" Jeg maatte bruge alle de Overtalelser, der stode i min Magt, for at hindre ham fra at løbe efter denne Person og prygle ham, som han upaatvivlelig, efter Personens Udseende at dømme, let havde kunnet gjøre.

Den poetiske Overgivenhed, hvormed han ironiserede over sig selv og Andre, bragte ham undertiden i smaa Forlegenheder. Saaledes vandrede han en Nat med en god Ven, hvis Navn var Peer. Da de kom til et Værtshuus, blev der spurgt dem, hvem de vare. Poul Møller svarede da hurtig: „Det er Peer og Poul fra Kjøbenhavn, der ville ligge her i Nat." Følgen af dette Svar var, at alle Underhandlinger om Natteleie i det mindste paa lang Tid bleve afbrudte, og jeg veed ikke, om de maatte vandre bort med uforrettet Sag eller ei. — — Paa hvilken original Maade han ofte trodsede vort reglerede Liv, maa følgende Anekdote vise: Engang havde han disputeret med flere af Medlemmerne i en Familie om en ung Piges Skjønhed, hvilken de forsvarede, og han angreb. Samme Aften var han i Selskab med hiin Pige. Omtrent ved Midnat blev der stærkt ringet udenfor bemeldte Families Dør. Alle stode da op med Forskrækkelse og troede, der var skeet en stor Ulykke. Da Døren blev aabnet, traadte Poul Møller ind. „Jeg kommer bare," begyndte han, „for at sige Dem, at De har Ret; hun er meget smuk. Farvel!" Dermed bukkede han og gik igjen.

Men trods al hans kjække Lystighed gik der dog en veemodig Tone gjennem hans Inderste; et Savn, en skuffet Tiltro, et forsvundet Haab (hvorom der og vil findes Vink i hans Digte, der overhovedet ere meget subjective) gaaer som en veemodig Moltone gjennem hans ellers raske Liv. Noget, som han vilde glemme og ikke kunde, der vel ikke kuede hans

Mod, men der dog hindrede ham i at komme til Ro, bidrog maaskee for en stor Deel til at give ham den Higen mod det Fjerne, der endelig d ev ham til China; og ligesom det overhovedet ikke var noget poetisk Coquetteri, men den reneste Naturtrang, der bragte ham til at sværme for de forsvundne Dage, saa syntes ogsaa vore Fædres Vandrelyst meget ofte at tage hans Sjæl i Besiddelse. Jeg husker, at han noget før den chinesiske Reise bestandig gik med en svensk Sang paa Læberne, hvori en Konge

Poul Møller.
Træsnit efter en Gipsmaske, tagen af Digteren paa hans Dødsleje.

kaster sin Krone til Jorden og spreder sine Skatte paa Strandbredden, medens Bølgerne som Chor bestandig tone *Till sjös, till sjös*, hvorefter han endelig bestiger sit Skib for at gaae paa Eventyr.

Denne Længsel efter det Fjerne forvandlede sig imidlertid til inderlig Hjemvee, saasnart han virkelig kom paa Reisen, og den Troskab, der var i hans Bryst, udtaler sig tydelig nok i hans skjønne Digt: „Glæde over Danmark“. — De to Muser, der indgave ham hans bedste Sange, vare overhovedet Længselen efter det Fjerne (baade i Tid og Rum) og Hjemvee, Troskab mod det Bekjendte. — Man kunde vel ogsaa sige, at han i sin Ungdom havde en stor Lighed med de omvankende, ubekjendte Sangere, hvorfra de

bedste tyske Folkesange have deres Oprindelse. Han beherskede ikke Poesien, men den herskede over ham, ligesom Vinden over Havet og Tonerne over Nattergalen; og han maatte derhen, hvor den poetiske Drift drog ham, ligesom Magneten maa til Jernet." — —

Blandt de mange, som Poul Møller maatte tage Afsked med, forinden han rejste, var ogsaa Oehlenschläger, som ved den Lejlighed forærede ham et Exemplar af en Tale, han havde holdt ved Festen for Thorvaldsen faa Dage i Forvejen. Heri var skrevet følgende Linier:

„Kjøbenhavn den 28de Oktober 1819. Jeg har kjendt faa unge Mænd, der strax fra det første Øieblik indtog mit Hjerte, som De, bedste Møller! Gud velsigne Dem paa Deres Reise, og lade os finde hinanden lykkelige igjen om et Par Aar. Studeer paa det eensomme Skib! Havet være Deres Studerekammer! Lær at kjende Mennesker paa de forskjellige Strande, men glem aldrig, at Fædrelandet er den bedste Havn, og vor Ungdoms Venner de bedste Venner.

A. Oehlenschläger."

Paa den lange Rejse blev det asiatiske Kompagnis Skib „Christianshavn" i egentligste Forstand Poul Møllers Studerekammer, hvor han alvorligt og grundigt fordybede sig i sine filologiske Studier. Men mere end det. Rejsen til Kina modnede ham baade som Digter og Menneske, og undervejs skrev han nogle af sine bedste Poesier.

Livet til Søs tiltalte ham i høj Grad, og i sin Stilling som Skibspræst kom han fortræffeligt ud af det med Officerer og Mandskab. Som Erstatning for Samtalerne, han var vant til at føre med sine Venner og Studiefæller i Kjøbenhavn, gav han sig paa Rejsen til at optegne sine Tanker over filosofiske og æstetiske Spørgsmaal og begyndte dermed den Række af „Strøtanker", der danne et ikke uvæsentligt Led i hans Forfatterskab. Fra først af var det hans Hensigt at føre en regelmæssig Dagbog, hvilket han dog hurtig opgav, men til Gjengjæld noterede han, hvad interessant eller ejendommeligt der nu og da mødte ham, og disse klare og livfulde Iagttagelser ere samlede som „Optegnelser paa Rejsen til China".

Da Skibet var naaet ind i det hede Strøg, valgte Poul Møller sig et Studerekammer af ganske særegen Art. Han entrede nemlig til Vejrs og satte sig med sine Bøger, med Cicero og Homer, i Storemærs eller paa Bramsalingen.

I Marts 1820 naaede Kinafareren Capstaden og blev liggende der i 3 Uger. Den unge Digter og Skibspræst var nær bleven der for bestandig, fængslet af en Forelskelse i en ung, smuk Hollænderinde. Ovenikjøbet fristede de stedlige Notabiliteter, der havde fattet store Tanker om hans Kundskaber og Duelighed, ham med et Tilbud om at grundlægge en højere videnskabelig Anstalt og betro ham Ledelsen deraf. — Poul Møller skrev flittigt hjem til Danmark under hele Rejsen, og fra Opholdet i Capstaden foreligger der et morsomt Brev, som han sendte Vennen N. B. Krarup*), og hvori det bl. a. hedder: „. . . Min Moralitet er her paa en

*) Meddelt i „Efterladte Skrifter af Poul Møller", 3die Udg. VI Bd. S. 62.

haard Prøve, da jeg er midt i Sirenernes Land, og dog skal have Kraft til at rive mig løs og drage fra Paradiis ud paa det viinløse Hav. Dersom jeg ikke havde det Mandsmod og Hjerte, som jeg har, saa maatte jeg nødvendigviis blive hængende ved den skjønne Strandbred, og Afrikas Sol vilde om hundrede Aar brænde paa mine hvide Knokler. Jeg kommer fra en Familie til en anden og seer Qvindeskikkelser, som langt mere ligne Himmelens Fugle end grove Mennesker med Kjød og Blod. De kjende slet intet til europæisk Knibskhed; man omgaaes dem som Søstre, som Døttre af vor fælleds Moder Eva. Disse deilige Børn sætte mig dagligen Krøller i Parykken; jeg kan aldrig lægge min Rustning af, dersom jeg vil undgaae evigt Fangenskab. I Aften venter mig en frygtelig Kamp, da jeg skal i Selskab med de deiligste Qvinder i Staden. Kort sagt, *mon frère!* dersom jeg ei havde gamle Papa og andre skikkelige Folk der høit oppe Fanden i Vold, saa deserterede jeg fra Skib og filologiske Bøger og begrov min høilærde Person i Afrikas Sand, og forblev hos En af disse Sirener i Ly af Constantias Ranker. . ." I et Brev til en anden af Vennerne, Chr. Lütken, findes den yndefulde Sonnet:

„I Løvens Fødeland en Jomfru pranger"

— — —

Efter Bestemmelsen skulde Kinafareren paa Tilbagevejen atter anløbe Cap, hvad der turde have lettet Poul Møller Afskeden med den smukke Hollænderinde. I Juni Maaned ankrede Skibet paa Batavias Rhed, og derfra fortsattes Rejsen til Manila, hvortil man ankom den 16de Juli og blev indtil 7de September. Fra Opholdet her mener man, at Poul Møllers særlig navnkundige Digt skriver sig: *„Hjemve"* eller, som det almindelig kaldes, *„Glæde over Danmark"*: „Rosen blusser alt i Danas Have". De mange nye Indtryk, den gjæstfri Modtagelse paa de Steder, hvor Kinafareren lagde bi, og det hele brogede Rejseliv, vakte en frugtbar poetisk Inspiration, der affødte den vittige statistiske Skildring af *„Lægdsgaarden i Ølsebymagle"* og de prægtige Digte *„Scener i Rosenborg Have"* og *„Undervejs"* foruden hvad ovenfor er omtalt som skrevet paa Kinarejsen. Nærmest til den samme Periode, om det end antages at være forfattet kort før Rejsen, maa henføres Digtet „Afsted" („Farvel, min velsignede Fødeby"), som senere fik Plads i Novellen „En dansk Students Æventyr". — Mod Slutningen af September 1820 ankom Skibet til Canton, og her begyndte Poul Møller paa en historisk Roman i Walter Scotts Stil, men naaede ikke synderligt vidt med dette Arbejde, som han først tog fat paa igjen efter sin Hjemkomst og da gav en helt anden Skikkelse.

I Januar 1821 var Kinafareren paa Hjemrejse til Danmark, og den 14de Juli ankrede Skibet paa Kjøbenhavns Rhed.

Poul Møller var kommet godt ud af det med sin Menighed om Bord, men han var mere end nogensinde før enig med sig selv om, at Præstekjolen ikke passede ham, og efter sin Hjemkomst lagde han den bort for bestandig. Imidlertid fortsatte han sine filologiske Studier, og i Oktober 1822 blev han ansat som Adjunkt ved Metropolitanskolen med Græsk og Latin som Lærefag.

Under Poul Møllers Fraværelse paa Kinarejsen var Studenterforeningen blevet stiftet, og til den nye Forening skrev han sine ypperlige Sange: *„Helt sjelden rørtes Pen og Bog“* (1821) og *„Hvad er imod Studentens Kaar“* (1823). Til hans Studenterdigtning henføres ogsaa Sangene til K. L. Rahbek (1823 og 25) og til Henrik Steffens (1824), ligeledes den tidligere nævnte Jægervise (1817) og den henrivende *„Aprilsvise“*, der antages at være skrevet 1819 og er en af Perlerne i Poul Møllers Digtning:

„Grøn er Vaarens Hæk,
Kaaben kastes væk,
Jomfruer sig alt paa Volden sole;
Luften er saa smuk,
Deres Længselssuk
Kjendes let paa deres Silkekjole.

Nu har Viben Æg,
Pilen dygtig Skæg,
Og Violen smaat paa Volden pipper;
Gaasen sine Smaa
Lærer flittig gaa,
Skaden vindigt med sin Hale vipper.“

o. s. v.

I Sommeren 1821, altsaa umiddelbart efter Hjemkomsten fra Kina, blev Poul Møller indført paa Bakkehuset, til hvis snevreste og fortroligste Kreds han snart blev regnet; Rahbek og Fru Kamma elskede ham, som han kunde være deres Søn. Ved Sommertid 1823 flyttede han derud som Logerende og boede der indtil det næstfølgende Efteraar. Fra samme Periode fortælles om en ny Kjærlighedskvide, der satte stærke Spor i hans Poesi. Hans Hjerte var let fængeligt, og Forelskelsen i den smukke Hollænderinde i Capstaden var bleven afløst af adskillige andre, ligesaa flygtige Forliebelser; men denne Gang syntes hans Tilbøjelighed for en ung Pige, som han havde lært at kjende i det kjøbenhavnske Selskabsliv, at være af en dyb og alvorlig Natur, og saa meget større var Skuffelsen, da hans Bejlen mødte et Afslag. Det affødte et stærkt Omslag saavel i hans Digtning som i hans Syn paa Livet og Menneskene, og „Aprilsvisens“ og Studentersangenes lyse og muntre Digter forfattede nu en Række Poesier, der bærer Præget af den Bitterhed, der opfylder ham. Fra denne Periode er Sonnetten *„Den Svend, som Tabet af sin Elskte frister“*, Fragmentet „Til Kamp jeg fordrer dig, du gamle Blinde“ og det mesterligt formede Digt — et af hans allerypperste — *„Et Blad af Dødens Dagbog“*. Sin Sympati med den engelske Digter Byron viser han paa samme Tid ved at oversætte eller rettere frit, med sit eget Personlighedspræg gjengive Byrons poetiske Fortælling *„Drømmen“*, og ikke mindre betegnende for de Stemninger, som nu gjør sig gjældende hos ham, er de Bemærkninger, han begynder at nedskrive til sin Afhandling „Om Affektation“.

Til al Lykke ejede Poul Møller en saa stor Aandslivlighed, forenet med ikke ringe Sangvinitet, at den nye Kjærlighedssorg ikke kunde knække hans Mod saa lidt som hans Glæde ved Livet. „Hvem der ikke kjendte Poul Møller nærmere, vilde rimeligvis slet ikke faa noget Indtryk af, hvad der var foregaaet med ham,“ hedder det i *Dr.* Vilh. Andersens indgaaende Skildring. „Sin daglige Gjerning passede han med et godt Humør, og Tiden gik hurtigt for ham, fyldt med Arbejde.“ Samme Sted i *Dr.* Andersens Værk citeres et Brev, som Poul Møller sendte sin Fader i Julen 1824, og hvori han siger: „. . . Jeg bliver ganske forskrækket, naar jeg

tænker paa, hvor det er lang Tid siden, jeg har skrevet Dig til. Tiden løber mig saa umaadelig hurtigt, at mange Uger forekomme mig som et Par Dage. I den Forfatning, jeg nu befinder mig i, bliver min Tid til et eneste Stykke, der ganske gaaer ud i Eet og slet ikke synes mig at bestaae i Dele . . . Jeg arbejder som en Hest, og dog bliver jeg aldrig nogen Dag færdig med det, jeg havde foresat mig. — Forresten lever jeg meget godt, især fordi jeg aldrig har Stunder til at være bedrøvet over nogen Ting. Det maa jeg altid opsætte til mine Ferier, dersom det endelig skal være."

Det er dog ikke blot det filologiske Studium, der optager ham. Tiden efter Hjemkomsten fra Kina indtil Efteraaret 1824 omfatter ogsaa hans frodigste Produktion som Digter. Foruden Studentersangene og den lyriske Digtning, der voxer frem af hans skuffede Kjærlighedshaab, skriver han i denne Periode det Arbejde, til hvilket hans Navn fortrinsvis er knyttet i den almene Bevidsthed: den ufuldendte Novelle: *„En dansk Students Æventyr"* eller, som den jævnlig kaldes efter Hovedpersonen, „Den krøllede Frits". Skjønt kun et Brudstykke, har dette Arbejde, og med Rette, faaet Plads mellem vor Literaturs klassiske Værker, og det fortjener det alene af den Grund, at det er den første moderne, realistiske Novelle, der er skrevet paa Dansk.

Poul Møller vedkjender sig en Kunstteori, der er nyskabende. „Der gives kun to Arter Digtning," siger han (i sin Studie om „Qvindelighed"). „Enten kan den historiske Erindring eller den nærværende Tid afgive Stoffet. Det er vist den højeste Art af Kunst, der opstaaer som Efterklang af en herlig, forsvundet Tid, hvis Minde i smukke Sagn lever frisk paa Alles Læber. Da maa naturligvis nogle særdeles Højtbegavede fremstaae, som renest opfatte Billedet af Tidens sluttede Drama." Til denne Klasse henregner han Kongerne for alle Digtere: Homer, Shakespeare og Ariost. „Den anden Gren af Poesien er den personlige," hedder det videre. „Det er den eneste virkelige Kunst, der gives i vor Tid . . . Det følger af sig selv, at den, hvis Liv har været rørt af stærke Lidenskaber, kommer, naar Stormen har lagt sig, til Bevidsthed og kan, hvis han besidder Fremstillingsgave, give os en interessant Fremstilling af, hvad han leed og levede. Alle dygtige Digterværker i vor Tid, om de end komme nok saa forklædte frem, have deres Rod i Forfatterens eget Levnet."

Denne Teori virkeliggjør Digteren i sin ufuldendte Novelle. Som ovenfor antydet, havde Poul Møller undervejs paa Kinarejsen begyndt en historisk Fortælling i Walter Scotts Smag, som han hurtig blev kjed af at arbejde paa. Men i Begyndelsen af 1822, et halvt Aars Tid efter sin Hjemkomst, fordybede han sig paany i Walter Scott og skrev Begyndelsen af en historisk Roman, der skulde hedde „En dansk Students Æventyr"*). Ogsaa her forekommer altsaa en dansk Student som Hovedperson, og flere andre Træk ere senere førte direkte fra den historiske Roman over i den moderne Nutidsfortælling, kun med den nødvendige Forskjel i Kostumet. Allerede under den første Udarbejdelse har det utvivlsomt foresvævet Digteren, at han vilde skildre Fænomener, som han kjendte, og nødig indlade sig paa

*) Se „Udvalgte Skrifter af Poul Møller", udg. ved Vilh. Andersen, I Bd. (1895).

anden Karakteristik eller Psykologi, end hvad han personlig havde iagttaget. Men det historiske Apparat generer og tynger hans Fremstilling; resolut bryder han derfor af, og da han — formentlig i Efteraaret 1823 — vender tilbage til det samme Stof, er han klar over, hvad han vil: han selv, hans Omgivelser og Oplevelser skal være Kjærne og Midtpunkt i Novellen, og saaledes bliver „En dansk Students Æventyr“ til i dens kjendte, endelige Skikkelse.

Desværre kun et Brudstykke. Men et Brudstykke, som er uforligneligt ved Fremstillingens ægte og djærve Kunst, ved Figurernes Originalitet: den krøllede Frits og Licentiaten, ved Sceneriets Livagtighed: Studenterselskabet, Møllekroen og Andejagten — og ved det hele friske, spillende Lune, der lyser frem fra hver eneste Side af Fortællingen.

Den 26de Februar og 6te Marts 1824 læste Forfatteren de tre første Kapitler af sin Fortælling op i Studenterforeningen. Scenerne paa Ravnshøj antages at være blevne til kort Tid efter; men videre kom han ikke. Fra nu af og i en Aarrække lagde det videnskabelige Arbejde helt og holdent Beslag paa hans Tid. Han var travlt sysselsat med sin Oversættelse af Homers Odyssee. Allerede i 1816 havde han oversat et Stykke af 9de Sang; i 1822 udkom som Prøve Odysseens femte Bog (i Rahbeks „Læsning i blandede Æmner“), og 1824 blev han færdig med de første sex Bøger, et Arbejde, der efter de bedste Kjenderes Mening staar over Chr. Wilsters — „et kosteligt Fragment“ — siger Poul Møllers Biograf i „Efterladte Skrifter“ — „hvori den gamle Digter paany lever og synger igjennem en dansk Mund.“ Men desuden stod nu en anden Videnskab, Filosofien, vinkende for ham og tog mere og mere hans Interesse fangen, medens han dog samtidig forberedte sig til den filologiske Embedsexamen og gjennemgik dens skriftlige Del i April 1826.

Omtrent paa samme Tid var der blevet et Professorat i Filosofi ledigt ved Universitetet i Christiania, og der søgtes i Danmark en dygtig Mand til at indtage denne Stilling. F. C. Sibbern anbefalede Poul Møller, og Valget faldt da ogsaa paa ham, idet Udnævnelsen fulgte den 11te August 1826.

Kort iforvejen var der imidlertid indtruffet en anden vigtig Begivenhed i Poul Møllers Liv; han, der gjentagne Gange havde lidt Skibbrud paa det erotiske Gebet, var omsider kommet i Havn, idet han var bleven forlovet med en smuk og begavet ung Pige, Betty Berg, Datter af Ejeren af Skjoldemosegaard paa Fyn. I Oktober 1826 forlod han Kjøbenhavn for at tiltræde sit Embede som Lektor ved Frederiksuniversitetet i Christiania, men i Sommeren 1827 kom han atter til Danmark for at fejre sit Bryllup, og umiddelbart efter rejste han med sin unge Hustru til deres nye Hjem.

Opholdet i den norske Hovedstad var vel i de fleste Henseender tilfredsstillende for den danske Digter og Videnskabsmand, der følte sig stærkt opfyldt af sin Universitetsgjerning og af de filosofiske Studier, som han drev endogsaa med saa stor Iver, at hans Sundhed led derunder. Han syslede i denne Tid med forberedende Arbejder til at udgive en Filosofiens Historie i selvstændig Fremstilling. Den poetiske Produktion var derimod foreløbig lagt paa Hylden og indskrænkede sig i disse Aar til et lille

Lystspil „De opdigtede Historier" samt lidt Lejlighedsdigtning i festlige Anledninger. Under alt dette følte han dog voxende Længsel efter at vende tilbage til Danmark. „Det vante Liv mellem hans danske Venner var blevet ham uundværligt," siger hans Biograf i „Efterladte Skrifter", „han tilhørte i Hjertet disse Kredse, og medens han igjennem danske Blade og Skrifter vedligeholdt en uafbrudt Forbindelse med sit Fædreland og levende interesserede sig for, hvad der foregik, følte han ofte med stille Længsel, at det var fjernt fra ham. Der var meget, han vidste at sætte Pris paa hos Nordmændene, og han stod i mange baade nyttige og behagelige Forbindelser med Venner, som elskede ham, og hvem han af Hjertet var hengiven; men han savnede Mildhed og Varme i det aandelige Klima deroppe. . ."

Da Lejligheden tilbød sig til at vende tilbage til Danmark, greb han den derfor med Glæde. I 1830 blev der et Professorat i Filosofi vakant ved Kjøbenhavns Universitet, og Embedet blev tilbudt Poul Møller, der strax søgte sin Afsked i Norge og modtog Ansættelsen i Kjøbenhavn den 1ste April 1831.

Han maatte arbejde strængt i de nærmest følgende Aar. Familien var voxet, og Professorgagen paa 1200 Rdl. slog daarligt til. For at forbedre sine Indtægter underviste han i Græsk og Dansk i øverste Klasse i Borgerdydsskolen paa Christianshavn og fortsatte samtidig sine filosofiske Studier. Tilmed var en tung Tilskikkelse forbeholdt ham, idet hans Hustru døde i Foraaret 1834. Efter at de to lige sunde og stærke Karakterer hurtig havde lært at skatte hinanden, havde de levet et overordentlig lykkeligt Samliv, og i den nærmeste Tid efter Hustruens Død syntes Poul Møller at være en nedbrudt Mand. „Han kæmpede for at bære sit Tab med Mandighed, men det tærede paa hans indre Kræfter. For lang Tid var hans Arbejdslyst borte, og hans Uro og Lede ved Tiden drev ham ofte til et eller andet offentligt Sted, hvor han kunde se Mennesker i Bevægelse omkring sig. Her fandt man ham stundom hele Timer stirrende paa samme Spalte i en Avis, indtil han pludselig rejste sig fra sin urørte Kaffekop og gik bort med lange Skridt. Hans Hjem var øde for ham; thi ogsaa Børnene maatte han nu savne, da de vare komne til Bedsteforældrene i Fyen." —

I de senere Aar havde Poul Møller ofte fordybet sig i Tanken om Udødeligheden, og i et fortroligt Øjeblik havde han ytret til en Ven, at det var en af de afgjorte Fordele, som det filosofiske Studium havde bragt ham, at han nu vidste, at der var ingen personlig Udødelighed, men han kunde med fuldkommen Rolighed betragte dette Resultat af Videnskaben. Senere og efter en fornyet Prøvelse kom han imidlertid til et andet Resultat, som han betroede til den samme Ven, overfor hvem han erklærede, at han havde bødet haardt for den Sikkerhed, hvori han indbildte sig at leve. Efter en bitter, indre Erfaring var det blevet ham klart, „hvorledes hele Livets Indhold maatte tabe sin Interesse, og hvorledes det maatte blive en Selvmodsigelse at fortsætte sin tomme Tilværelse, naar man ikke havde Troen paa Personlighedens Vedvaren. I en ægte, altomfattende Verdensanskuelse maatte denne Tro nødvendig høre med, og til den maatte man

komme tilbage, naar Tilintetgjørelseslæren ret havde udviklet sig i sine Konsekvenser." — Hans indtrængende Fordybelse i dette Emne har fundet Udtryk i Afhandlingen om „Tanker over Muligheden af Beviser for Menneskets Udødelighed".

I Poul Møllers huslige Liv indtraadte der en glædelig Forandring, idet han i Slutningen af Aaret 1836 ægtede Frøken Eline v. Bülow, der havde staaet i nært venskabeligt Forhold til hans første Hustru og efter hendes Død været en kjærlig Opdragerinde for hans Børn. Hans nye huslige Lykke skulde dog ikke blive af lang Varighed; hans Helbred var nedbrudt, upaatvivlelig ved altfor anstrængende Arbejde. Han led af stærke astmatiske Anfald, og i Efteraaret 1837 kunde han kun med stor Vanskelighed varetage sin Embedsgjerning ved Universitetet. For hans Venner blev det kun altfor sikkert, at Døden snart vilde rive ham bort fra dem. „I de sidste Dage af hans Liv," fortæller C. Hauch, „saae jeg ham flere Gange og mener i det blege Ansigt at have gjenfundet Udtrykket for al hans gamle Dygtighed og endnu noget Mere. Mod, Haab, kjæk og mandig Bestemthed til at bære, hvad der skulde bæres, Hjertensgodhed og en besynderlig, ja næsten forklaret Mildhed laa i hans Blik."

Tirsdag den 13de Marts 1838 døde Poul Møller, kun 44 Aar gammel. Men i sine sidste to Leveaar, da Sygdommen allerede havde hjemsøgt det en Gang saa kjærnesunde Legeme, gav han endnu Vidnesbyrd om sit stærke poetiske Snille. Efter den lange Pavse, under Opholdet i Norge og i de nærmeste Aar efter Hjemkomsten til Danmark, brød Poesiens Væld atter frem og aabenbarede sig i to Digte, der endogsaa staar mellem det betydeligste, han har skrevet. I 1836 forfattede han det skjønne og ejendommelige Digt *„Revuen"*, den forunderlig gribende Samtale mellem Fader og Søn, der overværer Ridderspillet i Lejren. Hvilken ren og ædel Skjønhed er der ikke i Strofer som disse:

Hun med den uendelige Blidhed,
Naar hun mildt fra Guldkareten hilser,
Nakkens, Armens næsten hellige Hvidhed;
Hun, hvis Pande som en Lillie skinner;

Hun med hine brune Krøllers Vrimmel,
Hun, hvis Tanker ere tause Digte,
Hun, hvis unge Liv er Glædens Himmel,
Hun, hvis Drøm er skjønne Malerier:

Hende har jeg overmodig kaaret
Til mit Hjertes hemmelige Dronning,
Skjønt hun bærer høit paa Hovedhaaret,
Ak! en Kreds af store Diamanter.

Det andet Digt, *„Kunstneren mellem Oprørerne"*, er skrevet i Sygeværelset i Efteraaret 1837. Det aander en Skjønhedsbegejstring og en mandig Vrede, der har inspireret Digteren til saa stærke Billeder som næppe noget andet Sted i hans Produktion. Ideens Behandling er vel ikke uden Ensidighed, men ser man paa det formelle, Strofernes Bygning, de kraftige Konturer, hvori Handlingen og dens Skikkelser træde frem, saa forbavses man over, at Digteren paa sit Sygeleje — efter i mange Aar kun sparsomt at have syslet med Poesien — har kunnet forme et saa fuldtonende og helstøbt Digt.

Det blev det sidste, Poul Møller skrev.

Af Poul Møllers Afhandlinger og Studier maa der, foruden hvad ovenfor er nævnet, endnu særlig erindres om de ogsaa for Fremstillingens Vedkommende mesterligt skrevne „Betragtninger over populære Ideers Udvikling" og „Om at fortælle Børn Eventyr". Desuden en Række Recensioner af filosofisk og æstetisk Indhold samt de tre Grupper „Strøtanker" fra forskjellige Perioder af hans Liv.

Poul Møllers „Efterladte Skrifter" ere udkomne i tre Udgaver, I-III Bd. 1839—43, I-VI Bd. 1848—50 og 1856, med en kyndigt og smagfuldt skrevet Levnetsskildring af Rektor F. C. Olsen; i 1873 udkom „Poul M. Møllers Efterladte Skrifter", i Udvalg ved Christian Winther, I-II Bd. I 1895 „Udvalgte Skrifter" af Poul Møller, I-II Bd., udgivne ved Vilh. Andersen og ledsagede af en Mængde udmærket instruktive Noter og Oplysninger; i 1901 Poul M. Møller: „Udvalgte Digtninge", udg. af Gyldendals Bibliotek. — En indgaaende og aandfuld Skildring af Digteren og hans Livsværk, til hvilken der fortrinsvis maa henvises, har *Dr.* Vilh. Andersen givet i sin Bog om „Poul Møller, hans Liv og Skrifter" (1894).

Til den oehlenschlägerske Periode kan endnu henregnes en Række Forfattere, som enten have nydt en vis Anseelse blandt deres samtidige, eller som ved enkelte Værker have vundet Krav paa at faa deres Navn bevaret, selv om de ikke kunne tælles mellem de store eller banebrydende indenfor det omhandlede Tidsrum.

Mellem disse maa fortrinsvis nævnes Caspar Johannes Boye, født den 27de Decbr. 1791 i Kongsberg i Norge, hvor Faderen, Engelbrecht Boye (af dansk Slægt) var Rektor. Efter at være bleven dimitteret til Kjøbenhavns Universitet 1810 og have taget teologisk Embedsexamen 1816, blev C. J. Boye Lærer ved Jonstrup Seminarium og begyndte samtidig at udfolde en frodig poetisk Produktion. En hel Række af hans Skuespil blev opført paa det kgl. Teater og gjorde tildels Lykke hos Datidens Publikum trods deres iøjnefaldende Svagheder og ringe digteriske Værd. C. J. Boye dyrkede det historiske Skuespil og har skrevet bl. a. „Brødrene i Leire", Sørgespil i 5 Akter (opført 5 Gange 1821—22) „Conradin, den sidste Hohenstaufer", ligeledes et Sørgespil i 5 Akter (opf. 5 Gange 1822—23), „Juta, Dronning af Danmark", Sørgespil i 5 Akter (opf. 8 Gange fra 31. Dec. 1823 til 4. Oktbr. 1825), „Svend Grathe", Sørgespil i 5 Akter (opf. 5 Gange 1824—25), „Kong Sigurd", Sørgespil i 5 Akter (opf. 6 Gange 1826—30), „William Shakespeare", romantisk Skuespil i 4 Akter (opf. 27 Gange fra 28. Marts 1826 til 16. Sept. 1859) og „Erik den Syvende, Konge af Danmark", Sørgespil i 5 Akter (opf. 13 Gange fra 28. April 1827 til 8. Juni 1847). Fælles for disse dramatiske Arbejder er en svulmende Retorik, et yppigt Billedsprog, hvormed C. J. Boye søger at efterligne Oehlenschläger, men da han ikke ejer sit store Forbilledes Genialitet, gjør Ordenes Pragt som oftest et kunstlet og uægte Indtryk. Ogsaa i Henseende til Karaktertegning og historisk Kolorit lader Boyes

historiske Dramer meget tilbage at ønske, og utvivlsomt skyldes det alene den Fremstilling, som blev dem til Del af Teatrets store dramatiske Kunstnere, at enkelte af disse Arbejder — saaledes som ovenfor nævnt: „William Shakespeare“ og „Erik den Syvende“ — kunde naa et respektabelt Antal Opførelser. — Af C. J. Boyes lyriske Digtning er der et Par enkelte Ting, som vel nok vilde have bevaret hans Navn fra Forglemmelse, nemlig Digtet „Kirkeklokken i Farum“ og Sangen for Danske: „Der er et Land, dets Sted er højt mod Norden“; men sin største Betydning

Caspar Johannes Boye.
Eftor en Tegning af N. Habbe.

har han som frugtbar Salmedigter; i Roskilde Konvents Salmebog findes ikke mindre end tredive af hans Salmer. — Han blev i 1826 Præst i Søllerød paa Sjælland, forflyttedes 1835 til Helsingør og 1847 til Garnisons Kirke i Kjøbenhavn, hvor han døde den 6te Juli 1853 som et af Koleraens Ofre.

C. J. Boyes „Udvalgte og samlede poetiske Skrifter“, I—IV, udkom 1850—51, endvidere foreligger Psalmer, I—III (1847—54) og et Udvalg af Prædikener i to Samlinger (1838—39 og 1853).

Et Navn, der hyppigt træffes i den oehlenschlägerske Periode, er Just Matthias Thiele, der som selvstændig Digter indtog en beskeden Stilling, men ved personlige Venskabsforbindelser var nært knyttet til hin Kreds og fornemmelig til Bakkehuset, hvor han boede i Aarene 1821—23. Det var den unge, tyveaarige Thiele, endnu Mesterlektianer i Metropolitanskolen, der gav en poetisk Udtydning af Baggesens Gaade „Det evige Sindbillede", og som i den Anledning blev hilst af den lunefulde Digter som hans „fjerde Søn". — J. M. Thiele blev født den 13de Decbr. 1795 i Kjøbenhavn; Faderen hed Johan Rudolf Thiele og var den første Ejer af det ansete Thiele'ske Bogtrykkeri, Moderen var en Præstedatter fra Grenaa-Egnen. I sine Erindringer: „Af mit Livs Aarbøger" har Thiele givet en livlig Skildring af sine Barndoms- og Ungdomsaar. Han blev først Student, da han var over tyve Aar, men noget Embedsstudium tænkte han ikke paa; det var udelukkende Poesien, der lokkede ham. 1817 fremtraadte han første Gang i Literaturen med Fortællingen „Bjergmandsdalen", der er holdt nær op til den tyske Romantik. Af dramatisk Digtning har han skrevet bl. a. „Pilegrimmen", Sørgespil i 5 Akter, et yderst svagt Arbejde, der i 1820 opførtes paa det kgl. Teater, men kun gik 3 Gange over Scenen, 1821 Skuespillet „Kynast", endvidere mange Aar efter „Thyre Boløxe og Herremanden", romantisk Lystspil i 5 Akter (opført 11 Gange fra 14. Marts til 28. Maj 1857) og „Klaus Rigmands Skat", romantisk Skuespil i 5 Akter (opf. 7 Gange i 1859) — til de sidstnævnte to Arbejder vare Motiverne hentede fra vore gamle Folkesagn, men Behandlingen har kun ringe poetisk Værd — og endelig to Bind romantiske Folkesagns-Dramaer, indeholdende (foruden „Klaus Rigmands Skat") „En Kjøbmandsdatter og en Kongesøn", „Drømmeren", „En Vinternat og Dag" og „Kirsten Pils Kilde", af hvilke intet naaede frem til Opførelse paa Teatret. — En Samling lyriske Digte, hvis Særkjende er en mild og følsom Stemning, udkom 1848 som Manuskript under Titlen „Vragstykker af et Digterskib".

Varig og fortjenstfuld Betydning for dansk Literatur har J. M. Thiele saavel ved sine Samlinger af „Danmarks Folkesagn" I—III Bd. (1843—60) som ved sin Biografi af Thorvaldsen, I—IV (1851—56), og hertil kan endnu føjes de to biografiske Skrifter: „Erindringer fra Bakkehuset" (1869) og det ovenfor nævnte: „Af mit Livs Aarbøger" (1873), hvori der gives interessante Bidrag til Karakteristik af flere af Datidens fremragende Kunstner- og Forfatterpersonligheder. — J. M. Thiele, der i mange Aar beklædte Stillingen som Sekretær og Bibliothekar ved Kunstakademiet, døde i en Alder af 79 Aar, Novbr. 1874.

Nicolai Bierfreund Søtoft, født 1790, var en af Poul Møllers nærmest staaende Ungdomsvenner og ydede sit Bidrag under Kampen mellem Baggesen og Oehlenschläger med en satirisk-fantastisk Komedie, kaldet „*Aandernes Maskerade*" (udk. 1816), der forherliger Oehl. som „Ridderen med Guldharpen", medens Baggesen fremstilles som Don Quixote, ligesom ogsaa Grundtvig og Ingemann maa holde for. Hverken Poesien eller Satiren er dog af synderlig Vægt i dette Arbejde, og endnu svagere er Søtofts øvrige Produktion, der omfatter nogle Skuespil og lyriske Digte.

Blandt de førstnævnte kan der dog være Grund til at nævne det fædrelandske 5 Akts Skuespil „Christian den Fjerdes Dom“, der gjorde en vis Lykke og oplevede 16 Opførelser paa det kgl. Teater fra 11. Maj 1822 til 2. Febr. 1850. — N. B. Søtoft døde 1844 som Præst i Øster Egesborg.

Som skjønliterær Forfatter fremtræder Peter Vilhelm Jacobsen, født i Kjøbenhavn den 21. Decbr. 1799, kun med et enkelt Arbejde, Skuespillet „*Trolddom*“, men dette er betydeligt nok til at fæstne hans Navn mellem danske Digtere. P. V. Jacobsen blev Student 1817, valgte det juridiske Studium, udnævntes 1836 til Assessor i Overretten og blev fem Aar senere Kommitteret i Rentekammeret. Han nød megen Anseelse som Embedsmand og var dertil en dygtig historisk Forfatter, der har skrevet en Række udmærkede Afhandlinger til Belysning af borgerlige og sociale Forhold i det sextende Aarhundrede. Under sine historiske Studier kom han ogsaa til at beskæftige sig med Overtroen og Djævletroen blandt hin Tids Mennesker, og nogle gamle Thingbøger, der indeholdt Meddelelser om en Hexeproces i Helsingør i Aaret 1576, indgav ham den Ide at behandle Stoffet dramatisk. Saaledes blev Skuespillet „Trolddom“ til, skrevet af Forfatteren i Løbet af faa Uger og opført den 19de Novbr. 1847 første Gang paa det kgl. Teater, hvor det dog kun gik 5 Gange over Scenen. Heller ikke ved en Gjenopførelse mange Aar efter lykkedes det at knytte noget Sceneheld til det interessante Drama. Grunden hertil maa søges i Stykkets overordentlig mørke Karakter, der ikke har behaget Publikum. P. V. Jacobsens „Trolddom“ giver ikke blot et virkelighedstro Tidsbillede af stor tragisk og dramatisk Virkning baade i Henseende til Karaktertegning og Situationer, men det er tillige bygget i en kunstnerisk Form, der synes at røbe, at Forfatteren maa have ejet Evner, der kun trængte til Pleje og Udvikling for at kunne skabe ham et Navn som dramatisk Digter. Forøvrigt havde han allerede langt tidligere lagt æstetiske Interesser for Dagen og debuterede med en novellistisk Skildring: „Mødet i Dyrehaven“, der fremkom uden Forfatternavn i Hertz's „Anonym Nytaarsgave“ (1832). Af andre skjønliterære Arbejder kjendes fra hans Haand kun et lille, ret ubetydeligt 1 Akts Lystspil: „Æventyr i Fastelavn“. — P. V. Jacobsen døde i Kjøbenhavn den 13de Maj 1848.

Under samme Afsnit kan endelig nævnes Laurids Kruse, født 1778 i Kjøbenhavn, der ved sin meget omfattende æstetiske Produktion vandt en vis Anseelse i Datidens literære Kredse, skjønt hans Arbejder have yderst ringe Værd. Han blev Student 1794, sexten Aar gammel, og allerede fire Aar efter fik han sit første Stykke: „Emigranterne“, Komedie i 3 Akter, opført paa det kgl. Teater, hvor det rigtignok maatte nøjes med en eneste Opførelse. 1807 fulgte „Gyrithe eller Danmarks Frelse“, fædrelandsk Skuespil i 4 Akter, der naaede 7 Opførelser, og 1812 „Opstanden i Rusland“, Skuespil i 5 Akter, der gik fem Gange over Scenen. Allerede 1801 havde han debuteret som Romanforfatter med „Æsthetiske Forsøg“, der indeholder Romanerne „Morderen med koldt Overlæg og dog en hæderlig Mand.

Et psykologisk Forsøg", og „Lovisas Kilde". Han vedblev at udfolde en ligesaa frugtbar som heterogen Produktion: Romaner, psykologiske og historiske, Tragedier, Lystspil og Noveller, hvoraf endel ere skrevne paa Tysk. Særlig var hans „Fortællinger tildels efter Kriminalakter" (1822—23) en yndet Læsning for Datidens Publikum, der forinden Fru Gyllembourgs Fremtræden ikke var forvænt med novellistisk Literatur. Omtrent samtidig med Udgivelsen af disse Fortællinger havde han taget fast Ophold i Hamborg, hvor han døde i Februar 1839.

Medens man for Novelleliteraturens Vedkommende endnu nøjedes med saa ringe Ydelser, var der ovre paa den jydske Hede fremstaaet en Digter, hvem de æstetiske Cirkler i Hovedstaden intet kjendte til, og som det varede længe før de vilde knæsætte. Han stod og vedblev at staa ligesaa fjærn fra den oehlenschlägerske Kreds som fra „Formskjærerlauget" Heiberg—Hertz. Han var en Naturens Søn ligesom C. Bredahl og ligesaa fattig paa Gods og Guld; men medens Kyhlams Skjald hentede sine storladne Fantasier fra Kejserdømmet i Maanen, loddede den jydske Landsbypræst Virkelighedens Grund under sine Fødder i Bindestuen og paa den brune Hedejord, mellem Bønder, Fiskere, Præster, Proprietærer og Kjæltringefolket. Og denne Digter, som skulde faa Plads blandt de største og bedste, og som blev den i ædleste Forstand mest folkelige, var

Steen Steensen Blicher.

Hedens Digter. — Slægten og Barndomshjemmet. — Vium Præstegaard. — Skoleliv i Randers. — Studenterliv i Kjøbenhavn. — En Selvkur. — Oversættelsen af Ossians Digte. — Teologisk Attestats. — Adjunkt ved Randers lærde Skole. — Giftermaal. — Præstejords-Forpagter. — *„Digte"*. — *„Jyllandsrejse"*. — Præst i Thorning. — De første Noveller. — Tragedien „Johanne Gray". — „Bautastene". — Præst i Spentrup. — „Sneklokken". — Paaskjønnelse fra Hovedstaden. — Næringssorger og ægteskabelige Sorger. — Samlede Noveller (1833—36). — Samlede Digte (1835—36). — Sommerrejse i Sverige: „Svithiod". — „Vestlig Profil af den cimbriske Halvø". — *„Trækfuglene"*. — „Kornmodn" (1840). — *„E Bindstouw"*. — P. L. Møllers Karakteristik. — Himmelbjergpræsten. — Sidste Aar. — Nedgang. — Døden.

Min Fødestavn er Lyngens brune Land,
min Barndoms Sol har smilt paa mørken Hede,
min spæde Fod har traadt den gule Sand,
bag sorte Høje boer min Ungdoms Glæde.

Skjøn er for mig den blomsterløse Vang,
min brune Hede er en Edens Have —
der hvile ogsaa mine Ben engang
blandt mine Fædres lyngbegroede Grave.

St. St. Blicher.

„. . . Er Du oppe paa Banken strax norden for Møllen, saa luk dine Øine op, og luk dem vidt op! thi Du har en vid Udsigt for Dig; den er stor, om den end ikke er smuk. Og dog — skulde denne store Slette Intet have

for Øjet? Hvorfor hviler det da med Velbehag, ja med højtidelig Rørelse paa Havets uhyre Flade? og er det ikke, som om Sjælen og Hjertet udvidede sig med Synskredsen? Denne Hede, som Du nu drager ind i, er stor og jævn som Havet, og hist og her i Kimingen øiner Du Kirker og Huse, som om de ragede frem paa en fjern Strandbred. Jeg vilde ønske for din Skyld, at Solen maatte skinne ret klart den Dag, Du første Gang seer det brune Lynghav! Disse Kirker og Huse, disse Høie og Pyramider af Hedetørv skulle vise sig svømmende i Luften, hvert Øieblik forandrende deres dunkle Skikkelser og antagende Billeder af Mennesker, Dyr, Træer, Bjerge og Alt, hvad Indbildningen kan optænke. Det kunde maaske gaa Dig, som det gik mig, da jeg fra Østerlandets ujevne Jordsmon seilede ud paa Heden: Det var for mig, som om jeg nu først i fuldkommen Frihed reiste ud i den vide Verden; som om jeg tilforn kun havde snoet mig møisommelig frem mellem Bakker og Skove, men nu svævede let som en Fugl hen over den uindskrænkede Plan . . ." *).

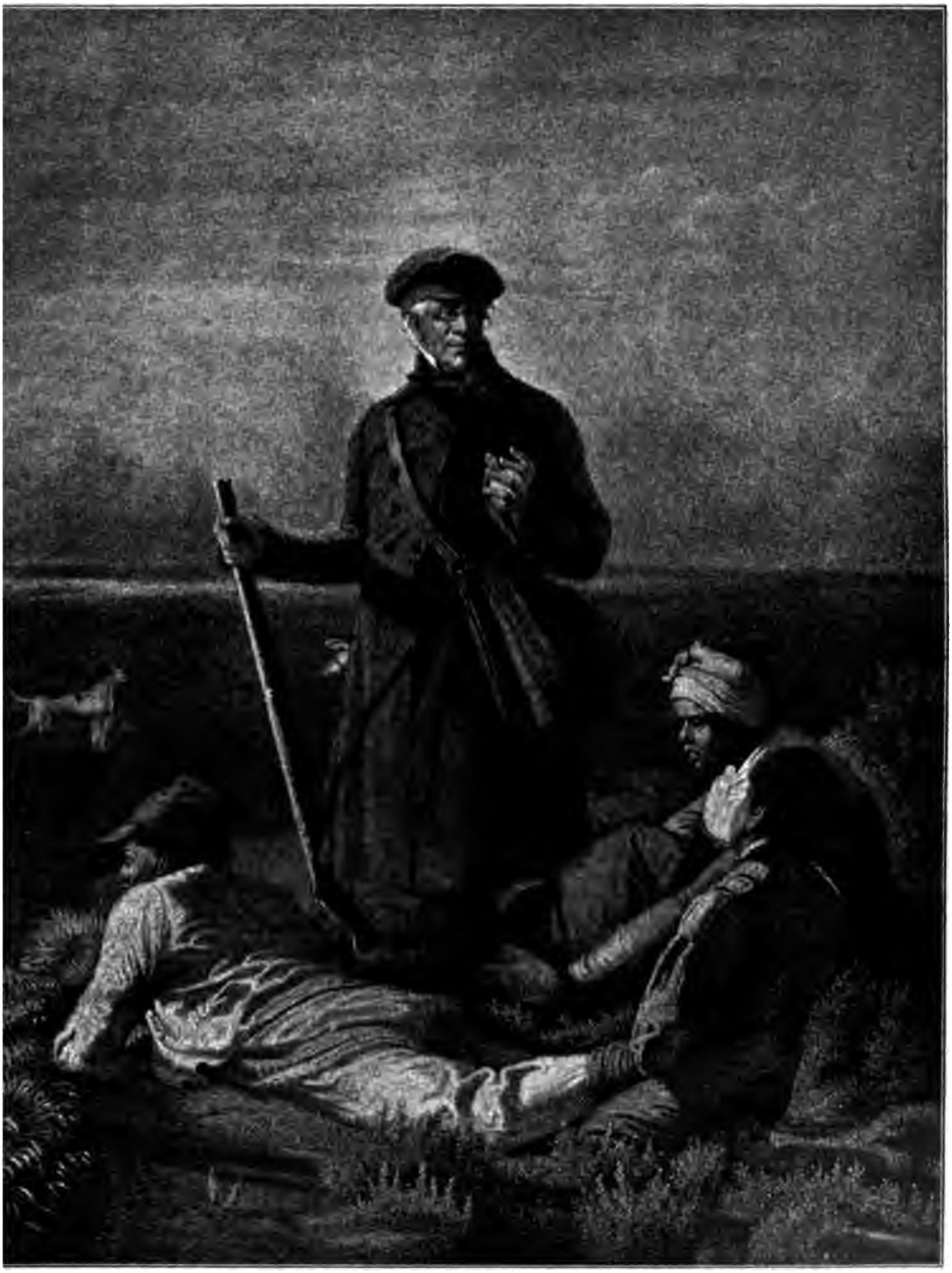
Saaledes skildrer Blicher den jydske Hede. Og det hedder et andet Sted (i „Hosekræmmeren"):

„. . . Stundom, naar jeg har vandret ret langt ud i den store Alhede, hvor jeg kun har havt den brune Lyng omkring og den blaa Himmel over mig; naar jeg vankede fjernt fra Menneskene og Mindesmærkerne om deres Puslen hernede, der i Grunden kun er et Muldvarpeskud, som Tiden eller en og anden urolig Tamerlan engang jævner med Jorden; naar jeg svævede hjertelet, frihedsstolt som Beduinen, hvem intet Huus, ingen snevert begrændset Mark fængsler til Pletten, men som eier, besidder Alt, hvad han seer, som, ikke boer, men lusterer, hvor han vil; naar da mit vidt omsvævende Blik i Kimingen skimtede et Huus og saaledes ubehagelig standsedes i sin lette Flugt: stundom opstod da, Gud forlade mig! den Flyvetanke — thi andet var det dog ikke — det Ønske: Gid denne Menneskevaaning var borte! der boer ogsaa Møie og Kummer; der trætter, der kives de ogsaa om mit og dit! Ak! den lykkelige Ørken er baade min og din, er Alles, er Ingens . . . . Men, som sagt, jeg mente det ikke alvorligt; thi naar jeg udmattet, mødig, smægtende af Hede og Tørst, med smertelig Længsel tænkte paa Araberens Telt og Kaffekjedel, da takkede jeg Gud, at et lyngtækt Huus, om end milelangt borte, forjættede mig Skygge og Vederkvægelse . . ."

— — — —

Hen over den brune Hede vandrer en høj, lidt duknakket Skikkelse, med Briller og bredskygget Kasket, Bøssen under Armen og Jagttasken over Skulderen. Undervejs møder han sine Venner blandt Kjæltringefolket: Linka Smælem og Peiter Benløs, og giver sig i Snak med dem. Eller med sin Hund jager han Vildtet op mellem Lyngtørven, og han glemmer sin huslige Kummer og al sin øvrige Nød: „Løsrivende sig fra Livets Møie og Bekymringer, fra Menneskelivets Trængen og Skubben, fra Vold og Rænker, iler Jægeren ud i den frie og yndige Natur, selv fri og sorgløs som Fuglen under Skyen . . ."

*) „Oldsagn paa Alheden".

Blicher paa Heden.
Efter *C. Dalsgaards* Maleri.

Den jydske Hede, som han forherligede i sin Digtning, og hvormed han vandt et nyt Land ind, idet han opdagede dens Rigdom af Folkeliv og Natur — denne samme jydske Hede var tillige hans Fristed, hvor han fandt Tilflugt for alle sine Sorger.

Thi brydsomt var hans Liv; han, der saa rastløst virkede og digtede, begejstret for alt, hvad der kunde fremme Folkelighed og Nationalitet, fik aldrig den fulde Løn for sin Gjerning. I sine huslige Forhold oplevede han hin „Terminsdag", der var mærkelig for ham „ikke i Pengevæsen, men i Skjæbnens Gang" — og hvortil man finder Nøglen i hans Novelle „Sildig Opvaagnen" — og han vedblev hele sit Liv at være fattig og lidet paaagtet. Men Tungsindet, som alt dette naturligt maatte afføde, fik dog aldrig fuldkommen Magt over ham. Det tørre, jævne danske Lune, en kjæk og frejdig Understrøm vexler bestandig med Vemoden i hans Digtning, og først henimod hans Livsaften føler han sig indhyllet i „de mulmsorte Skyer, som kolde og klamme havde lejret sig over hele hans Synskreds". En saadan Stemning kommer til Orde i hans „Svanesang" (1837):

„Længe er det siden, jeg var ung,
Haaret graaner, Gangen vorder tung;
Vaar og Sommer ere længst forbi,
vinterklædt er Resten af min Sti."

Som hans Digtning gaar lige ind i Hjærtet paa en dansk Læser, saaledes røres man ogsaa paa en egen Maade ved at følge hans Livsløb, hvor alt det, han gav, staar i saa stærk Modsætning til den Løn og Lykke, han vandt for sig selv.

Steen Steensen Blicher nedstammer, ligesom flere andre danske Digtere, fra en gammel Præsteslægt. Paa fædrene Side regnes der en Slægt af Præster lige indtil Tiptipoldefaderen, der var en Bondesøn fra Kjær Herred i Vendsyssel og hed Ove Horsens efter en Kirkeby i samme Landsdel. Men efter sit Giftermaal med en Kjøbmandsdatter i Aalborg, hvor han kom i Lære, antog han Svigerfaderens Slægtsnavn Blicher. En Søn af den samme Ove Blicher blev Præst i Jylland, og derefter fortsattes i nedstigende lige Linie den jydske Præstefamilie indtil Steen Steensen Blichers Fader, Niels Blicher, der fødtes i Starup 1748 og blev Præst i Vium og Lysgaard 1779, derefter Præst i Randlev 1795; han var en anset Gejstlig af den gamle ortodoxe Skole og tillige kjendt som en dygtig teologisk og topografisk Forfatter. Hans Hustru, hed Kirstine Marie Curtz og var en Præstedatter fra Ribeegnen. Deres ældste Søn var Steen Steensen Blicher, opkaldt efter sin Moders Morbroder, Etatsraad Steen de Steensen til Avnsbjerg. Forøvrigt skal Slægtstavlen udvise, at St. St. Blicher gjennem sin Farmoder nedstammede fra Morten Luther og gjennem sin Mormoder fra Skjalm Hvide.

Forældrenes Bryllup fandt Sted 1780, og den 11te Oktober 1782 blev Steen Blicher født i Vium Præstegaard, henved et Par Mil fra Viborg, „i Midten af Nørrejylland paa Skjellet mellem Heden og Marken".

Blicher fortæller i sine Erindringer, at han kom, saa at sige, dødfødt til Verden, og først ved Hjælp af varme Mælkebade lykkedes det at bringe Liv i ham. Han var spinkel og svagelig i sin Opvæxt, og hans aandelige Evner udviklede sig langsomt. Faderen underviste ham, indtil han var halvfemtende Aar, hvorefter han blev sat i Randers lærde Skole, der havde en dygtig Skolemand, Peter Estrup, til Rektor. Blicher siger, at han fandt ingen saa værdig som denne sin Rektor til at bære Aristides' skjønne Tilnavn „den Retfærdige", og at han har kjendt faa Mennesker, der saaledes forstod at gjøre sig elskede. Hjemmeundervisningen i Præstegaarden havde ikke været ganske fyldestgjørende, men ved ufortrøden Anstrængelse i Skolen bragte han det saa vidt, at han allerede i Efteraaret 1799, knapt sytten Aar gammel, kunde dimitteres til Universitetet i Kjøbenhavn, hvor han tog sin Studenterexamen med Udmærkelse. I de paafølgende to Aar, 1800 og 1801, tog han med bedste Karakter anden Examen, d. v. s. Filosoficum og

Vium Præstegaard.

Filologicum, og han var altsaa nu parat til at kunne tage fat paa Læsningen til sin teologiske Embedsexamen. Men derfor forsømte han ikke Hovedstadens selskabelige Adspredelser, og han fortæller selv, at han „i Lapseaarene gjærne vilde være en „Mahogni-Fyr"; thi det var ham ikke nok at have lært Dansekunst i Jylland; hans Fødder maatte i Hovedstaden lystre, først en Figurant, derefter en Solodanser, med hvis lille Datter han dansede Menuet, saa han svedte ved det, efter at han de første Timer havde maattet øve sig for et stort Spejl." Tillige gik han i Fægteskole hos en Underofficer ved Garden; men de legemlige Færdigheder, som han erhvervede sig ved Dans og Fægtekunst, forhindrede ikke, at hans Helbred, der siden hans femtende Aar intet havde ladet tilbage at ønske, pludselig fik et alalvorligt Knæk. Ved uforsigtig og altfor langvarig Badning paadrog han sig en Brystsygdom, der antog en saa kritisk Karakter, at hans Venner var enige om, at han ikke havde langt tilbage. Alle Symptomer tydede

paa en hastig fremskridende Svindsot. Han var bleven saa svag, at han næppe kunde gaa hundrede Skridt uden at blive træt og aandepusten, fortæller han i sine Erindringer, „og den strænge Diæt, der blev ham foreskreven, de Lægemidler, han brugte, syntes aldeles ikke at ville fjerne den bebudede Dødstime.“ Men da besluttede Blicher at underkaste sig en Kur efter sin egen Opfindelse. Han havde endnu Mod og Energi nok til at paatage sig en Huslærerplads paa Falster; det var i November 1801, og den selvopfundne Kur, han nu fulgte, bestod i, at han søgte Motion paa Jagten, bestræbte sig for at give sine angrebne Lunger Elasticitet ved Fløjtespil og i Stedet for den strænge Diæt at nyde al Slags Spise og Drikke. I Begyndelsen gik det smaat nok: „Bøssen var ham for tung; han kunde næppe blæse fire Takter til Ende uden at pausere, og Falstringernes fede Flæsk trykkede sig ved Nedfarten. Men han blev ved Dag for Dag at lægge flere Skridt, flere Takter og flere Mundfulde til, og efterhaanden gik det stedse bedre og bedre.“ To Aar senere, i Efteraaret 1803, vendte han, til sine Bekjendtes Forbavselse, sund og stærk tilbage til Hovedstaden.

Det var det Aar, Henrik Steffens holdt sine navnkundige Forelæsninger i Kjøbenhavn, og ligesom Oehlenschläger og Grundtvig var ogsaa St. St. Blicher mellem Tilhørerne og følte sig henreven af „Lynildsmanden“. Han studerede nu Æstetik og Sprog og levede i de nærmest følgende fire Aar „mest med de Døde — de nemlig, som bestandig gaa igjen paa Jorden, og som i Kjøbenhavn særdeles og i Mængde spøge bag Slottet og paa Rundetaarns Loft (d. v. s. i det store kgl. Bibliotek og Universitetsbiblioteket) . . . Til at holde Lærere — naar de skulde due noget — i Sprogene, havde han ikke Evne. Han tog det derfor paa en anden Maneer: Alle de Ord og fremmede Talemaader, han ikke forstod, dem skrev han under Læsningen ud den ene Dag, for den anden at slaa dem op i Lexika — paa de offentlige Bibliotheker; thi saadanne Bøger vare ham ogsaa for dyre. Den eneste Undervisning — men den var ham ogsaa meget nyttig — bestod deri: at han gav en Mariner, en indfødt Londoner, The og Aftensmad for at snakke med sig. Og saaledes blev han saa færdig i Udtalen, at flere end een Englænder har antaget ham for Landsmand.“

Men samtidig gjaldt det om at passe Examensstudiet. Synderlig Hjælp kunde der ikke ydes fra Hjemmet ovre i den jydske Præstegaard, og Blicher maatte væsentlig ernære sig ved en Mængde slet betalte Informationer. Noget bedre blev han dog stillet, da han en Tid lang fik en Understøttelse fra Kommunitetet og desuden kom til at bo paa Regensen, og i 1806 blev han antaget som Hovmester for to smaa danske Vestindianere, der opholdt sig i Kjøbenhavn, medens deres Forældre var vendte tilbage til St. Croix. Blicher fik nu Raad til at blive fast Medlem af „det borgerlige Selskab“, i hvis Baller han var en ivrig Deltager, og hvor hans Hjærte vel ogsaa nu og da kom i Fare, om end ikke af den alvorligste Art. „Det kan jo ikke være andet,“ siger han i sine ejendommelige, kortfattede Erindringer, „end at den, der har skrevet saa meget om Kjærlighed, ogsaa maa have havt selv nogen Erfaring om den Magt, der er ligesaa gammel som Verden.“ Men paa samme Tid forsikrer han, at

han „til ikke saa kort over de tyve Aar var meget bly og taus i Fruentimmerselskab og har ofte, til inderlig Ærgrelse for sig selv, ufrivillig doubleret Marlows Rolle i „Fejltagelserne“.“

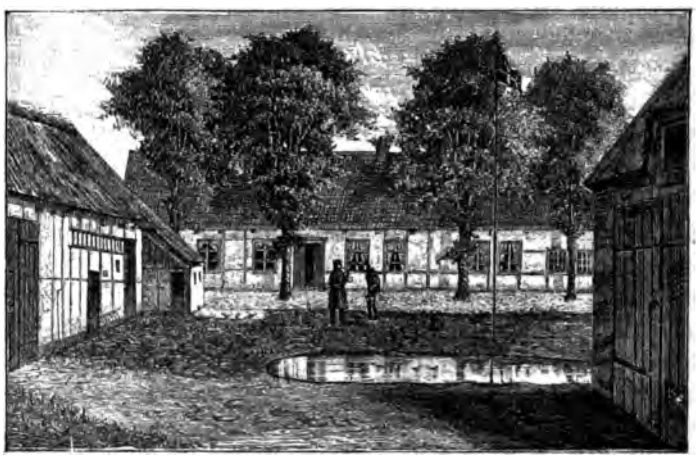
Saa stærkt optagen han end var i disse Aar af Examenslæsning og sproglige Studier, var det ikke desmindre paa samme Tid, at han fik Stunder til at udføre sin udmærkede Oversættelse af Ossians Digte, det første literære Arbejde, der foreligger fra hans Haand, og hvoraf første Del udkom 1807, men anden Del først to Aar senere, 1809. I Mellemtiden havde Kjøbenhavn jo oplevet Ulykkesaaret 1807, der voldeligt greb ind i Blichers ligesom i saa mange andre dalevende Menneskers Liv. Under Bombardementet gjorde han Tjeneste som Menig i Studenterkorpset, og medens han befandt sig mellem Forsvarerne paa Volden, brændte det Hus, hvor han havde boet, i Lille Kannikestræde, og dermed tillige alle hans Ejendele: hans Klæder, Bøger og Manuskripterne til de enkelte Poesier, han indtil dette Øjeblik havde skrevet, men hvoriblandt der dog skal have været et 5 Akts Sørgespil: „Fostbrødrene“.

Bombardementet afbrød tillige hans Informationer, og han tilbragte nu henved et Aar hjemme hos Faderen i Randlev Præstegaard. I Efteraaret 1808 kom han tilbage til den ødelagte Hovedstad for at forberede sig videre til sin Embedsexamen; men nu maatte der sættes Tæring efter Næring. Hans Fader kunde endnu mindre end før yde ham tilstrækkelig Understøttelse, og det blev derfor nødvendigt, som han siger, „at tage Attestats paa et halvt Aar, og det paa halv Gage og halv Tæring“. For at hjælpe paa deres slette Finanser slog han og en af hans Slægtninge sig sammen om Kost og Logis, og i de første Maaneder bestod deres fornemste Subsidier i en Side røget Flæsk, som en god jydsk Ven havde givet Blicher med, da han rejste tilbage til Kjøbenhavn. Det daglige Middagsmaaltid blev i lang Tid sammensat af en Skive af den røgede Flæskeside tillige med Kartofler, og kun om Søndagen var der Raad til at besøge et Spisekvarter og traktere de tarvelig vante Maver med en Tallerken Suppe og en halv Portion Steg. Omsider lysnede det dog lidt, idet han fik Walkendorfs Kollegium og samtidig en Pengeforstærkning, der hensatte ham „i en hidtil ukjendt Velstand“, men iøvrigt fortsatte han sin regelmæssige Levevis, der var ordnet saaledes, at han stod op om Morgenen Klokken fire eller fem og læste alvorligt indtil Kollegietid, hvorefter han atter læste til Klokken syv eller otte om Aftenen. Efter den omtalte „Pengeforstærkning“, som dog næppe har været synderlig stor, skete der kun den Forandring, at han atter blev Medlem af det gamle borgerlige Selskab, og naar det lange Dagværk var til Ende, gik han i Klubben „og restaurerede sine trætte Sjælekræfter ved Kort og let Passiar, Pølsegilde og Dands“.

Saa usammensat og lidet rigt paa Begivenheder var Blichers Studenterliv i Kjøbenhavn, indtil han i April 1809 gik op til teologisk Embedsexamen og fik Karakteren *Laud.* I Januar 1810 prædikede han for Dimis, og dermed var Ungdomsafsnittet af hans Liv til Ende — en Periode, som endnu ikke gav noget Fingerpeg om de Veje, han vilde komme til at gaa. Da St. St. Blicher i Foraaret 1810 forlod Kjøbenhavn, otte og tyve Aar

gammel, kjendtes han kun som „den heldige Oversætter af Ossians Digte". Andet havde han jo heller ikke endnu faaet udrettet paa det æstetiske Felt. —

Gjælder det i Almindelighed om enhver Poet, at hans Digtning bestemmes af hans Livsskæbne og Omgivelser, saa passer dette i den allerinderligste Forstand paa St. St. Blicher. Just saaledes som Livet formede sig for ham med Modgang og Sorger og med den kraftige, jydske Natur, med Vesterhavet og Ahlheden som Baggrund og Omgivelse, maatte han blive de uforlignelige Folkenovellers og „Naturkoncertens" Digter. Man vil ikke kunne tænke sig Blicher som Modepræst i Hovedstaden eller som Midtpunkt i en æstetisk Klike; hans Ensomhed og hans Modgang, hans fortrolige Samliv med Naturen, det ældgamle jydske Blod, der fløød i

Randlev Præstegaard.

hans Aarer, hans dybe Forstaaelse af Omgivelserne, Menneskenes og den hele Naturs Liv paa den jydske Hede — alt dette skabte hans Digtning, gav den dens særegne Oprindelighed, som ingen har kunnet efterligne, og tilførte den en Livskraft, der vil bestaa, naar megen anden Poesi, som bares oppe af Modens Strømninger, synes os mat og forældet.

Da Blicher i 1810 vendte tilbage til sin jydske Hjemstavn, var det for at blive der for bestandig; han søgte aldrig bort derfra undtagen paa de enkelte kortvarige Rejser, og for saa vidt gled hele hans Liv hen i den samme Ensformighed som den, der prægede hans Omgivelser; men af den mørke Hedejord gravede han sine Skatte op, saaledes at de kom til at lyse med Livets stærke og ægte Farver.

I Foraaret 1810 blev han Adjunkt ved Randers lærde Skole, og to Maaneder efter giftede han sig med sin Farbroders, den tidligere Præst i Spentrup, Daniel Blichers attenaarige Enke: Ernestine Juliane Berg, der var meget smuk og havde et Par „brændende, sortebrune Øjne", hvis Ild

den unge Adjunkt dog burde have vogtet sig for, thi dette Ægteskab skabte ham siden hen hans Livs bitreste Timer.

Med Giftermaalet og Adjunktstillingen begyndte allerede hans Modgang. Familien voxede hurtigt, og Indtægterne slog daarligt til; hans Løn var kun fire hundrede Daler aarlig, og den havde tilmed endnu mindre Værdi under den herskende Pengekrise. Kun halvandet Aar holdt han ud som Adjunkt i Randers og overtog derpaa Præstejordsforpagtningen hos sin Fader i Randlev, i Haab om derved at forbedre sine økonomiske Kaar. Men ogsaa dette var et forfængeligt Haab. Han søgte at forøge sine Indtægter ved private Informationer, og i Randlev begyndte han samtidig sin literære Virksomhed, hvis Beskaffenhed dog endnu var fjærn fra det Omraade, paa hvilket han en Gang skulde vinde sin Navnkundighed. I 1813 udkom „Bør Jøden taales i Staten“ og samme Aar „Bedømmelse over Skriftet Moses og Jesus“, to Piecer, hvori han varmt og begejstret gjør sig til Talsmand for Trosfrihedens Sag. En Mængde lignende Artikler, hvis Indhold bundede i hans humane Livssyn, skrev han til forskjellige Blade og Tidsskrifter, og samtidig debuterede han som Digter med sit første Bind samlede *„Digte“* (udkommet i Aarhus 1814), der efterfulgtes tre Aar senere af andet Bind med Titlen *„Jyllandsrejse i sex Døgn“* (Aarhus 1817).

Grundtonen i disse Digtsamlinger er en mørk Tungsindighed, der røber, at Ossians Oversætter endnu er stærkt paavirket af den skotske Barde, som han har omplantet paa dansk Jord; ved Siden deraf er der dog ogsaa baade et selvstændigt Digtersyn og poetiske Skjønheder af særegen Klangfarve. Digtene af 1814 har den nydelige Digtcyklus „Hjemvee“, der slutter med de saa mange Steder citerede Linier, der ligesom i en enkelt Strofe maler hele hans fremtidige Digtning: „Min Fødestavn er Lyngens brune Land . . .“ Men Tanker og Stemninger ere i det hele kaotisk sammenblandede baade i den første og den anden Digtsamling; det er en Digter, hvis Følelsesliv endnu langt fra er modnet, om han end allerede i sit „første Digt“ (1810) profetisk aner, og med dristig Selvfølelse udtaler, hvad han en Gang vil naa:

— — —
„Af evig Ild opflammet skal jeg sjunge;
henrykt skal tusind lytte til min Røst —
Min Røst igjennem Tiderne skal runge
paa Fjeld, i Dal — ufødte Slægters Lyst.

Kom, naar du vil, du Livets skumle Fjende!
Oplad dig, Grav! — mit Navn er ikke der;
Du kanst det ej til Kampestenen binde,
skjønt Øjet slukt og Hjertet bristet er.

Mit Navn skal i de fjerne Dage mindes,
og Fremtids Børn mit Kvad forlyste vil,
naar ingen veed, hvor Skjaldens Gravhøj findes,
og ingen af hans Slægt er mere til.“

Digtsamlingerne vakte ringe Opmærksomhed, og det gik ikke bedre med de nærmest følgende poetiske Arbejder: Digtet „Abelard og Heloise“, som udkom i Kjøbenhavn 1818, og Komedien „Generalprøven i Kragehul“ (Aarhus 1819), der er hans første Forsøg i humoristisk Virkeligheds-skildring, men ubetydeligt baade i Bygning og Indhold.

Imidlertid levede Blicher som Præstejordsforpagter i Randlev, søgte at uddanne sig til „praktisk Gejstlig“, hvad han havde saare ringe Anlæg for, og fandt sin bedste Glæde og Adspredelse, naar han vandrede med Bøssen paa Nakken. ud i Mark og Moser eller laa paa Lur ude paa Smaaøerne og Holmene efter Vildænder og Sælhunde. Med de økonomiske Forhold gik det mere og mere til Agters, og da han i otte Aar havde levet som Forpagter, medens han forgæves søgte det ene Præstekald efter det andet,

Torning Præstegaard.

var hans Status saa slet, at han fandt sig foranlediget til at skrive det ofte omtalte Avertissement af omtrent saalydende Indhold:

> „En theologisk Candidat med bedste Charakter søger Ansættelse som Skovrider eller Skytte hos et Herskab. I den Tid, som bliver tilovers fra hans egentlige Bestilling, tilbyder han at undervise i Latin, Græsk, Tydsk, Fransk, Engelsk og Italiensk. Paa Duelighed som Jæger kunne de paalideligste Vidnesbyrd fremlægges.“

Til alt Held fandt han paa at vise Avertissementet — inden han indrykkede det i Aviserne — til en nærboende adelig Godsejer, hvem han ofte havde ledsaget paa Jagt, og denne hans formaaende Velynder og Jagtfælle raadede ham til at vente en Stund med Bekjendtgjørelsen, indtil der endnu en Gang var gjort Forsøg paa at opnaa et passende gejstligt Kald. Godsejeren, der var en Mand med Hjærtet paa rette Sted, rejste derpaa til Kjøbenhavn, og Blicher fik det første Embede, han søgte, hvilket var Torning Præstekald i Lysgaard Herred, Viborg Amt.

Det var et fattigt Kald. „Da han overtog dette Embede,“ hedder det i Erindringerne, „var hans Gjæld ikkun et Par hundrede Daler. Men her

steg den. Han blev tvungen til at overtage en forfalden Præstegaard uden Afkortning, reparere og for en stor Del ombygge den. Familien forøgedes, og Indtægterne formindskedes: kort, da han efter sex Aars Tjeneste, 1825, blev befordret (til Spentrup) . . . medbragte han henved 5000 Rbd. Gjæld og sex Aars Skatterestancer, der efter Kancellipræsident Kaas' Død bleve inddrevne, og af hvilke han først 1837 betalte det sidste Afdrag . . ."

Alligevel blev disse Aar i Torning de lykkeligste i hans Liv. Torning og Lysgaard ligger midtvejs paa Jyllands Hederyg, en halvtredie Mil syd for Viborg. Det er denne Egn, som kommer til at udgjøre Sceneriet i den betydningsfuldeste Del af Blichers Digtning. Her er man paa Grænsen

St. St. Blicher.

af Grathe Hede (Graahede), der fortsættes af den store Ahlhede; her ligger Ridder Bugges Hald, Herregaarden Avnsbjerg og Bindestuerne i Lysgaard Sogn. Her bredte Hedestrækningerne sig paa Blichers Tid i al deres vilde, ensomme Skjønhed med dybe, mørke Dalstrøg og høje, kulsorte Bakker, mellem hvilke hist og her en lille, dybtliggende Hedesø kiggede frem, og her vandrede det omstrejfende Zigeunerfolk, Natmændene eller Kjæltringerne, med deres Børn eller Glarmesterkisten paa Nakken.

Fra Opholdet i Torning skriver sig hans første Noveller: *„En Landsbydegns Dagbog"*, *„Josepha"* (Et Eventyr paa Heden), *„Præsten i Torning"*, *„Nøddaaben"*, der indrykkedes i et jydsk Tidsskrift: Elmquist's

„Læsefrugter“, som hverken var kjendt eller paaagtet af de toneangivende literære Kredse, og „Jydske Røverhistorier“ og „Oldsagn paa Ahlheden“, som han i 1823 skrev til et kjøbenhavnsk Ugeblad: Ljunges „Harpen“ (1824), gav endnu ikke nogen fuldkommen Forestilling om den Selvstændighed og Originalitet, han første Gang aabenbarede i „En Landsbydegns Dagbog“. Større Held havde han heller ikke med sin øvrige poetiske Produktion i disse Aar. Han skrev nogle Komedier, bl. a. „Avisfrieriet“ i en Akt og „Løn som forskyldt“, Komedie i tre Akter, der maatte nøjes med en beskeden Plads i jydske Tidsskrifter og med at blive opførte af Dilettanter eller i det højeste af omrejsende Teaterselskaber, medens Tragedien *„Johanne Gray“*, som naaede frem paa det kgl. Teater, kun gik tre Gange over Scenen (November 1825); der manglede den stigende Virkning og Udvikling i Handling og Karaktertegning, som for en saa væsentlig Del er Nerven i dramatisk Digtning.

Spentrup Præstegaard.

Derimod kunde Blicher have fortjent mere Paaskjønnelse, end der blev ham til Del, for den smukke og varmt følte Digtrække *„Bautastene“*, der udkom i Odense 1823 og indeholder en Samling Mindedigte over navnkundige Danske, deriblandt det kjendte smukke Digt over Søhelten Buhl. De ligesaa velkjendte Digte om Morten Borup og Søren Kanne findes ikke i den oprindelige Udgave af „Bautastene“, men fremkom senere*). Alt i alt var det en frodig Produktion, han udfoldede; men dette Livsafsnit, som Præst i Torning, havde dog sin egentlige og største Betydning, fordi det førte ham ind paa det Omraade, som blev det uforgængelige i hans Digtning: de jydske Noveller, hvori han aabenbarer sig paa én Gang som den fremragende Folkelivsskildrer og som den store Digter, der mægter at lægge pulserende Liv, ædel og usminket Simpelhed i sine Skildringer.

I September 1825 blev Blicher kaldet til Præst i Spentrup, det samme Embede, som hans Farbroder havde havt, men først det følgende Aar flyttede han dertil, og kort Tid forinden udgav han som Nytaarsgave Digt-

*) Begivenheden, der ligger til Grund for Digtet om Søren Kanne, en Stranding Syd for Grenaa, foregik 1835.

samlingen *„Sneeklokken“* (udk. i Viborg 1826), der omsider skaffede ham nogen Paaskjønnelse ogsaa fra de literære Kredse i Hovedstaden. Dette var vel nærmest en Tilfældighed; thi Størsteparten af de i Samlingen optagne Digte havde tidligere været trykt, og man kunde altsaa ogsaa tidligere have ydet Digteren den fortjente Anerkjendelse derfor. „Sneeklokken“ er en uanseelig Bog paa ca. 190 smaa, tættrykte Sider, men den indeholder saa prægtige Ting som de to elegiske Digte: „Til Sorgen“ og „Til Glæden“, „Hedelærkens Velkommen hjem til Nattergalen“ („Længe har jeg savnet, o Broderlil, din Sang“) — det Digt, hvormed Blicher saa vemodig skjønt hilste Vennen Ingemann efter dennes Hjemkomst fra Udenlandsrejsen — endvidere de græske Frihedssange: „Nygrækernes Sejershymne“ og „Ipsara“, „Natten paa Jellingehøje“ o. m. fl. En af Datidens æstetiske Kapaciteter, C. Molbech, fandt da ogsaa Anledning til at fremhæve „den mærkelige Renhed og Ægthed ikke alene i Blichers Sprogform, men i hans poetiske Udtryks danske Sprogtone“. Og i den samme Kritik hedder det videre med Henblik paa Blichers Poesi: „. . . den leger aldrig med Sanggudindens uægte Gaver eller maler og forgylder det barnlige Legetøi af Træ, for at det i nogle Øieblikke kan glimre og prunke som ægte Metal. Den er vel ikke saa rig, saa mægtig, saa blomstrende og straalende som en Deel andre Digteres, men den er i det mindste det, den virkelig giver sig ud for. Der er Intet eftergjort og efterklingende, Intet umiddelbart laant i Blichers Poesi . . .“

Blicher fortsatte imidlertid sin Novelledigtning med en forbavsende Frodighed, som end ikke de voxende økonomiske Sorger og den huslige Ulykke, som nu stødte til, mægtede at hæmme. I Aarene 1827—29 udgav han Maanedsskriftet „Nordlyset“ og skrev heri — og andensteds — en Mængde nye Noveller, som efterhaanden henledte den store Almenheds Opmærksomhed paa ham. Blandt hans Digtninge fra denne Periode maa nævnes: *Fruentimmerhaderen, Krybskytten, Gyldholm, Røverstuen, E Bindstouw, Stakkels Louis, Jøderne paa Hald, Sildig Opvaagnen, Ak, hvor forandret!, Hosekræmmeren, Præsten i Vejlby, Kjæltringeliv, Telse* o. fl. a. I denne omfattende Produktion er det bestandig de jydske Noveller, der bærer Prisen, medens man dog ogsaa i adskillige af de Fortællinger, hvis Stof er hentet fra fremmede Steder, sporer en ægte Digters Hjærte og Fantasi, saaledes at det kun undtagelsesvis bliver slet og ret Underholdningslekture, med romantisk tilrettelagt Stof, skrevet fordi Digteren skulde have Maanedsskriftet fyldt og daarligt kunde taale at undvære Honoraret derfor.

Samtidig med den trægt vundne Paaskjønnelse og Forstaaelse hos Læseverdenen oplevede Blicher paa et andet Punkt sit Livs bitreste Modgang. Med hans økonomiske Status var det kommet til at se saa sort ud, at han besluttede ved offentlig Auktion at sælge saa meget af sine rørlige Ejendele, at Kreditorerne kunde tilfredsstilles. „Han vilde dog kunnet redde det allernødvendigste og erhvervet sig den Ro, han i over tyve Aar havde savnet“. Auktionen var allerede bekjendtgjort, da hans Venner og Velyndere i det yderste Øjeblik fik foranstaltet en Subskription for ham, ved hvilken der fra alle Landets Egne indkom saa rigelige Bidrag, at hans Nød for denne Gang blev afhjulpen. Men Aaret 1827 bragte ham en

Krise af langt sørgeligere Art. Det var dette Aar, han oplevede den ovenfor omtalte „mærkelige Terminsdag". En kort Tid levede han adskilt fra sin Kone, der flyttede til Randers, men hverken Blicher selv eller hans gamle Fader kunde i Længden udholde Skilsmissen, og hun vendte da tilbage til Præstegaarden i Spentrup. Blicher havde paa dette Tidspunkt sex Sønner og to Døtre, foruden en Stedsøn, og fra 1828—32 forøgedes Familien yderligere med en Søn og en Datter. Det var ingen lille Husstand, og gode Økonomer, der kunde faa Pengene til at strække til, synes hverken Blicher eller hans Hustru at have været.

I Henseende til Produktionsevne og derigjennem vundet Digterry var Tiden gjennem Trediverne utvivlsomt den bedste og mest frugtbringende for St. St. Blicher. Kredsen af dem, som fik Øjnene op for hans Digtnings mærkelige Friskhed og Originalitet, voxede stadig, og i 1834 havde hans Navn endogsaa vundet saa god Klang i den æstetisk interesserede Hovedstad, at Fru Heiberg til en Aftenunderholdning paa det kgl. Teater valgte at fortælle hans Novelle „Hosekræmmeren".

Fra 1833—36 udkom hans samlede Noveller, I—V Bind, i Kjøbenhavn, og 1835—36 „Samlede Digte", I—II Bind. I 1836 foretog han med kongelig Understøttelse — den første, han havde opnaaet — en Sommerrejse i Sverige, gjennem Skaane, Halland, Vestmanland op til Stockholm og Upsala, og sine Indtryk fra denne Rejse nedlagde han i Digtsamlingen „*Svithiod*, Efteraarserindringer fra en Sommerrejse i Sverig i Aaret 1836" (udk. i Randers 1837), hvori han varmt tager til Orde for Fostbroderskabet mellem de nordiske Folk:

„Helsingborg og Svarteaa!
— Hvad mon Skjalden tænker paa?
Hvilke Strenge vil han slaa?

Hvilke Minder vil han vække,
Nu hverandre Haand vi række
Over Glemsels Grav og Dække?"

Ingen Glemsel! Mindes skal
Fædres Sejre, Fædres Fald,
Brunkebjerg med Frederikshald!

— — —

Lad sig Havet mellem vælte!
Øresund er kun et Bælte
Til at sammenbinde Helte."

— — —

To Aar efter den første Rejse, i 1838, opnaaede han atter en Understøttelse, der satte ham i Stand til at besøge Hansestæderne og Holsten og følge Vestkysten af Sønder- og Nørrejylland indtil Ringkjøbing, og Frugten deraf var en ny Række Rejsebilleder: „Vestlig Profil af den cimbriske Halvø" (Kbhvn. 1839). I det samme Tidsrum, fra 1832—38, fik han endda Stunder til at være Redaktør af det periodiske Tidsskrift „Diana", et Tidsskrift for Jagtelskere, og desuden udsendte han 1838 Digtsamlingen „*Trækfuglene*, en Naturkoncert", en af Perlerne i hans Digtning. Hver Trækfugl, Lærken, Sisgenen, Skovduen, Svalen, Gjøgen o. s. v., forekommer med sin særegne Stemme og Ejendommelighed, og „Naturkoncerten" indledes med Digterens vemodig skjønne Præludium:

Sig nærmer Tiden, da jeg maa væk!
Jeg hører Vinterens Stemme;
Thi ogsaa jeg er kun her paa Træk
Og haver andensteds hjemme.

Jeg vidste længe, jeg skal herfra;
Det Hjertet ikke betynger,
Og derfor lige glad nu og da
Paa Gjennemreisen jeg synger.

Jeg skulde sjunget lidt meer maaskee —
Maaskee vel ogsaa lidt bedre;
Men mørke Dage jeg maatte see,
Og Stormen rev mine Fjedre.

Jeg vilde gjerne i Guds Natur
Med Frihed spændt mine Vinger;
Men sidder fast i mit snævre Bur,
Der allevegne mig tvinger.

Jeg vilde gjerne fra høien Sky
Udsendt de gladere Sange;
Men blive maa jeg for Kost og Ly
En stakkels gjældbunden Fange.

Tidt ligevel til en Smule Trøst
Jeg ud af Fængselet titter
Og sender stundom min Vemodsrøst
Med Længsel gjennem mit Gitter.

Lyt og, o Vandrer! til denne Sang;
Lidt af din Vei Du hidtræde!
Gud veed, maaskee er det sidste Gang,
Du hører Livsfangen kvæde.

Mig bæres for, som ret snart i Kvæld
At Gitterværket vil briste;
Thi kvidre vil jeg et ømt Farvel;
Maaskee det bliver det sidste.

Derpaa udkom „Samlede Noveller og Digte“, et Supplementsbind (Kbhvn 1840), der bl. a. indeholder „Svithiod“ og „Trækfuglene“, Aaret

En Bindestue i Lysgaard By.

iforvejen (1839) „*Kornmodn*“, en Samling af Noveller og Digte, og 1842 endnu et Bind Noveller, der bringer „*E Bindstouw*, Fortællinger og Digte i jydsk Bondesprog“, der tildels allerede havde været optagne i „Nordlyset“.

„E Bindstouw“ regnes som Hovedværket i Blichers poetiske Produktion, det mest typiske af alt, hvad han har skevet og enestaaende ikke alene for vor egen, men for alle Landes Literatur. Ikke blot at han med mesterlig Sikkerhed træffer den jydske Bondes Tale og Tænkesæt, og at disse Fortællinger og Digte, lagte i Munden paa Karlene og Pigerne i Bindestuen, giver et fuldendt Kulturbillede, men de rummer en Blanding af Vemod og Naivetet, af Humor og djærvt Lune, som gjør det til en uforlignelig Nydelse at fordybe sig i dem. Enhver dansk Læser kjender Fortællingen om „Messingjens“ og Visen om „Øwli, han wa sæ saa løste en Swenh“, eller om Ejler og Karen, der begynder med de vidunderlige Linier: „Staeren sedder o Gowlen — aa synger som han ka bæjst — Nejenfor goer han Ejler —

„Messingjens."
Originaltegning af Carl Thomsen til „E Bindstouw".

aa fletter hans Haasbonds Hæjst". — „E Bindstouw" er atter og atter blevet optrykt paany, og i Hundredaaret efter Blichers Fødsel valgte man med Føje denne Samling til Festskrift, med Illustrationer af Carl Thomsen og — for den lettere Tilegnelses Skyld — ledsaget af en Oversættelse af den jydske Mundart ved P. Hansen.

Foruden hvad ovenfor er nævnet udgav Blicher, medens han levede, endnu bl. a. „Nye Noveller" (Kbhvn. 1843), „Himmelbjergfesten 1843", „Fem Noveller og to jydske Sange" (Kbhvn. 1844), „Min Vinterbestilling 1842—43" [„Samlede Noveller" VI—VII Del] (Randers 1844) og „Min Vinterbestilling 1844—45" (udk. i Kbhvn. 1845). Desuden udgav P. L. Møller Blichers „Gamle og nye Noveller" i syv Dele (Kbhvn. 1846 og 1847) og „Digte" i to Dele (Kbhvn 1847). — I sine „Kritiske Skizzer", II Del (Kbhvn. 1847), har P. L. Møller givet en saa træffende og velskreven Karakteristik af Blicher og hans Digtning, at der er Grund til at anføre et Brudstykke deraf: „. . . Det er bekjendt," hedder det i „Kritiske Skizzer", „at Blichers senere Arbeider ikke have behaget saa meget som de første (uagtet de, som vi siden skulle vise, i det Væsentlige have de samme Egenskaber) — idetmindste ikke her. Hvorledes deres Skjæbne har været i Jylland, er os ubekjendt. De gode Jyder kunne vistnok glæde sig ved deres Digter, ligesom de med Rette kunne være stolte af ham; dog, hvorvidt de have en klar Forestilling om, at der, naar en Digter skal vedblive sin Virksomhed, maa være Nogen, der kjøber hans Bøger, — det skulle vi lade uafgjort. Men at han ikke længer gjorde Lykke her i Byen, kan ligefrem forklares deraf, at han ikke fandt paa noget Nyt, men vedblev at være jydsk og trohjertig, lystig og gemytlig paa sin gamle Maneer. Altsaa Blicher var ikke længer en Nyhedsartikel, og der gives næppe noget saa variabelt, for ei at sige troløst Publikum, som det kjøbenhavnske. Hvad der det ene Aar hæves til Skyerne, betragtes det næste med Ligegyldighed, og findes næste Aar igjen fuldt af Feil, ja afskyeligt . . . Vi for vort Vedkommende skulle imidlertid ikke opfordre Blicher til at slaa ind i andre Retninger . . . Han har engang erobret sig et Gebeet, hvor han er Hersker og Herre, hvor Ingen er hjemme som han, og hvor han er fremtraadt igesaa primitiv og original som Oehlenschläger, da han opdagede den oldnordiske Poesi. Dette Gebeet er først og fremmest den jydske Natur, baade den i Menneskene og omkring dem. Siden Kæmpevisetiden har Jylland ikke havt nogen Poesi, det vil sige, Ingen har havt Øie for dets Poesi. Tankeløst er man i flere Aarhundreder draget over Heden, tankeløst har man seet paa Klitterne og hørt paa Vesterhavets Stentorstemme, tankeløst er man gaaet forbi de gamle Herregaarde og de brune skovklædte Bakker, medens der er skrevet milelange Vers om Øernes Naturskjønheder. Derfor var der Noget saa magisk gribende ved Blichers Poesi, Noget paa een Gang nyt og dog hjemligt, nyt ved Behandlingen og Anskuelsen, hjemligt ved den velbekjendte Virkelighed, hvorfra han gik ud, og den folkelige Tone, hvori den fremtrylledes til et poetisk Liv. Lad et Folk være nok saa sløvt, nok saa forgabet i fremmede Unoder; saa vidt vil det vel aldrig komme, at det ikke skulde føle sig dybt bevæget, at ikke noget Bedre skulde røre sig i dets Indre, naar det seer sin eiendommeligste, halv-

glemte Nationalcharakter greben og fremstillet i livfulde Billeder, naar det mærker, at det Land, som beboes af denne Generation, endnu kan omfattes af høitbegavede Aander med Begeistring og glødende Fædrelandskjærlighed. Naar man frygter for at miste et Gode, skjønner man først ret derpaa. Derfor er i vore Dage, baade her og andensteds, Nationaliteten et almindeligt Løsen. Men ingen dansk Mand har virket mere for den danske Nationalitets Opvækkelse, end Blicher, Ingen bedre end han viist os, at der er en dygtig og eiendommelig dansk Folkelighed. Lad Oehlenschläger, Chr. Winther og Grundtvig ved deres Skrifter end have virket nok saa meget for Nationaliteten; hos de to første har dog et rent poetisk Formaal, hos den sidste de nordiske og religiøse Ideer været overveiende. Blicher staaer over dem alle, naar Talen er om dansk Originalitet, han er den mest nationale Digter, som Danmark, ja maaske noget Land i den nyere Tid har at opvise. Der kan i saa Henseende neppe siges formeget til denne Mands Ros . . ."

P. L. Møller gaar derefter over til at berøre en anden Side af Blichers Gjerning: hans Virksomhed som Folkevækker. Folkelighed og Nationalitet var de bærende Ideer i al hans Livsgjerning; de kommer mangfoldige Steder til Orde i hans lyriske Digtning, og for dem virkede han ved utallige Afhandlinger og Avisartikler og — ikke mindst — ved at tage Initiativet til den Række Folkefester, som skaffede ham Navnet „Himmelbjergpræsten"*). Han var en af de første, som bar Højskoletanken frem; han skrev og talte for at vække Almenaand, for at faa indført almindelig Værnepligt, for at hævde Modersmaalets og Nationalitetens Ret overfor alt fremmed Væsen; han vilde „Danmarks Gjenfødelse til et kraftigt og selvbevidst Folkeliv". Om denne Side af St. St. Blichers offentlige Liv skriver P. L. Møller baade varmt og smukt i de ovenfor citerede „Kritiske Skizzer" (II Del S. 120): „Og han er ikke bleven staaende ved den nationale Begeistring, som den udtaler sig gjennem Phantasiens og Geniets Frembringelser, og finder Vei gjennem Pennen. Han var ikke, som saa mangen Forf., blot begeistret paa Papiret; han vovede at være Ideen tro ogsaa i Livet, og denne Roes, den høieste, der kan ydes en Mand, tilkommer ham, om han end, som letbevægeligt Følelse- og Phantasimenneske ofte greb Sagerne „upraktisk" an. Fædrelandsfølelsen var hos ham ingen Stueplante, han er draget sit Land rundt, lig en anden Tyrtæus, ingen Tid og intet Sted er han udebleven, hvor der var Leilighed til med Sang og Tale at vække Folkeliv og Folkefølelse, og kæmpe i Gjerningen for den Aand, der har givet hans skjønneste Digtninger Saft og Farve . . ."

Medens Blicher stævnede til Møderne paa Himmelbjerget, og medens han skrev sine senere og sidste Noveller, blandt hvilke der fandtes saa udmærkede Ting som *Høstferierne, De tre Helligaftener, Kjærlighed paa Dagvognen, Bettefanden* o. fl. a., var han en syg og nedbrudt Mand. Af P. L. Møller har vi allerede faaet at vide, at Anerkjendelsen og Opmærk-

*) Se Otto Borchsenius: „Himmelbjergpræsten" („Fra Fyrrerne", II. Række) og s. Forf. „St. St. Blicher som Folkevækker" („Vort Folk i det 19de Aarhundrede", I. Bd.).

somheden fra Hovedstaden var af ret forbigaaende Natur. Den jydske Digter, som man havde været saa længe om at opdage, glemte man halvvejs igjen. Han havde ikke ladet sig indrullere hverken i det ene eller det andet literære Kompagni; han havde aldrig, siger han, været Medlem af „Selskabet for indbyrdes Roes“, og derfor maatte han bestandig føle, at „bar er broderløs Bag“. — I sin Novelle „Himmelbjerget“ giver Blicher følgende spøgefulde Selvkarakteristik: „. . . Han troer om sig selv, at han er Poet, og saadanne Folk, veed De jo, have deres Næse allevegne. Han har læst en Hob baade Gammelt og Nyt og gjort et Par Reiser med Smakken og Dampskibet, og derfor er han nu fast overbeviist om, at han

St. St. Blicher.
Efter en Haandtegning af W. Gertner.

kjender Verden, skjøndt han ei engang kjender sig selv, og enhver Dosmer kan ride ham tilvands, naar han blot veed at stikke ham hans egen Kjæphest mellem Benene. Forresten gjør han intet Ondt, naar man blot lader ham snakke og tier og ikke forstyrrer ham i hans Drømmerier . . .“

Om sin Udholdenhed som Jæger og Idrætsmand, om sin mærkelige „Regenerationsevne“ og de mange Gange, han er undsluppen fra overhængende Livsfare, giver Blicher en Række snurrige Anekdoter til Bedste i sine Erindringer. Man vil huske bl. a., at han som Vidnesbyrd om sin ualmindelig stærke Konstitution fortæller følgende: I Aaret 1808 „gik han engang — en Time før Dag — to Mile til Klapjagt i dyb Sne, traskede

omkring paa denne og stod med vaade Fødder og Been lige til Aften; forblev saa, uden at skifte med Tørt, siddende ved Spisebordet og Punschebollen til Klokken 3 om Natten, gik derpaa mod en bidende Nordenvind $1^1/_2$ Miil med en Jagtbroder til dennes Hjem, hvor han lagde sig i en dyneløs Alkove paa bare Halm, sov i de vaade Klæder et Par Timer, vandrede derpaa den halve Mil til sit Hjem, klædte sig om og — gik paa Jagt." — —

Blichers sidste Leveaar, Nedgangen i hans Liv er en trist Saga at berette. Sorger og Sygdom fik tilsidst Bugt ogsaa med hans sejge og hærdede Legeme, og fra Slutningen af Fyrrerne fortæller Digterens Samtidige om det smertelige Indtryk, han gjorde paa dem under sine Sommerbesøg

Blichers Grav i Spentrup.

i Kjøbenhavn. I sin udførlige og velskrevne Blicher-Biografi („Aftenlæsning", V-VI Bd.) skildrer Frederik Barfod et saadant Møde med Digteren:

„. . . Til al den anden Bitterhed kom endnu Bagtalelsen med sin løse og letsindige Snak, og den ramte ikke blot Blichers Øren, den ramte ham dybt og bittert i selve Hjertet. Jeg saae det tit og tydelig, og Mange saae det vistnok med mig, medens Fleerheden sagtens mente, at enten havde Rygterne ikke naaet ham, eller, hvis de havde naaet ham, rystede han dem af sig som Gaasen Vandet. Ingen af Delene var dog Tilfældet. Saaledes sad han engang ligeover for mig paa mit Værelse; han sad længe taus, med Ansigtet skjult i begge Hænderne, som hvilede paa Bordet. „Hvad fattes Dig, Blicher?" spurgte jeg bevæget; thi jeg havde hørt flere end eet Suk trænge sig frem. Han taug. „Er Du syg?" Han løftede Hovedet ivejret og lænede sig tilbage i Sophaen, medens han med Fingrene bortviskede et Par Taarer. Endelig begyndte han omtrent følgende Samtale: „Du veed jo nok, at jeg er fordrukken!" — „Hvor skulde jeg vide dette? Jeg selv har aldrig seet Dig drukken, skjønt jeg tit har været sammen med Dig, hvor der havde været god Leilighed til at blive det." — „Har da heller Ingen fortalt Dig, at jeg er det?" — „Man har ganske vist fortalt mig, at Du ikke altid skulde være saa forsigtig, som ønskeligt kunde være; men „fordrukken"? — det Udtryk mindes jeg dog ingensinde at have hørt, og desuden har jeg for Skik, navnlig ligeover for mine Venner, at stole mere paa mine egne Øine end paa andre Godtfolks Tunger." — „Jo

vist er jeg fordrukken, seer Du, og desuden — saa snyder og bedrager jeg, hvem jeg kan! Det veed Du da ogsaa nok?" — „Jeg veed, at Du er en fattig Mand ligesom jeg selv; jeg veed, at Du skylder mig ti Daler, som Du har laant paa ubestemt Tid, men for det Første kan Du jo altid betale mig dem, og for det Andet, selv om dette ikke skulde skee, vilde jeg see større Beviser, inden jeg tvivlede paa din Ærlighed . . ." „Du veed da ogsaa nok . . ." Og han fremførte endnu et Par bittre Anklager mod sig selv, hvilke jeg dog ikke her skal gjentage, da jeg aldrig mindes at have hørt dem af anden Mund og ikke ønsker at være den Første, som bringer dem til Torvs. Jeg kunde derfor i al Oprigtighed forsikkre ham, at disse Anklager vare mig fuldstændig fremmede, og at jeg ikke vilde troe dem, før jeg hørte dem af hans egen Mund. — „Ja saa! — saa det vil Du ikke? — Ja forresten er det ogsaa Løgn Altsammen! Du kan være ganske rolig for, at jeg hverken er fordrukken, ikke heller . . . o. s. v., før jeg kommer selv og fortæller Dig det. Men — men — man siger det alligevel om mig!" — Og Taarerne randt stride ned over de furede Kinder. Jeg skal ikke fortsætte denne Samtale, der som flere andre viste mig — en sønderrevet Sjæl? nei! men et mishandlet Menneskehjerte! . . ."

Til præstelig Virksomhed i stræng, ortodox Aand egnede Blicher sig næppe; han extemporerede hellere sin Prædiken, end han møjsommelig nedskrev den og lærte den udenad. Men der foreligger mange Vidnesbyrd om, at han paa sin Vis var en nidkjær Præst med et varmt Hjærte for alle fattige og fortrykte og med levende Interesse for alt, hvad der kunde fremme Oplysning og Velfærd blandt hans Sognebørn*). — I 1842 tog han omsider en Kapellan, der blev hans tilkommende Svigersøn, men nogle Aar efter, i Begyndelsen af 1847, oplevede Blicher endnu den Sorg, at den unge Præst — der skildres som en godmodig, men svag og verdslig Mand — endte sine Dage ved et Selvmord. Der blev nu stillet Blicher Valget mellem at tage sig en ny Medhjælper eller søge sin Afsked, og da han ikke vilde rette sig derefter, fik han, uden Ansøgning, sin Afsked i Juni 1847 i Naade og med Pension.

Bautastenen paa Himmelbjerget.

Umiddelbart efter flyttede han til Randers, hvor han døde den 26de Marts 1848 — lidt over 65 Aar gammel — og just i de samme Martsdage, der bragte Sejr for de folkelige og nationale Ideer, han havde kæmpet for. Men for ham selv „havde Døden alt længe været det Bedste, hans Venner kunde ønske ham."

Den 6te April 1848 blev St. St. Blicher begraven paa Spentrup Kirkegaard, hvor en Mindesten er sat paa hans Grav. Paa Himmelbjerget er

*) Se Evald Tang Kristensen og M. A. S. Lund: „St. St. Blichers Liv og Gjerning".

der rejst en Bautasten til hans Ære, og Mindestøtten i Viborg, med Hjejlen og Hedelærken paa Fodstykket, fortæller os om Hedens Digter — St. St. Blicher, hvis Digtning og Digterliv symbolsk afspejler sig i den skjønne Strofe, der slutter Indledningsdigtet til „Jyllandsrejse“:

„Skummel og graa er min Fædrene-Hede;
Dog under Lyngtoppen Blomsterne staaer;
Lærken blandt Gravene bygger sin Rede
Og sine Triller i Ørkenen slaaer.“

Blandt de mange Udgaver af Blichers Noveller maa særlig henvises til „Samlede Noveller og Skitser“, ordnede efter Tidsfølgen af P. Hansen, I—IV Bd. (1882), og „Udvalgte Noveller“. Illustrerede af Carl Thomsen (1899). Endvidere: „Digte“, I—II, ved P. Hansen, og „Udvalgte Digte“, udg. af Otto Borchsenius. — Af biografisk Literatur foreligger „Erindringer af Steen Steensen Blichers Liv, optegnede af ham selv i Aaret 1845“ (første Bind af Novellerne), desuden udførlige og velformede Levnetsskildringer ved Fr. Barfod („Aftenlæsning“, V—VI Bd. (1862—63), N. J. Termansen („Folkelæsning“, ved Udvalget for Folkeoplysningens Fremme), Evald Tang Kristensen og M. A. S. Lund: „St. St. Blichers Liv og Gjerning“, og endelig: P. L. Møller: Steen Blicher („Kritiske Skizzer“, II Bd.) og Otto Borchsenius: „Himmelbjergpræsten“ („Fra Fyrrerne“, Anden Række).

Johan Ludvig Heiberg.

Barndomsaarene. — I Huset hos Rahbeks. — Ungdomsaar. — „*Marionettheater*“. — Paavirkning af det spanske Drama. — „*Dristig vovet halv er vundet*“. — Doktordisputats. — J. L. Heiberg som Polemiker. — „*Julespøg og Nytaarsløier*“ (1816). — Ny A-B-C-Bog. — Polemik med N. F. S. Grundtvig. — „*Psyche*“. — „*Tycho Brahes Spaadom*“. — Udenlandsrejse. — Opholdet i Paris. — Hjemkomst. — Lektor ved Universitetet i Kiel. — Den Hegelske Filosofi. — Videnskabelig Forfattervirksomhed. — Vaudevillerne. — „*Kong Salomon og Jørgen Hattemager*“. — „*Aprilsnarrene*“. — „*Recensenten og Dyret*“. — Afhandlingen „*Om Vaudevillen som dramatisk Digtart*“. — De øvrige Vaudeviller. — Teateroversætter og Teatercensor. — „*Flyvende Post*“. — Den Heibergske Kritik. — Efterspillet til den Baggesenske Fejde. — „*Lanterna-magica*“-*Visen*. — „*Elverhøi*“ (1828). — Prinsesse Isabella. — „*Alferne*“. — „Fata Morgana“. — „Syvsoverdag“. — „*Nye Digte*“ (1841). — „*En Sjæl efter Døden*“. — „De Nygifte“. — Lystspillet „*Valgerda*“. — „Gadeviser“. — Fortsat videnskabeligt Forfatterskab. — „Urania“. — Lyrisk Digtning. — Teaterdirektør 1849—56. — Død 1860.

Som den fuldkomne Modsætning til St. St. Blicher — i Livsførelse og Livssyn saavel som i Digtning — træder J. L. Heiberg frem i vor Literatur. Medens Blicher lever sit ensomme Liv ovre paa Heden og er i Sind og Skind udpræget dansk, ja specifik jydsk Digter, er J. L. Heiberg universel i Dannelse og aandelig Paavirkning og lever sit Liv i Centrum af Tidens literære Bevægelser. Men mærkeligt nok: medens Hedens ensomme Sanger i sine senere Aar gribes af sin Samtids nye politiske Tanker, optager dem i sig og hjælper med at føre dem frem i Virkelighedens Lys, staar den universelt dannede J. L. Heiberg kold og uforstaaende, ja end-

ogsaa fjendtlig overfor det vaagnende politiske og folkelige Røre. Skulde man med faa Ord karakterisere den uhyre Kontrast mellem disse to Digtere, da kunde det vel siges, at hos den ene udspringer Livssyn og Digtning af den rent umiddelbare Følelse; hos den anden er det forstandsmæssige, en smidig og overlegen Aands sikre Herredømme over Form og Tanker, det afgjørende centrale Punkt.

I en ypperlig skreven Artikel siger P. L. Møller*): „Heiberg hørte ikke til de store Skabere i Ideens Verden, der ligesom af en spontan og uimodstaaelig Naturkraft drives til mægtig og omfattende Produktion i en enkelt Retning. Han var en livlig, universel Aand, begavet med en overordentlig Modtagelighed i de forskjelligste Retninger, og Kilden til hans Produktion maa fornemmelig søges i den lidenskabelige Ild og Heftighed, hvormed han bemægtigede sig det Stof, han til en given Tid følte sig greben af. Saaledes begeistrede han sig afvexlende for Naturvidenskaberne og Poesien, Filosofien og dens Anvendelse paa Litteratur og Kunst og vendte tilsidst tilbage til Astronomien, hvormed han allerede i sin Ungdom ivrig havde beskæftiget sig. I Poesien saa han sine Idealer snart i de antike Litteraturer, snart i Goethe, i Oehlenschläger og Romantikerne, især i den spanske Digter Calderon, snart i Holberg og Molière, men den franske Litteratur og dens Aand udøvede dog maaske den varigste og mest overveiende Indflydelse paa ham. Han var i den Forstand, som Goethe siger det om sig selv, en Leilighedsskribent, idet han i al sin Virken syntes at behøve en ydre Impuls, hvorpaa han da i kortere eller længere Tid omfattede sin Gjenstand med en Passion, der ofte meddelte ham Geniets Hurtighed i Blikket og dets Lethed i Udførelsen. Hele hans Aandsliv kan saaledes betragtes som en Række Forelskelser, og den, som varede længst og gav hans modne Alder dens dominerende Retning, var Forelskelsen i den Hegelske Filosofi . . .“

Johan Ludvig Heiberg.
Efter Bissens Buste.

Paa den Hegelske Filosofi grundede Heiberg sin æstetiske Metode og sin Kritik, der nød overordentlig Anseelse og ubestridelig havde sin store Betydning for Datiden, fordi den bragte noget virkeligt nyt, der var langt at foretrække for den Art Kritik, man hidtil havde taget for gode Varer.

*) „Om J. L. Heiberg“ (Brudstykker af et større Arbejde), „Ill. Tid.“, 1863, IV. Bd. Nr. 171.

Men ogsaa den Heibergske Æstetik stivnede i Former og abstrakte Begreber. „Da denne Æstetik saa i mere end en Menneskealder havde hersket“ — siger G. Brandes i sin Afhandling „Den Heibergske Æstetik“ (1889)*) — „var det næppe unaturligt og næppe uberettiget, at et nyt Udgangspunkt blev grebet, og at man, uden med rene Ord at rette et Angreb paa den, paa de forskjelligste Maader søgte at undergrave dens Anseelse, at stoppe dens Indflydelse og at erstatte dens Lærdomme med et Forsøg paa at anvise Kunst og Literatur helt andre Veje.“

Johan Ludvig Heiberg, Søn af Digteren Peter Andreas Heiberg, der landsforvistes i Aaret 1800, fødtes i Kjøbenhavn den 14de December 1791; hans Moder hed Thomasine Christine Buntzen og var den senere saa berømte Forfatterinde af „Hverdagshistorierne“ (hun var Datter af Dispachør Buntzen i Kjøbenhavn). Hans Forældre var saaledes begge to ualmindelige og højtbegavede Mennesker, hvis forskjelligartede Evner det vel var værd at tage i Arv. Dertil kom, at Forholdene i hans Hjem tidlig bød ham rig Lejlighed til Udvikling og Befrugtning. I sine „Autobiographiske Fragmenter“ skriver J. L. Heiberg**): „Hvad der upaatvivlelig har havt en afgjørende Indflydelse paa min hele Retning, er den for unge Mennesker usædvanlige Leilighed, jeg fra min tidligste Barndom har havt til næsten udelukkende at bevæge mig i det meest dannede og ikke mindre i det fornemme Selskab og mellem Udlændinge. Allerede min Faders Huus var Samlingsplads for alle den Tids litteraire Reputationer, saavel som under den franske Revolutions Begyndelse for alle de herværende republikanske Diplomater. Uagtet min Faders Huus opløstes allerede i mit 8de Aar (nemlig ved hans Afreise), maa dog hiin Periode ikke ganske have været uden Indflydelse paa mig, eftersom jeg endnu bevarer Erindringen fra hiin Tid. I Rahbeks Huus, hvor jeg derefter tilbragte to Aar, var, som bekjendt, en lignende Samlingsplads for alle, idetmindste litteraire Celebriteter. Da jeg siden kom tilbage til min Moder, som imidlertid havde ægtet Baron Gyllembourg-Ehrensvärd fra Sverrig, fandt jeg her paany en stadig Cirkel af vore meest udmærkede Mænd i forskjellige Fag, saasom H. C. Ørsted, Weyse, Oehlenschläger og mangfoldige andre; og Besøg af adelige Familier fra Stockholm meddeelte tillige denne Kreds et nyt og eiendommeligt Element ....“

Det var efter Faderens Ønske, at Johan Ludvig kom i Huset hos Rahbeks, men hvor udviklende i flere Henseender Opholdet der end kunde være for den livlige og begavede Dreng, var det dog næppe det rette Sted for ham; thi hverken K. L. Rahbek eller Fru Kamma, der selv var barnløse, forstod sig synderligt paa at omgaas Børn, og Johan Ludvig længtes heftig efter at komme tilbage til sin Moder, ligesom hun efter atter at have sin Søn hos sig.

---

*) Georg Brandes: Samlede Skrifter, I Bd. S. 512.
**) Prosaiske Skrifter, XI Bd.

Hans Evner — ogsaa i poetisk Retning — vakte snart Opmærksomhed, og samtidig med at han nød privat Undervisning for at forberedes til Artium, udgav han allerede i sit femtende Aar en Oversættelse af et Stykke af Ovids Metamorfoser. 1809 blev han Student og tog Aaret efter anden Examen. Imidlertid faldt det ham vanskeligt at koncentrere sine Evner og Kræfter om en bestemt Opgave, og hertil bidrog vel ogsaa hans ivrige Deltagelse i den store Verdens selskabelige Liv. „Med en grevelig Familie," fortæller J. L. Heiberg i „Autobiographiske Fragmenter", „reiste jeg i Efteraaret 1812 til Stockholm og blev deels ved denne Familie, deels ved medbragte Anbefalinger introduceret i de fornemste adelige Huse og optagen i endeel af dem som en Paarørende af Familien. Saaledes hos Premierministeren Grev Gyllembourg, en Fætter af min Moders anden Mand, og som jeg allerede iforveien havde lært at kjende i min Moders Huus, under et kort Ophold, han gjorde i Kjøbenhavn. Da jeg efter 3 Maaneders Forløb vendte tilbage fra Stockholm, blev jeg strax efter introduceret i Conferenceraad Bruns Huus*), hvor jeg lidt efter lidt blev som Barn af Huset, og virkelig baade mundtlig og skriftlig aldrig benævnedes anderledes end „*l'enfant*". Her var, som bekjendt, et lignende, kun meget større Foreningspunkt for alle berømte Personer (mit Bekjendtskab med Baggesen hidrører fra denne Periode) og tillige blev jeg her bekjendt med de diplomatiske Cirkler og blev hurtig indlemmet i disse. . ."

Ved Juletid 1813 debuterede J. L. Heiberg som Digter med „*Marionettheater*", der indeholder Marionetkomedien „Don Juan", en fri Bearbejdelse af Molières Skuespil, samt det romantiske Drama „Pottemager Walter". Med Benævnelsen „Marionettheater" var det Digterens Hensigt „at stemme Læseren til det barnlige Sind; thi denne barnlige Aand gaaer mere eller mindre synlig gjennem disse tvende Digtninger." Dog allerede i dette Ungdomsarbejde røber sig Forfatterens Herredømme over Formen, der er smagfuld og elegant og rummer baade Vid og Patos. Publikum modtog Bogen med udelt Paaskjønnelse, og den unge J. L. Heiberg, der var klog nok til at holde sig udenfor Øjeblikkets literære Fejde, hilstes velkommen paa én Gang af Baggesen og Oehlenschläger. Derom siger Heiberg selv: „Jeg maa endnu rose min egen *bon sens,* naar jeg betænker, at jeg i saa ung en Alder, paa en Tid, da Alle lode sig henrive til at tage Parti, havde den rigtige Takt, at modstaae alle de Opfordringer, som jeg fra begge Sider modtog, og tiltrods for disse at holde mig udenfor en Kamp, der — uagtet de vigtige og tildeels gavnlige Frugter, den har baaret — dog blev ført med en Fanatisme, der ikke undlod at prostituere meer eller mindre Enhver, som var saa uheldig at blive reven ind i dens Hvirvel."

Fru Friederike Brun havde omtrent paa samme Tid bedet Heiberg om at oversætte to tyske Digte, som hun havde skrevet, og hvoraf det ene forherligede Baggesen, det andet Oehlenschläger, og i Anledning af en Sonnet til Digterinden, hvormed Heiberg ledsagede sin Fordanskning, hyldede nu Baggesen sin unge Fælle med Digtet, hvori findes de profetiske Slutningslinier:

---

*) Konferensraad Brun var gift med Digterinden Friederike Brun.

„Den Digter, der, saa sindrig som beskeden,
Halv Yngling end, med spæde Vingeskud,
Liig dem paa Skuldrene af Amors Brud,
Qvad Digterinden denne Sang herneden,
Vil engang stor, som nu alt elskelig,
Paa mægtige, fuldvoxne, gyldne Vinger
Til Sangens Top, hvor Ewalds Aand sig svinger,
Fra vore Toners Kampplads svinge sig,
Og, Fremtids Genius i Upartiskhed liig,
Naar, Psyche! dit os her alt rakte Bæger
Bag Gravens stille Lethe vederqvæger,
Sangdømme den i Live førte Krig
Imellem Baggesen og Oehlenschläger.“

Trods den vellykkede poetiske Debut var J. L. Heiberg dog endnu paa dette Tidspunkt i Uvished om, hvad der skulde være hans fremtidige Kald

J. L. Heiberg.
[Efter D. Monies Maleri.

— om han „skulde være Poet og Æstetiker, eller Læge, eller Naturforsker eller Diplomat eller — Landmaaler og Landinspektør.“ Som sin hovedsagelige Interesse havde han grundig dyrket de spanske Dramatikere, især Calderon; den første Frugt af disse Studier blev det romantiske Skuespil *„Dristig vovet halv er vundet“* (1816) og dernæst en Afhandling om Calderons Digtning, hvormed han Aaret efter vandt Doktorgraden.

I sin hidtidige digteriske Produktion havde Heiberg kun vist den ene Side af sit Talent: den rent poetiske, der, under Paavirkning fra de bedste fremmede Mønstre, aabenbarede baade Skjønhed, Smag og Vittighed. Men det skulde ikke vare længe, før han udfoldede sin egentlige, herskende Evne, idet han traadte frem som den vittige og elegante Polemiker, men vel at mærke en Polemiker, som først og fremmest vedblev at være Poet. Dette skete i December 1816 med Udgivelsen af *„Julespøg og Nytaars-*

løier", Komedie i to Akter med et Intermezzo, af Forf. selv betegnet som „en Fortsættelse af Oehlenschlägers „Sankt Hans-Aften-Spil"." Ganske vist en dristig Paastand, for hvilken Digtningen heller ikke kan siges at gjøre tilstrækkelig Fyldest. Den umiddelbare Naturpoesi i Oehlenschlägers navnkundige Digt kommer hans Efterfølger ikke paa Højde med; her er den samme Modsætning som mellem en dansk Midsommerdag og en klar Vinteraften med blaa Luft og tindrende Stjærner; men i det ironiske Moment er der til Gjengjæld nok saa megen Klarhed og Styrke. Ligesom Oehlenschl. i „Sankt Hansaften-Spil" gjør det af med Spidsborgerligheden og den tørre Rationalisme, skyder J. L. Heiberg i „Julespøg og Nytaarsløier" sin Vittigheds Pile sikkert og rammende mod de hyperromantiske Udvæxter, der voxede frem i Ingemanns samtidige Digtning. Det var et hvast, satirisk Angreb, som rettedes mod Publikums erklærede Yndling, og det gav Anledning til en hidsig Polemik, hvorunder N. F. S. Grundtvig — som tidligere omtalt — med sin ejendommelige Fyndighed tog til Orde for sin Ven Ingemann. Grundtvig og J. L. Heiberg var tvende højst ulige Modstandere; den ene havde et Overmaal af Styrke, den anden af Smidighed; det var en Kamp mellem Kølle og Fleuret. Grundtvig mødte frem med sit „Riimbrev til Bernhard Ingemann", hvori han kalder Modstanderne Poge og Drenge og Ugleunger. Med Hentydning til Heiberg hedder det:

„— det er født, det søde Julenoer,
Som man har ventet paa den halve Jord,
Født i en Stald hos Oxe og hos Asen,
Og skjøndt en Karklud nu er hele Stadsen,
Som baade tjene maa til Svøb og Blee,
Man dog i ham maa Rigets Arving see.

— — — — — — — — — — — —

Hvad var det, Verden, vel Du pønsed paa,
Mon ei en Søn, som kunde bag op slaae,
Ja slaae Sparto til Djævel og til Engel,
Og midt i Helligdommen spille Pind;
Kort sagt: en fri, selvstændig, lystig Bengel,
Sin egen Gud, sin egen Harlequin!"

Heiberg svarede med „Ny A-B-C-Bog i en Times Underviisning til Ære, Nytte og Fornøielse for den unge Grundtvig, et pædagogisk Forsøg af Johan Ludvig Heiberg". Den lille Piece fremtræder som en morsom Efterligning af de gamle A-B-C-Bøger med vittige og spydige Fordrejelser af A-B-C-Rimene og indeholder desuden en „Moralsk Læseøvelse i Prosa" og „Moralsk Læseøvelse i Vers". Den førstnævnte slutter med følgende Ord:

„Nu vil jeg kun til Afsked give Dig mit sidste faderlige Raad: Det er en Skam for saa stor en Dreng som Dig, ikke endnu at kunne udtale alle Ord tydeligt og bestemt. Du taler altid, som om Du havde Grød i Munden, saa at man kun forstaaer det Halve. Saaledes var der i Din sidste uarticulerede Tale en Mængde, som ei var til at forstaae. Denne Sluddervorenhed maa Du vænne Dig af med; ligeledes, naar Du herefter har Noget at sige mig eller Andre, maa Du fatte Dig kort og bestemt, og ikke vrøvle i en Evighed frem og tilbage, ligesom en Skolemester, der gaaer i Barndom, og ikke veed hvad han siger. Og lad mig ogsaa see, at Du nu sætter Dig smukt stille ned og lærer denne A-B-C-Bog, og ikke staaer op og leger,

førend Du kan den paa Dine Fingre; thi ellers bliver jeg nødt til, saa nødig som jeg vilde, at hænge Dig Æselsbrættet paa Nakken. Nu Farvel, min Søn! Vær en anden Gang kjøn artig, og leeg ikke om Aftenen silde med Ild og Lys og Satire, som Du ikke forstaaer at omgaaes. Din Amme har vist sagt Dig, hvad deraf kan flyde."

„Moralsk Læseøvelse i Vers" har et saalydende Motto:

„See her, Barnlille, vises Dig,
Hvorledes Grovhed ofte spildes.
Lær nu at være skikkelig,
Og ei af Arrigskab forvildes.
Saa tidt Du husker Versene,
Saa vil Du Dig anstændig tee."

Grundtvig blev ikke Svar skyldig, men skrev en udførlig Artikel (i „*Skilderiet*", April 1817) under Titlen „Pegepind til den nye Abc", hvis tunge og strænge Alvor kontrasterer stærkt mod Modstanderens vittige, halvt burleske Satire. Grundtvig begynder saaledes:

„Danevirkes" Læsere veed, at jeg i Aar har besluttet mig til at lege lidt med de Smaa, og er beredt paa, hvad der i en saadan Leeg kan møde. At jeg ikke gjør det, fordi jeg ikke gider gjort eller kan gjøre Andet, maa enten mine Læsere vide, eller det maatte være unyttigt at forsikkre; at Æren, der er at vinde, ikke frister mig, vil man vel troe, men at det var gavnligt, hvis de Smaa kunde lære lidt mores, vil ingen fornuftig Mand nægte, og jeg anseer det derfor som et Offer, den alvorlige Skribent maa bringe, at udsætte sig for endeel smaa Ubehageligheder, ved af al Magt at bekæmpe Drengeriet. At nu i Litteraturen kan gives meget gamle Drenge, det veed man, thi Dreng er der enhver Fusker, enhver, som letsindig og letfærdig behandler den store, alvorlige Syssel, at tale paa Prent til det hele læsende Folk, og om muligt til ufødte Slægter. Men, der er i de sidste Aar udruget en Drenge-Flok, som, lige fattig paa Evner, Aar og Kundskab, med denne Fattigdom forener en Kaadhed og Indbildskhed, en Næsvished og Ligegyldighed for Sandhed, som, hvis den fik Roe til at voxe og udbrede sig iblandt de unge Studerende, maatte have de fordærveligste Følger, gjøre det Alvorligste, Mennesket har, og Skribenten skal befordre: Religion, Poesi og Videnskabelighed, til et Drengespil, forvandle Alt til det mest bundløse Chaos."

Heiberg svarede nu, udelukkende henvendende sig til Grundtvig — og forøvrigt noget mat — med en Artikel (i det følgende Nummer af „*Skilderiet*", 12. April 1817), der havde til Overskrift „Pegefinger mod Pegepind", og Gr.'s Svar herpaa var en bister, med fuldt Navn underskreven „Erklæring", der slutter med følgende, overmaade fyndige Tiltale:

„Maaskee var det allerklogest, om hver Mand, der har ført sin Pen med Æren, nedlagde den nu, saa Læserne kunde faa deres Fornøielse af Løier og Langkaal; men, da dette vel, af høiere Grunde, ei lader sig gjøre, maa man i det mindste en Gang for alle betyde Publikum, at hvem der tænker og skriver for Alvor, kan ikke hver anden Dag kaste sit Arbeide, for, til offentlig Morskab, at stave med Drenge, som naar de maa stikke Piben ind, stikke Alt med Fingeren, ja stikke med Skit og klappe i Næverne."

Med den Forening af Takt og Besindighed, der udmærkede J. L. Heiberg lige fra hans helt unge Aar, indsaa han, at Polemiken havde antaget en Karakter, der hverken tjente til Ære for den ene eller den anden Part, og paa den smukkeste Maade sluttede han Striden med sit fine og formfuldendte Digt „Vaaren og Freden" (i Majheftet af „*Athene*"), hvori Digteren glædes over, at Vinteren er flygtet:

„Derfor om Vaaren og Freden hans Sange
Gjenlyde nu,
Fjendskab, hint sorte, opfostret i lange
Nætter med Gru,
Fly med den flygtende Vinter mod Polen!
Varmen af Solen·
Udklækker Hjerternes Blomst med Violen,
Fredelig Sang og fredelig Hu."

Og med Hentydning til den nylig foregaaede Kamp siger han:

Saares der Nogen, da huske han, Striden
Blot er en Fest,
Smile ved Saaret, og drage fra Siden,
Sadle sin Hest!
Thi har vi Fred, kun i krigerske Leire
Bør vi den feire:
Stedse Turnering og festlige Seire
Freden forherliged bedst."

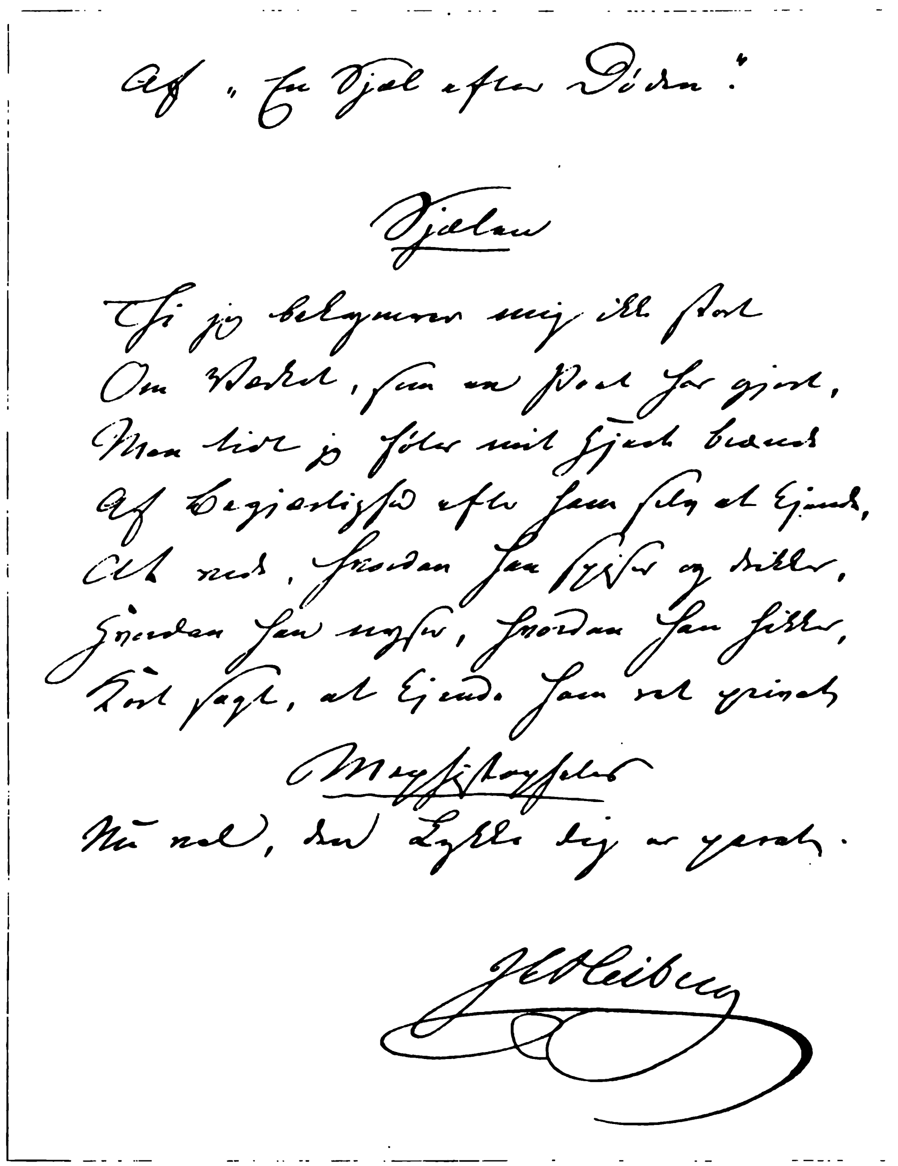
Omtrent samtidig med den ovenfor skildrede polemiske Fægtning udsendte Heiberg sit mytologiske Skuespil *„Psyche“* (1817), der kun foreligger som Fragment — første Del af en større paatænkt Digtning — men som med Rette gives en høj Rang i hans poetiske Produktion. Motivet er taget fra Apulejus' Fortælling: „Amor og Psyche“ *), men det antike Stof er behandlet i en fri, romantisk Form, som det paa en udmærket Maade er lykkedes Digteren at gjennemføre.

Allerede en 5—6 Aar tidligere havde Heiberg behandlet et dansk Emne og givet det dramatisk Skikkelse, idet han havde skrevet et Syngespil med Titlen *„Tycho Brahes Spaadom“* og indleveret det til Teatret. Stykket indeholdt de nydelige Digte: „Solen sank bag grønne Lund“ og „Du Vandringsmand ved Søen“, men Forfatteren følte sig ikke tilfreds med sin Behandling af Motivet og krævede det tilbage for at foretage en Omarbejdelse. I dets nye Skikkelse opførtes nu „Tycho Brahes Spaadom“, Skuespil i 3 Akter, første Gang den 29de Januar 1819 paa det kgl. Teater, og J. L. Heiberg havde dermed sin Debut som scenisk Forfatter.

Han var nu 27 Aar gammel, havde erhvervet sin Doktorgrad og vakt ualmindelig Opmærksomhed baade som Digter og Polemiker, men — som det hedder i de autobiografiske Optegnelser — han var endnu ikke kommen til nogen fast Bestemmelse af, hvad der egentlig skulde være hans Fag i Verden; den ene raadede ham til det ene, den anden til det andet. Han følte selv, at hans Kræfter trængte til at koncentreres i Ro og Ensomhed. Fra denne Periode af sit Liv fortæller han, at hans Protektricer i Konferensraad Bruns Hus vilde formaa ham til at søge Ansættelse i den diplomatiske Vej, hvortil de troede ham udmærket skikket; de satte „i denne Henseende den østerrigske og den neapolitanske Gesandt i Aktivitet, ligesom jeg selv bearbejdede vor Minister for de udenlandske Affairer, Geheimeraad Rosenkranz, til hvem jeg allerede i meget unge Aar var anbefalet af min Fader, som havde staaet i venskabeligt Forhold til ham, og i hvis Huus jeg derfor

*) Oversat af Fr. Nutzhorn (Kbhvn. 1867).

var meget vel optagen. At jeg dedicerede min Disputats til Rosenkranz, hørte med til de omtalte Protektricers Plan; ellers var det neppe skeet. . . Sagtens maa man gratulere Diplomatiken til, at den ikke tog Notice af mig;

J. L. Heibergs Haandskrift.
(Originalen tilhører den Abrahams'ske Autografsamling i det store kgl. Bibliothek).

idetmindste viste jeg ikke stort diplomatisk Genie ved at kunne indbilde mig, at en latinsk Doctor-Dissertation over det spanske Theater kunde give mig Adkomst til den diplomatiske Carriere, istedenfor at begribe, at den tvært-imod maatte støde mig derfra. Rosenkranz gjorde mig ofte selv opmærksom

paa Vanskelighederne for min Ansættelse, og naar jeg beraabte mig paa mine Kundskaber, min Sprogfærdighed og andre sande eller indbildte Fortrin, svarede han som i Spøg, at min Duelighed var altfor stor, og at det ikke kom an paa denne, men paa at være af god gammel Adel. . . Men alle hine divergerende, adspredte, hinanden modsigende Bestræbelser, som maaske vilde have gjort en alvorligere Studiosus til en Polyhistor, gjorde imidlertid mig den Nytte at forsyne mig med en Mængde, rigtignok kun fragmentariske, Kundskaber og skjænke mig et Overblik i forskjellige Fag, — en Nytte, jeg nu som Digter hverken kunde eller vilde undvære."

I Foraaret 1819 rejste Heiberg med kongelig Understøttelse til Udlandet. I tre Aar — fraregnet et kort Besøg i London — opholdt han sig hos sin Fader i Paris, hvor han kom i en ikke ringe Mængde saavel fornemme som borgerlige Huse; men i det hele taget levede han dog mere indskrænket og koncentreret i sig selv nu end tidligere. Han fulgtes dog ogsaa her af sin „distraherende Dæmon", snart studerede han Naturhistorie, snart Teatret — som om han forudsaa, at han en Gang skulde blive Teaterdigter — og snart endelig Musik, som om det var hans Bestemmelse at tjene sit Brød ved denne Kunst. En Tid lang blev dette virkelig ogsaa Tilfældet, idet han den sidste Tid af sit Pariserophold var i stor Pengeforlegenhed, og for at bøde paa sine slette Finanser gav han — under Navnet *Mr.* Louis — Undervisning i Guitarspil. I de to foregaaende Aar havde han nemlig selv taget Undervisning paa dette Instrument. „Den eneste ydmygende Erindring, jeg har fra denne Periode af mit Liv," fortæller Heiberg, „er, at jeg ikke alene lod en høist fuskeragtig Komposition udkomme hos en Musikhandlerinde, som forlagte den, efter at jeg iforveien havde gjennemspillet den for hende, men at jeg endog vovede at tilegne den til H. K. H. Prindsesse Caroline Amalia, som dengang med sin Gemal opholdt sig i Paris, og som havde været saa naadig at tillade mig Dedicationen af dette, hende aldeles uværdige Produkt." — For at forbedre sin finansielle Stilling var Heiberg tillige en kort Tid Medarbejder ved *„Le Constitutionnel"*, for hvilket Blad han hver Postdag skulde excerpere de spanske Aviser. Men da man ikke var tilfreds med hans Redaktion af de spanske Nyheder, varede dette Engagement kun en Maaned. Det eneste poetiske Arbejde, han udførte i denne Tid, var Skuespillet *„Nina, eller den Vanvittige af Kjærlighed"*, (udk. 1823, opf. 1ste Gang d. 20. Marts 1824). Først efter hans Hjemkomst skulde det vise sig, hvilke betydelige Frugter for Teatret og Literaturen, han havde høstet ved sit grundige Studium af Frankrigs dramatiske Kunst.

Opholdet i Paris blev afbrudt efter de tre Aar Forløb ved hans Udnævnelse til Lektor i dansk Sprog og Literatur ved Universitetet i Kiel. Han forblev i Kiel fra 1822—25, men følte sig i alle Henseender utilfreds med sin Stilling. „Ikke desmindre," siger han selv, „kom det mig udentvivl til Nytte at tilbringe saa lang en Tid paa et Sted, hvor jeg, af Mangel paa mine forrige Distractioner, var nødt til at trække mig tilbage i mig selv og afstikke mig Grændser for min Beskjæftigelse." — Opholdet i Kiel blev dog af langt videre rækkende Betydning, idet Heiberg her fra først af førtes ind paa den Tilegnelse af den Hegelske Filosofi, som blev afgjørende

for hele hans Aandsretning. Herom hedder det videre: „Idet jeg nu først og fremmest opoffrede mig til de Gjenstande, hvorpaa min Embedsstilling havde Fordring, og hvilke jeg ved min „Formenlehre der dänischen Sprache" og min „Nordische Mythologie" søgte at fremme, ledede jeg ved disse Studier tilbage til Philosophien, som jeg allerede fra meget unge Aar havde dyrket, og i flere Epocher sporadisk var vendt tilbage til, uden at dog et sikkert, orienterende Lys var opgaaet for mig i denne Region. Hos Universitetslærerne i Kiel hørte jeg Hegel omtale, men paa en Maade, som maatte afskrække mig fra at gjøre Bekjendtskab med hans Skrifter. Kun Etatsraad Berger, Professoren i Philosophie, omtalte ham som en udmærket Aand, der havde bragt Philosophien til et høiere Standpunkt, men hvis Skrifter der hørte stor Anstrengelse og en meget alvorlig Villie til at forstaae. Dette sidste indskærpede han mig især deleshed, dengang han paa min Begjæring laante mig Hegels Encyclopædie. Da jeg begyndte at læse Bogen, maatte jeg sande hans Ord, og jeg vilde sandsynligen have opgivet Arbejdet, dersom jeg ikke paa somme Steder havde troet at skimte en Ledestjerne, at ane en Forbindelse mellem Tankerne, som fandt Gjenklang i mine egne Anskuelser, og førte mig til at udtale disse i mere bevidste Udtryk, end jeg hidtil havde formaaet. Paa samme Tid — i Sommeren 1824 — maatte jeg i et privat Anliggende gjøre en Reise til Berlin, og da jeg imellem andre Anbefalinger, hvormed jeg havde forsynet mig, ogsaa fra Berger havde erholdt en mundtlig Hilsen til Hegel, og jeg følgelig snart skulde staae for denne Mands Øine, fik jeg dobbelt Hast med at gjøre mig nogenlunde bekjendt med hans System. Den af Berger laante Bog maatte jeg aflevere inden min Afreise, men saa snart jeg var kommen til Hamborg, kjøbte jeg mig et Exemplar, som jeg tog med i Diligencen, hvor jeg, siddende i Cabrioletten ved Siden af Conducteuren, afvexlende talede med ham og studerede Encyclopædien, som jeg netop kom til Ende med i det Øieblik, da jeg rullede ind ad Berlins Barriere. I de to Maaneder, jeg opholdt mig i denne Stad, fordybede jeg mig stedse meer og mere i det nye System, ikke blot ved cursorisk at læse endeel af Hegels Skrifter, men ogsaa og fornemmelig ved Samtaler med de anseeteste derværende Hegelianere, især Gans, og ikke mindre med Hegel selv, som med største Godmodighed besvarede mine umodne Bemærkninger, og i hvis Huus og Familie jeg desuden nød flere behagelige Timer. Ikke desmindre var jeg ved min Afreise fra Berlin endnu temmelig desorienteret i det nye Stof, jeg havde tilegnet mig; jeg kunde ikke finde det rette Central-Standpunkt, hvorfra det Hele viste sig i sin indre Organisation. . ."

Men nu kommer den pludselige, inspirerede Tilegnelse af „Systemet", hvorom Heiberg fortæller saaledes:

„Da jeg nu paa Hjemreisen slog mig til Ro i Hamborg, hvor jeg forblev sex Uger, inden jeg vendte tilbage til Kiel, og i denne Tid bestandig grublede over det, som endnu var mig dunkelt, traf det sig en Dag, at jeg, siddende paa mit Værelse i „König von England", med Hegel paa mit Bord og Hegel i mine Tanker, og paa samme Tid lyttende til de skjønne Psalmer, som næsten uophørlig lyde fra Petri Kirkes Sangværk, pludselig, paa en Maade, som jeg aldrig før eller siden har oplevet, blev greben af et momentant

indre Syn, ligesom et Lynglimt, der med Eet oplyste den hele Region for mig, og vakte i mig den mig hidindtil skjulte Central-Tanke. Fra dette Øieblik var Systemet i sine store Omrids mig klart, og jeg var fuldkommen overbeviist om, at jeg havde opfattet det i dets inderste Kjerne, hvor Meget der end kunde være i Detaillerne, som jeg endnu ikke havde tilegnet mig, og maaske aldrig kommer til at tilegne mig. Jeg kan med Sandhed sige, at hiint forunderlige Moment var noget nær den vigtigste Epoche i mit Liv, thi det gav mig en Ro, en Sikkerhed, en Selvbevidsthed, som jeg aldrig tilforn havde kjendt. . .“ *)

J. L. Heiberg i sit Hjem.
Efter V. Marstrands Maleri.

Den første Frugt af denne intensive Tilegnelse af Hegelianismen var Heibergs Afhandling „Om den menneskelige Frihed“ (Decbr. 1824), det første danske Skrift, som gav et Indblik i den Hegelske Filosofi, og hvormed Heiberg tog Del i en lærd Strid, som paa den Tid førtes i Kjøbenhavn, fremkaldt ved en psykologisk Undersøgelse af Prof. Howitz: „Om Afsindighed og Tilregnelse, et Bidrag til Psychologien og Retslæren“. Hermed var det afgjørende Vendepunkt indtraadt, saaledes som Heiberg med egne Ord forklarer det: „Det er vist, at det nye Lys, der opgik for

*) Autobiographiske Fragmenter, J. L. Heibergs „Prosaiske Skrifter“, XI Bd.

mig, har havt en bestemt Indflydelse paa alle mine følgende Foretagender, selv paa saadanne, hvor man ikke skulde ane en Forbindelse. Saaledes f. Ex. vilde jeg aldrig være kommet til at skrive mine Vaudeviller, og i det Hele aldrig være bleven Theaterdigter, dersom jeg ikke ved den hegelske Philosophie havde lært at indsee det Endeliges Forhold til det Uendelige, og derved faaet en Respekt for de endelige Ting, som jeg forhen ikke havde, men som den dramatiske Digter umulig kan undvære, og dersom jeg ikke fremdeles ved samme Philosophie havde lært at fatte Begrændsningens Betydning; thi uden dette vilde jeg hverken have begrændset mig selv eller valgt smaa og begrændsede, tilforn af mig selv foragtede Rammer til min Fremstilling." *)

Under sit Ophold i Paris havde Heiberg stiftet Bekjendtskab med den franske Vaudeville, og under det nylig aflagte Besøg i Hamborg havde han set Vaudevillen omplantet paa tysk Grund, med Tilsætning af et gemytligt, musikalsk Element, saaledes som i „Die Wiener in Berlin". I Sommeren 1825 opholdt han sig i Kjøbenhavn, og under en Samtale med Teatrets baade fornemste og betydeligste Direktør, Konferensraad Jonas Collin, ytrede han sine Anskuelser om Muligheden af at skabe en dansk Vaudeville og indføre den paa den danske Skueplads, hvortil Collin ivrigt tilskyndede ham.

Heiberg fik nu sin Permission forlænget, og i kort Tid skrev han sin første Vaudeville *„Kong Salomon og Jørgen Hattemager"*, opført første Gang den 28de November 1825.

Dermed var ikke blot Vejen brudt for Heiberg selv som Digter og Æstetiker, men med den Heibergske Vaudeville indførtes en ny Genre i dansk Komedie og bragtes den danske Skueplads en fornyet Livskraft, hvortil den højlig trængte. „Kong Salomon og Jørgen Hattemager" opførtes under Publikums levende Bifald, udført af Teatrets ypperste Kunstnere, og Sejren syntes definitivt vundet. Heiberg følte sig saa sikker derpaa, at han tog sin Afsked fra Universitetet i Kiel og bosatte sig i Kjøbenhavn for udelukkende at hellige sig til digterisk Virksomhed.

Det manglede imidlertid ikke paa adstadige og forsigtige Røster, der advarede mod at profanere Scenen ved saa lette Godtkjøbsløjer. K. L. Rahbek, den ene af Teatrets Direktører, havde endogsaa fra Begyndelsen af sat sig imod Opførelsen af „Kong Salomon og Jørgen Hattemager"; men Publikum havde fældet sin foreløbige Højesteretsdom i Vaudevillens Favør; der var et Tilløb til Teatret, som man i lange Tider ikke havde kjendt Mage til, og i den første Sæson gik „Kong Salomon og Jørgen Hattemager" femten Gange over Scenen. „Min første Vaudeville," siger Heiberg, „som var og burde være den meest populaire, behagede ikke blot Hoffet og de høiere Cirkler, men den blev sungen paa Gadehjørnerne og i Kjælderne og skaffede Theaterkassen en Indtægt, selv fra den Classe, som aldrig eller sjelden besøger Comedien, medens tillige en stor Mængde dannede Mennesker, som i mange Aar havde trukket sig tilbage fra Theatret og dets Interesser, forførtes ved dette Stykke til at komme tilbage; og da

*) „Autobiographiske Fragmenter".

de havde seet det een Gang, vilde de see det tiere; dette gav dem Lyst til at see de følgende Vaudeviller, og herved ledtes de til at see Forestillinger ogsaa af andre Stykker, saa at et stort Publikum (og vist ikke det sletteste), som allerede forlængst havde forladt Theatret, nu blev vundet tilbage for dette, til Fordeel ikke blot for dets Kasse, men ogsaa for dets Ære. Det er ikke Praleri, men ligefrem et Factum, at jeg, da min første Vaudeville endnu var ny, blev paa Gader og andre offentlige Steder anholdt af Folk, jeg aldrig havde seet, men som takkede mig, fordi jeg endelig havde givet dem Anledning til at more sig i Theatret, og at jeg af Folk af de lavere handlende Classer modtog Taksigelser, fordi mine Vaudeviller ogsaa til deres Profit lokkede Fremmede fra Provindserne til Hovedstaden. Jeg anfører alt dette, uden at skamme mig derved, thi denne overordentlige Popularitet, som jeg vel stræbte efter, men som dog langt overgik min Forventning, tilskriver jeg ingenlunde mine Vaudevillers indvortes Fortræffelighed — da Ingen bedre end jeg selv kjender deres Mangler — men kun den heldige Idee at indføre et localt Skuespil, thi at dette var det Rigtige viste Udfaldet." — Heiberg fremhæver derefter, at „Publikum har faaet en ny Interesse for det Localcomiske, og derved er Veien til en ny Nationalcomedie bleven banet; og hvis vi derfor skulde faae et eller andet godt localt Lystspil, og samme skulde blive optaget med Bifald, saa tilskriver jeg mig en ikke ringe Deel af Æren herfor og finder, at jeg har gjort Smagen en Tjeneste, som alle vore Smagsprædikanters Hanegal ei er i Stand til at opveie. . ."*)

Heibergs næste Vaudeville — „Den otte og tyvende Januar" — blev skreven paa Opfordring i officiel Anledning, nemlig Kongens Fødselsdag, og faldt lidt mattere ud. Men derefter fulgte *„Aprilsnarrene*, eller Intrigen i Skolen" (opført første Gang d. 22. April 1826), en af de friskeste og bedste i hele Rækken og modtagen med stormende Bifald af Publikum. Endnu samme Aar, den 22de Oktober, fulgte den fjerde af Vaudevillerne: *„Recensenten og Dyret"*; men i Mellemtiden var der vakt en voxende Opposition mod den nye Digtart. Der taltes om uværdige Fjælebodsløjer, om nærgaaende Satire over kjendte Folk, og endnu værre blev det efter Opførelsen af „Recensenten og Dyret". Rahbek havde forkastet Stykket med følgende kortfattede og fyndige Censur: „Da jeg finder dette Stykke under al Kritik, haaber jeg mig fritaget for at sige videre derom." — Man fandt det overhovedet formasteligt, at en Digter kunde tænke paa at fremstille Dyrehavsbakken og dens Gjøgl paa den kgl. danske Skueplads. Man vidste tilmed, hvilke Personer Forfatteren denne Gang havde karikeret — deriblandt en ilde anset Kritikus ved Navn Proft — og der var i det hele oparbejdet imod Vaudevillen en oppositionel Stemning, der gav sig Udtryk dels i den forholdsvise Kølighed, hvormed Stykket modtoges den første Aften, dels i den nedsættende, ganske uforstaaende og spidsborgerlige Kritik, der kom til Orde efter Opførelsen.

Heiberg besluttede sig da til det kloge og hensigtsmæssige Skridt at vejlede Publikum i dets æstetiske Syn, og i December 1826 skrev han sin

*) J. L. Heiberg: „Om Vaudevillen som dramatisk Digtart".

udførlige Afhandling „Om Vaudevillen som dramatisk Digtart og om dens Betydning paa den danske Skueplads". Der er i denne Afhandling en ypperlig gjennemført Argumentation, en klar og overbevisende Fremstilling, hvori Heiberg viser sine betydelige Evner som Kritiker og Æstetiker. Der rettes et skarpt Angreb paa den herskende Begrebsforvirring i æstetiske Spørgsmaal og paa den slette Smag, der lader sig tilfredsstille af Ifflands og Kotzebues Dramaer, og særlig paapeges, hvor ilde det er

C. N. Rosenkilde som Trop i „Recensenten og Dyret".
Efter *C. Bruuns* „Danske Theatercostumer".

kommet til at staa til med det danske Lystspil. „Det er et Factum, —" hedder det i Afhandlingen, „at vi i de sidste tyve til tredive Aar intet nationalt Lystspil have erholdt, thi alle Forsøg herpaa ere mislykkede; og uagtet dette vel for endeel kommer deraf, at de nyere danske Lystspil ingen Værdi havde, saa er det dog høist rimeligt, at de ligeledes vilde have mislykkedes, om de ogsaa havde fortjent en bedre Skjæbne, thi Publicum har ved den idelige Fremstilling af tyske, franske, engelske, spanske og italienske Sujets faaet en saadan Foragt for det Indenlandske, at det næsten anseer det for umuligt, at nogen interessant Begivenhed skulde kunne tildrage sig paa

denne stakkels Jordbund og i denne usle Tid. Et Lystspil, hvis Scene var her i Landet og i nuværende Øieblik, vilde i enhver Situation støde an imod Sandsynligheden og i enhver Characteer kun altfor meget støde sammen med den, thi ved enhver Situation vilde man sige: Sligt kunde aldrig passere her, og ved enhver Characteer: Hermed er meent Herr. A. eller Herr. B. Saa smaalig og saa ukunstnerisk er vor Anskuelse af den comiske Digtekunst bleven, saa stor en Ringeagt have vi endelig faaet for os selv og vore Omgivelser. Sættes derimod de samme Characterer og de samme Situationer i et fremmed Land, saa finder man det Urimeligste rimeligt og Intet for nærgaaende. Derfor er der Intet, som i den Grad beroliger Publicum med Hensyn paa nye Stykker som at vide, at de ere Oversættelser, thi da man hertil sædvanlig vælger Stykker, som paa et andet Sted have gjort Lykke, saa ere disse Stykker allerede berømte, inden de komme til os, og Publicum kan da rolig overlade sig til Nydelsen af dem uden at ængste sig over den mulige Prostitution, som kunde følge af en falsk Bedømmelse. Derfor morer man sig i Oversættelser ved Meget, som man ikke tillader i Originaler . . . Vi Danske altsaa, som i den comiske Litteratur have erhvervet os et Navn, der har gjort os berømte over hele Europa, vi ere nu blevne saa smaa, saa jammerlige, at vi ingen andre Comedier kunne taale end dem, som tilhøre fremmede Nationer, især Tyskerne, som i dette Fag burde gaae i Skole hos os istedenfor at ansees for vore Mestere, og af hvem? af os selv. . . .“

Phister som Klokker Link i „Nej“.

Heiberg gjør dernæst Rede for Vaudevillens naturlige Plads i den danske Komediedigtning og imødegaar de Anker, man har rettet mod den nye Digtart og de allerede opførte Stykker. — Dermed var Modstanden brudt og mange af de skæve Domme rettede. Da „Recensenten og Dyret“ atter opførtes, i noget forkortet Skikkelse, modtoges Stykket med udelt Bifald, og i de nærmest følgende Aar fulgte den ene nye Vaudeville efter den anden: „*Et Eventyr i Rosenborg Have*“ (opf. 1ste Gang 26. Maj 1827), „*De Uadskillelige*“ — med det herligt fundne Emne: de nationale, langvarige Forlovelser — (opf. 1ste Gang 11. Juni 1827), „*Kjøge Huskors*“ (opf. 1ste Gang 28. Novbr. 1831), „*De Danske i Paris*“ (d. 29. Jan. 1833) og tilsidst „*Nej*“ (d. 1. Juni 1836), der afslutter Rækken, men er ligesaa ungdomsfrisk og munter som den første af Vaudevillerne, ja vel egentlig Perlen iblandt dem alle. I denne Sammenhæng bør tillige nævnes Vaude-

villemonologerne: „Supplikanten", „Ja", „*Emilies Hjertebanken*", „Grethe i Sorgenfri" og „Ulla skal paa Bal".

Heiberg modtog i 1829 Ansættelse som Teaterdigter og Oversætter, men allerede et Par Aar i Forvejen havde han begyndt sin betydningsfulde Virksomhed som Udgiver af „*Kjøbenhavns flyvende Post*", der udkom 1827, 1828 og 30 og fortsattes af „Interimsblade" 1834—37, hvorefter fulgte Tidsskriftet „Intelligensblade" (1842—44) — en Virksomhed, ved hvilken han blev den toneangivende Æstetiker, der beherskede Datidens Kritik og gjennem en lang Aarrække nød uforstyrret Autoritet som øverste Smagsdommer. I den „Flyvende Post" debuterede „Hverdagshistoriernes" Forfatterinde og flere andre af Tidens betydeligste nye Digtere, og her opførtes en Del af Efterspillet til den Oehlenschläger-Baggesenske Fejde, der indledes med Heibergs Kritik af „Væringerne i Miklagard" og den derfra udgaaede kritiske Bedømmelse af Værdierne i den Oehlenschlägerske Poesi, hvad der tidligere er omtalt under Afsnittet: „Adam Oehlenschläger. — Senere Aar" (S. 121 ff.). Til samme Periode hører ogsaa „*Lanterna-magica*"-Billederne, der aabnede tredie Aargang (1830) af den „Flyvende Post", og som fremkaldte en ny Opblussen af Fejden: C. Hauchs polemiske Skrift mod Heiberg, „Den babyloniske Taarnbygning i Mignature", Chr. Wilsters vittige „Doublet-Billeder" og endelig — det fineste og interessanteste Fænomen under hele Kampen — Hertz's „Gjengangerbreve".

Heibergs „Lanterna-magica"-Vise indskrænkede sig forøvrigt ikke til at satirisere over Laurbærkroningen i Lund og det oehlenschlägerske „Auxiliair-Corps" i Sorø. Visen skulde give en Revue over Aarets Begivenheder, saaledes som det bebudes i „Prologen":

„Komme hvo som komme kan,
Kommer, Mand og Qvinde!
Fra det Forbigangnes Land
Jeg en Krands vil binde.
Blomster fra det Aar, som svandt,
Lidet Alvor, meget Tant,
:,: Skal I see paa Væggen. :,:

Da jeg i det svundne Aar
Ikke kunde tale,*)
Vil jeg nu, hvis jeg formaaer,
Et og Andet male,
Som i hiin Tid er passeert,
Og af mig blev observeert,
:,: Skjøndt jeg Intet sagde. :,:

I skal see i Kraft-Extract
Aaret Ni og Tyve.
Kommer derfor, giver Agt!
Jeg skal ikke lyve.
Naar jeg saa har fremviist jer
Hvert af Aarets Billeder,
:,: Har jeg fyldt min Pause." :,:

Det første „Billede" er endogsaa Udtryk for den dybeste Loyalitet, idet det forherliger Prins Ferdinands og Prinsesse Carolines Trolovelse og Bryllup i følgende Vers:

*) „Flyvende Post" udkom ikke i 1829.

„Førstkommende Maidag Trolovelsen staaer,
Den skjønneste blandt vore Dage.
Den skjønneste? Nej; den selv os jo spaaer
En skjønnere, som er tilbage.
Med festlige Travlhed gaaer Sommeren hen,
Men Høsten den bringer os Vaaren igjen.

Førstkommende Høstdag! dit Navn er August;
Her staaer det, med Blomster omslynget.
Hvad Navnet betyder, det er du os just;
I dig har vor Mai sig forynget.
Saalænge som Skjoldungestammen har Læ,
Omslynge Kjærminder det ældgamle Træ."

Fru Heiberg som Elisabeth Munk i „Elverhøj".

Men sin egentlige Interesse har „Lanterna-magica"-Visen unægtelig ved sit sjette og ottende Billede og det Fængstof, som de indeholdt til det nye Udbrud af den literære Fejde.

Det var imidlertid saa langt fra, at Heibergs kritiske og polemiske Virksomhed øvede nogen hæmmende Virkning paa hans digteriske Produktion, at denne tværtimod udfoldede sig i rig Blomstring i disse Aar. I 1828 (første Gang den 6. Novbr.) opførtes det national-romantiske Skuespil „*Elverhøj*", der er blevet det danske Teaterstykke, som vistnok kan brillere med det største Antal Opførelser, og som vel ogsaa ved sin kyndigt ud-

førte dramatiske Bygning og ved sindrigt at have taget den danske Folkevise i sin Tjeneste som musikalsk Element, kan forsvare den erobrende Stilling, det alle Dage har indtaget. P. L. Møller siger klart karakteriserende i den ovenfor anførte Artikel („Ill. Tid.“ 1863) om dette Arbejde: „Heiberg var i „Elverhøi“ maaskee mindre Digter, end i Vaudevillerne, og aldeles ikke Componist, om man end ogsaa her sporer den udmærkede musikalske Sands og Kyndighed, som maaskee aldrig nogen Digter i den Grad har besiddet, og som havde en saa væsentlig Andeel i hans Held paa Theatret. Men han havde med en uforlignelig Indsigt, Smag og taktfuld Begrændsning tilveiebragt Forudsætningerne for en skjøn dramatisk-

J. L. Heiberg.
Efter et Litografi.

musikalsk Effect, og saa at sige frembragt en ganske ny Art af Illusion, forskjellig fra den, hvorpaa Kunst og Poesi i Almindelighed beroe, og som i eet Aandedræt skjænkede os Virkningen af begge . . .“ — I Oktober 1829 fulgte „Prindsesse Isabella eller tre Aftener ved Hoffet“, Lystspil i tre Akter, men her synes det, som om Digterens sædvanlige skarpe Selvkritik har svigtet ham, og som han i ringere Grad end ellers har været Herre over det Stof, han vilde forme. „Prindsesse Isabella“ er et romantisk Intrige-Skuespil, skrevet under Paavirkning af Heibergs tidligere Forbilleder, de spanske Dramatikere, fornemmelig Calderon, og med fine lyriske Momenter, men Tekniken er svagere end i noget andet af Heibergs sceniske Arbejder, og Stykket gjorde ingen Lykke. Til Gjengjæld havde Digteren afgjort Held med den poetisk skjønne og kunstfærdigt formede Æventyrkomedie „*Alferne*“ (opf. 1ste Gang den 29. Jan. 1835), der er bygget over Tiecks kjendte Æventyr af samme Navn, hvorimod Lykken atter svigtede med de nærmest følgende Skuespil: „Fata Mor-

gana", Eventyr-Comedie i 5 Akter (opf. 1ste Gang den 29. Jan. 1838) og „Syvsoverdag", romantisk Skuespil i 3 Akter (opf. 1ste Gang den 1. Juli 1840). I det førstnævnte Stykke er filosofiske Ideer indblandet saa stærkt i den æventyrlig-dramatiske Handling, at Virkningen svækkes, og Forstaaelsen vanskeliggjøres for et stort Teaterpublikum. Ikke heller ved Skuespillets Gjenoptagelse mange Aar efter — da det oprindelige, tarvelige

Johanne Luise Heiberg.
Malet af Aumont 1833.

sceniske Maskineri og Udstyr ikke længer kunde bære Skylden for Nederlaget — lykkedes det at knytte noget Sceneheld til dette Arbejde. Mere uforstaaeligt er det, at „Syvsoverdag" aldrig rigtig har kunnet tage Publikum fangent. I Tiden fra 1840 til 1874 naaede det kun 22 Opførelser. Her er paa en fin og fantasifuld Maade sammenknyttet et komisk Hverdagsbillede og Hverdagsmennesker med et romantisk Motiv, hvor Valdemar Atterdag og Gurre spiller med ind. Romantik og Nutidsliv er sindrigt flettet

ind i hinanden, Stykket har ikke ringe dramatisk Liv, og det syntes saaledes at have alle Betingelser for at gjøre Virkning paa Scenen. —

Jævnsides med sin digteriske og kritiske Produktion havde Heiberg i de nærmest forløbne Aar tillige udfoldet endel videnskabelig Virksomhed. I den „Flyvende Post" havde han skrevet enkelte filosofiske Afhandlinger: „Nemesis", „Om det materialistiske og idealistiske Princip i Sproget" o. fl. a., og efter at han i 1830 var bleven Docent i Logik, Æstetik og dansk Literatur ved den militære Højskole — en Stilling, som han beklædte indtil 1836, da Skolens Plan væsentlig forandredes — holdt han en Række Forelæsninger over „Filosofiens Filosofi eller den spekulative Logik" og „Om Filosofiens Betydning for den nuværende Tid".

I Heibergs private Liv var der sket den Forandring, at han fra Ungkarl var bleven Ægtemand; i 1831 ægtede han den allerede den Gang

Fru *Heibergs* Have ved Søkvæsthuset.

højst talentfulde og senere saa navnkundige Skuespillerinde, Johanne Luise Pätges. „Aprilsnarrene" — fortæller Heiberg selv — var min første Kjærlighedserklæring til hende. I denne Vaudeville kreerede nemlig Jfr. Pätges Trine Rars Rolle. — I 1839 var Heiberg bleven fritagen for at være Oversætter — han havde i de forløbne Aar oversat og bearbejdet en Mængde fremmede Stykker — og han overtog nu Embedet som Teatercensor.

En af Mærkepælene i J. L. Heibergs Digtervirksomhed er *„Nye Digte"*, der udkom 1841 og indeholder: „Gudstjeneste", „En Sjæl efter Døden", „De Nygifte" og „Protestantisme i Naturen". Bogens Navnkundighed skyldes den apocalyptiske Komedie „En Sjæl efter Døden", det vittigste og mest formfuldendte af alle Heibergs Arbejder. Denne Digtning, der fra først til sidst tager Sigte paa Nutidsfænomener og Nutidstilstande,

rummer en overlegen, almengyldig Satire, et glimrende Vid, der giver den Plads mellem vor Literaturs Mesterværker. Digteren lader sin Spot gaa ud over Tidsalderens Aandløshed og Spidsborgerlighed, idet han lader den arme, afdøde Sjæl, der er vis paa at kunne gaa lige ind i Himmerig, møde først Sanct Peder, dernæst Aristofanes og tilsidst, som selve Helvedes Dørvogter, Mefistofeles, der anviser Sjælen dens Plads i det hinsidige Helvede, der for den, som har levet et jordbundet, ideløst Liv, bliver identisk med det samme trivielle jordiske Liv, som han har forladt. Ideen i dette Digt er ligesaa ypperlig gjennemført, som Enkelthederne er formede med det pragtfuldeste Vid; til dets betydeligste Partier hører vel fjerde Akt: Skuespilleren og Døden, der er mesterligt tænkt og formet — lige fra de første Repliker, hvor Døden træder ind, og Skuespilleren spørger ham:

„Hvem er De? Hvad vil De? Hvad er til Behag? . . .
Ih fy for Pokker! den stygge Maske!"

hvorpaa Døden svarer:

„Du tager feil, du stakkels Aske!
Jeg har saamænd ikke Costume paa."

indtil Slutningen, hvor Skuespilleren undskylder sig, at han ikke kan bede Fadervor, da han mangler Sufflør.

Dog ogsaa Scenerne mellem Sjælen og det Hinsidiges Dørvogtere er et uafbrudt Fyrværkeri af overlegen, bidende og dybsindig Spot. Mangfoldige af disse Vers slipper ingensinde Læseren af Hukommelsen, og mange af dem er atter og atter blevne anvendte som bevingede Ord, der aldrig mister deres Friskhed. Saaledes f. Ex. den berømte Replik:

„Du er stor, og jeg er stor,
Vi kan begge være store,
Du kan gavne, jeg kan more;
Jeg erkjender dig, og troer,
At du vil til Gjengjæld spore,
At i mig Geni der boer."

Ligeledes Mefisto's Ord:

„Af Person er Geniet gemeenlig Nar,
Forfængeligt, svagt, sig selv en Gud,
Til det Gode sædvanlig ei capabelt,
Og, sletter man Inspirationen ud,
Som Menneske sjelden respectabelt."

Mod samtidige Forhold og Personer indeholder „En Sjæl efter Døden" drøje Hib. Det var saaledes den almindelige Mening, at Heiberg i sin Karakteristik af Skuespilleren havde havt den forøvrigt højst geniale Skuespiller og Instruktør N. P. Nielsen for Øje; for Resten ironiseres der over allehaande Forhold, Personer og Institutioner; ogsaa H. C. Andersen maa staa for Skud. „Sjælen" glæder sig over at faa den Besked, at Andersen er kjendt ogsaa her. Hvortil Mefistofeles svarer:

„Hvorfor ikke her som andre Steder?
Alt længe skinner hans Berømmelses Maane
Over hele det store Kongerige Skaane,
Og i Tydskland nyder han alt en Hæder,
Som nedenfor Hundsrück mon begynde,
Og ender ovenfor Swinemünde.
I Constantinopel han snart vil trykke
Midt i Seraillet et Mesterstykke;
Da staaer han i Litteraturens Hegn
Som det orientalske Spørgsmaals Tegn,
Og mens Stor-Eunuchen hans Isse kroner,
Og dybt af Inferieurerne knæles,
Læser han Mulatten for Sultans Koner,
Og Maurerpigen for dem, som skal qvæles."

I Sammenligning med „En Sjæl efter Døden" er det øvrige Indhold i „Nye Digte" af ringere Interesse. „De Nygifte, en Romance-Cyclus", er en fint og yndefuldt formet Novelle paa Vers, yderst indtagende ved sin Stilfuldhed og ved Stemningens umiskjendelige Inderlighed, men den mystisk-romantiske Handling kan dog for en Nutidslæser synes at glide lidt over i det altfor følsomme. De to Stykker, hvormed Bogen begynder og slutter: „Gudstjeneste. En Foraars-Phantasie" og „Protestantisme i Naturen. En Mysterie", er tankedybe og skjønne Digte, der — som „Nye Digte" overhovedet — viser den halvtredsindstyveaarige Digter staaende paa Højdepunktet af sin poetiske Skaben.

Men dermed indtræder ogsaa Stilstanden. Af Heibergs senere poetiske Arbejder er forholdsvis lidet at nævne. I 1847 (første Gang den 5. Febr.) opførtes Lystspillet „Valgerda", hvis Handling og Satire tager Sigte paa Datidens politiske Tilstande, uden at denne Aktualitet dog bryder Stykkets fine og smagfulde kunstneriske Form. — I 1849 udkom den lille Samling „Gadeviser, Texter og Melodier", og af polemisk-digteriske Arbejder havde Heiberg i 1845 skrevet Satyrspillet „Nøddeknækkerne", hvori han yderlig skarpt tager Afstand fra Tidens Liberalisme. Hans Stilling var i de senere Aar bleven mere og mere isoleret, og under den Standsning, der indtræder i hans poetiske Produktion, udgiver han i Aarene 1844, 45 og 46 — ligesom for at vende sig fra de jordiske til de himmelske Ting — Aarbogen *„Urania"*, i hvilken han selv skriver Størsteparten af Indholdet, en Række Afhandlinger om astronomiske Emner, og hvor man desuden vil finde de interessante Skildringer: „Hveen, tilforn Danmarks Observatorium", og „Sophie Brahe, en Hverdagshistorie fra det 16de og 17de Aarhundrede".

Foruden de enkelte lyriske Digte, som er omtalt ovenfor, vil der være Anledning til at erindre om, at J. L. Heiberg i Aarenes Løb havde skrevet, spredt paa mange forskjellige Steder, en Mængde Lejlighedsdigte og lyriske Poesier, hvoraf det meste har blivende Værd; dette gjælder saaledes om hans Universitetskantater, om det skjønne Mindedigt over Weyse og saa godt som om den hele Række af efterladte lyriske Digte.

Sin isolerede Stilling og sin Mangel paa Evne til at følge og forstaa Tidens nye Strømninger kom Heiberg særlig til at føle, da han i Aarene

1849—56 overtog det kgl. Teaters Ledelse. Selv om man vel ikke paa alle Punkter tør godkjende den ligesaa interessante som stærkt subjektive Skildring, Fru J. L. Heiberg giver af denne Periode i sit mærkelige og fængslende Skrift: „Et Liv, gjenoplevet i Erindringen“, er der dog næppe Tvivl om, at Heiberg var Gjenstand for en systematisk Opposition, der ikke altid tog sit Udgangspunkt fra retfærdige Motiver, og som tilmed forsætlig syntes at lukke Øjnene for, at denne Mand i højere Grad end nogen anden sad inde med Betingelserne for at lede den Scene, for hvilken han selv havde været en nyskabende Kraft.

Fru *J. L. Heiberg*.
Efter V. Marstrands Maleri.

Efter at have nedlagt sit Embede som Teaterchef tilbragte Heiberg sine sidste Aar med videnskabelige Arbejder og tog kun undtagelsesvis Del i Dagens Strid. Den 25de August 1860 døde han paa Herregaarden Bonderup ved Ringsted, hvor han havde taget Sommerophold med sin Hustru. I flere Henseender kan det vel siges, at Tiden var løben fra ham. Hans æstetiske Metode havde i en lang Periode behersket Tidens Smag og Tidens Domme, men han kunde eller vilde ikke se, at Udviklingen var i Færd med at sprænge de Former, som han vilde hævde som de ene gyldige, og at en ny Tid maatte sætte sig nye Maal.

... L. Heibergs Værker foreligger i 22 Bind, 1861—62. — Af ... maa særlig henvises til G. Brandes' Afhandling (Samlede ... L. Heiberg" (1862), „Peter Andreas Heiberg og Thomasine ... Johanne Luise Heiberg (1882), Johanne Luise ... Erindringen", IV Bd., P. Hansen: „Om Johan Ludvig ...: „Kulturhistoriske Studier over Heibergs Vaudeviller" ... og Historie" (1898).

Den gamle Teaterbygning (efter Ombygningen 1857).

Henrik Hertz.

... August 1798. — Barndomserindringer. — Forældrenes Død. — Ungdomsaar. — ... — Juridisk Studium. — Prisafhandlinger. — Det første dramatiske Arbejde: „...hardt og hans Familie" (1827). — „Flyttedagen". — „*Amors Genistreger*". „...*gangerbrevene*". — Udenlandsrejse. — Fortsat Produktion. — Lystspillene. — „Den ... Fejl". — „Debatten i Politivennen". — „*Sparekassen*" eller „Naar Enden er god, ... godt". — De romantiske Dramer. — „*Svend Dyrings Hus*". — „*Kong Renés* ...". — „Ninon". — Senere Arbejder: „De Fattiges Dyrehave". — „Beseget i Kjøbenhavn". — „En Kurmethode". — „Advokaten og hans Myndling". — „Tre Dage i Padua". — Lyrisk Digtning. — Prosafortællinger. — Død 25. Februar 1870. — En poetisk Karakteristik af Henr. Hertz's Digtning. — Prologen ved den 50de Opførelse af „Svend Dyrings Hus".

Naar J. L. Heiberg — som ovenfor omtalt — siger et Sted i sit Skrift „Om Vaudevillen", at han tør tilegne sig Æren for at have givet Impulsen til en ny dansk Lystspildigtning, saa er det Henrik Hertz, der fremfor nogen indfrier hans Ord og gjør dem til Sandhed. Under sin nogle og fyrretyveaarige Forfattervirksomhed skrev Hertz godt og vel fyrretyve Skuespil, der med et rundt Tal repræsenterer over tusind Opførelser, hvilket vil sige det samme, som at Hertz, jævnsides med Holberg og J. L. Heiberg, hører til de danske Forfattere, hvis Arbejder ere gaaede det største Antal Gange over Scenen. Men ikke nok dermed. Med sin Alsidighed, sit Herredømme over de kunstneriske Midler, sin fuldkomne Teknik staar Hertz

som en Mester blandt dramatiske Digtere, og han tumler lige sindrigt og behændigt med sit Stof, hvad enten han har opsøgt det i den lokale borgerlige Sfære eller hentet det fra Romantikens Land.

Heiberg og Hertz ere nært aandeligt beslægtede; de hylder den samme Kunstteori, den, som de forfægtede under Efterspillet til den Baggesenske Fejde, og som Hertz gav et saa eminent Udtryk i sine „Gjenganger-Breve"; den ene som den anden hævder Formens Betydning: Poesi og Kunst maa indordnes under Smagens og Harmoniens Love; deres Indhold maa som et skjønt Legeme være indhyllet i et skjønt Klædebon. Men som Digter ejer Hertz større Frodighed end hans Aandsfælle Heiberg. Reflektionen er fælles for dem begge; men den førstnævnte omsætter Reflektionen udelukkende i formfuldendte Digtninge, medens den anden tillige docerer og æstetiserer. I endnu højere Grad end Heiberg henter Hertz sine Emner fra alle mulige Sfærer: fra det borgerligste Kjøbenhavn drager han til Frankrig, Italien og Spanien, ja selv til Englands Forbryderkolonier („De Deporterede") for at opsøge sine Helte og Heltinder. Hvilke Modsætninger mellem Chevalieren i „Ninon" og Skaarup i „Sparekassen", mellem Ridder Stig Hvide i „Svend Dyrings Hus" og Kasketmageren i „De Fattiges Dyrehave"! Men allevegne griber han med en beundringsværdig Intuition den Tids- og Stedfarve, hvori han fremstiller Handling og Karakterer. To af hans Skuespil er Mønstre paa denne hans herskende Evne: „Sparekassen" og „Svend Dyrings Hus". De er Hovedværkerne i hans Digtning. I det førstnævnte Arbejde tegner han et Stykke kjøbenhavnsk borgerligt Liv, hvis karakteristiske og ejendommelige Træk han har truffet lige paa Kornet, medens han i det middelalderlige, romantiske Drama „Svend Dyrings Hus" har optaget og tilegnet sig den danske Folkevises Tone med en Sikkerhed som ingen anden dansk Digter, selve Oehlenschläger medregnet. Paa samme Maade fremtryller han i „Kong Renés Datter" et henrivende Billede af Trubadurtiden, og skifter med ikke mindre Lethed om til det muntre Intrige- og Konversationsstykke, saaledes som han endnu i en fremrykket Alder formaaede at forme den vittige og morsomme 3 Akts Komedie „En Kurmethode".

Det er mindre væsentligt at undersøge, om Henrik Hertz viser sig størst som Digter i sine romantiske Dramer eller som Forfatter af de borgerlige Lystspil og Konversationsstykker. I begge Genrer har han ydet nogle af de ægteste Perler, som vor Literatur ejer. Fælles for hele hans Produktion er de strænge Krav, han stiller til Digterværkets formelle Skikkelse, Versform, Rytme, Replikbehandling, Komposition. Ved det Mesterskab, han udfoldede i saa Henseende, lykkedes det ham endogsaa af ganske spinkle og dagligdags Emner at skabe interessante, morsomme og gratiøse Skuespil. En lille, triviel Hverdagsintrige: to Smaapiger, der skal finde deres Tilkommende, sekunderede af den ikke meget kløgtige Fader, Ræsonnøren og Elskerne, bliver endda til selve det uforlignelige Lystspil „Amors Genistreger". Selvfølgelig staar ikke alle hans Skuespil lige højt; men det meste af, hvad han rørte ved, blev til Guld, naar det kom i hans dramatiske Smeltedigel, og af alle danske Dramatikere er han paa én Gang den mest opfindsomme, den mest alsidige og den mest gratiøse.

Henrik Hertz er født den 25de August 1798 i Kjøbenhavn af jødiske Forældre. Faderen var Bagermester. Om sin Barndom fortæller Hertz i sine haandskrevne autobiografiske Meddelelser*), at han i sit fjerde Aar faldt i en farlig og langvarig Sygdom, der truede med at gjøre en hurtig Ende paa hans Liv. Den ene af de Læger, der tilsaa ham, besluttede i det yderste Øjeblik at foretage en Operation, men følte sig saa overbevist om, at den lille Patient om faa Øjeblikke vilde opgive Aanden, „at han strax efter Operationen tog Hat og Stok og gik sin Vej uden en Gang at anordne den videre Behandling". Men mod al Forventning lykkedes Kuren, og Hertz fortæller videre, at han kom sig hurtig, efter at Operationen var foretagen, men som Følge af Sygdommen var han i sine tidligere Aar et skrøbeligt Barn, paa hvis Nerver en Mængde Ting, som Børn ellers ikke plejer at agte paa, gjorde et smerteligt Indtryk; han kunde saaledes ikke taale at se sin Moder vinde Garn eller spinde, og han græd, naar Lirekassen om Aftenen spillede udenfor Gadedøren.

Henrik Hertz.
Malet af Blunck (1834).

Henrik Hertz var kun halvandet Aar gammel, da han mistede sin Fader, der havde nydt godt Omdømme som en retskaffen og meget godgjørende Mand. Efter hans Død bestyredes Bageriet, i hvilket der holdtes en Mængde Svende og Drenge, af Moderen, der var en driftig og dygtig Kone, med et hurtigt Hoved og af et muntert og livligt Væsen. Henrik Hertz tilbragte derfor sine første Barneaar i gode og velstaaende Kaar; men ved Bombardementet i 1807 mistede hans Famlie, ligesom saa mange andre, alt, hvad de ejede. Bagergaarden, der laa paa Hjørnet af Klosterstræde og Graabrødrestræde, nedbrændte, og dermed var det forbi med den tidligere Velstand. Der fulgte nu nogle strænge Aar; i 1814 døde Moderen, og i sit sextende Aar var Henrik Hertz saaledes forældreløs.

Allerede fra hans Barndom havde det været Bestemmelsen, at han skulde gaa den studerende Vej, og sin første Undervisning modtog han af en ældre Broder, der var Student. I sit trettende Aar kom han i Metropolitanskolen eller „Kjøbenhavns latinske Skole", som den den Gang hed, og samtidig tilfredsstillede han sin stærke Læselyst ved al Slags selvvalgt Lekture, især de danske Forfattere fra det forrige Aarhundrede, fra Holberg til Baggesen, og desuden endel historiske Værker, Stridsskrifterne fra Trykke-

*) Molbechs Autografsamling paa det store kgl. Bibliotek.

frihedens og den ældre Heibergs Periode o. s. v. Ved Moderens Død saa det næsten ud, som om han maatte opgive at blive Student, skjønt han imidlertid havde opnaaet Metropolitanskolens Stipendium, men til sit Held fandt han en virksom Velgjører i den ansete Grosserer, senere Etatsraad og Redaktør af „Berlingske Tidende“, M. L. Nathanson, der ydede ham den fornødne Understøttelse til at fortsætte Studeringerne, og i hvis Hus han blev en daglig Gjæst.

I en meget tidlig Alder kom Henrik Hertz til Bevidsthed om sine digteriske Anlæg. „Saa vidt jeg erindrer,“ hedder det i „Autobiographiske Meddelelser“, „ansaae jeg det fra mit 11te Aar, eller saa omtrent, for en afgjort Sag, at jeg kunde skrive Vers. Da min Broder derfor engang gav mig en Opgave i Dansk, besvarede jeg den i en lille Comedie med indflettede Sange, om hvilke sidste min Broder paastod, at de maatte være skrevne ud af en Bog, hvilket dog ikke var skeet mig bevidst.“ I sine sidste Skoleaar blev Henrik Hertz Medlem af et „poetisk Societet“, som han havde oprettet sammen med nogle af sine Meddisciple, og i hvilket man oplæste egne Poesier og deklamerede udenad lærte Digte eller Scener, især af Oehlenschlägers Tragedier; senere forsøgte man ogsaa at holde smaa latinske Taler. Om sine egne lyriske Digte fra denne tidlige Periode fortæller Hertz, at især Ingemann en Tid lang havde overvejende Indflydelse paa ham. Han følte sig fængslet af det skjønne Udtryk, de allegoriske Billeder, hvormed denne Digter smykkede sin Poesi. „Men denne saa individuelle Retning,“ hedder det videre, „der ikke var mig gavnlig og tilsidst dadledes af mine Venner, gav snart Plads for andre. Oehlenschläger og Grundtvig havde jeg alt længe beundret. Jeg sværmede, som mange Andre dengang, for nordisk Mythologi og Poesi, excerperede Alt, hvad jeg kunde overkomme derhen hørende, og bivaanede siden meget flittigt Finn Magnussons Forelæsninger. At Shakespeare, da jeg i Foersoms Oversættelse blev bekjendt med ham, gjorde et ubeskriveligt Indtryk paa mig, behøver jeg ikke at forsikre. Han og Staffeldt havde mest Indflydelse paa mig i denne min første Digterperiodes Slutning. Paa faa Undtagelser nær vare alle disse Ungdoms-Digte af en tungsindig Tone.“

Hertz blev Student 1817 og tog Aaret efter den filosofiske Examen, begge med første Karakter. Dernæst meldte sig Spørgsmaalet om det Embedsstudium, der skulde vælges, og Hertz havde mest Lyst til at studere Teologi, fordi han mente, at poetiske Sysler lettest lod sig forene dermed. Vel nærmest af praktiske Grunde bestemte han sig ikke desmindre for det juridiske Studium, men da han valgte det uden Lyst eller uden Følelsen af det rette Kald dertil, gik det kun langsomt frem med Studeringerne. Desuden maatte han nu samtidig paatage sig en Mængde Informationer, hvorved hans Tid optoges eller splittedes. Dermed gik nu Aar efter Aar, uden at nogen Examen blev taget, hvad der tilsidst blev ham „en Kilde til utrolige Lidelser og Selvbebrejdelser“. Under disse Omstændigheder gav han sig en Tid lang kun lidet af med Digtekunsten, men studerede til Gjengjæld med megen Iver Adskilligt, som stod i Forbindelse dermed, deriblandt alt, hvad der hørte til Persernes Mytologi og Literaturhistorie. Poesien lokkede ham bestandigt, og han „var nærved at befinde sig som

hiin Prinds i „Tusind og een Nat", der forlader Land og Rige for at opsøge en Prindsesse, han har seet i Drømme, og, uden at vide hvor han skal søge hende, netop derfor søger hende overalt".

En enkelt Gren af det juridiske Studium, nemlig den gamle Lovhistorie, havde imidlertid vakt hans Interesse, og i 1823 besvarede han et af Universitetets derhen hørende Prisspørgsmaal, for hvilken Besvarelse han vandt Guldmedaillen. Aaret efter tog han omsider sin juridiske Embedsexamen og gav sig strax efter atter til at besvare et af Universitetets Prisspørgsmaal, men denne Gang et æstetisk, nemlig at paavise, hvorledes Nationerne have virket paa deres Digtere, og disse igjen paa deres Nationer.

De lyriske Digte, Henrik Hertz hidtil havde skrevet, hidrørte for Størstedelen fra Aarene før 1821. Men fra den Tid skete der for saavidt en Forandring — fortæller Hertz i „Autobiographiske Meddelelser" — „at jeg skrev Adskilligt af en muntrere Tone . . . Den tungsindige Stemning, der meer eller mindre betegnede alle mine foregaaende Digte, gav Plads for Følelser, der vare blevne mig naturligere, og hvad jeg skrev, antog efterhaanden en mere objectiv Characteer. Men i det Dramatiske havde jeg hidtil aldeles ikke forsøgt mig. Tidligere havde jeg tænkt derpaa, og det var da altid Tragedien, jeg havde for Øie; senere gjorde jeg Udkastet til en Opera-Text, foranlediget dertil af mit Bekjendtskab med Kuhlau. Først nu (omtrent 1824) blev i vor lille æsthetiske Kreds det Ønske levende og oftere debatteret, at skrive et Lystspil."

Hertz's første Lystspil blev „Hr. Burchardt og hans Familie", der satiriserer over Datidens stærkt grasserende Privatkomedie, og hvori Dialogen er holdt nær i Stil med de Holbergske Komedier. Stykket blev skrevet i den første Halvdel af 1826, opført første Gang den 14de Marts 1827, og dermed begyndte altsaa Henrik Hertz's Bane som dramatisk Forfatter. Aaret efter fulgte „Flyttedagen", Lystspil i 5 Akter (opført 1ste Gang 29. April 1828), om hvilket H. selv mener, at det betegner et stort Fremskridt, idet det har langt mere Selvstændighed i Situationer og Dialog; men ogsaa dette Arbejde er dog i sin Tone noget paavirket af Holberg. Som det tredie i Rækken skrev han Lystspillet „Emma eller Den hemmelige Forlovelse", ligeledes i 5 Akter (opf. 1ste Gang 15. Febr. 1831). Hertz stiller selv dette Arbejde jævnsides med Perlen blandt alle hans Lystspil: „Sparekassen", en Værdsættelse, som man dog har vanskeligt ved at gaa ind paa, og som heller ikke Publikums Dom har bekræftet; thi medens „Emma eller den hemmelige Forlovelse" kun naaede fire Opførelser, var „Sparekassen eller Naar Enden er god, er Alting godt" (opf. 1ste Gang 26. Maj 1836) indtil 1880 gaaet 113 Gange over Scenen. — Om den Impuls, som blev givet ved de Heibergske Vaudeviller, udtaler Hertz sig med egne Ord saaledes: „Det kan ikke betvivles, at den Lykke, denne Vaudeville („Kong Salomon og Jørgen Hattemager") gjorde, indgav mig som Flere dengang Mod til at friste det skuespilbesøgende Publikums Gunst. Isen var engang brudt, og Publikum saa vel stemt for locale Skildringer af den muntre Slags, at ogsaa andre Forfattere nu turde fatte Haab."

Endnu medens Hertz var i Gang med at udarbejde Lystspillet „Emma", fik han Ideen til at skrive et Lystspil paa rimede Vers, med Delavignes og

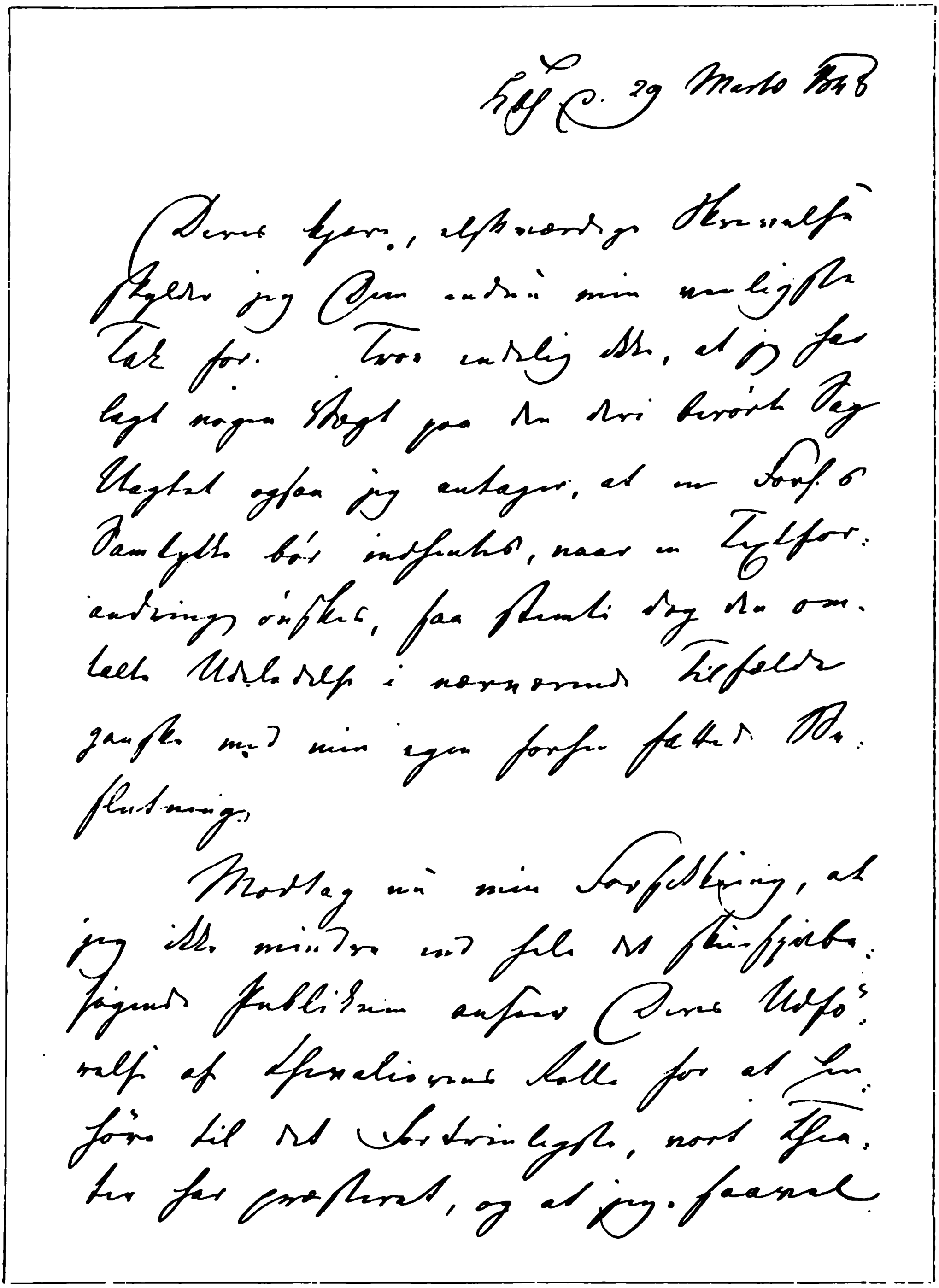
Molières versificerede Komedier som Forbillede, og Resultatet blev *„Amors Genistreger“* (opf. 1ste Gang 31. Marts 1830), det elegante og beundringsværdigt formede Konversationsstykke, der i sin Art staar uovertruffet i vor dramatiske Literatur. „Det Sujet, jeg valgte,“ siger Hertz, „ordnede sig af sig selv til et versificeret Conversations-Stykke, men Valget af en hertil passende Vers-Form havde sine store Vanskeligheder. Alexandrinen, der efter de Franskes Exempel hidtil var benyttet af alle mig bekjendte tyske og danske Digtere, forekom mig at hindre en naturlig og tvangfri Udvikling af Dialogen, for ikke at tale om, at den under Recitationen kræver stor Kunst, naar den ikke skal synes monoton. Jeg valgte den femfodede Jambe, men saaledes, at Rimene ikke efter en fast Lov fulgte efter hverandre, men dannede metriske Perioder, hvis Længde og Korthed og characteristiske Egenskaber kunde afpasses efter Indholdet. Jeg anseer Valget af dette Versemaal for en Hovedgrund til, at Foretagendet lykkedes. Dialogen kunde nu med Lethed baade indskrænke sig til korte, epigrammatiske Vendinger og udtømme sig i en fuldere, livligere Strøm.“ — Ved denne Fremgangsmaade naaede Hertz her for første Gang at blive den Vellydens Mester, som hvilken Georg Brandes karakteriserer ham i sin Essay. Af rimede Lystspil har Henr. Hertz endvidere skrevet „En Dag paa Øen Als“ (opf. 1ste Gang 20. Novbr. 1832), som dog kun naaede fem Opførelser, og „Den eneste Fejl“ (opf. fra 1. Septbr. 1835 til 13. April 1875 ialt 26 Gange), hvilket sidstnævnte maa regnes blandt de bedste og fineste Ting i hans dramatiske Digtning.

Det lykkelige Valg, som Henr. Hertz havde gjort ved den Versform, han benyttede til sine versificerede Lystspil, lod han ogsaa komme til Anvendelse i de navnkundige Gjengangerbreve; han siger endogsaa, at „Gjengangerbrevene vilde ikke være skrevne, hvis jeg ikke iforveien havde udført hiint Lystspil“ („Amors Genistreger“).

I „Gjenganger-Breve“ staar Hertz som den fuldt udviklede Kunstner; i at naa den poetiske Skjønhed, som han har sat sig for at værge mod „Literaturens Barbaresker“, er han selv en Mester og selvskreven til at staa blandt Riddersmændene „omkring den stakkels Frue, Smagen“. Saaledes lyder hans Opraab:

— — —

„Thi mærker Eder, I, der samles om
Den gode Smags Standarter for at holde
Paa Poesiens Thingsted Dom
Og værne kraftigt om Critikkens Volde,
I, mine danske Venner! I To, Tre!
I, naar det kommer høit, I Fire!
I, der besjælt' med mig af een Idee,
Med Skjæmt, med Alvor, med Critik, Satire
Bekjæmpe dem, der nu maaskee,
Mens I Fordærvelsen om Eder see,
I Poesiens Skjænkestuer svire;
I, der imod Barbarer gaae paa Tog
Til Forsvar for vor Digtekunst, vort Sprog,
Betænker vel, forinden
I ruste Jer til velmeent Strid mod Fjenden,

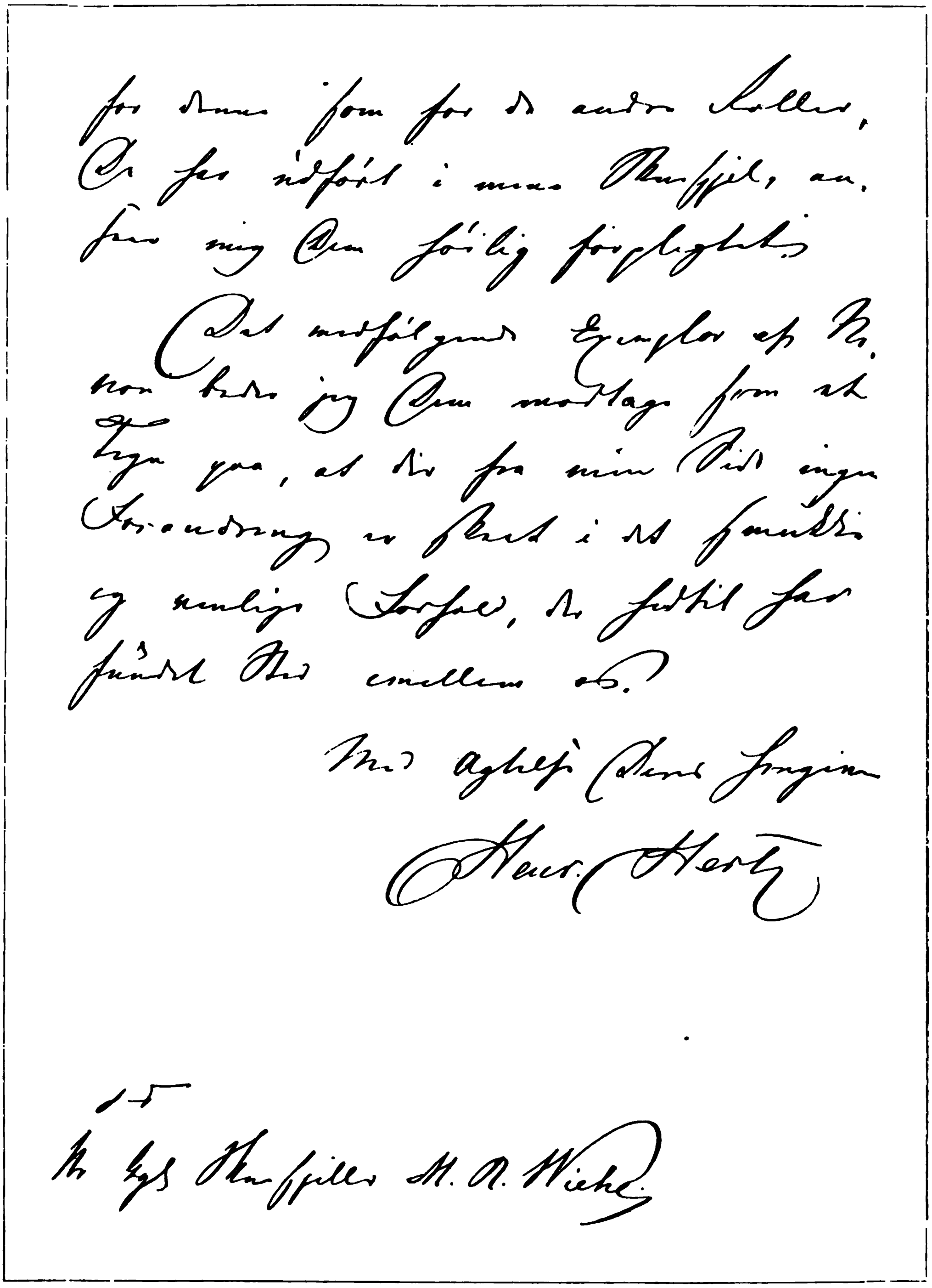

Grimstad 29 Marts 1848

Deres kjære, elskværdige Henvendelse skylder jeg Dem endnu min venligste Tak for. Tro endelig ikke, at jeg har lagt nogen Vægt paa den deri berørte [illegible] Uagtet ogsaa jeg antager, at en Forf. s Samlede bør indskrænkes, naar en Tidsfor: andring ønskes, saa stemte dog den omtalte Udeladelse i nærværende Tilfælde ganske med min egen forud fattede Beslutning.

Modtag nu min Forsikring, at jeg ikke mindre end hele det [illegible]: søgende Publikum ansaae Deres Udfø: relse af [illegible] [illegible] for at [illegible]: føre til det Forønskelige, hvori Thea: ter har protesteret, og at jeg saavel

Henrik
(Originalen tilhører Hr. B

for denne som for de andre Roller, De har udført i mine Skuespil, anseer mig Dem høilig forpligtet.

Det medfølgende Exemplar af Ninon beder jeg Dem modtage som et Tegn paa, at der fra min Side ingen Forandring er skeet i det smukke og venlige Forhold, der hidtil har fundet Sted imellem os.

Med Agtelse Deres hengivne

Henr. Hertz

S. T.

Hr. kgl. Skuespiller M. N. Wiehe

ift.
eol. A. C. Larsen.)

At Mislyds Barbarie
Beseires kun med Vellyds Harmonie;
Med fuldendt Kunst I skulle
Beskjæmme ridderligt det Mangelfulde!
Imod plebeiisk Plumphed sætte
En Strænghed, der er nærved Etiquette!
Ja, mærker det: med Frankrigs Elegants,
Med dets Correcthed, Præcision og lette
Af Gratierne lærte Rhythmedands,
Dets Klarhed, dets for Skjønhed vaagne Sands,
Med fransk Respect for Love
I rustes maa til Striden, før I vove
at vække dem, der sandseløse sove!

Saaledes væbnede til Vaabendyst,
Til Kamp, til blodig Kamp imod Barbarer,
I rense Danmarks blomsterklædte Kyst,
Der mylrer nu af hujende Corsarer!"

Vittigt og rammende akcentuerer han derefter sit Krav til det formelle i Kunsten, som naar det f. Ex. hedder i „Knud Sjællandsfars Testamente eller Gjengangerens allersidste Villie":

— — —

„Sæt for en Fraadser et poetisk, fedt,
Med Boller opfyldt Suppefad tilside:
Hvad er det, Fyren først og sidst vil vide?
Om Suppen og tilgavns er stærk og sund,
Og nordisk kraftfuld, ethisk ei oprørende,
Om den besidder alt til Supper hørende,
Som for Exempel, Boller, Grønt og Rødder
Og Fødder.
(Naturligviis jeg mener dem af Grise,
Af Gjæs og Høns og andre fleer.
Paa Versets Fødder — *pedes* — seer
I Reglen aldrig Fraadserne, der spise.)

Men, naar som jeg man er en kræsen Hund,
Ens Appetit i noget mere sættes:
„Med Suppen, hedder det, vil jeg ei mættes;
Paa det Piquante spidser jeg min Mund."
Jeg ønsker desforuden, at der rettes
Lidt smagfuldt an, og ønsker det med Grund.
„Ifald Du havde bed't mig til Dit Gilde
(Jeg siger til min Vært) en Søgnedag,
Og havde bed't mig ene for at stille
Tilfreds min Sult, det var en anden Sag!
Men Du har bed't mig paa en Høitidsdag
Paa Høitidsmad hos Musen, Din Pernille:
Saa er det vel tilgiveligt at ville
Beværtes med en lille Smule Smag.
Hør derfor min (og gid med denne Fleres!)
Erklæring, Ven! Skal jeg af Dig tracteres
Og Suppen i en Skaal af Leer serveres,
Saa bliv ei vred, om jeg gjør sure Miner:
Jeg er forvænt af Porcellains Terriner."

Det er en gammel Regel: Viin,
Der drikkes af en Theekop, smager
Omtrent som bitter Medicin;
Og Kaffe, heldt i Ølglas, ei behager.
Saa stor er den Betydenhed, der var
Til alle Tider ved det blotte Kar."
— — —

Det er til Johan Ludvig Heiberg, at „Gjengangeren" overdrager det betydningsfulde Hverv at varetage Kunstens og Smagens Tarv, og han siger i den sidste Del af Brevene:

„Ved denne sidste Villie sætter
Høitideligt jeg herved Dig,
Min Heiberg, elskeligste Fætter,
Og som mit eget Jeg mig lig,
Til Arving af min store Krig
Og alle mine mindre Trætter
Med Døgnets dværgefødte Jetter.
Jeg byder Dig i mit Sted staae
Paa Voldene, der ere dragne
Om Smagens Grund, og passe paa,
Dens Bastioner ei bli'er tagne
Af tydske Haandværkssvendes Flok
Og danske Corporalers Stok.
Jeg byder Dig, af al Formuen,
Som Slangen listig, from som Duen,
Ved Praxis og ved Theorie,
Bevirke Dit, at Kunstens Stemme
(Der sjeldes lidt hos Jer derhjemme)
Til Slutning ei forsvinder i
Min elskte danske Poesie.

Dog mærk: som gode Smagens Kjæmpe
Jeg byder Dig til allersidst
At fare vaerligt og med Lempe;
At slaae kun da, naar det er vist,
Dit Slag kan Overmodet dæmpe;
At frelse hvad der frelses kan
Til Gavn og Lyst for Folk og Land;
Personen glemme, see paa Sagen,
Og værne ridderligt om Smagen."

Med kjendelig Hentydning til den nylig kronede Digterkonge hedder det videre:

„Betænk især Dit Ord, naar den,
Der critiseres af Din Pen,
Staaer høit i Nord ved Aandens Adel;
Betænk, at Folket glemmer let,
Hvad Du har levnet ham med Ret,
Og husker ene paa Din Dadel."
— — —

Det var intet Under, saa myndigt og sikkert som denne Gjenganger-Stemme lød, at den vakte i lige høj Grad Datidens Forbavselse og Beundring.

Et Supplement til „Gjengangerbrevene": „Fire poetiske Epistler fra Knud Sjællandsfar" udkom i „Anonym Nytaarsgave for 1832", der tillige indeholder Digtet „Naturen og Kunsten", det rimede Lystspil „En Dag paa Øen Als" og „Prolog til Amors Genistreger".

Under sin hidtidige poetiske Produktion havde Hertz strængt bevaret sin Anonymitet. Nu opgav han den, dels fordi det stadig blev vanskeligere at vedligeholde den, dels fordi han naturligvis maatte føle det som et Savn at være uden al Indflydelse paa sine Stykkers Indstudering. Desuden var hans Digterry allerede saa sikret ved den Produktion, han havde udfoldet, at Anonymiteten næppe længer vilde gjøre enten fra eller til. Stor Sensation vakte det, da Hertz navngav sig bl. a. til saa almen beundrede Arbejder som „Flyttedagen", „Amors Genistreger" og „Gjenganger-Breve", og ingen bestred længer hans Adkomst til en af de øverste Pladser paa det danske Parnas. Som fejret Digter kunde Henrik Hertz i 1833 med kongelig Under-

støttelse tiltræde den obligate Udenlandsrejse, under hvilken han besøgte Tyskland, Italien, Schweiz og Frankrig, og fra hvilken han vendte hjem mod Slutningen af 1834.

Nogen kjendelig Paavirkning af Rejsens Studier og Oplevelser bærer den nærmest følgende Produktion ikke Vidnesbyrd om; den er tværtimod saa udpræget dansk og national som nogensinde før; thi efter sin Hjemkomst ydede Hertz i tre paa hinanden følgende Aar tre saa lødige Arbejder som *„Debatten i Politivennen“* (opf. 1ste Gang 3. Decbr. 1835), *„Sparekassen“* (opf. 1ste Gang 26. Maj 1836) og *„Svend Dyrings Hus“* (opf. 1ste Gang 15. Marts 1837). Samtidig vendte han tilbage til Ungdomsaarenes lyriske Poesi, dog nu i modnet og afklaret Form. Hans lyriske Digte fra denne Periode saa Lyset dels i de Nytaarsgaver, han har udgivet, nemlig „Anonym Nytaarsgave“, „Foraarets Nytaarsgave for 1833“ (der bl. a. indeholder Digtrækken „Erindringer fra Hirschholm“) og

Debatten i Politivennen paa det kgl. Teater (1835).
Efter en Tegning af Erik Henningsen.

„Kjærlighedens Veje“, dels spredt i H. P. Holst's Nytaarsgaver fra danske Digtere, i „Flyvende Post's“ Supplementsblade, i „Portefeuillen“ for 1839 o. s. v.

Den lyriske Stemning, som atter var vakt hos ham, satte sin modneste og skjønneste Frugt i den lyriske Tragedie „Svend Dyrings Hus“ — det egentlige Kulminationspunkt i hans dramatiske Produktion. Peder Syvs Samling af danske Kæmpeviser havde været en kjendt og kjær Læsning i hans Barndomshjem, og blandt hans første digteriske Forsøg fandtes nogle Romancer, paavirkede af Kæmpeviserne, for hvilke jo ogsaa den Oehlenschlägerske Digtning havde vakt Opmærksomhed. I sin skjønne lyriskdramatiske Digtning valgte dog Hertz at gaa ganske sine egne Veje, uden at der kan siges at være nogen Art af Paavirkning i hans Behandling af det middelalderlig-romantiske Motiv, og han naaede et mere fuldkomment Resultat end nogen af hans Forgængere. Ligesaa sindrigt som han har

bygget Dramaets Vers over de gamle Folkeviser, saa mesterligt har han ogsaa sammensmeltet Middelaldersagnet om Runernes Magt med Dramaets Handling og Karakterer, og der er derved fremkommet en Digtning af uforlignelig Ægthed og Skjønhed, paa én Gang saa umiddelbart betagende og saa kunstnerisk fuldendt i sin Bygning som kun faa danske Digterværker. — Medens Grundtonen i „Svend Dyrings Hus“ er lyriskromantisk, valgte Hertz til sit næste Arbejde „Valdemar Atterdag“, Drama i 5 Akter (opf. 1ste Gang 12. Jan. 1839, ialt kun 3 Gange), et rent historisk Sujet, men Udarbejdelsen lykkedes langtfra ikke i tilsvarende Grad.

Fra samme Periode skriver sig Novellen „Stemninger og Tilstande, Scener og Skildringer af et Ophold i Kjøbenhavn“ (1839), der gjør Front mod Datidens liberale Bevægelser og derfor gav Anledning til nogen Polemik mod Digteren, ligesom Novellen af samme Grund vakte saa megen Opmærksomhed, at der hurtig maatte udkomme et nyt Oplag af den. Men forøvrigt tjente „Stemninger og Tilstande“ nærmest til at vise, at Hertz havde sin Styrke paa det lyriske og dramatiske Felt, medens Novelledigtningen syntes at falde besværlig for hans Pen.

Fru Sødring som Md. Stabel i „Audiensen“.

Det var da ogsaa som Dramatiker, at Hertz, lige indtil han naaede Støvets Aar, udsendte det ene modne og velformede Arbejde efter det andet, og det blev i Tidernes Løb en lang Række. Indenfor den nærmest følgende Periode maa nævnes: „Svanehammen“, romantisk Skuespil i 3 Akter (opf. 1ste Gang 24. Juni 1841), „Indkvarteringen“, Lystspil i 1 Akt (opf. 1ste Gang 4. Septbr. s. A.), „Fristelsen“, Skuespil i 1 Akt (opf. 1ste Gang 3. Septbr. 1842), og „Tonietta“, romantisk Lystspil i 4 Akter (opf. 1ste Gang 31. Oktbr. 1849). — *„Kong Renés Datter“*, lyrisk Drama i 1 Akt (opf. 1ste Gang 5. April 1845) og *„Ninon“*, Skuespil i 5 Akter (opf. 1ste Gang 4. Marts 1848) ere anførte ovenfor, og med det førstnævnte af disse to Arbejder naaede Digteren ved Motivets sindrige Behandling og den indsmigrende kunstneriske Form en scenisk Sukces, der ikke var ringere end den, der knyttede sig til „Svend Dyrings Hus“.

Fra de sidste tyve Aar af Digterens Liv skriver sig en Række Arbejder, der vidner ikke blot om usvækket Produktionsevne, men om en uforandret levende og frodig Fantasi, der stadig søgte sit Stof i de forskjelligste Sfærer. Her skal saaledes erindres om: „Scheik Hassan“, Lystspil i 3 Akter (opf. 1ste Gang 21. Febr. 1851), „Audiensen“, Lystspil i 1 Akt (opf. 1ste Gang 29. Oktbr. s. A.), „De Deporterede“, Skuespil i 3 Akter (opf. 1ste

Gang 21. Febr. 1853), „Den Yngste“, Lystspil i 4 Akter (opf. 1ste Gang 13. Novbr. 1854), „De Fattiges Dyrehave“, Vaudeville i 1 Akt (opf. 1ste Gang 17. Decbr. 1859), „Besøget i Kjøbenhavn“, Lystspil i 4 Akter (opf. 1ste Gang 14. Oktbr. 1860), „En Kurmethode“, Lystspil i 3 Akter (opf. 1ste Gang 27. Novbr. 1861), „Advokaten og hans Myndling“, romantisk Lystspil i 4 Akter (opf. 1ste Gang 3. Febr. 1865), „Tre Dage i Padua“, romantisk Skuespil i 3 Akter (opf. 1ste Gang 5. Febr. 1869), „Et Herreselskab“, Lystspil i 2 Akter (opf. 1ste Gang 18. Septbr. s. A.) og endelig Syngestykket „Paschaens Datter“ — med Musik af P. Heise — (opf. 1ste Gang 30. Septbr. s. A.), der blev Henrik Hertz's sidste Arbejde for den Scene, der staar i saa stor Taknemmelighedsgjæld til hans Digtersnille.

Henrik Hertz.
Efter et Litografi.

I 1849 havde Hertz udgivet Digtet *„Tyrfing“*, der er bygget over Sagaen om Hervør, men Behandlingen af det oldnordiske Motiv, hentet fra Eddasangene, er ikke bragt til en saadan Fuldkommenhed som Overførelsen af den middelalderlige Folkevisetone i „Svend Dyrings Hus“, ihvorvel Digtet i sin Helhed maa kaldes et ejendommeligt og betydeligt Arbejde. — Samme Aar (1849) skrev han den polemiske Komedie „Hundrede Aar“, „i fire Decorationer med Forspil, Efterspil og Parabaser“.

Henrik Hertz's lyriske Digte foreligger samlede i fire Bind: „Digte fra forskjellige Perioder“; det er en lyrisk Poesi, der bevæger sig i mangehaande Stemninger, muntre og elegiske, og for hvilke det fælles Kjendemærke er den samme formfuldendte Behandling, der gjør sig gjældende i Dramerne. Hertz er i sin Versbehandling Gratiernes udkaarede Yndling, fremfor nogen anden Baggesens retmæssige Arvtager. Blot to saa forskjelligartede Digte som *„Skriftemaalet“* og *„Slaget paa Rheden“* viser med den højeste Grad af Tydelighed hans Mesterskab som Verskunstner.

Af Prosafortællinger har Hertz — foruden „Stemninger og Tilstande“ — skrevet den ret omfangsrige Nutidsfortælling „Johannes Johnsen, løse Blade af nogle Samtidiges Liv“, I—III Del (udk. 1860); dette Arbejde saavel som en Literaturskitse: „Poesien i Danmark efter 1814“, „Rejseerindringer“ og endel af „Eventyr og Fortællinger“ (udk. 1862) fremkom oprindelig i Tidsskriftet „Ugentlige Blade“, som Henr. Hertz udgav i 1858—59.

Om Hertz's private Liv er kun lidet at fortælle; det formede sig harmonisk som hans Digtning, uden stor Modgang eller stærke Brydninger. I højere Grad end de fleste af hans Kaldsfæller vandt han hurtig ubestridt Anerkjendelse, og dertil bidrog for en væsentlig Del, at han allerede stod som en af Nationens betydeligste Digtere, da han kastede sin Anonymitet. Samtidig havde han ladet sig døbe som Christen, hvad især hans faderlige Ven og Velgjører M. L. Nathanson ivrigt havde tilraadet ham. Den Autoritet, han opnaaede i en forholdsvis ung Alder, bevarede sig med hans frodige Produktion lige til hans Død, henved 72 Aar gammel, den 25de Februar 1870.

En indtagende, og tillige træffende, poetisk Karakteristik af Henrik Hertz's Digtning har H. P. Holst givet i den Prolog, hvormed Digteren hilstes, da „Svend Dyrings Hus" den 12te Februar 1865 gik 50de Gang over Scenen. Det hedder heri:

— — —

„Han, som os skjænket har det skjønne Billed,
Der festligt ruller op nu for vort Blik,
Han er en slig Erobrer, en af dem,
Hvis Navn er skrevet ind paa Danmarks Skjold
Og lyser der med Evighedens Glands.

Da han blev født,
Stod danske Muser ved hans Vugge
Og gav i Arv ham deres bedste Gaver.
Et Kys den Første aanded paa hans Øie —
Da aabnedes hans Blik for Hverdagslivets
Philistervæsen, for dets Fjas og Tant,
Og Holbergs Lune, Holbergs sunde Skjemt
Gjenfødtes atter her paa denne Scene.
Den Anden trykked ham et Kys paa Læben —
Da formed Ordet sig til Melodi,
Da Talen fik en hidtil ukjendt Rythmus,
Og Viddets Piil, af Gratien tilspidset,
— Saadan som Baggesen udsendte den —
Fløi atter let og klingende fra Strengen.
Den Tredie aanded Kysset paa hans Hjerte —
Da vaagned Kæmpevisens Romantik
Til Liv igjen — som her vi skal den see —
I al sin friske, sin naive Ynde,
Men blandet med den dybe Orgelklang,
Der lød engang
Fra Evalds fulde, svulmende Akkorder!

Med disse Vaaben
Begyndte han sit raske Seiersløb, —
Og mangen Krands han vinde vil endnu;
Thi Elskovsklagen,
Der smeltede Climenes*) haarde Sind
Og smeltede os Alle med det samme,
Er ung og vaarlig som hans første Digt."

— — —

*) Hentyder til den kvindelige Hovedfigur i „Advokaten og hans Myndling", der var bleven opført faa Aftener i Forvejen.

Henrik Hertz's Dramatiske Værker foreligger i atten Bind (1854—73) samt „Digte fra forskjellige Perioder" i fire Bind (1851—62). Endvidere „Udvalgte dramatiske Værker", udg. af Dr. med. Poul Hertz, I—VIII (1897) og „Udvalgte Digte", udg. ved Otto Borchsenius (1899). — Iøvrigt henvises til Henr. Hertz's „Haandskrevne autobiografiske Meddelelser" i det store kgl. Bibliotek, Georg Brandes: „Henrik Hertz" (G. Brandes' „Samlede Skrifter", 1ste Bind) og „Breve fra og til Henrik Hertz", udgivne af Dr. med. Poul Hertz (1895).

Thomasine Gyllembourg.

Thomasine Buntzen. — Hendes Barndomshjem. — Ægteskabet med P. A. Heiberg. — Baron Gyllembourg-Ehrensvärd. — En Kjærlighedshistorie. — Det nye Ægteskab. — Thomasine Gyllembourg og hendes Søn. — *Hverdagshistorierne.* — Skuespil. — Fru Gyllembourgs literære Testamente. — Johanne Luise Heibergs Karakteristik af Hverdagshistoriernes Forfatterinde.

Paa Marstrands Billede: „J. L. Heiberg i sit Hjem" — som er gjengivet foran — ser man Fru Gyllembourg ved Lampelyset i det hyggelig gammeldags Interiør, læsende en af sine Noveller højt for Sønnen Johan Ludvig og Svigerdatteren Johanne Luise Heiberg. Thomasine Gyllembourg er paa dette Billede en gammel Kone, saaledes som hun næsten var det, da hun begyndte at skrive sine Noveller; hun var henved 54 Aar, da hendes første Arbejde: „Familien Polonius" saa Lyset i „Kjøbenhavns flyvende Post". Bagved hende laa et Liv, der havde været rigt paa Oplevelser; hun havde i sit Ægteskab med P. A. Heiberg og i sit Kjærlighedsforhold til den Mand, som hendes Hjærte valgte, gjennemgaaet en sjælelig Udvikling, som modnede hendes Evner og Kræfter, og under Samlivet baade med sin første og anden Ægtefælle og senere med Sønnen havde der været Lejlighed for hende til at omgaas mange af Datidens betydeligste Personligheder. Hun var en ligesaa klog som varmhjærtet Kvinde; under den fine, næsten ydmyge Kvindelighed, som var hendes Væsens Særkjende, skjulte sig en Iagttagers sikre Blik; hun lærte af Livet og de Mennesker, hun færdedes imellem, og derfor stod hun fuldt moden og rustet, da hun begyndte sin Skribentvirksomhed.

Fra et kunstnerisk Synspunkt vil man nutildags kunne indvende et og andet mod Hverdags-Historierne; mange af dem synes forældede i teknisk og sproglig Henseende; men hvad der bestandig vil give disse Noveller en betydelig Plads i vor Literatur, er to højst værdifulde Egenskaber: de afspejler klart og tydeligt deres Forfatters Personlighed — en ualmindelig og rigt begavet Kvindes Temperament — og de giver udmærkede Billeder af Forhold og Mennesker paa den Tid, der skildres. Fru Gyllembourg havde overvundet Lidenskabens Storme og var kommet til Klarhed og Ro, da hun skrev sin første Hverdagshistorie; hendes eget Livs Erfaringer havde uddybet hendes Forstaaelse, særlig af det Kjøn, hun selv tilhørte, og de bedste af hendes Noveller — som f. Ex. „Ægtestand", „Extremerne", „To Tidsaldere" — blev derfor til en vis Grad saadanne „menneskelige Vidnesbyrd", der har Gyldighed til alle Tider.

Thomasine Christine Buntzen var, som ovenfor omtalt, Datter af Mægler og Dispachør Buntzen og blev født i Kjøbenhavn den 9de Novbr. 1773. Om Dispachør Buntzen fortæller Johanne Luise Heiberg*): „Han var en eiendommelig, original Natur, et Slags Genie, der ved Siden af sine egentlige Forretninger gav sig af med alle Slags Dilettantismer i Kunst og Videnskab. Han studerede lidenskabeligt Astronomie og sleb selv Glassene til sine Kikkerter, havde et heelt Dreierværksted og forarbeidede mange smukke Sager i Elfenbeen. Af Characteer var han hjertensgod og høist paalidelig i alle Forhold." Han var to Gange gift, og med sin anden Hustru havde han en Søn, der døde som Barn, og fire Døtre, hvoraf Thomasine var den ældste. Børnene var endnu smaa, da de mistede deres Moder. Dispachør Buntzen levede nu som Enkemand med sine fire Døtre, der opvoxede i et godt og velhavende Hjem og nød den omhyggeligste Opdragelse, der kunde skaffes dem. Thomasine Buntzen røbede tidligt udmærkede Evner, hvilket foranledigede hendes Fader til at beklage, at hun ikke var bleven en Dreng, men forøvrigt hedder det, at hun mindst af alt lignede en Dreng. „Hun var stille, overordenlig undseelig, blufærdig og tilbagetrukken i sig selv. Fra sin tidligste Barndom kæmpede hun i Stilhed med mange religiøse Tanker, som hendes glødende Phantasie snart henryktes af, snart martredes ved. Men desuagtet sprudlede den ofte af et barnligt overgivent Lune. Med et Hjerte saa blødt som Vox, og med en overordentlig Trang til Kjærlighed, elskede hun alt, som kom i hendes Nærhed, saavel Mennesker som Dyr. Med lidenskabeligt Sværmeri levede Mindet om hendes Moder i hendes Sjæl, og hun udbrød ofte som ældre: „Ak, havde jeg beholdt min herlige Moder, da havde Meget været anderledes"."

Til de daglige Gjæster i det velstaaende Buntzenske Hjem hørte Digteren Peter Andreas Heiberg, der havde indvilliget i at give Husets unge Døtre Undervisning i Tysk, Fransk og Italiensk. Da denne Sprogundervisning havde varet et Par Aar, overraskede P. A. Heiberg Familien ved at fri til den ældste Datter, Thomasine, og fik uden Betænkning baade hendes og Faderens Ja. Et Aars Tid efter, i 1790, stod Brylluppet. Thomasine Buntzen var 17 Aar, Heiberg 32. Ægteskabet varede henved ti Aar og endte som bekjendt med P. A. Heibergs Landsforvisning; men det havde i intet af disse Aar været lykkeligt. Den pur unge Pige havde giftet sig uden at forstaa eller uden at tænke over, hvad hun indlod sig paa; at den celebre Digter og Skribent friede til hende, har hun vel nærmest betragtet som en Ære, der ikke kunde mødes med et Afslag. For hans Vedkommende gjorde utvivlsomt en forbigaaende erotisk Betagethed af den ganske unge og smukke Pige Udslaget. Men denne Følelse varede ikke længe. Folk mente, det var en underlig Ide af den berømte P. A. Heiberg at ægte „en saadan lille ubetydelig Pige". Selv har han maaske fundet det samme, da den korte Elskovsrus var forbi. Det synes, som han for det meste har behandlet hende koldt og overlegent, og hendes varme Hjærte frøs derved. En Erstatning fandt hun imidlertid, da hun et Aars Tid efter Brylluppet fik

*) „Peter Andreas Heiberg og Thomasine Gyllembourg, en Beretning støttet paa efterladte Breve" ved Johanne Luise Heiberg.

en Søn, men Forholdet mellem Ægtefællerne bedredes ikke derved. Han gik ganske op i sin Skribentvirksomhed, i Datidens stærkt florerende Klubliv og i sine Bryderier med Politimyndigheder og Regering, hvis Argusøjne mere og mere rettedes mod hans kjække og vittige Udfald mod den bestaaende Tingenes Orden. Men til sin unge Kone betroede han intet af, hvad der optog ham, og imidlertid sad hun ene med sin Søn og havde tilmed den Sorg, at naar fremmede saa dem, vilde de ikke tro, at hun var Johan Ludvigs Moder, eftersom hun selv lignede en lille Pige.

Hos P. A. Heibergs kom Datidens bedste Hoveder, frisindede og revolutionære som han selv, ogsaa mange Udlændinge, især de franske Republikanere, der glædede sig over at finde en politisk Meningsfælle i den berømte danske Skribent. Husets unge og yndefulde Frue vakte de galante Franskmænds henrykte Beundring, og Heiberg studsede ved at se den Lethed og Gratie, hvormed hun bevægede sig mellem de fremmede og talte deres Sprog; saa var hun dog ikke saa ubetydelig, som han havde troet. Der var en af disse Franskmænd, som gjorde lidenskabelig Kur til den unge Kone, og Thomasine Heiberg, der havde lidt saa meget ved sin Ægtefælles Kulde og Overlegenhed, mærkede, at den fremmede kunde blive farlig for hendes Ro. Hun hentydede aabent dertil overfor sin Mand, men dertil skal Heiberg have smilet overmodigt og svaret: „Aa, ikke andet, du har din Frihed!“ I Novellen „Ægtestand“ vil man finde adskillige Træk, som aabenbart ere laante direkte fra denne Episode af Forfatterindens Liv.

Thomasine Gyllembourg-Ehrensvärd.
Efter Jens Juels Maleri.

Det var i Midten af Halvfemserne. Faa Aar efter indtraadte den Katastrofe, der skilte Ægtefællerne fra hinanden. P. A. Heiberg var i Begyndelsen af 1799 bleven sat under Generalfiskalens Tiltale paa Grund af nogle særlig forvovne Punkter i sine politisk-satiriske Skrifter; den 24de December 1799 fældede Hof- og Stadsretten Dommen, der lød paa, at „Translatør P. A. Heiberg bør forvises Kongens Riger og Lande“, og om Aftenen den 7de Febr. 1800 rejste han bort fra sit Fædreland, som han aldrig skulde se mere.

Thomasine Heiberg fulgte altsaa ikke sin Ægtefælle i Landflygtigheden, og i Datid som i Nutid har mange af den Grund fældet en stræng Dom

over hende. En klar og, som det synes, i alt væsentligt upartisk Redegjørelse for dette Forhold har Johanne Luise Heiberg givet i den Bog, hvortil der ovenfor er hentydet: „Peter Andreas Heiberg og Thomasine Gyllembourg". De efterladte Breve, hvorpaa Beretningen er støttet, giver et mærkeligt levende og fængslende Billede af Dramaets Hovedpersoner. Forholdet mellem P. A. Heiberg og hans Hustru havde aldrig været godt, sikkert i lige høj Grad utilfredsstillende for begge Parter, og næppe heller har det været Heibergs Ønske, at hans Hustru skulde følge med ham ud af Landet, saa meget mindre som han havde vanskeligt nok ved at klare for sig selv. Men hertil er endnu at føje, at der nogen Tid før Landsforvisningsdommen faldt, var optraadt en ny Person i det ægteskabelige Drama. Blandt P. A. Heibergs udenlandske Bekjendte, der jævnlig kom i hans Hus, var den svenske Baron Ehrensvärd, der havde været indviklet i Sammensværgelsen mod Kong Gustav den Tredie og nu som landsforvist opholdt sig i Danmark, hvor han havde antaget sin Moders Navn, Gyllembourg. Efter de Skildringer, der foreligger, var Baron Gyllembourg-Ehrensvärd en fin, beleven Personlighed, ridderlig i sit Væsen, vel uden fremragende Begavelse, men ganske intelligent og af uplettet Retskaffenhed. Han fandt ofte Thomasine Heiberg alene hjemme med sin lille Søn, og Forholdet mellem dem udvikledes næsten umærkeligt. „Hun behandledes af ham med en Ærbødighed, en Opmærksomhed, der var vidt forskjellig fra de Franskes Courtoisie. Hun var langt mere tryg og fri i hans Nærværelse end i hines, hvor man følte, at man maatte være paa sin Post for ikke at gjøre eller sige noget, som kunde misforstaaes og misbruges. Der var en rolig Tryghed i Omgangen med denne Mand, som i høi Grad tiltalte hendes frygtsomme Natur."

Den stilfærdige Følelse af Venskab og Sympati forvandledes imidlertid snart til en lidenskabelig Kjærlighed fra begge Sider, og ligesaa lidt som der er Grund til at tro, at Thomasine Heiberg har brudt sin ægteskabelige Troskab, medens hun delte Hjem med sin lovmæssige Ægtefælle, ligesaa naturlig synes den Antagelse at være, at hun og Gyllembourg har følt sig saa fri, at de med Rette kunde tilhøre hinanden, fra det Øjeblik, da Ægteskabet realiter var opløst ved Heibergs Bortrejse fra Landet. Thomasine Heiberg havde al Aarsag til at gaa ud fra, at hendes Mand ikke havde bevaret nogen Kjærlighed til hende; han havde endogsaa selv erklæret, at han aldrig havde været forelsket i hende, og paa hendes Hentydning til, at hendes Hjærte kunde være udsat for at opfyldes af en anden, havde han svaret: „Gjør i den Henseende, som jeg ikke var til."

Da Heiberg havde forladt Landet, maatte Sagen derfor stille sig saaledes for hans Hustru, at hendes første Skridt burde være at gaa aabenlyst til Bekjendelse om, hvorledes det stod til med hende, og bede ham om at give hende Frihed til at blive forenet med den Mand, hun havde kjær — en Bøn, som hun ikke tænkte sig, at han vilde nægte at opfylde. Først fordi hun kjendte hans Kjærlighed til Frihed og Sandhed, og dernæst fordi hun troede sig selv af ringe Værd for ham.

Brevet fra Thomasine til P. A. Heiberg — der i Brevsamlingen kaldes *la lettre remarquable* — er et interessant, i høj Grad sympatetisk Aktstykke,

en baade klog og varmblodig Kvindes Brev. Men det blev ikke optaget saaledes, som hun havde haabet og ventet det. Heibergs Svar er lidenskabeligt, fortvivlet, hele Brevet usammenhængende og forvirret; der er intet Spor tilbage af Kulde og Stolthed; han siger: „Du har aldrig havt nogen, der har elsket Dig inderligere end jeg; Du har ingen, Du faaer ingen; Forføreren maa vise sig i saa glimrende Lys, som han vil.“ Det hedder videre: „Jeg føler i denne Stund, at jeg er i Stand til alting. Jeg kan glemme alt. Var end dine Forvildelser stegne til den høyest mulige Grad; det vil intet koste mig at glemme og at elske Dig endnu høyere.“ Og endelig bønfalder han hende i de heftigste Udtryk om at opgive sit Forsæt og „vende om i Tide“. Samtidig vedlægger han en Ansøgning til General-Prokurøren, Konferensraad Chr. Colbjørnsen, om Benaadning for at kunne vende tilbage til Danmark; han har ikke længer Ro til at blive i Paris og vil strax afrejse til Hamborg for at oppebie Svarene paa Brevet til sin Hustru og Ansøgningen til den danske Regering.

Thomasine Heiberg fastholdt sin Beslutning om Skilsmisse, og den indsendte Ansøgning om Ophævelse af hendes Ægtefælles Landsforvisning blev afslaaet. Her er det mørke Punkt i dette Ægteskabsdrama, idet det blev en medvirkende Aarsag til, at P. A. Heiberg aldrig kom tilbage til Danmark. Brevene fra hin Periode viser, hvor dybt fortvivlet og oprevet han var. Han gav sit Samtykke til Ophævelsen af Ægteskabet, men samtidig ansøgte han Regeringen om at maatte vende tilbage til Danmark mod at hensættes i Fængsel for Livstid, for at han selv kunde undervise og opdrage sin Søn, den eneste Naade, som han nu bad om. Ogsaa dette blev afslaaet. I det sidste Brev til sin fraskilte Hustru skriver P. A. Heiberg med en lidenskabelig Bitterhed, der ikke længer kjender til Mildhed og Tilgivelse, og allerede forinden har han — som Betingelse for sit Samtykke til Skilsmissen — forlangt, at hun skal frasige sig al Raadighed og Disposition over deres Søn og overlade ham uindskrænket i hans Hænder. Da Ansøgningen om Benaadning var afslaaet, kom det til et fuldstændigt Brud mellem de forhenværende Ægtefæller; al Brevvexling mellem dem ophørte — og gjenoptoges først mange Aar efter, da Tiden havde besværget de heftige Storme. Johan Ludvig kom — som tidligere omtalt — først i Huset hos Rahbeks og derpaa til en Søster af Fru Gyllembourg.

I Ægteskabet med sin anden Mand levede Fru Gyllembourg fjorten lykkelige Aar; de første Aar boede de paa Gaarden Ruhedal i Sorø Amt, hvorefter de flyttede til Kjøbenhavn, og da der samtidig var indtraadt en gunstig Forandring i deres økonomiske Kaar, førte de her et meget selskabeligt Hus, saaledes som J. L. Heiberg fortæller derom i sine ovenfor citerede autobiografiske Fragmenter. Mellem Baron Gyllembourg-Ehrensvärd og hans Stedsøn herskede der et hjærteligt og fortroligt Forhold, men saa længe Gyllembourg levede, modsatte P. A. Heiberg sig paa det bestemteste, at Johan Ludvig tog Ophold hos sin Moder — et Forbud, der i lige høj Grad pinte Moder og Søn.

1815 døde Baron Gyllembourg, og da det viste sig, at Husets pekuniære Status ikke var saa solid, som man havde troet, maatte Fru Gyllembourg opgive sit Hjem, sælge, hvad der var at sælge, og indrette sig et nyt Hjem

af langt mere beskeden Art end det, hun havde vænnet sig til at leve i. Sorgen over Gyllembourgs Død følte hun saa dybt, at den truede med at knuge hende helt til Jorden, men til Gjengjæld fik hun nu Lov til at leve sammen med sin Søn, hvem hun altid havde omfattet med den inderligste Ømhed, og der fulgte atter nogle stille og lykkelige Aar, i hvilke Johan Ludvig Heiberg og hans Moder hver paa sin Vis modnedes til deres kommende Livsgjerning.

Da J. L. Heiberg i 1819 rejste til Paris for at besøge sin Fader, tog Fru Gyllembourg midlertidigt Ophold hos en af sine Slægtninge, Kaptajn og Grosserer Andreas Buntzen, der var gift med en Datter af den berømte Sanger Dupuy; hun underviste Husets Børn i Sprog, og saaledes gik de tre Aar, medens hun med Længsel ventede paa Sønnens Tilbagekomst og vistnok saare ofte lod sine Tanker flyve til den store By, hvor Johan Ludvig og hans Fader nu færdedes sammen.

Mod Slutningen af 1821 nærmede Tiden sig, da J. L. Heiberg skulde forlade Paris. Der var nu gaaet tyve Aar siden Skilsmissen og Bruddet mellem P. A. Heiberg og hans Hustru. Under den første Del af Johan Ludvigs Ophold i Paris var Talen mellem ham og hans Fader aldrig faldet paa den fraværende Moder. „Den gamle Heiberg kunde ikke faa hendes Navn over sine Læber, og den unge vovede det ikke. Men i de sidste Aar var der dog nu og da udtalt Hentydninger af Faderen til hans tidligere Forhold, men som Sønnen ikke vovede at tilegne sig til Gunst for sin Moder“ *). Saa skete det, at P. A. Heiberg Aaret efter sin Søns Ankomst opfordrede ham til, at de i Forening skulde højtideligholde den 9de Novbr., Moderens Fødselsdag. Denne glædelige Efterretning skyndte Johan Ludvig sig at sende til Kjøbenhavn, og det blev Anledningen til den endelige Forsoning. Fru Gyllembourg skrev et Brev til P. A. Heiberg i Paris, hvori hun ærligt og sanddru nærmede sig ham og bad om Tilgivelse for, hvad hun maatte have forbrudt mod ham. Han modtog den fremrakte Haand, og fra den Tid af indtil P. A. Heibergs Død, 1841, vedligeholdt de en jævnlig Korrespondance, gjenforenede i den fælles Kjærlighed til deres Søn.

Efter J. L. Heibergs Hjemkomst tog hans Moder atter Ophold hos ham og delte med ham de ret kjedsommelige Aar, medens han var ansat ved Universitetet i Kiel. Først da de er flyttede tilbage til Kjøbenhavn, og da J. L. Heiberg i 1827 begynder Udgivelsen af „Kjøbenhavns flyvende Post“, træder Fru Gyllembourg ind i Literaturen med sine første Noveller.

Begyndelsen gjordes halvvejs som en Spøg. J. L. Heiberg har manglet Stof til et af de første Numre af Bladet, og hans Moder kom da frem med sit Manuskript. Det var Fortællingen „Familien Polonius“, hvortil Udgangspunktet er taget fra et Avertissement i „Adresse-Avisen“, et Avertissement, som virkelig fandtes i det første Nummer af „Adresse-Avisen“ for 1827, og som lød saaledes:

„Svar

til Lieutenanten, som under 16de December sidstleden har tilsendt en Jomfru et Brev, er forseglet indlagt paa Fodpostcontoret, hvor han uden Betaling kan afhente det.“

---

*) Johanne Luise Heiberg: „Peter Andreas Heiberg og Thomasine Gyllembourg“.

Derover byggede saa Fru Gyllembourg en Fortælling i Breve med „Præliminarier" og „Catastrophe", men hvori det indføjede „Claras Skriftemaal" er den egentlige Novelle. Publikum fulgte disse Blade med ivrig Nysgjerrighed uden at være rigtig sikker paa, hvad der var Digtning, og hvad der var Virkelighed. Den hele Fortælling, med de indviklede Familieforhold og den indspundne Kjærlighedsintrige, er lagt virkningsfuldt og behændigt til Rette. Aaret efter skrev Fru Gyllembourg — ligeledes i „den flyvende Post" — *„En Hverdags-Historie"*, den Fortælling, hvorefter hun tog sit Forfatternavn og bevarede det uforandret, indtil hendes Anonymitet først afsløredes efter hendes Død ved det literære Testamente, hun efterlod sin Søn.

I Henseende til de Omgivelser og Samfundslag, hvori Handlingen bevæger sig, er „En Hverdags-Historie" mønstergivende for hele den efterfølgende lange Række af Fru Gyllembourgs Hverdagshistorier. Forfatterinden træder os i Møde som en overbærent dømmende, humant tænkende Personlighed; hun kjender sin Tid og dens Mennesker, hun bygger paa de Erfaringer, hun har høstet i sit eget begivenhedsrige Liv. Det er, som det naturligt maa være, især det kvindelige Hjærte, som hun nøje kjender og nøje har givet Agt paa; hun ved, at selv de bedste Kvinder kunne være udsatte for Fristelse og Fald, og hun har erfaret, at Livet har mange underfulde Veje, ad hvilke Menneskenes Skæbner ledes eller vildledes. Derom fortæller hun sine Læsere, undertiden noget romanagtig konstrueret, men dog oftest med Virkelighedens solide Bund under Fødderne og saaledes, at Læseren føler og lever med de Personer, der fremstilles.

Fru Gyllembourgs Forfattervirksomhed falder i Tiden fra 1827 til 1845, og indenfor dette Tidsrum skrev hun det store Antal Hverdagshistorier eller Noveller, der allesammen blev udgivne af hendes Søn, og som efter hendes Død blev samlede og udgivne ligeledes af J. L. Heiberg som „Skrifter af Forfatteren til En Hverdags-Historie", 1—12te Bind, 1849—51 (2den Udgave 1866—67 under Titlen „Samlede Skrifter af Forf. til „En Hverdags-Historie"," 3die Udg. 1884). De betydeligste og tillige bedst kjendte af Novellerne ere følgende: *„En Hverdags-Historie"* og *„Den magiske Nøgle"* (1828), *„Slægtskab og Djævelskab"* (1830), *„Drøm og Virkelighed"* og *„Mesalliance"* (1833), *„De lyse Nætter"* (1834), *„Ægtestand"*, *„En Episode"* og *„Extremerne"* (1835), *„Jøden"* (1836), *„Montanus den Yngre"* og *„Nisida"* (1837), *„Maria"* (1839), *„En i Alle"* (1840), *„Korsvejen"* og *„Castor og Pollux"* (1844), *„To Tidsaldere"* (1845).

Fru Gyllembourg har desuden skrevet nogle Skuespil „Sproglæreren", „Magt og List" og „Fregatskibet Svanen" (1831) og „De Forlovede" (1834); deraf ere de to førstnævnte opførte, men uden at gjøre Lykke. J. L. Heiberg ytrer selv i sin Fortale til „Skuespil af Forf. til en Hverdags-Historie", at Novelledigteren skinner gjennem disse dramatiske Frembringelser. Det vil med andre Ord sige, at det var dialogiserede Noveller, der ikke egnede sig for Scenen. Hverdagshistoriernes Forfatterinde befandt sig her paa et fremmed Omraade, som hun ikke beherskede.

Hvorledes Fru Gyllembourg selv betragtede sit Forfatterskab og den Anonymitet, som det var hende saa magtpaaliggende at bevare, saa længe

hun levede — derom giver hun en ejendommelig fin og rørende Redegjørelse, dels i det fingerede Brev til „Herr Celestinus" *), dels i det literære Testamente, som hun efterlod sin Søn. Det hedder det sidstnævnte Sted:

„Jeg forudseer, at det efter min Død kan hænde sig, at Du vil finde Dig foranlediget til at nævne mig som Forfatter til de Skrifter, som ere udgivne af Dig, under Benævnelse af Noveller, Fortællinger o. s. v. af Forfatteren til en Hverdags-Historie. I dette Tilfælde ligger det mig paa Hjærte at give Opløsning paa en Gaade, som jeg paa en Maade har fremsat i det Brev under hiint Firma, som findes i den flyvende Post for 1834, Nr. 31 **); thi uden al Forklaring over de Oplysninger, som jeg i dette Brev har givet, vilde det synes, som jeg tiltrods for mine Forsikringer dog har løjet for det Publikum, der har viist mine Noveller saa megen Yndest og Overbærenhed: en Tanke, som jeg ikke kan taale at tage med mig i Graven. Jeg maa derfor forklare, hvad jeg har tænkt mig ved hine Yttringer.

Naar jeg siger, „at jeg i mange Aar med Alvor og Kjærlighed har røgtet et Kald heel forskjelligt fra en Digters", saa forstaaer jeg derved det qvindelige Kald i de nærmeste og fjernere Forhold, et Kald, hvis høie Vigtighed Ingen nok kan erkjende. Naar jeg siger, „at jeg haaber, at mine ubetydelige litterære Frembringelser ikke skulle være det Eneste, jeg efterlader mig, som Vidne om min jordiske Tilværelse", saa mener jeg dermed det Eneste, hvorved jeg er mig bevidst, at en Følelse af Stolthed har nærmet sig min Sjæl. Det, at jeg er din Moder! min elskede Ludvig! som jeg ærer saa høit, og at ikke blot dette Forhold af Moder og Søn, men et inderligt, fortroligt Venskab har forenet os, saa langt et Stykke af vores begges jordiske Vandring; at jeg i Dig skal efterlade mit Fædreland en herlig Gave, det trøster jeg mig ved at tænke. Jeg haaber ogsaa selv at leve i mine andre Venners og Nærmestes Erindring, de som venlig og trolig have vandret i Livet med mig. Jeg haaber, at de ville erindre mig som et qvindeligt Væsen: elskende og trofast. Naar jeg taler om „min Omtumlen paa Verdens Hav, mellem forskjellige Mennesker og Nationer", saa veed Enhver, som har kjendt mig, at det er sandt, uagtet jeg saagodtsom aldrig har forladt Kongen af Danmarks Stater. At jeg gjør „min ydmygste Afbigt til den qvindelige Beskedenhed", er vist mit Hjertes oprigtigste Mening. Jeg har ofte „med Ret eller Uret" tænkt, at jeg havde krænket eller fornærmet den ved at vove mig ud paa en Forfatters mandige Bane. Du veed, min Ludvig! at fra først var en Spøg, siden en Attraa efter at behage Dig, Grund til at jeg forsøgte en Beskjæftigelse, der snart blev mig saa kjær, at jeg ikke igjen kunde forlade den, uagtet en ubeskrivelig Undseelse, næsten en Skræk greb mig, naar jeg ret betænkte, at jeg, som ikke blot var et Fruentimmer, men vistnok en af de svageste og frygtsomste af mit Kjøn, var fremstaaet for Publikum som Digter og var af Adskillige anseet som saadan. Denne min Bekjendelse maa være min Undskyldning hos de kjære Venner, for hvem jeg, naar Samtalen, mod min Villie, kom paa denne Materie, haardnakket nægtede Sandheden. Jeg beder dem tilgive mig, og jeg forsikkrer, at ingen Mangel paa Fortrolighed var Skyld i denne min Handlemaade, men at jeg deels frygtede for, at de efter en saadan Opdagelse ikke skulde see mig med de tilvante Øine, deels var det mig umuligt at overvinde den Undseelse, der forbød mig en saadan Tilstaaelse. De faa Fortrolige, jeg i denne Sag har havt: Din efter mit eget Hjerte valgte Hustru og min dyrebare Pleiesøn Georg Buntzen takker jeg for den Troskab, hvormed de have bevaret min Hemmelighed . . ."

Fru Gyllembourgs Angst for at se sin Anonymitet røbet fandt ofte de snurrigste Udtryk. Johanne Luise Heiberg skriver i sin udmærkede Skildring af Forf. til „En Hverdags-Historie", der findes i 2den og 3die Udgave af de „Samlede Skrifter": „. . . Hun var utrolig undseelig over denne Skribentvirksomhed, og hendes Nærmeste brugte derfor dette Talent hos

*) Første Gang trykt i Flyvende Posts Interimsblade Nr. 31.

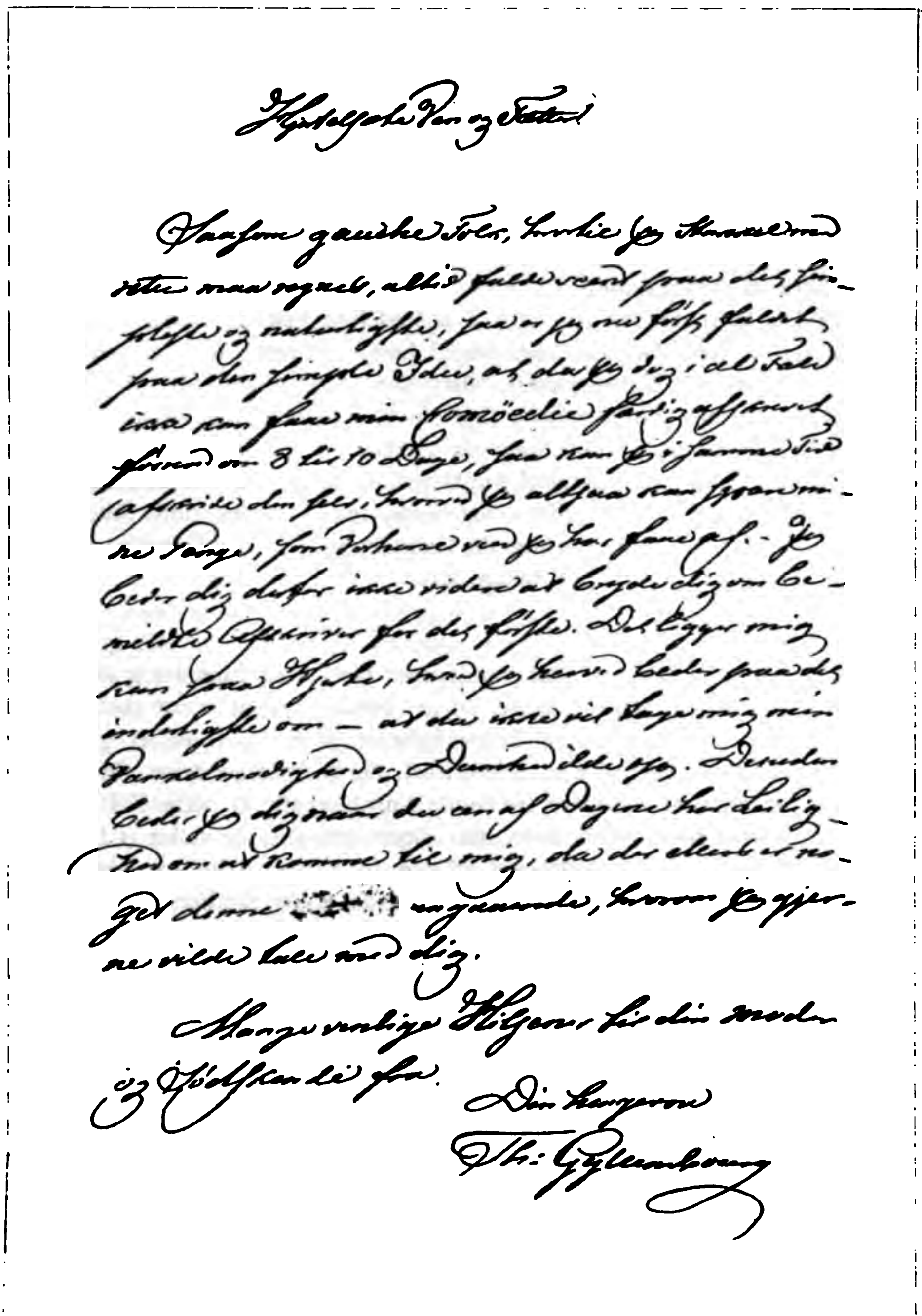
**) ɔ: Brevet til Herr Celestinus.

hende til smaa Drillerier, der ofte gav Anledning til Spøg og Munterhed. Mange Fremmede, saavel Herrer som Damer, troede, fordi de dømte efter det Almindelige, at de smigrede og glædede hende ved at lade sig forstaae med, at hun var Forfatter; hendes Nærmeste vidste derimod, at Ytringer af denne Natur forspildte hende den Dags Glæde. Hvor Folk dog kan være udelikate og taktløse, udbrød hun da; hvorfor vil de nu plage mig med „de stakkels Noveller", saaledes kaldte hun dem altid. Hørte hun imellem, at En tvivlede om Rygtets Sandhed, idet han mente, at de ikke kunde være skrevne af et Fruentimmer, da blev hun formelig glad og let om Hjertet og udbrød: „See det er da et fornuftigt Menneske!"

„Det var hendes Anskuelse, at Qvinder ikke maatte befatte sig med Sligt, og hun lærte ikke af sin egen Erfaring, at den, Gud giver en Stemme, kan ikke holde Tonerne tilbage. Traadte en eller anden Dame op i Litteraturen eller indleverede Stykker til Theatret, da kunde hun paa den naiveste Maade sidde og fordybe sig i Betragtninger herover, og hun udbrød da: „Naa skriver hun nu ogsaa! Vi Fruentimmer synes mig have nok at tage vare paa, uden at vi ogsaa befatte os med Sligt; det skal vi overlade til Mændene; det Fruentimmerskriveri duer dog aldrig noget." Naar da hendes Børn i Stilhed sad og morede sig over hende, og omsider lidt skadefroe udbrød: „Glemmer Du da reent, at Du selv skriver?" da kunde hun ganske rødmende vækkes af sine Betragtninger, og rørende vare da de Undskyldninger, hvormed hun besmykkede sin formeentlige Feil . . ."

Fru Heiberg fortæller videre: „. . . Der var en usædvanlig Besindighed i hendes Domme, en umiddelbar Sikkerhed i netop at see, hvad det kom an paa, og da kunde hun forsvare sin Mening saa veltalende, saa overbevisende, at hendes Modpart som oftest maatte trække sig tilbage og give sig fortabt. Og dog traadte hendes Paastande aldrig frem med Sikkerhedens Paastaaelighed eller Hæftighedens Irritabilitet; det var, ligesom hun selv var undseelig over at fremsætte saa bestemte Meninger. Al Affectation var fremmed for hendes Væsen, og hun havde formeligt en Afsky for al Exaltation. Hendes store Kjærlighed og Beundring for hendes Søn havde aldrig dette Præg; hos hende fandtes aldrig den for de fleste elskende Qvinder sædvanlige blinde Forguden af dem, der høre dem til, og som de see op til. Hun kunde være af en heelt anden Mening end den Søn, hvis Begavelse hun satte saa høit. Hun saae med skarpe Øine paa hans Frembringelser og tilbageholdt aldrig sin Mening, naar noget syntes hende feilagtigt i Anskuelsen, eller mindre smukt i Udtrykket: men disse Indvendinger fremsatte hun da i en næsten ærbødig Tone. Hendes varme, kjærlige Hjerte' formaaede at optage Feilene hos dem, hun elskede, i Forening med Dyderne; hun oversaae ikke de første, og undervurderede ikke de sidste. Midt i sin Selvstændighed trængte hun dog bestandigt til at støtte sig i Kjærlighed til Andre, til at hente Raad, Trøst, Bekræftelse paa, hvad hun ansaae for det Rette. „Uden Kjærlighed kan jeg ikke trives," sagde hun ofte, „jeg kan sige som Nina" — Heibergs Nina — „der gives dem, der leve meest i Andre". Kjærlighed var for denne bløde, varme Qvinde ligesaa nødvendig som Solens Varme for Blomsten.

Af alle qvindelige Dyder satte hun de huuslige høiest; intet Talent, ingen

Fru Gyllembourgs Haandskrift.

Et udateret Brev til A. N. de Saint Aubain.

(Originalen tilhører den Abrahams'ske Autografsamling i det store kgl. Bibliotek).

Begavelse i hvilkensomhelst Retning satte hun over disse. Ziirlig indtil Pedanteri formaaede hun at udbrede en Hyggelighed omkring sig, som neppe er overtruffen af Nogen; Skjønhedssandsen i det huuslige Liv var saa udviklet hos hende, at den kastede sit Skjær over Alt, som omgav hende. Det simpleste Maaltid fik et vist festligt Præg ved hendes Orden og Omhu, og Vennerne, som hun samlede om sit Bord, følte sig altid oplivede og meddeelsomme. Det fint uddannede psychologiske Blik, hvorom Novellerne noksom vidne, gjorde, at hun let og hurtigt gjennemskuede de menneskelige Svagheder, og ikke Mange, med hvem hun kom i Berøring, gik ukjendt fra hende. Alligevel hørte man aldrig skarpe Domme, bittre Bemærkninger over Andre af hendes Mund; tværtimod, hun havde et eget Talent til at finde Undskyldninger selv for grove anstødelige Feil og Lyder hos Andre. Det var derfor just ikke Enhvers Sag i hende at ane Forfatteren med den bestemt udprægede Livsanskuelse, den skarpe Betragter af Menneskenes Daarskaber og Feil; hun nænnede ligesom ikke at meddele Andre, hvad hun saae og gjennemskuede; hun taug og gjemte alle de Iagttagelser, som Berørelsen med Andre gav hende Leilighed til, gjemte alle disse Betragtninger og Erfaringer for sin Sjæls stille Overveielse, indtil hendes Indre ikke længer kunde rumme dem; da udsprang de levende Skikkelser i Novellerne, i hvis Mund hun udtalte, hvad der længe havde været gjennemarbeidet i hendes stille Tanker . . ."

Fru Gyllembourgs Noveller vandt ikke blot udelt Beundring og Yndest hos Datidens almindelige Læsere, men ogsaa blandt dens betydeligste Aander. Saa vidt forskjellige Personligheder som Poul Møller og Søren Kierkegaard ydede lige uforbeholdent Forf. deres Anerkjendelse. Men ingen har givet en sandere og mere træffende Karakteristik af dette Forfatterskab end Fru Gyllembourg selv, hvor hun siger om sine Noveller (i Brevet til Herr Celestinus): „De bære Præget af den Jord, hvoraf de ere udsprungne. De ere Frugter af Livet, ikke af Lærdom og dybe Studier. Det huuslige og selskabelige Liv, de individuelle Forhold og Indviklinger ere den Kreds, hvorfra de ere hentede, og jeg tilstaaer oprigtig, at jeg tillægger disse huuslige og daglige Forhold en stor Vigtighed. De ere for alle Mennesker det Nærmeste, for alle Mennesker den Kilde, hvorfra deres Lykke og Ulykke udspringer, ja ikke blot deres Lykke og Ulykke, men som oftest deres Dyder og Laster. Jeg indseer vel, at der gives mere ophøiede Emner, men det forekommer mig, som om disse let kunde føre udenfor Novellens Grændser, og ialfald drømmer jeg ikke om at kunne flyve som Ørnen til de Regioner, hvorhen det uvæbnede Øie ikke kan følge; men Forfatteren til en Hverdags-Historie bygger som Svalen paa Menneskenes Huse, og istemmer der sin fordringsløse Sang . . ."

Fru Gyllembourgs sidste Novelle var „To Tidsaldere", der udkom 1845, og hun var da allerede to og halvfjerdsindstyve Aar, men hun levede endnu elleve Aar fredeligt og lykkeligt i sin Søns Hus, og døde den 2den Juli 1856, 83 Aar gammel.

Af Literatur, vedrørende Forf. til „En Hverdags-Historie", henvises til Otto Borchsenius: „Fru Gyllembourg, et literærhistorisk Udkast" („Aftenlæsning", 8de Bind, 1869), „Fru Gyllembourg og hendes Værker", tre Foredrag af B. Arnesen-Kall (1875), „Peter Andreas Heiberg og Thomasine Buntzen, en Beretning, støttet paa efterladte Breve, ved Johanne Luise Heiberg (1882) og H. Jæger: „En gammel Kjærlighedshistorie" (Kristiania 1891).

Carl Bernhard.
(A. N. de Saint Aubain.)

Født 18. Novbr. 1798. — Nogle biografiske Data. — Novellerne. — *„Børneballet"*. — *„Lykkens Yndling"*. — Historiske Romaner. — Død 25. Novbr. 1865. — „Samlede Noveller og Fortællinger", 1.—14. Bind, 1ste Udgave 1867, 2den Udg. 1869—71. — „Udvalgte Skrifter". Med en Levnetsskildring ved Dr. phil. H. Schwanenflügel, 1.—12. Bd. 1895—97.

Ved Slægtskab og ved Aandsretning var A. N. de Saint Aubain nært knyttet til den Heibergske Kreds. Hans Moder var en Kusine til Fru Gyllembourg, og selv debuterede han Aaret efter Fru Gyllembourg med sin første Novelle i Fætteren Johan Ludvig Heibergs „Flyvende Post". Hans Noveller have adskillige Lighedspunkter med „Hverdagshistorierne", ere øjensynligt stærkt paavirkede af dem; men Saint Aubain naar kun undtagelsesvis i Højde med den Forfatter, der har været hans Forbillede. Fru Gyllembourg er en rigere begavet og frodigere Natur, og selv om hun kun sætter sig til Maal „at bygge som Svalen paa Menneskenes Huse og der istemme sin fordringsløse Sang", saa er der dog altid en bevidst udtalt Ide i hendes Fortællinger, og saa godt som alle hendes Figurer ere grebne ud af Livet, medens Saint Aubain ofte bevæger sig paa Overfladen og kun synes at have til Opgave at underholde sine Læsere. Dog kan man i hans bedste Noveller, i „Lykkens Yndling" og „Børneballet", træffe baade det selvoplevede og det sikkert iagttagne, og i saadanne Arbejder er der taget et Sigte, som rækker ud over den blotte Underholdningslekture.

Et væsentligt Led i Saint Aubains Forfatterskab er hans historiske Romaner: „Gamle Minder", „Krøniker fra Kristian den Andens Tid" og „Krøniker fra Erik af Pommerns Tid", og her røber han egentlig mere Selvstændighed end i de moderne Fortællinger. Ganske vist indeholder især den førstnævnte af disse Romaner uhyre Synder mod den historiske Virkelighed; men i Henseende til Kostumet betegner de alligevel et betydeligt Fremskridt i Sammenligning med den forudgaaende historiske Romandigtning, og de vidner tillige om udmærket Opfindsomhed, betydelig Evne til at komponere og tilrettelægge Handlingen og rummer mange karakteristisk og livfuldt tegnede Scener.

Saint Aubain var ikke nogen dyb Digternatur, mindst af alt en Psykolog, der søgte til Bunds efter Menneskehjærtets Lønkroge, men sligt krævede Datiden ikke heller af en Novellist. Med sin ikke almindelige Evne til at „opfinde" og fortælle er han bleven en af vore mest læste Forfattere, og flere af hans Arbejder fortjene at bevares i Erindringen.

Andreas Nicolai Saint Aubain nedstammede fra en fransk Slægt; hans Farfader var født i Bretagne og kom henimod Midten af det 18de Aarhundrede til Danmark, hvor han først blev Frisør, senere Kammertjener hos Frederik V, efter hvis Død han benaadedes med Titlen Justitsraad. Den indvandrede Franskmand har, selv om han ikke var adelig — saaledes som hans Sønnesøn paastod — i hvert Fald forstaaet at hævde Avancementet ogsaa for sine Efterkommere; thi hans ældste Søn blev dansk Artilleriofficer (avancerede efterhaanden til Oberst) og giftede sig med en Datter af den velhavende og ansete Brygger og Grosserer Buntzen, og i dette gode danske Hjem kom A. N. de Saint Aubain til Verden den 18de November 1798.

I de autobiografiske Fragmenter, som findes under Titlen „Af en gammel Herres Erindringer" i „Carl Bernhards Samlede Noveller og Fortællinger" (14de Bd.) har Forfatteren givet en livlig og elskværdig Skildring af sine Barndoms- og første Ungdomsaar. Af disse Fragmenter fremgaar det, at han har været en rask og opvakt Dreng med levende Fantasi. Hans Forældre ejede en stor gammel Gaard paa Hjørnet af Strandgade og Torvegade, som i sin Tid havde været Christianshavns Raadhus, bygget af Christian den Fjerde. „De fleste af mine Barndomsminder knytte sig til dette Sted," fortæller Saint Aubain, „og da jeg forvist troer, at et stadigt Ophold i Barndommen under visse eiendommelige lokale Forhold bidrager til at udvikle Barnet i flere Retninger, troer jeg ogsaa, at jeg skylder denne min Fødegaard Et og Andet, for Exempel en mere levende Phantasi, end der maaskee ellers var blevet mig til Deel. Denne Evne blev i det Mindste stadig vækket og næret ved Husets særegne Indretning. I de hvælvede Kjældere, som nu tjente til Viinoplag, var der saamange mørke Kroge, saamange Kramper og Ringe, baade i Loft og Vægge, at de gjerne kunde have tjent til Fængsler og Pinesteder for en glubsk Inqvisition, hvis de ikke vare blevne til i Christian den Fjerdes Tid, og Viintappersvenden, som var min specielle Velynder og en belært Person, proppede mig med de forfærdeligste „Gräuelthaten", om ulykkelige Slagtoffre for den strenge Justits, hvor Scenen altid var henlagt til de gamle skumle Raadhuuskjældere, og hver enkelt Krog eller Kjædestump havde sin særegne blodige Krønike."

Ude paa Christianshavn oplevede Saint Aubain Bombardementet 1807 og Tugthusfangernes Oprør i Børnehuset 1817, og om begge disse Begivenheder saavel som om en velhavende kjøbenhavnsk Families daværende Levevis har han fortalt i Fragmenterne med en levende Anskuelighed, som maler et helt lille Tidsbillede for Læseren.

Fra 1812 til 1816 gik Saint Aubain i Metropolitanskolen og dimitteredes to Aar efter privat til Universitetet. Kort Tid efter at han var bleven Student, mistede han sin Fader. Han manglede Lyst og Tilbøjelighed til at begynde paa noget Embedsstudium, men med sin tidlig udviklede Smag for fransk Aandsliv og Dannelse, dyrkede han fransk Sprog og Literatur, studerede ogsaa de betydeligste tyske Forfattere og hengav sig i det hele til et æstetiserende og selskabeligt Liv, der var i Overensstemmelse med og paavirkedes af den Tid, hvori han levede. I hans første Ungdomsaar stod hans Hu til at gaa den diplomatiske Vej, men da hans Planer ikke kronedes med Held, maatte han opgive sine Forhaabninger i denne Henseende.

Det fortrolige Samliv med den Heibergske Kreds vakte Lysten hos ham til at blive Forfatter, og i 1828 — tredive Aar gammel — debuterede han med Novellen „Nummer Syv“, der fremkom i J. L. Heibergs „Flyvende Post“. Nogle Aar efter (1834) skrev han den større Novelle „Et Aar i Kjøbenhavn“, der ligeledes udkom under Heibergs Ægide, under Pseudonymet Carl Bernhard, det Navn, under hvilket han udgav alle sine følgende Arbejder, og som han med en vis Pertentlighed, der var ejendommelig for hele hans Væsen, holdt strængt adskilt fra sit private Liv. Der fulgte nu hurtig efter hinanden en hel Række Nutidsfortællinger af ulige Værd. I 1835 „Dagvognen“, 1836 den elskværdigt og muntert fortalte Novelle „Commissionæren“, samme Aar *„Børneballet“*, 1837 „Tante Franciska“, „Skjødesynderne“ og *„Lykkens Yndling“*, 1839 „Et Ordsprog“ o. s. fr.

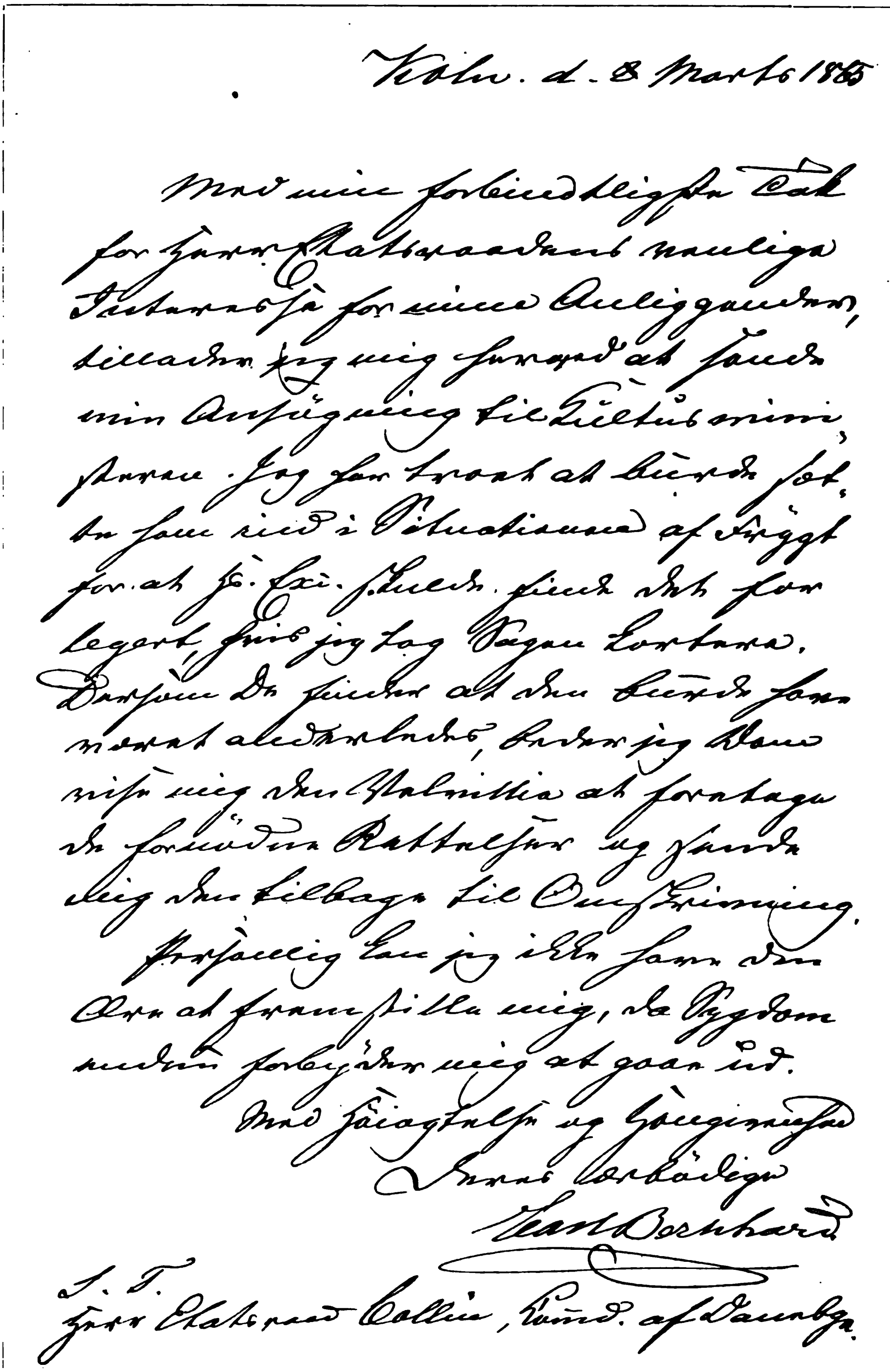

Carl Bernhard.

Den omfangsrige Novelle „Lykkens Yndling“ satte paa en vis Maade Skjel i Carl Bernhards Produktion, idet den i høj Grad vandt Yndest hos Datidens Publikum og fæstnede Forfatterens literære Position. Handlingen foregaar i den fornemme Verden, mellem Adelsfolk og Diplomater. Helten, en ung Student, forelsker sig i en Dame af højtstaaende Adel og vinder trods de forskjellige Samfundssfærer, de tilhøre, hendes Hjærte og Løftet om hendes Haand. Men paa Kulminationspunktet af deres Lykke, medens de er undervejs til det fremmede Land under Sydens Himmel, hvor de vil grunde deres ægteskabelige Paradis, forliser det Skib, paa hvilket de er ombord, og Bryst mod Bryst finder de Døden i Bølgerne.

Det var Romantik i højeste Potens; men det var dog ikke derved alene, at Novellen vandt Datidens Yndest; det skyldtes lige saa meget, hvad man nu til Dags kalder „Milieuet“, den fornemme, glansfulde Verden, hvori Læserne kom til at kigge ind. For Nutidslæsere har denne Carl Bernhardske Novelle derimod en anden og bedre Værdi, nemlig den, at man fornemmer, Forfatteren har følt og levet med sin Helt og meddelt ham sine egne Drømme, Forhaabninger og Illusioner.

I 1841 udkom den første af Carl Bernhards historiske Romaner: *„Gamle Minder“*, der behandler et saa interessant Emne som den danske Hofrevolution, hvori Caroline Mathilde og Struensee er Hovedpersonerne. Gjennem mundtlige Overleveringer fra sin Farmoder havde Saint-Aubain erhvervet sig et ikke ringe Kjendskab til denne Periode, og Romanen er

Kbhvn. d. 8 Marts 1865

Med min forbindtligste Tak
for Herr Etatsraadens venlige
Tilsagn saa for mine Anliggender,
tillader jeg mig herved at sende
min Ansögning til Kultusmini-
steriet. Jeg har troet at burde sæt-
te Sagen ind i Situationen af Frygt
for at H. Exc. skulde finde det for
legert, hvis jeg tog Sagen [illegible].
Dersom De finder at den burde fan-
neret aldeles, beder jeg Dem
vise mig den Velvillie at foretage
de fornødne Rettelser og sende
mig den tilbage til Omskrivning.
Personlig kan jeg ikke have den
Ære at fremstille mig, da Sygdom
endnu forbyder mig at gaae ud.
Med Høiagtelse og Hengivenhed
Deres Ærbødige
Carl Bernhard

S. T.
Herr Etatsraad Collin, Komd. af Dannebg.

A. N. de Saint-Aubains Haandskrift.
(Originalen tilh. den Collinske Manuskriptsamling).

derved kommet til at indeholde Interieurer, der tager sig baade levende og vederheftige ud. Den sidstnævnte Egenskab skorter det derimod føleligt paa for de optrædende Hovedpersoners Vedkommende. Saaledes som Christian VII, Caroline Mathilde og Struensee fremtræder i Carl Bernhards Roman, er de overmaade fjærne fra den historiske Virkelighed, hvad der dog snarere bidrog til at forøge end til at formindske Bogens Sukces. Datidens Smag var ikke for nogen Art af Realisme, især ikke hvor det gjaldt Fremførelsen af historiske Skikkelser. Tilmed havde Carl Bernhard det Fortrin, at han forstod at sammenføje Romanens Handling i spændende og interessante Scener, og det var da intet Under, at „Gamle Minder“ gjorde overordentlig Lykke. — Set fra et lidt mere kritisk Synspunkt naaede Carl Bernhard dog betydeligt videre med den næste af sine historiske Romaner: *„Krøniker fra Christian den Andens Tid“,* der udkom 1847 og absolut er den bedste i Rækken saavel ved Skildringen af det gamle Kjøbenhavn som ved de Billeder, der er tegnet af flere af de historiske Personer. Endelig udkom 1850 den sidste af Romanerne: *„Krøniker fra Erik af Pommerns Tid“,* der vel ikke staar tilbage for de foregaaende i dramatisk Liv og Spænding, men hvori der atter findes grove Forsyndelser mod de historiske Kjendsgjerninger.

Samme Aar havde Carl Bernhard skrevet Nutidsnovellen „To Venner“, men med dette Arbejde og hans sidste historiske Roman ophørte hans hidtidige ret frodige Produktion. Fra nu af indskrænkede han sig til en Gang imellem at yde en lille Fortælling til en Folkekalender eller en anonym Dagbladsartikel. Ligesom J. L. Heiberg stod han uforstaaende overfor den ny Tid, der brød frem i Fyrrerne, og i sit private Liv oplevede han adskillig Sorg og Modgang. I Midten af Tyverne havde Familien Saint-Aubain mistet sin Formue ved Handelshuset Buntzen og Søns Fallit, og et Par Aar efter ramtes Aubain af en langt større Sorg, idet to af hans Søskende, „den Broder, som stod ham nærmest, og en ung Søster“, blev bortrevne af en ondartet Skarlagensfeber. Saint-Aubain levede nu alene sammen med sin Moder, til hvem han stod i et inderligt Hengivenhedsforhold, og efter hendes Død, der indtraf i Begyndelsen af Halvtredserne, følte han Savnet og sin Ensomhed saa tungt, at det synes at have givet ham et Knæk for Resten af hans Liv. Fra det samme Tidspunkt er det ogsaa, at hans poetiske Produktion bliver saa sparsom i Modsætning til før. — Med sin fine og elegante Optræden, med sit Præg af verdensmandsmæssig Dannelse havde han lige fra sine tidlige Ungdomsaar været meget søgt i Selskabslivet og en velkommen Gjæst paa danske Herregaarde; men efterhaanden som Aarenes Tal voxede, tog Døden flere og flere af hans Venner, og i sine sidste Aar levede han ret ensomt i sin Ungkarlelejlighed i Nyhavn, ikke heller fri for at trykkes af økonomiske Sorger og tilsidst ramt af en smertefuld Sygdom, hvoraf han døde den 25de November 1865. Efter hans Død udkom de ovenfor omtalte autobiografiske Fragmenter: „Af en gammel Herres Erindringer“, samt en Samling Aforismer under Titlen „For og imod, Themaer for Tænkning“, der ere optagne i 14de Bind af hans „Samlede Noveller og Fortællinger“.

Af Literatur, der omhandler Carl Bernhard, foreligger — foruden „Autobiografiske Fragmenter“ — Dr. H. Schwanenflügels „Carl Bernhard. Hans Liv og Forfattervirksomhed“ (1895), A. Buntzens Nekrolog i „Illustr. Tidende“ (1865) og „Uddrag af Breve fra A. de Saint-Aubain“ (Personalhist. Tidsskrift, 3. R. VI).

Det er et mægtigt og fuldtonende Digterkor, hvis Stemmer vi allerede har hørt klinge gjennem den Række Navne og Skikkelser, som der fortrinsvis er dvælet ved i det foregaaende: Oehlenschläger og Grundtvig, Ingemann, Hauch, Bredahl, Poul Møller, St. St. Blicher, J. L. Heiberg og Henr. Hertz. Men saa rig er Gjenfødelsen i Danmarks literære „Guldalder“, at der bestandig dukker nye Navne op med en vidunderlig Frodighed, og hver har sit Særpræg, der føjer nye Stemmer til det store Orkester. Det er en udpræget æstetisk Periode i vort Lands Historie. Efter de nationale Ulykkesaar 1807 og 1814 arbejder Landet sig langsomt frem til voxende Velstand, og medens alle Samfundsklasser er faldne til Ro under Frederik den Sjettes landsfaderlige Regimente, ligger det politiske Liv endnu i Dvale. Det er Skjønliteraturen, der sættes i Højsædet som noget nær den eneste offentlige Interesse, hvorom man kan samle sig, og dens frodige Væxt kaster Glans over en Tid, der iøvrigt er baade spidsborgerlig og kjedsommelig.

I Slutningen af Tyverne fremstaar en ny national Digter, en uforlignelig Sprogets Mester, en lyrisk Begavelse, hvis Poesi har Toner af en Sødme, Skjønhed og Velklang, som ingen andens.

Christian Winther.

Fødestedet. — Slægten. — Fensmark Præstegaard. — Skoleliv i Nykjøbing paa Falster. — Student. — Regenstiden. — De første Poesier. — Studentersangen. — Præstegaardsliv i Kjøbelev. — Teologisk Attestats. — „*Digte*“ (1828). — „*Træsnit*“. — Rejse til Italien. — „*Nogle Digte*“ (1835). — Prosafortællinger. — „Sang og Sagn“. — „Haandtegninger“. — Lærer for Prinsesse Mariane. — „Digtninger“ (1843). — Digtene „*Til Een*“. — „Lyriske Digte“ (1849). — Personlige Oplevelser. — Pengesorger, Kjærlighed og Ægteskab. — Senere Produktion. — „Nye Digtninger“ (1853). — „*Hjortens Flugt*“ (1855). — „Brogede Blade“. — „En Samling Vers“. — Udenlandsrejser. — De sidste Arbejder og de sidste Leveaar. — Død i Paris 30. Decbr. 1876.

Christian Winther er født i Landsbyen Fensmark i det sydlige Sjælland:

„Hvor Fensmark hæver sit Kirketelt
Med den røde Top imod Sky,
Og smiler over til Gisselfeld
Og til Vester-Egede By;

Og ned til Mosen, hvor Tørvene gro
Til Broksø bag Skovens Hegn . . .“ *)

*) De første Strofer af Digtet „En Ven“, Chr. Winthers „Saml. Digtninger“ IV Bd. S. 96.

Faderen, Hans Chr. Winther, var 1793 bleven Sognepræst til Fensmark og Riisløv i Sydsjælland. Farfaderen hed Rasmus Winther og havde været Lektiehører ved Slagelse lærde Skole, og Digterens Oldefader skal efter Sigende have været Degn i Munkebjerg By i Sjælland. Chr. Winthers Moder, Johanne Dorothea Borchsenius, var en Datter af Præsten i Husby ved Wedellsborg paa Fyen, Villads Gabriel Borchsenius, der nævnes som en lærd og dygtig Mand, en stræng og nidkjær Christen og tillige et Stykke af en Digter i den lærde Stil.

I Februar 1794 holdt Sognepræsten i Fensmark, Hans Chr. Winther, Bryllup med Jomfru Johanne Dorothea Borchsenius, og den 29de Juli 1796 fødtes Ægteparrets eneste Søn, der i Daaben fik Navnene: Rasmus Villads Christian Ferdinand Winther.

Han havde en lykkelig Barndom. Hans Fader var en dygtig Præst, en god og pligtopfyldende Mand. Moderen skildres som „meget lille og spinkel, men ligesaa legemlig som aandelig stærk; hun var smuk og lys, yderst sirlig, fin og behagelig, og i hendes Maade at være paa røbedes der et vist Aristokrati. Der var Aand og Klogskab i hendes Aasyn, hun havde dyb Sans for Poesi, aabent Øje og Øre for Livets højere Ytringer, og hendes Hjærtes menneskekjærlige Trang aabenbarede sig ved alle Lejligheder“ *). Det var et idyllisk hyggeligt Liv, der levedes i Fensmark Præstegaard, og mellem Præstegaardsfolkene og Sognets Beboere herskede der et smukt og hjærteligt Forhold. Den lille Chr. Winther tumlede sig i den løvrige Præstegaardshave med de vide Udsigter til Broksø og Gisselfeld og Bregentved Skove, og i en tidlig Alder vaktes hos ham den Kjærlighed til Naturen, der skinner som den blankeste Ædelsten i hans Lyrik. Indtrykkene fra hans Barndomsegn har præget sig uudslettelig hos ham og gjenfindes i mangfoldige af hans Digte. Allerskjønnest vel i Digtet „Sjælland“, hvori det hedder:

„Fra Høiden over Skoven
Viser Gisselfeld sin Pragt,
I den friske, grønne Mose
Er Holmegaarden lagt;
I Parken spiller Karpen
Og Brasen saa bred,
I Dyrehaugen Hinden
Med Lænden trind og fed.
— — —

Den sommerglade Lærke,
Hun qviddrer høit i Luft,
Og Jordbærret krydrer
Skovsletten med sin Duft;
Mens Ræv og Hare pusle
Rundt om i lune Krat,
Den brune Hjort sig bryster
Med sin kronede Hat.“
— — —

Chr. Winther har næppe kunnet føle Savnet af Søskende; thi under sin Opvæxt havde han en Flok af Plejesøstre, Smaapiger, der opdroges og undervistes af Fensmarkpræsten og hans Hustru, og som paa deres Side bidrog til at sprede Hygge og Munterhed over Livet i Præstegaarden. Sin første Undervisning modtog han ogsaa selv af sine Forældre. Først da han var bleven elleve Aar, sendtes han til den lærde Skole i Nykjøbing paa Falster, der havde S. N. J. Bloch til Rektor, og hvor han blev Skole-

*) Nicolaj Bøgh: „Christian Winther. Et Livsbillede“, I Del.

kammerat med sin tilkommende Stedbroder Poul Møller. Chr. Winthers Fader var paa det samme Tidspunkt, i Forsommeren 1807, bleven forflyttet til Ulsø i Faxe Herred, men hans Virksomhed der blev af kort Varighed. Pastor Winther led af en Kræftsygdom, der allerede i September samme Aar nødte ham til at lade sig indlægge paa Frederiks Hospital i Kjøbenhavn, og hans Hustru og Søn fulgte med ham til Hovedstaden, hvor de oplevede Bombardementet i Septemberdagene 1807 og maatte skjule sig i en af Kjældrene under Christiansborg Slot. Den 3die Juni 1808 døde Pastor Winther, 50 Aar gammel; Chr. Winther forblev i Nykjøbing, og et Par Aar efter flyttede hans Moder dertil for at kunne være i Nærheden af sin Søn.

Skolelivet i Nykjøbing blev i flere Henseender udviklende og befrugtende for den vordende Digter; her sluttede han et ubrødeligt Venskab med Poul Martin og dennes Broder Hans Ulrik Møller; her skrev han sine første Poesier og oplevede sine første ungdommelige Forelskelser. Han var ikke nogen særlig flittig eller opmærksom Skolediscipel, men hans Lærere var enige om at rose hans udmærkede Evner og hans elskværdige Væsen. De levende Sprog interesserede ham mest, og han tilegnede sig dem med stor Lethed, ligesom han havde gode musikalske Anlæg og med Flid lagde sig efter at spille Violin.

Christian Winther.
Efter et Litografi.

Poul Møllers Fader, den lærde og begavede Teolog, *Dr.* Rasmus Møller, var — som ovenfor omtalt (S. 232) — bleven forflyttet fra et jydsk Præstekald til Kjøbelev ved Nakskov, og i Nykjøbing, hvor hans Sønner gik i Skole, stiftede han Bekjendtskab med Chr. Winthers Moder. *Dr.* Møller havde, da han blev Enkemand, foruden Sønnerne fire Døtre, af hvilke den ældste var tolv Aar; disse Børn vilde han gjærne give Erstatning for den Moder, de havde mistet, og Bekjendtskabet med den 43-aarige Præsteenke, Johanne Winther, førte derfor snart til en livsvarig Forbindelse. Brylluppet fandt Sted 1812, og Johanne Winther fæstede Bo i Kjøbelev Præstegaard, hvor hun altsaa blev Stedmoder til sex Børn. Chr. Winther fandt her et nyt Hjem, der blev ham tro, saa længe det existerede, og det langt op igjennem Aarene.

Sammen med flere af Skolens Disciple var Chr. Winther kommen i Kost hos Rektor Bloch, og de sidste Skoleaar hengik under lykkelige Forhold. Ferierne tilbragtes i Kjøbelev Præstegaard i muntert Samliv med Vennerne Poul og Hans Ulrik. Poul Møller og Chr. Winther kappedes i denne Periode om at skrive Vers, og deres Forelskelse i Rektor Blochs

smukke og begavede Døtre tjente end mere til at opflamme Digterilden i de unge Hjærter. Der var dog ingen Rivalisering mellem dem; thi medens Poul Møller, som tidligere fortalt, havde forelsket sig i Margrethe Bloch, sværmede hans Ven for en af hendes yngre Søstre.

De lykkelige Aar i Nykjøbing Rektorbolig og Kjøbelev Præstegaard afbrødes 1815, da Chr. Winther dimitteredes til Universitetet. Henved tre Aar i Forvejen var hans Stedbroder Poul Møller bleven dimitteret.

Chr. Winther kom til Kjøbenhavn som en livsglad, nittenaarig Student, smuk af Ydre, indtagende af Væsen og Manerer, maaske ogsaa en Smule lapset, men tillige med allerede stærke Glimt af et umiddelbart poetisk Gemyt, der maatte give hans Person særlig Tiltrækning. Studenterverdenen og det kjøbenhavnske Selskabsliv tog ham snart fangen, og begge Steder

Regensens Gaard.

var han en velset Gjæst. Han stiftede Bekjendtskab med Hauch og J. L. Heiberg, kom ogsaa i „Bakkehuset“ og var meget yndet af Kamma Rahbek, for hvem han undertiden læste højt. Under Striden mellem Baggesen og Oehlenschläger sluttede han sig begejstret til den sidstnævnte — „Helge“ var jo udkommet Aaret før han blev Student — og overhovedet var hans Yndlingsdigtere Goethe og Oehlenschläger. Men under alt dette havde det kun ringe Fremgang med det teologiske Studium, som han pligtskyldig var begyndt paa. Han gav lidt Undervisning, var en lille Tid Lærer ved Borgerdydskolen paa Christianshavn; men da han var en yderst slet Økonom, slog hans Indtægter daarlig til, og i Begyndelsen af Aaret 1816 vendte han tilbage til Kjøbelev for at kunne dyrke sit teologiske Studium med mere Alvor, end han havde fundet Lejlighed til under sit muntre Hovedstadsliv.

I Efteraaret 1818 kom han tilbage til Kjøbenhavn, og da han imidlertid havde faaet Regens, tog han med dobbelt Lyst Del i Studenterlivet. Der

existerede endnu ikke nogen Studenterforening, og ældre og yngre Akademikere holdt deres Gilder under det mægtige Lindetræ i Regensgaarden. Til et saadant Gilde, under hvilket Foreningen blev stiftet, skrev Chr. Winther den 5te Juni 1820 Studentersangen:

„Her under Nathimlens rolige Skygge."

Med det navnkundige Kor:

„Herrer vi ere i Aandernes Rige,
Vi er den Stamme, som evigt skal staa!"

Det var det første Digt, Chr. Winther lod trykke, og det varede endnu nogen Tid, før han kunde faa Mod til at udgive, hvad han skrev. Saa ringe Tillid havde han til sig selv, at han flere Gange brændte en Hoben Manuskripter, og ved en enkelt Lejlighed var der nærved at gaa saa prægtige Ting tabt som nogle af „Træsnittene", der i det yderste Øjeblik reddedes af Poul Møller, som tilfældig kom til Stede og saâ, hvad hans Stedbroder stod i Begreb med at tilintetgøre. Paa samme Tid nærede Chr. Winther en levende Interesse for Teatret og tænkte for Alvor paa at blive Skuespiller — en Tanke, som han først flere Aar efter definitivt opgav. Det gik stadig smaat fremad med Embedsstudiet, og for at skaffe sig de nødvendige Existensmidler underviste han dels privat, dels i det v. Westenske Institut, hvor den senere Biskop, *Dr. theol.* H. L. Martensen og den tilkommende Skuespiller Vilhelm Holst var blandt hans Elever. Selskabslivet og Studenterkammeraterne lagde stærkt Beslag paa ham — forelsket var han saare hyppigt — og paa Grund af de mange Distraktioner vedblev der at være lange Udsigter til den teologiske Attestats. Under disse Omstændigheder blev der omsider truffet den Bestemmelse, at han skulde rejse hjem til Kjøbelev Præstegaard for at tilendebringe sine Studeringer. Det var kun modstræbende, at han gik ind derpaa, men da han først var kommen hjem, gik det helt godt — hvor meget han end længtes efter Studentervennerne — og han blev nu i Kjøbelev fra Sommeren 1821 til Efteraaret 1824 og læste ret flittig under sin Stedfaders Vejledning. Der var godt og hyggeligt at være i den gammeldags Præstegaard, hvor Sønnernes Venner og Døtrenes Veninder var jævnlige Gjæster, og hvor man derfor havde fuldt op af Spas og Munterhed, vel endogsaa mere end den elskværdige, men alvorlige og lærde Præstemand skjøttede om, især da hans Hustru i disse Aar led af en tiltagende Svagelighed, der nu og da kastede sin Skygge over det glade Ungdomsliv i Præstegaarden.

Samlivet med den lollandske Almue, som Chr. Winther traf ved Bøndergilderne og lignende Lejligheder, Naturglæden, som han følte, hvorsomhelst han færdedes i et dansk Landskab, og vel ogsaa de erotiske Oplevelser, som fulgte ham allevegne — alt dette gav rigelig Næring for hans Digtersnille, og adskillige Poesier synes at hidrøre fra Opholdet i Kjøbelev. Med god Grund anføres det saaledes, at flere af de berømte „Træsnit" er skrevne i Kjøbelev, og at disse Digte ikke er sjællandske, men lollandske*). Et Digt, der ligeledes antages at stamme fra denne Periode,

*) Nic. Bøgh: „Chr. Winther, Et Livsbillede", I Bd. S. 235.

er det henrivende „Aftenmøde“, der tegner lyslevende ikke blot hele Sceneriet og den Person, der synges om, men ogsaa den unge Poet, der har skrevet Digtet. Det begynder, som bekjendt, saaledes:

„Sid stille hos din røde Ko,
Og bliv kun ikke bange;
Vi har jo sladret jævnt, vi to,
Saa mange hundred Gange.
Jeg sætter mig i Kløvret blødt,
Imens Du Koen malker,
Mens Gjøg i Skoven kukker sødt
Og Stork i Mosen stalker.“
— — —

Og det ender:

„Nu maa Du hjem, og jeg skal gaa,
Alt kjøligt Duggen falder,
See Maanen rød bag Skoven staa, —
Jeg troer, din Fader kalder!
Men giv mig end, som fordum tidt —
En sød Drik Mælk af Spanden,
Og — — hvorfor ei? — i Morgen frit
Du kysse kan den Anden.“

Fra samme Tid er det korte, men pragtfulde Digt: „Paa Herregaarden“:

„Hil sidde I, Herrer og Fruer!
Som flette en spraglet Oval,
Hvor Kraften og Skjønheden luer
Høit i den forgyldene Sal!
Hvor skal jeg min Lovsang fremsende?
Mit Hjerte knap kjender sit Maal,
Skal jeg til hver Rose mig vende,
Hvad heller til blinkende Staal?

O, Rose, du rødeste Blomme,
Du spirende, duftende Guld!
O, Rose, du hvide, du fromme,
Du Stjerne, nedfalden i Muld!
Skjul dybt eders tindrende Øie,
Og rødmer kun ydmygt i Løn,
Thi Skjønhedens Himmel, den høie,
Her straaler mod Strængenes Søn.

Du Eeg, med den knudrede Stamme,
Du Palme, med blomstrende Fjer,
Du Bjerg, som er evigt det Samme,
Du Iisfjeld, med gnistrende Spær;
Jer Kraft, som kun hviler forstenet,
Hos Ridderen luer med Liv,
Med Siirlighed blev den forenet
Ved Elskovs almægtige Bliv!

Op! blomstrende Herrer og Fruer!
Skalmeierne kalde til Dands;
Hvor Kraften hos Skjønheden luer,
Der flettes den sødeste Krands.
Høit Natten udstak sine Fakler,
Den vinker til sværmende Lyst;
Viid, Kjærligheds søde Mirakler
Ret læres kun Bryst imod Bryst!“

Blot saadanne enkelte Digte taler højt om Chr. Winthers lyriske Vingefang allerede paa dette Tidspunkt. Han følte det ikke som blide Kaar at skulle studere Teologi; det faldt ham som et tungt Pligtarbejde, og det var endda med Ulyst, han tænkte paa at vie sig til præstelig Virksomhed. Langt om længe blev Studeringerne tilendebragte, og i Oktober 1824 tog han teologisk Embedsexamen med næstbedste Karakter.

Han følte sig frigjort og lykkelig, da det var overstaaet, og kort efter Examen skrev han det skjønneste af alle „Træsnittene“, Digtet *„Henrik og Else“*.

Han slog sig nu til Ro i Kjøbenhavn, var en flittig Gjæst i Studenterforeningen, som han selv var Medstifter af, og som nu havde faaet Lokale i Boldhusgade, og han tog ligesom tidligere ivrig Del i Selskabslivet. Han havde faaet Bolig paa Ehlers Kollegium, men ganske som i Studenteraarene faldt det ham svært at skaffe de nødvendige Subsistensmidler; de Poesier, han nu og da lod trykke, bl. a. i „Kjøbenhavns Morgenblad", gav ham kun ringe Indtægt, og han befandt sig ofte i den føleligste Pengenød. Af disse trykkende Forhold blev han udreven, da han i Foraaret 1825 modtog en fast Huslærerplads hos en anset og velhavende kjøbenhavnsk Grossererfamilie, hos hvem han tilmed fandt saa godt som et nyt Hjem. Familien

Den gamle Gaard i Boldhusgade.

boede om Vinteren i en elegant Ejendom i Bredgade, om Sommeren paa sit Landsted i Lyngby, begge Steder levede man meget selskabeligt, dyrkede Æstetik og Musik, og Chr. Winther færdedes saaledes i en Kreds, hvor han følte sig vel til Mode og havde den bedste Lejlighed til at tilfredsstille sine egne Hovedinteresser. Heller ikke den erotiske Betagethed, der syntes nødvendig for ham under alle hans Livsforhold, kom det til at skorte paa, idet han forelskede sig i den ene af Husets unge Døtre og omfattede hende med en Følelse, der blev af dybere og varigere Natur end hans fleste andre Forelskelser, maaske netop fordi hans Kjærlighed ikke blev gjengjældt.

Der foreligger mange Chr. Wintherske Digte fra denne Periode, hvor den store Eros havde forjaget de smaa Eroter fra hans flygtige Sind. Det fuldendt dejlige Digt *„Flyv, Fugl, flyv over Furesøens Vove"*, skrev han

til den Elskede, nogle Maaneder efter at hun havde fyldt sit sextende Aar. Fra det samme Tidsrum foreligger saa berømte Digte som „Ridder Kalv“, Træsnittene „Svend og Inger“, „Asbjørn og Thora“, „Martin og Marie“, „Erik og Ellen“, endvidere „Flugten til Amerika“, „Sauvegarden“, „Elskovsseglet“, og desuden Prosafortællingerne „Et Rejse-Æventyr“ og „Hesteprangeren“.

Alle disse Poesier, og mange flere, var spredte rundt om i kjøbenhavnske Blade, Nytaarsgaver og Tidsskrifter, og Chr. Winther havde derigjennem vundet et anerkjendt Navn som Digter, da han omsider — 32 Aar gammel — besluttede at udgive sin første Samling *„Digte“*, der udkom i Foraaret 1828. Den indeholder — foruden „Flyv, Fugl, flyv“, „Ridder Kalv“ o. s. v. — Størsteparten af „Træsnittene“ og fandt fra alle Sider den hjærteligste Modtagelse, idet Indholdet betegnes som ægte „danske Digte, skrevne for det danske Folk“. Om „Træsnittene“ hedder det, at de er „skaaret i indenlandsk Træ“, og de ville „hverken smelte eller synke tilbunds, om ogsaa Digterbaaden skulde kæntre“.

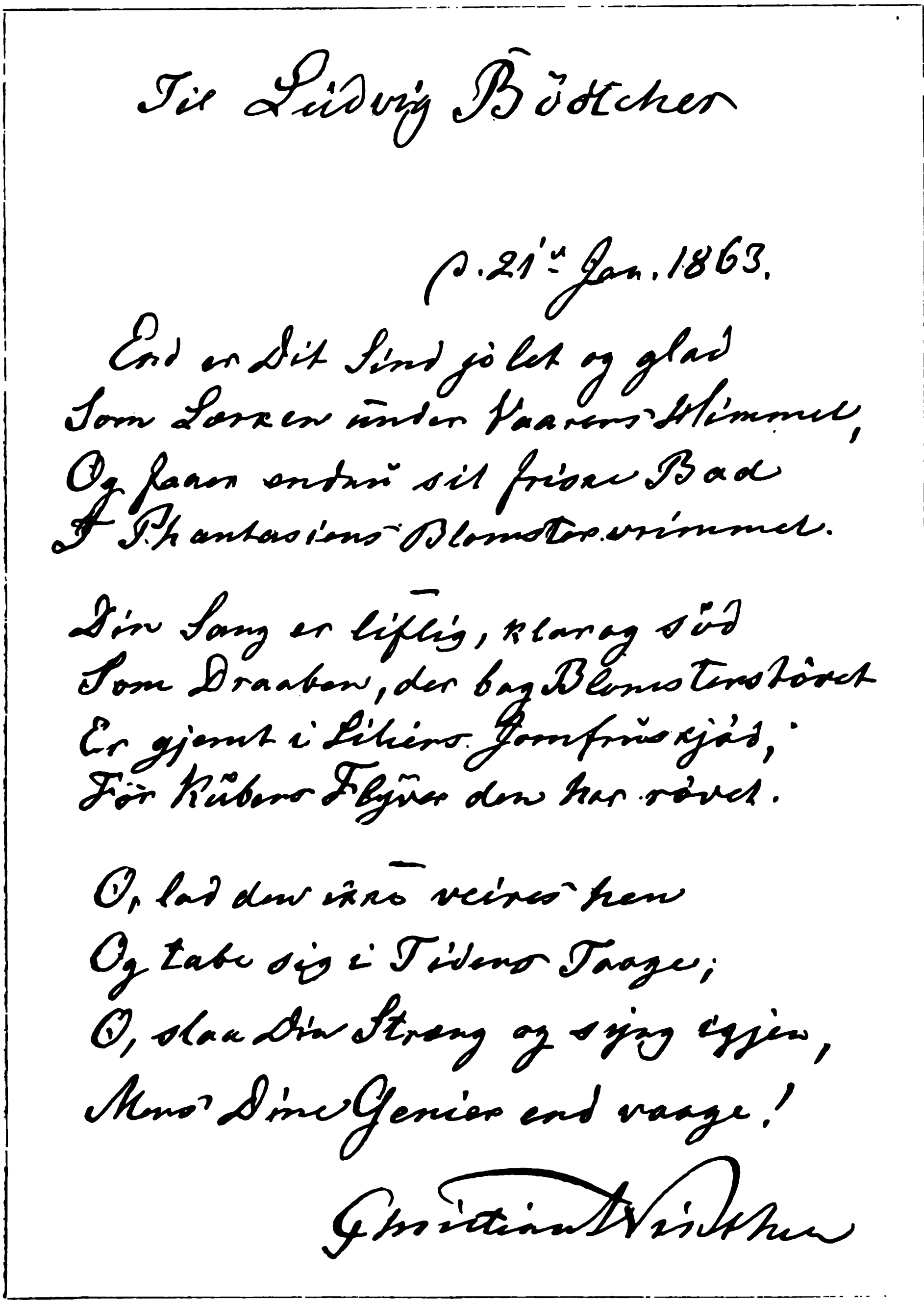
At et Digterskib som Chr. Winthers skulde forlise, var der dog ingen Fare for. 1832 udkom „Digte, gamle og ny“, en forøget Udgave af Digtene fra 1828, der modtoges med endnu varmere Paaskjønnelse. „Dansk Literaturtidende“ siger: „Denne Digter udmærker sig ved et saare heldigt Blik for det Eiendommelige i det danske Folkeliv; han er original, kjærnefuld og simpel-skjøn.“

Forinden den ny Udgave af „Digte“ var udkommet, havde et og andet forandret sig i Chr. Winthers Livsforhold. I Begyndelsen af 1830 mistede han sin Moder, hvem han altid havde omfattet med øm, sønlig Kjærlighed, og hvis Død han derfor følte som et dybt og uerstatteligt Tab. Nogle Maaneder i Forvejen var hans Farbroder, Præsten Rasmus Winther i Nykjøbing paa Falster, afgaaet ved Døden, og ogsaa dette Dødsfald kom til at gribe ind i hans Liv, om end paa en helt anden Maade. Han arvede Størsteparten af sin Onkels Formue, en efter datidige Forhold ret betydelig Kapital, og med den Letsindighed, ikke mindst i finansielle Anliggender, der er et ikke sjældent Særkjende for Poeter, satte Chr. Winther sin pludselig erhvervede Formue til i Løbet af kort Tid. Umiddelbart efter sin Moders Død synes han med større Alvor end nogensinde før at have tænkt paa at blive Præst — i Foraaret 1830 holdt han sin Dimisprædiken i Vartov Kirke — men Beslutningen blev opgiven ligesaa pludselig som den var tagen, og dette skyldtes utvivlsomt den Arv, der var tilfalden ham, og som nu fristede ham til at nyde Livet i stærkere og fuldere Drag, end han hidtil havde kunnet gjøre det. Kjærlighedssorg led han ogsaa af paa dette Tidspunkt, og i Sommeren 1830 forlod han Kjøbenhavn, indkasserede sin Arv i Nykjøbing, og efter et Besøg hos Familien i Kjøbelev drog han i September Maaned ud paa sin Udenlandsrejse, der havde Italien til Maal.

Rejsen gik gjennem Tyskland, over München til Florents og derfra til Rom. Han gav mange Penge ud, indskrev sig i Hotellerne som „Baron de Winther“, holdt aabent Bord for sine Venner blandt de skandinaviske og tyske Kunstnere, kjøbte kostbare Stene og Guldsmedearbejder og levede i det hele som Grandseigneur. Efter et halvt Aars Ophold i den evige Stad,

hvor han især sluttede sig til Thorvaldsen, Küchler og Digteren Ludvig Bødtcher — til den sidstnævnte stod han i nært Venskabsforhold — rejste han til Neapel, blev der et Par Maaneder og vendte saa tilbage til Rom. Men allerede kort efter drog han videre til Florents, hvor han atter en lille Tid slog sig til Ro, indtil han i August Maaned lagde Vejen nordpaa over Milano og Strassburg, og i September 1831 var han igjen hjemme i Kjøbenhavn. Rejsen, som Chr. Winther fint og skæmtefuldt har skildret i Digtet „De høje Steder, Brev fra Strassburg“, havde saaledes kun varet et Aar og havt det negative Resultat, at han allerede havde brugt Størsteparten af sin Kapital, medens han til Gjengjæld havde beriget sig med mangfoldige Indtryk, studeret italienske Digtere og italiensk Sprog og skrevet endel Poesier, bl. a. det ypperlige Digt: „I et romersk Osteri“, i hvilket Idé og Sceneri er lige mesterligt gjennemført. Under Opholdet i Rom havde han desuden lagt Planen til en episk Digtning „Judith“, som han vilde skrive paa Tysk, men hvoraf kun det første Afsnit blev færdigt; dette Brudstykke blev flere Aar efter oversat af H. P. Holst.

Det har sikkert ikke været nogen ganske let Overgang for Chr. Winther at komme tilbage til Kjøbenhavn efter den italienske Rejse. Kun en kort Tid efter Hjemkomsten varede Resterne af Arven, og der paafulgte en Periode, i hvilken Digteren hjemsøgtes haardt af Kjærlighedssorg og Pengenød. Sin bedste eller eneste Opmuntring fandt han i Studenterforeningen, blandt hvis faste Stamgjæster han næppe savnedes en eneste Dag. Trods forskjellig Modgang, som disse Aar bragte, svigtede hans poetiske Snille ham dog ikke. I den nærmeste Tid efter Romarejsen skrev han Træsnittene „Rudolf og Bertha“ og „Jacob og Lone“, den versificerede Fortælling „Doris og Fætter Jean“, Sangen „Til de danske Kvinder“ („Hvis Danmark havde Bjerg og Fjeld“) o. m. a. De fik Plads i „Digte, gamle og ny“ (1832), tilligemed „Matrosen“, „Min Moster og jeg“, „Rosen“ og „Kongens Skygge“. 1835 udkom *„Nogle Digte“,* der indeholder bl. a. saa prægtige Poesier som de versificerede Fortællinger „Alfens Brud“, „De to Kusiner“, „Ringens Indskrift“, „Annette“ samt Digtet „Sjælland“, der var paabegyndt under Opholdet i Rom. Heri findes ogsaa optagen „Aftenmøde“, „Flugten til Amerika“ og „Dandsen i Skoven“. Hvor betydelig denne Digtsamling end var, mødte den dog fra en enkelt Side — Chr. Wilsters — en ret uvillig og smaalig Kritik, som gik Chr. Winther nær til Hjærte og tilskyndede Poul Møller til at tage sin Halvbroders Parti, hvilket gav Anledning til en hidsig Polemik mellem Chr. Wilster og Poul Møller. Chr. Winther havde dog næppe havt dette Forsvar nødigt; den Yndest, han nød i den danske Læseverden, kunde ikke rokkes af en enkelt uvillig Anmeldelse. Værre var det, at hans Sindsstemning i denne Periode lod adskilligt tilbage at ønske; han følte sig mismodig, tvivlede om sine Evner og var i højeste Grad utilfreds med sig selv. I et Brev til en af sine Venner skriver han: „En saa fortørret Hjærne, et saa sammenskrumpet Hjærte, som jeg slæber med mig, hvor jeg færdes, kan aldrig mere befrugtes, end ikke af det rigeste Stof . . . Jeg kjender mig selv og min Usselhed altfor vel til, at jeg ikke stundom næsten skulde fortvivle, naar jeg ret betænker alt Sligt. Undskyld, at jeg er kommen paa dette Kapitel, men jeg

Til Ludvig Bödtcher

d. 21de Jan. 1863.

End er Dit Sind jo let og glad
Som Lærken under Vaarens Himmel,
Og faaer endnu sit friske Bad
I Phantasiens Blomstervrimmel.

Din Sang er liflig, klar og söd
Som Draaben, der bag Blomsterstövet
Er gjemt i Liliens Jomfruskjöd,
För Kubens Flyver den har rövet.

O, lad den ikke visnes hen
Og tabe sig i Tidens Taage;
O, slaa Din Streng og sjung igjen,
Mens Dine Genier end vaage!

Christian Winther

Christian Winthers Haandskrift.
(Originalen tilh. den Abrahams'ske Autografsamling i det store kgl. Bibliotek).

kan forsikre Dig: naar man — som jeg — virkelig føler sig et Intet, efter engang forhen at have troet sig Noget, saa er det en ganske egen Fortvivlelsens Vellyst engang imellem at tale reent ud af Posen (Gaaseposen) derom . . .“ En letsindig, halvvejs paa Trods indgaaet Forlovelse, som han hævede efter et Par Aars Forløb, skulde heller ikke hjælpe til at løfte hans Stemning. Naar Mismodet og Utilfredsheden truede med at overmande ham, søgte han i disse Aar hjem til sin Stedfader, den gamle *Dr.* Rasmus Møller, der imidlertid var bleven Biskop over Lolland-Falsters Stift, og i Maribo Bispegaard fandt han da den Hvile og Ro, han trængte til. Det hedder i et af hans Breve fra den Tid (Febr. 1837): „. . . Jeg sidder her i et Kvist- eller Loftskammer, overalt paneleret og hvidt anstrøget, Gardinerne om Sengen ere hvide; der staaer en Sopha, en gammeldags Kakkelovn rumler lysteligt; Solen skinner herind, og udenfor, saavelsom i mit Hjærte, er — idetmindste tilsyneladende — en dyb Sabbats-Rolighed, som gjør mig usigelig godt. Hvis ikke udvortes Omstændigheder støder til, haaber jeg at faa bestilt Noget herovre; thi vort Liv gaaer regelmæssigt . . . og jeg kan være alene, naar jeg vil . . .“

I 1839 udgav Chr. Winther de to Fortællinger: „Et Rejse-Æventyr“ og „Hesteprangeren“, der begge tidligere havde været trykt. I 1840 udkom *„Sang og Sagn“*, af hvis Indhold maa fremhæves „Mathildes Hænder“, „Ravnens Qvide“, „Violinspilleren ved Kilden“, „Sangerens Lykke“, „En Ven“, „En Novelle“, og samme Aar den lille Samling *„Haandtegninger“*, indeholdende „Kong Saul og Sangeren“, „Hjærtesorg“, „To Elskende“ og „Ridderen og hans Datter“. I begge de nævnte Digtsamlinger røber sig den Melankoli, der har grebet Digterens Sind, og som giver sig Udtryk i mørkere og mere vemodsfulde Toner, end der tidligere har lydt i hans Poesi. I Indledningsdigtet til „Haandtegninger“ siger han:

„Jeg tegnede, men, ak! saa smaat
Sig hvert et Træk fremstilled:
Jeg maled — men kun Graat i Graat
Afpræged sig hvert Billed.

Thi, ak! hver Blomst, jeg rører ved,
Brat Glands og Duft forlade.
Det er min Lod! — Med Skaansomhed
Modtag de blege Blade.“

Denne Bøn om Læsernes Skaansomhed var dog ikke saa nødvendig, som Digteren syntes at tro; thi „Haandtegninger“ og „Sang og Sagn“ indeholder nogle af hans fineste og yndefuldeste Digte, hvis Farve er saa frisk og varm som nogensinde før.

I 1841 indtraadte der i Chr. Winthers Liv et nyt Stadium, der meldte sig højst belejligt, og som i hvert Fald for en Tid strøg alt Mismod bort, samtidig med at det hidførte en gunstig Forandring i de yderst trykkende materielle Forhold, hvorunder han i de sidste Aar havde levet. Christian VIII valgte Winther til at være Lærer i Dansk for Kronprinsens (Frederik VII) Forlovede, Prinsesse Mariane af Mecklenborg-Strelitz, og som et gjenfødt Menneske i indre og ydre Skikkelse rejste han til Neu Strelitz for at over-

tage sin Post. Samtidig fik han Udnævnelse som Professor. Hoflivet hos den storhertugelige Familie tiltalte i høj Grad Digteren, som her fik Lejlighed til at udfolde sin medfødte Elskværdighed og Elegance, og efter at det fyrstelige Bryllup havde fundet Sted, vedblev Chr. Winther at være Prinsessens Lærer under Kronprinsparrets Ophold dels i Kjøbenhavn, dels paa Slottet i Odense. Han beholdt denne Post indtil Foraaret 1842, da han temmelig pludselig fik sin Afsked, dog med Bibeholdelse af sin Gage, der beløb sig til 600 Rdl. aarlig.

Det var en kortvarig Glansperiode, som dog næppe har havt synderlig Indflydelse paa Digterens indre Liv og Udvikling. Helt anderledes betydningsfuld for ham blev den nærmest følgende Tid, i hvilken han — efter de mange smaa og store Forelskelser — knyttede et Kjærlighedsforhold, der varede ved lige til hans sidste Dage.

I 1843 udkom „Digtninger“, i hvilken Samling der findes den første Cyklus af de berømte Digte *„Til Een“*, der maa betragtes som en af Mærkepælene i Chr. Winthers poetiske Produktion. Det er erotiske Poesier, som spænder over de forskjelligste Stemninger, og som har en særegen Klangfarve og Skjønhed. For Vemod og Resignation, for glødende Længsel og jublende Lykke finder Digteren lige gribende Udtryk, og alt imens maler han den Elskedes Væsen og Skikkelse, saaledes som han ser dem bestraalede af Kjærlighedens Lys i hans eget Hjærte. Der er en uforlignelig Ynde i et Digt som dette:

„Hverken Verden eller du
Skal rigtig faae at vide,
Hvad mit Hjerte før og nu
Har lidt og maa lide;
Men hver veemodsfulde Klang,
Som røber min Smerte,
Og hver en Sorgens Sang,
Som fødes af mit Hjerte,
Hvert Billed og hvert Blad,
Hvert Suk og hver Tanke,
Som jeg sorgfuld eller glad
Paa min Vandring kan sanke,
Skal dig evig høre til,
Som jeg selv er dit Eie,
Til mig Døden føre vil
Fra Smertens Torne-Leie;
Til i Evighedens Glands,
Som alle Længsler stiller,
Er opløst den Dissonans,
Som her os grumt adskiller!
Ak, jeg husker nok dengang,
Da jeg sad i dit Kammer,
Og læste dig min Sang,
Fuld af Elskovs Fryd og Jammer,
Mens dit Øies dybe Blaa
I Taareduggen svømmed,
Og Smerten bitter laa
Om din Læbe og drømmed;
Og for mit Øre lød
Ubeskriveligt din Stemme,
Saa vennehuld og blød,
At jeg aldrig det kan glemme!
Da følte jeg den Magt,
Som der laa i din Smerte,
Og opreiste en Pagt
Mellem mig og mit Hjerte,
Og svoer en hellig Eed,
At kun du skulde være
Fra nu til Evighed
Mit Hjertes Hjertenskjære;
Men at aldrig enten du
Eller Verden skulde vide,
Hvad af Længsel før og nu
Jeg leed og maa lide!
— — —

I „Lyriske Digte“, der udkom 1849, er Digtrækken „Til Een“ naaet op til 67, og heri findes et af de dejligste af dem alle:

„O, lad ei svinde
Timen unyttet bort!
Nornerne spinde,
Tvundet af Rødt og Sort,
Livstraaden altfor kort, —
Lad den ei svinde!

Elskede, kjære!
Kom til mit stille Bryst;
Jeg vil jo bære
Dig og din Sorg og Lyst.
Hviil i min Arm saa tyst, —
Elskede, kjære!

Smykker den blanke,
Levende Ædelsteen,
Taaren, min ranke,
Duftende Rosengreen?
Ak, hver din Taare reen
Blier mig en Tanke.

Yndigste Lillie!
Fyldig og blid og øm!
Er det din Villie,
Seile vi Livets Strøm,
Drømme den samme Drøm,
Yndigste Lillie!

Lad da ei svinde
Timen uændset bort;
Nornerne spinde,
Tvundet af Rødt og Sort,
Livstraaden altfor kort, —
O, min Veninde!"

Forinden denne ny Digtsamling udkom, var Elskovslængslen forvandlet til Taknemmelighed og Lykke ved Besiddelsen af den Elskede, og i efterfølgende Digtsamlinger forøgedes stadig Poemerne „Til Een", der indeholder Hovedsummen af Chr. Winthers erotiske Digtning.

Han havde i Slutningen af Trediverne gjort Bekjendtskab med Fru Julie Werliin, eller maaske rettere fornyet Bekjendtskabet, idet det formodes, at Fru Werliin som ganske ung Pige havde været en af hans Elever i et Institut, hvor han underviste i sine Studenteraar. Hun var Datter af en velhavende kjøbenhavnsk Murermester, J. H. Lütthaus, og blev i Aaret 1834 gift med teologisk Kandidat Werliin, der nød megen Anseelse som Manuduktør. Nogle Aar efter indførtes Chr. Winther der i Huset og følte sig hendragen til den unge Kone med en Følelse, der hurtig voxede i Styrke og Inderlighed, og som det ikke heller varede længe, før hun gjengjældte. I 1843 blev Fru Werliin separeret fra sin Mand, der imidlertid var bleven Præst i Hasle i Jylland, men først fem Aar efter, 1848, holdt hun Bryllup med Chr. Winther. Hun var „den Ene", til hvem han skrev de navnkundige Digte.

„Digtninger" (1843) indeholder — foruden Digtkransen „Til Een" — saa prægtige Ting som „Fjeldvandring ved Badet", „Jægerens Brud", „I et romersk Osterie" og „Bægeret, en Hverdagshistorie"; men desuagtet fandt hverken denne Digtsamling eller de samme Aar udgivne „Fire Noveller" („Skriftestolen", „En Hævn", „Et Hjærtes Gaade" og „Aftenscene") saa varm Paaskjønnelse som Digterens foregaaende Arbejder. — I 1851 udkom „Nye Digte", indeholdende bl. a. endnu en Cyklus Digte „Til Een" („Natten var mild og kjær", „Du er som Brød, det grove, fine", „Du er deilig") og Digtene „I Havn", „Kong Volmer paa Rejsen", „Et Par", „En Lykkelig"; samme Aar „Tre Fortællinger", („Et Reise-Æventyr" og „Hesteprangeren" sammen med „Paa Landet"), 1852 Marionet-Komedien „En Student og en Jomfru", og i 1853 „Nye Digtninger", der indeholder: „Til Vinterlærken", „Til Storken", „Vaaren",

„Et Genrebillede“, „Forlokkelse“, „Den hvide Hind“, „Et Sagn“, „Tre Frøkener“, „Natligt Frieri“, „Skatten“, „Den rige Frøken“, „Fragmenter af Reinekes Memoirer“, samt Prosafortællingen: „Episode af et Familieliv“.

Det var en forholdsvis frodig Produktion, om end ikke de sidstnævnte Bøger bragte noget væsentligt nyt. Ved sit Ægteskab med Julie Werliin var Chr. Winther for saa vidt „kommen i Havn“; men hans Gjenvordigheder var ikke dermed til Ende. Hans Pengesorger trykkede ham ligesaa haardt som før, og hvor øm og ridderlig den Kjærlighed end var, som han vedblev at nære til sin Hustru, var hans huslige Forhold dog ikke ublandet lykkelige. Der var en bestandig Uro i hans Hjem, idelige Flytninger fra den ene kjøbenhavnske Lejlighed til den anden, ogsaa nogle Udenlandsrejser, som han gjærne vilde have været fritagen for, og alt dette maatte ofte virke forstyrrende paa hans Digtning. Han var ulykkelig, naar han skulde forlade Danmark; kun hans eget Lands Natur — især Sjælland — kunde inspirere ham til frodig poetisk Produktion. I Maj 1855, da han var fulgt med sin Hustru og Steddatter til Rom, skrev han Digtet „Hjemvee“, der begynder saaledes:

„O Skov, hvor mine Drømme boer,
Du Hav, som drukned tidt min Kummer,
Du Hegn, som Dig saa lønligt snoer,
Og skygged om min lette Slummer;
Du lille Fugl, som qvik og bly
Saae ned paa mig fra Bøgens Grene,
Naar jeg i Hvidtjørnbuskens Ly
Mig følte lykkelig og ene;

I har mig dog vel ei forgjæt?
Siig, vil I venligt mig modtage,
Naar jeg, til Døden mat og træt,
Til Eders Hjem tør atter drage?
Siig, vil med samme Kjærlighed,
Som før, I atter Kræfter give,
At jeg kan glemme, hvad jeg led,
Og vække mig min Sang til Live?“
— — —

Samme Aar, efter Hjemkomsten fra denne italienske Rejse, udkom *„Hjortens Flugt“*. Allerede saa langt tilbage som 1832 var Digtet paabegyndt, og det fuldendtes først efter mange Afbrydelser. I Sommeren 1854 laa Chr. Winther paa Landet med sin Familie ude ved Jægersborg Dyrehave, og her tog han for Alvor fat paa at udarbejde Digtet. Det kom ham derfor i høj Grad paa Tværs, at hans Hustru — eller snarere hans yderst urolige og lunefulde Steddatter*) — partout vilde til Rom. Chr. Winther maatte følge med, og en af de sidste Dage i Oktober 1854 tiltraadtes Udenlandsrejsen. Om Digterens Stemning paa denne Rejse vidner ikke blot de ovenfor citerede Strofer af „Hjemvee“, men ogsaa et saare mismodigt og bittert Digt: „I Rom 1854“, hvori det hedder:

„Jeg atter hende saae
Den babylonske Sløie;
End dækker hendes Bag
De syv berømte Høie;
Hen under hendes Skjørt,
Hen over hendes Fod

Sig vælter end med Dynd
Den skidengule Flod.

Jeg kom i Kuld og Regn,
Og endnu Regnen rusker,
Og Sydens Feber lumsk
Omkring mit Hjerte lusker;
— — — —“

*) Ida Werliin, hun døde 1882 paa en Sindssygeanstalt ved Middelfart.

Chr. Winther følte det som en Befrielse, da han var hjemme igjen i Slutningen af Juli 1855; han rejste strax med sin Familie til Liselund paa Møen, hvor han tilbragte Resten af Sommeren og et godt Stykke af Efteraaret, og her fuldførte han den skjønneste og folkekjæreste af alle sine Digtninge: „Hjortens Flugt“.

Det var, som om den 59aarige Digter paa én Gang havde gjenvundet sin Ungdom og sit Livsmod. „Hjortens Flugt“ bæres, som alle ved, af en Inspiration, der ikke svigter paa et eneste Punkt; Digtet gjennemstrømmes af en Lyrik saa ung og varm, som den kan fødes i Geniets lykkeligste Timer, og saa fuld af Styrke og Ynde, at hvert Billede aftegner sig med tindrende Liv. Alt, hvad Chr. Winther tidligere havde spredt med ødsel Haand i sine Digtninge, i „Træsnittene“, i Romancerne og de versificerede Fortællinger: Romantik og Folkelivsbillede, begejstret Naturglæde og Erotik, med al den Fryd og al den Kval, „den kan føde mellem Kvinde og Mand“ — alt dette var sammentrængt og blomstrede i den rigeste Udfoldelse i „Hjortens Flugt“. Hvilket Præludium i de velkjendte Indledningsstrofer:

„End dækked Nattens Tæppe
Den drømmende Lund;
End slumred Dagens Øie
Sit sidste, søde Blund;
Halvmaanens blege Aasyn
Fra Himlens dybe Blaae
Med tungsindige Blikke
Til Kongeborgen saae.

Imellem stolte Bøge,
Paa Skovsøens Rand
Den kneised mørk, mens Luften
Kruste det klare Vand;
Let sused gjennem Skoven
Den friske Morgenvind,
Saa Stjernen ofte daled
I Skyens Favntag ind.“
— — —

En Stemning, der bevares med uformindsket Styrke og Skjønhed indtil Digtets sidste Scene, hvor Folmer Sanger tager Afsked med Ridder Strange og hans Viv:

— — —
„Alt Dagen er forsvunden,
Og Natten stunder til,
End klinger gjennem Lunden
Smaafugles Klokkespil;
Hist staaer alt Maanen blide
Bag Skovens Rygning smukt;
Nu er det just paa Tide,
Jeg begynder min Flugt.

Naar først jeg er saa gammel,
At knap min Fod kan gaae.
Naar Vinen er mig vammel,
Og Rosen er mig graae.
Naar ikke meer mit Øre
Kan fatte Klangen reent, —
Da vil jeg Dig tilhøre.
Men — som jeg haaber, — seent!“

— Saa sprang han ned fra Rækket,
Og løftede sin Hat;
Han ønsked dem af Hjertet
Vel tusinde Godnat.
Han fløited ad sin Pudel,
Han vinked med sin Haand, —
Snart svandt i Krat hans Fjerbusk
og de flagrende Baand.“

„Hjortens Flugt“ gjorde overordentlig Lykke og vakte en saa ualmindelig Opmærksomhed, at tre Oplag udkom i mindre end to Maaneder. Der foreligger nu 12 Udgaver, deriblandt en illustreret og en Folkeudgave; 11te

og 12te Udgave er ledsaget af Indledning og Oplysninger ved Verner Dahlerup. Det er saaledes med god Ret, man kan nævne „Hjortens Flugt" som den mest nationale og mest folkekjære af alle danske, lyriske Digtninge.

Chr. Winther fortsatte sin Produktion lige til sine sidste Aar. 1865 udgav han „Brogede Blade", der bl. a. indeholder „Verner, et Digt i syv Romancer", og de nydelige „Genrebilleder", 1872 „En Samling Vers" (Digte „Til En", „Af Reinekes Memoirer", tredie Fragment, „Rimede Fortællinger" m. m.) og 1874 og 1876 de smaa Prosafortællinger: „I Naadsensaaret" og „Et Vendepunkt". 1860—72 udkom „Samlede Digtninger", I—XI Bd., og 1879 en lille Samling „Efterladte Digte", udg. ved F. L. Liebenberg. I denne sidstnævnte Samling findes en lille Digtrække, betitlet „Flugten", der hentyder til en ejendommelig Episode i Chr. Winthers Liv. Han havde ikke kunnet betale en forfalden Vexel — det var i Januar 1851 — og af Skræk og Fortvivlelse derover forlod han i al Hemmelighed sit Hjem og søgte Tilflugt hos sine Venner, først i Maribo og derefter i Nykjøbing, indtil han dog kort Tid efter vendte tilbage til Kjøbenhavn og fik sine Pengesager ordnede og sin Hustrus Tilgivelse for Flugten. Den lille Digtcyklus viser imidlertid, hvor oprevet hans Sind var. Nogle Strofer, med Overskrift „den 28de Januar", lyder saaledes:

„Mit Liv var kun en ussel,
Vanvittig Driven om;
Jeg tænker paa det med Blussel, —
Det fælder sin egen Dom.

Det seer kun golde Blade
Paa svage Qvist og Green;
Jeg kunde det inderligt hade, —
Hvis ikke der var Een!

Een er der, som har straalet
Et Lysglimt i min Nat;
Hun viste mig klarligt Maalet, —
Og Hende har jeg forladt!"

Og da han er vendt tilbage til sit Hjem og har faaet Tilgivelse af hende, hedder det:

„Taarer har jeg seet at rinde,
Smertefulde, ak! men blide,
Paa min Sjæl nu disse Taarer
Brænde som en Helvedflamme,
Som en evig Piinselslue,
Og med alle Dybets Qvaler
Fylde de mig Dagen — Natten,
Dræbe — som de have Ret til —
Freden i mit usle Indre!
Og det hjælper ei at sukke,
Og det hjælper ei at græde,
Og at bede nytter ikke;
Thi den Evige, som dømmer,
Vender bort fra mig sit Øre,
Ingen Engels Vingeviften
Kan min Piinsels Brand bortveire.

Selv Tilgivelse fra Hende
Ei min Jammer overdøver,
Ei mit Hjertes velfortjente,
Selvforskyldte Smerte svales;
Nej, til evig Tid min Anger
Uden Afdrag maa betales."

Han stod som den af hele Nationen højt skattede Digter, elsket som faa andre; men heller ikke hans sidste Leveaar var lykkelige; der var en Tid, hvor han næsten var blind, indtil hans Syn reddedes ved en heldig Operation, og senere hen fulgte adskillig anden Modgang. Han, der selv havde erklæret, at han kun kunde „digte paa Sjælland, til Nød paa Møen",

Christian Winther.
Efter et Litografi.

nødtes til gjentagne Gange, endogsaa efter at han var kommen forbi Støvets Aar, at tage Ophold med sin Familie i Paris, hvor han befandt sig alt andet end vel. Saa livslysten, som han, trods alt, vedblev at være, følte han sig tilmed mere end almindelig nedtrykt af den legemlige Svaghed, som naturligt maatte følge med hans høje Alder. Han vilde sikkert have fundet sig bedre deri, dersom han i sine sidste Aar havde kunnet faa Lov til uforstyrret at blive hjemme i det Land, som han elskede, og hvis Natur han havde skildret som ingen anden; men af kjærlig Hensynsfuldhed mod sine Nærmeste føjede han sig og gav efter. Og saaledes gik det til, at Chr. Winther tilbragte sin sidste Levetid i Paris og døde der, over 80 Aar gammel, den 30te Decbr. 1876. Hans Lig førtes til Danmark og jordfæstedes paa Søetatens Kirkegaard. Plougs Sang ved Jordefærden begynder med følgende Vers:

„Folmer Sangers lette Fjed
naa'de Pilgrimfærdens Ende,
og den gyldne Cithar gled,
stum og brusten, ham af Hænde;
men den Tonestrøm, der flød
klar og liflig fra dens Strenge,
langt udover Grav og Død
ruller gjennem Danmarks Vænge.

Al den Ynde, Duft og Glands,
Sprogets Urtehave rummer,
bandt han i Buket og Krands,
bar han frem i blanke Kummer.
Rosenstrø't var ej hans Vej;
saaret selv af Livets Vaande,
har han skabt en Rosenmaj,
som ej dør for Vintrens Aande."
— — —

Selv havde han en Gang sunget (i Digtet „Sjælland"):

„Naar Alting er til Ende,
Og Natten stunder til,
Naar slukket er i Mulmet
Livssolens Straalespil, —
Ak, kunde jeg da lægge
Til Ro mig i din Eng,
Dit Grønsværtæppe trække
Over mig og min Seng!"

Dette var alt, hvad han ønskede sig efter sin Død — ikke Visheden om Navnkundighed, men Engens bløde Grønsværtæppe over sin Grav. Hele sit Liv havde han været fintfølende beskeden, skyet al officiel Anerkjendelse og med næsten ængstelig Varsomhed undgaaet at stille sin Person frem. Da der blev Tale om at fejre hans 70-Aars Fødselsdag, afværgede han Planerne om en saadan offentlig Hyldest ved at indrykke i „Fædrelandet"

det vittige Poem „Af Reinekes Memoirer, tredie Fragment". Men dog vidste han saa vel, at han var en Digter af Guds Naade, og det var ham mere end nok:

„Men hun — hun har jo smykket mig
Med Himlens bedste Navn,
Og hun, hun har henrykket mig
Til Salighedens Havn,
Hun nævnede sin Sanger mig,
Og selv var hun min Brud —
Og intet meer forlanger jeg
Af Verden eller Gud."

Christian Winther staar paa sit Omraade uovertruffen i vor Literatur, ingen naar ham i lyrisk Skjønhed og Ynde; ingen kan efterligne ham. Andre Digtere har ejet en mægtigere Fantasi, større Rigdom paa Ideer, men ingen har vundet saa mange Hjerter som han — det skulde da være Hedens tungsindige Sanger, St. St. Blicher, der lignede ham i sin Magt til at male vort Fædrelands Natur med saadanne Farver, at vi kom til at elske den mere og forstaa den bedre end før, og begge har de derved udvidet Grænserne for dansk Poesi.

Georg Brandes slutter sin Afhandling om Chr. Winther med disse Ord: „. . . Til alle Tider vil da den danske Læseverden søge til Christian Winther som man søger til Sommer og til Ungdom. Han er ikke idérig — Ungdommen er det ikke; han er ikke vækkende eller hærdende — Sommeren er det ikke. Han er som Ungdom og Sommer, blomstrende og frisk, rig paa Solskin, Blomsterduft, Elskov og Melodier."

Af Literatur, vedrørende Chr. Winther, henvises til *Georg Brandes'* Afhandling („Samlede Skrifter" II Bd.); „Breve fra og til Chr. Winther", udgivne af *F. L. Liebenberg*; „Christian Winther, et Livsbillede", ved *Nicolaj Bøgh*, I—III.; *Poul Levin*: „Chr. Winther, et Digterbillede" (1896), og *Vilh. Andersen*: „Med Julies Billede" (Familiekalenderen „Danmark" 1896).

Samtidig med Christian Winther fremtræder to lyriske Digtere, mindre fremragende og kun lidet produktive, men hver især med saa fin og udpræget Ejendommelighed, at vi nødig vilde savne dem i det store Digterkor. Disse Digtere er: Emil Aarestrup og Ludvig Bødtcher.

Emil Aarestrup.

Født 4. Decbr. 1800. — Student 1819. — Praktiserende Læge. — Død 20. Juli 1856. — „*Digte*" (1838). — P. L. Møllers Karakteristik af Digteren. — „Efterladte Digte", udgivne ved Chr. Winther og F. L. Liebenberg (1863). — „Samlede Digte", udg. af F. L. Liebenberg. Med en Karakteristik af Digteren ved Georg Brandes (1877). — „Samlede Digte", ny Udgave ved Poul Levin (1899).

Carl Ludvig Emil Aarestrup er født den 4de Decbr. 1800 i Kjøbenhavn; hans Fader var Fuldmægtig Jørgen Fog Aarestrup; Moderen

hed Sophie Charlotte Aagaard. Da han var syv Aar gammel, mistede han sine Forældre og kom i Huset hos sin Morfader, Kjøbmand Aagaard. Han var ikke nogen flittig Skolediscipel, men havde let ved at lære og fik altid gode Vidnesbyrd; i 1819 dimitteredes han privat til Universitetet og valgte Lægevidenskaben til Embedsstudium. Han var — ganske som Chr. Winther — en kjøn, livsglad Student, skjønhedssøgende og skjønhedselskende, dyrkede Poesi, skjøn Natur og kvindelig Ynde. Dertil lidt magelig anlagt, uden Ærgjerrighed, saaledes som han vedblev at være hele sit Liv. Han skre Ny og Næ et Digt og passede forøvrigt sit Studium, som han omfattede med varm Interesse, saa at han i 1827 kunde tage sin Embedsexamen med bedste Karakter. Samme Aar giftede han sig med sin Kusine, Caroline Frederikke Aagaard, og nedsatte sig som Læge i Nysted paa Lolland; her blev han i elleve Aar, var derefter andre elleve Aar Læge i Saxkjøbing, indtil han i 1849 blev Stiftsfysikus i Odense, hvor han virkede til sin Død, den 20de Juli 1856.

Emil Aarestrup.

Det var et ganske borgerlig Levnetsløb, i hvilket den væsentligste Afvexling var nogle, endda ikke hyppige, Kjøbenhavnsrejser, naar Tid og Penge vilde strække til. Emil Aarestrup havde en stor Praxis, var yndet som Læge baade af Bønder og Herremænd, men han var stærkt engageret som Familiefader, idet han efterhaanden havde tolv Børn at forsørge, sex Sønner og sex Døtre. Der maatte derfor anvendes nogen Økonomi for at faa Indtægterne til at slaa til, og hans poetiske Produktion indbragte ham hverken Penge eller — medens han levede — synderlig Paaskjønnelse. Han var imidlertid en lykkelig, sund og livsglad Natur. Af sin Samtids Digtere stod han Oehlenschläger og Chr. Winther nærmest og nærede varm Beundring for dem begge. Som Student havde han undfanget sine første Poesier paa de lange Fodture, han yndede at gjøre rundt om i Sjælland; som moden Mand fødtes mangt et Digt i hans lyse Hoved, naar han i Doktorstolen agede hen ad de lollandske Landeveje, og paa Herregaardene, hvor han var en kjærkommen Gjæst, har smukke Damer og glansfulde Omgivelser ofte inspireret ham til den Skjønhedstilbedelse, der er Nerven i hans Digtning.

Adskillige af hans Digte var spredt om i kjøbenhavnske Blade og Nytaarsgaver fra danske Digtere, men uden at have vakt Opmærksomhed. Det var Chr. Winther, som omsider fik ham overtalt til at udgive den første og eneste Digtsamling, som han selv udsendte: „*Digte*“ (1838), og den Digterlykke, han vandt, skulde ikke friste ham til at gjentage Forsøget; thi trods Digtsamlingens ubestridelige Originalitet, trods dens farvemættede, skjønhedsduftende og formfuldendte Poesier, solgtes der i de første tre Maaneder efter Udgivelsen kun — siger og skriver — fyrretyve Exemplarer.

Samlingen indeholder saa udmærkede Ting som det smukke og mandige Digt „Luca Signorelli“, den morsomme og gratiøse „Sidskensang“, den yndefuldt tegnede Idyl „Et Aftensuk“, med de ofte citerede Begyndelsesstrofer:

„End blegrødt af Solen
Og blankt ligger Vandet;
I Baaden en Fisker
Sees glide fra Landet.

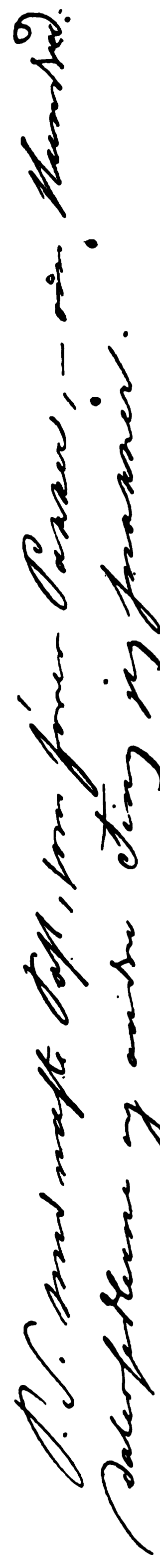
Hans Pjalter forskjønnes
I Havfladens Speil —
Der er Sølv om hans Aare
Og Guld i hans Seil.“

Endvidere den velkjendte „Nøddevise“ („I Skov, hvor Bøssen knalder“), den ligesaa kjendte Vise om „Torsten og Trine“, det kraftigt og ejendommeligt formede Digt: „Skjøn Ellens Elsker“ — et af Aarestrups allerbedste — og endelig en Række, snart glødende, snart kaade erotiske Poesier som „Stævnemødet“, „Til en Veninde“ („Der er en Trolddom paa din Læbe“), „Var det Synd“, „Pater Hugo“, „Ritorneller“, „ErotiskeSituationer“, og deriblandt nu og da et mørkt og tungt Digt som „Enken“, „Mary“, „Ulykken rammer Alle“. Blot et ganske lille Digt som „Gunløde“ er Mønster paa den Ynde og Velklang, Aarestrup raadede over, og den legende Lethed, hvormed han formede sine Vers:

„Jeg elsker den hvide,
Den blide Gunløde,
Med Lokkerne bløde,
Med Nøglen ved Side;
Paa Bordet hun sætter
Mig duftende Retter
Og Rosen ved Ruden;
Hun pusler mig Puden
Med sneehvide Hænder;
Hun Lampen mig tænder
De søvnløse Nætter;
Hun vugger paa Armen,

Hun trykker til Barmen
De røde, de bløde
Smaarollinger søde;
Hun hersker som Fruen
I Salen og Stuen,
Hun flytter mig Stolen,
Hun gjemmer mig Kjolen
Og Hatten og Huen;
Hun rækker mig Staven,
Hun bortvifter Fluen —
Med Tiden hun sætter
Mig Urnen paa Graven.“

Det tjener ikke til Ære for hin Tid, at Poesier som disse kunde forblive næsten ganske uænsede. Bland de Faa, der havde Øje og Øre for deres Værd, var — foruden Chr. Winther — P. L. Møller, der med sin sædvanlige Lydhørhed for, hvad betydeligt Nyt der dukkede op, gav en træffende Karakteristik af Aarestrups Digtning. Det hedder heri: „Hans Muse er ikke nogen smægtende Skjønhed. Hun er ingen nordisk Skjoldmø; hun sværmer ikke ubetinget for det oprørte Hav og „Stormens Basun“ . . . Hun viser os ikke et i det Fjerne fortonende

Emil Aarestrups Haandskrift.
Postscriptum til et Rimbrev fra Digteren, dateret Saxkjøbing 16de Jan. 1839.
(Originalen tilh. den Abrahams'ske Autografsamling i det store kgl. Bibliotek.)

[illegible] men en Have, hvor en rig Vegetation træder os imøde. Mellem [illegible] strække sig bløde Græsbænke, som vinke Sjælen til jordisk [illegible] til Elskovs Længsel og Lyst. Meloner straale fra Mistbænkene, i [illegible] prange Oranger og udenlandske Planter, og i Bækken springe [illegible]. Det synes som om Sydens Glød, ikke et nordisk Klimas kølige Temperatur, har fremlokket disse stærktduftende Blomster, disse mørkegrønne Slyngplanter, der opfylde Forgrunden . . . Grundtonen i hans Stemninger og Skildringer indbyder til idyllisk sandselig Livsnydelse; viser der sig Elementer til Uro og Strid, da gjælder det ikke just de saakaldte højeste Livsspørgsmaal, ikke metaphysiske Problemer; Kjærlighedens Glæder og Sorger danne Valpladsen, Vaabnene ere Amorspile, selv de bittre udslynges ofte med anakreontisk Skjelmeri . . .“*)

I 1863, syv Aar efter Digterens Død, udgav Chr. Winther og F. L. Liebenberg hans „Efterladte Digte“, af hvis Indhold maa fremhæves saa ypperlige Stykker som den poetiske Fortælling: „Tidlig Skilsmisse“ („Det var den aarle Morgen, i Teltet stod Dragonen“), det vemodsfulde Digt „Kom, Gudsengel, stille Død!“ og det malmfulde, farverige: „Man har Sagn om Borgtapeter“, desuden de indtagende „Ritorneller“, hvoriblandt adskillige ret kaade, og endelig en lille Række „Epistler“, d. v. s. Rimbreve, som Aarestrup skrev ret con amore — som naar han f. Ex. begynder en „Epistel“, han sender sin Ven, Præsten Isak Sidenius, tillige med „Digte af Emil Aarestrup“, saaledes:

> „Kjære værslevske Venner! — Tag af mine Hænder — det, som I kjender. — den lille Gnist af Digterild, som brænder, — ihvordan jeg mig ender — og vender, — hvordan i Aaget man ogsaa mig spænder, — hvor haard end Nødden er under mine Tænder. — Modtag disse Blade, jeg sender; — de muddrede — pluddrede — forkluddrede — har I ingen Andeel i, — men desmere i de hjertelige, — vellystigsmertelige, — hyggelige — ikke altfor vederstyggelige — kort sagt heldige og lykkelige. — Lad disse Blade kalde tilbage, — Venner! de henrundne Dage, — da jeg drak i eders Huus — af det gjæstfrie Kruus —, tog mig en Priis, Isak! af dit Snuus, — og da din Thrine dækked mig Disken — med Fuglen og Fisken, — med Kniv og Gaffel, — med Viin og Karaffel, — Syltetøi og Vaffel, — og eders Vittighed lyste over det landlige Taffel.“ —
> — — —

Heller ikke „Efterladte Digte“ vakte den Opmærksomhed, de fortjente, og det var først ved F. L. Liebenbergs Udgivelse af „Samlede Digte“, med en Karakteristik af Digteren ved Georg Brandes, at der blev slaaet saaledes til Lyd for Emil Aarestrups Navn og Digtning, at han dermed for bestandig fik sin retmæssige Plads mellem danske Klassikere — vel nok kun herskende over et enkelt lille Bed i Digterhaven, men et Bed fuldt af skjønne, farve- og duftrige Blomster.

---

*) P. L. Møller: „Kritiske Skizzer“, II Del.

Ludvig Bødtcher.

Født 22. April 1793. — Barndomshjemmet. — Oehlenschläger og Ludvig Bødtcher. — Student. — Kjærlighedssorg. — De første Digte. — Elleve Aar i Italien. — Samlivet med Thorvaldsen. — Italienske Digte. — Hjemkomst. — Indendørsliv i Kjøbenhavn. — *„Digte, ældre og nyere“* (1856). — Død 1. Oktbr. 1874. — „Ludvig Bødtchers sidste Digte“.

Ligesaa sparsom med sin poetiske Produktion — kun lydende Musens Bud, naar det udtrykkelig kaldte — var ogsaa Ludvig Bødtcher. Men medens Aarestrup levede Lægens travle Liv, nød Bødtcher alle sine Dage et dolce far niente, der ikke forstyrredes hverken af Embeds- eller Familiepligter.

Der er adskillige Ligheds-punkter mellem Bødtcher og Aarestrup; de er lige begejstrede Skjønhedsdyrkere, i lige høj Grad Mestere, der formaar at gyde deres Digtninges ædle Vin i skjønt slebne Skaaler; men til Gjengjæld er de vidt forskjellige i Temperament. Aarestrup er blussende og hed, Bødtcher mild og dæmpet; Lidenskaben flammer aldrig op hos ham, men derfor bliver hans Poesi dog ikke mat eller bleg; hans Digte er som Malerier, udførte med de fineste og nænsomst valgte Farver, hvert Billede harmonisk afstemt, levende og udtryksfuldt, som det fødtes i hans Sind og dannedes af hans kunstfærdige Haand.

Ludvig Bødtcher.
Efter et Træsnit.

Ludvig Adolf Bødtcher blev født i Kjøbenhavn den 22de April 1793; hans Fader, en noget stræng og alvorlig Mand af jydsk Slægt, var Inspektør ved det laurvigske Jærnmagasin, der i sin Tid laa paa Hjørnet af Frederiksholms Kanal og Ny Kongensgade; Moderen hed Conradine Qvist og var en Plejedatter af Grev Danneskjold-Laurvigen. Hjemmet var ret velstaaende, og da Ludvig Bødtchers Moder delte sin Samtids Sværmeri for Teatret, blev der ofte spillet Privatkomedie der i Huset, især naar den strænge Husherre ikke var hjemme. Vi har tidligere fortalt, at Oehlenschläger som ganske ungt Menneske besøgte det Bødtcher'ske Hus, og at der her var indrettet et Teater, paa hvilket man opførte bl. a. Scener af Ewalds „Balders Død“ med Oehlenschläger i Titelrollen og Ludvig Bødtchers Søster som Nanna.

Fra sine allertidligste Aar blev Bødtcher saaledes indviet i Kunstens

Mysterier, og den Interesse for Poesi, der vaktes hos ham, varede gjennem hele hans Liv og overskyggede alle andre. Han skrev Vers allerede som Dreng, medens han gik i Borgerdydsskolen i Kjøbenhavn, men maatte omhyggelig gjemme dem, for at hans Fader ikke skulde opdage hans poetiske Synder. Under hans Opvæxt saâ Oehlenschlägers pragtfulde Ungdomsdigtning Lyset; han var 9 Aar, da de navnkundige „Digte", 1803, udkom, og tre Aar efter fulgte „Poetiske Skrifter" med „Aladdin" og „Vaulundurs Saga". Hans Barndomsaar og Ungdom faldt saaledes sammen med Gjenfødelsen i dansk Digtekunst.

I 1812 blev han Student, dimitteret fra Borgerdydsskolen, og Aaret efter tog han anden Examen, men videre kom han ikke paa den akademiske Bane. I nogle Aar maatte han finde sig i at gaa „Kontorvejen", der sikkert er falden ham saare trang, og det synes, som om den ogsaa for en Tid har standset hans poetiske Aare. Fra Tiden omkring 1817 foreligger imidlertid flere Digte fra hans Haand, bl. a. Romancen „Den fromme Clara", der er synlig paavirket af Oehlenschläger, og desuden nogle Digte, som ikke findes optagne i hans Digtsamling. Et af dem hedder: „Da jeg var syg" og indeholder følgende Linier:

„O, Lina, hulde Læge! tag mig i din Kur,
Før Døden mig til skumle Orkus slæber!
Lad Medicinen være røde Læber
Og søde Kys min eneste Mixtur!"

„Lina" var en ganske ung og meget smuk Pige, Jomfru Paulina Poulsen, som Bødtcher havde forlovet sig med som ung Student, men han havde den Sorg at miste hende, idet hun døde af Brystsyge, knapt atten Aar gammel. Bødtcher bevarede hele sit Liv Mindet om denne Ungdomskjærlighed, og som gammel Mand dvælede han endnu derved i flere af sine Digte, bl. a. „Et Varsel", hvori han fortæller om det unge Pars Afskedsmøde paa Kirkegaarden.

— — —
„Farvel" er kun et Ord saa lille,
Men det har Magt —
Og Taaren kom fra Hjertets Kilde,
Da det blev sagt;
Jeg trykked kjærligt Pigens Hænder
Til Bryst og Mund —
„Du seer mig glad, naar Reisen ender,
Vær trøstig kun!"

Da stirred hun med Eet og bæved,
Og op hun foer —
Ved hendes Fod sig langsomt hæved
Den sorte Jord —
Af Angst sneg dunkel sig en Skygge
Ind i min Sjæl,
Det var, som blegnede vor Lykke
I samme Qveld.

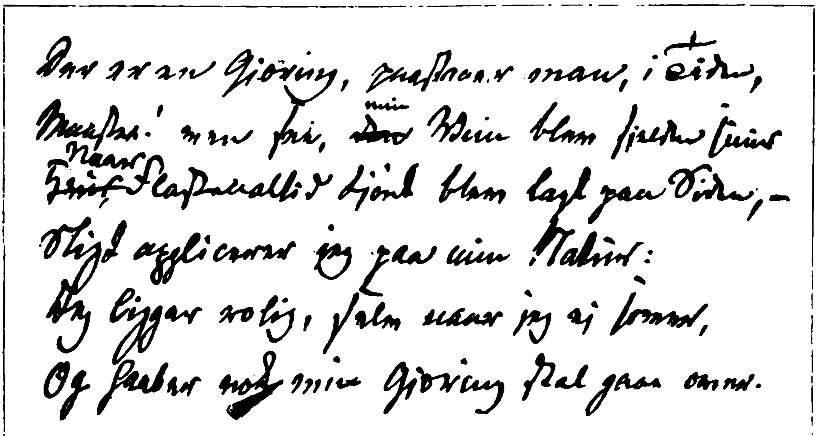
„Kom!" hvisked jeg, „hvorfor vel grue?
Det Intet gjaldt —
En Muldvarp skjød sin lille Tue,
See, det var Alt!
Men bort! her skeler Dødens Dvale
Til Livets Held —
Her synge ingen Nattergale
Til vort Farvel!" — —

Ak, sælsomt skifter Livets Scene,
Knap svandt et Aar,
Da sad jeg atter — men alene,
Hvor Bænken staaer:
Det elskte Navn jeg maatte skue
Paa Gravens Bræt
Og gyse for den lille Tue,
Som dog fik Ret."

I Aaret 1824 indtraadte der en Forandring i Ludvig Bødtchers Forhold;

hans Fader døde og efterlod ham en beskeden Formue, som dog var tilstrækkelig til at sikre ham den Frihed og Uafhængighed, hvorefter han altid havde higet, og uden lang Betænkningstid tilfredsstillede han nu et længe næret Ønske: at gjæste Italien.

Det var oprindelig Meningen, at han kun vilde blive et Par Aar borte, men det blev i Stedet for til elleve Aar, som han tilbragte i Rom i lykkeligt Samliv med Thorvaldsen og den talrige Koloni af skandinaviske og tyske Kunstnere, medens han i fuldt Maal nød af Naturens og Kunstens Rigdomme og deraf samlede sig en Skat, der strakte til for hele Resten af hans Liv. Han kom fremfor de fleste andre til at staa i et nært og hjerteligt Forhold til Thorvaldsen, og for en væsentlig Del skyldtes det Ludvig Bødtchers

Ludvig Bødtchers Haandskrift.
Af Digtet „Philosophen".
(Originalen tilh. den Abrahams'ske Autografsamling i det store kgl. Bibliotek.)

Bestræbelser, at Mesteren ved lovformeligt Testamente skænkede sine Kunstskatte til sin Fødeby Kjøbenhavn. I Aaret 1835 bragtes Størsteparten af Thorvaldsens Værker ombord i Fregatten „Bellona", der anløb Livorno, og med det samme Skib rejste ogsaa Bødtcher hjem.

Opholdet i Italien er det centrale Punkt i Ludvig Bødtchers stilfærdige Livshistorie, og hans italienske Digte indtager Hovedpladsen i hans Digtning. Det maa være tilstrækkeligt at henvise til saa henrivende Poesier som „Fiskeren i Nemi", „Morgen i Nemi" og „Gjenkomst til Nemi", og, fremfor alle, det i Form og Indhold lige fuldendte Digt *„Mødet med Bacchus"*, hvori Inspirationen har naaet det Kulminationspunkt, som skaber Mesterværket. Med uforlignelig Kunst er Fantasi og Virkelighed flettet sammen i dette Digt. Saaledes skildres Dionysos' Grotte:

— — —
„Vi standsed ved hans Bolig,
En Oldtidsrest af Stene,
Som malerisk og ene
Sig hæved rødligvarm
Og lod sig favne rolig
Af Epheus vilde Arm.

En rusten Dør i Muren
Hans Finger let berørte,
I Dybet Trappen førte, —
Vi svandt fra Dagens Lys,
Og iiskold Bjergnaturen
Mig hilste med sit Gys.

Min Gang jeg maatte sinke,
Forsigtig frem mig lede;
En Lampe dybest nede
Stod mat ved Trappens Fod
Og kasted kun lidt Sminke
Igjennem Nattens Sod.

Da saae jeg alt hans Skygge
Gigantisk sig at strække
Omkring paa Loft og Vægge,
Fra Hulens dunkle Hjem;
Mens Vaersomheden Krykke
Mig flytted langsomt frem.

Hans muntre Hænder gjøde
Nyt Liv i Lampens Bæger.
Han tændte alle Væger.
Og klart som Maanens Skin
Kom Lyset mig imøde
Paa Trappens sidste Trin. —

Det var et Høitidsskue!
Syv kunstigskaarne Fade
Med Løvværk og med Blade
Gik langs med Grottens Rund
Og laa i Bjergets Bue
Som i en Jættes Mund."

— — —

Dionysos lader Digteren prøve de underfulde Vinfade, og det hedder videre:

„Jeg jublede og priste
Gud Bacchus i det Høie.
Da funklede hans Øie,
Han Rækken oversprang. —
Det Syvende og Sidste
Blev Maalet for hans Gang.

Han sænkede Pokalen, —
Der kom en Ildcascade,
En Brusen som i Blade,
Og saa en Duft af Viin,
Der fyldte Klippesalen
Med Roser og Jasmin.

Og skumme lod han Straalen,
Til Funkerne de hvide
Brast som en Pyramide
Henover Bægrets Bo;
Da rakte han mig Skaalen
Blot med et „Eccolo!"

— — —

Betydelige Digte er ogsaa de poetiske Fortællinger med antikt Motiv: „Mundus og Paulina" og „Athenodorus", medens Bødtcher i Digtet „Piazza Barberina" (skrevet i Rom 1830) giver dette ligesaa veltrufne som indtagende Portræt af Thorvaldsen:

— — —

„Han kommer fra sit tause Kunstnerhjem,
Hvor tidligt alt hans Genius har været,
Og i hans Haand er endnu lidt af Leret,
Som travlt han krammer, alt som han gaaer frem; —
En høi og mandig Væxt, og dog saa blød,
Og hvilken Pande, fuld af Aand og Tanke!
Og Haaret, vægtigt som en lille Manke,
Der vifter Kindens endnu friske Glød, —
Den lette, jævne Morgenfrakke,
Som strax beretter hist og her,
At den kom Gipsen lidt for nær —
En Hat, som bred mod Solen værner,
Og Kravens reenlig hvide Skjær
Er al den Stads, hvormed han ta'er tiltakke,
Og kunde dog — var Lysten dertil vendt —
Bedække Brystet som et Firmament
Med lutter Kors og blanke Stjerner!"
— — —

Af Ludvig Bødtchers Digte med hjemlige Motiver maa særlig fremhæves: „Fredensborg" („Omtaage Sandserne Forstanden"), „Farvel til Marthas Kilde", „Fodsporet", det vittigt skrevne „Philosophen", de poetiske Fortællinger „Fuglen", „Den gamle Greve" og de to smaa dejlige Naturdigte: „Foraaret" og „Høstminde". I det sidstnævnte siger Digteren:

„Lad Andre med forelsket Aand
Besynge Mai! din kjelne Lyst
Og Rosen ved dit unge Bryst
Og Nattergalen i din Haand, —
Jeg fletter helst til dig min Krands,
Brunlige Høst i Aftenglands!
Naar Leens Klang
Paa fjerne Vang
Blander sig mildt med Droslens Sang!"
— — —

Ludvig Bødtchers Personlighed havde just Lighed med en saadan mild og fager Høst med fine og dæmpede Farver.

Efter Hjemkomsten fra Italien hengled hans Liv bestandig i det samme uforstyrrede dolce far niente; han dyrkede Musik og Poesi og nøjedes med de smaa Nydelser, som hans beskedne Midler gjorde overkommelige for ham. Hans Bolig paa Piazza Barberina var bleven ombyttet med en tarvelig Ungkarlelejlighed i Sværtegade, men selv i disse prosaiske Omgivelser holdt Muser og Gratier til Huse hos ham, og Blomsterne i hans Vindue maatte yde Erstatning for Sydens Farvepragt.

I den lille Biografi, der indleder 4de Udgave af „Digte, ældre og nyere", giver Kr. Arentzen følgende sympatetiske Skildring af det beskedne Digterhjem og dets Beboer: „. . . Hvem har nogensinde klavret op ad den snevre, steile, slidte, mørke Trappe i det lille Hus i den kun sjelden af Solen gjestede smalle Sværtegade og mindes ikke Digterens beskedne Ungkarleværelse med det tilrøgede Loft og de gamle tarvelige Møbler! Paa Væggene hang Haandtegninger af den geniale Carstens og Andre, ved Vinduet Guitaren. Paa Bordet laa en og anden Bog — megen Læsning var forresten aldrig hans Sag — samt Nodeblade. I Vinduet stode Urtepotter. Hvor spøgede han ikke mildt, medens han røg af sin gode Merskumspibe! Saa spillede han lidt paa Guitar, saa oplæste han et nylig skrevet, lille fintformet Digt. Hvor spredte han ikke Hygge og Solskin omkring sig, saa det alt Andet end komfortable, tilrøgede lille Værelse forvandledes til et lyst Glædens Hjem, gjestet af Gratier og Muser! Hvem har nogensinde en mørk og sludfuld Vinteraften siddet med den gamle Sanger i den rummelige Vinstue over Gaarden paa Østergade med Lysekronen i Loftet og Sofaer langs Væggene, medens Ilden flammede prægtigt i den store aabne Kamin — vi have ikke havt Mage til denne Vinstue i vor Hovedstad — og mindes ikke, hvor glad Bødtcher løftede sit fyldte Glas op mod Lyset og smilende betragtede Vinens liflige Glands! Til enhver havde han et venligt Ord, altid var han hjertelig, bramfri, beskeden og skaansom i sin Dom."

Bødtcher var 63 Aar, da han omsider samlede sine, paa mange Steder spredte Poesier og udgav *„Digte, ældre og nyere"* (1856). Samlingen fandt strax velfortjent Paaskjønnelse og udkom i 2den og 3die forøgede Udgave 1867 og 1870, 4de Udgave, med en biografisk Pennetegning af Kr. Arentzen, 1878. Ludvig Bødtcher døde den 1ste Oktober 1874, 81 Aar gammel, og

Aaret efter udkom hans „Sidste Digte“, udgivne af Th. Smit. Den lille Samling indeholder endnu en Række smukke og værdifulde Poesier fra den gamle Digters Haand, bl. a. „Til en gammel Ven“, „Englen Israfil, Mythe“, „En Tyv i Rom“, „En Aften i Hjemmet“, „Foraarshilsen“ samt „Camachos Bryllup“, et Fragment, der er dateret saa langt tilbage i Tiden som 1823.

Et Aars Tid før sin Død havde han skrevet i Digtet til „en gammel Ven“:

„Nu voxe Aftenskyggerne, Du Kjære! —
Magnetisk hæmmes Skridtet af vor Fod,
Og Ilden svales i det trætte Blod
Ved Luftning fra en anden Atmosphære.“

Mildt og fredeligt som hans Liv havde været, var ogsaa hans Bortgang; hans Levnetsløb var en stille Digteridyl ligefra Ungdommens til hans sidste Dage. En Digtsamling paa godt og vel et Par Hundrede Sider, foruden den lille Samling „sidste Digte“, er alt, hvad han har efterladt os; men det er rene og blanke Perler, blandt hvilke der nu og da funkler en Ædelsten, sleben af en Mesters Haand.

Af Literatur henvises til Georg Brandes: „Ludvig Bødtcher“ (G. Brandes' „Samlede Skrifter“ I. Bd.), Erik Bøgh: „Dit og Dat“ for 1874, Al. Schumacher: „Ludvig Bødtcher“ (1875), Kr. Arentzen: „En biografisk Pennetegning“ (i 4de Udg. af „Digte, ældre og nyere“, 1878) og Vilh. Andersen: Indledning til „Ludvig Bødtcher: Digte“ (1902).

Hans Christian Andersen.

„Mit Livs Eventyr“. — Det fattige Hjem i Odense. — Barndomsaarene. — Fantasiliv. — Paa Vandring til Kjøbenhavn. — De første Skridt til Berømmelsen. — Teatret. — Skoleliv i Slagelse. — Student 1828. — De første Digtninge. — *„Fodrejse fra Holmens Kanal til Østpynten af Amager“*. — *„Kjærlighed paa Nicolai Taarn“*. — Lidt Kjærlighedssorg. — *„Phantasier og Skizzer“*. — Den første Udenlandsrejse. — *„Skyggebilleder af en Rejse i Harzen og det sachsiske Schweiz“*. — Modgang. — H. C. Andersen og det Collinske Hus. — Paa Rejse. — *„Agnete og Havmanden“*. — Første Gang i Italien. — *„Improvisatoren“*. — Romanerne *„O. T.“* og *„Kun en Spillemand“*. — De første *„Æventyr“*. — Dramatiske Arbejder. — Romantiske Dramer og Lystspil. — „Mulatten“ og „Maurerpigen“. — H. C. Andersen og Kritiken. — Senere dramatisk Produktion. — *„Den nye Barselstue“*. — *„Liden Kirsten“*. — Æventyrkomedierne. — Fortsat Romandigtning. — *„De to Baronesser“*. — *„At være eller ikke være“*. — Digtet *„Ahasverus“*. — Oehlenschlägers Kritik. — *„Billedbog uden Billeder“*. — Rejser og Rejsebilleder. — *„En Digters Bazar“*. — *Æventyrene*. — Georg Brandes' Karakteristik af Andersen som Æventyrdigter. — Voxende Navnkundighed — Andersen hjemme og ude. — Englandsrejsen 1847. — Udgivelsen af *„Mit Livs Eventyr“*. — De senere og sidste Aar. — Andersens personlige Egenskaber. — Verdensberømt og fredlyst.

„Mit Liv er et smukt Eventyr, saa rigt og lyksaligt! havde jeg, som Dreng, da jeg fattig og ene gik ud i Verden, mødt en mægtig Fee, og hun havde sagt: „vælg din Bane og dit Maal, og da, efter din Aands

Udvikling, og som det fornuftigviis maa gaae til i denne Verden, beskytter og fører jeg Dig!" min Skæbne kunde da ikke have være lykkeligere, klogere og bedre ledet, end den er. Mit Livs Historie vil sige Verden, hvad den siger mig: der er en kjærlig Gud, der fører Alt til det Bedste!" — — —

Med disse Ord begynder H. C. Andersen sin omfangsrige Selvbiografi, „Mit Livs Eventyr", der er bleven en næsten ligesaa kjendt Folkebog som selve *Æventyrene*. Den udkom i 1855, altsaa da Andersen havde fyldt sit halvtredsindstyvende Aar, og med god Grund kunde han nu se tilbage paa sit Liv som et mærkeligt Æventyr, „saa rigt og lyksaligt". Den fattige Dreng, der var kommen til Verden i en lille Bagstue i Odense, og som i Ungdomsaarene havde kæmpet sig frem Fod for Fod, var bleven en højt hædret, verdensberømt Digter. Med sin ringe Ballast af Kundskaber og dertil med et kejtet og kantet Væsen, der ofte maatte hæmme hans Sejrsløb, havde han tilsidst naaet en Navnkundighed som kun meget faa andre Danske. Den var ikke vundet uden mangehaande Modgang og Fejlgreb, mange bitre og mismodige Øjeblikke, men vel overstaaet blev det netop det Islæt, der gjorde hans Liv til et Æventyr.

H. C. Andersen.

Da H. C. Andersen udsendte sin Selvbiografi, var hans Digterskib kommet i Havn, ja mere end det: det laa smykket med vajende Vimpler i straalende Solskinsvejr. Han følte sig klar og sikker paa det Felt, hvorfra hans Berømmelse udgik, og den hjemlige Kritik, der havde været langsommere end den fremmede til at yde hans Geni fuld Anerkjendelse, begyndte nu villig at bøje sig. Det kunde jo synes en ret haardnakket og langvarig Modstand, Andersen mødte paa sin Digterbane — en Modstand, som forøvrigt langt mere, end rimeligt var, forbitrede mange Dage af hans Liv. Men man maa ikke se bort fra, at denne Modstand ikke var ganske uforskyldt. Hans Produktion var ikke blot i hans første Ungdom, men endnu langt op i Manddomsaarene mærkelig uensartet; han forsøgte sig i alle Genrer og ydede ufærdige og umodne, ofte tillige saare skjødesløst formede Arbejder. Han manglede i høj Grad Selverkjendelse, naaede den næppe nogensinde helt; men da han — bevidst eller ubevidst — fandt sig selv i „Æventyrene", skabte han det geniale. Her var det ikke ham, men Kritiken, der fra først af saâ fejl, og det gjør et underligt Indtryk, naar man nutildags læser, at et anseet æstetisk Tidsskrift som „Literaturtidenden" (1836) finder Grund til at anke over, at Andersens Æventyr mangler moralsk Pointe, ja, den paagjældende Anmelder er end ikke uden Frygt for, at den Fortællemaade, Digteren har valgt, vil kunne virke skadeligt: „thi Børn maa som sagt

ikke gives Anledning til i deres Forestillinger at sætte sig paa den høie Hest eller blive kritiske." Tidsskriftet „Dannora" (s. A.) er ligesaa uforstaaende overfor det Skattefund, hvoraf de første Guldmønter bringes frem for Dagens Lys ved Andersens første lille Samling „Æventyr". Hellerikke Anmelderen i dette Skrift tør indestaa for deres „Uskadelighed", og han udtaler det Ønske: „at den talentrige Digter, der har et høiere Kald, ikke fremdeles vil spilde sin Tid paa at skrive Eventyr for Børn."

Heldigvis fulgte Andersen ikke dette Raad. Havde han gjort det, vilde vor Literatur have havt et Geni mindre, og Digterens eget Livsæventyr vilde være blevet adskillig mindre rigt og mærkeligt. Hans Væsens Særegenheder: hans bløde og følsomme Sind, hans Naivetet og ejendommelige Lune, hans frodige Fantasi, ja selv hans Begrænsning i Kundskaber og Reflektionsevne — erstattet af Geniets Intuition — gjorde ham til den store Æventyrdigter, hvis Navn er trængt langt, langt udenfor vore egne Grænser.

Fra „Mit Livs Eventyr" kjender alle Gangen i dette ejendommelige og bevægede Digterliv. Hans Christian Andersens Fødselsdag er den 2den April 1805. Hans Fader var Skomager-Frimester og hed Hans Andersen; han skal have været et begavet Menneske, en poetisk Natur, som higede efter friere og større Livsvilkaar end dem, han kunde naa ved sin beskedne Haandtering i den fattige Stue i Odense. Han lod sig hverve til Soldat og skulde afgaa med det danske Troppekontingent til Frankrig, men Regimentet kom ikke længere end til Holsten, og med nedbrudt Helbred, som Følge af de uvante Anstrængelser, kom han tilbage til Odense, hvor han døde 1816. H. C. Andersens Moder hed Ane Marie Andersdatter; hun var nogle Aar ældre end sin Mand, „uvidende om Verden og Livet, men fuld af Hjerte". Efter at hun var bleven Enke, ernærede hun sig ved at vaske for Folk og skylle Flasker paa Byens Apotek; senere blev hun optagen i en Fattigstiftelse og døde i Aaret 1833. Af sin øvrige Slægt nævner Digteren sin Farmoder, der havde været gift med en velstaaende Landmand, men deres Gaard brændte, og Manden blev sindssyg, hvorefter de flyttede til Odense og levede der i yderst fattige Kaar. Den gamle Kone fortalte, at hendes Mormoder havde været en adelig Dame, som var løben bort fra sin Familie og havde giftet sig med en „Komediantspiller".

Der knytter sig jo saaledes en vis Romantik til H. C. Andersens Slægtshistorie, og selv var han en underlig, drømmesyg Dreng, hvis Fantasi allerede i Barneaarene forespejlede ham al Slags Hæder og Berømmelse, som han vilde vinde. Men det kunde saa hænde, at en eller anden sagde: „Han er gal ligesom hans Farfa'er!" Og da „isnede det" gjennem ham. „Man har fortalt mig," siger H. C. Andersen i „Mit Livs Eventyr", „at jeg da var lang og opløben, havde et stort, lysegult Haar, gik barhovedet og som oftest med Træsko paa Fødderne."

Allerede hans Fader havde læst Holbergs Komedier og „Tusind og een Nat" for ham; senere fik han fat i en Oversættelse af Shakespeares Tragedier, og han nøjedes ikke med at læse dem, men opførte dem paa

et Dukketeater, som Faderen havde lavet til ham. Det bragte ham paa den Tanke selv at skrive et Stykke, hvortil han tog Indholdet fra en gammel Vise om Pyramus og Thisbe, og forøgede det med nogle Figurer af egen Opfindelse. Det blev en Tragedie, som fik Titlen „Abor og Elvira". Nabokonen sagde, at den burde hellere hedde „Aborre og Torsk". Der foreligger fra disse Barneaar en lang Liste med Titler paa „Dramaer", som han „vilde skrive". Efter E. Collins „H. C. Andersen og det Collinske Huus" lyder denne Liste, der er nedskrevet paa sidste Side af Faderens Afregningsbog som Soldat, saaledes med Originalens Ortografi:

1. Aftenpromenaden eller Kokkepige og Greve.
2. Bondepigen fra Hovedstaden.
3. Celia og Physke.
4. De to Morher.
5. Freja og Vulkan.
6. Guld Urne.
7. Hendrig von Obo.
8. Julenat eller List og Spøgerie.
9. Kirsten Gifte knivs.
10. Luna eller Ugebladet.
11. Morderen fra Magert (?).
12. Niels Uller.
13. Olle og Malean.
14. Preste-Sønn.
15. Qvarto og Laura.
16. Roses Død.
17. Søfarerne.
18. Tater og Alf.
19. Uller og Hakon.
20. Viinguden.
21. (ulæselig).
22. Ylrik.
23. Zemire fra Bagda.
24. Ærens Tempel.
25. Øllegaard og Jakop eller Kjærligheds Have

Ogsaa Digte og Viser forsøgte han sig med. Her er endnu en Prøve fra hin Tid paa hans Vers og Ortografi:

„Sang utaget af Annersens Komedie Diana Lygria."

1. En liden Fugl han sang saa glad
Og hoppede fra Blad til Blad
han frydet sig
og var ret lykkelig
og Fuglen yndig Triler slog
En Hyrde da sin Fløjte Tog
Han Spillede og Fuglen Sang
Og Eccho gav ret yndig Klang.

2. Den Hyrde bandt en yndig Krans
Hans Naun det var Rosenstans
Hans Pige den skulde have
til en Festingsgave
Hans Pige smilde da . . . lig
Og til sin Elsker gik
En Køs han til Beløning gav
og de Elskede verande brav.

Som det ses heraf, stod det kun daarligt til med hans boglige Kundskaber. Han havde maattet nøjes med en tarvelig Undervisning i Poge- og Fattigskolen, havde for Resten drevet omkring, som han selv vilde, og faaet Ry paa sig som en løjerlig Fyr, der „skrev Komedier" og læste dem op i Byens „fornemme Familier", der for det meste betragtede denne mærkelige Almuedreng med en Blanding af Nysgjerrighed og Medlidenhed. En Dag blev han forfulgt af en Skare Gadedrenge, der spottende raabte efter ham: „Der løber Komedieskriveren!" Og forknyt og ulykkelig skjulte han sig hjemme i en Krog, „græd og bad til Gud".

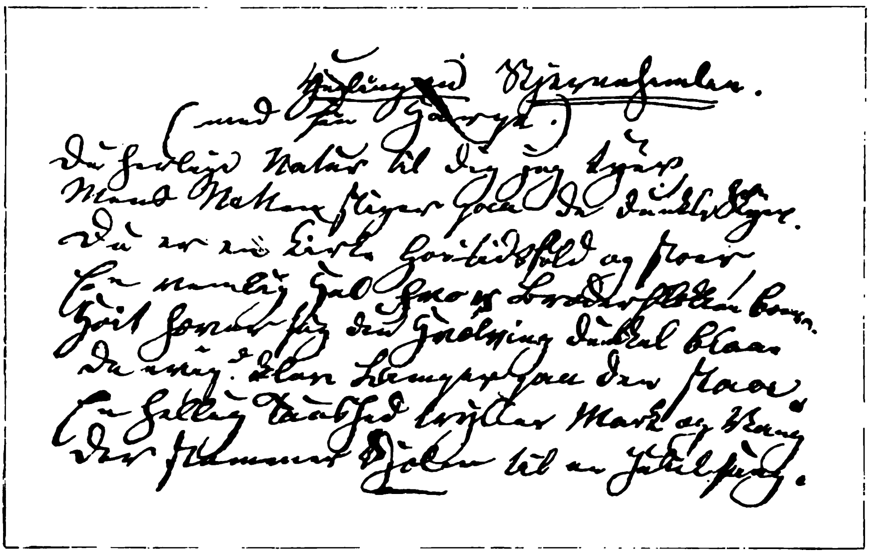
Fjorten Aar gammel blev han konfirmeret i St. Knuds Kirke, og da hans Moder fandt, at det frugtbareste Talent, han hidtil havde røbet, bestod i at sy Klæder til sine Teaterdukker, besluttede hun, at han skulde i Skræderlære. Dette vilde han dog grumme nødig. Han havde sparet en lille Sum sammen — tretten Rigsdaler — og han bad og tryglede om, at han — i Stedet for at komme i Skræderlære — maatte faa Lov at rejse

til Kjøbenhavn og prøve sin Lykke. — Hans Moder spurgte, hvad der skulde blive af ham, naar han kom derover. Men saa fortalte han hende, hvad han havde læst om mange store Mænd, der var fødte i Fattigdom. „Man gaar først saa gruelig meget ondt igjennem,“ sagde han, „og saa bliver man berømt.“

Det var ikke saa ilde forudset; men endnu klogere var dog den „kloge Kone“, som blev taget paa Raad med: „Hendes Søn bliver en stor Mand,“ lød Orakelsvaret, „til Ære for ham skal engang Odense By blive illumineret.“

Saa fik han Lov til at rejse. Og Spaadommen gik jo i Opfyldelse.

„Mit Livs Eventyr“ fortæller udførligt om Ankomsten til og de første svære Aar i Kjøbenhavn. Det var den 6te September 1819, at H. C.

H. C. Andersens Haandskrift.
Begyndelsen af et Digt fra hans Skoletid i Slagelse.
(Originalen tilh. den Collinske Manuskriptsamling).

Andersen første Gang fra Frederiksberg Bakke saâ ud over Hovedstaden. Hans første Vandring var til Teatret; han spadserede flere Gange omkring det og betragtede Bygningen fra alle Sider; han haabede jo, at det ret snart vilde aabne sine Porte for ham. Saa gik han til den feterede Danserinde, Madame Schall, og overrakte hende et Anbefalingsbrev, som han havde faaet med fra Bogtrykker Iversen i Odense. Han fortalte om sin inderlige Lyst til at komme til Teatret og gav sig til at danse og synge for hende. Det var af „Cendrillon“, som han havde set opført i Odense. Men den udmærkede Danserinde troede, at den opløbne Dreng med det underlige Væsen var forrykt, og skyndte sig at faa ham paa Døren. Derpaa henvendte han sig til Teatrets Chef, Kammerherre Holstein, for at søge om Ansættelse. Kammerherren saâ paa ham og erklærede, at han var for mager. „O,“ svarede Andersen, „naar jeg kun maa blive ansat med 100

Rigsdalers Gage, vil jeg nok blive fed!" Men nu blev han vist bort med den Besked, „at man kun engagerede Mennesker, der havde Dannelse."

Hans Formue var smeltet sammen til én Rigsdaler. Enten maatte han strax rejse hjem med en Skipper eller søge Plads som Læredreng. Han valgte det sidste for ikke at komme hjem og blive gjort Nar af; men de andre Læredrenges grove Løjer skræmmede ham bort fra Værkstedet samme Dag, han var kommet der, og nu syntes alle Udveje lukkede for ham. Da førte hans gode Stjærne ham til Syngemesteren Siboni, hos hvem der netop var stort Middagsselskab, da Andersen gjorde sin Entré. Der var Baggesen, Komponisten Weyse og flere. Andersen sang og deklamerede for dem. Baggesen forudsagde, at der en Gang vilde blive noget af ham; Siboni lovede at uddanne hans Stemme, og Weyse vilde sætte en Subskription i Gang for at skaffe de nødvendige Midler til Opholdet i Kjøbenhavn.

Gehejmekonferensraad Jonas Collin.
Efter J. Roeds Maleri.

Det var den første Dør, der aabnedes for ham, det allerførste Skridt til Berømmelsen. Men der var endnu langt igjen, før Vejen og Maalet laa klart for ham. Han blev Elev paa Syngeskolen, men mistede i Overgangsaarene sin Stemme, forsøgte sig saa som Elev ved Dansen, men med ligesaa lidet Held, og da Teaterdirektionen havde erklæret ham for lige ubrugelig til alle Kunstarter, gav han sig til at indlevere Skuespil og Tragedier, hvoraf hele Partier var udskrevne af kjendte Digteres Arbejder, og som forøvrigt var saa fuldstændig blottede for alle Forudsætninger, der kunde gøre Antagelse mulig, at Direktionen tilsidst meddelte ham, „at Stykker, der i den Grad som dette (det var en fædrelandsk Tragedie med Titlen „Røverne i Vissenberg") forraadte Mangel paa al elementær Dannelse, ønskede man ikke oftere at modtage."

For anden Gang saâ det ud, som om alle Sunde var spærrede; men han havde i Mellemtiden vundet sig Velyndere, der havde Øje for, at der bag alt det sære og formløse hos dette unge, naive Menneske skjulte sig Evner, der kunde bringes til Udfoldelse. Andersen selv havde dog endnu ingen klar Bevidsthed om, hvad der fornemmelig fattedes ham; han saâ kun en eneste Udvej til Redning: han maatte skrive en ny Tragedie, og han skrev et Stykke, der hed „Alfsol", og som blev kasseret ligesom de forudgaaende, men ledsaget af den, Forfatteren vedrørende Bemærkning:

„at dette unge Menneske maatte anbefales til saadan Understøttelse, hvorved hans umiskjendelige Anlæg kunde blive dyrket og dannet."

Det var Hædersmanden, den paa saa mangfoldige Omraader højst fortjenstfulde Fædrelandsven, Finansdeputeret og Teaterdirektør Jonas Collin, der her — som i saa utallige andre Tilfælde — rakte sin hjælpende og støttende Haand. H. C. Andersen vandt i ham sin bedste og utrætteligste Velgjører, og det tør vel — efter al menneskelig Beregning — siges, at om Collin ikke havde grebet ind paa dette Tidspunkt, vilde Andersens Skæbne være bleven helt anderledes, end den nu formede sig. Ganske betegnende er følgende Passus i Teaterdirektionens Indstilling til Fonden *ad usus publicos:*

> „Da bemeldte Andersen, der er aldeles blottet for Formue og lever kun af privat Godgjørenhed, som hans godmodige Charakteer forskaffede ham, vilde blive ulykkelig og tabt for det borgerlige Selskab, hvis han saaledes vedblev at hendøse sin Tid, og der tvertimod er grundet Haab om, at han, videnskabeligen dannet, kunde vorde en nyttig Borger, opkaldte man ham i Directionen, forestillede ham den literaire Afvei, hvorpaa han var kommen, og lovede ham, at man vilde anbefale ham til allernaadigst Understøttelse for at kunne studere, hvis han udelukkende vilde anvende sin Tid og Flid paa de nødvendige Skolevidenskaber.
>
> Han modtog Directionens Tilbud med Glæde, og paa Grund af Hs. Majestæts allernaadigste Yttring i den Anledning til mig, Collin, paa min foreløbige mundtlige all. Beretning derom, have vi foranstaltet, at han sidst i October Maaned d. A. blev optaget i Slagelse lærde Skole, hvor han, ved Universitets-Directionens Medvirkning, nyder fri Underviisning."

Det var et afgjørende Vendepunkt i Andersens Skæbne. Vejen var nu banet for ham, om end alt andet end jævn og uden Hindringer. For den henved attenaarige Knøs, lang og ranglet som han var, dertil overvættes følsom og naiv og med et stærkt gjærende Fantasiliv, var det ingen let Sag at finde sig til Rette mellem Peblingene i en Latinskoles næstnederste Klasse.

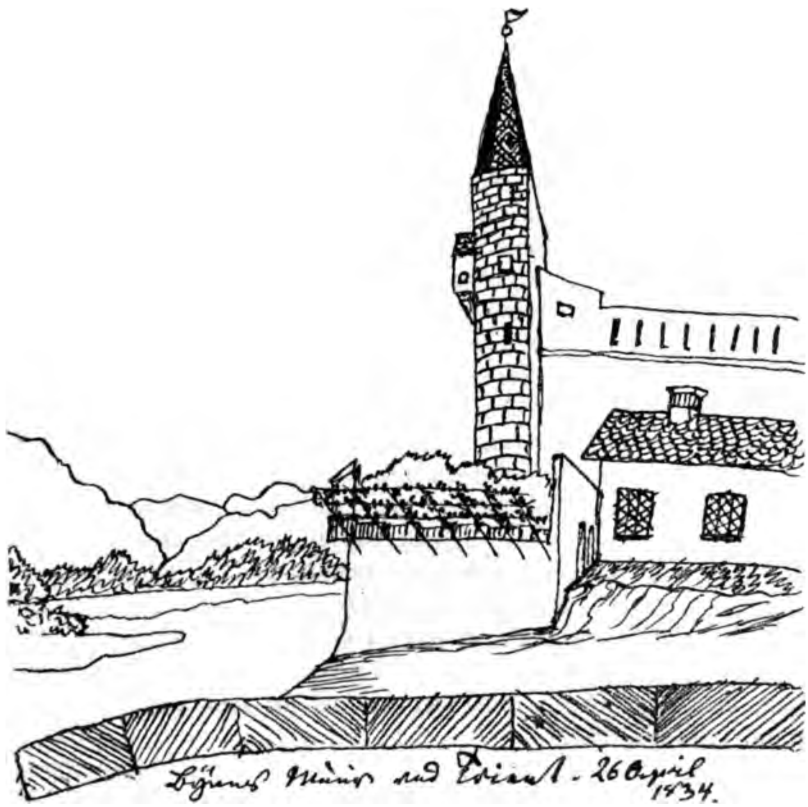
Skoleaarene i Slagelse under Rektor Meislings Tilsyn medførte da ogsaa mange Gjenvordigheder, ja ofte den stærkeste aandelige Lidelse for denne sære Skolediscipel. Ved anstrængt Flid lykkedes det ham at følge taaleligt med, men undertiden var han nærved at fortvivle og skrev jammerfulde Breve til sine Velyndere i Kjøbenhavn. Efter det bestemte Paalæg, der var givet ham, afholdt han sig saa temmelig fra alt Versemageri. Fra det sidste Skoleaar, da Andersen var fulgt med sin Rektor fra Slagelse til Helsingør, skriver sig dog Digtet „Det døende Barn", som Heiberg lod trykke i „Flyvende Post", og iøvrigt karakteriseres denne Periode bedst ved Andersens egen Omskrivning af Slagelse til „Plagelse".

Forholdet mellem Rektor og Discipel var efterhaanden blevet saa uholdbart, at Andersens faderlige Ven og Velgjører, Collin, gav sit Samtykke til, at den sidste Tids Artiumslæsning foregik privat i Kjøbenhavn, hvor A. fik en venlig og overbærende Manuduktør i den senere Præst, L. Chr. Møller, og i Oktober 1828 blev han Student, 23 Aar gammel. Det var det berømte Rusaar med de „fire store og tolv smaa Poeter".

Samtidig begyndte han en frodig poetisk Produktion, men i lige høj Grad famlende og formløs; han havde maattet høre saa meget om sit altfor

følsomme Gemyt, at han nu fandt det tjenligt at forstille sig, som om der var sket et Omslag hos ham, og med paataget, friskfyragtigt Væsen gav han sig til at spotte over det følsomme. Han skrev humoristiske, ironiserende Digte som „Aftenen" og „Den rædselsfulde Time", der fandt Optagelse i „Den flyvende Post".

Andersens egentlige Forfatterdebut, hans første Bog, var *„Fodreise fra Holmens Kanal til Østpynten af Amager*, i Aarene 1828 og 1829",

En Pennetegning, udført af H. C. Andersen.
Originalen tilh. Etatsraad Jonas Collin *).

som han selv meget træffende karakteriserer med de Ord: „ . . . en humoristisk, underlig Bog, en Slags phantastisk Arabesk, der dog ganske antyder min hele Personlighed og mit Standpunkt dengang, der viste sig især i Lyst til at lege med Alt, spotte i Taarer over mine egne Følelser; broget vexlende, et heelt Tapet, var denne digteriske Inspiration . . ." Mellem det barokke Fantasteri i den lille Bog findes dog allerede Glimt af den virkelige Digter, et og andet, der forekommer som de første svage Bebudere om Æventyrene, Billeder, der er sete med ægte digterisk Fantasi.

---

*) Paa sine mange Rejser, især i sine yngre Aar, plejede H. C. Andersen at udføre Tegninger fra de Steder, han besøgte. En talrig Samling af disse Tegninger ejes af Etatsraad J. Collin.

„Fodrejsen" gjorde Lykke, blev velvillig anmeldt af J. L. Heiberg i det mægtige „Maanedsskrift for Litteratur", og Andersen syntes allerede, at Sejren var vunden. Hans højeste Ønske var jo bleven opfyldt: han var Student og Digter. Han skrev — i Løbet af faa Dage — den satiriske Vaudeville „Kjærlighed paa Nicolai Taarn" eller „Hvad siger Parterret" (opført 1ste Gang den 25. April 1829), og da han nu en Gang var kommet i Skuddet, gav hans Studenterkammerater Møde i Teatret, klappede af alle Kræfter og raabte „Forfatteren leve!" skønt det lille dramatiske Arbejde var højst ubetydeligt og dets Satire over Skæbnetragedierne ganske forældet.

Ogsaa hans første Samling „Digte" (udk. 1830) modtoges med Bifald af Publikum; det er for Størstedelen ret umodne og ubetydelige Poesier, men der findes dog heri det kjønne Digt „De Danske og deres Konge" („Alt rejser Vintren sit hvide Telt — Med Is ligger store og lille Belt"), og „Dødningen", et fyensk Folke-Eventyr, som senere omarbejdedes til „Rejsekammeraten"; det indledes af Forf. med følgende Linier: „Som Barn var det min største Glæde at høre Eventyr, en stor Deel staae endnu ret levende i min Erindring, og nogle af disse ere kun lidet eller intet bekjendte; jeg har her gjenfortalt et, og dersom jeg seer det optaget med Bifald, vil jeg saaledes behandle flere, og engang levere en Cyclus af danske Folke-Eventyr." —

I Efteraaret 1829 havde Andersen taget den saakaldte anden Examen: *Philologicum* og *Philosophicum*, med bedste Karakter, men de mange velmente Paamindelser, man gav ham om at vælge et Brødstudium, kunde han ikke beslutte sig til at følge. Han har utvivlsomt havt en naturlig Følelse af, hvor daarligt han egnede sig til at blive Embedsmand, og alligevel var der et Øjeblik, hvor han tænkte paa at blive Præst. Han havde nylig forelsket sig i „to brune Øjne", og den nærmeste Vej til Brudeskammelen forekom ham at ligge i den gejstlige Retning. Men han havde ikke Lykken med sig i dette Kjærlighedsforhold; den unge Pige giftede sig med en anden, og dermed var det for bestandig forbi med alle Tanker om „Brødstudiet".

I „Phantasier og Skizzer", der udkom 1831, spores en fremtrædende elegisk Stemning, og et og andet af Digtene hentyder direkte til Digterens Kjærlighedssorg. I en lille Cyklus med Titlen „Hjertets Melodier" lyder den første Strofe:

„To brune Øine jeg nylig saae,
I dem mit Hjem, min Verden laae,
Der flammede Snillet og Barnets Fred,
Jeg glemmer det aldrig i Evighed!"

medens den sidste Strofe lyder saaledes:

„Man har et Sagn — et Eventyr:
Hvert Musling-Dyr,
Der bygger i den dybe, salte Sø,
Naar det har skabt sin Perle, maa det dø.
— O Kjærlighed! Du blev mit Hjerte givet,
Og Perlen koste vil sin Skabning Livet."

Publikum tog køligt mod „Phantasier og Skizzer", og den let vundne Sejr med de første Ungdomsarbejder afløstes af ny Modgang. Man ankede over det regelløse og heterogene i hans Digtning, bebrejdede ham — og ikke med Urette — hans skjødesløse Behandling af Sproget; men mest af alt ramte dog det satiriske Udfald i „Gjengangerbrevene" (om „Hellig Andersen, der rider paa Musens nattegamle Føl") det unge, yderst følsomme og pirrelige Digtergemyt. — Ud at rejse, det var den eneste Lindring og Lægedom, der var at finde.

Andersen tiltraadte nu sin første Udenlandsrejse, en lille Tur, der gik over Lybeck og Hamborg til Harzen og derfra til Dresden og Berlin. Udbyttet af Turen blev „Skyggebilleder af en Reise til Harzen og det sachsiske Schweitz" (1831), men heller ikke dette Arbejde vandt videre Paaskjønnelse; man fandt, at „Phantasien flagrede for meget, og Tanken var en altfor sjelden Gjæst". Endnu flere Gjenvordigheder havde Andersen af de dramatiske Arbejder, som han indleverede til Teatret. Han skrev bl. a. et fædrelandsk Syngespil i 1 Akt „Den 2den April", de originale Vaudeviller „Spanierne i Odense" og „Fem og tyve Aar derefter", opført under Fællestitlen „Skilles og mødes", dramatisk Skildring i to Afdelinger (16. April 1836, ialt 3 Gange), og en Operatext „Festen paa Kenilworth", der altsammen fik en overmaade skarp og fordømmende Censur af C. Molbech. I 1833 udkom de to smaa Digtsamlinger „Vignetter til danske Digtere" og „Aarets tolv Maaneder"; men Kritiken vedblev at være lige ubøjelig. Andersen følte det som „en stor, tung Sø, der gik hen over ham; at den aldeles vilde bortskylle ham, var den almindelige Mening". Han siger videre i „Mit Livs Eventyr": „Jeg følte dybt Saaret af den skarpe Kniv og var nærved at opgive mig selv, som jeg nu blev det næsten af Alle. Der var ingen Allah uden Gjengangerbrevenes Forfatter, og Heiberg var hans Prophet."

Under al den Modgang, han havde — og den ramte ham endnu haardere, saa svag som han var af Karakter og saa følsom i Sind — var det Konferensraad Collin og det Collinske Hus, der vedblev at være hans bedste og sikreste Tilflugt, saaledes som Forholdet havde været ligefra H. C. Andersens første Fremtræden i Kjøbenhavn. En af Husets Sønner, Edvard Collin, blev især, som det fremgaar af Andersens Breve, hans vejledende Ven og Raadgiver.

Nu gjaldt det atter om at komme ud, bort fra Modgangen og den skarpe, hjemlige Kritik. Det lykkedes Andersen at opnaa et Rejsestipendium af Fonden *ad usus publicos;* Rejsen gik over Hamborg til Paris, og her begyndte han paa den dramatiske Digtning „*Agnete og Havmanden*", der fuldførtes under et paafølgende Ophold i Byen Le Locle i Jurabjærgene og sendtes hjem til Vennen Edv. Collin, medens Andersen selv drog videre over Alperne ind i Italien. Han havde næret store Forventninger om sin „Agnete" — der udkom 1834 — men disse blev langtfra fyldestgjorte. Den offentlige Kritik udtalte en haard Dom over denne Digtning, der i sin Helhed manglede selvstændigt poetisk Syn og tillige den tilbørlige, virkningsfulde Styrke i Fremstillingen af det kjendte Sujet og dets tvende Hovedfigurer.

Det var altsaa en ny, bitter Skuffelse. Andersen havde ikke kunnet rejse bort fra Modgangen; men han havde været i sine Længslers Land, i Italien; han havde med en Digters Øje og Sind modtaget den Befrugtning, som var at hente dér, og i Rom undfangede han Ideen til det Arbejde, der skulde bringe ham hans første virkelige Sejr: Romanen *„Improvisatoren“*.

Andersen kom tilbage fra sin Rejse i August 1834, mismodig over atter at være i Kjøbenhavn, idet han bildte sig ind, at der herhjemme ventede ham lutter Forfølgelse. I Rom havde han skrevet de første Kapitler af sin Roman og fortsat den paa Hjemrejsen under et Ophold i München; nu skrev han videre ude hos Ingemann i Sorø — „paa et lille Kvistværelse, mellem duftende Linde, med Udsigt til Sø og Skov“ — og endelig sluttede han Bogen, efter at han atter var tagen ind til Kjøbenhavn. Men skal man tro Digterens egne Ord i „Mit Livs Eventyr“, saa kneb det med at faa en Forlægger, og da Boghandler Reitzel paatog sig at udgive Romanen, skete det — efter samme Kilde — kun paa det Vilkaar, at der udgik en Subskriptionsindbydelse, og at Forfatteren selv maatte se at faa sine Venner til at tegne sig. —

H. C. Andersen.
Tegnet af W. Gertner (1845).

Der er med Rette blevet gjort opmærksom paa — og ikke mindst i det værdifulde biografiske Skrift: E. Collins „H. C. Andersen og det Collinske Huus“ — at man med Varsomhed maa lægge H. C. Andersens egen Fremstilling til Grund for Bedømmelsen af Digterens Forhold til den samtidige Kritik. Ikke dermed at forstaa, at H. C. Andersen skulde have fortalt andet, end hvad der stod for ham som den nøgterne Sandhed; men med hans sygeligt sensible Gemyt og hans uhyre Trang til uafladelig Anerkendelse og Roes, antog enhver ublid Kritik i hans Øjne Karakteren af absolut Fordømmelse og personlig Forfølgelse. Bl. a. var C. Molbech ham unægtelig en skarp Kritiker, der ikke lagde Fingrene imellem; men det maa ligeledes erindres, at Andersens Ungdomsarbejder var yderst svage, fulde af formelle Mangler og dels uharmoniske, dels lidet betydelige i Indhold. Ingen nægtede fra første Færd af, at der her røbede sig et frodigt og ejendommeligt Digtertalent, men det var famlende og usikkert, forløftede sig paa Opgaver, som det ikke magtede at løse, eller som det ikke førte harmonisk til Ende. Selv kjendte H. C. Andersen hverken sin Begrænsning

eller den Kulmination, hvori han udfoldede sin Genialitet, og denne Mangel paa Selvkritik blev en væsentlig Aarsag til hans Lidelser og Selvplagerier.

Med „Improvisatoren“ (1835) vandt han sit første sikre Fodfæste som Digter, og denne Gang kom det ikke til at skorte paa uforbeholden Anerkjendelse. Andersen havde med sit poetiske Gemyts hele Modtagelighed indsuget det skjønne og festlige, som Italiens Kunst, Natur og Folkeliv frembød, og idet han af sit eget bevægede Følelsesliv skabte Romanens Hovedfigur, det unge Geni, der kæmpende baner sig Vej, lagde han den sydlandsk-brogede Ramme om sin „Improvisator“ og fik derved Held til at udføre et Værk, hvis livfulde Handling og Sceneri fra først til sidst er inspireret af, hvad han personlig havde set og følt.

„Improvisatoren“ blev læst og solgt, nye Oplag maatte trykkes, og Bogen blev snart efter oversat paa Tysk, Engelsk og Svensk. Andersen forfulgte, som rimeligt var, det Held, han havde havt med sin Debut som Romanforfatter, og i de følgende to Aar udkom Romanerne „*O. T.*“ (1836) og „*Kun en Spillemand*“ (1837). Disse to Bøger staar vel ikke fuldt paa Højde med „Improvisatoren“, men de tjente ikke desmindre til at befæste deres Forfatters Position, idet man ogsaa her sporede en ægte og umiskjendelig Grebethed af Emnet, især i den sidstnævnte Roman, hvor Andersen atter fortæller om Geniets Kamp, denne Gang med tragisk Udgang, medens „O. T.“ har sine bedste Fortrin ved de levende malte Scener fra den jydske Hede og Vesterhavsegnen.

Forinden de to sidstnævnte Romaner udkom, havde Andersen — uden at nogen fæstede synderlig Opmærksomhed derved — lagt den første Grundsten til den Berømmelse, som skulde bringe hans Navn ud over Verden og give ham Plads mellem de store i Literaturen. I Aaret 1835 — et Par Maaneder efter „Improvisatorens“ Udgivelse — udkom en lille Bog med Titlen „*Eventyr,* fortalte for Børn“, af H. C. Andersen, indeholdende „Fyrtøjet“, „Lille Claus og store Claus“, „Prindsessen paa Ærten“ og „Den lille Idas Blomster“.

Der er ovenfor anført et Par Citater af den mærkværdig uforstaaende og bornerte Kritik, hvormed Andersens første Hefte „Eventyr“ modtoges. Som Exempel paa, at Andersen ikke altid havde Uret, naar han betragtede sig selv som Gjenstand for ubillig og filistrøs Kritik, kan det være værd at dvæle lidt nærmere ved disse Anmeldelser. „Dansk Literatur-Tidende“ (1836, Nr. 1) skrev: „ . . . Andersens Methode indeholder en Stræben efter at slaae ind paa den mundtlige Fortællings livligere og mindre ordnede Foredrag. Molbechs Foredrag er derimod i høieste Grad roligt og simpelt, og vi kunne ikke andet end give dette sidste Fortrinet, ikke fordi hiin Stræben er uheldig, men fordi vi mene, at den kun høist ufuldkomment kan realiseres . . . “. Hvorefter Anmelderen yderligere peger paa det Fortrin hos Molbech, at denne lærer Børnene at henvende deres Opmærksomhed ogsaa paa de moralske og nyttige Lærdomme, der indeholdes i Æventyrene.

I et andet Tidsskrift, det ovenfor citerede „Dannora“, hedder det: „ . . . I det mindste vil vist ingen paastaae, at Barnets Takt for Sømmelighed skærpes, naar det læser om en Prindsesse, der sovende rider paa

en Hunds Ryg hen til en Soldat, der kysser hende, hvorefter hun selv, lysvaagen, fortæller denne smukke Tildragelse som — „en underlig Drøm"; eller at dets Sands for Ærbarhed skærpes, naar det læser om en Bondekone, der i sin Mands Fraværelse sidder alene tilbords med Degnen . . ., eller at dets Agtelse for Menneskers Liv skærpes, naar det læser Begivenheder, som at store Claus slog sin Bedstemoder, og lille Claus ham ihjel, fortalte som om det havde været en Stud, der sloges for Panden . . ." Endelig hedder det om Æventyret om „Prindsessen paa Ærten", at „det forekommer Anmelderen ikke blot udelicat, men endog uforsvarligt, forsaavidt Barnet deraf kan indsuge den falske Forestilling, at saa høi en Dame altid maa være forskrækkelig ømskindet."

Det var saaledes ikke langt fra, at man paastod om H. C. Andersens første Æventyr, at de var „umoralske"! For Naiveteten deri havde man intet Øre, saa lidt som for det, der var Foredragets Styrke, den mundtlige Fortælleform, just det, der var Digterens geniale Opfindelse, og som skabte deres særegne Originalitet. Der gik Aar, før Æventyrene helt slog igjennem og fik deres berettigede Plads i Publikums og Kritikens Omdømme, og da det omsider naaedes, skyldtes det fuldt saa meget Udlandets Værdsættelse, gjennem de talrige Oversættelser, som den langsomt vundne Forstaaelse herhjemme.

Men heller ikke synes Andersen selv fra første Færd af at have været klar over, at Æventyrene var hans særlige Domæne, hvor han var enevældig Hersker. Teatret havde bestandig en overordentlig Tiltrækningskraft for ham, skjønt hans Virksomhed som dramatisk Forfatter vedblev at være af ringe Betydning og skaffede ham mange Ærgrelser og Skuffelser. Han skrev i 1839 det romantiske 5 Akts Drama „Mulatten", der til at begynde med maatte døje en af Molbechs sædvanlige hvasse Censurer over Andersenske Teaterarbejder. Molbech taler om „Taktløshed" og „Smagløshed" i denne „Mulat-Comedie", finder, at der er „Unatur", „Føleri" og „Bombast" i de lyriske Partier, og at hele Stykket lider af „dramatisk Tomhed og Trivialitet". Ikke desto mindre blev Stykket antaget, opførtes første Gang den 3die Februar 1840 og oplevede 21 Forestillinger. Publikum og Kritik stillede sig mere velvilligt end Molbechs Censur, idet man følte sig tiltalt af Stykkets lyriske Stemning og dets underholdende, scenisk virkningsfulde Karakter, der understøttedes af en fortrinlig Udførelse. Men til Gjengjæld maatte Andersen høre ilde for, at han havde kaldt sit Arbejde originalt Drama, skjønt Motivet var laant fra den franske Novelle „*Les epaves*".

En helt anderledes haard Medfart fik hans næste dramatiske Arbejde: „Maurerpigen", Tragedie i 5 Akter, der opførtes første Gang den 18de December 1840, men kun gik 3 Gange over Scenen. Molbech havde denne Gang „dispenseret sig selv" fra overhovedet at afgive nogen Stemme over Stykkets Antagelse, og indskrænkede sig til at bemærke, at det kom an paa, „om Publicums eller Parterrets Lune vilde blive sig selv lig, og om det, som kunde gaae godt een Gang („Mulatten") ogsaa vilde det den anden". Ogsaa J. L. Heiberg havde paavist Stykkets iøjnefaldende Svagheder, men desuagtet blev det opført — og faldt.

Andersen var paa dette Tidspunkt atter paa Rejse; han vidste, at Opførelsen var bleven fremtvungen til Trods for Teatercensorernes Mening, og at Fru Heiberg havde nægtet at udføre Titelrollen, og han kunde altsaa omtrentlig forudse Stykkets Skæbne. Efterretningen derom naaede ham først under hans Ophold i Rom; men allerede paa Forhaand havde han i en sygelig irriteret Stemning skrevet til den trykte Udgave af „Maurerpigen" en Fortale, hvori han beklagede sig over den Forfølgelse, han mente som Digter at lide under i sit Fædreland. Dette gjorde kun ondt værre og gav en uvillig stemt Anmelder Lejlighed til at give en haard og skaanselsløs Karakteristik af Andersens Digterpersonlighed, under idelige Henvisninger til den paagjældende lidet heldige Fortale *). Anmelderen bruger saa stærke Ord som „literair Charakterløshed, Mangel paa intellectuel Holdning og Svaghed i aandelig Udvikling". Han siger bl. a.: „Det vilde nemlig ved nærmere Eftertanke være blevet ham klart, at Kritikens skarpe Sprog, som han nu udleder af Ondskab, dels fremtraadte som en naturlig Reaction mod extravagante Lovtaler, den meer end moderlig ømme Omsorg for at udbrede Andersens Navn og Oplysninger om hans Person, der andensteds viste sig, deels virkelig havde sin Rod i en oprindelig Agtelse for hans Talent og umiskjendelige Digterkald, forenet med den faste Overbeviisning, at han, for at hans poetiske Mulighed skulde blive til Virkelighed, maatte uddrives af sin Indbildnings Eden . . ." Og videre hedder det: „ . . . Den Fordring, vi derfor maa gjøre til Andersen, gaaer ikke ud paa mindre end en total indre Revolution; han maa fornægte sit nærværende Standpunkt; Livets dybere Betydning maa i en ganske anden Klarhed gaae op for ham; en virkelig Verdensbetragtning, en fast Overbeviisning, en reen Kjærlighed til Kunsten maa han tilkæmpe sig; kort, hans hele literaire Charakteer maa vinde en bestemt Holdning og fast Kjærne, ellers bliver der ganske vist Intet af ham som dramatisk Forfatter, om end alle christelige og mahomedanske Blade gjenlyde af hans Roes, om end hans Arbeider blive oversatte paa alle Menneskenes og Englenes Tungemaal . . ."

En haardere Dom havde Andersen næppe før mødt paa sin Forfatterbane, og den maatte forekomme ham saa meget mere ondsindet og ubillig, som han netop kort forinden var bleven varmt hyldet under et Besøg i Sverige, hvor „Mulatten" nylig var blevet opført og modtaget med stærkt og enstemmigt Bifald. Ligesom tidligere fandt han nu Lindring i Rejselivet, og denne Gang udstraktes Rejsen fra Italien til Grækenland og Tyrkiet og hjemefter gjennem Donaulandene. Frugten af denne Rejse blev de livfulde Billeder og Skildringer, der indeholdes i *„En Digters Bazar"*.

Andersens dramatiske Produktion bragte ham dog ikke lutter Nederlag. I saadanne Arbejder, hvor han havde Herredømme over Stoffet, hvor Stykket skulde bæres af en idyllisk romantisk Stemning eller bygges over et naivt, æventyrligt Motiv, og forøvrigt ogsaa med flere af sine Lystspil, fik han let Publikum i Tale og vandt dets Behag. Vaudevillen „Den Usynlige paa Sprogøe" (opført første Gang den 15. Juni 1839) naaede 22

*) E. Collin: „H. C. Andersen og det Collinske Huus".

Opførelser paa det kgl. Teater og gik senere over paa Casinos Repertoire; endnu større Lykke gjorde Lystspillet *„Den nye Barselstue“*, som Andersen indsendte anonymt; det opførtes første Gang den 26. Marts 1845 og gik indtil 1875 ikke mindre end 61 Gange over Scenen, hvorefter det senere er blevet gjenoptaget paa Repertoiret om end kun med faa Opførelser. — Det romantiske 1 Akts Drama „Kongen drømmer“ fik en usædvanlig gunstig Censur af J. L. Heiberg; det opførtes første Gang den 14. Februar 1844 og gik 14 Gange. Men intet af alle Andersens dramatiske Arbejder har dog gjort større og mere berettiget Lykke end hans smukke og poetiske Text til J. P. E. Hartmanns skjønne Tonedigtning *„Liden Kirsten“*; denne lille, ægte nationale Opera, der opførtes første Gang den 12. Maj 1846, har nu oplevet 150 Forestillinger. Ligeledes havde han stort Held med sine, for Casinos Teater skrevne Æventyrkomedier „Ole Lukøje“ (1850), „Hyldemo'er“ (1851) og den efter et fremmed Motiv bearbejdede Folke- og Æventyrkomedie „Mer end Perler og Guld“ (1849). Vaudevillerne „En Komedie i det Grønne“ og „En Nat i Roskilde“ hørte ogsaa i lang Tid til Privatteatrenes staaende Repertoire. Naar Andersen derimod som dramatisk Forfatter satte sig større og dybere sigtende Maal, slog hans Kræfter ikke til. „Lykkens Blomst“, en original Æventyrkomedie i 2 Akter, der skulde afspejle et dybsindigt Spil mellem Fantasi og Virkelighed, blev fremtvungen trods Censurens Indvendinger, men gik kun 5 Gange over Scenen (opført første Gang den 16. Februar 1845), og med sit Smertens Barn „Agnete og Havmanden“, som han havde lagt til Rette for Scenen, led han et nyt Nederlag, skjønt N. W. Gade havde skrevet Musik dertil; det opførtes kun 2 Gange, den 20. April og 2. Maj 1843, og „det fandtes saa kjedsommeligt“, hedder det hos Overskou, „at den gode Musik ikke kunde afværge Mishag“.

Det viste sig bestandig gjennem hele H. C. Andersens omfattende og frodige Produktion, at han selv kun lidet forstod, hvad der var hans Styrke, og hvor hans Svagheder laa — dem, som han saa nødig vilde høre Tale om. Som Romanforfatter fortsatte han med den underholdende og velfortalte Fortælling *„De to Baronesser“* (1849), der indeholder baade smukke Naturskildringer og virkningsfulde Karakterer, navnlig den gamle Baronesse; men derefter fulgte Romanen *„At være eller ikke være“* (1857), hvormed Forfatteren ganske forløftede sig paa en spekulativ Livsbetragtning. Ligesaa lidt lykkedes det ham at gjennemføre Ideen i sin Digtning *„Ahasverus“* (1848), der fremtræder som et Slags verdenshistorisk Epos; men det overvældende Stof er saa aforistisk og uklart behandlet, at Helhedsindtrykket bliver utilfredsstillende. Oehlenschläger, hvis Dom H. C. Andersen havde ønsket at høre, sendte ham et Brev, der i venskabelige Udtryk, men ganske uforbeholdent paaviste Digtets Skavanker *). Oehl. siger bl. a.: „ . . . Der forekommer mig at være lidt for megen Prætension og liden Præstation i dette Digt. Det indbefatter hverken mere eller mindre end hele Verdenshistorien fra Christi Fødsel til vore Tider. For Den, som grundigt og troligt har studeret Historien, med dens store Scener og herlige Characterer, kan

*) Meddelt i H. C. Andersens „Mit Livs Eventyr“, II Bd.

det ikke være vederkvægende at see disse lyriske Aphorismer, ofte af Nisser, Svaler, Nattergale, Havfruer etc. Det forstaaer sig, at der undertiden ere smukke lyriske eller beskrivende Steder, f. Ex. om Gladiatorerne, Hunnerne, de Vilde; men det er ikke nok. Det var nu fra Formens og Stoffets Side; men fra den digteriske Aands Side savnes ogsaa den ægte Dybde og Høihed, som hører til det Store og Sublime. Det Hele er som en Drøm; Deres naturlige Tilbøielighed at skrive Eventyr viser sig ogsaa her; thi alle Billederne fremtræde næsten som eventyrlige Drømmebilleder . . ."

Illustration til „Svinedrengen".
Tegnet af Vilh. Pedersen.

Dette var godt og rigtigt set. Andersen var i Grunden først og fremmest Æventyrdigter i alt, hvad han skrev. Det rent umiddelbare, instinktmæssigt grebne, det frodige og fantasifulde, barokt og lunefuldt vexlende var Kjærnen og Nerven i al hans Digtning. Det skinner igjennem i den ægte Andersenske *„Billedbog uden Billeder"* (udk. 1840), der af en engelsk Anmelder betegnes som „en Iliade i en Nøddeskal"; det dukker atter og atter op i hans livlige og fantasifulde Rejseskildringer, og det naaer sin kunstnerisk fuldendte Form, det virkelig geniale, i *Æventyrene.*

Andersen var atter og atter paa Rejse — han følte sjelden Hjemve, naar han var ude, men des tiere Angst ved Tanken om at vende hjem — og Rejselivets Indtryk og Oplevelser gjengav han i „Billeder", der var vidt forskjellige fra de sædvanlige Rejsebeskrivelser og havde deres bedste Charme i den Afspejling, de gav af Digterens let bevægelige Sind. Højst blandt disse Rejsebilleder staar det ovenfor nævnte Arbejde „*En Digters Bazar*" (1842), og foruden dette udsendte han senere „I Sverige" (1851), „I Spanien" (1863) og „Et Besøg i Portugal" (1866).

Samtidig var Antallet af *Æventyrene* voxet Aar efter Aar. Hvert Aar ved Juletid udkom et lille Bind Andersenske Æventyr, der efterhaanden bragte saa gediegne Perler — foruden de ovenfor nævnte — som *Tommelise, Den uartige Dreng, Rejsekammeraten, Den lille Havfrue, Kejserens nye Klæder, Den standhaftige Tinsoldat, Lykkens Galosker, Svinedrengen, Nattergalen, Hyldemoer, Den grimme Ælling* („Nye Eventyr", 1845), *Grantræet, Snedronningen, Ole Lukøje, Skyggen, Historien om en Moder, Flipperne, Stoppenaalen, Den lykkelige Familie, Kjærestefolkene, Springfyrene, Den lille Pige med Svovlstikkerne, De vilde Svaner, Hyrdinden og Skorstensfejeren* o. s. v. — I 1850 udkom en illustreret Udgave af Æventyrene med Vilh. Pedersens ypperlige Tegninger, og dermed havde den H. C. Andersenske Æventyrdigtning vundet sin uforgængelige Æresplads i Literaturen.

Den fineste og aandfuldeste Analyse af Andersens Æventyrdigtning er givet i Georg Brandes Afhandling: „H. C. Andersen som Æventyrdigter" (Juli 1869) *). „. . . Udgangspunktet for hans Kunst," siger G. Brandes, „er Barnets Leg, der gør Alt til Alt. Derfor gør Andersens spillende Lune Legetøjsstykker til naturlige Skabninger, til overnaturlige Væsener (Trolden), til Helte, og bruger omvendt hele Naturen og alt det Overnaturlige, Helte, Trolde og Feer som Legetøj, det vil sige som kunstneriske Midler, hvilke i enhver ny kunstnerisk Sammenhæng bliver stemplede og myntede om. Nerven i denne Kunst er Barnets Indbildningskraft, der besjæler og personliggør Alt; derved levendegør den et Stykke Bohave saavel som en Plante, en Blomst saavelsom en Fugl eller Kat, og Dyret ligesaa fuldt som Dukken, som Portrætet, som Skyerne, Solstraalerne, Vindene og Aarets Tider. Selv en Springgaas bliver da for Barnet et levende Hele, et tænkende, villende Væsen. Forbilledet for en saadan Poesi er Barnets Drøm, i hvilken Barneforestillingerne vexler endnu hurtigere og med endnu dristigere Forvandlinger end i Legen; derfor tyer Andersen (som i *Lille Idas Blomster, Ole Lukøje, Lille Tuk, Hyldemor*) let til Drømmen som til sit Arsenal; derfor finder han tidt, naar han lader Barnedrømmen tumle med de Forestillinger, der opfylder og ængster Barnesindet, sine ypperligste Indfald . . . . Men Sjælen i denne Poesi er dog hverken Drømmen eller Legen, det er en egen, atter barnlig, men tillige mere end barnlig Evne til ikke blot at lade det Ene gjælde for det Andet, altsaa ombytte Alt, eller lade det Ene leve i det Andet, altsaa levendegøre Alt, men til ved det Ene hurtigt og flygtigt mindet om det Andet, gjenfindende

*) Georg Brandes: Samlede Skrifter, II Bd.

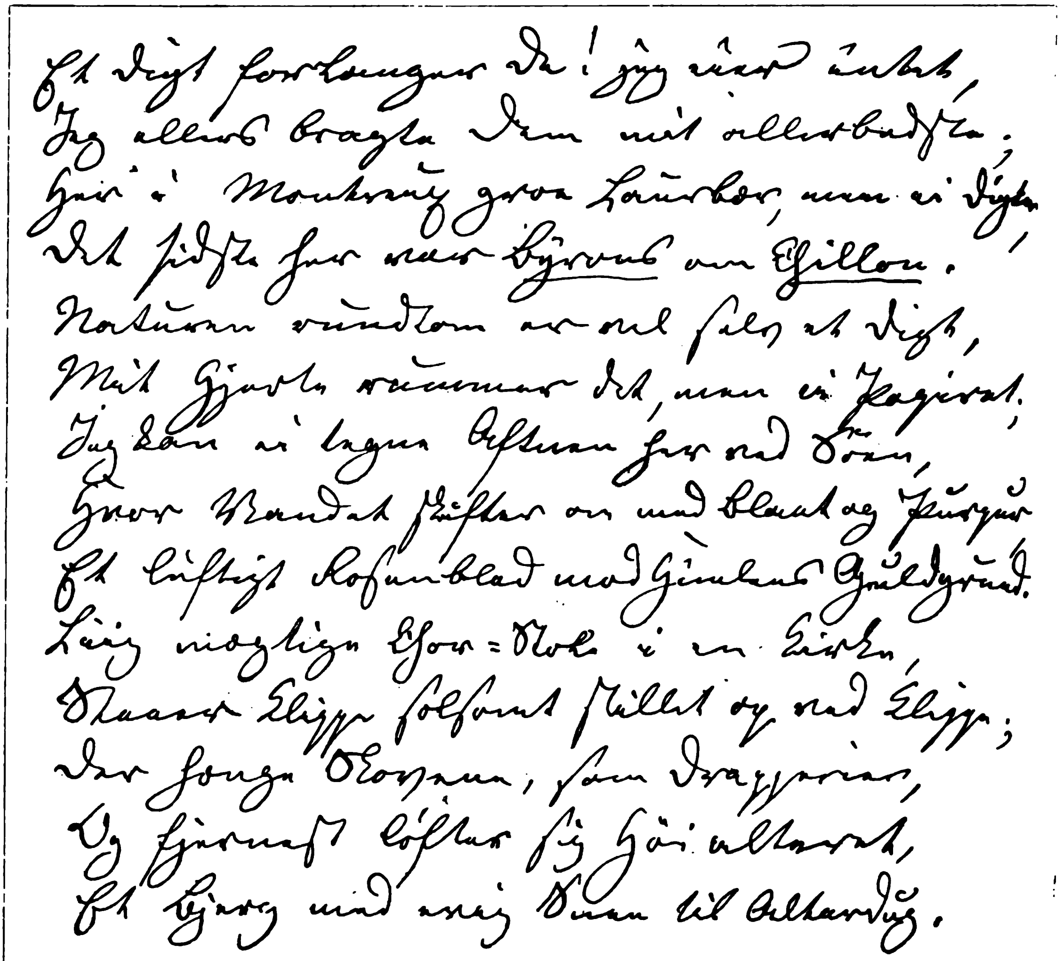
det Ene i det Andet, at almindeliggøre, at lade Billedet blive Sindbillede, at gøre Drømmen til Myte, og ved en kunstnerisk Overflytning at forvandle det enkelte æventyrlige Træk til Brændpunkt for hele Livet . . ."

Sin egen Opfattelse af Æventyrene og deres Skæbne formulerer Andersen med følgende Ord: „ . . . For at stille Læserne paa deres rette Sted havde jeg, som sagt, betitlet de første Hefter: „Eventyr, fortalte for Børn"; jeg havde sat mine Smaafortællinger paa Papiret ganske i det Sprog, med de Udtryk, i hvilke jeg selv mundtlig havde fortalt dem for de Smaa, og var kommen til den Erkjendelse, at de meest forskjellige Aldere gik ind derpaa; Børnene morede sig meest ved, hvad jeg vil kalde Staffagen; den Ældre interesserede sig derimod ved den dybere Idee. Eventyrene bleve en Læsning for Børn og Voxne, hvilket jeg troer, i vor Tid, er Opgaven for Den, der vil skrive Eventyr. De begyndte at finde aabne Døre og aabne Hjerter; og nu udslettede jeg: „fortalte for Børn" og lod følge tre Hefter „nye Eventyr", hvilke jeg alle selv havde opfundet, og som bleve optagne herhjemme med al Erkjendelse, jeg kunde ikke ønske en større, og følte ordentlig Angst derved, en Frygt for, ikke at kunne ved hvert nyt Hefte hævde en saa opmuntrende Dom . . . Som naar man Skridt for Skridt hugger sig en Vei opad en steil Klippe, havde jeg i Hjemmet fra en Side hugget mig fremad og saae mig nu indrømmet og erkjendt en bestemt, sikker Plads i mit Fædrelands Literatur. Denne Erkjendelse og Mildhed hjemme udrettede mere hos mig end al haard, skaanselløs Critik. Inden i mig selv blev det klar Dag; der kom en Ro, en Erkjendelse af, at Alt, selv det Bitre i Livet, havde været nødvendigt for mig til min Uddannelse og Lykke . . ."

Andersens Æventyr blev efterhaanden oversat paa de fleste evropæiske Sprog, hvilket ogsaa var Tilfældet med en stor Del af hans øvrige Arbejder; særlig i Tyskland og England fik hans Skrifter en overordentlig Udbredelse, og her fæstnedes hans Navnkundighed, endnu før han havde vundet fuld Anerkjendelse herhjemme. Paa hans 70aarige Fødselsdag udkom „Historien om en Moder" i femten Sprog, udg. af Jean Pio og Vilh. Thomsen (London, Kjøbenhavn, Leipzig 1875). De femten Sprog var: Dansk, Svensk, Islandsk, Tysk, Plattysk, Hollandsk, Engelsk, Fransk, Spansk, Ny-Græsk, Russisk, Polsk, Bøhmisk, Ungarsk, Finsk.

I Andersens private Liv er hans mange Rejser et af Hovedmomenterne; han mente selv, at „Rejselivet var ham den bedste Dannelsens Skole". Efter den store orientalske Rejse 1840—41 var han flere Gange i Italien, i 1843 atter i Paris, i Sommeren 1844 i Weimar, hvor han blev stærkt feteret af den storhertugelige Familie; det følgende Aar var han paa Føhr som Gjæst hos Christian VIII og Dronning Caroline Amalie. Derefter fulgte i 1847 en Englandsrejse, under hvilken han optoges som hædret Gjæst i det londonske *high-life* og traadte i nært Venskabsforhold til Charles Dickens, og 1849 en Rejse i Sverige, hvor det heller ikke manglede paa varm Hyldest; senere besøgte han ogsaa Spanien og Portugal. Naar han tilbragte Sommeren i Danmark, var han for det meste Gjæst paa sjællandske og fyenske Herregaarde.

I Efteraaret 1853 var Andersen begyndt paa at skrive *„Mit Livs Eventyr“*, der udkom 1855. Nu kunde han overskue sit bevægede Livsløb. En bestandig Bølgegang havde der været i hans Sind, idet han snart følte sig nedtraadt og forfulgt, snart staaende paa Højdepunktet af sin Berømmelse. Endnu saa langt fremme som under Englandsrejsen i 1847 sender han et Brev hjem til Vennen Edv. Collin, hvori han i de heftigste

H. C. Andersens Haandskrift.
Af et Brev til Christian Winther, dateret Montreux den 26. August 1862.
(Originalen tilh. den Collinske Manuskriptsamling).

Udtryk udtaler sig om Forskjellen mellem den Maade, hvorpaa han behandles hjemme og ude. I denne karakteristiske Skrivelse hedder det:

„ . . . Jeg er vistnok paa min Hæders og Erkjendelses høieste Spidse, nu maa det gaae nedad; meer kan jeg ikke erholde end denne Verdensby har bragt mig. Hambro viste mig et Brev fra sin Søn, der er i Skotland, og i Brevet stod: „Tag Dig af Andersen, man kjender ham her meer end selv Thorvaldsen“; og factisk er det:

jeg er en berømt Mand. Den aristokratiske Verden, saa tilbagestødende mod deres egne Poeter, har modtaget mig som hørte jeg til deres Kreds; man strømmer til mig med Indbydelser — alt dette er som en Drøm, og i den rene Glæde jeg føler herved, Glæde over at Deres Fader og Danmark har Ære af mig, er jeg lykkelig. Deres Fader tager Deel deri, men Danmark, Kjøbenhavn — jeg er Nul for dem, ikke Tanke af Interesse, ikke Deeltagelse. Mit Ophold i Holland har været hæderligt for de Danske; hvad man der har viist mig, har man ikke viist nogen Dansk før; det har staaet i Aviserne, men danske Aviser, som jeg har seet endnu idag, nævne ikke et Ord derom, vil ikke nævne det; jeg føler mig krænket, jeg seer en Nederdrægtighed deri. Man har spyttet paa mig hjemme, og Europa har hædret mig; og nu da jeg hædres, vil man ikke engang nævne det, medens man nævner enhver Theaterpjalts Historie i vore Landsbyer. Jeg føler mig febersyg idag efter at have seet, hvorledes jeg evig og altid er Nul for dette Land, som jeg kunde — Gud tilgive mig mine Tanker. Nævnes jeg ikke hjemme nu da jeg staaer høiest, da — imorgen, imorgen — ja Alt gaaer ned igjen. Moralsk Forelæsning over dette Brev frabedes. Jeg veed, hvad De kan see deri. Lee mig ud! Lee, det er jo nationalt. Men nok om det. At man i Hjemmet var glad ved mig, vilde have gjort mig lykkelig, knyttet mit danske Sind til det danske Land. Men lider jeg endnu Uret der, som jeg troer — der lever en Nemesis. Faa elske Danmark høiere end jeg; men den skrivende, den ordførende Deel spytter paa Ormen, fordi den glindser. Mine mørke Timer komme fra Hjemmet. Gud tilgive! O gid jeg kunde græde ud, jeg lider saa idag; og imidlertid skal jeg med sygt Hjerte til Fest og Glæde hvor man bøier sig for mig . . .“

Saa oprørt kunde Andersen blive. Men da han slutter „Mit Livs Eventyr“, er der kommet Ro efter Stormene, og Digteren ser sig forsonet omkring til alle Sider: „Mit Livs Eventyr indtil denne Time ligger saaledes nu oprullet for mig saa rigt, saa smukt, saa fortrøstende! — selv af Ondt kom Godt, af Smerte kom Glæde, en tankedyb Digtning, jeg kunde ikke digte den saa. Jeg føler mig at være et Lykkens Barn! saa Mange af min Tids Ædleste og Bedste ere komne mig kjærligt og aabent imøde, sjelden er min Tillid til Menneskene bleven skuffet! de bittre, tunge Dage have ogsaa i sig Spiren til Velsignelse! hvad Uret jeg troede at lide, hver Haand, som greb tungt ind i min Udvikling, bragte dog sit Gode.“

Forfængelighed og Naivetet er de to Hovedmomenter i H. C. Andersens Karakter, som ofte og eftertrykkeligt nok er blevet paapeget. Men han havde utvivlsomt ogsaa andre, bedre Egenskaber, og E. Collin, der har staaet ham nærmere end nogen anden, giver i det store og værdifulde biografiske Værk „H. C. Andersen og det Collinske Huus“, der i høj Grad har bidraget til Forstaaelse af Digterens ejendommelige Personlighed, en smuk og sympatetisk Redegjørelse for sin Opfattelse af disse Andersens personlige Egenskaber. Det hedder bl. a. „ . . . Jeg ved, at han var god . . . Han havde et aabent Øre for dem, der led og betroede sig til ham; han var utrættelig i at søge efter Hjælp til dem . . . Han var i høj Grad tjenstagtig . . . En smuk Side af hans Karakter var ogsaa hans Retfærdigheds-Følelse; jeg har havt mange Beviser paa, hvorledes han bestræbte sig for at fjerne personlige Antipathier og danne sig en retfærdig Dom; ja jeg kan sige, han kæmpede derfor . . . Han havde en levende Sands for Kunst og alt det Skjønne; ogsaa her ytrede han sig lidenskabeligt. Naar andre glædede sig, jublede han . . . Han elskede sit Fædreland højt; dette vilde jeg ikke fremhæve, dersom der ikke havde

været rejst Tvivl derom, ene paa Grund af, at han, hvad vel Ingen kan fortænke ham i, følte sig tildraget til de Mennesker i Udlandet, der satte Pris paa ham, medens han følte sig tilsidesat hjemme . . . Hans rene Vandel, hans sædelige Bevidsthed gjorde sig ogsaa gjældende i hans Skrifter . . . Han var trofast i sit Venskab . . ."

Der var mange Kanter og Ujævnheder i hans Væsen, saavel som i hans hele aandelige Habitus; men en Digternatur og et Digtertemperament var han fra Top til Taa. Ujævnhederne maatte være en naturlig Følge af hans Oprindelse, hans Opdragelse og Udvikling, men det er ørkesløst at undersøge, hvordan Andersen mulig kunde være bleven, dersom hans Udvikling var foregaaet regelret og harmonisk. Rimeligvis var han da aldrig bleven den store Æventyrdigter.

H. C. Andersen.
Efter et Fotografi, sign. 21de Februar 1870.
(Tilh. Etatsraad Jonas Collin).

H. C. Andersen vedblev at skrive Æventyr og *Historier* lige til sine sidste Aar og bevarede usvækket sit Snille paa dette Omraade. Blandt „Eventyr og Historier" maa endnu erindres om følgende: *Hun duede ikke, Det er ganske vist, Hjertesorg, Alt paa sin rette Plads, Klods-Hans, Laserne, Ib og lille Christine, Et Billede fra Castelsvolden, Verdens dejligste Rose, „Der er Forskjel", Flaskehalsen, Dyndkongens Datter, Metalsvinet, Vinden fortæller om Valdemar Daae og hans Døtre, Pigen, som traadte paa Brødet, Nissen hos Spækhøkeren, Under Piletræet, Ved det yderste Hav.*

Andersens lyriske Digte er hverken mange eller betydelige; de udmærker sig mest ved deres barnlige eller følelsesfulde Tone som f. Ex. „Det døende Barn", „Lille Viggo", „Det har Zombien gjort", „Gurre" („Hvor Nilen vander Egypternes Jord") o. fl. a. Blandt hans „Fædrelandske Digte" vil man huske: „I Danmark er jeg født; der har jeg hjemme" og „Den Frivillige" („Jeg kan ikke blive; jeg har ingen Ro").

Da den første Udgave af Andersens „Samlede Skrifter" udkom (1855), bragte „Dansk Maanedsskrift" en Anmeldelse, der med følgende Ord træffende betoner Æventyrenes Art og Aand: „Eventyret holder en lystig Dommedag over Skin og Virkelighed, over den ydre Skal og den indre Kjerne. Der gaaer en dobbelt Strøm deri. En ironisk Overstrøm, som leger og spøger med Stort og Smaat, som spiller Fjerbold med Højt og

Lavt; og saa den dybe Alvors Understrøm, som retfærdigt og sandt bringer Alt „paa sin rette Plads" . . ."

I Aarenes Løb opnaaede H. C. Andersen al den ydre Hæder og Anerkjendelse, som han lige fra Barndommens Dage havde tragtet efter. Han fik de fineste Ordener og Titler, blev verdensberømt og tilsidst fredlyst af den hjemlige Kritik; ja, han oplevede endogsaa selv at være med til at

H. C. Andersen i sin Dagligstue paa Landstedet „Rolighed".
(Efter et Træsnit).

træffe Bestemmelse om den Statue, der skulde rejses i Hovedstaden for at forevige hans Minde.

Den 4de August 1875 døde Andersen paa Grosserer M. G. Melchiors Landsted „Rolighed" i Rosenvænget ved Kjøbenhavn, omhyggelig plejet under sin Sygdom af trofaste Venner. Mange Aar før sin Død havde han skrevet „En Digters sidste Sang":

„Løft mig kun bort, du stærke Død,
Til Aandens store Lande,
Jeg gik den Vei, som Gud mig bød,
Fremad med opreist Pande.
Alt, hvad jeg gav, Gud, det var dit,
Min Rigdom ei jeg vidste;
Hvad jeg har øvet, er kun lidt,
Jeg sang som Fugl fra Qviste.

Farvel, hver Rose frisk og rød,
Farvel, I mine kjære!
Løft mig kun bort, du stærke Død,
Skjøndt her er godt at være!
Hav Tak, o Gud, for hvad du gav,
Hav Tak for hvad der kommer,
Flyv, Død, hen over Tidens Hav,
Bort, til en evig Sommer!"

H. C. Andersens „Samlede Skrifter" foreligger i 33 Bind (1854—1879); H. C. Andersen: „Udvalgte Skrifter", ved *Dr. phil.* Vilh. Andersen, I—XII Bd. (1898—1901); „Udvalgte Digte", udg. af *Dr. phil.* Vilh. Andersen (1901). — 1894 udkom

„*Une Mère*“, *conte d'Andersen, en 22 langues, édité par* P. Em. Hansen (St. Petersborg), og i 1900: „Eventyr af H. C. Andersen“, Verdensudgave, illustreret af Hans Tegner. Med en Karakteristik af H. C. Andersen som Eventyrforfatter, af Georg Brandes, I—II Bd., udkommen i følgende Lande: Danmark-Norge, Rusland, England, Frankrig, Holland, Sverige, Tyskland, Ungarn, Amerika. — I 1902 er begyndt at udkomme, under Medvirkning af Pietro Krohn og Viggo Pedersen, en Udgave af Æventyrene med Vilh. Pedersens Tegninger i ny Gjengivelse, med Benyttelse af moderne Reproduktionsmaade, hvorved disse ypperlige Illustrationer først helt ville komme til deres Ret.

Af Literatur henvises til „Mit Livs Eventyr“, I—II Bd. (1855), Fortsættelse 1855—1867, udgivet af Jonas Collin (1877), „Breve til og fra Hans Christian Andersen“, 2 Samlinger, udgivet af C. St. A. Bille og Nicolaj Bøgh (1877 og 1878), E. Collin: „H. C. Andersen og det Collinske Huus“, (1882) og Georg Brandes: „H. C. Andersen som Æventyrdigter“ (G. Brandes: Samlede Skrifter, II Bd.). — Illustrationer til Æventyrene er tegnede af V. Pedersen, L. Frølich og Hans Tegner.

Frederik Paludan-Müller.

Slægten, Barndomshjemmet og Ungdomsaarene. — De første Digte. — Student 1828. — Juridisk Studium. — Den unge Paludan-Müller. — Debut i Literaturen: „Raab til Polen“. — Fire fædrelandshistoriske Romancer. — Skiftende Stemninger. — Skuespillet „Kjærlighed ved Hoffet“. — „*Dandserinden*“. — „*Amor og Psyche*“. — Overgangstiden. — „Zuleimas Flugt“. — „Poesier“, første Del. — Kritik. — Det polemiske Digt: „Trochæer og Jamber“. — Juridisk Embedsexamen. — Ferieophold i Aarhus. — „Poesier“, anden Del. — Sygdom, Forlovelse og Bryllup. — Udenlandsrejsen. — Manddomsaarene. — „Venus“. — „*Adam Homo*“, første Del. — Modtagelsen og Kritiken. — „Dryadens Bryllup“, „Tithon“, „Abels Død“. — Fortsættelsen og Slutningen af „*Adam Homo*“. — Fortsat Produktion. — „Luftskipperen og Atheisten“. — „*Tre Digte*“: „*Kalanus*“, „*Abels Død*“ og „*Ahasverus*“. — I Fredensborg. — Sygdom og Stilstandstid. — „*Nye Digte*“: „Paradiset“, „Kain“ og „Benedict fra Nursia“. — Sygdomsperioden overstaaet. — „Ungdomskilden“. — Senere og sidste Aar. — Erindring og Betragtning. — „Ivar Lykkes Historie“. — Et Portræt. — Paludan-Müller og hans Hustru. — De sidste Arbejder: Skuespillet „Tiderne skifte“, „*Adonis*“, et mythisk Digt. — Svanesangen. — Død 28. Decbr. 1876.

Naar man betragter en Række Personligheder, der har virket paa samme Omraade, kommer man uvilkaarligt til at fæste Opmærksomheden paa, hvorledes og hvori de enten ligner eller adskiller sig fra hinanden, idet de derved hver for sig træder frem i stærkere og fuldere Belysning. Indenfor den Kreds af danske Digtere, der vandt Plads som de store i Literaturen, findes næppe større Modsætning end mellem den verdensberømte danske Æventyrdigter og „Adam Homos“ Forfatter. Det er den fuldkomneste Modsætning i Karakter og Livsforhold, i deres Digtning og hele aandelige Habitus. Den ene et fattigt Barn, da han gjør sin Indtrædelse i Verden, den anden udsprungen af god og fin gammel Slægt, den ene kæmpende sig frem under idelig Uro og Famlen, den anden fuldt udrustet fra første Færd. H. C. Andersens Liv og Digtning er lutter Arabesker, geniale og fantasifulde, men Plastiken træder først En i Møde fra Broncemonumentet, som bliver rejst over den store Æventyrdigter. Paludan-Müller maa nøjes med en beskeden Portrætmedaillon paa Stenen

over sin Grav paa Asminderød Kirkegaard, men hans Digtning er i sig selv et Monument i rene, plastiske Former.

Paludan-Müller og Carsten Hauch — det er de ædleste og skjønneste Skikkelser, vor Literatur kan opvise. Ogsaa de havde deres gjærende Tid, deres „Sturm und Drang", uden hvilken et Digterliv vel daarligt kan bygges; men Gjæringen afløstes af Klarhed og Ro, af deres Livsværks store, stolte Buer, spændende over de dybe Tanker og Syner, rækkende op i høj, ren og stille Luft.

At nævne Paludan-Müllers Navn er at minde om „Adam Homo" — „Abels Død" — „Kalanus" — „Ahasverus". Allerede i sin Ungdomsdigtning var han en Sprogets Mester, der overlegent tumlede med Rytmer og Rim, og hans første større poetiske Arbejde: „Dandserinden" — hans egentlige Debut i Literaturen — var i formel Henseende et fuldendt Kunstværk. Men hans Digtninge betegner en fortsat, stigende Udvikling; den kunstneriske Form — bestandig lige lydefri og fuldkommen — bliver efterhaanden kun Iklædningen om hans Tanker og Ideer. Han skriver den enestaaende menneskelige Komedie, „Adam Homo", som Georg Brandes har kaldt „det mandigste Digterværk, der er skrevet paa Dansk" — et Epos, der i lige høj Grad er et nationalt Tidsbillede og almengyldigt i sin Ide — og han fortsætter med det dybe og skjønne Digt „Kalanus", hvori hans Anskuelse af Tilværelsens Grundspørgsmaal, af Liv og Død, finder det sublimeste Udtryk og vistnok maa siges at betegne Højdepunktet i hans Kunst, og endelig giver han et mægtigt gribende Dommedagsbillede i sin „Ahasverus". Men foruden disse Hovedværker udmærker saa godt som den hele Række af Paludan-Müllers poetiske Arbejder sig ved deres skjønne Form og ved Tankernes Rigdom og Dybde.

Han var i sit Liv som i sin Digtning uden Frygt og Dadel, som det kun er givet faa at være det. „Fri, stolt og ensom", det blev hans Valgsprog for Livet, siger *Dr.* Fr. Lange i sin Bog om Paludan-Müller. I sin Digtnings stolteste Bedrift, „Adam Homo", havde han vist Personlighedens gradvise Synken indtil dens totale Skibbrud paa Materialismens og Forfængelighedens Klipper, og i Aarenes Løb samlede hans Livsanskuelse sig stærkere og stærkere om den ideelle, personlige Udviklings Sejr over det forgængelige, Dødens Sejr over alt det endelige som den sidste, store Befrielse. Denne Livsbetragtning gaar gjennem næsten alt, hvad Paludan-Müller har skrevet, hvor vidt forskjelligt det end er i Stof og Indhold, fra de skarpe Virkelighedsskildringer i hans „Adam Homo" til hans mytologiske Digte, med Elysium eller Morgenrødens Rige til Baggrund.

Frederik Paludan-Müller er født den 7de Februar 1809 i Kjerteminde. Hans Fader, Præsten Jens Paludan-Müller, havde i Aaret 1799 ægtet Marie Benedicte Rosenstand-Goiske, en Datter af Præsten Rosenstand-Goiske i Gunslev paa Falster. Begge Forældrene nedstammede fra gamle Slægter, der op igjennem flere Aarhundreder talte en lang Række lærde eller „studerte" Mænd, især mange af gejstlig Stand, fra hvilke der var nedarvet en stærk og udpræget Slægtsfølelse. Jens Paludan-Müller, der var

den første, som føjede sit mødrene Slægtsnavn Paludan til sit Fædrenenavn, skildres som en klar, modent udviklet Personlighed, en klog og tænksom Mand; „han var stræng i sine Fordringer til andre; men han krævede ikke mindre af sig selv". Sønnen, den ansete Historiker, Caspar Paludan-Müller, giver følgende Karakteristik af ham: „Jeg tør nok sige, at den, der kjendte ham, vil give mig Ret i, at hans aandelige Aasyn var præget af „Evighedens Haab og Ære", ihvorvel han ikke førte dette i Munden til daglig Brug eller talte mere om det aandelige Liv, end hans kirkelige Lærerkald førte med sig. Overhovedet holdt han ikke af at stille frem til Beskuelse, hvad der rørte sig dybest i hans Væsen. Som Lærer for sin Menighed og sine Børn vendte han langt mere Lærdommen, Pligten, Erfaringen frem end Følelse og Fantasi." — Om Fr. Paludan-Müllers Moder hedder det, at hun synes „at have været en ejendommeligt begavet Kvinde, aandelig, endog nok saa opvakt som sin Mand og ikke uden Digtergave . . ."

Fr. Paludan-Müllers Fader,
Jens Paludan-Müller, Biskop i Aarhus Stift.
Malet af J. Roed.

I Præstegaarden i Kjerteminde levedes der et muntert og frejdigt Liv, skjøndt Børnenes Opdragelse efter hin Tids Skik var ret stræng og alvorlig. Frederik Paludan-Müller var i sin Opvæxt noget sart og spinkel, men levede det samme Friluftsliv som sine Søskende. Da han var elleve Aar gammel, kom han i Odense Katedralskole, efter at Faderen i Aaret 1819 var bleven Stiftsprovst over Fyens Stift og havde faaet Embedsbolig i den fyenske Hovedstad. Som de fleste andre vordende Poeter begyndte han i en tidlig Alder at skrive Vers. Fr. Lange*) anfører bl. a. et Digt, som den kun elleveaarige Dreng skrev ved sin Moders Død i 1820, og som forbavser ved sin smukke og beherskede Form. Det begynder saaledes:

„Kjære Moder, hvorfor sover Du
Paa det haarde Egebord saa længe?
Vil Du aldrig mere vaagne nu,
Ak, saa græder altid dine Drenge.

Moder! hvorfor er Du klædt saa hvid?
Ak hvorfor den gode Fader græder.
Hvorfor kommer vore Venner hid,
Altid klædt i sorte Sørgeklæder?

Moder! Reis Dig af din kolde Seng,
Træk Dig af de lange, hvide Klæder.
Hør vor Broder — hør den lille Dreng,
Som i Vuggen ligger der og græder.

Seer Du ei, hvor alle Stjernerne
Svinde bort, og Morgensolen smiler?
Thi Du har jo sovet Dage tre,
Og endnu i dybe Søvn Du hviler."

*) „Frederik Paludan-Müller, et Levnedsløb", af *Dr. med.* Fr. Lange, Overlæge ved Middelfart Sindssygeanstalt.

Fra hans sextende til attende Aar, medens han endnu gik i Odense Latinskole, foreligger der andre Digte fra hans Haand, — ligeledes citerede i det nævnte Skrift — de røber en hurtig voxende Modenhed og et for hans Alder enestaaende Herredømme over Sproget. Bl. a. et Digt, som han skrev til Poul Møllers første Hustru, Betty Berg, paa hendes Bryllupsdag i Juni 1827. Det hedder heri:

— — —
„Se! Skoven kneiser med de grønne Toppe
Og dufter Vellugt fra sin Krone ned —
Igjennem Dalen Kildens Bølger hoppe
Og sladre sødt om Kys og Kjærlighed.

Paa Bredden staa de unge Rosenknopper
Og speile sig og rødme huldt derved;
De ligne, Betty! Dine friske Kinder,
Naar Du Dig selv i Brudespeilet finder."
— — —

Der er i dette Digt en Ynde og Finhed, som ingen allerede laurbærkronet Poet behøvede at skamme sig ved. —

I sine sidste Skoleaar havde han ikke været rask; han led af Nervøsitet — vistnok en Arv fra hans Moder —; tungsindig og melankolsk kunde han ogsaa være; men med alt det blev dog Skolens Arbejde passet, og i 1828 blev han Student — samme Aar som H. C. Andersen og de øvrige „store og smaa Poeter"; mærkeligt nok indrulleredes Fr. Pal.-Müller dengang blandt de sidste.

Han var nu i Kjøbenhavn og tog efter sin Faders Ønske fat paa det juridiske Studium; sine Ferier og endda nogen Tid derover tilbragte han gjærne i Hjemmet. Med Melankolien syntes det nu at være helt forbi. Fra dette Tidspunkt hedder det om den unge Paludan-Müller, „at han var dejlig som en ung Amor, sprudlende af Liv og Munterhed, forkælet af alle gamle Damer i Odense By, beundret af og forelsket i alle de unge Piger; en Gang imellem forlovet lidt med en eller anden, fra Høns fløj op til Høns fløj ned". — Fr. Lange fortæller i sin Bog: „. . . Undertiden skal hans ungdommelige Fusentasteri endog være gaaet saa vidt, at hans Fader, den ærværdige Stiftsprovst, blev blandet ind i Sagen og maatte hjælpe ham ud af en eller anden fortvivlet Situation. I Selskaberne skal han have været af en henrivende Lystighed; Indfald og Improvisationer strømmede fra hans Læber. Som en særlig Evne fremhæves der, at han ganske alene spillede hele smaa improviserede Komedier, idet han fløj frem og tilbage og svarede sig selv paa sine egne Repliker . . ." Det hedder videre: „. . . Han er ved Begyndelsen af sin Bane som Sønnen fra det rige Hus, fin og elegant i sin Fremtræden, aldrig tynget af Tilværelsens Byrder, let og smidig i enhver af sine Bevægelser. Var han end fattig paa jordisk Gods, saa havde han dog Strængenes Guld i sin Haand, og han vidste det, og det gjorde ham sikker og fri i al hans Færd . . ."

Det blev J. L. Heiberg, som han nærmest sluttede sig til, og forøvrigt levede han et selskabeligt Liv i Kjøbenhavn, medens han passede sin Jura af Pligtfølelse og dyrkede Literatur og Poesi af fri Lyst og Tilbøjelighed. Det første Digt, han lod trykke, er „*Raab til Polen*" („Kjøbenhavnsposten" 1831)*), en begejstret Hymne til det polske Folk under dets Frihedskamp,

*) Optaget i „Poetiske Skrifter", III Bd.

og Aaret efter konkurrerede han til en Pris, der var udsat af „Selskabet for de skjønne og nyttige Videnskabers Forfremmelse" for fire fædrelandshistoriske Digte. Paludan-Müller skrev de fire Romancer: „Lejre", „Frodes Død", „Kong Christian" (Chr. II paa Sønderborg) og „Refnæs Skov" (om Valdemar Sejrs unge Søn, der dør elleskudt paa Jagten); det er smukt følte og vel formede Digte, men uden synderlig Originalitet, de udkom 1832 under Titlen „Fire Romanzer, hædrede med de skjønne Videnskabers Selskabs Bifald."

Samtidig med at Paludan-Müller skrev disse nationale Romancer, der intet lader tilbage at ønske i Henseende til overlegen Ro og akademisk Stilfuldhed, kjendte han dog aabenbart til den Uro og Gjæring, der rettelig hører med til et ungt, varmt Digtersind. I *Dr.* Fr. Langes Bog findes et Brev fra Pal.-Müller til Fru Andrea Hansteen, f. Borch*) — en Søster til Digterens tilkommende Hustru — og man faar gjennem dette Brev et stærkt Indtryk af hans skiftende Stemninger. Han siger: „. . . Alvorligt talt, mit Skib gaar ingen jævn Gang, tidt ligger det maustodt, og tidt gaar det for saa fulde Sejl og med saa stærke Vinde, over brusende Bølger, rundt omringet af mørke Skyer og knitrende Lyn og rullende Torden, at jeg ikke mere formaar at holde Roret eller styre Sejlene, men lader det staa til, som det kan; da falder jeg i Fristelser og mange daarlige Begjærligheder; Fornuften stryger sit Flag, og „Piger, Vin og Kortenspil" — som der staar i Visen — bliver min Havn, dog kun en skrøbelig, hvori jeg bjerger det synkefærdige Vrag. Dog er Opvaagnelsen af saadan en Drøm egentlig ikke behagelig. Da kommer Tomhed, Smerte, Kval og Anger, smaa nydelige Glutter maa du tro, med hvem jeg underholder mig, og kun én Trøst bliver, den samme som Tasso omtaler, naar han siger: „Mir gab ein Gott zu sagen, was ich leide". — Dog nok herom; det er hverken godt at tale om eller høre paa; Lys maa jeg have, et andet Liv maa aabne sig for mig, hvis ej vil jeg selv aabne det. Bogen med de syv Segl vil jeg bryde og se, om mit Navn er tegnet i Livets eller Dødens Bog" **).

Frederik Paludan-Müller.
Ungdomsportræt.
Efter Litografi af Em. Bærentzen.

De forbifarende Mismodsskyer hæmmede dog ikke hans Produktionslyst. 1832 udkom *„Kjærlighed ved Hoffet"*, Skuespil 5 Akter (opført 1ste Gang den 6. Juni 1834). Det er et gratiøst, romantisk Stykke i Shake

*) Gift med den ansete Astronom Christopher Hansteen, fra 1814 Lektor, senere Professor ved Universitetet i Christiania.

**) Fr. Lange: Frederik Paludan-Müller (S. 59).

spearesk Stil, hvori den store Mesters Aand kan forfølges helt ud i Replikernes Tone, og hvad der foregaar — et Par i hinanden indflettede Kjærlighedsintriger — er ikke stort eller dybt; men saa fint og sikkert som Skuespillet er formet, saa indtagende som den erotiske Leg er lagt til rette, bliver det dog lige forbavsende, at en treogtyveaarig Forfatter ved Begyndelsen af sin Digterbane kan yde et saa helstøbt Arbejde. Langt videre naaede han endda med det næste i Rækken: „*Dandserinden*, et Digt i tre Sange“ (1833). Her er Paludan-Müller for første Gang helt og holdent sig selv, og i den yndefulde poetiske Fortælling om den unge, skjønne og sjælfulde Dione, hvis Elskovslykke bliver saa krank, er der nedlagt Spirer til mange af de Tanker, der skulde udfolde sig i al deres Styrke og Dybde i hans senere Digtning. I „Dandserinden“ er det ogsaa, at Paludan-Müller for første Gang i et større Arbejde anvender Ottaverimet, et Versemaal, som han allerede paa dette Tidspunkt behandlede med Mesterhaand, og som vedblev at være hans Yndlingsrytme.

„Dandserinden“ gjorde overordentlig Lykke, og fortjente at gjøre det. Det var en ung Digters Førstegrøde, rig paa Stemninger, funklende af Vid, sart og yndefuld i Vemod og Erotik. Selv den gamle Molbech, der var berømt for sin Gnavenhed, lod sig rive hen til uforbeholden Begejstring, og i „Maanedsskrift for Litteratur“ udtrykker han sig i et saalydende Blomstersprog: „Da jeg første Gang læste dette Digt, virkede det paa mig, som om jeg ved Phantasiens Magt blev henført til en Himmelegn, hvor sydlige Blomsters Duft blandede sig med vore Bøgelundes friske Morgenluftninger og med den styrkende Kjøling fra de danske Strandbredder; og medens jeg følte denne Styrkelse udbrede sig over min Aand, hørte jeg bekjendte Toner, der fra den pludseligt fremtryllede poetiske Verden uden om mig fandt Vei til mit inderste Væsen. Det var en Klang, som om Vaarens og Sommerens Sangere blandede deres smeltende Triller med klagende Naturtoner, som man undertiden hører dem i Skovene ved Høstvindens Susen i afløvede Trætoppe . . .“

Efter „Dandserinden“ fulgte „*Amor og Psyche*, et mythologisk Drama“ (1834). Fra Jorden hævede Digteren sig til den græske Gudeverden for i straalende Vers at gjenfortælle Mythen om Guden Amors Elskov til den jordisk fødte Psyche. Det er et virtuosmæssigt formet Digt, i hvilket Tanker og Billeder afløser hinanden med overstrømmende Rigdom, og uden at den poetiske Flugt mattes paa noget Punkt. Det er vanskeligt at vælge et enkelt Sted for at paapege det sproglige Mesterskab, som helt igjennem kjendetegner „Amor og Psyche“. Det er en uafbrudt Skjønhedsvrimmel i Billeder og Rytmer: Zefyrernes Sang i 1ste Akt, det usynlige Kor i 2den Akts 3die Scene, Psyches store Replik i 5te Akt („Jeg saae en Slægt, som, født af Tidens Skjød, til Livet voxed op“), og endelig den dejlige Vexelsang mellem Amor og Psyche, der begynder:

Amor.
Høit du svinge
Dig, o Psyche!
Med din Vinge
Ned du tvinge

Nattens Skygge!
See, den viger,
Mens du stiger;
Dybt den bæver,
Mens du hæver

Dig og svæver
Op mod Stjerners
Lyse Chor.

Psyche.
Fryd er vunden
For mit Hjerte;
Nu er runden
Og forsvunden
Livets Smerte.
Gjennem Sorgen
Glædens Morgen-
Hilsen lyder;
Ud jeg bryder
Af min Larves
Mørke Fængsel;
Deiligt farves
For min Længsel
Haabets Hjem.

Amor.
Alt du skuer
Nær det høie
Tempels Buer.
Kuplen luer
For dit Øie,
Og dens klare
Stjerneskare,
Mens den blinker,
Huldt dig vinker
Nu i Æther-
Salen ind.

Psyche.
Du, som kjender
Stjernevrimlen,
Du, som tænder
Lys, der brænder
Klart i Himlen:
Amor, bær mig
Høit, og lær mig
Til et Minde
Fast at binde
Nattens Stjerne;
Lysets fjerne
Børn at hilse
Med et Navn!

Amor.
Stands da i Farten din Vinge,
Følg mig med sagtere Flugt,
Mens vi beskuende svinge
Os over Lyshavets Bugt.
Medens med Blikket du maaler
Banen i Ætherens Egn,
Tolker jeg Kuppelens Straaler,
Nattens de flammende Tegn."

— — —

Det vilde være Uret alene at fremhæve den virtuosmæssige Kunst i „Amor og Psyche". Ogsaa i dette Ungdomsarbejde, og i endnu højere Grad end i „Dandserinden", er der Antydning af de dybe og store Spørgsmaal, som senere hen sysselsatte Paludan-Müller.

Allerede gjennem hans Ungdomsdigtning gaar der en dobbelt Strømning, der bevares og uddybes i hans Hovedværker. I „Dandserinden" skifter Vid og Satire med den lyriske Flugt, medens Lyriken — som Stoffet naturligt maatte kræve det — er eneraadende i „Amor og Psyche", og begge disse Strømninger voxer med stigende Kraft, udfoldende sig til den hvasseste Samfundssatire i „Adam Homo", den højeste Pathos i „Kalanus" og „Ahasverus".

Men forinden udkommer nogle Værker, der betegner Overgangstiden mellem Paludan-Müllers Ungdoms- og Manddomsdigtning, en Tid, som man ikke helt uberettiget har kaldt hans Dekadenceperiode, i alt Fald relativt set. „Zuleimas Flugt", en poetisk Fortælling paa rimede Vers (1835) er et farverigt Digt, i fin kunstnerisk Støbning, men det har ikke den særegne Paludan-Müllerske Originalitet som de to foregaaende Værker. Det samme gjælder om de nærmest følgende Arbejder, der indeholdes i

„Poesier“, første Del (1836): Den romantiske Komedie „Luft og Jord eller Eventyr i Skoven“ og Digtet „Alf og Rose“, en Mythe. Det sidstnævnte Digt er ikke betydeligt, og „Luft og Jord“ er en Art dansk Skærsommernatsdrøm med et Vexelspil mellem raa Filistre, der vil grundlægge en anarkistisk Stat ude i Skoven, og ideelt anlagte Mennesker, der staar i Forbund med Luftens Dronning og hendes tjenende Aander; men hverken de komiske eller lyriske Partier er rigtig lykkedes; det hele synes at bevæge sig paa Overfladen, som om Digteren havde staaet kold overfor sin Opgave.

Saa store som Fordringer og Forventninger var blevne overfor Paludan-Müllers Poesi, efter at han havde udgivet „Dandserinden“ og „Amor og Psyche“, kunde de sidste, forholdsvis svage Arbejder ikke godt undgaa at mødes af et Tilbageslag i Stemningen. Det ansete „Maanedsskrift for Litteratur“ bragte en yderst nedsættende Kritik over „Poesier, første Del“, og Paludan-Müller svarede med det polemiske Digt „Trochæer og Jamber“ (1837). Han svinger en hvas Kaarde mod den anonyme Kritiker og hele Maanedsskriftets Redaktion og slutter med at skildre et Møde med sin Muse, der siger til Digteren:

„Dog vil jeg aldrig, at Du skulde taale,
Fra hvem det end saa kommer, Overmod.
Men det har ingen Nød! Dit unge Blod
Tør vel i Kampen sig med Andre maale.

Et veed Du dog, at Musen er Dig god,
Og at af Himlens Lys Du fik en Straale;
Thi lad dit Mismod og din Harme dø,
Slaa Du din Lyra, seil din egen Sø.“

De tre Aar, 1835—38, er den kritiske Tid i Paludan-Müllers Liv. Digterens omhyggelige og kyndige Biograf, *Dr.* Fr. Lange, der gjennem Familie- og Venskabsforhold til den Paludan-Müllerske Slægt har havt særlige Forudsætninger for at kunne skrive den udførlige og forstaaende Levnedsskildring, siger, at det var „den mørke Periode i Paludan-Müllers Ungdomsliv“. *Dr.* Lange fortsætter: „Noget positivt Materiale til med afgjørende Sikkerhed at rede Enkelthederne ud fra hinanden, er ikke bevaret; men der kan slet ingen Tvivl være derom. Han har sikkert følt sig ude af Ligevægt i alle sine Forhold“.

Paludan-Müller havde i 1835 taget sin juridiske Embedsexamen; men det faldt ham ikke ind at gjøre Brug af den til at søge noget Embede. Kort Tid efter vel overstaaet Examen besøgte han sin Fader, der imidlertid var bleven Biskop i Aarhus. I den jydske Provinsby forfærdede han Befolkningen ved sin kaade og hensynsløse Optræden; „hans gamle Fader fik skriftlige Anmodninger om at holde sin forfløjne og uvorne Søn i Ave.“ *) Ogsaa dette tydede jo paa, at han var kommen „ud af Ligevægt“.

I 1838, da *„Poesier*, anden Del“, udkommer, sker der et nyt Omslag. Samlingen indeholder 3 Akts Skuespillet „Fyrste og Page“ (opf. 1ste Gang den 3. Maj 1838, men ialt kun to Gange) og endvidere de poetiske Fortællinger „Beatrice“, „Vestalinden“ og „Slaven“ samt „Blandede Digte“. I de poetiske Fortællinger er der mange skjønne Enkeltheder, navnlig de to sidstnævnte: „Vestalinden“ og „Slaven“, aander dyb

*) Fr. Lange: Frederik Paludan-Müller.

Alvor og inderlig Følelse, medens man mellem „Blandede Digte" træffer saa gode og vægtige Poesier som „Lucifers Fald", „Nattevagt", „Gjensyn", „Grevens Død", det gratiøst vittige Digt „Den ottende Kunst" o. s. v., og hermed maatte der allerede være Oprejsning for det forbigaaende Nederlag, som første Del af „Poesier" havde bragt. Men Vendepunktet strakte sig videre end til denne literære Gjenoprejsning. Pal.-Müller faldt i en livsfarlig Sygdom — en ondartet Tyfus — under hvilken han blev plejet af en fjern, kvindelig Slægtning, Frøken Charite Borch, og da Sygdommen var lykkelig overstaaet, tilbød han den trofaste Plejerinde sin Haand, og hun blev hans Hustru den 30te August 1838.

Fr. Paludan-Müller.
Litograferet af A. Kornerup efter Daguerreotypi og Natur. (1858).

Charite Borch var henved otte Aar ældre end Paludan-Müller, en alvorlig, religiøst bevæget Natur; hun optraadte senere hen, anonymt, som Forfatterinde til to Bind „Religieuse Studier" (1865 og 1873). Der er ingen Tvivl om, at hun har havt stor Indflydelse paa sin Ægtefælle. Om den Forandring, der foregaar, den Ro og Klarhed, der fra nu af bliver hans Væsens Særkjende, først er vundet efter indre Kampe og Brydninger, kan vel ingen udenforstaaende vide. Sikkert er det kun, at de store Linier i hans Personlighed fæstnedes i disse Aar, og at alle hans Evner og Kræfter udfoldede sig stadig rigere og mere harmonisk, medens han levede indenfor en tilbagetrukken, næsten helt afspærret Kreds, som hans Hustru drog omkring ham, og hvori han — i hvert Fald efterhaanden — ogsaa selv syntes at føle sig bedst til Mode.

Umiddelbart efter Brylluppet foretog de Nygifte en Udenlandsrejse, hvortil Paludan-Müller havde modtaget offentlig Understøttelse, og som varede det meste af to Aar. Rejsen gik til Paris, derfra til Schweiz, og Vinteren 1839—40 tilbragtes i Italien.

Den følgende Periode bliver den rigeste og frugtbareste i Paludan-Müllers Liv; han udfolder i disse Aar en overordentlig frodig Produktion. Fra Udenlandsrejsen medbragte han det store mytologiske Digt „*Venus*" (udkommet i Foraaret 1841). Denne dramatiske Digtning er gjennemført med den usvigeligste Sikkerhed over Stof og Form; ligesom „Amor og Psyche" har den skiftende Versemaal af den højeste Ynde og Velklang, men Tankerne ere blevne klarere, modnere og rigere. Digteren besynger den rene Kjærligheds Sejr over den sanselige — Aktæon, der stormer frem i

sin vilde Lidenskab, maa gaa til Grunde, medens Endymion føres af Venus Urania til Elysium for at gjenforenes med Hermione. Hver af Digtets Stemninger, den hede Attraa ikke mindre end den høje, aandige Pathos, finder et i lige høj Grad pragtfuldt Udtryk. Hvilken Farve er der ikke over en Strofe som denne, da Aktæon træder ud af Skoven med sine Jægere for at belure Diana:

„Ha, Tid det var! Seer I, paa Bølgen svømmer
Min stolte Brud, af sine Nympher fulgt.
Høit over Alle hæver hun sit Hoved,
Og mod sin Brudgom frem hun rækker Hornet,
At klare Toner tolke maa hans Lykke.
Ja, nu Lyksalighedens Time kommer!
Hør, hvor i Jubel Fuglechoret synger!
Seer I, hvor Jord og Himmel ud er smykket
Med Guld og Farver til et Brudekammer?
Det høie Himmelloft sig hvælver blaat;
Af Skovens grønne Løv er Væggen bygt,
Og i den dybe Sø staaer Brudesengen,
Af sølvblaa Bølger vugget, som af Gænger,
Og dækket til af Skummets Perleslør.
Seer I, hvor Bruden kaster Tæppet af?
Mod Landet iler hun, for mig at møde.
Til Skoven længselsfuld hun vinker ind.
Som Hjortens Hjerte føler mit jeg gløde;
Jeg følger efter dig, du hvide Hind!"

Og som Modsætning dertil Højheden i den dejlige Slutningshymne til Venus Urania:

„Himmelske Venus!
Dig vi med Jubel paakalde!
Du, som din lysende Skjønhed
Gav til de natlige Kjerter,
Gav til det talende Øie
Som til høimodige Hjerter.
Dig vi lovsynge nu Alle!
Du, som med Troskab i Barmen,
Kommer til Bistand i Nøden;
Fylder vort Bryst med din Glæde,
Frelser tilsidst os i Døden.
Dig vi til Fode nu falde!
Du, som saa mægtig og stille
Vandrer bestandig den Samme,
Og i de rindende Tider
Speiler din evige Flamme.
Dig vi til Fode nu falde!
Dig vi lovsynge nu Alle!
Dig vi med Jubel paakalde:
Himmelske Venus!"

Det store mytologisk-dramatiske Digt var et Arbejde, som Digteren nok turde have hvilet paa en lille Tid, men endnu samme Aar, i Slutningen af 1841, udkom første Del af Paludan-Müllers største og mest monumentale Værk: „*Adam Homo*".

Vi har ovenfor citeret Georg Brandes' Ord, at „det er det mandigste Digterværk, der er skrevet paa Dansk"; med Rette er det ogsaa blevet betegnet som enestaaende i alle Landes Literatur. Enhver Dansk, som har blot et Minimum af literære Interesser, har læst det ikke blot én, men mange Gange; thi det hører til de aandelige Storværker, som giver forøget Udbytte, hver Gang man fordyber sig i det. Ikke saaledes at forstaa, at Tilegnelsen er vanskelig; dertil er Digtningens Ide for almenmenneskelig,

klar og anskuelig, dens Form i Ottavestrofen lutter Vellyd. Men det er, som om man beriger sin Menneskekundskab og fyldes af voxende og atter voxende Beundring for Mesteren ved hver ny Gjennemlæsning af dette Værk. — Paludan-Müller antyder i Prologen, hvad det er, Digtets Grundide gaar ud paa:

„Jeg vælger mig et Stof af Hverdagssnit,
Hvis Farve spiller i det Nationale;
Thi Helten, dansk i Sind og Skind og Tale,
Skal sig i Hverdagslivet røre frit.
Han holdes borte fra det Ideale,
Han uromantisk gaar i Prosaskridt,
Han prøver Alt, men vælger ei det Bedste:
En saadan Helt behage maa min Næste.

Dog, mens sin egen Sø jeg la'er ham seile,
Og la'er ham blive gammel, blive graa,
Skal dog tilsidst et Tankebilled speile
Sig i hans Liv og frem af Digtet gaa.
Maa jeg kun dette Maal ei her forfeile,
Saa Tankens Sandhed kan sin Prøve staa:
Da haaber jeg — om ei at tækkes Vrimlen —
Ved Digtets Formaal at behage Himlen."

Vi følger altsaa Adam Homo fra hans Fødsel i den jydske Præstegaard, indtil han begraves som „Baron, Geheimeraad, Ridder af det hvide Baand"; vi ser ham udrustet med Mulighederne for at naa frem i det Lys, der udstraaler fra hans Elskede, og vi ser ham gradvis forspilde disse Muligheder, svigtende og svigende paa alle Kanter, indtil hans Stræben bliver et Vrængbillede som hans Idealer og hans hele Selv. — Adam Homo og hans Omgivelser er grunddanske i deres Væsen og Karakter, ja, tilhører endogsaa en bestemt Tidsperiode, men dette Værk har sin Magt og Dybde, fordi det tillige er en almenmenneskelig Type, Digteren har behandlet; det er et omfattende, dybsindigt „Tankebilled", der afspejler sig i Adam Homos Liv og Skæbne og fremgaar af Digtet. Dette Tankebilled skinner frem overalt med lysende Klarhed, saa at det bliver tilgængeligt selv for den jævneste Læser; der behøves ingen Pegepind, og det er ganske undtagelsesvis, naar Paludan-Müller direkte antyder det almengyldige i sin Helts Karakter. Det sker f. Ex. efter den mesterlig fortalte Scene, hvor Adam Homo som nys udnævnt Teaterchef har havt sit første Møde med Skuespilhusets Personale, og nu i ypperligt Lune foretager en Ridetur:

— — —
„Man gjorde lange Halse, thi man vilde
See Ridderbaandet paa hans Fløiels-Vest;
Og du, min Læser! staa du ogsaa stille,
For her at se ham paa hans høie Hest,
Ham, som du kjendt har siden han var lille,
Og som maaskee som ung dig hued bedst;
Thi om endog til Siden slemt han skeied,
Saa megen Følelse han den Gang eied.

Du vented meget af ham, og især
Da som forlovet han kom paa det Tørre;
Du tvivled siden, men din Tvivl saa nær
Stod Haabet, til af Aar han havde Fyrre.
Betragt ham nu! Han bliver ikke større;
Men er han da saa grumme liden her?
See blot hvor dybt for ham man krummer Ryggen,
Mens selv han tager kun til Hatteskyggen!

Har han dig skuffet? Nei, tør nok jeg svare
Paa dine Vegne, har du hvide Haar;
Thi da fik ganske vist du at erfare,
Hvordan med Folk, som Folk er flest, det gaaer:
Og er endnu du Yngling, vent da bare,
Til du lidt mere Skæg paa Hagen faaer,
Og see hvad der af dine Venner bliver,
Hvem Hoved dog og Hjerte du tilskriver.

Ja, for at gaa dig nærmere paa Klingen
Og her dig nøde til at stryge Seil,
Saa see dig, Læser, i dit eget Speil!
Besee dig ret, som naar du sees af Ingen,
Paa langs og tværs, og hold — thi det er Tingen —
Fortid mod Nutid, Fortrin imod Feil;
Og siig mig saa, om det for dig sig sømmer,
At her din Broder Adam du fordømmer?"
— — —

I intet andet af sine Værker tager Paludan-Müller større Afstand fra den Oehlenschlägerske Digterskole. En saa vidt dreven Pessimisme, saa krasse Virkelighedsbilleder — som f. Ex. Scenerne med de to Glædespiger, den smukke Line og den sorte Trine — havde man ingensinde mødt i et dansk poetisk Værk. Digterkongen Oehlenschläger havde vel allerede længe befundet sig i sin Nedgangsperiode, og det var den form- og tankeklare Heibergske Poesi, der nu sad i Højsædet; men den Oehlenschlägerske Digtning øvede dog endnu sin Magt over Sindene, og baade fra den og den Heibergske var Paludan-Müllers „Adam Homo" vidt forskjellig i hele sit Anlæg, i Valget af Stoffet og dets Udformning.

Tilmed udkom Digtningen jo som et Brudstykke med første Del, der i Originaludgaven ender med Adam Homos Afsked med Alma, før han rejser over til sin Faders Præstegaard, og Almas Sonetter, som han læser undervejs. Ganske vist endte første Del saaledes med en Forlovelse; men man havde dog en Fornemmelse af, at det alligevel ikke var en almindelig „Hverdagshistorie", dertil var der altfor meget, som bebudede, at der kunde følge uventede Overraskelser, Uvejr og Lyn. Intet Under derfor, at Læseverdenen stod uforstaaende overfor dette helt nye og ikke kunde danne sig nogen Forestilling om det Maal, Digteren havde sat sig, eller hvilken fortsat Kurs han vilde lade sin Helt styre. Det var ikke langt fra, at Bogen blev modtagen med Uvilje af Publikum, der følte sig frastødt og forarget af dens realistiske Partier. Dette var jo ikke „Poesi". Imidlertid skrev J. L. Heiberg en udførlig Anmeldelse i „Intelligensblade" (1842, Nr. 2)*), og den hjalp nogenledes til at vejlede Publikum, i hvert Fald i Henseende til Bedømmelsen af Værkets literære Værd og Betydning. Heiberg betoner, at Digteren i Adam Homo har villet give os et Billede af Mennesket i Almindelighed. „Hans Adam Homo er en Figur, som netop tilhører det store Fællesskab; han er hverken af de Bedste eller af de Sletteste, hverken af de rigest eller fattigst Begavede; han er tilbøjelig baade til Godt og til Ondt, og man kan gjerne kalde ham et Hverdagsmenneske, naar man betænker, at der gives Hverdagsmennesker i alle Classer, og at Digteren netop har holdt sin Adam i den Sphære, hvor han snarest maatte finde Sympathie hos det store Fællesskab af almindelig dannede Læsere . . . . . De mange fortryllende Enkeltheder", hedder det videre, „i hvilke Digteren lægger sin varme Følelse, sit rige Gemyt, sin dybsindige Reflexion for Dagen, vil jeg ikke specielt udhæve . . . . Her har jeg blot villet give en forberedende Indledning til en saadan i Detail gaaende Recension, overladende til vort større critiske Tidsskrift nøie at prøve og vurdere et Digterværk, som — ihvad man end kan indvende imod det — hører til vor Litteraturs meget betydningsfulde Frembringelser . . ."

Saa sikker har Paludan-Müller følt sig overfor sin Opgave, at han kun lagde ringe Vægt paa den ugunstige Modtagelse, man gav første Del af „Adam Homo"; han havde Tid til at vente og se, om Stemningen ikke vilde forandre sig, naar Fortsættelsen og Slutningen fulgte. Første Del — eller dog Størsteparten deraf — antages at være skrevet i Aaret 1839,

*) Optagne i J. L. Heibergs „Prosaiske Skrifter", IV Bd.

medens han var paa Rejsen, og det ser ud til, som om han endda samtidig har været sysselsat med Digtet „Venus". Det var en forbavsende og enestaaende Produktivitet.

I 1844 udkom de to mytologiske Digtninge *„Dryadens Bryllup"* og *„Tithon"*, og det følgende Aar, 1845, indeholdt J. L. Heibergs Aarbog „Urania" Digtet *„Abels Død"*. Disse tre Digtninge har tilfælles, at de hver for sig har optaget Dødstanken som Grundmotiv. I „Dryadens Bryllup" er Apollo af Gudernes Fader bleven forvist til den mørke Jord, og under dette sit Jordliv har Digterguden forelsket sig i den yndige Dryade. Men just som deres Bryllup skal fejres, kommer Hermes som Udsending fra Olympos med Bud til Pan om at fælde det Træ, hvortil Dryadens Liv er knyttet; thi Guderne savner Apollo og vil derfor ikke tillade, at han glemmer sit udødelige Udspring i Dryadens Favn. Pan adlyder kun nølende, men han tør ikke modsætte sig Kronions Vilje, og Dryaden maa dø. Idet hun fører Bryllupsbægeret til sin Mund, synker hun om, og til den gyldne Lyra, Digterguden har skænket hende, synger hun sin Hymne til Livet, som hun maa forlade. — I dette Digt ligger Dødstanken indesluttet i en poetisk Idyl, hvor selv Smerten bliver til Harmoni og Skjønhed. I „Tithon" derimod fremtræder den med stærkere og dybere Toner; her prises Døden som Nattens stille, evige Ro. Tithon — Søn af Kong Laomedon i Troja — optages af Aurora i Morgenrødens Rige og faar af Guderne skænket Udødelighedens Gave, men han længes tilbage til Jorden, og da han atter gjæster den, er hans Rige gaaet til Grunde, hans Hustru, Electra, bleven en gammel Kvinde, han selv en Olding. Da fører Aurora ham for anden Gang med sig gjennem Ætherhavet for at skjænke ham ny Ungdom og Skjønhed; men Tithon ønsker kun Døden, og da Morgenrødens Gudinde, uden at vide det, bringer ham hans Ønskes Opfyldelse med Gudernes sidste Gave, stirrer Tithon ned i Bægeret med Dødens Drik og udbryder:

„Ja, underfuldt mig styrker dette Syn.
Ned i den mørke Drik med Fryd jeg skuer,
Thi mig den minder om den gamle Nat.
Det er, som Alt bag disse Draaber skjultes,
Som dobbelt klart jeg saae mit eget Liv,
Mens paa den dybe Bund mit Billed gynger.
Vidunderligt min Ungdoms svundne Drømme
Sig blande her med Glimt af Fremtidssyner,
Og mens en ukjendt Ro mit Hjerte fylder,
Min Længsel hviler ved sit fjerne Maal. —
O, skjønne Bæger! Skat, saa dyrebar,
At ingen anden tør med dig sig ligne!
Tag du mit sidste Kys, og bring fra Lyset
Mig ind i Skyggen af den stille Nat!"

„Tithon" er et dybt poetisk, tankerigt Digt, og dog er der næsten endnu større Skjønhed over den simple Fortælling i „Abels Død", med den gribende Skildring af Adam og Eva, der første Gang staar Ansigt til Ansigt med Døden. Et saadant Billede brænder sig ind i Erindringen:

„Saa sad de, bøied' under Tidens Vægt.
Thi for Forventningen kun langsomt sniger
Sig Tidens Bølge — draabeviis den viger,
For Eva tyktes den uendelig.
Hvert Øieblik hun drager Kappens Flig
Fra Sønnens Ansigt bort, for at erfare
Om end ei aabnede hans Øine vare,
Om end ei Sjælen vaagned af sit Blund —
Men kun dens lukte Porte skuer hun.
Hvert Øieblik hun bøier ned sit Øre
Imod hans Bryst og Mund, for der at høre
En Klang af Livet i hans Hjertes Slag,

Et Budskab fra det i hans Aandedrag —
Men Alt er stille som i Dybets Huler.
Naar da igjen med Dækket hun ham skjuler,
Og Adam spørgende paa hende seer,
Da kommer intet Svar fra Læben meer,
Hun ryster kun paa Hovedet i Smerte,
Og trykker Abels Haand imod sit Hjerte;
— — —"

„Abels Død" munder ud i Evighedshaabet, idet Adam og Eva ser deres Søn gjenopstanden fra Døden under Livets Træ i Paradisets Have. Og denne Døds- og Evighedstanke bliver fra nu af den bærende Ide i Paludan-Müllers Digtning.

I henved fire Aar, fra Begyndelsen af 1845 til Slutningen af 1848, kommer intet nyt Arbejde fra hans Haand. Men derpaa udsender han Fortsættelsen og Slutningen, anden og tredie Del, af *„Adam Homo"*. Tidspunktet var ikke gunstigt. Det danske Folk oplevede just nu en Løftelsens Tid, hvor man stolede paa Personlighedens Magt og følte nye Kræfter røre sig. Der var altsaa daarlig Jordbund for den bitre Skildring af en Pseudo-Helt, der tilsidst staar afklædt for al Idealitet, og ringe Modtagelighed for de hvasse Svøbeslag, hvormed Digteren revser sin Tid og tillige al menneskelig Ynkværdighed. Men saa vægtige Ord talte Digtet, saa mandigt og helstøbt var det, saa mægtigt det Indtryk, denne Menneske- og Sjæleskildring maatte gjøre, at selv Modstanderne nødtes til at bøje sig, og „Adam Homo" mødtes nu i det hele af en varm og anerkjendende Kritik. P. L. Møller var vel den, der brugte det bedste og mest rammende Ord, da han betegnede Værket som den menneskelige Komedie i Modsætning til Dantes guddommelige.

I Originaludgaven begynder anden Del af „Adam Homo" med Adams Rejse over til den jydske Præstegaard, Budskabet om hans Moders Død, som han modtager undervejs i Korsør, derefter Mødet med Komtesse Clara ombord i Smakken og Besøget paa Galtenborg, der bliver Udgangspunktet for hans senere Skæbne. Anden Del indeholder en konsekvent fremadskridende Handling, en Kjæde af Begivenheder med et voxende Galleri af typiske Figurer, der samler sig til det mærkværdigt levende Skuespil, under hvis Fremadskriden man ser Helten synke Fod for Fod, indtil han mod Slutningen af Digtets anden Del føler sig inderlig lettet ved at „tage sit Parti" og uden flere Skrupler „opgive Idealet", saa at han staar som den fuldt færdige Filister, der nu kun har det sidste Stykke Vej at tilbagelægge, inden han som Personlighed gaar totalt til Grunde, hvor langt han end er naaet frem i ydre Anseelse og Storhed.

Men „Tankebilledet", der skulde fremgaa af Digtet, er dermed ikke fuldført. Paludan-Müller forlader ikke sin Helt, da han har vist os den gyldne Indskrift paa hans Grav:

„Her hviler Adam Homo med den blide Aand,
Baron, Geheimraad, Ridder af det hvide Baand."

Modsætningen til Adam Homo er Alma, den ideale Kvindeskikkelse, der i sin Renhed og sjælfulde Skjønhed lyser op i Digtets bitre Menneskeskildring. Den korte, ellevte Sang fortæller os hendes Død og er Indledningen til det følgende Afsnit, den ejendommelige Samling Digte, der er

betitlet „Almas Efterladenskab“ og deler sig i „Lyriske Digte“ og „Religiøse Betragtninger“. Fra et udelukkende kunstnerisk Synspunkt kan de ikke maale sig med de skjønne Sonnetter i første Del; egentlig forstyrrer de Billedet af Alma Stjerne, saaledes som vi har lært hende at kjende, fra vi første Gang saâ hende paa Klubballet, indtil hendes sidste Nattevagt ved Adam Homos Dødsleje. Men uden disse Digte vilde Værket ikke være Paludan-Müllersk i den dybe Forstand, hvori det nu er blevet det. Digtene danne atter Indledningen til tolvte og sidste Sang, der ligesom før skifter mellem Ironi og Pathos, og hvor Helten føres til Dommen hinsides Graven og kun fritages for at forvises til Helvede, da hans Skytsaand i Almas Skikkelse træder imellem. Ved hendes Haand føres han gjennem Skærsilden for at lutres i de blussende Flammer. — Med Skærsildskoret slutter den store Digtning, og Paludan-Müller har ført sit Tankebilled til Ende.

At gjøre Rede for Enkelthederne i et Værk som dette, følge det Afsnit for Afsnit, vilde kræve en selvstændig og udførlig Afhandling; her er kun kortelig peget hen paa Digtets Storhed, dets enestaaende monumentale Karakter.

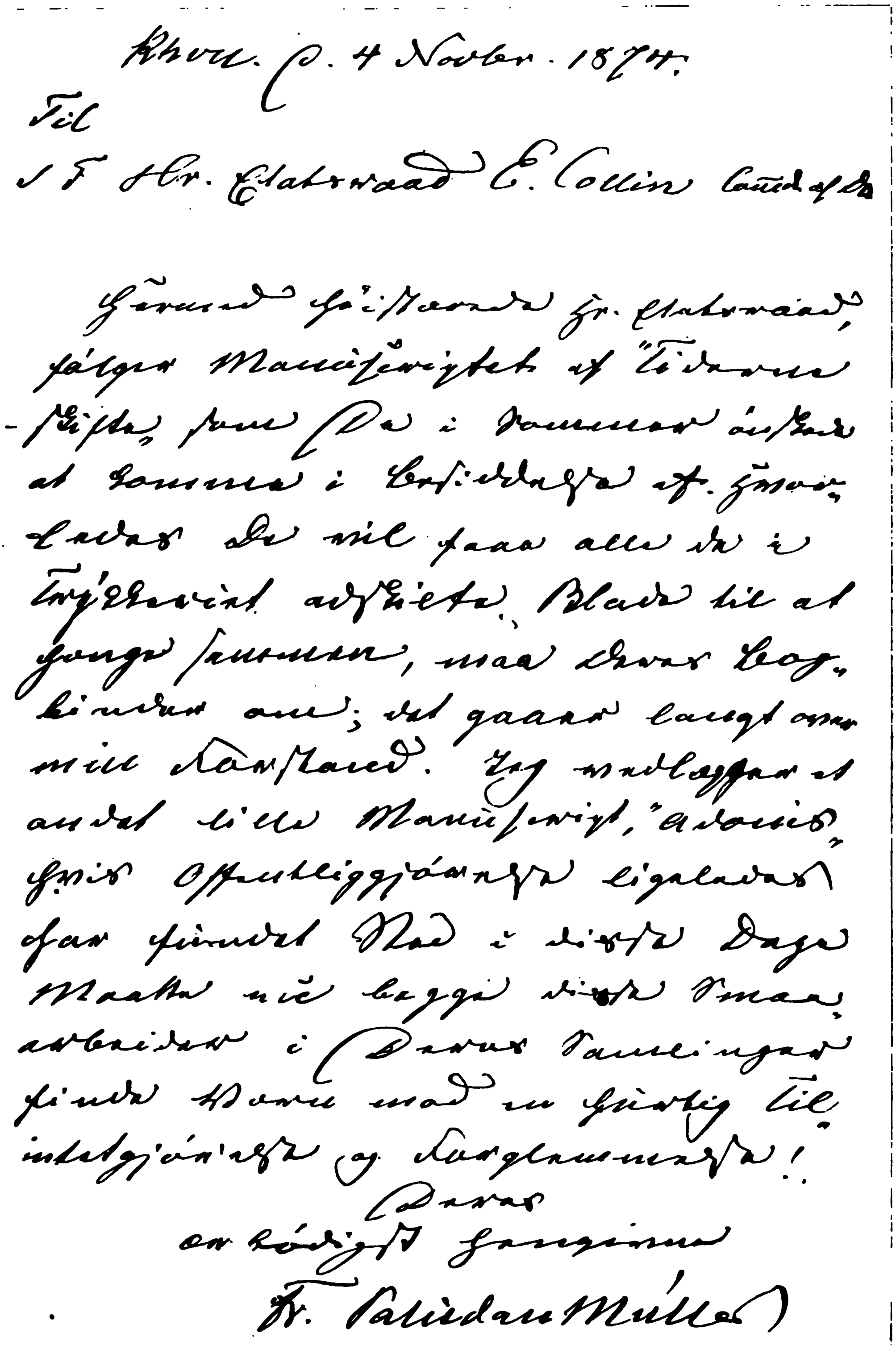
Ligesom Døden og Evighedshaabet blev Slutstenen i „Adam Homo“, vender Paludan-Müller atter tilbage dertil i sin følgende Produktion. Han under sig ingen lang Hvile, efter at han har fuldført sin poetiske Stordaad. 1852 udkom Digtet „Luftskipperen og Atheisten“, der ikke indtager nogen betydelig, men dog ved sin Ide en karakteristisk Plads mellem hans Værker. Digtets Hovedfejl er dets Overdrivelse i Satiren, dets altfor haarde Behandling af den sølle Atheist, der ikke er mange Skud Krudt værd. — Fra Christiansborg Slots Ridebane stiger Luftskipperen Montechriste op med sin Ballon, medtagende som Passager en Stymper af Student og Recensent, der har vovet sig ud „paa Glatis som moderne Atheist“. Trods det Kyllingehoved, han er, har han nylig ladet trykke et Skrift, „hvori han blæser Bibelen et Stykke“:

„Hvori med Smæk og Skrub paa hele Sider
Den halve Geistlighed han høvler brav,
Og ei til Vands blot Professorer rider,
Men selv med Sjællands Biskop gjør det af;

Hvori, *qua* Humanist, paa Dansk han strider
Med Grunde, som en Tysker ham indgav,
Og mens han en personlig Gud fornegter,
Bidsk for Naturen og Fornuften fegter.“

Han er i et og alt skildret som en Stymper, dum, vigtig og krysteragtig. Under Rejsen mellem Himmel og Jord plukkes alle Fjerene af den forlorne Fugl, og han afklædes, bogstavelig og figurlig, saa at han tilsidst sidder splitternøgen paa Bunden af Ballonens Gondol, blottet i lige høj Grad for sine Klæder og sin Logik, medens Luftskibet fortsætter sin Fart i den stjerneklare Nat. Ved denne Kurmetode helbredes Atheisten for sine Vildfarelser, og han og Luftskipperen skilles fra hinanden i god Forstaaelse, da Farten er til Ende. Der er ingen Tvivl om, at Fyren vil vende tilbage til sin Forlovede, Jomfru Betty Michelsen, som han skammelig har forladt, og at han snart vover sig op til teologisk Attestats. „Og af hans Fremtid hvad tør ei man love sig?“ udbryder Digteren.

„Luftskipperen og Atheisten“ er i Hovedtrækkene en vittig, tildels over-

Kbhvn. d. 4 Novbr. 1874.

Til

S. T. Hr. Etatsraad E. Collin Comd. af Db.

Herved, høistærede Hr. Etatsraad, følger Manuskriptet af "Tidernes Skifte", som De i Sommer ønskede at komme i Besiddelse af. [illegible] De vil faae alle de i Trykkeriet adspredte Blade til at hænge sammen, maa Deres Bogbinder om; det gaaer langt over min Forstand. Jeg vedlægger et andet lille Manuskript, "Adonis", hvis Offentliggjørelse ligeledes har fundet Sted i disse Dage. Maatte nu begge disse smaa Arbeider i Deres Samlinger finde [illegible] med en [illegible] til Tilintetgjørelse og Forglemmelse!

Deres
ærbødigst hengivne
Fr. Paludan Müller

Fr. Paludan-Müllers Haandskrift.
Originalen tilh. den Collinske Manuskriptsamling.

dreven Spot over den Materialisme, som var Paludan-Müller en Vederstyggelighed. Men iblandt Overdrivelserne anslaar Digtet ogsaa dybe, højtidelige Toner. I Disputen med sin Passager siger Montechriste, medens Ballonen glider frem under de blinkende Stjerner:

„See, hvor i rolig Høihed hist de flamme,
De fjerne Lys paa Himmelkuplens Blaa!
Er det ei næsten som vi synlig saae
Nu Evigheden bag sin Stjerneramme?
Som saae vi Dødens Porte aabne staae,
Og de Udødelige bag ved samme
At sidde skjærmed' af den dybe Fred,
Som ingen jordisk Higen klæber ved?

Og naar da Tanken søger Livets Kilde,
Hvoraf som Stænk de Verdener fremgik,
Der Glimt i Glimt herned i Mørket spille,
Som for at møde Menneskenes Blik,
Og naar vi føle fast det Aandens Stille,
Der hersker midt i Sphærernes Musik:
Faae ei vi Bud da fra et evigt Rige,
Grundlagt til Trøst for det forgængelige?"

I 1854 udkom *„Tre Digte"*, indeholdende, foruden „Abels Død" paany optrykt, *„Kalanus"* og *„Ahasverus"*. Heri naar den personlige Optagethed af Tanken om Død og Evighed sin højeste Grad af Styrke og bliver til Et med den hele personlige Udvikling, Digteren har gjennemgaaet i sit Livsløb og i sin Digtergjerning. „Kalanus" maa vel endogsaa nævnes som hans skjønneste, mest harmoniske Værk, fordi han her er til Ende med sin Dom over det almindelige Menneske som Produkt af Tid og Omstændigheder, og ikke heller bruger Allegori og Mytologi som Klædebon for sine Tanker, men henvender sin Betragtning paa Livets dybeste Problemer, medens han fremfører tvende store, menneskelige Skikkelser: Verdenserobreren Alexander og den indiske Vismand Kalanus.

Fortællingen er lidet sammensat, formet i store, faste Linier, helt igjennem betagende i sin ædle Simpelhed. Under Alexanders Sejrstog gjennem Asien har Kalanus truffet den store Konge, da denne drog ned ad Indusfloden med sine Skibe, og Synet af den straalende Skikkelse i hans Magt og Skjønhed har grebet Kalanus' Hjærte, saa at han i Kongen tror at se den legemliggjorte Guddom, hvis Komme de gamle Skrifter har forudsagt — den guddommelige Befrier, der vil grundlægge et Retfærdighedens Rige paa Jorden. Kalanus følger efter Alexander til Pasargadæ, stedes atter for hans Aasyn og modtages venligt af den store Konge, der indtages af hans fromme og vise Tale og gjærne vil knytte ham til sig som sin Ven. Men ved Kongens pragtfulde Gjæstebud, hvor Verdenserobreren lader sig besejre af Vin og Kvindeskjønhed, opdager Kalanus med Forfærdelse, hvorledes han har taget fejl, og i den dybeste Smerte og Skuffelse forlader han Kongeborgen. Saa dybt føler han sig fornedret ved sin Vildfarelse, og saa bitter er hans Smerte, at han beslutter frivillig at søge Døden paa Baalet; men Alexander vil ikke, at dette skal ske; han opsøger Kalanus i hans Hytte, og i den følgende Handling — Digtets skjønneste og sjælfuldeste Del — foregaar den mærkelige Kamp mellem Alexander og Kalanus, under hvilken Kongen skiftende fra Velvilje til Vrede og Trods gaar over til at tilbyde ham at vælge hvilket af Asiens Riger, han vil kalde sit, og endelig knælende bønfalder Kalanus at opgive sin Beslutning om at dø. Det er allerede vidunderligt skildret, hvor Kongen fra først af vil berolige Kalanus, idet han siger til ham:

„. . . Saa let forspildes ikke Kongens Venskab,
Thi Alexanders Gunst er ei som Vinden,
Der blæser snart i Øst og snart i Vest,
Og hvert et Øieblik af Lune skifter;
Vær derfor rolig og hav ingen Frygt!

Kalanus.
Og hvorfor Frygt?

Alexander.
Du her det hørte jo.
Du kunde tro mig vred — fortørnet paa dig;
Men som jeg sagde, hav ei Frygt derfor.

Kalanus.
Den Frygt jeg næred ei. Hvi skulde du
Vel være vred paa mig? Jeg, som dig elsked,
Som i mit Hjerte Dag og Nat dig bar,
Som over alle Andre høit dig æred,
Som i din Fristelse til Hjælp dig iilte,
Og selv tilbagestødt ei følte Nag.

Alexander.
Saa du for Tabet af min Gunst ei frygted?

Kalanus.
Nei ingenlunde.

Alexander.
Pyrrhon! Hører du?
Din Gisning reent slog feil. Saa lidt i Angst
For Tabet af mit Venskab er vor Mand,
At naar vi see os til, det mig nok bliver,
Der er i Gjæld til ham for svegen Pligt.
— — —“

Med Alexanders Knæfald for Kalanus naar ubestridelig Digtet sit Kulminationspunkt. Det er den mægtige Verdenshersker, der bøjer Knæ for det store, rene Menneske, der betragter Døden som det højeste Maal — Døden uden Angst, som en Lutring, en Frigjørelse, en Indgang til det evige og uforgængelige, den sande Lyksalighed. Kalanus har allerede sagt det i sit første Møde med Alexander:

„ — — — — — — Lykke!
O, store Konge, du med Ord mig frister.
Det var ei Lykkens Drøm, jeg higed efter,
Thi hvor er Lykkens Hjem paa denne Jord?
Lyksalighed — men evig — var mit Maal;
Mit Maal var Viisdom efter Lovens Bud,
Var Sjælens Ligevægt — den dybe Fred,
Hvor hver en Attraa lydløs er forstummet,
Og Tankens stille Flamme lyser kun.
Da træder af sit Skjul jo frem det Evige,
Saa Herligheden sees, vi fordum tabte;
Da vaagner først den stærke Længsel efter
Det store Seiers-Maal, hvortil vi stræbe,
Det Høieste, hvortil vort Liv det bringer.

Alexander.
Det Høieste — hvad er det?

Kalanus.
Døden — —“

Intet har kunnet friste ham til at leve, ikke Asiens skjønneste Rige eller Kongens Knæfald. Da Kalanus i Digtets sidste, sublime Optrin har besteget Baalet, høres hans Hymne:

„Høit om mig Luerne stige,
Mørket udbreder sig rundt om,
Sorte Skygger jeg seer, og
Gnistrende Stjerner i Natten.
Køl er, o Brama, din Flamme!
Tørsten, den brændende, som ei
Kildernes Vand, som Viin ei,
Som ingen Frugt mægted stille:
Selv du den slukker, og Hjertets
Brand for din Lue nu viger.
Brama, min Aand nu qvæges!
Opad, paa glødende Vinger,
Opad fra Smerten jeg higer;
Dybt i din Favn jeg nedsynker.“

Inderligt higende som denne Længsel efter Døden udtaler sig i „Kalanus“, stiger den dog endnu højere og med endnu stærkere Pathos i „*Ahasverus*, den evige Jøde“. Stilen er ligesaa enkel og ædel, og det er værd at lægge Mærke til, hvor liden Staffage Paludan-Müller bruger for at male sit mægtigt gribende Dommedagsbillede. Scenen er under hele Handlingen den samme forfaldne Kirkegaard, „ved Foden af et Bjerg, paa

en Brink ved Havet", og omkring Digtets centrale Skikkelse grupperer sig ganske faa Personer. Men Dommedagens Rædsler, det indtrædende Chaos, er derfor ikke blevet mindre imponerende. Og medens Jorden og alt, hvad jordfødt er, skælver i Dødskampen, medens Himlens Stjærner falde, og Gravene aabne sig, fyldes Ahasverus' Hjærte af Fred og Taknemmelighed, fordi det nu stunder mod den Hvile, han i Aartusinder sukkede efter paa sin Bodsvandring. Stoltere og mægtigere Strofer er næppe skrevet paa Dansk end Basunens Stemme fra Skyerne:

„Knæl, knæl, o Jord! og, iført Sæk og Aske,
Afkast din Herligheds og Stoltheds Maske!
I Himlens Skyer er Engleskaren kommen,
Den følger Dommen.

Ned, ned i Støv, hvad kneiser og hvad trodser:
Naturens Steen- og Kunstens Muur-Kolosser!
Hvert kronet Spiir, og alle høie Taarne,
Til Fald udkaarne.

Ned, ned i Støv, for Dødens Drik at tømme,
Med Hovmods Planer Ærens stolte Drømme!
Ned, for i Undergangens Dyb at favne
De store Navne.

Frem, frem for Lyset Alt, hvad Mørket skjuler
I Jordens Afgrund som i Lastens Huler!
Frem, Livets skjulte Tanker, for at klares,
Og aabenbares!

Frem, frem af Hjertets hemmelige Kammer
Hver Id, som ulmer, og hver Lyst, som flammer,
Hvert Haab, som spirer, og hver stille Kummer,
Hvis Suk forstummer!

Op, op af Graven, alle blege Minder
Om gamle Synder og forgrædte Kinder!
Op, med de halvthensmuldne, muldne Bene,
For Gud at tjene!

Op, op af Graven, alle fordums Døde,
For med den sidste Slægt til Dom at møde!
Op til den Dag, hvor ingen Skygger fjæle
De nøgne Sjæle!

Stands, stands i Verdensløbet, Livets Kilde!
Og du, o Tid, midt i din Flugt staa stille!
Frem strømme kun fra Evighedens Zoner
Basunens Toner!"

Efter at „Tre Digte" var udkommet i 1854, tav Paludan-Müller i samfulde syv Aar. I hans ydre Liv forekom der ingen store eller betydningsfulde Hændelser. I 1851 havde Regering og Rigsdag tilstaaet ham den højeste Digtergage paa Finansloven, omtrent samtidig fik han Ridderkorset og i 1854 Professortitel. Hans Yndlingsopholdssted var det stille Fredensborg, hvor han gjærne flyttede ud i det tidlige Foraar for at blive der til langt ud paa Efteraaret; om Vinteren boede han i en yderst beskeden Lejlighed i Ny Adelgade, den Gang en af Kjøbenhavns mindste og uanseeligste Gader. Han følte sig i disse Aar syg og tungsindig. Fr. Lange skriver i sin Bog: „Den stærke Selvbearbejdelse, der havde givet sig Udtryk i Arbejder af en hidtil ukjendt Lidenskabelighed i hans Produktion, har maaske bidraget sit til at oprive hans altid fint mærkende Nervesystem; muligvis laa der ogsaa en virkelig Sygdom til Grund, som maaske ikke er bleven erkjendt efter sin sande Beskaffenhed. Vist er det, at han mente sig nødsaget til at trække sig meget tilbage i alle Forhold, og at han levede et særdeles stille og ensomt Liv." — I de samme Aar berøvede ogsaa Døden ham Venner og Slægtninge, der stod hans Hjærte nær.

Først i 1861 udkom „Nye Digte", der indeholder „*Paradiset*", første Del, „*Kain* eller *Vredens Barn*" og „*Benedict fra Nursia*", og i det følgende Aar „Paradiset", bibelsk Drama, i fuldført Skikkelse, med den tilføjede anden Del, der efter Mellemhandlingen: „Mørkets Aander i Natten" er inddelt i tre Akter: „Mand og Kvinde", „Fristelsen og

Syndefaldet" og „Dommen og Forviisningen". Ved Udgivelsen af disse nye Arbejder syntes Sygdomsperioden at være overstaaet. Især „Paradiset", første Del, og den poetisk skjønne Fortælling om Benedict fra Nursia slutter sig med fuldkommen Harmoni til Paludan-Müllers forudgaaende Digtning.

Nogle Aar efter, 1865, udsendte han for første Gang et Prosaarbejde: „*Ungdomskilden*", en romantisk-fantastisk Fortælling om en gammel spansk Ridder, der sammen med æventyrlystne Landsmænd drager til den ny opdagede Verdensdel, hvor han finder en hemmelighedsfuld Kilde, der skænker ham ny Ungdom, en Gave, som dog kun bliver til Smerte og Skuffelse for ham. Det er et fantastisk-allegorisk Æventyr, der interesserer mest ved sin Ide, men i hvilket man savner den høje poetiske Flugt og Gudernes Tungemaal, som man har vænnet sig til at finde i ethvert Paludan-Müllersk Værk.

De senere og sidste Aar, som nu fulgte, var „Erindringens og Betragtningens". Hans personlige Udvikling havde været saa rig og dyb som faa andres; hele hans Manddomsliv og Digtning havde jo været en uafbrudt, inderlig Optagethed af de største Spørgsmaal, der stiller sig frem for menneskelig Grublen. Nu vendte han atter en Gang tilbage til Jorden og samlede, hvad han havde iagttaget og oplevet i sin Tid og blandt sine Omgivelser, og Resultatet blev det omfangsrige Prosaværk, Romanen „*Ivar Lykkes Historie*", hvoraf første Del udkom 1866, anden Del 1869 og tredie Del 1873. Det er en meget bredt anlagt Fortælling, som det ikke er let at komme igjennem. Skildringen af Hovedpersonens Skæbne og mangfoldige Oplevelser overskygges ofte af den moraliserende Tendens. Men Bogen vejer med i Paludan-Müllers Produktion som en Slags Modsætning til „Adam Homo", idet den viser en Personligheds Dygtiggjørelse gjennem Kamp og Brydninger af indre og ydre Art og saaledes giver et Livsbillede i udpræget optimistisk Retning.

Paludan-Müller har ikke efterladt sig Optegnelser eller nedskrevne Erindringer; men hvad der fortælles af dem, som har staaet ham nærmest, samler sig til et lyslevende og fængslende Billede. I sin Afhandling fra 1877, altsaa nedskreven kort efter Digterens Død, siger Georg Brandes: „Jeg behøver blot at lukke mine Øjne for at se ham for mig lyslevende som han saa ud; jeg ser det muntre Smil, hvormed han sagde en Gæst Goddag; jeg hører det Skelmeri, hvormed han under den livlige Samtale hang sig i et eller andet drillende Ordspil i Stil med dem, som Mercutio og Shakespeares andre unge Mænd gaar paa Jagt efter; jeg ser ham for mig som han gik og stod i de sidste Aar, da en haard Sygdom havde knækket hans Kraft, og Alderen havde mærket hans smukke Skikkelse; men jeg kan ligesaa let se ham i hans Manddomsaars Friskhed og Sundhed, som han var, da jeg lærte ham at kende . . ." Brandes fortæller dernæst om en Augustdag i 1863, da han første Gang saa og talte med Fr. Paludan-Müller ude i Fredensborg, og tegner saa det følgende, indtagende Portræt: „Et aristokratisk Ansigt — Trækkene som skaarne; som tilhuggede af en skønhedsdyrkende Kunstners Mejsel; de letbevægelige

Næsebor og de dybe, kraftigt blaa, smukt beliggende Øjne under de stærke Bryn gav Udtrykket Liv; en ganske ubetydelig Tunghørighed meddelte Ansigtet noget Lyttende og Opmærksomt; paa Hovedet havde han en lille rund Hue, der klædte ham fortræffeligt, og som gav det ædle Ansigt nogen Lighed med et gammelt florentinsk Portræt; det elskværdige og skelmske Smil gjorde den fintformede Mund dobbelt smuk; det hvide Halsbind gav Hovedets Holdning noget Rankt og Værdigt — man skulde søge om et fornemmere Ydre; han saa' i lige høj Grad adelig og elskelig ud."

I *Dr.* Fr. Langes Levnedsskildring af Paludan-Müller hedder det: „Han viste sig forøvrigt kun lidt paa Gader og Stræder, var i Forhold til sit bekendte Navn kun kendt af Faa. Det kunde endog hændes, at literære Mennesker, der levede i By med ham, ikke kendte ham af Udseende. Om Dagen sad han mest hjemme ved sit Arbejde eller læste. Om Eftermiddagen, i Tusmørket, var hans sædvanlige Spadseretid; han gik da gerne med sin Hustru en stille, langsom Tur, meget ofte frem og tilbage paa St. Annæ Plads og den den Gang nye Kvæsthusbro. Han var i mange Aar iført en gammel blaa Kappe, der var holdt sammen med en Snor om Livet — alt andet end moderne; men den klædte ham alligevel godt. Hende husker jeg bedst i en rødtærnet ulden Kaabe, som man selv den Gang sjeldent saa Mage til. Ingen Mennesker kunde være beskednere eller fordringsløsere i deres hele Fremtræden. — Og som de selv, var ogsaa deres Hjem. Naar man ad en temmelig mørk Trappe var kommet op paa anden Sal, kom man fra Trappen lige ind i deres Spisestue, et ikke stort og temmelig dystert Gaardværelse, mest opfyldt af et Klædestativ og nogle store Skabe. Et rundt Spisebord stod med den ene Side op til Væggen og var egentlig ikke nogen hyggelig Plads. Saa kom man ind i hans Stue, der var lys og vendte ud til Gaden. Men hvor var den tarvelig. En gammel, mager Sofa fra Frederik den Sjettes Tid paa Langvæggen; skraas over for — tæt ved Vinduet — en ganske simpel Fyrretræs Arbejdspult, hvorved han stod og skrev; for Resten kun et Par malede Bogreoler og nogle faa Stole, det Hele saa jævnt og fordringsløst som kun muligt . . ."

Frederik Paludan-Müller
(i hans sidste Aar).

Om Samlivet mellem Paludan-Müller og hans Hustru giver Fr. Lange en interessant Redegjørelse, der anskueligt belyser dette Forhold; her skal blot anføres et Par enkelte Linier: „Der herskede den fuldeste Fortrolighed imellem dem: Intet bevægede sig sikkert i hans Sind, uden at han drøftede og bearbejdede det med hende. „En Digter er som en Skattegraver", sagde han en Gang, „taler han om Skatten, saa forsvinder den med det Samme"; og denne Grundsætning fulgte han — i alt Fald udover sine tidlige Ungdomsaar — hele Livet igjennem; men med hans Hustru var det en Undtagelse; for hende læste han Alt, med hende drøftede han Alt, inden det fæstnede sig i endelig Form. Jeg tror aldrig, at hun har levet i nogen Illusion om, at hun var hans Muse — skøndt som sagt Almas Skikkelse utvivlsomt er tegnet i hendes Lignelse — men hun havde vistnok ikke ringe Indflydelse ogsaa paa hans Forfattervirksomhed, navnlig i religiøs Henseende . . ."

Paludan-Müllers to sidste Arbejder blev af højst forskjellig Art. Det ene var 3 Akts Skuespillet „Tiderne skifte", skrevet i Anledning af den nye Teaterbygnings Indvielse (opf. 1ste Gang d. 18de Oktober 1874), det andet „*Adonis,* et mythisk Digt", hvori Digteren foretager den sidste Fart med Charons Baad, idet han fører Adonis til Dødsgudinden, Proserpinas Hal, hvor

— — —
„Som et Barn ved Brystet lagt,
Livets Næring kun han ændsed,
Med en Tillid, ubegrændset,
Given hen i Dødens Magt.

Og som Vogter hos ham sad,
Støttende med Haanden Kinden,
Taus og stille Dødsgudinden,
Trofast, moderlig og glad."
— — —

Dette Digt, skjønt og rent i Klangen som hans bedste Poesier, blev hans Svanesang. Den 28de December 1876 døde Fr. Paludan-Müller i Fredensborg efter kun faa Dages Sygdom.

Fr. Paludan-Müllers „Ungdomsskrifter", første og anden Samling (1854 og 1859) foreligger i flere Oplag; hans samlede „Poetiske Skrifter", I—VIII Bd., udkom efter hans Død (1878—79); „Poetiske Skrifter i Udvalg", I—VIII Bd. (1901—1902), „Adam Homo", 9de Udgave (1899), „Danserinden", 8de Udgave (1883), 9de Udgave med Illustrationer af Frants Henningsen (1901). — Af Literatur henvises til J. L. Heiberg: Prosaiske Skrifter", IV Bd., G. Brandes: „Æstetiske Studier", 1868, og „Danske Digtere", 1877 („Samlede Skrifter", II Bd.), Jul. Lange i „Dansk biografisk Lexikon" (XI Bd.), Fr. Lange: „Frederik Paludan-Müller, et Levnedsløb" (1899), „Nær og Fjern" (1879, Nr. 352), „Dagbladet" (26. Oktbr. 1884) og „Dannebrog" (1894, Nr. 642).

Carl Bagger.

„Nr. 488". — Carl Baggers Herkomst. — I Huset hos sin Farmoder. — Skolegang i Roskilde og Sorø. — Digte fra Skoletiden. — „*Ønskerne*". — Skolekammerater. — Herregaarden Basnæs. — Student. — Thora Fiedler. — I Kjøbenhavn. — Ungkarleliv. — Tragedien „*Dronning Christine af Sverrig og Monaldeschi*". — „*Smaadigte*" (1834). — „*Min Broders Levnet*" (1835). — Redaktør af „Fyens Stiftstidende". — Giftermaal. — Digtninger (1836). — Cromwells Søn, Komedie i 2 Akter (1845). — Digtsamlingen „Øjeblikkets Børn" (1845). — Carl Baggers sidste Aar. — Død 25. Oktober 1846.

„Nogle biografiske Notitser", hvormed Vilh. Møller ledsager sin Udgave af „Carl Baggers samlede Værker", indledes med Aftrykket af en Attest, hvis Ordlyd begynder saaledes:

„1807 den 11te Maii er nærværende Drengebarn født paa den Kongelige Fødselsstiftelse i Kiøbenhavn og givet No: 488".

Carl Christian Baggers senere Biograf, *Dr.* H. Schwanenflügel, tager deraf Anledning til at bemærke, at det ikke er korrekt, naar Vilh. Møller og Sch. selv *(i Biogr. Lex.)* har indledet deres Fremstillinger af Carl Baggers Liv „med at lægge særdeles Vægt paa, at Carl Bagger blev bragt til Verden af en ugift Kvinde paa Fødselsstiftelsen; thi" — siger *Dr.* Sch. — „denne Kendsgerning faar vel en ikke ringe Betydning for hans Produktion, men ikke for hans sociale Livs Vilkaar".

Det er nemlig kun det første, der bør lægges Vægt paa: Sammenhængen mellem Carl Baggers Afstamning og den Retning, hans Produktion tager. Der er en Forbindelse mellem Baggers Livsskæbne og hans Produktion — som der maa være det hos enhver Digter, der duer noget — men Baggers „sociale Stilling" berøres næppe af, at han er født paa Fødselsstiftelsen. Hans Moder var en ung Pige af ringe Stand — det formenes, at hun ernærede sig ved at forestaa Udsalget i en Tobakshandlerbod paa Vesterbro — men hans Fader, Kriminalretsassessor Peter Chr. Bagger, senere Justitiarius i Politiretten og extraordinær Assessor i Højesteret, legitimerede sin „uægte" fødte Søn, gav ham sit Navn og en Søns fulde Rettigheder, og da Faderen døde i Aaret 1810, kom Carl Bagger, da han altsaa var tre Aar gammel, først i Huset hos sin Farbroder Charles Bagger, Kaptejn i Søetaten, og efter dennes Død (1814) til sin Farmoder, Etatsraadinde Bagger. I sit ellevte Aar sendtes han til Roskilde Skole, senere til Sorø, hvorfra han blev Student. Han vedligeholdt stadig Forbindelsen med sin Faders Familie; da han som ung Mand vendte tilbage til Kjøbenhavn, fandt han atter Optagelse i sin Bedstemoders Hus, og ved den gamle Kones Død modtog han sin Arvepart med en Sønnesøns fulde legitime Rettigheder.

Der er altsaa for saa vidt intet i Vejen med hans „sociale" Stilling. Noget andet er det, at Bevidstheden om, at han er født som „uægte Barn" og kun har sin Faders Godhed at takke for, at han faar en legitim Søns Rettigheder, kan have vakt en vis Bitterhed i hans Sind og derigjennem ogsaa skabt den Ringeagt for det „fine Selskab", som fulgte ham hele hans Liv. Bedstemoderen skildres som en original Person, men „just ikke en behagelig Originalitet"; hun var heftig og lunefuld og savnede utvivl-

somt alle Betingelser for at opdrage den livlige og opvakte Dreng, hvis Temperament allerede i Barneaarene svingede mellem Tungsindighed og ustyrlig Kaadhed. Hun holdt maaske paa sin Maade af ham, men det hindrede ikke, at hun ofte behandlede ham hensynsløst og tyrannisk. „I mangt et Øjeblik“ — fortæller Vilh. Møller i de ovenfor nævnte „biografiske Notitser“ — „undslap der hende Ord som „Hittebarn“, „Horeunge“, „Bastard“ og sligt, hvilke — i Forbindelse med hendes øvrige Opførsel mod ham — ikke kunde andet end vække bitre Forestillinger i Drengens Sjæl og føre hans Eftertanke ind paa et Gebet, der — saaledes som Samfundsforholdene nu eengang ere — kan være tungt nok for den Voxne at gjennemvandre.“

Spaltningen i hans Personlighed kan hidrøre baade fra hans Afstamning og fra de Indtryk, han modtog allerede i sine første Barneaar, og denne Spaltning lægedes aldrig, den blev tværtimod dybere, jo længere han levede. Han var ikke uden Ærgjerrighed, men han manglede Udholdenhed til at overvinde den Modgang, der forfulgte ham; han havde ideelle Anlæg og Tilbøjeligheder, et varmt, fintfølende Hjærte, men det hindrede ikke, at han bortødslede sin Ungdom i et ødelæggende Driver- og Svireliv, og da han endelig satte Bo og giftede sig med sin Ungdomselskede, havde Vanerne fra hans Ungkarleliv faaet saa stor Magt over ham, at han ikke længer havde Kræfter til en virksom Gjenoprejsning. Ligesom hans Person blev ogsaa hans digteriske Produktion spaltet i to stridende Halvdele, og hverken paa den ene eller den anden Kant naaede han fuld Udfoldelse. Saavel mellem hans lyriske Digte som i hans langtfra tilstrækkelig vurderede Tragedie „Dronning Christine af Sverrig og Monaldeschi“ er der Glimt af et Digtersnille, som maatte kunne have rækket overmaade langt. Nu blev Prosafortællingen „Min Broders Levnet“, hvori han med en for Datiden ukjendt Realisme har skildret sit eget Ungdomsliv gjennem de to Personer Arthur og Johannes Harring, hans betydeligste Værk. Men alt i alt blev det en sparsom og uensartet Produktion, hvori den formelle Udførelse kun undtagelsesvis staar paa Højde med de Tanker og Ideer, der har foresvævet Digteren, og naar man indrømmmer Carl Bagger hans berettigede Plads i Literaturen, er det mindre for den Indflydelse, han har øvet, end fordi han fremtræder som en ejendommelig og rigt begavet poetisk Natur, der ved sin kranke Livsskæbne og ved Samtidens Miskjendelse standsedes paa sin Vej. Han hørte til dem, der bestandig kom til at vandre i Skyggen, skjønt han vel kunde have fortjent at naa de solbeskinnede Højder, og derfor vækker

Carl Bagger.
Efter et Litografi.

det snarest Vemod, baade naar man dvæler ved hans Levnetsløb og ved hans Digtning. —

I Roskilde Skole, hvortil Carl Bagger altsaa blev sendt i elleve eller tolv Aars Alderen, regnedes han mere til de velbegavede og opvakte end til de flittige Elever, og det samme Vidnesbyrd fulgte ham, da han i 1822 fik en Gratistplads i den nye Skole i Sorø. Digterne Wilster og Ingemann, der som bekjendt begge var Lærere ved Skolen, har hver især givet ham deres Bedømmelse efter et afsluttet Skoleaar. Den førstnævnte skrev:

„Et flygtigt, men lyst Hoved, som ved mere anstrængt Flid og mindre Barnagtighed kunde bringe det meget vidt."

Medens Ingemann siger:

„Bagger synes at have meget gode Anlæg, men er endnu, om end med de bedste Forsætter, dog altfor ustadig saavel i sin Flid, som i alvorlig Iagttagelse af den nødvendige Skoleorden."

Trods alle Spilopper har der dog ogsaa tumlet alvorlige Tanker i den unge Carl Baggers Hoved. Han skrev ikke blot Skæmtedigte og tegnede Karikaturer, men et saa smukt og følt Digt som *„Ønskerne"* stammer ligeledes fra hans Skoletid. Det lyder saaledes:

„En lang, en sygelig Drømmervei,
Derom, Alfader, jeg beder Dig ei;
Lad Skibet seile saa kort, Du vil,
Naar Fartøiet løber blot muntert til.

Lad ei som Mand mig forbande det,
Hvad Barnet velsigned som stort og ret;
Lad aldrig mig skue med Taareflod,
Hvad tidligen varmed mit Hjerteblod.

Lad Sjælen elske den skjønne Jord,
Men glemme dog ei, hvad der oven boer;
Hvor herligt der end er i Hjemmets Land,
Kun Afglands af hisset det være kan.

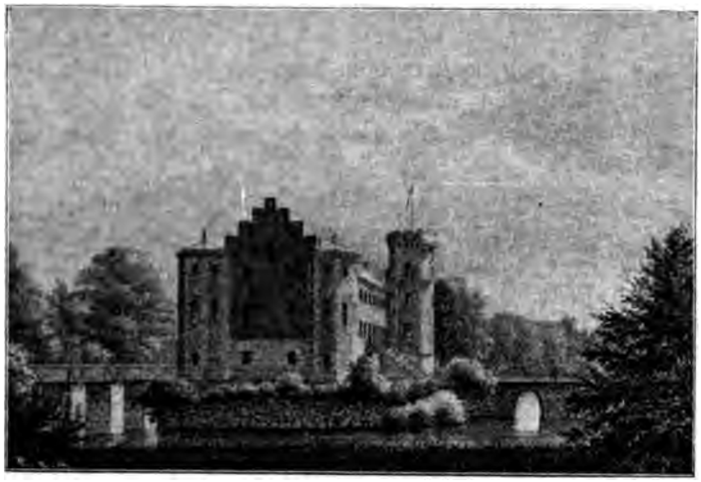
Den Mund, som svarte min Længsels Raab,
Lad den og i Døden tilhviske mig Haab;
Det Hjerte, som eengang har banket for mig,
Lad aldrig blot det forandre sig!

Og dem, jeg elsker, men aldrig saae,
De henfarne Store, som nær Dig staae,
Med dem lad mig boe i dit høie Huus,
Naar Jordebygningen synker i Gruus.

Men Æren i skinnende Sølvermor,
Hun svæve ned paa min Grav i Nord,
Hun kæmpe kjækt imod Glemsels Vold
Og sjunge mit Navn for en yngre Old!"

I Sorø traf Carl Bagger af og til sammen med H. C. Andersen, der jo frekventerede Skolen i det nærliggende Slagelse, og med hvem han vedblev at staa i venskabelig Forbindelse; men langt mere Betydning for ham fik et andet Venskabsforhold, der var sluttet allerede under Skoletiden i Roskilde, nemlig med Brødrene Valdemar og Frederik Fiedler, Sønner af Proprietær Fiedler, Ejer af Herregaarden Basnæs. Fra 1824 begyndte Carl Bagger at tilbringe sine Ferier paa Basnæs, og der aabnede sig her et nyt Liv for ham, som gav ham hans bedste og lykkeligste Timer. Ikke blot at han, den forældreløse, her fandt et Hjem, hvor man viste ham en Kjærlighed og Omsorg, som om han var en af Husets egne Sønner; men herude stiftede han sit inderligste og fortroligste Bekjendtskab med et dansk Landskab, Egnen omkring Basnæs, i Nærheden af Skjelskør. Og ikke nok dermed — foruden Vennerne og det skjønne og muntre Herregaardsliv

fandt han noget endnu bedre og mere betydningsfuldt, idet han traf Husets ganske unge Datter, Thora Fiedler. Hun blev hans eneste Elskede, som han ingensinde glemte, selv ikke i hans værste Nedgangstid; men da de omsider forenedes — fjorten Aar efter deres første Møde — havde de hver paa sin Vis fristet saa onde Dage, at Fremtiden kun havde lidet at byde dem, skjønt de var forholdsvis unge endnu.

Herregaarden Basnæs.
Tegnet af F. Richardt.

Carl Bagger har besunget Basnæs i det smukke Digt „Herregaarden“, der med en særegen Varme gjengiver paa én Gang Landskabets og Digterens egen Stemning. Det hedder heri:

— — —
„Kom med! hver Aarstid har jeg seet paa Stedet,
Hvert Danmarks Veirlig har jeg prøvet der,
Hver Danmarks Sangfugl har mit Øre glædet,
Jeg har seet Reden i de grønne Træer.
Natur! en venlig Barndom saae jeg ikke,
Men Ynglingslykken, den har jeg dog havt,
Og her randt hine skjønne Øieblikke,
Da mine Tanker steeg i modnest Kraft,
Og da, begeistret, over Jordens Dale
Min Aand sig hæved til det Ideale.“
— — —

I 1827 blev Bagger Student, og han boede nu paa den saakaldte „Regens“ i Sorø, indtil han Aaret efter — da han havde taget anden Examen — rejste til Kjøbenhavn, hvor han den første Tid opholdt sig i sin Farmoders Hus. Meningen var, at han skulde studere Jura, ogsaa Teologien synes han at have tænkt paa en lille Tid, men han savnede tilstrækkelig Stadighed til at fæste sig ved et alvorligt Studium; derimod syslede han lidt med Sprog og Literatur, dyrkede Teatret, skrev Vers og tilbragte helst Tiden i muntre Venners Lag.

Samme Aar han var bleven Student, havde han friet til Thora Fiedler og faaet hendes Ja, rimeligvis ogsaa hendes Forældres betingede Samtykke, skjønt de vel næppe har været synderlig glade ved denne ungdommelige Forlovelse. Carl Bagger fortsatte imidlertid sine Feriebesøg paa Basnæs, og Forholdet mellem ham og hans Forlovede fik en saa intim Karakter, at Thora Fiedler maatte betro sin Moder, at hun skulde føde et Barn. Kort Tid efter at dette var kommet til Verden, døde Thora Fiedlers Fader, som man mente af Sorg over den Skam, der var overgaaet hans Datter. Og til Straf blev det tidligere saa gjæstfri Hjem paa Basnæs lukket for Carl Bagger. Forbindelsen mellem ham og hans Elskede blev vel ikke ganske afbrudt; men den indskrænkede sig fra nu af til en sparsom, hemmelig Brevvexling, og i en Aarrække maatte han finde sig i at leve adskilt fra hende.

Dette er det mørke Punkt i Carl Baggers Liv. Der kan vel næppe være Tvivl om, at det er Angeren over den Ulykke, han har bragt over sin Elskede, Sorgen over Adskillelsen fra hende, der modstandsløst fører ham ind i et vildt Svireliv, da han mærker, at han er for svag og viljeløs til at samle sig til et alvorligt Arbejde og derigjennem skabe sig en Stilling, som kunde sætte ham i Stand til at raade Bod paa, hvad der var sket. Han gjør vel nu og da Forsøg paa at tage sig sammen, men Juraen er han nu en Gang ingen Ven af, og den lægges tilsidst bort for bestandig; den lille Arv, der er tilfalden ham efter Farmoderen, holder ikke længe ud, og en opdukkende Tanke om at blive Skuespiller lader til at være opgiven ligesaa hurtig som den er fattet. Men saa var der endnu den poetiske Produktion, som kunde have holdt ham oppe. Allerede ved sit Komme til Kjøbenhavn 1828 var Carl Bagger ikke helt ubekjendt som Digter. „Ønskerne“ var blevet trykt i J. L. Heibergs „Flyvende Post“ for 1827, og efterhaanden havde han ogsaa ladet andre Poesier se Lyset.

Saa udkom endelig, i 1833, hans første større Arbejde: Tragedien *„Dronning Christine af Sverrig og Monaldeschi“*, der burde have aabnet større og lysere Udsigter for Digteren. Men her mødte han en smaalig og snæverhjærtet Kritik, der sikkert i væsentlig Grad har bidraget til at spærre Vejen for ham og fæste ham endnu mere til de muntre og vittige Svirebrødre, der villig ydede ham den Hyldest og Anerkjendelse, han trængte til. Carl Baggers Tragedie havde ubetinget fortjent en bedre Skæbne end den, der blev den til Del. Handlingen er fuld af dramatisk Spænding, og ret konsekvent gjennemført, Karaktererne klare og levende og Dialogen paa mange Punkter af ikke ringe Skjønhed og Velklang. Det synes noget vilkaarligt at kalde dette Arbejde svagt, og Datidens Teater, der ikke altid var saa kræsent, gjorde stor Uret i at forkaste det. Med en skjønsom Bearbejdelse og Iscenesættelse vilde Carl Baggers „Dronning Christine og Monaldeschi“ endnu den Dag i Dag kunne bringes til at tage sig ud paa Scenen.

Samtiden havde imidlertid ingen Opmærksomhed tilovers for dette Drama, saa lidt som for den Samling *„Smaadigte“*, der udkom Aaret efter (1834), og dog indeholder den lille Bog saa udmærkede Poesier som: „Zigeunersken“, „Promenaden om Natten“, „Bortrejsen“, „Herre-

gaarden", „Et Sendebrev", „William Shakespeares Eventyr", „Kong Valdemar og Dronning Helvig", „Den engelske Kaptajn, et Billede fra 1807", Ønskerne", „Fragmenter af den spanske Krønike" (Cid) o. fl. a.

Det ser ud, som om denne literære Modgang gjør det af med Resten af hans Modstandskraft, og i de nærmest følgende Aar sejler han ud paa den vildene Sø. Det hedder i Vilh. Møllers „biografiske Notitser": „Saa gik det da igjen med ustandselig Fart løs paa Svir og Kommers, Juraen lagdes definitivt paa Hylden, allerede forinden Svogeren [Fr. Fiedler] samme Aar (1834) tog til Udlandet, og ethvert Minde om den fejedes ud af Værelset. Desværre var det ikke det Eneste, der „fejedes ud", men Alt, hvad der overhovedet var mobilt, fulgte lidt efter lidt efter. Han, som før havde været en saa stor Ynder af Hygge, hvis Værelser havde været opfyldte af Blomster, Fuglebure etc. etc., — tog nu tiltakke med den usleste Bolig og det tarveligste Møblement . . . Det maa være nok at sige, at han . . . ofte ikke havde Tag over sit Hoved eller ialfald kun havde det ved Andres Godhed, og at han fristede Tilværelsen paa de simpleste og elendigste Kjældere her i Byen, hvor den laveste Klasse udgjorde hans væsentligste Omgang . . ."

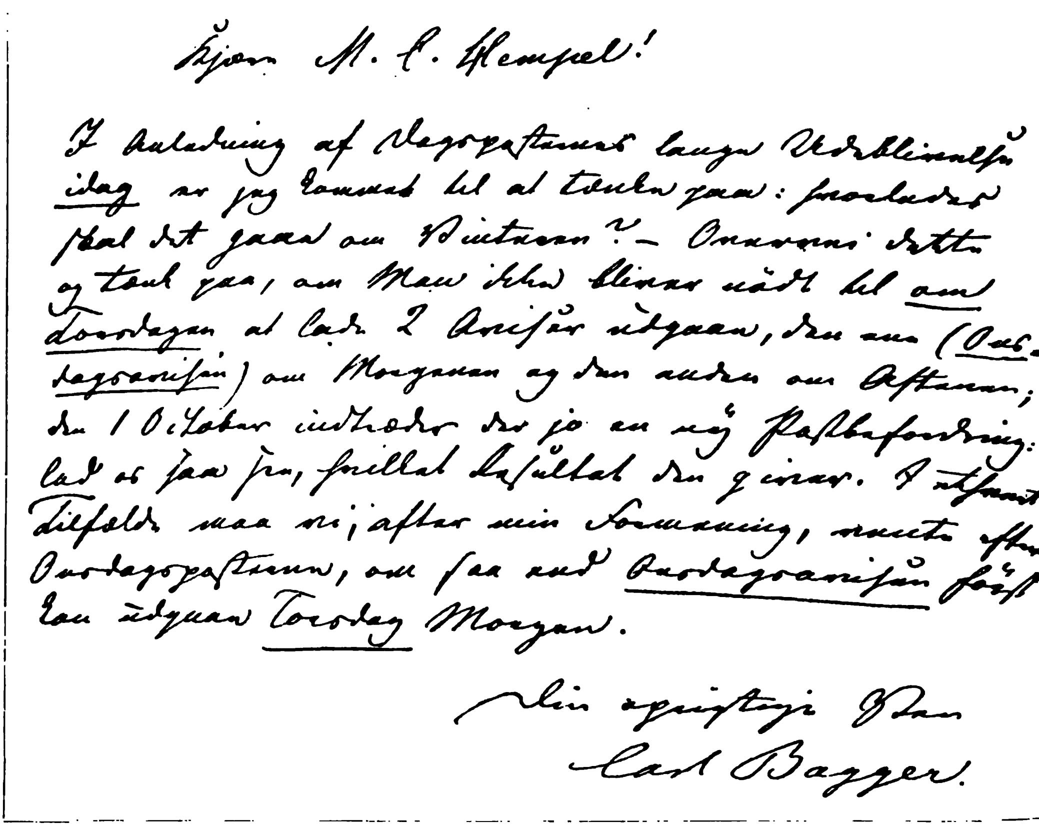
Carl Bagger har under poetisk Forklædning skildret denne Periode af sit Liv i *„Min Broders Levnet"*, Fortælling af Johannes Harring (1835). Bogen anses med Rette for hans betydeligste literære Bedrift, skreven som den er med al den Lidenskab, der indgødes ham ved Bevidstheden om hans egen fortvivlede Tilstand. De drastiske Skildringer af kjøbenhavnsk Knejpeliv, Svirebrødre og Glædespiger tegner sig paa en Baggrund af dyb Sorg og Selvforagt, og man mærker paa hver Side af Bogen, at Forfatteren har gjort sig til ét med de fingerede Hovedpersoner, hvis Levnetsløb han fortæller, ligesom Bifigurerne er hentede fra hans nærmeste Omgangskreds.

Men dette Arbejde faldt endnu mindre i Datidens Smag end noget af de foregaaende. „Maanedsskrift for Litteratur" bragte en Anmeldelse af ingen ringere end J. N. Madvig, der — hans andre fremragende Egenskaber ufortalte — manglede Forstaaelse af, hvad der var Kærnen i dette ejendommelige Værk, og derfor udtalte sig skarpt og fordømmende om Bogen. Dermed var dens Skæbne afgjort. Og Carl Bagger fortsatte sin Selvopgivelse og Selvødelæggelse.

Da hændte det endnu en Gang, at Begivenhederne gav ham et Memento. Han erfarede, at det var blevet bestemt, at hans Ungdomselskede, Thora Fiedler, skulde rejse til en Slægtning i Hamborg og tage Ophold der i længere Tid, for at man saaledes definitivt kunde faa hævet en Forbindelse, som dog aldrig kunde føre til noget. Saa snart Carl Bagger modtog denne Efterretning, var ogsaa hans Beslutning fattet, og da han hverken havde Penge eller Kredit, vandrede han paa sin Fod til Korsør for endnu en Gang at se og tale med sin Elskede. Paa Hjemvejen fra dette Møde skrev han det ganske dejlige Digt *„Dampskibet Løven"*, det uforglemmeligste af alt, hvad Carl Bagger har skrevet. Saa ægte er Tonerne deri:

— — —
„Jeg har Dig elsket, hvad de saa end sige,
Saa høit, som dette Hjerte elske kan;
Hvor Du var, der var og mit Himmerige,
Var mit forjættede, tilbedte Land.
Der gik en Straale fra din lyse Pande,
Som spredte Klarhed i mit mørke Sind,
Og liig et Solblik paa de græske Strande,
Skjalv Smilet paa din foraarsfriske Kind.

— Dyrt maa den alvorsfulde Skjald betale
De smukke Fløitetoner paa sin Luth;
Den, som skal trolig Andres Sorrig male,
Har sjelden selv et glædeligt Minut.
Der være maa et Jordskjælv i hans Indre,
En Ørken, sandet, gold, umaalelig,
Et Himmelstrøg, hvor ingen Stjerner tindre,
Og Vanvidshyl, som Leopardens Skrig."
— — —

Kjære M. C. Hempel!

I Anledning af Dagspostens lange Udeblivelse idag er jeg kommet til at tænke paa: hvorledes skal det gaae om Vinteren? — Overvei dette og tænk paa, om Man ikke bliver nødt til om Torsdagen at lade 2 Aviser udgaae, den ene (Onsdagsavisen) om Morgenen og den anden om Aftenen; den 1 October indtræder der jo en ny Postbefordring: lad os saa see, hvilket Resultat den giver. I ethvert Tilfælde maa vi, efter min Formening, vente efter Onsdagsposten, om saa end Onsdagsavisen først kan udgaae Torsdag Morgen.

Din oprigtige Ven
Carl Bagger.

Carl Baggers Haandskrift.
(Originalen tilh. Revisor Chr. Bayers Autografsamling).

Ogsaa en anden Beslutning havde han fattet efter dette „Memento". Nu vilde han, saa godt han kunde, gjøre sin Uret god og skaffe sin Ungdomselskede det Hustrunavn, som hun saa trofast og taalmodig havde ventet paa. Og det lod virkelig til, at han for en Gangs Skyld skulde have lidt Held med sig. Samme Aar — det var 1836 — blev Posten som Redaktør af „*Fyens Stiftstidende*" tilbudt ham; han rejste til Odense, holdt nogen Tid efter Bryllup med Thora Fiedler, og de kunde nu tage deres Søn til sig.

Carl Bagger har vistnok ærlig bestræbt sig for at finde sig til rette i de nye Forhold som Ægtemand og som Redaktør med et regelmæssigt, dagligt Pligtarbejde. Men Ungkarlelivets Vaner var gaaede ham altfor

stærkt over i Blodet; han kunde ikke trives i al denne Regelmæssighed, en højst uregelmæssig Natur som han var.

Kort forinden han overtog Redaktørposten i Odense, havde han udgivet en Samling Prosa og Vers under Titlen „Digtninger" (1836). I de følgende Aar udgav han endnu en Digtsamling „Øjeblikkets Børn" (1845), og fra samme Aar skriver sig „Cromwells Søn, Komedie i 2 Akter, frit omarbejdet efter M. E. Scribes Femaktsstykke"; men disse senere Arbejder er uden Betydning. „Erindringer fra et Ungkarls-Liv i Kjøbenhavn" har Interesse derved, at Skitsen paa en Maade slutter sig til Ideen i „Min Broders Levnet", men de øvrige Prosafortællinger, „Pedellens Datter", „Stamhuset i Northumberland" o. fl. er kun tarvelig Underholdningslekture. Carl Baggers poetiske Aare udtørredes i de trange, provinsielle Forhold, og havde der ikke aabnet sig andre Udveje for ham — hvad der kun syntes at være ringe Udsigt til — var han næppe naaet videre frem paa sin Digterbane, selv om Døden ikke havde bortkaldt ham i en forholdsvis tidlig Alder, kun ni og tredive Aar gammel. Carl Bagger døde den 25de Oktober 1846, faa Dage efter at han havde havt den Sorg at miste sin unge Søn.

Sysler man nøjere med denne Forfatter og hans Arbejder, kan man ikke komme bort fra den Tanke, at Samtidens Miskjendelse for en væsentlig Del bærer Skylden for det nedbrudte og halvfærdige, der kjendetegner hans Liv og hans Gjerning. Og saa ægte Digter og ærligt Menneske — trods alle Skrøbeligheder — som han var, havde han fortjent en lysere Tilværelse og større Fremgang for sin Kunst.

Af Literatur henvises til Georg Brandes: Carl Bagger (G. Brandes „Samlede Skrifter", II Bd.), Carl Baggers Samlede Værker (med Digterens Portræt og Biografi) I—II Bd., udgivne af Vilhelm Møller (1866—67) og „Digtninger af Carl Bagger", udvalgte og indledede af H. Schwanenflügel (1898).

H. P. Holst.

Født 23. Oktober 1811. — Student 1829. — Deltagelse i Romance-Prisopgaven. — Digte og Noveller. — Mindedigtet over Frederik den Sjette. — Udenlandsrejse. — „*Ude og Hjemme*". — Senere Produktion. — Romantisk Drama og Vaudeville. — „*Den lille Hornblæser*". — Lyriske og patriotiske Digte. — Dramatiske Arbejder. — Død 2. Juni 1893.

Ved Siden af de store Navne fra den Oehlenschlägerske og Heibergske Tid og som dens nærmeste Efterfølgere, forinden en ny Literaturperiode begynder, er der en Kreds af Forfattere, som indtage en fuldt berettiget Plads i vort Lands Literaturhistorie, selv om de ikke have staaet i første Linie eller ydet noget særlig fremragende Aandsværk. Blandt disse Forfattere er H. P. Holst for saa vidt en af de betydeligste, som han havde

det Held gjentagne Gange at finde Udtryk for de Følelser og Stemninger, der paa et givet Tidspunkt opfyldte hele Nationen, og han vandt derved en Folkeyndest og knyttede en Popularitet til sit Navn, som ellers kun naas af de store Digtere og endda ofte først sent hen i deres Liv.

Hans Peter Holsts Slægt paa fædrene Side levede i Norge; hans Farfader var Kjøbmand i Frederikshald, men Faderen rejste til Kjøbenhavn og etablerede sig her som Vognmand og Hyrekusk, hvorefter han giftede sig med en nordsjællandsk Bondepige. Vognmandsgaarden laa paa Hjørnet af Fiolstræde og Kannikestræde — altsaa dér, hvor Holbergs gamle Professorgaard havde ligget — og her fødtes H. P. Holst den 23de Oktober 1811. I den elskværdige, fragmentariske Selvbiografi: „Fra min Ungdom. Fortællinger paa Vers", fortæller Digteren om det navnkundige Sted, hvor han henlevede sin Barndom:

„Mine første Erindringer knytte sig til
To Kastanietræer, der stode
I Fiolstræde bagved en brunrød Mur,
Hvorpaa frodigt Ukrudet groede.

Stedet var før en Professorgaard;
Nu var kun en Brandtomt tilbage
Med et Bindingsværkshus, hvori jeg blev født,
Og en Have fra gamle Dage.

Naar jeg legede der paa den nedbrændte Grund,
Og Kastanietræerne suste,
Aned jeg mindst, hvilken mærkelig Plet
Det var, der dengang mig huste.

Det ene Træ er faldet forlængst,
Det andet staaer end tilbage,
Og en Tavle i Muren fortæller nu
For alle de kommende Dage,

At her boede Holberg. Dengang der var
Slet Intet, som kunde minde
Om ham, hvis Ry sin straalende Vej
Til de sildigste Slægter vil finde.

Forældrene synes at have været nogenlunde velstaaende Folk; thi det blev tidlig bestemt, at Sønnen skulde holdes til Studeringerne; han blev sat i Borgerdydskolen og dimitteredes derfra i Aaret 1829. Det følgende Aar modtog han en Huslærerplads hos Grev Schulin paa Pedersborg i Sydsjælland, og under Opholdet her deltog han 1831 i Konkurrencen til den af „Selskabet for de skjønne Videnskabers Forfremmelse" udsatte Pris for fire fædrelandshistoriske Romancer. Han skrev Romancerne: „Svend Tveskjæg", „Aslaug", „Kong Skjold" og „Kong Valdemars Stævne" og fik „hædrende Omtale" for sit Arbejde. Den lille Romance-Cyklus udkom 1832.

Allerede Aaret efter udkom et Bind „Digtninger" og 1834 en Samling „Noveller". 1835 begyndte H. P. Holst Udgivelsen af „Nytaarsgave fra danske Digtere" og var i de nærmest følgende Aar ivrig optagen af en poetisk Produktion, der faldt godt i Traad med Tidens Smag. Saa var det, at han ved Frederik den Sjettes Død 1839 skrev det bekjendte Mindedigt: „O Fædreland, hvad har du tabt". Hele Digtet er kun paa tolv Linier, men det gav et varmt og sanddru Udtryk for, hvad Folket følte i hint Øjeblik, og med ét Slag var den unge Forfatter en berømt Mand. Saa specifikt nationalt som Digtet var, blev det ikke desmindre oversat paa en hel Del fremmede Sprog. H. P. Holst skriver morsomt og elskværdigt derom i „Fra min Ungdom":

„Jeg anede mindst, at det var en Bedrift,
Og forundret var jeg ej bleven,
Om min lille Digtning var bleven forglemt
Saa hurtigt, som den var skreven.

Men jeg vaagned en Morgen som Dagens Helt.
Jeg kneb mig i Armen som Jeppe
Og troede som han, det var kun en Drøm!
Jeg husker, jeg aandede neppe.

Men snart jeg Troen i Hænderne fik:
Prindsesserne vilde see mig,
I Basuner stødte man rundtomkring,
Og Hofdamer indbød til The mig;

Mit Vers blev oversat daglig af Folk,
Meer eller mindre du'lige,
I alle mulige fremmede Sprog
Og i endnu flere umulige;

Af Weyse blev det sat i Musik,
Og Studenterne firstemmig sang det;
Mit Portrait kom ud med Stropher af Hertz,
Og i Stuer og Glasskabe hang det;

Der var kun eet Løsen: „O Fædreland!"
Og Steffens, som var her, fortæller,
At der manglede kun, at man Kronen mig gav,
Som Sagnet om Hjarne melder."

At Navnkundigheden var lovlig let og hurtig vunden, viste sig, da Forfatteren Aaret efter, 1840, udsendte en ny Samling „Digte", der blev modtagen med uventet skarp og dadlende Kritik. Dette hindrede imidlertid ikke, at H. P. Holst s. A. opnaaede offentlig Understøttelse til en toaarig Udenlandsrejse, og fra denne skriver sig en af hans bedste og betydeligste Bøger: „*Ude og Hjemme*" (udk. 1843), der indeholder en Række følte og frejdige Digtninge i Prosa og Poesi, særlig fra Opholdet i Italien, som f. Ex. „Rejsekammeraten", „Improvisatricen Rosa Taddei", „Den døende Fægter" („Hører I Bifaldets Storm fra det mægtige Amfitheater") o. m. a. Blandt Digtene maa desuden nævnes det meget kjendte: „Du er rig, du er dejlig, o Syd" og det lille nydelige „En Veninde" med Stroferne:

— — —

„Et Osteri, vil man vel mene,
Er kun et daarligt Tilflugtssted, —
Dog tro blot ei, jeg der er ene!
Nei! en Veninde fulgte med.

I Diligencen hun sig dølger,
Hun veed, at der hun ændses ei;
Men dog usynligt med hun følger
Og strøer sin Glæde paa min Vei.

Hun er bestandig lige yndig,
Bestandig venlig, god og klog,
Bestandig blid, og dog saa fyndig:
Det er mit skjønne danske Sprog."

— — —

H. P. Holst var i 1836 bleven Lærer i Dansk ved Landkadetakademiet, og efter sin Hjemkomst fra Udenlandsrejsen vendte han tilbage til denne Stilling, hvis Gjerning ikke var mere byrdefuld, end at han frit kunde hengive sig til sin poetiske Produktion, der bestandig opfyldte ham mere end alt andet. 1844 debuterede han som dramatisk Forfatter med 4 Akts Dramaet „Gioacchimo" (opf. 1ste Gang 12te Oktober 1844), hvis livlig bevægede Handling og virkningsfulde Optrin skaffede Forf. en smuk Sukces, saa at Stykket oplevede et anseeligt Antal Forestillinger. Et lignende Held havde han med 1 Akts Vaudevillen: „William og Emma eller Vandcuren", der opførtes første Gang den 18de Januar 1846 og ligeledes gik adskillige Gange over Scenen.

I 1848 blev H. P. Holst ansat som Expeditionssekretær ved Generalkommandoen for det nørrejydske Armékorps; i denne Stilling kom han

Feltlivet paa nært Hold og fik umiddelbar Lejlighed til at gribe og benytte de Stemninger, der rørte sig omkring ham. Dette fandt atter Udtryk i den Sang, han skrev til Kongerevuen paa Lerbæk Mark den 18de September 1848: „Vel mødt igjen, Kong Frederik, ved Hæren!", og i det paafølgende Krigsaar, 1849, i hans populære Digtning *„Den lille Hornblæser"*, der hurtig udkom i det ene Oplag efter det andet og vandt ikke ringere Folkeyndest end det berømte Mindedigt over Frederik den Sjette. Ogsaa til et scenisk Arbejde inspireredes han af Krigsbegivenhederne og skrev Vaudevillen „En Tour til Armeen", der opførtes første Gang den 25de Februar 1849, men kun naaede 6 Opførelser.

H. P. Holst.
Efter et Træsnit.

Han var i de følgende Aar en frugtbar Forfatter. 1850 udkom „Digte", anden Samling, med Undertitlen „Stemninger i Tiden", 1852 „Sicilianske Skizzer og Noveller", og samtidig strøede han med rund Haand Bidrag omkring i Blade og Tidsskrifter og var navnlig en yndet Lejlighedsdigter. Overhovedet var det som oftest Lejligheden, den i Øjeblikket givne Stemning eller Begivenhed, der kaldte hans Muse frem. Det kunde ikke undgaas, at den overvættes frugtbare Lejlighedspoesi virkede til Skade for hans Talent, og hans Digtninge udmærkede sig kun sjældnere ved betydelig Originalitet eller Ejendommelighed. Undertiden maatte han staa for Skud overfor et eller andet mere eller mindre vel beføjet satirisk Udfald, hvad især hans forskjelligartede Udgivervirksomhed gav Anledning til*). Men blandt hans meget omfattende Produktion findes ubestridelig en Række Digte, som ved deres rent umiddelbare Følelse og Stemning — i Forbindelse med deres smagfulde kunstneriske Form — fortjener en Hædersplads i vor Literatur. Her skal blot erindres om saa smukke og varmtfølte Digte som *„Ved Vintertid, naar Skoven staaer"*, *„Naar mit Øje er lukt"*, *„Bonden fra Lemvig"* og vel fremfor alle den prægtige Mindesang: *„Slumrer sødt i Slesvigs Jord"*. At det lette og gratiøse ogsaa kunde ligge for hans Pen, viser bl. a. et saa indsmigrende yndefuldt Digt som: *„O lad dem flagre!"* med Begyndelsesstrofen:

„O lad dem flagre, som de vil,
Og vifte let for Vindens Vinge!
Hvorfor med Baand og Fletning tvinge
De rige Lokkers muntre Spil?

See, frit for Vinden Skoven suser,
Frit bølger Korn i Solens Ild,
Og Søens Bølge frit sig kruser, —
O lad dem flagre, som de vil!"

*) Det hosstaaende satiriske Billede hentyder til Tidsskriftet „Ny Portefeuille", hvis Udgivelse H. P. Holst paabegyndte 1843 i Forening med Tivolis Stifter, Georg Carstensen, medens Aug. Bournonville havde lovet sin Medvirken.

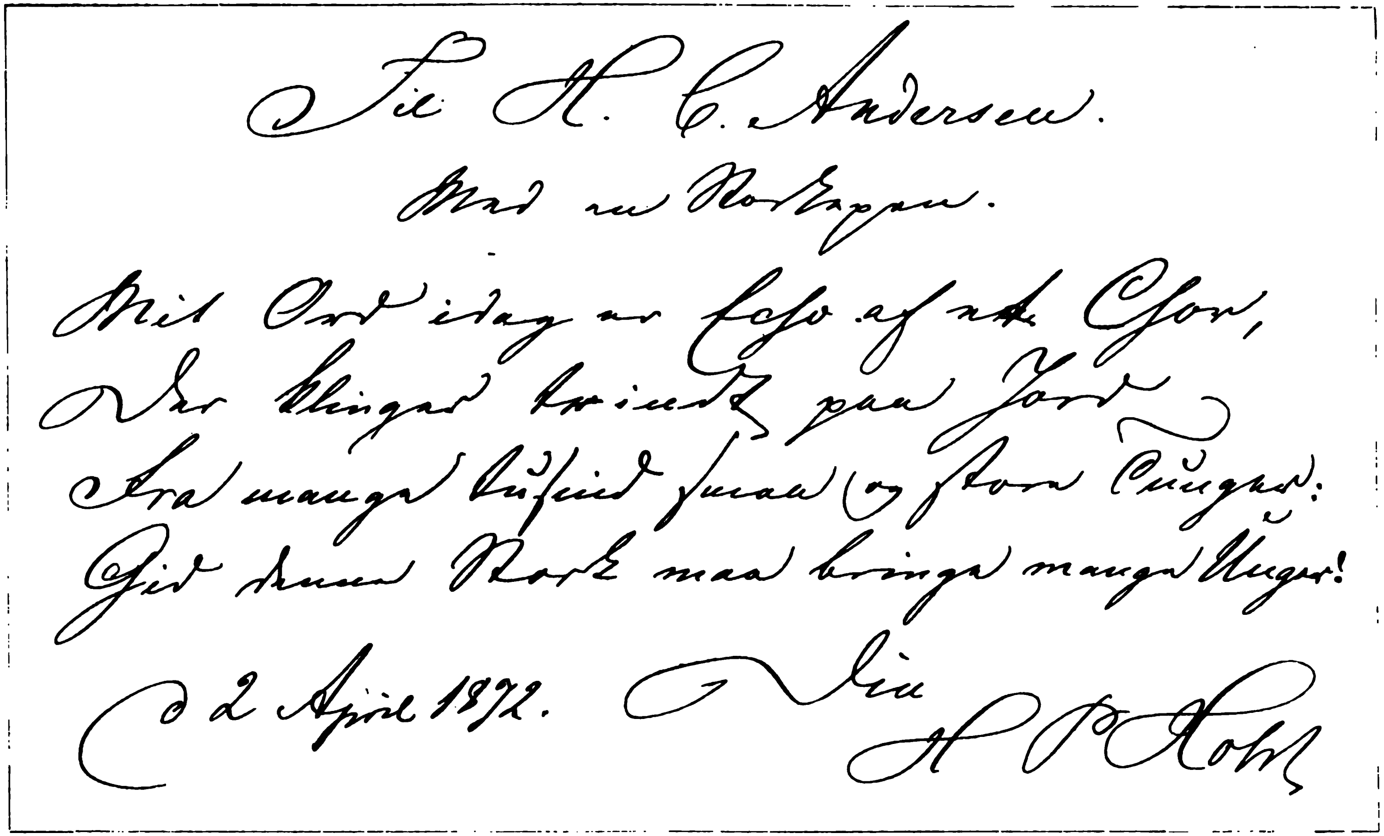
I 1868 fortsatte H. P. Holst sin dramatiske Produktion med Lystspillet „De har en Datter", der gjorde stor Lykke; det gik første Gang over Scenen den 3die April 1868 og naaede indtil 1875 nitten Opførelser. 1877 fulgte „A—ing—fo—hi eller Det Ubekjendte", versificeret Lystspil i 1 Akt, der havde endnu større Sceneheld og oplevede 29 Forestillinger.

„Udkast til en Springvandsgruppe med Portræter af Georg Carstensen, H. P. Holst og A. Bournonville."
(Satire over „Ny Portefeuille").
Efter en Pennetegning af W. Marstrand.

1873 udkom den autobiografiske Digtcyklus: „Fra min Ungdom" og 1875 „Udvalgte Digte", 1881 „Noveller, Skizzer og Novelletter" og 1884 „Lejlighedsdigte 1849—84". Udvalgte Skrifter foreligger i sex Bind (1887—88). 1894 udkom 8de Udgave af „Den lille Hornblæser" med Illustrationer af R. Christiansen.

H. P. Holst har udfoldet en betydelig Virksomhed som Oversætter og Udgiver. 1837 udkom „Dansk Læsebog"s første Afdeling: den prosaiske, og 1839 anden Afdeling: den poetiske Del, der hver især har oplevet syv Oplag. Fra 1868—90 udgav han Maanedsskriftet „For Romantik og Hi-

Til H. C. Andersen.

Med en Rosenknop.

Mit Ord idag er Echo af et Chor,
Der klinger trindt paa Jord
Fra mange [illegible] smaa og store Tunger:
Gid denne [illegible] maa bringe mange Unger!

d. 2 April 1872. Din
H. P. Holst

H. P. Holsts Haandskrift.
(Originalen tilhører den Collinske Manuskriptsamling).

storie“ og var desuden en kort Tid Redaktør af „Berlingske Tidende“. I 1863 var H. Direktør for Casinos Teater og fra 1864—68 og atter fra 1875 indtil sin Død, den 2den Juni 1893, Sceneinstruktør ved det kgl. Teater, i de senere Aar selvfølgelig mere af Navn end af Gavn.

Af Literatur henvises til S. Bauditz' Artikel i „Dansk biogr. Lexikon“, „Ill. Tidende“, 11te Juni 1893, og P. Hansen i Kalenderen „Danmark“ for 1894.

Thomas Overskou.

„Af mit Liv og min Tid“. — En fattig Dreng — „Noæ Ark“. — Bombardementet 1807. — Voxende Fattigdom. — I Snedkerlære. — Kunstnergriller. — Elev ved det kgl. Teater. — Skuespiller. — Teaterforfatter. — Overskous Komedier. — *„Østergade og Vestergade“*. — *„Capriciosa“*. — *„Pak“*. — „Den danske Skueplads i dens Historie“.

Den kjendte Komedieforfatter Thomas Overskou har udgivet en Bog med Titlen *„Af mit Liv og min Tid“*, som fortjener at fremdrages af den Glemsel, hvori den er begravet, naar man undtager det korte Brudstykke af den, omhandlende Bombardementet 1807, som er indgaaet i danske Læsebøger og Antologier. Det er en fortræffelig Bog, der giver en ligesaa instruktiv som underholdende Skildring af det gamle Kjøbenhavn og særlig af Teaterforhold i de første Aartier af forrige Aarhundrede, samtidig med, at Bogen indeholder et Stykke Selvbiografi, der i al sin Trohjærtethed tegner et karakterfuldt Portræt af Forfatteren.

Af Fortællingen i denne Bog fremgaar det, at Thomas Overskou kom til Verden den 11te Oktober 1798 som en stakkels fattig Dreng. Hans Fader var Mestersvend paa Sukkerraffinaderiet „Unionen“ i Strandgaden paa Christianshavn, og Familien boede i en Kjælderlejlighed i Dronningensgade lige overfor Frelserens Kirke. Thomas Overskou nedstammede baade paa fædrene og mødrene Side fra en fattig Bondeslægt. Faderen, der hed Jens Sørensen, var en Husmandssøn fra Vendsyssel og havde antaget Navnet Overskov efter en Gaard, hvor han havde tjent som ungt Menneske; Moderen var en Husmandsdatter fra Gjentofteegnen. Som Søn af Almuesfolk maatte han nøjes med et Almuesbarns tarvelige Undervisning, men han var en lærelysten og videbegærlig Dreng, og paa egen Haand søgte han at erhverve sig Kundskaber med de faa Hjælpemidler, der stod til hans Raadighed.

I Aaret 1806 var hans Forældre flyttede fra Christianshavn ind til Kjøbenhavn og havde opslaaet deres Bopæl i et Hus i Studiestræde, der lød Navnet „Noæ Ark“. Her oplevede de Englændernes Bombardement paa Kjøbenhavn, af hvilket Overskou giver et ganske ypperligt Billede i sin ovennævnte Bog. Et kort Brudstykke deraf bør citeres ogsaa her: „Vi

Børn" — fortæller Overskou — „havde vel i nogen Tid hørt meget tale om, at „Engelskmanden" skulde komme, men da de Ældre ikke viste nogen særdeles Frygt og ideligen talte om de Børst, han havde faaet 2den April, saa glædede vi os næsten dertil, som en Begivenhed, der vilde bringe lidt Afvexling ind i vort eensformige Liv. Vi havde desuden altfor ofte hørt det dengang gængse Udraab: „Lad dem bare komme i Land, saa har vi dem!" i den Betydning, at de Danske kun behøvede en Haandfuld Folk for at knuse Alverdens Engelskmænd, til at vi kunde falde paa, at det indeholdt et Orakelsprog, som skulde fuldkommes paa en Maade, der var frygteligt modsat den, man underforstod. Det var en skjøn Søndagmorgen, da Englænderne opfyldte vort Ønske og gik i Land. Klokkerne lødе, Generalmarschen blev slaaet; de Militaire ilede under Vaaben, Studenterne fore afsted, for at blive forsynede dermed, af og til hørtes dumpe, drønende Skud fra Strandkanten, enkelte Andægtige vandrede til Frue Kirke. Nu, da Øieblikket var forhaanden, kæmpede Enthusiasmen i Alles Bryst med bange Anelser, og den deilige, stille, klare Morgen gav den hele urolige Bevægelse en besynderlig Høitidelighed, som har indpræget sig dybt i min Sjæl. Min Fader var tilligemed nogle af sine Kammerater udenfor Vesterport paa en af Raffinaderi-Interessenternes Landsted — det nu saakaldte „Amerika" ligeoverfor „Sorte Hest" — for at hjælpe med at høste, thi man samlede alle arbeidsvante Hænder til, førend Fjendens Komme, at indbjerge den overvættes Rigdom, der bedækkede Markerne. Da Rygtet om Landgangen og Portenes snare Lukning naaede dem, maatte de ile til Byen, og ankom netop tidsnok, for ikke at blive nødte til at staae udenfor . . ."

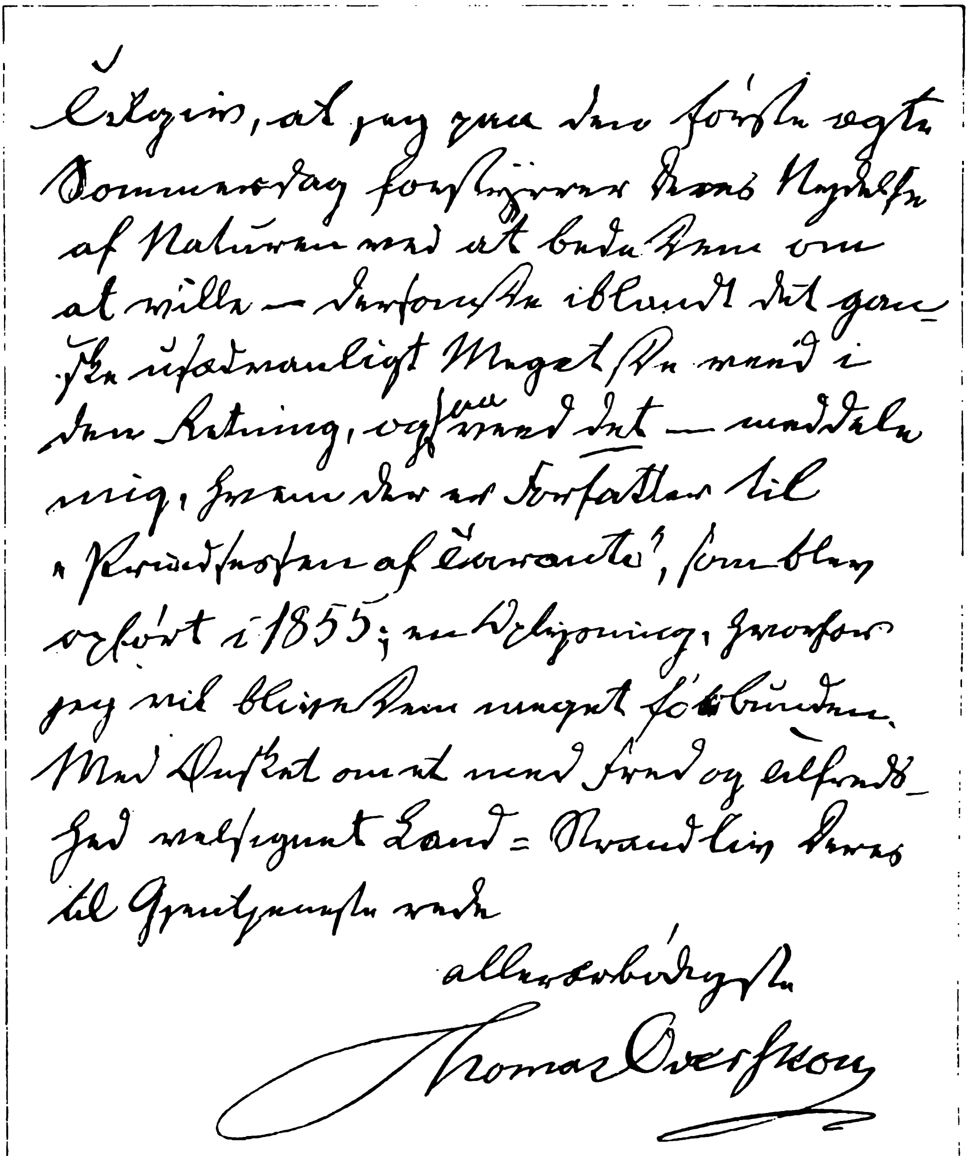
Thomas Overskou.
Ungdomsportræt.
Efter et Litografi.

Overskou fortæller saa videre: „Alt var under Vaaben, og da man havde begyndt at „presse" dem, der ikke allerede vare i det Offentliges Tjeneste, gik intet voxent Mandfolk paa Volden eller i Gaderne uden at have et, idetmindste laant, Tegn paa at han var det. Min Fader havde for denne Dag fundet sin Ægide i et laant Brandskilt, som hængte ham paa Brystet saa brammende som muligt. Volden var bedækket med en uhyre Menneskevrimmel. Vægterne havde deres gule Kobbel om Livet eller spadserede i Vægterkjolen med Kone og Børn; Borgerskabet, som Borgervæbningen kaldtes, gik i et eller andet Stykke af Uniformen eller med den opkrammede Militairhat til den sædvanlige Dragt; Studenterne i korte, mørkeblaa Trøier med hvide Lidser — nok en Levning fra Uniformen i 1801 — eller i sorte Kjoler med en paaheftet rød Krave; nogle civile Embedsmænd, for hvem der ikke var reglementeret Dragt, havde deres Bestalling heftet paa Hatten; Møllere og Bagere hævdede deres Fritagelse for Militairtjeneste ved hvide

Trøier over den almindelige borgerlige Paaklædning. Langsmed Brystværnene stod Infanteri, og i Bastionerne laa Artilleristerne leirede om Kanonerne, medens den saakaldte „anden Afdeling“ i smaa Truppe exercerede nedenfor ved Møllebygningerne og dannede det besynderligste Carricaturmaleri, da disse sammenrapsede Femtenrigsdalerskarle, som de betitledes, fordi de fik 15 Rdl. i Haandpenge, kun havde Armatur, men ingen Mundering. Deres Klæder vare af de forskjelligste Farver og Snit; Nogle havde Trøier, Andre Frakker, Enkelte endog ingen af Delene, men gik i Vest og Skjorteærmer, Nogle bare korte, Andre lange Buxer, og dette gav dem, i Forening med den keitede Exercits, et høist løierligt Udseende. Stabsofficerer, Herregaardsskytter og sjællandske Ryttere, som Ordonanser, galloperede under Skrigen og Skraalen til Stimmelen, som overalt spærrede Veien, frem og tilbage forbi hverandre i største Travlhed. I en aaben Vogn kjørte den gamle Biskop Balle med det alvorlige, store Ansigt under den mægtige, puddrede Alongeparyk, uden Hat paa, fra den ene Flok til den anden, for at holde Trøste- og Opmuntringstaler, som kun Faa brøde sig om at høre paa. Paa mange Steder havde hele Compagnier stillet Geværerne i Pyramider og laa gruppeviis omkring Brødkoner og Brændeviinsælgersker, medens Kammerater fra andre Vaabenarter halvberusede spankede, syngende og støiende, Arm i Arm om iblandt dem. Og udenom og mellem de Bevæbnede, med deres i Solen blinkende Vaaben, mylrede det af Mænd, Fruentimmer og Børn, som deels besøgte deres Venner og Beslægtede, deels begabede dette til alle Kanter udbredte nye og overordentlige Røre. Alle vare glade og lystige; Trommernes Hvirvlen og Feltmusikens Lyd, blandede med Tusinders Snakken, Latter, Skrigen og Commanderen, gjorde en bedøvende Tummel . . .“

Krigens Tid og den dermed følgende Dyrtid ramte, ligesom alle andre Steder, ogsaa det fattige Hjem i „Noæ Ark“, og der var mangen Dag, hvor Thomas Overskou næppe kunde faa tilfredsstillet sin værste Sult, skjønt Forældrene vare flittige og stræbsomme Mennesker, der sled haardt med deres grove Arbejde. Han havde for saa vidt en sørgelig Barndom, men Modet synes ikke nogensinde at have svigtet ham; han var en rask og frejdig Dreng med en tidlig udviklet Indbildningskraft og en ivrig Læselyst, som ikke lod sig kue af de fattige Kaar, hvorunder han levede. Saaledes sled Tiden sig hen for ham, indtil han havde fyldt sit fjortende Aar og var bleven konfirmeret, og han blev nu sat i Snedkerlære, der af begge hans Forældre ansaas for en pæn og proper Profession. Thomas Overskou nærede imidlertid selv helt andre Fremtidsplaner og Forhaabninger. Fra hans tidlige Barneaar havde Teatret lokket ham; ret jævnlig havde han ved gode Venners Hjælp skaffet sig Adgang til Teatrets Forestillinger, og disse havde mere end alt andet fyldt hans Fantasi og tillige indgivet ham nogle højst uklare Ideer om, at det var her, han en Gang maatte prøve sin Lykke og søge at bane sig Vej til en større og lysere Fremtid end den, som hans oprindelige Livsvilkaar syntes at kunne love ham. Snedkerprofessionen følte han hverken Lyst eller Anlæg for, og efter at han et Aars Tid havde døjet adskillig ondt, medens han stod i Lære, løste en Sygdom ham fra

Kontrakten med hans Mester, og han slap dermed for bestandig bort fra Snedkeriet. Rigtignok stod han nu paa bar Bund, men det var jo ikke synderlig andet, end hvad han var vant til. Han havde stor Lyst til at

Th. Overskous Haandskrift.
Et Brev til Etatsraad E. Collin, dateret den 22de Juli 1873.
(Originalen tilh. den Collinske Manuskriptsamling).

blive Student, men kjendte ingen, som kunde hjælpe ham til at naa dette Maal. Saa var det atter Teatret, han vendte sine Tanker til: men hvorledes han skulde blive anbragt der, stod endnu for ham med den samme taagede Ubestemthed som før.

Overskous Ungdoms- og Manddomsaar betegner en haard og utrættelig Kamp for at bryde sig Vej og skabe sig en Stilling indenfor Kunstens Verden som Skuespiller og dramatisk Forfatter, og om han end ikke kom til at yde noget fremragende paa disse Omraader, kan man dog ikke uden varm Sympati følge hans Livsløb, saaledes som han fordringsløst og troværdigt fortæller derom i „Af mit Liv og min Tid". Han gjør gjennem disse Meddelelser Indtryk af at være et ærligt kæmpende Menneske, selv om han ingensinde blev en stor Skuespiller og Digter. Medens han gjør sine første frugtesløse Forsøg paa at faa Ansættelse ved Teatret, hjælper han trolig sin Moder i Rullekjælderen, og samtidig studerer han tysk Æstetik og læser Shakespeare, Goethe og Schiller. Da han endelig — i Aaret 1817 — opnaar at blive Elev ved det kgl. Teater, begynder der en ny Modgangens og Gjenvordighedernes Tid for ham, ingen tror paa hans Talent; der gaar flere Aar, før han faar en Rolle. Først i Sæsonen 1821 har han sin egentlige Debut, og et Par Aar efter — 1823 — bliver han „kongelig Skuespiller", hvad der i de Dage ikke betød stort; det vil kun sige, at han nu var fast ansat ved Teatret og begyndte med en Gage paa 250 Rdl. Men han var bestandig Gjenstand for den samme Tilsidesættelse, den samme Mistro til hans Evner, og hans Virksomhed som Skuespiller indeholdt, i alt Fald gjennem en Række Aar, en fortsat Ydmygelse for ham.

Allerede som ganske ungt Menneske havde han gjort sine første famlende Forsøg ogsaa som dramatisk Forfatter. Han fortæller ret lunefuldt om, hvorledes han bar sig ad med „at digte", medens han hjalp sin Moder med at trække Rullen: „Naar vi standsede, medens hun tog en Stok fra og rullede en anden paa, vendte jeg mig rask om fra Rullen, for paa de Stumper Papir, jeg havde liggende i Vindueskarmen, hurtigt at skrive op, hvad jeg havde digtet under Rulningen, hvorpaa jeg atter gjorde omkring til Rullen, trak i fortsat stille Begeistring glubsk løs paa den og digtede videre i Tankerne, indtil der igjen skulde lægges en Stok under, da jeg ihast gjorde Omkringet til Vindueskarmen ligesom før, og en ny Ideeundfangelse blev bragt paa Papiret."

Tre Aar efter at Overskou havde faaet Ansættelse som kgl. Skuespiller, fik han sit første Stykke antaget og opført. Det hed „Farens Dage", Drama i 5 Akter (opf. 1ste Gang den 1. Decbr. 1826), men skjønt det var rigt paa, hvad Forf. selv kalder „stærkttegnede Charakterer, store Situationer, frappante Lidenskabsudbrud og et glødende Sprog baade i rimede og urimede Vers" — det vil med andre Ord sige, det var et tarveligt Spektakelstykke — gik det kun fem Gange over Scenen, endda det fik en udmærket Udførelse ved Teatrets store Kunstnere. Overskou manglede imidlertid ikke Blik for Skrøbelighederne ved dette Drama, der var skrevet efter de tyske Romantikeres Mønster, og i sit næste Forsøg vendte han sig til en sundere Genre, idet han skrev 5 Akts Lystspillet „Tre Maaneder efter Brylluppet" (opf. 1ste Gang den 28. April 1828). Han var hermed inde paa den rette Vej, men manglede endnu tilstrækkelig Selvstændighed til at vælge sit Stof og Evne til at give det en original og selvstændig Behandling. „Tre Maaneder efter Brylluppet" blev et svagt

Arbejde, hvis Levedygtighed paa Scenen blev af ligesaa kort Varighed som det foregaaende. I Mellemtiden havde han sat sig nøje ind i den engelske Komedies Aand, og med 1 Akts Lystspillet „Misforstaaelse paa Misforstaaelse“ (opf. 1ste Gang den 30. Maj 1828) vandt han sin første Sejr. Baade dette og det nærmest foregaaende Arbejde var indsendte anonymt til Teaterdirektionen, og denne Anonymitet, der viste sig at være ham til god Nytte, bevarede Overskou i nogle Aar, indtil Omstændighederne tvang ham til at bryde den. Heldet fulgte ham ogsaa med det allerede samme Aar opførte Lystspil i 5 Akter „*Østergade og Vestergade* eller Det er Nytaarsdag i Morgen“ (1ste Gang den 31. December 1828), i hvilket han med god Karakteristik skildrede kjøbenhavnske Hver-

Fra Nyboder.

dagstyper og lod dem optræde i en vel komponeret Handling. I Sæsonen 1829 fulgte en lille spinkel Vaudeville: „Hvilken er den Rette?“ og atter det følgende Aar et 5 Akts Lystspil „Vor Tids Mennesker“ (opf. 1ste Gang den 19. April 1830); men intet af disse Arbejder slog an. Derimod vendte Heldet tilbage til Forfatteren med de to Vaudeviller „Kunstnerliv“ (opf. 1ste Gang den 1. Juni 1832) og „En Fødselsdag i Slutteriet“ (1ste Gang den 20. Juni 1834), der begge naaede en lang Række Opførelser.

Med Folkekomedien „*Capriciosa* eller Familien i Nyboder“, skrevet i Forening med L. Arnesen (opf. 1ste Gang den 11. Juni 1836), vandt Overskou sikkert Fodfæste som dramatisk Forfatter. Stykket blev indtil 1872 opført 92 Gange paa det kgl. Teater og derefter over 100 Gange paa Casino. En lignende Yndest vandt 5 Akts Lystspillet „*Pak*“ (1ste Gang

opført paa det kgl. Teater den 22de April 1845, ialt 60 Gange indtil 1859). Senere er „Pak“ spillet mangfoldige Gange paa Folketeatret og i de sidste Aar blevet optaget paa Dagmarteatrets Repertoire. I denne som i de fleste andre af sine Komedier skildrer Overskou Modsætningen mellem „fine“ og „simple“ Folk. Han gjør det med Benyttelse af stærke Farver og saare vilkaarlig Fordeling af Lys og Skygge, men just disse kraftige Virkemidler har skaffet de Overskouske Komedier en saa stor Folkeyndest. Blandt hans mange andre Teaterstykker maa endnu nævnes „En Bryllupdags Fataliteter“, Lystspil i 2 Akter (opf. 1ste Gang den 28. Septbr. 1839) og især „*En Valgdag*“, Lystspil i 3 Akter (opf. 1ste Gang den 23. Januar 1853).

Overskou tog i 1842 sin Afsked som Skuespiller, men fungerede derefter som Sceneinstruktør, først 1842—43, senere fra 1849—58, altsaa den meste Tid under J. L. Heibergs Direktorat. Samtidig udfoldede han en flittig Virksomhed som Oversætter; det kgl. Teater har opført 86 Oversættelser fra hans Haand, deraf 52 Syngespil. Antallet af hans originale dramatiske Arbejder, der er opførte paa det kgl. Teater, beløber sig til 22, og nogle af dem, som „Østergade og Vestergade“, „Capriciosa“ og „Pak“, hører til de danske Skuespil, der have naaet det største Antal Opførelser. Som national Lystspilforfatter har Th. Overskou for saa vidt ikke været uden Betydning, men langt varigere Fortjeneste har han indlagt sig ved sit store Værk: „*Den danske Skueplads* i dens Historie fra de første Spor af danske Skuespil indtil vor Tid“. Det omfangsrige Værk vidner om stor og omhyggelig Samlerflid og er bleven en uundværlig Haandbog for alle, der sysselsætter sig med Teatervæsen og Teaterhistorie; det foreligger i 7 Bind (1854—76); de sidste Bind blev efter Overskous Død fortsatte og fuldførte med ikke mindre Omhu af Edgar Collin.

Thomas Overskou, der med beundringsværdig Energi arbejdede sig frem gjennem mange Vanskeligheder og megen Modgang, opnaaede ogsaa saadanne ydre Tegn paa Anerkjendelse, der sikkert har været ham til stor Tilfredsstillelse, naar han tænkte tilbage paa sin triste Barndom, den han havde tilbragt i Kjælderlejligheden paa Christianshavn og i den fattige „Noæ Ark“, og fra hvilken han havde hævet sig alene ved sit eget Arbejde. Han døde, 75 Aar gammel, den 7de November 1873.

Overskous Komedier, gjennemsete og rettede af Forf., udkom 1850—52, et Udvalg af Komedierne, 1 to Bind, 1877—78.. — Af Literatur maa særlig henvises til Overskous Selvbiografi „Af mit Liv og min Tid“ (1868), endvidere: Th. Overskou: „Den danske Skueplads“, P. Hansen: „Den danske Skueplads“ og Arthur Aumont i „Dansk biografisk Lexikon“.

A. L. (Anton Ludvig) Arnesen, der er nævnet ovenfor som Overskous Medarbejder i Forfatterskabet til „*Capriciosa*“, blev født i Kjøbenhavn den 28de Juni 1808 og dimitteredes fra Metropolitanskolen i det ofte

omtalte Rusaar 1828. Han regnedes endog blandt de „store“ af dette Aars „fire store og tolv smaa Poeter“, idet han allerede i sin Skoletid havde skrevet en Vaudeville: „Intriguen ved Morskabstheatret“, der opførtes første Gang paa det kgl. Teater den 10de Maj 1828 og gjorde megen Lykke trods den spinkle Handling og Ide, der næppe i tilsvarende Grad vilde have tilfredsstillet et Nutidspublikum.

A. L. Arnesen har ikke megen Betydning som dramatisk Forfatter, men han vedblev at være en stærkt teaterinteresseret Mand og skrev endel Arbejder for Scenen. Blandt disse maa fortrinsvis nævnes *„Et Rejse-Eventyr“*, Vaudeville i 1 Akt (opf. 1ste Gang den 1ste Juni 1837), der ved sin elskværdige Lystighed — og baaret frem af dygtige Skuespillere — naaede op i Tidens Løb til nær ved 100 Forestillinger. Hans andre Vaudeviller og Lystspil: „Poeten i Aabenraa“ (1829), „Mødet paa Langelinie eller Reis ikke med Dampskibet!“ (1832) og „Tak for Ballet“ (1836) havde derimod krank Lykke og opførtes hver for sig kun én Gang. Arnesen har iøvrigt med Held oversat flere Skuespil for Teatret, bl. a. Scribes „Badet i Dieppe“ og Bayards „Ude og hjemme“ (*Le mari à la campagne*), der begge har opnaaet et stort Antal Opførelser. Af hans dramatiske Arbejder foreligger kun et Par Smaating trykte: „En Aften paa Billardet“ og „Tak for Ballet“, udgivet 1831 paa Forfatterens eget Forlag. I „Fædrelandet“ for 1840 findes fra hans Haand en Række velskrevne Artikler (under Mærket *C. F.*) om danske og fremmede Teaterforhold. Han havde utvivlsomt et kyndigt og sikkert Blik for scenisk Kunst og nød en vis Anseelse som Dramaturg; han var, 1849, i nogle Maaneder Kommitteret ved Teatret under J. L. Heibergs Direktorat og blev 1855 valgt til Medlem af en af Kultusminister Hall nedsat Teaterkommission.

Arnesen, der i 1834 havde taget juridisk Embedsexamen, gik Embedsvejen gjennem Rentekammeret og Finansministeriet; han døde, 52 Aar gammel, den 29de Juni 1860.

Literatur: Georg Brandes „Samlede Skrifter“ II Bd., Erslews Forf.-Lexikon, Overskou: „Den danske Skueplads“, P. Hansen i „Dansk biogr. Lexikon“.

Ogsaa en anden af Datidens mindre betydelige Forfattere, Frantz Johannes Hansen, født i Kjøbenhavn 4de Septbr. 1810, regnedes blandt det berømte Rusaars „store Poeter“; men heller ikke han kom til at fyldestgjøre de Forventninger, der næredes til ham. Han synes imidlertid at have været en livlig, elskværdig og let bevægelig Digternatur. Medens han gik i Metropolitanskolen, ydede han Bidrag til et borgerligt Blad „Patrouillen“, der redigeredes af hans Fader (Brygger og Kaptajn Jørgen H.), og i sit første Studenteraar udgav han et lille periodisk Skrift „Læsning for den fine Verden“, som skaffede ham Navnet „Fine Hansen“. Senere udfoldede han en ret omfangsrig Produktion, der strejfer alle Digtekunstens Genrer: Lyrik, Novelle og Skuespil. 1836 udkom „Digte“ og 1839 „Ro-

mantiske Digtninger", hvoriblandt enkelte Poesier som f. Ex. „Olger Danske" og Studentersangen „Skoven byder os til Gilde" fortjener at mindes. Under Pseudonymet Torkel Trane, Licentiat, udsendte han i Begyndelsen af Fyrrerne en Række „Humoristiske Noveller": „Patriotisme", „Sørejsen" og „*Let Sind og Letsind*", og til det kgl. Teater skrev han et 1 Akts Skuespil „Venskab og Kjærlighed" (1832) og Vaudevillerne „En Aften i Tivoli" (1844) og „Et Sørgehus" (1848); men intet af disse dramatiske Arbejder gjorde Lykke.

F. J. Hansen tog juridisk Embedsexamen 1834 og gik Embedsvejen, dog uden at naa højt op ad Rangstigen. Han blev 1838 Volontær i det daværende Kancelli og 1848 Kancellist i Justitsministeriet; han døde 14de Marts 1852. Hans „Lyriske Digte" blev udgivne af H. H. Nyegaard 1852 og udvalgte „Poetiske Skrifter" ved F. L. Liebenberg 1857.

Literatur: Erslews Forf.-Lexikon, Fortale til F. J. Hansen: „Lyriske Digte" (1852), Nic. Bøgh i „Dansk biogr. Lexikon".

P. L. Møller.

Født 18. April 1814. — Student 1832. — Kritisk og poetisk Produktion. — P. L. Møller og M. Goldschmidt. — Ophold i Berlin og Paris. — Død i Rouen 6. Decbr. 1865.

En interessant Personlighed i Datidens literære Verden er P. L. Møller, hvis Plads i Literaturhistorien dog i langt højere Grad betinges af hans kritiske end af hans poetiske Produktion. Han er gjentagne Gange nævnet i de foregaaende Skildringer som en lydhør Kritiker, der ikke fulgte nogen bestemt Skole eller tilhørte noget enkelt Parti, men som gik sine egne Veje og med selvstændigt Syn fældede sine Domme, selv om de gik paa Tværs af den herskende Smagsretning. I politisk Henseende tilhørte han Frederik den Sjettes Tid, men paa alle andre Punkter var han en oppositionel Natur, der med velgjørende Frisind gav sit satiriske Lune frie Tøjler, uden at lade det hæmmes af nogen Art af Autoritetsdyrkelse. Ogsaa i sit private Liv var han noget af en Løsgænger, der ikke altid indordnede sig under sociale og selskabelige Hensyn, og trods omfattende Kundskaber og et betydeligt literært Talent hengled derfor Størsteparten af hans Liv paa Skyggesiden.

Peter Ludvig Møller blev født i Aalborg den 18de April 1814. Faderen var Kjøbmand, senere Ejer af Gaarden „Mariendal" ved Aalborg. Efter at P. L. Møller 1832 var bleven dimitteret fra Aalborg Latinskole, synes han at have været i Tvivl om, hvilket Studium han skulde vælge. Han studerede først én Tid lang Medicin, senere Teologi, men ved Siden deraf gav han sig flittig af med sproglige og æstetiske Studier. I Literaturen debuterede han 1837 med et Mindedigt over Sprogforskeren Rasm.

Rask, og i de følgende Aar var han en flittig Medarbejder ved forskjellige Tidsskrifter og Dagblade. 1840 udkom hans første Digtsamling „Lyriske Digte", hvori baade Lyrik og Satire er repræsenteret, men som hverken paa det ene eller det andet Omraade indeholder noget betydeligt. Mere Tilfredsstillelse havde han det følgende Aar af sin Besvarelse af Prisopgaven: „Har Smag og Sans for Poesi i Frankrig i de senere Aar gjort Frem- eller Tilbageskridt — og hvilken er Aarsagen?" — en Besvarelse, der skaffede ham Universitetets Guldmedaille.

Til de Episoder af P. L. Møllers literære og kritiske Virksomhed, hvortil der knytter sig særlig Interesse, hører hans Forhold til M. Goldschmidt og „Corsaren". Goldschmidt og P. L. Møller gjorde hinandens Bekjendtskab 1842, og i de efterfølgende Aar sendte M. et og andet Bidrag til det berømte satiriske Ugeblad. I „Livserindringer og Resultater" har Goldschmidt givet en Skildring af P. L. Møller, som man læser med saa meget desto større Udbytte, som den indeholder et udmærket levende Billede baade af Tidsforhold og de derunder omhandlede Personer. Iøvrigt fortæller Goldschmidt, at der paa det Tidspunkt ikke blot „laa en Genialitetsnimbus" om P. L. Møllers Navn, men han omtaltes ogsaa som „en yderst farlig, ikke blot satirisk, men maliciøs Person" . . . „Han var ca. 5 Aar ældre end jeg, altsaa omtrent 27 Aar, lidt over Middelhøjde, med et klogt, modent Udtryk og smuk, maaske koldt smuk. Det var ikke den luciferagtig-kolde Skjønhed, man undertiden kan møde i regelmæssige Træk og flammende brune Øjne uden Varme; han var temmelig blond, Øjnene blaa med et noget sandseligt Præg; det ejendommelig Kolde kom maaske fra de prægtige hvide Tænder, der ved det mindste Smil viste sig og bragte Tanken paa, at han kunde bide. — Der var noget Usikkert i hans Holdning, og det laa ikke blot i, at han i første Øjeblik ikke vidste, hvordan han vilde blive modtaget af „Corsaren" — thi jeg havde rimeligvis Ord for at være ikke blot maliciøs, men snu —; men det hørte til hans Naturs Blanding. Han havde Noget i sit Væsen, ligesom en Mulighed, et Anlæg til at blive seigneur, kunne føre Person, hvis han ikke var blevet, hvad han selv senere i Øjeblikke kaldte sig: Proletar, Luftslotejer. Hans Dragt svarede dertil: blaa Kjole med blanke Knapper, lyse Benklæder, ret noget Dandyagtigt, og dog var han øjensynlig ikke Dandy. Han kunde ikke være en élégant, men en skjødesløs Dragt vilde ligesom skrige paa ham. — Han var nylig kommen hjem fra en Rejse i Norge, og dersom det var hans Hensigt, nu at være ny og frisk i Literaturen og tage Braaden af formodet gammelt Fjendskab hos „Corsaren", saa opnaaede han langt Mere

P. L. Møller.
Efter en Haandtegning.

end det, og øjeblikkelig. Han stod strax for mig som den Vidende, som den, der hørte til i Literaturens Generalstab."

Et saa betydeligt Indtryk gjorde P. L. Møller paa den kloge og tidligt modne Meïr Goldschmidt, der flere Steder i sine „Livserindringer" omtaler den Paavirkning og det Initiativ, han modtog fra M. Det var saaledes denne, der først gav Goldschmidt Ideen til at skrive „En Jøde".

I 1843 var P. L. Møller Redaktør af et polemisk-æstetisk Blad „Arena", hvoraf der dog kun udkom 6 Nummere, og senere, fra 1845—47, udgav han den æstetiske Aarbog „*Gæa*", der regnes blandt Datidens bedste periodiske Skrifter. I Aargangen 1846 havde han skrevet en Feuilleton om Søren Kierkegaard under Titlen „Et Besøg i Sorø", og denne Artikel fik en mærkelig Indflydelse paa Goldschmidts og „Corsarens" Skæbne. S. Kierkegaard rettede nemlig et voldsomt Angreb samtidig paa P. L. Møller og „Corsaren" i en Artikel i „Fædrelandet", undertegnet *Frater taciturnus*. Heri kaldtes Møllers Afhandling „et væmmeligt Corsar-Angreb" og Forfatteren „en Landstryger", medens han fremstilledes som den egentlige Corsar og fik Skyld for alt det Onde deri; thi „hvor P. L. Møller er, er Corsaren". Goldschmidt tog til Orde og hævdede stærkt det Uberettigede i Kierkegaards Forsøg paa at lade P. L. Møller og „Corsaren" gaa op i en Enhed, ja, om det saa blot var at give ham det allerringeste Ansvar for, hvad der stod deri. Striden førtes fra „Corsarens" Side let og vittigt, men fra S. Kierkegaard fulgte — selvfølgelig stadig pseudonymt — en Artikel med endnu voldsommere Udtryk, som P. L. Møller tog sig meget nær, og da det tilsidst kom dertil, at Kierkegaard en Dag paa Gaden gik forbi Goldschmidt uden at hilse eller ville modtage nogen Hilsen af ham, kun „med et stort, yderst forbitret Blik", gav det Stødet til, at Goldschmidt besluttede at opgive „Corsaren".

Dermed var ogsaa det intime Bekjendtskab mellem Goldschmidt og P. L. Møller forbi. Under de voldsomme Angreb fra Søren Kierkegaard havde Møller ganske vist udtalt, at han vilde have undgaaet „det usalige Maskepi, denne Sammenblanding af „Gæa" og „Corsaren"", hvis han ikke havde staaet i venskabeligt Forhold til „Corsarens" Udgiver; men det gav dog ikke Anledning til noget egentligt Brud mellem dem, selv om Forholdet blev køligere end før. Umiddelbart efter den heftige Fejde rejste Goldschmidt til Udlandet, og da han kom hjem i Efteraaret 1847, stod netop P. L. Møller i Begreb med at drage bort. Senere, i 1850, traf de hinanden og omgikkes venskabelig i Berlin.

Inden sin Afrejse havde P. L. Møller udsendt nogle Arbejder, der omfatter det bedste af hans kritiske og poetiske Produktion. Han samlede sine kritiske og literaturhistoriske Afhandlinger fra Aarene 1840—47 og udgav dem under Titlen „*Kritiske Skizzer*". Desuden udsendte han en Digtsamling „Billeder og Sange" (1847), der indeholder et Udvalg af hans ældre lyriske Digte tilligemed endel nye Poesier. I de samme Aar udgav han St. St. Blichers Noveller i 7 Bind (1846—47), og Blichers Digte i 2 Bind (1847); tidligere havde han besørget en illustreret Udgave af Wessels Værker (1844—45).

Disse og de nærmestfølgende Aar i Udlandet, i Berlin og senere i Paris,

synes endnu at have været ham nogenlunde gode. Under Opholdet i Tyskland i Krigsaarene 1848—50 forsvarede han den danske Sag i tyske Blade, oversatte ogsaa endel danske Skrifter paa Tysk og synes i det hele at have indtaget en ret anset literær Stilling. Men efterhaanden lader der til at være kommen voxende Bitterhed og Utilfredshed i hans Sind, samtidig med at hans ydre Kaar blev mindre gode. I 1855 udgav han under Navnet Otto Sommer og med H. P. Holst som Udgiver sin tredie og sidste Digtsamling „Løvfald", der indeholder bl. a. en Række Oversættelser af fremmede Digtere, og endnu i 1857 vandt han paany Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af en Prisafhandling om det franske Lystspil og dets Indflydelse paa Udviklingen af den dramatiske Poesi i Danmark (udk. 1858). Resten af hans Liv blev en fortsat Nedgangstid for ham. Han vedblev at være bosat i Paris, skrev Korrespondancer til nogle danske Blade af forskellig politisk Farve og paatog sig adskilligt Arbejde blot for at erhverve det nødvendigste til sit Livsophold. Hans tidligere Stolthed syntes at have faaet et Knæk. Imidlertid skrev han dog endnu i 1861 med stor Dygtighed en Afhandling: „A. Oehlenschläger. Et Erindringsblad" til Optagelse i „Berl. Tidende" (senere udgivet af F. L. Liebenberg). I Midten af Tredserne blev der tilbudt ham en Redaktørpost ved et nyt kjøbenhavnsk Dagblad, men han afslog dette Tilbud, fordi han ikke ønskede at forlade Paris. Samtidig forværredes hans Stilling ved en hurtig tiltagende Øjensvaghed, saa han tilsidst næsten var helt blind. I 1865 rejste han fra Paris til Dieppe i Haab om, at Badene der skulde bringe Bedring i hans Tilstand; men hans Penge slap snart op, og kun ved Bistand fra forskjellig Side kunde han begive sig paa Tilbagevejen til Paris; men han naaede ikke længere end til Rouen, hvor han blev indlagt paa et Hospital og døde den 6te December 1865.

Goldschmidt fortæller i sine „Livserindringer og Resultater" om P. L. Møller, at han „havde altid havt den Egenhed helst at ville skrive paa smaa, afrevne Stykker Papir, og det gjorde han ogsaa nu" (i sit Livs sidste Timer). Der anføres saa nogle Smaasedler, der tildels ere affattede paa Fransk. Paa en af dem stod:

> „Jeg døer, ene. Nogle Præster, som jeg forlangte, bleve mig ved deres Dumhed ubrugelige. Har afskediget dem med Foragt." *)

Paa en af de andre læstes:

> „Ene, med klar Tanke, seer jeg Døden komme, idet jeg for første Gang i lang Tid skriver ved Lys (eller i Lys)".

Dommen over P. L. Møller har lydt forskjellig. Man har vel været enig om, at han var i Besiddelse af skarp Intelligens og betydelige Kundskaber; men medens nogle ansaa ham for retsindig og tjenstvillig, fandt andre, at han var fuld af giftig Ondskab, og at hans Moral i det hele taget stod langt under hans Intelligens. Saa meget tør dog vistnok slaas fast,

*) Goldschmidt tilføjer i Parenthes: „Rimeligvis har man, istedenfor at sige ham trøstende Ord, begyndt dogmatiske Undersøgelser og villet føre ham over i Katholicismen".

at han var et ualmindeligt Menneske, i oprindelige Evner maaske endog større end nogle af dem, der vandt frem i første Række.

Literatur: Erslew: Forf.-Lexikon, „Nord og Syd" I (1848), M. Goldschmidt „Livserindringer og Resultater", O. Borchsenius „Fra Fyrrerne", Carit Etlars „Minder", Nic. Bøgh i „Dansk biogr. Lexikon".

Nærmest til det her omhandlede Tidsrum hører to Forfattere, der hver for sig indtager en selvstændig Stilling og har ydet interessante og ejendommelige Arbejder.

Hans Peter Kofoed-Hansen, født den 15de Maj 1813 paa Aastrup i Saaby Sogn som Søn af Forpagter Niels Hansen, kom fjorten Aar gammel i Roskilde Latinskole og blev Student 1832. I 1837 tog han teologisk Embedsexamen og blev et Par Aar efter Adjunkt ved Odense Katedralskole. I Aarene 1842—43 rejste han i Tyskland, Belgien og England, og 1847—48 opholdt han sig i Frankrig og Italien. Ikke ret længe efter sin Hjemkomst blev han residerende Kapellan ved Vor Frelsers Kirke paa Christianshavn, og 1850 forflyttedes han til Sønderjylland, hvor han først var Præst ved Mariakirken i Haderslev, derefter tillige Provst for Haderslev Provsti. Ved Udbrudet af den anden slesvigske Krig afsattes han fra sit Embede og flyttede i 1864 til Kjøbenhavn; 1867 blev han Sognepræst i Thoreby paa Lolland og Stiftsprovst for Lolland-Falsters Stift. Han søgte sin Afsked 1883 og henlevede Resten af sit Liv i Kjøbenhavn.

Det er en baade omfattende og betydelig Forfattervirksomhed, H. P. Kofoed-Hansen har udfoldet. Hans første Bog udkom 1840 under Navnet Jean Pierre og havde Titlen „Dialoger og Skizzer af en Physiognoms efterladte Papirer", et Arbejde, der røber skarp Iagttagelse og ualmindelig Formevne. Under samme Pseudonym udkom 1842 Novellen „Liv af Død", ligesaa tankevægtig i Indhold; men i begge disse Bøger have filosofiske og religiøse Spørgsmaal Overvægten over det digteriske Stof, og de fandt ikke mange Læsere. Synlig paavirket af S. Kierkegaard udsendte Kofoed-Hansen i 1846 Romanen *„Kiød og Aand* eller De to Veje, en Sjælehistorie af Jean Pierre", der maa betegnes som hans Hovedværk. Den omfangsrige Roman fængsler, trods nogen Bredde og Gjentagelse i Fremstillingen, i høj Grad Interessen, idet man her stifter Bekjendtskab med en Digter, som selv er betagen af sit Emne og ikke viger tilbage fra stærke Skildringer, hvor det gjælder om at fremstille og forklare Personernes sjælelige Liv. Men ogsaa dette Arbejde blev misforstaaet af Datidens Læseverden, og først mange Aar efter fortsatte Forf. sin skjønliterære Produktion med Fortællingen „Livslænker" (1875) og Novellen „Død i Liv" (1887), som dog ikke vakte synderlig Opmærksomhed.

Foruden sine æstetiske Arbejder har Kofoed-Hansen udgivet en Række

religiøse Skrifter, fra først af som Discipel og Tilhænger af S. Kierkegaard, idet han ligesom sit store Forbillede paapegede Modsætningerne mellem Statskirken og den kristelige Lære. 1881 udgav han en Afhandling om „Skriftemaalet", hvori han tog til Orde for denne Institution „som en Nødvendighed for et sandt kristeligt og kirkeligt Liv". To Aar senere søgte han Afsked fra sit Præsteembede, og efter at han endnu havde udsendt nogle religiøse Flyveskrifter, hvori han med voxende Skarphed tog Afstand fra det lutherske Kirkesamfund, blev han i Aaret 1887 romersk Katholik. Han døde den 4de December 1893 i Kjøbenhavn, 80 Aar gammel.

Erslews Forf.-Lexikon, Elvius' „Danmarks Præstehist.", Fr. Nielsen i „Dansk biogr. Lexikon".

I Lighed med H. P. Kofoed-Hansen var ogsaa Forfatteren og Præsten Valdemar Adolph Thisted en søgende og grublende Aand og under Paavirkning af Søren Kierkegaard. Han var en Præstesøn, født den 28de Februar 1815 i Aarhus, og fra denne Byes lærde Skole blev han dimitteret 1833. Fra 1837—39 var han Huslærer paa en Herregaard i Nærheden af Grenaa, 1840 tog han teologisk Embedsexamen, og samme Aar oprettede han en Kost- og Realskole i Skanderborg.

I 1843 begyndte Vald. Thisted sit Forfatterskab med „En Vandring i Syden", af Emanuel St. Hermidad, endnu før han havde været udenfor Danmarks Grænser. Men for de Penge, han tjente ved Bogens Udgivelse, foretog han en Rejse til Tyskland og Schweiz. Efter sin Hjemkomst blev han Adjunkt ved Aarhus Realskole, og her fortsatte han sin poetiske Produktion med Romanerne „Havfruen" (1846) og „Tabt og vunden" (1848); derpaa fulgte, 1849, „Danmark bestaar, dramatiske Scener, tilhørende Fortiden, indviede Nutiden", og samme Aar „Eventyr, Skizzer og Sagn". Disse Arbejder mødte velvillig Kritik og skaffede deres Forfatter en offentlig Rejseunderstøttelse, som satte ham i Stand til at tilbringe et Aar i Tyskland og Italien.

Af Valdemar Thisteds paafølgende, særdeles frugtbare Produktion kan nævnes en Samling „Episoder fra et Rejseliv" (1850), oprindelig trykte i „Fædrelandet", „Romerske Mosaiker, indfattede i Breve til Hjemmet" (1851), den romantiske Skildring „Sirenernes Ø" (1852) og „Neapolitanske Aqvareller" (1855), altsammen Frugter af den italienske Rejse. Desuden udgav han Digtet „Ørkenens Hjerte" (1850), „Hittebarnet", romantisk Drama i 5 Akter (1853), en Samling Fortællinger „Hjemme og paa Vandring" (1854) og Novellen „Familieskatten" (1855). — Efter at Aarhus Realskole var bleven nedlagt, udnævntes han i 1855 til Sognepræst i Højrup i Sønderjylland, og samtidig samlede hans Interesser sig mere og mere om religiøse Spørgsmaal, ligesom han skrev forskjellige kirkelige Afhandlinger. Under Forfattermærket Herodion udgav han 1859 en Samling Breve i novellistisk Ramme med Titlen „Præstekald", I—II. 1862 blev han forflyttet til et Præsteembede i Kallundborgegnen.

Under Pseudonymet M. Rowel udsendte Vald. Thisted 1866 den Bog, der mest har bidraget til at gjøre hans Navn bekjendt, og som strax ved

sin Fremkomst vakte betydelig Opsigt. Det var *„Breve fra Helvede“*, der er udkommet paa Dansk i fire Oplag og i Tyskland i henved tyve. Forfatteren siger i sin Fortale til Brevene: „At de hos Mange ville foraarsage Uro og Pine, volder mig ingen Bekymring. Det er tværtimod mit Haab, at det maa komme til at gaae dem igjennem Hjerterne, og at de bævende maa komme til at spørge: Ak, hvad skulle vi gjøre? — Svaret er givet, og det er klart: — Omvender Eder og troer Evangelium!“ — „Breve fra Helvede“ vidner paa mange Steder om digterisk Fantasi, og der er ofte baade Skarphed og Styrke i de Svøbeslag, der rettes mod menneskelige og samfundsmæssige Ynkeligheder. Men i sin Helhed er Bogen uden fast Komposition og interesserer mere ved virkningsfulde Enkeltheder end ved Ide og Handling. Dog er den Opmærksomhed, Bogen har vakt, langt fra ufortjent, og den vil den Dag i Dag kunne læses med stor Interesse. — Vald. Thisteds sidste Arbejde, „Høgholt“, en Legende-Cyklus („Korsets Historie“, „Maria Magdalena“, „Ved Dødens Port“ m. fl.), udkom 1868, og efter at han i 1870 havde taget sin Afsked som Præst, levede han endnu i sytten Aar et stille og tilbagetrukkent Liv paa Frederiksberg ved Kjøbenhavn, hvor han døde den 14de Oktober 1887.

Erslews Forf.-Lexikon, „Breve fra og til H. C. Ørsted“ (II), Nic. Bøgh i „Dansk biogr. Lexikon“.

Med den nye Tid, som indvarsles i Begyndelsen af Fyrrerne, fremstaar en helt ny Gruppe af Digtere, hvis Produktion bliver væsentlig forskjellig fra den foregaaende Periodes. Frihedsbevægelsen, Begejstringen under den første slesvigske Krig og dertil de mangehaande forandrede Samfundsforhold afspejler sig ogsaa i den poetiske Literatur, saa at den nu finder nyt Indhold og ny Form. Der fremstaar en Digterkreds, hvis Livssyn og Digtning staar i den nøjeste Forbindelse med den nys opdukkede Studenteraand, en særegen Blanding af Politik og Poesi, som hører til Frihedstidens interessanteste Fænomener. Blandt disse, fra Studenterverdenen udgaaede og Studenterlivet forherligende Digtere lyser fremfor alle andre de tre Navne Ploug, Hostrup og Richardt, medens Goldschmidt styrer sine egne Veje, først med sin frygtede „Corsar“, siden som den fine og kloge Virkelighedsskildrer, og paa samme Tid træder Søren Kierkegaards mægtige og ensomme Skikkelse frem, hævet højt op over Studenterdigternes lyrisk-patriotiske eller vittig-følsomme Poesi, som den store Maner og Revser, hvis Livsværk er kommet til at staa med mærkelige, monumentale Linier i det 19de Aarhundredes danske Literatur.

For den almindelige Bevidsthed er det især Studenterdigtningen, der kjendetegner hin Periodes æstetiske Bevægelse, og som dens betydeligste og mest typiske Repræsentant maa nævnes:

Carl Parmo Ploug.

Født 29. Oktober 1813. — Student 1829. — Politik og Studenterliv. — Poul Rytters „Atellaner". — „Længe var Nordens". — Redaktør af „Fædrelandet". — Poul Rytters „Viser og Vers". — „*Samlede Digte*" (1862). — Politisk Virksomhed. — Digterfejde 1877 og 1880. — „*Nyere Sange og Digte*" (1869). — „*Nye Digte*" (1883). — Død 27. Oktober 1894. — Efterladte Digte.

„Samlede Digte", som Carl Ploug udsendte 1862, indledes med et Digt til Chr. Winther, der indeholder følgende Strofer:

— — —
„Du har oplukket mit Hjerte
For Sprogets Melodi,
For al den Jubel og Smerte,
Som rummes kan deri;
Og først da jeg hørte klingre
Dets Malm under dine Slag,
Gav sig mine famlende Fingre
Med Hammer og Tang i Lag.

For tidlig bort fra din Lære
Mig hentede andre Kald:
Hakkelse maatte jeg skære
I Døgnets Reisestald,
Stene maatte jeg bære
Til Tidens Murværk hen,
Og Du har kun liden Ære
Af din halvfærdige Svend.

Thi skjønt det er eet og samme
Metal, vi tage i Haand
Og smelte i Hjertets Flamme
Og forme med dristig Aand,
Saasnart det af Diglen rinder,
Vi staae hinanden dog fjern:
Du Sølvet og Guldet finder,
Jeg faaer kun Kobber og Jern."
— — —

Det er jo muligt, at Ploug havde naaet at udfolde en endnu mere frugtbar poetisk Virksomhed, dersom han havde været fri for „at skære Hakkelse i Døgnets Rejsestald" — det vil sige, om han havde været Digter uden at være Redaktør og Politiker. Selv om det meget ofte var Lejligheden, en festlig eller politisk, der stemte ham til Sang — og hans Lejlighedsdigte er jo tillige i sig selv ægte og god Poesi — saa vidner dog hans Sonnetter og fortællende Digte om, at hans Lyre havde flere og allesammen fuldt tonende Strænge, som maaske oftere kunde være bragte til at klinge, om ikke den politiske og redaktionelle Virksomhed havde lagt saa stærkt Beslag paa ham. Men om ogsaa hans poetiske Produktion var bleven mere omfattende, skjønnere og renere Toner havde den næppe kunnet have. Medens Meningerne om Carl Ploug som Politiker kan være højst forskjellige, vil ingen bestride, at han var en ægte Digter af Guds Naade. Han havde blot behøvet at skrive et enkelt Lejlighedsdigt som „*Slaget ved Slesvig*" („Paaskeklokken kimed mildt") eller det prægtige, fortællende Digt „*Et Kys*" (Historien om Poul Løvenørn) eller et Par af de skjønne og formfuldendte Sonnetter, for at faa sit Navn fæstet blandt vort Lands betydeligste lyriske Digtere.

Carl Parmo Ploug fødtes i Kolding den 29de Oktober 1813 og var Søn af Adjunkt, senere Overlærer ved den derværende Latinskole, Chr. Fr. Ploug. Fra den samme Skole blev Carl Ploug Student 1829, altsaa kun sexten Aar gammel, og slog først ind paa sproglige, senere paa historiske Studier, men uden at tage nogen afsluttende Examen. Derimod tog han som Regensianer livlig Del i den opdukkende Studenterbevægelse, med dens nye politiske Idealer, og det varede ikke længe, før han blev en af Førerne indenfor den akademiske Verden, ivrig politisk og poetisk interesseret som han var. Han blev Formand i „Regensens Læseforening", skrev Studenterviser og Studenterkomedier med skarpe og vittige Udfald mod Regeringen, var i 1839 med til at stifte den oppositionelle „akademiske Læseforening" („Akademikum") og blev i Slutningen af samme Aar Medarbejder ved „Fædrelandet", der umiddelbart efter Frederik den Sjettes Død var gaaet over til at blive Dagblad. Med sine Studentersange og de utrykte Studenterkomedier: „Atellaner af Regenspoet Poul Rytter" begynder Carl Ploug sin Digterbane. „*Atellanerne*" er Forløbere for den danske Studenterkomedie, men ved Siden af deres vittige, ofte drastisk-kaade Spøg og deres Forherligelse af det frie, „fidele" Studenterliv — med den stadig tilbagevendende Studentertype Jens Grib, der atter er Forbilledet for Hostrups Klint — have de Plougske „Atellaner" ogsaa et dybere Sigte som Indlæg i Kampen for politisk Frihed, idet disse Lejlighedsstykker indeholder en Uendelighed af skarpe, satiriske Hentydninger til de herskende politiske, sociale og literære Forhold. Ogsaa Skandinavismens Ide berøres i „Atellanerne", som exempelvis naar en af Komedierne („Kjærlighed under Karantæne") indeholder Sangen „Længe var Nordens herlige Stamme", der senere op igjennem Aarene er bleven sunget ved saa mange skandinaviske Fester. Overhovedet findes der i „Atellanerne" flere af Plougs bedste Studentersange: „Vort Liv er viet til Bog og Pen", „Vi er en liden, men modig Hær" o. fl. a. — Om „Poul Rytter og hans Atellaner" har Otto Borchsenius givet en interessant og udførlig Redegørelse i „Fra Fyrrerne" (Første Række).

Carl Ploug.
Tegnet af Const. Hansen.

Efterhaanden som Tidens Ideer om Frihed, Danskhed og Skandinavisme trængte stærkere frem, blev Carl Ploug en af de selvskrevne Førere i denne Bevægelse sammen med Mænd som D. G. Monrad, Hother Hage, Orla Lehmann o. fl. Han var disse Ideers ildfulde Talsmand, deres begejstrede Sanger, og hans poetiske Indlæg formede sig til en kraftig, fuldtonende Lyrik, hvis bedste Egenskab er dens rene, mandige Klang. Den findes i hans Studentersange ikke mindre end i hans øvrige poetiske Produktion, i

de mangfoldige Lejlighedsdigte, i Sonnetterne og de fortællende Digte. Gjennemblader man den store Samling Digte, der udkom 1862 og er inddelt i de tre Tidsrum: 1835—46, 1847—53 og 1854—61, ser man, at Lejlighedsdigtene er langt overvejende i Tal; men Carl Ploug var ingen „Lejlighedsdigter" i almindelig Forstand. Det var ikke ham, der greb

Carl Ploug
i hans 30te Aar.

Lejligheden, men Lejligheden greb ham — det vil sige fyldte og optog hans Sind, inspirerede ham til Digtning. Det er selvstændigt følte og formede Digte, med en Ægthed og Finhed i Valget af Billeder og Udtryk, som intet har at gjøre med almindelig Lejlighedspoesi. Som f. Ex. i en af Sangene til „Norden":

„Herlige Moder, Skjoldmø prud,
Gjordet af Havets sølvblaa Bælte,
Hist klædt i Graners sorgdunkle Skrud,
Skygget her af lysgrønne Telte!
Sten er Dit Pandser,
Isbræ Din Hjelm, og Skær Dine Landser,
Malmtunge Sener snoe Din Arm;
Men Kjærminderne smykke Din Barm,
Og Din Isse Polarstjernen krandser.
— — —"

Mandigheden i Plougs Lyrik gjenfinder man endogsaa indenfor Sonnetternes bløde og indsmigrende Form. Saaledes i den dejlige, tredie Sonnet mellem Digtene fra Tidsrummet 1854—61:

„Din Attraa er den fromme, hvide Due,
Som Haabets friske Olieblad mig rækker,
Som til et nyt og bedre Liv mig vækker,
Og vender op mit Blik mod Pagtens Bue.

Min Attraa er som Bjergets røde Lue,
Der længselsfuld sig efter Himlen strækker,
Men trindt med Sten og Aske Alt bedækker,
Og bringer Menneskene til at grue.

Ak, men den Jord, som Bjergets Ild fortærer,
Har ogsaa Blomsterpragt og Bladeskygge,
Og tunge Ax og stærke Druer bærer.

Siig, tør Du troe den skrøbelige Lykke,
Hvorunder Dybets gridske Flamme gjærer?
Tør Du hos mig, min hvide Due, bygge?

Allerede i 1841 var Ploug bleven „Fædrelandets“ Hovedredaktør og udøvede i denne Stilling en betydelig politisk og literær Indflydelse. Samtidig vedblev han at være Studenternes anerkjendte Fører, deres „ukronede Konge“. Ved de nordiske Studentermøder, i Upsala 1843, i Kjøbenhavn 1845, var han selvskreven Ordfører for de danske Studenter. Under de bevægede Martsdage 1848 var han ligesaa selvfølgelig en af de ledende Mænd; men da Martsministeriet var blevet dannet af hans nærmeste politiske Venner og Meningsfæller, bevarede han uforandret sin Stilling som „Fædrelandets“ Redaktør, selv om Bladet foreløbig ophørte at være Oppositionsorgan. Ploug fik Sæde i den grundlovgivende Rigsforsamling, blev derefter fra 1854—57 Medlem af Folkethinget og fra 1859 Landsthingsmand; i den indenrigske Politik stod han paa det nationalliberale Partis venstre Fløj. Hans egentlige politiske Arena var dog „Fædrelandet“, og nu som før vedblev han at være Studenternes Sanger og den altid ildfuldt begejstrede Talsmand for Nordens Enhed. Ogsaa ved de følgende nordiske Studentermøder i Halvtredserne og Begyndelsen af Tredserne var han de danske Studenters Ordfører og Leder.

Sin digteriske Produktion fortsatte Carl Ploug i disse og de følgende Aar med voxende Frodighed. Krigsaarene 1848—50 føjede nye, prægtige Sange til hans forudgaaende Digtning, og til de lyrisk-patriotiske Digte sluttede sig den Række Mindedigte, han efterhaanden skrev, altid med samme ægte og malmfulde Klang. Poul Rytters første Samling „Viser og Vers“ var udkommet 1847; en anden og tredie Samling fulgte i 1854 og 1861. Nyt Land for sin Poesi vandt han ved de skjønne Sonnetter til sin Hustru og ved sine fortællende Digte: „Dronning Mathilde“, „Sangerens Hustru“, „Et Kys“, „Fru Kerjean“ (efter et Sagn fra Bretagne), „Cordouan“ og „Kong Harald og Islændingen“, altsammen optagen i *„Samlede Digte“*, 1862 (5te Udgave 1876).

Ulykkesaaret 1864 med Sønderjyllands Tab ramte ham tungt. Hvad han havde kæmpet for i henved en Menneskealder, syntes uoprettelig tabt, Haabet om Nordens Enhed for bestandig bristet. 1864 maa derfor betragtes som en Krise i hans Liv. Hans tidligere usvigelige Tro paa Folkefrihedens Sag syntes dermed at være bleven opgiven. Som Medlem af Rigsraadets Landsthing stemte han for den reviderede Grundlov af 1866, og fra nu af blev det „Venstre“, som han bekæmpede, idet han sluttede sig afgjort til den konservative Bevægelse. Denne Forandring i hans politiske Anskuelser maatte nødvendigvis fremkalde stærk Modstand mod ham, ogsaa i den akademiske Verden; men der er ingen Tvivl om, at Carl Ploug alle Dage handlede med den redeligste Vilje og alene efter sin

Overbevisning om, hvad der under de givne Forhold tjente til hans Fædrelands Vel. Hans politiske Standpunkt efter 1870 gav Anledning til nogle skarpe Pennefejder. 1872 kom han i Strid med Bjørnstj. Bjørnson; 1877 havde han en Turnering med sin gamle Ven og Studenterfælle Hostrup, og særlig vil man erindre Digterfejden ved Nytaarstid 1880, der indlededes

Carl Ploug som Fører for de danske Studenter modtages af Kong Oskar I.
Efter Const. Hansens Maleri.

med Holger Drachmanns og S. Schandorphs hvasse Stridsdigte i „Morgenbladet". Ploug svarede paa disse Angreb med en Styrke og Varme, der vidnede om, at den gamle Digter og Polemiker endnu svang sit Sværd med ligesaa øvet Haand som i fordums Dage. I Efteraaret 1881 traadte Ploug tilbage fra sin fyrretyveaarige Redaktørvirksomhed ved „Fædrelandet"; 1890 nedlagde han sit Mandat som Medlem af Landsthinget.

I de mellemliggende Aar havde Carl Ploug udsendt to nye Digtsamlinger. 1869 udkom „*Nyere Sange og Digte*“, i hvis Indledningsdigt han peger hen paa, at det er „een og samme Grund-Accord“, der klinger gjennem hans Rytmer. I Digtets sidste Strofe siger han:

„Kan jeg nogle Hjerter varme,
saa de føle Danmarks Nød,
kan jeg styrke nogle Arme
til at kæmpe for dets Skød,
kan jeg nogle Villier ilde
op for Nordens store Sag, —
saa er naa't Alt, hvad jeg vilde,
og betalt mit Harpeslag.“

Det er Grund-Akkorden i denne som i de foregaaende Digtsamlinger; her findes samme Tone anslaaet i Sangene til Norden, til Danmark, Sønderjylland og Sønderjyderne, i den lange Række Mindedigte og i de tre Tidsdigte: „Skumring“, „Gry“ og „Morgendrømme“. Men ogsaa Sonnetterne er blevne forøgede med en ny Cyklus, der suppleres med det skjønne Digt, der har Begyndelsesstrofen:

„Den Gang da Du var tyve Aar,
en nys udsprungen Blomst i Vaar,
en Jomfru fin og skær,
da saa' til mig Du sødt og mildt;
jeg følte, at mit Savn var stilt,
om Du mig havde kjær.
— — —“

I 1883 udkom „*Nye Digte*“, omfattende Tiden fra 1869—83, der blev den sidste Digtsamling, Carl Ploug udsendte. Den langt overvejende Del af Indholdet er Lejlighedsdigte — Ploug var efterhaanden bleven den Sanger, som man fortrinsvis paakaldte ved officielle festlige Lejligheder, i denne Samling er ogsaa optagen Kantaten ved Universitetets Firehundredaarsfest, som viste, at den gamle Studentersanger saa nær ved Støvets Aar havde bevaret sin aandelige Styrke og Friskhed. Men Bogens mest fængslende Del er utvivlsomt den lille Digtcyklus „Fra Hjemmet“, hvori Digteren, om end lidt mere stille og dæmpet end før, finder de samme fine og ømme Toner til sin Hustru. Der er Erindringens Ynde og Vemod i en Sonnet som denne:

„Du er jo ung, skjønt Tidens Alfeskare
lidt Sølv har tabt paa Lokkerne de brune,
og skjønt de mange vaagne Nætters Mare
har tegnet om dit Øje Trætheds Rune.

Ung er Du, medens dine Tanker fare
igjennem Tid og Rum paa stærke Vinger,
og mens din Følelse i foraarsklare
og sommervarme Tonestrømme klinger.

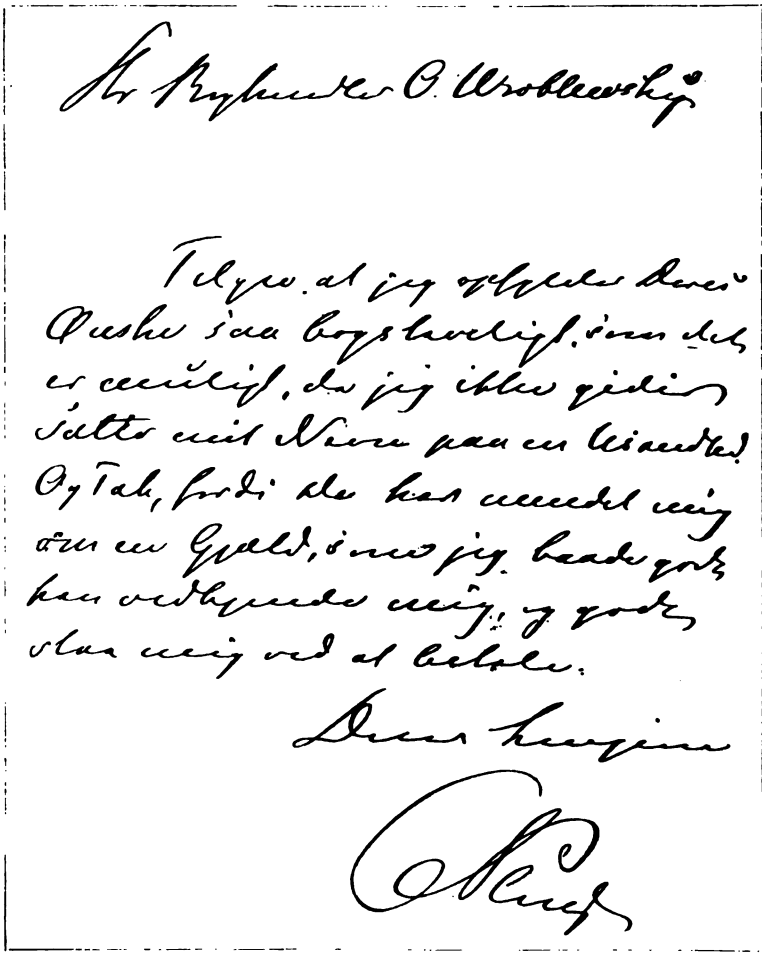
Ung er for mig Du, om din Isse kappes
med min i Hvidhed, før min Kveld er leden,
saalænge som din Kjærlighed ej slappes.

Og Begge er vi unge, naar vort Eden
af ingen Livets Hagelbyge kappes,
men gror sin stille Væxt mod Evigheden.“

Desuden indeholder Samlingen de fortællende Digte: „Dronning Filippa“, „Kristjern den Anden i Fængsel“ og „Leonora Christine Ulfeldt“, og afsluttes med de polemiske Digte til C. Hostrup og S. Schandorph samt det store, polemiske Digt „Til Samtiden“.

Uden nogen forudgaaende Sygdom døde Carl Ploug den 27de Oktober 1894, en og firsindstyve Aar gammel. I hans sidste Aar var der over hans Væremaade kommet en egen fredsæl Mildhed, der klædte hans ranke og stoute Skikkelse; han var helt igjennem en sund og stærk Natur, og

hvor fjernt man end stod ham i politisk og literær Synsmaade, maatte man erkjende, at han i sit øvrige Livsværk saavel som i sin Digtning var en Mand, støbt af det ægteste Malm, der aldrig fulgte andre end de lige Veje.

Hr Boghandler O. Wroblewsky

Tilgiv, at jeg opfylder Deres Ønske saa bogstaveligt, som det er muligt, da jeg ikke gjerne sætter mit Navn paa en [illegible]. Og Tak, fordi De har [illegible] mig [illegible] en Gjeld, som jeg baade godt kan [illegible] mig; og godt staa mig ved at betale.

Deres hengivne

C. Ploug

Carl Plougs Haandskrift.

Efter Plougs Død udkom i 1895 en Samling „Efterladte Digte“, indledede med en Karakteristik ved *Dr.* Ernst v. d. Recke, og i 1901 „Carl Plougs Digte, udgivne af hans Søn“ (Hother Ploug) I—II Bd.

Af Literatur henvises særlig til den af E. v. d. Recke skrevne Karakteristik samt til V. Topsøes „Politiske Portrætstudier“, Otto Borchsenius „Fra Fyrrerne“ (Første Række) og C. Goos i „Dansk biogr. Lexikon“.

Jens Christian Hostrup.

Hostrups Erindringer. — Slægt og Barndomshjem. — Ungdoms- og Studentertiden. — Alumnus paa Regensen. — Regensgilder og Regensviser. — Teologisk Studium. — De første Vaudeviller og Studenterkomedier. — Teologisk Attestats. — Komedierne. — *„Gjenboerne“*. — *„Intrigerne“*. — *„En Spurv i Tranedans“*. — *„Eventyr paa Fodrejsen“*. — *„Soldaterløjer“*. — *„Tordenvejr“*. — *„Mester og Lærling“*. — *„Drøm og Daad“*. — *„Feriegjæsterne“*. — Udenlandsrejse. — Bryllup. — Præstegjerning. — Digte. — Folkelige Foredrag. — Ny dramatisk Produktion. — *„Eva“*. — *„Karens Garde“*. — *„Under Snefog“*. — Senere Livserindringer. — Død 21. November 1892.

Hvem der har kjendt C. Hostrup som gammel, vil have let ved at forestille sig, hvorledes han saâ ud som ung. Lille og spinkel, bly og stille, men med det varme Glimt i Øjnene har han siddet mellem de andre Regensianere og sunget sine egne og de andres Viser. Han vedblev hele sit Liv at være den samme bløde, barnlige Natur; der foregik ingen store Spring eller Overgange i hans Udvikling; hans Livsanskuelse og „Idealer“ forandrede sig egentlig aldrig. Men bag det stille og dæmpede i hans Væsen var der Styrke og Frejdighed, en Mildhedens og Inderlighedens Styrke, som fæstnede Linierne i hans Personlighed og gav ham Indflydelse over mange, selv om han ikke blev nogen banebrydende Fører hverken i sin Præste- eller Digtergjerning.

Det er lutter sympatetiske Træk, der danner det Billede, man bevarer om Hostrup. Han var en dygtig og uforfærdet Stridsmand for de Livsværdier, der laa ham stærkest paa Sinde: Danskhed, Christendom og sund Demokratisme, men han æggede sjælden til stærk Modsigelse. Han havde Tro paa, at de jævne Ord og den stilfærdig trofaste Gjerning rækkede videst, og ligesom han højt op i sin Alderdom bevarede sine Ungdomsidealer, kunde han ogsaa, endnu da han havde fyldt de syvti Aar, virke friskt og ungdommeligt paa sine Omgivelser ved den Varme, der skjulte sig under hans milde Stilfærdighed.

Det samme maa selvfølgelig gjælde om hans Digtning. Thi det fortjener ikke Navn af Digtning eller Poesi, hvori ikke Personligheden afspejler sig. Der er ingen fængende Ild, ingen banebrydende Tanker i Hostrups Digtninger; men de er fyldte af den hyggeligste, hjemligste Varme, den ægteste Naturlighed. Og de er kærnedanske. Han indtager for saa vidt en Særstilling, som ingen andre saaledes har kunnet forene Romantik og Virkelighedsskildring. Han ynder at lægge et overnaturligt-romantisk Moment ind i sine Komedier, men paa samme Tid indfører han paa Scenen den danske Student og den danske Spidsborger sammen med en Mangfoldighed af andre Typer: den pjankede, halvgamle Frøken, den naturligt naive unge Pige, Haandværkssvenden, Birkedommeren, den stuelærde Magister, Landmanden, Præsten, allesammen lysende af Liv. „Gjenboerne“ har den evige Jøde, „Mester og Lærling“ et helt Apparat af „underjordiske Væsener“, men alligevel føler Tilskuerne fast Bund under Fødderne, ser sine Medborgere i alleregentligste Forstand og glædes ved hvert Øjeblik at

kigge ind af „sine egne Vindeverrer“. Der er noget specifik Dansk i denne Maade at digte paa; thi en Dansker slipper nødig Romantiken, hvor megen Virkelighedssans han end ellers er udrustet med.

Hostrups Komedier er derfor endnu mere nationale end Heibergs og Hertz's, og han fører den dramatiske Virkelighedsskildring et stort og betydningsfuldt Skridt videre. Hans Lune er sundere og frejdigere end J. L. Heibergs, tillige varmere og mere elskværdigt; hans hele Livssyn bunder i noget af det bedste hos den danske Folkekarakter, og han er derved bleven en folkelig Digter i Ordets allerbedste og ædleste Forstand.

C. Hostrup.
Ungdomsportræt. — Tegnet af A. Dorph.

C. Hostrup har i sine „Erindringer fra min Barndom og Ungdom“ og i de supplerende „Senere Livserindringer“ givet et Billede af sin Livsførelse, der indtager ved sin Hjærtelighed og sin Ærlighed. Det er to Bøger, der fortjener at kjendes af mange; thi de understreger helt igjennem, hvad hans Hustru siger i sin Efterskrift til Erindringerne: „Hans Liv var fra først til sidst et godt Menneskes“. Og dette Vidnesbyrd, saa jævnt det end lyder, er netop betegnende for ham og hans Livsværk. Han blev heller ikke derfor en ringere Digter.

Jens Christian Hostrup er født den 20de Maj 1818 i Kjøbenhavn. Hans Fader, der hed Peder Hostrup, var ansat i Magistratens Kontorer og blev senere Justérmester; han omtales som en velbegavet Mand, „der spillede Violin og skrev ganske nette Vers“. Moderen var en Præstedatter, Lene Johanne Irgens, der først havde været gift med Kjøbmand Swane Ingemann, Broder til Digteren B. S. Ingemann. Hostrup opvoxede under ret trange Kaar, men i et lyst og venligt Hjem, og efter Faderens Død, 1830, fik han en Friplads i Metropolitanskolen, hvorfra han blev Student i en Alder af nitten Aar. I sine Skoleaar havde han vundet to Venner, F. L. Liebenberg og Kristian Mantzius, der hver paa sin Vis fik Indflydelse paa hans senere Livsskæbne. Liebenberg spaaede ham, allerede som fjortenaars Dreng, at han sikkert vilde faa en Fremtid som dansk Digter. — Ligesom Ploug var det ogsaa for Hostrups Vedkommende Samlivet med Kammeraterne i Studenterverdenen, der fremkaldte hans første Poesier. Fra denne allerførste Periode af hans Digterliv stammer saa fortræffelige Studenter- og

Drikkeviser som „Nu er det stille; han har os forladt" og „Som Jøderne vi sad ved Nilens Strande", og Aaret efter at han var bleven Student, skrev han sit første dramatiske Arbejde, en lille Vaudeville, der hed „Om Forladelse" og i al Beskedenhed kun var bestemt til privat Opførelse i hans eget Hjem, spillet af ham selv og Vennerne, deriblandt Kr. Mantzius; men kort efter kom Stykket frem ved en Forestilling, givet af Studenter i velgjørende Øjemed.

Samtidig med at Hostrup tog livlig Del i den Studenterbevægelse, der rørte sig indenfor det nylig stiftede „Akademikum", passede han pligtskyldig sine Studeringer, tog en smuk „anden Examen" og valgte derefter — paavirket af H. L. Martensen, der paa den Tid holdt Forelæsninger som ung Docent — det teologiske Studium, hvad der ikke hindrede ham i vedblivende at skrive Viser og Komedier. Med kort Mellemrum fulgte en ny Vaudeville „Regnvejr" (senere omarbejdet under Titlen „Den Tredie") og „Den gamle Elsker", der begge ligesom det foregaaende dramatiske Arbejde foreløbig kun gjorde Tjeneste ved private Forestillinger. Desuden gik det løs med Studenterviser, som han skrev under Navnet „Jens Kristrup", og hvortil der blev saa meget mere nærliggende Anledning, som han i 1841 var bleven Alumnus paa Regensen. Hostrup fik her indført den Skik, at man Nytaarsnat samledes under den gamle Lind i Regensgaarden og hilste det nye Aar med en Sang; selv skrev han til disse Lejligheder et Par Viser („Dagene runde" og „Den unge har vi kaaret, og Stadsen er endt"), der er optagne i hans „*Sange og Digte*".

I November 1843 tog han teologisk Embedsexamen med Laudabilis, og næsten umiddelbart efter skrev han den Komedie, som betegner det første Gjennembrud for ham, idet den banede ham Vej fra Privat- og Dilettantkomedien til det rigtige Teater. Det var blevet vedtaget, at Studenterforeningen og „Akademikum" skulde slutte sig sammen fra Nytaar 1844, og denne Begivenhed mente man ikke at kunne fejre paa bedre Vis end ved Opførelsen af en god, ny Studenterkomedie. Saa var det, Hostrup skrev „*Gjenboerne*", der opførtes af Studenter første Gang paa Hofteatret den 20de Februar 1844 og gjorde saa stor Lykke, at Forestillingen gjentoges flere Gange og vakte større Opsigt end nogen tidligere Studenter-Komedie. Efter Tilskyndelse af Kr. Mantzius blev „Gjenboerne" i 1846 opført ved de Beneficeforestillinger, som plejede at blive givne af det kgl. Teaters Kunstnere, og Stykket blev spillet under stort Bifald tre Aftener efter hinanden med Michael Wiehe som Klint, Jomfru Rosenkilde (den senere Fru Sødring) som Kobbersmedmadamen og Kr. Mantzius som Løjtnant von Buddinge. Dog blev „Gjenboerne" først i 1848 (den 19de April) optaget paa Teatrets faste Repertoire.

I den mellemliggende Tid havde Hostrup udfoldet en frodig dramatisk Produktion. For at hjælpe sig over en Pengeforlegenhed havde han arrangeret en Studenterforestilling paa Teatret i Kannikestræde og hertil — i Foraaret 1845 — skrevet „*Intrigerne*", Vaudeville i 1 Akt, som den 18de Oktober 1846 naaede frem til sin første Opførelse paa det kgl. Teater, altsaa halvandet Aar før „Gjenboerne". — Ligeledes i 1845 skrev Hostrup „*En Spurv i Tranedans*", som han strax tænkte sig at forme som et

burlesk-fantastisk Skuespil, og om hvilket han selv siger, at det „ikke havde den gemytlige Varme som „Gjenboerne", men blev mere koldt satirisk". „En Spurv i Tranedans" blev først spillet af Studenter paa Hofteatret ved Fastelavnstid 1846; men nogen Tid efter blev ogsaa dette Stykke antaget af det kgl. Teater og opført første Gang den 17de August 1848. Aaret 1848 blev i det hele af stor Betydning for Hostrup. Foruden „Gjenboerne" og „En Spurv i Tranedans" fik han nemlig i det samme Aar endnu et Arbejde frem paa den nationale Skueplads og tilmed det, som er ejendommeligst og mest typisk for hele hans dramatiske Digtning.

Phister som den evige Jøde i „Gjenboerne".

Han var i Foraaret 1844 bleven Huslærer hos Justitsraad M. B. Nyegaard paa Kokkedal ved Rungsted, og i de herlige Omgivelser i dette nordsjællandske Landskab fik han Ideen til sit danske Sommerskuespil *„Eventyr paa Fodrejsen"*. Under Opholdet den første Sommer paa Kokkedal udførte han dog knapt mere end én Akt af Stykket, men Planen til den følgende Scenegang modnedes hos ham, og i Foraaret og Sommeren 1847 fuldførte han Arbejdet, medens han nu — efter at Huslærertiden var forbi — boede sammen med sin Moder paa „Svanemosegaard" overfor Blaagaardsvejen. Stykket blev indsendt til det kgl. Teater og strax antaget, ligesom det ogsaa var Teaterdirektionens Hensigt hurtigt at bringe det til Opførelse; men Christian den Ottendes Død og den begivenhedsrige Tid, der fulgte efter, forhalede Opførelsen nogle Maaneder, og „Eventyr paa Fodrejsen" kom til at gaa over Scenen første Gang den 15de Maj 1848. Man var altsaa midt i Krigsbegivenhederne, men ikke desmindre vakte Stykket stor Opmærksomhed og opførtes syv Gange for fuldt Hus endnu inden Udgangen af samme Maaned. Phister spillede Skriverhans, Fru Heiberg Johanne; C. N. Rosenkilde var Assessor Svale og Michael Wiehe og Hultmann de to Studenter, Eibæk og Herløv. Med „Eventyr paa Fodrejsen" vandt Hostrup en saa afgjort Sejr, at hans Navn som dansk Lystspildigter nu var sikret. „Gjenboerne" var jo opført kort i Forvejen; „En Spurv i Tranedans" kom frem nogle Maaneder senere med Kr. Mantzius som Peter Ravn, og tre Hostrup'ske Helaftensskuespil var saaledes blevne opførte i det samme „mærkværdige Aar".

Men desuden havde han allerede et nyt Arbejde færdigt. I Vinteren 1846 — den sidste, han tilbragte i sin Huslærerstilling — havde han skrevet et 2 Akts Lystspil, som han gav Titlen „Æstetisk Sans". Der var heri taget Sigte paa de Scribeske Salonstykker, og Handlingen henlagt til kjøbenhavnske borgerlige Forhold; men Satire og Komik var mattere

end i noget andet Hostrupsk Arbejde, og skjønt det kgl. Teater uden Indvendinger antog Stykket og bragte det til Opførelse første Gang den 28de Septbr. 1849, fik Digteren dog aldrig nogen Glæde af dette Lystspil, og det gik kun 5 Gange over Nationalteatrets Scene.

Derimod vendte Bifaldet og Lykken tilbage med Hostrups næste Arbejde, det muntre 1 Akts Sangspil *„Soldaterløjer"*, der ligeledes fik sin første Opførelse midt i Krigens Tid, den 10de Februar 1850. Stykket forherliger ikke Krigen eller nogen af Krigsbegivenhederne, men dets Handling foregaar under Vaabenhvilen paa en Gaard i Fyen, hvor Løjerne sættes i Gang af den lystige, frivillige Soldat Anker for at hjælpe hans Ven, Løjtnanten, der er forelsket i Husets Datter. „Soldaterløjer" var først under stærkt Bifald blevet opført i Studenterforeningen, men gjorde ligesaa stor Lykke, da det gik over paa det kgl. Teaters Repertoire; det hører til de af Hostrups Arbejder, som har naaet det største Antal Opførelser, over 200.

Trods det Bifald, hvormed Publikum havde modtaget saa godt som alle de Hostrupske Stykker, og skjønt de saa aabenbart betød ny Landvinding for dansk Lystspildigtning, stillede J. L. Heiberg, da han var bleven Teaterdirektør, sig mærkværdig uvillig overfor Hostrups Produktion; han erklærede endog rent ud, at det var under Teatrets Værdighed at opføre Stykker som „Gjenboerne" og „En Spurv i Tranedans", der fra først af havde været givet som Studenterkomedier.

Phister som Skriverhans i „Eventyr paa Fodrejsen".

Som alle sine jævnaldrende Venner havde Hostrup været grebet af Martsdagenes Bevægelse, og ved Krigens Udbrud havde han følt sig alvorlig tilskyndet til at gaa med som Frivillig. Men da der meldte sig mange flere, end der var Brug for, og tilmed den første Vaabenhvile var indtraadt, opgav han sine Krigsplaner, i Følelsen af, at han, der nu var over 30 Aar, i Grunden maatte kunne gjøre mere Gavn ved at blive hjemme. Hertil bidrog ogsaa et andet Forhold. Han havde i flere Aar været forlovet med en Søster til Kr. Mantzius, og skjønt den unge Pige led af en hastig fremskridende Brystsyge, kom det ikke desmindre til at staa for ham som hans Pligt at ægte hende. Bryllupet fandt Sted i November 1848, men hun døde allerede et Par Maaneder efter.

I den følgende Sommer foretog Hostrup en Rejse til Norge sammen med en af sine Venner og vendte frisk og styrket hjem derfra. Undervejs

havde han faaet Ideen til et nyt dramatisk Arbejde, Syngestykket „En Nat mellem Fjeldene“, hvortil han vilde tage Motiverne dels fra det norske Bondeliv, dels fra den norske Sagnverden, saaledes som han kjendte den gjennem Asbjørnsen og Moe. Stykket blev fuldført samme Aar, men kom først til Opførelse lang Tid efter (første Gang den 11te April 1863, med Musik af E. Hartmann) og uden at gjøre synderlig Lykke. Et andet Arbejde, som han havde skrevet Aaret i Forvejen, blev foreløbig lagt hen; det var det lille Lystspil „Familietvist eller det mærkværdige Aar“, hvori Forfatteren spøgefuldt behandler det Røre, som de nye politiske Tilstande fremkalder i en jævn Borgerfamilie. Stykket kom ikke til at gaa over Nationalteatrets Scene, men har gjort Lykke paa Privatteatrene.

Hostrup foretog atter den næste Sommer en Rejse, denne Gang til Jylland, og paa denne lagde han Planen til sit Skuespil „*Tordenvejr*“, som han skrev under Indflydelse af de Indtryk, han havde modtaget af det jydske Lands Natur. „Tordenvejr“ har en alvorligere og tungere Karakter end noget andet af Hostrups Arbejder, og det var ogsaa hans Tanke, at Grundtonen deri skulde være jydsk, paa samme Maade som den i „Eventyr paa Fodrejsen“ er nordsjællandsk. I Begyndelsen af 1851 blev Stykket indleveret til det kgl. Teater; men J. L. Heiberg gjorde ogsaa ved denne Lejlighed forskjellige Indvendinger og foreslog nogle Ændringer, som Skuespillets Forfatter ikke kunde gaa ind paa. „Tordenvejr“ blev alligevel opført (første Gang den 1ste Septbr. 1851), men gjorde ikke stor Lykke. Det hører dog ingenlunde til Digterens svagere Arbejder; Handlingen er vel gjennemført, og det har flere fortræffelige Figurer, navnlig den jydske Møllerkone, Madam Mortensen. Da Stykket gjenoptoges sexten Aar efter, med mere vellykket Rollebesætning, fik det ogsaa en gunstigere Modtagelse. Fru Sødring spillede nu Møllerkonen; Kr. Mantzius Ribolt, Vilhelm Wiehe Elskerrollen, og i Løbet af nogle Sæsoner naaede det op til 23 Forestillinger. Derimod har et Par senere nye Indstuderinger ikke kunnet give Skuespillet ny Livskraft.

Hostrup havde i „Tordenvejr“ forladt sin egentlige Domæne: det lyse og muntre Lystspil med Sange; men det varede ikke længe, før han vendte tilbage dertil, om end denne Gang tildels med nye og dybere klingende Strænge, idet hans næste Arbejde blev det romantiske Sangspil i 5 Akter: „*Mester og Lærling*“. Det blev skrevet i Vinteren 1851—52. „Her var det ikke“ — siger Hostrup i første Bind af sine „Erindringer“ — „Naturindtryk, som havde stemt mig; det var snarere Historien, en af den nye Tids store Opgaver, der satte min Fantasi i Bevægelse. Jeg har siden 1848 følt, at vi levede i en ny Folkevandrings Tid, hvori hele Lag af Samfundet, der hidtil var holdt tilbage i Dunkelheden, nu brød frem for at erobre deres Plads i Udviklingen. Under disse Tanker, som har haft en ikke ringe Indflydelse paa hele min senere Virksomhed, formede sig mit Æventyr-Sangspil „Mester og Lærling“.“ — Aage, det forbyttede Menneskebarn, der kommer fra „Ellegaard“, medbringende den Tryllesalve, der skal gjøre ham klarseende mellem Menneskene oppe paa Jorden, er Skuespillets ideale Hovedperson, medens Avisredaktøren, Grønholt, er Repræsentanten for det lave og smudsige, Skiftingen, der hører de underjordiske til. Det

er vel ikke til Fuldkommenhed lykkedes Digteren at sammenføje det æventyrlige Moment med Virkelighedsskildringen; denne Sammenføjning brister nu og da paa afgørende Punkter; men Skuespillet er af smuk og fængslende Virkning og Hovedfigurerne udmærket tegnede. Der staar i dette Æventyr-Sangspil virkelig noget af en Kamp mellem Livets gode og onde Magter.

„Mester og Lærling“ blev oprindelig opført paa Casinos Teater, hvis Direktør, Lange, havde bedt Hostrup om at skrive ham en Æventyr-Komedie. Stykket kom frem i Foraaret 1852 og fik en ganske respektabel Udførelse; men Hostrup mener selv, at det var et stort Misgreb, at han havde overladt Casino sit Arbejde; thi dels vilde det være blevet langt bedre spillet paa det kgl. Teater og dér have fundet et mere forstaaende Publikum, dels vilde man have undgaaet den Skandale, som kom til at knytte sig til dets Opførelse paa Casino.

Hermed forholdt det sig saaledes, at Hostrup til Skildringen af Redaktør Grønholt havde benyttet et Par Træk fra et lidet anset kjøbenhavnsk Dagblad „Flyveposten“, hvis Redaktør, Eduard Meyer, deraf tog Anledning til at paastaa, at Forfatteren havde latterliggjort ham i sin Komedie. Dette havde Hostrup aldrig tænkt paa, og han protesterede i „Fædrelandet“ under Henvisning til, at Komediens Redaktør Grønholt aldeles ingen Lighed havde med den paagjældende kjøbenhavnske Bladredaktør. Alligevel blev der foranstaltet en Pibekoncert, som gjentog sig alle de — femten eller sexten — Gange, Stykket blev givet i samme Sæson. „Der var altid fuldt Hus,“ fortæller Hostrup i Erindringerne, „og Direktøren gned sig i Hænderne af Glæde; men jeg ærgrede mig derover, fordi disse Optøjer drog Opmærksomheden bort fra selve Stykket, der havde et ganske andet Formaal end at kæmpe mod Hr. Meyer.“

Efter nogle Aar senere at være blevet spillet paa Folketeatret uden oftere at fremkalde det Slags Spektakler, kom „Mester og Lærling“ i Sæsonen 1868—69 frem paa det kgl. Teater, første Gang den 2den December 1868, og naaede indtil 1872 16 Opførelser; derefter er Stykket jævnlig blevet gjenoptaget paa Privatteatrenes Repertoire, hvor det har gjort Lykke, især naar man havde den rette naiv-romantiske Fremstiller til Aage. —

Hostrup havde gjort to Bekjendtskaber, der skulde faa megen Betydning for ham; det ene var med N. F. S. Grundtvig, det andet med C. Hauch, og i den sidstnævntes Hus var han efterhaanden bleven en hyppig og velset Gjæst. Kun foreløbig blev Omgangen med Hauchs Familie afbrudt, da Hostrup i Sommeren 1852, med offentlig Understøttelse, tiltraadte en Udenlandsrejse, der varede henved et Aar. Han havde tidligere kun gjæstet Norge og Sverige, gjentagne Gange som Deltager i Studentertogene. Men denne Gang gik Rejsen sydpaa over Berlin, Leipzig, Prag, Wien til Italien, med et langt og nydelsesrigt Ophold i Rom, og saa videre til Neapel. Hjemrejsen foretoges over Genua, Milano og derfra gjennem Schweiz, Bayern og Nordtyskland tilbage til Kjøbenhavn.

Da Hostrup kom hjem i Maj 1853, stod han ved et vigtigt Vendepunkt i sit Liv. Nogle af de første Venner, han opsøgte, var Digteren Hauchs Familie, og nu gik det op for ham, at hans Hjærte allerede før Udenlandsrejsen var blevet uløseligt knyttet til den næstældste af Husets Døtre,

Elisabeth Hauch; men saa ængstelig var han for ikke at have vundet hendes Gjenkjærlighed, at Tiden endnu gik hen til Vinteren 1854, inden de kom til „at tale ud“ med hinanden; hun var den Gang 21 Aar, han 35, „men hun var en udviklet, begavet og højsindet Pige med hele sin Moders Sandhedskjærlighed og meget af sin Faders Ild.“ *) —

I Efteraaret og Vinteren 1853 skrev Hostrup det romantiske 4 Akts Lystspil „*Drøm og Daad*“; han havde tænkt sig Stykket „som et Slags Shakespearesk Lystspil, der foregik overalt og intetsteds“. Det er et udpræget idealistisk Arbejde, smukt og varmt i Følelsen, men Digteren bevægede sig her paa fremmed Jordbund og talte et Tungemaal, som ikke var hans eget. Stykket synes ikke desmindre at have behaget Datidens Publikum, og fra 14. Maj 1854 til 23. Februar 1855 opførtes det 15 Gange.

Endnu et dramatisk Arbejde skrev Hostrup paa dette Tidspunkt, forinden den mangeaarige Standsning indtraadte i hans dramatiske Digtning. Det var det muntre og fornøjelige Sangspil „*Feriegjæsterne*“, der nu atter — ligesom hans første Stykker — blev givet ved nogle Studenterforestillinger paa Hofteatret. Det blev opført sammen med „Familietvist“ og gav en god Indtægt, som Studenterforeningen og Forfatteren broderlig delte med hinanden. Paa det kgl. Teater kom „Feriegjæsterne“ derimod aldrig frem, skjønt det var antaget af J. L. Heiberg, som imidlertid nægtede at spille det, efter at det først var blevet opført ved en Studenterforestilling — hvilket han rigtignok selv havde givet Tilladelse til.

Dette foregik i Sæsonen 1854. Samme Aar havde Hostrup faaet Tilbud om at overtage Direktørposten ved Casinos Teater, og dette Tilbud kunde have været saa meget mere fristende for ham, som han nok maatte kunne ønske en økonomisk betrygget Stilling, der vilde gjøre det muligt for ham at holde Bryllup og sætte Bo. Men nu var det helt andre Tanker og Planer, der opfyldte ham, end Teatervirksomhed og Skuespildigtning.

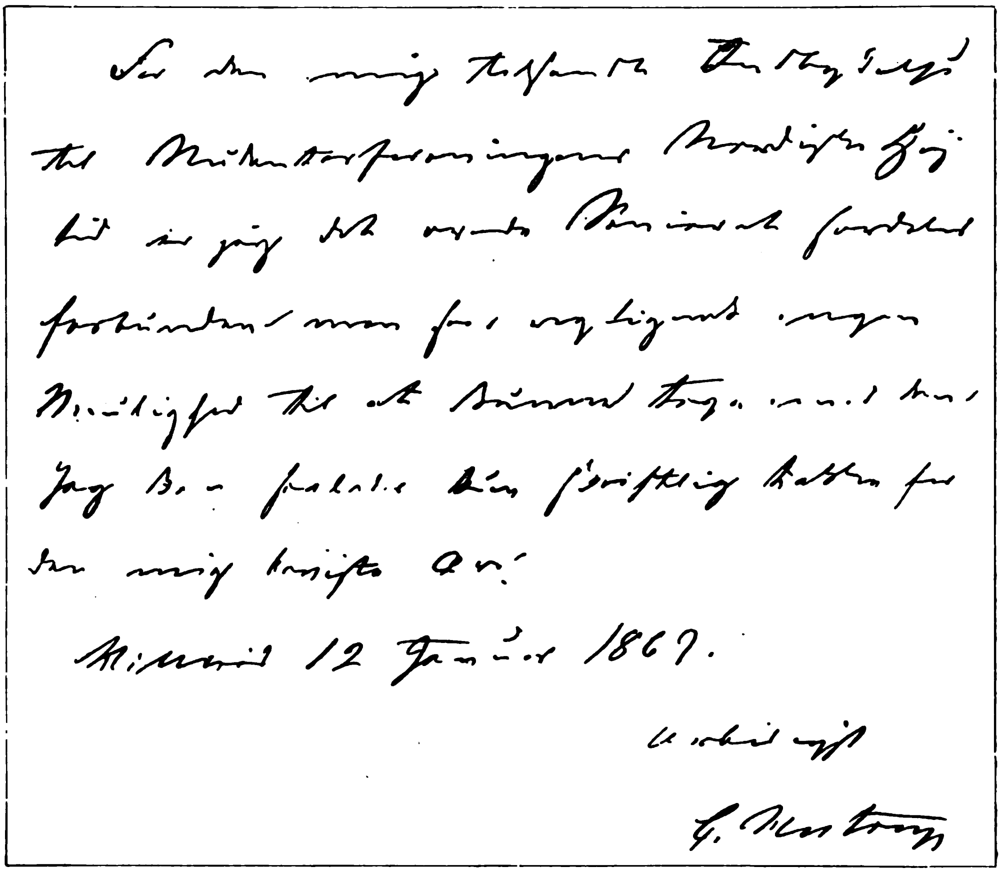
Om det nye Livsafsnit, som dermed indlededes, udtaler Hostrup sig saaledes i „Erindringerne“: „Nogle Aar tilbage havde jeg oftere sagt, at jeg med Fornøjelse vilde sælge min theologiske Embedsexamen for hundrede Daler, da jeg mente, at jeg aldrig vilde faa Brug for den; men lidt efter lidt begyndte den at faa mere Betydning for mig. Christendommen var bleven mig Livssagen, hvortil alt, hvad der gav Livet Værd for mig, var knyttet, og da Kierkegaards „Øjeblikke“ kom, kunde de ikke rokke min Tro paa, at der endnu var en levende Christenhed paa Jorden. Jeg ønskede selv at blive Præst for saa meget som muligt at sysle med det, der nu var blevet det højeste for mig, og det saa meget mere, som jeg følte en Trang til paa en mere personlig Maade at faa med levende Mennesker at gjøre, end det, i alt Fald for mig, kunde ske, naar jeg blot var Forfatter; dog maa dette ingenlunde forstaas, som om jeg ikke brød mig om min Forfattervirksomhed eller skulde betragte den som noget ringere end Præstegjerningen, nej, det var noget rent personligt hos mig selv, der med en indre Nødvendighed tvang mig ind paa denne ny Vej . . .“

Hostrup blev kaldet til Sognepræst for Silkeborg og Linaa Menigheder,

*) C. Hostrup: „Erindringer fra min Barndom og Ungdom“.

der var et helt nyt Præstekald, og begyndte sin nye Gjerning i Januar 1856, efter at han et halvt Aars Tid i Forvejen, den 29de Juni 1855, havde holdt Bryllup med Elisabeth Hauch. Grundtvig forrettede Vielsen i Frederiksberg Slots Kapel.

I sin præstelige Virksomhed sluttede Hostrup sig nært til den grundtvigske Retning og blev paa én Gang en mild og varmhjærtet Ordets Forkynder, der vandt sin Menigheds uskrømtede Hengivenhed. 1862 forflyttedes

C. Hostrups Haandskrift.
(Originalen tilh. Hr. Forlagsboghandler Otto B. Wroblewsky).

han til et nyt Embede, idet han blev Slotspræst i Frederiksborg og Sognepræst i Hillerød, og herfra tog han paa Grund af Svagelighed sin Afsked i Efteraaret 1881.

I denne lange Aarrække ophørte fuldstændig hans dramatiske Produktion, men han tav derfor ikke helt som Digter. Fra den samme Periode foreligger der fra hans Haand talrige Digte, som fødtes af hans vaagne og varme Følelse for alt, hvad der rørte sig i dansk Folkeliv, deriblandt ikke mindst Højskolebevægelsen. Hostrups Digte findes samlede i „*Sange og Digte* fra tredive Aar“ (1872), „*Sange og Digte* fra de senere Aar“ (1884) og „*Efterladte Digte*“ (1893). I disse Poesier viser han sig ikke

blot som en af vore betydeligste Lejlighedsdigtere, jævnsides med Ploug og Chr. Richardt, men man træffer mange Steder en personlig Grebethed og en lyrisk Styrke, der giver Hostrups Digte og Sange en fremragende og selvstændig Plads i vor Literatur. Vi skulle her kun erindre om enkelte Digte som „Den jydske Hede“ („Gold er den Jord, som Lyngen bær“), „Drøm og Liv“, „Frem, Bondemand, frem!“ med de levende Strofer:

„Hel tungt han efter sig Foden drog,
som før var saa rap;
højt Lærken over hans Hoved slog,
men han hørte den knap.

Hans Sans var dummet, hans Kraft som død,
hans Daad forlængst gaa't i Glem,
han angst fòr sammen, den Gang det lød:
Frem, Bondemand, frem!“

Og med den kraftige, malende Slutningsstrofe:

„Din Moder sidder nu gammel og træt,
men frejdig i Hu,
sin Alderdoms Trøst og sin tabte Ret
i dig venter hun nu.

Din Moders Hus er blevet er Skur,
der inde Trækken er slem,
det gjælder at rejse den sjunkne Mur —
Frem, Bondemand, frem!“

Ligeledes „Lærken“ („Hvad synger du om — saa højt i det Blaa“), „Risbøgen“ („Der er saa lyst i Skovens Hal“), „Til den danske Sønderjyde“, „Folkehøjskolen“ („Er Skolen for andre end Pilt og Pog“) og endnu mange flere. I det stærkt bevægede politiske Kampaar 1885 skrev han det prægtige Digt „I Farens Stund“.

Fra Præstetiden i Hillerød skriver sig den Række Foredrag, som han i 1882 udgav samlede under Titlen *„Folkelige Foredrag“* (3die Oplag udkom 1884). I de triste Aar, som fulgte efter 1864, blev Hostrup opfordret til at iværksætte nogle Foredragsmøder for at vække en frejdigere og mere fortrøstningsfuld Stemning i Befolkningen, og denne Virksomhed som folkelig Taler fortsatte han til sine seneste Aar. „Folkelige Foredrag“ er en ypperlig Bog, hvis Indhold bunder i et lyst og sundt Livssyn, dertil fængslende ved sin klare og livfulde Form, og den bør derfor ikke glemmes.

Det sidste Aar, Hostrup var Præst i Hillerød, i Vinteren 1879—80, gjenoptog han — vistnok højst uventet for de fleste — sin dramatiske Produktion, idet han skrev 4 Akts Skuespillet *„Eva“*, der opførtes første Gang paa det kgl. Teater den 12te Januar 1881. Stykkets Handling viste, at Digteren havde fulgt med og været ivrig optagen af Tidens Spørgsmaal; thi det var Kvindesagen, som han behandlede deri, under synlig Paavirkning af Henrik Ibsen og den nyere realistiske Retning i Literaturen. Den 9de Maj 1886 opførtes *„Karens Garde“*, og to Aar efter, den 10de Marts 1888, *„Under Snefog“*; disse to Lystspil har en lysere og lettere Karakter, i Slægt med hans tidligere Digtning, og de fandt begge en hjærtelig Modtagelse hos Publikum. —

Den 20de Maj 1888 fyldte Hostrup 70 Aar og modtog ved denne Lejlighed mangfoldige Vidnesbyrd om, hvor højt han skattedes som Digter og Præst. Han er en af de danske Forfattere, hvis Stykker har naaet det største Antal Opførelser paa Nationalteatret. („Gjenboerne“ er indtil Jan. 1904 spillet 205 Gange, „Æventyr paa Fodrejsen“ indtil 1898 ligeledes 205 og „Soldaterløjer“ 203.) Ogsaa som folkelig og gejstlig Taler har han øvet en betydningsfuld og frugtbringende Gjerning, baaret af det lyse og frejdige

Syn, det milde og kjærlige Sind, der paa samme Tid er Understrømmen i hele hans Digtning.

Efter nogle Aars tiltagende Svaghed døde C. Hostrup den 21de November 1892. Sine senere „Livserindringer“ naaede han kun at føre op til Slutningen af Tredserne, men hans Hustru har i et smukt og varmt skrevet „Tillæg“ til Erindringerne fortalt om hans senere Aar.

C. Hostrup
i hans sidste Aar.

Paa Jubilæumsdagen i 1888 kom der et Brev fra Bjørnstjerne Bjørnson, i hvis Slutningslinier den store norske Digter fint og klart har karakteriseret sin danske Digterfælle med følgende Ord: „ . . . Vi ser paa dig, der altid var klar og ren, som paa den, der viser Vej. Selv hvor jeg tænker, du ikke naadde det største, — din Maade at være og ville paa, er den, der engang maa blive de manges. Jeg kjænder nogle som dig; de tilhører ingen særskilt Tro; men den, de har, er bestemmende helt ud. Nu skinner du af din; Gjennemglødningen har været fuldstændig. I din milde Form ejer du noget af den største Styrke; i Fremgangsviljens Tjeneste, i Samfund med dens forskjellige Kræfter staar du smilende af Tro paa Sejer.“

C. Hostrups „Poetiske Skrifter“, I—V, udkom 1852—56 og et supplerende Bind i 1865. 1886 udkom den første Folkeudgave af Komedierne; 5te Udgave, I—III Bd., udkom 1888—89. Foruden hvad der ovenfor er nævnet: Digtsamlingerne og „Folkelige Foredrag“, har Hostrup desuden udgivet „Prædikener“ (1866, 3die Udgave 1885) og „Opstandelsen og Livet“ (1883).

Af Literatur henvises til C. Hostrups „Erindringer fra min Barndom og Ungdom“ og „Senere Livserindringer“ (1891 og 1893); „Breve til og fra Hostrup“ (1897), Georg Brandes Afhandling i G. Brandes „Samlede Skrifter“ (II Bd), Klint: „Jens Christian Hostrup“ (1893), Otto Borchsenius: „Fra Fyrrerne“ (1ste Række) og F. Rønning i „Dansk biogr. Lexikon“.

Meïr Goldschmidt.

Dansk og Jøde. — Slægten. — Af Levi Stamme. — Barndoms- og Ungdomsaarene. — Examen Artium. — De første Noveller. — „*Corsar*"-Tiden. — Sammenstødet med S. Kierkegaard. — Romanen „*En Jøde*". — „Fortællinger" (1846). — Udenlandsrejse. — „*Nord og Syd*". — „Hjemløs". — Englandsrejse. — Poetisk Produktion. — Fortællinger og Skildringer". — „Arvingen". — „Kjærlighedshistorier fra mange Lande". — „*Ravnen*". — „*Maser*". — Skuespil. — „Smaa Fortællinger". — „Avrohmche Nattergal". — „Fortællinger og Virkelighedsbilleder". — „*Livs Erindringer og Resultater*". — Nemesis-Tanken. — Død 15. August 1887.

Da Goldschmidt som Deltager i Folkefesten paa Skamlingsbanke, i Maj 1844, skulde tale til den store Forsamling, begyndte han med de Ord: Jeg er en Jøde, hvad vil jeg imellem jer?

I sine „Livs Erindringer og Resultater" siger han: „Det var mit Livs store Spørgsmaal, som jeg paa begrænset, omhyllet, dunkel Maade bar i mig og kastede ud." Og han tilføjer: „Det blev mødt med et umaadeligt Raab: Jo, jo! Velkommen! og de nærmeste rakte Hænderne op imod mig."

I dette Optrin er der noget symbolsk for Goldschmidts Forfatterskab. Nutildags behøver ganske vist en jødisk Forfatter indenfor dansk Nationalitet vel næppe paa nogen Maade at adskille sig fra alle andre danske Skribenter; kun hans særegne Individualitet, ikke Afstamningen har afgjørende Betydning for ham. Men for Goldschmidts Vedkommende gjælder denne Betragtning ikke. Det er den røde Traad i saa godt som alt, hvad han har skrevet: han var dansk, og han var Jøde. Han udtrykker det selv saaledes i „Livserindringerne": „ . . . min hele Livsskæbne er gjennempræget af de to Faktorer: min danske Fødsel og mit jødiske Blod, der strides om Hjemstedsret."

Jødefejden i Kjøbenhavn foregik faa Uger før hans Fødsel, og til Trods for Fr. VI's Forordning af 1814 om Jødernes retslige Stilling, hengik der lange Tider, før Jøderne i Danmark kom til at leve under samme Vilkaar som alle andre danske Statsborgere. Fra sine tidligste Aar led Goldschmidt under dette som under en personlig Uret, der vederfaredes ham, og det maa have bidraget til at skærpe hans Retfærdighedsfølelse, opildne hans Begejstring for menneskelig og borgerlig Frihed og hans Sympati for de smaa og undertrykte i Samfundet. Men langt mere end det sociale kom det religiøse og nationale Moment til at virke paa ham; han følte langt op igjennem Ungdoms- og Manddomsaarene Modsætningen mellem sig og „de andre", og han vilde forene denne tilsyneladende Modsætning: paa én Gang at være jødisk og dansk.

Det lykkedes ham jo ogsaa; thi ligesom Forsamlingen paa Skamlingsbanke hin Dag rakte Hænderne op imod ham og bød ham velkommen, saaledes blev han i langt videre Forstand optagen som en af Folkets egne. Men det dobbelte Forhold, at være jødisk og dansk, gjennemsyrer ikke desmindre fra først til sidst hans Forfatterskab og giver det nogle af dets værdifuldeste Egenskaber. Som Jøde har Goldschmidt beriget Literaturen

med Skildringer fra et Felt, der hidtil havde været uopdyrket; fra jødiske Hjem har han hentet Typer og Optrin og tegnet dem med en nænsom Forstaaelse, en levende Klarhed, som kun en jødisk Forfatter kunde gjøre det. Som Dansk har han behandlet Sproget som en Mester og givet Skildringer af dansk Natur, Folke- og Samfundsliv, saa ægte i Stemning og Karakter, at de nu hører til de klassiske Værker i dansk Prosadigtning. Og endelig har Tilstedeværelsen af dette Dobbeltforhold maattet virke æggende og inspirerende paa hans Følelsesliv og er derved kommet hans digteriske Produktion til gode.

Meïr Goldschmidt er født den 26de Oktober 1819 i Vordingborg. „Jeg er af Levi Stamme", siger han, og han lægger Vægt derpaa, ikke fordi der er forenet nogen Rang eller Ophøjelse med et saadant Stamtræ, men fordi det for ham har havt en symbolsk Betydning: „Ved alle Lejligheder, hvor jeg skulde kæmpe, er jeg gaaet til Kampen med instinktmæssig Fordring paa at blive Nr. 1." Paa fædrene Side var Slægten indvandret fra Tyskland og havde i Aaret 1684 faaet Lejdebrev paa at turde nedsætte sig i Kjøbenhavn; paa mødrene Side antages den at stamme fra Østpreussen eller Polen, og den tog fra først af Ophold i Fredericia. Morfaderen hed Israel og boede i Roskilde, efter hvilken By han tog sit Efternavn (senere forandret til Rothschild); han nævnes som en meget liberal Mand — skjønt han nøje iagttog de jødiske Skikke — hvorimod hans Hustru var strængt ortodox og havde et myndigt og strix Væsen. Goldschmidts Fader, Aron G., var Kjøbmand, havde rejst meget i sin Ungdom som Handelskommis og giftede sig i Januar 1819 med Lea Rothschild fra Roskilde, hvorefter han bosatte sig i Vordingborg. I 1826 købte han en Bondegaard i Valby, men da han mistede sin Formue, maatte han flytte til Kjøbenhavn, og her levede Familien nogle Aar i meget smaa Kaar, indtil der tilfaldt dem en Arv, der satte Faderen i Stand til at kjøbe et Bryggeri og Brænderi i Næstved, hvor Familien tog Ophold i Aaret 1833. M. Goldschmidt tilbragte altsaa sine første Barndomsaar i det hyggelige Vordingborg, i lyse og friske Omgivelser. Faderens Gaard laa, med vid, lys Udsigt ned til Stranden, i landlige Forhold, med Kostalde, Udhuse, Have og med mange Tjenestefolk, som det i de Tider hørte med til en stor Kjøbmandsforretning. Herfra modtog M. Goldschmidt sine første Indtryk; men han var kun sex Aar, da han blev sendt hjemme fra. Hans Forældre havde allerede før hans Fødsel havt Tro paa, at der skulde blive noget ualmindeligt af deres førstefødte; det var blevet spaaet, at han

Meïr Goldschmidt.
Ungdomsportræt.
(Efter Fotografi).

skulde blive den største og lykkeligste i Familien, og de tænkte sig, at han skulde studere Medicin for at blive en stor og navnkundig Læge som Rabbi Meïr ben Maimon*). I dette Øjemed sendtes han saa tidlig til Kjøbenhavn for at komme i en Skole, hvor han kunde lære Latin — Vordingborg lærde Skole maa altsaa ikke have forekommet dem god nok —, og inde i Hovedstaden kom han i Huset hos en Onkel, der var gift med hans Faders Søster. Det var — i Modsætning til hans Fædrenehjem — et stærkt udpræget jødisk Hus, og det gammeldags patriarkalske Liv, som levedes der, fik stor Magt over hans Sind. „Det var en Jødedom," siger Goldschmidt i „Livserindringerne", „der ved at gaa igjennem trange Tider havde tabt de store Skolers Præg og var bleven forvandlet til noget besynderligt Nationalt-Religiøst-Stemningsfuldt, lidet opbyggende for Forstanden, men tiltalende og vækkende for Fantasien, i højeste Grad egnet til at gribe et Barn."

Men derved kom allerede tidligt Modsætningen mellem ham og „de andre" til at træde stærkt frem for ham. Thi samtidig med Opholdet hos sine ortodoxe jødiske Paarørende gik han i en kristen Skole. Efter midlertidig at have besøgt en Forberedelsesskole og senere det Schouboeske Institut, kom han i Foraaret 1833 i det v. Westen'ske Institut, hvor han trivedes udmærket, var afholdt af Lærerne og snart regnedes for Skolens mest lovende Discipel. Da Artiumstiden nærmede sig, stod han som en selvskreven Nr. 1, fuldt overbevist om, at han vilde blive „indkaldt", d. v. s. faa Udmærkelse til sin Studenterexamen, og alle hans Lærere var af samme Mening. Men da hændte der noget, som vel nok kunde faa ham til at tro paa et underligt Skæbnens Spil. Paa Examens næstsidste Dag havde han 8 Præer og 3 Lauder, med andre Ord et Præ mere, end der behøvedes for at faa Udmærkelse. Der var kun ét Fag tilbage, hvori han skulde examineres, nemlig Religion, og heri var han sikker paa at faa i det mindste Laud. Men som jødisk Discipel havde han ikke deltaget i Lærebogsundervisningen, kun læst Bibelhistorie, og til alt Uheld gav Professor H. N. Clausen, der examinerede, ham netop et Spørgsmaal af Lærebogen. Goldschmidt indvendte, at han ikke kunde svare derpaa, fordi han var Jøde. Clausen gav ham da et Spørgsmaal af Bibelhistorien: hvad Aar en lille Konge af Juda Rige havde levet; men i den oprevne Sindsstemning, hvori han befandt sig, svarede han famlende og fik et *Haud.* Resultatet blev, at hans sikre Haab om at faa Udmærkelse bristede, og han følte det som et knusende Slag, der paa én Gang omstyrtede alle hans Planer for Fremtiden. Goldschm. fortæller derom i „Livserindringerne": „Jeg gik hen ad Gaderne uden at vide, hvor jeg skulde hen. Saavidt jeg ved og kan huske, var jeg ikke vred; der var i det Kolde, Korrekte, jeg havde mødt, intet bestemt Punkt at fæste Vreden paa; men jeg var som knust, som et Hus, hvis Loft var styrtet gjennem alle Etager ned i Kjælderen. — Fader kom fra Næstved og traf mig paa Kongens Nytorv. Han gjorde mig ingen Bebrejdelser, men sagde sørgmodig trøstende, at vi maatte finde os deri. Men jeg mærkede eller troede at mærke, at hans Tro paa mig var gaaet

*) Moses ben Maimon (Maimonides), jødisk Læge, Teolog og Filosof, f. i Cordoba 1135.

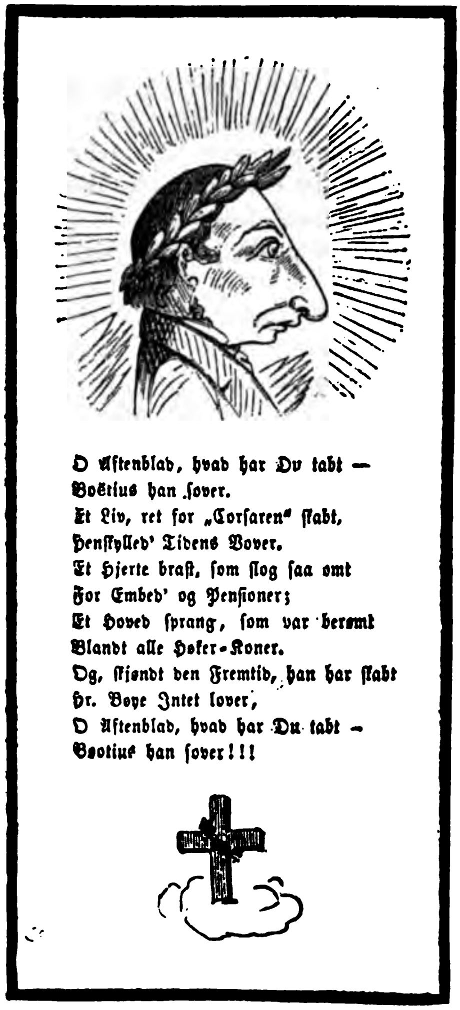
af, og at han heller ikke troede paa sin egen Skæbne, men gjorde en Afregning med sin Barndom og sin Gud. Det var, som om han, medens vi gik der paa Gaden, i Tanken slog sig for Brystet og sagde: Baavaunauseinu horabim, for vore store Synders Skyld."

Goldschmidt tog senere (i 1839) den saakaldte anden Examen, men opgav derefter alle videre akademiske Studier. I Datidens lystige og begejstrede Studenterliv tog han heller ikke Del. „I Ordets frie, glade Betydning har jeg aldrig været Student," siger han selv. En Gang i Tusmørket sneg han sig ind ad Porten for at se det besungne Træ i Regensgaarden. Det er utvivlsomt, at den store Skuffelse ved Examensbordet, der virkede saa stærkt paa hans i Forvejen yderst følsomme Sind, har været Aarsagen til, at han saaledes selv stillede sig udenfor og valgte helt at gaa sine egne Veje.

Hans Sind var oprevet ikke blot ved den Skuffelse, hans Ærgjerrighed havde lidt, men ogsaa af Kjærlighedssorg, og i denne Stemning var der jo god Jordbund for det første Gjennembrud af hans digteriske Evner. Han forsøgte sig med at skrive en Novelle. „Det var en rædsom Poesi, en forfærdelig Novelle," siger han, „mere et lyrisk-hysterisk Udbrud uden Sang end en Skildring af Personer, Karakterer, virkelige Forhold — dertil havde jeg endnu ingen Magt, var for umoden, stod mig selv for nær . . ." Men Novellen hjalp ham til at faa sin Hjærtesorg paa Afstand, og den vakte Lyst hos ham til at skrive flere Fortællinger, som ogsaa efterhaanden fik fastere Form. Der var imidlertid ingen, som brød sig om at trykke disse umodne Forsøg, og for at faa Novellerne offentliggjorte besluttede Goldschmidt — han var den Gang 18 Aar gammel — selv at udgive et Ugeblad. I Oktober 1837 udsendte han det første Nummer af „Nestved Ugeblad", der blev skrevet og trykt i Kjøbenhavn, hvor den ungdommelige Redaktør og Udgiver boede, men Bladet sysselsatte sig væsentlig med Anliggender, vedrørende Præstø Amt; en enkelt Artikel skaffede Redaktøren en Domfældelse, der medførte Mulkt og et Aars Censur, og ved Udgangen af 1839 afstod han Bladet for 200 Rdl., der paa det Tidspunkt forekom ham at være en umaadelig Sum.

Dette var Begyndelsen til Goldschmidts journalistiske Løbebane, der snart efter skulde tage helt anderledes Fart. I en Kreds af ligesindede unge Mænd blev Planen lagt til at stifte et Blad, der skulde opponere „paa en ganske anden Maade end den øvrige, kjedelige Oppositionspresse." Det blev foreslaaet, at det skulde være „et Satans Blad, saadan en rigtig Corsaire-Satan, som de har i Paris!" Af denne hastig grebne Titel blev den første Halvdel beholdt, og den 8de Oktober 1840 udkom det første Nummer af Goldschmidts navnkundige Ugeblad „*Corsaren*". Det var tre Fjerdingaar efter Christian den Ottendes Regeringstiltrædelse, da der laa meget Sprængstof i Luften, medens Dagens Spørgsmaal var, om Kongen vilde give en „Konstitution". Den politiske Situation, med Absolutisme, Politistokregimente og al Slags gammel Slendrian indbød saa stærkt som vel muligt til Udgivelsen af et satirisk Ugeblad, men Censurreglement og Mulktsystem gjorde ogsaa Legen saare vanskelig, for ikke at sige farlig for den, der førte an. Goldschmidt viste sig at være Opgaven voxen, og

de sex Aar, hvori han udgav „Corsaren“, omfatter ikke alene et betydningsfuldt Afsnit af hans Liv, men selve Bladet „Corsaren“ maa endnu den Dag i Dag betragtes som et særegent og interessant Fænomen i den danske Presses Historie. Med ungdommelig Enthusiasme og aldrig trættet Mod og Vid førte Goldschmidt Kampen i disse sex Aar. „Corsaren“ blev under hans Ledelse paa én Gang Landets mest læste og mest frygtede Blad. Det stillede sig udenfor eller, om man vil, over Partierne, satiriserede over de fremstormende Nationalliberale — naar Lejlighed gaves — ligesaa vel som over de Konservative; ingen stod for højt eller for lavt til at rammes af „Corsarens“ Pile. Goldschmidt havde fra første Færd af fremhævet som sin Hensigt: at danne et Forbund, „hvis Standpunkt var, hvor de forskjellige Anskuelser mødtes for at frembringe Sandheden, ligesom Regnbuens syv Farver, naar de mødes i et Punkt, danne det klare, hvide Sollys.“ Det laa i Forholdenes Natur, at „Sandhederne“ ikke kunde siges lige ud, men maatte komme frem ad Omveje og som oftest læses mellem Linierne, skjult og underforstaaet, ligesom det ogsaa hændte, at Censuren undertiden fandt det tjenligt at lade, som den ikke havde forstaaet, hvad der mentes. De „Akkorder“, der strax blev anslaaet, fremgaar f. Ex. af følgende Artikel:

Tegning og Text i „Corsaren“, Nr. 208 (1844)).*

Samtale mellem en Skolelærer og en af hans Elever.

Sk. Nu videre. Hvad vil det sige, at Gud er almægtig?
Dr. Han kan gjøre Alt, hvad han vil . . . Men saa er jo Kongen ogsaa almægtig?
Sk. Aa, Snak!
Dr. Jo, for han kan jo ogsaa gjøre Alt, hvad han vil.
Sk. Snak! Hvad forstaaes ved, at Gud er almægtig? Hvad staaer derom i Lærebogen?
Dr. (ramser op). Han kan gjøre Alt, hvad han vil, uden Møje; men han gjør ikkun det, som er viist og godt, fordi han ikke vil Andet end det alene.
Sk. Ja, seer Du det!

*) Boëtius var „Aftenbladets“ Udgiver; Verset parodierer H. P. Holsts bekjendte Sørgedigt over Fr. VI.

Goldschmidt har selv karakteriseret „Corsaren“ som omhyggelig delt i to Dele, den større, alvorlige, og den mindre, kaldet „Charivari“. I de alvorlige Artikler saâ han Bladets Berettigelse: „Denne Bladets Deling med kvantitativ Overvægt af det Alvorlige, Stemningsfulde, Følsomme med Stænk af Begejstring,“ hedder det i „Livserindringerne“, „er, troer jeg, gaaet de Fleste af Erindringen; thi denne holder jo mest fast paa, hvad der var paafaldende og usædvanligt.“ Goldschm. sværmede ideelt for den republikanske Statsforfatning, for kommunistiske og socialistiske Samfundsreformer; han tog begejstret til Orde for Almueoplysning og de lavere Stænders Oprejsning; men det store Publikum var langt mindre interesseret for disse Ideer end for den anden Side af Bladets Virksomhed, „Charivari“-Afdelingen, der uden at kjende til Persons Anseelse afskød sit Fyrværkeri af vittige og

„Corsaren“ forcerer Cap Reiersen.*)

(„Corsarens“ ny Titelvignet fra Januar 1845).

satiriske Brandpile. Det varede ikke længe, før „Corsaren“ talte op imod 3000 Abonnenter — et meget stort Tal i de Dage — men heller ikke Beslaglæggelser, Mulkter og Pressesager kom det til at skorte paa. Bladets svage Punkt var den Omstændighed, at der som Ansvarhavende maatte benyttes en skiftende Række Straamænd, men det gjorde i og for sig ikke Kampen lettere eller mindre spændende for Goldschmidt selv; der var en uafbrudt Legen Blindebuk med Autoriteter og Censur, skjønt alle og enhver vidste, hvem der var Bladets ledende Aand, og da det kom til Stykket, krøb Goldschm. ikke i Skjul, men tog det fulde Ansvar. — Undervejs paa Hjemturen fra Studentermødet i Upsala, i Juni 1843, modtog han i Malmø Efterretning om, at Højesteret havde dømt ham som den rette og egentlige Forfatter til fire beslaglagte Artikler i „Corsaren“ til 6 Gange 4 Dages Fængsel paa Vand og Brød foruden livsvarig Censur og 200 Rdl. Mulkt.

*) Hentydning til den beskikkede Censor, Kancelliraad Chr. Reiersen.

Det var i det første Øjeblik som „et Kølleslag" for ham. Begivenheden brød ind over ham „som en umaadelig Ulykke og Uretfærdighed, hvorimod han satte en magtesløs Vrede, eller hvorunder Tanke og Hjærteslag stode stille og Personligheden sank sammen." Men ved nærmere Eftertanke afløstes denne Nedtrykthed snart af en lysere og friere Sindsstemning, og han tog Sagen endogsaa med helt lyst og frejdigt Humør, ligesom forøvrigt Højesteretsdommen, saa vidt det angik „Fængsel paa Vand og Brød", iværksattes paa den lempeligst mulige Maade. Goldschm. fortæller videre i „Livserindringerne": „Hver fjerde Dag skulde der efter Loven og Dommen være en Dags Ophold, og den første Gang gik jeg lige fra Fængslet til den italienske Opera paa Hoftheatret. Jeg havde min Plads ved Siden af Giødwad og Ploug; de rejste sig og gave mig Haanden med en vis Ostentation, ligesom for at vise, at Absolutismens Domme ikke plettede."

Efter de fire og tyve Dages Fængsel foretog Goldschmidt en kortvarig Rejse til Paris, medens P. L. Møller under hans Fraværelse besørgede Redaktionen af „Corsaren", med det Forbehold, at Bladet under hans Ledelse ikke vilde angribe Regeringen. Det er ovenfor berørt, hvorledes Bekjendtskabet med P. L. Møller kom til at gribe ind i Goldschmidts Livsførelse. Det var under en Samtale mellem de To, at Goldschmidt fik Ideen til at skrive „En Jøde". — „Det lod til at være som en ny Verden for ham" (P. L. Møller) — fortæller G. — „at Nogen, der ved tilsyneladende frit Valg ikke havde anden Opgave og Fremtid end en literær eller æsthetisk, for Alvor led under at være ved Fødselen udelukket fra Embeder, fra Valg til Stænderne, fra Hær og Flaade, fra Borgervæbningen ud over Lieutenant o. s. v., og endnu mere lyttede han, da jeg klagede over det Tilsvarende og Værre, at samme Tilsidesættelse og Fjendtlighed var i Samfundet, i Husene og paa Gaderne, og da jeg med stigende Lidenskab rørte op i gamle Ting af den Slags og mere og mere fremhævede, at en Jøde stod udenfor Lov og Ret i Tilværelsen, fordømt til at blive sønderrevet og gaa til Grunde. Han gjorde ingen Indsigelse og afbrød mig ikke; kun engang imellem indkastede han et enkelt Ord eller Udraab, som man rager op i en Kulild for at faa den til at blusse paany. Endelig tog han Hat og Stok og sagde, idet han gik: Med saadanne Følelser skriver man en Roman . . . Samme Nat skrev jeg Slutningskapitlet af „En Jøde", ikke fuldstændigt og nøjagtigt, som det senere blev trykt, men temmelig nær."

1845 udkom „*En Jøde.* Novelle af Adolph Meyer". Det er en Roman, som for en væsentlig Del har det personligt føltes og oplevedes Karakter, og det er ogsaa det, der gjør den i særlig Grad fængslende. Goldschmidt betoner stærkt Datidens uretfærdige og forkerte Syn paa Jøderne, Skævheden i disses Stilling overfor de øvrige Samfundsmedlemmer, og han lader det fremgaa af Hovedpersonens, Jacob Bendixens Skæbne og Oplevelser, fra hans Færden i den kjøbenhavnske Drengeskole, gjennem Forlovelsen med en kristen Pige, til Samlivet med de franske Officerer i Algier, hans Deltagelse i den polske Frihedskrig og tilsidst hans Undergang efter Tilbagekomsten til Danmark. I Henseende til Handlingens Udvikling og Ægthed har den sidste Halvdel af Bogen sine svage Punkter, og Heltens Oplevelser fremmede Lande er ikke uden et vist banalt romanagtigt Tilsnit;

men til Gjengjæld er der store Partier i „En Jøde", som røber den allerede modne og fuldt udviklede Digter. Dette gjælder saaledes overalt, hvor Jødernes Særstilling i Samfundet, deres særegne Personlighedspræg og Følelsesliv gjøres til Gjenstand for Fremstillingen, og af enkelte Optrin og Skildringer kan f. Ex. erindres om saa ypperlige Momenter som Sammenstødet i Skolen mellem Jacob Bendixen og hans Kammerater, hans Afsked fra sit jødiske Hjem, da han har aabenbaret, at han ikke længer deler sine Fædres Tro, og henimod Bogens Slutning det rørende og fine Brev til Thora.

I jødiske Kredse blev denne Novelle modtagen med Uvilje, men der var mangfoldige andre, der mente — ligesom S. Kierkegaard — at Goldschmidt havde skrevet en god Bog.

Aaret efter udkom „*Fortællinger*", ligeledes under Pseudonymet „Adolph Meyer" og „udgivne af M. Goldschmidt". Bogen indeholder de fire „Erindringer fra min Onkels Huus": „Skjænkestuen", „Tømmerpladsen", „Rullestuen" og „Onkel og hans Huus", Novellerne „For otte Skilling Hvedebrød" og „Aron og Esther" samt den lille Række Novelletter, der præsenteres under Rammen „En Majfest". I dette Arbejde aabenbarer Goldschmidt for første Gang begge Hovedelementerne i sin Digtning: det dansk-nationale og det jødiske. I „Erindringer fra min Onkels Huus" er han allerede den ypperlige, fint karakteriserende Skildrer af Livet i en lille dansk Kjøbstad, medens han i „Aron og Esther" giver en overordentlig fin og yndefuld Fortælling paa Baggrund af det patriarkalske Liv i en dansk-jødisk Familie. „For otte Skilling Hvedebrød" og „En Majfest" er vel mindre betydelige i Indhold og Motiv, men der er nu kommet et Herredømme over Stof og Form, der allerede paa dette Tidspunkt giver Bogens Forfatter en fremragende Plads som Novellist.

Forinden „Fortællinger" af 1846 udkom, var imidlertid det vigtige og betydningsfulde sket, at Goldschmidt havde opgivet „Corsaren". Under Omtalen af P. L. Møller er det kortelig berørt, hvorledes S. Kierkegaard kom til at give Stødet dertil. Den store Digter-Moralist og Tænker, den pseudonyme Forfatter af „Enten-Eller" o. s. fr., havde været en af de faa, som „Corsaren" holdt ukrænkelige og aldrig havde hvæsset sine Pile imod. „Enten-Eller" havde været Gjenstand for en hjærtelig Hyldest i Bladet; Goldschm. havde skrevet: „ . . . Lehmann vil dø og blive glemt, men Victor Eremita (et af S. K.'s mange Pseudonymer) døer aldrig . . ." Saa var det, at P. L. Møller skrev sin kritiske Feuilleton, der fremkaldte det voldsomme Angreb fra Kierkegaards Side. Frater Taciturnus (under hvilket Pseudonym K. skrev sin Artikel) udbad sig ligefrem som en Æresoprejsning at maatte komme i „Corsaren": „ . . . Det er virkelig haardt for en stakkels Forfatter," hedder det, „at staae saaledes udpeget i dansk Litteratur, at han (antaget, at vi Pseudonymer ere Een) er den Eneste, som ikke udskjældes der." — „Corsaren" fulgte hurtig denne Opfordring og gjorde den store Skribent til Gjenstand for sit persiflerende Vid baade i Ord og Billeder, og Kierkegaard svarede med en ny Artikel, endnu lidenskabeligere end den første, hvori han bl. a. sammenlignede „Corsaren" med „et offentlig Fruen-

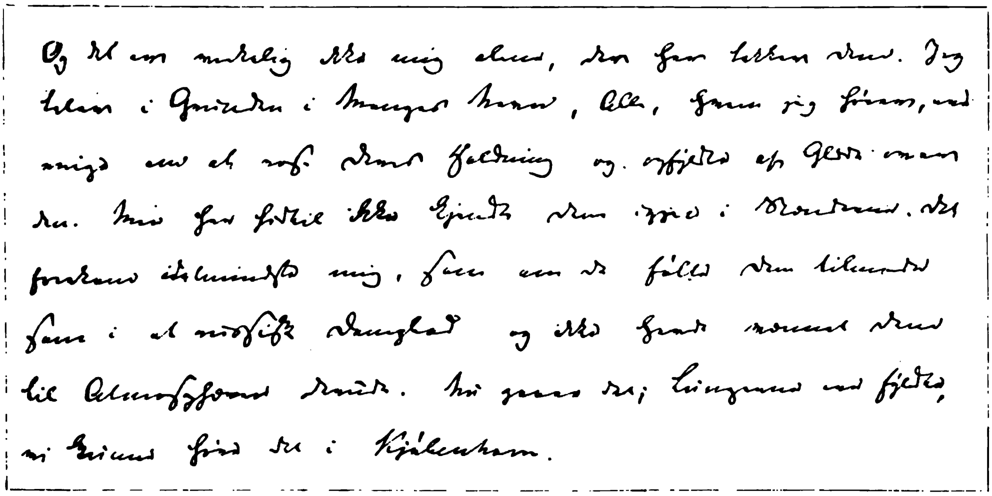
timmer" og fremhævede, at man altsaa „kunde bestille Corsaren til at udskjælde, ligesom man bestiller en Lirekasse til at gjøre Musik."

Under denne Strid var Navnet Kierkegaard aldrig blevet nævnet, og Kampen havde derfor havt et Skær af Upersonlighed; men kort efter, da K. navngav sig offentlig som Victor Eremita, Frater Taciturnus o. s. v., indtraadte dermed et nyt Moment, og nu var det, at han gik forbi Goldschmidt med „det store, forbitrede Blik." Goldschm. skriver derom i „Livserindringerne": „Der var i dette Bliks Forbitrelse, ligesom i Kierkegaards hele personlige Fremtræden, Noget, der strejfede det Komiske. Men dette gled tilside, gav Plads for det Løftede, Ideale, som ogsaa var i hans Personlighed. Det store, vilde Blik havde det ved sig, at det ligesom trak Tæppet bort fra den højere Ret, som Kierkegaard hidtil havde pukket paa, og som jeg ikke havde kunnet, men heller ikke villet se, skjøndt jeg vel anede den. Det anklagede og trykkede mig: „Corsaren" havde sejret i Striden; men selv havde jeg faaet en falsk Nr. 1. Men tillige rejste sig i dette indholdstunge Øjeblik en Protest i mit Sind: jeg var ikke saadan at se ned paa, og jeg kunde bevise det. Inden jeg gjennem Gaderne kom hjem, stod det fast, at jeg vilde opgive „Corsaren", og da jeg hjemme sagde, at jeg vilde det, sagde man Gud ske lov! saa glad, men saa lidet overrasket, som om man havde vidst om Tingen før jeg."

Det sidste Nummer af „Corsaren" under Goldschmidts Udgivelse udkom den 2den Oktober 1846, og dermed var Bladets literære Værd og Betydning til Ende. Goldschm. solgte „Corsaren" til Xylograf Flinch for 1500 Rdl. Samtidig overtog den Reitzelske Boghandel Forlaget af det ovenfor nævnte Bind „Fortællinger", og da Goldschmidt paa den Maade havde faaet samlet henved 4000 Rdl., rejste han ud i Verden „for at blive af med Vittigheden og lære Noget", som han selv siger.

Mod Slutningen af 1846 — 27 Aar gammel — tiltraadte Goldschmidt sin Udenlandsrejse, der strakte sig over Hamborg og Leipzig til Wien, derfra over Venedig og Florents til Rom og siden hjem efter over Genf. I Oktober 1847 var han atter hjemme, og i December s. A. udsendte han det første Nr. af Maanedsskriftet *„Nord og Syd"*, der kort efter Tronskiftet 1848 udkom som Ugeblad. Paa Udenlandsrejsen havde han truffet sammen „baade med dem, der vilde tilvejebringe et nyt Menneskeligt ved at omstyrte Kirke og Samfund, og dem, der vilde bevare og hævde Samfundet ved Hjælp af Kristendommen som ideal Humanisme. En Jøde kunde frit vælge mellem begge; paa Basis af den sidstnævnte blev „Nord og Syd" til," siger Goldschmidt. Ogsaa i de politiske Spørgsmaal indtog han fra nu af et nyt Standpunkt. I „Nord og Syd" — hans Hovedværk som Journalist — kæmpede han for „Kongedømmet med republikanske Institutioner" og sluttede sig til Helstatsmændene, der vilde bevare Slesvig ved Hjælp af Helstaten, i Modsætning til Ejder-Partiet, der vilde have Helstaten brudt for Slesvigs og for den nordiske Enheds Skyld. Samtidig sluttede Goldschmidt en Alliance med Godsejerne og den saakaldte „Grundejerforening", der talte Mænd som Frijs-Frijsenborg, Blixen-Finecke, Holstein-Holsteinborg o. fl., hvad der dog ikke hindrede ham i ligesaa varmt som før at tage Ordet for frisindede sociale Reformer. Der har rimeligvis foresvævet Goldschmidt noget om at

blive en d'Israeli, en Lord Beaconsfield i Danmark, siger C. St. A. Bille (i „Dansk biogr. Lexikon"); men hans Helstatspolitik led jo et fuldstændigt Nederlag; hans Forbindelse med Godsejerpartiet antog efterhaanden en køligere Form, og samtidig blev han heftig angreben baade af den nationalliberale Presse og af den talentfulde socialistiske Forfatter, Fr. Drejer (f. 1827, d. 1853). I 1859 ophørte „Nord og Syd" at udkomme, efter mere og mere at være gleden bort fra Politik — nogle Bind var udelukkende optagne af Romanen „Hjemløs" — og skuffet og utilfreds rejste Goldschmidt i 1861 til London. Det var vel ikke hans Hensigt helt at opgive det Danske, men han tænkte paa at blive engelsk Forfatter og slaa sig til Ro i England, idet han betragtede sig selv som „halvt landflygtig". Saa hændte det under Udstillingen 1862, ved en dansk Arbejderfest i Krystalpaladset i Sydenham,

M. Goldschmidts Haandskrift.

Brudstykke af et Brev til Orla Lehmann, dateret Kjøbenhavn den 29. Oktober 1844.
(Originalen tilh. det store kgl. Bibliothek).

at Goldschmidt kom til at holde en Tale for det danske Flag, og greben af den derunder fremkaldte Stemning forandrede han sin Beslutning og vilde nu hjem.

Fra dette Tidspunkt ophører ganske Goldschmidts politiske og journalistiske Virksomhed, og han helliger sig nu udelukkende til sit Digterkald. Af den omfangsrige Roman *„Hjemløs"* var 1ste Bind udkommet 1853, og Romanen afsluttedes med 3die Bind 1857. Det er en bred og uensartet Fortælling, hvori der ofte kun er løst Sammenhæng mellem de forskellige Episoder; men Bogen indeholder et betydeligt, politisk og socialt Tidsbillede og giver i digterisk Form et Stykke af det national-liberale Partis Historie. I sin Efterskrift til Romanen siger Goldschm.: „ . . . Der vises en Tid og en Personlighed paavirket af Tiden; de gaae ved Siden af hinanden og vise bestandig stærkere et Tredie: de Magter, der beherske begge. Helten er ikke skildret for at vække sværmersk Beundring, og om Bogen forventes ikke, at den skal blive kaldt en spændende eller morsom Bog. Læsernes

Tilfredsstillelse maa ligge i de Tanker, Begivenhedernes Sammenhæng og Personernes Skæbne formaar at vække . . ."

Efter Hjemkomsten fra England begyndte et nyt Livsafsnit for Goldschmidt, om hvilket han selv siger: „. . . samtlige Poesiens Muligheder vaagnede i mig; ideal Løftelse og Bekymring, glade og tunge Forestillinger om Verdens skjønne Orden og Strenghed, stort Haab og stærk Selvdom stege frem og fik tilnærmelsesvis Form . . ." Det følgende Tiaar blev en fredelig og lykkelig Tid for ham og satte Frugt i en betydelig skjønliterær Produktion. Fra 1863—65 udkom tre Bind „Fortællinger og Skildringer", der bl. a. indeholder Romanen „Arvingen"; 1865 udkom „Breve fra Choleratiden" (2. Udgave 1867 under Titlen „En Roman i Breve"), s. A. „Dagbog fra en Rejse paa Vestkysten af Vendsyssel og Thy", 1866: „En Hederejse i Viborgegnen", og 1867: „Kjærlighedshistorier fra mange Lande" (3die Oplag 1885), „Den Vægelsindede paa Graahede" og „*Ravnen*". Den sidstnævnte Fortælling er af Forfatteren selv bleven betegnet som „en ideal-demokratisk dansk Roman, fordi den gjennem tre Brødre viser og tillige udtrykkelig udtaler, at „Fornemhed er at leve i en Idés Tjeneste". Skarpsynede Folk," hedder det videre, „kunne af Maaden, hvorpaa Ideen blev gjort tydelig, afgjøre, hvorvidt jeg selv troede at staa, og hvorvidt jeg virkelig stod i Ide-Tjeneste — thi Ingen frembringer i Poesi Noget, der er over hans egen Højde, maalt af kyndige Øjne . . ." Naar „Ravnen" er kommet til at indtage en saa høj Plads i Goldschmidts Produktion, skyldes det dog ikke blot den Idé, hvorover den er bygget, og som tildels bæres af Nemesis-Tanken, men Forfatterens Fortællekunst fremtræder her i al sin Skjønhed og Styrke. Handlingen foregaar i Fyrrerne og Begyndelsen af Halvtredserne og drejer sig i Hovedtrækkene om tre Brødres Udvikling og Dygtiggjørelse under deres Kamp mod uretfærdig Modstand. Af Romanens Figurer vil man fortrinsvis huske Simon Levi, der paany optræder i den mesterlige lille Fortælling „*Maser*" og er en af de ypperligste Skikkelser, Goldschmidt har tegnet. — Hertil sluttede sig indenfor det samme Tidsrum en Række dramatiske Arbejder, der vel ikke staa paa Højde med de novellistiske, men dog udmærke sig baade ved Aandfuldhed og Sindrighed. Allerede i 1861 udkom „Rabbi Eliezer", dramatisk Digtning, opført i omarbejdet Form paa det kgl. Teater under Titlen „*Rabbien og Ridderen*", Drama i 3 Akter (første Gang den 31. Marts 1869), 1863: „Swedenborgs Ungdom", dramatisk Skildring, som næppe har været bestemt for Scenen, 1867: „*En Skavank*", Skuespil i 3 Akter med et Forspil (opf. første Gang 6te September 1867) og et Par Aar senere, 1869, „*I den anden Verden*", Komedie i 2 Akter (opf. første Gang 13. Januar 1869), der er bygget over et ganske snurrigt Indfald, men forøvrigt maa regnes for det svageste af Goldschmidts dramatiske Arbejder. Derimod naaede han saa højt som nogensinde før i den ypperlige Samling „*Smaa Fortællinger*" (1868), der indeholder — foruden „Maser" — saa uforlignelige Mønstre paa dansk Prosadigtning som „Den flyvende Post", „Bjergtagen", „I en Postvogn", „Ekkoet". Blandt de fineste og mest fængslende af hans jødiske Fortællinger maa ogsaa nævnes „*Avrohmche Nattergal*", der udkom 1871 (3die Oplag 1873).

Medens Goldschmidt stadig holdt sig tilbage fra al Deltagelse i den nyere Tids politiske og literære Bevægelser — og nærmest fulgte dem som den kølige Iagttager — fortsatte han sin poetiske Produktion, om end sparsommere end før og uden at tage ny Jord i Besiddelse for sin Digtning. 1877 udkom „Fortællinger og Virkelighedsbilleder“, ældre og nye, I—II, der i 1883 efterfulgtes af en ny Samling, og det førstnævnte Aar udsendte han desuden „*Livs Erindringer og Resultater*“, (II Del: Nemesis), som langt mindre er en Selvbiografi i almindelig Forstand end et tilbageskuende, filosoferende Overblik paa hans Liv og Digtning, gjennemstrømmet af den Livsidé, der har fundet sit Udtryk i hans Nemesis-Betragtning, og som man momentvis kan se fremskinne allerede i hans tidligste Arbejder. I sin Undersøgelse tager Goldschmidt Udgangspunktet fra den ægyptiske Gudsdyrkelse og vil paavise Nemesis-Tankens videnskabelige og ethiske Begrundelse, medens han følger den op igjennem Tiderne og fastholder den som Udtryk for den paa én Gang skjønne og strænge, lovbundne Orden i hele Tilværelsen. G. Brandes udtaler, at Goldschmidts Bog om Nemesis mest af alt ligner en daarlig Doktordisputats, og Lærens Begrundelse, med de Følgeslutninger, Goldschm. har givet den, er ogsaa bleven bestridt fra anden, videnskabelig Side. Men sin store Interesse har denne Nemesisundersøgelse ved det Lys, den kaster over Forfatterens Livsanskuelse og Stemninger, ikke blot som de ere komne til Orde indenfor selve Afhandlingen, men paa saa mange Steder i hans Skrifter. Goldschmidt føler sig urokkelig overbevist om, at alt i Tilværelsen, ogsaa det enkelte Menneske, er underkastet Nemesisloven. Nemesis er efter hans Betragtning „den alvorsfulde Orden, hvorefter alt bevæger sig, eller endnu nærmere betegnet: Nemesis er Livet i denne Orden, Nemesis er, som vi ville finde det udtrykt i et Billede: den hellige Aande i Tilværelsen.“ Han slutter med disse Ord, idet han peger hen paa selve den Bog, han har skrevet om Nemesis: „Den vil blive mødt af de Kræfter, der røre sig i Samfundet, sympathiske og antipathiske, og Stemninger af denne Art kunne gjælde saavel det Skrevne som Forfatterens Person og have deres Ret. Men Alt tilsammen vil i Tidens Løb ikke forhindre, at det Brugbare i Bogen skal staa og det Ubrugelige eller Urigtige falde. Paa denne Maade er mit Skrift som mit Liv og som al Leven og Virken i Verden under Nemesis, Tingenes Natur, Fornuft- og Ordensmagten indenfor Tilværelsens Horizont.“

M. Goldschmidt.
Efter Fotografi.

Goldschmidt levede de senere Aar af sit Liv meget tilbagetrukkent og stille, væsentlig sysselsat med filosofiske og ægyptologiske Studier og med engelsk Literatur, der altid varmt havde interesseret ham. Han boede flere

Aar paa Gl. Kongevej i en hyggelig, beskeden Lejlighed, hvor hans Søster, Ragnhild Goldschmidt (der 1875 var optraadt som Forfatterinde med den anonymt udgivne Fortælling „En Kvindehistorie"), styrede Huset for ham*). Over hans Udseende og Væremaade var der noget udpræget soigneret, ogsaa en naturlig Fornemhed, der undertiden kunde give hans Optræden en vis Kølighed overfor fremmede; men dem, han kjendte nøjere, eller som havde vundet hans Velvilje, kunde han vise den største personlige Elskværdighed og Tjenstvillighed. Det var kun officielt, at han i sine senere Aar holdt sig i saa fjærn Afstand fra politiske og literære Begivenheder; thi han fulgte med den livligste Interesse alt, hvad der foregik, og var han under Samtalen kommet i Aande, lod han sig let rive helt med. Goldschmidt talte forøvrigt aldrig bedre, end naar han spadserede. Han plejede hver Dag at foretage den lange Spadseretur fra sin Bolig rundt omkring Søerne over mod Østerbro, og mødte han paa denne Tur en Bekjendt, som han holdt af at tale med, var han uudtømmelig i sine Fortællinger og Betragtninger, vedrørende baade Fortid og Nutid. Der var noget ridderligt over hans lille, fastbyggede Skikkelse med det smukke Hoved og de mørke, kloge Øjne, og han indgød absolut Tillid. Man havde Indtrykket af, at han var en af Literaturens Riddersmænd, og at han havde vænnet sig til selv i de ubetydeligste Ting at handle med Tanken paa den strænge Nemesislov, hvorefter han havde dannet sig sin Livsanskuelse.

Uden nogen videre forudgaaende Sygdom døde Goldschmidt den 15de August 1887. Hans Begravelse foregik mærkeligt stille, næsten ubemærket, fra det lille Mosaiske Kapel i Møllegade paa Nørrebro. Der saas ingen af de efterlevende, som havde delt Kampens Aar med ham, eller fulgt med ham i hans Sejrsløb som dansk Digter. Men egentlig havde han jo altid været ene og gaaet sine egne Veje, lige fra de unge, fyrige Corsardage indtil hans sidste frivillige Ensomhed, efter at den almindelige Hyldest og Anerkjendelse, der i saa rigeligt Maal tilkom ham, for længst var vundet.

Efter Goldschmidts Død udkom „Smaa Skildringer fra Fantasi og Virkelighed", udgivne af hans Søn, (1887), og 1896—98 M. Goldschmidts „Poetiske Skrifter" I—VIII Bd.

Af Literatur henvises til: M. Goldschmidt: „Livs Erindringer og Resultater" I—II; S. Kierkegaards Bladartikler, udg. af R. Nielsen; „Af S. Kierkegaards efterladte Papirer" II: G. Brandes: „Samlede Skrifter" II Bd.; O. Borchsenius: „Fra Fyrrerne" (2den Række); Samme: „Hjemlige Interiører" (1894); Nic. Bøgh i Kalenderen „Danmark" (1888); Jos. Michaelsen: „Fra min Samtid" I; P. Hansen og C. St. A. Bille i „Dansk biogr. Lexikon".

*) Goldschm. havde været gift (1848), men Ægteskabet opløstes efter ikke lang Tids Forløb.

Søren Kierkegaard.

Slægten. — Barndom og Ungdom. — Det første Skrift. — „Af en endnu Levendes Papirer". — Teologisk Embedsexamen og Magistergrad. — Forlovelsen. — Bruddet. — Den store Krise. — Forfatterskabets egentlige Begyndelse. — *„Enten—Eller,* et Livs-Fragment". — *„Forførerens Dagbog"*. — „Opbyggelige Taler". — „Frygt og Bæven". — *„Gjentagelsen"*. — „Begrebet Angest". — *„Stadier paa Livets Vej"*. — *„Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift"*. — Pseudonymerne. — „Corsar-Fejden". — Religiøse Skrifter. — *„Kjærlighedens Gjerninger"*. — *„Sygdommen til Døden"*. — „Indøvelse i Christendom". — „Om min Forfattervirksomhed". — „Til Selvprøvelse". — Indledningen til den store kirkelige Polemik. — Artiklen i „Fædrelandet": „Var Biskop Mynster et Sandhedsvidne". — Christelig Idealisme. — S. Kierkegaard og H. L. Martensen. — *„Øjeblikket"*. — Kierkegaards Død 11. Novbr. 1855. — *„Efterladte Papirer"*. — *„Synspunktet for min Forfattervirksomhed"*.

Det er blevet sagt om Søren Kierkegaards Forfatterskab, at det er „en Literatur i Literaturen", og at det kræver næsten et Livs Arbejde at trænge til Bunds deri. Dette er ingen Overdrivelse. Det er en Produktion lige enestaaende i sin mægtige Udfoldelse, i sin Genialitet og i Rækkevidden af de Tanker og Ideer, den satte i Bevægelse. „Var det et Geni eller en Apostel?" skriver en af Kierkegaards Biografer (Cl. Wilkens): „Der var en Fantasi, noget abstrakt, men mageløs i at udforme Personer, der repræsenterede ejendommelige Livsanskuelser, og med Vinger, der kunde naa op til de højeste Tinder og ned i de dybeste Kløfter; der var en Stemning, der kunde bevæge sig fra den jævneste Smaahvisken til den højeste Lidenskabs Patos, en Dialektik, en Refleksion, et Tankeskarpsind, der naaede ind i Sjælelivets ukendte Kroge og Afgrunde, og baaret frem i et Sprog, en Stil, der raadede over og benyttede alle Tankens og Stemningens Meddelelsesmidler. Her var den dybeste Alvor og Inderlighed og den varmeste Humor, skarp Spot og bidende Haan, den fineste Ironi, legende Kaadhed og drastiske Vendinger, ogsaa underlige Brokker af filosofisk Skolastik, og under alt dette, vekslende som jagede Skyer en Foraarsdag, en Personlighedens og Inderlighedens Brand, varig og selvgiven som Jordens glødende Indre." — —

Alt, hvad der kan røre sig i en bevæget Menneskesjæl, har dette mærkelige Forfatterskab taget ind under sin Synsvinkel; det har svinget fra den skarpsindigste, følsomst mærkende Analyse af menneskelige Drifter og Tanker til Prædikantens og Reformatorens Dommedagstale, saaledes som den lyder os i Møde fra det kirkelige Stridsskrift „Øjeblikket", og i den lidenskabelige, sammentrængte Styrke, hvormed den undfangedes, svulmede den Kierkegaardske Literatur op til et saa imponerende Omfang (henved 30 trykte Bind), at alene dette giver en Forestilling om det Kæmpearbejde, der er forbunden med at naa igjennem det.

Den, der maa nøjes med at fordybe sig i enkelte af Kierkegaards Skrifter og lære hans Personlighed at kjende i de bredeste Omrids, vil dog alligevel snart faa Øjet aabnet for det, som var Kærnen og den dybeste Kilde i ham selv og hans Livsværk: Sandhedstrangen. Han var en

Sandhedens og Inderlighedens Apostel, og dersom det misbrugte Ord: at skrive med sit Hjærteblod, kan anvendes paa nogen Forfatter i hele Verden, saa kan det først og fremmest siges om ham. Det er tre Hovedbegivenheder i hans Liv, som gjør ham til den enestaaende store Skribent, paa en Gang Digter, Filosof og Moralist. Kundskaben om, at „Guds Straf“ skulde være over hans Slægt, uddyber hans Tungsind, Bruddet med hans Forlovede aabner alle Sluser i hans overvættes følsomme og grublende Sind,

Søren Kierkegaard.

og Striden med „Corsaren“ baner nye Veje for hans overmægtige Produktionstrang, der endelig naar sit Højdepunkt i hans vældige Sammenstød med Kirken og den officielle Christendom. Han er tredive Aar, da hans egentlige Forfatterskab begynder med „*Enten—Eller*“, og det strækker sig kun over en Tid af tolv Aar, indtil det sidste Nummer af „*Øjeblikket*“ udkommer, den 24de September 1855. Knap to Maaneder efter var han død. Men indenfor dette Tidsrum havde han skabt sin „Literatur i Literaturen“ og derigjennem rejst sig et uforgængeligt Monument, der viser os, at han ikke blot som Digter og Tænker var en af de største, der har levet, men

at han søgte Sandheden med en Ild og Inderlighed, stærk nok til for dens Skyld at bære et Martyriums Lidelser.

Søren Aabye Kierkegaard fødtes i Kjøbenhavn den 5te Maj 1813 og var yngste Søn af Hosekræmmer Michael Pedersen Kierkegaard og dennes anden Hustru og tidligere Tjenestepige, Anne Lund. Forældrene var halvgamle Folk, henholdsvis 57 og 45 Aar, da dette deres syvende Barn kom til Verden. Faderen havde oprindelig været en fattig Bondedreng fra Ringkjøbingegnen; senere kom han i Hosekræmmerlære og arbejdede sig frem til at blive en velstaaende Mand. Han var en tungsindig, grublende Natur, strængt religiøs og tillige udrustet med en skarp Forstand og en stærkt udviklet Fantasi. Moderen skal have været et hyggeligt og fornøjeligt Menneske, men hun havde ikke Kræfter eller Evne til at øve nogen Indflydelse paa sin Ægtefælles mørke Livssyn, og dette beherskede ganske det stille og ensomme Hjem. Den oprindelige Aarsag til Michael Kierkegaards Tungsind og hans Frygt for, at Guds Vrede skulde være over hans Hus, kan, efter hvad der senere er blevet oplyst, føres tilbage til en Begivenhed, der laa mange Aar tilbage i Tiden. Som fattig Vogterdreng ovre paa den jydske Hede var M. Kierkegaard, knapt tolv Aar gammel, forpint af Sult, Kulde og den tyngende Ensomhed, en Gang stegen op paa en af Hedebakkerne og havde forbandet Gud. Mindet om denne grove Synd havde han aldrig kunnet slippe; den voxede sig tværtimod større og større, jo ældre han blev; han naaede en Alder af 82 Aar, men denne lange Levetid betragtede han mere som en Straf end som en Velsignelse, ogsaa til Trods for den Fremgang, han havde havt i sine ydre Livsvilkaar.

Der gik mange Aar, før Søren Kierkegaard erfarede Aarsagen til Faderens Tungsindighed; men den mørke Tone i Hjemmet mærkede han fra sine tidligste Barneaar. Han blev oplært i stræng Gudsfrygt, med sygelig udviklet Følelse af Skyld og Ansvar; han forstod selv, at det var „en menneskelig set vanvittig Opdragelse"; men det hindrede ikke, at han omfattede sin Fader med en øm, respektfuld Kjærlighed, som han bevarede hele sit Liv. — Han skildrer sig saaledes i Barneaarene: „ . . . spinkel og svag, næsten i enhver Henseende nægtet Betingelserne for ogsaa at kunne gjælde for et heelt Menneske, sammenlignet med Andre, tungsindig, sjælesyg, paa mangfoldig Maade dybt og endelig forulykket". Han var et gammelklogt Barn, der intet kjendte til jævnaldrende Kammerater; han kom sjældent eller aldrig ud; hans fortroligste Omgangsfælle var den gamle, grublende og drømmesyge Fader, hvis Yndlingsbarn han var. G. Brandes fortæller i sin store Essay om Søren Kierkegaard (med Henvisning til *„Efterladte Papirer"*): „ . . . naar Søren bad om Tilladelse til at gaa ud og som oftest fik et Afslag, tog Faderen ham ved Haanden og foreslog ham til Gjengjæld en Spadseretur op og ned ad Gulvet, hvorhen han vilde, til Frederiksberg eller ud ad Strandvejen. Da fortalte Faderen Alt, hvad de saa. De hilste paa de Forbigaaende; Vognene larmede dem forbi og overdøvede Faderens Stemme. Kagekonens Frugter havde aldrig set saa indbydende ud. Faderen fortalte Alt saa nøjagtigt og saa levende, at Søren efter en halv Times Forløb var mere træt og overvældet end af en virkelig

Tur. Snart lærte han den Gamle Kunsten af, og de samtalede paa den forstilte Vandring; de overbød hinanden, de kappedes i Opfindelse og i at gjøre hinanden opmærksomme paa, hvad der mødte dem paa Vejen . . .“

Da han kom ind i Borgerdydskolen, vedblev han at være ligesaa ensom og isoleret; han var jo helt anderledes end alle de andre Drenge: gammelklog og reflekteret, indesluttet og tungsindig og fuld af Fantasteri, hvilket han, med en mærkelig Modenhed, altsammen søgte at skjule. Og han saâ heller ikke ud som de andre. „Hans plumpe og grove Dragt, der altid var ens (kortskødet Trøje, Sko og Uldstrømper) skaffede ham det fortræffeligt malende Navn: Kordrengen. Han var altfor svag og spinkel til at have Tilbøjelighed til legemlig Idræt. Han var for gammel og for frygtsom til at deltage i de andre Drenges Lege og Slagsmaal. Slog En efter ham, løb han altid sin Vej; men var han tirret til det Yderste, da hævnede han sig paa de lange, særlemmede Drenge, selv med Fare for at faa mange Prygl, som Loke hævner sig paa Guderne ved Ægirs Gæstebud. Hans Vaaben var den legemligt Svages: bidende Vittighed, snærtende Spot, blodig Ironi, der bragte Latteren over hans Modstanders Hoved — de Vaaben, som hele hans Liv igennem forblev hans . . .“ *)

I Aaret 1830 blev Søren Kierkegaard Student, tog Aaret efter anden Examen, og uden nogen Tvivl eller Vaklen valgte han at studere Teologi. Dog syntes det mere at være som efter en Art Naturnødvendighed, end fordi Studiet særlig interesserede og opfyldte ham; thi han gjorde sig adskillige Svinkeærinder undervejs til Examensbordet. Han sysselsatte sig ivrig med æstetisk og filosofisk Læsning, nedskrev endel spredte Udkast over æstetisk-filosofiske Æmner og forfattede nogle Bladartikler, der røbede hans, gjennem Opdragelsen udviklede konservative Anskuelser og hans Respekt for al Autoritet, hvilket staar i en saa mærkelig Modsætning til hans udprægede Individualitet og det mere end revolutionære Standpunkt, som han indtager det sidste Aar af sit Liv overfor en saa mægtig Autoritet som Statskirken.

I Aaret 1838 døde hans Fader, og det antages, at Søren Kierkegaard kort forinden har faaet Vished om „det sorte Punkt“, hin Begivenhed ovre paa den jydske Hede, der havde kastet sin Skygge i Faderens Sjæl lige til hans Dødsdag. Han betegner denne Erfaring som „den store Jordrystelse, den frygtelige Omvæltning, der pludseligt paanødte mig en ny ufeilbarlig Fortolkningslov af samtlige Phænomener. Da anede jeg, at min Faders høie Alder ikke var en guddommelig Velsignelse, men snarere en Forbandelse, at vor Families udmærkede Aandsevner kun vare til for gjensidigt at oprive hinanden . . . En Skyld maatte hvile paa hele Familien, en Guds Straf være over den; den skulde forsvinde, udstryges af Guds vældige Haand, udslettes som et mislykket Forsøg“ *(„Efterl. Papirer“)*. Saa følsom og sygelig modtagelig som Kierkegaard var allerede paa dette Tidspunkt, maatte denne Begivenhed nødvendigvis gribe ham med overordentlig

*) G. Brandes: „Søren Kierkegaard. En kritisk Fremstilling i Grundrids“ (Samlede Skrifter, II Bd. S. 259).

Magt, og det fremgaar af flere Steder i hans Skrifter, hvorledes Indtrykket deraf har født digteriske Syner og Billeder hos ham.

Men mere end dette: den sælsomme Begivenhed i Faderens Liv, som han nu var kommet til Kundskab om, blev i hans egen Livsskæbne et Hovedmoment, som han aldrig kom uden om. Da han var Barn, havde Faderen lagt ham det paa Sinde som en hellig Pligt at være en strængt troende Christen. Med den dybeste Inderlighed — og vel tillige i Angst — havde han indpræntet ham „at elske Jesus"; men det var ikke nogen lys og forjættende Tro, som den gamle Mand havde holdt sin Søn for Øje. Gud var ham en Hævnens Gud, der opfyldte hans Hjærte med Frygt og Bæven og gjorde hans Tanker tunge og mørke, naar han saâ tilbage paa den Synd, han som Barn havde begaaet. Tilegnelsen af denne strænge og tunge Religiøsitet blev derfor til Lidelse og Uhygge ogsaa for Sønnen. Søren Kierkegaard var fra sine Barneaar bleven saa mægtigt paavirket af Faderens religiøse Syn, af hans Tro paa en hævnende Gud, og han var dertil opfyldt af en saa øm og respektfuld Hengivenhed for sin ulykkelige Fader, at Kundskaben om den begaaede Brøde, med Forestillingen om den derved nedkaldte Slægtsforbandelse, naturnødvendigt maatte komme til at virke paa ham for hele Resten af hans Liv — saa klar og skarp hans Aand end ellers var. —

Kierkegaards første Skrift udkom i det samme for ham betydningsfulde Aar, 1838, da hans Fader døde; men det bringer saa godt som ingen Bebudelse af det mægtige Forfatterskab, der skulde komme til Udbrud fem Aar senere. Skriftet hedder: „*Af en endnu Levendes Papirer*, udgivet mod hans Villie" af S. Kierkegaard, og det indeholder kun en skarp og nedsættende Kritik af H. C. Andersen som Digter, især Andersens Opfattelse af Geniet, saaledes som den kommer til Orde i Romanen „Kun en Spillemand". I Modsætning til H. C. Andersen, hos hvem Geniet er „et Flæb", hævder Kierkegaard, at det sande Geni „gaar som Tordenvejret mod Blæsten".

To Aar efter denne sin Forfatterdebut tog han teologisk Embedsexamen (1840) og indsendte det følgende Aar for Magistergraden sin Disputats „Om Begrebet Ironi, med stadigt Hensyn til Sokrates", der nævnes ikke blot som et fremragende, aandfuldt Arbejde, men hvori baade Formens Sindrighed og Indholdets Dybde peger hen imod hans senere store Livsværk.

Omtrent samtidig indtraadte den anden afgjørende Begivenhed i hans Liv. Den 10de September 1840 blev teologisk Kandidat Søren Kierkegaard forlovet med Frøken Regine Olsen, Datter af Etatsraad Olsen, Kontorchef i Finanshovedkassen. Hun var atten Aar gammel, et elskværdigt og livsglad, naivt og yndefuldt Barn — den fuldstændigste Modsætning til sin tungsindiggrublende, gjennemreflekterte og kloge Elsker. De havde første Gang truffet hinanden hos Præsten Skat Rørdams Enke; den unge Pige var den Gang endnu ikke konfirmeret, og der gik flere Aar, før de igjen kom til at tale med hinanden. Af Dagbogsoptegnelserne fra hin Tid ses det, at Søren Kierkegaard har været saa erotisk betagen af den smukke Pige, som nogen romantisk Elsker kunde være det, men der har dog ogsaa allerede den

Gang været Tvivl hos ham, om han havde Ret til at kræve den Lykke af Livet, at hun skulde blive hans.

Der er skrevet overordentlig meget om dette Forhold, der i en ganske særegen Grad hører Literaturhistorien til og er ganske uadskilleligt fra Søren Kierkegaards offentlige Virksomhed som Skribent. Men ogsaa rent menneskeligt set er S. K.s Forlovelseshistorie af en ejendommelig fængslende og rørende Art. Det fremgaar af alt, hvad der foreligger til Belysning af dette Forhold, at Søren Kierkegaard elskede sin Forlovede saare højt, men som den Selvplager, han var, groede der Tvivl op hos ham, om han burde gifte sig med hende; om hun „kunde bryde hans Tungsinds Tavshed", og om han til Trods for „det gaadefulde Misforhold hos ham mellem det legemlige og det sjælelige" turde indlade sig paa „at realisere det almene" — som han kalder det — det vil sige: indgaa et Ægteskab. Med hans voxende Grublen, Tungsind og Selvplageri blev hans Forlovelse tillige hans smertelige Lidelseshistorie og hans Indvielse til Digter og Skribent. Det hedder i de efterladte Papirer: „ . . . Just hendes umiddelbare ungdommelige Lykke sat ved Siden af mit rædsomme Tungsind og i et saadant Forhold maatte lære mig at forstaae mig selv; thi hvor tungsindig jeg var, havde jeg aldrig anet før; jeg havde egentlig ingen Maalestok for, hvor lykkeligt et Menneske kan være . . ."

Søren Kierkegaards Forlovede, Frk. Regine Olsen.

Det kom til at staa klart for ham, at vilde han handle i Sandhed og Redelighed, var der intet andet tilovers for ham end at bryde Forbindelsen, hvor ondt det end vilde komme til at gjøre. Men baade af Kjærlighed til den unge Pige og af ridderlig Pligtfølelse vilde han mage det saaledes, at det blev hende, som fremkaldte Bruddet; det skulde ikke se ud, som om hun var den forsmaaede, og i det Øjemed opførte han sig saaledes — uelskværdigt og hensynsløst — at hun maatte tro, hans Følelser havde skiftet Karakter, saa at hun deraf kunde tage Anledning til at sige sig løs fra ham. Men hun vilde det ikke, og det blev ham, som maatte bryde Forlovelsen, hvorved han i hendes og Verdens Øjne kom til at staa som en Bedrager, et slet Menneske. Men ogsaa dette holdt han det for sin Pligt at tage paa sig, ja, med den størst mulige Forstillelseskunst spille sin Rolle som den troløse Elsker, der havde „experimenteret" med en ung Piges

Hjærtefred. Han maatte gjøre det for hendes Skyld og for sin egen; thi saaledes krævede den ubønhørlige Skæbne det af ham.

Det lille, nylig udkomne Skrift *„Mit Forhold til hende,* af Søren Kierkegaards efterladte Papirer“, ved Henriette Lund, giver et udmærket og værdifuldt Bidrag til Belysning af Forlovelseshistoriens Udvikling og Katastrofe, og Ens Sind sættes paa en ejendommelig Maade i Bevægelse, naar man læser disse smaa fine Billetter, baade saa særegne og saa yndefulde, som han sendte hende i den første Tid af Forlovelsen, forinden Tungsindets og Selvplageriets Uvejrsskyer var trukne sammen. Hvilken Stemning og Musik, hvilken Stil og Farve er der ikke i det udkastede Billede i Brevet S. 25 ff.:

„ . . . Det er i Eftersommeren henimod Aften. Dit lille Vindue staar aabent; Maanen kvælder, den overbyder sig selv i Glans for at fordunkle det Spejlbillede i Havet, der synes at overstraale den næsten farlig — saa pragtfuldt. Den blusser af Forbitrelse, skjuler sig i Skyen, Havet sitrer. — Du sidder i Sofaen, Tankerne svæve vidt omkring, Øjet bindes ikke af noget, kun i den vide Himmels Uendelighed forsvinde de uendelige Tanker, alt mellemliggende er borte, det er som sejlede Du i Luften. Og Du kalder de flygtige Tanker sammen, der vise Dig en Genstand. Og hvis et Suk havde fremaddrivende Magt, hvis et Menneske var saa let, saa æterisk, at den udpressede Luft, der udstrømmer i et Suk, kunde føre det afsted, og desto hurtigere jo dybere Sukket var — da vilde Du vel i samme Nu være hos mig . . . “

Alle Brevene har den simple Overskrift: „Min Regine“ — intet Ord hverken mere eller mindre, og han lægger sin egen Betydning i dette *min*. „Du veed, hvormeget jeg forbinder med dette Udtryk,“ siger han et andet Sted i Brevene, „Du veed det, Du, som selv har skrevet, at Dit Liv var afsluttet med mig, hvis jeg skulde skilles fra Dig; o, saa lad det da være indesluttet i mig saa længe, vi ere forenede; thi først da ere vi egentlig forenede . . . “ Det samme Brev ender han med de Ord: „. . . . end ikke i den mørkeste Krog af Verden skal jeg tvivle om, at jeg er Din.“ Og han underskriver sig: „Din for evig. S. K.“

I disse Breve til hende røber Tvivlen og Tungsindet sig endnu ikke. Hans Kærlighed er stærk og varm og rørende i sin Inderlighed. Man skjønner Dybden af hans Følelse, naar man læser følgende Linier i Brevet, der begynder S. 50:

„Ligesom Købmanden hver Gang, han betragter sin Skat, sukker ved sig selv: hvorfor blev dog ikke hele Verden min Ejendom, at jeg kunde give den bort for at erhverve den Skat, jeg ejer; saaledes besidder Kærligheden aldrig sin Genstand død og magtesløs, men stræber ethvert Øjeblik at erhverve, hvad den i samme Nu besidder. Den siger ikke: nu er jeg sikker, nu vil jeg slaa mig til Ro; den løber bestandig hurtigere end alt andet, thi den løber sig selv forbi. Men denne Hasten, denne Ilen, denne Uro, denne Længsel, denne Ønsken, hvad er det andet end Kærlighedens Magt til at uddrive af Glemsel, af Sløvhed — af Døden. Og hvad vilde selv Himlens Salighed være uden Ønske, uden Ønsket om at besidde den; thi det er kun den nøgterne Forstand, der mener, at det er taabeligt at ønske, hvad man har. Men dette Ønske er vel ogsaa højrøstet og hviskende efter Omstændighederne, men aldrig mangetunget; thi hvis jeg turde ønske, da veed jeg vel, hvad jeg vilde ønske, og hvis jeg turde ønske syv Ting, da havde jeg dog kun eet Ønske, uagtet jeg med Glæde vilde ønske det syv Gange, om jeg end vidste, at det var opfyldt med den første Gang. Og dette Ønske er det samme som det er min fuldeste Overbevisning: at hverken Død ej

heller Liv, ej heller Engle, ej heller Fyrstendømmer, ej heller Magter, ej heller det nærværende, ej heller det tilkommende, ej heller det høje, ej heller det dybe, ej heller nogen anden Skabning maa kunne rive mig bort fra Dig, ej heller Dig fra mig . . . "

Saa varme og indtrængende er hans Ord; saa vis er han paa, at de uløseligt tilhører hinanden, men alt imens borer Tvivlen sig lumskelig Vej, indtil den en Dag viser sit onde Ansigt og tager Magten over ham. Kjærlighedsbilletterne ophøre; hans uhyggelige Komediespil som den svigefulde Elsker begynder, og da Forlovelsen har varet et Aar og en Maaned, gjør han det forbi og overlader sit eget og hendes gode Navn og Rygte i Hænderne paa det sladdervorne Kjøbenhavn, der begjærligt snuser efter alt, hvad man kan opdage af „Skandalen". Saa meget har han dog naaet ved sin List, at alle kaster Skylden paa ham og stempler ham som en ryggesløs Person, en hjærteløs Bedrager. Ophidset og til det yderste sjælelig forpint rejser han nogle Dage efter til Berlin og bliver borte et halvt Aar.

Der er en Dobbelthed i denne Søren Kierkegaards Lidelseshistorie. Han maa først overvinde sin egen stærke Følelse for den unge Pige; dernæst maa han med Vold og List forsøge at rive sit Billede ud af hendes Hjærte, og da det ikke lykkes, har han det sidste svære Skridt tilbage: brutalt at bryde Baandet mellem dem og stille sig frem som et troløst, uridderligt Menneske. Hvad maa dette ikke have kostet hans Kjærlighed og hans Stolthed — han, der paa én Gang var det kjærligste og stolteste Menneske. —

Nogle Aar efter blev hans tidligere Forlovede gift*), og denne Begivenhed ses at have virket som en Frigjørelse paa ham; han takker hende derfor og kalder det en Velgjerning, hun har gjort mod ham.

Den hele Sum af Erfaringer og Lidelser, som han har gjennemgaaet i dette Forhold, tilsat med al den skarpe Refleksion, al den Grublen over de største og de mindste Ting, som var bleven hans anden Natur, omsætter han i æstetisk-filosofisk Produktion, og saa godt som i samme Øjeblik, Lidelsen er gjennemlevet, staar Digteren og Filosofen parat til at begynde sit Livsværk. Sluserne er aabnede, og det er Kaskader af vittige, spottende, dybe, inderlige, vildt sønderrevne og stille harmoniske Tanker og Syner, der som Lyn paa Lyn dukke frem til Forbavselse for Samtiden.

I Februar Maaned 1843 udkom „*Enten—Eller*. Et Livs-Fragment", udgivet af Victor Eremita. Første Deel, indeholdende A.'s Papirer. Anden Deel, indeholdende B.'s Papirer, Breve til A. — Første Del aabnes med „*Diapsalmata*", en Samling vittige og aandfulde Strøtanker, „Digte i Prosa", der ligesom toneangivende forbereder og sætter Læseren i Stemning til at tilegne sig Værkets øvrige, endnu vægtigere Indhold. Den første af Strøtankerne lyder saare karakteristisk saaledes:

„Hvad er en Digter? Et ulykkeligt Menneske, der gjemmer dybe Qvaler i sit Hjerte, men hvis Læber ere dannede saaledes, at idet Sukket og Skriget strømme ud over dem, lyde de som en skjøn Musik. Det gaaer ham som de Ulykkelige, der i Phalaris's Oxe

*) Med Joh. Fr. Schlegel, daværende Fuldmægtig i Generaltoldkammer- og Commercekollegiet, senere Guvernør paa de dansk-vestindiske Øer, konst. Overpræsident i Kbhvn. m. m., død 1896.

langsomt pintes ved en sagte Ild, deres Skrig kunde ikke naae hen til Tyrannens Øre for at forfærde ham, for ham løde de som en sød Musik. Og Menneskene flokkes om Digteren og sige til ham: syng snart igjen; det vil sige, gid nye Lidelser maae martre Din Sjæl, og gid Læberne maae vedblive at være dannede som forhen; thi Skriget vilde blot ængste os, men Musikken den er liflig. Og Recensenterne træde til, de sige: det er rigtigt, saaledes skal det være efter Æsthetikens Regler. Nu det forstaaer sig, en Recensent ligner ogsaa en Digter paa et Haar, kun har han ikke Qvalerne i Hjertet, ikke Musikken paa Læberne. See derfor vil jeg hellere være Svinehyrde paa Amagerbro og være forstaaet af Svinene, end være Digter og være misforstaaet af Menneskene."

Efter „Diapsalmata" følger en Række æstetiske Afhandlinger: „De umiddelbare erotiske Stadier eller det Musicalsk-Erotiske" (Mozarts: „Don Juan"), „Det antike Tragiskes Reflex i det moderne Tragiske" (om Antigone), „Skyggerids", „Den Ulykkeligste", „Den første Kjærlighed, Lystspil af Scribe" og „Vexeldriften", hvormed menes en uafladelig Afvexling, saa at Tilværelsen kan blive udelukkende nydende uden at bindes af noget fast Livsforhold, hverken i Venskab, Kjærlighed eller Arbejde. Efter disse Afhandlinger slutter første Del med den i Dagbogsoptegnelser og Breve formede Novelle „*Forførerens Dagbog*", der til Bunds og med det yderste aandelige Raffinement uddyber den æstetiske Livsnydelses Ide, snart bidende vittigt og ironisk, snart følsomt og erotisk. Modsætningen til A.s Papirer gives i B.s Papirer, Brevene til A., der udgjør Indholdet i den mærkelige Bogs anden Del, omfattende de to Afsnit: „Ægteskabets æsthetiske Gyldighed" og „Ligevægten mellem det Æsthetiske og Ethiske i Personlighedens Udarbejdelse", hvorefter dette Bind slutter med et „Ultimatum": „Det Opbyggelige, der ligger i den Tanke, at mod Gud have vi altid Uret." Saaledes opstiller Forfatteren sit Enten—Eller, idet han giver hver af de to modstridende Livsanskuelser, den æstetisk-nydende og den etisk-sædelige saa at sige Kjød og Blod og gjør dem i en forunderlig Grad personlige og levende, alt imens Tanker og Skikkelser, Billeder og Stemninger formes med en overmægtig Genialitets Styrke.

I den aandfulde og fængslende Karakteristik, som G. Brandes har givet af Kierkegaards „Enten—Eller", hedder det: „ . . . Titelen allerede var et Geniblink, der æggede Læseren, vakte hans Nysgjerrighed og syntes at stille ham et Valg. Hvor man slog op i første Del, lyste Glimt af Aand og Vid En i Møde, hist Udbrud af en koket og besnærende Melankoli, her en selvforglemmende og Alt forglemmende Begejstrings vildeste Dityramber, længere henne Dagbogsoptegnelser af en dæmonisk overlegen Aand, der med en egen frossen krystalklar Lidenskab betragtede Kvinder og Mænd som Genstande for sin Nydelse og sin Latter, og der smidig, kold og glimtende som en Staalklinge formaaede at gaa ud og ind af alle de Mennesker, med hvem den kom i Berøring. Det var en Personlighed, som knuste Moralens fasteste og ubrydeligste Ledetanker mellem sine Fingre med samme Ro og samme Ringeagt, hvormed hin stærke Konge sønderbrød en Hestesko, og som med lette Fjed i en Art ædru Berusning skred knusende frem over de Hjerter, han søndertraadte paa sin Vej. Og bladede man saa i anden Del, overalt mødte man streng Alvor, rolig Værdighed, en Tryghed, der søgte sin Styrke i sin Begrænsning, en Karakterfasthed, der

hverken lod sig blænde af Aandrighedens Fyrværkerier, eller hilde i en overlegen Begavelses Hjærnespind eller forbavse ved Viddets Gymnastik- og Gøglerkunster eller forbløffe ved selvsikker Holdning, men som var beskeden, stolt, dybsindig, forsonet . . . "*)

Bogen vakte overordentlig Opsigt, men det var vel de færreste, som tilfulde forstod, hvad det var, Forfatteren havde paa Hjærtet, og mod hvilket Maal dette mærkelige Forfatterskab egentlig styrede hen. Selv en saa klog og aandrig Mand som J. L. Heiberg følte sig ikke ganske sikker og søgte i sin Anmeldelse behændigt at smutte uden om. Størsteparten af Læserne holdt sig til „Forførerens Dagbog", der tilsyneladende var den lettest læselige, og den, som ved Emne og Titel fængslede mest; men det turde endda være et Spørgsmaal, hvor mange der havde aaben Sans ikke blot for det sælsomt betagende Indhold, men ogsaa for den blændende Sprogkunst, hvormed særlig dette Afsnit af Værket var skrevet.

Man kan slaa op, hvor som helst man vil i „Forførerens Dagbog", overalt gribes man af den samme Trolddomsmagt, der gjør Læsningen til den fuldkomneste Nydelse, overalt den samme vidunderlige Stil: i Silhouetten af den unge Pige en Aften paa Østergade, i Skildringen af Zephyrernes Dans, i det henrivende poetiske Billede af Cordelia, da Forføreren kommer for at fri, i den overdaadig kostelige Satire af „de Forlovedes Laugshus", i Udviklingen af „Kyssets Theori" o. s. fr. Her blot et Par enkelte Citater:

> „Ganske rigtigt. Allerede langt nede i Gaden seer jeg dette nydelige, lille, lokkede Hoved, der strækker sig saa langt som muligt ud af Vinduet. Det er tredie Dag, at jeg har bemærket det . . . En ung Pige staaer vist ikke for Intet i Vinduet; hun har formodentlig sine gode Grunde . . . Men jeg beder Dem for Himlens Skyld, stræk Dem dog ikke saa langt ud af Vinduet; jeg vedder, De staaer paa Sprossen af Stolen, det kan jeg slutte af Stillingen. Tænk Dem det Forfærdelige, at De faldt ned i Hovedet, ikke paa mig; thi jeg holder mig indtil videre uden for Sagen, men paa ham, ham, ja for der maa jo dog være en ham . . . Nei, hvad seer jeg, langt borte kommer jo min Ven Lic. Hansen midt ad Gaden. Der er noget Ualmindeligt i hans Optræden, det er en usædvanlig Befordring, skjønner jeg ret, det er paa Længselens Vinger, han kommer. Skulde han have sin Gang i Huset? og jeg veed det ikke . . . Min smukke Frøken, De forsvandt; jeg kan tænke, De er gaaet hen for at lukke Døren op til hans Modtagelse . . . Kom De kun igjen, han skal slet ikke herind i Huset . . . hvorledes, De veed det bedre? Da kan jeg dog forsikre Dem . . . han sagde det selv. Hvis den Vogn, der kjørte forbi, ikke havde larmet saa stærkt, saa kunde De selv have hørt det. Jeg sagde, saadan ganske *en passant* til ham: skal Du herind? Dertil svarede han med rene Ord: nei . . . Nu kan De gjerne sige Farvel; thi nu skal Licentiaten og jeg ud at spadsere. Han er forlegen, og forlegne Folk ere gjerne snaksomme. Nu skal jeg tale med ham om det Præstekald, han søger . . . Farvel, min smukke Frøken, nu skal vi paa Toldboden. Naar vi da ere komne derud, saa siger jeg til ham: det var ellers forbandet, saa Du har ført mig af min Vei, jeg skulde op paa Vestergade. — Se nu er vi her igjen . . . Hvilken Trofasthed, hun staaer endnu ved Vinduet. Saadan en Pige maa gjøre en Mand lykkelig . . ." **)

Som Modsætning til denne tilspidsede Ironi, saa naturlig og dagligdags i Tonefaldet, træffer man de fineste lyriske Udbrud, snart aandrigt dybsindige, snart ømme og yndefulde. Exempelvis saaledes:

---

*) G. Brandes: „Samlede Skrifter", II Bd. S. 317—18.

**) „Enten—Eller", Originaludgaven, I Bd. S. 398 ff.

„Min Cordelia!

„Min—Din" disse Ord omslutte som en Parenthes mine Breves fattige Indhold. Har Du lagt Mærke til, at Afstanden mellem dens Arme bliver kortere? O! min Cordelia! Det er dog skjønt, jo indholdsløsere Parenthesen bliver, desto betydningsfuldere bliver den. Din Johannes"*)

„Min Cordelia!

Troer Du, at den, der lægger sit Hoved til Elverhøi, i Drømme seer Elverpigens Billede? jeg veed det ikke; men det veed jeg, naar jeg hviler mit Hoved ved Dit Bryst, og da ikke lukker mit Øje, men skuer ud over det, da seer jeg en Engels Aasyn. Troer Du, at den, der hælder sit Hoved til Elverhøi, ikke kan ligge rolig? jeg troer det ikke, men jeg veed, at naar mit Hoved bøjer sig til Din Barm, da bevæges det for stærkt til, at Søvnen kan nedlade sig paa mit Øje. Din Johannes"*)

Det smidige, lette, virtuosmæssige i Værkets første Del afløses af det faste og alvorlige i anden Del, og det er ikke det mindst geniale i „Enten —Eller", at de to modstridende Ideer, Nydelseslæren og det etisk-sædelige Krav, bæres af et i lige høj Grad intensivt personligt Liv, der giver Svar paa ethvert Spørgsmaal, Læseren kan falde paa at opstille.

Der fulgte ikke, som man skulde have ventet, nogen Pavse efter „Enten—Eller". Allerede i Maj s. A., altsaa tre Maaneder efter, udkom „To opbyggelige Taler" af Søren Kierkegaard, i Oktober s. A. „Frygt og Bæven". Dialektisk Lyrik af Johannes de Silentio", „*Gjentagelsen*", et Forsøg i den experimenterende Psychologi af Constantin Constantius og „Tre opbyggelige Taler" af Søren Kierkegaard. Denne overvældende Produktion fortsattes nu saa godt som uafbrudt i de to følgende Aar. I Marts 1844 udkom „To opbyggelige Taler" af Søren Kierkegaard, i Juni s. A. „Tre opbyggelige Taler" af Søren Kierkegaard, „Philosophiske Smuler eller en Smule Philosophi" af Johannes Climacus, udg. af S. Kierkegaard, „Begrebet Angest", en simpel psychologisk paapegende Overvejelse i Retning af det dogmatiske Problem om Arvesynden, af Vigilius Haufniensis, „Forord", Morskabslæsning for enkelte Stænder efter Tid og Lejlighed, at Nicolaus Notabene; endvidere i August s. A. „Fire opbyggelige Taler" af Søren Kierkegaard. I April 1845 udsendte han et af sine navnkundigste Skrifter: „*Stadier paa Livets Vej*", Studier af Forskjellige, sammenbragte, befordrede i Trykken og udgivne af Hilarius Bogbinder, og desuden „Tre Taler ved tænkte Lejligheder" af S. Kierkegaard (udgivet sammen med de tidligere udkomne under Hovedtitlen „Atten opbyggelige Taler"). Derefter fulgte i Februar 1846 „*Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift til de philosophiske Smuler*", mimisk-pathetisk-dialektisk Sammenskrift, existensielt Indlæg af Johannes Climacus, udgiven af Søren Kierkegaard, og Perioden afsluttes med „En literair Anmeldelse" („To Tidsaldere", Novelle af Forf. til „En Hverdags-Historie", anmeldt af S. Kierkegaard).

Det er altsaa i Løbet af tre Aar, fra 1843—46, at denne kæmpemæssige Produktion ser Lyset. Saa overordentlig forskjelligartet som Emner og Fremstilling er i alle disse Skrifter, er de dog uadskillelige fra hinanden som en eneste stor Bygning, hvori den ene Sten passer nøjagtig ind i den

*) „Enten—Eller", Originaludgaven I Bd., S. 440 og 442.

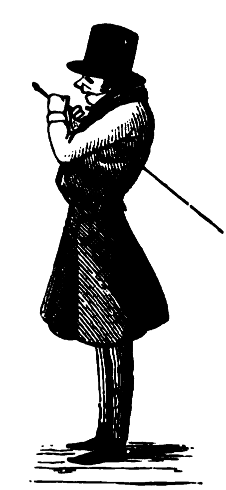
[illegible] Der er de to Hovedgrupper: de „opbygge-
[illegible] Kierkegaards Navn, og de æstetisk-filosofiske
[illegible] Pseudonymer, men det ene Skrift supplerer og
[illegible] Bygningen rejser sig Stokværk for Stokværk. I
[illegible] *„In vino veritas“*. — *„Skyldig — Ikke Skyldig“*)
[illegible] „Enten—Eller“, ligesom de religiøse Tanker, der
[illegible] „Ultimatum“, faar deres grandiose Væxt, bestandig
[illegible] stærkere i „Frygt og Bæven“, i „Gjentagelsen“, i
[illegible] i den samtidigt følgende Række „opbyggelige Taler“,
[illegible] sidste monumentale Værk: *„Afsluttende uviden-*
[illegible] der danner det store Vendepunkt i Forfatterskabet
[illegible] udelukkende religiøse Skrifter, idet det stiller Spørgs-
[illegible] Christen frem som Hovedproblem. —
[illegible] havde allerede i Forordet til „To opbyggelige Taler“
[illegible] til „den enkelte“ — „hin enkelte, hvem jeg med Glæde
[illegible] Læser“. I „Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift“
[illegible] Maade Personlighedsforholdet til Grund, idet der spørges:
[illegible] bliver jeg Christen, jeg Johannes Climacus o. s. v. . . .“ I en
[illegible] overlegen Fremstilling gaar dette Skrift ud paa at bevise, at
[illegible] Christen er en Personlighedssag, en Inderliggjørelse i Tro og
[illegible] for hvert enkelt Menneske, idet alt beror paa „den Liden-
[illegible] Paradoxet gribes“. „ . . . Ved Forholdet til Gud og evig
[illegible] sættes der den Enkelte et absolut Formaal, en absolut Gjenstand.
[illegible] er forskjelligt fra det Etiske ved, at medens den Enkelte etisk
[illegible] har med sig selv, sin egen Virkelighed at gjøre, er han religiøst
[illegible] optagen af en anden Virkelighed end sin egen . . .“ Det
[illegible] videre: „ . . . Troens Gjenstand er Paradoxet i højeste Forstand,
[illegible] Selvmodsigende, det Absurde . . . Kun ad én Vej er det muligt at
[illegible] i Troens Forhold til det højeste Paradox: naar Skyldbevidstheden
[illegible] til Syndsbevidsthed, det vil sige, naar den Enkelte ikke blot op-
[illegible] i sig en Modstand mod det Evige, men en fuldstændig og selvvillet
[illegible] Endring i sin Natur. Bevidstheden herom fremkaldes og betinges netop
[illegible] det guddommelige Paradox's Fremtræden: kun ved en Aabenbaring
kan Mennesket opdage den totale Ændring af sin Natur og af Menneske-
naturen i det Hele . . . Ved Paradoxet om Troens Gjenstand og ved
Syndsbevidstheden som dens Forudsætning er den største Fordybelse i
Existens, den største Inderlighed og den største Lidelse naaet. Det er det
Standpunkt, der fremtræder i Christendommen. —“ *)

Dette er i de kortest mulige Træk Tankegangen i det betydningsfulde Skrift, der afslutter den første store Periode af Kierkegaards Forfatterskab. For ham selv stod det saaledes, at han nu kunde slutte af som Skribent og udføre sin Beslutning om at søge et afsides Landsbypræstekald. I „Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift“ havde han vedkjendt sig alle Pseudo-

*) Refereret efter: H. Høffding: „Søren Kierkegaard som Filosof“ (Den religiøse Livsanskuelse, S. 111 og 118).

nymerne og saaledes givet en Nøgle til Forstaaelse af Sammenhængen mellem alt, hvad han havde skrevet, og dermed maatte hans Opgave være til Ende.

Saa var det, at den næste store Begivenhed indtraadte: Fejden med M. Goldschmidts „Corsaren“ (omtalt ovenfor S. 417 og 447—48). Han, som var Tidens største og alvorligste Skikkelse, blev latterliggjort i Ord og Billeder, saa enhver kjøbenhavnsk Gadedreng kunde pege Fingre ad ham. P. L. Møllers Kritik af „Stadier paa Livets Vej“ var den ringe Anledning; men for S. Kierkegaard blev Striden med „Corsaren“ et nyt Martyrium, der for anden Gang aabnede for hans mægtige Produktivitets Kilder. Han siger selv derom *(Efterl. Papirer)*: „Gud være lovet, at alle Pøbelagtighedens Angreb kom over mig. Jeg har nu ret faaet Tid til at lære indefter og forvisse mig om, at det dog var en tungsindig Idee med det, at ville leve ude i en Præstegaard for i Afsideshed og Glemthed at gjøre Poenitentse. Nu staaer jeg ganske anderledes besluttet paa Pletten, end jeg nogensinde har gjort.“

S. Kierkegaard. Efter en Karrikaturtegning i „Corsaren“.

Den nye Form af Lidelse aabner nye Synspunkter for hans Forfatterskab, der fra nu af bliver strængt christeligt religiøst. Idealet er at efterfølge Christi Liv i Kjærlighed, i Lidelse og i Forsagelse. Snart stille og dybsindigt, snart med flammende Ildskrift, men altid saaledes, at man føler den mægtige Personlighed bag ved Ordene, kommer nu den ny Periodes Skrifter, der falder i Tiden fra 1847—51. I Februar 1847 udkom „Opbyggelige Taler i forskjellig Aand“ og *„Kjærlighedens Gjerninger*, nogle christelige Overvejelser i Talers Form“, hvori det fuldkomne christelige Ideal opstilles til Efterfølgelse. I April 1848 „Christelige Taler“, i Maj 1849 „Lilien paa Marken og Fuglen under Himlen, tre gudelige Taler“, samt „Tvende ethisk-religiøse Afhandlinger af H. H.“. Derefter fulgte i Juli s. A. *„Sygdommen til Døden“*, en christelig psychologisk Udvikling til Opbyggelse og Opvækkelse, af „Anti-Climacus“, udgivet af S. Kierkegaard; i Novbr. s. A. „Ypperstepræsten“ — „Tolderen“ — „Synderinden“, tre Taler ved Altergangen om Fredagen, af S. Kierkegaard; i September 1850 „Indøvelse i Christendom, af Anti-Climacus“, udgivet af S. Kierkegaard; i December s. A. „En opbyggelig Tale“ af S. Kierkegaard; i August 1851 „To Taler ved Altergangen om Fredagen“ af S. Kierkegaard og „Om min Forfattervirksomhed“, og endelig i September s. A. „Til Selvprøvelse. Samtiden anbefalet“.

I det lille Skrift „Om min Forfattervirksomhed“ (et kort Omrids af „Synspunktet for min Forfattervirksomhed“, der var skrevet 1848, men først udkom efter hans Død) kastede Søren Kierkegaard endnu en Gang et tilbageskuende Overblik paa Udviklingsgangen i den hele Produktion, paaviste atter Sammenhængen deri og hævdede, at denne Bevægelse var tilbagelagt „i eet Aandedrag, om jeg saa tør sige, saa Forfatterskabet, totalt

betragtet, er religiøst fra først til sidst, Noget, Enhver, der kan see, naar han vil see, ogsaa maa see . . .“ Knapt en Maaned efter udkom „Til Selvprøvelse“; heri havde Forfatteren med stedse voxende Dybde og Inderlighed tilspidset Kravet til dem, som i strængeste Forstand vilde kaldes Christne, og nogle direkte Hentydninger til Gejstligheden varslede om den Storm, der var i Vente. Men foreløbig brød Uvejret ikke løs; i over tre Aar standsede S. Kierkegaards Produktion, og der var forholdsvis stille om hans Navn.

Den 30te Januar 1854 døde Biskop Mynster, og i sin Sørgetale over ham kalder H. L. Martensen den afdøde Biskop „et Sandhedsvidne, et af de rette Sandhedsvidner, et Led af den hellige Kjæde“. Men S. Kierkegaard tier endnu, skjønt han har sin Protest liggende rede; han venter i henved elleve Maaneder, for ikke at lægge nogen Hindring i Vejen for, at Professor Martensen kan faa sit Ønske opfyldt om at indtage den ledige Bispestol. Først den 18de December 1854 indrykker han i „Fædrelandet“ sin navnkundige Artikel: „Var Biskop Mynster et Sandhedsvidne, et af de rette Sandhedsvidner — er dette Sandhed?“

Dermed indledes det tredie og sidste Afsnit af Søren Kierkegaards Livsværk, det, hvori hans Aandsmagt og Lidenskab naar Højdepunktet, gløder og udbrænder som en Vulkan.

Han udslynger sit dybt alvorlige, angstfulde og harmdirrende Spørgsmaal — thi det, der er sket, er i hans Øjne det forfærdelige — og der svares ham overfladisk og affejende. Farisæere og Spidsborgere finder, at han har krænket en stor Mands Minde, og selve H. L. Martensen betegner ham „som en Thersites, der danser paa Heltens Grav“.

Saa bryder Uvejret løs i al sin Vælde. Først i en Række Bladartikler drager han til Felts mod Gejstligheden og den officielle Christendom, idet han fremholder den ideelle Christendom, Jesu Liv og Lære som Modsætning til Statskirken og dens beskikkede Embedsmænd. Han siger: „ . . . Et Sandhedsvidne, det er en Mand, der i Armod vidner for Sandhed, i Armod, i Ringhed og Fornedrelse, saa miskjendt, forhadt, afskyet, saa bespottet, forhaanet, udgrint —, det daglige Brød har han maaske ikke altid havt, saa fattig var han, men Forfølgelsens daglige Brød fik han rigeligt hver Dag; for ham var der aldrig Avancement og Befordring uden omvendt, ned efter, Skridt for Skridt. Et Sandhedsvidne, et af de rette Sandhedsvidner, det er en Mand, der bliver hudflettet, mishandlet, slæbt fra det ene Fængsel i det andet, og saa tilsidst — sidste Avancememt, hvorved han optages i første Classe af den christelige Rangforordning — saa tilsidst — thi det er jo et af de rette Sandhedsvidner, Professor Martensen taler om — saa tilsidst korsfæstet eller halshugget eller brændt eller stegt paa en Rist, hans afsjælede Legeme af Rakkeren henslængt paa et afsides Sted ubegravet — saaledes begraves et Sandhedsvidne! — eller brændt til Aske og henkastet for alle Vinde, at ethvert Spor af dette „Udskud“, som Apostelen siger, han er bleven, maatte udslettes. Dette er et Sandhedsvidne, hans Liv og Levned, hans Død og Begravelse — og Biskop Mynster, siger Professor Martensen, var et af de rette Sandhedsvidner. — Dette er at lege Christendom . . . .“ Og han fortsætter med bidende Haan: „ . . . Det,

vi kalde Præst, Provst, Biskop, er et Levebrød som ethvert andet Levebrød i Samfundet, og vel at mærke i et Samfund, hvor der, da Alle kalde sig Christne, ikke i fjærneste Maade er Fare forbunden med at foredrage Christendom, hvor tværtimod denne Livsstilling maa ansees for en af de behageligste og meest hædrede. Nu spørger jeg, er der den mindste Lighed mellem disse Præster, Provster og Biskopper og det, Christus kalder Vidner . . ."

Det hedder videre: „. . . Naar jeg læser i det nye Testamente vor Herre Jesu Christi Liv paa Jorden, og hvad han forstod ved det at være Christen — og jeg da tænker paa, at vi nu ere Christne i Millionvis, ligesaa mange Christne, som vi ere Mennesker, at der fra Slægt til Slægt afgives Christne i Millionvis til Evighedens Eftersyn: frygteligt! Thi at dette ikke hænger rigtigt sammen, Intet kan være vissere . . . Du, som læser dette, siig selv: har jeg ikke havt Ret, og har jeg ikke Ret: at først og fremmest maa der gjøres Alt for at faa det aldeles bestemt, hvad der i det nye Testamente fordres til at være Christen, først og fremmest maa der gjøres Alt, for at vi dog kunne blive opmærksomme . . ." Dette „at gjøre opmærksom" havde netop været hans Mission, og han betoner saa klart, at ingen kan misforstaa det, hvad det er, han vil: „Ganske simpelt," siger han, „jeg vil Redelighed. Jeg er ikke, som man velmenende — thi Forbitrelsens og Raseriets og Afmagtens og Vrøvlets Opfattelse af mig kan jeg ikke tage Hensyn til — har villet fremstille mig, jeg er ikke en christelig Strenghed ligeoverfor en given christelig Mildhed. Paa ingen Maade, jeg er hverken Mildhed eller Strenghed — jeg er: en menneskelig Redelighed. Den Formildelse, som er den almindelige Christendom her i Landet, vil jeg have holdt ved Siden af det nye Testamente for at faa at see, hvorledes disse To forholde sig til hinanden. Viser det sig saa, kan jeg eller nogen Anden vise, at den lader sig holde overfor det nye Testamentes Christendom, saa vil jeg med største Glæde gaa ind paa den. Men Eet vil jeg ikke, for ingen, ingen Pris: jeg vil ikke ved Fortielser eller ved at gjøre Kunstner see at frembringe det Skin, at den almindelige Christendom i Landet og det nye Testamentes Christendom ligne hinanden." *) — Denne Del af Felttoget varede henved et halvt Aar og fortsattes derpaa af Kierkegaard med voxende Styrke i en Række polemiske Piecer, der aabnedes med et lille Skrift: „Dette skal siges; saa være det da sagt" (Maj 1855), som begynder: „Hvo Du end er, hvilket Dit Liv forresten, min Ven, ved (hvis Du ellers deeltager i den) at lade være at deeltage i den offentlige Gudsdyrkelse, som den nu er (med Paastand paa at være det nye Testamentes Christendom) har Du bestandig een og en stor Skyld mindre, Du deeltager ikke i at holde Gud for Nar ved at kalde det nye Testamentes Christendom, hvad der ikke er det nye Testamentes Christendom." Det lille Flyveskrift udsendtes som Blænker for det efterfølgende Hefteskrift „*Øjeblikket*", hvoraf der ialt udkom 9 Nummere fra 24de Maj til 24de September 1855, og hvori han nu med stigende Haan, med den blodigste Ironi hudfletter sine Modstandere, men ogsaa med profetisk flammende Veltalenhed og gribende

*) „S. Kierkegaards Bladartikler", udgivne af Rasmus Nielsen (1857).

Inderlighed holder den det christelige Ideal for Øje. Og denne Lidenskabens Styrke holder ud til det sidste. I det sidste Nummer af „Øjeblikket“ skriver han:

„. . . Nederdrægtige Præste-Løgn, men som betaler sig, at anbringe Christendommen beroligende, istedetfor at den er i dybeste Grund opvækkende, uroligende! Man anbringer den beroligende: „at stræbe efter Idealerne er en Taabelighed, en Daarskab, en Galskab, er Hovmod, Indbildskhed“ (altsaa hvad Gud imodstaaer); Middelveien er den sande Viisdom. Vær Du rolig; Du er fuldkommen lige som Millionerne; og alle Aarhundreders Erfaring har lært, at længer driver man det ikke! Vær Du rolig, Du er som de Andre, bliver salig ligesom alle de Andre“ — en Euphemisme for: Du farer til Helvede ligesom alle de Andre; men dette Sande vilde ikke skaffe Præsterne Penge, det Første betales brillant.

Lever der saa en Enkelt, som ikke vil nøies med, ikke beroliges ved den Art Salighed: da vender hele Massen, commanderet af Meenederne, sig mod ham, erklærer ham for en Egoist, en rædsom Egoist, at han ikke vil være som de Andre.

Det nye Testamente faaer dog altid Ret; thi denne Enkelte kommer ganske rigtigt ind i de sande christelige Collisioner: at hades af Menneskene, fordi han vil — være Christen, kun at disse Mennesker ere costumerede som og titulerede Christne, og anførte af — hvor høitideligt! — Lærere, der have aflagt Eed paa det nye Testamente.

Paa den Maade har man demoraliseret Christenhed, ved at gjøre lige det Modsatte af at forkynde Idealerne . . .“

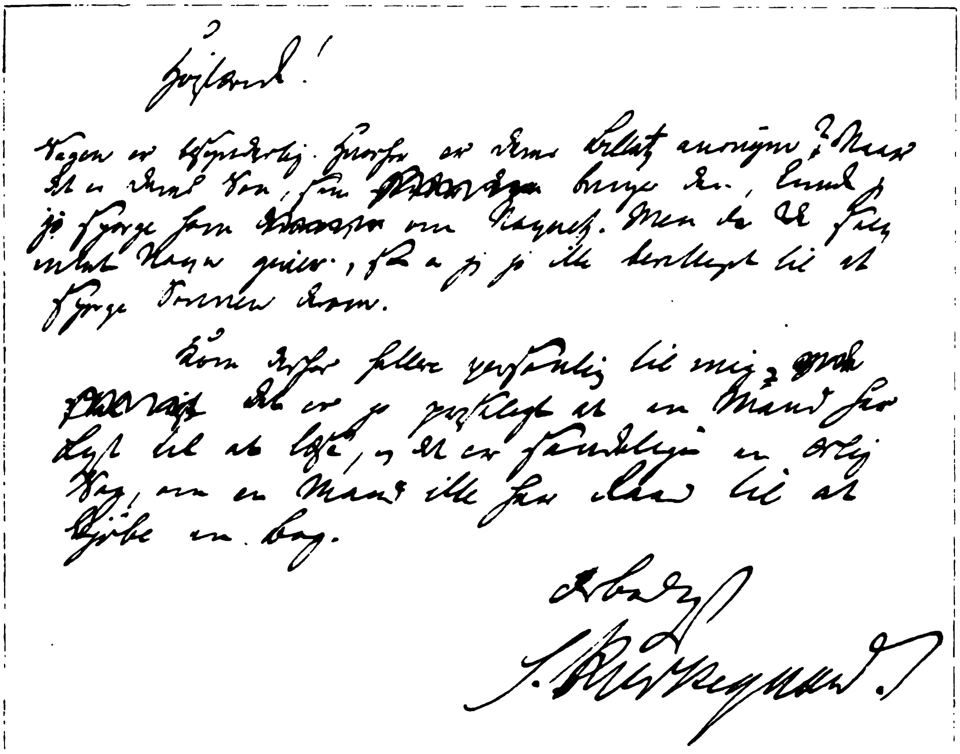
S. Kierkegaard var forberedt paa, at han nu skulde dø, og han ønskede det saaledes. Han mente selv, at hans Livsværk havde naaet Kulminationspunktet; der var intet at tilføje, intet mere at lægge til. Hans Død vilde bringe den naturlige Afslutning, tjenlig til at lade hans Ord blive staaende, faste og urykkelige, spredende deres Sæd ikke blot i Øjeblikket, men for de kommende Tider.

Den 2den Oktober 1855 lod han sig indlægge paa Frederiks Hospital; den 11te November om Aftenen drog han sit sidste Suk. —

Som hans Forfatterskab havde været baaret af den dybeste Originalitet, var han ogsaa i sin Personlighed og i sine Livsvaner en original Særling — eller langt mere: han var den enkelte, som man maatte lægge Mærke til mellem tusinde andre. Saa ensomt som han levede, var han dog en kjendt Skikkelse paa Kjøbenhavns Gader, hvor han ofte standsede for at give sig i Samtale med den ene eller den anden af sine bekjendte, men i sit Hjem levede han utilgængelig som en Eremit. Det var hans Yndlingsadspredelse at leje en Wienervogn og kjøre alene ud ad Nordsjællands Landeveje; undertiden blev han borte flere Dage ad Gangen og indlogerede sig i en eller anden afsides liggende Kro. Gribskov med „Ottevejskrogen“ — et Punkt, hvorfra otte Veje, hver til sin Side, strækker sig ind i Skoven — havde han særlig Forkjærlighed for. — Han arvede efter sin Fader en ret betydelig Formue, men det stred mod hans Anskuelser at tage Renter af sine Penge; hele Kapitalen forvarede han hos en nær Slægtning, der aarlig udbetalte ham en saa stor Del deraf, som han brugte til sit Underhold. Med hans mange sære Vaner var hans Levemaade forholdsvis kostbar, og han udfoldede desuden i Stilhed stor Godgjørenhed. Formuen svandt hurtig ind, og det synes, som om han ogsaa med Henblik derpaa har anet sin tidlige Død, thi han efterlod sig kun 250 Rdl., der kom til at slaa til akkurat til Hospitalsregningen og Begravelsen. —

Der er et Træk, som heller ikke maa glemmes: hans aabne og kjærlige Sind, hans Medfølelse for alle Skabninger. Den store Digter og Tænker, hvis Snille spændte over saa mægtige Vidder, havde den fineste Lydhørhed for det ringeste og enfoldigste Menneske; intet var ham fremmed eller ligegyldigt; intet hadede han uden „Pjattet" og Uredeligheden.

Om hans Betydning som Skribent siger G. Brandes i sin store Afhandling (1877): „... I Kierkegaard naaer den danske Literatur i den første

Søren Kierkegaards Haandskrift.
Brev til en Anonym, som havde anmodet Kierkegaard om at faa en af hans Bøger som Gave.
(Originalen tilhører Hr. Boghandler Otto B. Wroblewski).

Halvdel af det nittende Aarhundrede sit Toppunkt, og med ham slutter den. Hvad der er fulgt efter ham i dets anden Halvdel er enten for ringe eller endnu for ungt til at kunne veje op imod hans Værker. Der gives ingen Maalestokke i Literaturen. Der gives intet Lod, med hvilket man kan lodde de aandelige Dybder, intet Termometer, som maaler Lidenskabens Varme, ingen Højdemaaler for Aandens Flugt. Men gaves der Sligt, da vilde det vise sig, at ingen Forfatter i vor Literatur er gaaet dybere tilbunds i Menneskehjertets Afgrunde, at ingen har følt mere inderligt, tænkt mere skarpt eller har taget en højere Flugt i sin Begejstring for Renhedens og Fasthedens Idealer."

For den, der paa egen Haand vil søge Kilderne til Forstaaelse af Søren Kierkegaards Personlighed og Værker, anbefales det særlig at fordybe sig

i *„Efterladte Papirer“*, udgivne af H. P. Barfod (I—III Bd.) og den tyske Teolog H. Gottsched (IV—VIII Bd., 1869—81) samt *„Synspunktet for min Forfattervirksomhed“*, udgivet af Biskop P. C. Kierkegaard (1859).

Iøvrigt henvises til „S. Kierkegaards Bladartikler“, udgivne af R. Nielsen (1857), A. Bärthold: „S. Kierkegaard, eine Verfasser-Existens eigener Art“ (1873), Samme: „Die Bedeutung ästhet. Schriften S. K.s“ (1879), Samme: „Zur theol. Bedeutung S. K.s“ (1880), H. Brøchner: „Erindringer om S. K.“ („Det 19de Aarhundrede“, Marts 1877), G. Brandes: „Søren Kierkegaard, en kritisk Fremstilling i Grundrids“ (1877) [G. Brandes „Samlede Skrifter“ II Bd.], F. Petersen: „S. K.s Kristendomsforkyndelse“ (Kristiania 1877), W. Rudin: „S. K.s *person och författerskap*“ (Stockholm 1880), L. Dietrichson: „Indledning i Studiet af Danmarks Literatur i vort Aarhundrede“ (Upsala 1860), O. Borchsenius: „Literære Feuilletoner“ (1880), H. S. Vodskov: „Spredte Studier“ (1884), H. Høffding: „S. K. som Filosof“ (1892), K. Kroman i „Dansk biogr. Lexikon“ (1895), Cl. Wilkens i „Salmonsens st. ill. Konversationslexikon f. Norden“, Chr. Jensen: S. K.s religiøse Udvikling“ (1898), Carl Koch: „S. K.“ (1898), P. A. Rosenberg: „S. K.“ (1898), „Mit Forhold til hende, af Søren Kierkegaards efterladte Papirer“, ved Henriette Lund (1904).

I 1901 paabegyndtes Udgivelsen af Søren Aabye Kierkegaards *Samlede Værker*, Bibliotheks- og Folkeudgave, udg. af Dr. phil. A. B. Drachmann, Prof. Dr. J. L. Heiberg og Overbibliothekar H. O. Lange. Desuden foreligger S. K.: Udvalgte Skrifter: I „Enten Eller“ (1894—95), II „Frygt og Bæven“ (1895), III „Øjeblikket“ (1895).

Christian Richardt.

Født 25. Maj 1831. — Student og Studenterliv. — De første Digte og Sange. — *Deklarationen*, Vaudeville. — 1857 teologisk Embedsexamen. — *„Smaadigte“* (1861). — Udenlandsrejse paa Anckerske Legat. — *„Nyere Digte“* (1864). — Højskoleforstander. — *„Texter og Toner“* (1868). — *„Det hellige Land“* (1870). — Præstelig Virksomhed. — *„Billeder og Sange“* (1874). — *„Halvhundrede Digte“* (1878). — Sangdramaet *„Drot og Marsk“*. — „Billedtexter“ (1879). — *„Kantater og Digte“* (1880). — „Vaar og Høst“ (1884). — „Vort Land, et geografisk Digt“ (1889). — „Fadervor“ (1891). — *„Blandede Digte“* (s. A.) — Fra 1886 Præst ved Vemmetofte Kloster. — Død 18. Decbr. 1892. — „Samlede Digte“, I—III (1895).

Med Chr. Richardt vender vi tilbage til „Studenterdigterne“. De tre Navne: Ploug, Hostrup, Richardt, høre jo nøje sammen, hvor stor Forskjellen end er baade i Henseende til disse Digteres Personlighed og deres Livsværk; thi de har det tilfælles, at de alle tre modtog deres første Impulser fra Studenterverdenen og Samlivet med Kammeraterne, og de begyndte hver for sig som Studenternes Sanger for senere at kaares som Sanger af hele Folket.

Christian Ernst Richardt, Søn af Varemægler Emanuel Richardt, fødtes den 25de Maj 1831 i Kjøbenhavn, voxede op i et godt og lykkeligt Hjem og blev Student, da han var 17 Aar gammel — i 1848 „det mærkværdige Aar“. Han var saa meget yngre end hans to ovennævnte Digterfæller, og det var derfor ikke fortrinsvis de politiske Stemninger, hvis poetiske Tolk han

blev — dette Hverv røgtedes jo til Fuldkommenhed af Ploug —; det var som Studenternes muntre, vittige og udpræget musikalske Visedigter, at Richardt vandt sine første Laurbær. Men heller ikke de dybe og alvorlige Toner manglede han. Fra et af hans første Studenteraar skriver sig den prægtige Sang til „Danmark“ med Begyndelsesstroferne:

Mit fagre Hjem, hvor Bølgen blaa
har nynnet Takten for min Vugge!
Havfruer, som af Dybet dukke,
vaarfriske Krans af Øer smaa!
Hvor er saa lunt at bygge Rede,
hvor er saa blomsterblødt at træde,
som paa din moderlige Jord!

Højstammet voxer Rosen ej,
og Sydens Lilje mere pranger;
men jeg er glad som Bøgens Sanger,
naar kun jeg har min danske Maj.
Lad andre være bedre vante!
Hvor Troskab er en Frilands-Plante,
vil Friheds-Træet frodigt gro.“
— — —

Fra samme Tid er den frejdige Studentersang:

„Vi er et lystigt Folkefærd
fra alle Verdens Kanter . . .“

Det synes overhovedet, som om Vingefanget i Chr. Richardts Poesi tidlig var udspændt næsten i sin fulde Styrke og ligeledes paa et tidligt Tidspunkt antydede de Grænser, der var satte den. Hans Verskunst udmærkede sig fra første Færd ved sin Modenhed, ved sin fuldendte Form, ved hans medfødte Øre for den musikalske Rytme, ved hans Snille i Rim- og Ordvalg. Det var et udelukkende og udpræget lyrisk Talent, og en af dets skjønneste Egenskaber er dets grunddanske Karakter, der giver sig tilkjende i Følelsens stilfærdige Inderlighed, i det skæmtsomme, lune Vid. Det er vel tvivlsomt, om han vilde have ydet noget betydeligt som episk og dramatisk Digter, selv om hans ydre Livsvilkaar havde formet sig anderledes, end de gjorde; som Lyriker staar han i Rækken blandt de allerførste.

Christian Richardt.
Efter en Tegning af Carl Bloch.

Kun tyve Aar gammel skrev Chr. Richardt sin Vaudeville *„Deklarationen“*, der første Gang — ligesom Hostrups Stykker — kom frem som Studenterkomedie og opførtes 1852 tre Gange efter hinanden paa Hofteatret. Den 3die Maj 1861 blev den muntre Bagatel optaget paa Nationalteatrets Repertoire, hvor den som bekjendt har naaet en Mangfoldighed af Opførelser. Handling og Komposition er der ikke meget af i den Richardt'ske Vaudeville, men til Gjengjæld det elskværdigste, mest overgivne Humør. En af Figurerne — Pastor Jensen — var paa det Tidspunkt, da Stykket kom frem, ny og original. I denne Blanding af velnæret Timelighed og forloren Aandelighed er der Tilløb til en ægte, typisk Lystspilfigur, men man vil

næppe deraf kunne slutte, at Chr. Richardt kunde være bleven en Fornyer af det danske Lystspil.

Sit Publikum havde han allerede, da hans første Digtsamling udkom. Det var i Slutningen af 1860, efter at han tre Aar i Forvejen (1857) havde taget teologisk Embedsexamen. „*Smaadigte*", som Samlingen hed, vandt stor Yndest og udkom de følgende Aar i det ene nye Oplag efter det andet; den indeholder da ogsaa saa ganske dejlige Digte som „*Ved Løvspring*", „*Vuggevise*", „*Fuglekvidder*", „*Paa Kastelsvejen*", „*Lær mig!*" o. fl. a. Kort Tid efter denne sin egentlige Digterdebut rejste Richardt med det Anckerske Legat — han var den første, til hvem det blev uddelt — og med andre Hjælpekilder til Schweiz og Italien, tilbragte Vinteren 1861—62 i Rom, drog saa videre til Palæstina og vendte hjem over Grækenland og Norditalien, efter at have været borte lidt over et Aar.

Ved Juletid 1864 udkom „*Nyere Digte*", hvis Indhold afspejler dels Indtrykkene fra Rejsen, dels det bitre og tunge Krigsaar, som Digteren nylig havde oplevet. Heri findes det gribende og dybt følte Digt: „*I Nød og Fare.* Kirkekantate — Under Dybbølskansernes Belejring", med Slutningsstrofen:

„Vældige Gud,
vor og vor Fjendes,
o lad det kjendes,
med Dig vi drog ud!
O lad det dages!

O lad det mærkes,
meer end de Stærkes
er Du de Svages
vældige Gud!"

Blandt Digtene fra Rejsen vil man særlig erindre „I Nazareth", „Santa Rosalia", „*Et romersk Æsel*", „Tyrkisk Justits" og „*Telegrafen over St. Gotthard*".

Chr. Richardt var en kort Tid Teateranmelder ved „Dagbladet" og levede forøvrigt af at undervise. I Slutningen af 1865 ægtede han en Datter af den ansete Skolemand og Forfatter M. Hammerich, og nogen Tid efter blev han Forstander for Tune Folkehøjskole i Nærheden af Kjøge. Denne Stilling beholdt han dog kun indtil 1871, da Højskolen blev omdannet til Landbrugsskole, og i 1872 blev han Præst i Storeheddinge.

I de mellemliggende Aar havde han fortsat sin poetiske Produktion med samme Sparsomhed som altid, baade før og senere. Alt, hvad Chr. Richardt har skrevet, vidner om den aarvaagneste Selvkritik; der foreligger næppe et eneste Digt fra hans Haand, som ikke er vejet paa den fineste Vægt, før det blev givet ud. — I 1868 udsendte han „*Texter og Toner*" og 1870 „*Det hellige Land,* Dagbog og Digte", der begge røber voxende Inderlighed i hans religiøse Anskuelser og peger hen paa den Beslutning, som mere og mere modnedes hos ham: at vie sig til præstelig Virksomhed. De nævnte to Bøger efterfulgtes 1874 af „*Billeder og Sange*", hvori findes de to fortællende Digte: „*Judith,* et bibelsk Heltedigt i ni Sange", og „*Bosporos,* Blade af Constantinopels Krønike". Det førstnævnte Epos indtager en betydelig Plads i Richardts Digtning. Medens det lyrisk-musikalske, den lunefulde Skæmt eller det vemodigt-alvorlige ellers danner Grundtonerne i hans Poesi, er der i „Judith" en dramatisk Spænding og tillige en malende

Kunst, som stiller dette Digt paa en særegen Plads. Det tager sit Udgangspunkt fra det belejrede Bethulia, hvor Nøden og Skrækken voxer med hver Dag, medens Holophernes' Krigshær har omringet Staden. Der synes ikke længer at være noget Haab om Frelse; men da er det, Judith fatter sin heltemodige Beslutning. Ledsaget af sin Terne begiver hun sig ved Nattetid til den fjendtlige Lejr, føres til Høvdingens Telt og stilles Ansigt til Ansigt med Holophernes, der overlistes og fortrylles af Israels skjønne Datter. I tre Dage vandrer Judith ukrænket om i Fjendens Lejr. Den fjerde Dag fejres en Offerfest for Ba-al, og Holophernes skikker Bud til den fremmede Kvinde om at gjæste ham i hans Telt; men atter overlister hun den mægtige Høvding: da han, beruset af den nydte Vin, er sunket tilbage paa Lejet, afhugger hun hans Hoved med hans eget Sværd, og kysk som hun er kommen, forlader hun Teltet og flygter tilbage til sin Hjemby, til Bethulia, for at forkynde dens betrængte Indbyggere sin Daad og opildne dem til et sejrrigt Udfald mod Fjenden. Medens den bibelske Fortælling saaledes er fulgt i Hovedtrækkene, har Digteren fæstet de hurtig forbiglidende Optrin i en Billedrække, der har baade stærke og skjønne Farver. Saaledes det sidste Optrin mellem Judith og Holophernes. Judith siger:

„Jeg planter alt min Haand i dine Lokker,
see, hvor jeg tæmmer dem, de sorte Snoge!
og som din Fremtids stolte Herskerinde
jeg drikker Dig det sidste Bæger til, —
det tømmer vi paa vore Fjenders Rædsel,
det sidste Bæger!"

„Ja, det sidste, Judith,
og saa, —" han vil sin Arm om hende slynge,
men Armen segner som en knækket Raa,
og Bægret triller raslende i Sandet,
og Vinen sprøjter over Judiths Lin.
Et Dyr — et Dyr af Vin og Elskovsbrynde,
han tumler maalløs paa sin Sengehynde.

— Kysk som hun kom, hun rejser sig af Lejet,
river af Søjlen ned hans krumme Slagsværd,
og staar et Øjeblik i Tanker fangen,
saa ubevægelig som Herrens Engel,
før han de Faldne drev af Paradiset.

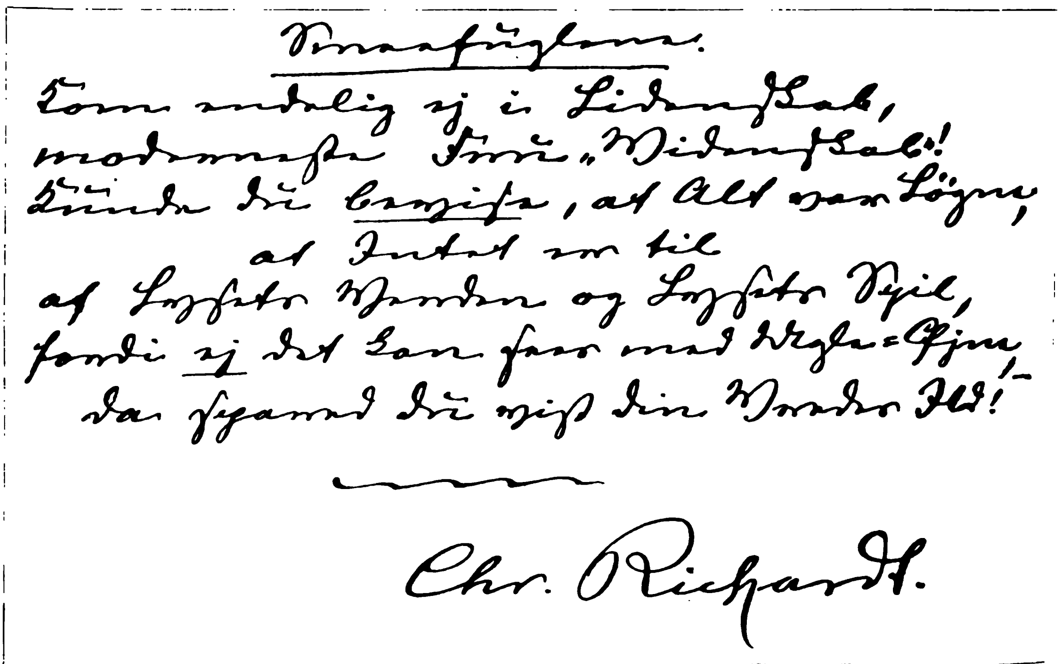
Hun lytter, — hører kun sit Hjertes Banken; —
„Mon ej Bagoas lurer udenfor?
Nej — som han sagde — nu er Natten vor,
nu eller aldrig! — Ingen Skjælven. —
Ja-el,
som hamred Naglen i din Fjendes Tinding,
laan mig dit Mod! Nej Du, al Isra'ls Herre,
laan mig din Kraft og fyld mig med din Aand,
fæld Isra'ls Fjende ved en Kvindes Haand!
— Sover han? Ja! vellystigt smiler Munden,
de hvide Rovdyrstænder graadigt blinke,
men Armen hænger slapt om Sengefjælen,
tung som en frugtbetynget Gren fra Træet.
Krumsøglen dirrer i min Haand, — hvi saa?
Nej nu er Frugten moden til at plukkes,
og om end Saften sprøjter som Granatens,
saasnart man ridser i dens Kjød, —
den maa!
Du har jo skænket mig min Fjendes Hoved, —
saa far til dine Fædres Skygger ned,
Du Fjende af min Gud, mit Folk, min Fred!"

Blandt Chr. Richardts større fortællende Digte maa desuden erindres om *„Tornerose*, et Æventyr", som dog mindre har sin Styrke ved Motivets Behandling og Komposition end ved den Rigdom af skjønne Enkeltheder, der findes i denne Digtkrans, og som har givet saa taknemmelige musikalske Opgaver. Det vil være nok at henvise til Sangen: „Altid frejdig, naar Du gaar", og til de ganske dejlige Digte: „Saa mangen Kvæld jeg stod", „Saa langt jeg kan mindes" og „Alle mine Duer, vaagner, vaagner".

I 1878 udkom „*Halvhundrede Digte*". Samlingen har det kjendte, ofte citerede Motto, der kjendetegner hele den Chr. Richardt'ske Digtning:

„Glæden ved Guds grønne Jord,
Glæden ved Guds Naade-Ord,
de vil ikke kriges;
Lærkesang og Klokkeklang
de kan godt forliges."

Ligesom i „Texter og Toner" og „Det hellige Land" spores ogsaa i „Halvhundrede Digte", saavel som i de efterfølgende Digtsamlinger, det religiøst bevægede Livssyn, der i stigende Grad fæstede sig hos Chr.

Chr. Richardt.

Chr. Richardts Haandskrift.
Brudstykke af Digtet „Uglen og Smaafuglene".
(Originalen tilhører Hr. Boghandler Otto B. Wroblewski).

Richardt. Det er en ikke ringe Del af hans Digte, der kan kaldes religiøse, og det er altid en fri, aaben, alt menneskeligt forstaaende Religiøsitet, der gjennemstrømmer dem, udgaaet fra hans sunde og varme Hjerte. Denne Følelse lyser os i Møde fra Digte som „Præstevalget" med den nydeligt formede Fortælling om den Würtembergske Salmedigter Hiller, fra „Et Møde i Rom", der — uden at være bygget over noget historisk Motiv — i livfulde Strofer skildrer et digterisk opfundet Møde mellem Morten Luther og Rafael, ligeledes fra saadanne Digte som „Mumie-Kornet", „Spørgsmaal", „Bethanien", „Vasen", „Paulus i Cæsarea", „Johannes i Fængslet" og mange andre. Men jævnsides med den religiøse Følelse er der i hans Digtning en stærk og varm Naturglæde, der lyder gjennem den som en ligesaa fuldttonende Grundakkord. Her skal blot

peges paa enkelte Digte som „Foraar, Variationer over et gammelt Thema", hvori Naturiagttagelsen er ikke mindre sikker og fin end Udtrykket derfor betagende ved sin Friskhed og Ynde. Hvor ganske henrivende er ikke saadanne Strofer:

„Nu drysser det med fine Dun,
og Luften er saa lind og lun,
og Kabelejen skinner;
Kastanien har sin Blomstertop,
selv Asken graa er vaagnet op,
og Kransens Sløjfer binder!

Hver Gyde har sin grønne Bræm,
hver Grøftevold sit Skyggegjem
af hele Bregne-Bylter;
og i det sorte Mosekjær
er baade El og Stork ifærd
med Øvelser paa Stylter . . ."

Ligeledes Digtet „Ved Løvspring", der begynder:

„Hvor Skoven dog er ung og frisk!
Se, Bøgen dækker op sin Disk
med grønne Kræmmerhuse;
det unge Krat
har Fjer i Hat,
og alle Bække bruse.

Skovbunden blinker blaat og hvidt,
hvor Bien gjør en vims Visit
hos Myren og hos Billen;
og Sivet staar
og nejer for
sin unge Moder, Kilden . . . ."

Chr. Richardt er fornemlig Foraarets Sanger; som hans Poesi overvejende er lys og frejdig, elsker han især den lyse, forjættende Aarstid, hvor de tusinde Liv spire i Jorden, og hvor

„Lydt gjennem Skovenes Lønkamre gaar
Kukkerens Budstik,
melder om Løvspring og svulmende Vaar . . ."

Et af hans friskeste og ejendommeligste naturskildrende Digte er „*Vinter og Vaar*", hvori han forkynder Foraarets glansfulde Sejr efter den haarde Kamp mellem de to Aarstider, men hvor Kampens Udfald ikke kan være tvivlsomt, fordi „ . . . vi vide, Solen er paa Vaarens Side". Digtets sidste Strofer lyder:

— — —
„Dronning *Vaar* maa glæde sig;
Tvivl kun hende volder,
hvordan hun skal klæde sig,
naar hun Indtog holder?
ruggrønt Slæb med hvid Staffering
og Violer til Garnering?

Storken skal som Marskalk gaa,
vigte sig en Smule;
saa Herolderne de smaa,
Crocus blaa og gule —
tæt bag Sabler de sig holde,
de er bange, de smaa Knolde!

Saa et Kor af Spillemænd
vil i Toget komme,
Gjøgen sidst, vor gamle Ven,
med den store Tromme;
Lilien, den hvide Pige,
skal Lykønskningsverset sige.

— Ja, vor Dronning kommer snart,
Solen Vejen baner!
Smaafolk hænge ud i Fart
tusind grønne Faner!
Lad kun Vaar og Vinter stride
— o vi vide,
Solen er paa Vaarens Side!"

Denne overordentlige Evne til at finde nye og lunefulde Udtryk for dagligdags Fænomener giver Chr. Richardts Poesi en særegen Originalitet og en forøget, uimodstaaelig Tiltrækning. Og hvor stor denne Egenskab kan gjøre en Digter, ogsaa naar han bevæger sig indenfor den ganske

lille Genre, viser Richardts *„Billedtexter“*, hvoraf en Samling udkom 1879. I adskillige af disse Smaadigte er der koncentreret et Vid og Lune og dertil en Opfindsomhed i Valget af Ord og Rim, som virker aldeles fortryllende. De Richardt'ske „Billedtexter“ er jo kjendte af hvert Barn i Landet, men hvor tidt de end optrykkes og læses paany, synes de dog aldrig at miste noget af deres Friskhed og Ejendommelighed. Der er saadanne smaa Mesterstykker som Fortællingen om den pragtfulde Høne „Tulte“, der i en saa overordentlig Grad „agtes“, at det „maatte være Hungersnød, om Tulte skulde slagtes“, endvidere de velkjendte Vers: „Faer skal sove“, „Naar jeg bli'r stor“ og Digtet „Hr. Mikkel“, der begynder med de ligesaa kjendte Verslinier:

Chr. Richardt.
Efter Fotografi.

„Hvor Syren flokkes om Bøgens Fod
i Skoven dybest inde,
der sidder Hr. Mikkel, han er saa mørk
i Sinde — — —“

I 1878 havde Chr. Richardt vundet en stor og afgjort Sejr paa et af ham hidtil uprøvet Felt, idet hans tragiske Sangdrama *„Drot og Marsk“*, med Musik af P. Heise, gik første Gang over det kgl. Teaters Scene den 25de Septbr. 1878. Dette Sangdrama er langt mere end en almindelig god Operatext; det rummer en selvstændig, digterisk Behandling af det nationalhistoriske Emne, udmærker sig ved sin dramatisk bevægede Handling og en lydefri poesifuld Form, der giver det berettiget Plads ogsaa indenfor Literaturen. Indtil 1895 var „Drot og Marsk“ udkommet i fire Oplag.

Ogsaa i sine Kantater har Chr. Richardt ydet en selvstændig og værdifuld Digtning, der har bevaret sin Levedygtighed ud over den givne Lejlighed, og hvad han har skrevet paa dette Omraade staar utvivlsomt uovertruffet i vor Literatur. *„Kantater og Digte“*, der udkom 1880, tæller derfor vægtigt med i hans Produktion. Først og fremmest maa nævnes de to Kantater i Anledning af Universitetets 400 Aars Jubilæum, tvende mønsterværdige Digtninge baade ved Tankernes Skjønhed og Fylde og ved den mesterlig fuldendte Form. Men der foreligger adskillige andre Kantater fra hans Haand, altid Digtninge, hvori Alvor og Vid snilrigt er slyngede sammen.

Af Chr. Richardts senere følgende Produktion maa endnu nævnes Digtsamlingen *„Vaar og Høst“* (1884); *„Vort Land,* et geografisk Digt“, med Illustrationer af Knud Larsen (1889), *„Fadervor“*, med Tegninger af Carl Thomsen (1891) og endelig *„Blandede Digte“*, der ligeledes udkom 1891. Han bevarede indtil det sidste sine Evners friske og ejendommelige Oprindelighed, et udpræget personligt og levende Udtryk i alt, hvad han skrev.

I 1876 var Chr. Richardt bleven forflyttet til et Præstekald paa Fyen (Ørsted ved Aarup), og 1886 blev han Præst ved Vemmetofte Kloster, i

denne Stilling forblev han indtil sin Død den 18de December 1892. Hans *„Samlede Digte“*, I—III Bd., udkom 1895.

Af Literatur henvises til: G. Brandes Afhandling (Samlede Skrifter, II Bd.), A. Sørensen: „Studentersangforeningen 1839—89“, H. C. A. Lund: „Studenterforeningens Historie“, Nic. Bøgh i „Dansk biogr. Lexikon“.

Der er — foruden de betydeligste blandt Studenterdigterne — endnu nogle Forfattere, der særlig var knyttede til den akademiske Verden, og som ikke bør forbigaas.

Christian Molt Wengel, f. 1821, d. 1859, skrev muntre og vittige Studenterkomedier, der snart fandt Vej til de kjøbenhavnske Privatteatre og gjennem mange Aar hørte til det faste Repertoire. Vel kjendte er saadanne kvikke og elskværdige Smaastykker som „Cousine Lotte“ og „Kjærlighed paa Taget“, ligesom Forfatterens større og grundigere Arbejder: *„Plader“* og *„En Tale“*, hvis vel komponerede Handling og rammende Satire peger hen paa ualmindelige Evner for dramatisk Digtning.

Johannes Helms, f. 1828, død 1895 som Bestyrer af Borgerdydskolen paa Christianshavn (senere flyttet til Helgolandsgade), var en af Studenterforeningens flittigste og vittigste Visedigtere. Han deltog i Krigen 1848—50, og nogle Digte fra dette Tidspunkt („Dannevirke“, „Mosen ved Oversø“, „Fredericiaslaget“ m. fl.) samt sine Studenterviser udgav han 1859 under Titlen „Nogle Vers“; heri findes bl. a. den morsomme Vise om „en svensk Konstabel fra Sverrig, som skød sig med en Kanon“. 1866 udkom en ny Samling med Titlen „Et Par Digte og Viser“, og efter mange Aars Tavshed gjenoptog Joh. Helms sin æstetiske Produktion, idet han 1883 udsendte en hyggelig og morsom Bog: *„Soldaterliv* i Krig og Fred for en Menneskealder siden“, 1888 udkom en Samling „Fortællinger og Digte“ og endelig 1893 den større, romantiske Fortælling *„Grib“*, med Motiver fra Gribskov-Egnen.

Gotfred Benj. Rode, f. 1830, d. 1878, havde et fint lyrisk Talent, men stærkt optaget som han var af Skolegjerning og sproglige Studier, blev hans æstetiske Produktion kun af ringe Omfang. 1857 udkom *„Digte og Sange“*, der fik en mere end almindelig gunstig Modtagelse, 1858 udgav han „Fortællinger og Vers for Større og Mindre“ og 1866 sammen med sin Ven Chr. Richardt en lignende Samling „Fortællinger og Vers for Store og Smaa“. Samme Aar skrev han for Doktorgraden en Afhandling om „Renæssancens tidligste Eftervirkninger paa dansk poetisk Literatur“, og har desuden besørget Udgaver af Kingo og Holberg. Gotfr. Rode, der var gift med en Datter af Politikeren Orla Lehmann, var først Lærer ved Rødding Folkehøjskole og paa Herlufsholm og oprettede derpaa selv en Folkehøjskole paa Skovgaard ved Ordrup, som han ledede med stor Omhu og Interesse indtil sin Død.

Kun en lidet betydende Plads indtager Knud Valløe, f. 1833, d. 1877, men han fandt sit specielle Felt, idet han i sin humoristiske Novelle *„Emte-Jægerne“* ikke uden Vittighed parodierede Særhederne i grundtvigiansk Bog- og Talesprog. Desuden har han skrevet nogle andre lignende Parodier: Artikler af Jens Birke-Ris, „Balders-Baalet i Ny-Aars-Tiden“, „Dværge-Krybet“ m. m., samt endel Lejlighedsdigte, der samledes i et Bind „Efterladte Skrifter af Knud Valløe“, med en biografisk Indledning af C. St. A. Bille (1879). K. Valløe havde først studeret Jura, derefter Medicin — dog uden at tage den fuldstændige medicinske Embedsexamen — og blev Prosektor i normal Anatomi. — 1886 udkom en illustreret Udgave af „Emte-Jægerne“, Tegningerne udførte af Alfred Schmidt.

P. Faber.

Ogsaa Peter Chr. Fr. Faber hører med til Studenterdigterne, for saa vidt som hans Viser og Komedier fra først af saâ Lyset i Studenterkredse; men som Forfatter af *„Den tapre Landsoldat“* har han sin særlige Plads, og ved denne den folkeligste af alle danske Nationalsange vil hans Navn være bevaret mod Forglemmelse.

Peter Christian Frederik Faber blev den 7de Oktober 1810 født i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Klejnsmedmester. 1827 blev han Student, og medens han boede som Alumnus paa Borchs Kollegium, skrev han — uden alle literære Prætensioner — muntre Viser og Studenterkomedier. Blandt Viserne er ingen mere kjendt end Tivolivisen: „Og dersom du morer dig daarlig“, som Faber forfattede sammen med et Par af Studentervennerne; af Komedierne fik den overgivne Farce „Stegekjælderen, eller den fine Verden“ en fast Plads paa Privatteatrenes Repertoire og har med sin drastiske Komik mangfoldige Gange moret Tilskuerne.

1840 blev Faber polyteknisk Kandidat i anvendt Naturvidenskab; i de følgende Aar rejste han med offentlig Understøttelse til Udlandet for at gjøre faglige Studier, og 1845 blev han Inspektør ved den polytekniske Læreanstalt. Denne Stilling indtog han, da han i April 1848 skrev sin navnkundige Soldatersang, hvis Tilblivelsesmaade ofte er blevet fortalt. Komponisten Emil Horneman havde i Forvejen skrevet Musiken og spillet den for Faber, der nu, under en Spadseretur paa Volden og gjennem Kjøbenhavns Gader, digtede Texten og afleverede den — efter Sigende Vers for Vers — i den Hornemanske Musikhandel, der havde sit Lokale paa Amagertorv. „Den tapre Landsoldat“ er utvivlsomt den mest udpræget danske af alle vore Nationalsange; dens Styrke ligger i dens Jævnhed, idet

Digteren har havt den lykkelige Ide at bruge de samme Ord og Vendinger, som Soldaten selv kunde tænkes at ville bruge, og — forenet med den ligesaa lykkelig fundne Melodi — sang den sig fra første Færd ind i Soldaternes og hele Folkets Hjerte og har vundet større og varigere Yndest end nogen anden dansk Fædrelandssang. Frederik VII belønnede Forfatter og Komponist med at tildele dem Ridderkorset.

Ligeledes i Krigsaarene skrev Faber den dramatiske Situation „De Ventende“ og Romancekransen „Den sidste Aften“ (hvoriblandt „Igaar jeg fik min Trøje“); iøvrigt var det gjærne festlige Lejligheder i Hjemmet og mellem Studenter- og Kunstnervenner, der stemte Faber til Sang, og efterhaanden blev det en talrig Samling Lejlighedssange, der kom til at foreligge fra hans Haand. Han regnede sig næppe selv for Mand af Faget, og hans Embedsgjerning — fra 1852 som Telegrafdirektør i Kjøbenhavn — lagde ogsaa saa stærkt Beslag paa ham, at han næppe tænkte paa virkelig at vie sig til poetisk Produktion; men hans Viser og Sange vrimler af morsomme og vittige Indfald, rummer et rigt Fond af Humor og Gemyt, og der er ingen Tvivl om, at Forfatteren af „Dengang jeg drog afsted —“ har ejet en ægte poetisk Aare. Blandt de kjendte og yndede Viser skal vi erindre om Fædrelandssangen, „Lad en og anden have Ret“, og Juleviserne: „Højt fra Træets grønne Top“ og „Juleaften, o hvor er du sød“.

P. Faber døde den 25de April 1877, og s. A. udkom „*Viser og Vers*“, udgivne af hans Søn, Villiam Faber. 1884 udkom „Stegekjælderen eller den fine Verden“ med oplysende Anmærkninger af Oscar Arlaud.

Otto Borchsenius har i sine literære Skitser „Fra Fyrrerne“ (Første Række) og i „Hjemlige Interiører“ (1894) givet en karakteristisk og sympatetisk Skildring af Peter Faber, hans Hjem og hans digteriske Virksomhed.

Udenfor Studenterdigternes Kreds er der endnu nogle Forfattere, hvis Produktion fortrinsvis hører til Tiden omkring Fyrrerne og Halvtredserne.

Adolph Recke, f. 1820, d. 1867, skrev ligesom Faber Soldatersange, hvoraf flere have bevaret deres Popularitet op igjennem Tiderne, saaledes især „Holmens faste Stok“, „Gutter ombord“, „Det var ved Paasketide“ og „Soldatens Sang om Generalerne“. Adolph Recke har desuden forfattet en Mængde saakaldte „Gadeviser“ („Pjaltenborgs Brand“ o. lign.), medens han for Privatteatrene udførte mangfoldige Oversættelser og Bearbejdelser, navnlig af Sangspil og Vaudeviller, med en Rigdom af let skrevne Kopletter, der i sin Tid blev sunget i hvert andet Hus i Kjøbenhavn og Landet over, og hvoraf adskillige lever den Dag i Dag. — 1868 udkom et Udvalg af Adolph Reckes „Viser“ med en indledende Karakteristik.

Poul Chievitz hørte til den samme Kreds af „literære Løsgængere“ men sad sikkert inde med betydelige Evner, som aldrig rigtig kom til Udvikling og Udfoldelse. Han fødtes i Kjøbenhavn den 19de Juni 1817, fik Realskoleundervisning, kom paa et Handelskontor, fik senere Ansættelse ved Intendanturen og derefter i Krigsministeriet. Chievitz var Medstifter af

„Corsaren" og var en af de første, som leverede Bidrag -- rigtignok kun et enkelt — til det Goldschmidtske Vittighedsblad, nemlig den ovenfor citerede Samtale mellem en Skolelærer og en af hans Elever (S. 444). Paavirket af Datidens franske Novellistik af lettere Art — Skildringen af Studenters og Grisetters Bohêmeliv — forsøgte han at indføre en lignende Genre herhjemme og skrev til at begynde med (1845) en Novelle med Titlen „Nytaarsgave for Forlovede. Saaledes forholder det sig, original Fortælling af Annette T—". Bogen gjorde Opsigt — vel nærmest, fordi der, let gjennemskueligt, var taget Sigte paa en samtidig kjøbenhavnsk Skandalhistorie; men Fortællingen er ikke meget værd, virker stødende ved sin Slibrighed og er dertil yderst let og overfladisk formet. Langt betydeligere var Poul Chievitz's to følgende Romaner: „Fra Gaden" (1847) og „Japhet, der søger sig en Kone" (1852). I begge disse Bøger er der ægte Lune og Tilløb til fortræffelig komisk Karaktertegning, om Forfatteren end temmelig ensidigt fordeler Lys og Skygge i sin Forherligelse af det glade og løsslupne Ungdomsliv som Modsætning til „Samfundsstøtternes" Filistervæsen.

Poul Chievitz.

For Scenen skrev Poul Chievitz en Række Arbejder, hvoraf et enkelt: *„For Alvor"* (1851) har holdt sig paa Repertoiret op til den nyeste Tid. „For Alvor" og ligeledes Vaudevillen „En højere Dannelsesanstalt" (1850) forfattede Chievitz sammen med Adolph Recke. Alene har han skrevet Komedien „Venskab og Kjærlighed" (1847), og til Vaudeville-Komedien „En Fortid" (1852) nævnes H. V. Kaalund som Medarbejder. Poul Chievitz døde 1854, i en Alder af kun 37 Aar.

En af Fyrrernes mindre betydelige, men frugtbare og ærligt virkende Skribenter var Claudius Rosenhoff, f. 1804, d. 1869. I en ikke kort Aarrække udgav han Tidsskriftet „Den Frisindede", hvori han varmt tog til Orde for Folkeoplysning og enhver frisindet Reform, der kunde tjene til Smaakaarsfolks Fremgang. Til folkelige Blade og Tidsskrifter har han ydet en Mængde Bidrag i bunden og ubunden Stil. Efter hans Død skrev C. Ploug en Indledning til hans „Udvalgte Digte", der udkom 1873.

Ganske paa sin egen Plads staar Hans Egede Schack, der med en eneste Bog: *„Phantasterne"* har skabt sig et varigt Navn i Literaturen. Som hans to Fornavne viser hen til, nedstammede han, paa mødrene Side, fra den navnkundige grønlandske Missionær; hans Fader var Præst i Landsbyen Sengeløse paa Sjælland, og her fødtes Hans Egede Schack den 2den Februar 1820. Han blev Student 1837 og tog juridisk Embedsexamen 1844. Hans borgerlige Løbebane var ret afvexlende og alsidig. Han tog

som Frivillig Del i det første Aars Felttog under den slesvigske Treaarskrig, blev — ivrig politisk interesseret som han var — Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling, havde ogsaa Sæde i de nærmest følgende Rigsdage, og overtog 1854 Posten som Landsthingssekretær.

I 1857 udkom hans berømte Roman, den første og sidste, han skrev. Fortællingen er bygget over et genialt fundet Motiv, idet Indholdet drejer sig om tre Personer, udgaaede fra forskjellige Samfundslag, og hvis Fantasiliv udvikler sig i Overensstemmelse med deres medfødte Evner og Individualitet. Forfatteren følger dem fra deres tidligste Aar, indtil de hver især har naaet det Stadium i deres Skæbne, der konsekvent maa blive Følgen af den foregaaede Udvikling og de dermed forbundne Oplevelser. Men der er vel at mærke intet abstrakt, ikke noget som helst „problematisk" i denne Redegjørelse for de tre Fantasters Livsskæbne. Psykologien deri er god nok, men uden al Kunstighed. Fremstillingen virker først og fremmest ved sin overbevisende Sandhed, og Skildringen bæres oppe af en frigjørende Humor, et sprudlende Lune og rummer en Karaktertegning, som kun kan ydes af en betydelig og evnerig Forfatter.

Desværre blev det H. E. Schacks eneste Bidrag til dansk Skjønliteratur; han døde, da han kun var lidt over 39 Aar gammel, den 20de Juli 1859, paa en Baderejse, som han havde foretaget i Haab om at finde Helbredelse for den Sygdom, der allerede længe havde truet hans Liv.

„Phantasterne" udkom i 2det Oplag 1873, 3die Oplag 1899. I Tidsskriftet „Litteratur og Kritik" (III Bd. 1890) har *Dr.* Vald. Vedel skrevet en Afhandling om „Phantasterne" og Bogens Forfatter.

I den Periode, der skiller Fyrrernes og Halvtredsernes Literatur fra den nye Tids Digtning, leves der tildels paa gamle Synspunkter og gamle Former, og det er forholdsvis en stille Tid for Digtekunsten i Danmark, indtil Gjennembrudsliteraturen melder sig med helt nyt Syn og danner ny Skole. Enkelte af Fyrrernes og Halvtredsernes Digtere, som Ploug, Hostrup, Goldschmidt og Richardt udstrækker jo imidlertid deres Produktion til langt op i den nye Tid, og til disse slutter sig flere andre, som paa en vis Maade danner en egen Gruppe, skjønt de staar uafhængigt af hinanden, hver med sit særegne Fysiognomi. En af de betydeligste og mest sympatetiske blandt dem er:

Hans Vilhelm Kaalund.

Født 23. Juni 1818. — Barndoms- og Ungdomsaar. — Paa Kunstakademiet. — Digterforsøg. — „Fabler og blandede Digte". — „*Fabler for Børn*". — Huslærer og Teglværksbestyrer. — Digtsamlingen „*Et Foraar*" (1858). — Overlærer ved Vridsløselille. — „*Fulvia*"

(1875). — Digtsamlingen „*En Eftervaar*“ (1877). — Opførelsen af „Fulvia“ (1881). — Digterpolemik. — „*Brændende Spørgsmaal*“. — De sidste Aar. — Død 27. April 1885. — „*Efterladte Digte*“.

Der er den rigtige Sangfuglenatur i en Digter som H. V. Kaalund. Han elsker Friheden, han flagrer saa vidt omkring, som Vingerne vil bære ham, og naar han synger, er det altid af fuldt Bryst. Men — desværre, han tilbringer en stor Del af sit Liv som en fangen Fugl i Bur, og hans Sang lyder sparsomt.

Et spænstigt Sind, en let vakt Følelse hører til Grundelementerne i Kaalunds Digtertemperament. Han er, som han selv siger, ladet med Elektricitet, og han vedbliver at være det indtil sine sidste Aar. Hans Ungdom er lidt af en „Sturm und Drang-Periode“. Han forsøger sig som Billedhugger og Maler, før han bliver Digter. Han drømmer om at foretage lange Rejser, drage til Nordamerika og leve blandt Indianerstammerne, eller i alt Fald tilfredsstille sin Drift til Æventyr ved at gjøre en Fodrejse til Rom. Han priser Sømandens frie Liv i sit Digt: „Til Trankebar“, der slutter:

„O, var jeg dog en Sømand nu,
en lystig sorgløs Gut som Du —
Da rystede jeg Støvet af
og fløj derud paa Verdens Hav.
Da blæste vel en Nordenvind
de syge Griller af mit Sind.“

Men der bliver intet af de æventyrlige Planer. Han maa i Ungdomsaarene nøjes med at tage ud paa Andejagt i Kalvebodstrand og ved Sommertid søge til Farum og Furesøen; han maa paatage sig de slidsomste og møjsommeligste Hverv for et tarveligt Udkommes Skyld, og han lærer sig efterhaanden Resignationens vanskelige Kunst; men under alt dette er han stadig Friluftslivets og Naturens trofaste Tilbeder, og hans Naturglæde og sunde Naturtilbedelse giver ham hans Kjendemærke som lyrisk Digter. Han bliver ganske vist fortrinsvis Efteraarets Sanger — ligesom Chr. Richardt er Foraarets — men der er en mandig Følelse bag hans Resignation og hans Vemod, og selv hvor han i en fremrykket Alder gjør op med sig selv og har ladet Drømmene om at flyve højt og viden om langt bag ved sig — selv da er hans Sind fuldt af Sundhed og Livsmod. Han siger:

„Paa det Jevne, paa det Jevne!
— ikke i det Himmelblaa! —
Dér har Livet sat Dig Stævne,
dér skal Du din Prøve staa!
Alt hvad Herligt Du kan nævne,
Alt hvad Højt din Sjæl kan naa,
skal hernede paa det Jevne
fast sin Rod i Livet slaa.“

Og videre:

„Paa det Jevne skal Du bygge,
paa det Jevne skal Du bo!
Ej som Krøbling, ej paa Krykke,
ej med Dyrets dorske Ro!
Med dit Savn og med din Lykke,
med dit Haab og med din Tro
skal Du paa det Jevne bygge
op til Stjernerne en Bro!
Paa det Jevne! Paa det Jevne!
Altid i min Sjæl det klang,
naar med Fantasiens Evne
kjækt jeg mig fra Jorden svang.
Alt det andet vil sig hævne,
er kun Splid og Undergang;
— Paa det Jevne! Paa det Jevne!
Det er Livets Sejerssang!“

Hans Vilhelm Kaalund er født i Kjøbenhavn den 23. Juni 1818. Hans Fader, der havde været Officer og senere fik et lille Embede i Toldetaten, omtales som en Mand med megen Humor og Lune, der gjærne vilde have Sønnen med sig, naar han skulde paa Vagttjeneste, ligesom de plejede at underholde hinanden med at læse komiske Digte og Fortællinger. H. V. Kaalund frekventerede det v. Westenske Institut, indtil han blev konfirmeret, 15 Aar gammel, — Aaret i Forvejen døde hans Fader — og det var nu Bestemmelsen, at han skulde have været over til en Slægtning i Vestindien; men samtidig havde han gjort Bekjendtskab med Billedhuggeren Freund, der mente at finde kunstneriske Anlæg hos ham og optog ham som Elev i sit Atelier. Han kom tillige til at gaa paa Kunstakademiet, og da det ikke fik rigtig Fremgang med Skulpturen, slog han sig paa Maleriet; men Størsteparten af Tiden gik med muntert og ubundet Friluftsliv. Imidlertid var han begyndt at skrive Digte, som vandt Bifald hos hans Kammerater paa Akademiet, og 1838 skrev han sin „Hilsen til Thorvaldsen", et Digt, der vakte Opmærksomhed for ham. Han mente nu selv, at det ikke var de bildende Kunster, men Digtekunsten, der vinkede ham, og i denne Tanke bestyrkedes han, da hans næste offentliggjorte Digt „Ved Frederik den Sjettes Død" („En Sfinx med Fingeren paa sin Mund") blev modtaget med endnu mere Anerkjendelse end det foregaaende. Han var paa det Tidspunkt stærkt og næsten udelukkende paavirket af Oehlenschläger, gik fuldstændigt i Mesterens Fodspor og tilegnede ham sin lille Samling „Samlede Digte", der udkom 1840. Bogen indeholder bl. a. det smukke Digt „Konen ved Leddet i Frederiksdal", men denne Digtsamling fik i det hele en meget unaadig Modtagelse. Samme Aar udgav Kaalund den episke Digtning „Kong Haldan den Stærke", der ganske vist røber nogen digterisk Fantasi og Begejstring, men som dog alt i alt nærmest er en Efterligning af Oehlenschlägerske Mønstre. Hans Sind var i denne Periode i stærk Gjæring; han udfoldede en feberagtig Produktion, hvoraf dog kun lidet blev overgivet til Offentligheden, og paa samme Tid kæmpede han haardt for at vinde Klarhed og Modenhed. Den Spænding, hvori han befandt sig, kastede ham paa Sygelejet, og en alvorlig Nervefeber havde nær gjort Ende paa hans Liv. Da han omsider gjenvandt Helbred og Kræfter, syntes der ogsaa at være kommet mere Ro i hans Sind. Idet han selv havde en Følelse af at have været for lidet original i sin foregaaende Produktion, søgte han nu at slaa ind i en ny Retning og skrev 1842 „Valkyrien Gøndul", et spekulativ-allegorisk Digt, som ingenlunde lykkedes ham. Først da han begyndte at søge sine Motiver ude i Livet og Naturen, kom hans Evner til deres fulde Ret, og han fandt et Felt, hvor han følte sig hjemme. I 1844 udgav han *„Fabler og blandede Digte"*, og i Slutningen af samme Aar *„Fabler for Børn"*, ledsaget af J. Th. Lundbyes Tegninger. Begge disse Bøger havde han skrevet i sin Yndlingsegn, i Farum ved Furesøen, og navnlig „Fabler og blandede Digte" fik en velvillig Modtagelse, men dog uden endnu at slaa tilstrækkelig til Lyd for Digterens Navn. Det har aabenbart været vanskelige Aar for ham at komme igjennem; nogen Understøttelse modtog han en Tid lang fra Kongen, Christian den Ottende; ogsaa Grev Moltke-Bregentved understøttede ham, medens han tillige havde

en god og hjælpsom Ven i Etatsraad Edv. Collin. Forøvrigt maatte han klare sig, som han bedst kunde, ved at yde Bidrag til Blade og Tidsskrifter; fra 1845—47 udgav han sammen med J. C. Gerson et „Maanedsskrift for Børn". Men det gjaldt nu for ham at finde en „fast Stilling"; thi han mærkede, at Digtekunsten alene kunde han ikke leve af.

I 1849 blev han Intendant ved Hæren, og efter Krigen maatte han modtage en Plads som Huslærer paa en større Bondegaard ved Hellebæk. Senere var han i nogle Aar Bestyrer af Strandmosegaards Teglværk, i Nærheden af Humlebæk, der ejedes af Etatsraad E. Collin, derpaa „Tæller" ved Mønten i Kjøbenhavn — et overmaade sørgeligt Arbejde for en Digter — og derefter Telegrafist i Haderslev. Under Opholdet i Humlebæk var han — i Juli 1856 — bleven forlovet med en ung, elskværdig Pige, Datter af Kjøbmand J. B. Jensen, og det blev ham nu end mere magtpaaliggende at faa Foden under eget Bord. Han tænkte da paa at blive Boghandler i Haderslev, men kunde ikke skaffe de nødvendige Penge til at etablere en Forretning, og han vendte saa endelig tilbage til Kjøbenhavn, hvor han gjennemgik og samlede et Udvalg af sine Digte, som han supplerede med enkelte ny og udgav 1858 under Titlen „*Et Foraar*". Dermed lykkedes det ham omsider at bryde gjennem al Modstand og vinde varm og udelt Anerkjendelse som lyrisk Digter.

H. V. Kaalund.

Digtsamlingen „Et Foraar", hvori Kaalund havde samlet det bedste, han havde skrevet, betegner et stort og betydningsfuldt Gjennembrud for ham. G. Brandes skriver om Bogens Fremkomst: „ . . . Det var dengang (1858) saa saare længe siden, Julen havde bragt et rigt Bind lyrisk Poesi, og det tilmed af en Digter, som med dette ene Bind erobrede sig sin Plads i Danmark. Man læste Bogen som alle slige Bøger bør læses, ja alene kan læses; man tog den til Indtægt, fandt i den en ledsagende Musik til Ens egne aandelige Tilstande, Farver til Ens egne Drømmerier; man læste Digteren ud af Bogen og sig selv ind deri. Der var i disse Digte netop det Maal af Vemod, af Trods, af Livsmod, af Frihedstrang, af Længsel mod det Friske, af Begejstring for det Store, af Ærefrygt for Minderne og Tro paa Lysets Sejr, som Slægten kunde fatte og havde Brug for. Alt var ubestemt, sjælfuldt, tanketomt, stemningsrigt, og i Regelen melodiøst." *)

Først nu fik Læseverdenen Øjnene op for, hvor oprindelig og ægte dansk denne Lyrik var. Samlingen indeholdt bl. a. det henrivende Digt — et af Kaalunds allerbedste — „*Til Familien i Præstegaarden*" („Her sidder jeg stakkels Spøgefugl i Stuen nu atter fangen"), endvidere „*Den flyvende Sommer*", „*Farum*", „*Friskt Vejr*", „*I Efteraaret*", „*Nisserne paa Vandring*", „*Den*

*) G. Brandes: Hans Vilhelm Kaalund (Samlede Skrifter, II Bd , S. 441).

firbenede Proletar", *„Bjørnen som Rytter"*, *„Sang for det danske Folk"* („Opmand Dig, Du Danske! lad Verden dog se") og Digtet *„Til Hende"*, som Kaalund skrev til sin unge Forlovede, da han var Telegrafist i Haderslev („Mens Vintersolen daler bag den rødmende Sky, min søde lille Brud i det Fjerne!"). Om H. V. Kaalunds fine og stemningsrige Udtryk for hans Naturglæde vidner maaske fremfor alle andre et saa dejligt Digt som „Friskt Vejr", der begynder:

„Det dufter af Regn
fra rødmende Skovrosers Hegn.
Blandt Moser og Dale og Bakker
ensom jeg flakker
saa fri og saa frank og saa fro;
til Hinden ved Gjærdet
jeg raaber: Hallo!
Hallo! og den flygter forfærdet."

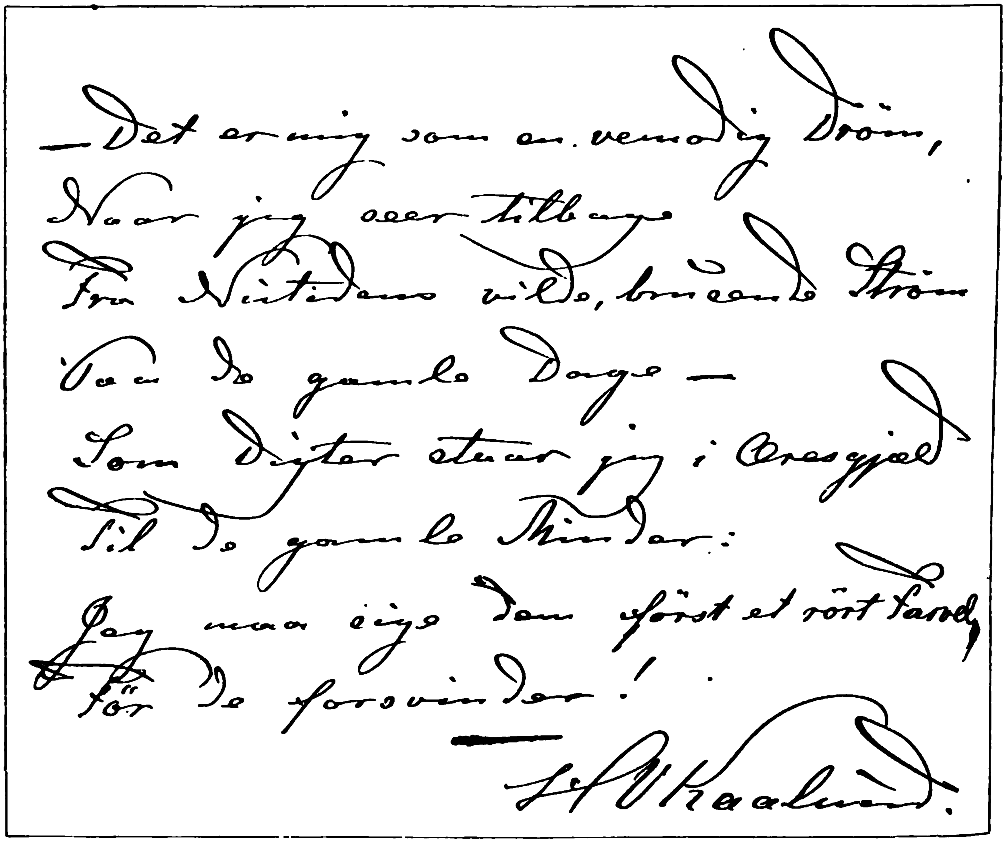
Og senere hen i samme Digt:

„O herlige Stund!
Jeg er ung, jeg er glad, jeg er sund;
Sværmerens blodløse Fagter
dybt jeg foragter;
ikke med Verden i Strid,
fejg for min Broder,
flygter jeg hid;
jeg kun søger Naturen, min Moder."
— — —

Kort efter at *„Et Foraar"* var udkommet, blev der tilbudt Kaalund en Stilling som Overlærer ved det nylig oprettede Vridsløselille Fængsel, og han tiltraadte den i December 1859. Det var en besværlig og i mange Henseender trist Gjerning; men Kaalund holdt ud i 21 Aar paa denne Post og varetog den med den varmeste, altid vaagne Interesse for de ulykkelige, som han skulde undervise eller paavirke ved Foredrag og Samtale. Ogsaa dette var paa sin Vis en underlig Gjerning for en Digter, og en Personlighed, ladet med mindre „Elektricitet", end Tilfældet var med Kaalund, kunde vel gaaet i Stykker derved. Han holdt dog ud, skjønt ovenikjøbet haard Sygdom flere Gange stødte til. Sin Opmuntring fandt han ved en enkelt større Rejse, i 1863, med det Anckerske Legat til Schweiz, Frankrig, England og Tyskland, og saa for Resten ved jævnlige Besøg i Hovedstaden hos Venner og Kammerater, der ogsaa gjerne gjorde Gjenbesøg i Digterboligen bag de graa Fængselsmure. Kaalund var elsket af alle, der kjendte ham, og hans snurrige Ilterhed, naar han — hvad der ofte skete — trængte til en „Udladning", gav kun hans Maade at være paa en forøget Charme.

Men meget fik han jo ikke Stunder til at skrive i disse Aar, og han var overordentlig kritisk med alt, hvad han sendte ud i Verden. 1875 udkom *„Fulvia"*, Drama i 5 Akter, hvis Styrke dog mere ligger i dets smukke poetiske Form end i dets dramatiske Egenskaber. 1877 — altsaa næsten tyve Aar efter at „Et Foraar" var udkommet første Gang — udgav han sin nye betydelige Digtsamling *„En Eftervaar"*, der i Friskhed og Oprindelighed ikke giver sin Forgænger noget efter, men kun skiller sig fra denne ved en nu fuldt vunden Modenhed og Ligevægt. Kaalund havde i Aarenes Løb kunnet glæde sig ved en voxende Popularitet som Digter; „Et Foraar" var udkommet i det ene nye Oplag efter det andet, og „En Eftervaar" vandt ikke mindre Yndest. Samlingen indeholder saa herlige

Poesier som *„I en Solskinskrog“*, *„Løven i Slippen“*, *„Vinteraften paa Landet“*, *„Paa Grænsen mellem Stad og Land“*, *„Rejsetummel“*, *„Et Fugleskjul“*, *„Araberen“*, *„Elefanten“*, *„Da de reve Voldene ned“*, *„Paa det Jevne“* o. m. fl. — Digtet „I en Solskinskrog“ peger hen paa, hvad der èr Nerven i Kaalunds Poesi og i hans Temperament, saaledes som det i Aarenes Løb udviklede sig hos ham til fuldkommen Sundhed og Harmoni.

Det er mig som en vemodig Dröm,
Naar jeg seer tilbage
Fra Nutidens vilde, brusende Ström
Paa de gamle Dage —
Som Digter staaer jeg i Græsgjeld
Til de gamle Minder:
Jeg maa sige dem först et rört Farvel,
Før de forsvinder!
H V Kaalund.

H. V. Kaalunds Haandskrift.
Det sidste Vers af Digtet „Da de reve Voldene ned“.
(Originalen tilh. Hr. Boghandler Otto B. Wroblewski).

I højere Grad end mangen dybsindig Undersøgelse tjener disse korte Vers til at karakterisere Digteren:

„Bestraalet af den milde Foraarssol
jeg sidder her imellem Husdyrflokken,
og bytter ej for nogen Kongestol
Det Sæde, jeg har valgt — paa Huggeblokken.

Lad Andre finde det en simpel Plads
for En, der producerer sig som Sanger —
en Digtertrone er den, mig tilpas,
og aldrig nogen bedre jeg forlanger.

Det var en slig, Du valgte Dig, Æsop,
naar Du i Hønsegaarden sad alene
og lo ad Verdens store travle Hob,
med slig en lille Verden til din Scene.

Vel er jeg ikke dyb som Du og vis;
min store Svaghed ærlig jeg bekjender —
men glad jeg sætter paa Naturen Pris,
og i min Smag er jeg en Nederlænder.

Mig fryder det at se paa Bondens Gris,
og mellem disse Duer, Høns og Ænder
som midt i Billedbiblens Paradis
jeg føler mig som mellem gamle Venner.

Her kægge Gjæs, her bræge Lam og Faar —
det er, som alle Resterne fra Arken
i munter Blanding her mit Øre naaer,
ret som de lød for Oldtidspatriarken.

Vel græsser ikke Løve her hos Kid,
og Elefanten mangler med sin Snabel;
dog er her noget af den gyldne Tid,
af Verdens Uskyld, før man bygged Babel.

Og glad velsigner jeg, o Sol, den Glans,
hvormed Du denne Hønsegaard forgylder,
og takker Gud, fordi han gav mig Sans
for hvad der ellers Smaabørn kun fortryller!"

Kaalunds Kjærlighed til Dyrene og overhovedet til alt Naturliv finder forøvrigt et af sine smukkeste og ejendommeligste Udtryk i hans *„Fabler for Børn"*. Men det vilde være mere end overflødigt at citere nogen enkelt af dem; thi man kan alle Fablerne udenad; det er smaa Mesterstykker: *„Maagen"*, *„Kilden"*, *„Vædderen og Grisen"*, *„Fiolen"*, *„Den dræbte And"*, *„Hundehvalpen"*, *„Kyllingerne"* o. s. v.

I Foraaret 1881 tog Kaalund sin Afsked som Overlærer ved Vridsløselille for at søge den Hvile, som han saa vel havde fortjent. Han var optaget af Planer til mangfoldige Ting, som han vilde skrive; hans Sind var ligesaa spændstigt og let bevægeligt som i hans unge Dage; men med hans Helbred stod det daarligere til, end han selv vidste. — Omtrent samtidig med at han brød op fra Vridsløselille, opførtes hasn lyriske Drama *„Fulvia"* — som han i Mellemtiden havde omarbejdet — paa det kgl. Teater med Musik af P. E. Lange-Müller (første Gang den 21de April 1881), og Digteren havde den Glæde at se det eneste Arbejde, han havde ydet i dramatisk Retning, blive modtaget med det varmeste Bifald og opnaa en varig Sukces. „Fulvia" er gaaet henimod et halvt hundrede Gange over det kgl. Teaters Scene.

Omtrent til samme Tidspunkt hører H. V. Kaalunds Deltagelse i den Digterpolemik, der førtes mellem Repræsentanterne for den gamle og den nye Retning i Literaturen, fornemmelig mellem C. Ploug paa den ene Side, Holger Drachmann og S. Schandorph paa den anden, og som tog sin Begyndelse 1879. Kaalund havde fra Vridsløselille, den 22de Februar 1878, sendt „En aaben Hilsen til Holger Drachmann", til hvem han varmt og fyndigt siger:

— — —
„Ære være den Krans, Du vandt!
Jeg beundrer din Kraft, dine store Vinger;
men hvor stærk Du er, ihvor højt Du Dig svinger —
mod Et nedlægger jeg her Protest:
En Digter er ikke som Hav og Blæst!
Du siger: Dit Sind er som Vind og Bølge;
som Lunet vexler, saa maa Du det følge.
Men Vind og Bølge faar sjelden Ro,
de er lige troløse begge To —
saadan i Dag — og saadan i Morgen.
En Digter maa gaa for sig selv i Borgen:
Gjennem Jublen, Længslen, Vemoden, Sorgen
maa spores en Stræben stor og hel
efter Mer end at flyde med Svømmeblære
paa Overfladen af Verdens Ære —
spores en brændende Menneskesjæl,
der ej blot vil synes, men virkelig være.
— — —"

I Marts 1879 fulgte det alvorsfuldt-mandige Digt *„Brændende Spørgsmaal"*, der ogsaa i formel Henseende staar meget højt. Det begynder:

„Lakker det mod Nedgang? Ganger det paa Hæld?
Er der Sværdtid og Ulvtid ivente?
Eller sprudler nu iblandt os de livsfriske Væld,
hvorfra vi skal Foryngelsen hente?
I Dybet under Muldet skal jo Kilderne gaa
i mægtige Aarer, som Ingen endnu saae.
Er man stødt paa en slig under Lagene?
Eller venter man det først — én af Dagene?
Jorden skal erobres! Bjerge maa afvej'n!
Med Dampkraft vi suse hen ad Banerne.

Er der Foraar i Luften — lykkelige Tegn?
Kan vi stole paa Galet af Hanerne?
Jeg priser Enhver, som er tro mod sit Kald,
hvad enten det fører ham til Sejer eller Fald;
— men jeg afskyer de Hule og Flanerne
og gjør Front mod Kaos og Titanerne!
Man raaber paa det Nye — det Gamle er forslidt.
Hvordan staar det til med det Nærværende?
Farten er saa voldsom. — Lad os sunde os lidt.
Et Overblik er muligt belærende.
— — —"

Med en Følelse, der er ægte lige til Bunden, og med Ord, der baade kan vække og ramme, siger Digteren sin Mening og gjør Rede for sit eget Syn paa Tingene. Det hedder længere hen i Digtet:

„Valget af Stoffet gjør Ingen til Poet,
men Livssynet — Pulsslaget — Tonen —
— hvordan han har hørt — hvordan han har set —
og bag Ordene: Mennesket, Personen!

Er selv han i Stykker, men fiffig og fin
vil gjælde for en ægte Kremonerserviolin,
det kjendes dog fra Kvinten indtil Bassen,
at der er noget Braaddent ved Kassen!
— — —"

Og derpaa videre:

„Lad de Andre bryde Baner, ifald de formaa;
jeg spørger kun — jeg vækker — skræmmer op — banker paa!
Hvad vilde jeg ej give, hvis Svaret
mig Kraften hos mit Folk aabenbared!

Men se nu denne Mylr paa vort danske Parnas.
Ingen Djævel kan Tilløbet stoppe!
Mine Damer og Herrer — bevares! Tag Plads!
Men vælt blot ikke Tronerne deroppe!
— Vort Land ligger saaret, i Folket er Kiv,
dog aldrig har her været et saa digterisk Liv.
Men *hvordan* staar det til med Poesien?
Jeg er bange, „der gaar Levende i'en".
— — —"

Dernæst kommer en Skiften i Tonen med de kække og varmhjærtede Ord:

„I Kaldede! I Bedste! Jer rammer ej min Spot,
I, hvem Musernes Kys har indvict.
Jeg sender kun min Pil mod det, som er raat,
det Forlorne — og Styverfængeriet.

Mig driver intet Had, jeg kjender ej til Nag,
men *dem*, som vil røve vor sidste Rest af Smag:
Ildtilbederne af Realiteten,
dem rammer jeg lige i Planeten!
— — —"

Samme Maaned offentliggjorte Kaalund „Foreløbigt Gjensvar til min Ven Digteren S. Schandorph", i Maj 1879 Digtet „Idealitet og Realitet, Redegjørelse og slutteligt Gjensvar til Digteren, *Dr. phil.* S. Schandorph", og ved Nytaarstid 1880 Digtet „*Til den yngre Slægt*". De sidstnævnte Digte staar vel ikke paa Højde med „Brændende Spørgsmaal", men viser dog, hvor klar og stærk Kaalunds Aand var, skjønt den snigende Sygdom allerede lurede paa ham. Selv mente han endnu at skulle faa endel udrettet, og han følte stærkere Trang til Produktion end i mange af de foregaaende Aar under sin brydsomme Embedstid paa Vridsløselille; men de legemlige Kræfter slog ikke til. Sine sidste Aar tilbragte han paa Frederiksberg ved Kjøbenhavn og døde her den 27de April 1885.

H. V. Kaalunds „*Efterladte Digte*" bleve udgivne af Otto Borchsenius (1885) og indeholder foruden de ovenfor nævnte Indlæg i Sanger-

krigen saa god og vægtig Poesi som „Ved Aarsskiftet 1880—81", de smaa, vittige Udfald: „Et Smæk" og „En lille Udladning" — ægte Kaalund'ske Vers —, det smukke Digt „En Synd" (om Sælhunden) og endelig det dybt og alvorligt følte „Bekjendelse".

Af *„Et Foraar"* udkom 6te Udgave 1886, *„En Eftervaar"*, 4de Oplag 1889, *„Fulvia"*, 5te Udgave 1903. H. V. Kaalunds *„Samlede Digte"*, udgivne af Otto Borchsenius, udkom 1898.

Af Literatur henvises til G. Brandes „Samlede Skrifter" II Bd., Otto Borchsenius: „To Digtere"(1886), Zakarias Nielsen: H. V. Kaalund (1886) og Nic. Bøgh i „Dansk biogr. Lexikon".

Edvard Lembcke.

Født 15. Juni 1815. — Student 1833. — 1838 teologisk Kandidat. — 1849 filologisk Embedsexamen. — Konrektor ved Haderslev lærde Skole. — Folkesangen *„Vort Modersmaal"*. — *„For Sønderjylland"*. — Efter 1864 Skolevirksomhed i Kjøbenhavn. — Shakespeare-Oversættelsen. — *„Digte og Sange"* (1870). — Senere Aar. — Digterboligen paa Fasangaarden i Frederiksberg Have. — Død 20. Marts 1897.

Det er kvantitativt yderst lidt, Edv. Lembcke har produceret af egen Digtning. Hvad han har ønsket at udgive af sine Poesier, findes i den lille Samling *„Digte og Sange"*, der udkom 1870 og er delt i to Afsnit: „Ungdomsdigte" og „Nyere Digte og Fædrelandssange". Og hele Bogen er kun paa 143 Sider. Men selv om Lembcke aldrig havde skrevet andet end *„Vort Modersmaal"* og *„For Sønderjylland"* („Du skjønne Land med Dal og Bakker fagre"), vilde han dermed have vundet sit Digternavn.

Alt i alt var Edv. Lembcke en ægte Digternatur. Hans Shakespeare-Oversættelse vidner ligesaa meget derom som hans originale Poesi; thi han har — som ikke mange andre — været gjemmentrængt af Aanden og Pulsslaget i „den store Brites" Digtning.

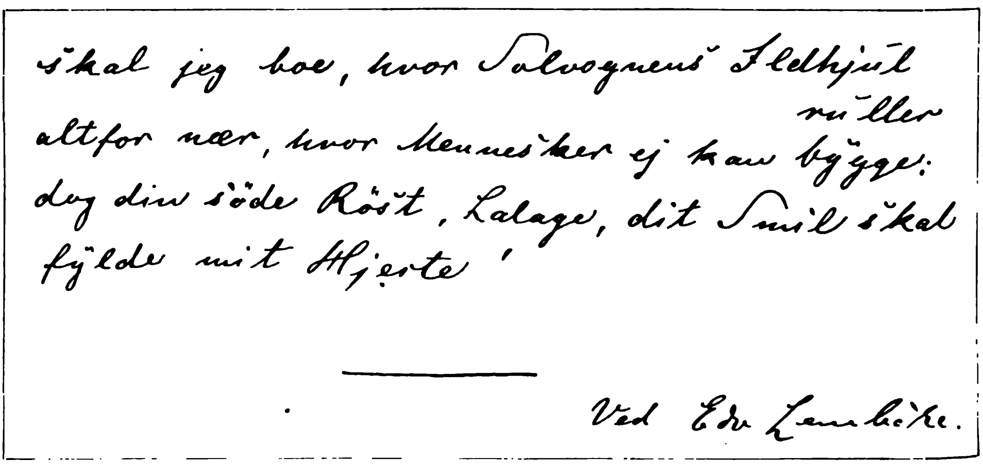
Christian Ludvig Edvard Lembcke fødtes i Kjøbenhavn den 15de Juni 1815. Faderen, der skal have været en poetisk begavet Natur, var indvandret fra Tyskland og ernærede sig her i Landet ved at holde Bogauktioner. I sit ellevte Aar kom Edv. Lembcke i Metropolitanskolen, 1833 blev han Student og 1838 teologisk Kandidat. Sproglige og æstetiske Studier havde tidlig fanget hans Interesse; allerede før han blev Student, havde han oversat Tegnérs „Frithiofs Saga", og fra Studenteraarene skriver sig Størstedelen af de i „Digte og Sange" optagne „Ungdomsdigte". Samtidig med at han forberedte sig til at søge Præstekald, studerede han Sprog og Historie, og efterhaanden blev det fortrinsvis filologiske Studier og Skolegjerning, der lagde Beslag paa ham, saa at han tilsidst opgav Tanken om at blive Præst. I 1841 modtog han et Adjunktembede ved Vordingborg Latinskole, og da denne Skole nedlagdes nogle Aar senere, vendte han tilbage til Hovedstaden, knyttedes som Lærer til Efterslægtens og Borgerdyd-

skolen i Kjøbenhavn og forberedte sig til den filologiske Embedseksamen, som han tog med et udmærket Resultat i Foraaret 1849. Efter en kort Tid at have virket som Adjunkt i Odense, blev han i 1850 udnævnt til Konrektor ved Haderslev lærde Skole, og denne Stilling blev han i lige til 1864, da Tyskerne fordrev alle dansksindede Embedsmænd. Edv. Lembcke var en virksom og varmhjærtet Forkæmper for Danskhedens Sag og som saadan højt skattet af de danske Sønderjyder; fra denne Periode skriver sig ogsaa mange af hans patriotiske Digte, først og fremmest Sangen „For Sønderjylland“ (1859) og Folkesangen „Vort Modersmaal er dejligt“, oprindelig skrevet til en Fest, der holdtes i Haderslev til Ære for Præsten Fr. Boisen. Disse to Sange har vundet en Folkeyndest Nord og Syd for Kongeaaen som meget faa andre.

Edvard Lembcke.

Efter Tilbagekomsten til Kjøbenhavn oprettede Edv. Lembcke sammen med flere af sine ligeledes fordrevne Kolleger „Haderslev Læreres Skole“,

skal jeg boe, hvor Solvognens Ildhjul ruller
altfor nær, hvor Mennesker ej kan bygge:
dog din söde Röst, Lalage, dit Smil skal
fylde mit Hjerte.'

Ved Edv. Lembcke.

Edvard Lembckes Haandskrift.

Brudstykke af Oversættelse fra Horats.

Originalen tilh. Hr. Boghandler Otto B. Wroblewski.

ved hvilken han fortsatte sin pædagogiske Virksomhed. Under sit Ophold i Haderslev havde han begyndt sit store Arbejde: Oversættelsen af Shakespeares dramatiske Værker, hvoraf første Udgave udkom i Aarene 1861—73; en ny Udgave udkom allerede 1877. Blandt Lembckes øvrige, værdi-

fulde Oversætterarbejder maa nævnes hans Oversættelse af udvalgte dramatiske Digte og Fortællinger af Byron, Digtet „Lalla Rookh“ af Thomas Moore og Swinburnes Tragedie „Erechteus“. Desuden har han udgivet nogle Skoleudgaver af Horats.

I hans eneste originale Digtsamling *„Digte og Sange“* (1870) finder man helt igjennem et lydefrit og ofte et kraftigt og oprindeligt Udtryk for hans dybe Gemyt og hans varme patriotiske Følelse. Blandt Ungdomsdigtene maa især peges hen paa „Koncert for alle Instrumenter“, „Vagabundus“, „Klintedronningen“, „Caspar Hauser“, „Samson“, og mellem „Nyere Digte og Fædrelandssange“ er der — foruden „Vort Modersmaal“ og „For Sønderjylland“ — saa ægte og malmfulde Digte som „Danmarks Krone“, „Kongens Hjemfart“, „Fra Sønderjylland“ (i Vinteren 1864), „For Danmark“ („Blev nu til Spot dine tusindaars Minder“), „Nordisk Højtid“ (1865) og „Fra Sønderjyllands Kvinder“, med Brudegaven til Kronprinsesse Louise.

I 1888 trak Edvard Lembcke sig tilbage fra sin mangeaarige Skolegjerning, og han levede fra nu af indtil sin Død den 20de Marts 1897 ude paa Fasangaarden i Frederiksberg Have, Oehlenschlägers gamle Digterbolig. Ved Universitetets Firehundredaarsfest 1879 kreeredes han til Æresdoktor. Han var en overordentlig stille og beskeden Mand, stilfærdig i sin Tale som i hele sin Færd; men bag den beherskede ydre Form var der et varmt og rigt Gemyt og dertil en Ærlighed og Sandhed, der vandt ham baade Hengivenhed og Respekt hos alle, med hvem han kom i Berøring.

Af Literatur, vedrørende Edv. Lembcke, henvises til Nic. Bøgh i „Dansk biogr. Lexikon“ samt til Levnedsbeskrivelser af de ved Kjøbenhavns Universitets Firehundredaarsfest promov. Doktorer.

Chr. K. F. Molbech.

Født 20. Juli 1821. — Barndomsaar. — Student 1839. — Det første poetiske Arbejde. — Universitetets Guldmedaille. — Ansættelse ved det store kgl. Bibliotek. — Lyrisk romantiske Skuespil: „Klintekongens Brud“ og „Venusbjerget“. — „Digtninger“ (1846). — Udenlandsrejse. — „En Maaned i Spanien“. — Oversættelsen af Dantes *„Guddommelige Komedie“*. — Digtsamlingen *„Dæmring“* (1851). — Professor ved Universitetet i Kiel. — Efter 1864 Medarbejder ved „Dagbladet“. — „Fra Danaidernes Kar“ (1873). — Udenlandsrejse paa Anckerske Legat. — Censor ved det kgl. Teater. — Dramatisk Produktion: „Renteskriveren“ (1875). — *„Ambrosius“* (1878). — „Faraos Ring“ (1879). — „Opad“ (1881). — Censuren over Bj. Bjørnsons „Leonarda“. — Afsked som Censor. — Tragedien „Dante“ (opf. 1888). — Udgivelse af Brevvexlingerne mellem „Chr. Molbech og Karen Margrethe Rahbek“ og mellem „Chr. Molbech og N. F. S. Grundtvig“. — Død 20. Maj 1888. — „Efterladte Digte“, udg. af Ernst v. d. Recke.

Christian Knud Frederik Molbech, Søn af den bekjendte Sprogmand og Literaturhistoriker Chr. M., fødtes i Kjøbenhavn den 20de Juli 1821. Da han var ni Aar gammel, kom han i Borgerdydskolen, men han skal have været en uregerlig Dreng, som det ikke var let at opdrage, og da

han var sexten Aar, satte hans Fader ham i Kost hos Præsten Spang i Udby ved Vordingborg. Kort Tid efter kom han ind i øverste Klasse i Vordingborg Latinskole og samtidig i Huset hos den humane og dygtige Skolemand, Overlærer, senere Rektor Fr. O. Lange, og de nye Omgivelser og Forhold havde stor Indflydelse paa ham. 1839 blev han Student og valgte det teologiske Studium, men opgav det et Par Aar efter uden at tage nogen Embedsexamen. Derimod var han allerede som ung Student begyndt at sysle med poetiske Sager og udgav 1840, altsaa kun nitten Aar gammel, en Digtcyklus med Titlen „Billeder af Jesu Liv", der blev modtagen med megen Ros af den tonegivende Presse.. Samme Aar tilkjendtes der ham Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om „Billedhuggerkunsten og dens Poesi", og han fortsatte nu ivrigt sine æstetiske Studier, medens han tillige tog livlig Del i Datidens Studenterliv. 1843 fik han Ansættelse ved det store kgl. Bibliotek, og i de nærmest følgende Aar udfoldede han en ret frodig poetisk Produktion. Han skrev de romantiske Dramaer: „Klintekongens Brud" og „Venusbjerget", der begge opførtes paa det kgl. Teater (1ste Gang henholdsvis 8. Marts og 7. Juni 1845), men disse Arbejder gjorde trods deres lyriske Skjønheder ringe Lykke paa Scenen, fordi det skortede dem paa Handling og dramatisk Virkning. „Venusbjerget" udkom sammen med endel „Blandede Digte" i en Samling „Digtninger" (1846).

Med offentlig Understøttelse foretog Molbech 1846—47 en Udenlandsrejse, der først førte ham til Spanien, derfra til Syd- og Norditalien, med længere Tids Ophold i Rom, hvorefter han paa Hjemvejen var i Paris. Udbyttet af Besøget i Spanien blev en Række Rejsebilleder: „En Maaned i Spanien" (1848), og ikke længe efter sin Hjemkomst begyndte han paa sit store og betydningsfulde Værk: Oversættelsen af Dantes „*Divina comedia*", hvortil han skrev en indgaaende historisk Indledning. Værkets første Del („Helvede") udkom 1851.

Samme Aar udsendte Molbech Digtsamlingen „*Dæmring*", der betegner hans egentlige Gjennembrud som lyrisk Digter og tillige viser ham som den fuldblods Romantiker, han var og vedblev at være, en af de sidste Arvtagere i den oehlenschlägerske Digterskole. Titlerne i denne Digtsamling antyder allerede dens udpræget romantiske Karakter: „Dæmring", „Maalet", „Stille", „Frejas Stjerne", „Længsel", „Alene", „Kjærligheds Land", „Den Eensomme" o. s. v. Bogen indledes med Tilegnelsen „Til en Ven":

„Hvad er vort Liv? En Skov, af Torne flettet;
Kun hist og her en Sangfugls Stemme kalder,
Faa Roser findes der, og sparsomt falder
Et enkelt Lysglimt gjennem Slyngenettet.

Er Haanden saaret end og Foden trættet,
Man tør ei staae: Afsted, afsted! det gjalder;
Man skal igjennem disse mørke Haller,
Før bliver ikke Vandringsbyrden lettet.

Blandt Tornene har tidt Din skarpe Tanke
Gjort ryddeligt, som Hug af Øxer blanke;
Til Gjengjæld har vel stundom jeg foroven

Viist Dig et Glimt af Stjernerne de blide.
Lad os gaae trofast ved hinandens Side!
Engang, vil Gud, lysner det vel i Skoven."

Samlingen indeholder desuden saa skjønne Poesier som Digtet „Stille" („Du Slægt, der som en Storm i Høst"), Mindedigtene over Oehlenschläger og

Olaf Rye, den nydelige Sonnetkrans „Madonna“ og fremfor alt andet Digtet „*Naturaanderne*“, skrevet i Anledning af H. C. Ørsteds Død.

I 1853 blev Molbech Professor i nordisk Sprog og Literatur ved Universitetet i Kiel, og han beholdt denne Stilling indtil Krigen 1864. I det samme Ulykkesaar udsendte han anonymt sit lidenskabelig indignerede Digt: „Til Fjenden i vor egen Lejr“. Under Opholdet i Kiel havde han fuldendt sin Oversættelse af „*Divina comedia*“, idet de følgende to Bind, „Skærsilden“ og „Paradiset“, udkom 1855 og 1862.

Efter 1864 var Molbech i nogle Aar knyttet som Medarbejder til „Dagbladet“ og skrev fornemlig Teater- og Literaturkritik. Hans Bladartikler, hvoraf han senere samlede et Udvalg under Titlen „Fra Danaidernes Kar“ (1873), anses som ypperlige fra Formens Side og havde i det hele Præget af at skyldes en udmærket smagfuld og kundskabsrig Forfatter; men han var i saa høj Grad Idealist og Romantiker, at det gjorde hans Syn ensidigt, og han havde ingen Forstaaelse af de nye, literære Strømninger, der brød sig Vej paa hint Tidspunkt.

Chr. K. F. Molbech.

I 1865 havde han det Anckerske Legat og var nogen Tid i Italien, væsentlig sysselsat med italiensk Literatur; efter sin Hjemkomst gjenoptog han sin Virksomhed som Kritiker ved „Dagbladet“, og 1871 blev han Digteren Hauchs Afløser som Censor ved det kgl. Teater. Dermed begyndte tillige et nyt Afsnit i hans digteriske Produktion. I Anledning af Holbergstatuens Afsløring skrev han en holbergsk Studie i en Akt „Renteskriveren“, opført første Gang den 31te Oktober 1875 med saa meget scenisk Held, at det lille Stykke holdt sig paa Repertoiret ogsaa ud over den Lejlighed, hvortil det var forfattet. I 1877 fulgte „*Ambrosius*“, Skuespil i 4 Akter (opf. 1ste Gang 4. Maj 1878), der opnaaede en ganske overordentlig Sukces. Stykket gik indtil Udgangen af den følgende Sæson 38 Gange over Scenen for fuldt Hus og naaede i Løbet af fire Aar henved 80 Opførelser, medens det efterhaanden er udkommet i 13 Oplag. Molbech havde valgt et taknemmeligt dramatisk Motiv i sin frit behandlede Skildring af Digteren Ambrosius Stubs Ophold som „Skriverkarl“ paa en dansk, adelig Herregaard, og Skuespillets hele Stemning, med et let Anstrøg af Sentimentalitet, og maaske i endnu højere Grad en ypperlig og poesifuld Udførelse af Titelrollen (ved Emil Poulsen) tog Publikum saaledes med Storm, at der i et Par Aar grasserede en fuldstændig Ambrosius-Mani over

det ganske Land. Forfatteren søgte at forfølge sit Held, og Aaret efter — 1879 — gik „Faraos Ring", Folkeskuespil i 5 Akter, over det kgl. Teaters Scene (opf. 1ste Gang 25. Okt., ialt 15 Gange); men hverken dette eller det næste dramatiske Arbejde, 5 Akts Skuespillet „Opad" (opf. 1ste Gang 13. Novbr. 1881) svarede til Forventningerne. Begge disse Arbejder manglede Betingelserne for at opnaa blot tilnærmelsesvis en saadan Yndest som den, der var bleven „Ambrosius" til Del, og tilmed havde Molbech paa det Tidspunkt en stærk og virksom Opposition imod sig fra den nye Literaturretning, som han selv heftigt havde bekæmpet med alle de Vaaben, der stod til hans Raadighed som Kritiker og som Censor. Situationen var oven i Købet blevet yderligere tilspidset som Følge af de Omstændigheder, der knyttede sig til Forkastelsen af Bjørnstjerne Bjørnsons Skuespil „Leonarda". Molbech havde som Censor skrevet en Fordømmelsesdom over Stykket, holdt i yderst nedsættende og ubeherskede Udtryk, og da denne Censur — hvad M. selvfølgelig ingensinde havde tænkt sig — blev offentliggjort efter den daværende Kultusminister Fischers Ordre til Teaterchefen, Kammerherre Fallesen, voxede Forbitrelsen mod Teatrets Censor og gav sig bl. a Udslag i en Udpibning af „Faraos Ring". — 1881 søgte Molbech sin Afsked som Censor. Ved Universitetets Firehundredaarsfest var han bleven kreeret til Æresdoktor.

Molbechs sidste Arbejde for det kgl. Teater blev hans historiske Tragedie „Dante", der opførtes første Gang den 23. April 1888, faa Uger før hans Død. Dette Drama var udkommet allerede 1852 og hørte til hans bedste Produktion i Ungdomsaarene, et dygtigt og aandfuldt Arbejde; men ikke des mindre var det blevet forkastet af J. L. Heiberg.

Efter at have trukket sig tilbage fra sin Censor-Virksomhed levede Molbech i landlig Stilhed ude i Bagsvær ved Lyngby. Hans Helbred havde i flere Aar været skrøbelig; et Hospitalsophold i Kjøbenhavn bragte ingen Bedring, og han døde den 20de Maj 1888.

1883 havde han udgivet den interessante Brevvexling: „Chr. Molbech og Karen Margrethe Rahbek"; senere samlede og ordnede han Brevvexlingen „Chr. Molbech og N. F. S. Grundtvig", der udkom kort Tid efter hans Død, udgivet af L. Schrøder.

Det er mærkeligt at se, hvorledes Chr. K. F. Molbech bevarede sin Produktionsevne lige til sine sidste Dage, skjønt han var hjemsøgt af smerteful Sygdom. Som det fremgaar af den Samling „*Efterladte Digte*" (1888), Ernst v. d. Recke udgav, skrev Molbech endnu paa Sygelejet nogle af sine allerbedste Digte, og overhovedet udfolder han det sidste Aar af sin Levetid en forbavsende frodig Produktion, der voxer til en omfattende Samling rig og skjøn Poesi. Nu, da der ikke mere staar Strid om hans Navn og Gjerning, vil man fra alle Sider kunne samstemme i de Ord, som Ernst v. d. Recke siger i sin Indledning til de „Efterladte Digte": „. . . Ingen, der gjennemlæser dette Afsnit („Sidste Digte", 1887—88), vil kunne undlade at blive slaaet af Rigdommen i dette Skjønhedsvæld, af Phantasiens ungdomsfriske Frodighed i disse Digte, der ere skrevne med Døden i Hjærtet og tidt med Dødstanken for Øje . . ." Det sidste af Digtene er dateret den 4de Marts 1888 og har Titlen „Under Egetræet":

„Der staaer en løvrig Eg, ei alderssvag,
Men dog tilaars, i Krattet hist ved Søen;
Solsort og Drossel kvidre fra dens Tag,
Og mellem Siv og Rør smaaklukker Frøen.

Tidt har jeg seet en Baad med sagte Slag
Ved Egens Rod landsætte To paa Øen,
Der vilde drømme hen en Sommerdag
Paa gammel Viis, som Ridderen og Møen.

Livsfriske Træ, o kunde jeg, som du,
I Kvæld gjenlyde af de samme Sange,
Der lød i Gry, da Sol steg over Vange.

Kunde jeg lytte, som du lytter nu,
Til Elskovs Foraarsrøst, og mens jeg ældes,
forblive ung som du — indtil jeg fældes!"

Chr. K. F. Molbechs poetiske Arbejder I—II Bd. udkom 1863 under Titlen „Digte, lyriske og dramatiske", Samlede Digte, ny forøget Udgave, udkom 1879. — Af Literatur henvises til P. Hansen: „Den danske Skueplads", Otto Borchsenius: „Hjemlige Interiører"; „Danskeren" (1890) og Nic. Bøgh i „Dansk biogr. Lexikon".

Thomas Lange.

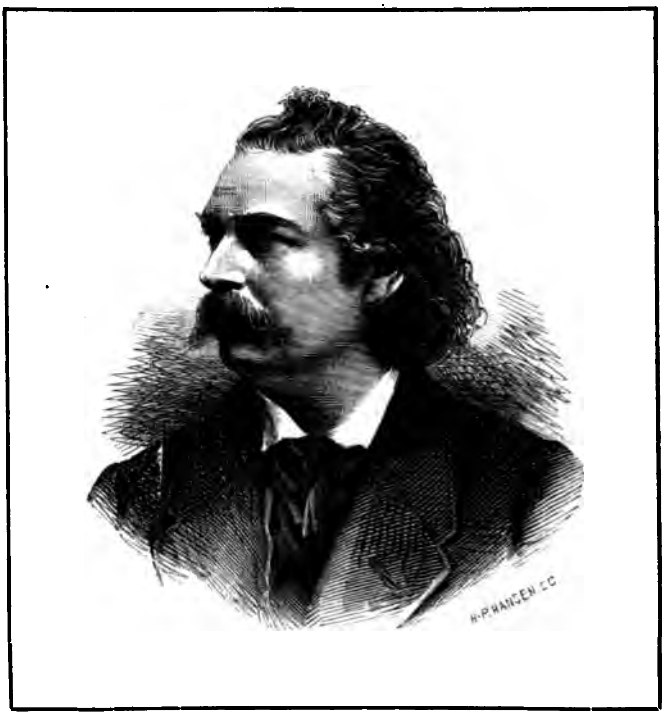
Født 30. Novbr. 1829. — Barndomsindtrykkene. — Student 1848. — Teologisk Embedsexamen. — Ungdomsarbejder. — Paavirkning af Søren Kierkegaard. — Mystik og Natur. — „*Æventyrets Land*". — „*Aaen og Havet*". — „Romantiske Skildringer". — „*De faldende Blade*". — „*De lyse Nætter*". — Senere Arbejder. — Død 25. August 1887.

Som et ganske ejendommeligt Digtertemperament, om end hverken som nogen stor eller paa noget Omraade banebrydende Forfatter, tegner sig Billedet af Thomas Lange. Han fødtes i Kjøbenhavn den 30te November 1829 og var Søn af Postmester, Kancelliraad Lange. Som halvt Aars gammelt Barn blev han sat i Huset hos sin Moders Broder, Pastor Andresen i Ho ved Varde, og Omgivelserne i den ensomme vestjydske Egn blev af Betydning for hele hans senere Liv og Udvikling. En halv Snes Aar efter blev hans Morbroder forflyttet fra Ho til Ringkjøbing; han var altsaa den Gang henved elleve Aar, og Løsrivelsen fra hans Barndomsegn gjorde saa stærkt Indtryk paa ham, at han havde den samme Fornemmelse, siger han, som han kunde tænke sig, „en Plante vilde have, hvis den kunde føle, naar den blev oprykket af den Jord, hvori den er voxet". Det varede dog ikke længe, før han blev fortrolig med de nye Omgivelser, der jo ikke heller var synderlig forskjellige fra dem, hvori han havde færdedes fra sin tidligste Barndom, thi ogsaa her fandtes Klitterne og Havet og den store Ensomhed. Forøvrigt var han kun kort Tid i Ringkjøbing; i sit trettende Aar kom han i Viborg Latinskole, og han lærte nu jydsk Landskab og Natur at kjende fra en ny Side, idet han nær ved sig fik den stille Hald Sø, Skovene deromkring og længere mod Vest og Syd de mægtige Hedebakker. Der kom derfra en ny og stærk Paavirkning af saadanne Naturindtryk, som altid havde øvet deres dragende Magt over hans Sind.

Han var nitten Aar, da han blev Student, og det var 1848, men hin Tids stærke nationale Vækkelse syntes ikke at have havt nogen Indflydelse

paa hans Udvikling. Han levede et glad og fornøjet Studenterliv, og da han var vel stillet i økonomisk Henseende, havde det ingen Hast for ham med Arbejdet. Han gav sig god Tid til sit teologiske Studium; først 1857 tog han Embedsexamen, og samme Aar giftede han sig, dog uden at søge noget Præstekald, hvad han hverken havde nødig eller følte nogen indre Tilskyndelse til. Poesi og Digtning havde allerede længe optaget ham, næsten ligesaa stærkt som Indtrykkene fra Vesterhavs- og Hedeegnene, og i de nærmest følgende Aar efter Embedsexamen og Giftermaal begyndte hans poetiske Produktion.

Til at begynde med var Thomas Lange synlig paavirket af Søren

Thomas Lange.

Kierkegaard, og hans Digtning har paa dette Tidspunkt tildels en spekulativ Karakter; han ynder at experimentere med psykologiske Fænomener. 1858 udkom hans Debutbog „I Ungdommen“, og derefter fulgte 1860 „Smaaskitser“ og 1862 „Poetiske Naturer“. Men intet af disse Arbejder vakte Opmærksomhed, røbede heller ikke nogen Originalitet eller selvstændigt digterisk Syn. Først da Thomas Lange vendte sig til det personligt oplevede og iagttagne, fandt han sit rette Omraade, og med „*Æventyrets Land*, Billede af Livet og Naturen ved Blaavandshuk“ (1865), slog han fuldstændigt igjennem og vandt Læseverdenen for sig. Sin Optagethed af spekulative, psykologiske Emner havde han for saa vidt bevaret, som han lod den glimtvis skinne igjennem, hvad han skrev; men det „spekulative“ var nu forenet med et ejendommeligt Syn paa Mennesker og Natur, en Sammenknytning mellem dem, der gav sig Udtryk i en Art Natursymbolik.

Hovedpersonen i „Æventyrets Land" er som den Natur, hvori han lever; den meddeler ham sin „Sjæl" og former ham og hans Livs Tildragelser derefter.

Den samme Tanke er herskende i Thomas Langes følgende Arbejder. I *„Aaen og Havet"*, der udkom 1870, er Hovedvægten lagt paa Naturens dæmoniske Magt, den, som Menneskene er undergivne, naar de synder mod Menneske-Idealet i dem selv og derved kalder Ulykken ned over sig. Og ligeledes er Natursymboliken det fremtrædende Moment i den ypperlige Fortælling *„De faldende Blade"* i Samlingen „Romantiske Skildringer" (1872) og i *„De lyse Nætter"*, som Thomas Lange udsendte 1875, og hvori han har givet sin Symbolik den fredelige og milde Karakter, der svarer til de lyse Nætters Tid.

Thomas Langes senere Produktion kan i ingen Henseende maale sig med de ovennævnte Bøger. 1876 udkom „Af Livet og Naturen", 1877 „Et Symposion" og 1879 „Nyt Liv", og i disse Arbejder, særlig i „Et Symposion", møder man endnu enkelte fint gjengivne Stemninger og Indtryk, men hvad han senere ydede, bl. a. „En Kjærlighedshistorie" (1882) og „Sølvbrylluppet paa Højgaard" (1883) er svagt og mat; baade Indhold og Form gjør Indtryk af noget ufrisk og konstrueret, der lader Læseren forblive kold overfor de Personer og Hændelser, Forfatteren fremstiller.

Ikke desmindre levede Thomas Lange et lykkeligt Digterliv til sine Dages Ende. Han var selv glad i sin Gjerning og havde samlet om sig en lille Kreds af trofaste, helst yngre Venner, hvoraf ingen besværede ham med uvillig Kritik. Han boede i mange Aar om Vinteren paa Frederiksberg, om Sommeren i Lyngby, hvor han døde den 25de August 1887.

Af Literatur henvises til Sophus Bauditz i „Dansk biogr. Lexikon" og til Kalenderen „Danmark" for 1888.

Erik Bøgh.

En selvhjulpen Mand. — Barndomsaarene. — Ungdomsaar. — Modgang og Kamp. — Skolelærer. — Rejsende Skuespiller. — Portrættegner. — Første dramatiske Forsøg. — Direktør for Casinos Teater. — Dramatiske Arbejder. — *„Grevinden og hendes Søskendebarn"*. — Redaktør af „Folkets Avis". — Feuilletonist. — „Dit og Dat". — *Jonas Tværmoses Ærgrelser"*. — „Forelæsninger". — „Udvalgte Fortællinger". — „Mester Oles Prædiken". — *„Halvandet hundrede Viser"*. — Censor ved det kgl. Teater. — Død 17. August 1899. — Erik Bøghs „Erindringer fra mine unge Dage" og „Min første Forfattertid".

Vil man lære Erik Bøghs Personlighed at kjende fra dens lyseste Side, skal man læse de Livserindringer, han har udgivet: „Erindringer fra mine unge Dage" og „Min første Forfattertid", især de førstnævnte. Og vil man opsøge det centrale i hans Forfatterskab, skal man først og fremmest

gjøre sig bekjendt med „Halvandet hundrede Viser" og „Jonas Tværmoses Ærgrelser". Som de fleste Autodidakter havde Erik Bøgh sin skarpe Begrænsning; hans Synskreds blev, navnlig i senere Aar, snævrere end den burde have været i Forhold til hans Intelligens og klare Hoved; han havde ikke let ved at forstaa, hvad nyt og ungt der brød sig Vej rundt omkring ham. Men indenfor sit Omraade saâ og dømte han sundt, med en aldrig svigtende *bon sens*; som Visedigter og Feuilletonist var han en Mester, og han har sagt gode og rammende Ting, hvormed han ofte traf Sømmet paa Hovedet.

Han var en selvhjulpen Mand, kæmpede sig ihærdigt og udholdende frem, søgte paa sin lange Livsbane aldrig Gunst og Gave og var aabenbart en sanddru og ærlig Natur. Hans Levnetsløb har den Interesse, som knytter sig til en Personlighed, der naar frem og skaber sig et Navn alene ved egen Kraft og Evne.

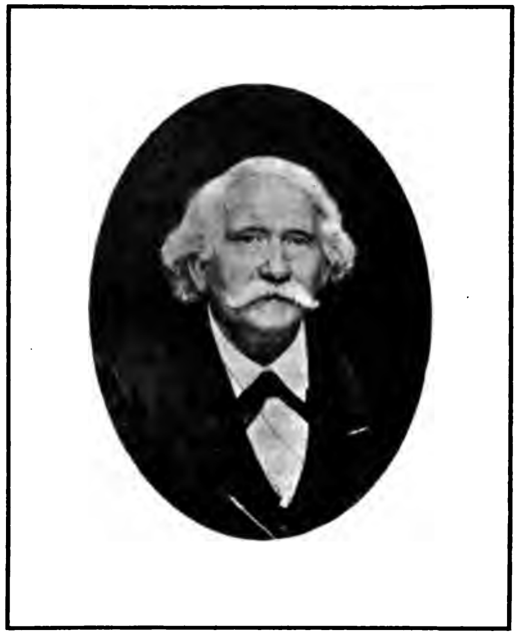
Erik Bøgh blev født i Kjøbenhavn den 17de Januar 1822. Han siger selv, at han ikke ved nøjagtigt, om denne Fødselsdato er den rigtige; thi man rettede sig efter hans Bedstefaders gamle Spil-Ur, og det gik ikke paalideligt. Bedstefaderen, paa mødrene Side, var en gammel Havnefoged Møller, og hos ham tilbragte Erik Bøgh sine første Barneaar. Faderen var Skolelærer, en ejendommelig og begavet Mand med en Mangfoldighed af Interesser; han havde Evner som „Maler, Kobberstikker, Silhouettør, Billedhugger, Billedskærer, Musiker, Sanger", og han skrev ogsaa Vers; men han forstod ikke at gjøre nogen af disse Evner gjældende, og han levede med sin Familie i yderst knappe Kaar. Da Morfaderen døde, kom Erik Bøgh tilbage til sine Forældre, og der fulgte nu et Par strænge og triste Barneaar, hvor der end ikke var Tale om regelmæssig Skolegang. Det føltes som en overordentlig lykkelig Forandring, da Faderen modtog et lille Skolelærerkald i Karrebækstorp paa Sjælland, og Familien flyttede bort fra den fattige kjøbenhavnske Lejlighed ud til friere og lysere Forhold paa Landet.

Erik Bøgh havde som Barn og opvoxende Yngling et ualmindeligt hurtigt Nemme; han lærte alt, hvad han ønskede at lære, med utrolig Lethed, og han var i Ordets videste Betydning Autodidakt; thi ingen tog sig af hans Undervisning; alt lærte han sig paa egen Haand, medens han samtidig hjalp Faderen med Undervisningsarbejdet i Landsbyskolen. Fra Karrebækstorp flyttede Familien til et noget større og bedre aflagt Skolelærerkald i Sneslev ved Fuglebjerg, og her hændte det, at den stedlige Provst en Gang ved en Skolevisitats følte sig saa imponeret af den femtenaarige Skolelærersøns Kundskaber, at han tilbød ham en Plads i sit Hus.

Om sit Ophold hos den gammeldags strænge og myndige Provst fortæller Erik Bøgh i sine Erindringer mange morsomme Træk. Han maatte gjøre Tjeneste som „Kontorist, Informator, Sognebibliotekar, Forsanger i Kirken, Gartner, „Tæller", Skytte, Ridefoged og hvad som helst andet." Hans egen Personlighed var „suspenderet" i den Tid, han opholdt sig i Provstens Hus, og han havde kun blindt hen at gjøre, hvad hans gejstlige Principal befalede. Dette holdt han ud et Par Aar og kom derefter paa Jonstrup Seminarium, hvor hans Lærenemhed kom ham saa meget til Gode, at det lykkedes ham at springe en Klasse forbi, og 1841 tog han

en fin Examen med Karakteren „meget duelig til at forestaa et Skolekald". Han blev nu Huslærer hos en Landmand, Forpagteren af „Farumgaard", der gav ham fri Station og en aarlig Løn paa 60 Rdl., men hans og hans nye Principals Anskuelser om Børneopdragelse var saa modstridende, at det gav Anledning til jævnlige Rivninger, og han var derfor overmaade tilfreds, da der tilbød sig en Lejlighed til at skifte Virksomhed, idet han fik Løfte om at kunne tiltræde Skolekaldet i Fuglebjerg, som hans Fader tidligere havde havt.

Men dermed var Modgangens Aar ingenlunde forbi. Erik Bøgh var endnu ikke tyve Aar gammel, da han Nytaarsdag 1842 tiltraadte „Skolelærer- og Kirkesanger-Embedet" i Fuglebjerg, og hans Venner mente, at han allerede havde gjort en smuk Karriere. For ham selv blev dog Forholdene i høj Grad utilfredsstillende; han følte sig ensom og mismodig, og han kom ligefra Begyndelsen til at staa paa en spændt Fod med sin nærmeste gejstlige Foresatte, den stedlige Præst, der strax erklærede sig misfornøjet med den skete Besættelse af Skolelærerembedet, idet han, Præsten, havde interesseret sig for en anden Ansøger. Det kom til idelige Trakasserier overfor den unge Lærer, og Stillingen blev ham efterhaanden saa utaalelig, at han omsider til almindelig Forbavselse — ikke mindst for den gejstlige Foresatte — søgte Afsked fra Embedet. En Efteraarsdag 1844 forlod han Fuglebjerg efter at have solgt, hvad han ejede, og drog nu paa det uvisse ud i Verden.

Erik Bøgh.

Men forinden havde Erik Bøgh gjort sine første Digterforsøg. Det var for Størstedelen, hvad Bøgh i sine Erindringer kalder for „sort Lyrik", fostret af Ensomheds-Uhygge og Weltschmerz og med Digtere som Byron og Heine som Forbilleder. Den hele Bunke hyperlyrisk Poesi eller sort Lyrik blev brændt, før Erik Bøgh forlod Fuglebjerg; kun et Par enkelte Digte bevaredes, og de tyder paa, at der i den unge, forhenværende Skolemester, der nu gav sig Æventyret og Lykken i Vold, gjemtes en habil Poet. Fra Tiden paa Jonstrup Seminarium er der et Rimbrev, skrevet til en Ven, der allerede viser det sikre Herredømme over Versbygningen, der siden hen blev Bøghs fornemste Styrke som Visedigter. Og skjønt han havde gjort et stort Baal af sine poetiske Manuskripter, før Bortflytningen fra Fuglebjerg fandt Sted, kunde han dog ikke forhindre, at Digter-Nissen rejste med ham. Under-

vejs til Sorø satte han sin Stemning paa Vers og digtede „Ynglingens Vaarsang“, der begynder:

„Isen er brusten, Strømmen og Voven
Knuste dens Lænker med trodsende Magt;
Vaaren er kommen, Engen og Skoven
Kaster nu Trældommens falmede Dragt.
Frit aander hele den unge Natur —
Jeg sidder fangen bag Gitter og Mur! —
Jeg maa ud af den kvalme, den døsige Ro
I det skimlede Fædrenebo —
Jeg maa ud for at lufte det støvede Sind
I den friske, foryngende Vind —
Jeg maa ud i det Frie, at Solen kan tø
Mine stivnede Aarer paa ny —
Jeg vil elske og favnes og leve og dø,
Førend Vaaren og Ungdommen fly!
— — —.“

Vaaren og Ungdommen havde han for sig, men kun faa Penge i Lommen og intet Begreb om, hvor han skulde begynde at tage fat. Nærmest ved en Tilfældighed blev han omrejsende Skuespiller ved et dansk Selskab, der rejste i Sverige, og da Teaterselskabet var blevet opløst, fordi de finansielle Vanskeligheder voxede det over Hovedet, opgav han uden Sorg eller Skuffelse sin sceniske Virksomhed og blev paa en ligesaa tilfældig Maade Portrættegner. I denne Egenskab tjente han gode Penge, kom viden omkring i Nabolandene og havnede tilsidst i Christiania, der blev Udgangspunktet for hans dramatiske og journalistiske Løbebane. Med faa Ugers Mellemrum opførtes paa Christiania Teater hans første Vaudeville „Ægtemandens Repræsentant“ og hans første Nytaarsrevue „Nytaarsaften 1848—49, Tryllefarce med Sange i een Akt“, og begge Stykker gjorde Lykke. Omtrent samtidig havde han faaet Ansættelse som Medarbejder ved „Kristianiaposten“ og havde forlovet sig med en ung norsk Dame, Andrea Schøyen, Datter af Kaptajn Schøyen til Schøyengaard, der i det mangeaarige Samliv blev ham en kjærlig og forstaaende Hustru.

Efter fem Vandre- og Læreaar i Sverige og Norge vendte Erik Bøgh tilbage til Danmark i Efteraaret 1849. Egentlig stod han endnu paa ligesaa bar Bund som før; thi stort kunde der ikke bygges paa den Sukces, han havde vundet med et Par smaa dramatiske Arbejder paa Christiania Teater. Men Lykken syntes fra nu af at blive ham god. Umiddelbart efter sin Hjemkomst fik han Tilbud om at skrive Feuilletoner for et af Datidens mest udbredte kjøbenhavnske Blade, og samtidig opfordrede Casinos Direktør, Kammerraad Lange, ham til at skrive en lignende Revue for Casinos Teater som den, han havde skrevet til Teatret i Christiania. Erik Bøgh forfattede „Nytaarsnat 1850“, hvortil der var rigt Stof at tage fra Øjeblikkets Begivenheder, og denne Nytaarsrevue gjorde saa stor Lykke, at Bøgh med det samme sikrede sig en Position som dramatisk Forfatter og Bearbejder. Det blev i Aarenes Løb en overordentlig Mængde Teaterstykker, han forfattede og bearbejdede især for Casinos Teater, og hans Behandling og Lokalisering af de fremmede Sujetter havde som oftest en Selvstændighed,

navnlig i Henseende til Dialogen og de indlagte Sange, der bragte dem nær op til at kunne regnes for originale Arbejder. Blandt Erik Bøghs fuldstændig originale Teaterstykker maa fortrinsvis nævnes „Huldrebakken", Sangspil paa rimede Vers i 1 Akt, „Fastelavnsgildet", Sangspil i 1 Akt, og „Kalifen paa Æventyr", Sangspil i 3 Akter, og blandt hans utallige Bearbejdelser: „Et enfoldigt Pigebarn", „Redaktionssekretæren", „Esmeralda", „Tre for En", „Hun skal debutere", „Et Uhyre" o. s. v. o. s. v.

Det Navn, Bøgh hurtig havde vundet som dramatisk Forfatter, foranledigede Aktieselskabet Casino til ved Kammerraad Langes Fratræden at tilbyde ham Posten som artistisk Direktør, at regne fra Sæsonen 1855—56, og umiddelbart forinden foretog han sin første Udenlandsrejse, idet han med kultusministeriel Understøttelse besøgte Berlin, Dresden, Prag, Wien og tog derfra over Innsbruck til München og over Strassburg til Paris; et af Rejsens Formaal var at gjøre sig bekjendt med de fremmede Teatres Repertoire for at se, hvad der egnede sig til Overførelse paa dansk Grund. Med den nye Sæsons Begyndelse tog Erik Bøgh fat som artistisk Direktør ved Casinos Teater, og i fem Sæsoner udholdt han denne Stillings mange Besværligheder, udfoldede selv en utrættelig dramatisk Produktion og døjede alle de Bryderier, som uforstaaende, økonomiske Meddirektører og fordringsfulde Skuespillere og Skuespillerinder kunde bringe ham paa Halsen. I Vaudevillen „Alle mulige Roller" har Erik Bøgh morsomt skildret en Teaterdirektørs Kvaler. Visen begynder:

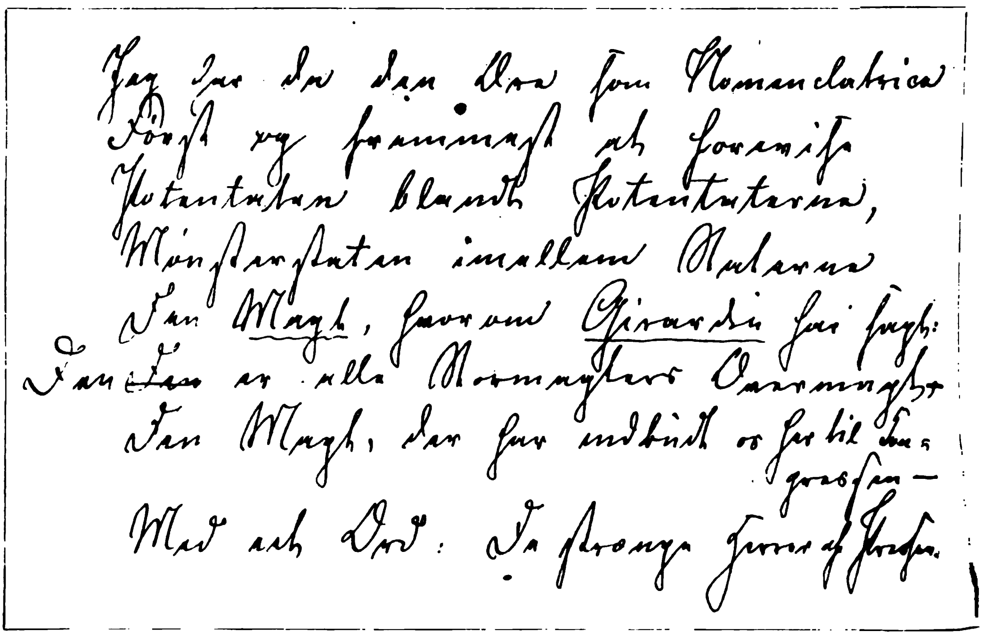
„Ja, vil nogen vide,
hvad det er at slide
paa sit gode Huld og sit Humør,
og vil nogen vide,
hvad en Sjæl kan lide,
og en Krop kan døje, før man dør,

og vil nogen lære,
hvad det er at bære
alle Slags Malice og Malheur —
det kan han erfare
i en Time bare,
naar han bli'er Teaterdirektør.
— — —"

Som den interessanteste af de fem Sæsoner, Erik Bøgh førte til Ende ved Casinos Teater, maa utvivlsomt nævnes den sidste, Sæsonen 1859—60, da „*Grevinden og hendes Søskendebarn*" kom til Opførelse. Bøgh giver i sine Erindringer en udførlig Fremstilling af denne Teaterbegivenhed. Det var fra først af en af hans Meddirektører, der foreslog ham at bearbejde den franske Forfatter Théaulons 2 Akts Lystspil „*La comtesse du tonneau*", hvis Hovedperson er Ludvig XV's berygtede Elskerinde Jeanne Vaubernier (senere Grevinde Dubarry). Bøgh gjennemlæste Stykket og fandt, at det i og for sig var et uskyldigt og uskadeligt Arbejde, der tilsigtede at give et Billede af en bestemt historisk Episode og af Livet ved Ludvig XV's Hof, og desuden var Stykket morsomt og underholdende. Men ikke desmindre erklærede han, at han ikke vilde paatage sig Oversættelsen, „fordi Publikum ufejlbarlig vilde finde adskillige Ligheder mellem Grevinde Dubarry og Grevinde Danner, og at Uviljen mod Sidstnævnte meget let ved adskillige Repliker kunde give sig Luft i et „Ligesaa hos os!"" — Det franske Teaterstykke blev derfor henlagt, men kun foreløbig; thi i Slutningen af 1859 havde Erik Bøgh skiftet Anskuelse, og idet han gik ud fra, at Grevinde Danners Regimente og hendes Magt over Kongen havde antaget en

truende Karakter, opgav han sine Betænkeligheder og indvilligede i at oversætte Stykket, medens han samtidig gjorde gjældende, at han strængt vilde holde sig til den franske Original.

Den 8de December 1859 kom „Grevinden og hendes Søskendebarn" til Opførelse, og efter de mangehaande Rygter, der var trængt ud til Publikum om Stykkets Indhold, imødesaa man en vældig Pibekoncert, arrangeret af Grevinde Danners Tilhængere. Men det kom ikke til nogen saadan Demonstration mod Stykket. Tværtimod. Det hilstes med stærkt og enstemmigt Bifald fra den tætbesatte Tilskuerplads. Endogsaa den famøse Vise: „Jeg hader den, som steg fra Dybet . . ." (efter Forfatterens Redegjørelse en

Erik Bøghs Haandskrift.
Et Vers af Digtet „To Stormagter", fremsagt af Fru Louise Holst ved Journalistforeningens Aarsfest den 8de Marts 1881.
Originalen tilh. Hr. Forlagsboghandler Otto B. Wroblewski.

historisk ægte Vise fra 1765 om Grevinde Dubarry) — blev modtaget med udelt, bragende Applaus. „Det var ikke et Teaterstykkes Skæbne, der skulde afgjøres," siger Erik Bøgh i sine Erindringer, „det var en Folkeafstemning, et Plebiscit, der blev holdt, og Publikum forstod, hvad det gjaldt. Afstemningen foregik med en saadan Energi, at ikke én Stemme turde hæve sig til Bekræftelse af Grevinde-Bladenes Forsikring om deres Patronesses Popularitet. Det samme Resultat gav 42 Opførelser af Stykket, og Hensigten med dets Oversættelse var saaledes opnaaet . . ."

Til Trods for det gunstige pekuniære Resultat, som denne Sæson havde at opvise, fastholdt Erik Bøgh sin Beslutning om at fratræde som Direktør, og hans Meddirektører, der havde nye Planer under Forberedelse, gjorde intet for at overtale ham til at blive. Aktieselskabet havde allerede sikret

sig en ny Mand, Forfatteren M. V. Brun, der i de sidste Sæsoner havde ledet Odense Teater.

Dermed var Erik Bøghs Saga som Teaterdirektør ude, og han lod sig ikke senere friste til at vende tilbage til denne Virksomhed; derimod fortsatte han til sine sidste Aar sit dramatiske Forfatterskab og forsynede saa godt som hver eneste Sæson Casino med nye Arbejder. Han har i Tidernes Løb skrevet og bearbejdet op over 100 Teaterstykker.

Efter at have tilendebragt en Rekreationsrejse, som nok kunde tiltrænges efter de fem anstrængende Casino-Sæsoner, blev Erik Bøgh i 1860 Redaktør af „Folkets Avis", der var stiftet Aaret i Forvejen, men som endnu ikke havde nogen synderlig Udbredelse. I Løbet af faa Aar bragte den ny Redaktør Tallet af Abonnenter op til over 18,000 — den største Udbredelse, noget kjøbenhavnsk Dagblad endnu havde havt. I „Folkets Avis" udfoldede Bøgh sin flittige Virksomhed som Feuilletonist, og gjennem en lang Aarrække behandlede han under Overskriften *„Dit og Dat"* Tidens og Øjeblikkets mest forskjelligartede Emner, som oftest i en tilspidset, satirisk Form, hvori det reflekterende og ræsonnerende Element er nok saa overvejende som det blot humoristiske. Blandt disse mangfoldige Feuilletoner er Serien *„Jonas Tværmoses Ærgrelser"* utvivlsomt den paa én Gang fornøjeligste og værdifuldeste. — I 1877 gik „Folkets Avis" over paa nye Hænder, og Bøgh indtraadte nu i Redaktionen af „Dagens Nyheder" sammen med Redaktør Carl Carstensen, og forblev i denne Stilling, indtil han i 1885 fejrede sit 25aarige Journalistjubilæum. Der er fra dette omfattende journalistiske Forfatterskab bevaret en stor Samling *„Udvalgte Feuilletoner (Dit og Dat)"*, medens „Jonas Tværmoses Ærgrelser" er udkommet særskilt i 2 Bind med Pennetegninger af Forfatteren. Af Erik Bøghs øvrige Prosaarbejder maa endvidere nævnes „Syv Forelæsninger" (1857), „Otte nyere Forelæsninger" (1874) og „Udvalgte Fortællinger, gamle og nye" („En Beneficeforestilling", „Teaternissen", „Unge Jens Je'en" m. fl.) 1876. „Forelæsningerne", hvori der stundom tages lidt dybere Sigte, er fortrinsvis af ræsonnerende Art; i den første Samling behandles følgende Emner: Bidrag til en navnkundig Mands Karakteristik, Forelæsning for Danske. — Om Tøfler, Forelæsning for Ægteherrer. — Vrangen af Kulisserne, Forelæsning for Uindviede. — Nymodens og gammeldags Overtro, Forelæsning for Vantro. — De fire Temperamenter, Forelæsning for Hvemsomhelst. — Kvindens Emancipation, Forelæsning for Damer af højere Dannelse. — Hvorledes man bliver et herligt Menneske, en meget nyttig Forelæsning for unge Mennesker. — Erik Bøghs „Udvalgte dramatiske Arbejder" foreligge i I—II Bd., 1885—86. Tidligere var udkommet „Dramatiske Arbejder", 1—7. Del (1858—71).

Som ung Forfatter plejede Erik Bøgh ved Nytaarstid at udgive smaa Samlinger af sine Digte, der efterhaanden udkom under Titlerne: „Noget", „Noget mere", „Lidt til" og „Vers og Prosa". Disse Hefter fandt altid god Modtagelse og blev hurtig udsolgte, og et kritisk foretaget Udvalg af deres Indhold optog Bøgh senere i de to større Samlinger: „Fortællinger paa Vers og blandede Digte" og „Udvalgte Fortællinger".

Hvis man vil kjende Erik Bøgh som den gode Verskunstner, han var, skal man dog hverken søge til hans først udgivne smaa Digtsamlinger eller til hans „Mester Oles Prædiken, Nytaarsvers 1876". Den sidstnævnte „Prædiken" bragte et stærkt Udfald mod det daværende Venstre, og Digtet

oplevede af den Aarsag 12 Oplag i Løbet af et Aars Tid, men dets Angreb, uforstaaende og ensidigt som det var, skød langt over Maalet, og i formel Henseende er Digtet ganske ubetydeligt og banalt. Bøgh havde overhovedet ikke sin Styrke som politisk Polemiker og Ræsonnør. Hvor derimod hans Lune og hans Talent som Versifikator kan tumle sig frit, uden at være bundet af et forud indtaget, ensidigt Standpunkt, slaar begge Dele udmærket til, og hans *„Halvandet hundrede Viser"*, udkommet 1881, kan betragtes som en Mønstersamling i sin Art.

Heri indeholdes saa gode og velkjendte Viser som „Aa hør nu gode Venner", „Ak hvem der blot var forlovet", „Fætter-Jeremiade" („Ak ingen Mennesker — nej, ingen Dyr"), „Tre Stadier" („Den Skjønne gaar ind i sit attende Aar"), „Mit eget Kompagni", „Thomasines Ideal" („Ves Du kender Kærlihedens Flamme"), „Søren Pipperups første Kjærlighed", „Onkel Mads", Visen om „Etaseraad Monk" (af „Redaktionssekretæren") o. s. v. o. s. v. Som et Paradigma paa Erik Bøghs Visedigtning kan maaske nævnes Visen „Et Redaktør-Emne":

„Ved Du en forhærdet Sjæl —
En, som Rang og Stand ej ænser,
Som saagar tør være fæl
Imod Excellencer,
En, som i Frækhed det dertil har drevet,
At han har lastet, hvad Damer har skrevet —
Saadan et Udyr med Næb og med Klør
Han er god til Redaktør.

Ved Du En, der staar for Skud
Og har ingen ømme Steder —
En med rigtig garvet Hud,
Sejg som Saalelæder —
En, der fra Morgen til Aften kan taale
For fra og bag fra at prikkes med Naale
Uden at miste sit gode Humør —
Han er god til Redaktør.

Ved Du En, hvis Hoved kan
Syv Slags Vrøvl paa en Gang rumme,
En, hvis Ørehinder man
Bruge kan som Tromme,
En, der knapt vaagner om Morgenen, førend
Godtfolk slaar Katten af Tønden paa Døren,
Og som dog aldrig bli'r døv eller ør —
Han er god til Redaktør.

Ved Du En, der som en Struds
Alt kan sluge, Alt fordøje —
En, der selv i Søl og Smuds
Vove tør sin Trøje —
En, der kan dyppes i Fjer og i Tjære,
Galde og Sværte — ja, hvad det skal være —
Og som endda ikke skifter Kulør —
Han er god til Redaktør.

Ved Du fremfor Alting En,
Der tør binde an med Alle,
En, der staar paa egne Ben —
Staar til han maa falde —
Men som, om ogsaa i Dag man ham fælder,
Atter i Morgen til Kampen sig melder
Ligesaa lystig og trøstig som før —
Han er god til Redaktør!"

Skjønt Erik Bøgh hele sit Liv vedblev at være den selvhjulpne Mand, der vistnok fandt den bedste Tilfredsstillelse i sit Arbejde uden at søge nogen ydre Løn derfor, modtog han dog efterhaanden forskjellige officielle Vidnesbyrd om Anerkjendelse. I 1872 havde han det Anckerske Legat og foretog med sin Hustru en Rejse i Italien. I 1881 afløste han Chr. K. F. Molbech som Censor ved det kgl. Teater, en Stilling, som han beholdt lige til sin Død, og fra 1890 bevilligede Regering og Rigsdag ham en aarlig Digtergage. — Han havde bestandig kunnet glæde sig ved en ualmindelig stærk Helbred; i fyrretyve Aar havde han ikke været syg en eneste Dag,

fortæller han. Som Regel sad han daglig ti à tolv Timer ved sit Skrivebord; thi han var en langsom Arbejder, og Aftenerne tilbragtes ofte i Selskab med gode Venner. Kun det sidste Par Aar sporedes en synlig Nedgang i de aandelige og legemlige Kræfter, og han døde 17de August 1899. De sidste Arbejder, han udsendte, var de to Bind fornøjelige og læseværdige Livserindringer: *„Erindringer fra mine unge Dage“* (1894) og *„Min første Forfattertid“* (1897).

Af Literatur henvises til: Otto Borchsenius: Fra Fyrrerne, Første Række; P. Hansen i „Dansk biogr. Lexikon“ og Erik Bøghs ovennævnte Livserindringer.

Carit Etlar.

(Carl Brosbøll).

Født i Fredericia 7. Aug. 1816. — Barndomshjem og Barndomsindtryk. — Fantasiliv. — Bortrejse fra Hjemmet. — Elev ved Kunstakademiet. — Forfatterdebut. — „Smuglerens Søn“. — Forfatternavnet Carit Etlar. — Student. — Guldmedaille-Afhandling. — „Eiaghs Sønner“, Skuespil. — Videre dramatisk Produktion. — „Hr. Lauge med den tunge Haand“. — „I Dynekilen“. — „Tordenskjold i Marstrand“. — Fortællingerne og Romanerne. — „Gjøngehøvdingen“. — „Dronningens Vagtmester“. — „Tranens Varsel“. — „Viben Peter“. — „Salomon Baadsmand“. — Inspektør ved det kgl. Bibliotek. — Sygdom. — Udenlandsrejse og Ophold paa Korsika. — Fortsat Produktion. — Korsikanske Fortællinger. — Sidste Aar. — Død 9. Maj 1900. — „Carit Etlars Minder“.

Som Folkeskribent indtager Carit Etlar en betydelig Plads i vor Literatur. Han er vel den danske Forfatter, hvis Skrifter har fundet videst Udbredelse og fortrinsvis blandt Ungdommen, og han er derved kommet til at øve en værdifuld Gjerning, der ligesaa meget maa betragtes fra et nationalt som fra et blot literært Synspunkt. Carit Etlars Styrke er hans Fantasi og hans Opfindsomhed, en Fantasi af den frodigste Art, og en Evne til at opfinde Handling og Figurer, der er helt enestaaende. Det antydes meget træffende i „Carit Etlars Minder“, at han er Realisten blandt Romantikerne. Han digter ikke blaa Romantik, der svæver gaadefuldt mellem Himmel og Jord, men han opfinder romantiske Begivenheder, der sættes i Forbindelse med haandgribelige Figurer, Skikkelser af Kjød og Blod og saa haandfaste endogsaa, at de strutter af Mod og Forvovenhed, Snildhed og Æventyrlyst, alle de Egenskaber, der nødvendigvis maa slaa Gnister af unge Læseres Indbildningskraft. Saadanne Skikkelser er fremfor alle andre Svend Povelsen Gjønge og Ib og Tordenskjold og Baadsmand Salomon. Dem har Carit Etlar forstaaet at tegne lyslevende, og med uudtømmelig Fantasi har han tilrettelagt Situationer og æventyrlige Hændelser, der giver disse hans Helte den rette Baggrund. Kunstnerisk set er han naaet højest i sine smaa Historier og i de korsikanske Fortællinger, som

han udgav, da han allerede var en gammel Mand, men det er Svend Gjønge og Tordenskjold, der har gjort ham til den folkeyndede Digter.

Carit Etlar, hvis borgerlige Navn er Johan Carl Christian Brosbøll, blev født i Fredericia den 7de August 1816. Hans Fader, Jørgen Chr. B., ejede en Tobaks- og Kartefabrik og var tillige Kjøbmand og Brandinspektør. Moderen hed Ursula Margrethe Svendsen og var Datter af en

Carit Etlar i hans 50de Aar.
Efter Monies' Maleri.

norsk Præst. Af den øvrige nærmeste Slægt nævnes Farfaderen som en stærk, ejendommelig Personlighed, der opnaaede den høje Alder af 102 Aar. Han levede i Huset hos sin Søn Jørgen Brosbøll, og Sønnesønnen Carl erindrede ham som en hvidhaaret, ærværdig Skikkelse, der med en egen Højtidelighed rejste sig ved Bordenden og fremsagde Bordbønnen. Bedstefaderen var den første, som fortalte den vordende Forfatter om Heden og Taterne, medens en gammel Karl ved Navn Søren Tyvkjær, der tjente i Familien, fyldte hans Sind med overtroiske Forestillinger og Æventyr, hvori især Nisser og andet Troldtøj spillede en fremtrædende Rolle. Fra ganske ung Dreng levede Carit Etlar et stærkt Fantasiliv; hans Yndlingsdigtere

var Walter Scott og Cooper, og hans Yndlingsudflugter de Rejser, han foretog med sin Fader ind over Hedeegnene, som den Gang strakte sig vestpaa i al deres Ensomhed og Storhed.

Det var Faderens Mening, at denne hans ældste Søn skulde oplæres til Handelen eller gaa „Kontorvejen“, men dertil følte Carl Brosbøll ikke synderlig Lyst. Han var kun en halv Snes Aar, da han skrev sine første „Dramaer“; de var meget romantiske og hed „Tells Skud“, „Gravstøtten“ o. lign. Efter at han havde frekventeret Fredericia Skole, fik han i fjorten Aars Alderen Plads som Skriver paa Amtskontoret i Vejle, men hans Hu stod til at blive Kunstner; i sin Fritid skrev han tragiske Dramaer eller malede Billeder, hvortil han selv lavede Oliefarverne, og da han havde været et Par Aar paa Amtskontoret, brød han uden videre op og rejste til Kjøbenhavn for paa egen Haand at bane sig en Vej, uden nogen som helst Støtte fra Hjemmet. Det lykkedes ham at opnaa en Friplads som Elev ved Kunstakademiet, og i nogle Aar døjede han alle de Savn og Gjenvordigheder, der er kjendte fra saa mangt et begyndende Kunstnerliv: han boede en Tid lang i et Kvistværelse, hvis ene Væg bestod af de røde Tagsten; nogen Kakkelovn fandtes ikke, og han gik jævnlig sulten i Seng uden at vide, hvor han skulde faa Føden fra den næste Dag. Det allernødvendigste til Livets Ophold tjente han ved at male nogle Billeder, der for Spotpris solgtes til en eller anden Marskandiser, og ved at gaa til Haande hos en Gibser paa Hjørnet af St. Annæ Plads.

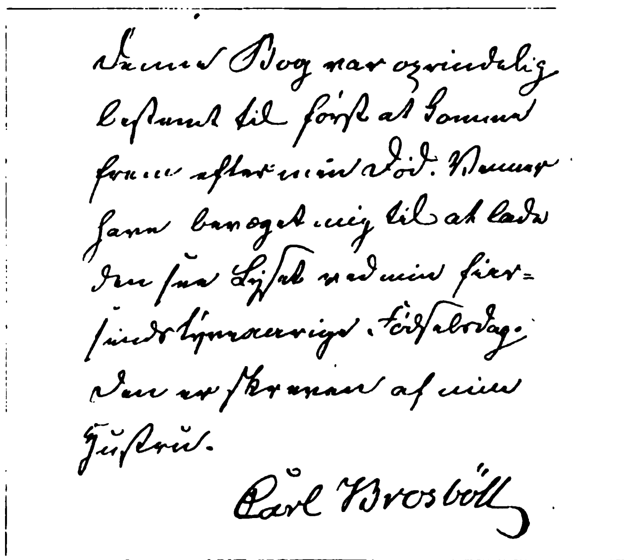
Det var imidlertid ikke bildende Kunstner, Carl Brosbøll skulde være. Da det ikke havde rigtig Fremgang med Maleriet, begyndte han at skrive. Han bearbejdede Folkeæventyr og Folkesagn, til at begynde med paa Grundlag af, hvad den gamle Søren Tyvkjær havde fortalt ham; men det varede ikke længe, før han opsøgte paalideligere Forbilleder, og sine Udarbejdelser af danske Æventyr og Sagn fik han optaget i forskjellige kjøbenhavnske Blade. Den ansete nationaløkonomiske Forfatter, Redaktør af „Berl. Tidende“ M. L. Nathanson blev hans første Velynder og Beskytter. Han skrev nu ogsaa kunstkritiske Artikler i „Kjøbenhavnsposten“, og efterhaanden som det literære Arbejde stadig mere og mere tog ham fangen, gik det ud over hans Studier som Elev ved Akademiet, hvis forskjellige Klasser han dog gjennemgik lige til Modelskolen.

Brosbølls første Fortællinger hed „De to Studenter“, „Organisten i Jellinge“ og „Slægtskabet“; de udkom 1838 og bar kun hans Fornavn som Forfattermærke. Aaret efter udkom *„Smuglerens Søn“* af Carit Etlar. Han har selv under Titlen „En Daab paa Ahlheden“ *) fortalt om, hvorledes det gik til, at han valgte sig dette Forfatternavn. En Sommer, da den unge Digter var paa Fodtur i Jylland, traf han som saa ofte før sammen med en Flok Tatere, denne Gang i Deibjerg Mose, og slog sig ned hos dem. Taterne hilste ham som deres gode Ven og Bekjendt og gav ham Navnet Carl Emtaris, fordi han plejede at underholde dem med sine Fortællinger, og Carl Emtaris skal i Tatersproget betyde det samme som Carl Fortæller. Brosbøll forandrede nogle Bogstaver og tilføjede et Par andre,

*) Se „Carit Etlars Minder“, S. 52 ff.

der havde Hentydning til en afdød Vens Fornavn, og saaledes fremkom Forfatternavnet Carit Etlar.

Med „Smuglerens Søn“ vandt Brosbøll Professor Sibberns Venskab og Velvilje, og han blev nu hjulpen frem til Studenterexamen, som han tog i Efteraaret 1844. To Aar senere vandt han Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af en æstetisk Prisopgave: „At udvikle det Ejendommelige i det indiske Drama „Sakuntala“ saavel i Henseende til Skjønhed som Behandling“. To Gange tidligere, 1839 og 1843, havde Brosbøll besvaret Universitetets Prisopgaver — „Om det Poetiske i den senere Tids Billedhuggerkunst, fornemmelig med Hensyn til Thorvaldsen og Canova“, og „At undersøge og ved Exempler at oplyse, hvorpaa et Dramas Virkning

Denne Bog var oprindelig bestemt til først at komme frem efter min Død. Vennerne have bevæget mig til at lade den paa Tryk ved min firesindstyveaarige Fødselsdag. Den er skreven af min Hustru.

Carl Brosbøll

Carit Etlars Haandskrift.
(Forord til „Carit Etlars Minder“).

især beror“ — og begge Besvarelser havde faaet hæderlig Omtale, men da Forfatteren til Afhandlingerne paa den Tid endnu ikke var akademisk Borger, kunde Præmien ifølge Universitetets Regler ikke tildeles ham.

Nu var Carl Brosbøll bleven baade Student og Indehaver af Universitetets Guldmedaille, og han havde tilmed — den 7de December 1844 — faaet et Stykke opført paa det kgl. Teater: „Eiaghs Sønner“, Drama i 4 Akter, og dette Stykke havde gjort Lykke. Det var solbeskinnede Aar, der var begyndt for ham, og han udfoldede fra nu af en overordentlig frodig Produktion, næppe saa stræng selvkritisk, som det kunde ventes af en Forfatter, der havde modtaget officiel Anerkjendelse for æstetiske Prisopgaver, men til Gjengjæld med saa meget frodigere Fantasi og med alle Betingelser for, at denne Mangfoldighed af Romaner og Fortællinger maatte blive en skattet og stærkt udbredt Folkelæsning.

Blandt de Arbejder, som Carit Etlar i de nærmest følgende Aar skrev for Scenen, maa fortrinsvis nævnes „Tonne gaar i Krigen“, Komedie

med Sang i 1 Akt (opf. paa det kgl. Teater 1ste Gang 16. Februar 1849), „Naar Solen gaar ned", Drama i 1 Akt (det kgl. Teater 11. Oktober 1859), „Hr. Lauge med den tunge Haand" (opf. paa Casinos Teater), „Trælleæt" (opf. paa Folketeatret), „I Dynekilen" og „Tordenskjold i Marstand" (begge opførte paa Casino). — De to sidstnævnte Folkeskuespil har oplevet en stor Mængde Opførelser og vist sig i Stand til at bevare deres Tiltrækningskraft, hver Gang de ere blevne gjenoptagne paa Privatteatrenes Repertoire. Men det er dog langt mere som Novellist og Folkelivsskildrer end som Dramatiker, at Carit Etlar har vundet sin store Folkeyndest. Netop saa kraftige og virkningsfulde maatte de Farver være, der skulde bruges til „Diggrevens Børn" og „Strandrøveren" og „Vaabenmesteren" og Historierne i „Herremænd" og „Broget Selskab" og „Araber og Kabyler" og de mange andre. Det gjælder om Carit Etlars brogede og omfattende Produktion, at der gaar baade en rød Traad og en kjendelig Udvikling i formel Henseende gjennem den. Den røde Traad udspinder sig fra den stadig tilbagevendende, forvovne og frygtløse Helt og hans uadskillelige, trofaste og ligesaa frygtløse Følgesvend, og i Henseende til Formen i dette Forfatterskab er der et betydeligt Spring fra en slet Feuilletonroman som „Jeanne Tujon" (1849) og til saa vel komponerede Fortællinger som „*Gjøngehøvdingen*" (1853), „*Dronningens Vagtmester*" (1854), „Tranens Varsel" (1869), „*Viben Peter*" og „Salomon Baadsmand", der maa regnes for Forfatterens Hovedværker. Og hertil maa saa føjes flere af hans smaa Historier, der tilfredsstiller ogsaa strængt kunstneriske Fordringer.

Carit Etlar i hans sidste Aar.

Brosbøll havde i mange Aar Ansættelse ved det store kgl. Bibliotek, først som Amanuensis, fra 1853—58, og derefter som Inspektør ved Udlaanet, fra 1858—85. Denne Stilling lettede ham Adgangen til de Kilder, hvorfra han hentede det historiske Grundlag til en stor Del af sine Fortællinger, men i de sidste Aar, han var ansat ved Biblioteket, blev hans Helbred følelig nedbrudt, og tilsidst maatte han søge om Orlov for at tiltræde en Udenlandsrejse og navnlig ved længere Tids Ophold i Syden søge at gjenvinde sin Sundhed. Han laa længe meget syg ved Badestedet Wildungen, kom sig endelig saa vidt, at han kunde rejse sydpaa, og paa Korsika, hvor han opholdt sig to Aar, kom han fuldstændig til Kræfter og kunde nu gjenoptage sin literære Produktion, endogsaa med en Energi og

Friskhed, der ikke stod tilbage for den, han havde udfoldet i sine yngre Dage. Fra denne Tid skriver sig de to udmærkede korsikanske Fortællinger: *„Serafino fra Ota“* (1887) og *„Vendetta“* (1888).

Ogsaa efter sin Tilbagekomst til Danmark og saa godt som lige til sin Død fortsatte Carit Etlar et frodigt Forfatterskab, tildels i Samarbejde med sin Hustru i andet Ægteskab, Frk. Olga Augusta Schultz, en Datter af Jægermester S., med hvem han blev gift i Innsbruck i Sommeren 1888. Af Brosbølls Arbejder fra hans senere og sidste Aar kan nævnes: „Fanø Folk“, Sømandsfortælling, „Bjørneæt“, nationalhistorisk Roman, „Fredsfyrsten“ og „Karl den Tolvtes Stjerne og andre Fortællinger“.

1896, paa Forfatterens 80aarige Fødselsdag, udkom *„Carit Etlars Minder*, fortalte af ham selv, i biografisk Ramme af hans Hustru“. Men i et kort Forord tilføjer Brosbøll, at Bogen er skreven af hans Hustru. Fru Augusta Brosbøll har desuden under Pseudonymet I. E. Cart skrevet flere selvstændige novellistiske Arbejder og udgivet nogle Æventyr.

Den sidste halve Snes Aar af sit Liv boede Carit Etlar i sit eget Hus, som han havde ladet opføre ved Gjentofte. Her døde han den 9de Maj 1900. Til Ejendommens Grund hører en Kæmpehøj; i den begravedes den gamle Folkedigter, og ved Højen rejstes et Mindesmærke over ham.

„Carit Etlars Minder“ slutter med en Redegjørelse for den Udbredelse, hans Skrifter havde vundet indtil nævnte Bogs Udgivelse 1896. Det fremgaar af denne, at der var udkommet 281,300 Exemplarer af hans samtlige Skrifter. Deraf var omtrent de to Trediedele udkomne fra 1890—96.

Af Literatur henvises til Kr. Arentzen: „Danske Digtere i det 19de Aarhundrede“, S. Bauditz i „Dansk biogr. Lexikon“ og „Carit Etlars Minder“ (1896).

Vilhelm Bergsøe.

Født 8. Febr. 1835. — Den gamle Fabrik. — Borgerdydskolen paa Christianshavn. — Student 1854. — Magistergrad i Zoologi. — Sygdom. — Rejse til Italien. — *„Fra Piazza del Popolo“*. — Digtsamlingen „I Ny og Næ“. — Anden Rejse til Italien. — Romanen *„Fra den gamle Fabrik“*. — Fortsat Novelleproduktion. — „I Sabbinerbjergene“. — „Bruden fra Rørvig“. — „Gjengangerfortællinger“. — Digtsamlingerne „Hjemve“ og „Blomstervignetter“. — Værket „Rom under Pius den Niende“. — Bergsøes Erindringer. — Naturvidenskabelige Arbejder. — „Fra Mark og Skov“.

Vilhelm Bergsøe har som Digter havt det Fortrin, at han strax ved sin Fremtræden stod fuldt rustet og vandt Navn og Ry med sin første Bog. Hans Digterfysiognomi var med det samme fastslaaet i den almene Bevidsthed, og det er i alt væsentligt forblevet uforandret gjennem de mange Aar, hans Produktion strækker sig over. Udgangspunkt og Udvikling i hans Forfatterskab staar i nøje Sammenhæng med hinanden. Han arbejder

med intensiv Fantasi, men jævnsides med den gaar hans skarpe og sikre Iagttagelser; Digteren har fra Begyndelsen af gaaet i Lære hos Naturforskeren.

Jørgen Vilhelm Bergsøe er født den 8de Februar 1835 i Kjøbenhavn. Hans Fødested og Barndomshjem er „den gamle Fabrik", den kgl. Porcellænsfabrik, der var beliggende paa Kjøbmagergade, og ved hvilken hans Fader, Carl Vilhelm Bergsøe, var ansat som Administrator. Saavel i den bekjendte Roman som i de senere udkomne Livserindringer har Bergsøe givet en Mangfoldighed af karakteristiske Træk fra dette sit Barndomshjem, af Livet inden Døre og af Fabrikens Lokaliteter, dens Personale og daglige Arbejdsgang. Det hele samler sig til et levende Tidsbillede, og Læseren mærker samtidig, hvor fast Romanens og Livserindringernes Forfatter bunder i den Tid og de Omgivelser, der hørte til hans Barndom og første Ungdom.

Han havde fra sine tidlige Barneaar et udpræget følsomt og modtageligt Sind, en overordentlig let vakt Fantasi, og en Tid lang fik hans Temperament en saa sygelig Overspændthed, at det næsten truede med en Katastrofe. Efter Moderens Død — hun hed Sophie Louise, født Bech og var Datter af Grosserer, Skibsrheder og Brandassurandør J. P. Bech — kom Vilhelm Bergsøe i Huset hos Professor M. Hammerich, Bestyrer af Borgerdydskolen paa Christianshavn. Han havde først frekventeret det v. Westenske Institut, „Bohrs Skole", men da det var blevet bestemt, at han skulde studere, mente hans Fader og Morfader, at det vilde være til Gavn for hans Udvikling og give ham mere Ro til Skolearbejdet, naar han blev Pensionær hos Prof. Hammerich samtidig med, at han indtraadte i dennes Skole. For den elleveaarige Dreng, der følte sig inderlig knyttet til sit Hjem og til „den gamle Fabrik", betød dette en frygtelig Forandring. Det forekom ham som en Forvisning, „en Gaaen i Landflygtighed til ukendte Egne", og Skilsmissen blev ham ubeskrivelig tung. Ikke heller skulde de nye Forhold, hvori han kom, hjælpe ham over hans Sorg. Martin Hammerich nød stor Anseelse som en begavet Æstetiker og udmærket Skolemand, men hans Tid var for optaget til, at han kunde vaage over hver enkelt af sine talrige Skolepensionærer. Tonen mellem Drengene indbyrdes var derfor ligesaa slet, som den havde Ord for at være paa Herlufsholm og paa Sorø Akademi. Det vil med andre Ord sige, at de „store" kunde uhindret mishandle de „smaa", og for et sart og følsomt Barn var dette Skoleliv hverken mere eller mindre end en utaalelig, daglig Lidelse. En ukontrolleret Læsning af den tyske Digter Hoffmanns hyperfantastiske Noveller gjorde yderligere Fortræd, og der kom et Tidspunkt, hvor den tolvaarige Dreng var saa dybt deprimeret, hans Fantasiliv saa sygelig opstemt, at kun et betimeligt Landophold hos en af Onklerne, der ejede Godset Valbygaard ved Slagelse, frelste ham fra en Sindssygdom. Han kom sund og stærk hjem, og da han kort Tid efter vendte tilbage til Skolen og Pensionatet paa Christianshavn, var han bleven Herre over de sygelige og overspændte Ideer og havde endogsaa faaet Kræfter til at tage en herlig Revanche over en af Skolens store Drenge, „lange Nik", der havde været hans ondskabsfulde og ubarmhjærtige Plageaand.

Fra Samlivet med Lærere og Kammerater i den christianshavnske

Borgerdydskole bringer de to første Bind af V. Bergsøes Erindringer en Række Portræter, Interiører og Anekdoter, som det er yderst fornøjeligt at stifte Bekjendtskab med. Selv blev han aldrig nogen dygtig Latiner og endnu mindre nogen stiv Mathematiker, men allerede i de første Skoleaar vaktes hans Interesse for Naturvidenskaberne, og efter at han havde gjort Bekjendtskab med Zoologen Professor J. C. Schiødte, var han ikke længe i Tvivl om, at Zoologien maatte blive hans Yndlingsstudium.

Vilhelm Bergsøe blev Student 1854, og ikke længe efter knyttedes han til sin gamle Skole som Lærer i Naturhistorie. Han tog livlig Del i Studenterlivet, og af Kammerater og Studiefæller stiftedes der en lille æstetisk og videnskabelig Forening, i hvilken hans første digteriske Forsøg kom for Dagens Lys, medens de hidtil havde været henviste til at hvile uforstyrrede i Skrivebordsskuffen. I selve den gamle Studenterforening, paa Hjørnet af Boldhusgade og Admiralgade, blev hans første Novelle oplæst af Skuespiller Mantzius og prisbelønnet af Senioratet med et Exemplar af Paludan-Müllers Digte. I tredie Del af sine Erindringer: „Studenterleben og Studieliv“ meddeler Bergsøe, at denne Begivenhed gav Anledning til, at han skrev „Fra Piazza del Popolo“, og han fortæller paa følgende Maade derom: „Manuskriptet til Fortællingen“ (den i Studenterforeningen oplæste Novelle) „havde Mantzius med sin sædvanlige Flothed strax laant til en af sine Venner paa Regensen, og her var det vandret fra Haand til Haand, indtil det endelig var havnet hos en Broder til Boghandler Philipsen, som havde moret sig meget over dets Indhold. Da jeg ti Aar efter laa blind og syg, kom Philipsen til mig og opfordrede mig til at skrive et større, æstetisk Arbejde, og da jeg forbavset spurgte ham, hvorledes han var faldet paa det, sagde han, at hans Broder havde raadet ham dertil, fordi han havde læst min første Fortælling“. —

Vilhelm Bergsøe.

Bergsøe var fast besluttet paa at blive Zoolog, og da han var bleven Student, havde han sin Livsplan fix og færdig. Han vilde ikke tage nogen Examen ved Universitetet, men uddanne sig som Entomolog under Professor Schiødtes Vejledning; derefter vilde han tage over til Brasilien som „rejsende Naturforsker“, og naar han vendte tilbage, „rigt ladet med Tropernes zoologiske Skatte“, vilde han „træde i Forbindelse med de europæiske Musæer og foretage videre Undersøgelsesrejser for dem.“

Hans Fader fandt ikke Behag i denne Plan, der jo nok kunde forekomme usikker og forvoven, og han fik ham overtalt til at begynde paa det medicinske Studium. Vilh. Bergsøe hørte nu en kort Tid Forelæsninger over Anatomi, Fysiologi o. s. v., men han mærkede snart, at det gik ikke med dette Studium, og at der aldrig vilde blive en dygtig Læge af ham, og en Dag tog han Bladet fra Munden og fortalte sin Fader, hvordan det stod til. Da denne Sag var bragt i Orden, kastede han sig med fornyet Iver og Interesse over sine naturvidenskabelige Studier, og i Aaret 1860 tog han Magisterkonferens i Zoologi med Entomologi som Hovedfag.

Efter at denne videnskabelige Prøve var aflagt, tænkte Bergsøe endnu paa at realisere sin Plan om at drage over til Brasilien; men J. C. Schiødte raadede ham alvorligt derfra og bad ham langt hellere rejse til Italien og fortsætte sine Studier dér, og dermed var den unge Naturforskers Længsel vakt efter *bella Italia.*

Helt eneraadende havde de naturvidenskabelige Interesser dog ikke været. I den nærmeste Tid før Magisterkonferencen blev tagen, havde Bergsøe havt ret stærke Anfægtelser af vaagnende Tilbøjelighed til at blive Digter, og han fortæller derom i sine Erindringer: „Bedst som jeg kunde sidde, studerende paa Frøer og Salamandriner, dukkede et eller andet hjemligt Billede op i mit Sind, bemægtigede sig min Tanke, og inden jeg vidste et Ord af det, havde jeg Blyanten i Haanden og begyndte at forme det til Vers. Jeg kunde ikke læse, jeg havde ingen Ro, før Digtet var færdigt, og naar jeg endelig havde faaet det saa formfuldendt, som det var mig muligt, syntes jeg, at jeg slet ikke havde formaaet at udtrykke det, jeg følte, og Digtet vandrede ned i min Skuffe. Men Ulykken var, at denne Skuffe fik flere og flere Gæster, og endskønt jeg mindst af alt tænkte paa at fremtræde som Digter, tog Digtertrangen dog stadig til, og Lysten til Examensstudiet forsvandt i samme Maal. Det var en Kamp mellem den realistiske Viden og den romantiske Given sig hen i Øjeblikkets Stemninger, som lidt efter lidt virkede saa forstyrrende paa mig, at jeg ikke ret vidste, om jeg var skabt til Naturforsker eller til Lyriker".*) I den samme Periode sendte Bergsøe til en nærstaaende Ven et Digt „Med en Flagermus" (funden i Kronborg Kasematter), og det hedder heri:

„— — —
Herlig er Nattens bestjernede Himmel,
Men den lyse Dag er vist lige saa skøn;
Følge med Fuglenes jublende Vrimmel,
Det er mit Ønske, min højeste Bøn.
Dog, de foragte det fattige Dyr.
Jeg er ej Selskab for jublende Fugle,
Derfor jeg flygter, naar Morgenen gryr,
Ned i min gravmørke Hule.

Han, som mig sender, det samme just tænker,
Ønsker tidt at sværme i Sangernes Lag,
Ønsker at sprænge de trykkende Lænker
Og at flyve højt i den solklare Dag.
Ak, men han føler sig ensom, forladt,
Tonernes Fugle med Vingerne hænge,
Modløs og famlende slaar han kun mat
Lyrens guldsnoede Strænge.

Fredsæle Nat! Naar med lysende Kloder
Venligt Du har smykket din hvælvede Bo,
Naar som en ung, som en lykkelig Moder
Jordens travle Børn Du har lullet i Ro.

---

*) „Studenterleben og Studieliv", Side 252 f.

Dybt i mit Indre Du Gnisten har tændt,
Stærk er min Vinge, jeg véd, den ej svigter,
Og i et lykkeligt, enkelt Moment
Kan jeg mig føle som Digter."

Der kunde ikke længer være Tvivl om, at Digtervingerne begyndte at røre sig, og det kom kun an paa Tilfældet, naar de helt skulde udfolde sig. Den ydre Anledning dertil blev af en saare tung og alvorlig Art. Under sine entomologiske Studier havde Bergsøe benyttet Mikroskopet med en Iver og Udholdenhed, der bragte ham til at glemme den Fare, som kunde være forbunden dermed, og i Foraaret 1861 blev han angreben af en ondartet Øjenbetændelse. Han mente at kunne finde Helbredelse i et mildere Klima og samtidig tilfredsstille sin Længsel efter det solrige Syden, og ud paa Efteraaret rejste han til Italien. I nogen Tid forværredes Sygdommen, og under den første Del af sit Ophold i Rom var han næsten helt blind. Men endelig indtraadte en Bedring; han gjenvandt sit Syn saa vidt, at han kunde fortsætte sine zoologiske Studier, og den Tid, han fik tilovers derfra, anvendte han til at studere Italiens Kunst, Natur og Folkeliv, hvortil han erhvervede sig et nøje og fortroligt Kjendskab, der kom hele hans senere Digtning til Gode. Han besøgte bl. a. Neapel og Sicilien, skrev adskillige Digte undervejs, og efter at have lagt Vejen over Paris kom han hjem i Efteraaret 1863. Det følgende Aar erhvervede han Doktorgraden for en zoologisk Afhandling (om Sværdfiskens Snyltedyr).

Ikke længe efter hans Tilbagekomst til Danmark brød Øjensygdommen ud paany og i en endnu heftigere Form end før; han var en Tid lang fuldstændig blind, og hertil sluttede sig ydermere en rheumatisk Lamhed. Medens han laa fængslet til Sygelejet, dikterede han sin første store Roman *„Fra Piazza del Popolo"*, der udkom 1866. Det var paa det Tidspunkt kun lidet, der ydedes af Romandigtning herhjemme, og de faa Forfattere, som dyrkede denne Genre, gik for det meste i udtraadte Spor. Bergsøes store Roman kom derfor som noget nyt og overraskende og vakte strax meget stor Opmærksomhed. Dette Arbejde vidnede ikke blot om usædvanlig digterisk Fantasi, om en ualmindelig Evne til at slynge Handlingens Traade, saa at Læserne holdtes i Aande fra Bogens første til sidste Side, men der var tillige en udmærket Fremstillingskunst, et lysende Liv over Skildringen af Karakterer og Omgivelser, der gjorde „Fra Piazza del Popolo" til et Mønster paa en Roman.

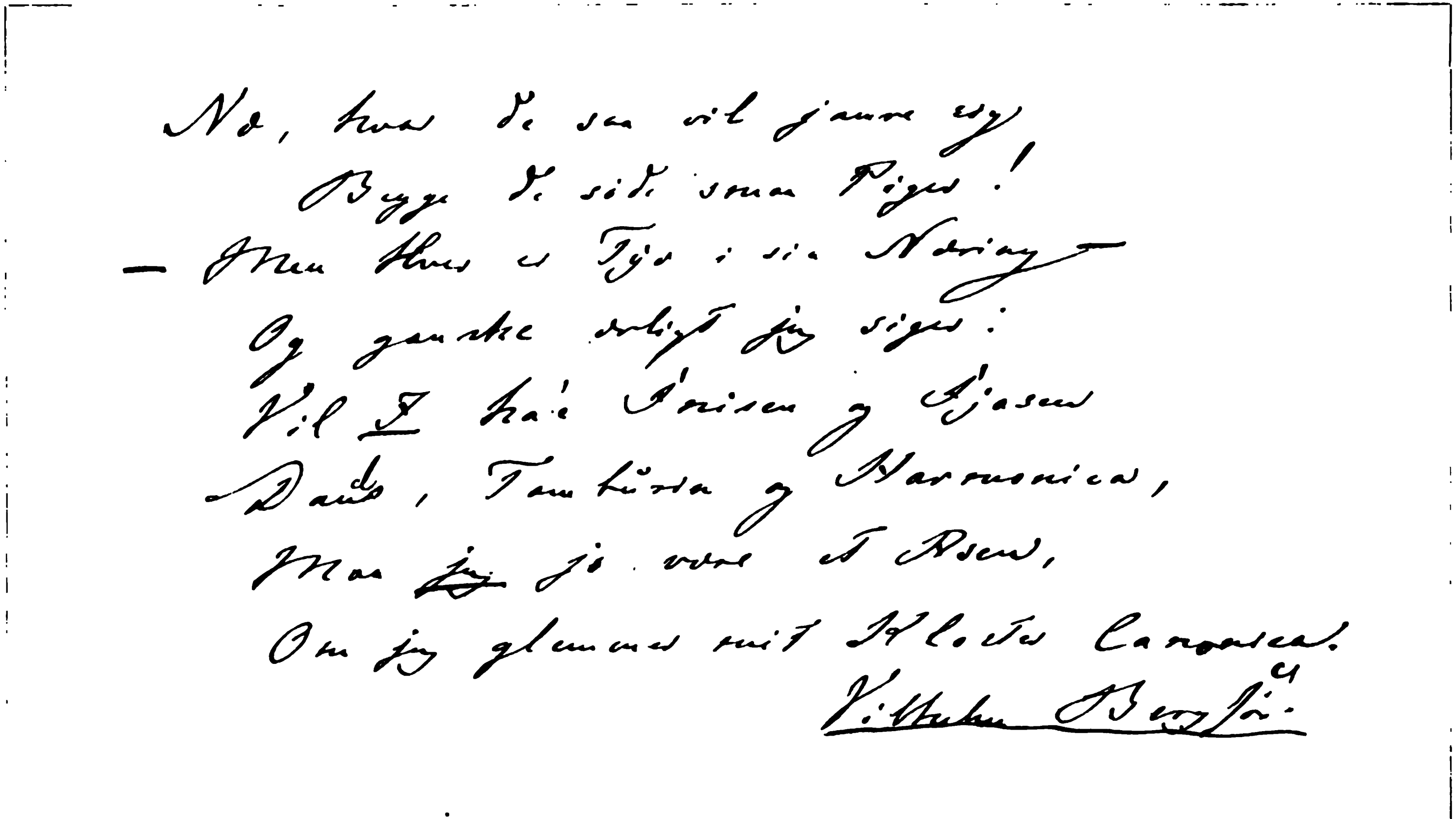
Det næste Foraar (1867) udsendte Bergsøe Digtsamlingen *„I Ny og Næ"* (5te Udg. 1887). Samlingen aabnes med følgende „Indledning":

„Hvis Du mener, her er aabnet
Nye Spor og nye Veje;
Hvis Du troer, Du faaer i Eje
„Nye Digte", „Fremtidssange",
Læser, læg da Bogen fra Dig!

Hvis Du venter, at min Lyra
Har lidt udenlandsk i Klangen,
Haaber Du lidt „Fransk" i Sangen,
Lidt Piquant i Strophens Indhold,
Kjære, læg da Bogen fra Dig!

Du, som nøjes med en Stemning,
Farvet af de dybe Længsler,
Med et enkelt Blad, der fængsler
Hvad Du selv har drømt og levet,
Hvad der laa dit Hjerte nærmest.

Du, som nøjes med et Solglimt,
Med et Stjerneskud, en dæmpet
Moll-Accord, som jeg har læmpet
Efter Stemmen i mit Indre,
Det er Dig, for hvem jeg synger!"

Vilhelm Bergsøes Haandskrift.
Slutningsstrofen af Digtet „Padre Innocentes Betragtninger“, skrevet som Text til et Billede.
Originalen tilh. Hr. Forlagsboghandler Otto B. Wroblewski.

Hvad Vilhelm Bergsøe stilfærdigt siger i denne Introduktion til sin første Digtsamling, gjælder paa en vis Maade om alt, hvad han har skrevet. Han er først og fremmest sig selv. Han er ikke „udenlandsk“, og han gjør ikke Fordring paa at bane nye Veje. Men baade som Romanforfatter og Lyriker staar han fuldkomment frit og selvstændigt, og saaledes er hans Standpunkt vedblevet at være.

Efter de ovennævnte første Arbejder fulgte Romanen „*Fra den gamle Fabrik*“, der udkom 1869, og som Bergsøe havde skrevet — eller rettere dikteret — under et nyt Ophold i Italien, hvor han atter søgte Lindring for sin Sygdom. (5te Udgave af denne Roman udkom 1895). Sit novellistiske Forfatterskab fortsatte han nu med „I Sabbinerbjergene“ (1871, 2den Udg. 1884), „Bruden fra Rørvig“ (1871, 3die Oplag 1884), „Gjengangerfortællinger“ (1871, 2den Udg. 1872), „Italienske Noveller“ (1874, 2den Udg. 1896), „I Skumringen“ (1876), „Hvem var han, et Livsbillede“ (1878), „Fra gamle Dage“ (1885) og „Fra sollyse Strande, Naturnoveller og Fortællinger“ (1886). I Aarene 1872 og 1873 udkom desuden de to nye Digtsamlinger „Hjemve“ og „Blomstervignetter“ (3die Udgave henholdsvis 1893 og 1897), og 1877 udsendte Bergsøe sit store Værk: „*Rom under Pius den Niende*, Skizzer og Skildringer“. — I Mellemtiden var det lykkedes Lægerne saa nogenlunde at faa Bugt med Øjensygdommen.

En overvejende Del af Vilhelm Bergsøes Digtning har havt sit Udspring under Italiens Himmel, og dette Land har havt større Betydning for ham end vistnok for nogen anden dansk Digter. Undtager man Romanen „Fra den gamle Fabrik“, med dens særegne, hjemlig hyggelige Skildringer, skrevne paa Basis af Forfatterens Barndomsindtryk, er det utvivlsomt de italienske Noveller, der staar højest i hans Produktion. Selve „Fra Piazza del Popolo“, Hovedværket i hans Romandigtning, er jo mere end halvvejs italiensk. Denne Roman har fundet saa stor Udbredelse, at den i Tidens Løb er udkommet i 9 Oplag, deriblandt en Pragtudgave med Illustrationer af Erik Henningsen (1894) og flere Folkeudgaver.

Med Motiv fra Christiansborgs Brand 1884 skrev B. „Oktober-Natten“, en Digtcyklus, med Illustrationer af Erik Henningsen, der udkom 1892. Til Bergsøes skjønliterære Produktion i de seneste Aar hører desuden „Sandhedens Mænd“, et Nutidsdrama (1894), og Fortællingen „Falskmøntneren“ (1900), to Arbejder, der er mærkeligt svage, og hvoraf det førstnævnte hellere burde have været uskrevet. Det indeholder en forunderlig Blanding af nærgaaende og grovkornet Satire og hyperromantisk slyngede Begivenheder med italienske Banditer og knuste Jærnbanetog, der kommer som Nemesis over de slette og foragtelige Mennesker i dette „Nutidsdrama“. Fuld Oprejsning har Digteren imidlertid taget ved sine senere udgivne Livserindringer I—III: „*De forbistrede Drenge*“ (1898), „*Krigen og Koleraen*“ (1900) og „*Studenterleben og Studieliv*“ (1903). I Rigdommen af morsomme og karakteristiske Iagttagelser ikke mindre end i Fremstillingens klare og levende Form gjenfinder man her nogle af Vilhelm Bergsøes bedste Egenskaber som Fortæller.

Ved Siden af sin betydelige og omfangsrige Virksomhed som skjønliterær

Forfatter har Bergsøe tillige øvét en fortjenstfuld Gjerning som populær, naturvidenskabelig Skribent. Hans mest fremragende Arbejde paa dette Omraade er vel det store Værk: *„Fra Mark og Skov“* (I—II Del 1881), men desuden har hans Skrifter om Oldenborrene og Midlerne til deres Udryddelse havt stor praktisk Betydning.

Af Literatur henvises særlig til Forfatterens Livserindringer, endvidere til Sophus Bauditz's og Jonas Collins Artikler i „Dansk biogr. Lexikon“.

H. F. Ewald.

Født 13. Decbr. 1821. — Ungdomsaarene. — Student. — Landmand og Landmaaler. — Debut som Romanforfatter. — *„Valdemar Krones Ungdomshistorie“*. — De historiske Romaner. — *„Svenskerne paa Kronborg“*. — *„Den skotske Kvinde paa Tjele“* o. s. v. — Nutidsfortællingerne. — „Familien Nordby“. — „Johannes Falk“. — „Agathe“. — „Blanca“. — „Georg Reinfeldt“. — Fortsat Række af historiske Romaner: „Dronningens Jomfruer“. — „Niels Ebbesen“. — „Griffenfeld“. — Leonora Kristina“ o. fl.

Den historiske Roman har alle Dage havt Hjemstavnsret i vor Literatur; men i Tidens Løb er der stillet voxende Krav til denne Digtart. Historiske Personer og Tildragelser — selv om det kun var i de løseste Omrids — som Grundlag for en Skildring, der gjennemstrømmedes af varm Fædrelandskjærlighed og digterisk Fantasi, var i B. S. Ingemanns Dage alt, hvad der forlangtes, og i sin Art staar Ingemanns „historiske Romaner“ endnu bestandig lige uovertrufne. Den nyere Tids Popularisering af historisk Forskning og Viden har imidlertid saa højlig lettet Adgangen til at lære svundne Aarhundreders Liv og Sæder at kjende, at ingen Nutidslæser vilde føle sig tilfredsstillet af en historisk Roman, der ikke samtidig med den digteriske Fremstilling gav et paalideligt Billede af det hele ydre Kostume, der hører til den paagjældende Periode, som Digteren har taget op til Behandling. Det vil sige, at der kræves paa én Gang et Tidsbillede og en Roman. Denne Fordring har H. F. Ewald i fortrinlig Grad fyldestgjort, og han har derved vundet sin fremtrædende Plads blandt den historiske Romandigtnings Forfattere — vel ogsaa det Omraade indenfor hans Produktion, der mest har bidraget til at gjøre hans Navn kjendt og skattet.

Herman Frederik Ewald er født i Kjøbenhavn den 13de December 1821. Paa fædrene Side nedstammer han fra en gammel, anset militær Slægt; hans Fader var Generalmajor Carl Ewald, en fint dannet, kundskabsrig Mand, der var jourhavende Adjudant hos Frederik VI og tillige Bibliotekar ved Kongens Haandbibliotek. Farfaderen var Generalløjtnant Johann v. Ewald (født i Kassel), der som fremragende Strateg tog Del i Krigsbegivenhederne i Slutningen af det 18de og Begyndelsen af forrige Aar-

hundrede. Paa mødrene Side var der literære Traditioner at se tilbage paa, idet Morfaderen var Overauditør Peder Rosenstand-Goiske, Udgiver af „Den dramatiske Journal".

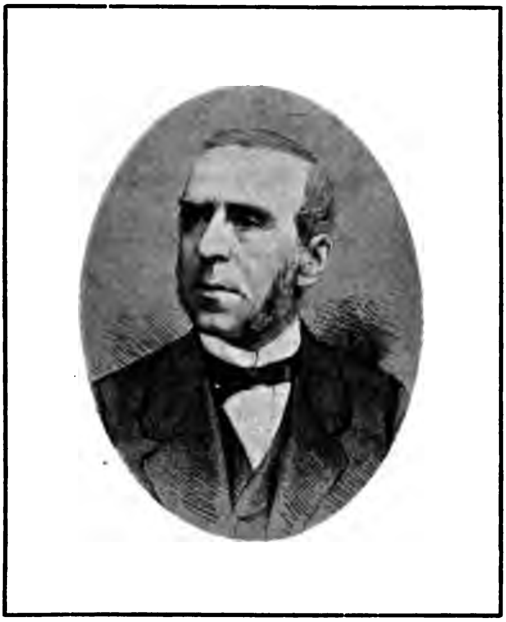
H. F. Ewald modtog sin Skoleuddannelse paa Sorø Akademi og blev Student 1841. Allerede paa det Tidspunkt skrev han Digte, og hans Interesser delte sig mellem Poesi og et friskt, ubundet Friluftsliv, saa vidt det kunde passe med Skolens Tvang; men det varede mange Aar, før han optraadte som Forfatter. Efter at han havde taget Filosoficum, var det Bestemmelsen, at han skulde studere Jura; men han følte ingen Lyst til dette Studium og slog snart efter ind paa en helt ny Vej; han gav sig til at lære Landvæsen, og da han havde faaet den nødvendigste Uddannelse, overtog han Forpagtningen af en Hovedgaard under Stamhuset Rathlousdal i Jylland. Dog heller ikke det gik ret længe; det var daarlige Tider for de jydske Landbrugere, og desuden var det vel snarere det frie Liv i Mark og Skov end egentlig Landvæsenet, der fængslede ham nu ligesom i Skole- og Studentertiden. Saa brød han af uden mange Betænkeligheder, tog Examen som Landmaaler og bosatte sig i Sønderjylland, hvor han forblev indtil Krigens Slutning 1864, da han vendte tilbage til Kongeriget.

Men nogle Aar forinden havde H. F. Ewalds første Bog set Lyset. I 1860 udsendte han — anonymt — sin første Roman: „*Valdemar Krones Ungdomshistorie*", der vakte langt ud over almindelig Opmærksomhed som et dygtigt og modent literært Arbejde med fortræffelig Karakteristik af de optrædende Figurer, med veltrufne Interiører og tillige med en Friskhed over Fremstillingen, en hjemlig, national Stemning, der gjorde Bogen til et Mønster paa en god dansk Roman. Dermed var Slaget paa én Gang vundet, og i hurtig Rækkefølge kom de næste store Fortællinger: Familien Nordby" (1862) — med Skildringer fra Frederik den Syvendes Tid — og „Johannes Falk" (1865), hvori der navnlig tages Sigte paa de religiøse Bevægelser mod Slutningen af Trediverne. Begge disse Romaner giver udmærkede Billeder af hjemlige Tilstande og Stemninger og vil som paalidelig og levende Samfundsskildring kunne hævde deres Plads i Literaturen.

Efter at have opgivet sin Virksomhed i Sønderjylland — som en nødvendig Følge af Hertugdømmernes Løsrivelse fra Kongeriget — havde H. F. Ewald foreløbig bosat sig i Helsingør, og her begyndte han Rækken af sine historiske Romaner med „*Svenskerne paa Kronborg*", der udkom 1867 (6te Oplag 1903). Ogsaa dette Arbejde, paa et nyt Omraade, vandt strax Læseverdenen for sig. Den samme Vederhæftighed, der havde præget hans Nutidsfortællinger, sporedes i ligesaa rigt Maal i hans historiske Romandigtning. Man faar Indtrykket af, at H. F. Ewald er en langsom og yderst samvittighedsfuld Arbejder. Han samler omhyggeligt Materialet, gaar til de historiske Kilder, opsøger Aktstykkerne: Breve, gamle Love, Beretninger og Domme, gjør sig fortrolig med, hvad der er at se i offentlige Samlinger, og af alt dette lader han Fantasien „drage Næring", som han selv udtrykker det. Naar alt er samlet, skal det atter sigtes og vejes, indtil Befrugtningen er tilvejebragt og kun den historiske Duft blevet tilbage, den, der atter skal meddele sig til Læseren, saa han ser de svundne Tider drage forbi sig, med de Mennesker, Tanker og Livsvilkaar, som dengang var de herskende.

Dette er selvfølgelig det rette Grundlag for den historiske Roman, og det er H. F. Ewald aldrig veget bort fra. Med sin store Samvittighedsfuldhed, sin Pietet for det overleverede, har han undertiden kunnet dykke saa langt ned i de gamle Aktstykker, at deres Mangfoldighed er kommet til at tynge paa Fremstillingen, men det er da ogsaa lykkedes ham at skabe en Tidsfarve, en Kolorit over de Interiører og Omgivelser, hvori Handlingen spiller, der giver hans historiske Fortællinger betydeligt Værd ogsaa som gamle Kulturbilleder.

„Svenskerne paa Kronborg" efterfulgtes 1871 af „*Den skotske Kvinde paa Tjele*" (6te Oplag 1898), en af H. F. Ewalds allerbedste Bøger, vægtig baade i Indhold og Fremstilling; derefter fulgte „Knud Gyldenstjerne" (1875), „Niels Brahe" (1877), „Anna Hardenberg" (1880, 6te Udgave 1902), „Valdemars-Toget" (1884), „Dronningens Jomfruer" (1885), „Niels Ebbesøn" (1886), „Griffenfeld" (1888), „Caroline Mathilde" (1890), „Clara Bille" (1892).

H. F. Ewald.

Foruden denne overordentlig frodige Produktion paa den historiske Romandigtnings Omraade har H. F. Ewald fortsat Rækken af sine Nutidsfortællinger, der har bragt gode og værdifulde Bidrag til dansk Literatur, om end de senere Bøger indenfor denne Genre vel næppe staa fuldt paa Højde med „Valdemar Krones Ungdomshistorie". 1869 udkom „Hvad Ellen vilde", 1873 „Agathe" og „Mindre Fortællinger", 1878 „Blanca" og „Nyere Fortællinger", 1880 „Smaafortællinger" og 1881 „Georg Reinfeldt", der giver Livsbilleder fra vor egen Tid, altid sete og belyste fra en moden og nobelttænkende Mands Synspunkt. Størsteparten af disse Skrifter, og særlig de historiske Romaner, er udkommen i mange Oplag — ikke faa af dem tillige i engelsk, tysk og svensk Oversættelse.

H. F. Ewald flyttede fra Helsingør til Frederiksborg og derfra i 1874 til Kjøbenhavn, hvor han levede, indtil han for nogle Aar siden tog fast Ophold i Fredensborg. Indtil sin høje Alderdom har den gamle Digter bevaret sin Produktionsevne saa godt som usvækket, og af hans Arbejder fra de senere og sidste Aar kan endnu nævnes: „Leonora Kristina, Billeder af en Kongedatters Liv" (1895), „Liden Kirsten. En Kjærlighedshistorie fra Kong Hans' Dage" (1896), „Christian den Anden" (1898), „Daniel Rantzau, Billeder fra den nordiske Syvaarskrig" (1899), „Jens Glob den

Haarde. Historisk Roman fra det 13. Aarhundrede" (1902) og „Bondebruden. Historisk Roman fra det 15. Aarhundrede" (1904).

Af Literatur henvises til P. Hansen: „Nordiske Digtere i vort Aarhundrede", Højberg og Rasmussen: „Den danske Skjønliteratur", Sophus Bauditz i „Dansk biogr. Lexikon".

Henrik Scharling.

Født 3. Maj 1836. — Student 1854, teologisk Kandidat 1859. — Første skjønliterære Arbejder. — Udenlandsrejse. — „En Pilegrimsfærd i det hellige Land". — „*Ved Nytaarstid i Nøddebo Præstegaard*". — Docent i christelig Etik. — Professor i Teologi. — Fortsat æstetisk Produktion: „Uffe Hjælms og Palle Løves Bedrifter". — „*Min Hustru og jeg*". — „Sverre Præst, en gammel Kongesaga". — Senere dramatisk Forfatterskab. — Polemik. — „Romantik og Realisme". — Teologisk Forfattervirksomhed.

Ligesom de sidstnævnte Forfattere indtager ogsaa Henrik Scharling et selvstændigt og fuldkommen uafhængigt Standpunkt. Mere end én Gang er han gaaet mod Strømmen, paa Tværs af de i Øjeblikket herskende Retninger. Men paa samme Tid bunder hans Livssyn først og fremmest i en dyb Humanitet og i en udpræget dansk Følelse, der gjør hans Forfatterskab i ganske særlig Grad sympatetisk. Af hans æstestiske Produktion er det „Ved Nytaarstid i Nøddebo Præstegaard", der har fundet Vej ud i de videste Kredse, og dette Arbejde, der er blevet et af de mest yndede indenfor vor Romanliteratur, kan betragtes som et fuldt gyldigt Udtryk for en Forfatterpersonlighed, hvis væsentligste Kjendemærke — ved Siden af megen videnskabelig Lærdom — netop er de Egenskaber, der tilhører den lyseste Side af dansk Folkekarakter: vittigt Lune og en egen stilfærdig Hjærtelighed. Naar Henrik Scharling allerede i sin første Ungdom i en satirisk Komedie drog til Felts mod en bestemt kirkelig Retning og senere hen i sin store Roman: „Uffe Hjælms og Palle Løves Bedrifter" tog Sigte paa Skrøbelighederne hos et politisk Parti, saa var det ganske sikkert ikke, fordi han vilde noget enkelt Parti til Livs, eller fordi han opsøgte Striden for Stridens egen Skyld; men han var og har bestandig været en ideelt anlagt Natur, hvis Uafhængigheds- og Sandhedstrang tilskyndede ham til at gribe til Vaaben — i sin skjønliterære ligesaa vel som i sin videnskabelige Produktion. Som skjønliterær Forfatter kjendes han dog fortrinsvis som den, der har skrevet „Nøddebo Præstegaard" og „Min Hustru og jeg", to Bøger, der er fulde af lys, fredsæl Optimisme og har givet deres Forfatter Navn som en af de mest danske blandt alle danske Skribenter.

Carl Henrik Scharling er født i Kjøbenhavn den 3die Maj 1836, og i Valget af Studium traadte han i sin Faders Fodspor; han var en Søn

af den ansete teologiske Forfatter, Professor ved Universitetet Carl Emil Scharling (f. 1803, d. 1877). Men Faderen var ikke blot en lærd Teolog; han skildres ogsaa som en ualmindelig indtagende og hjærtevindende Personlighed: „Sandhedskjærlig og retfærdig, men tillige mild og kjærlig, var han trofast imod sine Venner, samtidig med at han ikke lod sig forføre til at fælde skarpe og uretfærdige Domme over dem, der havde Strømmen imod sig", siger en af hans Biografer om ham. Ogsaa Moderen nævnes med Lovord som en rigt begavet og varmhjærtet Kvinde, og Henrik Scharling opvoxede saaledes under lykkelige Forhold i Hjemmet. Han dimitteredes fra Metropolitanskolen 1854, og 1859 tog han teologisk Embedsexamen med Udmærkelse. I Mellemtiden havde han faaet Stunder baade til at vinde et Accessit for en teologisk Prisafhandling og til at skrive sit første skjønliterære Arbejde, den satiriske Komedie „Moderne Christendom", som han indsendte til det kgl. Teater. J. L. Heiberg fandt, at Arbejdet røbede umiskjendeligt dramatisk Talent og havde en livlig og vittig Dialog; men til Trods for disse udmærkede Egenskaber turde han ikke tilraade at bringe Komedien frem paa Scenen. „Moderne Christendom" udkom saa 1859 under det pseudonyme Forfatternavn „Christianus Democritus", og Aaret efter fulgte — ligeledes anonymt udgivet — den romantiske Digtning „Folkvars Drøm, Kamp og Sejr", hvis Hovedmotiv er Heltens Omvendelse fra Troen paa egen Styrke og Vilje til Hengivelse og Lydighed i christelig Aand.

Samme Aar, i Sommeren 1860, tiltraadte Henrik Scharling en Udenlandsrejse, der varede det meste af tre Aar. Over Strasburg rejste han til Grækenland og Ægypten og derfra atter over Smyrna, Konstantinopel og München til Schweiz. Vinteren 1861 tilbragte han i Rom, og 1862—63 besøgte han Holland, Frankrig og England. Det direkte Udbytte af Opholdet i Palæstina har han nedlagt i Skildringen: „En Pilegrimsfærd i det hellige Land", som dog først udkom 1876. Men et andet og derfra vidt forskjelligt Arbejde hjemsendte han fra den store Udenlandsrejse, nemlig: „*Ved Nytaarstid i Nøddebo Præstegaard.* Fortælling af Nicolai, 18 Aar gammel" (1862). I sit Forord til Jubilæumsudgaven (8de Udg. 1887) fortæller Forfatteren, at Arbejdet paa Bogen blev paabegyndt i Strasburg, fortsattes i Athen og fuldendtes under en Baadfart paa Nilfloden.

Afstanden fra Hjemmet og Hjemlængslen har med fordoblet Styrke kaldt de hjemlige Billeder frem for Digterens Øjne, og hans Skildring af den danske Vinter og den hyggelige Præstegaard, af Præstefamilien og dens Gjæster, den rare gamle Pastor Blicher og Døtrene Emmy og Andrea Margrethe, af „Gamle", „corpus juris" og selve Nicolaj — alle Omgivelser og Figurer er udført med en Stemningsfylde og et Lune, der er saa friskt og ægte, at det nødvendigvis maatte tage Læseverdenen med Storm. Og den overordentlige Yndest, som Fortællingen straks vandt, har holdt sig gjennem Aarene, hvilket fremgaar af, at „Ved Nytaarstid i Nøddebo Præstegaard" nu foreligger i 13de Oplag, foruden at Bogen er udkommet i en Mængde Udgaver paa Svensk, Tysk, Fransk og Engelsk.

Efter sin Hjemkomst fra Udenlandsrejsen overtog H. Scharling Redaktionen af „Evangelisk Ugeskrift", 1865 tog han Licentiatgraden med en Afhandling om „den nyere hollandske Teologi", i 1867 ansattes han ved

Universitetet som midlertidig Docent i christelig Etik, og 1870 modtog han Udnævnelse til Professor ordinarius i Teologi.

Imidlertid havde Scharling fortsat sin skjønliterære Produktion. I 1866 udsendte han anonymt den store satiriske Fortælling *„Uffe Hjælms og Palle Løves Bedrifter*, beskrevne af en Samtidig“, der navnlig udmærker sig som et levende udført Tidsbillede og tillige indeholder en Række fortræffeligt tegnede Karakterer. Forfatteren røber sig som en skarp Iagttager af den national-liberale Politik og dens Mænd, og da dette Parti endnu paa det Tidspunkt var raadende herhjemme, mødte Bogen en Modstand, der hindrede en upartisk Bedømmelse. Senere synes Fortællingen at have vundet mere Forstaaelse og Paaskjønnelse, og i 1886 udkom en ny Udgave. I et Forord gjør Forfatteren med fuld Ret opmærksom paa, „at hele Digtningen fra først af havde taget meget videre Sigte end blot at være Satire over dette eller hint politiske Parti; hvad den stræbte efter, var noget langt Større og mere Omfattende, nemlig at give en Skildring af det danske Folk i en af dets mest bevægede Tidsperioder“.

Henrik Scharling.

Som en Art Fortsættelse af „Ved Nytaarstid i Nøddebo Præstegaard“ skrev Scharling under sit tidligere Pseudonym Nicolai Fortællingen *„Min Hustru og jeg“*, hvori han med lys og varm Følelse skildrer et lykkeligt Ægteskab og indirekte paaviser dets Magt til at frigjøre og udvikle Personligheden under milde Husguders Tegn. Bogen udkom 1875 og vandt stor Yndest; indtil 1900 er den udkommet i syv Oplag og har ligesom sin Forgænger ogsaa fundet god Modtagelse i Udlandet. Derefter benyttede Henrik Scharling igjen sit gamle Forfattermærke, Nicolai, idet han under dette Pseudonym udgav i 1888 „Sverre Præst, en gammel Kongesaga, fortalt paany“. Sin dramatiske Produktion gjenoptog og fortsatte han med „Johannes Hus“, historisk Drama i 5 Handlinger (1871), „Kong Valdemar og Bisp Absalon“, et Folkeskuespil (1874) og „Marsk Stig og Fru Ingeborg“, tragisk Drama. Med en Afhandling om dansk Skuespildigtning (1878). De sidstnævnte Arbejder mødtes med en uvillig Kritik, der foranledigede Forfatteren til at udsende et skarpt Gjensvar i sit polemiske Skrift „Romantik og Realisme. Med en Efterskrift fra de Sovendes Lejr af Nicolaj“. Senere er udkommet Fortællingen „Jøvik“ (1901).

Samtidig med sine skønliterære Arbejder har Henrik Scharling udfoldet

en betydelig Virksomhed som teologisk Forfatter, en Virksomhed, som han har fortsat indtil de seneste Aar. Som hans Hovedværker paa dette Omraade nævnes „Menneskehed og Christendom i deres historiske Udvikling, en Fremstilling af Historiens Filosofi", I—II (1872—74, 2den gjennemsete Udgave 1894) og „Christelig Sædelære efter evangelisk-luthersk Opfattelse" (1886, 2den Udg. 1896).

Ved Universitetets 400 Aars Jubilæum 1879 erhvervede H. Scharling den teologiske Doktorgrad ved sit Festskrift om „Jacob Bøhmes Theosofi", og 1882 blev han ældste Professor i det teologiske Fakultet. Blandt de forskjellige Rejser, han har foretaget, kan nævnes, at han i Foraaret 1889 for anden Gang besøgte det hellige Land.

I Henrik Scharlings omfattende Produktion som æstetisk og teologisk Forfatter møder man en varmhjærtet, fintfølende og sandhedssøgende Personlighed, baaren af en uskrømtet Idealitet, som det er velgjørende at lære at kjende, og paa samme Tid en grundærlig Konservatisme, som maa aftvinge Respekt i lige høj Grad hos Modstandere og Tilhængere.

Af Literatur henvises til: „Levnedsbeskrivelser af de ved Kjøbenhavns Universitets Firehundredaarsfest promov. Doktorer"; W. Scharling: „Slægterne Scharling—Lund", A. S. Poulsen og S. Bauditz i „Dansk biogr. Lexikon".

Der er endnu en ret anseelig Række Forfattere, der nærmest slutter sig til den her omhandlede Periode, og hvoraf enkelte har ydet Arbejder af blivende Værd.

En Særstilling indtager Præsten Johannes Fibiger, født 1821, død 1897. Han var en ejendommelig, rigt udrustet Digterbegavelse, hvis Skrifter røber dybsindig Tænken og et stærkt bevæget Følelsesliv. Hans første Arbejder var de bibelske Dramaer „Jephtas Datter" (1849), „Jeremja" (1850) og *„Johannes den Døber"* (1857), hvoraf navnlig det sidstnævnte indtager en betydelig Plads i vor Literatur. 1858 udsendte han „Kors og Kjærlighed, en Familie-Tragedie", hvori han med Finhed og Dybsindighed søger at anskueliggjøre middelalderligt Liv og Tænkesæt, og i 1865 udkom „Nogle Sagn", versificerede Fortællinger. Men den tunge Form spærrede disse Arbejder Vejen til at finde fuld Forstaaelse og Paaskjønnelse hos Læseverdenen. Først i 1878 gjenoptog Joh. Fibiger sin poetiske Produktion; under Pseudonymet Diodoros udgav han „Den evige Strid", tre Digte med Emner fra den græske og nordiske Oldtid („Sisyphos", „Hedin", „Helenas Død"). 1881 fulgte Prosafortællingen „Mine Søstre, Optegnelser af Henrik Due", 1882 „Graabroderen", et episk Digt med Motiver fra Reformationstiden, og som hans sidste Arbejde Digtsamlingen „Sorgens Genier" (1884). Dog heller ikke med sin gjenoptagne poetiske Virksomhed vandt han nogen Sejr udad til; hans Digtninger er vægtige i Tankeindhold og vidne paa mange Steder om en særegen, storladen Fantasi; men han

erhvervede sig aldrig den lette og smidige Form, der samler de mange lyttende.

Johannes Fibiger var før Krigen i 1864 Kollaborator ved den lærde Skole og Præst ved Hospitalet i Haderslev; derefter blev han residerende Kapellan ved Garnisons Kirke i Kjøbenhavn, senere Præst i Vallensved ved Næstved og modtog tilsidst Ønslev og Eskildstrup Præstekald paa Falster, der var hans Fødeø. Her døde han den 13de November 1897. Efter hans Død udkom: Johannes Fibiger: „Mit Liv og Levned, som jeg selv har fortalt det", udgivet af den afdødes Plejesøn, Digteren Karl Gjellerup.

En frugtbar og alsidig begavet Forfatter, der dog har havt langt mere Betydning som Literaturhistoriker end som Poet, er Kristian Arentzen, født 1823, død 1899. Han debuterede med et Par lidet betydelige dramatiske Digtninger: „Gunløg Ormetunge" (1852) og „Knud den Hellige" (1853). Derefter fulgte 1854 et Bind lyriske „Digte", 1857 en ny Samling Digte under Titlen „Et Livsstadium", 1862 „Digtsamling" og 1867 „Ny Digtsamling", Poesier, der i det hele mindre gjør sig gjældende ved nye Tanker eller Følelsernes Friskhed end ved en smagfuld og behersket Form.

Nogle Aar forinden Udgivelsen af den sidstnævnte Digtsamling var Kr. Arentzen bleven Adjunkt ved Metropolitanskolen, væsentlig som Lærer i Literaturhistorie, og som begejstret Ynder og Dyrker af den danske „Guldalderdigtning" øvede han befrugtende og vækkende Indflydelse paa sine Elever, blandt hvilke der var flere, som senere vandt Navn og Berømmelse. Fra 1870 til 1878 udgav han sit store literaturhistoriske Værk: *„Baggesen og Oehlenschläger"* (I—VIII Bd.), et monumentalt Arbejde, der indeholder en mønstergyldig Behandling af det interessante og righoldige Emne og er blevet et Kildeskrift af overordentlig Betydning. I Anledning af Oehlenschlägers Hundredaarsfødselsdag 1879 udsendte han „Adam Oehlenschläger, et literaturhistorisk Livsbillede", ligeledes en højst værdifuld Bog; til Holberg-Jubilæet 1884 udkom „Fra det attende Aarhundrede" (indeholdende: De store Kulturfolk i det 18. Aarh. — Ludvig Holbergs Ungdom. — Danske Rejsende i Slutningen af forrige Aarh.) og endelig 1893 „Tre Tidsaldere", med Emner hentede fra Verdensliteraturen (Homer, Dante og Goethe).

Kr. Arentzen var en fint dannet, kundskabsrig Mand, der ved Siden af sin Literaturbegejstring havde en ikke ringe ræsonnerende og satirisk Evne. Han stod for det meste udenfor de herskende Partier i Literaturen, og skjønt han havde nære personlige Venner blandt de Mænd, som banede Vej for en ny Retning i Halvfjerdsernes livlige Kampaar, indtog han dog selv fornemlig et kritisk-iagttagende Standpunkt. I 1888 havde han udsendt en afsluttende Udgave af sine egne „Digte fra yngre og ældre Dage". Han døde 30de September 1899.

Som en smagfuld — om end lidet original — Lyriker og elskværdig Fortæller var Carl Andersen (f. 1828, død 1883) en i sin Tid meget læst og yndet Forfatter. 1857 udkom hans første Bog, en Digtrække med

Titlen „En Krands paa en Arbejders Kiste". I de følgende Aar udsendte han forskjellige Digtsamlinger og poetiske Fortællinger, bl. a. „Strid og Fred", „Lys og Skygge", „Tonens Veje", „Ved Arno og ved Ganges", men vandt dog især Yndest ved sine smaa Prosa-Samlinger: „*Genrebilleder*", der efterhaanden fandt sikker Vej til Julebordet. Hans største og betydeligste Arbejde er Fortællingen „Over Skær og Brænding", hvortil han har hentet Motiver fra islandsk Natur og Folkeliv, som han kjendte gjennem Selvsyn og personlige Oplevelser; han havde levet paa Island fra sit niende Aar, indtil han blev Student. — Carl Andersen, der var en ualmindelig smuk Mand, med et vennesælt og vindende Væsen, døde den 1. Septbr. 1883 som Inspektør og Slotsforvalter ved Rosenborg.

Næsten ligesaa yndede Forfattere, men i bredere Stil, var Th. K. Rumohr, J. J. F. Friis og Beatus Dodt, der har skrevet en Mængde folkelige og historiske Fortællinger. Theodor Kjerstrup Rumohr (f. 1807, d. 1884) har under Mærket P. P. forfattet de nationale Romaner „Peder Tordenskjold" (1842) og „Niels Juel og hans Samtid" (1846), der har fundet et stort Publikum; senere fulgte af samme Forfatter og i lignende Genre „Grevens Fejde" (1849) og „Historiske Billeder fra Christian den Fjerdes Tid" (1863). — Af Præsten J. J. F. Friis (1815—79) foreligger de historiske Fortællinger „Svenskerne paa Lolland" (1856), „Fiskelars" (1857) og „Lybækkerne i Nakskov" (1858), og endelig var ogsaa Beatus Dodt (f. 1817, d. 1901) en produktiv folkelig Forfatter, der har skrevet „Fredensborg eller Carl Hagens Ungdomserindringer" (1858), „Rideknægten", „Holger Friis", „Niels Sparre", „Skæbnens Veje" o. m. a., hvortil Motiverne saa godt som altid er hentede fra svundne Tider.

Lægen Hother Tolderlund (f. 1820, d. 1880) vakte Opmærksomhed ved sin første Bog „Fortællinger fra Felten" af *Dr. H.*, der udkom 1851; senere udgav han bl. a. „Rejsebilleder" (1855), nogle Samlinger „Fortællinger" (1860, 63 og 68), „Billeder fra Orienten" (1874) og „Fra Syd og Nord" (1876).

Som humoristisk Forfatter har den udmærkede Skuespiller Adolph Rosenkilde vundet megen Yndest ved sin elskværdig-lunefulde Fortælling om Landsbydegnen „*Anders Tikjøbs*" Oplevelser i Kjøbenhavn. Fortællingen blev oprindelig trykt under Mærket Ivar i „Illustr. Tidende" (1861); senere udkommet som Bog, har den oplevet ikke færre end 12 Oplag. Af samme Forfatter foreligger desuden en Række fornøjelige Skitser, samlede under Titlen „Mellem Sæsonerne", I—II (1872). — En beskeden Plads indtager Jul. Chr. Gerson (f. 1811, d. 1894), der har udgivet en Mængde Smaafortællinger, Digte, Børnebøger m. m., men hvis Navn vel nærmest vil erindres som Forfatter til Børneversene „En lille Nisse rejste".

Af kvindelige Skribenter, der virkede paa dette Tidspunkt, kan der være særlig Grund til at nævne Søstrene Mathilde og Ilia Fibiger. Den

førstnævnte (født i Kjøbenhavn 1830, død i Aarhus 1872) vandt sit Ry ved den saakaldte „Clara Raphael-Fejde". Ved Juletid 1850 udkom en Bog, der bar Titlen „Clara Raphael, tolv Breve, udgivne af J. L. Heiberg". Skriftet tog til Orde for Kvindens Frigjørelse, hendes Krav paa fri Udfoldelse og Udvikling af sin Personlighed — Spørgsmaal, som den Gang var helt nye herhjemme, og Bogens Originalitet i Forbindelse med J. L. Heibergs Navn som Udgiver vakte saa stor Opmærksomhed for „Clara Raphael", at der udspandt sig en literær Strid, som varede Maaneder igjennem og satte flere af Datidens mest ansete Penne i Bevægelse, for og imod „Damernes Emancipation".*) Hvad Mathilde Fibiger senere udgav, gik forholdsvis upaaagtet hen: „Et Besøg" (1851), „En Skizze af det virkelige Liv" (1853) og „Minona" (1854). — Utvivlsomt en langt betydeligere Personlighed var den ældre Søster, Ilia Fibiger (født 1817, død 1867). Hun blev mindre bekjendt som Forfatterinde end ved sin varmhjærtede filantropiske Virksomhed; hun plejede syge — meldte sig som frivillig Sygeplejerske under Koleraepidemien 1853 — og opdrog fattige og ulykkeligt stillede Børn, med en personlig Udholdenhed og Opofrelse, der fortjener den højeste Roes og længe vil bevare Mindet om hende. Hendes æstetiske Skribentvirksomhed omfatter „Tre Dramer" (1857), „Rettroende Æventyr" (1859) og „Syv Æventyr" (1866), Lystspillet „Modsætninger" (opf. 1. Septbr. 1860 paa det kgl. Teater) m. m. Efter hendes Død udkom en Samling „Digtninger" og en Levnedsskildring, M. Fibiger: „Et Kvindeliv" (1895). Mathilde og Ilia Fibiger var Døtre af Militærforfatteren, Oberstløjtnant J. A. Fibiger.

Ilia Fibiger.

Paa lysere Baggrund fremtræder en tredie af Datidens Forfatterinder, Clara Andersen (født 1826, død 1895), der, foruden nogle Noveller, har skrevet flere Lystspil, som opførtes med afgjort Held, deriblandt — oprindelig paa det kgl. Teater — „Rosa og Rosita" og „Grøns Fødselsdag".

*) En udførlig Skildring har Fr. Bajer givet i sit Skrift „Klara Rafael-Fejden" (1879). Desuden henvises til Margrethe Fibigers „Clara Raphael, et Livsbillede" (1891).

Enhver Bevægelse — i Kunst og Literatur som paa et hvilket som helst andet Omraade — har sine Grænser, indenfor hvilke Udfoldelse, Stigning og Tilbagegang finder Sted. Mod Slutningen af Tredserne var en stor og rig Blomstringstid i dansk Digtekunst løben til Ende; paa faa Undtagelser nær var de Stemmer, der nu lød, kun at regne som matte Efterklange fra den store Tid. Ingen, der vilde se og dømme uhildet, kunde være blind for, at der trængtes til nyt og friskt Blod, nye Impulser, nye Synsmaader, nyt Liv. Faren for, at der skulde løbes Storm og øves Vold paa nogle af de gamle Idealer — eller paa den hele idealistiske Livsanskuelse, der havde præget de foregaaende Slægtled — var i og for sig ikke større end den Fare, som maatte være forbunden med, at vor Literatur stivnede i forældede Former, uden en saadan Tilgang af nye Tanker og friske Kræfter, som krævedes for at bryde den andre Baner og derigjennem fornyet Blomstring. Det gediegne og betydelige fra den gamle Tid skulde sagtens blive staaende urokket — der maatte kun skaffes Plads ved Siden af til det ny; thi hvad der skal leve og trives, taaler ingen Standsning.

Med Aaret 1871 indlededes i den danske Literaturs Historie en saadan ny Epoke, den, som man har kaldet Gjennembrudsliteraturen.

Dens Maal og Midler, saaledes som de formuleredes af den nye Periodes Banebryder, var „at aabne Døren indefra“. „... Hovedopgaven vil blive,“ hed det, „gjennem en Mangfoldighed af Kanaler at lede de nye Strømninger, der have deres Udspring i Revolutionen og Fremskridtsideerne, her ind og standse Reaktionen paa de Punkter, hvor dens Opgave historisk er endt...“ Vi havde hidtil været for tilfredse med vort eget og for tilbøjelige til at sætte Skodder for Vinduerne, naar vi syntes, at Vejret brød for stærkt paa ude i Verden. Ulykkesaaret 1864 havde belært os om vor politiske Afmagt, men den haarde Hjemsøgelse, der nødvendigvis i de første Aar efter Katastrofen maatte virke knugende og trykkende, aabnede ikke strax vort Syn for, at vi ikke længer turde være os selv nok. Følelsen deraf vaagnede forholdsvis langsomt, men én Gang vakt, steg den til Gjengjæld med en Fart og Styrke, der gjorde de følgende Decennier til en Gjenoprejsningens Tid. Og det bør ikke glemmes — hvor stærke Anker der end fra andre Synspunkter kan rettes mod „Gjennembruddets Mænd“ — at den nye Literaturperiode, der indledes i Begyndelsen af Halvfjerdserne, er et mægtigt Led i den hele Fremskridtsbevægelse, paa Aandslivets saavel som paa mangfoldige praktiske Omraader, der kjendetegner de sidste tredive Aar, i hvilke dog ikke lidet er vundet i indre Fremgang og Væxt til Erstatning for de Landsdele, der tabtes.

I November Maaned 1871 begyndte Georg Brandes sine Forelæsninger paa Universitetet over første Del af sine „Hovedstrømninger i det 19de Aarhundredes Literatur“.

Georg Morris Cohen Brandes, der er udgaaet fra en begavet og anset jødisk Kjøbmandsfamilie, er født i Kjøbenhavn den 4de Februar 1842. Han blev Student med Udmærkelse 1859, tog Aaret efter Filosoficum ligeledes med Udmærkelse, vandt 1862 et fint Accessit for Besvarelsen af

en æstetisk Prisopgave (om den historiske Roman) og 1863 Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om Skæbnebegrebet i den antike Tragedie; atter det følgende Aar, 1864, tog han med Udmærkelse Magisterkonferens i Æstetik.

Med glimrende Resultater havde han saaledes tilbagelagt sine akademiske Læreaar, medens han samtidig gjennemgik en stærk aandelig Gjæring, under hvilken hans Livs- og Verdensanskuelse vandt fast Form. I sine æstetiske og filosofiske Studier var han begyndt med J. L. Heiberg og Søren Kierkegaard. Med den lidenskabelige Optagethed, der kjendetegnede hele hans Væsen, havde han derpaa vendt sig til Hegel, Spinoza og Feuerbach for endelig at havne i fransk Æstetik, engelsk Filosofi og Morallære, navnlig hos Forfattere som Sainte-Beuve, Taine og Stuart Mill, og under Paavirkning af disse Verdensliteraturens Stormænd fandt G. Brandes det egentlige Udgangspunkt for den banebrydende Virksomhed, han selv skulde komme til at udfolde. Her hjemme var Filosofen Hans Brøchner den, der stod ham nærmest.

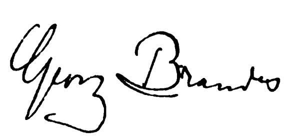
I 1866 udsendte han sin første polemiske Piece: „Dualismen i vor nyeste Filosofi", hvori han bekæmpede den Rasmus Nielsen'ske Filosofi, med dens Forsøg paa at mægle mellem „Tro og Viden", og overhovedet traadte i Opposition til de Aandsretninger, som var herskende herhjemme, og paa samme Tid viste han sig gjennem sine Kritiker i „Dagbladet", „Fædrelandet" og „Illustr. Tidende" som Banebryder for en ny kritisk Methode: Kritiken bygget paa en „psykologisk-kulturhistorisk Literaturbetragtning", der havde til Øjemed at finde Mennesket og Tidsaanden bag Værket og — som afgjørende Livsbetingelse — krævede Literaturens Forbindelse med Virkeligheden, en Literatur, der ikke svævede mellem Skyerne, men handlede om Mennesker, der bevæge sig paa Jorden. Denne moderne Literaturbetragtning hindrede dog ingenlunde G. Brandes i at se med den fineste og kjærligste Forstaaelse paa vore egne betydeligste Digtere af den gamle Skole, og i sine *„Æstetiske Studier"* (1868) og *„Kritiker og Portræter"* (1870) giver han en Række Afhandlinger og Monografier, der allerede paa dette Tidspunkt røber en Mesters Haand.

I Februar 1870 forsvarede Georg Brandes sin Doktordisputats: „Den franske Æstetik i vore Dage", og derefter tiltraadte han en Udenlandsrejse, der varede det meste af to Aar. Han besøgte London, Paris og Rom og stiftede personligt Bekjendtskab med Mænd som Stuart Mill, Taine og Renan; paa nært Hold og i en stormfuld Tid studerede han sociale og politiske Forhold, og med sin overordentlig følsomme Modtagelighed optog han i sig disse stærke Indtryk, der yderligere maatte drive ham frem mod det Maal, han havde stillet sig: at lede Strømningerne fra de store Kulturlande ind over vor hjemlige Jordbund.

Efter sin Hjemkomst aabnede Georg Brandes sin Forelæsningsrække med „Emigrantliteraturen", der udgjør første Del af „Hovedstrømningerne". Det var som et Baal, der pludselig tændtes og lyste vidt om. I Forening med det aandfulde Syn, den omfattende Viden og den glimrende Veltalenhed, hvormed disse Forelæsninger holdtes, var der tillige en agitatorisk Trods, en personlig Radikalisme i religiøse og sociale Spørgsmaal, der

Efter P. S. Krøyers Maleri.

fandt overstrømmende Tilslutning hos „det unge Danmark“, som vilde frem ad nye Veje og mod nye Maal; men i tilsvarende Grad skræmmedes og frastødtes den konservative Lejr, og der udspandt sig en Kamp, hvis Hidsighed ofte bragte Kombattanterne baade paa den ene og den anden Side til at glemme, hvad der var Kærnen i Bevægelsen. Paa de mangehaande Beskyldninger og Angreb svarede G. Brandes med den polemiske

Piece „Forklaring og Forsvar". — Med en forbavsende Produktivitet fuldførte han i disse Aar de første fire Dele af „Hovedstrømningerne": *„Emigrantliteraturen"* (udk. 1872), *„Den romantiske Skole i Tyskland"* (1873), *„Reaktionen i Frankrig"* (1874) og *„Naturalismen i England"* (1875). Sammen med Broderen Edvard Brandes stiftede G. B. i 1874 Maanedsskriftet „Det nittende Aarhundrede", der blev Bevægelsens Arena*), og omkring ham sluttede sig en Falanx af literære Talenter, der vilde træde de nye Veje, som deres Høvding og Fører havde vist dem.

Bevægelsens Fart stoppedes ikke ved den Omstændighed, at Georg Brandes i 1877 foreløbig forlod Danmark. Fra et æstetisk og videnskabeligt Synspunkt kunde der kun være én Mening om, at han maatte være selvskreven til at blive Hauchs Efterfølger som Professor i Æstetik, og denne Betragtning fandt ogsaa sit Udtryk i en Adresse, der overraktes ham forinden hans Bortrejse, og hvori der bragtes ham en uskrømtet Tak for hvad han havde udrettet for dansk Aandsliv. Blandt 45 Underskrivere fandtes de betydeligste danske Videnskabsmænd og Universitetslærere. Men de styrende nærede andre Anskuelser, og af politiske og religiøse Grunde foretrak man at holde Universitetets æstetiske Lærestol ubesat. — Kort før Afrejsen havde G. Brandes udsendt de to betydelige Skrifter: *„Søren Kierkegaard"* og *„Danske Digtere"*; det sidstnævnte Arbejde indeholder Monografier af Hauch, Bødtcher, Chr. Winther og Fr. Paludan-Müller og er noget af det fineste og kjærligste, han har skrevet. I henved sex Aar var Georg Brandes derefter bosat i Berlin, og i dette Tidsrum udgav han følgende Værker: „Esaias Tegnér" (1878), „Benjamin Disraeli" og „Lasalle" (1881), „Den romantiske Skole i Frankrig", 5te Bind af „Hovedstrømningerne" (1882). I 1883 vendte han tilbage til Kjøbenhavn, efter at der var sikret ham en fast Aarsindtægt som en Slags privat Professorgage, og af hans Produktion i de nærmest følgende Aar maa nævnes: „Mennesker og Værker i nyere evropæisk Literatur" (1883), „Det moderne Gjennembruds Mænd" (s. A.), „Berlin som tysk Rigshovedstad" (1884—85), Festskriftet *„Ludvig Holberg"* (1885), „Indtryk fra Polen" (1888), „Indtryk fra Rusland" (s. A.) og „Essays", I—II, indeholdende Skildringer af danske og fremmede Personligheder (1889).

Som Forkæmper for „den frie Forskning og den frie Tanke", som Omstyrter af saa mange gamle Idealer og Banebryder for nye, bærende Ideer i Liv og Literatur var det umuligt andet, end at Georg Brandes i lige høj Grad maatte blive betragtet som en Fordærver og en Velgjører, ganske efter det Standpunkt, hvorfra man saa ham og hans Gjerning. Men dette Standpunkt har, vel at mærke, kun i de sjældneste Tilfælde været uhildet og neutralt. Det blev det saa sjældent alene af den Grund, at G. Brandes vedblev at være Polemikeren og Agitatoren, den, der hensynsløst æggede til skarp Modstand ikke mindre end til blind Forgudelse.

Som alt, hvad der overhovedet lever stærkt og frugtbart, har ogsaa den Brandes'ske Bevægelse og „Gjennembrudsliteraturen" havt sine Vild-

*) Til at begynde med fandt den nye Literatur sit Organ i „Nyt dansk Maanedsskrift", 1870—74, udg. af Vilh. Møller.

skud, og endda mange af ondartet Natur. Men Efterlignerne og Eftersnakkerne har utvivlsomt været de, der har gjort mest Fortræd. Ingen, som holder af Literaturen for dens egen Skyld, uden alle Bihensyn, vil kunne lukke Øjnene for denne Bevægelses overordentlige Betydning som Spreder af ny Befrugtning og nyt Liv, og hvor fjærnt man end staar G. Brandes i Livssyn og Anskuelser, bør man kunne yde fuld Honnør til denne overlegne, smidige Aand, der har lyst op viden omkring sig, stundom maaske mere blændende end varmende, men paa de mangfoldigste Maader æggende til Liv, hvor der før var Dødvande. Hans Betydning for nordisk Aandsliv

Georg Brandes i sit Arbejdsværelse.

og Kultur kan ikke overskues af hans egen Tid og bestrides end ikke af hans bitreste Modstandere.

Af G. Brandes Produktion fra 1890 til den seneste Tid maa nævnes: „Det unge Tyskland" (1890, ny Udg. 1898), der som sjette Del afslutter det mægtige Værk: „Hovedstrømninger", endvidere „Udenlandske Egne og Personligheder" (1893), „*William Shakespeare*", I—III Del (1895—96) og „*Henrik Ibsen*", afsluttet 1898. Samme Aar udkom „*Ungdomsvers*". G. Brandes „*Samlede Skrifter*", 1—XIV Bd., der paabegyndtes 1899 og sluttedes 1904, byder en omhyggelig gjennemset Udgave, hvori meget er afklaret og mangen unødvendig skarp Braad er fjærnet eller afdæmpet.

„Gjennembrudsliteraturens Mænd" i Danmark er i første Række følgende fem Forfattere: Holger Drachmann, J. P. Jacobsen, Edvard Brandes, Sophus

Schandorph, Erik Skram. De er hinanden saa ulige som vel muligt, og deres Betydning som Gjennembrudsmænd er højst forskjellig. Der er andre moderne danske Digtere: Henrik Pontoppidan, Karl Gjellerup, Herman Bang, P. Nansen o. fl., der ligesaa nøje tilhører Gjennembruddet i vort Lands Literatur, fordi de har fæstnet dette Gjennembrud og ført det videre frem. Men de fem Navne — tillige med Bjørnstjerne Bjørnson og Henrik Ibsen — staar samlede i G. Brandes „Det moderne Gjennembruds Mænd, en Række Portræter“ (1883)*); de var Foregangsmændene, og det falder derfor naturligt at omtale dem som en Gruppe for sig.

Vækkede af de samme Stormsignaler, udgaaede af den samme „Skole“, er de dog absolut uensartede i deres Støbning. Den ene en Lyriker, svulmende af Naturkraft, skiftende i Stemninger som selve Havet, med Geniets Evne til at finde og mønte det reneste Guld, men bevægende sig i et ideligt vexlende Op-og-Ned, saa at der stundom blandede sig Slakker mellem Guldet. Den anden en sær og fin Kunstner, der berigede Sproget med en ny, malerisk og stemningsmættet Stil, der helt og holdent var hans egen, men som fandt Efterlignere, der langt fra var Mesteren værdige. Den tredie en fin og lydhør Kritiker og Skuespilforfatter, bag hvis bitre Vid og kølige Fornemhed der laa dyb Menneskekundskab og ofte en Medfølelse, som Modstanderne forsætlig lukkede Øjnene for. Saa en robust Folkelivsskildrer, med klingende Latter og djærve Ord, Realisten blandt Realisterne, og endelig en lidet frugtbar, men opmærksom Iagttager, der kun ydede enkelte Bidrag til den nye Literatur. Den blandt disse Gjennembrudsmænd, som stærkest fæstede Opmærksomheden paa sig, var

Holger Drachmann.

Født 9. Oktbr. 1846. — Drengeaarene. — Planer om at blive Søkadet. — Student. — Marinemaler. — Rejseliv. — Debutbogen „Med Kul og Kridt“. — „*Digte*“, 1872. — „I Storm og Stille“. — „Dæmpede Melodier“. — Ny Udenlandsrejse. — Romanen „En Overkomplet“. — „Ungt Blod“. — „Tannhäuser“. — „*Derovre fra Grænsen*“. — „Sange ved Havet“. — „Ranker og Roser“. — „*Ungdom i Digt og Sang*“. — „*Paa Sømands Tro og Love*“. — „Prinsessen og det halve Kongerige“. — „Østen for Sol og Vesten for Maane“. — Nyt Ægteskab. — Havblik. — Paa Skagen. — „Lars Kruse“. — „Tordenskjold“. — Oversættelse af Byrons „Don Juan“. — Nomade- og Rejseliv. — „Vandenes Datter“. — „Gamle Guder og nye, af Svend Trøst.“ — Forandrede Signaler. — „*Skyggebilleder:* „Ostende—Brügge“. — Den danske Bevægelse. — Nyt Ophold i Udlandet. — „Dybe Strenge“. — „Fjeldsange og Æventyr“. — „Danmark leve!“ — „Alkibiades“. — „Med den brede Pensel.“ — „*To dramatiske Digte*“ („Esther“ og „Tyrkisk Rococo“). — Æventyrdramaet „Tusind og én Nat“. — Tilbagevenden til Ungdomsidealerne. — „Sangenes Bog.“ — „*Forskrevet* —“. — Dramatiske Arbejder. — „Strandby Folk“. — „Der var engang —“. — Melodramerne. — „*Vølund Smed*“. — Senere Produktion.

I Digtsamlingen „Ungdom i Digt og Sang“, som Holger Drachmann udsendte 1879, findes et Digt „Efteraar“, hvori forekommer følgende Strofer:

*) I nævnte Skrift staar Portræterne i følgende Orden: Bjørnstj. Bjørnson, Henrik Ibsen, J. P. Jacobsen, Holger Drachmann, Edvard Brandes, S. Schandorph, Erik Skram. I sit Forord siger G. Brandes: „ . . . Jeg har i Rækkefølgen fulgt den Tidsorden, i hvilken Forfatterne ere traadte frem for det danske Publikum . . .“

„— — —
Jeg læser her om en gammel Klerk;
han var nok en kronraget, vild Bersærk,
og døde, og Fanden førte ham væk
under Munkenes korsende Amen!

Femhundred Aar — Saa grov de ham op,
og saa skrev de et Værk,
om hvordan han virked og leved.
Da var han bleven en stolt og stærk,
ivrig og nidkær Herrens Bersærk;
Fanden var borte og „Brødrenes" Trop,
kun hans Stordaad tilbage var blevet.

Du trykker min Haand, men uden Skræk.
Ja, Du har gjort mig saa stolt og stærk,
og vi sidde jo, Gudskelov, sammen.
Om femhundred Aar vil de skrive et Værk,
og grave mig op som den gamle Klerk,
og tage mit Liv i de store Træk.
Og saa synge „Brødrene" Amen!"

Der behøver ikke at være nogen Selvovervurdering i disse Linjer. Digteren kan ganske vist ligesaa lidt som vi andre med Sikkerhed vide, om hans Navn vil være bevaret for Efterverdenen om femhundrede Aar; men han — og vi andre — har Grund til at tro det. Og hvad der betyder langt mere: om femhundrede Aar eller — hvad der vel er nok saa rimeligt — om halvtreds eller hundrede Aar, naar Værket skrives, saa vil hin Fremtidens Literaturhistoriker helt anderledes, end det nu kan gjøres, være i Stand til at samle „de store Træk" og se Billedet som en Helhed.

Naar alt det uvedkommende og ligegyldige er taget bort, saa vil „Stordaaden" være tilbage; thi det er netop en Stordaad, Holger Drachmann har øvet som Digter. Han er en Skaber og Fornyer som Oehlenschläger; han indvarsler som Oehl. en ny Tid i dansk Digtekunst, og han ejer en Naturkraft, som næppe er ringere, men vel endogsaa smidigere og mangfoldigere end hans store Forgængers. Skyggerne, der har forstyrret Billedet for hans egen Samtid, vil være borte om de halvtreds eller hundrede Aar, og vore Efterkommere vil kun se den straalende Digtergenius, saaledes som den er bleven bevaret i Digterens ypperste Værker.

Men hin Fremtidens Literaturhistoriker vil tillige faa et stort Arbejde at udføre, naar han skal trænge ind til Kærnen i denne vidunderlig frodige Digtning, der omspænder Lyrik, Drama, Novelle, Roman, Polemik, Realisme og Romantik. Dog først og fremmest Lyrik. Thi paa dette Punkt vil der ikke blive nogen Ændring i Samtidens Dom: at Drachmann fremfor alt andet er den store Lyriker, benaadet af Muserne med et overvættes bevægeligt og følsomt Sind, der vækkes lige let til Harme og begejstret Pathos, til ildfuld glødende Erotik og til den sarteste Vemod. „. . . Han er mindre et enkelt Menneske, et enkelt Instrument end et lille Orkester," siger Georg Brandes i sin Essay. „Han er som Personerne i hans Melodrama Kvartetten: Harpe, Fløjte, Gige og Luth. Der er strømmet et Væld af lystige og alvorlige Melodier fra hine hans Hjærtes Strenge, hvorpaa der er blevet spillet saa overdaadigt, snart rent, snart ærgerligt falsk, snart atter betagende smukt. „Strengen er af Guld . . ."

Og Guld er det gode Metal, som holder sig gjennem Tiderne. Geniet kræver end ikke særlig Røgt og Pleje for at udfolde sig i sin Vælde og opnaa et Ry, der kan bestaa for Efterverdenens Dom. Deri danner det en Modsætning til Smaatalenterne, der med pinlig Omhu vogter paa „Berøm-

melsen" og baade snildt og utrætteligt lægger Sten paa Sten for at bygge sig en kunstig Navnkundighedens Sokkel, som det dog aldrig lykkes at give Uforgængelighedens Stempel. Drachmann har været alt andet end varsom med at vogte sin Rigdom; han har som en Ødeland givet ud af det Pund, der var betroet ham; han har strøet Guldstykkerne omkring sig med rund Haand, og saa hastigt og sorgløst greb han stundom i Lommen, at han ikke gav Agt paa, at der blandede sig Skillemønt mellem Guldet. Men med alt det tømtes hans Skatkammer dog ikke, og de finest prægede Guldstykker, han har sendt ud, vil sikre hans Navnkundighed, hvad enten den nu bliver af lidt større eller kortere Varighed end de „femhundrede Aar", som han selv spaar den i „Ungdom i Digt og Sang".

Holger Drachmann.
(Tegnet af *Julius Kronberg* 19/3 76.)

Holger Henrik Herholdt Drachmann er født i Kjøbenhavn den 9de Oktober 1846. Hans Fader, Overlæge, Prof. A. G. Drachmann, var paa den Tid Underkirurg i Søetaten, og Sønnen fulgte ham i sine Drengeaar hyppig ud til Tre Kroner og Vagtskibene, hvor han i en tidlig Alder blev fortrolig med Søfolk og Sømandsliv. Oprindelig var det da ogsaa Meningen, at Holger Drachmann skulde være Søkadet, og han kom foreløbig i Maribos Skole. Men nogle Aar efter blev der taget anden Bestemmelse; nu blev han først sat i det v. Westenske Institut, derefter i Metropolitanskolen, og herfra blev han Student 1865. I det sidste Skoleaar havde han imidlertid vist Lyst og Anlæg i en helt ny Retning: for Malerkunsten; han havde i nogen Tid havt C. F. Sørensen og Helsted til Lærere, og efter at Studenterexamen var taget, brød han af med alle videnskabelige Studier og foretog i 1867 en Rejse til Skotland, Spanien og Sicilien. Under denne Rejse havde han sin literære Debut, idet han skrev en Skitse til Tidsskriftet „Fra alle Lande"; men forøvrigt laa den Tanke: at blive Forfatter, ham vist saa fjernt som noget. Efter sin Hjemkomst tog han ivrig fat paa Marinemaleriet og blev almindelig betragtet som en af de mest lovende blandt de unge Malere. Hans Billeder havde Improvisationens Friskhed og Inspiration; de var lidet „akademiske", derimod bredt og kjækt udførte. Havet i dets Uro og Bevægelse var følt og optaget i et modtageligt Kunstnersind, og den maleriske Evne saa øjensynlig, at man ikke kunde nægte at anerkjende den. Alligevel vilde man ikke give ham den Neuhausenske Præmie, hvortil

han ovenikjøbet var indstillet, og krænket herover rejste Drachmann i Sommeren 1870 til London for derovre at bryde sig Vej som Marinemaler.

Samtidig havde han nu og da grebet Pennen tilligemed Penslen. Fra London skrev han Korrespondancer til „Dagbladet", og derfra fulgte han den fransk-tyske Krig og Kommuneopstanden i Paris. Ifølge sin egen senere Skildring af Oplevelser fra disse Aar levede han selv som en Proletar, sov „i Høvlspaaner hos en dansk Snedkersvend" og delte i Soho-Square paa de billige Spisekvarterer „mangen Ragout med franske Kommunard-Flygtninge." Ikke saa underligt derfor, at Kommunarder og Socialister havde hans varmeste Sympati. Under disse Forhold skrev han Digtet *„Engelske Socialister"*, der første Gang stod at læse — under Mærket *Mark Cole* — i Vilhelm Møllers „Nyt dansk Maanedsskrift" (Novbr. 1871). Det var et glødende Revolutionsdigt, men det aandede ikke blot en Agitators flammende Veltalenhed; i Billedernes og Udtrykkenes malende Liv røbede det fuldt saa meget den fødte Digter. Saa sikkert i Anslaget, og af saa stor malerisk Virkning er Digtets første Strofer:

„Henover Byens Tage glide
de sidste Smil, de hendøende Rester
af Dagen og Solen. I Strømninger stride
vælter sig Flodens mudrede Vande,
og som indbuden Gæst til det smudsige Leje,
fra Havets, fra Nordsøens vaade Veje,
sænker sig Taagen over Byen, over Strømmen,
saa kommer Natten, Døden eller Drømmen!

I Læ for Vinden, i Ly for Taagen,
omkring et Kulbaals ulmende Gløder —
rapsede Varer derhenne fra Krogen,
hvor Købmanden losser de drægtige Skuder, —
sidder et Selskab. Sod paa Skjorten,
knudrede Arme, en tretten, fjorten
Stykker af dem, der lossede Skuden:
Angelsachsernes Blod ruller under Huden.

De mumler dæmpet og suger paa Piben,
Øllet gaar om i de klinkede Kander,
der er Noget paa Færde, man vil ud af Kniben,
man har Noget paa Hjerte, vil Nogen paa Livet;
men skønt Armen dirrer, og Pulsen banker,
mangler man Ord for de mange Tanker;
der er Galskab nok, men System er der ikke.
Da rejser en Mand sig med funklende Blikke.
— — —"

Der fulgte et Par andre Digte med lignende Tendens og med ikke ringere fantasifuld Styrke, og nogle Maaneder efter havde Drachmann opgivet at bosætte sig som Marinemaler i London og var atter hjemme i Kjøbenhavn, hvor han en Tid lang boede i et ledigt Alumnusværelse paa Borchs Kollegium. Her sluttedes en Dag Bekjendtskabet mellem Georg Brandes og Holger Drachmann, og Mødet mellem de To har en saa paafaldende Lighed med Oehlenschlägers og Henrik Steffens' første Møde og paafølgende Spadseretur i Frederiksberg Have, at man vanskeligt kan modstaa Fristelsen til at citere, hvad Drachmann selv fortæller om denne Begivenhed: „En Dag traadte en ung Mand ind til mig paa Borchs Collegium; han vilde komplimentere mig for mine Artikler om dansk Sømaleri*). Jeg følte

*) Drachmann havde efter sin Hjemkomst fra London fortsat sit Medarbejderskab ved „Nyt dansk Maanedsskrift" og havde til dette Tidsskrift skrevet nogle fortræffelige Artikler om dansk Malerkunst og desuden en Række Rejsebilleder.

mig meget smigret, var betydelig forlegen og meget glad. Vi kom i Samtale; det vil sige, han talte. Og hvor han talte! Og Alt det, han vakte frem i mig! Det varede ved — i Stuen, ud paa Gaden, langs Voldene, hele Kjøbenhavn rundt — det Kjøbenhavn, som han aandeligt vilde udfri fra de Nationalliberales Formynderskab over hele Linien — en Kampagne, hvortil han hvervede unge Kræfter . . . Han vilde have Krig, og han fik Krig; og han fik til at begynde med mig. Da vi omsider skiltes, spurgte han — henkastet — om jeg ellers havde Noget under Arbejde. Jeg svarede beskeden, at jeg skrev Vers. Han smilede — som vilde han sige: Vers skriver ethvert ungt, begavet Menneske — men hvilke? Da vi næste Gang mødtes, havde han i Møllers Maanedsskrift læst de Poesier, som jeg havde undertegnet med mit *nom de guerre:* Mark Cole. Han løb mig i Møde, udstrakte sin Haand og trykkede min med Venskabs Heftighed og Varme, idet han udbrød: Men De er jo Digter!"

I 1872 udkom Debutbogen „Med Kul og Kridt", en Samling Prosaskitser, der ikke er videre originale eller betydelige, men kort Tid efter, samme Aar, udsendte Holger Drachmann „*Digte*", hvormed han for første Gang og fuldt og stærkt knyttede Opmærksomheden til sit Navn. I Originaludgaven indledes denne Samling med det lille Digt „Nyt Liv", der er udeladt af den samlede Udgave af „Ungdomsdigte" (1898). Den unge Digter havde nylig holdt Bryllup (med Vilhelmine Charlotte Erichsen, Datter af Auditør E.), og i Skæret af sin unge Lykke ser han en ny Livsvej, med nyt Livsmaal ligge for sig:

„— — —
I dette Hjem skal nu et Liv begynde,
som tager Tilløb med et frejdigt Mod. —
Jeg breder ej paa Bænken Silkehynde,
jeg ejer kun min Arm, mit unge Blod . . ."

Samlingens Kjendemærke er Opposition og Revolution — Oprør mod Magthaverne og mod Filisteriet, Forherligelse af Frihedens Forkæmpere og Martyrer, af ubunden, usminket og usleben Folkelighed, hvad enten den fremtræder i Skipperens, Landsknægtens eller Stodderens Skikkelse. Disse Toner klinge gjennem Digte som „Engelske Socialister", „*King Mob*" og „Den 28. November 1871" — det sidstnævnte fortæller om tre Kommunarders Henrettelse —, i de ypperlige Vers „*Skipperen synger*" og „*Landsknægtens Vise*" og i „Parket og Galleri", hvor Digteren priser de „ærlige Svende", der nyder deres Finkel i Brændevinsknejpen, i Modsætning til det borgerlige Thevandsselskab. I disse Digte møder man første Gang Typerne: Landsknægten, Skipperen, „den frie Svend", som Drachmann senere saa mangfoldige Gange har varieret. Og Klang og Rhytme har allerede nu Oprindelighedens og Originalitetens Præg; det er noget helt nyt og udelukkende Drachmannsk. Som f. Ex. naar „Skipperen synger":

„— — —
Næven paa Roret og Skøderne klar,
se det er min Lektie paa Vandet;
naar det kuler: en Skraa; i Stille: en Cigar,
saa kan Fanden tage Lektierne paa Landet.

Vorherre han hjælper! — og naar han ikke vil,
saa kan det ogsaa være det samme;
et Reb eller to, saa lader vi staa til
og slipper vel som oftest uden Skramme.

Man skal klare for sig selv som en ærlig Gut. —
Den Gamle deroppe bag Skyen
han har nok at bestille og sjelden en Minut
til overs for en Skipper fra Fyen.

Men naar jeg nu sejler saadan sagtelig hen,
og Vinden fløjter som en Finke,
saa kan det nok falde, at jeg tænker mig derhen
ved en rødmalet Dør med en Klinke.

Og saa trykker jeg paa Klinken, og Døren gaar op,
og der sidder En og strikker paa en Trøje,
og det er min Tøs, og hun skænker i min Kop,
og hun kysser mig og deler min Køje.

En Skude paa Vandet, i Havnen en Tøs
(og Dorthe hedder begge med Ære),
den ene ligger klar, naar den anden faar Adiøs!
se saadan skal en Skipperdorthe være.
— — —"

Efter „Digte" 1872 tav Drachmann, mærkeligt nok, i to Aar — den eneste Pause i hans Digterliv. Imidlertid var han gift og malede Marinebilleder; men allerede 1874 opløstes Ægteskabet, og samme Aar udkom „I Storm og Stille, Skitser og Skildringer", og det følgende Aar, 1875, en Digtsamling „Dæmpede Melodier". Begge disse Bøger vidner om hurtig voxende kunstnerisk Modenhed og tillige om, at Digteren havde gjennemgaaet en af sine første Kriser; at der var bristede Illusioner at se tilbage paa, en forøget Sum af Lidelse og Oplevelse, den, som ingen Digter kan undvære. „I Storm og Stille" indeholder bl. a. Fortællingen „Fra Sandets Regioner" — der første Gang præsenterer os Drachmanns Skagen — med Hovedpersonen Palnatoke Olsen, og saavel denne Fortællingens Hovedfigur som de Omgivelser, hvori Handlingen foregaar, peger hen paa Motiver, som atter og atter kommer frem i hans senere Digtning. — I „Dæmpede Melodier" var Tonen af væsentlig forskjellig Klangfarve fra den, der havde lydt gjennem de først udsendte „Digte". Den er mindre højstemt og trodsig, men til Gjengjæld dybere og blødere, med Stænk af Vemod. Nu er det Følelsens og Stemningens Lyrik, der toner os i Møde. Og allerede denne anden Digtsamling viste, hvor mange og hvor skønt klingende Strenge Digteren havde paa sin Lyre. Blot et enkelt Digt, det ganske dejlige *„Improvisation ombord"*, giver en Forestilling om Samlingens Værd:

„Snart er de lyse Nætters Tid forbi,
og Mørket stiger bag de dybe Vande,
og Bølgen spiller op den Melodi,
som nu kun nynnes svagt ved Sundets Strande.

Snart strækker Fuglen Vingen over Hav
og sætter Kursen efter fjerne Zoner,
snart vil Naturen sørge paa sin Grav:
Da maa vi synge vel i andre Toner.

Men endnu spreder Sommernattens Skær
udover Sø og Land de lyse Vinger,
og endnu tegner højt bag Skovens Træer
Daggryets Gud sit Navn med gylden Finger.

Og endnu driver Nattens Bris vor Baad,
en stille Vandringsmand ad stille Veje,
og endnu har til Sang og Klang vi Raad,
vi, som har Morgenskærets Guld i Eje. —

Daggryets Gud vi ofrer Vinens Glød,
til Dig en Hymne efter Vinen følger,
og slaar vor Time, giv os da en Død
som Shelleys i Toscanerhavets Bølger!"

Blandt Samlingens øvrige Poesier maa fortrinsvis nævnes „Snedkersvendens Viser", Mindedigtet over Wilhelm Marstrand, det stolte „Landnamsfart", ligeledes „Vaabensmeden", „Misericordia" og —

sidst, ikke mindst — Slutningsdigtet „Med høj Horizont“. Det er Digterens egen lidelsesfulde Oplevelse, der har født dette skjønne og dybe Digt, hvis næstsidste Strofe lyder:

„Fortæl dem Alle, hvorhen I gaar,
I, mine dæmpede Toner!
At *Lykken at synge* med ensomme Kaar,
ja selv med Forladthed forsoner;
flyv kun, I dæmpede Toner!
Og spørger Jer Nogen saa superklog,
hvorfor I dà netop vil *dæmpe* Jert Sprog,
naar Lykken dog ligger i Sangen,
saa svar ham ikke, men peg paa Vrangen!
Kender han Livet, han vil Jer forstaa. —
Og at synge for Alle og fattes af Faa,
det er netop Lykken, som Sangen kan naa.“

I Efteraaret 1875 drog Drachmann atter udenlands. I München, hvor han opholdt sig i Vinteren 1875—76, skrev han sin første Roman „En Overkomplet“, der er yderst løst komponeret, og hvis Hovedfigurer er tegnede med en Uklarhed, som stiller Læseren ret kold overfor disse Personers Oplevelser og endelige Skæbne. Men havde „En Overkomplet“ end saaledes sine store Skavanker som Roman betragtet, havde Bogen til Gjengjæld et andet Fortrin — fælles med flere andre af Drachmanns senere Prosaarbejder — den indeholdt en Række indstrøede Digte, saa skjønne og fuldttonende som der nogensinde fandtes i dansk Poesi. Disse Digte optoges senere i Samlingen „Ranker og Roser“, og først af dem alle maa nævnes *„Sakuntala“*, som Drachmann, efter hvad der fortælles, skrev paa Bagsiden af et Teaterprogram under en Mellemakt, da han en Aften overværede Kalidasas Skuespil. Digtet begynder med denne vidunderlige Stofe:

„Jeg kunde for Længsel ej sove,
en Blomstervind
slog mig imod,
strømmed herind ad mit Vindu
som en vellugtaandende Flod;
jeg hørte de høje Palmer
suse svagt
med sød Musik;
det hvisked, ihvor jeg stod og gik:
Sakuntala, Sakuntala.“

Foraaret 1876 tilbragte han i Venezia, og med sin overvættes frodige Produktionsevne skrev han her de herlige venetianske Sange (optagne i Samlingen „Sange ved Havet“, 1877) foruden Novellen „To Skud“, der sammen med de tidligere forfattede Noveller, „Najaden“ og „Dædalus“ udkom 1876 under Fællestitlen „Ungt Blod“. Fra Venezia rejste han til Florents, og det havde været hans Hensigt derfra at gjøre en Fart til Ægypten. I Florents blev han imidlertid alvorlig syg, og i Stedet for at begive sig til Nilens Bredder, rejste han — da Sygdommen var lykkelig overstaaet — hjem til Danmark og slog sig ved Sommertid ned i Egnen ved Esrom Sø, hvor han skrev „Sange ved Havet“ og Romanen „Tannhäuser“, der er en endnu mere formløs Bog end „En Overkomplet“, men — ligesom denne — har sin Styrke i de indstrøede Digte, der bestandig vil blive regnet blandt det ypperste i Drachmanns Poesi. Nogle af disse Digte høre tillige til hans mest kjendte, exempelvis *„Den Spillemand snapped Fiolen“* og *„Du retter tidt dit Øjepar“*.

I 1877—78 var han atter paa Farten, opholdt sig i Paris og London, og under et flygtigt Besøg hjemme i Danmark — i April 1877 — kom han gjennem Sønderjylland, hvor Minderne fra Krigen 1864 inspirerede ham

til at skrive „Derovre fra Grænsen", en Bog, der danner et ret mærkeligt Vendepunkt i hans Digtning og i hans Levned. Drachmann gjør her for første Gang Front mod tidligere Venner og Meningsfæller. Han betragter de daværende politiske Forhold — det var kort efter Udstedelsen af den første provisoriske Finanslov — tillige med Begreber som Frihed, Patriotisme, Nationalitet — fra et nyt Synspunkt, og han vækker derved i højeste Grad sine Venners Forbavselse, paa samme Tid som der fra den modsatte Side rækkes ham et bredfuldt Maal af Berømmelse og Anerkjendelse. *„Derovre fra Grænsen*, Strejftog over det danske Thermopylæ (Als—Dybbøl)", 1877, udkom i Løbet af kort Tid i det ene Oplag efter det andet, medens de gamle Venner mere eller mindre højlydt skumlede over Frontforandringen. Fra Digterens Side behøver der dog ingenlunde at have været nogen Beregning med i Spillet om at vinde det store Publikums Bifald. Bogen er utvivlsomt — i fuldkommen saa høj Grad som hvad andet Drachmann har skrevet — udgaaet af en stærk Stemning; den er fra først til sidst en Improvisation, og hvor Digteren tillige bliver Polemiker — maaske mere end nødvendigt — har han øjensynlig ganske paa samme Maade ladet sig rive med af Stemningen. Ved sin klare og skjønne Stil, ved en Figur som Skorstensfejersvenden og ved „de sønderjydske Pigers Sang" vil dette Arbejde bevare sit Værd som Kunstværk, længe efter at dets polemiske Tendens er falmet og afbleget.

Holger Drachmann.
(Efter et Fotografi fra Firserne).

De Akkorder, som Drachmann havde anslaaet i „Derovre fra Grænsen", kom nu en Tid lang til at lyde gjennem hans Digtning; de høres ogsaa i *„Sange ved Havet"* (1877), en af hans bedste og skjønneste Samlinger af Lyrik. Der findes de ægteste og dejligste Perler i alle fire Afsnit af denne

Bog, i den første Række „Sange ved Havet", i „Intermezzo", „Venezia" og „Epilog". Det maa være nok at erindre om enkelte Digte som *„Frisk Morgen"* („Vinden er saa føjelig"), *„Fjerne Toner"*, *„Ligprædiken"* („Jeg hører, at Ole Pihl er ej mere"). Under Afsnittet „Intermezzo" findes det skjønne Digt: *„Foraar i de euganeiske Bjerge"*:

> Om Nogen vil vide, hvad Foraar er,
> hvad Knopper, som sprænges,
> hvad Blomster, som slænges
> i rundhaandet Grams over Fjældsiden ned . . ."

Under Fællestitlen „Venezia", som maaske endda er Samlingens rigeste Afsnit, staar Digte som *„St. Elena"*, *„Jeg hører i Natten den vuggende"*, med Omkvædet: „Snehvide, Snehvide, Du døde!", *„Jeg hører i ensomme Stunder"*, og endelig i Epilogen saa fine og stemningsfulde Sange, med deres blide Stænk af Vemod, som *„Afsked i Høst"* og *„Den sidste Svale"*.

„Sange ved Havet" tillige med de to nærmest følgende Samlinger *„Ranker og Roser"* (1879) og *„Ungdom i Digt og Sang"* (s. A.) — et stort, monumentalt Bind — danner det egentlige Kulminationspunkt i Drachmanns lyriske Digtning. Næppe andre Steder i hans vidt omspændende Produktion finder man koncentreret saa dyb og stærk Følelse, saa kunstnerisk beaandet Udtryk og saa mesterlig en Form for alt, hvad han har paa Hjærte. Og dette gjælder, hvad enten Digteren „gjør op" med sig selv og sin Samtid, eller han i festlige Strofer henvender sig til sit Land og sit Folk eller — allerhelst — naar Digtene er den fineste, skæreste Lyrik eller blot friske, muntre Viser. Ogsaa her maa der mindes blot om enkelte af dem. I „Ranker og Roser" præsenteres „den farende Svend" for første Gang i fuld Mondur:

> „Baretten i Haand
> og Farvel til den Sidste,
> min Luth over Skuldren,
> min Kaarde ved Lænd,
> mit Hjærte paa Læben,
> min Sang til al Verden,
> saa gaar gennem Verden
> den farende Svend."

Og vi høre ham igjen raabe sit „Holla, i Kroen derinde! har I Plads til en farende Svend". Men disse muntre og kaade Toner skifter saa atter med de blide „Dyvekes Viser" og med dybe og stærke Sange som *„For fuldt Orkester"*, *„Hilsen"* og *„Paa ædel Stok gror ædel Vin"*. Selv hvor Digteren paa det stærkeste udfordrer Kritiken ved at stille sig frem som overmægtig Forgrundsfigur — exempelvis Digtet *„Jeg bærer den Hat, som jeg vil"* — er Udtrykket enten saa festlig stemt eller saa fuldt af Vid og Lune og Frejdighed, at man nyder Musiken og Vellyden uden at tage det saa nøje med Indholdets Tendens. Adskillig Selvforherligelse kan man tilgive en Digter, der mægter at skrive saadanne Strofer (det første og det sidste Vers i Digtet „Hilsen" i „Ranker og Roser"):

„Se, nu er Vindene milde;
Vaaren har aandet paa Luften,
Luften har kysset hvert Blad og hver Blomst,
som staar langs den rislende Kilde.
Elskede, føler Du Duften
her ved den svale Sø!
Livet har sikkerlig Vinter og Kulde,
men Livet kan aldrig dø.
— — — — — — — — — — — — — — —
Ind imod Ophavets Rige!
lad da kun Døden os favne
midtvejs; hvad har vel den skinsyge Død
over Vaaren og Elskov at sige?
Lyt! Du vil høre to Navne
hviskes ved denne Kyst.
Det er vor evige Elskov, som aander
evig i Bølgernes Røst."

„Ungdom i Digt og Sang“ (1879) maa vistnok kaldes Drachmanns mest repræsentative Digtsamling. Den viser alle Sider af hans let omskiftelige Natur; der findes i denne Bog hidsige Kampsange, vittige polemiske Udfald og uforbeholdne Bekjendelsesdigte, vexlende med lyriske Skildringer og Stemninger af uforlignelig Velklang og Skjønhed; thi i disse stærkt producerende Aar var Drachmann bestandig bleven en mere og mere fuldkommen Sprogets Mester. Af de satiriske Digte, der findes i „Ungdom i Digt og Sang", under Afsnittet „I Panser og Plade“, maa særlig mindes om de *„To Ballonbreve til „Morgenbladet“"*, af Bekjendelses- og Bebudelsesdigtene især det store *„Rimbrev til Esrom Sø“*, der fremkom første Gang i „Ude og Hjemme“ (Febr. 1878) og vakte stor Opmærksomhed. Derefter følger „Tidsbilleder og Karakteristiker“ (*„Androkles og Løven"*, Mindedigte over *Harald Jerichau*, *Chr. Winther* og *Kr. Mantzius*, det varmt skrevne Digt: *„Da de slettede Paragrafen ud“*); de næste Afsnit „Musik og Texter" og „Akvareller undervejs" indeholder overvejende lyriske Digte, med en Mangfoldighed af vexlende Emner og Stemninger; saa kommer den lange Række Digte med Fællestitlen „Døgnets Psalmer", hvori Digteren, snart mat og selvopgivende, bittert eller vemodigt, snart atter rettende sig i stolt Bevidsthed om sin Styrke og sit Kald, gjør op med en hel Del af Fortidens Gjerninger, ser sig selv i Spejl og antydningsvis bebuder, hvad en ny Tid skal bringe. Selve Indledningsdigtet i „Ungdom i Digt og Sang", henvendt til Bjørnstjerne Bjørnson, er et saadant stort Bekjendelses- og Bebudelsesdigt, og det viser tillige forandrede Signaler. Det hedder her:

„— — —
Det er, saa tilpas, et Decennium siden —
da røg det og brændte paa alle Kanter.
Du var en Helgen endnu af Faget,
jeg var kun med blandt de unge „Fanter";
vi saa dig som Konge, Profet, Minister,
som Gud ved hvad, paa din Dovrestol; —
da aabned jeg Rækken paa min Reol
med de „Engelske Socialister".
De futtede af, og man raabte „Sluk!"
Ved Sprøjten stod dine gamle Venner,
et Mandskab, som stedse med samme Fynd
mod Alt hvad der brænder sin Slange betjener.
De fik dog ej slukt mig saa helt endda,
der maatte min egen Svaghed til Sprøjten;
da lo de først ret, da jeg „sakkede a'"
i Længden saavel som i Drøjden.

Men nu er jeg atter, hvad jeg var først;
og Feberkosten, jeg tæred saa længe,
har givet min Sjæl en naturlig Tørst
efter atter at stemme de gamle Strenge.
Decenniet svandt. Ved Grænsen vi staar:
Maaske vil det næste — det nye — skue,
hvad ind jeg har varslet i Ungdommens Aar,

belyst af Manddommens rensede Lue.
Maaske! — Men sikkert jeg ved, at der gaar
en Ungdom her gennem Strengeslaget,
og den vil jeg vie til Dig, som staar,
en Yngling i Hjærtet, med graanet Haar,
en Høvding i Bardelaget."
— — —

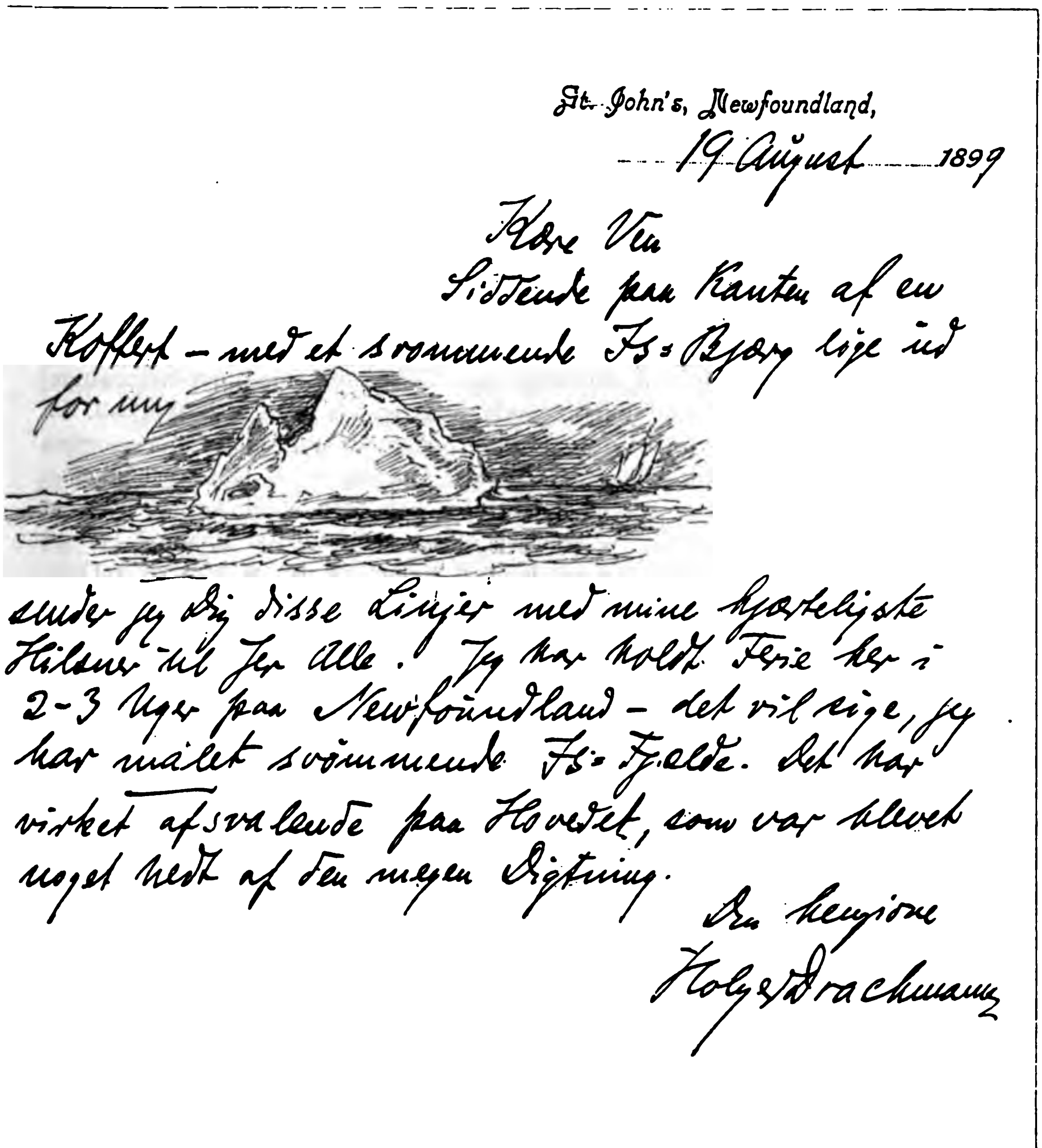
Det var en forbavsende Produktion, Drachmann udfoldede i disse Aar. I 1878 udkom Sømands- og Fiskerfortællingerne *„Paa Sømands Tro og Love“* (3die Oplag 1886) og „Prinsessen og det halve Kongerige, et gammelt Æventyr i Vers og Rim“ (3die Oplag 1889), 1879 Fortællingen „Poul og Virginie under nordlig Bredde“ og *„Lars Kruse,* en Skildring fra Virkelighedens og — Sandets Regioner“, 1880 Æventyrdigtet *„Østen for Sol og Vesten for Maane“* (2. Oplag 1890) og „Peder Tordenskjold. Et nationalt Digt i sytten Sange“. — I Mellemtiden var Digteren indtraadt i et nyt Ægteskab, med Frk. Emmy Culmsee, Datter af Papirfabrikant Culmsee, og den nærmeste Tid efter Brylluppet havde han tilbragt med sin unge Hustru paa Skagen, hvor Motivet til „Lars Kruse“ er hentet. Paa dette Tidspunkt begyndte han tillige sin mesterlige Oversættelse af Byrons „Don Juan“, en Berigelse for vor Literatur, der viser hans Virtuositet som Versifikator. Drachmann, der fra sin tidligste Ungdom havde været i idelig Bevægelse og egentlig aldrig havt blivende Sted, flyttede ogsaa nu jævnlig sit Telt; snart boede han i Udlandet, 1878 i Frankrig, Vinteren 1879 i Hamborg, snart var han for en kort Tid bosat i Kjøbenhavn og drog saa for længere Tid ad Gangen ud til Fiskerlejerne ved Kysten, senere til Roskilde, hvor han boede et Aars Tid, og rejste saa atter til Udlandet.

Alt i alt var det gode og lykkelige Aar, han levede i denne Periode, og hans Arbejdsevne vedblev at have den samme overvættes Frodighed. I 1881 udkom „Vildt og Tæmmet, Fortællinger og Naturstudier“, for Størstedelen indeholdende en ny Række prægtige Sømandshistorier, foruden *„Syndflodssagn“* med Motiv fra Marskegnene, en ypperlig Fortælling, der indtager en høj Rang blandt hans Prosaarbejder. Samme Aar udkom den store Fortælling „Vandenes Datter, et Sagn“, der ligeledes udmærker sig ved mesterlig Stil, men hvis Indhold — Mystik og Realisme mærkelig sammenblandet — skæmmes af Uklarhed. — Fra 1882 skriver sig en Samling „Rejsebilleder“, der navnlig har Interesse ved *„Brevet om Jan Steen“*.

Imidlertid havde Digteren forbeholdt sin Samtid en ny Overraskelse. Ved Juletid 1881 udkom en ret omfangsrig Digtsamling med Titlen *„Gamle Guder og nye“* under Mærket Svend Trøst, en Pseudonymitet, som det dog aabenbart ikke var Forfatteren videre magtpaaliggende at bevare. Det var kjendeligt, at der var begyndt et nyt Omslag i Digterens Sind. Den fordums revolutionære Aand var i Færd med at vige Pladsen for nye eller rettere for saa gode, gamle Idealer som Hjærtets Krav, Arnens Ild, al den stille, fredelige og sunde Lykke, som kan findes i Hjemmet, taget baade i snævrere og videre Forstand. De skjønneste Poesier i denne Samling er

„Vor Moders Saga“ og *„Det tabte Paradis“*, Digte, der baade fra Tankens og Formens Side næppe findes mere fuldendte i noget Lands Literatur.

De paany forandrede Signaler, der dukkede frem i „Gamle Guder og

St. John's, Newfoundland, 19 August 1899

Kære Ven

Siddende paa Kanten af en Koffert – med et svømmende Is-Bjerg lige ud for mig

sender jeg Dig disse Linjer med mine hjerteligste Hilsner til Jer Alle. Jeg har holdt Ferie her i 2-3 Uger paa Newfoundland – det vil sige, jeg har malet svømmende Is-Fjelde. Det har virket afsvalende paa Hovedet, som var blevet noget hedt af den megen Digtning.

Din hengivne
Holger Drachmann

Drachmanns Haandskrift.
(Efter et Brev, dateret 19/8 99, med en indflettet Haandtegning af Digteren.)

nye“, udfoldede sig helt og med de kraftigst mulige Smæld i *„Skyggebilleder* fra en Rejse i Indland og Udland“ (1883, 2det Opl. s. A.), der betegner Drachmanns store Opgjør med „Radikalismen“ og indleder hans „danske Bevægelse“. Bogens andet Afsnit har Titlen *„Ostende—Brügge“* — en Omskrivning for det fremmede Element (Ostende) og det nationale

(Brügge) — og Digteren tager her et skarpt Standpunkt mod Strømningerne udefra, mod alt det „importerede“ Væsen, som han anser for noget lutter ondt og fordærveligt. Han bliver nu udpræget national, udpræget hjemlig og folkelig; han vender sig med de bitreste Anklager og Beskyldninger mod „Evropæerne“, og i en samtidig Dagbladsartikel hævder han med Styrke, at han har „Jordbundsrødder“ fælles med Carl Ploug — med hvem han et Par Aar i Forvejen har været i den heftigste Fejde. Det var med andre Ord et fuldkomment, eklatant, men — som det skulde vise sig — ingenlunde ulægeligt Brud med „det literære Venstre“.

I andet Afsnit af sin Essay, dateret 9de Oktober 1896 — Digterens 50aarige Fødselsdag — har Georg Brandes med en egen fin Stilfærdighed karakteriseret Drachmanns skiftende Stadier: „. . . Han — Skyskraberen, Skysamleren, Skysplitteren“ — siger Brandes — „var hidsigt ung fra 1872 til 77, havde sin modnere Ungdom fra 1878—1883, blev pludselig overmaade alderstegen og det med alle Alderdommens næstbedste Egenskaber (Fromhed, Forandringshad, Afholdenhed, Tilfredshed med det Bestaaende) ogsaa med nogle af dens mindre gode, som en vis senil Vredagtighed, fra 1883—87, hvorpaa der med Aaret 1888 dagedes en ny, rigere, morsommere Ungdom i hans Indre, der stadig holder ved og trods hans øjeblikkelige Overanstrengthed synes uopslidelig. Hvem kan desuden undre sig over, at den Mand har Tidsrum af Overanstrengthed, som 50 Aar gammel har 46 Bind bag sig, deriblandt ikke mindre end tretten Samlinger af lyriske Digte og sytten Skuespil . . .“ *)

I „Dybe Strenge, Digte og Sange“, der udkom 1884, gjentager Drachmann paa Vers det væsentlige af, hvad han har sagt paa Prosa i „Ostende—Brügge“. I Stedet for „King Mob“ er det brede Borgerskab blevet Mønster og Forbillede; Digteren maner til Forsoning og Fred, og i varme Ord priser han Hjemmet og Arnens hellige Ild. Den samme Grundtone, hjemlig og patriotisk national, klinger gjennem hans nærmest følgende Digtninger, „Smaa Fortællinger, ældre og nye“ (1884), „Fjældsange og Æventyr“ (1885), der indeholder Æventyrskuespillet „*Der var engang* —“, som senere skulde opnaa saa stor Scenelykke, og atter i „Danmark leve! Blade fra en Rejse paa begge Sider af Grænsen“ (1885, 2det Opl. s. A.), en Art Gjentagelse af „Derovre fra Grænsen“, men langt fra saa umiddelbart udsprungen af Stemning og Inspiration. — 1886 udkom „Alkibiades eller Grækere i Forfald, et tragisk Drama i fem Handlinger“, der hører til Digterens svagere Arbejder, og Aaret efter den store „Kunstner-Roman“: „Med den brede Pensel“, hvori der er langt mindre af Handling, Figurtegning, og hvad andet der hører til en Roman, end lange, indgaaende Betragtninger over Kunst og Literatur, som oftest med fremtrædende polemisk Tendens.

Der havde været noget af en Nedgangsperiode i disse sidste Bøger, og de havde heller ikke vakt synderlig Opmærksomhed, men Digteren fik Oprejsning med sit næste Arbejde: „*To dramatiske Digte*“ (1888), indeholdende „Tyrkisk Rococo“ (opført under Titlen „Ved Bosporos“) og

---

*) G. Brandes: Samlede Skrifter, III. Bd.

„Esther". Her var den samme fuldttonende Lyrik, den samme stærke Stemning, som man kjendte fra Digterens bedste Tid. Bygmesteren Kurt og hans lystige Kammerat Gotfred Springforbi er i deres vidt forskjellige Art ægte Drachmannske Karakterer og de indlagte Viser fuldbaarne Børn af hans Muse. Saa kom i 1889 *„Tusind og en Nat*, et dramatisk Digt", og Digtsamlingen „Sangenes Bog", der begge hver paa sin Vis peger hen paa nye Strømkæntringer. — Desuden havde Drachmann 1889—90 udgivet „Troldtøj. Folkesagn i Nutidsliv". Med Billed-Fantasier af Joachim Skovgaard, Aug. Jerndorff og Th. Bindesbøll. —

Den stilfærdige, hjemlige Lykke opfylder ikke mere Digteren saaledes som før, og første Gang i „Tyrkisk Rococo" dukker en ny Muse frem. Hun fremtræder her i Glædespigen Scheïtans Skikkelse; næste Gang — i „Digte fra Levanten" — hedder hun Suleima, og endelig i den nye bindstærke Roman *„Forskrevet —"*. (1890, 2den Udg. 1899), viser hun sig paa dansk Grund og i hjemligt Klædebon som Variétésangerinden Edith, et legemliggjort Billede af Renhed, Kløgt og Godhed.

„Forskrevet —" betegner et nyt, afgjørende Vendepunkt, og det er i mere end én Henseende en mærkelig Bog. Som alle Drachmanns Romaner er den til en vis Grad formløs, uden fast Plan og Komposition, men den fængsler saa stærkt under Læsningen, at man intet Øjeblik tænker derpaa. Det er hverken mere eller mindre end en Art Selv- og Dobbeltgænger-Portræt i digterisk Iklædning, fyldt af Liv og Inspiration, og Romanen rummer tillige paa én Gang et Tidsbillede og en psykologisk Skildring af højt Værd, altsammen i en Prosastil, saa digterisk beaandet, saa varmt pulserende, at den yder ogsaa en rent æstetisk Nydelse. Det er let nok at paavise de temmelig paradoxale Samfundsbetragtninger i denne Roman og dens uklare og forvirrede Slutningseffekter; „Forskrevet —" er ikke desmindre som Nutidsskildring og moderne Roman et enestaaende Værk. —

Som de nærmest følgende Arbejder maa nævnes den kjønne og friske Novellesamling „Tarvis, Fortællinger fra Kärtner-Alperne" (1891), samt *„Unge Viser"*, atter under Mærket Svend Trøst (1892), hvori Digteren med ikke ringere Oprørsaand end i sine mest brusende Ungdomsdage løber Storm mod alt og alle.

Siden Begyndelsen af Halvfemserne havde Drachmann for det meste levet i Udlandet, stadig udfoldende en Produktivitet, der maa vække baade Forbavselse og Beundring. Alene hans dramatiske Værker omfatter en mægtig Række. Den begyndte 1882 med 2 Akts Skuespillet „Puppe og Sommerfugl" (opf. 1. Gang 24. Sept. 82). Derefter fulgte *„Strandby Folk"*, Skuespil i fire Handlinger, 1883, 2den omarbejdede Udgave 1897 (opf. 1ste Gang 10. April 83), „Lykken i Arenzano", Skuespil i en Akt, 1884, (opf. 1ste Gang 8. Oktober 1884), *„Der var engang —"*, Æventyrkomedie i fem Akter og et Forspil, 2den omarbejdede Udgave 1887, 5te Udgave 1902, en illustr. Udgave 1904 (opf. 1ste Gang 23. Januar 1887, indtil nu ialt 180 Gange), „Festspil i Hundredaaret efter Stavnsbaandets Løsning" (opf. 21. Juni 1888), „Ved Bosporos" (opf. 1ste Gang 4. Decbr. 1891), Melodramaet „Middelalderlig" (opf. 1ste Gang 9. Oktbr. 1896), *„Vølund Smed"* (1ste Gang 13. Marts 1898) og Dramaet *„Gurre"* (1ste

Gang 9. Febr. 1901) — allesammen paa det kgl. Teater. Paa Dagmarteatret er opført *„Esther* eller *Vandenes Datter"* (1889), *„Tusind og en Nat"* (1891), *„Øen i Sydhavet"* (1892), af Melodramerne „Dansen paa Koldinghus" (1895), *„Snefrid"* (1899), *„Renæssance"* (1901), og endelig det lille middelalderlige Skuespil „Naar Klostermuren brydes" (1899).

Disse Arbejder ere af forskjelligt Værd. Nogen betydelig Dramatiker har Drachmann aldrig været; ogsaa fra Scenen virker han først og fremmest ved sin Fantasi og sin betagende Lyrik. „Strandby Folk" fremkom i den danske, idylliske Periode, da Digteren docerede „Kjærlighed helt op til Skagen, det er jo dog Hovedsagen". Højest blandt hans dramatiske Digt-

Holger Drachmann.
Efter Maleri af *P. S. Krøyer.*

ninger staar *„Vølund Smed"*, et rigt, straalende Digterværk, og Dramaet *„Gurre"*, der ejer stor Skjønhed og langt fra kom til sin Ret ved Opførelsen.

Med sine „Melodramer" fandt Drachmann et nyt Felt, paa hvilket han har ydet herlige Arbejder, der ville blive staaende ved deres eget Værd, ogsaa uden at indføres i Scenens Ramme. Overhovedet har den dramatiske Form i stigende Grad behersket hans Produktion i de senere Aar. I 1893 udkom „Bonifacius Skæret", Drama i tre Akter, og „Gøglere", Skuespil i 3 Akter, 1894 begyndte Rækken af hans Melodramer med „Vølund Smed" (3die Opl. 1898), derefter fulgte „Renæssance" (1894), Samlingen *„Melodramer"* (1895), indeholdende: „Middelalderlig", „Snefrid", „Amor triumfans", „Dansen paa Koldinghus" og „Til Hyrdefløjtens

Toner", 1897 udkom „Brav-Karl, et Skuespil", 1898 „Kors og Kaarde, to Skuespil", („Mellem Troesfæller" og „Naar Klostermuren brydes") og s. A. „Gurre. Et Drama". — 1895 havde han udsendt den friske og fornøjelige Fortælling „Kitzwalde, en lille munter Ridderroman", illustreret af Louis Moe (3die Opl. 1899), og 1899 „Den hellige Ild", en underlig Bog, Polemik og Lyrik, Selvportrætering og Selvbeskuelse, Vrede mod Land og Folk, Samfund og Borgerskab, altsammen blandet mellem hinanden i bunden og ubunden Stil, med mange stærke Ord og spredte Glimt, der røber den store Digter.

Fra de seneste Aar skriver sig „Hallfred Vandraadeskjad, et Drama i fem Akter" (1900), „*Broget Løv*". Digte (1901), „Det grønne Haab", Skuespil med Sange i 3 Akter, 1902 (opført paa Frederiksberg Teater) og den lille fine og stemningsfulde Fortælling „*Kirke og Orgel*" (1904). — En Jubilæumsudgave af „*Digte*" fra 1872 udkom 1896, samme Aar en Folkeudgave af „*Sømandshistorier*" (2det Oplag 1901), 1898 en samlet Udgave af „*Ungdomsdigte*" (indeholdende Samlingerne „Digte", „Dæmpede Melodier", „Sange ved Havet" og „Ranker og Roser") og 1901 „Udvalgte Fortællinger", udgivne af „*Gyldendals Bibliothek*". — Gjennem Størsteparten af de senere og sidste Aars Produktion spores der snarest den samme Higen og Uro som i Digterens unge Dage, og der er den samme „Udve", den, som atter og atter lige indtil de sidste Aar har ført Drachmann paa Vandring. I 1899 tilbragte han endogsaa det meste af et Aar i Nordamerika og holdt Ferie mellem Fiskerne paa Newfoundland.

Under al den Uro, der har været i hans Liv og i hans Digtning — med den idelig skiftende Bevægelse, snart dansk, snart „evropæisk", er der dog ét, han er vedbleven at være: den store Kunstner og Digter. Han er det med hver eneste Nerve, fra Isse til Taaspids, og derigjennem forklares bedst hans Væsens Mangfoldighed. Selvforherligelse er som Regel lidet tiltalende; men man finder det endda ikke saa helt urimeligt, naar han synger:

„Jeg sidder som jeg altid sad:
jeg sidder højt tilvejrs;
jeg lader Røgen sprede sig,
jeg lader Banden kede sig;
de mærker dog omsider, de kan mig ikke naa.
Ja, Kære, saadan sidder jeg
og smiler ad de Smaa:
jeg sidder over Skyerne, hvor Himlen den er blaa."

J. P. Jacobsen.

Født 7. April 1847. — Slægt og Barndom. — Student 1868. — Botaniske Studier. — Populærvidenskabelige Afhandlinger. — Universitetets Guldmedaille. — Darwin. — Første digteriske Forsøg. — Novellen „*Mogens*". — Udenlandsrejse. — Sygdom. — Hjemkomst. — „*Marie Grubbe*". — „*Niels Lyhne*". — Studier og Planer til nye Digtninger. — Sygdommens Fremskridt. — I Montreux og i Thisted. — „*Mogens og andre Noveller*". — Sidste Aar. — Død 30. April 1885. — „*Digte og Udkast*". — „*Samlede Skrifter*". — „*Breve fra J. P. Jacobsen*", med et Forord udgivne af Edvard Brandes.

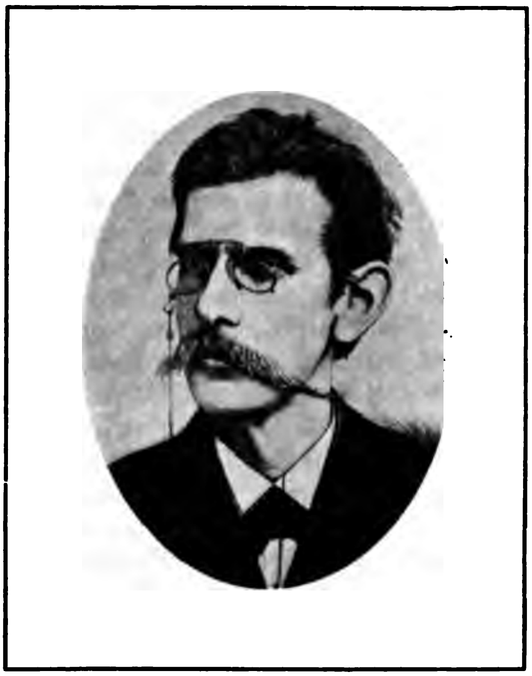
Fra først af forkætret og misforstaaet, men desuagtet naaet frem til almindelig Hyldest og Anerkjendelse, endnu før det korte Livsløb var til Ende, og allerede ti Aar efter sin Død ubestridt værdsat som en af den danske Literaturs Ypperste — dette har været J. P. Jacobsens literære Skæbne.

Det skyldes ikke alene hans Stils Originalitet og Ejendommelighed. At han var en Sprogets Mester og Fornyer vilde ikke have gjort hans Digtning til Fælleseje for alle, der overhovedet interesserer sig for og sysselsætter sig med Literatur. Hans særegne Stilkunst vilde vel endogsaa have spærret ham Vejen til, hvad man kalder almen Popularitet, hvis den ikke havde været forenet med andre Egenskaber, og det ses jo ogsaa, at hans Særegenhed til at begynde med skaffede ham Modstandere, der mere eller mindre forsætligt lukkede Øjnene for hans Adkomst til at nævnes som en af de første. Den, som kun tilfredsstilles ved at yde det bedste og største, og som udelukkende vil være sig selv, vinder ikke let og glat Mængdens Bifald og søger det ikke heller. For vor Tid synes det dog næsten uforstaaeligt, at J. P. Jacobsens første Skridt paa Forfatterbanen kunde blive mødte med saa stor Taabelighed, tilmed i Kredse, der gjorde Fordring paa at være tonegivende ogsaa i æstetiske Spørgsmaal. Da Begyndelsen af „Marie Grubbe" var blevet trykt i det første Hefte af Tidsskriftet „Det 19de Aarhundrede" (Oktbr. 1874), indeholdt det daværende „Dagbladet" en Kritik, hvori det bl. a. hedder: „. . . Særlig om Hr. J. P. Jacobsens Naturskildringer skulle vi dog ved denne Lejlighed tillige gjøre en Bemærkning. Hr. Jacobsen kjender endel til Naturens enkelte Former og har vistnok ogsaa et skarpt Øje for deres Udseende. Ud af dette tror han saa at kunne give en Skildring; han stiller endel Gjenstande op i en Række, beskriver hver enkelt, fortæller om Belysningen, om Farvetonen, om Luften — og saa mener han at have givet et Billede. Men det har han ikke; Naturforskeren kan som saadan aldrig faa vor Fantasi til at arbejde, og Digter er Hr. Jacobsen, hvis Fantasi altid arbejder i Spring, ikke . . ."

Alligevel blev Modstanden forholdsvis af kort Varighed. De, som ikke strax kunde gjøre sig fortrolig med det nye og særartede i Jacobsens Stil, lærte hurtig at bøje sig for andre Egenskaber hos ham, som det kostede mindre Umage at faa Blikket opladt for. Han var en saa rig og ejendommelig Personlighed, saa fin og uden Plet og Lyde, en af dem, der „altid var trofast mod sig selv", som ikke kjendte til at gaa paa Akkord. Hans Sjælsfinhed afspejler sig i hvert Ord, han har skrevet. Man kan ikke være

i bedre Selskab, end naar man tager en af J. P. Jacobsens Bøger i Haanden. Hans Kløgt er saa fint mærkende, at han finder de lønligste Kroge i Menneskehjærtet; han har den dybe, varme Medfølelse, der gjør ham til ét med de Mennesker, han fortæller os om, og uden at eje en saadan Medfølelse kan man vel nok blive en god Iagttager, en flink Skribent, men aldrig Digter. Og endelig: ved at forene sin Kløgt og sin Medfølelse bliver han den store Psykolog, der altid gjætter rigtigt, selv naar han skal gjætte de allervanskeligste Ting som en Kvindes hemmelige Tanker.

Hvad han saa ser og oplever og føler, og vel især hvad han drømmer — thi han nævner sig ofte selv som den, der drømmer langt mere, end han lever og arbejder — alt dette klæder han i sin mærkelige og skjønne Sprogkunst, der helt og udelukkende er hans egen. De af hans Venner og Kunstfæller, der stod ham nærmest, har atter og atter fremhævet den Betydning, Ordet havde for ham. Han gjorde gjældende med stor Vægt, at til hver eneste Tanke og hvert eneste Billede, han vilde forme, passede kun et bestemt sprogligt Udtryk, og det gjaldt om at finde det rette, alt andet end netop det vilde være ved Siden af. Han „krævede en Verden indeholdt i Ordets Nøddeskal“ ... Ogsaa af den Grund arbejdede han saa langsomt. Men desuden var han jo en dødsmærket Mand, allerede før hans første Bog udkom. I 1873 viste sig de første Sygdomstegn under et Ophold i Italien. Efter hans Hjemkomst mente hans Læge, at han kun havde et Aars Tid at leve i; det var en ondartet Brystsyge. Ikke desmindre levede J. P. Jacobsen endnu i elleve og et halvt Aar, og med lange Mellemrum udkom „Marie Grubbe“, „Niels Lyhne“ og Novellerne. Det er alt, hvad han selv har udgivet. Kun faa, men saa meget desto vægtigere Bøger. Saa let og lykkelig som Undfangelsen var ham, ligesaa tungt, næsten pinefuldt var det ham at skabe og fuldende Værkerne; der kunde gaa Maaneder, hvor han kun skrev faa Sider. Ikke fordi han var saa magelig anlagt, men han var ikke tilfreds, før det bedste var naaet. Ideerne mylrede ind paa ham; han havde Hovedet fuldt af Planer og Udkast til Romaner og Skuespil; det var altid det næste Arbejde, som skulde overgaa, hvad han hidtil havde skrevet. Men det blev ved Ideerne — og Drømmene. Og jo nærmere det led mod Døden, desto be-

J. P. Jacobsen.
(Ungdomsportræt.)

sværligere faldt Arbejdet ham; i de sidste Aar skrev han saa godt som intet, kun et flygtigt Udkast, nogle enkelte Vers. Men hans Venner vidner om ham, at han vedblev at være det samme fine, modige og trofaste Menneske — lige trofast mod sig selv og andre — indtil sit Livs sidste Time.

I „*Breve fra J. P. Jacobsen*", med et Forord udgivne af Edvard Brandes, er der sat Digteren et sjældent smukt Mindesmærke. Breve og Forord forener sig om at give et mærkelig klart og varmt Billede af J. P. Jacobsen, saa at man faar hans Personlighed og Digtning — om muligt — endnu kjærere end før.

Jens Peter Jacobsen fødtes i Thisted den 7de April 1847. Hans Fader var Kjøbmand Christen J., en Gaardmandssøn hjemmehørende i Thy, Moderen hed Benthe Marie, født Hundahl. J. P. J. gik oprindelig i Thisted Realskole, tog derefter Præliminærexamen, rejste i 1863 til Kjøbenhavn for at læse privat til Artium og blev Student 1868; det følgende Aar tog han Philosophicum. Men videre gik han ikke paa den akademiske Bane. Som Barn havde han røbet en levende Fantasi med udpræget Sans for alt, hvad der var sælsomt og „romantisk", og han fortæller selv senere i sit Liv, at han var ikke mere end ni Aar, da han drømte om at blive Digter. Men ind i hans følsomme og fantasifulde Gemyt blandede der sig allerede i Barndomsaarene et helt andet Moment: en fremtrædende Virkelighedssans, en stor Lyst til at iagttage og undersøge allehaande ydre Fænomener. Han interesserede sig fra først af levende for Fysik og Kemi, senere blev Botanik hans Hovedinteresse, og efter at han var bleven Student, synes det, som om han en Tid lang svingede imellem at blive enten Videnskabsmand eller Digter. Tanken om at tage en Magisterkonferens i Naturvidenskab blev dog hurtig opgiven. Derimod fortsatte han paa egen Haand sine botaniske Studier, skrev endel populær-videnskabelige Afhandlinger i forskjellige Tidsskrifter, foretog i Sommeren 1870 en Rejse til Anholt og Læsø for „Botanisk Forening" og vandt 1872 Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om et saa specielt Emne som „Desmidiaceerne" (Smaaorganismer, der findes i Mosevandene). Desuden var han stærkt optagen af Darwins Udviklingslære, skrev flere Artikler om de Darwinske Theorier, senere udgivet samlede i Bogen „Darwin, hans Liv og hans Lære", ligesom han ogsaa oversatte et Par af Darwins Hovedværker.

Digterdrømmene gjærede dog bestandig i ham, selv om han endnu ikke betroede dem til nogen, end ikke til de nærmeste Venner. Han læste en Mængde Skjønliteratur — Dickens og H. C. Andersen hørte altid til hans Yndlingsforfattere —, han blev Medlem af „Literaturselskabet" og var blandt dem, der strax, varmt og ivrigt, sluttede sig til Gjennembrudsbevægelsen i Begyndelsen af Halvfjerdserne, og fra dette Tidspunkt dukker ogsaa de første Digterforsøg frem. Dog mærkeligt nok fra først af usikkert og famlende, „stundom rørende ubehjælpsomt", siger en af hans Biografer. Først da han fandt sin egen Stil, sit ejendommelige Ordvalg og dertil svarende Rytme — vidt forskjellig fra de ældre, samtidige Digteres Prosasprog — først da stod han rustet til at begynde sit indholdsrige, om end saa korte Digterliv. —

En smuk og indtagende Scene fra denne Periode i J. P. Jacobsens Liv fortæller Edv. Brandes i sit Forord til „Efterladte Breve“:

. . . Det var en Vinternat i Februars Begyndelse 1872, at Jacobsen — Klokken var vist to og han og hans Gæst havde gennemtalt Bunker af Literatur i den skønneste Enighed — gav sig til at fortælle om, at han fra Dreng af havde skrevet Vers. Det var i den usle Stue i Studiestræde; de havde drukket ungarsk Vin og spist nogle uhyre tørre og lidet velsmagende Kager. Vennen laa saa lang han var paa Sofaen, som man altid frygtede vilde gaa itu, og han var temmelig søvnig; men Jacobsen, dampende paa en lang Pibe — for han røg altid og fortvivlede, da Lægerne tilsidst forbød ham det — sad som en Vismand og grundede over Piben og Glasset. Efter nogen Snak blev det bestemt, at Jacobsen skulde oplæse et af sine Vers — blot for Tidsfordrivs Skyld. Og Jacobsen famlede med komisk Ivrighed et Blad Papir frem, temmelig febrilsk og dog ladende som om det var et Indfald af ingensomhelst Betydning.

Saa begyndte Jacobsen, først lidt ængstelig, derpaa sikker og baaren af sin Følelse, med denne skønne Stemme, der klang stærkere i Nattestilheden, at læse:

Har du faret vild i dunkle Skove?
Kender du Pan?
Jeg har følt ham,
ikke i de dunkle Skove
medens alt tiende talte,
nej, den Pan har jeg aldrig kendt,
Men Kærlighedens Pan har jeg følt,
da tav alt talende.
osv. osv.

Under denne Oplæsning, hvor for første Gang de sære og skønne Toner lød fra en Strængeleg, hvis Lige aldrig før var hørt i dansk Poesi, rejste Vennen sig højere og højere op i Sofaen og betragtede Jacobsen med stigende Forbavselse. Da denne havde sluttet, udbrød han i samme Nu: „Men du er jo Digter!“

„Ja, det ved jeg nok,“ svarede Jacobsen med en Art Ro, „og det har jeg altid vidst.“ Og virkelig, han havde altid vidst det, gaaet om med sin Drømmen og Viden uden at meddele noget derom til nogensomhelst.

Det var ganske umuligt for andre at ane hans Tanker: intet i Jacobsens Tale og Væsen røbede indtil da, at han *drømte* om at blive en Digter og en af de Store, en Fornyer og Grundlægger. Hans Optræden var ligesaa beskeden som hans Livsførelse syntes jævn, og skulde den betegnes: da snarere den geniale Lediggængers end den maalbevidste Storarbejders . . .

I Begyndelsen af 1872 offentliggjorde J. P. Jacobsen sin Debutdigtning, Novellen „*Mogens*“ i Vilhelms Møllers „Nyt dansk Maanedsskrift“ (Februar—Martshefterne). Hvem husker ikke de første Linier, der strax giver Anslaget — den ny Rytme, som var J. P. Jacobsens egen: „Sommer var det; midt paa Dagen; i et Hjørne af Hegnet . . .“ Og strax efter de ofte omtalte Linier, der anskueliggjør det frembrydende Regnvejr — ligesaa særegne og originale: „Pludselig kom der en lille rund, mørk Plet paa det lysegraa Muld, én til, tre, fire, mange, flere endnu, hele Tuen var ganske mørkegraa. Luften var lutter lange, mørke Streger, Bladene nikkede og svajede, og der kom en Susen, der gik over til Syden: det øste Vande ned . . .“

Jo, det var rigtigt nok: Danmark havde faaet en ny Digter, og man behøvede ikke at være særlig lydhør for at forstaa, at han var en af de udvalgte og benaadede. Her var en Klangfarve over Sproget, en Vrimmel

af nye Udtryk og Billeder og en Fordybelse i menneskeligt Sjæleliv, der altsammen viste hen mod nyt opdaget Land.

I Begyndelsen af 1873 var Jacobsen i Færd med at gjøre Studier til sin Roman „Marie Grubbe“, og samtidig skrev han de tre første Kapitler af Bogen. Men derpaa fulgte en Pavse. Der var pludselig kommet Rejselængsel op i ham. I Slutningen af Juni rejste han over Lübeck til Berlin og Dresden, hvor han efter forudgaaet Aftale traf Vennen Edvard Brandes, og de to fulgtes nu gjennem sachsisk Schweiz, til München, Prag, over Wien til Innsbruck og derfra videre paa en Rundrejse i Norditalien. I Venezia og Firenze viste sig de første Tegn til den snigende Sygdom, der tog hans Liv. Dr. Edvard Brandes fortæller følgende derom:

> . . . Men saa ikke mange Uger senere, en Morgenstund i Firenze, kom hans Rejsefælle ind i Jacobsens Værelse. Han sad, ikke helt paaklædt paa en Stol, var meget bleg og saa bitterligt forknyt ud med et Blik fuldt af Ængstelse, næsten haabløst.
>
> „Hvad er der i Vejen med dig, er du syg?“
>
> „Nej,“ svarede Jacobsen og bestræbte sig for at synes rolig, „jeg er ikke syg, men — jeg har spyttet Blod.“
>
> Og paa den Andens Spørgsmaal forklarede han nu, at han, da han om Morgenen børstede sine Tænder, havde faaet Munden fuld af Blod. Straks havde han ikke brudt sig derom, fordi han troede, at han havde gnedet sig til Blods med Tandbørsten, men snart efter forstod han, at denne Forklaring slog ikke til. Og han viste med et Forsøg til Smil og Spøg, hvilken Pot Blod han havde mistet.
>
> Da han saa Vennens Forskrækkelse, tog han sig sammen. Han *vilde* ikke være syg, ikke have sin Sygdom nævnt, slet ikke omtalt som farlig — hverken dengang eller senere.
>
> Men i Oktober 1873 vendte han saa dødsmærket hjem til Thisted . . .*)

Trods Sygdommen lod det dog til, at han skulde vinde sin Arbejdskraft tilbage. Han skrev stadig paa „Marie Grubbe“, men langsomt skred det frem med Arbejdet. Størstedelen af de følgende tre Aar opholdt han sig i sit Fædrenehjem i Thisted, og endelig — i December 1876 — udkom „*Fru Marie Grubbe*, Interieurer fra det syttende Aarhundrede“. Som det ovenfor er antydet, mødte Bogen fra enkelte Sider Modstand og uvillig Kritik; men denne Roman, der fra første til sidste Side bragte Bud fra en helt ny og ejendommelig, rigt udrustet Forfatterpersonlighed, var i sig selv stærk nok til at bryde gjennem Modstanden og fuldbringe sit Sejrsløb. Allerede et Par Maaneder efter (Febr. 1877) udkom andet Oplag. J. P. Jacobsen var selv en af dem, der var mest forbavset over den Lykke, Bogen gjorde. Ikke fordi han undervurderede sit Værk; han vidste godt, hvad han evnede; men han havde ikke stor Tillid til Publikum. I et af Brevene fra denne Tid til Edv. Brandes skriver han: „Hvis I er blevne overraskede over min Bogs Held, er jeg det ikke mindre. Blandt alle de Ting, jeg har drømt om, har der visselig ikke været en Drøm om andet Oplag . . . Har jeg nu end glædet mig meget over min Bogs, om jeg saa maa sige ydre Skæbne, saa har dog dens indre voldt mig langt større Tilfredsstillelse. Thi det har selvfølgelig været det, der har haft mest Vægt for mig, at I med, til og udaf hvem Bogen er skrevet, at I har anerkendt den

*) Edv. Brandes: „Breve fra J. P. Jacobsen“ (Forord S. XXXI—XXXII).

som et respektabelt Svendestykke, hvor meget I end kan have at indvende imod den. Jeg kunde ellers være bleven bange for dette andet Oplag . . ."

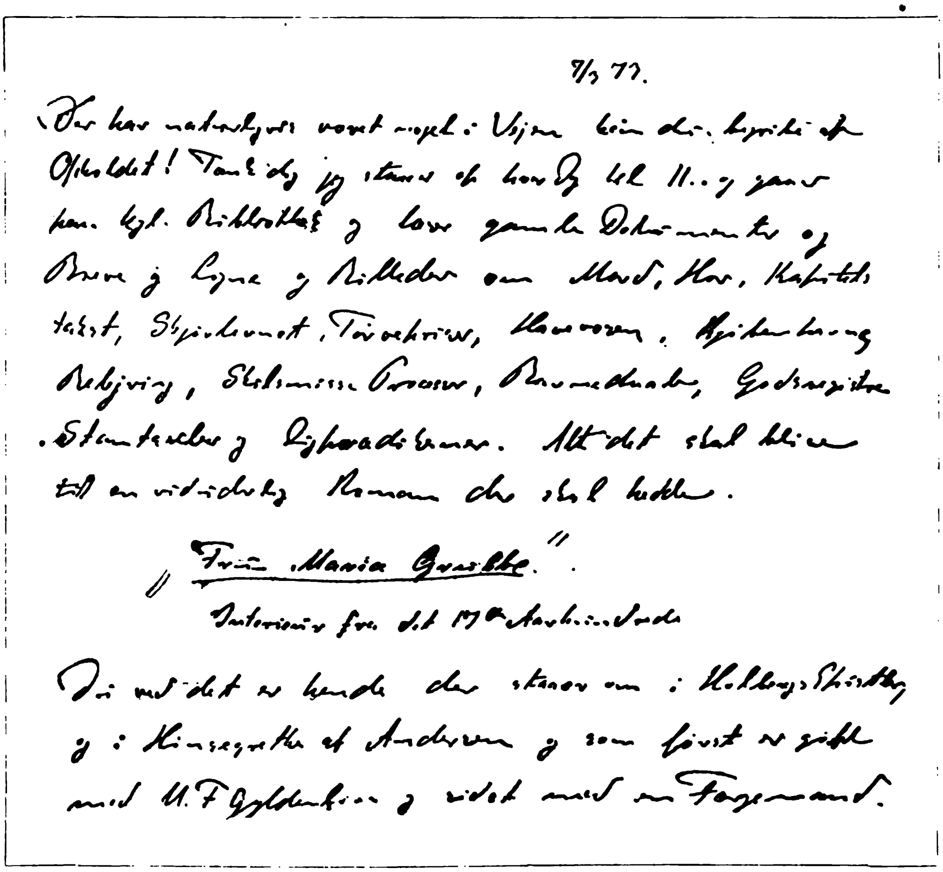
„Marie Grubbe" er jo ikke en „historisk Roman" i almindelig Forstand. Jacobsen har — hvad forskjellige Kritikere har gjort opmærksom paa — valgt den gammeldags Iklædning, al den gamle Staffage og de gammeldags Interieurer, fordi det tilfredsstillede hans Trang til at finde en særegen Sprogtone, med mange Udtryk og Vendinger, som han omhyggelig opsøgte i gammelt Dansk og nu bragte til Ære og Værdighed. Men først og fremmest har han villet give Skildringen af en Kvinde med et stærkt, næsten voldsomt pulserende Følelsesliv, et varmblodigt Menneske, paa mange Maader særegent baade i Dyder og Lyder. En saadan Model, der maatte være i høj Grad fristende at tage op til poetisk Behandling, fandt J. P. Jacobsen i den historiske Marie Grubbe, Datter af Erik Grubbe til Tjele Hovedgaard. Og ikke nok dermed: Der var blandt hin Tids Mennesker, der levede stærkere og voldsommere end Nutidens, mange andre Skikkelser, som vilde afgive ypperlige Modeller, og som Rammen omkring dem var der de brogede, sære, gammeldags Interieurer, helt anderledes rige paa Farver end vor Tids Graat i Graat. Alt dette maatte friste en Digter med saa udpræget og følsom Farvesans.

Men dog — hvor rig paa Stemninger og Farver „Marie Grubbe" end er, saa kan vi ikke tænke os dem som kommende til deres Ret, hvis Bogen ikke tillige var skrevet paa J. P. Jacobsens eget Prosasprog, det, som i eminent Forstand tilhører ham selv, og hvormed han har fornyet dansk Sprogtone — at han ogsaa har fundet Efterlignere, som har outreret hans Stil helt ned til Karikaturen, kommer ham ikke til Last. — Der er næppe en Side i „Marie Grubbe", hvor dette Sprog ikke risler en i Møde, blødt vuggende, farvemættet, og selv naar man støder paa saadanne Steder, hvor Stilen synes en for overlæsset med Farver og Billeder, der jager hinanden, saa bedaares man af Ordenes Vellyd. Man kan slaa op, hvor det skal være. Paa en af de første Sider, hvor den fjortenaarige Marie Grubbe sidder alene i Løvstuen og har dækket Bordet fuldt af Roser:

> . . . Denne Blomsterlød, der krusede sig i Skær og Skygger, fra Hvidt, der rødmer, til Rødt, der blaaner, fra fugtig Rosa, der næsten er tung, til et Lilla saa let, at det kommer og gaar som om det drev i Luften —. Hvert enkelt, rundet Blomsterblad, yndigt hvælvet, blødt i Skyggen, men i Lyset med tusinde næppe synlige Gnister og Blink; med alt sit favre Rosenblod samlet i Aarer og spredt i Huden . . . og saa den tunge, søde Duft, den drivende Em af den røde Nektar, som koger i Blomsterets Bund.
>
> Hurtigt strøg hun sine Ærmer op og lagde de nøgne Arme ned i Rosernes milde, fugtige Kølighed. Hun vred dem rundt i Roserne, der med løste Blade flagrede mod Jorden, saa sprang hun op og fejede med ét Strøg Alt det bort, der var paa Bordet, og gik ud i Haven, rettende paa sine Ærmer. Med blussende Kinder og hastige Skridt gik hun ned gennem Gangene og ud, og fulgte saa langsomt Havediget op mod Kørevejen . . .

Hvis ikke Ordet fængslende var blevet saa forslidt og misbrugt et Udtryk, saa kunde det som gyldig Betegnelse anvendes paa Jacobsens „Marie Grubbe". Man tages nemlig helt og udelt til Fange under Læsningen af denne Bog. Man fanges af Stilens Farve og Glød, af Optrinenes og Figurernes lysende Liv og først og sidst af den fine og rige Person-

lighed, der skinner igjennem overalt. „Marie Grubbe“ er ikke nogen mønsterværdig komponeret Roman; den er langt mere en Række Optrin, men hvert af dem brænder sig ind i Erindringen, mejslede som de er af Sprogets fineste Metal, og hvert enkelt stærkt og oprindeligt i sin Form. Der er et af disse Optrin, der ofte er blevet nævnt som mønstergyldigt for Jacobsens dybe Originalitet, hans Evne til at tegne et Billede med ganske ejendommelige, levende Farver. Det er Scenen, hvor Ulrik Christian Gyldenløve dør. Det hedder her:

„Fru Marie Grubbe.“
Interieurs fra det 17de Aarhundrede

Facsimile af J. P. Jacobsens første Meddelelse om „Marie Grubbe“.
(Brudstykke af et Brev til Dr. Edv. Brandes.)

. . . En Stund laa Ulrik Christian saaledes og stirrede opad med store, feberstraalende Øjne: „der er ingen Ord, Præst!“ klynkede han, „Herre Jesus! de er borte allesammen,“ og han sank grædende sammen.

Pludselig fo'r han op, greb sin Kaarde, brød den itu og raabte: „Herre Jesus Christus, se, jeg brækker min Kaarde!“ og han holdt de blanke Klingestykker i Vejret: „Pardon, Jesus, Pardon!“

Dette er ganske mesterligt fundet, og kun det finest mærkende Øre vælger netop disse Ord.

„Fru Marie Grubbe“ gjorde altsaa Lykke, blev læst og diskuteret, og

hvis J. P. Jacobsen allerede næste Aar kunde have udsendt en ny Bog, vilde den være bléven „reven bort“. Men det varede fire lange Aar, før hans næste Arbejde saa Lyset. Ikke før December 1880 udkom „Niels Lyhne“.

I Mellemtiden havde han Aar efter Aar kæmpet som en Helt mod den Sygdom, der hærgede ham. Gjentagne Gange søgte han sydpaa, til Frankrig og Italien, mest for at finde Lindring for sine Lidelser; thi han trivedes ellers bedst hjemme. Han erklærede, at man jo ikke forstod det fremmede; der var slet intet, man „kunde bruge“; i alt Fald vilde han behøve Maaneder og Aar for at gjøre sig fortrolig f. Ex. med en Bjergegn, saaledes at han fuldt ud kunde glæde sig over den. Vinteren 1877—78 var han i Montreux, den følgende Vinter i Italien, hvor han den meste Tid opholdt sig i Rom.

Af „Efterladte Breve“ ses det, at han under Opholdet i Montreux var ivrigt optagen af „Niels Lyhne“. „Det bliver en Nutidsfortælling,“ skriver han hjem til Edv. Brandes. „Begyndelsen kender du, men kan ikke huske den: „Hun havde Blidernes sorte straalende Øjne o. s. v.“, foregaar i Jylland, mest ved Limfjorden og nede i Vardekanten. Jeg tror, Stedet her egner sig til at skrive paa . . .“ I et følgende Brev, en Maanedstid senere, fortæller han videre om „Niels Lyhne“: „. . . Med min Bog gaar det langsomt nok, det bliver en psykologisk Skildring af den Gruppe af fritænkerisk anlagte Romantikere, som hos os trænges tilbage og overfløjes af de politiske Naturer fra 48, de religiøs Vakte fra samme Tid o. m. a. Skulde jeg nævne Repræsentanter for denne udentvivl ikke lille Gruppe, der rimeligvis ved Tidens Ugunst og Selvmisforstaaelse leverede en Del af sig selv af til Reaktionen af 64, er Kaalunds og Kr. Arentzens Navne de, der lige løber mig i Pennen. Forøvrigt vil det Fritænkerske kun tages med saa vidt det er nødvendigt for Forstaaelsen af Menneskene, hvad der for mig er Hovedsagen ved en Fortælling . . .“

Saa gaar der et Par Maaneder, medens han stadig opholder sig i Pension Bellevue i Montreux, og han skriver atter hjem til Vennen om den Bog, han aabenbart uafladelig har i sine Tanker. Det hedder denne Gang: „Min Bog — den Guderne fremskynde — vil rimeligvis komme til at hedde: „Niels Lyhne — en Ungdoms Historie — fortalt af J. P. J. — Ikke en Ungdomshistorie. — I alt Væsentligt bliver den rent psykologisk, og der vil maaske ikke blive andre end Forf. selv, der kan se, at der er tydet hen paa den Ungdom, som nu er gammel.“ Med sit stilfærdigskælmske Lune tilføjer han: „Personlisten vil forekomme dig overraskende ny. Hovedfigurer: En Digter, der ikke digter — En Billedhugger, der dør — En juridisk Kandidat, der gifter sig — En ung Mand, der snakker — En ung Pige — En anden ung Pige — En tredie ung Pige. — Bifigurer: Fader, Moder, Tante, Huslærer og en stærk Mand. — Alligevel tegner den til at blive ret ny og god at misforstaa . . .“

Og endelig henved en Maaned senere, den 6te Februar 1878: „. . . Romanen gaar fremad, om end ikke med Kæmpeskridt; men jeg frygter for, at jeg for tidlig har givet mig ilag med Nutidsmennesker eller i alt Fald Nærtidsmennesker. Jeg havde vist gjort klogere i at vente, til jeg var bleven noget stærkere i min Pen. Den Prestige, som fjærnere Kulturtider

giver, er meget værd. Paa den anden Side faar man et nederdrægtigt nøje Maal paa, hvor vidt man er, ved Behandlingen af en Opgave som den, jeg har sat mig. Slet komponeret bliver Bogen sagtens under alle Omstændigheder. Dette betyder slet ikke, at jeg er modløs eller tvivlende, tvært imod, jeg har stort Mod paa Niels Lyhne . . ."

Han havde stort og stærkt Mod ikke blot paa sin Digtning, men ogsaa paa Livet, hvor kvalfuldt Sygdommen end gjorde det for ham. Der er noget overordentlig rørende i den Maade, hvorpaa han nu og da kommer med en forbigaaende Hentydning til sin lidende Tilstand. Han er saa bange for at forskrække Vennerne — vil jo ogsaa selv nødig tro, at der er nogen Fare paa Færde; det er som oftest med et Smil eller med lunefuld Skæmt, han omtaler sit Befindende, og han finder altid paa Undskyldninger for den afskyelige Hoste; den skyldes enten særlig slet Vejr eller andre tilfældige Omstændigheder. Paa samme Tid er han fuldt optagen af Planer for Fremtiden. Da det Anckerske Legat er blevet stillet ham i Udsigt, lægger han Planer for den følgende Vinter. I Slutningen af Maj vil han forlade Montreux og tage til Kjøbenhavn, derfra hjem til Thisted og blive der til September for saa at rejse til Italien med Vinterophold i Rom „og rimeligvis Studier til en Roman om Cola di Rienzi". Han skriver i et senere følgende Brev: „. . . Det Anckerske tænker jeg at bruge til et Ophold i Rom, Nedrejse over Marseille, Rivieraen og Genua, Optur langs Østkysten, Stop i Venedig, og hvis det slaar til en Maanedstid i Bjergene mellem Conegliano og Bozen . . ." Og endnu langt videre omkring vilde han. Et andet Sted hedder det: „. . . For næste Sommer har jeg fabelagtige Planer. Donautur, Sebastapol, Kaukasus, Wolgatur, Saratov, Nishnej, Moskau, St. Petersborg, Kurland, foranlediget af indtrængende Invitation fra tvende Russiske, den ene fra Stepperne ved Saratov, den anden fra Kurland, og Ønsket om at bruge en Kumiskur (drikke Hoppemælk). Men da der sagtens til den Tid er Krig, bliver det ved Planen. Her er Sommer, udsprungne Bøge, svirrende Oldenborrer og altfor solet . . ."

Saa lidet havde den ubarmhjærtige Sygdom endnu formaaet at kue hans Livslyst og Livsmod.

Men med selve Arbejdet gik det nu som før overmaade langsomt. I Oktober 1877 havde J. P. Jacobsen skrevet hjem fra Pension Bellevue i Montreux i et Brev, der sprudlede af godt Humør: „. . . Der skal skrives en ny Roman paa *M. Gs.s* Størrelse. Manuskriptet færdigt i Februar. Amen, Amen, d. v. s. ja, ja, det skal ske saaledes . . ." Allerede paa det Tidspunkt havde han Planen færdig i dens Hovedtræk. Men nu var der gaaet det meste af et Aar, og kun lidet var blevet fuldført. — I en Notits foran „Niels Lyhne" i J. P. Jacobsens „Samlede Skrifter" gjøres der Rede for de forskjellige Tidsafsnit, hvori Romanen er skrevet. Denne Notits ser saaledes ud: Side 1—4 skrevet i Kjøbenhavn sidst i 1874; Side 4—10 i Thisted 1877; Side 10—50 i Montreux Novbr. 77—Maj 78; Side 50—77 i Thisted Juni 78—Septbr. 78; Side 78—85 i Rom Novbr. 78—April 79; Side 86—120 i Thisted Juli 79—Decbr. 79; Side 121—ud i Thisted 1880 (fra Side 182—ud i Oktbr. og Novbr. Bogen sluttet 2. Decbr. Kl. $4^1/_4$ Morgen). Disse Tal er overordentlig veltalende. Saa langsomt, saa besvær-

ligt arbejdede Jacobsen. Hans næsten sygeligt udviklede Selvkritik i Forening med hans legemlige Svaghed sammensværgede sig atter og atter mod ham; det var, som om han altid med Angst satte sig til Arbejdet, og ofte med Ugers og Maaneders Mellemrum Blad for Blad blev Romanen til; det er ikke før i det sidste Aar, at der kommer Flugt og Fart over Værket, saa at det endelig føres frem mod sin Fuldendelse.

Efter at Jacobsen i Slutningen af Maj 1878 var vendt tilbage til Thisted, fik han et nyt, stærkt Sygdomsanfald, en ny Blodspytning, der efterfulgtes af flere Ugers Sygeleje. Henimod Eftersommeren bedredes hans Befindende, og i September gik Rejsen atter sydpaa; Vinteren igjennem og det følgende Foraar syntes Helbredstilstanden at holde sig nogenlunde tilfredsstillende; men som ovenstaaende Tal udviser: kun 7 Sider af Romanen blev skrevet i Rom i Tiden fra Novbr. 1878 til April 1879.

Dog Tiden led — endelig: den 9de December 1880 udkom „*Niels Lyhne*". Roman. (324 Sider), kun faa Dage efter, at de sidste Blade Manuskript var sendt fra Thisted over til Gyldendalske Boghandel.

Der er noget, J. P. Jacobsen selv særligt fremhæver ved denne Bog — nemlig dens Danskhed. Han siger: „. . . Der er en Ting ved den, jeg sætter megen Pris paa, nemlig det, at Personer, Karakterer og Aktion er dansk og helt dansk paa alle Punkter; det kunde synes en ringe Fortjeneste, men se en Gang omkring i Bog efter Bog, og se hvilke Bastarder mellem en dansk Fantasi og fremmede Forbilleder, fremmede Opfattelser, der hvert Øjeblik stikker frem. Hele Karakteranlæget, Udvikling, Hæmning, Resignation, Nyliv: Alt er saadan som netop Danske er . . ." *)

Jacobsen gjør Ret i at fremhæve dette. Det er endogsaa en meget stor Fortjeneste ved et Kunstværk, og ikke mindst ved et literært, at det er gjennempræget af den Nationalitet, hvorfra det er udgaaet. At vi føler, det er Kjød af vort Kjød og Blod af vort Blod. Dette er tillige af national og kulturhistorisk Betydning. Det er al Ære værd at lære af det fremmede, søge ny Befrugtning, videre Synskreds; men det staar ilde til, naar et Lands Digtere og Kunstnere kun kan efterabe; naar de ikke selv har noget paa Hjærte og kan sige det med deres egne Ord, med den Tale, som vi bedst forstaar og holder mest af, fordi den er runden af hjemlig Jord.

Derfor er det ikke J. P. Jacobsens ringeste Ære, at han var en saa god dansk Forfatter, og hans „Niels Lyhne" en saa fuldpræget dansk Roman.

Grundtone og Karakterer er det i lige høj Grad. Selve Hovedpersonen først og fremmest. Niels Lyhne er saa ubeslutsom, saa famlende og tøvende, ogsaa saa blød og vigende, at han derigjennem bliver en fuldblods hjemlig Type og med et Tidsmærke, der fortrinsvis kjendtes et Slægtled tilbage. I denne Niels Lyhne dukker meget af J. P. Jacobsens egen Skikkelse frem. Der er først Fantasteriet som Dreng — og Drømmene. Og der er Tanken om at blive Digter: „. . . Der skulde jo blive en Digter af Niels Lyhne, og der havde i hans Livs ydre Betingelser ogsaa været nok, der kunde lede hans Tilbøjelighed i den Retning, nok, der kunde gjøre hans Evner

*) Edv. Brandes: „Breve fra J. P. Jacobsen" (S. 110).

opmærksomme paa en saadan Opgave, men hidtil havde han jo ikke havt meget andet end sine Drømme at være Digter paa . . ."

Og hvad Niels Lyhne vil, det er det samme, som J. P. Jacobsen selv vil. Han siger det i den smukke Scene med Moderen: „. . . jeg skal være med til at kæmpe om det Største, og jeg lover dig, at jeg skal aldrig svigte, altid være trofast mod mig selv og dét, jeg ejer, det Bedste skal kun være mig godt nok og ikke mere, ingen Gaaen paa Akkord, Moder; kan jeg løfte, at det ikke er lødigt, hvad jeg har formet, eller kan jeg høre, det har Rag eller Revne, i Diglen med det igen, altid det Yderste jeg evner hver Gang! . . ."

Tillige kjender han den pinefulde Liden ved ikke at kunne frembringe og skabe, skjønt Kræfterne og Evnerne er der: „For han har Tro nok, føler han, naar han endelig skal gaa til Bunds i sig selv, Tro nok til at flytte Bjerge, men han kan ikke overkomme at faa Ryggen sat til. Engang imellem vælder det op i ham med Trang til at skabe, med Længsel efter at se en Part af sig selv gjort fri i et Arbejde af hans, og i hele Dage kan hans Væsen være spændt af glade, titaniske Anstrængelser med at age Leret sammen til hans Adam; men han faar ham aldrig dannet til i sit Billeds Lignelse; den Selvkoncentrering, som dertil udfordres, har han ikke Udholdenhed nok til at holde vedlige . . ." Et andet Sted er det Erik Refstrup, der siger: „. . . mit Blod er varmt og rigt; mit Hjærte banker; der er ingen Ting i Vejen med min Forstand, og jeg vil arbejde, men jeg kan ikke alligevel, jeg kæmper og griber efter noget Usynligt, som ikke vil lade sig gribe, som ingen Anstrængelse kan hjælpe mig til, om jeg saa sled, saa Blodet sprang ud af mine Neglerødder. Hvad skal man gøre for Inspiration, for at faa en Idé? Jeg kan tage mig sammen saameget jeg vil, jeg kan forsøge paa at lade som Ingenting og gaa ud og se mig om, uden at søge, men nej! aldrig, aldrig Nogetsomhelst, bare Fornemmelsen af, at nu staar Tiden derude i Evighed til midt paa Livet, og haler Timerne til sig, saa de rutsjer forbi, tolv hvide og tolv sorte, uden Ophør, uden Ophør . . ." Saadan er mange Timer gaaet for Digteren selv, tolv hvide og tolv sorte, i ustandselig Ensformighed, medens han kæmpede med Afmagt og Sygdom.

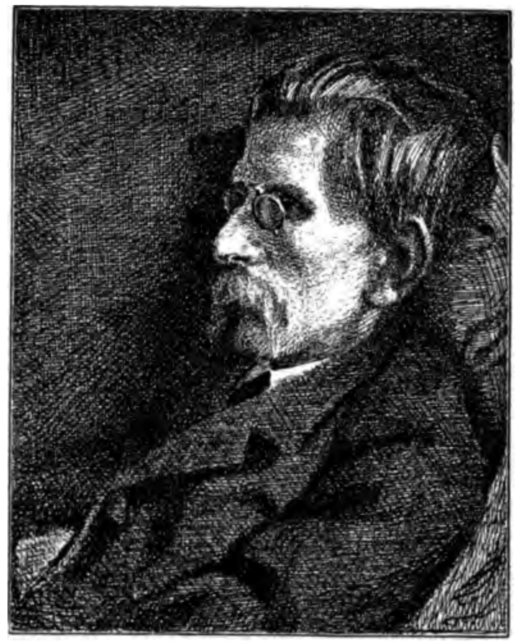
Hvilke Optrin i „Niels Lyhne" husker man især — Edeles Død, Scenen mellem Niels og hans Moder, Mødet mellem Fennimore og Niels den sene Vinteraften, da han kommer løbende paa Skøjter over Fjorden, efter at Ulykkesbudskabet er indtruffet, Gerdas Dødsscene og Øjeblikket, hvor Niels Lyhne tvinges i Knæ i Angsten for sit Barns Liv. Endelig hans egen Død paa Lazaretet, hvor Niels Lyhne er stærkere og mandigere, end han har været hele sit Liv; thi Niels Lyhne „vilde dø staaende" — akkurat saaledes som J. P. Jacobsen selv vilde det.

Og dog er det saa langt fra, at han prædiker Atheisme i sin Bog. Han bekjender, aabent og ærligt og mandigt, sin Ikke-Tro, den, som er den eneste, han kan leve og dø paa; men han forstaar saa godt, saa varmt og medfølende alle de andre, og Gerda, hans pur unge Hustru, dør i Troen paa den Gud, hun har lært at kjende og elske fra sine Barneaar. Der er ikke Tøddel af Tendens i „Niels Lyhne", ingen Stillen Problemer under Debat; der er kun Fortællingen om og Skildringen af Mennesker, og det

Evangelium, Digteren prædiker, er Trofasthedens, Skjønhedens og Sundhedens. Som f. Ex. i disse Ord:

„. . . Det er saa skønt at lære som at leve. Vær ikke bange for at miste dig selv i større Aander end din egen! Sid ikke og rug ængstelig over din Sjæls Ejendommelighed, stæng dig ikke ude fra det, der har Magt, af Frygt for, at det skal rive dig med sig og drukne din kære, inderligste Egenhed i sin mægtige Svulmen! Vær tryg, den Ejendommelighed, som gaar tabt i en frodig Udviklings Skillen ud og Dannen om, den har kun været en Brøst, kun et mørkespiret Skud, der var ejendommeligt, just saalænge det var sygt af lyssky Bleghed. Og det er paa det Sunde i dig, du skal leve, det er det Sunde, der bliver det Store." —

„Niels Lyhne" maa alt i alt betragtes som J. P. Jacobsens betydeligste Værk, det dybeste og mest personlige, han har ydet. Men Bogen vakte ikke saa megen Opsigt som „Marie Grubbe", og andet og tredie Oplag udkom først henholdsvis 1885 og 1899.

J. P. Jacobsen.
(Efter et Billede fra hans sidste Aar).

De sidste Aar af hans Liv var en fortsat, stedse haardere og mere haabløs Kamp med Døden. Men ogsaa i disse sidste lidelsesfulde Tider omgikkes han med Planer til nye Arbejder. Medens han i Foraaret 1879 var i Rom, havde han længtes tilbage til Kjøbenhavn for at kunne gaa paa Arkiver og Bibliotheker og give sig i Lag med „Struensee, Malte Conrad Brun og Borgia'rne o. s. v. i det aller som Uendeligste." Og i det samme Brev siger han spøgefuldt: „Naar jeg har skrevet et Par Bøger til og et lykkegørende Drama, tænker jeg, jeg vilde kunne faa Raad til at arbejde paa en Doktorafhandling om Barktorne eller om Ukrudtfrø i dyrket Jord." I et Brev fra Thisted i Februar 1881 skriver han: „. . . Den næste maa være noget lyst og let og pragtfuldt, fuldt af Livsglæde og Lune, store festligt komiske Passager nu og da, og lidt ægte Vildhed fløjtende i alle Kroge." Det er hans Hensigt at begynde „i Christian den Sjettes pietistiske Dage, udvikle og ende den i den lystige Frederik den Femtes Tid . . ."

I Maj 1882 udkom *„Mogens og andre Noveller"*, blandt hvilke de betydeligste er *„Pesten i Bergamo"* og *„Fru Fønss"*, men forøvrigt hele Samlingen sjælfuld og fintpræget som alt, hvad Jacobsen har skrevet. Ogsaa den lille Stemningsskitse: *„Der burde have været Roser"*.

Novellerne var det sidste, han selv udgav. Sommeren 1882 tilbragte

han i Vallø ved Køge, de to følgende Vintre boede han i Kjøbenhavn i en yderst tarvelig Ungkarlelejlighed i Ny Adelgade, og i Sommeren 1884 vendte han tilbage til Thisted, som han aldrig mere skulde forlade. Her døde J. P. Jacobsen den 30te April 1885 og begravedes paa Thisted Byes gamle Kirkegaard.

Efter hans Død udkom *„Digte og Udkast"* (1886, 2det Oplag 1900). Det er heri særlig Digtene, der interesserer, og de viser Jacobsens dybt originale Kunst, ogsaa naar han skrev Vers. Fortrinsvis kjendte er *„Gurre-sangene"* og saadanne Digte som *„Arabesk"*, *„Silkesko over gylden Læst"*, *„Genrebillede"* („Pagen højt paa Taarnet sad"), *„Irmelin Rose"* (med Omkvædet „Irmelin Rose, Irmelin Sol, Irmelin alt, hvad der er dejligt") og *„Det bødes der for"* (med det ligesaa navnkundige Omkvæd: „Der rinder Sorg, rinder Harm af Roser røde").

Der er et af J. P. Jacobsens Digte, der ikke er saa ofte citeret, og det giver noget af hans Bekjendelse som den Sprogets og Ordets Riddersmand han var. Man læse Digtet *„Englen Asali"*, der staar S. 174 i 2den Udgave af „Digte og Udkast":

„Om Perlerader vare Strænge
Paa min tonende Gige,
Og en Maanestraale Buen,
Der lod Tonerne klare fremstige,
Glemmer jeg dog aldrig, hvad der klang
I mit Hjærte, den Gang
Første Gang af alle Ordets Engel
Svæved mig forbi i Morgenrøden. —
Glødende faldt Lyset over Lok og Vinge,
Og det spejled sig blankt i hans blanke Klinge;
Morgenvinden suste i hans Dragt,
Blottede hans Lemmers marmorhvide Pragt.

De er skønne, Ordets Engle,
Og til Kampen altid rede.
Derfor bærer ogsaa Sværd de
I en gylden, slangesiret Skede . . ."

J. P. Jacobsens *„Samlede Skrifter"*, I—II, udkom 1888, fjerde Folkeudgave 1902. Hans Arbejder er oversatte paa Svensk, Tysk, Fransk, Engelsk og Hollandsk; hans „Samlede Værker" foreligger paa Tysk i en Pragtudgave, I—III Bd., udkommet i Florents og Leipzig 1898—99. — Af Literatur, vedrørende J. P. Jacobsens Liv og Digtning, henvises særlig til Georg Brandes Afhandlinger (G. Brandes: „Samlede Skrifter", III Bd.) samt Edvard Brandes: „Breve fra J. P. Jacobsen".

Edvard Brandes.

Født 21. Oktober 1847. — Student 1865. — Magisterkonferens i østerlandske Sprog. — Deltagelse i den literære Gjennembrudsbevægelse. — Medudgiver af *„Det 19de Aarhundrede“*. — Literatur- og Teaterkritik. — Doktordisputats. — Filologi. — Dramaturg. — *„Dansk Skuespilkunst“* og *„Fremmed Skuespilkunst“*. — Dramatisk Produktion. — *„Lægemidler“*. — *„Gyngende Grund“*. — *„Et Besøg“*. — *„En Forlovelse“*. — *„Et Brud“*. — *„Asgerd“*. — *„Under Loven“*. — Fortællinger. — Senere dramatisk Produktion. — Publicist og Politiker.

En offentlig Personlighed, der Aartier igjennem har indtaget en fremskudt Stilling som Politiker og Publicist, vil ikke let blive upartisk og objektivt bedømt af sin egen Tid. Partistandpunktet vil uundgaaelig gjøre sig gjældende, og selv hos Folk, der har en nogenlunde redelig Vilje til at give Sandheden Æren, vil der dog altid være en Mængde Udenomshensyn, som spiller med ind og udvisker eller forvirrer Portrætet. Dette har endogsaa i ganske særlig Grad været Tilfældet for Edvard Brandes Vedkommende. Og end ydermere: De, der kjendte mindst til hans Personlighed og hans Digtning, har været allerhurtigst til at dømme derom, og disse Aarsager skyldes det, at hans Forfatterpersonlighed — i alt Fald indenfor visse Kredse — har været Gjenstand for megen og ofte helt snurrig Misforstaaelse.

Inderst inde er Edvard Brandes mest af alt en Lærd, en roligt nydende Æstetiker og en højst aarvaagen, men stilfærdig Iagttager. Men hans Liv har formet sig saaledes, at han fra de helt unge Aar fik en Agitators Virksomhed i Literatur og Politik, blev en af Foregangsmændene i Halvfjerdsernes Gjennembrudsbevægelse, var Medudgiver af *„Det 19de Aarhundrede“*, blev Medlem af Folkething og Finansudvalg, var i en lang Aarrække Medredaktør, senere Eneredaktør af Dagbladet „Politiken“ og gjorde sig under denne sin mangeaarige politiske og publicistiske Virksomhed til Talsmand for politiske og literære Anskuelser, der ofte var tilstrækkelig yderliggaaende til at forskrække eller endogsaa „forarge“, og det hjalp derfor lidet til at forsone Modstanderne, at disse Anskuelser saa umiskjendelig var udsprungne af en ærlig og uegennyttig Overbevisning, der ikke kjendte til at gaa paa Akkord.

Dette har man altfor haardnakket og forsætligt lukket Øjnene for, at Edvard Brandes hele Virksomhed er præget af to Egenskaber: en ubøjelig, retlinjet Vilje og en Uegennytte, som ikke hører til det almindelige. Der er dog ingen Tvivl om, at en Personlighed med saa overlegen og alsidig Evne og saa betydelig Aandsdannelse kunde have opnaaet en hvilkensomhelst fremragende, officiel Stilling, han vilde have sat sig til Maal; men han foretrak aldrig at bøje af, aldrig gaa Omveje, og hans personlige Tilfredsstillelse blev først og fremmest den at sige alt, hvad han havde paa Hjærte, og hvad der forekom ham at være det rette, og sige det netop saaledes, som han havde Lyst til at sige det. Hvor fjærnt man end staar Edvard Brandes i Livssyn og Anskuelser, er det kun simpel Retfærdighed at erkjende dette.

Men netop en saadan Uafhængighed og den dermed forbundne Hensynsløshed skaber talrige Modstandere, og under Støjen og Uroen, som

han skabte omkring sig, kom den politiske og literære Agitator til at træde i Forgrunden, og der blev sjælden Tid og Ro til en uhildet Dom over den øvrige væsentlige Del af hans Gjerning: hans kritiske Studier og hans Skuespildigtning. Fra Modstandernes Side nøjedes man ofte med et eller andet tomt Postulat. Man har endogsaa villet betegne dette Forfatterskab som „umoralsk", skjønt det har noget af sin bedste Styrke i dets fint følte, sørgmodige Medfølelse med menneskelig Svaghed og menneskelige Vilkaar. Gaar man Rækken af Skuespillene igjennem, møder man en Mangfoldighed af Skikkelser og Forhold, der afspejler Nutidsliv, saaledes som det leves omkring os, og som gjennem Forfatterens Skildring fortæller os om selve Livets strænge og ubønhørlige Moral. Hvor kjærligt og nænsomt er ikke Fader og Datter tegnet i „Et Brud"; hvilke gode og dybe Ord taler ikke den gamle Vismand Flose i „Asgerd", og hvor stærkt og overbevisende er ikke Konflikten skildret i „Under Loven". Ikke desmindre er det blevet sagt om Edv. Brandes Digtning, at den udmærker sig mere ved nøgtern Intelligens end ved Gemyt. Ganske vist — Brandes foretrækker de dæmpede Farver og stille Ord, men Pulsslaget banker ikke mindre stærkt bag ved dem. Det er en klar og behersket Kunst, der overbeviser uden at behøve at tage sin Tilflugt til nogen Art af Deklamation.

Som Dramaturg og Skuespildigter indtager Edv. Brandes sin Plads mellem de første og betydeligste; naar det i en Aarrække har set ud, som man ikke fra alle Sider vilde anerkjende dette, skyldes det kun den Omstændighed, at man i al Almindelighed har haft vanskeligt ved at skille den dramaturgiske og dramatiske Forfatter fra Politikeren og Publicisten, saaledes at Portrætet helt og holdent kunde komme til sin Ret.

Carl Edvard Cohen Brandes, yngre Broder til Georg B., er født i Kjøbenhavn den 21. Oktober 1847. 1865 blev han Student fra det v. Westenske Institut og begyndte et sprogligt Studium, der fornemmelig omfattede østerlandske Sprog, hvorefter han i 1872 tog en Magisterkonferens med Sanskrit til Hovedfag og i 1879 — ved Universitetets Jubelfest — erhvervede Doktorgraden for en Afhandling om „Ushas og Ushashymnerne i Rigveda", en mytologisk Monografi. Nogle Aar i Forvejen havde han oversat og udgivet de indiske Skuespil *„Lervognen"* (1870) og Kalidasas *„Kongen og Danserinden"* (1874).

Af hans Barndom og første Ungdomsaar giver Broderen, Georg Brandes, følgende Karakteristik: „. . . Han var fra første Færd af en Aand uden Anlæg eller Lyst til et Liv under aaben Himmel eller til Studium af Naturvidenskaben, men et Hovedstadsbarn med uhyre Læselyst og tidligt Hang til Teatret. Faa Mennesker har en saadan Evne til at læse; allerede som Dreng slugte, kendte, huskede han Alt, dansk og fremmed Literatur, Romaner, Teaterstykker. Han havde Sans for Musik, mindre for bildende Kunst, til Gengæld mere Sans for Iagttagelsen i Poesien end for den rene Lyrik og den rene Stil, mere Sans for Vid end for Storhed, for slaaende, levende Enkeltheder end for Helheden . . . Han var af de Naturer, der fra først af har mange Muligheder uden noget egentlig udpræget Kald. Hans

dybeste Interesse var fra hans Drengeaar Teatret. Der foresvævede ham saadan noget som at blive Skuespiller og udføre Karakterroller. Han vidste saa godt, hvorledes de skulde spilles, at han indbildte sig, han kunde spille dem. Det var Skuespilkritikeren og Skuespilforfatteren i ham, der søgte sin Vej og ikke straks fandt den; thi han tænkte hverken paa at blive Digter eller Kritiker. — Rationelt og logisk, som han var anlagt, gav han sig ind paa Sprogstudiet, studerede Sanskrit, de semitiske og de forskjellige indogermanske Sprog, interesserede sig især for den sammenlignende Mytologi og bragte det snart saa vidt, at han læste Indisk som Andre Tysk eller Fransk . . ." *)

Den stærke literære og politiske Gjæring i Begyndelsen af Halvfjerdserne tog ham imidlertid hurtig fangen og førte ham bort fra Studerekamrets Fred midt ud i Brydningerne. Han var tillige en praktisk Natur med organisatorisk Evne, skarpt og sikkert Blik til at bedømme Forhold og Personer, og han havde især en ubetvingelig Lyst til at hugge tværs igjennem, hvor Vrøvl og Svaghed eller Vankelmod spærrede for Fremskridtet. Saa blev han i hine Kampaar en af de ivrigste og paalideligste Stridsmænd paa yderste venstre Fløj. I 1880, Aaret efter at han havde erhvervet Doktorgraden, valgtes han ind i Folkethinget som Repræsentant for Langelandskredsen.

Sin kritiske Produktion begyndte Edv. Brandes 1871 som Teateranmelder (under Mærket *Spectator*) i „Illustr. Tidende"; et Par Aar efter iværksatte han sammen med Broderen Udgivelsen af den literære Bevægelses Hovedorgan „Det nittende Aarhundrede", og i de nærmest følgende Aar var han flittig Medarbejder ved „Morgenbladet", senere ved Ugebladet „Ude og Hjemme", hvor han hovedsagelig skrev Teaterkritik.

Sine første Bøger udgav Edv. Brandes 1880 og 1881. Det er de kritiske Studier og Portræter: *„Dansk Skuespilkunst"* og *„Fremmed Skuespilkunst"*, der i lige høj Grad vidner om dramaturgisk Indsigt og Skarpsyn og fængsler ved klar og levende Fremstilling. Samme Aar som „Dansk Skuespilkunst" udkom ogsaa Edv. Brandes første dramatiske Arbejde: 3 Akts Skuespillet *„Lægemidler"* (opført paa det kgl. Teater første Gang 15. Maj 1881). Det er i flere Henseender mønstergivende for hans Skuespildigtning. Formen er knap og sammentrængt; der er saa at sige intet overflødigt Ord, Handling og Situationer udvikler sig med stræng Konsekvens, og indenfor den begrænsede Ramme skildres et Stykke Nutids- og Hverdagsliv, der virker med Sandhedens Styrke. Det er Mennesker, som vi kjender, og saaledes som vi hver Dag ser dem omkring os, hverken værre eller bedre. Og det er Hverdagskonflikter, der afgjøres, men netop saadanne Konflikter betinger Lykke eller Ulykke for Nutidsmennesker, og det bliver altsaa vort eget og vore nærmestes Liv, som Forfatteren ruller op for os. „Lægemidler" er som alle Edv. Brandes Skuespil fast og sikkert komponeret, men det har den Svaghed, at Ledemotivet: Kampen mellem Homøopati og Allopati ikke i tilstrækkelig Grad kan fængsle Tilskuerne. Man forstaar, at disse to stridende Lægemetoder er brugt som en Slags Om-

---

G. Brandes: „Samlede Skrifter" (III. Bd.).

skrivning for Forfatterens egentlige Tanke: Kampen mellem Sandhed og Humbug ogsaa paa et hvilket som helst andet Omraade; men det skorter Stykkets Ide paa Klarhed og Styrke, og det er nærmest Skildringen af de enkelte Figurer, der interesserer. Som Debutarbejde viser dog allerede „Lægemidler" en udpræget Forfatterpersonlighed, og der er over Replikskiftet det ægte Tonefald, som røber den fødte Dramatiker.

Betydeligt videre naaede Brandes med sit næste dramatiske Arbejde, 4 Akts Skuespillet „*Gyngende Grund*", opført paa det kgl. Teater første Gang den 29de Oktober 1882. Her er det et indtil Fuldkommenhed klart og tydeligt Samfundsbillede, hvor Repræsentanterne for forskjellige Retninger, Højre og Venstre, Konservatisme og Fremskridt, er lige skarpt og sikkert iagttagne, saaledes som de møder os i Etatsraad Kalks og Redaktør Aaløvs Skikkelser. Og med de politiske Brydninger som Baggrund har Forf. givet en almen Menneskeskildring, om hvis Paalidelighed man overbevises lige fra det første Øjeblik de forskjellige Figurer føres frem. En overordentlig fint opfattet Kvindetype er fremstillet især i Etatsraadens unge Hustru, Gabrielle. Tilmed har Skuespillet det Fortrin, at Handlingen — eller Intrigen, som man kaldte det i gamle Dage — er lagt til Rette med stor Sindrighed, saaledes at Begivenhederne udvikler sig ikke blot dramatisk bevæget, men i strængeste Overensstemmelse med, hvad man synes, der naturnødvendigt maa ske.

Edvard Brandes.

„Gyngende Grund" gjorde Lykke ved Opførelsen, hvilket ligeledes var Tilfældet med Brandes og Alex. Kiellands dramatiserede Bearbejdelse af Romanen „Garman & Worse" (opført 11. Novbr. 1883), og man skulde derefter synes, at Forf. havde faaet fast Fodfæste indenfor Nationalteatrets Mure, men ikke desmindre forkastedes hans næste Arbejde, det meget omtalte og omdebatterede Skuespil „*Et Besøg*", der kom frem paa Dagmarteatret i Sæsonen 1884—85. Det hed sig — hvad der nu er vanskeligt at forstaa —, at det kgl. Teaters kunstneriske Kræfter havde nægtet at udføre Rollerne under Paaskud af, at Stykket havde et anstødeligt Indhold. Handlingen i „Et Besøg" drejer sig om, at Fru Florizel som pur ung Pige — halvt overrumplet — har havt et intimt Æventyr, og nu, som lykkelig gift, ung Frue faar hun og hendes Ægtefælle Besøg af hendes Forfører.

Man kan jo godt kalde denne Handling „vovet", men Skuespillet er for alvorligt til paa noget Punkt at virke skabreust. Selv Lægmænd vil forstaa, at Handlingen er bygget over en ypperlig dramatisk Ide, og Edvard Brandes har formet Handling, Figurer og Replikskifte med saa sindrig Kunst, at dette 2 Akts Skuespil er blevet et dramatisk Mesterværk, der altid vil komme til at staa meget højt i dansk Skuespildigtning. Stykket gjorde stor Lykke paa Dagmarteatrets Scene, hvor det den første Sæson oplevede henved tredive Opførelser i uafbrudt Rækkefølge.

Derefter fulgte Skuespillet „Kærlighed" paa det kgl. Teater, opført første Gang 20. Marts 1887, „*En Forlovelse*" paa Dagmarteatret i Sæsonen 1890—91 og „*Et Brud*" paa Casinos Teater 1891—92. De to sidstnævnte Arbejder tæller vægtigt med i Edv. Brandes dramatiske Produktion. Denne Forfatter har, som meget faa andre, en usvigtelig Evne til at give „Milieu'"et, altid med ganske stilfærdige Farver, men saaledes at det samler sig fra og lyser gjennem mangfoldige Enkeltheder. Dette er lykkedes endogsaa i ganske fortrinlig Grad i 2 Akts Skuespillet „En Forlovelse". Hvor minutiøst sikkert er Tonefaldet ikke truffet i dette fattige Embedsmandshjem, hvor mærkelig levende staar ikke de fire Personer, mellem hvilke Handlingen spiller, og hvor megen Medfølelse skinner der ikke gjennem de dæmpede Ord.

Dette sidste gjælder i endnu højere Grad om „Et Brud", maaske det fineste og varmeste, Edv. Brandes har skrevet. Der gaar en egen stilfærdig Vemod gjennem dette Skuespil; der er ikke et unødigt stærkt Ord, men Skildringen, som den former sig gjennem denne Hverdagshandling og Hverdagstale, virker med stor, overbevisende Styrke. Man vil ikke let glemme Stykkets sidste Scene, hvor Dr. Reimert har besluttet sig til at resignere og uden alle Betingelser give sit Samtykke til sin pur unge Datters Ægteskab med Hr. cand. Herning. Saaledes falder Ordene mellem Fader og Datter:

Reimert.

Kom og sæt dig hen til mig. — Du ved, hvormeget jeg holder af dig — eller rettere, du har maaske glemt det lidt, mens jeg var saa længe borte.

Dengang du var ganske lille, og endnu laa i Vuggen, stod ofte din Mor og jeg og betragtede længe dit lille runde Ansigt. Vi holdt hinanden i Hænderne og lovede at være gode mod dig — vi vidste, vi kunde ikke andet.

Da du blev større — hvem var det, der kom springende mig imøde, naar jeg kom hjem — skændte paa mig, naar jeg kom for sent — altid turde forstyrre mig — hvor dybt i Arbejde jeg saa sad. Du vidste, du var min største Glæde.

Og dengang du var syg saalænge — da var din Mor død — husker du, hvordan vi to spiste alene med hinanden i Sovekamret og morede os fortræffeligt sammen.

Da du var kommet i Skole, fortalte du mig ofte om de andre smaa Piger. De var ikke moderløse som du. Saa sagde du ofte: alle har de Mor uden jeg — jeg har bare Far; derfor maa du være baade Far og Mor for mig.

Jeg prøvede derpaa i nogle Aar. Men saa troede jeg, at i Opvæksten vilde en god og klog Kvindes Selskab være dig til størst Nytte — derfor bragte jeg dig til Karoline, som havde været din Moders Veninde.

Elisabeth.

Ja derfor, ikke sandt, Far, blot derfor.

Reimert.

Naturligvis. Hvad ellers?

Elisabeth.

Nej, der er intet andet.

Reimert.

Nu imorgen flytter jeg herfra. Men du bliver her de Par Maaneder — til du skal giftes.

Elisabeth.

Par Maaneder!

Reimert.

Ja, jeg har tænkt over Sagen, og det er vist det bedste. Hvad kan det hjælpe, at vi to nu stifter Hus sammen — for den korte Tid. Jeg har ogsaa talt med Herning.

Elisabeth.

Og du synes om ham?

Reimert.

Rigtig godt. Du skal ikke undre dig over, at jeg i Førstningen tog saa forskrækket mod den Forlovelse. For den kom da over mig som et Uvejr.

Elisabeth.
(leende).

Ligesom over mig selv.

Reimert.

Netop. Og naturligvis gjorde jeg mig allehaande Betænkeligheder — mest fordi du er saa ung. Men naar du holder af ham — (ængstelig) og du er ganske vis derpaa?

Elisabeth.

Naar du ikke længer er vred, vil jeg være saa ubeskrivelig lykkelig.

Reimert.

Saa drikker vi iaften de Forlovedes Skaal i Champagne.

Elisabeth.

Der er ingen Far som du paa Jorden.

— — — —

Og derpaa de sidste Repliker mellem Dr. Reimert og hans Datter:

Elisabeth.

Og du er slet ikke længer bedrøvet, Far!

Reimert.

Jeg var det kun, fordi jeg ikke kunde hjælpe dig — og fordi jeg ikke troede ham istand dertil.

Elisabeth.

Det kan han.

Reimert.

Det vil jeg haabe. — Men husk det — hvis engang, tidligt eller sent — der kommer en Time — hvor du føler dig ensom eller ulykkelig — fordi han maaske ikke forstaar dig med Overbærenhed eller ikke holder nok af dig — jeg sætter det blot — da vil jeg, saalænge der er Gnist af Liv i mig, være den, der vil undskylde og forsvare dig, tilgive dig alt, hvad andre fordømmer — og se det gode i enhver Ting, som Livet tvinger dig til.

Elisabeth.

Min egen Far!

Reimert

For ser du, Elisabeth — selv om Forældre ikke magter at skabe Lykken for deres Børn, saa kan de dog maaske staa dem bi i Ulykken.

En Tid lang valgte Edv. Brandes et nyt Felt for sin Skuespildigtning: det historiske. Han skrev 1894 „Daarernes Formynder“, hvortil Motiv og Tidsfarve er hentet fra det 18de Aarhundredes Frankrig — Handlingen foregaar paa „Øen Cythere“ — og Aaret efter fulgte de to historiske Skuespil „*Asgerd*“ (opf. paa det kgl. Teater første Gang 18. Oktober 1895) og „Muhammed“. Af disse Arbejder staar „Asgerd“ — hvis Handling foregaar paa Island ved Aar 1000 — ubetinget højest, baade som historisk

Studie og som Drama betragtet. Det har den islandske Sagapoesis alvorlige Stil og Linier, og i Vismanden Flose har Forf. tegnet en af sine smukkeste Skikkelser. En udmærket historisk-dramatisk Studie er ogsaa 1 Akts Skuespillet *„Hos Sigbrit“*, der opførtes paa Dagmarteatret i Sæsonen 1902—03. Dette Arbejde tillige med „Daarernes Formynder“ er optagne i Samlingen *„Smaa Skuespil“* (1898), der desuden indeholder: „Efter Selskab“, „Grev Johan“ og „Peter og Poul“.

Men fortrinsvis er det Forfatterens egen Tid og moderne Mennesker, der ægger hans Produktionstrang, og fra en tidligere Periode foreligger endnu et saa vægtigt, moderne Arbejde som *„Under Loven“*, Skuespil i 3 Akter.

Her som i „Et Brud“ er det Resignation og Magtesløshed, Stykkets Handling udmunder i, idet det vises, at Livets sædvanemæssige Love med deres sejge Fangarme er stærkere end alle Lykkekrav, og for disse Love maa netop de bedste Mennesker bøje sig, saa at der ikke bliver andet tilovers for dem end at give Afkald. Men Konflikten er her langt større og dybere, Spændingen af heftigere og stærkere Art. „Under Loven“ er en Ægteskabstragedie, der — til Trods for den Mængde Ægteskabsdramaer og Ægteskabsnoveller, der foreligger — har Oprindelighedens Styrke og rummer en stærk, grundmenneskelig Følelse: en Faders overfor sit Barn. Det er Kjærligheden og Hensynet til dette Barn, der hindrer Gerhard Dalstrup i at fastholde den Lykke, som han allerede har mellem sine Hænder, og idet han føler sig uhjælpelig sat i Knæ „under Loven“, forstaar han, at der ikke er anden Udvej end at give efter og resignere, hvor fattigt Livet end fremtidig vil blive for ham. — Skuespillet bæres dog oppe ogsaa af meget andet end dets Ide. Hver eneste Figur i Personlisten — Bifigurer ikke mindre end Hovedpersonerne — er stillet frem med beundringsværdigt Liv. Vel fremfor alle Helene Bording, men selv saa forholdsvis løst skitserede Skikkelser som Fru Bording, Helenes Svigermoder, Musikeren Hans Bording, Knud Vinge o. s. v., er tagne paa Kornet, ogsaa udstyret med friskere og muntrere Lune, end det ellers er sædvanligt hos Forfatteren. Det viste sig ved Opførelsen, hvor taknemmelig enhver af disse Opgaver var for Skuespilleren. Stykket kom oprindelig frem ved en Velgjørenhedsforestilling paa Folketeatret og havde strax en ualmindelig Sukces; senere gik det over paa Dagmarteatrets Repertoire, hvor det opførtes første Gang i Sæsonen 1900—01. Men mærkeligt er det, at dette dybe og alvorlige Arbejde, tilmed saa ypperligt formet, allerede var udkommet 1891 og ventede ni Aar paa sin første Opførelse.

Endnu længere Tid er der mellem Udgivelse og Opførelse af Skuespillet *„Overmagt“* (udkommet 1888, opført paa Folketeatret i Sæsonen 1903—04). Ogsaa i dette Arbejde behandler Edv. Brandes et af sine Yndlingstemaer: Misforholdet mellem Menneskers sunde og naturlige Trang til og Krav om Lykke og alt det, der stiller sig mod dem som en „Overmagt“, de løber Panden imod, hvad enten det er ydre Hensyn og Vedtægter eller Dumhed og Hykleri og saa meget andet, der spærrer Vejen til at leve Livet lykkeligt.

Edvard Brandes har upaatvivlelig sin Styrke som dramatisk Forfatter,

og det skinner ogsaa igjennem i hans Novelleproduktion, hvor Figurtegning og Replikskifte bærer Prisen, medens de beskrivende Partier ofte er helt skitsemæssig eller overfladisk behandlede, som om Forf. ikke havde givet sig Stunder til Fordybelse deri. Hans første episke Arbejde er Fortællingen „En Politiker" (udkommet 1889), der nærmest maa betegnes som et novellistisk Indlæg i Dagens politiske Strid; i 1898 fulgte „*Lykkens Blændværk*", en dygtig og alvorlig Bog, med et noget bittert og pessimistisk, men ogsaa sørgmodigt Syn paa Livets og Lykkens Forfængelighed, og endelig 1899 Romanen „Det unge Blod", der — tilsyneladende uden nogen bærende Ide — skildrer en ung Mands erotiske Oplevelser.

Indtil den sidste Tid har Brandes fortsat sin dramatiske Produktion. Paa Dagmarteatret er opført „Primadonna" (Sæsonen 1901—02), „Udenfor Loven" (1902—03) og „Haardt imod Haardt" (1903—04). Desuden foreligger fra s. A. „Vera", et Nutidsskuespil i 4 Akter. — Et interessant og betydeligt dramaturgisk Værk er „*Holberg og hans Scene*" (udkommet 1898), og endelig udgav Brandes 1902 „Jesaja", oversat fra Hebraisk.

Det er en omfattende og mangesidig æstetisk Produktion, og det vidner om ganske ualmindelig Arbejdsevne, naar Edv. Brandes ved Siden deraf Aartier igjennem har kunnet virke som Publicist og Politiker, tilmed altid i de mest udsatte Stillinger, hvor det gjaldt om at staa for Skud og selv skyde med skarpt. Indtil Brandes ved Nytaar 1905 fratraadte som Redaktør af Dagbladet „Politiken", har det ikke været hverken nogen rolig eller magelig Position. Men hvor megen Modstand Edv. Brandes end kan have vakt omkring sig under sin mangeaarige offentlige Virksomhed, saa vil dog alle, der er traadt i nærmere Berøring med ham, være rede til at erkjende hans fuldkomne Mandighed og Aabenhed baade i Antipati og Sympati. Og dette hører med til de mest udprægede Træk ogsaa i hans dramatiske og episke Forfatterskab.

Sophus Schandorph.

Født 8. Maj 1836. — Barndomshjemmet i Ringsted. — Skoleaar paa Sorø Akademi. — Student 1855. — Teologisk Kandidat 1862. — Sproglige Studier. — Lærergjerning. — Første digteriske Arbejder. — Doktordisputats. — Fortsat digterisk Produktion. — Novellesamlingen „*Fra Provinsen*". — „*Uden Midtpunkt*". — „Unge Dage". — Digterpolemik. — „*Smaafolk*". — „Thomas Friis' Historie". — „Novelletter". — „*Samlede Digte*". — „*Skovfogedbørnene*". — „Det gamle Apothek". — „Fra Isle de France og fra Sorø Amt". — „Poet og Junker". — „*Vilhelm Vangs Studenteraar*". — Dramatiske Arbejder. — Senere Fortællinger og Romaner. — „*Oplevelser*". — Sidste Aar. — Død 1ste Januar 1901. Fortællinger og Romaner i Folkeudgave.

Som Folkelivsskildrer og jovial-elskværdig Fortæller vil Schandorph indtage sin sikreste Plads i Literaturen og længst blive husket. Men hans literære Fysiognomi har som et Janushoved to Ansigter. I Forening med drastisk Komik raader han over en blød lyrisk Evne, og jævnsides med hans brede Folkelighed er der ikke saa lidt af Aandsaristokraten, der føler berettiget

Stolthed over sin Lærdom. Hans Folkelivsskildring er ikke altid lige paalidelig; thi naar det komiske Indfald faar Magt over ham, henfalder han let til Overdrivelse, og i sit Syn paa Bønder og Almuesfolk bliver han ofte ensidig, idet han kun har Blik for — eller i hvert Fald kun bryder sig om — at tage de komiske Sider op til Behandling. Men af Provinstyper og af Smaakaarsfolk i By og paa Land har han ikke desmindre givet saa virkelighedstro og lunerige Fremstillinger, at han maa regnes for en Mester paa sit specielle Omraade. Det er som oftest den ganske korte Novelle og Fortælling, der bedst og sikrest lykkes ham; her kan baade Pointe og Stoffets Behandling være nær det fuldkomne; i de fleste af hans store Romaner skorter det derimod paa fast Plan og Afrundethed, overhovedet paa kunstnerisk Klarhed; undertiden kan der forekomme en vis Uensartethed i Stilen, idet Tonen brydes, og derved forstyrres det fuldkomment harmoniske Indtryk. Dette sker f. Ex. naar Forfatteren til Anskueliggørelse af Figurer eller Situationer anvender Billeder, der mangler Sammenhæng med den Gjenstand, han vil skildre.

Det er et respektindgydende Forfatterskab, naar man ser hen over den lange Række af Romaner og Noveller, og de har et Fællesmærke, der aftvinger yderligere Respekt: en livsvarm, frodig Sundhed, parret med trofast Hjærtelighed, netop saaledes som de maatte udspringe fra Sophus Schandorphs egen trofaste og hjærtevindende Personlighed. I denne naturalistiske Virkelighedsskildrer og lærde Doktor vedblev der at være noget af Barnets helt primitive og bløde Natur, og bag det robuste, buldrende Væsen var der en fin og kjærlig Følelse, som man vil gjenfinde mangfoldige Steder i hans Digtning, hvor den tidt kan bryde frem selv mellem de mest drastiske Skildringer. Den kan ogsaa møde os som en Understrøm af den varmeste Menneskekjærlighed og Forstaaelse, hvor det gjælder om at skildre forhutlede eller fattigt udrustede Individers Livskamp, og dette brede, sunde og varme Hjærtelag, der aldrig bliver sentimentalt, men jævnlig endog tager de komiske Farver i sin Tjeneste, kan betragtes som Hovednerven i Schandorphs Forfatterskab — saaledes som vi kjender det gjennem hans bedste Frembringelser, i Romanerne „Smaafolk“ og „Skovfogedbørnene“ og i de ypperste af hans smaa Fortællinger.

Sophus Christian Frederik Schandorph kan siges at være født paa Grænsen mellem Land og Kjøbstad, thi fra sin tidligste Barndom færdedes han mellem Bønder og Smaastadsfolk, i Omgivelser, der senere hen kom til at tjene som Grundlag for noget af det mest typiske i hans Digtning. Hans Fader — Johan Frederik S. — var nemlig Postmester i Ringsted og havde i denne Egenskab Opsyn med Befordringsvæsenet, d. v. s. Datidens Extraposter, Dagvogne og Pakkeposter, og det gav Anledning til mange karakteristiske, tilfældige Bekjendtskaber. I Ringsted kom Sophus Schandorph til Verden den 8de Maj 1836. Faderen skildres som en jovial og hjærtensgod Mand, lidt ilter af Temperament, Moderen hed Andrea Møller og var Datter af en sjællandsk Landejendomsbesidder, *cand. phil.* Joh. Kr. Møller. — Det var et venligt og lykkeligt Hjem, S.

voxede op i. I de elskværdigt og fornøjeligt fortalte „Oplevelser“ (I Bd.) siger han selv: „. . . Jeg indrømmer, at jeg var en forkælet Dreng, for saa vidt som jeg ikke kjendte til Hug eller onde Ord. Tonen i Hjemmet var munter og lys, aldrig har jeg set en huslig Scene mellem mine Forældre, næppe hørt dem udvexle et gnavent Ord, aldrig i Børnenes Nærværelse istemme smagløse Hyl over Udkommet. Der herskede en stor og glad Gjæstfrihed i mit Hjem. Min Moder var en udmærket Husmoder, som af tarvelige Midler forstod at berede et udmærket Bord, og, var der en Fest paa Færde, saa fulgte hun Ordsproget: Skal der være Gilde, saa lad der være Gilde . . .“ Ogsaa som begavet med stor naturlig Sans for Poesi, nævner Schandorph sin Moder i „Oplevelser“.

Sophus Schandorph.
(Ungdomsportræt).

Tolv Aar gammel kom han bort fra Barndomshjemmet for at faa sin Skoleuddannelse paa Sorø Akademi. I disse Skoleaar var han som Drenge er flest, hverken særlig flittig eller doven, men lærenem og vel begavet, særlig i sproglig Henseende. Opholdet paa Akademiet — saa vidt forskjelligt fra de lyse og venlige Forhold i Hjemmet — følte han dog i de første Aar som et tyngende Aag, og han var afvexlende „myg-forskræmt, galgenlystig-kaad, fortvivlet-angrende, sløv-underkastet“. Besøgene i Ringsted paa Helligdage og i Ferierne var Lyspunkterne i hans Tilværelse. Forøvrigt begyndte han allerede paa dette Tidspunkt at skrive Vers, udgav et satirisk Skoledrengeblad og optraadte ved Dilettantforestillinger. De to sidste Skoleaar i Gymnasialklassen, hvor der i det hele tilstodes Eleverne større Frihed, forsonede ham betydeligt baade med Akademiet og dets Rektor, og 1855 dimitteredes han som Student.

I sine sidste Skoleaar var Schandorph blevet stærkt religiøst paavirket, og det faldt ham derfor naturligt at vælge det teologiske Studium, men allerede et Aars Tid efter, at han var kommet til Kjøbenhavn, skete der hos ham et Omslag, som væsentlig fremkaldtes ved Læsningen af Søren Kierkegaards „Øjeblikket“. Dermed var Tanken om at blive Præst opgivet, og naar han alligevel fortsatte det teologiske Studium — samtidig med at han stedse mere og mere interesseret syslede med sproglige Studier — var det nærmest, fordi han mente, at teologisk Embedsexamen kunde bane ham Vej til et Adjunktembede.

Det var nemlig nu Lærergjerning, der blev hans nærmest liggende Maal, men samtidig gryede ogsaa Digter- og Kunstnerdrømmene for ham. Han havde gjort Bekjendtskab med Kr. Arentzen, S. Birket-Smith (den nuværende Overbibliothekar ved Universitetsbiblioteket) og flere andre literært og videnskabeligt interesserede Mænd; ogsaa med Bjørnstjerne Bjørnson, der paa den Tid færdedes i Kjøbenhavn, havde han sluttet Venskab, og de havde stiftet en lille privat Klub, hvor æstetiske Emner grundigt drøftedes. En kort Tid tænkte Schandorph paa at blive komisk Skuespiller, men de Skridt, han foretog i saa Henseende, førte ikke videre end til en Visit hos J. L. Heiberg, der raadede ham til „at tænke paa Sagen endnu et Aars Tid eller to“. Imidlertid fortsatte Schandorph med Iver sine Studier, baade de teologiske og de sproglige, tog i 1862 teologisk Attestats og forlovede sig med en Datter af Pastor Branner i Slagelse, Ida Branner, der blev ham en udmærket, kjærlig og forstaaende Hustru gjennem de mange Aars Samliv.

Sophus Schandorph var paa dette Stadium af sit Liv, hvad man nærmest maa kalde en konservativ Mand. Der var meget lidt „Opposition“ i ham, og nogen saadan mærkes heller ikke i hans første Poesier, der er skaarne over de gamle Digteres Læst og vidner om den Pietet, han føler for hævdvundne æstetiske Traditioner. Hans Debutbog, en Samling „Digte“ — romantiske og erotiske — udkom i Slutningen af 1862, samme Aar som han tog sin Embedsexamen; derefter fulgte 1867 en Række dramatiske Scener: „Ude i Skoven“, 1868 „Nye Digtninger“ og 1875 „Nogle Digte“. Med Undtagelse af det dramatiske Forsøg „Ude i Skoven“, hvori der forekommer komisk-satiriske Scener mellem nogle Spidsborgere, peger disse hans første poetiske Arbejder slet ikke hen paa den kommende Virkelighedsskildrer og overbevisningstro Oppositionsmand. Det er Gjennembrudsbevægelsen i Halvfjerdserne og det personlige Bekjendtskab med Georg Brandes, der leder Schandorph ind paa hans Bane og aabenbarer ham et helt nyt Felt for hans Evner: Virkelighedsdigtningen.

I 1876 udkom Novellesamligen „*Fra Provinsen*“, det første Arbejde, hvormed Schandorph slog igjennem og vandt Ry. Samlingens bedste Stykker er de to Noveller „*En Enkestand*“ og „*En exileret Students Hændelser*“. Her havde han for første Gang i Praxis fulgt sine nye Teorier: at tage hjemligt Samfundsliv og hjemlige Samfundstyper paa Kornet og male dem sandt og virkelighedstro. Og da først Vejen var fundet, og han følte sig sikker paa Maal og Midler, førte den kunstneriske Trang i ham til en rig og frodig Produktion, der fortsattes lige til de sidste Aar af hans Liv. 1878 fulgte Romanen „*Uden Midtpunkt*“, hvori baade Hovedpersonen og de Omgivelser, hvori Handlingen spiller — en dansk Herregaard i Begyndelsen af Tredserne — er tegnede med udmærket Virkelighedstroskab. Hovedfiguren — *cand. phil.* Karl Albrecht, der optræder som Huslærer hos den adelige Familie — er ingenlunde ny; det er en velkjendt Studenterforeningstype fra de National-Liberales Dage, „et godt Hoved“, udrustet med Veltalenhed og vindende Optræden og for saa vidt Indehaver af Mulighederne for at gjøre Karrière; men som Karakter er han uden Holdning, uden Energi, og i det afgjørende Moment flyver Lykken forbi ham.

Skildringen af denne Type er lykkedes Schandorph ganske beundrin s-værdigt, og Romanen er i det hele friskt og karakterfuldt fortalt med en Mangfoldighed af baade morsomme og gode psykologiske Iagttagelser. Det var derfor vel fortjent, at „Uden Midtpunkt" gjorde stor Lykke og bidrog til at fæstne sin Forfatters Popularitet. Dette blev ogsaa Tilfældet med de nærmest følgende *„Fem Fortællinger"* (1879), hvorimod Schandorph kom ind paa mindre fast og sikker Grund med den — ligeledes i 1879 — udgivne Fortælling paa Vers „Unge Dage". Hovedpersonen her er i Slægt med Karl Albrecht — ligesom denne „uden Midtpunkt" —; men Forfatteren staar ikke i dette Arbejde overlegent og frigjort overfor sit Stof saaledes som i den foregaaende Roman. Samme Hovedperson — den unge Krage — er snarest en komisk Figur, holdningsløs og opstyltet, og man kan derfor ikke — hvad Forfatteren aabenbart har tilsigtet — tage det alvorligt hverken med hans ideelle Higen, hans Samfundsstormeri eller hans endelige Fremtidsplan om at grundlægge en Slags ideel, frisindet Mønsterkoloni i det fjærne Sydamerika.

Helt anderledes solid og paalidelig Virkelighedsbaggrund er der i Schandorphs næste store Prosaromaner *„Smaafolk"* (1880) og *„Thomas Friis' Historie"* (1881). „Smaafolk" staar meget højt i hans Produktion og regnes i Almindelighed som hans bedste og mest typiske Roman. Der er tegnet et helt Galleri af udmærket sete og fremstillede Figurer, og Gjengivelsen af det kjøbenhavnske Smaaborger-Milieu, der danner Rammen om den landsbyfødte Tjenestepiges Oplevelser og Skæbne, er ikke mindre rig paa ypperlige Virkelighedsstudier, komiske og rørende Træk, der samler sig til et illuderende Helhedsbillede af Smaafolks Kjøbenhavn og disse Smaafolks Samleven med den store By. — „Med Thomas Friis' Historie" tog Schandorph paa en Maade videre Sigte, idet han stillede sig den Opgave at give et Stykke Tids- og Samfundshistorie, politisk og socialt, fra Frederik den Syvendes Dage. Men Opgaven er ikke rigtig lykkedes ham. Der er fortræffelige Episoder, mange gode Iagttagelser i „Thomas Friis' Historie", men ogsaa altfor stor Bredde, unødvendige og trættende Ræsonnementer, og nu og da en tendentiøs Polemik, det tynger paa den frie digteriske Fremstilling. Det hænger noget sammen med Schandorphs trofaste Natur, hans Paalidelighed i de én Gang vundne Anskuelser, og fortjener for saa vidt Respekt, men hans Vedhængen ved „Skolens" Teorier gaar nu og da ud over hans Uafhængighed og virker til Skade for hans Digtning. Saa udpræget Forfatterpersonlighed som han er, kan han dog nu og da ganske efterlignelsesvis give sig til at følge fremmede Forbilleder, ikke blot polemisk og tendentiøst, men ogsaa i Henseende til Detailskildring — med en Mængde Beskrivelse af Lys og Farver, Lugt og Luft, saaledes som det forlangtes af Datidens Naturalister, og man ærgrer sig derover hver Gang, man mærker, at det ikke er Schandorphs egen Stil, men noget tillært og efterlignet. Denne Svaghed træder dog langt oftere frem i hans store Romaner end i Smaafortællingerne, hvor han helt og holdent er sig selv. —

Forinden de tre sidste Arbejder var udkomne, havde der været et Par Begivenheder, som hver paa sin Vis havde Betydning for ham. I 1877

modtog han det Anckerske Digterlegat og foretog med sin Hustru — han var bleven gift allerede 1867 — en Rejse til Italien med et halvt Aars Ophold i Rom og Hjemrejse over Paris. 1879 er Aaret for den tidligere omtalte Digterpolemik (se S. 487—88), der begyndte med H. V. Kaalunds „Brændende Spørgsmaal“, som stod at læse i Ugebladet „Nær og Fjærn“ den 9de Marts 1879. Schandorph svarede først med Digtet „Til min gamle Ven H. V. Kaalund“, der viser, hvor langt frem han var naaet ogsaa i Versets Kunst, siden han udgav sine første Poesier. Svaret indeholder disse gode og malmfulde Strofer:

„— — —
Vi mangle Tro — saa siger du. Hvad tror du da paa?
Mon ej, min gamle Ven! du snart gik istaa,
hvis man prøved dig ret kateketisk?
Du har sagt, du er Hedning, „men rigtignok en from“,
Gud véd — der er vistnok de Dogmer, hvorom
din Mening vil befindes hæretisk.
Og vil du citere din egen Poesi
og erklære: „Jeg aner en evig Harmoni
fra Støvet til de yderste Sole“ —
ja, saa har jeg den samme, lidt ubestemte Tro,
saa blive vi jo enige; saa høre vi To
til den samme theologiske Skole.

Jeg tror paa Naturens uendelige Kraft,
paa Livstræets evige, spiresvangre Saft,
hvorfra der vælder Former frem i Trængsel.
Slægter fødes og dø; men jeg véd, med hver ny
voxe Helte frem, som kæmpe for Aandens Adelsry
mod Bornerthedens Raab paa Bolt og Fængsel;
hvad enten nu de svinger et Plekter af Guld,
tyde Stjerner paa Himlen eller Lag under Muld,
granske Tankens eller Jordklodens Zoner,
er de alle Soldater i Befrielsens Kor,
der svinger Lysets Fakkel saa højt over Jord,
trods Bismarck og hans kruppske Kanoner.
— — —“

Schandorphs næste Indlæg i Turneringen var det ligeledes udmærket formede Digt „*Livets Ret*, Gjenmæle til Digteren H. V. Kaalund“, der er holdt i lettere Tone, og hvori han tillige giver sin poetiske Trosbekjendelse, idet han siger:

„— — —
Jeg har raabt: Ud i Terrainet!
Sluk Studerelampens Lue!
Ud i Mosen, ud i Vænget!
Greve- og Grossererstue,
Huggehus og Karlekammer,
Heste-, Kostald, Lade, Lo,
Table d'hôte og Bondekro —

det er lige meget, hvor
Staffeliet op du slaar,
naar der blot et Livslys flammer.
— Hvis med Aand, Talent du møder,
frygt ej for det „Simple, Raa“;
kun det Billed vil bestaa,
der i Sandhedslyset gløder.
— — —“

Denne sin Kunstteori holdt han usvigelig fast ved i hele den omfattende Række Romaner og mindre Fortællinger, som han fra nu af udsendte.

I 1874 havde Schandorph taget Doktorgraden med en Afhandling om de italienske Dramatikere Gozzi og Goldoni; hans Speciale som Sprogmand var de romanske Sprog, og i mange Aar øvede han Lærergjerning, dels i forskjellige af Hovedstadens Latin- og Realskoler, dels givende private Timer. 1880 blev der af Regering og Rigsdag tilstaaet ham en aarlig Digtergage, og derved sattes han i Stand til friere og mere uhindret end før at kunne hengive sig til sin literære Produktion, der ogsaa fra dette Tidspunkt fik end mere Frodighed.

1882 udkom „*Novelletter*“, der bl. a. indeholder de ægte Schandorphske Skildringer: „*Kjærlighed paa Trommesalen*“, „*Aftenpassiar*“ og „*Stine*

bliver Gaardmandskone"; samme Aar udgav han „*Samlede Digte*", der giver en Art Overblik over Udviklingsgangen i hans eget Liv, baade personligt og literært — eller, som han selv siger i Indledningsdigtet „Min Ven Præsten og jeg": „— en fragmentarisk Beretning om en Livskamp, der er ført, mens stærke Drøn har buldret rundt omkring". Samlingen bragte saa gode Poesier som „*Digterens Moder*", „*Etatsraaden*", *En gjenvakt Erindring*", „*Efter Parises Fald*", „*Konfessioner*", „*Hør, lad os danne en lille Klynge*", „*Til min Hustru*", den lille Cyclus „*Fra Landet*" o. fl. a., og den slutter med det prægtige Digt: „*Til mine unge Venner*", der vidner om, hvor højt i hans bedste Øjeblikke hans lyriske Vingefang kunde bære.

Sophus Schandorph.
Efter Maleri af *P. S. Krøyer.*

De nærmeste Aar bragte følgende nye Arbejder: Romanerne „*Et Aar i Embede*" (1883) og „*Skovfogedbørnene*" (1884). — Emnet i den sidstnævnte af disse Bøger er beslægtet med „Smaafolk", idet Handlingen ogsaa her drejer sig om en Landsbypiges Kamp med den store By, forinden hun finder sin rolige og jævne Livslykke —, saa fulgte Novellesamlingen „*Fremmed og hjemligt*" (1885) med den historiske Fortælling „*Carlo Gozzi i Sacchis Trup*" og de hjemlige Genrebilleder: „*En Kjøbenhavnstur i gamle Dage*", „*En Oldenborregrosserer*", „*Kommissionæren*" o. fl., og samme Aar den fornøjelige og velkomponerede Roman „*Det gamle Apothek*". 1886 udkom „*Sex Fortællinger*" (bl. a. at bemærke den lille naturalistiske og paa samme Tid saa rørende Historie „*Et Glimt*") samt Digtsamlingen „Fest- og Søgnedage", 1888 „*Fra Isle de France og fra Sorø Amt*" (med Novellen „*Den store Mademoiselle*") og Romanen „Birgittes Skæbne", 1889 „Stillelivs-Folk" og 1890 og 1891 de nye Novellesamlinger „*Fra Udlandet og fra Hjemmet*" og „Paa Rejse", i hvilke man finder nogle af Schandorphs bedste komiske Smaafortællinger, som f. Ex. „*En behagelig Juleaften*". — Man vil huske Samtalen mellem de to stakkels halvgamle Fyre, Mursvenden Koscinzko og Haandlangeren Grine-Jens, da de Juleaften følges hjemad efter endt Dagværk:

— Hvor skal De æde Julenad're, Kosvidsk? hvinede han ham ind i Ørene.

— Det véd jeg sgu ikke, brummede Mursvenden. Hvor skal Du æde Julenad're, Jens?

— Det véd jeg s'gu'tte.

— Ja, saadan gaar det til i Livet, Jens.

— Ja, det gør'ed, Fanneme, Kosvidsk! Det var et sandt Ord.

— Har Du noget til Juleaften, Jens?

— Nej, men jeg gaar ind til Høkeren og spørger ham, hvad Klokken er, saa gi'r han nok en sød Saapian og et Par Svesker og Rosiner i Tilgift.

Jens lo af sin Vittighed, saa hans Mundvige nærmede sig hans røde, tykke Øreflipper.

— Hva? sagde Koscinzko. Jens' Replik var for lang, til at han kunde opfatte den, og Jens opgav at faa den gjort hørlig. Han raabte igen:

— Skal De til Byen?

— Ja — skal Du hjem?

— Ja, det bliver vel Enden paa det.

— Du kan jo følge mig lidt paa Vej.

— Saagu' ka' jeg saa . . . Der kommer lige godt Æble-Sidse.

— Hva?

— Der kommer lige godt Æble-Sidse.

— Ja, det gør hun sgu' ogsaa.

— God Dav, Sidse! lød det fra Mursvenden og Haandlangeren, henvendt til en lille tyk, gammel Kone, der kom æltende gennem Vejdyndet med en stor Kurv paa Armen. Hun solgte Hvedebrød og Frugt.

— God Dav! svarede hun. Det er lige godt beskidt Føre. Kommer I fra Arbejde paa Kirken?

— Ja vel, sagde Jens. Men det ka'tte nytte, at Du snakker til Kosvidsk, for han er døv, og han ka'tte høre.

o. s. v.

Som oftest er det Smaafolks Karakterer og Skæbner, der øver Tiltrækning paa Schandorph, men nu og da vender han sig ogsaa til de Dannedes Samfundslag. Saaledes i Romanen „*Vilhelm Vangs Studenteraar*“, der maa regnes til hans modneste og mest harmoniske Frembringelser. Ogsaa historiske Emner kaldte en Gang imellem paa ham. Foruden de tidligere nævnte Noveller „Carlo Gozzi i Sacchis Trup“ og „Den store Mademoiselle“ skrev han den udførlige, historiske Roman „Poet og Junker“ (1892), en fri, episk Fremstilling af den italienske Digter, Vittorio Alfieris Levnet.

Nogle enkelte Arbejder havde Schandorph allerede forinden dette Tidspunkt skrevet for Scenen: de to originale Helaftens-Lystspil „Valgkandidater“ og „Hjemkomst“ (det kgl. Teater 1886 og 1893) og de dramatiserede Noveller „I Gjæstgivergaarden“ og „Uden Midtpunkt“ (Folketeatret 1884 og 1887). Men hans Ejendommelighed som Fortæller, hans brede Stil, med dens mange Svinkeærinder hist og her, eftersom Indfaldet førte ham, kunde vanskelig indordne sig under den dramatiske Teknik med dens strængere Krav paa sammentrængt Form og gjennemført Komposition. Teatret vedblev at være ham et ret fremmed Felt. Derimod syntes hans lyriske Evne snarest at udvikle sig i Aarenes Løb. Ogsaa „Lyriske Portræter“ (1898), en Samling Erindringsdigte til og om de fleste af de Venner, der stod ham nær, indeholder smukt følte og fint formede Ting.

Endnu hele det sidste Tiaar af sit Liv udfoldede Schandorph den samme stærke og mangesidige Produktion: 1895 udkom „Alice og mindre

Fortællinger", 1896 Romanen „Frigjort", 1897 den kjønt fortalte Hverdagshistorie „Frøken Gram", 1898 „Fortællinger", 1899 Romanen „Gamle Billeder", en Tidsskildring fra Slutningen af det 18de Aarhundrede og 1900 Nutidsfortællingen „Helga", der blev hans sidste Arbejde. Desuden havde han 1889 og 1898 udgivet sine Livserindringer under Titlen „*Oplevelser*" (I—II Bd.).

Schandorph opholdt sig gjentagne Gange længere Tid i Udlandet. 1883 var han anden Gang i Italien, 1884 for fjerde eller femte Gang i Paris, og 1887 drog han ud paa en Udenlandsrejse, der varede godt og vel tre Aar. Han opholdt sig sammen med sin Hustru — de to var altid uadskillelige — indtil Juni 1889 i Frankrig — den meste Tid boede Schandorphs i Asnières tæt ved Paris —, derfra gik Rejsen til Tyrol og Italien, henved tre Fjerdingaar tilbragtes i Florents, og endelig foregik i Eftersommeren 1890 Hjemrejsen over Wien, Prag og Dresden.

Hans Sind blev ved at være friskt og ungt og — bag den lidt ru Skal — blødt og modtageligt for alle Indtryk, indtil Sygdom hjemsøgte ham de sidste fire Aar af hans Liv; men selv da bevarede han sin aandelige Spændkraft og sin store Arbejdsdygtighed, og endnu fra Sygestolen, hvori han sad, lød hans buldrende Latter, naar Vennerne besøgte ham; det var mange, han havde vundet ved sin djærve og gemytrige Personlighed, og mod dem alle vedblev han at være trofast, selv om politiske og literære Anskuelser kunde være divergerende. Trofast var han ogsaa i sit Livssyn og sine Meninger ligesom i alle Forhold, og i sit Liv og sine Værker vedkjendte han sig ofte og gjærne, at han havde „ingen Konfession". Men han var ikke nogen Fornægter, endnu mindre en Spotter. I andet Bind af „Oplevelser" siger han: „Ateist! Nej, det kan jeg ikke blive. Jeg har altid et Alter nær ved mig for „den store Ukendte" . . ."

Sophus Schandorph boede de sidste Aar ude i Lyngby, derefter en kortere Tid paa Frederiksberg, hvor han døde Nytaarsmorgen 1901.

Efter Schandorphs Død er Størstepar en af hans Skrifter udkommet i nye Udgaver. Der foreligger „Fortællinger, Udgave for Folket" I—II Bd. (1901), „Sidste Fortællinger" (s. A.) og „Romaner Folke-Udgave", I—VI (1905). Gyldendals Bibliothek har udsendt nye Udgaver af „Smaafolk", „Det gamle Apothek", „Skovfogedbørnene" og en Samling „Udvalgte Fortællinger". — Af Literatur henvises til Georg Brandes Afhandling (G. Brandes „Samlede Skrifter", III Bd.).

Erik Skram.

Født 10. Marts 1847. — Deltagelse i Krigen 1864. — Haardt saaret og i preussisk Fangenskab. — Student 1866. — Æstetik og Filosofi. — Stenograf, senere Protokolsekretær i Rigsdagen. — Redaktionssekretær ved „Morgenbladet". — Kritik og Literatur. — „Herregaardsbilleder". — „*Gertrude Colbjørnsen*". — Lystspillet „Fjældmennesker". — „Ungt Bal". — „Agnes Vittrup. — „Hellen Vige". — „*Hinsides Grænsen*".

Kvantitativt er det ikke meget, Erik Skram har skrevet. I Løbet af nogle og tyve Aar foreligger der fra hans Haand fire Romaner og et Par

smaa Lystspil; men han nævnes med Hæder i Georg Brandes „Det moderne Gjennembruds Mænd“ som den Forfatter, hvem man skylder „den kyndigste og mest gennemførte Studie af en ganske ung Piges Væsen, som rimeligvis eksisterer i nyere dansk Literatur, en Studie, der ikke giver Brødrene Goncourts Analyser og Skildringer af beslægtet Art stort efter i Grundighed og Finhed“. — Denne Studie indeholdes i Romanen „Gertrude Colbjørnsen“, hvormed Erik Skram allerede i 1879 vandt sit literære Ry; derefter fulgte en næsten tiaarig Pavse i hans Forfatterskab; men fra de senere Aar er der endnu et Arbejde, der vejer stærkt til i hans Produktion, nemlig Skildringen, „Hinsides Grænsen“, der ligesaa meget ved Formens Finhed som Indholdets Vægt indtager en høj Plads i dansk Prosaliteratur.

Asbjørn Oluf Erik Skram er født den 10de Marts 1847 i Kjøbenhavn og udgaaet fra en gammel Embedsmandsslægt. Faderen var Jærnbanedirektør Joh. Chr. Skram, Farfaderen Direktør for den almindelige Enkekasse, Konferensraad Gerh. Chr. Skram. Æstetiske Interesser dyrkedes ivrigt baade af den fædrene og den mødrene Slægt, der ligeledes hørte til Embedsstanden. Erik Skram var i sin Opvæxt en kjæk, varmhjærtet Dreng; Energi og Æventyrlyst har han aabenbart havt ikke saa lidt af. Endnu medens han gik i Metropolitanskolen, meldte han sig i Marts 1864 — sytten Aar gammel — som Officersaspirant, og da han saâ meget ældre ud, end han var, blev han antaget, deltog derefter i Kampene paa Als, blev haardt saaret og kom i preussisk Fangenskab. Efter Krigens Slutning gjenoptog han Studeringerne, tog Artium 1866, fik 1868 Udnævnelse som Løjtnant, men vilde dog ikke gaa militær Vej, studerede derimod en kort Tid Medicin og opgav dette Studium for at sysselsætte sig med Æstetik og Filosofi. Samtidig skrev han flittigt i forskjellige Blade og Tidsskrifter, blev Stenograf og, endel Aar senere (1894), Protokolsekretær i Rigsdagen. Fra 1881—83 var han desuden Redaktionssekretær ved „Morgenbladet“ og skrev i en længere Aarrække Literatur- og Teaterkritik i „Tilskueren“ og „Illustr. Tidende“.

Erik Skram.

Erik Skrams første æstetiske Arbejde var Fortællingen „Herregaardsbilleder“, som han udsendte 1877 under Pseudonymet Henrik Herholdt. Det er ikke nogen betydelig Bog, men den indeholder endel gode og sikre Iagttagelser, der blev som en Art Forberedelse til hans næste, langt vægtigere og mere helstøbte Arbejde, Romanen „*Gertrude Colbjørnsen*“ (udk. 1879, 2det Opl. 1898). Bogens „moralske Pointe“ er kjendt fra en Mængde moderne Noveller og Dramaer; men da Skram skrev sin Roman, var Tanken forholdsvis lidet udnyttet: den gaar ud paa, at et ægteskabeligt Samliv, der ikke bæres af gjensidig Kjærlighed og Forelskelse, er hæsligt

og umoralsk. Dette viser Forf. i sin Fremstilling af Gertrude Colbjørnsens Historie. Som pur ung Pige kastes hun overrumplet ind i et Ægteskab, uden at have nogen Forestilling om Ægteskabets og Kjærlighedens Væsen, og først gjennem den Lidelse — og dermed følgende Udvikling — som Begivenhedernes Gang fører med sig, bringes hun til Forstaaelse af sit Kvindeværd og tillige af sit Forhold baade til Ægtemanden og til den Mand, hun har faaet kjær. Dette er Romanens ydre Omrids; men det er ikke dem, der giver den Betydning. „Gertrude Colbjørnsen" er blevet et saa betydeligt Arbejde, fordi dets Forfatter med et ualmindeligt psykologisk Skarpsyn har kunnet gjøre Rede for en ung Kvindes Tanker og Følelser. Og dertil hører endnu mere end Skarpsyn; der kræves den fineste, kjærligste Samfølelse, og just denne ægte kunstneriske Egenskab har Skram i rigt Maal vist sig i Besiddelse af i „Gertrude Colbjørnsen".

Bogen vakte Opmærksomhed og vandt fortjent Paaskjønnelse som et Værk af en fint følende og fint iagttagende, selvstændig Forfatterpersonlighed, men fra anden Side fremkaldte den ogsaa — ganske uberettiget — Forargelse paa Grund af nogle realistiske, delvis overflødige Detailskildringer. Alt i alt blev „Gertrude Colbjørnsen" en af hin Tids mest omtalte og mest omstridte literære Frembringelser.

Derefter tav dens Forfatter i henved ti Aar. 1889 udgav han, sammen med sin Hustru, Forfatterinden Amalie Skram, Lystspillet „Fjældmennesker", der opførtes paa Dagmarteatret 1892; dernæst fulgte et nyt Lystspil, der udelukkende var hans eget: „Ungt Bal, Kjærlighedsspil i 3 Akter", opført paa Dagmarteatret 1895. I de følgende Aar skrev Erik Skram de to Fortællinger: „Agnes Vittrup" (1897) og „Hellen Vige" (1898), der begge — som Titlerne antyder — har kvindelige Hovedpersoner, og hvori Forfatteren vedblivende viser sig som en mærkelig sikker Iagttager af kvindelig Natur og kvindeligt Følelsesliv.

I 1887 havde Erik Skram — oprindelig i det af M. Galschiøt udgivne Værk „Danmark" — skrevet *„Hinsides Grænsen"* (udkommet som Bog 1888). Det er en Fortælling om sønderjydske Forhold og om Krigen 1864, hvori han jo selv havde deltaget som Kombattant, og Skildringen bærer helt igjennem Vidne om, hvor personligt greben Forfatteren er af sit Emne; der er en Mangfoldighed af Erindringer og Indtryk, medens samtidig Stilen har en egen, baade varm og tilforladelig Farve, der virker i høj Grad fængslende.

Af ydre Begivenheder kan nævnes, at Erik Skram som Formand i „Det danske Selskab" rejste 1899 i Nordamerika i det Øjemed at knytte Forbindelse mellem derboende Danske og Moderlandet; fra 1893—96 var han Formand i Studentersamfundet, og nogle Aar tillige Formand for „Det frie Teater".

En sympatetisk og indgaaende Karakteristik af hans Forfatterskab har Georg Brandes givet i „Det moderne Gjennembruds Mænd" (G. Brandes „Samlede Skrifter", III Bd.).

Karl Gjellerup.

Født 1857. — Student 1874. — Teologisk Kandidat 1878. — Første digteriske Arbejder. — „En Idealist" af Epigonos. — „Det unge Danmark". — „Antigonos". — „Rødtjørn". — Prisafhandlingen „Arvelighed og Moral". — *Germanernes Lærling*, et Livsafsnit fra vore Dage". — Udenlandsrejse. — Novellerne „Romolus" og „G-Dur". — Tragedien „*Brynhild*". — Standpunkt og Synspunkter. — „*Vandreaaret*". — Bruddet med Georg Brandes. — „St. Just". — „En arkadisk Legende". — „Thamyris". — Tragedien „Hagbard og Signe". — Romanen „*Minna*". — „Min Kjærligheds Bog". — „Møllen". — „Pastor Mors". — Skuespil: „*Wuthhorn*". — „Herman Vandel". — „Kong Hjarne Skjald". — „Offerildene".

Blandt den Kreds af unge kunstneriske Talenter, der sluttede sig til Georg Brandes og til den af ham rejste Bevægelse, er Karl Gjellerup ved Begyndelsen af sin Fremtræden en af Retningens mest begejstrede Tilhængere; han regnes endogsaa for „en af de rødeste af de røde"; thi han er i sin Tilbedelse som i sit Had mere fremstormende end nogen af de andre. Og netop saa yderligt gaaende Følelser som Had og Tilbedelse kjendetegner hans første digteriske Arbejder. Hans Angreb paa Teologien og Teologerne kjender ikke Maal eller Grænser; han slaar løs i Blinde, og ligesaa ustyrlig er han i sin Forgudelse af den nye Literaturbevægelses Tanker og Teorier. Dog dette varer ikke længe. Da „Vandreaaret" er tilbagelagt, fremtræder der en helt anden Karl Gjellerup, der paa den eklatanteste Maade bryder med sin literære Fortid, idet han tager milevid Afstand fra sine fordums Gudebilleder og retter et blindt og ubehersket Angreb paa selve Mesteren.

Saa voldsomt og pludseligt som dette Omslag er, lader det sig dog forklare, naar man gaar tilbage til de første Udviklingsstadier i Karl Gjellerups Fysiognomi. Allerede som purung er han betagen af Schillers Digtning fremfor af nogen anden; han ynder den store, pathetiske Stil, og den moderne Realisme virker nærmest frastødende paa hans sarte, lidt feminine Natur. Senere hen paavirkes han af Goethe og Heine og af engelske Digtere som Byron og Shelley, og medens han studerer Teologi, erhverver han sig et Kjendskab til den moderne Bibelkritik, som bliver afgjørende for hans Standpunkt i religiøs Henseende. Han kommer bestandig længere bort fra Christendommen, bliver erklæret Fritænker, og fra nu af faar han ogsaa nyt Syn paa den literære Gjennembrudsbevægelse, blandt hvis haandgangne Mænd han indskriver sig. Men dette sidste er kun et Gjennemgangsstadium. Efter at Gjellerup har gjort sin Valfart til Weimar og Jena — mod hvilke Steder han har havt „en Pilgrims-Længsel som en Mohamedaner mod Mekka" — vender han tilbage til sin Ungdomskjærlighed og sine Ungdomsidealer, og han bliver atter en begejstret Dyrker af Klassicismen og af den store, pathetiske Stil. Hans literære Udvikling gaar saaledes fra de i mere end én Henseende umodne og ungdommelige Arbejder: „En Idealist", „Det unge Danmark", „Rødtjørn" og „Germanernes Lærling", til Opgjøret med sig selv og sine samtidige i „Vandreaaret" og derfra til den senere Produktion, der omfatter det vide Spring fra Oldtidstragedie til Nutidsnovelle, men

har det samme Fællesmærke af en kæmpende og søgende Personlighed, som bestandig — paa ethvert af sine Udviklingsstadier — har sat sig ideale Maal.

Karl Adolph Gjellerup er født den 2den Juni 1857 i Roholte ved Faxe, hvor hans Fader paa den Tid var Sognepræst. Moderen hed Anna Johanne Elisabeth Fibiger og var Søster til Forfatterinderne Ilia og Mathilde Fibiger. Karl Gjellerup var kun tre Aar gammel, da han mistede sin Fader, og da hans Moder som Præsteenke sad i smaa Kaar, kom han i Huset hos hendes Fætter, Præsten og Digteren Johannes Fibiger, der var Kapellan ved Garnisonskirken i Kjøbenhavn. Han frekventerede Haderslevs Læreres Skole og skildres fra sin Skoletid som en velbegavet og forøvrigt meget stilfærdig Dreng, der ikke ytrede nogen Art af Oppositionslyst. Sytten Aar gammel blev han Student, og uden at være særlig religiøst bevæget valgte han det teologiske Studium, vel nærmest fordi han derved fulgte en Slægtstradition. Samtidig med Teologien dyrkede han ivrigt Æstetik og vandt et fortroligt Kjendskab især til engelske og tyske Klassikere, fremfor alle Schiller, Goethe og Heine, der vedblev at være hans Yndlingsdigtere. Men han nøjedes ikke med at konsumere, hvad disse store havde ydet; han begyndte ogsaa selv at producere. I sit Forord til Jubilæumsudgaven af „En Idealist“ fortæller Gjellerup, at han paa dette Tidspunkt havde skrevet „et Par Tragedier og en syndig Hoben Digte“. Allerede den Gang nærede han ingen Tvivl om sit Kald som Digter, og naar han fortsatte sit „Brødstudium“, var det ikke, fordi han tænkte paa at blive Præst — hans Udvikling i fritænkersk Retning havde for bestandig fjærnet ham fra dette Livsmaal — men det var en helt anden Udsigt, der aabnede sig for ham. Det hedder videre i nævnte Forord: „. . . naar jeg vilde udføre de Aandsbedrifter, som min Hu altid havde staaet til og var dobbelt opsat paa nu, for „at lægge et berømt Navn for HENDES Fødder, saa gjaldt det først og fremmest om at faa Theologien fra Haanden — simpelthen at vende den Ryggen og i Slægtninges og Venners Øjne tage sig ud som „en Skjønaand“, der var for doven til at tage sin Examen, det gik min Ære for nær. Da jeg nu kun havde studeret Theologi i to Aar — „studeret“ samtidig med at jeg studerede Æsthetik og skrev et Par Tragedier og en syndig Hoben Digte: saa var det i Virkeligheden en ret „heroisk Kur“, jeg paalagde mig selv, da jeg sagde: — Examen (og naturligvis en god) til Foraaret!“

I Sommeren 1878 tog Gjellerup teologisk Embedsexamen med *Laud*; umiddelbart efter rejste han hjem til sin Plejefader, Johannes Fibiger, der nu var Præst i Vallensved; her begyndte han strax at skrive paa en Novelle, hvortil han havde faaet Ideen, medens han tilendebragte sin Examenslæsning, og i Løbet af fem Uger var hans Debutbog: „*En Idealist.* Skildring af Epigonos“, færdig til Udgivelse.

Det er ikke nogen god Bog. Den er tendentiøs i sin Fritænkerforherligelse, romanagtig i sin Udvikling af et Kjærlighedsforhold, hvori Skinsyge, Maaneskin, Kaneture og en afsluttende Duel paa Pistoler er Hovedbestanddelene, og den virker trættende ved en Uendelighed af Heine-Citater og

idelig gjentagne Situationer ved Klaveret. Men med alt det er der Ungdom og Friskhed i dette Debutarbejde. Knapt saa tiltalende er Gjellerups næste Bog: „Det unge Danmark", som han udgav Aaret efter med sit Navn paa Titelbladet. Ogsaa her er det Teologien, det gaar ud over, undertiden med Anvendelse af ret grove Midler, som i Skildringen af den pietistiske Pastor Branner, medens Handlingen i det hele ikke tager En synderligt fangen. Man finder altfor megen fremmed Paavirkning og savner en modent udviklet Personlighed til at fordele Lys og Skygge. Trods disse Arbejders let paaviselige Svaghed vakte de dog Opmærksomhed for Forfatteren, sikkert mest fordi de var saa godt egnede til „at forarge". Atter det næste Aar udkom en ny Bog: „Antigonos, Fortælling fra det andet Aarhundrede", en Skildring af Brydningerne mellem de gamle og nye Aandsmagter. Bogen røber en betydelig Kundskabstilegnelse, men denne Lærdom tynger som oftest mere end den smelter sammen med den digteriske Intuition, og man faar derfor ikke noget fuldt tilfredsstillende Udbytte ved Læsningen af dette Værk.

Var den polemiske Tendens imidlertid holdt paa Afstand i „Antigonos", saa traadte den til Gjengjæld saa meget desto stærkere og mere utilsløret frem i Digtsamlingen „*Rødtjørn*", som Gjellerup udgav 1881. Her synger Digteren for fuldt Orkester til sine Gudebilleders Pris, og dette bør en Poet ubestridelig have Lov til. Mere Grund er der til at anke over, at Versene endog i de pompøseste Digte ofte falder tunge og stakaandede. Samlingen indeholder bl. a. det store Digt „*Ave*", med den velkjendte Forherligelse af Mesteren Georg Brandes som „vor Helligaands-Ridder, vor Sanct Georg", og der er en Mængde andre polemiske Digte med saa betegnende Titler som „Til Reactionen", „Frihedens Vugge-Ballade i Opløsnings- og Oplysningstiden", „Ode til den hvide Kritik" o. s. v. Men der findes ogsaa et saa fantasifuldt og — trods enkelte Smagløsheder — stort anlagt Digt som „*Tubal-Kain*" og saa henrivende fin Lyrik som i „*Siskensang*":

Her Aaen sig vinder,
her Bølgerne rinder
saa sagte, her svinder
hver Larm;
ej andet her lyder
end Strømmen, der syder
og pilsnar sig skyder
langs Brobuens Karm,
og Løvtagets Hvisken
og Sang af en Sisken
om Elskov, der bor bag dens dunede Barm.

Og vilde du lede
i Busken dernede,
da fandt du dens Rede
og saa,
hvor trofast i Sinde
den kvidrer for hende,
som stille derinde
paa Æggene laa,
du skræmmed dem ikke —
de dejlige Blikke,
fortryller men skræmmer ej Sangere smaa.

Ak, gærne jeg vilde
kun friste en lille
og ubekendt Spillemands Kaar,
hvis vi maatte bygge
vor Rede saa trygge
i bladhegnet Lykke,
som Stormen ej naar,
og kun af dit skønneste
Smil maatte lønnes de
dugklare Toner, som du kun forstaar.

Men skulde det hænde,
at elskende tvende
dog lytted en Kende —
som vi
paa Siskenen hørte, —
saa Sangen dem rørte
og lettere førte
fra Hjærternes Hi
hvad dèr laa i Dvale
til Læber og Tale,
hvor stolt var min Løn, hvor taknemlige de!

Som flere Digte i „Rødtjørn“ tyder hen paa, var Gjellerup under en flittig Syslen med Englands moderne videnskabelige Literatur bleven en ivrig Darwinist, og Frugten af disse Studier blev hans Afhandling: „Arvelighed og Moral“, der prisbelønnedes med Universitetets Guldmedaille. Afhandlingen udkom i Efteraaret 1881, men i en saa betydelig omarbejdet Skikkelse (bl. a. med Tilføjelse af nogle vovede Udtalelser om Selvmord), at Universitetet ikke kunde vedkjende sig Skriftet som identisk med den prisbelønnede Afhandling.

Paa samme Tid kulminerede Gjellerups Radikalisme og Stormløb mod Teologien i hans Roman „*Germanernes Lærling*, et Livsafsnit fra vore Dage“ (1882). I Skildringen af Hovedpersonen har Forfatteren aabenbart havt sin egen Udvikling for Øje, og der findes Træk af ikke ringe psykologisk Interesse. Men Bogen skæmmes ved en grovt tegnet Karikatur af en af Universitetets teologiske Professorer — foruden andre Smagløsheder, der vakte berettiget Uvilje — og Handlingen (en ung Mands Udvikling fra rettroende teologisk Student til moderne Fremskridtsmand og Fritænker) tynges desuden af en Mængde teologiske Betragtninger, afvexlende med minutiøst udmalede Detailskildringer efter naturalistisk Recept, saaledes at det bliver alt andet end en æstetisk Nydelse at komme gjennem den store Roman, skjønt den momentvis røber sin Forfatters uomtvistelige Talent.

Karl Gjellerup.

Med „Germanernes Lærling“ havde Gjellerup imidlertid sagt sit sidste Ord som ubehersket Samfunds- og Billedstormer. Han drog ud paa en Udenlandsrejse, der begyndte med Ophold i Jena og Weimar og derpaa strakte sig gjennem Schweiz og videre til Grækenland og Rusland. Det blev en lærerig Tid, rig paa personlig Afgæring og Udvikling. Rejsens umiddelbare Udbytte var de to Bøger: „En klassisk Maaned“ (1884) og *Vandreaaret*, Skildringer og Betragtninger“ (1885), men desuden skrev han undervejs Novellerne „Romolus“ og „G-Dur“ (begge udkomne 1883) og udsendte 1884 Tragedien „*Brynhild*“.

Det var ikke blot en betydningsfuld og yderst frodig Produktion; men den aabenbarede tillige en Forfatterpersonlighed vidt forskjellig fra den, der kjendtes fra Gjellerups tidligere Arbejder. Kun paa et enkelt Punkt var han den samme som før: i den Ubeherskethed, hvormed han formede sine Angreb. „Vandreaaret“ er tildels et polemisk Skrift, og hvor han vender sig mod sine tidligere Venner og Partifæller, har hans Udfald en Understrøm af Fanatisme, der er lidet tiltalende og tilmed synes ganske ufornøden for at motivere Forfatterens nye Standpunkt og nye Synspunkter. Til Gjengjæld er de to nydeligt fortalte Noveller „Romolus“ og „G-Dur“ fri for enhver Art af Tendens, klare og afdæmpede Bøger med betydeligt modnet Frem-

stillingskunst, og i Tragedien *„Brynhild“* yder Gjellerup et poetisk Værk i den store Stil, rummende i Indholdet saavel som i Versenes Behandling en Kraft og Skjønhed, som giver det varigt Værd i Literaturen.

Bruddet, der markeredes saa skarpt i „Vandreaaret“, varede for bestandigt. Karl Gjellerup blev fra hin Tid, da han havde overstaaet sin ungdommelige Storm- og Trængselsperiode, en lydhør Germanernes Lærling, en begejstret Dyrker af klassisk og heroisk Poesi. Det fornemmes som en stærk Strømning gjennem alt, hvad han senere har skrevet. 1886 udkom den historiske Studie „St. Just“, et Sørgespil, 1887 „En arkadisk Legende“ og „Thamyris“, et dramatisk Digt i to Afsnit: „Kampen med Muserne“ og „Helikon“, og 1888 „Hagbard og Signe, en erotisk Tragedie i fem Handlinger“. Gjellerup følger i det sidstnævnte Arbejde nøje Handlingens Gang i Folkevisen, men hans Behandling af Motivet er blevet en underlig Sammenblanding af Realisme og Sagnromantik, og Resultatet bliver lidet tilfredsstillende for Læseren. Det er, som om det gamle Sagn om Hagbard og Signelil har faaet en haandgribelig Iklædning, der udvisker Folkevisens Poesi. — Ikke heller synes han at have faaet rigtigt Hold paa Emnet i et fra „Hagbard og Signe“ vidt forskjelligt Arbejde, der udkom samme Aar: „Bryllupsgaven, en Rococo-Komedie fra det galante Sachsen“. Ogsaa her lades man ganske kold for Handlingens Gang og de elskendes Skæbne.

Til Gjengjæld fik Gjellerup al ønskelig Oprejsning ved sine næste to Bøger: Romanen *„Minna“* og Digtsamlingen *„Min Kjærligheds Bog“*, begge udkomne 1889. „Minna“ er en Nutidsfortælling, hvis Handling foregaar i Dresden og sachsisk Schweiz, Steder, som Forfatteren er fortrolig med fremfor nogen anden fremmed Digter. Man kan kalde denne Bog en psykologisk Roman, thi Forf. giver med beundringsværdigt Skarpsyn en ung Kvindes Historie og sjælelige Udvikling. Men paa samme Tid er det mindst i ligesaa høj Grad Stoffets poetiske Behandling som den psykiske Analyse, der fængsler fra første til sidste Side. Gjellerup, hvis Stil undertiden kan være lovlig kølig og akademisk, har her skrevet med en Varme og en indre Grebethed af Emnet, som meddeler sig til Læseren. Der er en Mangfoldighed af de fineste Iagttagelser af Mennesker og Natur, en Række smaa Genrebilleder, saa levende og naturtro, at det ikke er underligt, at de har fristet til en illustreret Udgave, skjønt Bogen ingenlunde trænger til en saadan for at virke rigt og levende. Alene et Portræt som det, der er givet af Minnas Moder, den simple Dresdener Smaaborgerkone, der om Aftenen drikker sin Seidel Øl i „zur Katze“, er Guld værd. Skjønt Jeg-Formen ikke altid er tilraadelig, synes denne Roman at have vundet i Troværdighed derved. Det er blevet en fuldt ud virkelighedstro, moderne Prosadigtning, lige fængslende ved sin kloge og naturlige Menneskeskildring og ved den deskriptive Kunst, hvormed den er formet. (Den illustrerede Udgave, Tegningerne af Gerhard Heilmann, udkom 1899).

Ligesom Romanen „Minna“ er Karl Gjellerups bedste og betydeligste Nutidsfortælling, saaledes vil man i den samme Aar udkomne Digtsamling *„Min Kjærligheds Bog“* finde hans fineste lyriske Poesier. Er „Rødtjørn“ Strids-, Storm- og Kamppoesi, saa er „Min Kjærligheds Bog“ som Modsæt-

ning dertil den skæreste Lyrik og Erotik fra først til sidst. Gjellerup, der i sine Stridsdigte jævnlig skyder langt over Maalet, rammer helt anderledes sikkert i disse fine erotiske Digte. Den Stemning, som bærer Bogen, finder strax sit Udtryk i Indledningsstroferne, *„Titel-Kobber“*:

„Et Janus-Hoved bærer du, Boglille!
To Kvinde-Aasyn smile fra dig ud: —
min første Længsels drømmeblege Brud
og hun, der aabned ret mit Hjertes Kilde.

En skuer frem mod Maalets Evighed,
En mod en flygtet Foraarstid tilbage;
tilsammen har de alle mine Dage:
hvad Sjælen jubled, hulked, bad og stred.

Om deres Pander Amoriner sværme;
Kritikens Dæmon jage de paa Flugt
med Rosen-Byger, medens Nogle smukt
bekranse dig, min Elskovs Dobbelt-Herme.“

Samlingens bedste Afsnit er den lille Cyclus „Fjordsange“, der. bl. a. indholder de to dejlige Digte: *„Kysset“* og *„Valravn“*.

Sin Prosadigtning fortsatte Gjellerup med Romanen *„Møllen“* (1896), et vægtigt og dygtigt Arbejde, der paany vidner om den Udvikling, Forfatteren var undergaaet i Aarenes Løb. Hans Syn paa Mennesker og Forhold er blevet roligt og behersket, og han er naaet frem til den Forstaaelse og Medfølelse, som er Nerven i al god Digtning. Det er jævne, smaaborgerlige Existenser — en falstersk Møller og hans Tjenestefolk, en Skovfoged og dennes Søster — hvis Karakterer der gjøres Rede for, og hvis Skæbne skildres i denne Roman, men her ligesom i „Minna“ bæres Fortællingen af dyb Indtrængen i menneskeligt Sjæleliv og tillige af en varm og levende Fremstillingskunst, der griber Ens Sind. — Mindre betydelig, men ved Motivet og dets Behandling et ret ejendommeligt Arbejde, er Fortællingen „Pastor Mors“, der udkom 1894. Senere har G. udgivet „Konvolutten“, med Illustrationer af Louis Moe, (1897), „Ved Grænsen“, Roman (s. A.), „Gift og Modgift“, Komedie i fem Akter og paa Vers (1898) og „Tankelæserinden, sjællandsk Præstegaardsidyl“ (1901).

Af Gjellerups dramatiske Produktion maa fortrinsvis nævnes Skuespillet *„Wuthhorn“* (1893), som med stort og velfortjent Bifald er blevet opført paa Dagmarteatret. Det er et moderne Sørgespil, hvis ejendommelige Karaktertegning og stærkt bevægede Handling virker med ikke ringe Styrke paa Tilskuerne. Ogsaa Sørgespillet „Herman Vandel“ (1891) med dets noget experimenterende Handling og Karakterskildring har gjort Virkning fra Scenen. Mindre Held havde Forfatteren med sit store gammelnordiske Skuespil „Kong Hjarne Skjald“ (opført paa Dagmarteatret) og det højst særegne, indiske Skuespil „Offerildene“ (1903), opført paa det kgl. Teater.

Begge de sidstnævnte dramatiske Arbejder, ligesom meget andet af hvad Karl Gjellerup har skrevet, vidner om denne Forfatters grundige og mangesidige Viden. Han har gransket indisk Gudelære, er en fin Wagner-Kjender*) og fortrolig med oldnordisk og klassisk Digtning og med tysk og engelsk Literatur som kun meget faa Ikke-Fagmænd. Man har derfor været tilbøjelig til ligesaa gjærne at ville give ham Plads i Videnskabs-

*) 1890 udkom Gjellerups Bog om Richard Wagner.

mændenes Kreds som blandt de udvalgte og udkaarne Poeter. Nægtes kan det ikke heller, at endel af hans Værker præges af en stræng og kølig akademisk Aand og af et Temperament, der er overvejende reflekterende. Men i Tragedien „Brynhild" saavel som i Nutidsfortællingerne og Nutidsskuespillene, i „Minna" og i „Wuthhorn", møder man et stærkt bevæget Kunstnersind, en Digter, der stræber mod Idealisme, hvad enten han henter sine Emner fra Nutidslivet eller søger tilbage til, hvad han selv kalder „den store Stil".

Karl Gjellerup har i en Aarrække været bosat i Dresden, der lige siden hans tidlige Ungdom har havt stor Tiltrækning for ham og sikkert har faaet det endnu mere ved den Omstændighed, at hans Hustru er en født Dresdenerinde. Tysk Aands- og Samfundsliv synes overhovedet til Tider at have taget Gjellerup stærkere fangen, end det vel egentlig er tjenligt for ham som dansk Digter, og man kunde vel ogsaa have ønsket en frodigere Produktion fra hans Pen, end hvad han forholdsvis sparsomt har ydet i de senere Aar.

Herman Bang.

Født 1857. — Slægt og Barndom. — Student fra Sorø Akademi. — Teaterplaner. — Journalistik. — Kritiker og Feuilletonist. — „Realisme og Realister". — „Kritiske Studier". — „Herhjemme og derude". — Første digteriske Arbejder. — Proverberne „Du og jeg" og „Hverdagskampe". — „Tunge Melodier". — „*Haabløse Slægter*". — „Præster". — „Fædra". — Udenlandsrejse. — „*Stille Existenser*". — „Stuk". — „*Tine*". — „*Ti Aar,* Erindringer og Hændelser". — Fortsat digterisk Produktion. — „*Ludvigsbakke*". — „Det hvide Hus". — „Liv og Død". — „Det graa Hus". — „Ravnene". — „Sommerglæder". — „*Mikaël*". — Udvalgte Fortællinger.

Samtidig med Karl Gjellerup debuterer Herman Bang i Literaturen. Men han søger lige fra Begyndelsen ad andre Veje, hvor stærkt han end er paavirket af Tidens nye Røster og fornemlig af den fra Frankrig udgaaede Naturalisme. Bang er fremfor alt Artisten blandt det moderne Gjennembruds Forfattere. Han er idelig skiftende, lutter Bevægelighed, urolig, nervøs, en Impressionist, der med febrilsk Hastværk fæster de vexlende Indtryk til Papiret; hans Stemninger jager hinanden ligesom Sætningerne i hans Stil; han, der nedstammer fra saa god og gammel dansk Slægt, bliver ikke saa lidt af en Kosmopolit i sin kunstneriske Produktion. Og alligevel er det værd at lægge Mærke til, at i Bangs meget omfattende og forskjelligartede Forfatterskab er det — lige fra hans første til hans sidste Bøger — ikke i det fremmedartede, men i den hjemlige Skildring, han naaer højest: det fuldkomneste, han har ydet, er Novellen „Ved Vejen" og Dannevirkenatten i „Tine".

Herman Joachim Bang, der er født paa Als den 20de April 1857, skal ifølge Slægtstraditionen kunne føre sine Aner tilbage lige til Skjalm Hvides Æt. Hans Farfader var den berømte Læge Oluf Lundt Bang; Faderen, Fred. Ludv. Bang, var først Præst i Adserballe paa Als, senere i Horsens og i Tersløse paa Sjælland; Moderen hed Thora Elisabeth Blach. Herman Bang tilbragte endel af sine Barndomsaar i den nævnte jydske Kjøbstad og kom derefter paa Sorø Akademi, hvorfra han blev Student 1875. Samme Aar døde hans Fader. Herman Bang skulde nu efter Familiens Ønske studere Jura, senere Statsvidenskab; men han var optagen af helt andre Interesser. Han læste fransk Literatur, fornemlig Balzac og Zola, og han tænkte stærkt paa at blive Skuespiller. De Skridt, han foretog i den Anledning, førte dog ikke til noget Resultat, og fra Efteraaret 1878 begyndte han en journalistisk Virksomhed, som han har fortsat lige til de sidste Aar. En Anmeldelse af „Nutidsbilleder", af Forf. til „Jason", henledte Vilh. Topsøes Opmærksomhed paa den unge talentfulde Skribent, der først blev Medarbejder ved „Dagbladet" og derefter knyttedes til „Nationaltidende" som Feuilletonist og æstetisk Medarbejder, og i disse Egenskaber skrev han en Mangfoldighed af Artikler, der vel ofte kunde være noget søgte i Formen, men altid røbede et betydeligt journalistisk Talent, en ualmindelig Evne til at behandle Dagens Spørgsmaal og Begivenheder paa en Maade, som maatte fange de mange tusinde Læseres Opmærksomhed.

Samtidig med det journalistiske Arbejde begyndte Bang sin selvstændige novellistiske og dramatiske Produktion. Ogsaa som Kritiker var han udpræget Impressionist; han opfatter hurtigt og skarpt; hans Bemærkninger røber tidt den fine og følsomme Lydhørhed, som han er udrustet med, men paa Grund af denne meget stærke Følsomhed kan han ogsaa forfalde til overdreven Ros eller Dadel. Sine kritiske Arbejder samlede og udgav han i de tre Bøger: „Realisme og Realister" (1879), „Kritiske Studier og Udkast" (1880) og „Herhjemme og derude" (1881).

Herman Bangs første digteriske Arbejder var de dramatiske Studier: „Du og jeg" og „Hverdagskampe", hvormed han indførte Proverbe-Genren paa det danske Teater. Det er smaa Situations- og Karakterbilleder, meget følsomme, eller om man vil: dygtig sentimentale, og i Formen fransk paavirkede; men med alt det røber de momentvis det bevægede og intense Stemningsliv, der en Gang i Tiden gjør en ung famlende Forfatter til Digter. Usikre og famlende var vel ogsaa Bangs første Fortællinger, en Samling Novelletter eller Studier, som han udgav under Titlen „Tunge Melodier" (1880). Bogen indeholder en Række vexlende Themaer: „Fortællinger fra Skumringen", „Fra Kirken", „Elsket og savnet", „Kvindehistorier" o. s. v., men de har alle en fælles Farve af dyster Følsomhed; Stilen er ofte ret søgt, og nogle af Situationerne er gjennemsyrede af en ufrisk Erotik, der ikke gjør noget behageligt Indtryk. Kort sagt, man møder i de fleste af disse „Studier" Skyggesiderne ved et Forfatterskab, der vilde have været betydeligt lige fra sin første Begyndelse, dersom det havde rummet ligesaa megen Sundhed som Talent.

Heller ikke i de to følgende Proverber „Graavejr" (opf. paa det kgl. Teater) og „Inden fire Vægge" fortjente synderlig Opmærksomhed; men

til Gjengjæld vakte Bang saa meget desto større Opsigt ved Udgivelsen af sin Roman *„Haabløse Slægter“*, der udkom 1880. Nogle Skildringer af sensuel Art gav Anledning til Sagsanlæg mod Forfatteren, og Bogen er i det hele ikke lystelig at læse, idet den handler om et degenereret Individs „Livskamp“ og Oplevelser, sete under en Synsvinkel ligesaa abnorm som selve Romanens Hovedfigur, den unge William Høeg. Dog ogsaa med Hensyn til dette Arbejde gjælder det, at hvor meget man end stødes af Stilens Manér og Indholdets Mangel paa Sundhed og Naturlighed, fængsles man ikke desmindre paa sin Vis af det yderst følsomme og bevægede Kunstnersind, der spores gjennem Skildringen. Det er en Art psykologisk Redegjørelse, der nødvendigvis maa interessere den, der vil studere Mennesker, ikke blot de sunde, men endnu mere de syge og ulykkelige, der jo ubestrideligt har størst Krav paa Forstaaelse og Medfølelse, og som et saadant, halvvejs pathologisk Aktstykke vil „Haabløse Slægter“ veje ikke saa lidt med i Herman Bangs Produktion. En ny, revideret Udgave af Romanen udkom 1884.

Vil man overhovedet have en sikker Maalestok for Bedømmelsen af et ejendommeligt og delvis saa excentrisk Talent som Herman Bangs, er det nødvendigt at stille ham paa hans ganske særegne Plads, uden Sammenligning med nogen af hans Kaldsfæller. Han har sin egen Stil og Methode; ligegyldig om den er opfunden af ham selv eller tillært efter fremmede Forbilleder — den hører saa nøje sammen med hans Væsen, at den ikke kan adskilles derfra; den kan kaldes outreret, affektert, maniereret; men han maa nu én Gang skrive saaledes for at faa det frem, som han har paa Hjærtet, og dermed er Berettigelsen ogsaa givet.

Hvad Bang udgav i disse Ungdomsaar, bærer for det meste Præg af den samme Støbning. Han ynder at opsøge de degenererede og ulykkelige Existenser, de forladte, oversete og forkuede; hans Medlidenhed med dem kan friste ham til hedere Ord og mere stærkt farvede Billeder, end Maleriets Virkelighedstroskab ret godt kan taale. Men der kan ogsaa — meget ofte — forekomme en Profil eller en Silhouet, tegnet saa blødt og nænsomt, at den lyser mere levende op end al den stærke Glød i den øvrige Staffage. Hans nervøse Naturel frister ham til at forudsætte en lignende nervøs Uro hos Læseren, som derfor bedst skulde forstaa den jagende Stil, den hastig skiftende Billedrække; men i Virkeligheden — og ingenlunde overfor sit daarligste Publikum — virker Bang sikrest og betydeligst og giver sit bedste dér, hvor han bruger stilfærdige Ord til at fortælle om stille Mennesker.

I 1883 udsendte Bang Novellesamlingen „Præster“ og Romanen „Fædra“; de rummer begge deres Forfatters sædvanlige Fortrin og Fejl. I „Fædra“ skildres en degenereret Adelsslægt, fornemlig gjennem dens sidste Repræsentant, Grevinde Ellen Urne, og hendes Forhold til sin Stedsøn. Der er fuldt op af Lidelser, Uhygge og Forfald i denne Skildring, og man mærker ogsaa, at Forfatteren har været grebet af sit Emne, men meget er konstrueret og ligesom vilkaarlig opstillet, og som Helhed efterlader Bogen et baade tomt og trøstesløst Indtryk.

I 1884 fratraadte Bang sin Stilling som fast Medarbejder ved „Nationaltidende“ og foretog en Udenlandsrejse, der strakte sig over Norge, Sverige,

Tyskland og Østerrig; det meste af et halvt Aar boede han i Prag. I 1885 udkom hans Novellesamling „Excentriske Noveller" (med Emner hentede fra Artist- og Kunstnerliv) og en Dramatisering af „Fædra" under Titlen „Ellen Urne", Skuespil i 4 Akter, og i 1886 en ny Samling Noveller *„Stille Existenser"*, der med Rette regnes for en af hans bedste Bøger. I den sidstnævnte Samling findes Fortællingen *„Ved Vejen"*, hvori Bangs Fortællekunst utvivlsomt har naaet sit Højdepunkt. Ikke blot er dér over Handlingens Udvikling en velgjørende Ro og Paalidelighed, som ellers saa ofte savnes selv i de bedste Ting, Herman Bang har skrevet; men ogsaa Figurtegningen udmærker sig ved sin Ædruelighed og for den kvindelige Hovedpersons Vedkommende tillige ved en rørende og yndefuld Finhed, der viser, hvor stærkt og dybt Forfatteren kan gribe netop ved Anvendelsen af de stilfærdigste Midler. Skikkelser som Stationsforstanderen og hans Hustru hører til de bedste, der er skildrede i moderne Literatur. — „Ved Vejen" udkom 1898 i en ny, illustreret Udgave.

Herman Bang.

Med Romanen *„Stuk"* (1887) satte Herman Bang sig til Opgave at give et Samfundsbillede og skildre Kjøbenhavn i Halvfjerdserne, bl. a. med de økonomiske Brydninger og den ustyrlige Byggelyst, som kjendetegnede denne Periode. Som Bogens Titel hentyder til, er det det uholdbare og uægte, Forf. tager Sigte paa, og ikke blot som han ser det i Byggesvindelen, men ogsaa hos en slap og holdningsløs Ungdom. Der er til denne Roman taget ikke faa Studier i Marken, og den indeholder en Mængde skarpe Iagttagelser og træffende Ræsonnementer, men det overvældende Stof sætter stundom Forfatterens Fantasi i saa voldsom Bevægelse, at det kommer til at gaa ud over Skildringens Vederhæftighed, og atter her gjælder det, at det ene Billede jager det andet med ustandselig Fart, saa at det bliver vanskeligt at faa rigtigt Hold paa dem. Men fremfor alt har Bang her Lejlighed til at vise sig som den udmærkede Impressionist, han er.

Af helt anden Karakter er hans næste store Roman *„Tine"* (1889, ny, illustr. Udgave 1900), der for en væsentlig Del er skrevet paa Indtrykkene fra Forf.'s Barndomsaar, og som helt igjennem er baaret af en enkelt, ligesaa levende som klar og behersket Stemning. Denne Bog og Fortællingen „Ved Vejen" er Hovedværkerne i Bangs Produktion. I „Tine" er alle hans gode Egenskaber koncentrerede, og skjønt hans Evne til at se „impressionistisk", med lynsnar Skarphed, ingenlunde er formindsket i dette Værk, mærkes dén dog som tøjlet af en kunstnerisk Energi, der her næppe en eneste Gang faar Lov til at slaa bag ud. At høre Bang selv læse „Dannevirkenatten" af „Tine" er en betydelig Kunstnydelse.

Men ingensinde har denne Forfatter roligt kunnet blive paa det én Gang vundne Standpunkt. Umiddelbart efter Udgivelsen af et saa modent og harmonisk formet Kunstværk som Romanen „Tine“ udsendte han en Samling „Digte“ (1889), der især er mærkelige ved deres Form, eller rettere Mangel paa Form. Den ensartede Stemning, som gjennemstrømmer dem, er dyb, graa Melankoli, og de kunde fortjene den samme Titel som Bangs først udgivne Novellesamling: „Tunge Melodier“. Digtsamlingen bærer Mottoet: „Og de talte om disse to: „Kjærligheden og Døden“. Her et Par enkelte Prøver:

Tomhed.

Der gives Dage,
hvor selv Sorgen tier,
og Sjælen sidder
'midt i det store Tomme
ene,
Edderkoppen lig
og spinder — Tomhed.

Du store Intet —

Du, store Intet,
som paa Livet
venter;
uhyre Grav,
hvor Verdener
fylder som Sandskorn —
Lær mig, du Vældige,
ret hvor ringe jeg er,
selv til en Klage for ringe —
saa taus jeg maa gaa,
men med Hovedet oprejst
— frem i det evige Mørke.

Derefter fulgte i 1890 Novellesamlingen „Under Aaget“ og i 1891 „To Sørgespil“ (to smaa Enaktere: „Brødre“ og „Naar Kjærlighed dør —“) og „*Ti Aar*, Erindringer og Hændelser“, hvori Forf. med det elskværdigste Lune fortæller om sine første Trængselsdage: „Hvorledes jeg blev Forfatter“, om „En Tournée“, „Hvordan man bliver Forelæser“, om sine „Enaktere“, sin Optræden i Bergen som Osvald i „Gjengangere“, sin Udvisning af Tyskland o. s. v. Af denne friske og fornøjelige Bog — saavel som af enkelte Scener og Figurer i hans Noveller — ses det, at Bang ingenlunde altid er den triste Melankoliker, som mange antager ham for at være helt og udelukkende, men at han har en fin komisk og ironisk Aare, der kan virke overordentlig indtagende. Og her falder ogsaa hans Stil ind i det hyggeligste og naturligste Leje. Som f. Ex. naar han fortæller om sin Juleaften i Prag*):

— — — Imens blev det ved at sne, og det blev Lillejuleaften. Vor Kassa var en Gylden og nogle Kreutzer. Maleren gik omkring og undersøgte gamle Vestelommer, hvilket var hans Vane i meget kritiske, pengeløse Øjeblikke.

Han fandt intet. Han havde vel allerede været der.

Gamle Veith, der var Manden til die Hausmeisterin og besørgede vor Opvartning, listede uvis om paa sine Filtsko og blev aldrig færdig med Dækningen. Gamle Veith gik paa hele Fodballen og løftede for hvert Skridt Knæene, som om han stadig hengav sig til forberedende Øvelser og Knæbøjning.

Naar han ikke opvartede os, fæstede han Ender.

Die Hausmeisterin arbejdede med to Syersker for en Skjortefabrik. Maskinerne løb til de lange Sømme. Der Hausmeister fæstede Ende. Den kvindelige Beskæftigelse havde efterhaanden givet ham visse Gestus med Hænderne, som om han bestandig trak Naalen ud af et Stykke Kanevas.

*) „En Juleaften i det Fremmede“ („Ti Aar, Erindringer og Hændelser“).

Nu gik han forlegent rundt og løftede Knæ og lugtede Bekymringer og vilde sige noget og fik det ikke sagt, før han var i Døren, hvor han stod og gned sig op ad Karmen, som om han skuttede sig.

— Det var om Træet, sagde han saa endelig og blev kobberrød, det Skind: jeg havde tænkt — min Kone havde tænkt (det var nu min Kone, der tænkte) om ikke jeg, om ikke vi heller kunde købe Træet — for jeg er jo kendt og saadan Fremmede, saadan Fremmede — — de bli'r bare — — de betaler kun bare det dobbelte . . .

Den Gamle kunde ikke mer og var saa rød som det dryppende Blod.

Vi forstod, at han vilde hjælpe os med Træet.

— Og saa sætter j e g Fod paa, sagde han: saa er det gjort. Han var blevet kækkere. Han mærkede, vi tog imod Tilbudet.

Vi taug længe, da han var gaaet.

— Ja, der kan jo komme Post imorgen, sagde Maleren.

— Ja—a, sagde jeg.

Der var vel ikke mere nogen af os, der ventede nogen Post.

— — —

Af Herman Bangs Produktion fra de senere Aar maa fortrinsvis nævnes *„Ludvigsbakke“* (1896, 1.—2. Udg.) og *„Det hvide Hus“* (2. Udg. 1898). „Ludvigsbakke“ er en fint skrevet, omhyggeligt gjennemkomponeret Roman, navnlig med et enkelt udmærket Kvindeportræt, Ida Brandt. Desuden Novellesamlingen „L i v o g D ø d“ (1899), der indeholder de tre Fortællinger — „om Lykken“, — „om Elskov“, — „om dem, der skal dø“, „D e t g r a a H u s“ (1901), „R a v n e n e“ og „S o m m e r g l æ d e r“ (begge 1902, 1—2. Oplag) og endelig den store Fortælling *„Mikaël“* (1—2. Oplag 1904). — 1899 udkom en Samling „U d v a l g t e F o r t æ l l i n g e r“.

„Sommerglæder“ — med Illustrationer af H a n s T e g n e r — er et vittigt opfattet Interieurbillede af et tredie—fjerde Rangs Badehotel i en Afkrog af Landet, og al den Uro og Forvirring, der kan husere et saadant Sted, har Forf. faaet udmærket frem; men rigtignok drager Billedrækken forbi med saa kalejdoskopisk Hastværk, at der ikke bliver et Øjebliks Pusterum for Læseren. Blandt de mange, let og sikkert skitserede Figurer, som optræder i denne Sommernovelle, er vel selve Hotelfolkene, Hr. og Fru Brasen, de virkningsfuldeste, men en særlig fin og nydelig Silhouet, har Forf. tegnet af den gamle Admiralinde og hendes Datter, der lige skimtes mellem det urolige Mylr af „Badegjæster“. — I Romanen „Mikaël“ har Herman Bang hentet sit Emne fra fremmed Jordbund. Fortællingen, der drejer sig om „Mesteren“, den store franske Maler, og hans Plejesøn, foregaar i Paris, hvis hedt pulserende Liv danner Rammen om den ikke mindre bevægede Handling. Forfatterens Ledemotiv i denne Roman er Ungdommens brutale Egoisme, Drifternes Voldsherredømme over Pietet, Taknemmelighed og Æresfølelse. Det er alligevel ikke Mikaël, men „Mesteren“, der er bleven den centrale Skikkelse i Bogen. Det skorter endel paa psykologisk Begrundelse og Udvikling, men Romanen har en Mængde farverige og virkningsfulde Optrin, og Billedet af selve „Mesteren“ træder frem med stor Klarhed og Styrke. —

Herman Bang siger et Sted i sine Skrifter, at han egentlig ikke gjør Fordring paa at blive kaldt dramatisk Forfatter trods de mange Enaktere, han har skrevet. Men for hver af hans Romaner og Noveller, man tager i Haanden, undres man over, at han ikke for Alvor har samlet sine Evner

om at skrive et Skuespil eller Drama. Der er saa meget i hans Talents særegne Beskaffenhed, der synes at vise hen til Scenen. Han fanger dagligdags, naturlig Tale med sikrere Øre end de fleste, og han er en ualmindelig skarp og lydhør Iagttager af den Mængde Smaatræk, som gjør en Type eller en Karakter lyslevende. Desuden har Bang som dramaturgisk Kritiker og Instruktør — og tillige som Oplæser — vist, hvor meget ægte Teaterblod, der er i ham, selv om han ikke kom til at virkeliggjøre sin Ungdomsdrøm om at blive Skuespiller. I hans novellistiske Digtning kan der nu og da forekomme ikke saa lidt teatermæssigt Stof; der er meget, som han ser og føler med udpræget dramatisk Nerve, og det vilde ikke være overraskende, dersom han med al den Erfaring, han har høstet i Aarenes Løb, slog ind paa Drama- og Skuespildigtning. Hans Talent er ikke uden Plet og Lyde, men det er frodigt og ejendommeligt, og for det meste fængslende ogsaa i dets Extravagancer.

Henrik Pontoppidan.

Født 1857. — Slægten. — Ungdomsaar. — Polytekniske Studier. — Første Udenlandsrejse. — Ingeniørexamen. — Højskolegjerning. — Paa Landet. — Rejse til Italien. — Debutarbejder: „Et Endeligt“. — „Kirkeskuden“. — „*Stækkede Vinger*“. — „Sandinge Menighed“. — „Landsbybilleder“. — „*Fra Hytterne*“. — Smaa Romaner: „Ung Elskov“. — „Mimoser“. — „*Isbjørnen*“. — „Spøgelser“. — „*Minder*“. — Fortsat Produktion: „Skyer, Skildringer fra Provisoriernes Dage“. — Hovedværkerne: „*Det forjættede Land*“ og „*Lykke-Per*“. — „Nattevagt“. — „Den gamle Adam“. — „Højsang“. — „Lille Rødhætte“. — „Det ideale Hjem“. — „De vilde Fugle“, et Skuespil. — *Fortællinger*, I—II. — Nye Oplag og nye Udgaver.

Naar en Gang en fremtidig Literaturhistoriker skal til at sigte alt, hvad der er skrevet af dansk Skjønliteratur i de sidste Aartier af det nittende Aarhundrede og Begyndelsen af det tyvende, vil han faa et langvarigt og besværligt Arbejde. Der bliver vel endel at skyde ud, og Vægtskaalen vil næppe vise ganske det samme Op- og Ned, som den præsenterer for vore Øjne. Men det vil ogsaa hænde, at hin fremtidige Literaturgransker nu og da kommer til en Forfatter, der lige fra sin første Fremtræden staar med saa sikre og klare Linier, at der ikke bliver synderligt hverken at trække fra eller lægge til, undtagen for saa vidt som Tiden plejer at give et yderligere Plus til de Værker, hvis Levedygtighed erkjendes som ubestridelig, og som derfor bliver staaende uanfægtede og snarest voxer sig større, jo flere Aar de tæller.

Et saadant Forfatterskab er Henrik Pontoppidans. Fra første Færd er det sig sit Maal bevidst; det har ingen Svinkeærinder til nogen Side, rolig og støt, Led for Led bygges det op, indtil det staar som en murfast Bygning, rummelig inden Døre, høj til Loftet og med vidt Syn ud over Landet. Hvis man med et eneste Ord vilde sætte et Slags Motto over Porten paa denne Bygning, saa kunde man vælge det samme, som Pontoppidan kalder en af sine Fortællinger: *Muld*. Gjennem hele hans Produktion er det dansk

Jordsmon, der trædes paa, og i alle de Karakterer og Figurer, han har skabt, er det nationale Træk og Ejendommeligheder, der belyses.

Samler man saa denne Mangfoldighed af jydske og sjællandske Landskaber med deres Befolkning af Præster og Bønder og Højskolefolk, og alle Kvindetyperne, unge som gamle, med deres Oplevelser og Skæbner, saa faar man et Stykke af Nutidens Danmark saa stærkt og levende belyst som ingen anden Forfatter har gjort det. Og heri ligger maaske Henrik Pontoppidans allerstørste Betydning. Han er sanddru som meget faa andre, han betænker sig ikke paa skaanselsløst at blotte Hulhed og Humbug og al Slags paaklistret Flitter, hvor som helst han finder det, selv om han derved kommer i Opposition til, hvad der skal gjælde for ideale Livsmagter. Men han er ikke nogen kold Spotter. Han behager sig ikke i sin Satire; han er langt snarere som Lægen, der blotter Saaret for at helbrede det. Han ser paa én Gang ædrueligt og varmhjærtet paa Tingene; han synes, at der er saa overordentlig meget, der burde være anderledes, men han ved ogsaa, hvor vanskeligt det er, og hvor langsomt det gaar med at reformere Verden. Saa indskrænker han sig til at fortælle om Fænomenerne, saaledes som han kjender dem efter nøje Prøvelse, og hans Skildringer faar det Præg af Sandhed og Liv, hvormed de brænder sig ind i Erindringen.

Ligesaa selvstændig som han er i sine Iagttagelser og i sit Livssyn, er han ogsaa i sin kunstneriske Form. Fra Begyndelsen af sin Forfatterbane strider han mod enhver Art af Paavirkning; han er udelukkende sig selv, og han udvikler sig hurtig til at blive vor betydeligste Prosadigter. Hans Stil er klar og distinkt, paa samme Tid som den ejer Varme og Styrke, og den er i Ordets bedste Forstand fornem, fordi den holder sig lige fjærn fra det banale og det søgte. Dette hænger nøje sammen med Henrik Pontoppidans hele Forfatterpersonlighed, der er saa velgjørende fri for alt blødagtigt Koketteri. Hans Digtning har al den mandige Styrke og al den kunstneriske Vilje, som hører til for at rejse en Bygning, der vil blive staaende uanfægtet, naar meget andet er sunket i Grus.

Navnet Pontoppidan har fra gammel Tid Klang i dansk Literatur, og Traditionen er bleven bevaret af Navnets Bærere indtil den nyeste Tid. Foruden Henrik Pontoppidan har ogsaa hans Brødre, Præsten og Højskolemanden Morten P. og Lægerne Erik og Knud P. vundet literært Ry. Deres Fader, Præsten Dines Pontoppidan, var en flittig teologisk Forfatter, der bl. a. har meddelt en Række interessante „Aktstykker af H. A. Brorsons Liv og Virken som Biskop i Ribe“. Han stod den grundtvigske Retning nær og nævnes som „en stræng og alvorlig Mand, men hjærtensgod som faa“. — Henrik Pontoppidan er den yngste af de fire, hernævnte Sønner og er født den 24de Juli 1857 i Fredericia, hvor Faderen paa den Tid var Sognepræst. I 1863 blev Dines P. Sognepræst for St. Mortens Kirke i Randers, og her tilbragte H. P. de fleste af sine Barndomsaar, medens han frekventerede Byens Latinskole. Efter syv Aars Skolegang tog han i 1873 Realafgangsexamen og i 1874 Adgangsexamen til Polyteknisk Læreanstalt. Hans Biograf, Forfatteren Niels Møller siger om ham: „Her som i Skolen

holdt han af visse Lærere og deres Fag, andre hadede han. Mod Studiefællerne viste han ofte en stærk Tilbageholdenhed, der pludselig kunde slaa om til kaad Lystighed og aaben Fortrolighed. Der var svært Humør i ham den Gang, han levede sorgløst og nød Verden."*)

Først og fremmest synes han allerede paa den Tid at have en stærk Vilje og en betydelig Uafhængighedstrang. Nitten Aar gammel gjorde han paa egen Haand og med knappe Midler en Rejse gjennem Rhinegnene til Schweiz. Efter sin Hjemkomst, 1877, tog han Ingeniørexamens første Del, og tre Aar efter, 1880, indstillede han sig til anden Del, men forlod Examen. Fra nu af saa han sin Fremtidsgjerning ligge i andre Spor end de, han fra først af havde tænkt at følge. Han blev Lærer ved Broderens, Morten P.'s Folkehøjskole i Hjørlunde, omgikkes meget med Egnens Bønder og giftede sig et Aars Tid efter med en ung Gaardmandsdatter. Hans Lærergjerning ved Hjørlunde Højskole varede henved fire Aar, afbrudt af en Rejse til Italien; derpaa flyttede han i 1884 til Østby (i Horns Herred), der var hans Hustrus Hjemstavn, og her, ligesom i Hjørlunde, levede han sig stærkt sammen med Befolkningen.

Men ligesaa lidt i sine Ungdomsaar som senere hen opgav han noget af sin udprægede Selvstændighed. Opholdet i Hjørlunde Højskole gjorde ham ikke til Grundtvigianer, og det nære Samliv med Landbefolkningen paavirkede ikke hans egen Personlighed udover den Befrugtning, som kunde vindes ved et Friluftsliv og ved de Iagttagelser, det gav rig Lejlighed til; disse Iagttagelser kom til at danne Grundlaget for en væsentlig Del af hans Digtning.

Henrik Pontoppidans Debutarbejde var den lille rørende Fortælling „Et Endeligt", der første Gang stod trykt i Ugebladet „Ude og Hjemme", Septbr. 1881. Den handler om et fattigt Husmandshjems Opløsning. Gamle Niels Ingvor dør, hans Kone, gamle Else, kommer paa Sognets Fattighus, og Barnebarnet Johanne rejser ind til sin Kondition i Kjøbenhavn, efter at Indboet er solgt ved Auktion, og den ældgamle Hest, „Stjerne", der har tjent Familien tro i mange Aar, har endt sit Liv hos Hesteslagteren. I denne lille Historie ligger i fuld Spirekraft Frøet til Pontoppidans Forfatterskab: Billedets Virkelighedstroskab og dets Understrøm af Medfølelse. Ogsaa Stilen har sin særegne Farve. Man vil huske Fortællingens sidste Optrin, hvor Johanne følger gamle Else Ingvors til Arbejdshuset:

> — — En kroget Kone lukkede Døren op for dem, og strax slog en kvælende, muggen Luft dem i Møde. — Johanne saa' sig om. Det var et stort, men lavt og mørkt Rum med mange smaa Vinduer. Ved hvert af disse sad en gammel, smudsig Kone og kartede — med Bunker af Uld og Pjalter foran sig, der udbredte en ulidelig Stank.
>
> Da de to Fremmede traadte ind, standsede de i deres Arbejde og i den smudsige Historie, som den lille, væmmelig vanskabte Kone i Krogen gav til Bedste. Johanne saa' disse stumptandede Munde og nysgjerrige Øjne stirre ædende hen paa sig, og gjøs.
>
> Kun en af Stolene var ubesat, men Johanne vendte Ansigtet fra den. Hun kunde ikke udholde den forfærdelige Tanke, at det var her, det Liv skulde endes, som hun elskede højest i Verden. I fortvivlet Graad klyngede hun sig til hende og gjemte for sidste Gang sin lille frygtsomme Sjæl hos den Gamle.
>
> „Mormor dog! Mormor dog!"
>
> „Bryd dig ikke om mig, Lille," sagde den gamle Kone, og glattede hende over Haaret.

*) Dansk biogr. Lexikon, XIII Bd.

Udenfor ventede Vognen, der skulde føre hende ud i den store, vildsomme Verden. Vejen faldt just forbi det lille Hus paa Marken, hvor man allerede var i Færd med at bryde ned paa Væggene. Men Johanne vendte Ansigtet bort; hun vilde ikke se det.

Men ogsaa hun tænkte paa, da de kjørte forbi, om ogsaa Verden i alle Ting var skabt saa „saare godt"? —

Et Par Aar tidligere havde Pontoppidan skrevet Fortællingen „Kirkeskuden", som han kalder „en to og tyveaarigs første Penneprøve". Det er en vel gjennemkomponeret Historie med fængslende Karaktertegning baade af Sognepræsten, hans lille forskræmte Hustru og den myndige Svigerinde, og af „lange Ane", der har siddet i Tugthuset, og hendes Søn Ove, der bliver Præstefolkenes Plejebarn. De to nævnte Fortællinger tillige med to kjøbenhavnske Smaaskitser: „Efter Ballet" og „Tête à tête", udgjør Indholdet i *„Stækkede Vinger"*, hvormed Henrik Pontoppidan i 1881 havde sin egentlige Debut og strax vakte Opmærksomhed.

Et Par Aar efter, 1883, udkom Fortællingen „Sandinge Menighed", hvis Hovedmotiv er Modsætningen mellem det lyse og glade, grundtvigianske Højskoleliv og den Tyngsel, der kan være over Almuesfolks Livsvilkaar. Forf. stiller sig stærkt tvivlende overfor det førstes Evne til at lykkeliggjøre, og gjennem sin Skildring af Fattigmandsbarnet og hendes Skæbne paaviser han Kontrasten i al dens Skarphed.

Med disse første Bøger havde Pontoppidan taget sin egen Jord i Besiddelse; han førte sin Folkelivsskildring videre i *„Landsbybilleder"* (1883) og *„Fra Hytterne"* (1887), og han behersker nu sit Stof som en Mester. Hans Lune er af en egen bister Art, men det er som en blodrensende Drik, og hvert Billede, han tegner, af en Figur eller et Landskab, tindrer af Liv og Virkelighed. Man kan vælge i Flæng mellem de Fortællinger, der indeholdes i „Fra Hytterne, Skyggerids fra Landsbyen". Der er først Historien *„Naadsensbrød"*, der handler om, hvordan „Stine Bødkers kom paa Kassen", d. v. s. paa Fattighuset, og videre den simple, hjærtegribende Fortælling, *„Knokkelmanden"*, om to brave og stræbsomme Husmandsfolk, Simon og Ane, der slider og slæber for deres tarvelige Hjem, og da endelig den Dag er kommen, da de mener at have Lov til at nyde Frugten af deres Arbejde, træder den grimme Død imellem dem. Saadanne Historier fortæller Pontoppidan uden det fjærneste Stænk af Sentimentalitet, næsten med en vis Barskhed, som synes at gjøre deres Sanddruhed endnu mere kjendelig. Man glemmer ikke en Scene som den i Lægens Konsultationsværelse, hvor Simon og Ane er kommet for at søge Raad. — Af Samlingens øvrige Fortællinger maa nævnes *„Et Grundskud"* (Væverfamiliens Ulykkesdag, da deres Haab og Stolthed, Fedegrisen, lider en forsmædelig Selvdød), *„En Fiskerrede"*, *„En Bonde"*, *„Ane-Mette"*, *„Idyl"* og tilsidst *„En Vandringsmand"*, der danner Samlingens Epilog.

En Bog som denne, med dens Skildring af Almuesfolk, aabner et langt større Perspektiv end de enkelte Individers Skæbne; thi gjennem Enkeltskildringen belyses en hel Samfundsklasse med dens Trængsler, Sorger og fattige Glæde. Pontoppidan kjender meget nøje de Mennesker, han fortæller om, deres ydre Kaar og de Tanker og Følelser, som rører sig hos dem, og hvad mere er: han lærer sine Læsere at forstaa dem og vækker derved hos

Læseren noget af den Samfølelse med alt menneskeligt, som han selv i eminent Grad besidder.

Medens Pontoppidan i de nærmest følgende Aar ret jævnlig skiftede Opholdssted — han boede snart i forskjellige Egne af Sjælland, snart i Kjøbenhavn og var snart paa Rejse i Udlandet — skrev han en Række smaa Romaner, der er af uens Støbning og af ulige Værd i Henseende til Indhold og Motiv, men som alle røber den udmærkede Fortæller. 1885 udkom „Ung Elskov, Idyl", 1886 „Mimoser, et Familieliv", der handler om to følsomt opdragne Kvinders Skibbrud i Kjærlighed og Ægteskab, og 1887 „*Isbjørnen*, et Portræt", en ypperlig og fantasifuld Skildring af en forunderlig Vildmandsskikkelse, der i mange Aar har været Præst højt oppe i det nordlige Grønland, levet Eskimoernes Liv med Renjagter og Hvalfangst, og som nu efter sin sene Hjemkomst har yderst svært ved at finde sig til Rette i et civiliseret, hjemligt Præstekald; en højst snurrig Patron har han været lige siden sin Ungdoms Dage. Karakteristiken af denne mærkelige Skikkelse og hans Omgivelser — deriblandt Kapellanen Hr. Ruggaard — er givet med en Sikkerhed, der lader hver Enkelthed skinne lyslevende frem, uden noget Sted at gjøre Brud paa den velgjørende rolige Stil med dens rytmiske Tonefald, der her som altid kjendetegner Pontoppidans Skildring.

Henrik Pontoppidan.

Rækken af de smaa Romaner fortsattes med „Spøgelser, en Historie" (1888), „Natur („En Bonde" og „Vildt", 1890) og „*Minder*, af Mag. Globs Papirer" (1893). Af disse er den sidstnævnte den betydeligste. Selve Fablen er en nydelig fortalt Ungpigehistorie, gjengivet paa Baggrund af Erindringer fra Randers By, hvor Forf. havde tilbragt sin Barndom, og af hvis Lokaliteter, gamle og ny, han giver højst indtagende Billeder. Over hele Skildringen er der en sart Stemning, en Mindernes Kolorit, som virker med særegen Finhed.

Men forinden „Minder" udkom, havde Pontoppidan udgivet nogle andre, meget betydelige Arbejder. 1890 udkom „*Skyer*, Skildringer fra Provisoriernes Dage", og derefter fulgte i 1891 „*Muld*, et Tidsbillede" og 1892 „*Det forjættede Land*", som danner de to første Led i den store Trilogi, som har Fællestitlen „Det forjættede Land". — Til samme Periode hører ogsaa den lille Samling ejendommelige og aandfuldt fortalte „Krøniker" (1890), der indeholder bl. a. „*Menneskenes Børn*", „*Ørneflugt*", „*Morgendug*", „*Den kloge Mand*", „*Muldskud*", „*Naar Vildgæssene trækker bort*".

„Skyer" indledes med en Prolog: „*Ilum Galgebakke*", der er barsk i sin Satire, men som tillige har en fantasifuld Styrke, der hæver Stoffet op over al Slags Tendens. Der begyndes med denne lunefulde Skildring af et dansk Landskab:

— — Tæt udenfor Landsbyen Ilum ligger den saakaldte Galgebakke.

Man kommer derop ad en smal Sti, der snor sig mellem Pløjemarker og unge Plantninger af Gran og Fyr. For hvert Skridt, man stiger tilvejrs, vider Synskresen sig ud omkring en; og har man tilsidst naaet Højens skaldede Top, ligger hele Herredet milevidt udbredt for ens Øjne — til de tre Sider omgivet af Landets gamle Vogter, det gendarmblaa Hav.

Der hviler en egen fredelig Hverdagsstemning over det tætbefolkede Landskab. Ingen dristigt svungne Linjer, ingen himmelstormende Tinder eller svimlende Afgrunde. I tunge, fede Muldbølger skyder Landet sig frem fra Stranden og bærer smaa Skove, Landsbyer, Kirker og Møller paa sin brede Ryg, eller det reder trygge Lejer for trægt flydende Bække og sindige Aaløb.

Kommer man herop en stille Sommeraften, naar den synkende Sol lægger et Skær som af smeltet Smør over hver lille Vandpyt; naar Kirkerne rundtom paa Bakkerne begynder at kagle som Høns, der lægger Æg, og naar rundkindede Piger gaar syngende henad Markstierne med Mælkeaaget over de kraftige Skuldre; naar rødhovedede Karle lunter ud fra Landsbyerne paa Ryggen af tunge Heste, med Træskoen lystigt dinglende ude paa Storetaaen; naar Moserne begynder at brygge og Engene at spinde, og Frøerne at dreje deres Kværn — — kan man tro sig hensat til selve Slaraffenland, hvor alt aander Fred og evigvarende Lykke. —

Blandt Samlingens øvrige Stykker maa fortrinsvis nævnes Fortællingen *„Tro til Døden“* (Bondemanden Peter Brusgaard, der dødssyg møder paa Valgstedet for at afgive sin Stemme) og *„Et Offer“*, hvori Forf. fortæller om Skomager Holleufers kortvarige Glansperiode og kranke Skæbne som politisk Agitator.

I 1895 udkom *„Dommens Dag“*, og hermed afsluttede Pontoppidan sin Trilogi *„Det forjættede Land“*, I—III Bd., der staar som et af Hovedværkerne i hans Produktion. Denne store Roman er en af de betydeligste Tids- og Samfundsskildringer, vor Literatur ejer; men det bør tilføjes, at dens kulturelle Værdi ikke paa noget Punkt bryder Fortællingens mønsterværdige kunstneriske Form. Emanuel Hansteds Udvikling og Livsskæbne, fra det Øjeblik man ser ham som den nys ankomne, forlegne unge Kapellan sidde i Provst Tønnesens Studereværelse, indtil han efter det store Folkehøjskolemøde føres til Sindssygeanstalten, er fortalt gjennem en fængslende Begivenhedsrække, hvori Traaden intet Øjeblik slippes. Romanen har et overordentlig rigt Galleri af typiske Figurer, en Mængde fine og stemningsfulde landskabelige Skitser, og alt er saa sikkert og harmonisk afstemt, at det føjer sig sammen til et lydefrit Kunstværk.

Et ligesaa betydningsfuldt Resultat har Pontoppidan naaet med sit andet store Værk, Romanen *„Lykke-Per“*, hvis første Bind udkom 1898, og som i 1904 afsluttedes med ottende Bind. Ogsaa her faar man gjennem Skildringen af et Menneskeliv med dets Brydninger, Udvikling og endelige Opgjør Udsigt over en bestemt Tidsperiode med de ejendommelige Typer og Karakterer, den fostrer; thi Hovedpersonen Per Sidenius er med al Spaltningen og Uroen i hans Væsen et ægtefødt Barn af den Tid, han tilhører, og hvad han lever og lider skyldes ikke udelukkende Afstamning og Slægtsarv. Meget højt baade som Menneskeskildrer og i den rent kunstneriske Udformning af Stoffet er Pontoppidan naaet i dette literære Storværk, hvis klare og modne, ofte dybsindige Redegjørelse bringer Bud om saa meget af det, der rører sig i Forfatterens Samtid. —

I de mellemliggende Aar udsendte Henrik Pontoppidan endnu følgende

„smaa Romaner": „Nattevagt" og „Den gamle Adam" (begge i 1894), „Højsang" (1896), og senere fulgte „Lille Rødhætte, et Portræt" og „Det ideale Hjem" (begge i 1. og 2. Oplag 1900). Desuden udkom Skuespillet „De vilde Fugle" (1902). — I 1902—03 udkom et Udvalg af Pontoppidans smaa Fortællinger og Romaner under Fællestitlen *„Fortællinger"* (I Bd. indeholdende: *„Fra Hytterne"*, *„Isbjørnen"*, *„Krøniker"* og *„Minder"*, II Bd : *„Skyer"*, *„Nattevagt"* og *„Den gamle Adam"*). Størsteparten af hans øvrige Skrifter er udkommet i nye Oplag og nye, gjennemsete Udgaver.

Det er blevet et rigt Forfatterskab, og man tager næppe fejl ved at paastaa, at dets Styrke og Frodighed for en stor Del skyldes den Omstændighed, at Pontoppidan næsten gjennem hele sit Digterliv har bevaret sin Frihed og Uafhængighed. Niels Møller siger i den ovenfor citerede Biografi: „... Pontoppidan har sin Families voldsomme Selvstændighedstrang. Den sande og eneste paalidelige Lykke er for ham den absolute Uafhængighed af andre. Herfra hans Sky for at gro fast og hans Tilbageholdenhed. Han gaar ikke i Flok, men har ikke nødigt at maje sig ud med Særheder for at hævde sin Selvstændighed. Den har fra Barnsben gjort ham til en stor Oprører; hans Haand er mod Mængdens eller Modens gængse Fraser og helligede Billeder og navnlig mod, hvad han kalder Lyrik, det Skum af store Ord og Følelser, der lægges om Tingene og forvrænger dem og gjør Folk rusende, saa de ikke kunne staa fast. Han elsker Tankens Klarhed og Sindets maskuline Ligevægt. Han har Jydens aarvaagne Forstandighed og dermed en Karakter, som ikke svinger for Stemningernes Vindstød . . ."

Med Undtagelse af en kort Tids Medarbejderskab ved Dagbladet „Politiken" og ved „Børstidende", har Pontoppidan ikke bundet sig til nogen fast Virksomhed. Han har villet være en fri Fugl, der kunde bygge sin Rede, hvor det bedst lystede ham. — I 1892 indtraadte han i nyt Ægteskab med Antoinette Elise Kofoed, Datter af Kontorchef, Justitsraad K. I de sidste Aar har han havt sit Domicil i Frederiksborg, men saa ofte Lejlighed gives, rejser han gjærne til andre Steder enten herhjemme eller i Udlandet for uforstyrret at kunne arbejde. Som hans Digtning er ogsaa han Personlighed mandig og helstøbt; begge hører til dem, man trygt kan stole paa. Forhaabentlig venter der ham endnu en vid Arbejdsmark.

V. C. S. Topsøe.

Født 1840. — Student 1859. — Juridisk Kandidat 1865. — Første literære Forsøg. — Journalistisk Virksomhed. — Fortællingerne „I Solskin" og „Livsanskuelser".— Rejser i Udlandet. — „Fra Amerika". — Redaktør af „Dagbladet". — „Politiske Portrætstudier". — Digterisk Produktion. — *„Jason med det gyldne Skind"*. — *„Nutidsbilleder"*. — *„Fra Studiebogen*. — Død 11. Juli 1881. — Efterladte Arbejder: Skuespillet *„Umyndige i Kjærlighed"*. — „Slagne Folk", et Novellefragment. — „Samlede Fortællinger". —

Det er ikke faa Forfattere, der staar helt udenfor Gjennembrudsmændenes Kreds, skjønt de er samtidige med den; men mere eller mindre er

de dog paavirkede af nye Strømninger og en ny Tid, og deres Stil og Form bærer gjennemgaaende Præget deraf.

En fremragende Plads mellem disse Skribenter indtager V. C. S. Topsøe; han er en ligesaa god Realist som nogen af Gjennembrudsmændene, men i sin journalistiske og digteriske Virksomhed staar han fjærnt fra den Brandes'ske Bevægelse, og han søger for det meste sine Emner paa andre Omraader end dem, hvor de øvrige moderne Forfattere fortrinsvis færdes. Han ynder at skildre stilfulde og fornemme Folk, og det derhen hørende Milieu træffer han med stor Sikkerhed. I Almindelighed er hans Stil lidt kølig og reserveret, men han kan ogsaa anslaa en varmere Tone og finde Udtryk for bløde og sarte Stemninger, der virker med særegen sympatetisk Finhed.

Vilhelm Christian Sigurd Topsøe er født i Skjelskør den 5te Oktober 1840. Hans Fader var Herredsfoged Søren Christian Topsøe, efter hvis Død i 1847 Familien flyttede først til Roskilde og nogle Aar efter til Kjøbenhavn. Vilhelm Topsøe kom i Metropolitanskolen; herfra blev han Student 1859 og begyndte strax paa det juridiske Studium, medens han tillige tog ivrig Del i Studenterforeningslivet. 1865 blev han juridisk Kandidat, og paa dette Tidspunkt havde han skrevet adskillige Smaating. Han var Medstifter af det humoristiske Ugeblad „Sværmere", der udkom 1863, og samtidig skrev han i „Dagbladet" en Række Feuilletoner under Mærket „Xox" (udk. 1863 under Titlen „Skizzer"). Sin egentlige Debut i Literaturen havde han et Par Aar efter med de to Fortællinger: „I Solskin" og „Livsanskuelser" (1867).

Efter at Topsøe havde taget sin Embedsexamen, blev han knyttet som fast Medarbejder til „Dagbladet" under C. St. A. Billes Ledelse, og sin Virksomhed her begyndte han som Rigsdagsreferent. I de nærmest følgende Aar foretog han flere Rejser. I 1867 var han i Schweiz, og 1870 drog han atter til Schweiz og derfra til Frankrig. I Paris opholdt han sig, indtil den tyske Hær i September Maaned indesluttede Byen. Udbyttet af denne Rejse var Bogen „Fra Schweiz og Frankrig, Rejseskildringer af politisk og socialt Indhold" (1871). Sommeren 1871 tilbragte Topsøe i Amerika, som han gjennemkrydsede fra New York til San Francisko, og efter sin Hjemkomst udsendte han sin Bog „Fra Amerika", der udkom 1872 (2. Oplag 1876).

Vilhelm Topsøe havde nu vundet Navn som en ualmindelig talentfuld Journalist og Skribent, og da C. St. A. Bille i Februar 1872 fratraadte som „Dagbladets" Redaktør, var Topsøe selvskreven til at blive hans Efterfølger. Han ledede Bladet i samme Aand som sin Forgænger; det vedblev at være det national-liberale Partis Hovedorgan og stod under Forfatningskampen ubetinget paa Regeringens Side. Selv var han en flittig og aarvaagen Redaktør, hvis personlige Arbejde i høj Grad bidrog til at bevare Bladets indflydelsesrige Stilling. Af sine Bladartikler fra hin Tid samlede han et Bind „Politiske Portrætstudier", udkomne 1878. I 1880 stiftede han „Journalistforeningen", hvis Formand han var indtil sin Død.

Sin digteriske Virksomhed, i betydelig modnet Skikkelse, gjenoptog Topsøe med Fortællingen *„Jason med det gyldne Skind"*, der udkom anonymt (1875, 2. Oplag 1881). Bogen vakte Opmærksomhed, fordi man

let sporede, at den var skrevet af en moden og verdenserfaren Skribent, en skarp og vittig Iagttager, der havde set sig godt om. Der er ypperlige Skildringer i denne Roman, Stilen er fornem og elegant; men Forf.'s Betragtninger kunne stundom være lovlig subtile, og det hænder ogsaa nu og da, at Figurer og Situationer kommer til at staa med en vis Fjærnhed for Læseren. Af disse Svagheder er der intet tilbage i hans næste Bog, Fortællingen „*Nutidsbilleder*" (1878, 2. Oplag 1884). Her er man inde i et varmt pulserende Liv, hvis enkelte Skikkelser træder frem med den største Tydelighed, hvad enten de tilhører det fornemme Milieu som Gehejmeraaden og hans Søn Flemming, Kammerherreinden og hendes Datter, eller den borgerlige Kreds: Digteren, Maleren og Rigsdagsmanden Harald Holst. Fortællingens Komposition har sine Mangler, idet Handlingen bevæger sig i Spring fra Episode til Episode, og mellem de forskjellige Grupper af Personer er der kun løs Forbindelse. Som Samfunds- og Karakterskildring betragtet er „Nutidsbilleder" derimod en meget betydelig Bog. Fremfor alt har Forf. tegnet en overordentlig indtagende og sympatetisk Kvindeskikkelse i Helene, men det gjælder om alle Bogens Figurer, at de staar med skarpe og levende Farver, saa udmærket individualiserede, at de viser, hvilken sjælden Menneskekjender Topsøe var. Der er desuden en Mangfoldighed af Scener og Situationer, der er ikke mindre levende karakteriserede end Personerne, snart med fin Ironi, snart med stilfærdig Sympati, røbende det varme Hjærte, der bankede bag Topsøes dæmpede Sprog. Blandt saadanne Enkeltheder kan exempelvis erindres om Scenen, hvor den lille brave Sypige læser sin „Digters" Poem, Skildringen af Digterhjemmet Juleaften og — fremfor noget andet — den i al sin Stilfærdighed saa indtagende Scene, hvor Flemming fortæller sin Fader, at han har søgt Herredsfogedembedet paa den kolerasmittede Ø. Det er som et Billede af to Generationer, der gives i dette lille sammentrængte Optrin:

V. C. S. Topsøe.

Saa sad en Morgenstund den gamle Gehejmeraad i sin Stue, da hans Søn traadte ind til ham.

„Fader, maa jeg tale et Ord med Dig?"

Gehejmeraaden lagde sin Bog til Side.

Da han saae paa Sønnen, blev han strax slaaet ved et Udtryk i dennes Ansigt, som var ham nyt. Han spurgte med en vis Spænding, som fik hans Stemme til at ryste lidt, hvad det var, han vilde.

„Jeg vil søge at faa Embedet derovre" — og saa nævnede han Øen.

„Paa Kolerastedet?"

„Ja, Fader. Jeg vil begynde nu og begynde for Alvor."

Den gamle Mand tav. En Stund var der ganske stille i Stuen. „Gud velsigne Dig, min Søn," sagde han saa, hans Stemme lød bevæget. Der blev atter en Pause; saa

rejste han pludselig Hovedet, saae meget alvorlig paa sin Søn og sagde: „Det er jo som Du siger, ikke sandt? Du vil derover for at virke og — leve .... ikke for at dø?"

„Nej, Fader, ikke for at dø." — Han saae ud af Vinduet, hvor det gamle Lindetræ vinkede med sine Grene, endnu uden grønne Knopper, men dog med Knopper, kraftige af Foraarets Liv. — „Maaske har jeg ogsaa tænkt paa at gjøre et Korstog for at falde i det. Men jeg er ikke bleven derved, jeg er ikke bleven ved Ønsket om at dø; men jeg vil nok vove mit Liv for at komme til at leve."

„Er det, som Du siger, saa ønsker jeg Dig til Lykke, min Søn, og mig selv med. Gud veed, hvilken Sorg det vilde være for mig at miste Dig, han veed, at jeg ikke vilde overleve Dig trods Alt, hvad der har været os imellem; men dog siger jeg uden Betænkning: Rejs, og Gud velsigne Dig for den Beslutning. Bedre, langt bedre er det at vove sit Liv paa den Vis, end om Du skulde blive ved at tage Liv og Pligt og ... ja, Du forstaar mig." Han trykkede begge hans Hænder i sine, og Sønnen svarede ikke.

„Men, din Ansøgning? Du veed, det haster, den gamle Kancellimand bor i mig endnu, kan Du mærke."

„Ansøgningen er skreven, jeg gaar til Ministeren i Formiddag og rejser forhaabentlig i Aften eller i Morgen."

„Godt, min Søn, gaa derhen."

Lidt efter sagde han: „Ja, ja, I unge Mennesker af denne urolige Tid, der ikke selv veed, hvor den skal hen, I er dog endnu ikke angrebne i Kjærnen. — Jeg har ogsaa et Sted, jeg vil tage hen." Han pudsede sin Næse, og han pudsede sine Briller og gik saa ind i sit Soveværelse.

— — —

Ikke mindre levende er de ironisk sete Skikkelser og Situationer, og blandt disse husker man især den politiske Middag hos Bankdirektøren og Harald Holsts første og anden Debut som Rigsdagsmand, smaa Virkelighedsbilleder af den umiskjendeligste Ægthed.

„Nutidsbilleder" er Vilhelm Topsøes bedste og betydeligste Bog, og den viser mere end tilstrækkeligt, hvilket stort Felt der havde ligget aabent for ham, dersom flere Arbejdsaar var blevet ham forundt.

I 1879 udkom *„Fra Studiebogen"* (3. Oplag 1884), der indeholder: *„En første Kjærlighed"*, *„Ved Efteraarstid"*, *„Stilleben"*, *„Daphne"* — tildels tidligere trykte Ting. Højest i denne Bog staar den lille Cyklus: *„I September"*, *„I Oktober"*, *„I November"* (under Fællestitlen „Ved Efteraarstid"), der i en lunefuld-elskværdig Form fortæller om Kjærlighedslykkens Haab og Skuffelser i forskellig, mere eller mindre moden Alder.

Det blev det sidste Arbejde, Topsøe selv udsendte. Døden afbrød brat hans virksomme Liv og det ualmindelig lovende Forfatterskab. Han tilbragte Sommeren 1881 ved Skodsborg, som det Aar hjemsøgtes af en alvorlig Difteritis-Epidemi, for hvilken han blev et af Ofrene. Han døde, knapt en og fyrretyve Aar gammel, den 11te Juli 1881. Ud paa Efteraaret opførte det kgl. Teater Skuespillet *„Umyndige i Kjærlighed"*, hvortil Manuskriptet var fundet mellem hans literære Efterladenskaber; det er et fint og velformet Arbejde, der modtoges med udelt Bifald. — Ikke længe efter offentliggjordes i „Illustr. Tidende" det ligeledes fundne Novellefragment *„Slagne Folk"*.

Vilhelm Topsøes „Samlede Fortællinger", I—III, udkom 1891.

P. Mariager.

Født 1827. — Student 1848. — Fremtidsplaner. — Studium af oldklassisk Literatur. — Journalist. — Medarbejder ved „Berlingske Tidende". — Naturvidenskabelige Arbejder. — De antike Fortællinger. — *„Fra Hellas"*. — *„Den sidste Lamia"*. — *„Magthaveren paa Rhodos"*. — *„Dronningen af Kyrene"*. — *„Et Bryllup i Katakomberne"*. — Rejse til Italien og Grækenland. — Død 7de Oktober 1894. — Efterladt Arbejde: *„Sparta"*.

Som en fin og sympatetisk Skikkelse i nyere dansk Literatur fremtræder Peter Mariager, der først i en ret fremrykket Alder vandt Ry ved sine antike Fortællinger. Han er født den 23de Juli 1827 i Nyborg, hvor hans Fader var Proviantforvalter ved Vagtskibsstationen.

P. Mariager gik først i Nyborg lærde Skole, kom derefter i Odense Katedralskole og blev Student i Kjøbenhavn 1848. Allerede i sin Skoletid havde han særlig interesseret sig for Naturvidenskaberne og for fransk Sprog og Literatur, og han oversatte endel franske Romaner, bl. a. af Balzac, Méry, Soulié o. fl. — Under Pseudonymet Maria G. udgav han 1853 et originalt Arbejde „Frøkenen paa 30 Aar", som dog ikke vakte synderlig Opmærksomhed. Han omgikkes i denne Periode med vidt forskjellige Planer for Fremtiden. Han var i Besiddelse af et ikke ringe Talent som Tegner, og en Tid lang tænkte han paa at blive Kunstner; ogsaa Medicin studerede han nogen Tid, men begge disse Planer blev opgivne.

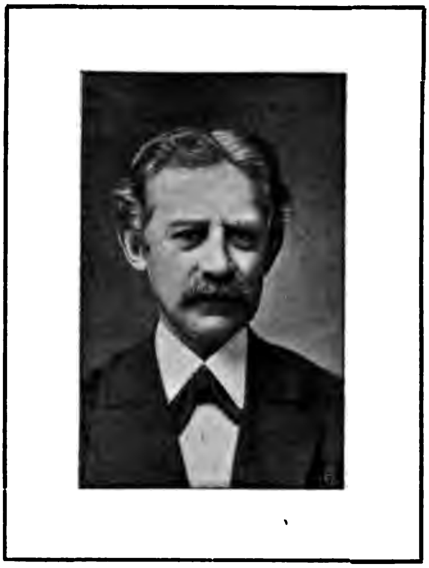
Under et Ophold i sit Hjem i Nyborg, i Aarene 1853—57, begyndte Mariager imidlertid et indgaaende og grundigt Studium af oldklassisk Literatur, et Studium, som han senere stadig fortsatte, og som skulde faa den største Betydning for hans Livsgjerning. I 1859 blev han fast Medarbejder ved „Berlingske Tidende", navnlig som Literatur- og Teateranmelder og nød som saadan stor Anseelse for sin ligesaa uafhængige og fordomsfri som smagfulde og kyndige Kritik. Samtidig virkede han med ikke mindre Dygtighed og Smag som Oversætter, særlig af populær-naturvidenskabelige Skrifter, idet han besørgede en Række udmærkede Oversættelser af ansete, fremmede Værker som Flammarions „Beboede Verdener", Pouchets „Naturens Vidundere" og Brehms velkjendte store Arbejder om Fuglenes, Krybdyrenes, Paddernes, Fiskenes og Pattedyrenes Liv. Ogsaa som Redaktør af hjemlige Landbrugstidsskrifter ydede han gjennem en Aarrække et værdifuldt og fortjenstfuldt Arbejde.

Trods denne omfattende Virksomhed — og Mariager var paa alle Omraader en yderst omhyggelig og samvittighedsfuld Arbejder — fik han dog Stunder til stadig at sysle med sit oldklassiske Studium, der fornemmelig gik ud paa at søge Oplysninger om alt hvad der vedrørte det daglige Liv i det gamle Hellas. Under sin mangeaarige Gransken havde Mariager erhvervet sig enestaaende Kundskaber paa dette Felt, og det havde selvfølgelig ogsaa gjennem en Aarrække foresvævet ham at gjøre sine Studier frugtbringende paa den ene eller den anden Maade, skjønt han kun sjælden udtalte sig derom. Endelig — i 1881 — udkom den første Række af hans antike Fortællinger: *„Fra Hellas"*, der strax og i ualmindelig Grad vakte Læseverdenens Opmærksomhed. Det var indenfor vor egen Literatur et nyt Om-

raade, og den Forfatter, som betraadte det, var saa fuldkommen Herre over sit Stof, at hans Ry var slaaet fast med det samme, ikke blot herhjemme, men ogsaa i Udlandet, hvortil Mariagers antike Fortællinger hurtig fandt Vej, idet de oversattes paa Svensk, Tysk, Engelsk, Hollandsk og Nygræsk.

„Fra Hellas“ efterfulgtes 1884 af „*Den sidste Lamia* og andre antike Fortællinger“. Derpaa kom 1886 „*Magthaveren paa Rhodos*“, 1890 „*Dronningen af Kyrene* o. a. ant. Fortællinger“ og 1893 „*Et Bryllup i Katakomberne*“. I Mellemtiden var „Den sidste Lamia“ — 1887 — bleven omarbejdet i dramatisk Form under Titlen „Sybaris“, men uden at komme til Opførelse.

Fællesmærket for Mariagers antike Fortællinger er deres noble og rene Sprogtone, der staar i fuldeste Samklang med den klassiske Aand, hvoraf de er udsprungne. Han giver en digterisk fri Handling paa historisk Baggrund, men for det meste uden at være bundet af historiske Personer, og Rammen om denne Handling er det antike Privatliv i alle dets Afskygninger, paa Torvet og Gaden, indenfor Hjemmets Vægge, hos fornemme og ringe, under Nationallegene, for Domstolen o. s. fr., og omkring de rigt vexlende Optrin og Begivenheder føjer det antike Klædebon sig saa smidigt og harmonisk, at Handling og Karakterskildring aldrig tynges deraf, medens dog paa samme Tid hver Enkelthed er gjennemsyret af Antiken og giver, samlet i sin mangeartede Mosaik, et fuldkomment, levende Billede af hellensk Oldtidsliv. Paa dette sit specielle Omraade naaede Mariager et ubestridt Mesternavn.

P. Mariager.

Efter i tidligere Aar at have foretaget et Par kortere Udenlandsrejser, rejste M. i 1885 sammen med sin Hustru til Italien og Grækenland og opholdt sig længere Tid i Athen. Hans Helbred var i de senere Aar vaklende, men han bevarede sin Arbejdsevne og sin Arbejdslyst lige til sine sidste Dage. Han døde den 7de Oktober 1894.

Kort efter hans Død udkom — udgivet af Forfatterens Enke (1895) — en større, men desværre ikke fuldført Fortælling under Titlen „*Sparta*“, hvorpaa han havde arbejdet i adskillige Aar, og som han selv havde plejet at nævne som sit Hovedværk. Hans samlede antike Fortællinger er udkomne i to Bind.

P. Mariager skattedes af alle, der kjendte ham, som en gjennemnobel Personlighed, en fint dannet og kundskabsrig Mand, i høj Grad trofast og hjælpsom mod sine Venner. Hans Dage hengled jævnt og stilfærdigt i lykke-

ligt Samliv med Hustru og Datter og under uafladelig Syslen med de Studier, der havde optaget ham lige siden hans Ungdomsaar, og som senere bragte saa smuk og moden Frugt.

Sophus Bauditz.

Født 1850. — Slægt og Ungdomsaar. — Student 1869. — Studenterliv. — Juridisk Kandidat 1875. — Lærervirksomhed. — Skoledirektør i Kjøbenhavn. — Ungdomsarbejder. — „Ved Søen og i Skoven". — „Klokkestøberen og andre Noveller". — Dramatiske Arbejder. — Jæger- og Friluftsliv. — Fortsat digterisk Produktion. — *„Historier fra Skovridergaarden"*. — *„Krøniker fra Garnisonsbyen"*. — *„Hjortholm"*. — *„Sporsne,* en Vinternovelle". — Forfatterjubilæum. — „Udvalgte Noveller". — „Jul i Skovridergaarden". — *„Absalons Brønd"*. — *„Komedie paa Kronborg"*. — Oplag og Udbredelse. — Hjemme og ude.

Ligesom de to ovennævnte Skribenters viser ogsaa Sophus Bauditz's Forfatterskab sig i hel og ægte Støbning. Med god Grund har man særlig kjendetegnet hans Bøger som hjemlig-danske, og denne Egenskab har fornemlig bidraget til deres overordentlige Popularitet. Naar Bauditz tegner sine Billeder fra Skovridergaarden eller fra en dansk Herregaard, som i „Hjortholm", saa er det først og fremmest det danske Landskabs Hygge og hjemlige Stemning, han gjør levende for sine Læsere; han kjender forbavsende nøje hver Enkelthed deri, i Natur og i Dyreliv, og siden Blichers Dage har næppe nogen anden dansk Digter fundet saa levende Udtryk for den rent umiddelbare Glæde ved at færdes i et Friluftsliv. Han siger selv: „. . . Hvad der efter min egen Formening mer end noget andet har bidraget til, at jeg har havt den Lykke at blive læst, er to Ting: dels mit Jægerliv, dels den Omstændighed, at mine Bøger have et dansk Præg. Jeg skylder Jagtlivet — ikke Klapjagterne, men Jagten paa Tomandshaand eller ensom Færden med Hund og Bøsse — en Række af mine lykkeligste Timer og ved Siden deraf det Førstehaands Kjendskab til Naturen, som Jagten, og kun Jagten, kan give, og er det lykkedes mig at tegne Billeder af Mark og Hede, Skov og Strand, og af Mennesker med Friluftsmærket over sig, saa er det fra mine Jagtture, jeg, direkte eller indirekte, har hentet mine Motiver. Ligervis som gamle Wouwermann paa alle sine Malerier maatte have i det mindste een hvid Hest, saaledes maa jeg i hver Bog have i det mindste een Jæger — „brav Jæger" naturligvis! . . ."

Friluftslivet har vel i det hele lært Bauditz at blive den gode Iagttager. Thi hans Øje opfatter ligesaa sikkert og hurtigt Ejendommelighederne ved en Person eller et Interiør som ved et Landskab; hans Bøger indeholder et stort Galleri af typiske Skikkelser, og ogsaa om dem gjælder det, at de paa den umiskjendeligste Maade bærer Præg af den Nationalitet, de tilhører. Netop det samme, man kan sige om Forfatteren selv: hans stilfærdige Varme, naturlige Jævnhed og lune Humor er ægte danske Egenskaber, og i Forening med det kunstneriske Sinds Modtagelighed har de gjort ham til den gode danske Digter, han er. „Historier fra Skovridergaarden", „Krøniker

fra Garnisonsbyen", „Hjortholm" o. s. v. hører til den Art Bøger, der blive læste af Generation efter Generation, fordi de saa fuldt ud er af vort eget Kjød og Blod.

Naar man lægger Mærke til Bauditz's Portræt, undrer man sig ikke over, at han en Gang modtog den Forespørgsel fra Tyskland: om han var Officer eller Skolemand? Der er noget af Officerstypens Spændstighed over hans Skikkelse, og det har sine gode Grunde; thi Sophus Gustav Bauditz, der er født den 23de Oktober 1850 i Aarhus, nedstammer fra en gammel Officersslægt, hvis første danske Mand hed Wolff Heinrich Bauditz og tjente Christian IV som Rytteroberst i Trediveaarskrigen; de efterfølgende Bauditzer i lige Linie var alle Officerer lige til Sophus Bauditz's Fader, der var Ritmester (senere Oberst) ved det i Aarhus garnisonerende Dragonregiment. I 1857 blev denne forflyttet til 6te Dragonregiment, der laa i Itzehoe, men kom allerede Aaret efter tilbage til sit gamle Regiment i Aarhus, og i denne By levede S. Bauditz sin Barndom og første Ungdom, medens han frekventerede Byens Latinskole. Ligesom Aarhus udgjør Sceneriet for „Krøniker fra Garnisonsbyen", saaledes blev det den nærliggende Blegind Præstegaard, med hvilken Familien stod i venskabelig Forbindelse, der kom til at afgive Motiver til „Historier fra Skovridergaarden". Sophus Bauditz fortæller derom: „. . . Ud til Blegind Præstegaard drog jeg Aar efter Aar, ikke blot i de reglementerede Ferier, men hyppigt fra Lørdag til Mandag; altid var jeg velkommen, og altid morede jeg mig kongeligt i det barnløse, men saa uendelig hyggelige Hjem . . . I Blegind lærte jeg at ryge Tobak, dér fiskede jeg paa Solbjerg Sø, og dér kom jeg første Gang paa Jagt — intet Under derfor, at Feriehjemmet staar i Solskinsglans for min Tanke. Derude fik jeg da ogsaa først Øje for Naturens og „Landets" Herlighed, dér blev jeg et Friluftsmenneske — og dér ligger i Virkeligheden det meste af „Skovridergaarden" . . ."

1869 er Bauditz's Studenteraar; han kom til Kjøbenhavn og begyndte at studere Jura. Samtidig tog han livlig Del i Studenterforeningslivet, var Senior og en yndet Taler ogsaa ved festlige og højtidelige Lejligheder. I 1875 tog han juridisk Embedsexamen, var derefter nogle Aar Assistent i Højesterets Justitskontor og begyndte tillige paa forskjelligt Undervisningsarbejde, der efterhaanden mere og mere tog hans Interesse og hans Tid fangen. I en lang Aarrække, over 25 Aar, var han knyttet til Borgerdydskolen paa Christianshavn (senere i Helgolandsgade) som Lærer i dansk Sprog og Literatur, fra 1881—96 var han Forstander for det kgl. Teaters Elevskole og desuden endel Aar Lærer ved Søofficersskolen, indtil han i 1896 blev Skoledirektør i Kjøbenhavn. Som Skolemand nyder han stor Anseelse og har taget Initiativet til flere betydningsfulde Reformer paa Skolevæsenets Omraade. — 1880 ægtede han Emmy Ida Augustinus, Datter af Fabrikejer, Etatsraad A.

Sin poetiske Produktion begyndte Sophus Bauditz allerede i 1873 med en lille Samling Fortællinger under Titlen „Ved Søen og i Skoven"; derefter fulgte 1876 „Himmelbjerget, Blade af Otto Langes Ungdomsliv", 1877 „Arabesker", 1882 „Under aaben Himmel", 1886 „Klokkestøberen og andre Noveller" og 1887 „Novelletter". I disse Ung-

domsarbejder er Bauditz en naturbegejstret Romantiker, og han røber allerede her sine betydelige Evner til at komponere en Handling, fortælle en Historie saaledes, at han fanger og fastholder Læserens Opmærksomhed. For Scenen skrev han i de samme Aar En-Akts Skuespillet „Mands Mod“ (opført paa det kgl. Teater 1879), senere „I Mester Sebalds Have“ og Operatexterne „I Møllen“ og „Det hemmelige Selskab“ (ligeledes opførte paa Nationalteatret).

Hvad Bauditz havde skrevet og udgivet i disse Aar, var blevet venligt og anerkjendende modtaget, men uden at vække den Opmærksomhed, som giver et Digterskib Vind i Sejlene og fuld Medbør. Først med *„Historier fra Skovridergaarden“*, der udkom 1889, fik Sophus Bauditz den store Sukces, som ogsaa senere og i stigende Grad har fulgt hans Arbejder.

Livet og Oplevelserne i Skovridergaarden danner Rammen om en Cyklus Fortællinger, hvoraf hver enkelt kan betegnes som mønsterværdig for Novellegenren, men Hovedhandlingen foregaar i Skovridergaarden, og Traaden i denne Handling er slynget med stor Sindrighed. Bauditz hævder den Kunstteori, at Novellen kræver Handling og Komposition, kort sagt Opfindsomhed, og han gjennemfører sin Teori udmærket i Praxis. Dog, vel at mærke, har hans Fortællinger intet „romanagtigt“ i daarlig Forstand; der foregaar intet, som ikke kan have sin Rod i Virkeligheden, og hans Figurer og Karakterer er grebne ud af Livet; men han holder af at lægge „Intrigen“ saaledes til Rette, at den vækker Spænding hos Læseren. Ved Siden af de underholdende Egenskaber er det først og fremmest Stemningen, der gjør en Bog som „Skovridergaarden“ saa indtagende, og den udstraaler i lige høj Grad fra Figurer og landskabelige Omgivelser. Hvilken prægtig gammel Herre er ikke den brave Forstraad, hvilken snurrig Fyr „gamle Janos“, og hvor kostelig „dovne Madsen“, hvis Portræt forøvrigt dukker op ogsaa i flere andre af Bauditz's Fortællinger. Det er i alleregentligste Forstand at være paa hjemlig Grund, naar man stifter Bekjendtskab med disse Figurer, hvis hele Habitus er saa harmonisk stemt sammen med de Omgivelser, hvori de færdes. „Historier fra Skovridergaarden“ har da ogsaa gjort saa stor og vedvarende Lykke hos Publikum, at Bogen hidtil er udkommet i sex Oplag, med et Antal af ca. 16,500 Exemplarer.

Bauditz's næste Bog blev *„Krøniker fra Garnisonsbyen“* (1892, 4. Oplag). Det er en omhyggeligt gjennemkomponeret Roman, hvortil Forf. — som ovenfor nævnt — har taget Sceneriet fra den By, hvor han levede som Dreng og ungt Menneske, og Tidspunktet er Krigsaaret 1864, hvis Tildragelser spiller med ind i Romanens Begivenhedsrække. Der er derved kommet dobbelt Baggrund for Handlingen: Livet i den danske Provinsby i Krigens Tid. Og det er værd at lægge Mærke til, hvor opfindsomt de forskjellige Led er føjet ind i hinanden, saaledes at Begivenhederne konsekvent udvikler sig paa den valgte Baggrund af Tid og Sted. „Garnisonsbyen“ er vel egentlig Bauditz's mest fastbyggede Roman; helt beundringsværdig er den Maade, hvorpaa Tildragelserne let og naturligt gribe ind i hinanden og føre hen mod den endelige Løsning, medens der oprulles en skiftende Række Scener af Hjemmet i Rektorboligen, i Præstegaarden, blandt Garnisonens Officerer o. s. fr. Af Romanens Figurer vil man særlig erindre den

stilfærdige, blomsterdyrkende Rektor og hans indtagende Datter, de hyggelige Præstegaardsfolk i Ordrup, den gamle Kammerherre — en aldeles fortræffelig karakteriseret Skikkelse — og, maaske fremfor alle andre, „Overlærer Jochumsen", der er tegnet med en Blanding af Humor og skarp Virkelighedssans, som gjør Portrætet i lige høj Grad morsomt og levende.

Efter at have skildret Kjøbstads- og Garnisonsliv i „Krøniker fra Garnisonsbyen" vendte Sophus Bauditz i „*Hjortholm*" (1896) tilbage til Livet paa Landet og Skildringen af dansk Landskab. Ogsaa denne Roman har en stærkt kombineret Handling, vel nok saa romantisk som i nogen af de foregaaende Bøger; men det gjælder ogsaa her, at Forfatterens Fortællekunst er altfor sund og ægte, til at han nogensinde forledes til Overdrivelser. Hvor dramatisk Handlingen end bevæger sig, og hvor sindrigt Traadene slynges og løses, har man dog altid Følelsen af at befinde sig paa solid Grund, og man optages fuldt og helt af de Personer, der skildres. For „Hjortholms" Vedkommende er Kaptajn Riis Bogens betydeligste Skikkelse.

Sophus Bauditz.

Bauditz har fremhævet, at han arbejder overordentlig langsomt. Han begynder ikke at skrive, før han har levet sig saadan sammen med sine Figurer, at han kjender dem ud og ind, og Udarbejdelsen af Fortællingerne kan han i Reglen kun naa til i sine Ferier. Han kunde rolig have udsendt en Bog hvert Aar; der vilde upaatvivlelig være Læsere nok til dem; men ikke desmindre er „Skovridergaarden", „Garnisonsbyen" og „Hjortholm" udkommet med tre til fire Aars Mellemrum.

1898 udkom „*Sporsne*, en Vinternovelle", der hører til hans mest udbredte Fortællinger. Samme Aar havde Bauditz sit 25 Aars Forfatter-

jubilæum, og han udsendte i den Anledning en Samling *„Udvalgte Noveller“*, og Aaret efter fulgte „Jul i Skovridergaarden og andre Fortællinger“ (3. Oplag).

Bauditz havde hidtil fortrinsvis skildret Landliv og Kjøbstadsliv. Med Romanen *„Absalons Brønd“* (1901, 3. Oplag) lagde han for første Gang saa godt som hele sin Bogs Handling til Hovedstadens Enemærker og viste sig ogsaa her som den fint forstaaende Skildrer, der sad inde med et Førstehaands Kjendskab til Byens gamle Lokaliteter. Thi det er især den gamle By, Forf. tager Sigte paa, og de Billeder, han tegner af Voldene og „Kirsebærgangen“, af Slotsholmen og Christiansborg med „Absalons Brønd“, røber al den Kjærlighed og Pietet, hvormed han omfatter Byen og dens Minder. Man kan sige, at Bogen fra først til sidst er gjennemsyret af denne Pietet. Og ganske paa samme Vis som i „Garnisonsbyen“ og i „Hjortholm“ knyttes Romanens Handling og Figurer paa det nøjeste til Lokaliteterne, saa at der opstaar en naturlig Vexelvirkning mellem dem. „Absalons Brønd“ har sin snildt slyngede Intrige og et Galleri af typiske Figurer, som i skarp og lunefuld Karakteristik ikke staar tilbage for dem, der er afbildede i Forf.'s øvrige Fortællinger, og — morsomt nok — selv i denne Hovedstadsroman findes den passionerede „brave Jæger“, som Forf. efter sit eget Sigende maa have med i hver Bog. Her er Jægerens borgerlige Metier blevet Antikvarboghandler, men inden Romanen slutter, vender han tilbage til sit gamle, jydske Revier.

Helt nyt var det Felt, som Bauditz betraadte med sin sidst udgivne Bog: *„Komedie paa Kronborg“* (1903, 3. Oplag). Det er en historisk Fortælling, der har William Shakespeare til Hovedperson, og som til Udgangspunkt har taget Formodningen om, at den navnkundige engelske Digter som ung Aktør har besøgt Helsingør sammen med et Selskab af engelske Instrumentister, der bevislig i Aaret 1586 har optraadt paa Kronborg. Dette Motiv er formet til en overordentlig nydelig Kjærlighedshistorie, og den har en Kolorit af historisk Stemning, der afgiver et nyt Bevis paa Forf.'s ualmindelige Evne til at leve sig sammen med sit Stof og gjøre det nærværende for Læseren, idet han lader hver lille Enkelthed tjene til at fuldstændiggjøre Billedet. „Komedie paa Kronborg“ staar meget højt i Bauditz's Produktion, og Stilen har en Varme og Glans, der røber, hvor kraftigt og udviklingsdygtigt hans Talent er. —

Der er et Moment i Sophus Bauditz's Forfatterskab, hvorpaa han selv lægger stor Vægt, og hvorom han ved en given Lejlighed har udtalt sig saaledes: „. . . alle de Bøger, jeg har skrevet i de sidste 23 Aar, efter at jeg er bleven gift, er bleven til paa den Maade, at min afdøde Hustru*) og jeg ligefra Begyndelsen af, kan jeg sige, sammen har lagt Planen, talt om den, drøftet Figurerne, og drøftet Enkeltheder. Og naar jeg skrev dem — det var næsten altid i Sommerferien, efter at alle Detaillerne i Reglen i Forvejen var ordnede — kan jeg sige, at for hver Side, jeg skrev, læste jeg den op for hende, talte med hende om den, fik den kritiseret og fik idelige Impulser.

*) Emmy Bauditz døde i Foraaret 1903, kun 43 Aar gammel.

Hun havde den største Kjærlighed til og den fineste Forstaaelse af alt, hvad der vedrørte Poesi og Kunst . . ."

Sophus Bauditz levede et ualmindelig lykkeligt Familieliv, og Tabet af hans Hustru ramte ham saa tungt, at det kom til at staa for ham, som om han ikke mere vilde kunne skrive noget større Arbejde, men at „Komedie paa Kronborg" maatte blive det sidste. Tiden vil dog forhaabentlig have gjengivet ham hans Arbejdsmod til fornyet Produktion. Han har et større Publikum end nogen anden nyere dansk Forfatter, og hans Popularitet har Aar for Aar været i stadig Stigen. Tal er, som bekjendt, veltalende, og det er ganske interessant at faa at vide, at Bauditz's ovenfor omtalte større Fortællinger efter 1889 er udkomne i tilsammen omtr. 80,000 Exemplarer. Deraf er „Hjortholm" udkommet i fem Oplag med 12,500 Exemplarer og „Sporsne" ligeledes i fem Oplag med 14,000 Exemplarer. Ogsaa i Udlandet er han vistnok den mest læste danske Forfatter. Alle hans Bøger er oversatte paa Svensk og Tysk, „Hjortholm" tillige paa Hollandsk og Fransk, og er udkommet paa Tysk i tre Oplag, „Garnisonsbyen" i to, hvad der sjældent er Tilfældet med Oversættelser. At dette Forfatterskab med sit fremtrædende nationale Præg er blevet saa kjendt og yndet i Udlandet, beror simpelthen paa, at det tillige rummer tre almenskattede Egenskaber: Livsglæde, Humor og Elskværdighed.

Zakarias Nielsen.

Født 1844. — Barndomsaarene. — Friluftsliv. — Paa Jonstrup Seminarium. — Huslærer. — Lærergjerning i Nejlinge og Herstedvester. — Arbejde i Folkeoplysningens Tjeneste. — Digterisk Produktion. — „Sange og Smaadigte". — „To Landsbyhistorier". — „*Nye Tider*". — „*Et Møde*". — „Gamle Vaner". — „*Maagen*". — „Kulsviere". — „Mystisk". — „*Den store Magt*". — „Kilderne". — „Klokkespil". — Dramatiske Arbejder: „Nye Tider", „Selvstyre", „Ellen Vaage". — „Samlede Skrifter" — „*Minder*".

I den kjønne og elskværdige Bog: „*Minder*", som Zakarias Nielsen har udsendt, siger Forf.:

> „. . . Jeg regner det for en Ære, at jeg i 20 Aar af min bedste Tid har været Lærer, og en Lykke, at jeg er kommen i Forbindelse med Snese af dygtige, dannede og trofast arbejdende Lærere og Lærerinder. Ligeledes ser jeg en Ære i, at jeg allerede i min første Forfattertid blev regnet for værdig til at stilles Side om Side med Mænd som Anton Nielsen og Thyregod. Naar mine Arbejder senere fik et andet Præg end disse og de andre Lærerforfatteres Bøger, da laa det i, at min Udvikling havde ført mig ind paa nye Veje. Jeg levede og aandede i den ny Tids Rørelser og følte mig saa stærkt paavirket af de ny Digteres Fremstillingskunst, at mine Arbejder uundgaaeligt maatte faa et fra mine Fællers forskelligt Præg. Om de litterært set var bedre eller daarligere, har jeg aldrig selv indladt mig paa at dømme om . . ."

Der er god Selvkritik og Selvkarakteristik i disse Linier. Vist er det, at Lærergjerning, og ikke mindst Folkeskolelærerens, hører til det betyd-

ningsfuldeste Arbejde, der kan øves, idet dets Opgave er at opdrage de nye Slægtled, af hvis Bonitet et Folks Fremtid afhænger. For Zak. Nielsens Vedkommende gjælder det tillige, at hans Lærervirksomhed, hvortil der knyttede sig et varmhjærtet og utrætteligt Arbejde i Almenoplysningens og Folkevækkelsens Tjeneste, just bragte ham den personlige Udvikling, som er kommet hans Forfatterskab til gode. Som Folkeskolelærer stod han midt i Tidens politiske, sociale og religiøse Bevægelse, nært knyttet til Befolkningen i de Egne, hvor han havde sit Lærerkald, og Impulserne derfra udvidede hans Horisont og kom til at virke befrugtende paa, hvad han skrev.

Jens Peter Zakarias Nielsen er udgaaet fra et Smaakaarshjem og født i Øster Stillinge ved Slagelse den 5te Juni 1844. Hans Fader var Landsbysmed og hed Niels Henrik Rasmussen, Moderen var en Skolelærerdatter, Olavia Matthea Storm. Om Barndomsaarene skriver Z. N. bl. a. i sine „Minder": „. . . Sikkerlig bidrog det raske Liv i Smedien, den muntre Hammermusik, det flammende Baal og Gnisternes Fygen i højt Mon til at give min Sindsretning den Friskhed, som den havde igjennem hele min Barndomstid. Megen Betydning havde det ogsaa for mig, at jeg i mine Drengeaar blev fanget kraftig ind af det praktiske Liv i et Haandværkerhjem og var med ved alle de Arbejder, der forefaldt i Værkstedet, ikke alene grove og fine Smedearbejder, men ogsaa Hjulmands-, Maler-, Forgylder- og andre Arbejder, som lejlighedsvis kan falde for i en Smedje. Jeg lærte herved at haandtere næsten alt Slags Værktøj, fik Agtelse for og Kjærlighed til Haandens Arbejde og slog tidlig Rod i det jævne Virkelighedsliv med dets tusindartede Krav til Tanke og Haand . . ."

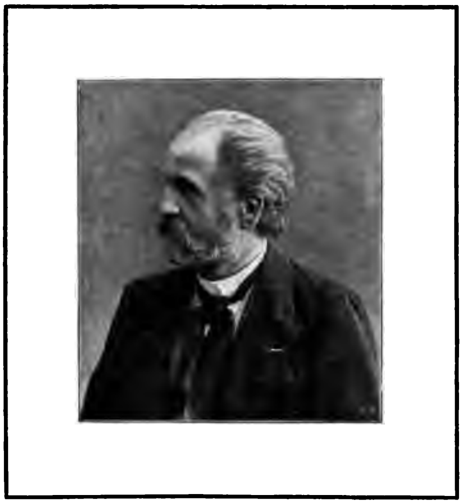
Alt i alt var Zakarias Nielsen under sin Opvæxt en velbegavet, frisk og frejdig Dreng, der tumlede sig i et muntert Friluftsliv. Han havde et godt musikalsk Øre, og i ti—elleve Aars Alderen lærte han sig selv at spille Fløjte, Klarinet og Violin. Han spillede ofte ved Gilderne i Bøndergaardene og erhvervede sig derved en Fortjeneste, som der var god Brug for i hans Hjem.

Fra han var Dreng, havde det foresvævet ham at blive Lærer ligesom hans Morfader, den gamle, dygtige Skolelærer J. O. Storm, og ikke længe efter at han havde gjennemgaaet Landsbyskolen og var bleven konfirmeret, kom han paa Jonstrup Seminarium, hvorfra han dimitteredes i Foraaret 1863 med udmærkede Karakterer i alle Fag. I September s. A. blev han Huslærer paa Herregaarden Charlottendal, en Fjerdingvej fra Slagelse, og i denne Periode begyndte Digterdrømmene saa smaat at dæmre for ham. Han svingede en Tid lang mellem de forskellige religiøse Retninger, Pietisme og Grundtvigianisme, og da den unge Lærer og vordende Forfatter tilmed samtidig var forelsket i den unge Pige, som senere blev hans Hustru, var der nok til at sætte hans Følelsesliv i Bevægelse og derigjennem afføde hans første Poesier, som dog foreløbig blev omhyggelig gjemte i Skrivebordsskuffen.

I Efteraaret 1864 blev Zakarias Nielsen kaldet til Lærer ved Nejlinge Skole og Organist ved Helsinge og Valby Kirker i Frederiksborg Amt, og et Aars Tid efter holdt han Bryllup med sin Forlovede, Egerta Hoffmann, Datter af Skolelærer H. Opholdet i den nordsjællandske Kulsvieregn blev i flere Henseender befrugtende for ham. Han lærte sig her at søge sine Studier

i selve Folkelivet, og efter at hans religiøse Gjæring havde været endnu en Tid, vandt han ogsaa paa dette Punkt frem til Ro og Klarhed ikke mindst ved Bekjendtskabet med Mænd som Fredrik Barfod og C. Hostrup. Samtidig begyndte han at tage ivrig Del i Arbejdet for Almenoplysning, oprettede en Aftenskole og en stedlig Sangforening og holdt selv en Række Foredrag og Oplæsninger, der samlede mange Tilhørere.

Efter en henved fireaarig Virksomhed i Kulsvieregnen modtog Zak. Nielsen i 1868 Lærer- og Organistembedet i Herstedvester i Kjøbenhavns Amt, hvor han tilbragte sexten Aar og udfoldede en frugtbringende Virksomhed baade som Lærer og som utrættelig Deltager i folkevækkende Gjerning, hvortil han selv fra først af havde maattet tage Initiativet; thi Herstedvester var paa den Tid endnu en temmelig død Egn. For hans Forfatterskab blev det af stor Betydning, at han her kom i nært og fortroligt Forhold til Digterne H. V. Kaalund og Chr. Richardt, af hvilke den første var Overlærer paa Vridsløselille, den sidstnævnte den Gang Forstander for Tune Folkehøjskole.

Zakarias Nielsen.

Zakarias Nielsen havde allerede i flere Aar været en flittig Medarbejder ved forskjellige folkelige Blade og Tidsskrifter, særlig N. C. Roms „Husvennen"; men hans literære Ærgjerrighed var ikke tilfredsstillet dermed; han havde sat sig til Maal at blive „en rigtig Digter", der skulde „naa op paa Siden af de rigtige Skjalde". Omsider, i Foraaret 1871, udkom hans første Bog *„Sange og Smaadigte"*, en Debut, som gik temmelig upaaagtet hen, og det samme var Tilfældet med de to efterfølgende Arbejder: „Tre Fortællinger" (1876, 2. Oplag 1885) og „To Landsbyhistorier" (1878, 2. Oplag 1884).

Først med Fortællingen *„Nye Tider"* (1881, 2. Oplag 1885) begyndte Zakarias Nielsen at vinde sit literære Ry. Forf. havde havt den lykkelige Tanke, med sund og kraftig Virkelighedstroskab, at tage sin Handling og sine Figurer lige ud fra det politiske og religiøse Røre i en hjemlig Egn, saaledes som det former sig i hans egen Tid, og han skildrer denne Bevægelse og dens Indflydelse paa de optrædende Personer med en velgjørende Upartiskhed, paa samme Tid som man dog sporer, hvor stærkt og varmt han selv er optaget af Emnet. Repræsentanterne for det gamle og det ny: „gamle Lystrup" og Knud, den unge Frihedsmand, er lige udmærket iagttagne, og Bogen giver et virkeligt, levende Tidsbillede. Intet Under derfor, at „Nye Tider" blev modtaget med varm og udelt Anerkjendelse, og at Forf. med det samme havde vundet sit Navn som en talentfuld og paalidelig Folkelivsskildrer.

Ogsaa i hans næste Arbejde, Fortællingen „Gamle Vaner" (1883,

2. Oplag 1898) er Emnet hentet fra lignende Brydninger i Folkelivet; her er det navnlig det vanemæssige og tomme i officiel Kristendom og Statskirkeliv, der er taget Sigte paa. Det er en god og alvorlig Bog, men — vel nærmest paa Grund af det tungere Emne — gjorde den langt fra saa stor Lykke som „Nye Tider". Imidlertid havde Zak. Nielsen udsendt det fortællende Digt „*Et Møde*" (1882), der skulde komme til at høre blandt hans allerpopulæreste Ting; det er efterhaanden udkommet i ti Oplag og er blevet oplæst utallige Gange ikke blot af hjemlige Foredragsholdere, men ogsaa blandt Skandinaverne i Nordamerika, hvor det er udkommet i en dansk-amerikansk Udgave, ligesom det ogsaa er blevet oversat paa Engelsk.

Sin Produktion som Romanforfatter fortsatte Zak. Nielsen med „*Maagen*, en Nutidsfortælling" (1889), der almindelig anses for hans bedste Bog; i alt Fald hører den til de mest yndede; den er udkommet i fjerde Oplag og har vundet en stor Læsekreds ogsaa i Udlandet. Forf. nævner det selv som sin Opgave „at vise, hvorledes en urolig Tids Uvejrsbølger kan bane sig Vej ind i Hjemmene og ruske i Baandet mellem Mennesker, der elsker hinanden . . ." Og samtidig vilde han vise, „hvorledes et af Kampe og Lidelser mishandlet Hjærte holdes oppe ved sin Kristentro og vinder frem til „den hvide Kyst" . . ."

Det er saaledes en idealistisk, kristelig Livsbetragtning, der bærer Bogens Handling, og tillige en sund, frejdig Tro, en lys Optimisme, som man mærker er udsprungen fra Forfatterens inderste Væsen.

Den samme lyse og milde Livsanskuelse gaar gjennem hans følgende Arbejder, og det er øjensynligt den, som virker befrugtende paa hans Produktion. I de nærmeste Aar udkom „Kulsviere" (1893, 2. Oplag 1894), „Mystisk" (1897, 1. og 2. Oplag) og i 1898 (3. Oplag 1899) „*Den store Magt*", der maa regnes blandt hans betydeligste Bøger. Det er for saa vidt en Problem-Roman, som den sysselsætter sig med det i moderne Literatur saa ofte drøftede Ægteskabsspørgsmaal og med Argumenterne for og imod Ægteskabsskilsmisse. Men Forf. gaar her, som altid før, sine egne Veje, og i Overensstemmelse med sit personlige Grundsyn hævder han Pligternes Gyldighed, selv hvor de maa opfyldes paa Bekostning af, hvad man i Øjeblikket anser for Livslykke. Bogens Tendens tynger dog ikke i nogen kjendelig Grad paa den kunstneriske Form; Fortællingen har en delvis stærkt bevæget Handling, og dens Figurer er klart og sikkert tegnede. — Dette gjælder ogsaa Forf.'s sidste større Fortælling „*Kilderne*" (1900, 3. Oplag 1901), hvori der søges endnu et Stykke dybere til Bunds i sjælelige Rørelser og med stor Varme gjøres Rede for de Menneskers Livsskæbne, som Bogen fortæller om.

Af Digtning i bunden Stil har Zak. Nielsen — foruden „Et Møde" — udgivet „Lyse Dage, Vers og Smaadigte" (1890) og „*Klokkespil*" (1902). Man møder her det samme varme, idealistiske Syn som i Forf.'s store Prosaarbejder, den samme Kjærlighed til Mennesker og Natur og ofte Glimt af friskt og elskværdigt Lune. Zak. Nielsen behersker med god og sikker Evne Versets Kunst, saa ogsaa paa dette Felt er han „naaet op paa Siden af de rigtige Skjalde". Blandt de mange kjønne Poesier i „Klokkespil", snart dybt

vemodige og alvorlige, snart skæmtende og lunefulde, skal exempelvis anføres det lille, nydelige Digt:

„I Hjemmet har jeg fundet den Svaling og Sol,
der passed bedst mit Arbejd og min Færden,
i Hjemmet har jeg fundet den hyggelige Stol,
hvor bedst jeg Hvilen fandt i hele Verden.

De Lovord, Verden gav mig for dette eller hint,
mod Hjemmets Lov var svage kun og søgne,
den Dadel, Verden gav mig, har aldrig mig pint
som den, jeg saa i mine kæres Øjne.

I Hjemmet har mit Hjerte den Kjærlighed mødt,
den Troskab, som for Fred og Lykke borger,
imellem Hjemmets Mure min bedste Fryd blev født
og mine dybe, sunde Hjertesorger.

Men ægte Sorg og Glæde gør Sjælen fri og klar
og skaber Højtid selv i trangest Hytte —
min Arne, du skal have den bedste Tak, jeg har,
mit sidste Blik, naar jeg en Gang skal flytte."

Paa det dramatiske Omraade har Zak. Nielsen skrevet Folkelivsbilledet „Nye Tider" — en Dramatisering af hans Fortælling — og Lystspillet „Selvstyre", begge opførte paa Folketeatret, henholdsvis 1885 og 1888, samt „Ellen Vaage", Skuespil i 4 Handlinger, opført paa Dagmarteatret 1896. Disse Arbejder, vidt forskjellige i Indhold og Stemning, er alle blevne modtagne med Bifald.

Efter en sextenaarig Lærergjerning i Herstedvester — en Virksomhed i Skolens og Folkevækkelsens Tjeneste, der havde lagt stærkt Beslag paa hans Kræfter — maatte han i 1884 paa Grund af alvorligt svækket Helbred søge sin Afsked. Sit Arbejde for god og sund Almenoplysning har han dog senere stadig fortsat samtidig med sin Forfattergjerning. Siden 1892 har han været Medudgiver og Medredaktør af „Søndagsbladet" og fra 1895 og de nærmest følgende Aar desuden Udgiver af „Børnenes Bogsamling" og „Folkets Bogsamling" samt Redaktør af „Wisbechs Almanak".

Zakarias Nielsen er en folkelig Digter i dette Ords bedste og smukkeste Betydning; han er en af vort Lands mest læste Forfattere, og han er blevet det i Kraft af den usminkede Idealitet, den Sundhed og de ægte digteriske Egenskaber, som kjendetegner hans Forfatterskab.

I sine *„Minder"* (udk. 1905) fortæller Zak. Nielsen paa den elskværdigste og hyggeligste Maade om sine Oplevelser indtil et godt Stykke op i hans Manddomsaar og stiller i Udsigt et nyt Bind af lignende Erindringer fra den efterfølgende Tid.

Zak. Nielsens „Samlede Skrifter", I—VI Bd., er udkomne 1904—05.

Ernst v. d. Recke.

Født 1848. — Student 1866. — *„Bertran de Born"*. — „Lyriske Digte". — Senere Produktion. Dramatiske Digtninger: *„Kong Liuvigild og hans Sønner"*. — *„Archilochos"*. — *Knud og Magnus"*. — „Hertuginden af Burgund". — *„Dronning Eigra"*. — Digtsamlinger: *„Smaadigte"*. — *„Spredte Blomster"*. — *„Gamle og nye Digte til Een"*. — *„Blandede Digte"*. — „Principerne for den danske Verskunst".

Medens Fortællekunsten finder talrige Dyrkere ogsaa udenfor Gjennembrudsmændenes Kreds, har lyrisk og dramatisk Digtning forholdsvis faa Repræsentanter i samme Periode. Den betydeligste af dem er Ernst v. d. Recke, en Sprogets Mester, hvis Herredømme over den metriske Form er omtrent enestaaende i vor Literatur. Han behersker alle Versformer, stiller sig de vanskeligste Opgaver og overvinder dem med en tilsyneladende Lethed eller rettere med en Sikkerhed, som maa vække udelt Beundring. Ingen kunde med større Autoritet give en videnskabelig Redegørelse for dansk Metrik, saaledes som den foreligger i hans store Værk om „Principerne for den danske Verskunst". Ogsaa som dramatisk Digter har E. v. d. Recke vundet et anset Navn, skjønt hans Værker paa dette Felt ikke er meget talrige. Ved Siden af de lyriske Skjønheder i hans Skuespildigtning er der ofte en rig scenisk Virkning og en Festivitas, der, uden at bunde i nogen teatralsk Effekt, meddeler sig rent umiddelbart til Læser eller Tilskuer.

Ernst Frederik Vilhelm von der Recke er født i Kjøbenhavn den 14de August 1848. Hans Fader var Oberst i Artilleriet Johan Zepelin v. d. R., Moderen hed Eliza Esperance Wallich. Fra først af var han Elev i Metropolitanskolen; men da hans Fader forflyttedes til Rendsborg, kom han fjorten Aar gammel i Huset hos en af sine Paarørende i Hillerød for at kunne frekventere Frederiksborg Latinskole, og herfra blev han fire Aar senere Student. Han begyndte at studere Kemi, et Fag, han havde vist Anlæg for lige fra sine Barndomsaar, men den egentlige Examenslæsning interesserede ham ikke i tilsvarende Grad, og efterhaanden blev de faglige Studier lagte paa Hylden, medens han i Stedet for dyrkede æstetiske Interesser. I 1871 aftjente han sin Værnepligt, og samtidig med at han bar „Kongens Tøj", fuldendte han det lyriske Drama *„Bertran de Born"*, der med ét Slag gjorde den unge Digters Navn bekjendt over hele Landet. Stykket opførtes første Gang paa det kgl. Teater den 7de Januar 1873 og gjorde overordentlig Lykke — en Lykke, som ingenlunde var ufortjent; thi det var en ualmindelig lovende Digterdebut: en scenisk virkningsfuld Handling, smagfulde og fuldttonende Vers, en varm og glansfuld lyrisk Stemning.

Det var ikke nogen let Sag at forfølge en saa eklatant Sejr. Først et Par Aar efter udsendte Ernst v. d. Recke et Bind *„Lyriske Digte"* (1876), der allerede viser hans sproglige Mesterskab for Formens Vedkommende og

tillige i Indholdet røber et ungt Digtersind i stærk Gjæring, spændende over alle Stemninger: „himmelhoch jauchzend, zum Tode betrübt . . .“ Sin dramatiske Digtning fortsatte Recke med Tragedien *„Kong Liuvigild og hans Sønner“*, opført 1878 paa det kgl. Teater — et Arbejde, der ubestrideligt er langt vægtigere end Digterens Debutarbejde, baade ved det historiske Studium, hvorover det er bygget, og ved dets strængere kunstneriske Form. Men saavel Stoffet som dets Behandling er mindre smidigt end den festlige Handling og de indsmigrende Vers i „Bertran de Born“, og trods alle sine Fortrin faldt „Kong Liuvigild og hans Sønner“ ikke i Publikums Smag og naaede kun faa Opførelser. Ikke heller *„Archilochos*, en dramatisk Skizze“ (udkommet s. A.), der behandler et antikt Emne: Sagnet, der knytter sig til den græske Digter og hans Elskede, fandt fortjent Paaskjønnelse, skjønt denne dramatiske Digtning regnes til det ypperligste Recke har skrevet. Af mere populær og lettere tilgængelig Art var 5 Akts Tragedien *„Knud og Magnus“* (1881). Det er et dramatisk virkningsfuldt Skuespil med klar og kraftig Tegning af Hovedpersonerne, og der er ingen Tvivl om, at det ved Opførelsen vilde have fængslet Tilskuerne. Den daværende Teaterbestyrelse, med Kammerherre Fallesen som Chef, undskyldte sig imidlertid med, at Stykkets Personliste omfattede en saa talrig Flok af Kongesønner, at Teatret ikke kunde besætte Rollerne, og at det derfor var umuligt at opføre Skuespilllet. Denne Forkastelse blev Aarsag til, at Forf. foreløbig afbrød al Forbindelse med Nationalteatret, et fjendtligt Forhold, som der er Grund til at beklage, idet Ernst v. d. Recke i disse sine bedste Aar utvivlsomt sad inde med store Betingelser for at blive en Gjenskaber og Fornyer af Tragedien og det lyriske Drama. — I 1891 opførte Dagmarteatret hans Tragedie „Hertuginden af Burgund“, der modtoges med stort Bifald. Først efter Kmh. Fallesens Død, da det kgl. Teater havde faaet en ny Bestyrelse, ophævede Recke det Interdikt, hvorunder han for sit Vedkommende havde holdt den nationale Skueplads. 1896 opførtes hans mesterlige Oversættelse af Edmond Rostands versificerede Skuespil *„Les romanesques“* under Titlen *„Romantiske Ideer“* og 1897 hans egen dramatiske Digtning *„Dronning Eigra*. Et Ridderæventyr. Drama med Forspil i tre Akter“ (udk. 1900).

Ernst v. d. Recke.

„Dronning Eigra“ stiller ligesom Reckes øvrige betydeligste Arbejder større Fordringer til Fordybelse og Forstaaelse, end det store og brede Teaterpublikum som oftest bryder sig om at honorere. Allerede Emnet, der er hentet fra oldbritiske Sagn og handler om Kong Uter af Bretland, den skjønne Dronning Eigra i Venedotia (Nord-Wales) og Vismanden Merlin, er lidet populært, medens den sindrig spundne Handling er gjennemslynget af en Mystik, der vanskelig kan forenes med den Klarhed, som Scenen kræver.

Ikke heller er det nok at tage de Syner og Visioner, som Astrologen Merlin tryller frem, som blot og bar Teatereffekt; thi det er Forfatterens Mening, at de skal have større og dybere Betydning. For Tilskuerne bliver dog meget af dette uklart og forvirrende, og heri maa Grunden søges til, at „Dronning Eigra“ havde ringe Scenelykke. Men det er en fin og dybsindig Digtning, med store poetiske Skjønheder, og Læsningen bereder ublandet Nydelse. Ogsaa i dette Arbejde viser Recke sig som den uforlignelige Verskunstner, han er. Man læse f. Eks. Kong Uters Kvad til Dronning Eigra i første Akt:

„Bag Snowdons Klippers kløverklædte Mur
Skjærsommersolen seer en Blomst i Bur,
Den blinker paa dens Krone blank og pur.

Af Bjerget tindrer Toppen takt med Sne;
Som Bjergets Bræ er Blomsten bjert at see,
Og rosenskjønt dens røde Læber lee.

Vel Tusind flamme for den nær og fjern,
Og tusind svungne Sværd af sveiset Jern
Og tusind varme Hjerter er dens Værn.

Før den skal vristes fra sin Hjemstavns Jord,
Vil blomstre frem af den en blodrød Flor
Og Grønt forgaae af Grunden, hvor den groer. —

Du Høie, tag en Høvdings Hyldest her
Blot som en Blomst, der spired i dit Skjær,
Og mere Lykke vandt derved end Værd.“

Og ligeledes Eigras Vuggesang (i anden Akt); det er den skæreste Musik:

„Sov sødt, min Pusling, mens Kuren gaaer
Sin Gang over Borgens Volde!
Sov sødt, mens Blæsten mod Muren slaaer;
Der kommer ei nogen Storm saa haard,
Hvor ei en Vagt om din Vugge staar
Af hundrede Stridsmænd bolde!

Sov sødt, min Pusling, i Vuggens Ly;
Din Fader bær Spir og Krone;
Vox op, og lign ham og spred dit Ry
Imellem Solbjerg og Morgengry
Med Glans saa vidt over Borg og By,
Som Bardernes Harper tone!

En Tid vil komme, da Mænd med Sværd
Vil for dit Ansigt sig bøje,
Da Tusinders Øjne fjernt og nær
Vil agte dit Vink og see din Færd;
Nu vogter dig kun din Moders her
Og Englenes i det Høje.“

Sin lyriske Digtning fortsatte Ernst v. d. Recke med Samlingen *„Smaadigte“* (1883), *„Spredte Blomster“* (1885), *„Gamle og nye Digte til Een“* (1889) og *„Blandede Digte“* (1890). I disse forskellige Samlinger viser han sig bestandig som en Verskunstner af høj Rang, medens Udtrykket for den lyriske Stemning former sig med en snart sindrig, snart ridderlig Finhed, der er ejendommelig for hans Poesi. Ganske henrivende lyder f. Ex. saadanne Strofer som *„En Sommernat“* (i „Smaadigte“):

„Nu taber det svindende
Røde sin Glands,
Og sagte for Vindene
Træde de skinnende
Taager i Dands;

Men Maanen, som stigende,
Purpurrød gryer,
Gaar blank mellem Fligene
Frem af de vigende
Sommernatsskyer.

Den kommer, den fristende,
Dejlige Nat,
Som spreder paa Kvistene
Over de bristende
Roser en Skat; —

Hver Kalk i det bræmmede
Blomsterparti
Staaer lukt, som fornemmede
Alt i det fremmede
Lys dens Magi.

Kun jeg er den seneste
Natsommerfugl,
Som drikker den reneste
Dug af et eneste
Blomster i Skjul; —

Jeg lader de hvilende
Lilier i Ro;
Kun Maanen, som smilende
Titter bag Pilene,
Ved, vi er To."

Ligeledes kan exempelvis nævnes det første af Digtene i Afsnittet „Lyriske Digte, I—LXXXI," i samme Samling:

„Hvorhen i Verden jeg gaaer min Sti,
Da er jeg bunden og ikke fri;
Hvorhen min Gang jeg i Verden gaaer,
Jeg bunden er i dit lyse Haar.

Saalangt jeg vanker i Vest og Øst,
Hos dig jeg haver alt Haab og Trøst;
Saa vidt jeg færdes i Syd og Nord,
Hos dig jeg haver min Fred paa Jord.

Hvor end du ganger i Pigers Flok,
Mit Hjerte finder dig sikkert nok;
Du vandrer aldrig saa langt af Led,
At det jo følger i dine Fjed.

Ihvor jeg rydder en Bøgerod,
Jeg tænker mig, det er for din Fod;
Ihvor jeg flytter paa Vei en Sten,
Jeg tænker mig, at den gjør dig Mén.

Hver Gang jeg plukker en Blomst i Mai,
Jeg haver prydet med den din Vei;
Hvergang jeg stander en Rose næst,
Den haver jeg i dit Haar dig fæst.

Saatidt jeg finder en Abild gjemt,
Jeg har den altid for dig bestemt;
Saatidt jeg seer paa en Guldring skjøn,
Den sætter jeg paa din Haand iløn.

Hvorlangt mit Hjerte er reist af By,
Det vender altid til dig paany;
Hvad end ved Dag er min Tanke næst,
Den bliver altid i Kveld din Gjæst."

Senere har Ernst v. d. Recke udgivet Børnebøgerne „Vor egen Tulle" (1894) og „Tordenskjold" (1896) og i 1898 Digtet „Kronesangen".

Et betydeligt, videnskabeligt Arbejde er Reckes store Værk: „*Principerne for den danske Verskunst* efter dens historiske og systematiske Udvikling", hvormed han i 1881 erhvervede den filosofiske Doktorgrad. Desuden har han udgivet „Dansk Verslære i kortfattet Fremstilling" (1885) og „Grundtræk af dansk Verslære" (1894). Sin Interesse for dansk Retskrivning har han vist ved sin Piece (udk. 1888) om „Store og smaa Bogstaver", hvori han varmt tager til Orde for Bibeholdelsen af „de store Bogstaver" i vort Skriftsprog. Hans digteriske Produktion har i det sidste Tiaar været yderst sparsom; i hvert Fald er det kun lidet, han har udgivet; men i disse Aar har han været stærkt optagen af Syslen med vore Folkeviser, et Felt, paa hvilket han ejer Kjendskab og Forstaaelse som meget faa andre. —

E. v. d. Recke har i mange Aar levet et stille Liv, om Vinteren i København, om Sommeren i sit Landhus tæt op til Hornbæk Plantage i Nordsjælland. Der er en egen karakterfuld Fasthed over hans Poesi som over hans Personlighed; i Liv som i Kunst hævder han sine egne Principer, som han ikke viger uden om. Af ydre Begivenheder i hans Levnet er der kun lidet at optegne. I 1881—82 foretog han paa det Anckerske Legat en Rejse i Tyskland og Italien, 1886 ægtede han Anna Frederikke Reinhårdt, Datter af Overlærer R. ved Frederiksborg lærde Skole, fra 1885—90 havde han Ansættelse ved det store kgl. Bibliothek.

Foruden hvad ovenfor er nævnt, har E. v. d. Recke udgivet Carl Plougs og Chr. K. F. Molbechs efterladte Digte, den første Samling med en kritisk-biografisk Indledning.

Thor Lange.

Født 1851. — Student 1869. — Filologisk Embedsexamen. — Rejse til Rusland. — Docent ved det østerlandske Sprogakademi i Moskva. — Doktorgraden ved Kjøbenhavns Universitet. — Dansk Konsul. — Poetisk Produktion: *„Fra fremmede Lande."* — „Nogle Folkeviser". — *„Wesnà*, Skildringer og Stemninger". — *„En Maaned i Orienten"*. — Skizzer og Phantasier". — *„Gjennem farvet Glas"*.

I nært aandeligt Slægtskab med E. v. d. Recke og ligesom denne en sjælden Sprogets Mester er Thor Lange, der siden sit fem og tyvende Aar har levet i Rusland, men er vedblevet at være dansk Undersaat og paa mangfoldige Maader har vist den usvækkede Kjærlighed, hvormed han omfatter sit Fædreland og alt Dansk.

Thor Lange er født i Kjøbenhavn den 9de April 1851; hans Fader var Præst ved Abel Cathrines Stiftelse, Moderen hed Maria v. Holtzendorff. Thor Lange, der tidligt røbede et ualmindeligt Sprogtalent, kom i Metropolitanskolen, hvorfra han 1869 blev Student, og han fulgte nu sin Tilbøjelighed, idet han studerede klassisk Filologi og tog filologisk Embedsexamen 1874. Der næredes ikke ringe Forventninger til den unge, begavede Sprogmand, og da det russiske Undervisningsministerium havde anmodet Kjøbenhavns Universitet om at udpege nogle yngre danske Filologer, der kunde ønske at modtage Ansættelse ved russiske Sprogakademier, blev Thor Lange efter J. N. Madvigs Anbefaling en af de udvalgte. Paa sin 25aarige Fødselsdag rejste han til Rusland, og et Aars Tid efter blev han ansat som Docent i Græsk og Latin ved det østerlandske Sprogakademi i Moskva. Desuden kom han til at virke som Docent ved et derværende Gymnasium og — fra 1877—87 — tillige ved et tredie lærd Institut. I 1883 ægtede han en adelig russisk Dame, Natalia Mikailowna Protopopow, Datter af Gardeoberst, Adelsmarskal Michael de P. 1887 blev han dansk Konsul i Moskva, og 1894 erhvervede han den filosofiske Doktorgrad ved Kjøbenhavns Universitet med sin fortjenstfulde Afhandling om den russiske Digter Grev Alexiej

Tolstoj, „et Bidrag til den russiske Litteraturs Historie i vort Aarhundredes tredie Fjerdedel.“

Fra sine første Ungdomsaar havde Thor Lange flittig syslet med Æstetik samtidig med sine filologiske Studier, og hans egne digteriske Forsøg havde vakt Opmærksomhed i hans Omgangskreds blandt Studiefællerne. Han debuterede i Literaturen med Samlingen „Euterpe“, som han udgav sammen med M. Cl. Gertz og Sigurd Müller, og hvori findes hans første Omplantning af lyriske Digte fra fremmede Sprog. Thor Lange er paa dette Felt en Mester. Hans Sprogsans, der er udviklet indtil Fuldkommenhed, sætter ham i Stand til at trænge ind til Kærnen af det fremmede Sprogs Ejendommelighed, dets Udtryk for Stemning og Følelse, og hans Herredømme over Modersmaalet gjør ham paa samme Tid til en af vore fineste Verskunstnere, der behersker den metriske Form med fuldendt Teknik og véd at gjengive de sarteste og blødeste Nuancer. Disse Fortrin kommer maaske klarest for Dagen i hans Gjengivelser af slavisk Poesi, hvad enten de fremtræder som ordrette Oversættelser eller i fri Bearbejdelse, men forøvrigt har Thor Lange i Aarenes Løb oversat og bearbejdet en Mængde Poesi, tilhørende de forskjelligste Literaturer: islandsk, svensk, gammel-tysk, engelsk og skotsk, hellensk, nygræsk og italiensk, og hvorfra Motivet end er hentet, er det altid omplantet eller gjengivet med samme fuldendte Mesterskab. Hans originale Poesier har den samme sarte Finhed i Stemning og Udtryk, og de taaler at stilles jævnsides med de betydeligste og ejendommeligste, han har gjengivet fra fremmed Literatur.

Thor Lange.

Den første selvstændige Samling, Thor Lange udgav, var „*Fra fremmede Lande*“, Digte, oversatte og efterlignede — rimfri Kunstdigtning, Folkesange og Sonnetter — (1876), derefter fulgte „Nogle Folkeviser“, oversatte og efterlignede (1878); senere udkom „Fra Rusland, Skildringer og Stemninger“ (1882), „*Wesnà*“, Skildringer og Stemninger fra den russiske Literatur (Turgenjew, Dostojewskij, Tolstoy o. fl.) (1886), den fængslende Rejseskildring „*En Maaned i Orienten*, flygtige Skizzer“ (1887), „*Skizzer og Phantasier*“ (1890), der indeholder Motiver dels hjemme fra Danmark „(*Fra Højby i Odsherred*“, „*Alvilde*“), dels fra fjærne Egne („*Under Kysten af Ithaka*“, „*De profundis*“ o. fl.) — Prosastykker, der er beslægtede med Digtene i veg og sart Stemning — og derefter en Samling lyrisk Poesi, dels original, dels gjengivet fra fremmede Sprog, under Titlen „*Gjennem farvet Glas*, Smaating paa Vers“ (1894).

Den sidstnævnte Samling, saa lille den end er i Omfang, giver maaske

klarere end nogen anden enkelt af Thor Langes Bøger en Forestilling om, hvilken rig Stemningsfylde der rummes i denne Digters Poesi. Versene er saa gjennemmusikalske som f. Ex. i *„Fantasibillede“*:

„En dunkel Kyst, hvis Bjerge blaaligt gløde,
et gyldent Hav i Solnedgangens Brand,
en vinget Baad af Rosenblade røde,
i Baaden sammen glide vi fra Land.

Og hen, hvor ingen jordisk Stemme trænger,
paa Dybet ud, hvor Alt er tyst og trygt,
os bærer bort bestandig længer, længer
vor lette Baad af Rosenblade bygt.

Langt ude lavt en blegrød Stjerne skinner,
jeg hviler tavst mit Hoved i dit Skjød;
mens Kysten bagved synker og forsvinder,
staar Stjernen foran stille, stor og rød.“

Eller som Stroferne i Digtet *„Efter Solnedgang“*:

„Højt og flammet Aftenskjæret staar
gyldenrødt om Granerne sig hvælvende.
Gjennem Skyggen mig i Møde slaar
svagt en Klokketone blød og skjælvende.

Bag ved Skoven svinder Spir og Tag
bort i Skumring for mit Blik det stirrende;
derfra kom Du, fjerne Klokkeslag,
velbekjendte, taaresvangre, dirrende.

Alt, jeg vandt mig, har jeg tabt og spildt
selvforskyldt, som lidet det mig lignede.
Nævn mit Navn derovre, nævn det mildt,
klare Klokke, viede, velsignede!“

Blandt de Oversættelser, Thor Lange har udsendt, maa endnu nævnes hans Gjengivelse af Longfellows Digt „Den gyldne Legende“ og „Kvadet om Igors Fylke“, oldrussisk Heltedigt fra det 12te Aarhundrede, desuden flere moderne russiske Skuespil.

I de mange Aar, Thor Lange har levet i Ruslands gamle Hovedstad, har han staaet i livlig og uafladelig Forbindelse med Moderlandet og ydet en Mangfoldighed af Bidrag til danske Blade og Tidsskrifter; overfor sine Landsmænd har han været en utrættelig Hjælper og Raadgiver, og i sit smukke og stilfulde Hus i Moskva har han udfoldet en rundhaandet og hjærtelig Gjæstfrihed, som mange Danske vil bevare i taknemmelig Erindring. Om hans varme Fædrelandskjærlighed vidner ogsaa de historiske Mindesmærker, som han efter eget Initiativ har ladet rejse herhjemme.

Blandt dramatiske Forfattere, hørende til den ældre Skole, har Frits Holst været en af de mest produktive og tillige en af dem, hvis Arbejder har gjort størst Lykke paa Scenen. Hans Lystspil udmærke sig — foruden ved deres Vid og Munterhed — ved en fortræffelig truffet Lokalfarve, der gjør dem til gode Samfunds- og Tidsbilleder.

Charles Frederik (Frits) Holst er født i Kjøbenhavn den 14de December 1834 som Søn af kgl. Skuespiller, Instruktør Vilhelm Holst. Han gjennemgik det gamle Landkadetakademi, blev 1853 Sekondløjtnant, deltog med Bravour i Kampene under Forsvaret af Dybbølstillingen 1864, belønnedes af Kongen med Ridderkorset og blev s. A. Premierløjtnant.

1867—68 gjorde han Tjeneste ved et af de franske Zouav-Regimenter i Algier, og efter sin Hjemkomst udnævntes han 1874 til Kaptajn, 1886 til Oberstløjtnant og 1895 til Oberst. I 1861 havde han ægtet Skuespillerinden Louise Carpentier.

Frits Holst begyndte sin egentlige Virksomhed som dramatisk Forfatter i 1869 med „Revuen", Vaudeville-Komedie i 3 Akter, opført paa Folketeatret, hvor Stykket i Tidens Løb har naaet nær op imod to hundrede Forestillinger. Et lignende Sceneheld fulgte hans senere Arbejder: Lystspillene *„En sand Demokrat"* (1870) og *„Hverdagsfolk"* (1871), ligeledes opførte paa Folketeatret. Sikker dramatisk Teknik, fortræffelig Figurtegning og en Satire, der for det meste er af lys og munter Art uden derfor at være mindre rammende, udmærker disse Arbejder. Mindre Held havde Forf. med sit 5 Akts Skuespil *„I Overgangstiden"*, der 1876 opførtes paa det kgl. Teater. Det har som alle H.'s dramatiske Arbejder skarpt og levende tegnede Karakterer og en vittig og naturlig Dialog, men det er, som om Skuespillets dybere liggende Motiv ikke rigtig vil falde i Traad med Intrigen og dens Udvikling gjennem de fem Akter. Af Frits Holst's senere Produktion maa nævnes de elskværdige og fornøjelige Smaastykker „Den lykkeligste Dag" (Folketeatret 1879) og „Paa Pension" (Folketeatret 1883) samt Lystspillet *„Hr. Skaarup og hans Venner"* (opført paa Dagmarteatret).

Frits Holst.

Sammen med Kaptajn Axel Larsen har Frits Holst udgivet det fortjenstfulde, populær-historiske Værk „Felttogene i vore første Frihedsaar".

I sin Egenskab af dramatisk Forfatter maa William Bloch henregnes til samme Retning og Skole, skjønt han paa mange Omraader er fuldt moderne i Aand og Væsen.

William Edvard Bloch, født i Kjøbenhavn den 30te Marts 1845, blev Student 1864 og tog juridisk Embedsexamen 1871. I sine Studenteraar skrev han sammen med Nikolaj Bøgh de muntre og fornøjelige Smaastykker „En fix Idé" og „Kanarifuglen", der er opførte mange Gange paa Privatteatrene. Ligeledes i Forening med N. Bøgh skrev han Lystspillet „De hvide Roser", opført anonymt paa det kgl. Teater 1872, og endvidere Skuespillet „Konsekvenser" (1881) sammen med Rich. Kaufmann. Derimod er han Eneforfatter til det polemiske Skuespil *„Lygtemænd"* (1875) og til de fine og elskværdige, dramatiske Arbejder: *„Naar Møbler flyttes"* og *„Frøken Nelly"*, der alle ere opførte paa Nationalteatret.

I 1881 modtog William Bloch Udnævnelse som Sceneinstruktør ved

det kgl. Teater, en Virksomhed, i hvilken han har ydet det fuldendt mesterlige og været vor nationale Skueplads til uvurderlig Nytte.

Indenfor samme Tidsrum er der endnu en Række Forfattere, der er vidt forskjellige i deres literære Fysiognomi, og som i ingen Hense nde danner Skole eller paa nogen Maade synes at have paavirket hinanden. Mellem de betydeligste disse maa nævnes Rudolf Schmidt, en ejendommelig og begavet Personlighed, som dog aldrig naaede den fulde Anerkjendelse, han tragtede efter, og hvis Liv derfor — navnlig i hans senere Aar — formørkedes af Bitterhed og Skuffelse.

Peter Carl Rudolf Schmidt var født i Kjøbenhavn den 25de Juli 1836. Forældrene var Smaakaarsfolk, Faderen af tysk, Moderen af fransk Afstamning. I sit femtende Aar kom Rudolf Schmidt i Boghandlerlære; samtidig studerede han med utrættelig Flid dansk og fremmed Literatur og begyndte at læse til Studenterexamen, som han tog 1861, hvorpaa han Aaret efter tog Philosophicum.

Men allerede længe forinden havde han gjort sin Indtrædelse i Literaturen og paa Teatret. Hans første Arbejde var et 1 Akts Skuespil, der under Titlen „Fritz i sin Lejr" opførtes paa det kgl. Teater (1855), dog uden at gjøre Lykke. Nogle Aar efter udsendte han anonymt Digtsamlingen „Et Ungdomsliv" (1858) og derefter „Alfsol", en 1 Akts Tragedie (1859). — Rudolf Schmidt havde sluttet sig nært til den Rasmus Nielsen'ske Filosofi, saaledes som den var bygget over Begreberne Tro og Viden, og i den Strid, som udfægtedes derom, var han en ivrig Deltager. Sit næste Arbejde: „Digtninger" (1863) tilegnede han sin Lærer og Mester, Professor Rasmus Nielsen. Fra 1869—73 var han i Forening med R. Nielsen og Bjørnstjerne Bjørnson Udgiver af Tidsskriftet „For Ide og Virkelighed", og efter sin Hjemkomst fra en kort Udenlandsrejse udgav han en Samling „Ældre og nyere Digte" (1874).

Rudolf Schmidts lykkeligste Aar var 1876, da det kgl. Teater opførte hans anonymt indsendte 3 Akts Skuespil „*Den forvandlede Konge*", der gjorde ikke ringe Lykke og vakte Opmærksomhed som et fængslende og ejendommeligt digterisk Arbejde. Endnu i samme Sæson (i Foraaret 1877) opførte Nationalteatret hans 5 Akts Skuespil „En Opvækkelse", hvortil Motivet er taget fra den engelske Reformator Irvings Liv og Historie, men Stykket gik kun den ene Gang over Scenen og beredte saaledes Forf. en bitter Skuffelse, som han selv dog udelukkende tilskrev sine literære Modstandere og den Omstændighed, at det ikke var lykkedes ham at bevare sin Anonymitet. Hans øvrige dramatiske Arbejder er Skuespillet „Solopgang" (opført paa Folketeatret 1884) og Helaftens-Skuespillet „Udløst" (Dagmarteatret 1890), men intet af disse gjorde Lykke. Tragedien „Torquato Tasso" (udk. 1894) er ikke kommet til Opførelse.

Den betydeligste Del af Rudolf Schmidts skjønliterære Produktion, om end næppe den, som han selv satte højest, er hans Novelledigtning. Han er en noget tung, men fængslende Fortæller med udmærket psykologisk Skarpsyn og alvorlig Idealitet. Efter at han i 1880 havde foretaget en Rejse

paa det Anckerske Legat, udsendte han sin første Novellesamling „*Haandtegninger*“ (1881), og i de nærmest følgende Aar udkom: „*Der Himmel hängt voller Geigen*“ (1882), „Forestillet og oplevet“ (1883), „*Skæbner og Tilskikkelser*“ (1884), „*Jochen Heinrichs*“ (1885), „*Murmesterens Døtre og andre Fortællinger*“ (1886) og „*Nye Haandtegninger*“ (1891).

Sin Digtning i bunden Stil fortsatte Rudolf Schmidt med „Fortællinger paa Vers“ (1886) og den lyriske Digtsamling „*Tanker og Toner*“ (1892), der vidner om hans strænge ideelle Livsanskuelse. En Række literærhistoriske Afhandlinger har han udsendt under Titlerne „Buster og Masker“ (1882), „Ad egne Veje“ (1884) og „Fra Liv og Literatur“ (1887).

For den dybe Miskjendelse, han mente at være Gjenstand for herhjemme, og som for hans sygelige Sind, med dets stærke Selvfølelse og dets ikke mindre stærke Trang til Selvbeskuelse, undertiden kunde antage helt fantastiske Former, fandt han delvis Oprejsning ved den Opmærksomhed, der vistes hans Arbejder i Tyskland. Størsteparten af hans Noveller er oversatte paa Tysk, og hans Skuespil „Den forvandlede Konge“ er med Bifald opført paa tyske Teatre, bl. a. paa selve Goethes Scene i Weimar. — Han døde den 5te April 1899.

Michael Rosing, født i Kjøbenhavn den 20de Novbr. 1830, død 1904 som Overlærer ved Sorø lærde Skole, har udfoldet en flittig, digterisk Produktion i lyrisk og episk Genre. Han udgav anonymt 1859 „Nogle Smaadigte af en Student“, der efterfulgtes det følgende Aar af „Et Par Digte“, ligeledes anonymt udgivne. Hans egentlige Debut falder først 1872, da han udsendte Digtningen „Frelst“ med Motiv fra Reformationstiden. Derefter fulgte den versificerede Fortælling „Ann' Marie“ (1873), „Smaadigte og Sange“ (1875), „Et Foraarsbillede“, versificeret Fortælling (s. A.), „Fire Digte“ (1877) og „Mod Strømmen“ (1881). Formen i disse metriske Arbejder er ofte tung og ubehjælpsom; men hvor Forfatterens personlige Grebethed af Emnet fuldt ud kommer til at gjøre sig gjældende, enten i et Mindedigt, i en Naturskildring eller gjennem hans dybe religiøse Følelse, lykkes det ham ogsaa at finde et varmt og smukt Udtryk for, hvad han har paa Hjærtet. Overhovedet er han først og fremmest Lyriker, og saa snart han forlader den lyrisk-episke Digtart for at dyrke Fortællekunsten i ubunden Stil, bliver Svaghederne i hans Forfatterskab dobbelt iøjnefaldende. M. Rosing har udgivet følgende Prosafortællinger: „Løvfald og Løvspring“ (1877), „To Fortællinger“ (1879), „En Romantiker“ (1880), „En uskyldig ung Mand“ (1886) og „Kjærlighed taaler Alt“ (1895). Det er Noveller, skrevne af en fuldblods Romantiker, der oftere lader sine Personer svæve mellem Skyerne end bevæge sig paa Virkelighedens Grund, og hvis Syn paa moderne Fænomener og Samfundsliv er ligesaa fjærnt fra Virkelighedens Verden. Der gaar en stærk og varmhjærtet Idealitet gjennem disse romantiske Fortællinger — som i det hele taget gjennem alt, hvad Rosing har skrevet — og den fortjener al Respekt, men Indtrykket forflygtiges, fordi Forf. i sin ideelle Flugt altfor let mister Herredømmet baade over Form og Indhold. Et af Mich. Rosings bedste og modneste Arbejder,

ogsaa i formel Henseende, er den versificerede Fortælling: *„Broder Bengt“* (udk. 1882), hvortil Motivet ligesom i „Frelst“ er hentet fra Reformationstiden.

Et ualmindelig smukt og harmonisk Forfatterskab skyldes Præsten Høyer Møller, der under det velkjendte Navn „en gammel Feltpræst“ har udgivet en Række Bøger af stor folkelig Betydning. Det er ikke Fortællinger af sædvanlig skjønliterær Art, for saa vidt som der ikke særlig er taget Sigte paa novellistisk Komposition; men de Erindringer og Oplevelser, der danner Kærnen i en gammel Feltpræsts Skrifter, er ikke des mindre fortalte med en digterisk Styrke og fremfor alt med en Understrøm af varm og uskrømtet Fædrelandsfølelse, der giver dem baade en varig og en særegen Plads i vor Literatur.

E. Høyer Møller.

Erik Høyer Møller blev født i Skive den 28de April 1818, blev Student 1836 og teologisk Kandidat 1842. Han var først personel Kapellan hos sin Fader, Provst Jens Møller, og blev i Krigsaaret 1850 ansat som Feltpræst, kort efter som Feltprovst. Senere var han Garnisonspræst i Slesvig By og fra 1861 Sognepræst i Nordby paa Als. Under Krigen 1864 virkede han atter som Feltprovst. 1866 blev han Sognepræst for Kjølstrup og Agedrup paa Fyen, og fra 1881 til 1892 Provst for Bjerge og Aasum Herreder; i nogle Aar (1869—72) var han Medlem af Folkethinget som Repræsentant for Kjerteminde-Kredsen. Han døde 1903.

I 1859 havde Høyer Møller udgivet „Beretning om de i Slesvig rejste Mindestene paa de Faldnes Grave“, udkommet i ny Udgave samme Aar under Titlen *„De Faldnes Minder i Slesvig“*, og dette lille Skrift danner paa en Maade Indledningen til hans egentlige Forfatterskab. 1876 udkom den første Bog af „en gammel Feltpræst“: *„Præsten i Krigen“* (2. Oplag 1879, 3. Oplag 1900), der strax vandt en stor og taknemmelig Læsekreds, og 1878 *„Tre af mine Venner“* (5. Oplag 1900). 1883 fulgte *„Ellen, et Livsbillede af en trofast Sjæl“* (2. Opl. 1894), og senere er udkommet: *„Overlægen“* (1890, 2. Opl. 1894), *„Livs- og Krigserindringer* fra 1850 —64“ (1894) og *„Den gamle Præstegaard“* (1896, 3. Opl. 1897). Det er paalidelige og virkelighedstro Skildringer uden nogen Art af Chauvinisme, men Fællesmærket for dem er en lys og stærk Tro paa de bærende Magter i vort Folk, saaledes som de har aabenbaret sig i strænge Modgangstider, og de Skikkelser og Karakterer, som den gamle Feltpræst har hentet frem

af sin Erindring og givet nyt Liv, staar med saa djærve og levende Træk, at de maner kommende Slægter til Efterfølgelse.

En sund Idealitet med Rod i Virkelighedens Verden kjendetegner ogsaa, hvad L. Budde har skrevet. Hans Fortællinger og Historier handler for Størstedelen om Børn, og der er ingen Tvivl om, at den Opdragergjerning, som han med aldrig svigtende Kjærlighed viede sit Liv, har havt sin store Indflydelse ogsaa paa hans Forfatterskab.

Leopold Budde fødtes i Holbæk den 15de April 1836 som Søn af daværende Kateket, senere Sognepræst Christoffer Budde, og kom fjorten Aar gammel i Randers Latinskole. 1854 blev han Student, og efter at han i nogle Aar havde staaet uvis overfor Spørgsmaalet om, hvor han skulde søge sin Fremtidsgjerning, blev han i 1861 Lærer ved Hindholm Folkehøjskole, der den Gang havde Chr. Nielsen til Forstander. Denne Virksomhed afbrødes ved hans Deltagelse i Krigen 1864; efter sin Hjemkomst gjenoptog han sine Studeringer, som han afsluttede 1867 med en Magisterkonferens i Matematik, og han fortsatte nu sin Lærergjerning ved Hindholm Folkehøjskole, indtil han i 1869 blev Forstander for den nylig oprettede Folkehøjskole i Karise; derefter var han fra 1875 Overlærer ved Jægersprisstiftelsen og overtog i 1879 Stillingen som Forstander ved Opdragelsesanstalten Holsteinsminde ved Fuglebjerg paa Sjælland. I henved tyve Aar øvede L. Budde paa dette Sted en velsignelsesrig Virksomhed, som er kommet Hundreder og atter Hundreder af forsømte Børn til gode. Man maa med egne Øjne have set Budde færdes mellem den store Flok af hans Plejebørn for at kunne danne sig en Forestilling om hans ganske særegne og ejendommelige Opdragelsesmaade. Hans Magt over den af saa forskjelligartede Elementer bestaaende Ungdom, der havde til Huse paa Holsteinsminde, beroede aabenbart først og fremmest paa hans utrættelige Mildhed og Taalmodighed. Børnene forstod, at denne Mand holdt af dem og udelukkende vilde deres Vel, og selv de uroligste Hoveder blandt dem kunde faa Bugt med deres mindre gode Instinkter, naar de kom i Tanker om, „at de ikke vilde bedrøve Budde". Der var noget ualmindelig smukt og rørende i det gjensidige Tillidsforhold mellem Børnene og deres Forstander. Paa Grund af Uoverensstemmelse med Opdragelsesanstaltens Styrelse fratraadte Budde i 1898 sin Stilling ved Holsteinsminde og oprettede samme Aar en lignende Institution „Himmelbjerggaarden" ved Ry Station, hvor han fortsatte sit kjærlige og betydningsfulde Arbejde for Samfundets Stedbørn lige indtil sin Død 1902.

Budde var en religiøs Natur og hans Religiøsitet af en mild og lys Art, der passede til den Sindets Barnlighed, som han bevarede hele sit Liv. Og denne Egenskab kjendetegner ogsaa hans skjønliterære Produktion. Han tror urokkeligt paa, at det gode i Menneskenaturen tilsidst maa bryde frem selv gjennem den haardeste Skal; denne Tro gjør hans Følelse varm og hans Dom mild, og ingen af hans digteriske Skikkelser er nogensinde tegnet med mørkere Farve, end at Læseren kan faa Sympati med dem. I formel Henseende er Budde ikke saa lidt paavirket af navnkundige Forbilleder som Dickens og H. C. Andersen, men i Valget af sine Motiver var han usvigelig trofast mod den

Verden, som var hans eget Hjærte nærmest, og her havde han ogsaa sit eget Felt.

I 1871 debuterede L. Budde i „Fædrelandets“ Feuilleton med en Fortælling under Titlen *„En ungdommelig Historie“*, der gjorde Lykke ved den lune Humor og kjønne Følelse, hvormed den var fortalt, og han havde næsten i samme Øjeblik vundet sit Publikum, der aldrig senere svigtede ham, men for hvem enhver ny Bog af Budde var en kjærkommen Gave. 1873 udsendte han en Samling *„Smaahistorier“*, og de fulgtes i Aarenes Løb af en hel Række lignende Samlinger eller enkelte Fortællinger under Titlerne: *„En Historie fra fattige Steder“* (1874), „Smaahistorier“, anden Samling (1875), „Fra Lømmelalderen“ (1877), „Smaahistorier“, tredie Samling (1878), „Tre Smaafortællinger“ (1881), *„Dødens Gudsøn“* (1886), „Fortællinger“ (1889), „Julefortællinger“, første Samling, med Illustrationer af Carl Thomsen (1890, 2. Opl. 1901), „Historier“ (1892), „Juleaftensbilleder“ (1. og 2. Opl. 1893), „Fortællinger“, I—II Bd. (1894), *„En Historie om, hvorledes Fa'er ganske alene klarede det hele“* (1899) og „Julefortællinger“, anden Samling (1902). 1896 udkom „Udvalgte Fortællinger“, med 47 Tegninger af Paul Steffensen.

L. Budde.

Med sit varme, barnligt bløde Hjærtelag forenede Budde et stilfærdigt Lune, som brød velgjørende ind i den følsomme Skildring. Og han var helt og holdent sig selv i sine Historier og Fortællinger, uforandret den samme som i sit daglige Liv. Enten han færdedes i sin brydsomme Forstandergjerning, eller man havde ham paa Tomandshaand, lyste hans Personlighed af den samme Mildhed og Hjærtensgodhed. Hans Digtning tilhørte Børnenes Verden, især de fattige og forsømte, og disse har aldrig havt en varmere Ven og Talsmand end Leopold Budde.

Johan Krohn har ligesom L. Budde hovedsagelig havt Børnene for Øje i sin poetiske Produktion. Hans første Børnebog, *„Peters Jul“*, udkom 1866 (2den forøgede Udgave 1870) og er endnu den Dag i Dag den stærkest søgte Børnebog paa det aarlige Julemarked. Ogsaa hans følgende Bøger indenfor samme Genre har vundet en lignende Popularitet: „Børnehistorier“ (1872), „Fortællinger for Børn“ (1880), *„Spolerius“* (1884), „En Dag af en lille Piges Liv“ (1890), *„Vor Ven Stæren“* (1891) og „Fortællinger for Børn“, I—III Samling (1894). — Johan Krohn er en fin og elskværdig Fortæller, smagfuld og opfindsom i Valget af sine Emner, omhyggelig i sin Stil. Foruden de ovennævnte Børnebøger har han skrevet en fornøjelig Samling „Fortællinger og Skitser af Klok“ (1870) og et Par dramatiske

Arbejder: „*Et Svar*", dramatisk Situation (1873) og „*Eftersommer*", Lystspil i 1 Akt (1877), begge opførte paa det kgl. Teater.

Johan Jacob Krohn er født i Kjøbenhavn den 9de August 1841, blev Student 1860 fra Metropolitanskolen og tog 1867 teologisk Embedsexamen. Efter i nogle Aar at have været Forstander for det kgl. Teaters Elevskole, overtog han i 1880 Stillingen som Bestyrer af „Krebs' Skole" i Kjøbenhavn.

Charles Gandrup, født 28de Juli 1847, teologisk Kandidat, Forstander for Waisenhuset i Kjøbenhavn, debuterede 1874 i Literaturen med Tragedien „Periander", der prisbelønnedes af Selskabet til de skjønne Videnskabers Fremme. 1877 udgav han Tragedien „Savonarola", 1880 „Fem Digte" (indeholdende bl. a. Digtkransen „*Niels Ebbesen*"), s. A. det stemningsfulde Digt „*Luzerner-Løven*", og 1887 „Fædrelandske Digte", der er udkommet i flere Oplag. Der er varm Følelse og digterisk Fantasi i disse Arbejder, og uden at have været meget produktiv indtager Ch. Gandrup en smuk Plads mellem danske Lyrikere.

Jakob Paulli's Virksomhed som Forfatter falder hovedsagelig indenfor det religiøse Omraade: Prædikensamlinger og opbyggelige Betragtninger, men der gaar gjennem disse, f. Ex. i Arbejder som „Bibelske Skitser" (1881), „Fader vor" (1896), med det smukke Præludium „*Aftenklokken*", „Af Jesu Lignelser" (1901) o. fl., en udpræget digterisk Aare, der røber sig i de paa én Gang fint og kraftigt malede Billeder og i Sprogets Vellyd. I 1902 udgav J. Paulli Digtsamlingen „*Skygger og Lys*", der viser en betydelig og selvstændig poetisk Evne, et ikke almindeligt Herredømme over den metriske Form, og Tanker og Syner, som kun fødes i et varmt og bevæget Digtersind. Til Samlingens dybeste og tillige finest formede Stykker kan regnes „*Sfinxen*", „*De to Stave*", „*Den fangne Johannes*", „*Hjemmets Sange*", „*Korsets Skygge*", Mindedigtene over *Fr. Paludan-Müller*, *Rudolf Frimodt* o. fl.

Jakob Peter Mynster Paulli er født i Kjøbenhavn den 24de Marts 1844 og Søn af Stiftsprovst J. H. V. Paulli. Han blev Student 1862, teologisk Kandidat 1868. Efter nogle Aar at have været Præst for Asminderød og Grønholt Menigheder i Nordsjælland tiltraadte han 1876 som Kapellan ved Frue Kirke i Kjøbenhavn og blev 1892 Sognepræst og Stiftsprovst. I 1884 fulgte han Biskop Martensen i Stillingen som Kgl. Konfessionarius.

Fra 1869—76 udgav J. Paulli sammen med daværende Sognepræst Harald Stein „Kristelig Kalender", hvori der fra hans Haand findes en Række interessante og værdifulde kirkehistoriske Skildringer: „Hans Egede", „Johan Arndt" o. fl., og desuden adskillige Digte.

Peter Hansen har, foruden ved sin omfattende og betydningsfulde Virksomhed som Literatur- og Teaterhistoriker, særlig indskrevet sit Navn i Literaturen ved sin mesterlige Oversættelse af Goethes „*Faust*" (I Del 1881, II Del 1889).

Hans Christian Peter Hansen fødtes i Kjøbenhavn den 27de April 1840, blev Student 1860 og tog det følgende Aar anden Examen. Efter et

Par Aar at have været Huslærer slog han ind paa Journalistiken, knyttedes fra 1867 som fast Medarbejder til „Dagbladet" og skrev i en Aarrække under Mærket *Cabiro* Bladets ugentlige Feuilleton, indeholdende Artikler om forskjelligartede Emner, af hvilke et Udvalg udkom 1870. Fra 1872—80 udgav han det ansete æstetiske Ugeblad *„Nær og fjern"* og var derefter fra 1880—84 Redaktør af *„Illustreret Tidende"*. — Det sidstnævnte Aar rejste han paa det Anckerske Legat i Tyskland, Schweiz og Østerrig. Fra 1894—99 var P. Hansen Kommitteret ved det kgl. Teater og efter at have fratraadt denne Stilling overtog han Censorembedet, som han beklædte indtil sin Død i Marts 1905.

Samtidig med sin mangeaarige journalistiske Virksomhed som Feuilletonist og Kritiker har Peter Hansen skrevet ikke faa originale Digte, spredt viden om, og blandt hvilke Sangen til de danske Soldater i 1864 *„Tak for din Daad"* er det mest kjendte. 1882 udgav han Romanen *„Kristian Kjøbenhavner"*, som blev hans eneste Bidrag til dansk Novelleliteratur. For det kgl. Teater har han oversat bl. a. Molières *„Fruentimmerskolen"* og *„Misanthropen"*, og blandt hans Oversættelser i lyrisk Genre maa særlig nævnes hans Gjengivelse af Bodenstedts *„Mirza Schaffys Sange"*. — Hans Hovedværker er, som ovenfor nævnt, den mønsterværdige Fordanskning af Goethes „Faust", hvoraf I Del udkom i anden Udgave 1887, og I—II Del i Folkeudgave 1902, samt hans to store og fortjenstfulde Arbejder: „Illustreret dansk Literaturhistorie", (I—II Bd. 1886, anden, meget forøgede Udgave, I—III Bd., 1902) og „Den danske Skueplads, illustr. Teaterhistorie" (I—II Del 1896).

Nicolaj Bøgh, født 12te Maj 1843, Lærer ved Flaadens militære Skoler i Kjøbenhavn, død den 13de Oktober 1905, er nævnet ovenfor som Forfatter, sammen med William Bloch, til forskjellige dramatiske Arbejder. Han har desuden udgivet „Digte" (1875), „De Nygiftes Sange" (1880) og „Minder og Melodier" (1890). Men sin egentlige Betydning for Literaturen har Nic. Bøgh havt gjennem sine Mindeskrifter: „Signe Læssøe" (1877), *„Fra den oehlenschlægerske Kreds"* (1881), „Erindringer af og om J. A. Jerichau" (1884), „Elisabeth Jerichau Baumann" (1886) og „Chr. Winther, et Livsbillede", I—III Bd. (1893—1900).

Otto Borchsenius, født i Ringsted den 17de Marts 1844, Student 1863 fra Sorø Akademi, fra 1905 Censor ved det kgl. Teater, begyndte i en ung Alder sin publicistiske Løbebane som literær Medarbejder ved „Fædrelandet" og derefter ved Ugeskriftet „Nær og fjern". Fra 1880 var han Redaktør af *„Ude og hjemme"*, der indtog en ledende Stilling under den danske Literaturs Gjennembrudsbevægelse og overhovedet til enhver Tid vil staa mønsterværdigt som literært og kunstnerisk Tidsskrift. I 1885 knyttedes han til „Morgenbladet", fra 1887 som Bladets Hovedredaktør, senere som literær Redaktør ved Dagbladet „Dannebrog". Et Udvalg af sine Mindedigte og øvrige Poesier, der røber varm Følelse og udpræget Formevne, samlede Borchsenius i *„Sange og Digte"* (udk. 1887) og *„Minder og Stemninger"* (1899). Han har tillige udfoldet en betydelig Virksomhed

som Literaturhistoriker, idet han i Aarenes Løb har udgivet en Række, i høj Grad instruktive og omhyggeligt udarbejdede Afhandlinger: „Fra Fyrrerne“, I—II Bd. (1878—80), „Literære Feuilletoner“ (1880), „To Digtere (Bredahl og H. V. Kaalund) (1886) og „Hjemlige Interieurer“ (1894). Desuden har han ydet et fortjenstfuldt og ikke mindre omfattende Arbejde som Oversætter, særlig af svensk Literatur (Viktor Rydberg, Snoilsky, Anne Ch. Edgreen, Aug. Strindberg o. fl.).

Som Novellist har Joh. Holm Hansen udfoldet en frodig og af alvorligt Arbejde præget Produktion, der kunde have fortjent større Paaskjønnelse, end der alt i alt er bleven den til Del. — Johan Holm Hansen er født i Ribe den 24de April 1841 og udgaaet fra et Smaakaarshjem. Han var oprindelig Haandværker, men der var kunstnerisk Uro og Gjæring i hans Blod, og han droges baade mod Scenen og Literaturen. Knap tyve Aar gammel aflagde han Prøve for det kgl. Teaters Direktion, men da han talte udpræget provinsiel Dialekt, mente man ikke at kunne tilstaa ham nogen Debut. I 1864 deltog han som Frivillig i Krigen, og derefter rejste han til Island, hvis Sagaer øvede stor Tiltrækning paa ham. Paa samme Tid var hans Kjærlighed til Teatret lige usvækket, og efter at han var vendt tilbage til Danmark, fattede Fru Heiberg saa megen Interesse for ham, at det gjennem hendes Protektion lykkedes ham at komme til at optræde paa det kgl. Teater. Fra 1868 til 1874 var han knyttet til Nationalteatret og udførte flere, ingenlunde ubetydelige Roller, hvis Fremstilling viste ubestrideligt Talent og tillige en alvorlig, begejstret Stræben efter at yde det største og bedste. Men han havde ikke i tilsvarende Grad de ydre Betingelser for at vinde Publikums Yndest og den afgjørende Sukces, og for ideelt anlagt til at ville nøjes med Halvheden og derfor utilfreds med sin Virksomhed, søgte han sin Afsked. — 1875 opførte det kgl. Teater hans historiske Skuespil *„Kejserfesten paa Kreml“*, men heller ikke med dette dygtige og alvorlige Arbejde lykkedes det ham at vinde Publikums Gunst. Fra nu af opgav Holm Hansen at virke for Teatret, og hans senere Produktion bevæger sig saa godt som udelukkende paa Fortællekunstens Enemærker. Han har i Aarenes Løb udgivet en omfangsrig Række større og mindre Romaner. Allerede under sit Ophold paa Island havde han skrevet Fortællingen *„Vikingeblod, en Nutidssaga“*, som dog først udkom 1879. Desuden har han udgivet: „En katholsk Familie“ (1875), „En fri Mand“ (1877), „Fra Dannevirke til Rosenvænget“ (1880), „Barbara, en Skildring fra Ribeegnen“ (1882), „Karsten Ulv og Paddehattene“ (1884), „Ved Højvande, fra Jyllands Vestkyst“ (1886), „Karen Hav, Fortælling fra Jyllands Vestkyst“ (1887), „Skuespillere“, Roman (1890), „Oprejsning“ (1891), „Unge Mennesker og Pilgrimme, en Rejseroman“ (1893), „Et Karneval i Nizza, Rejse-Skitse“ (1894), „Groa eller Oldemoder, dramatisk Skildring fra Islands Forfaldsperiode“ (1900). — Emnerne er vexlende og forskjelligartede, og gjør man sig fortrolig med dette Forfatterskab, faar man Indtrykket af at have at gjøre med en Skribent, der er en god Menneskekjender, en sikker Iagttager af sine Omgivelser, og for hvem det fremfor alt gjælder at skildre ærligt og sanddru. Der er tillige som oftest en kraftig Anskuelighed, en

egen sund Djærvhed over disse Skildringer; men Fremstillingen kan nu og da falde noget tung — let og indsmigrende er den sjælden eller aldrig — og det er vistnok denne Omstændighed, der har spærret Vejen for Holm Hansen til de mange Oplag og det store Publikum. Men det er et Forfatterskab, som fortjener Honnør, fordi det er saa fuldkomment ærligt, og fordi det røber en Skribent, der jævnlig har havt noget paa Hjærte, som det kunde være værd at lytte til.

Carl Markmann, født 1. Januar 1840, død 25. Decbr. 1894, indtil 1887 Adjunkt ved Herlufsholms lærde Skole, hører ligeledes til de Forfattere, som havde vanskeligt ved at trænge igjennem, skjønt han var i Besiddelse af et smukt Fortællertalent, der prægedes af Lune og elskværdig Følelse. Han har udgivet følgende Arbejder: „Fortællinger i Ramme af C. M. Havn“ (1879), „Ariel“, Komedie paa rimede Vers (1881), „Studenter“ (s. A.), „Havedøren“ (1883), „Mindre Fortællinger“ (1885) og „Paul Breinum“ (1891).

Popularitet vandtes derimod i fuldeste Maal af Carl Møller, der havde den Tilfredsstillelse gjennem en Aarrække at se sine Bøger udkomme i det ene store Oplag efter det andet. — Carl Emanuel Møller, født i Kjøbenhavn den 3die April 1844, død 1898, blev Student 1863 fra det v. Westenske Institut, tog Aaret efter Philosophicum og begyndte paa et juridisk Studium, som han dog ikke førte til Ende. Han deltog i Studenterforeningslivet som en ufortrøden Muntrationsraad, der var fuld af lystige Indfald og i Besiddelse af et ikke ringe komisk Talent og derfor stærkt benyttet i Foreningslivet baade som Visedigter, Skuespiller og Komedieforfatter. Nogle af hans Forsøg fra denne Periode gik over paa Privatteatrenes Repertoire, og Stykker som „Naar Katten er ude —“ og „De Forlovede“ — især det sidstnævnte — er opførte utallige Gange paa Folketeatret. Den Lykke, som disse Arbejder gjorde, bevirkede, at Carl Møller i mange Aar blev en søgt Bearbejder af fremmede Komedier, Lystspil og Farcer, som han oversatte, omarbejdede og lokaliserede, for det meste i Forening med sin Ven William Faber (død 1883), og dette Forfatterskab blev velkjendt paa Teaterplakaterne under Mærket „Peter Sørensen“. Den første Bog, Carl Møller udsendte, kort efter W. Fabers Død, bærer da ogsaa samme Forfattermærke, idet den har Titlen „Trykt og Utrykt af Peter Sørensens Efterladenskaber“ (1884).

Det var dog først med det følgende Arbejde, udgivet med Navn, at Carl Møller lagde Grunden til sin Popularitet. Samme Aar som „Trykt og Utrykt“ udkom „*Paa Farten*, Kjøbenhavnske Billeder i Blændramme“, en omfangsrig Bog, saa stor som tre, fire moderne Romaner i almindeligt Volumen, men ikke desmindre modtagen med saa megen Glæde og Velvilje af Publikum, at et nyt Oplag snart maatte trykkes. „Paa Farten“ er hidtil udkommet i fem Oplag. Carl Møller havde havt den gode Ide at tegne Billeder af Omgivelser, Interieurer og offentlige Steder, som enhver Kjøbenhavner og de fleste Provinsfolk var fortrolig med, og han udfyldte denne Ramme med sine godmodig lystige Indfald og Paafund, der var akkurat i ligesaa nøje Slægt med kjøbenhavnsk Humor og Vittighed. Intet Under

derfor, at „Paa Farten" gjorde saa overordentlig Lykke, og den vundne Yndest kom til at strække sig ogsaa til Forfatterens følgende Arbejder. Hvad enten Carl Møller lader Handlingen i sine Romaner foregaa paa kjøbenhavnsk Grund eller han til Afvexling sender sine Kjøbenhavnere ud paa Landet eller endogsaa helt bort til Udlandet („Nordtyskland", 1890; „Paris og Rhintouren", 1892), saa er det dog det ganske specifik Kjøbenhavnske, saaledes som det er legemliggjort i „Mørupperne", der udgjør Hovedbestanddelen i alle hans Fortællinger. I hurtig Rækkefølge udkom: „*Mørupperne*" (1885), „Indenbyes og udenbyes" (s. A.), „Familieliv" (1886), „*Ny paa Egnen*" (1887), „Breinholt Badehotel" (1888), „Mørupperne", anden Samling (s. A.), „Turistkompagniet" (1889), „Der er Forskjel" (1890), „Hotel Dania" (1891), „Navnefættere" (1893), „Vore Husdyr" (s. A.), „Mørupperne", tredie Samling (1894), „Efter levende Model" (1895) og „Fra Rosenvænget til Amager" (1896).

Carl Møller.

I sit Testamente stiftede Carl Møller et Forfatterlegat, idet han bestemte, at Renten af en Kapital paa 20,000 Kr. hvert Aar skulde tilfalde en dansk Forfatter under tredive Aar og fortrinsvis Forfattere i humoristisk Retning.

Den historiske Roman er bleven dyrket med Held bl. a. af Ingvor Bondesen, født 26. Decbr. 1844 paa Langeland. Han dimitteredes 1864 fra Skaarup Seminarium og var i henved tyve Aar Skolelærer paa Fyen, indtil han i 1885 bosatte sig i Hovedstaden og kort efter knyttedes til det kjøbenhavnske Skolevæsen, ved hvilket han nu virker som Inspektør ved Prinsessegades Betalingsskole. Sin literære Virksomhed begyndte Ingvor Bondesen under Pseudonymet Henning Fox med „*Styrismanden og hans Brud*, en Fortælling fra det 12. Aarhundrede" (udk. 1877); under samme Mærke udgav han „Kongsbrydens Fostersøn" (1878) og „Svend", dramatisk Digtning (1879). Derefter udkom med hans Navn paa Titelbladet „*Hersen paa Stejnerstad*, en Fortælling fra Hellig Olavs Tid" (1883), „Rettergang og Skriftegang", tre Fortællinger (1884), „*Skovstrup-Folk*", to Fortællinger (1885), „Kastelsfangen" (1886), „I Strid og Stræb" (1887), „*Karreten fra Lønneskov*", Roman i to Dele (1888), og i de senere Aar: *Skovstruphistorier* (1891), „Ægteskabsdjævelen og Genfærdet paa Rønnehave" (1893), „Æventyr, gamle og nye", I—III Samling (1893—95) og „Elskovs Kringelgang" (1895). En stor Mængde Fortællinger med Motiver fra gammel og ny Tid har Ingvor Bondesen spredt rundt om i Blade og Tidsskrifter. Til hans betydeligste Arbejder hører det store kulturhistoriske Værk „*Æventyrets Dyreverden*" (udk. 1886—87), der ligesom hans historiske Romaner røber indgaaende Kjendskab til fjærne

Tiders Sæd og Tænkemaade og til vore Sagn og Folkeviser. — „Udvalgte Romaner og Fortællinger“ af Ingvor Bondesen er udkomne 1902.

Historikeren Alexander Thorsøe (født 1840), der væsentlig er bleven kjendt gjennem sine store og fortjenstfulde Værker: „Den danske Stats Historie fra 1814—1848“ (udk. 1877—78) og „Kong Frederik VII's Regering“ (udk. 1884—89), har i en senere Periode af sit Liv tillige udfoldet en frugtbar Virksomhed som historisk Romanforfatter, idet han i Aarenes Løb har udgivet „Interiører fra det danske Hof. Af en Hofmands Erindringer“ (1897, 2. Opl. 1899), „Fra Frederik den Sjettes Hofkredse“. Historisk-novellistisk Skildring (1898), „Kongelige Besøg. Kulturhistoriske Billeder fra Fyrrerne“, „Af Familien Ankers Album. Danske og norske Interiører“ o. m. fl. — allesammen Arbejder, der røber deres Forfatters grundige Viden paa det personalhistoriske Omraade, hvorfra han har hentet Motiver og Skikkelser.

Christopher Boeck, født 1850, cand. theol. 1876, debuterede 1877 i Literaturen med Digtene „Musernes Klage“ og „Decemberdrømme. Et Juleforspil“. Af dramatiske Arbejder har han skrevet bl. a. „Et Middagsselskab“ (opf. 1888 paa det kgl. Teater), „Et kjøbenhavnsk Hjem“ (opf. 1892 paa Casino) og „En Foraarssaga“, Æventyrdrama i fire Akter (udk. 1896). I senere Aar er Chr. Boeck slaaet ind paa den novellistiske Genre og har udgivet Romanerne „Unge Hjærter“ og „Livsmod“.

Karl Gustav Brøndsted, født 12te April 1851, Overlærer ved Aarhus Latinskole, udgav 1878 sit første skjønliterære Arbejde: Fortællingen „I Bølgegang“, under Mærket Vetulus, og derefter fulgte (1881) „Curtius, et romersk Sagn. Dramatisk Digt“. Men hans Produktion tager først Fart i Begyndelsen af Halvfemserne med en Række Nutidsfortællinger, røbende deres Udspring fra en selvstændig og varmblodig Personlighed, der giver Følelse og Fantasi — saavel som Satire og Polemik — løsslupne Tøjler. I 1893 udgav K. G. Brøndsted Fortællingen *„Frihed“* (2. Opl. 1900), 1895 „Fædrenes Synd“ (1.—2. Opl.) og 1898 Romanen *„Borretaarn“* (2. Opl. 1899). Af udpræget satirisk og polemisk Art er de to Arbejder: „Smaa danske Snobber og andre Typer og Skizzer“ (1896) og „Kong Gelos, eventyrlig Komedie i fem Optrin“ (1900). Senere har Brøndsted udgivet: „Niels Glambæk, Historien om hvorledes han blev en Mand“ (1902), og „Digteren og Døden, et Digt“ (1903).

Der er en Række folkelige Forfattere, hvis Frembringelser man har givet Fællestitlen *Skolelærerliteratur* — et Navn, der ikke betegner andet, end at de paagjældende Skribenter har levet og virket som Folkeskolelærere. For saa vidt man har villet lægge en nedsættende Betydning i dette Navn, er det i høj Grad uberettiget; thi denne saakaldte Skolelærerliteratur har

gjort en overordentlig gavnlig og frugtbringende Gjerning i vort Folk og er gaaet Haand i Haand med det folkevækkende Arbejde, der er blevet udfoldet fra saa mange andre Sider.

Disse Forfattere, der har havt deres Livsgjerning ude blandt Landbefolkningen, har paa Forhaand havt gode Betingelser for at kunne skildre den sandfærdigt og virkelighedstro, og alene denne Omstændighed giver deres Arbejder Værd; men desuden har Skolelærerforfatternes Virksomhed havt en anden, ligesaa stor Betydning: deres Bøger har fra først af i store Kredse bidraget til at vække en Læselyst og Kundskabstrang, som der kunde bygges videre paa.

Naar man beskæftiger sig med denne Gruppe af Forfattere, er der især tre Navne, som træder i Forgrunden: C. A. Thyregod, Mads Hansen og Anton Nielsen; de var alle tre velbegavede Mænd med varm og uskrømtet Interesse for alt, hvad der kunde tjene til aandelig Væxt og Fremgang i det Samfundslag, som de selv tilhørte, og de virkede saa ærligt og utrætteligt derfor, at de tilfulde har fortjent et varigt Eftermæle.

C. A. Thyregod.

Den første og egentlige Skaber af „Skolelærerliteraturen" er Christen Andersen Thyregod. Han fødtes den 12te Novbr. 1822 i et Indsidderhus i Landsbyen Thyregod, nogle Mil nordvest for Vejle. Forældrene var meget fattige, og otte Aar gammel kom Christen Andersen, som han dengang hed, ud som Vogterdreng hos Bønderfolk, der boede længere vester paa. Hans Læselyst var tidlig blevet vakt, og medens han vogtede Faar og Ungkvæg i en vestjydsk Hedeegn, læste han Holger Danskes Krønike og Grundtvigs Oversættelser af Saxo og Snorre. Da han var sexten Aar, ombyttede han sin Bestilling som Vogterdreng med at gaa i Lære hos en Væver, og han avancerede til at blive Væversvend; men disse Ungdomsaar gik hen i stor Fattigdom og under allehaande Savn. Ved Siden af at være en flittig Læser af al den Poesi, han kunde faa fat paa, havde han ogsaa selv forsøgt sig som Poet, og i 1845, umiddelbart før han skulde til Kjøbenhavn for at være Soldat, fik han optaget i „Vejle Avis" et Digt, der gjorde saa megen Lykke — skrevet som det var af en jydsk Almuesmand — at det gik over i „Berlingske Tidende" og henledte Opmærksomheden paa ham. „Berl. Tidende"s Redaktør, M. L. Nathanson, og Professor H. N. Clausen fattede Interesse for ham, og dermed indtraadte Vendepunktet i hans Skæbne. Han kom paa Jellinge Seminarium, deltog i Felttoget 1848 — som Soldat antog han Navnet Thyregod efter sin Fødeby — vendte saa tilbage til Seminariet og dimitteredes derfra 1849. Kort efter blev han Skolelærer i Ikast Sogn, en øde Hedeegn halvsjette Mil fra Holstebro, og 1852 fik han Lærer

embedet i Ands, sydøst for Viborg, hvor han virkede indtil 1881, da han søgte sin Afsked. Som Folkeskolelærer arbejdede han med Troskab og Dygtighed i sit Kald og vandt Agtelse og Hengivenhed hos den Befolkning, til hvilken han i en saa lang Aarrække var knyttet. Han var Medstifter af „Danmarks Lærerforening" og i flere Aar Medlem af denne Forenings Bestyrelse.

I hele sit Forfatterskab har C. A. Thyregod trofast holdt sig til det jydske Bondeliv, som han var saa nøje fortrolig med, og hans Skildringer har først og fremmest Præget af Virkelighedstroskab og Paalidelighed. Han fortæller jævnt og naturligt om Brydningerne hos de Mennesker, han selv færdedes blandt, om deres Sorger og Glæder, deres Lys- og Skyggesider; der er ofte et hyggeligt Lune i hans Fortællemaade, og han har varm og aaben Sans for Naturen. Hans første Samling Fortællinger: *„Historier og Sagn"* udkom 1864, og derefter udgav han i Aarenes Løb bl. a. følgende Samlinger: „Blandt Bønder", I—IV (1869—70), „Fra Herregaard og Landsby", I—II (1874—75), „Skildringer af det virkelige Liv" (1875), „Fra afsides Egne", I—II (1877), *„Godtfolk og Kjæltringer"* (1880), „Vildtvoxende Skikkelser" (1882), „Mosgroede Minder, Skildringer efter Thingbøger og Dagbøger", I—II (1883—84), „Historier og Sagn", I—II (1886—87), *„Gamle Dage"* (1891), „Medens Tiderne skifte", Fortællinger fra Jylland (1892), „To Fortællinger" (1893). — Thyregod har fortalt, at han alt i alt har skrevet henved 300 Fortællinger, oprindelig til mangfoldige Blade og Tidsskrifter; deraf er — foruden hvad der er optaget i de ovennævnte Samlinger — endel udgivet af Udvalget for Folkeoplysningens Fremme. Desuden har han skrevet adskillige kjønt følte, fædrelandssindede Digte. I 1863 udsendte han *„En Vise om Danmarks Konger"*. Ved det af N. C. Rom udgivne folkelige Ugeblad „Husvennen" var han en flittig og skattet Medarbejder.

C. A. Thyregod døde den 31te Juli 1898. Efter hans Død udgav hans Søn en Samling „Udvalgte Fortællinger af C. A. Th.", I—II Del (1898). — Nær ved Thyregod Kirkegaard er der rejst en Mindesten over den gamle Folkedigter.

Medens C. A. Thyregod langsomt og udholdende arbejdede sig frem til at vinde et almenkjendt og yndet Navn som folkelig Skribent og Digter, opnaaede hans Standsfælle, den unge, poetisk begavede Bonde, Mads Hansen, med ét Slag Navn og Ry. Det skete med Sangen for Nordens Kvinde: *„Vi har sagt det saa tidt, og du ved det saa godt"*, som Mads Hansen havde skrevet til en Faneindvielse i den Skytteforening, han havde været med til at stifte. Denne Sang kom snart paa alles Læber og gjorde Forfatterens Navn kjendt over hele Landet, og Jordbunden var saaledes forberedt for den første Samling *„Sange* af Mads Hansen, Ungkarl", der udkom 1866 og gjorde saa megen Lykke, at de i hurtig Rækkefølge oplevede fem Oplag.

Mads Hansen var født den 28de Juli 1834 i Hundstrup i Sydfyen. Faderen var Væver, men af gammel Bondeslægt, og ved sit Giftermaal blev han Ejer af en Gaard paa Hundstrup Mark. Mads Hansen maatte ligesom

sine Kammerater nøjes med den mangelfulde Undervisning i Landsbyens Skole, men paa samme Tid læste og lærte han paa egen Haand. Saa snart han var bleven konfirmeret, begyndte han at hjælpe sine Forældre med Gaardens Drift, og i sin Fritid læste han danske Digterværker og lærte at spille Violin og Klarinet. Allerede i Krigsaaret 1848 havde han som fjortenaarig Dreng skrevet fædrelandske Sange, og Poesien tog ham mere og mere fangen, uden at han dog derfor forsømte det praktiske Arbejde. Hans Interesse vaktes tidlig for at udvide sine Standsfællers aandelige Horisont; han stiftede i sin Hjemstavn en Sangforening og en Læse- og Foredragsforening, og efter Krigen i 1864 arbejdede han tillige med Iver for Skyttesagens Fremme. Efter eget Initiativ og for Penge, som han maatte skaffe tilveje ved Laan, oprettede han 1868 i Vester Skjerninge en Folkehøjskole, hvis Ledelse han overdrog til Skolelæreren og Forfatteren Anton Nielsen, og et Aars Tid efter giftede han sig med en jydsk Bondepige, Karen Marie Mikkelsen, med hvem han havde gjort Bekjendtskab gjennem en Brevvexling, som hans første Digtsamling havde givet Anledning til.

Mads Hansen.

1870 udkom Mads Hansens anden Samling *„Sange“* og i 1873 en ny Samling med Titlen *„Markblomster“*. Men det lunefulde Publikum, der havde modtaget de først udsendte Sange med overdreven Begejstring som et mærkeligt Udslag af en Almuesmands digteriske Begavelse, viste kun ringe Interesse for de senere Digtsamlinger, skjønt de i og for sig var af samme Støbning og samme Værd. Hans Digte ejer ikke stor Originalitet eller særegne nye Tanker og Billeder, hentede fra de Samfundslag, Forf. selv tilhører, men de har en hjærtelig og ægte folkelig Tone, ofte stor Ynde og Finhed i Stemningen og dertil betydelig sproglig Vellyd, og selv om disse Sange nærmest maa betegnes som Efterklang af Guldalderdigtningen, saa røber de dog et ualmindeligt poetisk Snille, og deres Popularitet var velfortjent. Her skal mindes om enkelte af Mads Hansens mest kjendte Digte, først og fremmest Sangen til *„Nordens Kvinde“*, der har saa varmt følte og udmærket formede Strofer:

— — —
„Du skal opfostre Drenge med Sener i Arm,
der for Danmark vil kæmpe og dø;
Du skal lægge den Sæd i Smaapigernes Barm,
der skal bære det ædleste Frø.

Du skal værne om Sproget i Børnenes Mund,
det er Moderens Maal, det er dit;
som Guldharpernes Klang, som de Fugle i Lund
skal det svinge sig mægtigt og frit.

Du skal vogte de Sagn og den dejlige Sang,
vi i Arv efter Fædrene fik;
du skal lukke dit Hjerte for Trældom og Tvang
og din Dør for de Fremmedes Skik.“
— — —

Ligeledes *„Sønderjylland“*, der begynder:

„Herlige Land med de tusindaars Minder!
Skandse mod Syd for det ældgamle Nord!
Medens Du plyndres, i Rigdom du vinder,
flyver med Hæder dit Navn over Jord;

medens Du knuges i Lænker og Baand,
vokser i Stilhed den nordiske Aand,
fostres din Søn til en fribaaren Mand,
knyttes Du fast til vor Fædrenestrand,
herlige Land!“
— — —

Desuden kan exempelvis nævnes Digte som „Fædrelandssang“ (*„Der er et Hegn af Bølger blaa“*), „Sang for unge danske Krigere“ (*„I vor Barndom vi hørte Kartovernes Brag“*), „Fyen“ (*„Perle paa Havets glinsende Vove“*), „Stævnemøde“ (*„Jeg spurgte hver en Bølge“*) o. s. v.

Som Digter naaede Mads Hansen vel næppe saa langt frem, som han kunde have havt Grund til at vente efter den Modtagelse, som selv det forvænte Hovedstadspublikum havde givet hans første Poesier; men han var en altfor sund og jævn Natur, til at dette kunde nedslaa hans Mod eller berøve ham Lysten til hans øvrige folkevækkende Arbejde. Han vedblev at skrive Sange og forfattede tillige nogle Komedier, der spilledes af unge Bønderkarle og Piger i den folkelige Forening, han havde stiftet; han udgav en Tid lang en Almanak, sammen med Anton Nielsen, og et Tidsskrift „Hermod“, altsammen med sine Standsfællers aandelige Væxt for Øje. I 1877, efter Faderens Død, overtog han sin Fædrenegaard „Stærregaarden“ i Hundstrup Sogn, som han styrede med stor Dygtighed, og samtidig virkede han — ved Oprettelse af en Snitteskole, en Husflidsforening, ved Udgivelse af „Husmandsbogen“ og „Gaardmandsbogen“ — ogsaa for praktisk Udvikling og Fremgang blandt sine Jævnlige.

Hans Helbred havde været svageligt lige siden hans Ungdomsaar, og kun 46 Aar gammel, den 2den April 1880, endte han sit virksomme Liv, der først og fremmest havde været viet til dygtigt og trofast Arbejde i Folkeoplysningens Tjeneste. — Ogsaa Mads Hansen er der rejst et Mindesmærke (i Vester Skjerninge By), og et smukt og sandfærdigt Eftermæle er givet ham af Pastor J. S. Brandt i „Mindeblade over Digteren Mads Hansen“ (1880) og af Forfatteren Peder R. Møller i hans Skrift „Mads Hansen, en Levnetsskildring“, med en Efterskrift af C. Ploug (1881). Den sidstnævnte skriver om den afdøde Folkedigter: „. . . Han var et ualmindelig begavet og modent Menneske, en mer end almindelig alvorlig og arbejdsom Mand, en ren og ædel Natur, en Adelsmand i Bondekofte.“

Den tredie af Skolelærerliteraturens Foregangsmænd, Anton Nielsen, fødtes ved Fuglebjerg paa Sjælland den 5te Maj 1827. Hans Fader — udgaaet fra Bondestanden — var Skolelærer, og det blev tidlig bestemt, at Anton Nielsen skulde vælge den samme Livsstilling. I Aaret 1845 kom han paa Jonstrup Seminarium, hvorfra han tre Aar senere dimitteredes; derpaa var han et Aarstid Huslærer og tiltraadte 1850 sit første Lærerembede, i Roneshøj ved Slagelse. 1858 blev han Lærer og Kirkesanger i Munkebjærgby, indtil han, som ovenfor omtalt, i 1868 overtog Ledelsen af Mads Hansens Folkehøjskole i Vester Skjerninge, som han bestyrede i henved sexten Aar.

I 1884 kom Højskolen, der nogle Aar forinden var bleven flyttet til Nabosognet Ollerup, over paa andre Hænder, og Anton Nielsen boede nu en kort Tid i Kjøbenhavn; men Højskolelivet og dets Gjerning tog ham snart fangen paany, og han vendte tilbage til sin gamle Egn, boede atter nogle Aar paa Højskolen og kjøbte omsider en lille Gaard i Øster Skjerninge, hvor han døde nærved halvfjerdsindstyve Aar, den 6te Marts 1897.

Anton Nielsen er den mest udprægede Realist blandt Skolelærerforfatterne; han gaar Virkeligheden tæt ind paa Livet og skildrer Bondens Tænkesæt og daglige Liv med fotografisk Nøjagtighed. Karakterer og Figurer viser som oftest udmærket Iagttagelsesevne, men det kan ikke nægtes, at der i mange af hans Fortællinger er en stærkt fremtrædende Tendens, der giver Indholdet altfor tung Ballast. Han var en overordentlig produktiv Forfatter og har ligesom C. A. Thyregod skrevet en Mangfoldighed af Fortællinger, fra først af spredte i Blade, Ugeskrifter og Almanaker og senere udgivet i en omfangsrig Række Samlinger. I 1860 skrev han sin første Fortælling „*En Mormonhistorie*“, der fremkom i „Flinchs Almanak“. 1861 udkom hans første Samling „*Fra Landet*, Billeder af Folkelivet paa Sjælland“, der i de to nærmestfølgende Aar efterfulgtes af endnu to Bind med samme Titel. Af hans øvrige Samlinger, hvoraf de fleste har vundet vid Udbredelse og er udkomne i gjentagne nye Oplag, kan nævnes: „Tre Fortællinger (1864), „Nye Fortællinger“ (1866), „Bondeliv“, I—III Bd. (1867—69), „*Om Hans, der kom paa Folkehøjskolen*“ (1867, 4. Opl.

Anton Nielsen.

1889), „*Om Karen, der kom paa Højskolen*“ (1868, 2. Opl. 1886), „Strøgods“ (1870), „Livet paa Landet“ (1871). I 1873 fik Anton Nielsen det Anckerske Legat og drog sydpaa, og som det umiddelbare Udbytte af Rejsen udkom „*Udenlands,* smaa Rejseminder fra Schweits og Italien“ (1875). Sine novellistiske Skildringer fortsatte han med Samlingen „Udenfor Bondestanden, nye Fortællinger“ (1875). — Hans Besøg i Schweits og Italien paa det Anckerske Legat havde vakt hans Rejselyst, og senere hen benyttede han gjærne sine Sommerferier til en Udenlandsfart. Oplevelser og Indtryk fra disse Rejser foreligger i „Paa Farten“ (1880), „Fortællinger og Rejsebilleder“ (1886) og „En Sommer i Amerika“ (1891). Ogsaa endel Livserindringer har Anton Nielsen forfattet. Efter at have udgivet en Selvbiografi af Faderen: „Gamle Nielsen“ (udk. 1888) skrev han selv senere hen: 1893 „Landsbyliv i Trediverne, Barndomsminder“, 1894: „Seminarieliv i Fyrrerne“, 1896: „Højskoleliv i Tredserne, Manddomsminder“, og 1897 „Skolemesterliv“. Der er mange karakteristiske Træk i disse Skildringer, og de yder i det hele et

godt Supplement til Anton Nielsens novellistiske Forfatterskab, der for en stor Del har sin Betydning ved det Bidrag, det giver til Belysning af dansk Bondeliv indenfor et bestemt Tidsrum.

Nær op til og synlig paavirket af Forbilleder som de ovennævnte Forfattere staar Jacob Nielsen, der under Pseudonymet Knud Skytte har skrevet en Række gode, folkelige Fortællinger, sunde og vederhæftige Folkelivsskildringer, som med Rette har vundet stor Udbredelse. Han var en Husmandssøn fra Hobroegnen (født 26de Decbr. 1830) og blev 1849 Elev paa Ranum Seminarium. 1854 blev han Skolelærer og Kirkesanger i Hvilsom ved Hobro; derefter fik han i 1859 Embede i Landsbyen Vorde ved Viborg og 1866 i Sjelle mellem Aarhus og Silkeborg. 1867 udkom hans første Samling Fortællinger „Jydsk Bondeliv", der fulgtes af en anden og tredie Samling 1871 og 1874. Desuden har han udgivet „Rydde-Lars, Skildring efter det virkelige Liv" (1875), „Landsbyfolk" (1877), „Træk af Haandværkerlivet i ældre Tider" (1877), „Fra Østjylland", tre Fortællinger (1881), „Før og nu, Virkelighedsbilleder fra Landet" (1885, 2. Opl. 1890), „Den gamle Degns Erindringer" (1897), „En Landsbykunstner" (1899) o. s. v. En Mængde Bidrag fra hans Haand findes rundt om i folkelige Blade og Kalendere. — Han døde 4de Marts 1901.

Emanuel Henningsen.

Mere uafhængigt og tillige med større Alsidighed viser sig Emanuel Henningsens Forfatterskab, der utvivlsomt ogsaa rummede Muligheder for en rigere Udvikling, saafremt denne folkelige Forfatter havde levet under gunstigere Forhold. Han fødtes den 12te Juli 1844 i Hillested ved Maribo, hvor hans Fader var Skolelærer. Han gik i Maribos Borgerskole, omtales som en kæk og opvakt Dreng med levende Fantasi, og udførte allerede i Skoletiden sine første skjønliterære Penneprøver. 1861 kom han paa Jonstrup Seminarium, hvorfra han dimitteredes 1864, og var derefter nogen Tid Lærer i Maribo. 1870 blev han Skolelærer i Husby, nogle Mil nord for Løgstør, hvor han tilbragte tretten Aar i et daarligt aflagt Embede, og da han tidlig havde stiftet Familie, og Børneflokken stadig voxede, kæmpede han den lange Aarrække en haard Kamp for Udkommet. Sin Forfattervirksomhed begyndte han med nogle Bøger for Børn: „Børnenes Jul" (1872), „Palle Hovgaard" (1874), „Mathilde og hendes Venner" (1878). I Mellemtiden havde han tillige udsendt Fortællingen „*Troldhøjene*" (1875), der nød den Opmærksomhed at blive optagen i de af Udvalget for Folkeoplysningens Fremme udgivne Smaaskrifter. Senere udkom „Fortællinger"

(1878), „Fortællende Digte“ (1879), „*Fra Laaland*“, nye Fortællinger (s. A., 2. Opl. 1884), „Fra Jylland“ (1880) og „Fra Folkelivet“ (1882). Det er en frodig Produktion, der endnu for en stor Del har bevaret sin Friskhed og sine gode underholdende Egenskaber.

Emanuel Henningsen skrev med overordentlig Lethed; han raadede baade over Fantasi og Humor, ligesom han i det hele var en løssluppen Natur, der havde svært ved at vandre i jævnt og adstadigt Tempo. Ikke desmindre havde han Ord for at være en dygtig og samvittighedsfuld Lærer. Kun slog han sig gjærne løs, naar Lejlighed gaves, og det graa Dagligdagsliv i den ensomme Limfjordsegn, hvor han uafladelig kæmpede med Sygdom og trange Kaar, fristede ham vel endnu mere dertil. Da der omsider aabnedes lysere Udsigter for ham, var det noget nær for sent. I 1883 fik han endelig et bedre lønnet Embede, i Sæby ved Tissø i Nordvestsjælland, og i den smukke, gjæstmilde Egn haabede han at leve op paany. Herfra udsendte han i 1883 „Korsets Stridsmænd, to Fortællinger fra Religionskrigens Tid“, 1884 „Bygevejr“ og 1885 „Rejsefæller“. Men det blev hans sidste Arbejder. En ondartet Brystsygdom, som der havde vist sig Spirer til for Aaringer tilbage, brød løs for Alvor, og han døde den 11te Februar 1886, knapt to og fyrretyve Aar gammel. — Efter hans Død udkom Samlingen „*Folkelivsbilleder*“ (1886) med en Fortale af Bogens Udgiver, der giver endel biografiske Oplysninger om den afdøde Forfatter.

Efter de ovenfor omtalte Skribenters Tid er Betegnelsen „Skolelærerliteratur“ gaaet ud af Kurs, men Rækken af folkelige Forfattere er ikke bleven afbrudt. Folkelig Digtning tæller ogsaa efter Firsernes Begyndelse dygtige og talentfulde Repræsentanter, og mellem dem vil der særlig være Grund til at nævne den fyenske Gaardejer Peder R. Møller (født 16. Novbr. 1848), der navnlig er bleven kjendt ved sit dramatiske Forfatterskab: „*Under Hammeren*“ (1883), „*En Vilje*“ (1885), „En Skærsild“ (1887), „Isen brydes“ (1891) o. fl. — Arbejder, der med Held er blevne opførte paa Hovedstadens Privatteatre. Desuden har P. R. Møller skrevet flere novellistiske Arbejder: „Fra det brede Lag“, Fortællinger og Skildringer (1893), „Mellem levende Hegn“, Fortællinger og Skitser (1901), „Sejr og Thora“, Fortælling (1902).

Anton Andersen (født 27. Jan. 1856), Lærer ved Havrehed Skole paa Fyen, er oprindelig udgaaet fra samme Kreds, men hans literære Produktion har baade ved Emner og formel Behandling større Rækkevidde. Der røber sig en bevidst kunstnerisk Stræben og en selvstændig poetisk Evne saavel i denne Forfatters Fortællinger i ubunden Stil som i hans lyriske Digte. I den førstnævnte Genre har han udgivet: „Skuffede Haab“, Fortællinger og Skitser (1894), „Linda“, en Fortælling (1901) og „Juledæmring“, smaa Fortællinger og Skitser (1904). Af Lyrik har han udgivet de to Samlinger: „Fra stille Skove“, Digte og Sange (1890) og „Fyen“. Digte (1901). Desuden har Anton Andersen udfoldet et fortjenstfuldt Forfatterskab i kulturhistorisk-botanisk og literærhistorisk Retning. Paa disse Omraader foreligger der bl. a. følgende Arbejder fra hans Haand:

„Fra Planternes Verden“ (udk. 1885), „Historikeren Vedel Simonsen“, en literærhistorisk-biografisk Skildring (1887) og *„Danske Forfatterinder“*, Biografier og Karakteristiker (1896).

Meget talrig er den Kreds af kvindelige Forfattere, der er fremtraadte i Literaturen i den sidste Halvdel af det nittende Aarhundrede. Fru Gyllembourg havde med sky Tilbageholdenhed udsendt sine Hverdagshistorier, vaagende med den ængsteligste Omhu over sin Anonymitet, fordi det forekom hende at være stridende mod Kvindens naturlige Kald at fremtræde offentlig som Forfatterinde; men en ny Tid, med voxende Frihed og Albuerum ogsaa for „det svage Køn“, gjorde hendes talrige Efterfølgersker mindre betænkelige ved at udfolde deres Kræfter, ogsaa naar det gjaldt at prøve de stærkere eller svagere Vinger til poetisk Flugt. Ikke desmindre vedblev dog endnu adskillige kvindelige Skribenter at hylle sig i Anonymitetens Slør. Selve Fru Heiberg — den aandfulde Forfatterinde til *„Et Liv, gienoplevet i Erindringen“* — skrev under strængeste Incognito „Duftvaudevillerne“ (som man har kaldet disse Vaudeville-Idyller) „En Søndag paa Amager“ og „Abekatten“*), og hendes Exempel fulgtes af Frk. Henriette Nielsen (f. 1815, d. 1900), der er Forf. til den næsten ligesaa populære Vaudeville-Idyl „Slægtningene“ (opf. 1ste Gang paa det kgl. Teater 1. Septbr. 1849, ialt 78 Gange), og endvidere til 1 Akts Lystspillet „Avertissementet“ (det kgl. Teater 1847), Skuespillet „To Forlovelser“ (Casino 1863), Lystspillet „Den Hjemkomne“ (det kgl. Teater 1878), og „Falske Signaler“, et 2 Akts Lystspil (Dagmarteatret 1884). Desuden har Frk. Henr. Nielsen skrevet endel „Livsbilleder“ og Fortællinger og udsendte sin første Bog „To Noveller af H. T.“ allerede 1845; hendes sidste novellistiske Arbejde „Nye Livsbilleder og Fortællinger“ udkom 1876. — Ikke mindre strængt bevaredes Anonymiteten af Frk. Ida Nielsen (f. 1815, d. 1889, Datter af Kommandørkaptajn Conr. Vald. N.), der har skrevet bl. a. 5 Akts Skuespillet „Prinsessen af Taranto (opf. paa det kgl. Teater 1855) og Vaudevillen „Han drikker“, der er gaaet henved 100 Gange over Folketeatrets Scene. Af samme Forf.'s novellistiske Arbejder, der er udkomne under Pseudonymet Conradi, kan nævnes „Uddrag af en Afdøds Dagbog“ (1857) og „Ellen, en Landsbyhistorie“ (1858).

En sympatetisk og interessant Personlighed træffer vi i Benedicte Arnesen Kall (f. 13. Novbr. 1813, død 1895, Datter af Filologen, Rektor Poul Arnesen), der 1853 udsendte sine første Bøger: „Grev Bothwell i Norge“ og „Min Søns Breve“, en Novelle. Senere udgav hun bl. a.

---

*) „En Søndag paa Amager“ opførtes 1ste Gang paa det kgl. Teater den 5. Marts 1848, ialt 97 Gange; „Abekatten“ opførtes 1ste Gang den 12. Maj 1849, ialt 134 Gange; begge disse Vaudeviller er desuden spillet mangfoldige Gange paa de andre kjøbenhavnske Teatre og i Provinserne.

„Smaaskitser fra en Islandsrejse", I—II (1869—70), Digtsamlingen „I Sorg og Glæde" (1870), Dramaet „Robert Bruce" (1873) og „For eller imod Kvindesagen", en Række Foredrag (1881). I sit halvfjerdsindstyvende Aar (1883) udsendte hun Digtsamlingen „Fra det stille Liv". En læseværdig og ganske betydelig Bog er hendes „*Livserindringer*" (udk. 1889), og af hendes øvrige Produktion vil der særlig være Grund til at nævne hendes Oversættelse af Molières Komedier, I—III Bd. (1869—70).

Louise Bjørnsen (f. 1824, d. 1899) debuterede 1855 under Pseudonymet Elisabeth Martens med Fortællingen „Hvad er Livet", der vandt megen Paaskjønnelse navnlig hos den kvindelige Del af Læseverdenen, og har derefter udgivet en ret omfangsrig Samling Bøger: „En Kvinde" (1860), „Tre Fortællinger" (1866), „Hvad behøvedes der for at leve", Skildringer (1869), „Sangerinden" (1876), „Fra Fortid og Nutid" (1878), „Lyse og mørke Billeder" (1887), „To Søstre" (1890) o. s. v. — Fortællinger, der allesammen opstiller den fine og stille Kvindelighed som Ideal.

Det samme stilfærdige og idealistiske Livssyn — endnu fjærnere fra den haardhændede Virkelighed — møder Læseren i den Række Fortællinger, som skyldes Cornelia Levetzow (f. 1836), der vandt et stort Publikum med sit første Arbejde, udgivet under Mærket *I:* „*En ung Piges Historie*" (1860, 7de Oplag 1891), og som senere har udsendt bl. a. følgende Skrifter: „Skitser af Hverdagslivet" (1862), „Livsbilleder" (1874), „Fra det daglige Liv" (1881), „Fra Vej og Sti" (1884), „Ved Daggry" (1888), „Fremtidsplaner" (1891), „Nye Dage" (1893), „Agentens Datter og Birthe Marie" (1894).

Allerede betydeligt nærmere ved det virkelige Liv og tillige i Besiddelse af større og sikrere Herredømme over de kunstneriske Midler er Forfatterinder som Fanny Tuxen og Johanne Schjørring. — Fru F. Tuxen (f. 9. Juni 1832, Datter af kgl. Skuespiller, senere Toldinspektør C. Seemann, gift med Kaptajnløjtnant E. C. C. Tuxen), udgav 1866 under Pseudonymet Eva „*En Moders Fortællinger*"; derefter fulgte „*Til Bruden fra en Sølvbrud*" (1880), „Til Moderen fra en Bedstemoder" (1881), „Til Konfirmanden" (1883) og flere lignende Skrifter, hvis hjærtelige Følelse i Forening med smagfuld Fremstillingsform skaffede Forf. en ikke ringe Popularitet. Foruden nogle Børnebøger: „Naar Lampen er tændt", „Julehistorier" o. s. v., har Fru Fanny Tuxen i senere Aar udgivet de velkomponerede Fortællinger: „Ellinor Falsen" (1887), „Paa Lovens Grund" (1891), „Eva Ross" (1895), „Paa Vildspor" 1898) m. fl.

Fru J. Schjørring (f. 4. Juni 1836, Datter af Præsten Ludolph Krohn, gift med juridisk Manuduktør J. B. Schjørring) har udfoldet et endnu frodigere Forfatterskab og vundet en ikke mindre talrig og paaskjønnende Læsekreds. Det er et betydeligt Antal Bøger, Fru Schjørring har udsendt i Tidens Løb: „Fortællinger og Skitser" (1874), „Havets Datter, en Historie fra Vesterhavet" (1875, 3. Opl. 1894), „Fra Vaar til Høst, en Livshistorie" (1876), „Rige Dage" (1878), „Flyvende Sommer" (s. A.), „Den gamle Herregaard" (1881), „Skilles og mødes" (1882), „Esthers Historie"

(1884), „For Vind og Vove" (1887), „Beslægtede Naturer" (1888), „Fra Jyllands Vestkyst og andre Historier" (1889), „Elisabeth af Rusland", historisk Skuespil (1891), „Skiftende Tider" (1893), „Familien paa Søgaard" (1894), „Svundne Drømme" (1895), „Slesvigske Kvinder i 1848 og 1864" (1895), „Et Hjem paa Heden" (1896), „Til Lykkens Land" (1898) og „Sirius" (1900). Størsteparten af disse Romaner og mindre Fortællinger er udkomne i nye Oplag og flere af dem er oversatte paa Svensk, Tysk og Hollandsk.

Hygge og Elskværdighed er ogsaa Kjendemærkerne hos Fru Alfhilda Mechlenburg (f. 1830, Datter af Kaptajn Joh. F. C. Suenssen, gift med Kaptajn og Kompagnichef i den norske Armé C. A. Rothe Mechlenburg). Under Pseudonymet Ivar Ring har Fru M. udgivet bl. a. følgende novellistiske Arbejder: „To Fortællinger" (1872), „Fjældblomster" (1880), „I Tidens Løb" (1881), „Et Kløverblad" (1882), „I Høst" (1883), „Gamle Minder" (1885), „Bregner" (1887), „Skibbrud" (1889), „Ungdom" (1893), „I Bølgegang" (1894), „I Vaar" (1895). Et Udvalg af hendes Arbejder er udkomne under Titlen „Ivar Rings Fortællinger" (1904). — Frøken Fanny Suenssen (f. 1832, Søster til Fru M.) har udgivet bl. a. „Amalia Vardum", Roman (1862), „Juleaften", original Fortælling (1863), „Thekla Eichel", Roman (1864), „I Tusmørke" Fortællinger (1890), „Han er Jøde" (1892). — En tredie, yngre Søster, Fru Thekla Juel (f. 1834, gift med Adjunkt ved Aalborg Skole, senere Justitsraad A. G. Juel) har skrevet Digtet „Den sorte Ravn", i 31 Sange, udgivet af F. Barfod (1861) og desuden endel Fortællinger: „Planterens Datter", „I Jylland", „Hans Lindberg og Jeppa", „Karen", „Paa Skraaplanet" o. fl. — I Forening har de tre sidstnævnte Forfatterinder skrevet Lystspillet „En Skilsmisse" eller „Et Ægteskab i Fare" (opf. paa Folketeatret) og Folkekomedien „Judith eller Fare og Flugt" (Folketeatret 1875).

Fru Elfride Fibiger (f. 1832, Datter af Overtoldinspektør Joh. M. A. Müller, gift med Lægen Aug. Fibiger) debuterede som skjønliterær Forfatterinde 1876 med „En Magdalenehistorie"; derefter fulgte „Hedens Hemmelighed" (1877), „To Fortællinger" (1878), „Sorte Stefan" (1879), „Askepot" (1880), „Ellen" (1885), „To Fortællinger" (1886), „Præst og Læge" (1890). Samtidig har Fru Fibiger taget virksom og utrættelig Del i praktiske Reformer paa Kvindesagens Omraade og udgivet endel derhen hørende Skrifter, bl. a. „Tidsskrift for Kvinder" (1882—84). Hendes sidste Arbejde er en Samling Livserindringer under Titlen: „Tidsbilleder, Barndoms- og Ungdomserindringer" (1904).

Fru Conradine Barner-Aagaard (f. 1836, gift med Overlærer ved Frederiksborg Latinskole O. H. C. J. Aagaard) har dels under Pseudonymet Annita Carell, dels under eget Navn udfoldet en flittig novellistisk Produktion, fortrinsvis i historisk-romantisk Genre, og skrev fra Begyndelsen af Halvfjerdserne Fortællingerne „Armbaandet" (1871), „Jonskirken", „I Landflygtighed", „Tante Ulrike", „Charlotte Amalie, Prinsesse af Danmark" o. fl. Senere har Fru Barner-Aagaard udgivet bl. a. „Erik

Randborg, et Samfundsbillede", „Fru Rigmor" og „Jomfrukamrene paa Basnæs", historisk Fortælling.

Fru Camilla Eegholm (f. 1847, d. 1905, Datter af Lægen og Forfatteren August Thornam*) debuterede oprindelig 1866 med en Novelle under Titlen „Olga Lindal", og først 1888 udkom hendes næste novellistiske Arbejde: „I det norske Lysthus, Skizzer"; hun har senere udgivet „Ebbe og Flod" (1893), „Smaa Kanaler" (1894), og „Hjertets Krav", Fortællinger og Skitser (1898), Arbejder, der delvis tynges af deres polemiske Udfald mod moderne Bevægelser i Literatur og Samfundsliv. Et smukt Navn vandt Fru Eegholm ved sit trofaste og varmhjærtede Arbejde i Dyrebeskyttelsessagens Tjeneste.

Under den samme Gruppe Forfatterinder maa nævnes Fru Laura Kieler (f. i Tromsø 1849, Datter af daværende Foged Morten Smith Petersen, gift med Overlærer Th. Joach. Kieler), der ganske vist er norsk født, men fra sin tidligste Ungdom har levet i Danmark; hun debuterede allerede 1869 med „Brandts Døtre, et Livsbillede af Lili", og først en Aarrække efter gjenoptog hun sin literære Produktion med Fortællingerne „Min Broder Amtmanden" (1882) og „En Oppositionsmand" (1886); derpaa fulgte: „Mænd af Ære", Skuespil i tre Akter (1890) og „I en Lysengels Skikkelse", Fortælling (1892), to Arbejder af stærkt polemisk Karakter, der gav Anledning til ivrig Tagen Parti for og imod Forf. I sine senere Arbejder er Fru Kieler en sanddru og varmhjærtet Skildrer af sønderjydske Forhold. Som de mest kjendte af hendes Bøger fra denne sidste Periode af hendes Forfattervirksomhed, og som dem, der fortrinsvis har vundet Paaskjønnelse og stor Udbredelse, kan nævnes: „Dit Folk skal være mit Folk. En Ægteskabssaga fra Sønderjylland" (1901), „Karen Jürgens til Egtved. En Fortælling fra Sønderjylland" (1903) og „Sten Stensen til Stensbo".

Til en yngre Skole end de ovenfor nævnte hører Frk. Mathilde (Illa) Christensen (født 1851, Datter af Etatsraad H. C. Chr., det kgl. Teaters Direktør fra 1858—59), der under Mærket F. C. van der Burgh har skrevet endel større og mindre Fortællinger, som vidner om fortræffelig Iagttagelsesevne og ikke ringe Herredømme over Stoffets Behandling. 1884 udkom „Skizzer af F. C. van der Burgh", og senere har denne Forf. udgivet: „Et ubetydeligt Menneske" (1885), „De smaa Tings Magt" (s. A.), „Skizzer", II Samling (1886), „Dagtyve og Arbejdsdage" (1889), „En Søn" (1890) og desuden 1 Akts Skuespillet „I Foyeren" (1887).

Fuldt moderne og med bevidst kunstnerisk Stræben er Fru Erna Juel-Hansen (Holger Drachmanns Søster, f. 5. Marts 1845) fremtraadt i Literaturen, ligefra hun under Pseudonymet Arne Wendt (1881) udgav

*) Aug. Vilh. Thornam, Overlæge ved Livgarden, f. 1813, d. 1880, har skrevet flere Lystspil og Skuespil, der er blevne opførte paa det kgl. Teater, bl. a. „En Kurre paa Traaden" (1854), „En ministeriel Embedsmand" (1858), „En Udvej" (1867), „Ægteskabspolitik" (1869), „En Fortid" (1872). Af novellistiske Arbejder har han udgivet: „Blade af en Læges Dagbog, udg. af Th. Manro", I—II (1838—40), „Bivouakliv i 1850", „Forsilde, en Hverdagshistorie," „Standskonflikter" o. fl.

sin første Bog: „Mellem 12 og 17". Det er en med stor Sikkerhed udført Studie over den purunge Pige i hendes vanskelige Udviklingsaar, og den samme skarpe og sikre Evne til Iagttagelse, den samme lette og behagelige Form møder man i Forf.'s følgende Arbejder: „Sex Noveller" (1885), „En ung Dames Historie" (1888), „Therese Kærulf" (1894), „Kærlighedens Veje" (1895), „Helsen og Co." (1900).

En særegen Plads indenfor de sidste Aartiers kvindelige Literatur indtager Fru J. Blicher-Clausen, dels fordi hun ubestrideligt raader over frodigere Evner end Flertallet af hendes kvindelige Kaldsfæller — hun er en af de faa Forfatterinder, der har udfoldet en omfangsrig Produktion ogsaa i lyrisk Genre — dels fordi hendes Bøger har vundet en exceptionel stor Udbredelse. Jenny Blicher-Clausen er født 1865 og Datter af Pastor Blicher i Nørre-Broby paa Fyen; i 1892 ægtede hun Pastor H. N. Clausen, der først var Præst i Storeheddinge, senere i Søllerød i Nordsjælland (død 1902). Allerede 1885 udgav daværende Frk. Jenny Blicher, under Pseudonymet John Bentsen, sin første Samling „*Digte*", og under samme Mærke udkom „Olaf Trygvason", dramatisk Digt (1887) og „Ebba Brahe og andre Digte" (1888). Med Skuespillet „Christian den Anden" (1889), der opførtes paa Dagmarteatret, men havde ringe Scenelykke, fremtraadte Forfatterinden under sit eget Navn og har siden udsendt en Række Arbejder, Lyrik og Nutidsfortællinger, der Aar efter Aar har fæstnet hendes Popularitet, ikke blot herhjemme, men ogsaa i Udlandet. 1890 udkom Digtsamlingen „Fra Markvejen", 1891: „Excelsior", et Sagn fra Hebriderne, 1894: „En Bryllupsrejse". Nutidsdigt (3. Opl. 1902), 1895: „Fugleviser", 1898: „*Inga Heine*", Nutidsfortælling (4. Opl. 1905), 1899: „*Violin*", I Del (9. Opl. 1904), 1900: „Gyldenregn", Digte (4. Opl. 1902), 1902: „*Farbror Frans*, en stilfærdig Historie" (8. Opl. 1904), 1903: „Den sidste Hauge", „Violin" II Del (4. Opl. 1904), 1903: „Kjeld, en Gademalers Historie" (2. Opl. 1904) og 1905: „Sonja", en Nutidsfortælling (4. Opl. s. A.). — Under denne omfangsrige Produktion har det vel stundom kunnet hænde, at Forf. har forløftet sig paa Emnet som f. Ex. i „Excelsior" og „En Bryllupsrejse", eller har givet Stoffet en banal romanagtig Behandling som i Fortællingen „Kjeld", men i sin Helhed er det et Forfatterskab, hvis Fremgang let finder sin Forklaring baade ved dets uskrømtede, varmhjærtede Idealitet, ved de Maal, det sætter sig, og ved den ualmindelige poetiske Begavelse, hvorom det vidner.

Mellem de talrige Forfatterinder tegner sig med særlig stærke, man fristes til at sige plastiske Træk en Personlighed som Magdalene Thoresen. Man har været uenig om, hvorvidt denne Forfatterinde tilhørte den danske Literatur — hendes Biografi findes i Halvorsens „Norsk Forfatter-Lexikon" og i Jægers „Illustr. norsk Literaturhistorie" — men eftersom Magd. Thoresen er født i Danmark af danske Forældre, levede Størstedelen af sit Liv i Danmark, udgav sine Bøger paa dansk Forlag og bevilgedes Digtergage af den danske Regering og Rigsdag, saa synes den Omstændighed, at hun var norsk gift og gjærne valgte norske Emner til sine Fortællinger, ingenlunde at være tilstrækkelig Hjemmel til at bestride hendes

danske Nationalitet og Forfatterskab. Man har ogsaa villet gjøre gjældende, at hendes ejendommelige, stærke og storladne Naturel var mere i Slægt med Norge end med Danmark, og sammenligner man hende med hendes Landsmandinder, er det vist nok, at hun rager op som en Gran mellem Bøg og Hasler. Men ingen, der kjender hende og hendes Digtning, vil nægte, at der var ligesaa meget af det bløde og varme som af det stærke i hendes Temperament, og hele hendes Følelsesliv, ogsaa hvert væsentligt Træk i hendes Karakter, var saa dansk som vel muligt.

Hun var fremfor alt en rigt udrustet Kvinde, og hun bevarede sin store Aandskraft til sine sidste Dage. I et Brev eller i en Samtale ligesaa meget som i hendes Bøger gav hun sig fuldt hen, og hun levede hele sit Liv og udførte sin Digtning fra først til sidst paa personlige Erfaringer og Indtryk, og just derfor kom hendes Digtning og hendes Personlighed til at virke saa stærkt. Hun var ærlig og sandhedssøgende som meget faa andre, Mænd eller Kvinder, utvivlsomt dog langt stærkere i Kjærlighed og Sympati end i Uvilje og Antipati; thi hun havde det rigt udrustede Menneskes Evne til at forstaa alt og dømme mildt, og kun det uærlige og uskjønne frastødte hende.

Magdalene Thoresen.

Det var et indholdsrigt Livsløb, der kom til at ligge bag hende, hengledet under vidt forskjellige Kaar og Omgivelser, og alt, hvad hun oplevede, bidrog til at udvikle hendes Personlighed og virkede derigjennem befrugtende paa, hvad hun skrev.

Anne Magdalene Krag hed hun, før hun blev gift, og var Datter af en Fragtskipper og Skibstømmermand, Thomas Nielsen Krag, i Fredericia, hvor hun fødtes den 3die Juni 1819. Moderen var en Gaardmandsdatter fra Middelfartegnen. Hendes Barndomshjem var meget fattigt; selv skildres hun som et uregerligt Pigebarn, smuk og interessant af Ydre og med „et vildt, fantastisk Væsen". Fremmede, formaaende Folk blev opmærksomme paa hendes ualmindelige Evner; i en Alder af lidt over tyve Aar kom hun til Kjøbenhavn for at uddanne sig til Lærerinde, og her foregik det første Afsnit af hendes Udvikling under strængt aandeligt Arbejde og alvorlige indre Kampe. I Efteraaret 1842 rejste Magdalene Krag til Norge for at tiltræde en Stilling som Opdragerinde for Provst Thoresens Børn, paa Herø i Søndre Søndmøre, en vild, ensom Fjeldegn, og et Aars Tid efter, Oktober 1843, ægtede hun den fyrretyveaarige Enkemand, der var en begavet, fint dannet Personlighed, som kom til at øve stor Indflydelse paa

sin unge Hustru. For hendes Skyld søgte Provst Thoresen Embede i Bergen med dens aandslivlige Befolkning; samtidig hjalp han hende med boglige Studier og lod hende gjentagne Gange rejse til Udlandet, og disse Ungdomsaar fik saaledes afgjørende Betydning for hele hendes Liv. I Bergen omgikkes hun med Ole Bull og Henrik Ibsen, lærte senere Bjørnstjerne Bjørnson at kjende — ubetinget den, der har havt størst Indflydelse paa hende som Digterinde — og under sin energiske Deltagelse i det literære og kunstneriske Liv, som paa den Tid rørte sig i Bergen (hun var med til at grundlægge Bergens nationale Scene) begyndte hun ogsaa selv sin digteriske Virksomhed, idet hun skrev nogle dramatiske Arbejder, som opførtes paa det nylig aabnede Teater, bl. a. Skuespillet „Et Vidne" (1852), „Kongedatterens Bøn", dramatisk Digtning i 1 Akt (1853) og „Lys og Skygge", et 4 Akts Drama (1859).

1858 var Magdalene Thoresen bleven Enke, og det var fra først af hendes Tanke ogsaa efter sin Mands Død at leve i Norge og blive norsk Forfatterinde. I Bergen udkom hendes første lille Digtsamling, kaldet *„Digte af en Dame"* (1861); men det varede ikke længe, før hun følte sig misfornøjet med Forholdene og syntes at møde Hindringer fra alle Sider, og hun rejste resolut til Kjøbenhavn med sine fire Børn, uden at have andre end sig selv at stole paa. Her udkom hendes første Samling *„Fortællinger"* (1863) og Aaret efter *„Signes Historie"* (1864), der for første Gang slog hendes Navn fast og aabnede hende lysere Udsigter. 1866 rejste hun dog atter tilbage til Norge, endnu med Tanke om at blive norsk Forfatterinde, var derpaa i de følgende Aar skiftevis i Norge og Danmark, afbrudt af flere Udenlandsrejser, indtil hun endelig bosatte sig for bestandig i Kjøbenhavn.

Magdalene Thoresens Digtning spænder over ret vide Felter; hun har dyrket Lyrik, Drama, Novelle og Folkelivsskildring. Som Lyriker har hun baade Styrke og Skjønhed, kraftig malende Udtryk, ildfuld Varme og djærv Ynde. Nogle Strofer af Indledningsdigtet til Bjørnstjerne Bjørnson (i „Digte", 1887) viser ogsaa, hvor smidigt Versets Bygning former sig under hendes Pen:

„Langvejs jeg Hilsen Dig bringer,
Digte og Stemningers Flok.
Vil Du, hvor Grundtonen klinger,
sige, Du husker den nok?

Mellem de skiftende Minder
løber en Sølvtraad hen:
vil Du, naar Traaden Du finder,
kende mit Hjærte igen? —

— — —

Thi som en skælvende Ranke,
der sætter sin første Knop,
fandt Du min digtende Tanke
og bar den i Dagen op."

Det er dog især som Novellist, Folkelivs- og Naturskildrer, at Magdalene Thoresen har ydet sit betydeligste Arbejde som Forfatterinde. *„Billeder fra Vestkysten af Norge"* (1872, ny Udg. 1899) og *„Billeder fra Midnatssolens Land"*, I—II (1884 og 1886) er vel de Bøger, der fremfor alle andre skabte hendes Ry. Blandt hendes Noveller har, foruden „Signes Historie", især *„Studenten"* og *„Solen i Siljedalen"* vundet al-

mindelig Yndest. Af Novellesamlinger udgav hun i Tidens Løb „Nyere Fortællinger“ (1873), „Livsbilleder“ (1877), „Mindre Fortællinger“ (1891), „Elvedrag og andre Fortællinger“ (1893), „Livsluft“ (1895), „Uden om Afgrunden“ (1897) og „Skæbner og Viljer“ (1899). Paa det dramatiske Omraade foreligger ikke faa Arbejder fra hendes Haand. Paa det kgl. Teater (1870), senere paa Kristiania Teater og det kgl. Teater i Stockholm, opførtes „Et rigt Parti“, Skuespil i 2 Akter. 1878 opførte det kgl. Teater „*Inden Døre*“, Skuespil i 3 Handlinger (udk. 1877), det af hendes dramatiske Arbejder, der har gjort mest Lykke; desuden har hun skrevet: „*Kristoffer Valkendorf og Hanseaterne*“, historisk Skuespil i 5 Handlinger (udk. 1878), „En opgaaende Sol“, Skuespil i 4 Handlinger (udk. 1881, opf. paa det kgl. Teater 1882) og „En Udflytning“, Skuespil i 3 Handlinger (1897). — Hendes „*Digte*“ udkom 1887, en Samling „Udvalgte Fortællinger“, udg. af „Gyldendals Bibliothek“, 1903. Efter hendes Død (28. Marts 1903) paabegyndtes en Folkeudgave af hendes „Romaner og Fortællinger“, I—VI Bd. (1904—06). En tysk Udgave foreligger i „Gesammelte Erzählungen“, I—V Bd., Berlin (1878—82).

Frk. Clara Bergsøe har sat sin ældre Veninde et smukt Minde i sin fint og sympatetisk skrevne Karakteristik: „*Magdalene Thoresen. Portrætstudie*“ (udk. 1904). Det hedder paa en af de første Sider i dette Skrift: „Naar man spørger: hvad har hun udrettet, hvorfor læse om hende — hendes Værker er jo snart glemte, hendes Personlighed mindes kun af enkelte —, saa maa man svare: fordi hendes hele Væsen var en Tone af ejendommelig Art, der spiller med i Tidens store Orkester; en Tone, der, enkelt i sin Begyndelse, udviklede sig til stedse fyldigere Harmonier. En aandelig „Arbejden sig op“ stemplede hele hendes Liv og gav det saa megen Værdi, at hun derigjennem kom til at paavirke Mænd som Bj. Bjørnson, Rasmus Nielsen, Georg Brandes, Mænd, der gav hin Periode dens Stempel, medens hun tillige tjener som et rent menneskeligt Exempel paa den Sejr, aandelig Udvikling forenet med stærk Vilje kan vinde over Skæbnens forskjellige Forhold — Forhold, man ser Mænd overvinde, men kun sjældent Kvinder.“

Om en anden, meget betydelig Forfatterinde, Amalie Skram (f. 1847, 1884 gift med Forf. Erik Skram, død 1905), tilhører norsk eller dansk Literatur, er ikke saa let at afgjøre, og man maa have Lov til at strides derom. Men Amalie Skram hævdede selv saa eftertrykkeligt og energisk sin danske Borgerret, og hendes Digtning har fundet saa aaben og modtagelig Jordbund i Danmark, at det ikke kan anses for uberettiget at omtale hende i dansk Literaturhistorie. Hendes Plads behøvede ikke særlig at være under Rubriken Forfatterinder; thi hendes alvorlige og virkelighedstro Menneskeskildring er af saa udpræget mandig Karakter, at kun faa Nutidsforfattere er naaet op i Højde med hende. Ser man tilbage, lige fra hendes første Roman „Constance Ring“ (1885) og mindes Hovedværkerne i den anselige Række Skrifter: „Hellemyrsfolket“ („*Sjur Gabriel,*“ „*To Venner,*“ „*S. G. Myre*“), „*Afkom*“ (Fortsættelse af „Hellemyrsfolket“) og den ikke helt fuldførte Roman „*Mennesker*“ — hvilken

mærkelig Rigdom af personlig Oplevelse, Erfaring og Iagttagelse, og hvilken forbavsende kunstnerisk og menneskelig Udvikling træder der saa ikke En i Møde fra disse Bøger. Og hvilken himmelvid Forskjel paa de to, hver paa sin Vis højt begavede Kvinder, Magdalene Thoresen og Amalie Skram. Selv den Sandhedssøgen og Sandhedstrang, de havde fælles, var af dybt forskjellig Art. Magdalene Thoresen en fuldblods Romantiker endog i sine mest „realistiske“ Skildringer, Amalie Skram tilhørende med hver Blodsdraabe den ny Tid, ligesom hendes Digtning fra dens første Begyndelse falder i en ny Literaturperiode.

Danske Forfattere efter 1880.

P. Fr. Rist. — „En Rekrut fra 64“. — Carl Ewald. — „Den gamle Stue“. — „Æventyr“. — Peter Nansen. — „Julies Dagbog“. — „Guds Fred“. — „Judiths Ægteskab“. — Karl Larsen. — „Doktor Ix“. — „Udenfor Rangklasserne“. — „I det gamle Voldkvarter“. — Niels Møller. — „Røster“. — „Koglerier“. — Gustav Wied. — Satyrspil. — „Slægten“. — „Livsens Ondskab“ — P. E. Benzon. — Jakob Knudsen. — Hans Kaarsberg. — Laurids Bruun. — Lyrik. — Alfred Ipsen. — Viggo Stuckenberg. — Johannes Jørgensen. — Sophus Michaëlis. — Edv. Blaumüller. — Dramatikere. — Ejnar Christiansen. — Otto Benzon. — Gustav Esmann. — P. A. Rosenberg. — De yngre og yngste. — Sven Lange. — Jeppe Aakjær. — Johannes V. Jensen. — Poul Levin. — Alb. Gnudtzmann. — Johan Skjoldborg og Andersen-Nexø. — Ludvig Holstein. — L. C. Nielsen. — Vald. Rørdam.

Det er paa væsentlige Punkter en ny Digtning, der baner sig Vej fra Begyndelsen af Firserne. Dens Særkjende er en Mangfoldighed af Retninger, Synspunkter, Individualiteter. Og den finder sin Paavirkning fra mange Steder. Mesteren, Georg Brandes selv, henviste den unge Forfatterslægt til større og inderligere Fordybelse i egen Personlighed og til at søge bort fra Ensartetheden, og medens Halvfjerdsernes Literatur kaldtes til Live af en enkelt Fører og de nye Strømninger, han ledte ind i dansk Aandsliv, og samtidig paavirkedes af et Par fremragende norske Digtere, søgte derimod den efterfølgende Tids Forfattere, saa at sige hver eneste en, ad sine egne Veje og vildsomme Stier for at naa sine egne Maal. Men dermed er ingenlunde den naturlige Udvikling bleven afbrudt. Uden Halvfjerdsernes literære Gjennembrudsbevægelse kan man ikke tænke sig det af saa forskjellige Afskygninger og Kunstformer sammensatte Billede, som dansk Literatur frembyder ved Indgangen til det tyvende Aarhundrede.

Frodigheden og Mangfoldigheden er de Grundtræk, som først falder i Øjnene. Som i et Kaleidoskop ser man Rækken af de Forfatterfysiognomier, der giver Perioden dens Præg. Der er fine, skarpe og kloge, og der er robuste, overvættes livsfrodige og atter blege og drømmende Træk, helt ud til det sygelige og forvredne. Upartisk Værdsættelse vil falde vanskeligt for den, som staar midt i Røret, saa vist som retfærdig Historie maa skrives i

tilbørlig Afstand fra Begivenhederne eller Fænomenerne. I de efterfølgende Linier er det kun Hensigten at give et Billede i de knappeste og enkleste Rids.

Fælles med Halvfjerdsernes Literatur har Firsernes og Halvfemsernes det Særkjende, at Novellen er den overvejende herskende Kunstform, den, der tæller de fleste Afskygninger og de dybest forskjelligartede Personligheder indenfor Rækken af sine Dyrkere. For blot at nævne nogle Forfattere, der have debuteret indenfor et saa begrænset Tidsrum som 1882—89, saa møder man saa diametrale Modsætninger som Rist, Carl Ewald, Nansen og Gustav Wied. Lige forskjellige fra hinanden i Livssyn og i kunstnerisk Individualitet.

P. Fr. Rist er født den 7de Juli 1844. Han blev i 1863 Officersaspirant og deltog med Hæder i Krigen 1864. Den 18de April blev han saaret under Stormen paa Dybbølskanserne. Efter Felttogets Slutning fortsatte han sin militære Løbebane, var i en Række Aar Kaptajn og Kompagnichef ved Garnisonen i Helsingør og forflyttedes 1888 til Kjøbenhavn, hvor han efterhaanden avancerede til Oberst. Rist har med Liv og Sjæl været Officer; han var paa én Gang en strix og en human Overordnet, der omfattedes med den varmeste Hengivenhed af sit Mandskab, fordi han strængt krævede den militære Tradition holdt i Ære og paa samme Tid havde sympatetisk Forstaaelse af de Mennesker, han fandt bag Soldatermunderingen. Han var tillige tidlig begyndt at sysle med militærhistoriske Studier; han blev Leder af Generalstabens krigshistoriske Arbejder og en stærkt optagen Medarbejder af „Meddelelser fra Krigsarkiverne"; de derhen hørende Studier

P. Fr. Rist.

førte til Udgivelsen af hans første Bog, de livlige og karakteristiske Skildringer „Fra Støvlettiden" (1884), og derfra var Skridtet ikke langt til den digteriske Produktion, som han faa Aar efter begyndte. I 1889 udkom „*En Rekrut fra Fireogtreds*" (7de Oplag 1899), og Bogens ualmindelige Værd vakte strax saa stor Opmærksomhed og fandt saa udelt Anerkjendelse, at Forfatterens Navn med det samme var slaaet fast som en af vor Literaturs friskeste og talentfuldeste Fortællere. „En Rekrut fra 64" er først og fremmest et Tidsbillede, der virker med Sandhedens Styrke, og det er vel at mærke ikke stillet sammen af Breve og Memoirer, men hentet frem af personlige Livserindringer og Iagttagelser, saa at hver enkelt af de Personer, der optræder indenfor Fortællingens Ramme, staar klart og skarpt for Læseren. Rist er som Forfatterpersonlighed en frisk og sund Natur, en livserfaren Mand, en moden og dygtig Kunstner, og skjønt han kan se baade idealistisk og optimistisk paa de Mennesker og Fænomener, han møder paa sin Vej, saa beholder han dog altid fast Bund under sine Fødder. Disse Egenskaber kjendetegner allerede hans første, digterisk komponerede Bog, og de har været uadskillelig knyttede til hele hans senere Produktion, kun yderligere modnede og udviklede. Efter „En

Rekrut fra 64" fulgte i 1890 en Samling Fortællinger under Titlen *„Soldater"*, dernæst *„Efter Dybbøl"* (1892, 2. Opl. 1893), hvori Handlingen er henlagt til Vaabenstilstanden efter Krigen, 1894 „Jonathan og andre Fortællinger", 1898 den interessante og i formel Henseende fuldendt udførte Pastiche „Pagebreve", 1901 *„Fortællinger og Typer"* og 1903 *„Lasse Månsson"* (2. Opl. s. A.), en ypperlig, paa historisk Baggrund komponeret Fortælling. Som positiv historisk Skildring af betydeligt Værd maa desuden tilføjes den i 1899 udgivne „Olaf Ryes Saga".

Med disse forskellige Arbejder staar P. Fr. Rist i nyere dansk Literatur som en af dens betydelige Prosaforfattere. Hans Stil er klar og koncis; han kjender fremfor nogen Faren ved de overflødige Ord. Hans Skildringer er ædruelige, men savner ingenlunde Liv og Farve. Han er udrustet med en egenartet Evne, som man kunde fristes til at kalde Virkelighedsfantasi, fordi den giver de haandgribelige Situationer og levende Mennesker en dybere Baggrund, som styrker og forøger Illusionen. Rists mindre Fortællinger er mønsterværdige ved den Naturtroskab og Virkelighedssans, hvormed Figurer og Situationer er afbildede; det er den sundeste og friskeste Realisme, som udstraaler derfra. Og Emnerne er saa vexlende og forskelligartede som f. Ex. *„Den gamle Kaptajn"*, *„Lille Jens"* og *„Annette"* (af „Soldater"), *„Ungt Blod"*, *„En Barnefader"* og *„Kvægpest"* (af „Jonathan og andre Fortællinger") og *„Det vilde Stod"*, *„Fedja Jarrowitsch"* og *„Medusa"* (af „Fortællinger og Typer"). — *„Ved de lette Dragoner i Itzehoe"*, der giver et udmærket karakterfuldt Billede fra Slutningen af det 18de Aarhundrede (oprindelig optagen i Samlingen „Soldater") er udkommet i en særlig Udgave; en udvalgt Samling Fortællinger, hvori findes flere af de ovennævnte mindre Noveller, er udgivet af Gyldendals Bibliothek under Titlen: P. Fr. Rist: *„Fortællinger"* (1904).

Ligesom den nyere Literatur i Almindelighed udmærker sig ved sin Alsidighed, saaledes staar fortrinsvis en Forfatter som Carl Ewald for sit Vedkommende med en mangfoldig og mangeartet Produktion. Nutidsfortælling, Æventyr, historisk Roman og satirisk Skildring er Genrer, som han behersker med lige stor Lethed. I Løbet af nogle og tyve Aar foreligger der ikke færre end ca. 40 Værker fra hans Haand.

Carl Ewald, Søn af Digteren H. F. Ewald (S. 517—20) er født den 15de Oktober 1856 i Sønderjylland. 1874 blev han Student fra Frederiksborg lærde Skole, var en Tid lang Huslærer, blev derefter Skolebestyrer i Kjøbenhavn, og efter at have opgivet denne Stilling øvede han udelukkende journalistisk og literær Virksomhed, var hovedsagelig i en Aarrække knyttet som Medarbejder til Dagbladet „Politiken". Han sluttede sig i sine første Ungdomsaar nær til Halvfjerdsernes literære Bevægelse og udsendte 1882 sin Debutbog: „Smaa Fortællinger". Samme Aar udkom hans første Samling *„Æventyr"* (2. Opl. 1902), en Genre, der senere kom til at indtage en Særstilling i hans Produktion. Med Novellerne *„Regel eller Undtagelse"* (1883), „En Udvej" (1884) og *„Lindegrenen"* (1886) ydede Carl Ewald sit Bidrag til Datidens moderne Problem- og Samfundsliteratur, idet det fornemlig var det moderne Ægteskab han tog Sigte paa. Derimellem fulgte

saa en Samling „Smaalandske Fortællinger“ (1883) og tre nye Bind „Æventyr“. Sine vægtigste og betydeligste Arbejder udsendte Ewald 1895—96. Det var Fortællingen *„Den gamle Stue“* med dens Fortsættelse *„Cordts Søn“*. Det er et dybtliggende og almeninteressant Emne, Forf. har taget op, og han behandler det med en kærlig og nænsom Finhed, der viser, hvor stærkt han selv har været grebet deraf, og som derfor heller ikke lader nogen Læser forblive ligegyldig for de Menneskers Skæbne, der omhandles i de to Fortællinger. Hovedmotivet er Brydningen mellem gammelt og nyt, mellem Individer, fostret af forskjellig Tid, mellem gammel hævdvunden Tradition og nyt urofyldt og fremstormende Livssyn. „Den gamle Stue“ er Sindbilledet paa det, som tilhører den svundne Tid, Traditionens og Erindringens hellige Magt, ogsaa det stille og fine, som kan gaa i Arv fra Slægt til Slægt. Cordt er Repræsentanten for denne Slægtstradition, men den Magt, som den har over hans Sind, deles ikke af hans unge levelystne Hustru; hun forstaar den ikke, og hun skræmmes kun af de Minder, der ligger gjemt i den gamle Stue, hvor gode og fine de end er, og en Dag bryder hun ud. I „Cordts Søn“ føres Tanken videre frem til det følgende Slægtled, og her skildres Modsætningen mellem Fader og Søn, en stærk og positiv anlagt Natur som Cordt og den vege, drømmesyge Finn, der spilder sin Ungdom i ørkesløs Reflektion uden nogensinde at kunne øve Mands Daad og Gjerning. — Stilen i begge disse Bøger er fuldt ud Forfatterens egen og rummer betydelig Finhed og Originalitet.

Carl Ewald.

Umiddelbart efter de to nævnte Fortællinger slog Carl Ewald ind paa et nyt Felt, idet han i 1896 og 97 udgav de historiske Romaner „Børnekorstoget“ og *„Makra“*. Navnlig „Makra“ er en fængslende historisk Novelle, skrevet med frodig Fantasi, et levende og farverigt Billede, der viser, hvor let og sikkert Forf. evner at sætte sig ind i fremmede Omgivelser og i en svunden Tids historiske Kostume. Og samtidig dermed vælger han atter helt andre Emner, idet han udgiver den satiriske Skildring „James Singletons store Udenlandsrejse“ (1897, 2. Opl. s. A.) og den mod indre Mission rettede polemiske Fortælling „Pastor Jespersens Juleaften“ (1898). Carl Ewalds satiriske Lune skifter som oftest mellem bidsk Bitterhed og grotesk Overdrivelse; det er sjældent i sig selv lyst og godmodigt, men det er saa rigt paa originale, komiske Indfald, at Bitterheden derved mildnes eller dækkes. Det skorter overhovedet aldrig denne Forfatter paa Opfindsomhed; han er uudtømmelig ikke blot paa Indfald, men ogsaa paa Ideer og Emner. Atter ny saavel i Valg af Motiv som i Udførelsesmaade er saaledes den Samling Krøniker, som Ewald udgav 1898 under Titlen „Sulamiths Have“ (2. Opl. s. A.). Det er smaa Historier om Kjærlighed og Elskov; Rammen er en lignende som den, Boccaccio har benyttet i sin Decamerone, Stilen, gammeldags snørklet, er gjennemført med megen Sindrighed. Bogen er ikke skrevet for unge

Piger og egner sig overhovedet ikke for unge ubefæstede Sind, saa lidt som dens klassiske Forbillede, men bortset derfra er den fuld af Munterhed og Vid. — Samme Aar som „Sulamiths Have" udkom en ny James Singleton: „Glæde over Danmark" og desuden femte Samling „Æventyr". Rækken af disse er efterhaanden naaet op til Samling XI, og de repræsenterer et specielt Omraade indenfor Carl Ewalds Digtning. Det er Æventyr, hvori Motiv og Udgangspunkt for det meste er taget fra naturvidenskabelige Iagttagelser og Kjendsgjerninger, der omsættes i Poesi paa en saa sindrig og lunefuld Maade, at baade unge og gamle Læsere kan have Glæde deraf. Methoden, om man vil kalde den saaledes, tilhører udelukkende Forfatteren, og det er derfor malplaceret at sammenligne hans Æventyr enten med H. C. Andersens eller andre store Forgængeres.

Carl Ewald har fortsat sin frodige og mangesidige Produktion lige til den sidste Tid, og af hans Skrifter fra de senere Aar maa endnu nævnes den historiske Fortælling „Crumlin" (1900), et Udvalg af Humoresker og Satirer under Titlen „Døgnværk" (s. A.), oprindelig forfattede til „Politiken", Skuespillet „*Canta*" (1901, opført paa det kgl. Teater s. A.), en Samling sindrig fortalte „Historier" (1902), „Skottefruen" (1903), James Singletons „Systemskiftet" (1903), Romanen „Mogens Heinesen (1904) o. s. fr. Ewald er utvivlsomt den fantasirigeste og alsidigste blandt den yngre Forfatterslægt; han raader over et helt Orkester, og selv om der nu og da er en Tone, som kan skurre, har det dog ogsaa de dybe Strænge.

I 1883 debuterede Peter Nansen, kun to og tyve Aar gammel, i Literaturen med en Samling Skitser og Studier, der bar Titlen: „*Unge Mennesker*"; men allerede i en saa ung Alder var han paa Vej til at vinde Navn som en talentfuld Journalist og Causeur med ualmindeligt Herredømme over dansk Prosasprog. Sin journalistiske Begavelse turde han have taget i Arv fra Bedstefaderen, „Berlingske Tidendes" mangeaarige, ansete Redaktør, M. L. Nathanson, men saa fuldblods Hovedstadsmenneske som han syntes at være lige fra sin første offentlige Fremtræden, havde han ikke desmindre tilbragt sin Barndom og de første Ungdomsaar i Provinsen og kom først til Kjøbenhavn, da han skulde være Student.

Peter Nansen fødtes den 21de Januar 1861 som Søn af Præsten F. P. N. Nansen og Johanne Henriette, f. Buchheister. Sine Barndomsaar tilbragte han i Aalborg, og da hans Fader i 1873 forflyttedes til et nyt Embede i Næstved, kom han i Herlufsholm Skole og blev privat dimitteret 1879. Saa godt som umiddelbart efter Studenterexamen og Ankomsten til Kjøbenhavn blev han Medarbejder ved „Berlingske Tidende", medens han tillige studerede Statsvidenskab. Samtidig var han ivrigt Medlem af Studenterforeningens Oppositionsparti og skrev sine første Fortællinger i Ugebladet „Vor Tid", der redigeredes af Herm. Bang. Sin journalistiske Løbebane fortsatte Nansen ved „Nationaltidende", hvori han bl. m. a. — under den store Lægekongres i Kjøbenhavn — skrev Artikelserien „Lægekongressens Heroer", der udkom som Bog 1884 (1—2. Oplag), og da „Politiken" stiftedes 1884, knyttedes han til dette Dagblad og var i en Aarrække en af dets betydeligste og talentfuldeste Medarbejdere, der dels som

Literatur- og Teaterkritiker, dels som Causeur og Feuilletonist behandlede Dagens forskjelligste Emner med overlegen Smidighed og Vid og i et fuldendt formet dansk Prosasprog. I et Par Aar var han samtidig med sin Medarbejderstilling ved „Politiken" tillige Redaktør af Maanedsskriftet „Af Dagens Krønike".

Med sin stærkt udviklede Selvkritik og sin store Formevne øvede Nansen Journalistik som en Kunst, sideordnet med Literaturen, og han blev i Tidens Løb en af vore fineste og klareste Stilister. Denne sproglige Evne gjør sig gjældende i alt, hvad han har skrevet, og Rækken af hans Bøger kan derfor staa som Exempel paa den kunstneriske Udvikling, vort Prosasprog havde naaet ved Aarhundredets Slutning.

Sine stilistiske Fortrin lægger Nansen for Dagen allerede i Debutbogen „Unge Mennesker", men Valg af Emner røber endnu ikke stor Originalitet. Den blasserede og tungsindige Ungdom, der skildres i disse Studier, er i ikke fjærnt Familieskab med Bangs „Haabløse Slægter". Langt mere sig selv er Peter Nansen i den fint og elskværdigt komponerede dramatiske Situation „*Kammerater*" (1884), og op imod fuld kunstnerisk Modenhed naar de bedste Stykker i Samlingen „*Korte Veje*, Scener og Smaahistorier" (1890). Især er Lystspillet „*En Bryllupsaften*" (opf. i 1893 25 Gange paa Folketeatret, i 1901 paa det kgl. Teater) formet med en højst indtagende Forening af Vid og Elskværdighed, medens man i de smaa Novelletter og Historier som „*En Sejltur*", „*Et Juleæventyr*", „*Frk. Mimi*" o. fl. møder Forf.'s ualmindelige Evne til indenfor den knappest mulige Ramme at gjøre den Situation, der tegnes, eller den Tildragelse, der berettes, fuld af Liv og Stemning. Med sine to følgende Bøger naar Nansen dog langt videre baade i afrundet, gjennemført Komposition og i Emnets og Indholdets Vægt. 1891 udkom Fortællingen „*Et Hjem*" (2. Opl. 1895), der giver en moderne Ægteskabshistorie, med de tre Hovedfigurer, Manden, Hustruen og Elskeren. Sujettet har for saa vidt mange Forbilleder, men Stoffets Behandling, det skildrede Milieu og fremfor alt Stilen er i saa absolut Forstand Forf.'s originale Ejendom, at Fortællingen kommer til at virke med stærkt Personlighedspræg, saaledes som den fra først til sidst gjennemstrømmes af en stilfærdig Ironi, en lun Humor, hvis ejendommelige Tone er noget ganske for sig selv. Ligesaa udpræget personligt virker en Bog som „*Fra Rusaaret*, Breve til og fra stud. jur. Emil Holm" (1892). Det er en psykologisk Studie, udført med saa forbløffende Sikkerhed, at Brevvexlingens tilsyneladende smaa og enkle Træk samler sig til en hel Dokumentation, der ikke lader den ringeste Tvivl blive tilbage om, hvordan denne unge Student ser ud baade i indre og ydre Menneske, hvordan det forholder sig med hans Oplevelser og Omgivelser i den omhandlede Periode af hans Liv, og, ikke mindst, hvor-

Peter Nansen.

ledes hans Udvikling og Metamorfose foregaar. Men det er ikke blot den centrale Figur, Emil Holm, der er saa sikkert truffet; hver enkelt af de øvrige Deltagere i Korrespondancen fremtræder ligesaa klart karakteriseret, nogle af dem i ét ganske kort Brev som f. Ex. de fra Kateketen og Tante Kathinka. Brevvexlingen kommer derved til at omfatte et helt Galleri af moderne Hverdagstyper. — De to sidste Breve er en Slags Efterskrift til Brev-Romanen, og i det ene af dem hedder det: „Formodenlig vil De spørge: Er det virkelig en *rigtig* Korrespondance? Eller er det ikke blot noget, De selv har lavet? — Jeg skal hertil svare ærligt, som det er: Korrespondancen er i alt væsenligt ført, saaledes som den her fremtræder. Dog har jeg, for at den kunde faa en Slags kunstnerisk Form, strøget og tilføjet et og andet, paa enkelte Punkter omordnet Stoffet . . ."

Det bliver dog det mindre vigtige, hvad der er Digt, og hvad der er Sandhed i denne Bog. Hovedsagen er, at saaledes som Billedet er tegnet af den unge Rus og hans Medkorrespondenter, glipper Illusionen — eller Virkelighedsstudiet — ikke et eneste Øjeblik.

I *„Julies Dagbog"* (1893, 3. Opl. 1900) er der ganske vist mere Komposition og mindre vederhæftig Virkelighedsbaggrund; men selve Hovedpersonen, Dagbogens Forfatterinde, er ikke ringere som psykologisk Studie betragtet end Emil Holm i „Fra Rusaaret". Med fuldkommen saa stor Sikkerhed har Forf. givet denne unge Piges Væsen, Følelsesliv, Udtryksmaade, hele hendes Habitus. Gaar man ud fra, at Julie Magens er den vel begavede og vel opdragne og paa samme Tid livslystne og lovlig nysgjerrige unge Pige — hurtigt Hoved og varmt Hjærte — som Forf. har villet skildre, saa vil hun utvivlsomt i enhver af de givne Situationer netop ræsonnere saaledes som det sker her. Der er Partier i Dagbogen, som virker overordentlig fine og yndefulde, først og fremmest Julies Besøg hos Bedstemoderen, og atter her gjør Nansens Stilkunst sig gjældende ved de nænsomt afstemte Farver, der ufravigelig skaber den Stemning, som Forf. vil have frem. Der er exempelvis det Sted i Dagbogen, hvor Frøken Julie fortæller om et af sine Besøg hos Bedstemoderen, til hvem hun søger hen som til sin bedste Tilflugt, da Kjærlighedslykken brat og ubarmhjærtigt er bristet for hende:

> „Her er Lunhed og Stilhed, Fred for al Smerte, Lise for al Kval. Her falder hver oprørsk Tanke til Føje, her svales og dulmes alt hidsigt Begær og alle syge Længsler.
>
> Her sidder Bedstemoder, gammel og mæt af Dage, som den store Livsvisdom, der ikke spørger og ikke dadler, men forstaar alt, tilgiver alt og ved Trøst for alt.
>
> Og jeg bliver som Barn igen i Bedstemoders Stue. Sidder, som da jeg var lille Pige, paa en Skammel ved hendes Fødder og blader i de gamle Mapper med falmede Kobbere: Struensee og hans smukke kongelige Synderinde, Frederik d. 6te som en stakkels tyndbenet Dreng i martialsk Generalsuniform, inspicerende Tropperne, Kristiansborg Slots Brand 1794; „Robbes Pierre", der paa samme Billede fremstilles styrtende ud af Raadhusets Vinduer og baaren til Guillotinen „med sønderbrukne Arme og Ben"; Fru Heiberg først som en koket, ubevidst Ungmø og siden som en sværmerisk Berømthed i Langsjal og med ætheriske Blikke.
>
> Eller jeg faar et Haandarbejde og gør mig nyttig for Huset, eller jeg læser op at Avisen for Bedstemoder, der med Interesse følger de udenlandske Begivenheder og nikker højtideligt, hver Gang der mældes om nye Arbejderuroligheder.
>
> Ja, hos Bedstemoder har jeg det godt. Og hun og gamle Marie kappes om at

forkæle mig. Saasnart jeg blødt og godt er bragt til Sæde, siger Bedstemoder med en lille fiffig Hovedrysten hen til sin gamle Pige: „Naa Marie, idag har vi vel ikke noget at byde Frøkenen?" — hvorpaa Marie, ligesaa underfundigt, svarer: „Jeg véd det sandelig ikke, Frue, men jeg kan jo se ad." Til almindelig Overraskelse indbringer hun saa lidt efter enten en Appelsin eller hjemmebagte Kager eller et Stykke Budding eller en Assiet med Syltetøj. Altid er der et lille Traktement, og altid smager det barnlig godt, fordi de to gamle Mennesker er saa glade ved at byde mig det og forstaar, at jeg trænger til at behandles som et bedrøvet Barn . . ."

I „*Maria*, en Bog om Kjærlighed" (1894, 5. Oplag 1902) er Emnet dristigere, vel det dristigste, Nansen har behandlet, og Fortællingen egner sig ikke, saa lidt som adskillig anden moderne Literatur, til at læses af umoden Ungdom, hvad der heller ikke er dens Øjemed; men Stilen har en Elegance, som lader selv den mest vovede Situation bevæge sig indenfor den æstetiske Skjønhedsgrænse. Til Gjengjæld anslaar Forf. i sit næste Arbejde, Fortællingen „*Guds Fred*" (1895, 3. Opl. 1902) helt andre, stilfærdige og tillige dybere Strænge. Der er skær og fin Ynde over Barndomserindringerne og Skildringen af den hjemlige By ved Fjorden, og af „Vejrbakken" og Møllen, hvor Handlingen foregaar, og hvor Fortællingens to Hovedpersoner oplever deres Roman med dens tragiske Udgang; i Møllerdatteren Grethe har Forf. tegnet en af de smukkeste og friskeste Ungpigeskikkelser, som findes i moderne Literatur. Der er ogsaa noget af et personligt og literært Opgjør i denne fine og alvorlige Bog.

Med „*Judiths Ægteskab*", en Novelle i Dialogform (udk. 1898, 1—3. Oplag) vendte Nansen tilbage til sin oprindelige Domæne, Hovedstadsliv og Hovedstadsmennesker, og har atter her, navnlig i Skildringen af Hustruen, givet en ualmindelig sikker og indtrængende psykologisk Studie. Handlingen omfatter kun de to Personer, Judith Falck og Poul Palmer, men saa nøje er hver Situation og hver Replik vejet og saa stærkt belyses Karaktererne, at Novellens Dialog — altsaa her som Skuespil — viste sin Virkning ogsaa paa Scenen og øvede betydelig Magt over Tilskuerne (Folketeatret 1898). — Aaret efter, 1899, udkom „*Troskabsprøven*" (2. Oplag s. A.), en Samling smaa Historier, vittige, undertiden med Anstrøg af lidt bitter Ironi — — eń enkelt: „*Fra Lazarettet*", mild og stilfærdig — og alle med træfsikker Pointe.

Størsteparten af Nansens Skrifter har fundet vid Udbredelse ogsaa i Udlandet, særlig i Tyskland, hvor de er udkomne i gjentagne, nye Oplag. Fra Efteraaret 1895 opgav Peter Nansen sin Stilling som Medarbejder ved „Politiken" og indtraadte i Ledelsen af Gyldendalske Boghandel — siden Sammenslutningen af de to store Forlag, der fandt Sted ved Nytaar 1904 — Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.

Skjønt Karl Larsen udsendte sin første Bog saa sent som 1889, ligger der allerede en anseelig Produktion bag ved denne Forfatter, og ikke blot ved Værkernes Antal, men fuldt saa meget ved de forskjelligartede Felter, de spænder over. Han er utvivlsomt den mest virtuosmæssige af nyere danske Skribenter og fremfor alle andre den, som har sat sig til Maal at øve „Kunsten for Kunstens Skyld". Hans Hovedinteresser bevæger sig paa

to Omraader: det sproglige og det psykologiske, og med stor Sindrighed forener han dem i sin Fremstilling for at levendegjøre den Mangfoldighed af enkelte Træk, han har iagttaget, og som skal danne det hele, samlede Billede. Ved Siden af at være Virtuosen er han saaledes bleven Forskeren og Iagttageren *par excellence*.

Karl Larsen er født i Rendsborg den 28de Juli 1860; hans Fader, en tapper og begavet Ingeniørofficer, faldt 1864 under Forsvaret af Dybbølskanserne, og allerede et Aars Tid efter mistede han ogsaa sin Moder. Han kom i Huset hos sine Paarørende paa fædrene Side, blev Student 1877 og begyndte at studere Jura, senere i nogen Tid Statsvidenskab, men opgav efter et Par Aars Forløb de faglige Studier for at dyrke sine to fornemste Passioner: Æstetik og — Rejser. Sin første Udenlandsrejse foretog han 1881, men Frugten viste sig først i det lille Skuespil „*Ære*, Nutidsbillede fra Tyskland", som han udgav sammen med et andet 1 Akts Skuespil „*Kvinder*", og som med Undertitlen „to dramatiske Arbejder" blev hans literære Debut 1889. Saa ringe i Omfang som disse to Skuespil end er, giver de dog en tydelig Forestilling om de Felter, som han med Forkjærlighed vilde dyrke. I „Ære" er det det specifik tysk-militære Æresbegreb, Karl Larsen har taget op til Belysning, og denne lille Studie blev saaledes Forløberen for de senere, langt videregaaende og dybere indtrængende Skildringer „ude fra den vide, vide Verden", paa samme Maade som den kjøbenhavnske Studie „Kvinder" peger hen til en hel Række kjøbenhavnske Typer, hvis Ejendommelighed i Væsen, Tale o. s. fr. Karl Larsen har gjort til sit specielle og ubestridte Omraade.

Karl Larsen.

Samme Aar som „Kvinder—Ære" udkom Novellesamlingen „En Latinskoledreng og andre smaa Fortællinger", derefter fulgte i 1891 „Den brogede Bog" — med en original og sindrig Gjenfremstilling af gamle folkelige Krøniker som „Tristan og Isolde", „Spragling eller Rottefangeren i Hameln", „Jomfruspringet i Harzen", „Ahasveri Dom" o. fl. —, 1893 den vittige Rejseroman „Cirkler", og 1894 tre smaa dramatiske Arbejder under Fællestitlen „Ej blot til Lyst". Sin Interesse for sproglige Kuriositeter og „Slang" viste Karl Larsen ved Udgivelsen af „Dansk Soldatersprog til Lands og til Vands" (1—2. Opl. 1895).

1896 udkom Romanen „*Doktor Ix*" (1—2. Opl.), der med Rette regnes for et af hans betydeligste Arbejder. Forf. stiller Kunstens og Livets Værdier imod hinanden paa Baggrund af en psykologisk, delvis ironiserende Analyse, som han gjennemfører snildt og skarpsindigt. Skildringen af de optrædende Personer og Handlingens Udvikling virker fornemlig klogt og køligt, og det er overhovedet ikke nogen „Publikumsbog"; men for den,

der søger mere end dagligdags literær Underholdning, bringer „Doktor Ix" en Mangfoldighed af psykologiske Iagttagelser og Finesser, som er i høj Grad fængslende. Af en helt anden, folkelig Art var Karl Larsens næste Bog: *„Udenfor Rangklasserne"* (1—2. Opl. 1896), skjønt der ogsaa bag dette Arbejde ligger et indgaaende psykologisk og sprogligt Studium. Samlingens mest typiske Del er det Stykke, som bærer Titlen *„Af Hans Peter Egskovs Iliade"*, og hvori Forf. med fuldendt Mesterskab tegner forskjellige Afsnit af dette forsorne Kjøbenhavnerindivids Liv og Levnet. Der er ikke Spor af Overdrivelse, ikke mindste Forsøg paa at understrege Komiken, men Tegningen virker udelukkende ved sin Ægthed, og lige fra de første Begyndelseslinier er Tonen truffet med den sikreste Lydhørhed, f. Ex. følgende:

„En Tjener, han ska' ikke være Herre, men han ska' heller ikke være no'en Slave, det har altid været min Princip, sagde Hans Peter Egskov, li'emeget om jeg saa har tjent baade Grever og Baroner.

Hvor i Helvede har du gjort af min hvide Vest? sa'e den gale Baron Cronenschiold til mig, og han hen til Skabet og ud med alle Vestene paa Gulvet. Er det den, din Laban, eller tror du, det er den? Og saa smed han dem, sorte og blaa og Uniformsveste, li'saa fort, han kunde, hen ad Gulvet.

Jeg stod li'saa beskeden og flegmatisk: Dér ligger den hvide Vest i Helvede! — sa' jeg og viste hen paa en af Hylderne i Skabet, for der la' Vesten, som den osse skulde. Tillader Hr. Baronen, at jeg overgi'er Dem den? sa' jeg ganske langmodig..."

Af de øvrige Stykker i „Udenfor Rangklasserne" vil man særlig erindre *„Rejseselskab"*, *„Stilladsraadens Ruslandsrejse"*, *„Tolderen i det hellige Land"* o. s. v.

Sine Skildringer i denne Genre, der repræsenterer den nøjeste Forbindelse mellem menneskelig og sproglig Type, har Karl Larsen ført videre i *„Kresjan Vesterbro"* (1897, 4. Opl. 1898) og tildels i den satiriske Samling „Danske Mænd" (1898), og det synes, som om hans Øre aldrig svigter ham, selv naar han følger den levende dagligdags Tale helt ned til dens laveste Slang og Jargon. Det er overhovedet denne Forfatters Hovedpassion at trænge ind til det udpræget typiske, hvad enten det gjælder Fysiognomiet af Sprog eller Mennesker. Skarp og minutiøs Iagttagelse, Sans for selv de tilsyneladende ubetydeligste Smaatræk møder man ogsaa i de to fine og hyggelige, ægte danske Fortællinger *„I det gamle Voldkvarter"* (1899, 2. Opl. 1902) og *„Sexten Aar"* (1900, 2. Opl. 1903), medens den psykologiske Observation i Bøger som *„En Kvindes Skriftemaal"* (1901, 1—3. Opl.) og *„Axel Halcks Optegnelser"* (1—2. Opl. 1902) kan forekomme Læseren saa overvættes lydhør, at den næsten gjør Indtryk af altfor megen Intimitet.

Foruden den psykologiske Roman og Novelle og Studiet af særegen hjemlig Folketype og Jargon har Karl Larsen endnu et tredie Felt: sine Rejsebilleder. Men ogsaa her er hans Arbejdsmaade og Interesse væsentlig den samme. Side om Side med muntre eller karakteristiske Rejseindtryk af mere almindelig Art finder man de specifik national-typiske Træk, som har taget hans Opmærksomhed fangen paa de Steder, han har besøgt. Udbyttet af disse Studier foreligger i *„Poetisk Tyskland,* en Mosaik"

(1898, 1—2. Opl.), *„Modet og den blanke Klinge*, en spansk Parafrase" (1—2. Opl. s. A., ogsaa under Fællestitlen „Ude fra den vide, vide Verden"), *„Det skjønne Portugal*, en poetisk Rejse" (1904) og *„I det store hellige Rusland*" (2den ændrede Udgave af „Lystfart", 1896), der delvis bringer Indtryk fra Kejserkroningen i Moskva, som Forf. overværede 1896.

Sin Interesse for vore nationale Minder har han lagt for Dagen i de to Bøger: *„Under vor sidste Krig*, samtidige Dagbogsoptegnelser og Breve" (1897) og *„Vort Folk i 64*", et Foredrag (1—2. Opl. 1904).

Man kan hos Karl Larsen savne et stærkere Anslag, et varmere Hjærtelag. Lyrik og Fantasi — de to Egenskaber, som man i gamle Dage særlig krævede af en Digter — sætter han tilsyneladende ikke synderlig højt. Han er Kunstner og Artist i Ordets moderne Forstand; som Iagttager og Gjenfremstiller staar han omtrent uovertruffen, og hans særegne Arbejdsmethode, halvt artistisk, halvt videnskabeligt undersøgende, har sat Frugt i en Række skjønliterære Arbejder, som kan paakræve betydelig Interesse baade blandt læge og lærde Læsere, det vil sige de rent umiddelbart og de bevidst nydende.

Et alvorligt og respektindgydende Forfatterskab, om end begrænset i Omfang, er Niels Møllers. Siden sin Debut 1888 har han af originale skjønliterære Værker udgivet de to Digtsamlinger *„Efteraar*" (1888) og *„Røster*" (1897) samt to Samlinger Prosafortællinger: *„Hændelser*" (1890) og *„Koglerier*" (1895). Og hertil slutter sig en Række værdifulde Oversættelser af fremmed Poesi, blandt hvilke særlig vil være at nævne: Aiskylos: *„Agamemnon*" (1891), Sofokles: *„Antigone*" (1894), Robert Browning: *„Granatæbler*" (1894).

Niels Møller er født den 11te December 1859 i Svendborg som Søn af Skibsfører M.; han blev Student 1881 og tog juridisk Embedsexamen 1887, men samtidig studerede han grundigt Æstetik og især ældre og nyere engelsk Literatur. — Der er over Niels Møllers egen Digtning saavel som over hans Gjengivelser af Poesier fra fremmed Literatur et strængt og stærkt Præg, som dog ingenlunde udelukker det bløde og stemningsfulde. I sine Digtsamlinger behersker han de vanskeligste Opgaver, ikke let og legende, men med en Styrke og Fordybelse i Emnet, en ærlig, mandig Alvor, der vækker Respekt baade for Mennesket og for Digteren, der har skabt disse Poesier. Af Digtsamlingen „Efteraar" skal exempelvis erindres om et saa tankevægtigt og mandigt formet Digt som *„Ravnen*". Af beslægtet Indhold er Digtene i „Røster", men de spænder over nok saa mange, forskjelligartede Stemninger. Der kan være en skjøn, jublende Naturglæde som i disse melodiske Strofer — Begyndelsen af Digtet *„Annabella*":

„Al min Sans er fuld af Sommer, solberust i sene Høst,
for den lyse Vang jeg mindes, hvor de gyldne Blomster staar,
og den brune Fugl, der røber, hvad den tyste Lund fordølger;
og det lette Hav jeg kender, hvor det leger under Kyst,
for jeg gøs og lo og brødes, baaren frem af bløde Bølger,
og de køle Vover skylled mod et hedt og højnet Bryst;

Søens rene, salte Aande dufter i mit lange Haar,
og en Lyd af Havets Sange som en Lokkeleg mig følger,
mens jeg vandrer myg og ene i min Faders Urtegaard
— — —"

Og umiddelbart efter saa storladen, gribende Pathos, saa grublende Tungsind som i *„Havrøster"*, der begynder:

„Gennem det rugende Mørke, hvor aldrig et Ildøje vaager —
ej er der Lys over Land og ikke en Stjærne i Sky —
ud af det skjulende Øde og ind i de slugende Taager,
bag dig et brusende Hav og for dig et brølende Gny,
jagende om dig der mumler og vaander sig truende Tunger,
sagte som hviskende Vrede og skarpt som skingrende Raab,
Hylen af graasorte Ulve, der haster og halser af Hunger,
Genfærd, der vidende varer, og Havmænd, der høder hvert Haab."

Der saa atter kan skifte med saa friskt og yndefuldt et Digt som *„Sommermorgen"*:

Vindskyggen drager dunkel paa det blanke
hvilende Vand, og Dagningsskærets Luer
funkler i tusind røde Flamme-Tuer,
der ind mod Skovens grønne Dæmring vanke.

Fra Hus og Hytte skrider frem den ranke
blaanende Røg, og der, hvor Himlen buer
sit blege Hvalv, en Flugt af hvide Duer
solgyldnede slaar mod Markens gule Banke.

O Fryd, at træde Kystens Sand og føle
Søvind og Sollys over sine Lemmer,
og springe glad og gysende til Bunden,

og atter stige under Sus af køle
mylrende hvide Perlers blide Stemmer! —
O, Sjæl, hvor al din Sorg er længst forsvunden!

Af Samlingens øvrige Indhold maa fortrinsvis nævnes den vemodsfuldt tungsindige *„Sonet"* (S. 29), *„Ørnen og Skarnbassen"*, det store, prægtige Digt *„Kalypsos Ø"*, Hilsenen til Holger Drachmann paa hans 50 Aars Fødselsdag og det stærke, manende *„Grænsevagt"*.

Men Niels Møller indtager ikke blot sin betydelige og fuldkommen selvstændige Plads som Lyriker. Ogsaa som Novellist og Prosaforfatter har han en Domæne, som udelukkende tilhører ham selv, og hvor han paa én Gang som Sprogkunstner og som kyndig Menneskeskildrer indtager høj Rang. I de to Novellesamlinger: *„Hændelser"* og *„Koglerier"* er der den samme Styrke og Oprindelighed som i hans Digte; han vælger gærne Emner, som ligger udenfor alfar Vej, men selv naar han beretter om dagligdags Hændelser og Skæbner, er der altid alvorlig Fordybelse i menneskeligt Sjæleliv, medens hans Prosasprog udmærker sig ved mønsterværdig Klarhed og Naturlighed. Fortællinger som *„Kuling"*, *„Sommerblæst"*, *„Ellepigen"*, *„Den brudte Ring"* o. s. v. er smaa novellistiske Mesterværker, der til enhver Tid vil hævde deres Plads i dansk Prosaliteratur. Med sin begrænsede, altfor sparsomme Produktion staar Niels Møller med rene og strænge Linier som Klassicismens Repræsentant blandt sine samtidige.

Det samme kan ikke siges i tilsvarende Betydning om den omtrent samtidig debuterende Forfatter: Gustav Wied, der har taget forskjellige Sider af Livets Komedie frem til komisk Belysning og stundom ført sin Skildring helt ud i

Karrikaturen. Det er et Forfatterskab, hvis komiske Styrke og Vittighed er af umiskjendelig ægte Art, men paa samme Tid har det — ved altfor hyppigt at vende tilbage til det samme Hovedmotiv — ikke kunnet frigjøre sig for en Ensidighed, der tildels virker skæmmende paa det. Gustav Wied har vist i sine bedste og betydeligste Bøger: *„Slægten“* og *„Livsens Ondskab“*, at han ingenlunde er personlig ensidig i sit Syn og paa sit Iagttagelses-omraade; han har aabent Blik og Øre for mangfoldige af Menneskenes Særheder og Skrøbeligheder, og han har tegnet en Række Typer, som er grebne lige ud af Livet og Virkeligheden. Saa meget mere maa man da undres over, at en Forfatter med saa stort Talent og saa frodigt Lune har villet gjentage sig selv saa ofte i den komiske Skildring af et enkelt Forhold: Erotiken i dens laveste, allermest jordbundne Skikkelse. Til alt Held bliver der dog endnu saa meget andet tilbage, saa sunde og livskraftige Frugter, at man ikke behøver at værdsætte det hele frodige Træ efter de enkelte, unægtelig noget ormstukne Blade.

Gustav Wied.

Gustav Wied er født paa Holmegaard ved Nakskov den 6te Marts 1858 og tilbragte sin Barndom og sine første Ungdomsaar paa Landet, hvor han havde god Lejlighed til at gjøre Studier og Iagttagelser, som er komne hans senere Produktion til gode, i alt Fald i Henseende til Gjengivelsen af landlige Almuesfolks Udtryksmaade. Derimod kan det nu og da skorte paa Paalidelighed i Gjenfremstillingen af det menneskelig typiske, fordi Forf.'s Passion for kun at ville se det komiske ofte har forledet ham til Overdrivelse.

Ligesom Gustav Wieds literære Produktion har et frit og ubundet Præg, saaledes har ogsaa hans Livsførelse været fri og ubunden. Han kom i en meget ung Alder til Kjøbenhavn og blev først Boghandlermedhjælper, derpaa var han nogen Tid Huslærer i Jylland, vendte saa atter tilbage til Hovedstaden og ernærede sig som Timelærer, medens han samtidig læste til Studenterexamen, som han — „efter gjentagne forgæves Forsøg“ — tog i 1887. Fra nu af helligede han sig til journalistisk og literær Virksomhed og var en Tid lang knyttet til Dagbladet „København“, hvori han skrev sine første Skitser, tildels af ret dristigt Indhold. „Ungdomshistorier, en Fortælling“ (1895) indeholder en Række Episoder, som — overførte i fri digterisk Form — synes at staa i nær Forbindelse med Forfatterens Oplevelser og Omgivelser fra hin Tid.

Wieds først udgivne Arbejde tilhørte en Genre, vidt forskjellig fra den, med hvilken han har vundet sit Navn og sin store Læsekreds. Det var et 4 Akts Sørgespil med Titlen „En Hjemkomst“ (udg. 1889). Derefter udkom i hurtig Rækkefølge: „Silhuetter“, Fortællinger (1891), „En Bryllupsnat“, Skuespil i 1 Akt (1892) — opført ved en af „det frie Teaters“ Forestillinger paa Folketeatret, hvor en enkelt Scene — Bedstemoderen, der vil dræbe sit Barnebarn — vakte en saadan Storm af Uvilje, at Stykket

ikke kunde spilles til Ende —, 1893 „Barnlige Sjæle", en Samling delvis yderst vovede Fortællinger, 1894 „Menneskenes Børn", to Bind Novelletter, hvori Humor og lyst komisk Lune har Overvægten, 1895 „*Ungdomshistorier*", en Fortælling, 1896 „Lystige Historier" og s. A. Satyrspillet „Erotik".

Efter at Wied i det følgende Aar havde betraadt et nyt Felt med de to Bøger: „Bedstemoders Manuskript, spredte Billeder af Livet i Aarhundredets Midte" og „H. C. Andersen, Stemninger og Æventyr" (begge 1897), vendte han tilbage til sit egentlige Omraade, den komiske Roman og Satyrspillet, og udgav nu i ligesaa hurtig Rækkefølge som tidligere: „*Adel, Gejstlighed, Borger og Bonde*", fire Satyrspil (1897, 2. Opl. 1899), „*Slægten*", Roman (1—3. Opl. 1898), „*Livsens Ondskab*, Billeder fra Gammelkøbing" (1899, 3. Opl. 1903), „Det svage Køn", fire Satyrspil (1900, 5. Opl. 1901), „To Kroner og Halvtreds og andre Skærmydsler" (1901) og „Knagsted, Billeder fra Ind- og Udland" (1—2. Opl. 1902).

Gustav Wieds Komik rummer alt i alt ikke faa Afskygninger. Han ynder fortrinsvis at se Mennesker og Forhold i Forvrængningens Hulspejl, fordi det byder Lejlighed til den groteske Overdrivelse, hvori et overvættes frodigt Lune kan udfolde sig uden Begrænsning. Til andre Tider kan „Grinebider-Djævlen" have Overvægten. Men hans Humor kan ogsaa meget ofte støtte sig paa den sikre og solide Iagttagelse, og med en egen tør Komik, af langt større Ægthed, stiller han da sine Figurer og Situationer frem til Beskuelse, og Virkningen udebliver da sjælden eller aldrig. Mønstergivende for disse komisk opfattede, men tillige skarpt sete og fremstillede Skikkelser er, fremfor de fleste andre, Toldkontrollør Knagsted i Romanen „Livsens Ondskab".

I de senere Aar er Wied med Forkjærlighed slaaet ind paa dramatisk Produktion, idet han for en stor Del har benyttet Motiver fra sine Romaner og Fortællinger, efter at allerede tidligere flere af hans Satyrspil med Held var bragt frem paa Scenen. Foruden disse har han skrevet „Thummelumsen", Komedie i 5 Billeder (1901, opf. paa Folketeatret s. A.), „*Den gamle Pavillon*", Skuespil i 3 Akter (1902, opf. paa det kgl. Teater s. A.), „Hendes gamle Naade", Skuespil i 5 Akter (1904, opf. paa Folketeatret), „Et Opgør", en lille Komedie i 1 Akt (opført paa det kgl. Teater s. A.) og „Byens Stolthed", Komedie i 5 Akter (1905, opf. paa Folketeatret). — Sammen med Jens Petersen har han desuden skrevet „*Første Violin*", Komedie i 4 Akter (1898, opf. paa Folketeatret s. A.) og „Atalanta eller Naar Piger har Penge", Komedie (1901, opf. paa Dagmarteatret). — Wieds sidst udgivne Bog er Satyrspillet „Dansemus" (1905), hvori Figurtegningen i højere Grad end i noget af hans øvrige Arbejder er ført over i det karrikaturmæssige.

Blandt Forfattere, der er dukkede til Bunds i dansk Folkeliv, med særligt Sigte paa dets religiøse Rørelser, staar P. E. Benzon som en af de betydeligste. Hans humane Livsanskuelse og sunde, lyse kristelige Tro giver hans Bøger et tankevægtigt Indhold, paa samme Tid som selv en meget fordringsfuld Læser vil tilfredsstilles af hans gode Fortællekunst, der raader

baade over Lune og usminket Følelse. Han staar uafhængig af alle Kunstteorier og Systemer; det er hans eget varme og bevægede Stemningsliv, der giver ham Pennen i Haanden, og lydhør for, hvad der rører sig i og uden om ham, er han bleven en altid sanddru og vederhæftig, ofte tillige i høj Grad fængslende Fortæller.

Peter Eggert Benzon (født 25. Novbr. 1857, Præst i Galten ved Hadsten) debuterede som skjønliterær Forfatter med Digtet „Døberen Johannes" (1880); dernæst udkom Digtsamlingen „*Kornmod*" (1883), der vakte Opmærksomhed ved sit følte og stemningsbevægede Indhold — den indeholder bl. a. det store, smukke Digt „*Heloïse*" —; men det var dog først med de to Fortællinger under Fællestitlen „*Svovl*" (1894, 2. Opl. 1895), at P. E. Benzon slog fuldt til Lyd for sit Navn og vandt en agtpaagivende og paaskjønnende Læsekreds. Handlingen i den første af Fortællingerne, der har givet Bogen dens Titel, har til bærende Ide Modsætningen mellem den mørke, pietistiske kirkelige Retning — saaledes som den personificeres i Pastor Vandborg og Sognets „Hellige" — og en lys og frejdig Kristendomsforkyndelse i Nabopræsten, Schous Skikkelse. Fremstillingen af de tò kirkelige Synsmaader er udført med ærlig Stræben efter at gjøre Billedet paa én Gang sanddru og levende, og Handlingens Udvikling giver Forf. Lejlighed til at tegne en Række virkelighedstro og karakterfulde Menigmandstyper. Rent ud ypperligt er Bogens Indledningskapitel med Skildringen af den gamle Bonde, Povl Hansens sidste Timer og den Tort og Sorg, hans skikkelige Kone gaar igjennem, da Præsten har nægtet at give hendes Povl Alterens Sakramente, ja, ovenikjøbet har erklæret ham for evig fortabt, fordi Manden har været tilbøjelig til at se for dybt i Glasset. — Kunstnerisk set, og i Stemningens Dybde og Finhed, staar dog Bogens anden Fortælling: „*En Mur*", betydeligt højere. Her er Hovedpersonerne en ung, varmt troende Kvinde og den unge Videnskabsmand, en Ikke-Kristen, men et bravt og begavet Menneske, som vinder hendes Hjærte trods Forskjellen i deres Livssyn. De mødes paa et Sanatorium i Sudeterne i østerrigsk Schlesien, hvor de er søgt ned, hun i Selskab med sin Søster for at finde Helbredelse for en ondartet Brystsygdom, han for at gjenoprette sit ved overdrevent Arbejde ødelagte Nervesystem. Skildringen af deres vaagnende Forelskelse og af Forholdet mellem dem, saaledes som det udvikler sig til en Trolovelse, og derpaa den tragiske Afslutning ved hendes Død, er udført uden alle psykologiske Raffinements, men med en kjærlig og nænsom Forstaaelse, der giver Fortællingen en Understrøm af sart og kjøn Stemning og tillige af dyb menneskelig Følelse. Der er intet Tilløb til Propaganda, Fortællingen er absolut fri for Tendens, men ingen kan være i Tvivl om, hvor Forf.'s eget Stade er, og hvad han selv anser for en bærende Livsmagt. Ligesaa lidt fører Handlingens Gang til en pludselig, haardhændet Omvendelse af den unge Fritænker. Hovedvægten er lagt paa Forklaringen af den Mur, der staar adskillende mellem de Elskende, hvor ømt de end drages til hinanden, og som i hendes sidste Øjeblikke rejser sig saa stærk, at han sidder som en fremmed ved hendes Dødsleje, fordi han ikke ved de Ord, som hun har Trang til at høre, og som han ikke kan sige hende. Men da hun er borte, bliver det gjennemlevede For-

hold til Vendepunktet i hans Liv. Uden det store Haab om et Gjensyn føler han Sorgen og Savnet som uudholdeligt; langsomt nedbrydes i hans Indre den Mur, som skilte dem, medens hun levede, og de var lykkelige med hinanden. Og til Vennen, hvem han fortæller sin Historie, siger han: „Naa, hvad dømmer du saa? Fejghed, ikke sandt? Naar en har lidt Skibbrud, saa griber han det frelsende Halmstraa, hvor han finder det — hvad? Jeg vil kun sige jer, I stærke, som saa magelig kan undvære Gud, fordi I aldrig har været paa Dybet —: prøv paa at svimle derude, saa tager I imod en stærk Haand og glemmer jeres Stolthed. Jeg for min Del takker for Skibbruddet . . ."

Der er i den lille Fortælling meget andet, som er overordentlig fint og smukt: selve den unge Piges Sygehistorie med dens skiftende livsvarme Haab og knugende Angst, og der er tillige en Række Bifigurer — Sanatoriets joviale Overlæge, den kloge og varmtfølende Gejstlige, Pastor Blunck, og den unge russiske Pige, Marja Michailowna — som er fortræffeligt udførte.

Det samme humane og forstaaende Syn paa Forhold og Mennesker og den samme gode Fortællekunst gaar ogsaa igjennem, hvad P. E. Benzon senere har skrevet. 1896 udkom Fortællingen „*Det sjette Bud*", der paany tager Sigte paa gejstlige Typer af forskjellig kirkelig Retning, 1898 „Landsmænd", hvori Sceneriet er henlagt til skandinavisk Nybyggerliv i Nordamerika, 1900 „Gerda Rossen", Fortælling, 1902 Romanen „Husvild" og 1904 „Mariamme", et Skuespil i 5 Akter.

Nogle Spadestik dybere i dansk Muld og med noget videre Rammer har en Nutidsforfatter som Jakob Knudsen (født 1858) afsat Mærkerne for sin Digtning. Til hans Ungdomsarbejder hører Digtet „Bent Kongebroder" (1884), og medens han virkede som Præst i Jylland*), udgav han det alvorlige, vel gjennemarbejdede Skuespil „Cromwells Datter" (1891) og „Christelige Foredrag" (1893); men først i Slutningen af Halvfemserne slog han ind paa Nutidsfortællingen og Folkelivsskildringen, som er bleven hans egentlige Felt. 1898 udkom Fortællingen „Et Gjensyn" og 1899 „*Den gamle Præst*", en Fortælling (2. Opl. 1902), og med dette sidstnævnte Arbejde vandt han en talrig Læsekreds, der Aar for Aar yderligere er voxet samtidig med hans fortsatte Produktion. 1902 udsendte han de to store Romaner „*Gjæring*" (2. Opl. 1903) og „*Afklaring*", og Aaret efter den karakterfulde, omhyggeligt gjennemkomponerede Fortælling: „*Sind*" (1—2. Opl. 1903), der maa anses for en af de betydeligste Bøger, han hidtil har skrevet. Skildringen af Samfundslag og Karakterer er i dette Arbejde udført med stor Dygtighed, og Fortællingen fængsler tillige ved sin fortrinlig tilrettelagte Handling, hvori hver enkelt Episode tjener til at kaste skarpt Lys over de optrædende Personer — allesammen kraftigt tegnede og virkelighedstro Skikkelser, der er i nøje Slægtskab med den Jordbund, paa hvilken de lever deres Liv. — Som Forfatterpersonlighed gjør Jakob Knudsen Indtryk af støt og solid Vederhæftighed; han er en talentfuld Fortæller og — ikke mindst — en god dansk Mand, der tror paa de

*) Fra 1890—97 var Jakob Knudsen Valgmenighedspræst i Mellerup ved Randers.

Kræfter, der findes i de brede Lag, og som han selv er med til at bære op, hvor der er høj og lys Luft.

Som Folkelivsskildrer og Novellist er ogsaa Lægen og Forfatteren, Dr. Hans Kaarsberg (født 1854) en interessant og fængslende Personighed, hvis Forfatterskab strækker sig over saare forskjellige Egne. Bedst og størst virker han, hvor han har vid Horisont for sin Digtning. En Bog som *„Gjennem Stepperne og blandt Kalmykkerne“* (1892) er ligesaa meget en Digters som en agtpaagivende og videnskabeligt undersøgende Rejsendes Værk. Hans Kaarsberg er en Naturenthusiast og dertil en passioneret Jæger, og han ynder fortrinsvis den primitive, uberørte Natur og „det store Vildt“, som han har truffet i fjærne Egne langt nord- og østpaa. Hans Sind har den aabneste Modtagelighed for, hvad han har mødt af mærkelige Mennesketyper og mægtigt Sceneri; det har anslaaet beslægtede Strænge hos ham selv, og de stærke Svingninger, hvori det har sat hans Fantasi, har han overført i de ofte helt betagende Billeder, som indeholdes i hans Digtning. Som Mønster paa dette Omraade af hans Produktion maa man især henvise til hans Bog *„Stort Vildt“* (1901), hvori Fortællinger som *„Ulven“* (om Armenieren Hagop), *„Isbjørnen“* og *„Elgtyren“* rummer saa stærk og oprindelig Fantasi, saa vilde og mægtige Naturscener som hos faa andre danske Nutidsforfattere. Kaarsberg skriver overhovedet med en ildfuld Lidenskab, som ikke er almindelig i vore Dage; han er med hver Nerve med i det, han skildrer, og selve Stoffet tager ham saa umiddelbart fangen, at ligesaa ofte som hans Stil faar al den Ild og Styrke, som svarer til Emnet, saa ofte kan han ogsaa blive mærkelig ligegyldig eller skjødesløs i sin Form. Han er fremfor alt en Frihedsmand med ubehersket Afsky for alt, hvad der kan stramme og snære, og Filisteri og Konveniens er ham noget nær ligesaa forhadt som Undertrykkelse og Uret.

En anden Side af Hans Kaarsbergs Forfatterskab er hans Beretninger om smaa og ynksomme Menneskeskæbner, om saadanne Mennesker, der af den ene eller den anden Grund, med eller uden egen Skyld, staar paa Livets Skyggeside. Ogsaa det sære og lidet hverdagsagtige opsøger han gærne. Hans Stil og Emner kan vexle mellem den hedeste Pathos og et eget grotesk Lune, der undertiden giver sig Udslag i de kaadeste Bukkespring i Retning af Ordvalg og Billeder. Der er noget yderst løssluppent i denne Fremstillingsmaade, og den kan komme til at bryde Værkets Form, men den fængende Ild bliver derfor ikke ringere.

Hans Kaarsbergs første skjønliterære Bog bar Titlen „Mislyd og Harmonier“, fem Noveller, og udkom anonymt 1886, og i Tidens Løb har han bl. a. udsendt følgende Arbejder, hvis Emner og Motiver er hentede mange Steder fra: „Daarlige Tider“, under Mærket Hans Juul, (1887), „Fordærvede“ (1888), *„Mutterlillen“* (1889), *„Gjennem Stepperne og blandt Kalmykkerne“* (1892), „Mennesker“ (s. A.), „Folkene paa Nakkebjerg“ (1895), „Langt ude —“ (1897), „Sort og Rødt“ (1898), „Trange Stier“ (1899), *„Stort Vildt“* (1901) og „For en Vinteraften“ (1904).

Det hører til Sjældenhederne, at en Skribent, som i en lang Aarrække har udsendt Bog efter Bog uden at opnaa stort mere end den kvalificerede

Agtelse, som et alvorligt og redeligt Arbejde altid kan paakræve, i en ret moden Alder vækker en saadan Opmærksomhed og skaber sig den Sukces, der bliver som en Fornyelse og Gjenfødelse for ham. Dette har været Tilfældet med Forfatteren Laurids Bruun, der (født 1864) ganske vist kun var to og tyve Aar, da han offentliggjorde sit første Arbejde, en lille Samling „Historier" (1886), men som har maattet vente det meste af sexten Aar, før det lykkedes ham at erobre sit Publikum og finde den Medbør, som en Kunstner og Poet vanskeligt i Længden kan undvære.

Laurids Bruun har næppe nogensinde opgivet Troen paa sine Evner og sit Kald, men ejede den sunde Forening af Tillid og Energi, som hører til for at kunne bringe Sejren hjem. Allerede hans første Bøger viser, at der fra Begyndelsen af har været alvorlig kunstnerisk Stræben i hans Forfatterskab, og man læser med Udbytte saadanne Arbejder som „Svend Felding", Roman (1894), „Rejsefærd, Historier i Ramme" (1899) og „Renæssance", en Historie (1900); men ikke desmindre gik disse novellistiske Skildringer forholdsvis upaaagtede hen. Saa endelig udkom 1902 „*Kronen*", en Historie i tre Dele (2. Opl. 1903), og dermed var omsider Slaget vundet. I Aarenes Løb var denne Forfatter voxet baade i Formevne og i Originalitet, og en Roman som „Kronen" overraskede ikke alene ved ejendommelig, fængslende Handling, men ogsaa ved en fantasifuld Udformning af Idé og Emne, som laa et godt Stykke over dagligdags Novelleskriveri. Endnu et Skridt videre naaede Laurids

Laurids Bruun.

Bruun med Romanen „*Alle Synderes Konge*" (1903, 1—2. Opl.), og allerede i det følgende Aar udkom den store bindstærke historiske Roman: „*Absalons Saga*", første og anden Del (1904), hvormed Forf. fuldkomment slog sit Navn fast. Der ligger utvivlsomt et meget omfattende Studium bag denne Bog, og Forf. har selv gjort nærmere Rede derfor; men selvfølgelig kan det ikke være andet, hvor det gjælder om at skildre en saa fjærn, om end nok saa navnkundig historisk Skikkelse, end at store Dele af Skildringen maa baseres paa digterisk Intuition, og det kommer da an paa, om Forf. har denne Evne i saa fuldt Maal, at han gjætter rigtigt, hvilket med andre Ord vil sige, at Skikkelsen viser sig i de rigtige Dimensioner for hans indre Syn. Historisk Studium alene gjør ikke Udslaget, hvor grundigt det end er. Inspiration og Fantasi er nok saa vigtige, for at et Arbejde af denne Art kan lykkes, og begge Dele, Studiet og Inspirationen, maa smelte saa nøje og umærkeligt sammen, at Skikkelsen springer levende frem deraf, i ligesaa plastiske Træk som Statuen, der formes af Kunstnerens Haand. Opgaven maa have været overordentlig vanskelig; thi et Værk som dette kan ikke nøjes med mindre end at fremstaa som nationalt Monument, og til saa meget desto større Ære tjener det for Forf., at man i Almindelighed har været enig om, at hans historisk-poetiske Fremstilling af „Absalons Saga"

i alt væsentligt er blevet et vækkende, fængslende og karakterfuldt Maleri af en af de største Personligheder i vort Lands Historie.

Et nok saa højt og vanskeligt Sigte — og paa et helt andet Felt — tog Laurids Bruun med sin store Prosadigtning *„Den evige"*, der er udkommet i fire Bind med Titlerne: *„Hjærternes Møde"* (I—II Bog, 1905), *„Spiring og Vækst"* (III—IV Bog, s. A.), *„De klare Øjne"* (V—VI Bog, 1906), *„Og Lyset tændtes"* (VII—VIII Bog, s. A.). Det er Problemer af social, religiøs, almenmenneskelig og ideel Natur, som udgjør Grundmotiv og Understrøm i dette Værk, og det rummer de store Livsspørgsmaal, som Forf. ganske vist maa nøjes med at pege hen paa uden tilfredsstillende at kunne udrede og løse dem. Digtningens Afslutning staar heller ikke fuldt paa Højde med dens Introduktion. Men i sine store Træk er Værkets Plan gjennemført med lykkelig Haand, og der er betydelig digterisk Fantasi over Udformningen af det mægtige Stof. Og saa vist som en Kunstner voxer med de Maal, han sætter sig, vil man med berettiget Forventning imødese, hvad denne Skribent, hvis Bane har været ikke saa lidt forskjellig fra de fleste af hans samtidiges, i Fremtiden vil yde.

Der er foruden de ovenfor skitserede endnu en Række af Firsernes Prosaforfattere, som har vundet kjendt Navn og ikke ringe Indgang i Læseverdenen.

Viggo Valdemar Holm (født 1855, død 1899) skrev under Pseudonymet *Woldemar* flere Bind kulturhistoriske Fortællinger og nogle Skuespil, fortrinsvis med Motiver fra det sextende og syttende Aarhundrede. Fortællingerne er holdte i gammel Krønikestil, med Bibeholdelse af Tidens Sprogtone, og de gjør sig gjældende som kyndigt udførte historiske Tidsbilleder, som oftest af mørk og barsk Farve, hentede, som de er, fra „Hexenes" og Overtroens Aarhundrede. Efter at have debuteret 1884 med en Samling *„Drilske Smaarim"*, udgav Viggo Holm 1887 *„Fra Hexernes Tid*, en Samling kuriøse Historier", 1891 *„Gregers"*, Skuespil i 4 Akter (opf. s. A. paa det kgl. Teater), 1894 „Præsidenten", Skuespil i 3 Akter, med Motiv fra Christian den Sjettes Tid, og s. A. 2 Akts Skuespillet *„Varulven"* (opf. paa Dagmarteatret). Senere udsendte han bl. a. endnu en Samling „Kuriøse Historier fra Hexernes Tid" (1896) og „Tre kuriøse Historier" (1899). — Et ganske talentfuldt og ejendommeligt Forfatterskab, som dog aldrig naaede helt op paa Lyssiden, skyldes Axel E. Betzonich (f. 1852, d. 1899). Hans Fortællinger handler for det meste om Smaafolk, snurrige og originale eller fattige og forkomne Skikkelser, saaledes som han har truffet dem i Byens Udkanter, ude i „Overdrevet". Hans første Bog udkom 1884 og havde Titlen „Juleaften paa Kvisten", Skitser og Stemningsbilleder, og senere fulgte *„Skibbrudne Folk"* (1888), „Under aaben Himmel" (1891), „Myrrha", to Fortællinger (1892), „Peter Jensen, et Afsnit af en Udviklingshistorie" (1893) og *„Don Juans Efteraar"*, Fortælling (1895). Der lyser sikker Iagttagelse og varmhjærtet Medfølelse ud af disse Skildringer. Paa dramatisk Omraade har A. E. Betzonich skrevet *„Stor i Skrøbelighed"*, Lystspil i 1 Akt (1897) og *„Guldkareten"*, Skuespil i 1 Akt (1898), der begge har gjort ikke ringe Lykke ved deres Opførelse paa det kgl. Teater. — Bertel Elmgaard (f. 1861, d. 1894)

var en Husmandssøn fra Vejleegnen, der, efter at have gaaet paa Folkehøjskole, i Begyndelsen af Firserne kom til Kjøbenhavn og her — ikke uden Held — slog ind paa journalistisk og literær Virksomhed; han redigerede bl. a. i nogle Aar N. C. Roms Ugeblad „Husvennen". Han havde et frugtbart, om end ikke særlig originalt Talent og besad en ikke almindelig Formevne. 1883 debuterede han med „*Tøbrud*, Fortællinger og Friluftsstudier", der vakte Opmærksomhed for den unge, fremadstræbende Forfatter, og i ret hurtig Rækkefølge udkom derefter: „Stille Egne", Fortællinger og Skitser (1885), „Hjemstavns-Billeder fra Jylland" (1888), „Under Straatag", smaa Landsbyhistorier (1891) og „I Marken", Fortællinger og Studier (1894) — allesammen levende og karakterfuldt udførte Virkelighedsskildringer. Efter hans Død udkom af hans efterladte Arbejder „Sommer i By", smaa Landsbybilleder (1896) og „Skattegraveren" (1898). — Noget beslægtet med denne Forfatter er Præsten Vilhelm Malling (f. 1846), der ligeledes har hentet Emnerne til sine skjønliterære Arbejder ude fra Folkelivet og i Tidens Løb har udgivet en anseelig Række Fortællinger og Skuespil, blandt hvilke kan nævnes: „Dagny", et Livsbillede i dramatisk Form (1880), „En af Folket", Skuespil i 3 Handlinger (1885), „Paa Herregaarden", Skuespil i 3 Akter (1887), „En Frivillig, Fortælling fra Skolen" (1889), „*Formaaende Venner*", Lystspil i 4 Akter (1892), „Bodil", Skuespil i 4 Akter (1898), „Blændværk og andre Fortællinger og Skitser" (1902). Flere af denne Forfatters dramatiske Arbejder ere med Held gaaede over Scenen. — Med megen stilfærdig Finhed er Axel Steenbuch (f. 1856) optraadt i Literaturen. Han debuterede 1885 med „Tre Fortællinger", og derefter fulgte den omhyggeligt udarbejdede Roman „*Rektor Lassen*" (1887). Senere har Steenbuch hovedsagelig skrevet for Teatret. Det kgl. Teater har opført hans to 1 Akts Skuespil „*Mange Aar efter*" (1890) og „*Grænsen*" (1891), Dagmarteatret 1 Akts Skuespillet „Mazurka" og 4 Akts Stykket „Byesbørnene" (henholdsvis 1892 og 1894). Desuden har han udgivet „Skæbner", smaa Skuespil (1900) og „Chefen", Skuespil i 4 Akter (1903). — En livlig og underholdende Fortæller er Carl Muusmann (f. 1863), der 1887 debuterede med en Samling Noveller under Titlen „*Forfløjne Pile*", hvorefter der senere er fulgt en Række større og mindre novellistiske Arbejder, bl. a. „Med løst Krudt" (1888), „Paa Solsiden" (1889), „*Bondekunstneren*" (1894), „Lovens Arm" (1896), „Tretten Trumfer" (1899), „Snehvide, en Hverdagsfortælling" (1901), „*Raadhuskælderen*", Jule- og Nytaarsfortællinger (1904) og „*Artistblod*" (1905—1906). Carl Muusmann har de gamle Romanforfatteres Evne til at opfinde og gjennemføre en spændende Handling, og han er tillige saa meget Nutidsskribent, at hans Figurer og Karakterer altid er skarpt trufne og som oftest tagne ud af den virkelige Verden; som habil og vel anset Journalist har han dertil en øvet Haand i formel Henseende. Man træffer rundt om i hans Noveller udmærket skildrede Optrin og Typer. — En frodig novellistisk Produktion, strejfende meget forskjellige Emner og forskjellige Tider og Lande, er udfoldet af Børge Janssen (f. 1867), hvis første Bog indeholder en Samling Fortællinger under Fællestitlen „*Mulm*" (1888). Senere har han udgivet bl. a.: „*Mosekonen brygger*", Æventyr og Legender (1891), „Span-

ske Nætter" (1898), „Fatme", Roman fra Østerland (1900), „Troldhede", jydsk Julehistorie (1902) og „*Jomfruen fra Lucca*", en Bog om Frederik den Fjerdes Ungdomskjærlighed (1904). Særlig med det sidstnævnte Arbejde har Forf. vundet Yndest hos et stort Publikum.

Som historisk Romanforfatter har H. C. Bering Liisberg (f. 1854) faaet et kjendt og yndet Navn. Hans første Bog var Skildringen „Christian IV" (1889), og derefter fulgte følgende, dels novellistiske, dels historiske Arbejder: „Søfolk" (1891), „Napoleon I" (1894, 2. Opl. 1895), „*General-Kaptajnen eller en Konge til Søs*", historisk Roman (1896), „Den store franske Revolution" (1897), „*Kgl. Majestæts Skib Havmanden*", historisk Roman (1900), „Fra gamle Dage" (s. A.), „Kjøbenhavn i gamle Dage" (1901), „Mads Ravn" og „*Trange Tider*", historisk Roman (s. A.). Bering Liisberg raader over betydelig historisk Viden, der danner solid Grundvold ogsaa for hans novellistiske Arbejder; han har tillige set sig godt om i Verden, med aabent og modtageligt Sind, og der er en velgjørende Sundhed og Varme over alt, hvad han har skrevet. — Som Inspektør ved Rosenborg Samlingen har Liisberg desuden ydet værdifulde Bidrag til vore Samlingers Historie, bl. a. „Et Besøg paa Rosenborg" (1895) og „Kunstkammeret, dets Stiftelse og ældste Historie" (1897).

Johan Christian Blangstrup (f. 1857) har fornemlig vundet Anseelse som positiv historisk Forfatter, men der er et enkelt af hans offentliggjorte Arbejder, der ved sin udpræget kunstneriske og æstetiske Form frister til, at man henregner det ogsaa under Skjønliteratur. Chr. Blangstrup blev Student 1875, men begyndte umiddelbart efter sin militære Løbebane som Infanteriofficer. Samtidig slog han ind paa historiske Studier, fortrinsvis vedrørende Personer og Begivenheder i det 18de Aarhundrede. Foruden en Række Afhandlinger i forskjellige Tidsskrifter udsendte han 1887 en omarbejdet og betydelig forøget Udgave af den tyske Professor Karl Wittichs „Struensee" og 1889 det militær-politiske Skrift „Begivenhederne i Norden i Efteraaret 1788". Blangstrups hidtil udgivne Hovedværk er „*Christian VII og Caroline Mathilde*" (1890, 2. Oplag 1891, 3die [Folkeudgave] 1894), der strax ved sin Fremkomst vakte ualmindelig Opmærksomhed. Det er ikke blot selve det historiske Emne, der — første Gang foreliggende i en fyldestgjørende Behandling — virker saa fængslende, men fuldt saa meget Forf.'s Fremstilling. Billedet af den sindssyge Konge og hans ulykkelige Dronning er udført med saa følsomt og sikkert Syn for de psykologiske Momenter, at det faar en ejendommelig gribende Virkning. Iblandt den ubetinget anerkjendende Kritik, som fra alle Sider modtog dette Arbejde, skriver Georg Brandes: „Bogen er en varmtfølende og tænksom Mands lærde Værk. Man overraskes behageligt ved at møde aarvaagen psykologisk Sans, levende Interesse for Menneskevæseners Udviklingshistorie, forstandig og ikke vidtløftig, men tilstrækkelig Reflexion . . . Overhovedet er Analysen af Kong Christians Væsen en af de bedste Udredninger af den Art, som forekommer i vor Literatur . . ."

I 1891 overtog Chr. Blangstrup den betydelige Virksomhed som ledende Redaktør af den stort anlagte Encyklopædi „*Salmonsens store illustr. Konversationslexikon for Norden*", et Værk, der nu nærmer sig sin Afslutning,

og som han har gjennemført med overordentlig Dygtighed, og i 1902 tiltraadte Kaptajn Blangstrup som Redaktør af „Berlingske Tidende".

Alfred Ipsen.

Side om Side med Novelle, Roman og historisk Skildring er der fra Firsernes Begyndelse udfoldet en frodig og evnerig Produktion ogsaa i lyrisk Genre. Oprindelig i Flok og Følge med den Brandes'ske Bevægelse, men efterhaanden med voxende Selvstændighed fremtræder Alfred Ipsen, der er født 1852, blev Student 1872 og teologisk Kandidat 1877. Alfr. Ipsens første offentliggjorte Digt — eller i alt Fald det, som første Gang fæstede Opmærksomheden til hans Navn — var en under den polemiske Digter- og Nytaarsfejde 1880 udsendt Hyldest til Georg Brandes. Det aabenbarer tillige, at den unge Digter havde brudt med Teologien, idet Digtets Slutningsstrofe lyder:

„Vi tror paa det Sande, det Skjønne, det Gode
som evige Lovbud for Hjærte og Ho'de.
Vi har vendt Døden og Djævelen Ryggen
for at søge Friheden, Fremskridtet, Lykken."

Med sin egentlige Debut i Literaturen, sin første Digtsamling *„Ad grønne Stier"* (1883), viser Ipsen dog, at han ikke er kommet saa let og hurtigt til Rette med sin Livsanskuelse, som han fra først af har troet. Allerede i denne Samling, der indeholder mange fine og yndefulde Poesier, ytrer sig et kæmpende og granskende Sind, der selv vil prøve og veje, før det slaar sig til Ro. Aaret efter udkom „Sonetter og Sange" og 1887 det dramatiske Digt *„Mefistofeles"* — en tankevægtig og i formel Henseende lydefri Digtning, som indtager en fremragende Plads i hans Produktion. De nærmest følgende Aar bragte en Samling „Fortællinger" (1889), „Holland, Rejseindtryk og Studier" (1891), fra Forfatterens Rejse paa det Anckerske Legat, og en vellykket Omdigtning, i smukke, melodisk klingende Vers, af Legenden „Flores og Blanseflor" (1892). I *„Ekko,* en Samling Digte" (1894) mødes man endnu med et Digtersind i Gjæring og Brydning, men der er ogsaa en Mandighed og Alvor, som peger hen paa, at voxende Klarhed er vundet, og at der er sat Skjel mellem nye og gamle Idealer. Samlingen indledes med følgende Strofer:

„I disse Sange spejles min Ungdoms Lys og Mørke,
tungsindig, vildtforrevet og uden Horisont,
hvor Sjælen endnu søger de Guder, den skal dyrke,
før den endnu har vendt sig mod Dagens vaagne Dont.

Dog mangen Sang af Tiden og Timerne blev bleget,
noget har Vinden krøblet og Vintren holdt i Tvang,
og selv det aller bedste, det, som er mest mit eget,
er dog kun som et Ekko af, hvad i Sjælen klang."

Digtene i „Ekko" rækker over mange Stemninger og Tanker, grublende og tungsindige, der atter vexler med lys og dagklar Lyrik. En Form, som Alfr. Ipsen behersker indtil Fuldkommenhed, er Sonetten, og Sam-

lingens betydeligste Poesier er skrevne i dette Versemaal. Afsnittet „*Camera obscura*“ indledes med Sonetten „*I Sangens frie Rum*“, der angiver Grundtonen i en stor Del af Alfr. Ipsens Digtning:

„Jeg spænder ud de fjorten vante Strænge,
jeg æsker til en Leg den kaade Vind,
som just fra Vindvet blæser mig herind
en Duft af Kløverhø og vaade Enge.

Og at mit Spil til Hjærterne skal trænge
og ikke hænge fast i Taagens Spind,
som Sangbund lægger jeg mit eget Sind,
mit eget Sind, der laa i Tvang saa længe.

Thi denne Verden synes trang og snæver,
hvert Liv er hegnet ind af faste Grænser
og saare nøjsom dets Erfarings Sum.

Stig op, min Sang, som Verden ikke ænser,
derop hvor Himlens Morgenstjærne bæver,
og stræk dig ud i Sangens frie Rum.“

I 1898 udgav Alfr. Ipsen „Fra Fantasiens Land“, en Samling poetiske Fortællinger, og hans lyriske Digtning er derefter bleven kvantitativ sparsom, medens han samtidig har gjort skarp Front mod den radikale literære Bevægelse. I 1901 udgav han „Fri Horisont“, nogle Bidrag til Øjeblikkets Diskussion, og i de paafølgende Aar: „Georg Brandes, en Bog om Ret og Uret, Bidrag til dansk Aandslivs Historie i de sidste Decennier af det 19de Aarhundrede“ (I—III, 1902—03). 1903 udkom „Under Korsets Tegn, Nutidsfortælling fra den store By“, og 1905 „Jydske Strejftog“.

Men allerede fra Digtsamlingen „Ekko“ føre Sporene frem til Udviklingsgangen i dette Forfatterskab. Sonetten „*Et Alter*“ vidner om et digterisk og menneskeligt bevæget Sind, der længes efter at finde Klarhed og Fred efter Brydningens Tid:

„Hvor dyb en Fred der er i denne Stue,
et Efterskær af gode Timers Ro,
og opad Væggen Vedbend tæt sig sno
og hvælve sig om Vindvet til en Bue.

Her brænder Dagens Sol med dæmpet Lue,
her kan i Skyggen Andagtstanker gro,
her er endnu et Alter for en Tro,
der ikke spænder altfor højt sin Bue.

Og ikke sandt, til Altre kan vi trænge,
vi, som i Tvivl og Mismod længe famled,
vi, som fra Dagens tusind Veje kom.

Vi trænger til en Gang at faa os samlet
fra alt det meget, som gjør Sjælen tom,
og vi har ikke knælet længe, længe.“

Det falder naturligt at give Viggo Stuckenberg Plads mellem Lyrikerne, skjønt han kun har udgivet et Par enkelte Digtsamlinger og derimod adskillig flere Bind Fortællinger; men som lyrisk Digter vil hans Navn utvivlsomt længst blive bevaret. Der er tungsindigt og vemodigt bevægede Træk i det Aasyn, hans Muse viser os; stundom dirrer der dyb Smerte deri, og nu og da ogsaa smerteblandet Harme, fordi det meste af, hvad Digteren møder paa sin Livsvandring, svarer saa lidt til Skjønhedsbilledet og Idealerne i hans eget Bryst. Det er som oftest disse Følelser, der finder Udtryk i Stuckenbergs Poesi — dog sjældnere i stærke Ord; thi

Stemningen i hans Digte er for det meste stilfældig og lidt drømmebleg, men Mandighed savner hans Digtning dog ikke, og den har en egen intens Inderlighed, en Troværdighed, som skyer al udvendig Klingklang og alene vil udtrykke, hvad der er følt dybt paa Bunden af en Sjæl, som forstaar hver Afspejling i Naturens mærkelig rige Skuespil, som den overhovedet elsker alt det skjønne, særegne og fine og lider ved enhver grov Tone, som bryder skurrende ind deri.

Viggo Stuckenberg er født ved Vridsløselille den 17de September 1863 — hans Fader var beslægtet med H. V. Kaalund og ligesom denne Lærer ved Straffeanstalten. Som Barn kom Viggo Stuckenberg til Kjøbenhavn og blev Student 1884, hvorpaa han i nogle Aar dyrkede teologiske og sproglige Studier, dog uden at afslutte dem med nogen Embedsexamen. 1886 udkom hans første Samling *„Digte“*, der har sin største Værdi ved de varmt følte og fint udtrykte Naturstemninger, mindre ved de enkelte polemiske Digte. To Aar senere udkom Fortællingen „I Gennembrud“, der uden synderlig Originalitet yder sit Bidrag til Skildringen af Firsernes Ungdom. Et lignende Emne har Stuckenbergs næste Fortælling „Messias“, og heller ikke den naar videre dybt, om den end indeholder et og andet — i Portræt og i Situationsbillede — som øjensynligt er taget ud af en nærliggende Virkelighed. Langt betydeligere baade i Uddybelsen af Emnet og i Sprogkunst er Stuckenbergs følgende Arbejder: det dramatiske Digt, *„Den vilde Jæger“* (1894) og især Fortællingen *„Fagre Ord“* (1895) og de to Noveller, som han udgav under Fællestitlen *„Valravn“* (1896). Af større Fortællinger har han desuden skrevet „Hjemfalden“ (1898) og „Asmodæus“ (1899). — Mellem Stuckenbergs to lyriske Digtsamlinger ligger der et Tidsrum af tolv Aar; først 1898 udkom *„Flyvende Sommer“*, Digte, hvori Stemninger og Naturbilleder for Størstedelen har en blid, tungsindig Ynde, ligesom Længsel efter den Skjønhed og Harmoni, der er over al Forstand, og som Sjælen stundom faar Lov at drømme om, men som ikke kan gribes og holdes fast. Tre Aar efter fulgte en Samling Lyrik med Titlen *„Sne“*, Digte 1901, og man vil her fremfor i nogen af hans andre Bøger finde samlet paa ét Sted det særlig typiske i hans Digtning. Der er det første lille Digt: *„Morgen“*, der vidner om, hvor følt og yndefuldt Stuckenberg kunde tegne en Naturstemning og et Naturbillede, selv med ganske faa Streger:

Viggo Stuckenberg.

„En stille Morgenstund, en Foraarsdag,
en solgul Skorsten paa et tjæret Tag,
en blaalig Røg, der gennemsigtig rinder
langs Foraarsskovens brune Bryn,
fra Hegnets Dug et Væld af hvide Lyn,
en Vej, der blank i Morgensolen skinner,
en Himmel, som et køligt, lysfyldt Vand,
og ud fra Skovens grenespundne Rand
et dugfrisk Fuglefløjt, en trøstig Trille,
der bliver ved og bliver ved
og stiger som den køle, sprøde Fred,
der aander fra en muldfødt, sølvklar Kilde.“

Blandt Samlingens betydeligste Stykker er der at nævne Digtene „Nordsjælland“, „Frederiksborg“, „*Tue Bentsøns Viser*“, med den ypperlige Optakt:

„Tag Vinen væk,
du dumme Dreng,
og knyt paa Liren
den sprungne Streng,

og læg den her,
men hug den haardt,
saa Støvet hvirvler
fra Kassen bort,

— den holder,
det har ingen Nød,
den slap med Helsen
fra værre Stød,

og stæng saa Døren,
hug den med Hæl!
— Nu bjæffer min arge,
forgjorte Sjæl!“

Ligeledes det store, alvorlige Digt „*Bekendelse*“, tilegnet Vennen Johannes Jørgensen, og — maaske som et af de allerbedste: Digtet „*Min Moder*“ med saa smukke og inderlig følte Strofer som f. Ex. disse:

„— — —
Jeg voksed fra din Moderfavn,
jeg vandt mig selv et Fadernavn,
ak, Moder, nu, du ligger død,
jeg græder som et Barn i Nød.

Jeg var din førstefødte Dreng,
min Sjæl din egens første Streng,
og naar du græd, og naar du lo,
da lo og græd vi begge to.
— — —“

Foruden hvad ovenfor er nævnet, har Viggo Stuckenberg udgivet „Romerske Scener“ (1895) og „*Vejbred*“, smaa Æventyr (1899). Digtsamlingen „Sne“ var hans sidste Bog. Han døde den 6te Decbr. 1905, kun to og fyrretyve Aar gammel. Som Poet var han en ideel, følsom Natur, som Menneske retsindig, trofast og ridderlig.

Mindre retlinjet har Johannes Jørgensens digteriske Bane formet sig. Der er, kunstnerisk set, ikke faa Lighedspunkter mellem de to Venner og Kaldsfæller Stuckenberg og Jørgensen, men medens den førstnævnte saa godt som hele sit Liv, fra sin tidligste Ungdom indtil sin Død, staar urokkelig paa samme Standpunkt, uden at skifte Signaler, deler Joh. Jørgensens Digtning sig i to skarpt adskilte Perioder.

Johannes Jørgensen.

Johannes Jørgensen er født den 6te November 1866 i Svendborg, hvor Faderen var Skibsfører. Sine to sidste Skoleaar frekventerede han en kjøbenhavnsk Latinskole, tog Artium og Philosophicum, vaklede nogen Tid mellem saa forskjellige Fagstudier som Sprog og Naturvidenskab og slog sig endelig paa Journalistik og Literatur. Allerede 1887 debuterede Joh. Jørgensen med en lille Digtsamling: „Vers“, der fornemlig udmærkede sig ved sære, ofte yderst subtile Billeder og Ordvalg, men paa samme Tid tydeligt røbede den fødte Lyriker og Poet. 1888 udkom Fortællingen „Foraarssagn“, hvori Hovedmotivet er den purunge Mands Oplevelser og Fristelser, fortrinsvis af erotisk Art, og deraf resulterende indre Kampe, og det samme Emne varierer Forf. i de i de følgende

Aar, i hurtig Rækkefølge, udkommende Fortællinger: „En Fremmed“, „Sommer“ og „Livets Træ“. Der er i disse Nutidsfortællinger en trættende Ensformighed; Tanken kredser bestandig om det samme Punkt, og Originaliteten betones fornemlig af lignende sproglige Forvridninger og Særheder som i de først udgivne Digte. Der er noget af et psykologisk og digterisk Kaos i disse Bøger, men af dette Kaos arbejder Forf. sig efterhaanden ud — i Samlingen *„Stemninger“* (1892) finder man allerede nogle af hans finest formede og finest følte Poesier i bunden og ubunden Stil — og med Digtsamlingen *„Bekendelse“* (1894), der har Mottoet *„Per mortem ad vitam“*, sker det fuldstændige Omslag og dermed Indledningen til den nye Periode, den, som Johannes Jørgensen kun vil vedkjende sig som Digter.

„Bekendelse“ dokumenterer Digterens Brud med sin Fortid og den Kreds, han før har sluttet sig til; han higer frem nu mod Fred og Evighed, mod „det store hvide Lys“, som han ser straale sig i Møde, og Samlingen slutter med Digtet *„Confiteor“*, hvori Skriftemaalet aflægges om Fortidens Synd og Vildfarelse.

„Rejsebogen“ (1895) betegner et Skridt videre paa samme Vej. Bogens første Afsnit „Tyske Dage“ giver en Række mesterlig udførte Skildringer fra gammelromantiske, sydtyske Byer, medens det andet Afsnit „En umbrisk Krønike“ indeholder et personligt, ikke helt smagfuldt tilrettelagt „Opgjør“, hvoraf det sluttelig fremgaar, at Forf. er havnet i den katholske Kirkes Skjød. Dog end ikke dette var tilstrækkeligt. Aaret efter (1896) udkom *„Livsløgn og Livssandhed“* (6. Opl. 1899), hvormed Forf. følte Trang til yderligere at gjøre Rede for det Omslag, der var blevet af saa mægtigt indgribende Betydning for ham selv.

Johannes Jørgensens senere Produktion bæres af den Livsanskuelse, han har tilkæmpet sig, og som har sit Støttepunkt i Katholicismen; hans Digtning bliver fra nu af for den overvejende Del af aandelig og religiøs Art. Men paa samme Tid har den vundet i Modenhed og Styrke. Hans Stil, bunden eller ubunden, kan hæve sig til fuldkommen Skjønhed, og medens den har bevaret og uddybet sin særegne Tone og vundet ægte Oprindelighed, har den frigjort sig for de sproglige Bizarrerier, der skæmmede hans Ungdomsarbejder.

I 1897 udsendte Johannes Jørgensen Fortællingen *„Den yderste Dag“*, der er af ren æstetisk Art, men hvori Handling og Udvikling dog gjennemstrømmes af Forf.'s religiøse Livsanskuelse. Aaret efter udkom „Helvedfjender“ tillige med en Samling nye *„Digte“* og et lille Bind „Lignelser“. I den her nævnte Digtsamling findes en sjælfuld og beaandet Lyrik af dybt alvorlig, tildels religiøs Karakter, og i formel Henseende ejer den en Skjønhed, der stiller Forf. paa en betydelig Plads mellem yngre danske Lyrikere. Exempelvis skal nævnes Digte som *„Gensyn“*, *„St. Gotthard“* og *„Anima anceps“* af Digtrækken „Vælskland“, *„De profundis“* (til Minde om den franske Digter Paul Verlaine), *„Stilleliv“* o. fl. a. „Anima anceps“ har disse fint tænkte og formede Strofer:

„Den hedenske Morgen, naar Sjælen hvælver
sin Himmel over en frugtbar Jord . . .
Den christne Aften, naar Hjærtet skælver,
en Stjærne mod Nat, og kun Gud er stor.

Der er Sollys i mit Sind —
jeg ser de fjærne Bjærge blaane.
Der er det milde Maaneskin,
hvorunder alle Farver graane.

Der er to Stemmer, som stadigt strider.
Der er to Lys, hvoraf intet vil slukkes.
Der er Begær, som i Liv vil dukkes,
og Længsel at lide med Gud, som lider.

Der er en Sjæl, som knæler ned
paa Kirkesten for Korsets Fod
og søger Frelse, søger Fred
i Ydmyghed ved Bøn og Bod.

Og der er En, hvis Længsels Blomst
bag Horisontens Bjærge groer,
og som paa Livets Fylde troer
og paa sin Lykkes Atterkomst.

Den hedenske Morgen, naar Sjælen hvælver
sin Himmel over en frugtbar Jord . . .
Den christne Aften, naar Hjærtet skælver,
en Stjærne mod Nat, og kun Gud er stor . . .“

Johannes Jørgensen har senere udgivet bl. a. „Vor Frue af Danmark“ (1900), „En Apostel“ (s. A.), „Romersk Mosaik“ (1901), „Romerske Helgenbilleder“ (1902), „Den hellige Ild“ (s. A.), „Pilgrimsbogen“ (1903), „*Græs*“, Fortællinger (1904) og „*Lyrik*“, udvalgte Ungdomsdigte (s. A.). I Størsteparten af disse Arbejder er, som Titlerne antyder, religiøse Motiver blevne de overvejende, og det er i det hele ikke let at afgjøre, hvor meget og hvor ofte Digteren har maattet træde i Skygge for den troende Katholik. Men Johannes Jørgensens Stil og Sprogkunst er altid saa betydelig, at det er en Nydelse at læse ham, ogsaa naar han bevæger sig udenfor det egentlige poetiske Omraade.

Det er blevet almindeligt at nævne Sophus Claussen i Sammenhæng med Stuckenberg og Jørgensen; de tre udgjorde et Venne- og Digterforbund, og da Johannes Jørgensen i Begyndelsen af Halvfemserne stiftede de unge Poeters Tidsskrift „*Taarnet*“, var Soph. Claussen en af de ivrigste og virksomste Medarbejdere ved det unge literære Foretagende, men forøvrigt i Naturel og i sine Evners Art vidt forskjellig fra de to ovennævnte Digtere.

Sophus Claussen er født paa Langeland den 12te September 1865 og Søn af Politikeren, Folkethingsmand Rasmus Claussen. Han blev Student 1884 og opholdt sig nogle Aar i Kjøbenhavn, forinden han begyndte paa journalistisk Virksomhed i Provinsen. Han er nu Medejer af „Lolland-Falsters Folketidende“. 1887 debuterede han i Literaturen med Digtsamlingen „Naturbørn“, en Titel, der for saa vidt ingenlunde er misvisende, som Størsteparten af Samlingen omfatter højst viltre og løsslupne Skabninger, polemiske og erotiske Digte mellem hinanden, ikke uden Friskhed, men kun lidet betydelige. I de følgende Arbejder spores imidlertid en hurtig og iøjnefaldende Fremgang; de rummer en sund Frejdighed og Livsglæde, der vel nok kan forekomme noget utøjlet, men som dog øjensynligt er udsprungen fra en aaben og umiddelbar Modtagelighed for alle Indtryk. 1894 udkom Prosafortællingen „Unge Bander“ med det lyriske Forspil „Frøken Regnvejr“, og 1895 en ny Fortælling, „Kitty“, hvori Emnet ligesom i det foregaaende novellistiske Arbejde er hentet fra en lille dansk Kjøbstad — et Milieu, som Forf. ved at behandle med særegen Ynde. 1896 udkom de to Rejseskildringer „Antonius i Paris“ og „Valfart“ — den sidste med Motiv fra en italiensk Rejse —, 1898 Skuespillet „Arbejdersken“ og 1899 en ny Digt-

samling „*Pilefløjter*“, der synes at betegne den foreløbige Kulmination i Sophus Claussens Digtning. Samlingen indeholder Poesier, der har ægte dansk Tone i Lune og Stemning, og der er en Naturglæde, som virker tiltalende ved sin Ægthed. Senere har Soph. Claussen udgivet bl. a. en Samling Prosanoveller under Fællestitlen „Mellem to Kyster“ (1899), „Junker Firkløver“, Fortælling (1900), „Trefoden“, et aristofanisk Digt (1901) og „*Djævlerier*“, Digte (1904). I denne Digtsamling er Emnerne mangeartede og afvexlende, men Udarbejdelsen gjør nu og da et fragmentarisk, ligesom ufærdigt og springende Indtryk. De bedste af Samlingens Stykker er Digtene „*Grave*“ — helliget Mindet om Bellmann og Heinrich Heine — og „*Dansk Foraar*“:

„Naturen, min Elskerinde
har taget sit Forklæde paa,
sit Forklæde af Anemoner,
slængt over Kjolens Graa!

Naturen, min Elskerinde
er bleven saa formiddagsklædt
med grønne Buketter ved Bæltet.
Nu er jeg ilde stedt . . .

Jeg sidder atter i Lunden
paa Bænkens frønnede Træ
og stirrer henad en Gangsti
med Hænderne under mit Knæ;

jeg attraar de spirende Urter
og trækker dog Vejret saa frit,
hænger ved dette Klæde
af Grønt broderet med Hvidt.

Naturen, min kyske Veninde
skænker mig Sol og Læ
og alle Slags friske Farver
broderede ved hendes Knæ.

Men blir det mit Hjærte for broget,
saa slaar der en Nattergal
i Haven, til Tegn og til Trøst: — at
en anden er ligesaa gal.

Naturen, min unge Moder
har rakt mig sit Forklædes Flig.
Og endt er Dæmonernes Hærværk.
Jeg er i mit Himmerig.“

Næppe saa umiddelbar i Temperament og Naturel, men med desto større Kunstfærdighed og som en skjønhedsdyrkende, maalbevidst Kunstner fremtræder Sophus Michaëlis, der er født 14de Maj 1865 i Odense, blev Student 1884 og 1891 tog Skoleembedsexamen med Fransk som Hovedfag, Latin og Tysk som Bifag. Foruden sine sproglige Studier har Michaëlis tillige dyrket Kunsthistorie og har vundet Anseelse som smagfuld og fintmærkende Kunstkritiker. I Literaturen debuterede han 1888 med en Samling „*Digte*“, der i en snævrere, kunstforstandig Kreds strax slog til Lyd for Forf.'s Navn, men ellers ikke vakte den Opmærksomhed, de havde fortjent. Samlingen indeholder, saavel af Natur- og Landskabstegninger som af personlig Lyrik, Poesier af sjælden Modenhed og støbt i en kunstnerisk Form, der fra første Færd af røber Michaëlis' ualmindelige sproglige Herredømme. Virtuositet er ikke det rette Navn for denne Evne; thi man har langt snarere Fornemmelsen af, at Forfatteren er en langsomt og begejstret ar-

Sophus Michaëlis.

bejdende, der aldrig trættes, men for hvem det er en Nydelse at underlægge sig Sprogets Ord og Former, indtil de yder ham det fuldkomneste Udtryk for, hvad han har følt og set. Der er ikke saa lidt af Ciselørens Kunst i Soph. Michaëlis' Digtning, men den minutiøst omhyggeligt udarbejdede Form udelukker ikke Liv og Varme; thi der banker paa samme Tid et ægte lyrisk Pulsslag deri. Særlig i Samlingen *„Solblomster“* (1893, 2. Udg. 1901) er der en personlig Grebethed, som virker med megen Styrke, medens de to følgende Digtsamlinger „Sirener“ (1898) og „Livets Fest“ (1900) i det hele synes at være af lidt blegere Lød.

Ogsaa som Prosaforfatter staar Michaëlis paa en selvstændig Plads. Hans første novellistiske Arbejder: to Nutidsfortællinger med Fællestitlen „Synd“ (1891) og Romanen „Vanemennesker“ (1892) har let paaviselige Svagheder i Henseende til Komposition og den hele Tilrettelægning af Stoffet; men der er til Gjengjæld saa megen god Iagttagelse og ofte saa sikker og fænglende psykologisk Analyse, at ogsaa disse Arbejder tæller godt med i Forf.'s Produktion. Det var dog først med Fortællingen *„Æbelø“* (1895), at Michaëlis rigtig fik Læseverdenen i Tale, paa samme Tid som Kritiken varmt og enstemmigt udtalte sin Beundring for dette Prosadigt. „Æbelø“ er en ejendommelig Forening af Romantik, Symbolik og djærv realistisk Skildring af middelalderlige Sæder og Skikkelser. Men det er lykkedes Michaëlis at sammensmelte disse Elementer til en digterisk Helhed, der ejer stærk og varm Skjønhed. Historien om Junker Sølver og Jomfru Gro tiltaler paa én Gang med Folkevisedigtningens Umiddelbarhed og den moderne Digters overdaadig rige Sprogkunst, det ene Moment væver sig mærkelig let og sindrigt ind i det andet, og det er blevet en ligesaa betydelig som vel fortjent Sejr, Forf. har vundet med denne Bog.

Desuden har Sophus Michaëlis udgivet: *„Dødedansen“* (1900), en Række Historier: Kongen, Ridderen, Bonden o. fl., med Motivet taget fra den gamle Digtning fra Reformationstiden, endvidere „Giovanna, en Historie fra Staden med de skjønne Taarne“ (1901) og *„Palmerne“*, Digte (1904). Denne Digtsamling er tilegnet Bjørnstjerne Bjørnson og indledes med en Hilsen til Digterhjemmet paa Aulestad, hvorefter følger — som den egentlige Indledning og Grundakkord — det store, prægtige Digt „Palmerne“ med disse Begyndelsesstrofer:

„Har jeg drømt i Tiders Morgen om en paradisisk Kyst,
om en Have midt i Havet, om et Blaa, der aldrig falmer,
om et højt og nøgent Næs, der sig nærmer solbelyst
i en Kimingsrand, som vinker med forventningsfulde Palmer . .

Ak, hvad véd jeg: Naar jeg lægger min Kind paa Mulmets Pude,
naar min Tanke støder af fra det faste Dagens Land
— kun et Nu — og jeg driver paa Drømmehavet ude
som et fnugkronet Frø over vuggende Vand.

Tag i Favn mig, stærke Søvn! kun et Barnesuk det koster:
Se, jeg folder mine Arme og jeg bøjer mine Knæ,
se, jeg knuger mig saa lille, se, jeg knuger mig i Læ
op under Nattens Hjerte som et stumt, et ufødt Foster.

Vi er viljeløse alle som Børn i Mulmets Bug,
giver Natten os i Vold, hvor vi ubevidste drømmer
om alt det, vi ikke véd, om det Liv, som taaget strømmer
ud af Hjertets dunkle Kamre gennem Blodets sagte Sug.
— — —"

Af Samlingens øvrige Poesier maa især nævnes Digtene med Motiver fra Faraoernes Land og fra Stambul: „*Nil-Sang*", „*Kairo*", „*Ved Pyramiderne*", „*Sfinksen ved Gize*", „*Memfis*", „*De røde Fez'er*" m. fl., og af de hjemlige Digte: „*I Thorvaldsens Museum*", „*Tyge Brahe*", „*Anden April*" samt en Række Lejlighedsdigte, skrevne til *Bjørnstjerne Biørnson, Harald Høffding, Kristian Zahrtmann* o. fl.

Edvard Blaumüller er ældre af Aar, men hans Digterdebut falder omtrent samtidig med de ovenfor omtalte Forfatteres. Han er født den 12te April 1851 i Kjøbenhavn, blev Student nitten Aar gammel og valgte det teologiske Studium. Efter at have taget Embedsexamen havde han først i nogle Aar sin gejstlige Virksomhed i Fredensborg og Asminderød og blev derpaa Præst ved Helligaandskirken i Kjøbenhavn.

Edvard Blaumüller.

Skjønt der indenfor Kredsen af yngre danske Lyrikere ikke kan være Tale om noget, der ligner „Skole", er der dog utvivlsomt foregaaet en ubevidst gjensidig Paavirkning mellem de unge Poeter, der stod i nært Venskabsforhold til hinanden og var fælles om den Tanke at ville rejse Kunsten nye Altre — om end hver især med sit særegne Gudebillede. Edv. Blaumüller staar imidlertid udenfor denne Kreds og er den ogsaa ret fremmed i aandeligt og kunstnerisk Syn. Det er ikke at forstaa saaledes, at han ikke lever med i den Tid, han tilhører; han er tværtimod en lydhør og interesseret Iagttager, og han har varm og sympatetisk Forstaaelse af det Nutidsliv, der rører sig omkring ham. Han er i og for sig ikke mindre „moderne", men hans Temperament har sund Ligevægt og en udpræget Klarhed i Modsætning til Gjæringen og Uroen hos yngre Kaldsfæller som Joh. Jørgensen og Soph. Claussen.

Edv. Blaumüller var da ogsaa fem og tredive Aar, da han debuterede med Digtet „*Saul*", Tanker og Billeder" (1886), der gjør sig gjældende som en moden Kunstners Arbejde. Ikke blot ved den Maade, hvorpaa Emnet er taget op til Behandling, men ogsaa ved den ydre, lydefri Form. Om Blaumüllers Digtning ligger det nær at anvende det ofte brugte — og undertiden misbrugte — Billede, at den er som ædel, afgjæret Vin i fint slebne Skaaler. Den har Sundhed og Styrke, og den yder en festlig Nydelse. Hans næste større Arbejde var Digtningen „*Agnete og Havmanden*" (1894,

4. Opl. 1902), hvori det gamle Folkevisemotiv sindrigt og stemningsfuldt er benyttet som Grundlag for en Fortælling om Nutidsliv og Nutidsmennesker. Det er et Digt, formet med lykkelig Kunstnerhaand og fængslende ved sit varmt følte Indhold, ved en vel tilrettelagt Handling og Karakterer, som hurtig fanger Læserens Interesse. Den tredie i Rækken af de Bøger, der maa betegnes som Mærkepæle i Edv. Blaumüllers Produktion, er Digtsamlingen „*Manddom*" (udk. 1900). Det er „blandede Digte" med Emner og Motiver mangesteds fra. Der indledes med det udmærkede, fortællende Digt „*Baruch de Spinoza*", der i klare, stemningsfyldte Vers giver Hovedtrækkene i den berømte Filosofs Liv, og der er aandelige Poesier som Passionsdigtene, „Jule-Evangelium" o. fl., der saa atter skifter med mere personlig Lyrik, eller med de smukke og hjærteligt følte Mindedigte over Sofus Heegaard og Hans Brøchner, og endelig saa gode Digte som „*Sønderjydske Piger*" og „*Sønden for Aa*". Det er en righoldig Digtsamling, som maa regnes blandt det bedste, der er skrevet af yngre dansk Lyrik. Og hvad der ikke har mindst at betyde: disse Poesier er udsprungne af en sund og mandig Personlighed. Man kommer til at holde af en Poet, der skriver saadanne Vers som Slutningsstroferne i Digtet „*Den Ridder, hans Lykke*", det sidste i Samlingen:

„Men Tab eller Tort,
jeg ænser det ej;
om lang eller kort,
jeg kender min Vej.
For Natten jeg ikke gyser,
thi hist staar Stjærnen og lyser.

Den leder mig frem,
hver Nat er den ny;
den fører mig hjem,
jeg øjner en By,
med Taarne og Spir, jeg kender,
med gamle Fjender og Venner.

Der standser min Hest
foruden et Hus.
I Huset er Fest —
en Haand med et Krus . . .
Og over saa skær en Pande
jeg skuer min Stjærne at stande."

Edv. Blaumüller har havt en lykkelig Digterskæbne; saa godt som alle hans Arbejder har fundet modtagelig Jordbund, og han har fra sin første Fremtræden vundet en langt større Læsekreds, end der sædvanlig forundes danske Lyrikere, selv de bedste af dem. Til hans mest læste Bøger hører ogsaa „*Dronning Hjærteløs*", en Krønike" (1900) og Digtet „*Sibylle*" (1ste og 2det Opl. 1901). Desuden har han skrevet „*Hellig Jord*, Rejsebilleder fra Palæstina (1898) — fra en Rejse paa det Anckerske Legat —, Skilderier" (1903), en Række interessante Karakteristiker, og „Ovenlys", Digte i Manuskript (1904).

Ikke saa afklaret og maalbevidst, men med varm Kolorit fremtræder et lyrisk Forfatterskab som Otto Fønss', der overhovedet mere er i Slægt med et bortgangent Digterkuld, end det bunder i den moderne Tid, hvori det har set Lyset. Det vilde dog være ubilligt at betegne Otto Fønss som slet og ret Epigon; thi der er i hans Poesier en begejstret Naturglæde, en

Glød og Skjønhed, som har et ubestrideligt Personlighedspræg, og som henviser hans Digtning til en selvstændig Plads indenfor de sidste Aartiers Lyrik.

Otto C. Fønss, født 28de September 1853, teologisk Kandidat 1879, Adjunkt ved Fredericia lærde Skole, udsendte sin første Digtsamling 1885. Den har Titlen *„Ad slyngede Stier“*, og dens Hovedtema er en snart skælmsk og smilende, snart ildfuldt begejstret Erotik, der finder Næring og Væxt hos alle Omgivelser, idet den harmonisk forenes med dansk Landskab og Natur. Denne Grundtone lyder rigt og fyldigt i Digte som *„Foraarsvandring“*, *„Nattevagt“*, *„Et stjaalent Øjeblik“*, *„Skjøn Jomfru“*, *„Erotiske Studier“*, *„Sommerens Flugt“*. — „Foraarsvandring“ begynder med denne nydelige Strofe:

„Træd varsomt, Allerkjærest min,
fra Løvets lyse Baldakin
paa Engens Bolstre bløde;
thi er din Fod end let og fin,
maa dog for hvert uagtsomt Trin
en Blomst med Livet bøde.

Hvor Brystet aander let og frit!
— Den gamle Vinters Mareridt
ej Aandedrættet kvæler.
Og Gud ske Tak, vi blev ham kvit!
— Er det et Under da, at lidt
for Datteren man kæler.
— — —.“

medens „Nattevagt“ har en saa udmærket musikalsk Tone:

„Yppigt om Søjlerne Vinløvets frodige
Ranker sig snor;
Druer som Taarer saa tunge og blodige
under dem gror.
— Elskede! trygt i den løvrige Hules
duftende Ly
yndig og bly
selv som en blussende Drue Du skjules.

Sov Du kun trygt! Din uskyldige Herligheds
Vogter er nær;
Foran Dit Paradis vaager min Kjærligheds
flammende Sværd.
Ingen skal naá bag den fyldige Ranke
Kjortelens Flig; —
Ildstøtten lig
over Din Helligdom svæver min Tanke!

— Fri Dig, mit Kys, fra hver Smitte af Syndighed,
flyv saa derind!
Omsvæv den kyske, den slumrende Yndighed,
kjøl hendes Kind!
End saa Din Flagren bag Læbernes røde,
flammende Glød! —
— Salige Død!
Nyskabt imorgen Dig Flammerne føde!“

1889 udkom Otto Fønss' næste Digtsamling *„Stemninger og Studier“*, og derefter fulgte, stadig med et Par Aars Mellemrum: „Trækfugle“ (1892), *„Angelina“*, en Cyklus romerske Akvareller (1894), „Hinsides Bjergene o. a. Digte“ (1896), *„I lyse Nætter“*, et Sommeræventyr (1898) — vel noget nær det betydeligste af hans Arbejder — endvidere en ny Digtsamling *„Septemberdage“* (1900), „I de unge Aar“, to Fortællinger (1902) og *„Ung Lykke*, en Hverdagsidyl“ (1904).

Der er nogle lyriske Forfattere, som indenfor den her omhandlede Periode har røbet afgjort Talent, uden at det er lykkedes dem at naa frem i første Plan. Særlig maa nævnes Vilhelm Røse (f. 1863), en fin og alvorlig Begavelse med meget betydelig Formevne. Røse har bl. a. udgivet *„Rejse-*

kammeraten", et lyrisk Æventyrdigt (1887), det følte og tankevægtige Digt „*Mester Dubitans*" (1894) og „Rosmer Havmand", lyrisk Æventyrdrama i 5 Akter (1897). Derimellem falder en Samling Digte: „*Bygevejr*" (1892) og en lille Samling Fortællinger under Titlen „Jul" (1894). I Digtsamlingen „Bygevejr" er der Poesier, som i Tankernes Finhed og Sprogets Velklang staar Maal med, hvad samme Periodes højest værdsatte Lyrikere har ydet, og det vilde være simpel Retfærdighed, om man skænkede dette noble og kun altfor stilfærdige Forfatterskab mere Paaagtning, end hidtil er sket. Der er dog enkelte af Røses Sange, som er kjendte viden om, exempelvis „*Kukkervise*" („Gjøgen kukked den Majdag lun") og „*Allerkjæresten min*" („Solen den skrider i Gyldenskrud"), men der er mange flere, som burde kjendes af enhver, som holder af dansk Poesi. Her skal erindres om saa inderligt følte og ægte lyriske Poesier som Sonetkransen „*Om jeg dig elsker*", „*Tilegnelse*", „*Brombærrene*", „*Den vilde Vin*", „*Trøst for Sorg*" og, fremfor alle, den helt bedaarende Digtcyklus „*En Sommersaga*", et lille Mesterværk af metrisk Fortællekunst, der — om end af helt anden Art — ingenlunde vilde falde igjennem ved en Sammenligning med J. L. Heibergs berømte Romancecyklus „De Nygifte". Der findes hos Vilh. Røse et saa varmt lyrisk Udbrud som f. Ex. dette:

„Du Drossel, Nattergal og Stær,
du Kukkermand og Mejse, —
I Spillemænd fra fjærn og nær!
jeg og min lille Hjærtenskjær,
vi byder jer Velkommen her
fra lange Vinterrejse.

Og hørte du, min unge Viv!
den Kukkers kaade Latter?
Den Rørdrums Fløjt i Dammens Siv?
og saa de tusind unge Liv,
som vaagnede paa Vaarens „Bliv!" —
Nu har vi Foraar atter.

Og husker du den Vintergjæk
fra vore Længselstimer?
og kan du høre Frøens Kvæk?
den spiler ud sin Lungesæk,
og Anemonen nok saa kjæk
med sine Klokker kimer.

Min søde, lille Hjærtenskjær,
du Dronning mellem Roser!
kan du vel fatte, den er nær,
den Stund, vi saa i Drømmeskjær?
Se, det er Foraar her og der
i Skov og Eng og Moser.

Og dersom du nu vil som jeg,
vort Bryllup vil vi bygge;
saa skal den frydefulde Maj
med Blomster strø vor Kirkevej. —
Min søde Brud! sig ikke nej,
min Elskovs lyse Lykke.

Nej, Elskede! ak nej, du maa
ej ryste dine Lokker . . .
Men hvad? en Skjælm i Øjet laa;
den Skjælm, ham vil jeg stole paa:
paa Torsdag skal mit Bryllup staa
med tusind Blomsterklokker."

Et frodigt, men altfor vegt og svajende Digtertalent var Oscar Madsen, der er født 3. Novbr. 1866, blev Student 1884 og tidlig slog ind paa journalistisk og literær Virksomhed; han døde 1902, kun sex og tredive Aar gammel. Han har udfoldet en frodig Produktion, Prosa og Poesi, men han var lidet økonomisk med sine Evner og spredte for alle Vinde færdigt og ufærdigt mellem hinanden. Hans første Bog var en Samling „Noveller" (1887), der vidnede om et friskt og behageligt Fortællertalent; derefter fulgte „En Vaage og andre Fortællinger" (1890), Digtsamlingen „Den vilde Vin" (1891), „*Glade Ungdom*", Roman (1892) og en ny Samling Digte,

„Decemberdrømme“ (s. A.). De to sidstnævnte Bøger indeholder det bedste, Osc. Madsen har skrevet, og peger hen paa, at der bag den lette Overflade rørte sig dybere og alvorligere Strømninger end dem, han til Hverdagsbrug gav sig i Vold. „Glade Ungdom“ giver i Romanens Form et anskueligt Tidsbillede, saaledes som det er bygget over personlige Oplevelser og Iagttagelser, og i „Decemberdrømme“ er der Digte, som har ægte lyrisk Klangfarve. Om en umiskjendelig personlig, vemodig Følelse vidner et Digt som *„Glade Ungdom“*, der ogsaa findes i Romanen med samme Titel og udgør dens egentlige Ledemotiv. Det har følgende Begyndelsesstrofe:

„Hvad blev igen, af hvad der svandt
og ødtes langs min Ungdoms Vej?
Hvad blev der af min Elskovs Gant,
mit Hjærtes første, kaade Leg?
Og Venners Vid i lystigt Lag,
de lette, lyse Dages Dans,
mit første ærligt mente Nag,
og Æresdrømmens vage Glans?
Glade Ungdom! Bort du strøg paa snare
Trækfuglsvinger,
Og lige kaad jeg Livets Dans med Graad
i Hjærtet springer.
— — —“

Blandt Osc. Madsens senere udgivne Bøger kan nævnes: „Den flyvende Hollænder“, dramatisk Digtning i fem Handlinger (1893), *„Frøken Vandas Roman“* (1896), „Lysets Børn“ (1897), med Motiver fra Forf.'s Rejse paa det Anckerske Legat, og „Lokes Hustru, Afsnit af et Skuespillerliv“ (1900). Det følgende Aar udsendte Osc. M. Fortællingerne „Fru Pilatus“ og „Systemskifte“, der blev hans sidste Arbejder.

Af sprød Art, med sart afstemte Farver er de smaa Digtsamlinger, som Aage Matthison-Hansen (f. 1864) Tid efter anden har udsendt. Et Billede eller en Stemning kan denne Forfatter give et yndefuldt Udtryk, og der er ofte melodiøs Musik i hans Vers. Han har udgivet følgende smaa Samlinger: „Unge Sange“ (1890), „Nye Digte“, „Sange og Sonetter“, „Stjærnerne“, „Blaaklokke“, „Venusspejlet og andre Digte“, „Tusmørkesange“ o. fl. Nogle af Matthison-Hansens Digte bringer Gjengivelser af kinesisk Poesi, et Speciale, som Forf. flittigt har dyrket. Han har oversat „Efteraar i Uanpaladset“, et kinesisk Sørgespil, og „Vandliljerne“, kinesiske Digte. Desuden har han udgivet *„Nutidslyrik“*, en dansk Antologi.

I Sammenligning med Novellistik og Lyrik har dramatisk Digtning givet en forholdsvis sparsom Høst i de to sidste Decennier af det 19de Aarhundrede, men denne Kunstform har dog ikke savnet enkelte talentfulde Repræsentanter, som — skjønt uden at være egentlige Nyskabere — have bevaret og fornyet de gode Traditioner i dansk Lystspil- og Skuespildigtning. Dette gjælder først og fremmest om en saa alsidig og evnerig Forfatter som Einar Christiansen.

Arne Einar Christiansen er født i Kjøbenhavn den 20de Juli 1861 som Søn af Kommandør i Marinen Asmus Edv. Chr.; 1878 blev han Student og 1886 teologisk Kandidat. Med tidlig vakte æstetiske Interesser og fortroligt Kjendskab til de kjøbenhavnske Bourgeoisikredse, han tilhørte gjennem Fødsel og Opdragelse, debuterede han i den unge Alder af kun nitten Aar

med sit første dramatiske Arbejde, 4 Akts Skuespillet *„Lindows Børn“* (opf. 1ste Gang paa det kgl. Teater 17. Decbr. 1880). Fra det samme — Bourgeoisiets — Milieu har han hentet Handling og Typer til de følgende Arbejder: „En Egoist“, Lystspil i 2 Akter (det kgl. Teater 1ste Gang 2. April 1882), *„Frøken Bodil og hendes Broder“*, Skuespil i 3 Akter (kgl. Teater 1ste Gang 7. Oktober 1888), „Folkesnak, Lystspil i to smaa Akter“ (Folketeatret 1889, udk. med Undertitlen „en dramatisk Bagatel“ 1891), *„Generationer“*, Skuespil i 3 Akter (opf. 1ste Gang paa det kgl. Teater 13. Decbr. 1889), *„Annette“*, Skuespil i 3 Akter (det kgl. Teater 1ste Gang 22. Febr. 1893) — et af hans finest udførte Skuespil —, *„Mellem Brødre“*, Skuespil i 4 Akter (kgl. Teater 1ste Gang 13. Marts 1896) og *„Modne Mænd“*, Komedie i 4 Akter (det kgl. Teater 1ste Gang 11. Marts 1897).

Hvad enten Christiansen i disse Arbejder lægger Hovedvægten paa den psykologiske Skildring — som i „Annette“ — eller han tager et videregaaende socialt Sigte — som exempelvis i „Modne Mænd“ — udfører han altid sin Tegning med fuldkommen sikker Haand. Hans Forstaaelse af og Samfølelse med de Typer, han vil skildre, svigter ham aldrig, og hans dramatiske Evne er dertil saa medfødt, at Handling og Udvikling i hans Skuespil former sig tilsyneladende med stor Lethed, saaledes at Led efter Led føjer sig naturligt og følgerigtigt ind i hinanden. Hans Figurer er levende Mennesker, hans „Milieu“ klart og anskueligt. Hans dramatiske Snille i Forening med hans solide Dannelse har sat ham i Stand til at yde en Række værdifulde Nutidsskuespil, der maa betragtes som det betydeligste Kontingent til de sidste to Decenniers Teaterdigtning; men overensstemmende med de Emner, der er behandlet, er Tonen dæmpet og for det meste lidt kølig i disse moderne Komedier. Digterisk set rækker Einar Christiansen nok saa langt i de Skuespil, han har iklædt historisk Kostume eller givet romantisk Form. Det tragiske Skuespil *„Nero“* (opf. paa det kgl. Teater 1ste Gang 18. Oktbr. 1885) gjorde ganske vist ikke Lykke paa Scenen, men allerede heri viste Forf., at han beherskede et større Omraade, med mægtigere Skikkelser og stærkere Lidenskaber, end det, han havde behandlet i sine Hverdagskomedier, og i den nyromantiske 4 Akts Komedie *„Broder Rus“* (det kgl. Teater 1ste Gang 22. Jan. 1889) — hvortil Motivet er taget fra Legenden om Djævlens Huseren i Esrom Kloster — og endnu mere i Æventyrskuespillet *„Peter Plus“* (det kgl. Teater 1ste Gang 25. Septbr. 1891) er der en digterisk Inspiration og en lyrisk Styrke — med Tanker hentede fra Nutidslivet og kun iførte romantisk Kostume — der gjør Forf. til mere end en habil og underholdende Teaterskribent. Paa dette Omraade naar ogsaa

Einar Christiansen.

Einar Christiansens Digtning sin Kulmination. Hans lyriske 3 Akts Drama „*Letizia*“ (udk. 1891, opf. paa Dagmarteatret 1ste Gang 26. Febr. 1898) staar i Indholdets Vægt og Formens Skjønhed Maal med det bedste, vor Literatur ejer af dramatisk Lyrik, og i det uopførte Drama „*Cosmus*“ (udk. 1897) er der saa høj og vid Horisont, saa vidt bærende Fantasi, og røber der sig en saa selvstændig og ejendommelig Forfatterindividualitet, at denne Digtning hører ind blandt de store Værker i vor Skjønliteratur.

Man vil altid først og fremmest betragte Einar Christiansen som dramatisk Forfatter; det er som saadan, han har fanget det store Publikums Øre. Men ogsaa som Romandigter har han den sikre Haand, det klare og kloge Hoved og — ubestrideligt — ikke saa lidt Varme bag den noget tilknappede Form. De to store Prosafortællinger: „*Joppe*, en ung Kvindes Historie“ (1889) og „*Hjarl*, en Ungdoms Historie“ (1894) udmærker sig ved sikker og fængslende Karakterskildring, ved Fremstillingens klare, harmonisk stemte Linier og i det hele ved saa megen god Kultur, at man med en Følelse af det tryggeste Velbehag hengiver sig til Læsningen.

Foruden hvad ovenfor er nævnt, udsendte Christiansen 1896 et lille Bind lyrisk Poesi „*Mine Sange*“; endvidere har han i Anledning af Holberg-Jubilæet skrevet Festspillet „En Audiens paa Slottet 1747“ (det kgl. Teater 1ste Gang 4. Decbr. 1884) og en Mængde Operatexter, blandt hvilke de bekjendteste er „Cleopatra“ (1893), „Vifandaka“ (1897), „Dyveke“ (1899), „Saul og David“ (1902).

I en Aarrække var Einar Christiansen Redaktør af „Illustr. Tidende“ og udfoldede en flittig Virksomhed som kyndig og smagfuld Teater- og Literaturkritiker. 1899 tiltraadte han som Direktør ved det kgl. Teater.

Otto Benzon.

Mindre alsidig, men paa sit specielle Omraade som en udmærket Dramatiker fremtræder Otto Benzon, der er født i Kjøbenhavn 17de Januar 1856 som Søn af Apoteker og Fabrikejer, Etatsraad Alfr. B.; han bestod Artium, Philosophicum og statsvidenskabelig Examen og overtog senere, sammen med sin Broder Alfr. B., Ledelsen af den store Forretning, Faderen efterlod sig ved sin Død. Som dramatisk Forfatter debuterede Otto Benzon paa det kgl. Teater den 17. April 1882 med 1 Akts Skuespillet „*Surrogater*“, hvis friske og indtagende Forening af Følelse og Vid strax fandt et modtageligt og paaskjønnende Publikum. Sin meget store Sukces vandt Benzon ikke længe efter med Helaftensskuespillet „*En Skandale*“ (det kgl. Teater 1ste Gang 15. Marts 1884, indtil 1899 ialt 68 Gange), der i endnu højere Grad fandt modtagelig Jordbund. Det har de samme Hovedegenskaber som Debutstykket og de to paafølgende

Enaktsstykker „Provisorisk" (Folketeatret 1886) og „*Tilfældigheder*" (det kgl. Teater s. A.). Men „En Skandale" er mere udpræget kjøbenhavnsk, Vittigheden mere tilspidset og sammensat med endel Samfundssatire, som dog er saa tilpas afmaalt, at Stykkets og Figurernes komiske og dramatiske Virkning ikke paa noget Punkt overskygges af de satiriske Udfald. Komedien har tillige det Fortrin, at den er fortræffelig bygget; det Interieur og de Figurer, Tilskuerne har for Øje, gjør Indtryk som et Stykke troværdig Virkelighed, og endelig er der tilstrækkelig Spænding til, at Komedien interesserer ogsaa i rent dramatisk Henseende. — Sin Smag for Samfundssatire gav Otto Benzon sig langt stærkere i Vold, da han skrev 5 Akts Lystspillet „*Sportsmænd*" (opført 1891 paa Folketeatret); men forøvrigt har dette Arbejde sin væsentlige Styrke i den vittige Replik og i en Række Typer, som — om end delvis tegnede med nogen Overdrivelse — maa siges at være tagne paa Kornet. I „Anna Bryde", Skuespil i 3 Akter og et Forspil (opf. 1ste Gang paa det kgl. Teater 7. Marts 1894) er det et Ægteskabsforhold, Forf. har taget op til Behandling, og ganske vist røber ogsaa dette Arbejde den kyndige Dramatiker, men det er, ligesom der savnes fast Bund under Fødderne; det skorter paa Forf.'s sædvanlige slagfærdige og muntre Vid, og Indtrykket bliver i det hele mat og utilfredsstillende. Med „*Moderate Løjer*", Lystspil i 5 Akter (det kgl. Teater 1ste Gang 5. Jan. 1900) vendte Otto Benzon tilbage til en lettere Genre, og skjønt Stykket er mærkelig løst bygget og ikke taaler Sammenligning med Forf.'s forudgaaende Produktion, gjorde det dog ikke ringe Lykke og oplevede i et Par Sæsoner nogle og tredive Opførelser. Atter her var det den vittige og muntre Replik, der gjorde Udslaget.

Som specifik kjøbenhavnsk Forfatter — og den mest kjøbenhavnske af dem alle — maa nævnes Gustav Esmann. Han er opdragen i Provinsen, men han var inkarneret Hovedstadsmenneske fra den første Dag, han som ung Student kom til Kjøbenhavn, og de mangehaande Typer og Fænomener, som hører til en stor Byes Hverdagsfysiognomi, blev bestandig Grundlaget for hans Forfatterskab.

Gustav Esmann fødtes den 17de August 1860 i Kjøbenhavn, men kom snart efter til Viborg, idet Faderen, daværende Kaptajn (senere General) E. forflyttedes til denne Byes Garnison. 1877 blev Gustav Esmann Student, og nogle Aar efter knyttedes han som Medarbejder til „Politiken", da dette Blad stiftedes 1884. I sin Debutbog „*Gammel Gjæld*", to Noveller (1885) viste Esmann strax betydelig Modenhed som Forfatter: en klar, elegant Stil, anskuelig og levende Menneskeskildring. Den første af Novellerne, som har givet Bogen Navn, er den betydeligste og alt i alt noget af det bedste, Esmann har skrevet. Brevet fra Vilh. Glahn til hans Ven, der fortæller om et Livs Lykke forspildt, har en Varme og Ægthed i Følelsen, der ikke erstattes af den „Følsomhed", Esmann senere hen — som den snilde og habile Skribent, han var — yndede at kæde sammen med sin Ironi og Vittighed. Der var vistnok paa Bunden af denne kølige og skeptiske Forfatterpersonlighed en god Del Sentimentalitet, som i og for sig kunde være ægte nok, men naar den fik Form i hans Bøger og Skuespil, kom den let

til at gjøre Indtryk af noget tilrettelagt og konstrueret. Dette synes f. Ex. at være Tilfældet i det lille — iøvrigt saa behændigt formede — 1 Akts Skuespil „*I Stiftelsen*“ (opf. paa det kgl. Teater 1886), hvorimod Vittigheden i det følgende 1 Akts Lystspil „Pebersvende“ (opf. paa Folketeatret s. A., 1901 paa Casino) er af umiskjendelig ægteste Art. Som den sikre og vittige Iagttager viste Esmann sig i 4 Akts Lystspillet „*I Provinsen*“ (opf. 1ste Gang paa det kgl. Teater 23. Oktober 1890, i 1902 paa Folketeatret), og to Aar efter havde han sin store Sukces med 3 Akts Lystspillet „*Den kære Familie*“ (det kgl. Teater 1ste Gang 1. Maj 1892, indtil Dato ialt 75 Gange). Nogen Konstruktion med et Teaterpublikums Smag for Øje, paa Bekostning af Dybde og Ægthed, er der ganske vist ogsaa i dette Arbejde, men Handlingen er snildt arrangeret, Figurerne fortræffeligt tegnede, og Replikerne formede med saa slagfærdigt Vid, at det er ligesaa forklarligt som for Forfatterens og Skuespillernes Vedkommende vel fortjent, at dette Stykke er kommet til at høre til det kgl. Teaters faste Repertoire og samler fuldt Hus, hver Gang det spilles.

Esmanns øvrige dramatiske Arbejder er af ret vexlende og forskjelligartet Beskaffenhed. De to smaa Skuespil „Før Brylluppet“ (Dagmarteatret 1891) og „Enkemænd“ (Studentersamfundets frie Teater s. A.) er i ingen Henseende betydelige. Derimod havde Esmann atter en stor Sukces med sin virkningsfulde Nutidsfolkekomedie „*Magdalene*“ (Casinos Teater 1ste Gang Jan. 1893, spillet ialt 130 Gange), medens et lignende Sceneheld ingenlunde fulgte hans næste Helaftensskuespil „*Den store Maskerade*“ (Dagmarteatret 1895), skjønt dette Arbejde baade ved hele sit Anlæg og ved enkelte Optrin har Krav paa Opmærksomhed som et interessant og særegent Led i hans Produktion. For Dagmarteatret skrev Esmann senere 3 Akts Skuespillet „Vandrefalken“ (1898) og for det kgl. Teater „Teatret“, Skuespil i 4 Akter (1897) og „*Det gamle Hjem*“, Lystspil i 3 Akter (1899); det sidstnævnte Arbejde har havt en smuk Sukces og gav et fornyet Vidnesbyrd om Forf.'s sikre Benyttelse af de Midler, der staar til den habile Dramatikers Raadighed, naar det gjælder at virke erobrende paa Publikum.

Gustav Esmann.

Esmann har skrevet endnu nogle Teaterstykker, men de er af saa let Art, at de er uden al literær Betydning; blandt disse vil man især erindre 5 Akts Komedien „Alexander den store“ — et udpræget Kjøbenhavnerstykke, med noget lavkomiske kjøbenhavnske Vittigheder — der er blevet spillet paa Folketeatret og Casino. Ved sin Død i Sommeren 1904 efterlod E. sig et ufuldført Lystspil, hvortil Einar Christiansen og Skuespilleren

Poul Nielsen føjede den manglende 3die Akt; Stykket opførtes under Titlen „*Fader og Søn*" paa det kgl. Teater (1ste Gang 5. Novbr. 1905) og havde ikke ringe Scenelykke.

Af Arbejder udenfor det dramatiske Omraade er det ikke meget, Gustav Esmann har udgivet, men kvalitativt vejer det med i hans Produktion. Under Titlen „*I Kjøbenhavn*" udsendte han 1891 en Samling Skitser, hvori hans skarpe Øje og hans vittig-ironiske Pen fejrer en af sine bedste Triumfer, og i den efter hans Død udkomne Novellesamling „*Livet er* —" finder man nogle Smaahistorier, der er meget Esmann'ske i Stil og Emner.

En omfangsrig dramatisk Produktion skyldes Emma Gad, f. Halkier (født 21de Januar 1852 i Kjøbenhavn, siden 1872 gift med nuværende Kontreadmiral Urban Gad). Tilhørende ligesom Christiansen og Otto Benzon det kjøbenhavnske Bourgeoisi, har Fru Gad hentet sine Emner og Typer fra beslægtet Omraade.

Hendes Satire er mindre hvas end de ovennævnte Forfatteres, men hun er en livlig og god Iagttager og kjender grundigt de Mennesker og deres Omgivelser, som hun vil skildre, hvad enten der tages Sigte paa en moderne Velgjørenhedsbasar eller andre Ytringer af moderne Samfunds- og Familieliv med deres dobbelte Fysiognomi, indad- og udadtil. 1886 debuterede Emma Gad paa det kgl. Teater med „*Et Aftenbesøg*, dramatisk Situation", og derefter fulgte 2 Akts Skuespillet „*Et Stridspunkt*" (det kgl. Teater 1ste Gang 9. Febr. 1888), to Arbejder, hvis behændige Bygning og vel trufne Karakterer strax sikrede Forf. Publikums Yndest. For det kgl. Teater har Emma Gad senere skrevet „En Advarsel" Lystspil i 1 Akt (1890), 4 Akts Lystspillet „*Tro som Guld*" (1893), „*Rørt Vande*", Lystspil i 3 Akter (1895) og 3 Akts Skuespillet „Aabent Visir" (1898). Alle disse Arbejder er blevne modtagne med Bifald, men sine største Sejre har Emma Gad havt paa Dagmarteatret, hvor 3 Akts Lystspillet „*Et Sølvbryllup*" (opf. 1ste Gang i Sæsonen 1890—91) har oplevet til Dato ikke færre end 142 Forestillinger. Paa samme Teater er spillet „*Fælles Sag*", Lystspil i 3 Akter (1889), der er et af denne Forf.'s betydeligste Arbejder, desuden „Et Forspil", Skuespil i 2 Akter (1896—97) og „Dydens Belønning", Lystspil i 4 Akter (Sæsonen 1900—01), medens Folketeatret har opført bl. a. 4 Akts Lystspillet „*I veldædigt Øjemed*" (1891—92) og „Gadens Børn, fire Billeder af Hovedstadslivet" (1903).

Ved sine livlige og rammende Skildringer af moderne Interieurer har Emma Gad faaet et meget stort Publikum i Tale; men ved Siden af sine gode dramatiske Egenskaber har hendes Produktion endnu et værdifuldt Fortrin: et velgjørende, humant Frisind, for hvilket det øjensynlig er en Tilfredsstillelse at bruge Satirens Vaaben mod al Slags selskabelig Humbug og Skrøbelighed.

Ikke ringere Produktionsevne viser Edgard Høyer (født 24de Oktbr. 1859 i Kjøbenhavn, Student 1879, juridisk Kandidat 1883, nu Overretssagfører). Edg. Høyer er i Besiddelse af et betydeligt dramatisk Talent, men er ikke altid lige sikker i sit Herredømme over det Stof og de Emner,

han vælger, og hans Sceneheld har derfor været i høj Grad skiftende. I Opfindsomhed, hvor det gjælder Handling og Komposition, tildels ogsaa i Replikens Lethed og Slagfærdighed, røber han sig som den fødte Dramatiker. Hans Stykker rummer mere scenisk Virkning, end der findes hos de fleste andre samtidige dramatiske Forfattere; men der kan nu og da spores ligesom en ikke tilstrækkelig aarvaagen Selvkritik, og dette har kunnet forspilde Sejren. Alligevel hører Edgard Høyer til de moderne danske Dramatikere, hvis Arbejder har opnaaet det største Antal Opførelser, ikke blot herhjemme, men ogsaa i Udlandet. Han debuterede med et 4 Akts Lystspil „Dristig vovet —", der opførtes 1ste Gang paa det kgl. Teater 26. Decbr. 1888, men kun naaede fem Forestillinger. Større Held havde han med sit følgende Arbejde: *„I Ravnekrogen"*, Skuespil i 4 Akter (det kgl. Teater 1891, senere opført paa Dagmarteatret), og derefter fulgte paa det sidstnævnte Teater en Række Arbejder, hvoraf flere har gjort stor Lykke og er gaaede mangfoldige Gange over Scenen. Blandt disse er særlig at nævne *„Scenens Børn"*, Komedie i 5 Akter (1895), *„Familien Jensen"*, Komedie i 4 Akter (1897) med Motiver hentede fra kjøbenhavnsk Variété- og Smaaborgerliv, og *„Tante Cramers Testamente"*, Lystspil i 4 Akter (1904). Til denne Forf.'s dygtigst formede Arbejder maa ogsaa regnes *„Etatsraadens Stiftelse"* (opf. paa Dagmarteatret 1895, paa Casino 1901).

Væsentlig forskellig fra de ovennævnte er Peter Andreas Rosenberg, der er født i Kjøbenhavn 28. Juli 1858 og Søn af den politiske og historiske Forfatter C. Rosenberg; han blev Student 1875 og tog 1884 Magisterkonferens i Filosofi. Det er et frugtbart og alsidigt Forfatterskab, P. A. Rosenberg har udfoldet, og det røber helt igennem en Selvstændighed, som tæller vægtigt med blandt dets gode positive Egenskaber. R. debuterede 1881 med en lille Digtsamling: *„Af et Digterliv"*: men det blev snart Teatret og dramatisk Digtning, der tog Hovedparten af hans Interesser fangen. Begyndelsen gjordes med 1 Akts Skuespillet „Fantomer" (opf. paa det kgl. Teater 1ste Gang 7. Jan. 1883), og derefter fulgte en Række dramatiske Arbejder, der vel nok er af forskelligt kunstnerisk Værd, men allesammen har det Fortrin, at de øjensynligt har deres Udspring fra en moden og uafhængig Forfatterpersonlighed. 1883 udkom *„Hjarne"*, Skuespil i 4 Handlinger; i Sæsonen 1889 opførte Dagmarteatret 5 Akts Dramaet „Klytæmnestra", og med stadigt voxende Held spilledes — paa samme Teater — „Under Ideens Banner", Lystspil i 4 Akter (1890), „Henning Tondorf", Skuespil i 4 Akter (1894) og *„Dønvig Præstegaard"*, Skuespil i 4 Akter (1899). Lidet heldigt var derimod det tendentiøse 4 Akts Lystspil „Det nye Aarhundrede" (Casinos Teater i Sæsonen 1900), hvis pole-

P. A. Rosenberg.

miske Udfald unægtelig gik et Stykke udenfor den æstetiske Skjønhedslinie. Til Gjengjæld har P. A. Rosenberg taget Oprejsning med sine sidste Helaftensskuespil: „*Hjælpen*“ (opf. paa det kgl. Teater 1ste Gang 4. Maj 1904) og „*Byen ved Havet*“ (det kgl. Teater 1ste Gang 21. Jan. 1906). Det er virkningsfulde, fortræffeligt formede Skuespil, der vidner om betydelig dramatisk Teknik. Og som i alt, hvad Rosenberg har skrevet, gaar der en varm, stundom noget haardhændet Idealisme gjennem disse Teaterdigtninge. Der er imidlertid ægte Teaterblod i denne Forfatter; ogsaa som Sceneinstruktør og Oplæser har han vundet et anset Navn, og af Bearbejdelser og Oversættelser har han i Tidens Løb ydet en stor Mængde til de forskellige Teatre; særlig vil være at nævne hans mønsterværdige Gjengivelse af Rostands „Cyrano de Bergerac“ (udk. 1899, opf. paa Dagmarteatret s. A.). En stilfærdig, men ingenlunde ubetydelig Plads i R.'s Produktion indtager en Samling „*Erotiske Digte*“ (1896).

Paa videnskabeligt Omraade har P. A. Rosenberg udgivet „Søren Kierkegaard, en Vejledning til Studiet af hans Værker“ (1898) .og „Rasmus Nielsen, Nordens Filosof“ (1903). Af mere populær Art er hans tvende Bøger: „Grækeraanden (1903) og „Romeraanden“ (1905).

Medens der en Tid lang syntes at herske en følelig Stagnation i original dramatisk Produktion, har de seneste Aar vist Fremvæxt af nye, lovende Talenter. Som saadanne vil der være Grund til at nævne Henri Nathansen, der vakte Opmærksomhed med sin 3 Akts Komedie „*Mor har Ret*“ (opf. 1ste Gang paa det kgl. Teater 8. Marts 1905), Albert Gnudtzmann: „*I Blinde*“, Skuespil i 1 Akt, „*Feltmans Samlinger*“, Lystspil i 4 Akter (det kgl. Teater 1903 og 1905), og Hjalmar Bergstrøm: „*Lynggaard & Co.*“, Skuespil i 4 Akter (Folketeatret 1905—06). — Enkelte af Nationalteatrets Skuespillere har ydet deres Bidrag til moderne Teaterdigtning. Dr. Karl Mantzius har udfoldet en flittig Oversættervirksomhed for den Scene, hvortil han er knyttet (bl. a. „Blandet Selskab“ af Dumas den yngre, Esmonds Lystspil „Da vi var enogtyve —“, og „Helte, en antiromantisk Komedie“ af B. Shaw). — Elith Reumert, der er optraadt i Literaturen ogsaa som Novellist, har skrevet det versificerede Lystspil „*Amoriner*“ (Dagmarteatret 1891—96), 1 Akts Lystspillet „*Før Daggry*“ (det kgl. Teater 1ste Gang 23. Septbr. 1894) og „Højgaards Pensionat“, Lystspil i 4 Akter (det kgl. Teater 1ste Gang 20. Marts 1903), medens Poul Nielsen nævnes som Forfatter til ikke mindre end tre Helaftensstykker: „Unge Folk“, Lystspil i 3 Akter (1892), „Det gamle Færgested“, Skuespil i 3 Akter (1902) og „*Landlov*“, Lystspil i 4 Akter (1905). — For Privatteatrenes Vedkommende har Forfattere som Palle Rosenkrantz („En Tilstaaelse“, „Oprejsning“ m. fl.) og Walter Christmas vundet et stort og taknemmeligt Publikum.

— —

Mod Aarhundredets Slutning, i dets sidste Tiaar, fremstaar der en ny mandstærk Falanx af skjønliterære Forfattere, der gør Periodens Frodighed

endnu mere iøjnefaldende. Og i endnu højere Grad end i Firsernes Literatur vil man mærke Modsætningerne og Forskjelligartetheden mellem de enkelte Skribenter*).

Der er en saa ejendommelig, problematisk og sensitiv Forfatter som Sven Lange, hvis Digtning bevæger sig over en nervøst vibrerende Stemningsskala, rækkende fra det ultraparadoxale til det finest mærkende og sarteste Følelsesliv. Overkultiveret og skeptisk opsøger han med Forkjærlighed

Sven Lange.

Johannes V. Jensen.

de særeste og lønligste Ytringer af menneskeligt Sjæleliv, idet Livets og Literaturens Alfarvej forekommer ham lige interesseløs. Han har skrevet saa betydelige Arbejder som Romanen „*Hjærtets Gjerninger*“ (1900, 1.—2. Opl.) og Skuespillene „*De stille Stuer*“ (1902) og „*En Forbryder*“ (s. A.) begge opf. paa Dagmarteatret, og af hans øvrige dramatiske Arbejder har det kgl. Teater spillet 3 Akts Komedien „*Iris eller den usaarlige Frue*“ (1898), „De poetiske Vindmagere“, Komedie i 2 Akter (1900) og 4 Akts Skuespillet „Den gamle Præst“ (1904), skrevet i Forening med Jakob Knudsen. Af Noveller og Fortællinger har han desuden udgivet „*Engelche og andre Fortællinger*“ (1893) og „*Sommerleg*“ (1902). Men kun i de færreste Tilfælde har Sven Lange faaet — eller ønsket at faa — det store Publikum i Tale; han har nemlig selv gjort den Søren Kierkegaardske Betragtning gjældende, at en eneste, inderligt forstaaende Læser bør være det ideelle Maal for en Skribent.

Jeppe Aakjær.

Hans absolute Modsætning er det frejdige og sunde Temperament, man møder hos en Folkets Digter som Jeppe Aakjær. Fra alt, hvad denne

*) En interessant Redegørelse har C. E. Jensen givet i sine Karakteristiker: „*Vore Dages Digtere*“ (1898).

Forfatter har skrevet i Prosa og Poesi, fornemmes der friske Pust af hjemlig Natur, fra Hede, Skov og Hav, og fra dansk Almueliv. Der er djærvt og kraftigt Pulsslag og tillige varmt digterisk Syn i Bøger som *„Derude fra Kjærene“*, „Vadmelsfolk“, „Fjandboer“, *„Vredens Børn“*, Digtene i *„Fri Felt“*, „Rugens Sange“ o. s. v.

Med endnu stærkere Farver, nu og da ogsaa med en vis brutal Styrke, ytrer sig et Forfatterskab som Johannes V. Jensens, der er den blandt de yngre og yngste, hvem hans samtidige villigst har givet Anførerplads mellem sig. Det er dog ikke blot det stærke og robuste, som danner Hovedtrækkene i dette Forfatterfysiognomi; det har ligesaa meget af Tidens Nervøsitet og Sensitivitet, og det er interessant netop ved de Modsætninger, det rummer i sig selv. Overfor en ældre, lidt konservativ Kunstbetragtning kan Johs. V. Jensen undertiden virke irriterende ved sin Mangel paa Kultur, ved det springende, lunefulde og disharmoniske, man møder hos ham. En Roman som „Madame d'Ora“, med dens kaotiske Sammenblanding af haarrejsende, æventyrlige Tildragelser og ganske farceagtige Optrin, er betegnende i saa Henseende. Men mindst ligesaa ofte tvinges man til udelt Beundring for det tindrende Liv, der banker En i Møde fra hans Skildringer, og hvori Enkeltheder kan være opfattede og gjengivne med genial Sikkerhed. Dette gjælder først og fremmest om de to Samlinger: *„Himmerlandsfolk“*, Noveller (1898) og *„Nye Himmerlands-historier“* (1904). Af Johannes V. Jensens Skrifter vil der iøvrigt særlig være at nævne Debutbogen *„Danskere“* (1896), „Einar Elkær“ (1898), *„Kongens Fald“*, I—III (1900—01) og „Skovene“ (1904).

Det sidste Tiaars store Digterkaleidoskop viser samtidig saa beherskede og formsikre Skribenter som Poul Levin og Albert Gnudtzmann, hvis Bøger i al deres Forskelligartethed er fælles om den solide Dannelse og gode Kultur, som det altid er velgjørende at give sig ind under. Dr. Poul Levin har sit egentlige Virksomhedsfelt som Filolog og Æstetiker; men en Bog som *„Den døde By“* er ved Analysens Finhed og Stilens Klarhed mønstergivende for moderne Novellistik. Poul Levin har endvidere udgivet de to Skuespil *„Antoinette“* (1895) og *„Sejr“* (1899) og af æstetiske Studier: „Ovids Ungdomsdigtning“ (1898), „Egne og Stæder“ (1899) og „Victor Hugo“ (1902). — Albert Gnudtzmann, der ovenfor er nævnet mellem dramatiske Forfattere, har en betydelig novellistisk Produktion bag ved sig, en Række Nutidsromaner — *„Idealister“* (1896), „Det stille Vand“, *„En Særlings Roman“*, „Randa Dige“, *„Departementschefens Brodersøn* o. fl. — der paa én Gang giver vederhæftige Tidsbilleder og fængsler ved deres stilfulde Form. Desuden maa nævnes saa dygtige, banebrydende Folkelivsskildrere som Johan Skjoldborg (*„En Stridsmand“*, „Almue“, „Gyldholm, en Arbejderroman“, *„Bjerregaarden“*), Martin Andersen Nexø („Skygger“, *„Muldskud“*, Samling I—II, „Soldage“ m. fl.) og L. Mylius-Erichsen (*„Vestjyder“*, „Strandingshistorier“). Og hertil slutter sig en meget lang Række af talentfulde Skribenter: Harald Kidde, Svend Leopold, C. M. Normann-Hansen, Edv. Søderberg og Emil Rasmussen, Henrik Cavling, Aage Ibsen og Louis Levy; folkelige Digtere: Edv. Egeberg, Hans P. Lunde og And. J.

Eriksholm, og kvindelige Forfattere: Agnes Henningsen, Karin Michaëlis og Gyrithe Lemche, Ingeborg Marie Sick og Charlotte Eilersgaard, der repræsenterer højst forskjellige Afskygninger i moderne Literatur.

For den lyriske Digtnings Vedkommende viser Perioden et noget roligere Fysiognomi, om det end ingenlunde savner vexlende Træk. Ren og fin Skjønhed har Ludvig Holsteins Digtning; den er paa én Gang moderne og virkelighedsfjærn, og den er fremfor alt en sjælfuld og „stille Musik", der udfolder sig i rene og hjemligt klingende Toner. — Ludvig Holstein er født 1864 paa „Langebæksgaard" ved Vordingborg, tog Studenterexamen 1883 og udsendte en Samling „*Digte*" 1895 (ny Udgave 1903). Senere udgav han det lyriske Kjærlighedsdrama „*Tove*" (1898), en dansk Skærsommernatsdrøm, fuld af lys og varm Ynde som selve de lyse Nætter og med Glimt af indtagende Skælmeri. — Nok saa moderne er Helge Rode (født i Kjøbenhavn 1870). Han er en Skjønhedsdyrker og en ivrigt Søgende, der vil finde det hemmeligste af det hemmelige i Liv og Kunst. Deraf resulterer hans Hang til Mystik og hans Kjærlighed til det ubekjendte, oversanselige, medens han dog ikke mindre begejstret elsker Livet med alle dets vidunderlige Aabenbaringer. Denne Forening af Mystik og Skjønhedsbegejstring faar stundom et uklart Udtryk, exempelvis i hans første Digtsamling „*Hvide Blomster*", som derfor let har kunnet misforstaas af Dusinlæsere; men den udfolder sig ogsaa som god Poesi, med en egenartet, dyb Stemningsbevægethed, ikke mindst i Skuespillet „*Kongesønner*" (udk. 1896). Af Helge Rodes øvrige Arbejder bør her nævnes Debutbogen „*Styrke*", en Fortælling (1891), „Digte" (1896), „*Dansen gaar* —", Drama i 5 Akter (1898, opf. paa det kgl. Teater s. A.), „Den Rejsende", Skitser (1900), og det ejendommelige, virkningsfulde Nutidsdrama: „*Kampene i Stefan Borgs Hjem*" (1901, opf. paa Dagmarteatret). — Med friskere, mere dagklare Farver virker Broderen Ove Rode (f. 1867), der i sin 5 Akts Maskekomedie „*Harlekins Omvendelse*" (udk. 1899, opf. paa Dagmarteatret) har ydet et poetisk Arbejde af ualmindelig sikker og kunstsnild Støbning, rummende en højst indtagende Forening af Lyrik og Satire. Blandt Ove Rodes andre Arbejder vil være at bemærke „*Teatret*, aforistisk Rimbrev til en gammel Kritiker fra en gammel Skuespiller" (1901, 1.—2. Opl.) og den aristofaniske Komedie: „*Nationalgaven eller den berømte Olding*".

Som den formsikreste Kunstner blandt de lyriske Digtere, der er fremtraadte i det sidste Tiaar af Aarhundredet, staar utvivlsomt L. C. Nielsen (født paa Holsteinsminde 1871, Student 1894). Hans Digtning er først og fremmest djærv og klar og har faste, stærke Linier, ofte af ganske monumental Art. Men den rummer tillige Toner, der kan dirre af skær Ømhed, af varmt forstaaende, vemodsfuld Medfølelse. L. C. Nielsen debuterede 1897 med tre fortællende Digte under Fællestitlen „*Tre Mænd*"; derefter fulgte „*Mit Land*", Digte (1898), en frisk og fornøjelig Prosafortælling: „Drenge til Orlogs" (1899), den biografiske Skildring „En dansk Højskolemand", [Forf.s Fader, M. Chr. Nielsen] (1900), „*Vaardigte*" (1901), Romanen „Det onde Aar" (1902), „*Rejsen til Rom*, Rejserim" (1904) og

„*Vandringer*", Digte (1905). Der gaar gjennem alt dette et dybt og kraftigt Aandedrag, og der er paa mange Steder et Udsyn og Fremsyn, som tilhører alene de kaldede og udvalgte i Digternes Verden. Intet Under, at L. C. Nielsen med disse Egenskaber er bleven selvskreven som Kantatedigter, og han har ogsaa paa dette Felt ydet Arbejder af betydeligt og blivende Værd. Helt mesterlig — og mønstergivende for denne Art Digtning — er hans Kantate ved Islænderbesøget i Sommeren 1906; overhovedet

Ludvig Holstein.

L. C. Nielsen.

er der i L. C. Nielsens Poesi en Fasthed i Billedet, en Klarhed i Udtrykket som hos ingen af hans samtidige.

End ikke hos et saa frodigt og ægte lyrisk Talent som Valdemar Rørdam (født 1872, Student 1890), der har udfoldet en betydelig digterisk Produktion. Vald. Rørdams Debutbog er Digtsamlingen „*Sol og Sky*", som udkom 1895; derpaa fulgte en Digtsamling „Tre Strenge" (1897), „Paa Højskole", Fortælling (1898), „Bjovulv", et Digt (1899), „Karen Kjeldsen", Fortælling (1900), „*Dansk Tunge*", Digtsamling (1901, 2. Opl. 1904), „*Gudrun Dyre*, Nutidsfortælling paa Vers" (1902, 3. Opl. 1904), „Kjærlighedsdigte" (1903), „*Karneval*", et Digt (s. A.), Digtsamlingen „*Ved Midsommertid*" (1904), og „*Den gamle Kaptajn*, Fortællinger fra vor sidste Krig" (1906). — Der er i dette omfattende Forfatterskab stor og rig Formevne, og der er fuldt op af Liv, af friske, livsgnistrende Billeder, af Naturglæde, Erotik og hele den stærktklingende Stemningsskala, som kræves af en benaadet lyrisk Digter. Men en Gang imellem er det, som om Strængene brister i Vald. Rørdams Haand, saa at Udtrykket pludselig bliver mat eller endogsaa ganske konventionelt. Han har et lydhørt Øre, en let Haand, men hans Herredømme over Instrumentet er ikke fuldt befæstet.

Vald. Rørdam.

Hans frodige og levende Talent, hans varmblodige Temperament vil dog alle Dage sikre ham en fremtrædende Plads i dansk Lyrik.

Det nittende Aarhundredes Forfattere begynder med „Skjaldenes Adam“, Digterkongen Adam Oehlenschläger, og ender med dem, hvis Livsværk løber ud eller i det væsentlige afsluttes med Hundredaaret. Derimellem ligger Guldaldertiden med dens store Navne, Gjennembrudsliteraturen og den nye Literatur i Firsernes Begyndelse, som har sit Udspring derfra. Hvad der følger senere, tilhører ligesaa meget det tyvende som det nittende Aarhundrede og er derfor her blot blevet løselig antydet: det er Liv og Kamp, som endnu ikke er underkastet den endelige Dom. En frodigt blomstrende Ungskov, siger nogle, et Vildnis, vil andre mene. Men Frodigheden bør ikke skræmme nogen. Jo flere livskraftige Træer der bliver, desto bedre; der kan altid blive Stunder til at skove og rydde ud. Det er i sin Literatur, at Folk sætter sig sine største og varigste Mindesmærker. Ingen vil bestride, at det 19de Aarhundrede — i hvis sidste Trediedel det gjaldt paa alle Maader: „hvad ud ad tabtes, maa ind ad vindes“ — har givet en overvættes rig og mangfoldig Høst. Med alle Livets brogede og skiftende Farver har dansk Digtekunst udfoldet sig, suget Kræfter af egen Jordbund og villig aabnet sig for Strømninger udefra. Og samtidig med Skjønliteraturens Væxt er dansk Videnskab blevet baaret frem af Navne, der har faaet Klang Verden over.

Der er da ingen Grund for os til at stille vort Lys under en Skæppe. Det Arbejde, som er blevet gjort i dette Hundredaar, kan vi vel være bekjendt. —

Om det største Navn, som indledede Aarhundredet, har Dr. Vilh. Andersen skrevet sin mærkelig rige og fængslende Bog: „*Adam Oehlenschläger, et Livs Poesi*“ (udk. 1899—1900) — et Værk, der aabenbarer os den oehlenschlägerske Poesis Betydning for vort folkelige og nationale Liv. Det bliver vel næppe et enkelt Navn, der kommer til at staa som banebrydende ved det tyvende Aarhundredes Begyndelse, og der vil maaske blive mindre Brug for en aandfuld og begejstret Literaturelsker og Literaturforsker end for en Dommer af den strængeste Retfærdighed, der utrætteligt — men forhaabentlig ogsaa med Varsomhed — vil arbejde paa at adskille Klinten og Hveden, der fik Lov til at gro Side om Side i de mange frugtbare Aar.

NAVNEFORTEGNELSE

Første Afsnit.

A.

Aagesøn, Svend, 8—9.
Abildgaard, N. A., 61.
Abildgaard, Peter Chr., 72.
Abrahamson, Hans Werner Fr., 74.
Albertsøn, Peder, 23.
Arentzen, Kr., 97.
Arlaud, P. A., 65, 97.
Arrebo, Anders, 38—39.

B.

Baden, Jak., 73.
Balle, N. E., 71—72.
Baggesen, Aug., 97.
Baggesen, Jens, 92—98.
Bang, V., 42.
Barfod, Fr., 77.
Barfod, Birkedal-. Fr., 79.
Bartholin, Caspar, 36.
Bartholin, Thomas, 36.
Bastholm, Chr., 71.
Berggreen, A. P., 18.
Biehl, Charl. Dorothea, 79.
Borch, Ole, 36.
Borchsenius, O., 78.
Bording, Anders, 43.
Boye, A. E., 81,
Boye, C. J., 97.
Brahe, Tyge, 32, 34.
Brandes, Edv., 64.
Brandes, Georg, 64, 77.
Brandt, C. J., 13, 14, 15, 17, 18, 25.
Brochmand, Jesper, 35.
Brorson, H. A., 64—65.
Bugge, Th., 72.
Brun, Hans, 18.
Brun, Joh. Nordahl, 80.
Brunsmand, Johan, 35.
Bruun, Chr., 26, 30, 52, 62.
Bruun, Malte, Conr., 78—79.
Bugenhagen 32
Børup, Morten, 23.

C.

Callisen, Henr., 72.
Carstens, A. G., 80, 85.
Clausen, Jul., 77, 97.

D.

Daae, L., 64.
Dass, Peter, 41.
Dorph, N. V., 61.

E.

Eilschow, Fr. Chr., 67.
Elberling, C. V., 61.
Engelbrecktsdatter, Dorothea, 41.
Ewald, Carl, 63.
Ewald, Johannes, 23, 81—88.

F.

Fabricius, F., 62.
Fabricius, Joh. Chr., 72.
Falsen, Enevold, de, 80.
Falster, Chr., 68.
Fasting, Claus, 80.
Fenger, P. A., 41.
Fenger, R. T., 9, 25.
Flemløse, Peder Jakobsen, 35.
Folkeviser, 17—23.
Frankenau, Rasm., 81.
Frimann, Claus, 80.
Frimann, Peder Harboe, 80.

G.

Gertz, M. Cl., 11.
Gjøe, Mette, 18.
Gotfred af Ghemen, 13, 15.
Gram, Hans, 66.
Grundtvig, N. F. S., 10, 18.
Grundtvig, Sv., 6, 18, 21, 29, 30.
Guldberg, Fr. Høegh, 81.
Guldberg, Ove Høegh, 73.

H.

Hammerich, F., 11.
Hammerich, M., 41, 88.
Hansen, Christiern, 31.
Harpestreng, Henrik, 13.
Hauch, C., 87.
Heiberg, A. C. L., 41.
Heiberg, P. A., 77—78.
Heise, A., 28.
Helgesen, Povl, 23, 27—28.
Hemmingsen, Niels, 32.
Holberg, Ludvig, 44—64.
Holst, H. P., 81.
Horrebow, Otto, 71.
Horrebow, Peder, 65.
Huitfeldt, Arild, 32, 33—34.
Højsgaard, Jens, 66.

J.

Jacobsen, J. S., 8.
Jersin, Jens Dinesen, 35.

Jonsen, Arngrim, 37.
Jørgensen, A. D., 36, 65, 88.

K.

Kall, Abraham, 73.
Kingo, Thomas, 29, 39—41.
Kofod-Ancher, 12, 73.
Kok, Laurids, 41.
Kolderup-Rosenvinge, 12.
Kraft, Jens, 74.
Krag, Niels, 33.
Kristensen, Evald Tang, 18.
Købke, P., 5.

L.

Lange, J. C., 75.
Langebek, Jak., 9, 66.
Larsen, Soph., 18.
Laurentsen, Peder, 28.
Levin, J., 59, 61, 92.
Liebenberg, F. L., 52, 53, 56, 59, 87.
Lodde 69.
Longberg, Chr. S., 35.
Lorenzen, M., 13.
Lovliteratur, 11—12, 36.
Lucidarius, 13.
Lund, Chr. Andersen, 81.
Lyskander, 36.

M.

Magnussen, Arne, 37, 66.
Malling, Ove, 73.
Martensen, J., 57.
Michael, Nicolai, 16.
Mikkelsen, Hans, 24.
Molbech, C., 13, 15, 16, 17, 88.
Molbech, Chr. K. F., 69.
Monrad, Johan, 36.
Moth, Mathias, 37.
Müller, Otto Fr., 72.
Müller, P. E., 10, 11.
Müller, S., 61.
Møller, P. L., 63.

N.

Nansen, Hans, 36.
Riegels, N. D., 73.
Niels, Broder, 14—15.
Nielsen, O., 10.
Nielsen, R., 59.
Nyerup, Rasm., 15, 73, 74.

O.

Oehlenschläger, Adam, 18.
Olrik, A., 6, 18.
Olrik, H., 8.
Olufsen, Oluf, Chr., 80.

P.

Palladius, Niels, 29.
Palladius, Peder, 16, 28, 29.
Paludan, J., 61, 98.
Paulli, Simon, 36.
Pedersen, Christiern, 10, 13, 15, 23—25.
Petersen, N. M., 12, 98.
Petrus de Laale 15.
Pontoppidan, Erik, 37, 66—67.
Pram, Chr. H., 75.

R.

Rahbek, Kamma, 76.
Rahbek, K. L., 57, 75—77, 78.
Ranch, Hieronymus Justesen, 31.
Recke, Ernst v. d., 18.
Reenberg, Tøger, 67.
Rein, Jonas, 80—81.
Resen, Hans Poulsen, 35.
Riber, Hans Vilh., 81.
Riegels, N. D., 73.
Ries, Jørgen, 67.
Rimkrøniken, 14—15.
Rode, G., 41, 59, 61.
Rosenberg, C., 6, 98.
Rosenstand-Goiske, 84.
Rostgaard, Fr., 43, 53, 66.
Rothe, T. J., 74.
Runemindesmærker, 3—5.
Rømer, Ole, 35.
Rønning, Fr., 98.
Rønning, P., 68.
Rørdam, H. F., 26, 28, 39.

S.

Samsøe, Ole Johan, 79.
Sander, Chr., Levin, 80.
Saxo Grammaticus, 9—10.
Scheibe, J. A., 63.
Schytte, Andr., 74.
Schøning, Gerh., 72.
Secher, C. E., 28.
Seidelin, H. K., 80.
Skavlan, Olav, 57.
Skeel, Mogens, 44.
Smith, C. W., 64.
Smith, Henrik, 32.
Smith, S. Birket, 31, 32, 36, 44.
Sneedorff, Fr., 73.
Sneedorff, Jens Schielderup, 74.
Sorterup, Jørgen, 67—68.

Spandemager, Hans, 29.
Sporon, Benj. G., 74.
Steenstrup, Johs., 18.
Stenersen, Peder Christoffer, 80.
Stensen, Niels, 36.
Stephanius, 9.
Sthen, Hans Christensøn, 29.
Storm, Edv., 81.
Stub, Ambrosius, 68—69.
Suhm, P. Fr., 72—73.
Sunesøn, Anders, 10—11.
Svaning, Hans, 33.
Syv, Peder, 18, 37—38, 67.

T.

Tausen, Hans, 25—26, 29.
Teilmann, A. C., 67.
Terkelsen, Søren, 42—43.
Thaarup, Chr., 68, 78.
Thaarup, Thomas, 79.
Thiele, J. M., 77.
Thomissøn, Hans, 29.
Thorsen P G., 5, 11, 12.
Tode, Joh. Cl., 72, 74—75.
Torfæus, Tormod, 37.
Trojel, Peter Kofod, 81.
Trojel, Peter Magnus, 81.
Tullin, Chr. Braumann, 80.
Tuxen, L. R., 65.
Tøndebinder, Claus Mortensen, 29.

U.

Ulfeldt, Leonora Christina, 36, 37.

V. W.

Vahl, Martin, 72.
Vedel, Anders Sørensen, 10, 17, 21, 32—33.
Vedel, Vald., 6.
Velschow, J. M., 10.
Vinding, Rasmus, 36.
Wadskiær, Chr. Fr., 67.
Wegener, 10, 33.
Welhaven, J. S., 64.
Werlauff, E. C., 57, 61.
Wessel, Joh. Herm., 88—92.
Weyger, Herman, 31.
Wibe, Johan, 80.
Wimmer Ludv. F. A., 5.
Winkel-Horn, Fr., 10, 38, 62, 78.
Winther, Chr., 18.
Worm, Jacob, 42.
Worm, Ole, 36, 37.
Wormordsen, Frants, 28.

Z.

Zetlitz, Jens, 80.

Æ.

Ælnoth, 7—8.

Andet Afsnit.

A.

Aakjær, Jeppe, 688—89.
Aarestrup, Emil, 341—44.
Andersen, Anton, 638—39.
Andersen, Carl, 524—25.
Andersen, Clara, 526.
Andersen, H. C., 350—72.
Andersen, Vilh., 233, 245, 341, 350, 371, 692.
Arentzen, Kr., 29, 43, 44, 59, 68, 106, 119, 227, 349, 350, 510, 524.
Arnesen, A. L., 413—14.
Arnesen-Kall, B., 319, 639—40.
Aumont, A., 413.

B.

Bagger, Carl, 394—401.
Baggesen, Jens, 4, 7, 35—37, 62—63, 83—92, 95—96, 106—118, 120.
Bajer, Fr., 526.
Bang, Herman, 585—91.
Barfod, Fr., 270.
Barfod, H. P., 470.
Barner-Aagaard, C., 641.
Bauditz, Sophus, 603—08.
Benzon, Otto, 682—83.
Benzon, P. E., 660—62.
Bergstrøm, Hjalmar, 687.
Bergsøe, Clara, 646.
Bergsøe, Vilhelm, 510—17.
Bernhard, Carl, (A. N. de Saint Aubain) 319—24.
Betzonich, Axel E., 665.
Bierring, Viggo, 42.

Bille, St. A., 372.
Bjørnsen, Louise, (Elisabeth Martens) 640.
Blangstrup, Joh. Chr., 667—68.
Blaumüller, Edvard, 676—77.
Blicher-Clausen, J., 643.
Blicher, St. St., 249—70.
Bloch, Will., 620—621.
Boeck, Chr., 631.
Bondesen, Ingvor, 630—31.
Borchsenius, Otto, 227, 266, 270, 308, 319, 419, 428, 439, 452, 470, 479, 489, 495, 505, 627—28.
Boye, C. J., 120, 245—46.
Brandes, Edvard, 557, 560, 561—68.
Brandes, Georg, 5, 6, 7, 71—72, 146, 149, 203, 215—216, 227, 272, 308, 341, 344, 350, 366, 372, 393, 401, 414, 439, 452, 455, 456, 461—62, 469, 470, 477, 527—31, 544, 560, 562—63, 576, 578, 667.
Bredahl, Christian Hviid, 216—27.
Bruun, Laurids, 664—65.
Bruun, Malte Conrad, 2, 3, 97.
Bröchner, H., 470.
Brøndsted, K. G., 631.
Budde, Leopold, 624—25.
Buntzen, A., 324.
Bärthold, A., 470.
Bødtcher, Ludvig, 345—50.
Bøgh, Erik, 350, 497—505.
Bøgh, Nicolaj, 325, 341, 372, 620, 627.

C.

Cavling, Henrik, 689.
Chievitz, Poul, 479—80.
Christensen, Mathilde (F. C. van der Burgh), 642.
Christiansen, Einar, 680—82.
Christmas, Walter, 687.
Clausen, Jul., 294.
Claussen, Sophus, 673—74.
Collin, Edg., 413.
Collin, Edv., 360, 372.
Collin, J., 355, 356.
Collin, J., 372.

D.

Dietrichson, L., 470.
Dodt, Beatus, 525.
Drachmann, A. B., 470.
Drachmann, Holger, 532—47.

E.

Eegholm, Camilla, 642.
Egeberg, Edv., 689.
Eilersgaard, Charlotte, 690.
Elmgaard, Bertel, 665—66.
Eriksholm, And. J., 690.
Esmann, Gustav, 683—85.
Etlar, Carit (Carl Brosbøll), 419, 505—10.
Ewald, Carl, 649—51.
Ewald, H. F., 517—20.
Ewald, Johannes, 3, 4.

F.

Faber, Peter Chr., 478—79.
Faber, Vill., 479, 629.
Fibiger, Elfride, 641.
Fibiger, Ilia, 525—26.
Fibiger, Johannes, 523—24.
Fibiger, Margrethe, 526.
Fibiger, Mathilde, 525—26.
Friis, J. J. F., 525.
Frølich, L., 372.
Fønss, Otto, 677—78.

G.

Gad, Emma, 685.
Galskjøt, J., 197.
Gandrup, Charles, 626.
Gerson, Jul. Chr., 525.
Gigas, E., 294.
Gjellerup, Karl, 579—85.
Gnudtzmann, Albert, 687, 689.
Goldschmidt, Meïr, 419, 440—52.
Gottsched, H., 470.
Grundtvig, Nic. Fr. Sev., 104—105, 111, 116, 117, 150—80.
Grundtvig, Sv., 197.
Gyllembourg, Thomasine, 308—19.

H.

Hansen, Em., 372.
Hansen, F. J., 414—15.
Hansen, Joh. Holm, 628—29.
Hansen, Mads, 633—35.
Hansen, P., 270, 294, 413, 495, 520, 626—27.
Hauch, Johannes Carsten, 198—216, 227.
Heiberg, Johan Ludvig, 121—24, 129—131, 270—94, 393.
Heiberg, J. L. (Prof., Dr. phil.), 470.
Heiberg, Johanne Luise, 294, 309, 313, 319, 639.
Heiberg, Peter Andreas, 3, 7, 97.
Heise, V., 197.
Helms, Johannes, 477.

Henningsen, Agnes, 690.
Henningsen, Emanuel, 637—38.
Henningsen, Fr., 393.
Hertz, Henrik, 131—32, 294—308.
Hertz, Poul, 308.
Hjort, P., 112, 115, 124, 130.
Holm, Viggo Valdemar (Woldemar), 665.
Holst, Frits, 619—21.
Holst, H. P., 401—07.
Holstein, Ludvig, 690.
Hostrup, Helge, 216.
Hostrup, Jens Christian, 429—39.
Høffding, H., 464, 470.
Høst, J. K., 106.
Høyer, Edgar, 685—86.

I. J.

Ibsen, Aage, 689.
Ingemann, Bernhard Severin, 180—97, 227.
Ipsen, Alfred, 668—69.
Jacobsen, J. P., 548—60.
Jacobsen, P. V., 248.
Janssen, Børge, 666—67.
Jensen, C. E., 688.
Jensen, Chr., 470.
Jensen, Johannes V., 689.
Juel, Thekla, 641.
Juel-Hansen, Erna, 642—43.
Jæger, H., 319.
Jørgensen, Johannes, 671—73.

K.

Kaalund, Hans Vilhelm, 481—89.
Kaarsberg, Hans, 663.
Kidde, Harald, 689.
Kieler, Laura, 642.
Kierkegaard, P. C., 470.
Kierkegaard, Søren, 453—70.
Knudsen, Jakob, 662—63.
Koch, Carl, 470.
Kofoed-Hansen, H. P., 419—20.
Kristensen, Evald, Tang, 269, 270.
Krohn, Johan, 625—26.
Krohn, Pietro, 372.
Kroman, K., 470.
Kruse, Laurids, 248—49.

L.

Lange, Fr., 374, 393.
Lange, H. O., 470.
Lange, Jul., 393.
Lange, Sven, 688.
Lange, Thomas, 495—97.
Lange, Thor, 617—19.
Larsen, Karl, 654—57.
Lembcke, Edvard, 489—91.
Lemche, Gyrithe, 690.
Leopold, Svend, 689.
Levetzow, Cornelia, 640.
Levin, Poul, 341, 689.
Levy, Louis, 689.
Liebenberg, F. L., 149, 341, 344, 415.
Liisberg, Bering H. C., 667.
Lund, H., 470.
Lund, H. C. A., 477.
Lund, M. A. S., 269, 270.
Lundbye, J. T., 483.
Lunde, Hans P., 689.

M.

Madsen, Oscar, 679—80.
Malling, Vilhelm, 666.
Mantzius, Karl, 687.
Mariager, P., 601—03.
Markmann, Carl, 629.
Matthison-Hansen, Aage, 680.
Mechlenburg, Alfhilda (Ivar Ring), 641.
Michaëlis, Karin, 690.
Michaëlis, Sophus, 674—76.
Molbech, C., 149.
Molbech, Chr. K. F., 491—95.
Muusmann, Carl, 666.
Mylius-Erichsen, L., 689.
Møller, Carl, 629—30.
Møller, E. Høyer, 623—24.
Møller, Niels, 657—58.
Møller, P. L., 51—52, 270, 344, 415—19.
Møller, Peder R., 638.
Møller, Poul Martin, 115, 118, 230—45.
Møller, Vilh., 401.

N.

Nansen, Peter, 651—54.
Nathansen, Henri, 687.
Nexø, Martin Andersen, 689.
Nielsen, Anton, 635—37.
Nielsen, Henriette, 639.
Nielsen, Ida, 639.
Nielsen, Jacob (Knud Skytte), 637.
Nielsen, L. C., 690—91.
Nielsen, Poul, 687.
Nielsen, R., 452, 470.
Nielsen, Zakarias, 489, 608—12.
Normann-Hansen, C. M., 689.
Nyegaard, H. H., 415.
Nørregaard, J., 197.

O.

Oehlenschläger, Adam Gottlob, 9—144.
Oehlenschläger, Christiane, f. Heger, 34, 79, 101—102, 137.
Olsen, F. C., 232, 245.
Olsen, Regine, 457—460.
Overskou, Thomas, 407—13.

P.

Paludan-Müller, Frederik, 372—93.
Paulli, Jakob, 626.
Pedersen, Viggo, 372.
Pedersen, Vilh., 365, 372.
Petersen, F., 470.
Pio, Jean, 367.
Ploug, Carl Parmo, 422—28.
Ploug, Hother, 428.
Pontoppidan, Henrik, 591—97.
Pontoppidan, Morten, 178.
Pram, Chr. H., 4.

R.

Rahbek, Kamma, 59—62.
Rahbek, Knud Lyne, 4—5, 59.
Rasmussen, Emil, 689.
Recke, Adolph, 479.
Recke, Ernst v. d., 428, 613—17.
Reumert, Elith, 687.
Richardt, Christian, 470—77.
Rist, P Fr., 648—49.
Rode, Gotfred, 477.
Rode, Helge, 690.
Rode, Ove, 690.
Rosenberg, P. A., 470, 686—87.
Rosenhoff, Claudius, 480.
Rosenkilde, Adolph, 525.
Rosenkrantz, Palle, 687.
Rosing, Michaël, 622—23.
Rudin, W., 470.
Rumohr, Th. K., 525.
Rørdam, Valdemar, 691—92.
Røse, Vilhelm, 678—79.

S.

Samsøe, O. J., 6.
Sander, Chr. L., 6.
Schack, Hans Egede, 480—81.
Schack-Staffeldt, 144—49.
Schandorph, Sophus, 568—76.
Scharling, Henrik, 520—23.
Schjørring, Johanne, 640—41.
Schmidt, Rudolf, 621—22.
Schrøder, L., 494.
Schumacher Al., 350.
Schwanenflügel, H., 181, 195, 197, 324, 401.
Sick, Ingeborg Maria, 690.
Skjoldborg, Johan, 689.
Skram, Amalie, 646—47.
Skram, Erik, 576—78.
Steenbuch, Axel, 666.
Steffens, Henrik, 42—46, 49—51, 60. 67—69, 76—78.
Storm, Edvard, 4.
Stuckenberg, Viggo, 669—71.
Suenssen, Fanny, 641.
Søderberg, Edv., 689.
Sørensen, A., 477.
Søtoft, N. B., 247—48.

T.

Tegner, Hans, 372.
Termansen, N. J., 270.
Thaarup, Thomas, 4.
Thiele, J. M., 247.
Thisted, V. A., 420—21.
Thomsen, Carl, 270.
Thomsen, Vilh., 367.
Thoresen, Magdalene, 643—46.
Thornam, Aug. Vilh., 642.
Thorsøe, Alex., 631.
Thyregod, C. A., 632—33.
Tode, J C., 4.
Tolderlund, Hother, 525.
Topsøe, V. C. S., 428, 597—600.
Tullin, Kr. B., 3.
Tuxen, Fanny, 640.

V. W.

Valløe, Knud, 478.
Vedel, Vald., 481.
Vodskov, H. S., 470.
Wengel, Christian Molt, 477.
Wessel, Joh. Herm., 4.
Wied, Gustav, 658—60.
Wilkens, Cl., 453, 470.
Wilster, Chr., 130—31, 228—30.
Winkel-Horn, Fr., 174, 176.
Winther, Christian, 324—41.

Text-Illustrationer.

Første Afsnit.

Side

Den mindre Runesten fra Jelling 4
Den større Runesten fra Jelling 5
Titel-Illustration til Chr. Pedersens Udgave af Saxo 9
Skriftprøve af „Den danske Rimkrønike“ 15
Textside af Anders Sørensen Vedels Udgave af Folkeviserne, 1591. (Efter det fuldstændige Exemplar i Universitetsbibliotheket) 17
Hans Tausen 26
Peder Palladius 28
Anders Sørensen Vedel 33
Arild Huitfeldt 34
Tyge Brahe 34
Leonora Christina Ulfeldt 37
Anders Arrebo 39
Thomas Kingo 40
Anders Bording 43
Ludvig Holberg 48
Holbergs Haandskrift. Brev fra Holberg til Professor Hans Gram 50
Titelblad til den første Udgave af Holbergs Komedier 54
„Den politiske Kandestøber“, 2den Akt, 2den Scene. Efter Hans Tegners Illustration i Jubeludgaven af Holbergs Komedier 57
Niels Klims Nedfart til Underverdenen. Illustration til Jens Baggesens Oversættelse af „Niels Klims underjordiske Rejse“ 60
Holbergs Grav i Sorø Kirke 63
H. A. Brorson 65
Chr. Falster 68
P. Fr. Suhm 73
K. L. Rahbek 76
P. A. Heiberg 77
Malte Conr. Bruun 79
Chr. B. Tullin 80
Johannes Ewald 83
Ewalds Haandskrift. Gjengivelse af Originalhaandskriftet til „Kong Christian stod ved højen Mast“ 86
Joh. Herm. Wessel 89
Wessels Haandskrift. Efterskrift paa et Brev til Teaterdirektør, Kmh. Warnstedt 90

Side

Jens Baggesen. Ungdomsportræt 94
Baggesens Haandskrift. Brudstykke af et Brev til Grevinde Schimmelmann .. 95

Andet Afsnit.

Side

Danske Digtere i første Halvdel af det 19. Aarhundrede. Efter A. M. Petersens Litografi (1848) 1
K. L. Rahbek paa Vej til Byen. Efter en Tegning af Carl Thomsen 1
Hilsen til Hjemmet fra den landsforviste Malte Conrad Bruun 2
P. A. Heiberg tager Afsked med Rahbeks paa Frederiksberg Bakke. Efter V. Rosenstands Maleri 3
Th. Thaarup 4
K. L. Rahbek 4
C. Pram 4
J. C. Tode 4
Edvard Storm 4
Jens Baggesen 7
„Kniplepigen Kirstine Svends finder Guldhornet paa sin Gang til Møgeltønder Kirke“. Efter Professor N. Simonsens Maleri 8
Oehlenschlägers Fødested 9
Schweizer ved „Jærnporten“ 10
Oehlenschlägers Fader. Efter et Maleri, tilh. Digterens Datter, Fru M. Konow 11
Oehlenschlägers Moder. — — — 11
Indgangen til Frederiksberg Have i Aaret 1786. Efter et Kobberstik af G. C. Schule 12
Det norske Hus i Søndermarken 14
Oehlenschläger som Barn. Efter et Originalmaleri 15
Facsimile af en af Oehlenschlägers Karakterbøger som Elev i Efterslægtselskabets Skole 16
Edvard Storms Haandskrift. Brudstykke af et Brev fra Edv. Storm til „Selskabet for Efterslægten“ 18
Frederiksberg Slot 20
Adam Oehlenschläger bringer Frugter til den syge Digter Edv. Storm. Efter Carl Thomsens Maleri 21
Christiansborg Slots Brand 1794. Efter et samtidigt Kobberstik 23
„Forestilling af Branden i Kjøbenhavn den 6. Juni 1795“. Efter et samtidigt Kobberstik 24
Skuespilhuset i Kjøbenhavn ved Aar 1800. Efter et Litografi 26
Vandfaldet i Frederiksberg Have. Tegnet og stukket af S. H. Petersen ... 27
Michael Rosing. Malet af Juel, stukket af M. Haas 28
Ungdomsportræt af H. C. Ørsted 29
Facsimile af Titelbladet til K. L. Rahbeks Nytaarsgave „Charis“, 1800.... 31
Brudstykke af Oehlenschlägers Digt i „Charis“, 1800 33
Dagligstuen i Bakkehuset. Efter en Tegning af Chr. Hetsch 34
Slaget paa Rheden den 2. April 1801 38
Goethe og Schiller 43
Kongens Nytorv i Begyndelsen af Aarhundredet. Efter en Akvarel af C. V. Eckersberg 45

	Side
Henrik Steffens	46
Oehlenschläger læser „Guldhornene“ højt for Henrik Steffens. Originaltegning af Carl Thomsen	49
Facsimile af Titelbladet til Oehlenschlägers „Digte“, 1803	51
Kirsten Piils Kilde	53
Kjørende ad Strandvejen	54
Fra Dyrehavsbakken i gamle Dage	56
Oehlenschläger og Steffens paa Spadseretur i Frederiksberg Have. Originaltegning af Carl Thomsen	60
Kamma Rahbek ved sit Skrivebord. Efter Carl Thomsens Maleri	61
Adam Oehlenschläger. Ungdomsportræt. Efter en Tegning af Riepenhausen (udført i Rom 1809)	65
Grev Ernst Schimmelmann. Efter et Litografi	72
Sølyst	73
Emiliekilde	74
Kronprins Frederik (Fr. VI)	76
Oehlenschlägers Haandskrift. Efter det første Manuskript-Exemplar af „Hakon Jarl“, som Digteren sendte hjem fra Berlin til Kjøbenhavn	79
Oehlenschlägers Fader som ældre. Efter et Pastelmaleri	80
Baggesen læser højt for Sophie Ørsted. Efter Carl Thomsens Maleri	85
Oehlenschläger. Malet af C. W. Eckersberg	89
Kjøbenhavn under Englændernes Bombardement Natten mellem 4. og 5. September 1807. Efter C. W. Eckersberg	93
Scene af „Axel og Valborg“ (3die Akt). Efter C. W. Eckersberg	94
Baggesens Villa i Marly	95
Facsimile af Titelbladet til Originaludgaven af „Axel og Valborg“	96
J. P. Frydendahl. Efter D. Monies Maleri i det kgl. Teaters Foyer	99
Den Høje elskede Familie	101
Christiane Oehlenschläger, f. Heger	102
Dr. Ryge	107
Facsimile af første Side af Baggesens Ugeskrift „Søndagen“	108
Facsimile af Titelbladet til Originaludgaven af Oehlenschlägers Digtcyklus „Frederiksberg“	114
N. F. S. Grundtvig. Malet af Chr. F. Christensen. (1820)	116
N. P. Nielsen (som ung Artilleriofficer)	119
Facsimile af „Kjøbenhavns flyvende Post“	122
Brev fra Oehlenschläger til det kgl. Teaters Direktør, Etatsraad J. Collin	123
Oehlenschläger laurbærkrones af Tegnér i Lunds Domkirke 23. Juni 1829. Efter Constantin Hansens Maleri	125
En Haandtegning, udført af Oehlenschläger, forestillende Digterens yngste Datter Maria Louise	127
Oehlenschlägers Haandskrift. Efter Forskrifter i en Skrivebog (1826) for Digterens yngste Datter	128
Bakkehuset. Tegnet af Alfr. Larsen	130
Facsimile af Titelbladet til „Gjenganger-Breve“	132
Slottet i Odense	134
Thorvaldsens Modtagelse paa Kjøbenhavns Toldbod, 17de September 1838. Efter F. Westphals Maleri	135
Bønderne bære Frederik den VI's Lig til Roskilde Domkirke. Efter F. Westphal	136
Oehlenschlägers Haandskrift. „Dina“, 1ste Handling	138
Fasangaarden i Frederiksberg Have. Tegnet af Alfr. Larsen	139
Adam Oehlenschläger. Efter I. W. Tegners Litografi	141

	Side
Oehlenschlägers Grav paa Frederiksberg Kirkegaard	143
A. W. Schack von Staffeldt	145
Schack Staffeldts Haandskrift	147
N. F. S. Grundtvig. Efter C. A. Jensens Maleri	151
Facsimile af Titelbladet til N. F. S. Grundtvigs „Maskeradeballet i Danmark“	153
Herregaarden „Egeløkke“ paa Grundtvigs Huslærertid. Efter Maleri af F. M. E. Fabritius de Tengnagel	155
Udby Kirke. Efter en Tegning af Tom Petersen	159
Grundtvig under Salmesangen i Vartov Kirke. Efter Chr. Dalsgaards Maleri	161
Facsimile af Indgangsbønnen til Grundtvigs tidligste Prædiken	163
Facsimile af Grundtvigs Dagbøger	165
N. F. S. Grundtvig. Efter J. V. Gertners Tegning	168
H. N. Clausen, Prof. theol.	169
Frederikskirken paa Christianshavn	172
Vartov Kirke	174
Grundtvigs Hjem, „Store Tuborg“ ved Strandvejen	176
Grundtvigs Studereværelse	177
Nik. Fred. Sev. Grundtvig. Efter W. Marstrands Maleri	179
Grundtvigs Grav	180
B. S. Ingemann. Ungdomsportræt	184
B. S. Ingemanns Haandskrift	185
Sorø Akademi	188
Ingemanns Bolig i Sorø	189
B. S. Ingemann. Malet af F. Vermehren (1846)	192
Danske Kvinder overrækker Ingemann Guldhornet paa hans 70-Aars Fødselsdag. Efter J. V. Sonnes Maleri	193
Ingemann. Efter W. Marstrands Maleri (1859)	196
Malmanger Præstegaard	199
Livjægernes Udfald fra Classens Have. Efter C. V. Eckersbergs Kobberstik	201
J. C. Hauch. Ungdomsportræt. Efter en Tegning af Edv. Lehmann	206
J. C. Hauchs Haandskrift	209
J. C. Hauch	214
Christian Hviid Bredahl. Tegnet af F. Vermehren	217
Chr. H. Bredahls Haandskrift	225
Christian Wilsters Haandskrift	229
Poul Møllers Haandskrift	233
Poul Møller. Træsnit efter en Gipsmaske, tagen af Digteren paa hans Dødsleje	237
Caspar Johannes Boye. Efter en Tegning af N. Habbe	246
Blicher paa Heden. Efter Chr. Dalsgaards Maleri	251
Vium Præstegaard	253
Randlev Præstegaard	256
Torning Præstegaard	258
St. St. Blicher	259
Spentrup Præstegaard	260
En Bindestue i Lysgaard By	263
„Messingjens“. Originaltegning af Carl Thomsen til „E Bindstouw“	264
St. St. Blicher. Efter en Haandtegning af W. Gertner	267
Blichers Grav i Spentrup	268
Bautastenen paa Himmelbjerget	269
Johan Ludvig Heiberg. Efter Bissens Buste	271
J. L. Heiberg. Efter D. Monies Maleri	274
J. L. Heibergs Haandskrift	278
J. L. Heiberg i sit Hjem. Efter W. Marstrands Maleri	281

Side

C. N. Rosenkilde som Trop i „Recenscenten og Dyret". Efter C. Bruuns „Danske Theatercostumer" 284
Phister som Klokker Link i „Nej" 285
Fru Heiberg som Elisabeth Munk i „Elverhøj" 287
J. L. Heiberg. Efter et Litografi 288
Johanne Luise Heiberg. Malet af Aumont 1833 289
Fru Heibergs Have ved Søkvæsthuset 290
Fru J. L. Heiberg. Efter W. Marstrands Maleri 293
Den gamle Teaterbygning (efter Ombygningen 1857) 294
Henrik Hertz. Malet af Blunck (1834) 296
Henrik Hertz's Haandskrift .... 300—301
„Debatten i Politivennen" paa det kgl. Teater (1835). Efter en Tegning af Erik Henningsen 304
Fru Sødring som Md. Stabel i „Audiensen" 305
Henrik Hertz. Efter et Litografi 306
Thomasine Gyllembourg-Ehrensvärd. Efter Jens Juels Maleri 310
Fru Gyllembourgs Haandskrift 317
Carl Bernhard 321
A. N. de Saint-Aubains Haandskrift 322
Christian Winther. Efter et Litografi 326
Regensens Gaard 327
Den gamle Gaard i Boldhusgade 330
Christian Winthers Haandskrift 333
Christian Winther. Efter et Litografi 340
Emil Aarestrup 342
Emil Aarestrups Haandskrift 343
Ludvig Bødtcher. Efter et Træsnit 345
Ludvig Bødtchers Haandskrift 347
H. C. Andersen 351
H. C. Andersens Haandskrift. Begyndelsen af et Digt fra hans Skoletid i Slagelse 354
Gehejmekonferensraad Jonas Collin. Efter J. Roeds Maleri 355
En Pennetegning, udført af H. C. Andersen 357
H. C. Andersen. Tegnet af W. Gertner (1845) 360
Illustration til „Svinedrengen". Tegnet af Vilh. Pedersen 365
H. C. Andersens Haandskrift. Af et Brev til Christian Winther 368
H. C. Andersen. Efter et Fotografi, sign. 21de Februar 1870 370
H. C. Andersen i sin Dagligstue paa Landstedet „Rolighed". (Efter et Træsnit) 371
Fr. Paludan-Müllers Fader, Jens Paludan-Müller, Biskop i Aarhus Stift. Malet af J. Roed 374
Frederik Paludan-Müller. Ungdomsportræt. Efter Litografi af Em. Bærentzen 376
Fr. Paludan-Müller. Litograferet af A. Kornerup efter Daguerreotypi og Natur (1858) 380
Fr. Paludan-Müllers Haandskrift 387
Fr. Paludan-Müller (i hans sidste Aar) 392
Carl Bagger. Efter et Litografi 395
Herregaarden Basnæs. Tegnet af F. Richardt 397
Carl Baggers Haandskrift 400
H. P. Holst. Efter et Træsnit 404
Udkast til en Springvandsgruppe med Portræter af Georg Carstensen, H. P. Holst og A. Bournonville. (Satire over „Ny Portefeuille".) Efter en Pennetegning af V. Marstrand 405
H. P. Holsts Haandskrift 406
Thomas Overskou. Ungdomsportræt. Efter et Litografi 408

Side

Thomas Overskous Haandskrift 410
Fra Nyboder 412
P. L. Møller. Efter en Haandtegning 416
Carl Ploug. Tegnet af Const. Hansen 423
Carl Ploug i hans 30te Aar 424
Carl Ploug som Fører for de danske Studenter modtages af Kong Oskar I. Efter Const. Hansens Maleri 426
Carl Plougs Haandskrift 428
C. Hostrup. Ungdomsportræt. Tegnet af A. Dorph 430
Phister som den evige Jøde i „Gjenboerne“ 432
Phister som Skriverhans i „Eventyr paa Fodrejsen“ 433
C. Hostrups Haandskrift 437
C. Hostrup i hans sidste Aar 439
Meïr Goldschmidt. Ungdomsportræt. (Efter Fotografi) 441
Tegning og Text i „Corsaren“ Nr. 208 (1844) 444
„Corsaren“ forcerer Cap Reiersen. („Corsaren“s ny Titelvignet fra Januar 1845). 445
M. Goldschmidts Haandskrift 449
M. Goldschmidt. Efter Fotografi 451
Søren Kierkegaard 454
Søren Kierkegaards Forlovede, Frk. Regine Olsen 458
Søren Kierkegaard. Efter en Karrikaturtegning i „Corsaren“ 465
Søren Kierkegaards Haandskrift 469
Christian Richardt. Efter en Tegning af Carl Bloch 471
Christian Richardts Haandskrift 474
Chr. Richardt. Efter Fotografi 476
P. Faber 478
Poul Chievitz 480
H. V. Kaalund 484
H. V. Kaalunds Haandskrift 486
Edvard Lembcke 490
Edvard Lembckes Haandskrift 490
Chr. K. F. Molbech 493
Thomas Lange 496
Erik Bøgh 499
Erik Bøghs Haandskrift 502
Carit Etlar i hans 50de Aar. Efter Monies' Maleri 506
Carit Etlars Haandskrift 508
Carit Etlar i hans sidste Aar 509
Vilhelm Bergsøe 512
Vilhelm Bergsøes Haandskrift 515
H. F. Ewald 519
Henrik Scharling 522
Ilia Fibiger 526
Georg Brandes. Efter P. S. Krøyers Maleri 529
Georg Brandes i sit Arbejdsværelse 531
Holger Drachmann. (Tegnet af Julius Kronberg 19. Marts 1876) 534
Holger Drachmann. (Efter et Fotografi fra Firserne) 539
Holger Drachmanns Haandskrift. (Med en indflettet Haandtegning af Digteren.) 543
Holger Drachmann. Efter Maleri af P. S. Krøyer 546
J. P. Jacobsen. Ungdomsportræt 549
Facsimile af J. P. Jacobsens første Meddelelse om „Marie Grubbe“ 554
J. P. Jacobsen. (Efter et Billede fra hans sidste Aar) 559
Edvard Brandes 564

	Side
Sophus Schandorph. Ungdomsportræt	570
Sophus Schandorph. Efter Maleri af P. S. Krøyer	574
Erik Skram	577
Karl Gjellerup	582
Herman Bang	588
Henrik Pontoppidan	595
V. C. S. Topsøe	599
P. Mariager	602
Sophus Bauditz	606
Zakarias Nielsen	610
Ernst v. d. Recke	614
Thor Lange	618
Frits Holst	620
E. Høyer Møller	623
L. Budde	625
Carl Møller	630
C. A. Thyregod	632
Mads Hansen	634
Anton Nielsen	636
Emanuel Henningsen	637
Magdalene Thoresen	644
P. Fr. Rist	648
Carl Ewald	650
Peter Nansen	652
Karl Larsen	655
Gustav Wied	659
Laurids Bruun	664
Alfred Ipsen	668
Viggo Stuckenberg	670
Johannes Jørgensen	671
Sophus Michaëlis	674
Edvard Blaumüller	676
Einar Christiansen	681
Otto Benzon	682
Gustav Esmann	684
P. A. Rosenberg	686
Sven Lange	688
Johannes V. Jensen	688
Jeppe Aakjær	688
Ludvig Holstein	691
L. C. Nielsen	691
Valdemar Rørdam	691

Rettelser og Tilføjelser.

Første Afsnit.

Side 12. Kofoed, læs Kofod.
— 36. „Johan Monrads Selvbiografi" er senere udgivet efter Originalhaandskriftet af S. Birket Smith (1888).

Andet Afsnit.

Side 109. Billedet er fejlagtig indført: det forestiller ikke et satirisk Blad fra den Oehlenschläger-Baggesenske Fejde, men Satiren er rettet mod afd. Boghandler Høst's — iøvrigt ganske stilfærdige — Avertering af Oehlenschlägers Værker umiddelbart efter Digterens Død.
— 144. Af Literatur, der omhandler Adam Oehlenschläger, henvises særlig til: Oehl.'s „Erindringer", I—IV (1850—51), Chr. Molbech: „Studier over Oehl.'s Poesi" (1850), Cl. Petersen: „Om Forholdet mellem det Gamle og det Nye ved Oehl.'s Fremtræden" (1867), Kr. Arentzen: „Baggesen og Oehlenschläger", I—VIII (1870—78), Samme: „Adam Oehlenschläger, literaturhistorisk Livsbillede" (1879), R. Nielsen: „Adam Oehl." (1879), L. Schrøder: „Adam Oehl. og den romantiske Skole" (1888), Vald. Vedel: „Studier over Guldalderen i dansk Digtning" (1890), Vilh. Andersen: „Guldhornene" (1896), Samme: „Adam Oehlenschläger, et Livs Poesi", I—III (1899—1900). — Blandt de forskjellige Udgaver af Oehl.'s Skrifter maa fortrinsvis nævnes F. L. Liebenbergs store Udgave i 33 Bind. — „Digte, 1803" er paany udgivne 1903 af Ida Falbe-Hansen.
— 180. Af Literatur, der omhandler N. F. S. Grundtvig, henvises til H. Brun: „G.'s Levnedsløb", I—II (1882), Fr. Winkel Horn: „Grundtvigs Liv og Gjerning" (1883), L. Schrøder: „Grundtvigs Barndom og første Ungdom" (1883), F. Rønning: „Hundrede Aar" (1883), Samme: „Grundtvig som Æstetiker" (1883), F. Nielsen: „Grundtvigs religiøse Udvikling" (1889), „Grundtvigs og Ingemanns Brevvexling" (1882), „Chr. Molbechs og Grundtvigs Brevvexling" (1888), Vald. Vedel: „Guldalderen i dansk Digtning" (1890), Morten Pontoppidan: „N. F. S. Grundtvig som folkelig og kirkelig Vækker" („Vort Folk i det 19. Aarh.", II Bd. 1901). Endvidere: Grundtvigs selvbiografiske Optegnelser i hans „Literære Testamente" (1827) og i „Kirkespejlet" (S. 360 ff.).
— 270. Til Literatur, vedrørende St. St. Blicher, tilføjes: Jeppe Aakjær: „Steen Steensen Blichers Livstragedie. I Breve og Aktstykker", I—III (1903—04).
— 414. Af A. L. Arnesens dramatiske Arbejder er desuden „Et Rejse-Eventyr" og „Intrigen ved Morskabstheatret" udgivet af Jonas Collin (1889 og 91).
— 470. Til Literatur, vedrørende Søren Kierkegaard, tilføjes: „Kierkegaardske Papirer. Forlovelsen". Udgivne for Fru Regine Schlegel, af Raphael Meyer (1904).
— 692, 14. Lin. f. o.: at Folk, læs: et Folk.